

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

HALİL RIZA ULUTÜRK'ÜN ŞİİRLERİ

(METİN - FİİL - SÖZLÜK)

DOKTORA TEZİ

Osman ALBAYRAK

EYLÜL - 2023

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

HALİL RIZA ULUTÜRK'ÜN ŞİİRLERİ

(METİN - FİİL - SÖZLÜK)

DOKTORA TEZİ

Osman ALBAYRAK

Tez Danışman: Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ

EYLÜL - 2023

TRABZON

ONAY

Osman ALBAYRAK tarafından hazırlanan “Halil Rıza Ulutürk’ün Şiirleri (Metin-Fiil-Sözlük)” adlı bu Çalışma 12/10/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dil ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. M. Muhsin KALKIŞIM	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Bahadır GÜNEŞ	Danışman	☐	☐	
Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Mehmet OKUR	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Salim KÜÇÜK	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Osman ALBAYRAK

12/09/2023

ÖN SÖZ

“Halil Rıza Ulutürk’ün Şiirleri (Metin-Fiil-Sözlük) adlı bu çalışmada, şairin hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri ile Azerbaycan Türkçesiyle yazmış olduğu şiirlerindeki fiil kullanım özelliklerinin ve Türkiye Türkçesinde bulunmayan ya da birden fazla ses değişikliğine uğramış sözcükleri içeren söz varlığının hazırlanması amaçlanmıştır.

Halil Rıza Ulutürk XX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının önemli simalarından birisidir. O, Azerbaycan şiirinin ve Azerbaycan Azadlık Hareketi’nin önde gelen isimlerindedir. Halil Rıza Ulutürk Azerbaycan edebiyatında Türkçülük, vatancılık, Azerbaycancılık ve bağımsızlık mefkûresinin temsilcisidir. Onun şiiri milli ideallerle aşılanmış, halk mefkûresi ve talihini başarılı bir şekilde yansıtmıştır. O, fikirleri uğruna işsiz kalmış, tehditler almış ve baskılar görmüş, Sovyet zindanlarında özürlüğü elinden alınmış ve biricik oğlunu, Tebriz’ini vatanı uğruna şehit vermiştir. Başından sonuna kadar zorluk ve mücadele ile geçen hayatını ve zorluklar sonucunda edindiği birikimlerini eserlerinde saf bir Türkçe ile anlatmıştır. Halil Rıza Ulutürk’ü kişisel hayatında ve sanat hayatında çağdaşlarından öne çıkaran farklılıklar bu çalışma için seçilmesinin sebebidir.

Bu çalışmada şairin hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş, beş şiir kitabı [(*Seven Gözler* (1959), *Gollarını Geniş Aç!* (1963) *Doğmalığ* (1977), *Menden Başlanır Veten* (1988), *Davam Edir* 37 (1992)] seçilerek bu kitapların Kiril alfabesinden Latin alfabesine metin aktarımı yapılmış, söz konusu şiirlerdeki fiil yapımı hakkında bilgi verilmiş, incelenen şiirlerdeki kelimelerden oluşan dizinli sözlük bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

Çalışmanın her aşamasında katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Bahadır Güneş’e, her zaman kıymetli görüşleri ile beni aydınlatan Prof. Dr. Asiye Mevhibe Coşar’a, destek ve bilgisini esirgemeyen Prof. Dr. Mehmet Okur’a, Halil Rıza Ulutürk ile ilgili değerli bilgileri ve kaynakları benimle paylaşan şairin eşi Firengiz Ulutürk’e ve şairin arkadaşı Neriman Hasanzade’ye, Azerbaycan yolculuğumda ve kaynak teminindeki desteklerinden dolayı Tural Gambarov’a ve İsrayil Aliguliyev’e, şiirlerdeki Rusça bölümlerin tercümesinde yardımlarını esirgemeyen Dr. Şekip Aktay’a, bu meşakkatli yol boyunca her zaman yanımda olan kıymetli eşim Gülşen Başkan Albayrak başta olmak üzere bütün aileme teşekkürü borç bilirim.

Eylül, 2023

Osman ALBAYRAK

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	XI
ABSTRACT.....	XII
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HALİL RIZA ULUTÜRK.....	5-17
1.1. Hayatı.....	5
1.2. Eserleri	15
1.2.1. Şiir Kitapları.....	15
1.2.2. Tercüme Kitapları	16
1.2.3. Akademik Çalışmaları.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

2. HALİL RIZA ULUTÜRK'ÜN ŞİİRLERİNDE FİİLLER.....	18-135
2.1. Yapı Bakımından Fiiller.....	18
2.1.1. Basit Yapılı Fiiller.....	18
2.1.1.1. Tek Ünlüden Oluşan Basit Fiiller	19
2.1.1.2. Ünlü + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller	20
2.1.1.3. Ünlü + Ünsüz + Ünlüden Oluşan Basit Fiiller	21
2.1.1.4. Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller.....	21

2.1.1.5. Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlüden Oluşan Basit Fiiller.....	21
2.1.1.6. Ünsüz + Ünlüden Oluşan Basit Fiiller	21
2.1.1.7. Ünsüz + Ünlü + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller.....	22
2.1.1.8. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlüden Oluşan Basit Fiiller.....	27
2.1.1.9. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller	28
2.1.1.10. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller	28
2.1.2. Türemiş Yapılı Fiiller.....	28
2.1.2.1. İsimden Türemiş Fiiller.....	29
2.1.2.1.1. +A- ile Türemiş Fiiller	29
2.1.2.1.2. +Al- ile Türemiş Fiiller	30
2.1.2.1.3. +An- ile Türemiş Fiiller	31
2.1.2.1.4. +Ar- ile Türemiş Fiiller.....	31
2.1.2.1.5. +Ar- ile Türemiş Fiiller.....	31
2.1.2.1.6. +Aş- ile Türemiş Fiiller.....	32
2.1.2.1.7. +At- ile Türemiş Fiiller	32
2.1.2.1.8. +dA- ile Türemiş Fiiller	33
2.1.2.1.9. +I-/ +U- ile Türemiş Fiiller	33
2.1.2.1.10. İğ-/ +Ik-/ +İğ-/ +Uğ-/ +Uğ- ile Türemiş Fiiller.....	34
2.1.2.1.11. +hİr-/ +gUr-, +kIr-/ +kUr- ile Türemiş Fiiller.....	34
2.1.2.1.12. +lA- ile Türemiş Fiiller	35
2.1.2.1.13. +lAn- ile Türemiş Fiiller	36
2.1.2.1.14. +lAş- ile Türemiş Fiiller	37
2.1.2.1.15. +(i)msA-/ +(ü)msA- ile Türemiş Fiiller.....	38
2.1.2.1.16. +nA- ile Türemiş Fiiller	38
2.1.2.1.17. +(I)r-/ +(U)r- ile Türemiş Fiiller	39
2.1.2.1.18. +(I)rgA- ile Türemiş Fiiller.....	39
2.1.2.1.19. +sA- ile Türemiş Fiiller.....	40
2.1.2.1.20. +sI-/ +sIn- ile Türemiş Fiiller.....	40
2.1.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller	41

2.1.2.2.1. -a- Ekiyle Türemiş Fiiller.....	41
2.1.2.2.2. -IA/-AlA- ile Türemiş Fiiller.....	42
2.1.2.2.3. -Ar- ile Türemiş Fiiller.....	42
2.1.2.2.4. -dAr- ile Türemiş Fiiller.....	43
2.1.2.2.5. -dIr/-dUr- ile Türemiş Fiiller	43
2.1.2.2.6. -I/-U- ile Türemiş Fiiller	44
2.1.2.2.7. -(ı)h/- (ü)h/- (i)k/- (ü)k- ile Türemiş Fiiller	44
2.1.2.2.8. -(I)I/- (U)I- ile Türemiş Fiiller	45
2.1.2.2.9. -mA- ile Türemiş Fiiller	46
2.1.2.2.10. -mAlA- ile Türemiş Fiiller	46
2.1.2.2.11. -mAş- ile Türemiş Fiiller	47
2.1.2.2.12. -(I)n/- (U)n- ile Türemiş Fiiller.....	47
2.1.2.2.13. -p- ile Türemiş Fiiller.....	48
2.1.2.2.14. -(I)r/- (U)r- ile Türemiş Fiiller	48
2.1.2.2.15. -(I)ş/- (U)ş- ile Türemiş Fiiller.....	49
2.1.2.2.16. -(I)t/- (U)t- ile Türemiş Fiiller	50
2.1.2.2.17. -y- ile Türemiş Fiiller	50
2.1.2.2.18. -(I)z/- (U)z- ile Türemiş Fiiller	51
2.1.2.3. Fiilden Türemiş İsimler (Fiilimsiler)	51
2.1.2.3.1. İsim-Fiil.....	52
2.1.2.3.1.1. -mA.....	52
2.1.2.3.1.2. -mağ/-mek	53
2.1.2.3.1.3. -(y)Iş/- (y)Uş	54
2.1.2.3.2. Sıfat-Fiil	55
2.1.2.3.2.1. -dığ/-dik/-duğ/-dük+İyelik eki.....	56
2.1.2.3.2.2. -mIş/-mUş.....	57
2.1.2.3.2.3. -(y)An	58
2.1.2.3.2.4. -(y)acağ/- (y)ecek	59
2.1.2.3.2.5. -(y)Ar.....	60
2.1.2.3.2.6. -(y)AsI	60

2.1.2.3.2.7. -mAlI	61
2.1.2.3.2.8. -mAz.....	62
2.1.2.3.3. Zarf-Fiil.....	63
2.1.2.3.3.1. -(y)A	64
2.1.2.3.3.2. -AlI	65
2.1.2.3.3.3. -(y)AndA	66
2.1.2.3.3.4. -AndAn.....	67
2.1.2.3.3.5. -Ar...-mAz	68
2.1.2.3.3.6. -(y)arağ/-(y)erek	68
2.1.2.3.3.7. -cağ/-cek	69
2.1.2.3.3.8. -dığca/-dikce/-duğca/-dükce	70
2.1.2.3.3.9. -dığda/-dikde/-duğda/-dükde	71
2.1.2.3.3.10. -(y)Ib/-(y)Ub.....	72
2.1.2.3.3.11. -IncA/-UncA.....	73
2.1.2.3.3.12. (-Ar)ken/(-Ir)ken/(-Ur)ken	74
2.1.2.3.3.13. (-mİş)ken/(-mUş)ken.....	75
2.1.2.3.3.14. -mAdAn.....	75
2.1.2.3.3.15. -mİş/-mAmlş	77
2.1.3. Birleşik Yapılı Fiiller	77
2.1.3.1. Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller.....	79
2.1.3.1.1. İsim + al-	79
2.1.3.1.2. İsim + çık-	80
2.1.3.1.3. İsim + düş-	81
2.1.3.1.4. İsim + èle-	81
2.1.3.1.5. İsim + èt-	82
2.1.3.1.6. İsim + gel-	84
2.1.3.1.7. İsim + getir-.....	85
2.1.3.1.8. İsim + gèt-	85
2.1.3.1.9. İsim + ğal-	85
2.1.3.1.10. İsim + ol-.....	86
2.1.3.1.11. İsim + sal-.....	87
2.1.3.1.12. İsim + tut-.....	88

2.1.3.1.13 . İsim + vèr-.....	88
2.1.3.1.14. İsim + vur-.....	89
2.1.3.2. İki Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	90
2.1.3.2.1. Zarf-Fiil + Fiil Yapısında Meydana Gelmiş Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri	90
2.1.3.2.1.1. -A + Fiil.....	90
2.1.3.2.1.1.1. -A + bil-	90
2.1.3.2.1.1.2. -A gel-.....	91
2.1.3.2.1.2. (X)b + Fiil.....	92
2.1.3.2.1.2.1. (X)b + at-	92
2.1.3.2.1.2.2. (X)b + çık-	93
2.1.3.2.1.2.3. (X)b + dur-.....	94
2.1.3.2.1.2.4. (X)b + düş-.....	95
2.1.3.2.1.2.5. (X)b + gel-	95
2.1.3.2.1.2.6. (X)b + gèt-	96
2.1.3.2.1.2.7. (X)b + kèç-.....	98
2.1.3.2.1.2.8. (X)b + ğal-	99
2.1.3.2.1.2.9. (X)b + ğurtar-.....	100
2.1.3.2.1.2.10. (X)b + tøk-	100
2.1.3.2.2. Sıfat-Fiil + Fiil Yapısında Meydana Gelmiş Birleşik Fiiller.....	101
2.1.3.2.2.1. -An + Fiil.....	101
2.1.3.2.2.1.1.-An + ol-.....	101
2.1.3.2.2.2. -mİş/-mUş + Fiil.....	102
2.1.3.2.2.2.1. -mİş/-mUş + ol-	102
2.1.3.2.2.3. -mAlI +fiil	103
2.1.3.2.2.3.1. -mAlI + ol-.....	103
2.2. Çekim Bakımından Fiiller.....	103
2.2.1. Fiil Çekiminde Şahıs Ekleri	103
2.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	103
2.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	104

2.2.1.3. Emir Kipinde Kullanılan Şahıs Ekleri.....	104
2.2.2. Fiil Çekiminde Zaman ve Kip.....	104
2.2.2.1. Bildirme Kipleri.....	104
2.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi -dI/-dU.....	105
2.2.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi.....	107
2.2.2.1.2.1. I. Tip -mİş/-mUş.....	107
2.2.2.1.2.2. II. Tip -İb/-Ub.....	108
2.2.2.1.3. Şimdiki Zaman Çekimi.....	109
2.2.2.1.3.1. I. Tip -(y)Ir/-(y)Ur.....	110
2.2.2.1.3.2. II. Tip -mada/-mede, -mağda/-mekde.....	111
2.2.2.1.4. Gelecek Zaman Çekimi.....	112
2.2.2.1.4.1. I. Tip -acağ/-ecek.....	113
2.2.2.1.4.2. II. Tip -Ar.....	113
2.2.2.2. Tasarlama Kipleri.....	114
2.2.2.2.1. Emir Kipi.....	114
2.2.2.2.2. Şart Kipi -sa/-se (-sA).....	116
2.2.2.2.3. İstek Kipi -A.....	118
2.2.2.2.4. Gereklilik Kipi.....	119
2.2.2.2.4.1. I. Tip -mAlI.....	120
2.2.2.2.4.2. II. Tip -AsI.....	121
2.2.2.2.4.3. III. Tip gerek fiil-A.....	121
2.2.2.3. Fiillerde Birleşik Çekim.....	122
2.2.2.3.1. Hikâye Çekimi.....	123
2.2.2.3.1.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi (II. Tip) -mİş/-mUş + -dI/-Du.....	124
2.2.2.3.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	124
2.2.2.3.1.2.1. I. Tip -Ir/-Ur + -dI/-dU.....	124
2.2.2.3.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi.....	125
2.2.2.3.1.3.1. I. Tip -acağ/-ecek + -dI.....	125
2.2.2.3.1.3.2. II. Tip -Ar + -dI.....	126
2.2.2.3.1.4. Şart Kipinin Hikâyesi -sA + -Dı.....	126
2.2.2.3.1.5. İstek Kipinin Hikâyesi -A + -dI.....	127

2.2.2.3.1.6. Gereklilik Kipinin Hikâyesi	128
2.2.2.3.1.6.1. I. Tip -mAlI + -dI	128
2.2.2.3.2. Rivayet Çekimi	128
2.2.2.3.2.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti	129
2.2.2.3.2.1.1. II. Tip (y)-Ib/-Ub + -mİş/-mUş	129
2.2.2.3.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti.....	129
2.2.2.3.2.2.1. I. Tip (y)-Ir/Ur + mİş/-mUş	130
2.2.2.3.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti	130
2.2.2.3.2.3.1. I. Tip (y)-ecek/-acag + -mİş	130
2.2.2.3.2.3.2. II. Tip (y)-Ar + -mİş.....	131
2.2.2.3.3. Şart Çekimi	131
2.2.2.3.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı -dI/-dU + iyelik kökenli şahıs eki+-sA .	132
2.2.2.3.3.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı	132
2.2.2.3.3.2.1. I. Tip -mİş/-mUş + zamir kökenli şahıs eki + -sA	132
2.2.2.3.3.2.2. II. Tip -Ib/-Ub + zamir kökenli şahıs eki + -sA	133
2.2.2.3.3.3. Şimdiki Zamanın Şartı.....	134
2.2.2.3.3.3.1. I. Tip (y)-Ir/-Ur + zamir kökenli şahıs eki + -sA	134
2.2.2.3.3.4. Gelecek Zamanın Şartı	134
2.2.2.3.3.4.1. II. Tip (y)-Ar + zamir kökenli şahıs eki + -sA	135

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SÖZLÜK.....	136-458
A.....	136
B.....	146
C.....	158
Ç.....	165
D.....	179
È.....	198
E.....	201
F.....	209
G.....	213

Ğ.....	225
H.....	250
Ĥ.....	262
I.....	271
İ.....	271
J.....	277
K.....	278
L.....	295
M.....	303
N.....	323
O.....	335
Ö.....	340
P.....	344
R.....	355
S.....	360
Ş.....	382
T.....	396
U.....	419
Ü.....	424
V.....	428
Y.....	435
Z.....	450
SONUÇ ve ÖNERİLER	459
KAYNAKÇA.....	464
EKLER	469
ÖZGEÇMİŞ	1007

ÖZET

Halil Rıza Ulutürk, Sovyetler Birliği dönemi Azerbaycan Edebiyatında (1920-1991) öne çıkan şair ve akademisyenlerden biridir. Sovyet coğrafyasında, yaşadığı dönemin yerli, yabancı şair ve fikir adamlarıyla tanışmış, ayrıca sanatsal ve ideolojik açıdan kendine özgü tarz oluşturmuş bir kişiliktir. Bu durum eserlerinde kullanmış olduğu gerek dil gerekse konu bakımından kendini göstermektedir. Türkçenin kullanımına verdiği önem ve baskıcı Sovyet rejimine karşı Azerbaycan Azadlık Hareketi'nde bir fikir adamı olarak öne çıkması, onu çağdaşları arasında ayrı bir yere koymaktadır.

Bu çalışmada, Halil Rıza Ulutürk'ün sanat hayatının farklı dönemlerinde yazdığı *Seven Gözler* (1959), *Gollarını Geniş Aç!* (1963), *Doğmalığ* (1977), *Menden Başlanır Veten* (1988), *Davam Edir* 37 (1992) adlı beş şiir kitabının Kiril alfabesinden Latin alfabesine aktarımı yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, şairin hayatı, sanatı ve eserleri üzerine tespitler yapılmıştır. Yapı bakımından fiiller basit, türemiş ve birleşik fiiller olarak incelenmiş şiirlerde tespit edilen yapılar üzerinden örnekler verilmiştir. Sıfat-fiil yapan ekler taşıdıkları zaman ifadelerine göre ele alınmıştır. Zarf-fiiller de eklere göre tasnif edilmiş ve eklerin yapıları ve anlam özellikleri tespit edilmiştir. Şiirlerden yola çıkarak Azerbaycan Türkçesindeki fiil çekimleri bildirme ve tasarlama kipleri şeklinde tasnif edilip incelenmiş, şahıslara göre çekimleri değerlendirilip örnekler verilmiştir. Sözlük kısmında ise kelimelerin Türkiye Türkçesi karşılıkları verilip dizin hâlinde sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Azerbaycan Türkçesi, Halil Rıza Ulutürk, fiil, yapım eki, çekim eki, sözlük.

ABSTRACT

Halil Rıza Ulutürk is one of the prominent poets and academicians in Azerbaijan Literature during the Soviet Union era (1920-1991). In the Soviet geography, he met with local and foreign poets and intellectuals of the era he lived in, and was a personality who created his own artistic and ideological style. This situation shows itself in terms of both the language and the subject used in his works. The importance he gives to the use of Turkish and his prominence as an intellectual in the Azerbaijani Freedom movement against the oppressive Soviet regime put him in a different place among his contemporaries.

In this study, the five poetry books of Halil Rıza Ulutürk named *Seven Gözler* (1959), *Gollarını Geniş Aç!* (1963), *Doğmalığ* (1977), *Menden Başlanır Veten* (1988), *Davam Edir* 37 (1992) were transferred from the Cyrillic alphabet to the Latin alphabet. In line with the findings, determinations were made on the life, art and works of the poet. In terms of structure, the verbs were examined as simple, derived and compound verbs, and examples were given on the structures determined in the poems. Participle adjective suffixes are handled according to their tense expressions. Adverbial clauses were also classified according to affixes and, the structures and meanings of affixes were determined. Based on the poems, the verb conjugations in Azerbaijani Turkish were classified and analyzed as declarative and modal moods. Their conjugations were evaluated according to the persons and examples were given. In the dictionary part, the Turkish equivalents of the words were given and an index was made.

Keywords: Azerbaijani Turkish, Halil Rıza Ulutürk, verb, derivational affix, inflectional suffix, dictionary.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1.	Kiril Alfabetinin Latin Alfabetindeki Karşılıkları.....	1003
2.	Kişi Adları.....	1004
3.	Yerleşim Yeri ve Yapı Adları.....	1005
4.	Coğrafi Adlar.....	1006

KISALTMALAR LİSTESİ

Alm.	: Almanca
Am.	: Amerikan yerli dili
anat.	: anatomi
APİ	: Azərbaycan Devlet Pedagoji İnstitutu
Ar.	: Arapça
astr.	: astronomi
ATS-I	: Azərbaycan Türkçesi Sözlüğü 1. cilt
ATS-II	: Azərbaycan Türkçesi Sözlüğü 2. cilt
bağ.	: bağlaç
bk.	: bakınız
bit. b.	: bitki bilim
Bulg.	: Bulgarca
coğ.	: coğrafya
ç.	: çoğul
dey.	: deyim
din.	: din bilgisi
db.	: dil bilgisi
DTK	: Dövlət Tehlükəsizlik Komitəsi
ed.	: edebiyat
Erm.	: Ermenice
etn.	: etnografya
f.	: fiil
Far.	: Farsça
fiz.	: fizik
folk.	: folklor

Fr.	: Fransızca
hay. b.	: hayvan bilimi
hlk.	: halk ağzı
Hol.	: Hollandaca
İng.	: İngilizce
is.	: isim
İt.	: İtalyanca
kim.	: kimya
kl.	: klasik
kon.	: konuşma dili
KTLG	: Karşılaştırmalı Türk lehçeleri Grameri I -Fiil- Basit Çekim
Lat.	: Latince
Lez.	: Lezgice
Malz.	: Malezyaca
mec.	: mecaz
mit.	: mitoloji
Moğ.	: Moğolca
müz.	: müzik terimi
öz. a.	: özel ad
RSFSR	: Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti
Rum.	: Rumca
Rus.	: Rusça
şair.	: şiir ifadesi
sf.	: sıfat
Sl.	: Slavca
SSR	: Sovet Sosyalist Respublikaları
SSRİ	: Sovet Sosyalist Respublikaları İttifakı
tar.	: tarih
TDK	: Türk Dil Kurumu

tek.	: teknoloji
ünl.	: ünlem
vb.	: ve benzeri
Yun.	: Yunanca
zf.	: zarf
zir.	: ziraat
zm.	: zamir

GİRİŞ

1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Türk lehçeleri üzerine yapılan çalışmalar yoğunlaşmıştır. Günümüzde de bu lehçelerle ilgili çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu çalışmada da Türk lehçeleri alanına katkı sağlamak açısından Azerbaycan Edebiyatının önemli şairlerinden Halil Rıza Ulutürk'ün şiirleri çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Halil Rıza Ulutürk, eğitimci kişiliğinin yanında Azerbaycan bağımsızlık hareketinin önemli bir temsilcisidir. Azerbaycan Edebiyatında Sovyet zihniyetine karşı çıkıp bunu şiirlerine yansıtan şairlerin başında gelmektedir. Şair, ölümünden sonra hem Azerbaycan'da hem de Türkiye'de akademik çalışmalara konu olmuştur.

Azerbaycan'da Halil Rıza Ulutürk ile ilgili yapılan üç akademik çalışma tespit edilmiştir. Bunlardan biri yüksek lisans, ikisi doktora tezidir.

Azerbaycan'da Halil Rıza Ulutürk ile ilgili ilk akademik çalışma Mail Demirli'nin 1996 yılında hazırlamış olduğu “*Halil Rıza Ulutürk'ün Poeziyası*” adlı yüksek lisans çalışmasıdır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Demirli, çalışmanın birinci bölümünde Halil Rıza Ulutürk'ün şiir yaratıcılığını, ikinci bölümünde şairin üslup özelliklerini, üçüncü bölümünde ise şiirlerde milliyetçilik ve bağımsızlık konularını ele almıştır. Çalışma 160 sayfadan oluşmaktadır.

Elizade Esgerli'nin, 2006 yılında hazırlamış olduğu “*XX. asır Azerbaycan Edebi-Nezeri Fıkrinde Milli İdeal ve Halk Taleyi Problemi (Halil Rıza Ulutürk'ün yaratıcılığı esasında)*” adlı doktora çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Esgerli, çalışmanın birinci bölümde milli bilincin kaynaklarını, ikinci bölümde şairin şiirlerinde milli azadlık hareketinin yansımalarını ve üçüncü bölümde ise Halil Rıza Ulutürk'ün edebi tenkidini, estetik tercümesini, güncel yazarlığını, tarih anılarında millilik-insanlık özelliklerini ele almıştır. Çalışma 293 sayfadan oluşmaktadır.

Anar Mesimov'un 2011 yılında hazırlamış olduğu “*1980-1990-cı İllerde Azerbaycan Poeziyasında Milli Vetenperverlik Mövgeyi*” adlı doktora çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Mesimov, çalışmanın birinci bölümünde Azerbaycan şiirinde vatanseverlik mevzuunu, ikinci bölümde 1980 ve 1990'lı yıllardaki şiirin tarihi vatanseverlik açısından anlamını, üçüncü bölümde ise Azerbaycan Halk Hareketini, Karabağ meselesini ve bu olayların şiire yansımalarını ele almıştır. Çalışma 164 sayfadan oluşmaktadır.

Türkiye’de de Halil Rıza Ulutürk ile ilgili akademik çalışmalar yapılmıştır. Türkiye’de Halil Rıza Ulutürk ile ilgili yapılan dört akademik çalışma tespit edilmiştir. Bunlardan üçü yüksek lisans, biri doktora tezidir.

Türkiye’de şair ile ilgili yapılan ilk akademik çalışma Dilek Erenoğlu’nun 2005 yılında hazırlamış olduğu “*Azerbaycan Şairi Halil Rıza ve Men Şergem Adlı Eseri (Eserdeki Şiirler Üzerine Dil İncelemesi)*” adlı doktora çalışmasıdır. Erenoğlu, çalışmasında Halil Rıza’nın 1994 yılında basılmış olan “*Men Şergem*” adlı şiir kitabını Kiril alfabesinden Latin alfabesine aktarmış, şiirlerden hareketle Azerbaycan Türkçesinin ses özelliklerini incelemiş ve dizin hazırlamıştır. Çalışma 1028 sayfadan oluşmaktadır.

Mahire Asker, 2021 yılında hazırlamış olduğu “*Halil Rıza Ulutürk’ün Hayatı ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*” adlı yüksek lisans çalışmasında Halil Rıza’nın hayatı, sanatı ve eserleri üzerine incelemelerde bulunmuştur. Çalışma 281 sayfadan oluşmaktadır.

Emine Sonsuz, 2022 yılında “*Halil Rıza Ulutürk-Hayatı, Sanatı ve Şiirleri*” adlı yüksek lisans çalışmasında şairin hayatı, sanatı, şiirlerinde kullandığı temalar ve üslup özellikleri hakkında incelemeler yapmıştır. Çalışma 219 sayfadan oluşmaktadır.

Aysel Rustamova ise 2022 yılında “*Halil Rıza Ulutürk ve Arif Nihat Asya’nın Şiirlerinde Milli Duygular*” adlı yüksek lisans çalışmasında Halil Rıza Ulutürk’ün ve Arif Nihat Asya’nın eserlerinde milli duygular üzerine incelemelerde bulunmuştur. Çalışma 140 sayfadan oluşmaktadır.

Tarafımızca hazırlanan bu araştırmada öncelikle Azerbaycan Edebiyatını tanımaya yönelik kaynak taraması yapılmıştır. Halil Rıza Ulutürk’ün Azerbaycan Edebiyatı içerisindeki önemi tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, Halil Rıza Ulutürk’ün 1957 yılından başlayarak ölüm tarihi olan 1994 yılına kadar basılmış olan şiir kitapları temin edilmiştir. Temin edilen bu kitaplar taranarak şairin edebî kişiliği ve yönelimleri hakkında kapsamlı bilgi edinilmiştir. Yine bu dönemde, temin edilen şiir kitapları incelenerek çalışmanın kapsamı içerisinde incelenecek şiir kitapları belirlenmiştir. Kitaplar belirlenirken şairin içerik açısından en hacimli eserleri seçilmiştir. Bu kitaplar şunlardır:

- Seven Gözler, Azərneşr, Bakı, 1959.
- Gollarını Geniş Aç!, Azərneşr, Bakı, 1963.
- Doğmalığ, Azərneşr, Bakı, 1977.
- Menden Başlanır Veten, Yazıçı, Bakı, 1988.
- Davam Edir 37, Genclik, Bakı, 1992.

Belirlenmiş olan “Seven Gözler”, “Gollarını Geniş Aç!”, “Doğmalığ” “Menden Başlanır Veten” ve “Davam Edir 37” adlı kitapların Kiril alfabesinden Latin alfabesine aktarımı yapılmıştır. Aktarım yapılırken transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır (bk. Tablo 1).

Beş şiir kitabının Kiril alfabesinden Latin alfabesine aktarımı tamamlandıktan sonra ortaya çıkan metin aktarımında yanlışlıklar olup olmadığı kontrol edilmiştir. Yapılmış olan bazı yazım hataları düzeltilmiştir. Her şiirin başlığı ve beyitleri tek tek numaralandırılmıştır. Bu şiirlere çalışmanın sonunda ekler bölümünde yer verilmiştir.

24 Ağustos 2018 tarihinde doktora çalışmaları kapsamında tarafımızca Azerbaycan’a bir seyahat gerçekleştirilerek bu seyahatte Halil Rıza Ulutürk’ün eşi Firengiz Ulutürk, arkadaşları Edalet Hasan, İntigam Gasımsade, Oktay Rıza, Neriman Hasanlı ve hem hemşerisi hem de öğrencisi olan Fergane Mehdiyeva ile şair hakkında söyleşiler yapılmıştır. Ayrıca şairin kabri ziyaret edilmiştir. Tüm bunların yanında, Azerbaycan’da yapılan söyleşilerin ses kayıtlarının deşifre işlemleri yapılarak bunların yazıya aktarımları tamamlanmış, çalışmanın ilgili yerlerinde bu kayıtlardan yararlanılmıştır.

Tezin birinci bölümünde, Azerbaycan seyahati esnasında elde edilen bilgiler ve temin edilen kaynaklar doğrultusunda Halil Rıza Ulutürk’ün hayatı hakkında bilgiler verilmiş, şairin sanat anlayışı ve sanat hayatı boyunca eserlerindeki yönelimleri incelenmiş, son olarak ise şiir kitapları, tercüme kitapları ve akademik çalışmaları listelenmiştir.

İkinci bölümde, metin aktarım çalışmalarından sonra elde edilen malzeme ile beraber çalışmanın fiil incelemesinde kullanılmak üzere şablon hazırlanmıştır. Bu şablona göre fiiller; yapı bakımından fiiller ve çekim bakımından fiiller olarak iki ana bölüme ayrılmıştır.

Yapı bakımından fiiller; basit, türemiş ve birleşik fiiller olmak üzere üçe ayrılmıştır. Basit fiiller, ses düzenlerine göre tasnif edilmiş ve şiirlerde tespit edilen basit fiillerden örnekler verilmiştir. Türemiş fiiller; isimden türemiş fiiller, fiilden türemiş fiiller ve fiilden türemiş isimler (fiilimsiler) olarak üçe ayrılmıştır. Bu bölümde türetme yapan ekler ile ilgili bilgiler ve şiirlerde bu eklerle türetildiği tespit edilen örnekler verilmiştir. Birleşik fiiller ise bir isim ve bir fiilden oluşan birleşik fiiller ve iki fiilden oluşan birleşik fiiller olarak ikiye ayrılmış ve şiirlerde tespit edilen örnekler verilmiştir.

Çekim bakımından fiiller, bildirme kipleri almalarına göre ve tasarlama kipleri olmalarına göre tasnif edilmiş ve incelenmiştir. Fiiller; hikâye, rivayet ve şart birleşik çekimlerine göre incelenmiş ve ilgili örneklerle desteklenmiştir.

Üçüncü bölümde, dizinli sözlük bölümü için şiirlerin tamamı taranarak kelime listesi oluşturulmuştur. Ağamusa Ahundov'un "*Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti*", Seyfettin Altaylı'nın "*Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*" ve Seyfettin Altaylı'nın "*Azerbaycan Deyimler Sözlüğü*" gibi eserlerden de yararlanarak şairin incelenen şiirlerindeki sözlüğünün oluşturulabilmesi için kelimelerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları çalışmaya eklenmiştir. Bu çalışma, kelimelerin sözlük anlamlarının Türkiye Türkçesine aktarımı şeklinde değil, şairin şiirlerinde kelimelere yüklenen anlamları belirleme şeklinde yapılmıştır. Sözlük bölümü oluşturulurken şiirlerde yer alan kelimeler, Türkiye Türkçesinde karşılığı olan kelimelerle anlam olarak örtüşüyorsa ve şiirdeki kelimeler ile Türkiye Türkçesindeki karşılıkları arasında yalnızca küçük fonetik farklılıklar varsa bunlar sözlük bölümüne alınmamıştır. Bu ölçütü belirlerken *Güncel Türkçe Sözlük*, *Tarama Sözlüğü* ve *Derleme Sözlüğü* esas alınmıştır. Örneğin; ben-men, bin-min, bulut-bulud, döğüş-döyüş, gibi-kimi, kol-göl, mağrur-meğrur, yok-yoğ.

Sözlükte, kelimelerin 536 şiirde kaç defa geçtiği belirtilmiştir. Sözlük bölümünde yer verilen fiil kök veya gövdelerini eklerden ayırmak için "-" işareti konulmuş, isim kök veya gövdelerini eklerden ayırmak için "+" işareti konulmuştur.

Sonuç bölümünde ise şairin hayatı ve eserleri, fiil incelemesi ve sözlük çalışmasıyla ilgili değerlendirmeler yapılmış, çıkarımlarda bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HALİL RIZA ULUTÜRK

1.1. Hayatı

Halil Rıza Ulutürk, 21 Ekim 1932¹ tarihinde Azerbaycan'ın Salyan rayonuna² bağlı Pirebbe köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Rıza Nağıyev, annesinin adı ise Hanım Nağıyeva'dır. “Halil Rıza'nın dedelerinden Rüstem Bey 1918 yılında Ermeni Taşnakları tarafından Azerbaycan'da yürütülen etnik temizlik faaliyetleri esnasında şehit edilmiştir” (Altaylı, 1998: XII). “Halil Rıza'ya adını veren dedesi Halil Bey'dir. Halil Bey bir parça tarlası, bir çift öküzü, bir pulluğu olduğu için 1933 yılında Sovyet hükûmeti tarafından köyünden sürülmüştür. Daha sonra ise milliyetçi düşüncelerinden dolayı Sovyet hükûmeti tarafından 1937 yılında tutuklanarak Sibirya'ya sürülmüştür. Aile, mal varlığı ellerinden alınmasından sonra 1939 yılında Salyan'a taşınmıştır” (Erenoğlu, 2005: 21). Ailenin bütün yükü artık 30 yaşlarında olan Halil Rıza'nın babası Rıza Bey'in omuzlarına binmiştir. Rıza Bey, II. Dünya Savaşı başlar başlamaz orduya çağırılmıştır. O, 1941-1942 yıllarında Moskova yakınlarındaki çatışmalarda büyük fedakârlıklar göstermiş ve Salyan'a döndüğünde vücudu mermilerden ve bombalardan dolayı 17 yara almıştır. Rıza Bey 17 Ekim 1957 yılında ise vefat etmiştir (Nebiyev, 2009: 29).

Halil Rıza ilk eğitimine 1939 yılında Salyan rayonunda bulunan “*Salyan İki Numaralı Ortaokulu*’nda” başlamıştır (Ehmedov, 2002: 6). Okuldaki başarıları ve davranışları ile öğretmenlerinin dikkatini çeken Halil Rıza bu yıllarda Salyan Şehir Kütüphanesi Edebiyat Derneğine üye olmuştur. Üyesi olduğu edebiyat derneği, Halil Rıza'nın edebî kişiliğinin ilk temellerinin atılmasına vesile olmuş ve bu yıllarda şair, ilk şiirlerini yazmaya başlamıştır. İlk şiiri olan “*Kitab*” 1948 yılında “*Azerbaycan Pioneri*”³ adlı gazetede yayımlanmıştır (Nebiyev, 2009: 30-31). Genç yaşında edebiyat camiasına giren Halil Rıza'yı, İmamverdiyev (1999: 79) “1948 yılıydı. Yazar Mirza İbrahimov’un düzenlediği ve başkanlık ettiği “*Gençler Günü*”nün birinde Eliğa

¹ Bazı kaynaklarda Halil Rıza'nın doğum tarihi 1933 olarak yazılmıştır. Şairin pasaport ve askerlik belgesinde de 1933 yılı yazılmıştır. Ancak Halil Rıza'nın kendisi doğum tarihinin 1932 yılı olduğunu belirtmiştir. “*Teşvifatçı*” dergisini kendi ile yaşıt saymıştır. (Habibbeyli, 2017: 4)

² **Rayon:** Sovyetler Birliğinde vilayet, ülke ve cumhuriyetlerin, büyük şehirlerin terkinde olan idari bölge. (Altaylı, 2018: 2809)

³ **Pioner:** Sovyetler Birliği döneminde 10-14 yaşlarındaki çocuklardan oluşturulmuş komünist çocuk teşkilatı. Ayrıntılı bilgi için bk. (Özdemir, 2018: 91-101)

Kürçaylı'nın yanında bir genç vardı. Ateş parçası gibiydi. O, Salyan şehrinden gelmiş dokuzuncu sınıf öğrencisi Halil Rıza'ydı." sözleriyle anlatmaktadır.

Salyan İki Numaralı Ortaokulu'ndaki eğitimini tamamlayan Halil Rıza, 1949 yılında "Azerbaycan Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Gazetecilik Bölümü"nde eğitim görmeye başlamıştır. "1951 yılında üniversitede eşi Firengiz Hanım ile tanışmıştır. Firengiz Hanım, 1932 yılında Bakü'de doğmuştur. Azerbaycan Devlet Üniversitesi, Tarih Fakültesinde okumuş ve 1956 yılında buradan mezun olmuştur (Kerimova, 2002: 34). Üniversite eğitimi sırasında 1951 yılının Ekim ayının ilk günlerinden Tarih Fakültesinin önünde Halil Rıza ile tanışmıştır. Bu tanışıklık 7 Aralık 1956 tarihinde evliliğe dönüşmüştür (Erenoğlu, 2005: 23). Devlet Matbuat Komitesi'nin "26 Bakü Şubesi Matbaası"nda personel şube müdürü olarak çalışmıştır. 1969 yılında Azizbeyov Azerbaycan Petro-Kimya Enstitüsünün 'İlmi Kommunizm" kürsüsünde önce baş laborant, 1970 yılından itibaren ise öğretim üyesi olarak çalışmıştır (Kerimova, 2002: 34).

1954 yılında eğitimini tamamlayan Halil Rıza aynı yıl "SSRİ Yazarlar Birliği" üyesi seçilmiştir (Ehmedov, 2002: 6-7). 1955 yılında iş hayatına başlayan Halil Rıza "Azerbaycan Kadını" adlı gazetede redaktör olarak görev yapmıştır (Ehmedov, 2002: 6). Bu gazetede çalıştığı dönemde ilk şiir kitabı olan "Bahar Gelir (1957)"i çıkarmıştır. Çalışmalarıyla edebiyat camiasının dikkatini çeken Halil Rıza 1957 yılının Ağustos ayında "Azerbaycan Yazarlar Birliği" tarafından Moskova'ya gönderilmiş ve burada bulunan "M. Gorki Dünya Edebiyat Enstitüsü"nde 1957-1959 yılları arasında iki yıl "Yüksek Edebiyat" eğitimi almıştır (Ehmedov, 2002: 7). Aynı şekilde eğitime kabul edilen şair Neriman Hasanzade, Halil Rıza'nın Moskova'daki en yakın dostu olmuştur. Moskova'daki eğitim sırasında şair, yurt dışından gelen Pablo Neruda, Romen Rolan, Nazım Hikmet gibi ünlü şair ve yazarlarla da tanışma fırsatı bulmuştur. Ayrıca daha sonraları şöhret kazanacak olan Cengiz Aytmatov, Resul Hemzetov, Yergenı Yevtuşenko, Davit Kugultinov gibi sanatçılar şairin okul arkadaşları olmuştur (Nebiyev, 2009: 34).

Moskova'daki eğitimini tamamlayan Halil Rıza 1959 yılında Bakü'ye dönmüş ve Azerbaycan Devlet Pedagoji Enstitüsündeki eğitimine devam etmiştir. 1963 yılında "Savaştan Sonraki Azerbaycan Sovyet Edebiyatında Şiir Türü" konulu tezini başarıyla savunmuş ve "Filoloji Bilimleri Namizedi"⁴ olmuştur. Halil Rıza savunmadan sonra Pedagoji Enstitüsünde öğretmenlik yapmaya başlamıştır (Ehmedov, 2002: 7).

1964 yılında şairin I. Karabağ Savaşı'nda şehitlik mertebesine yükselen oğlu Tebriz Halilbeyli doğmuştur (Kerimova, 2002: 36). "Şairin ikinci oğlu Rıza Halilbeyli ise 1965 yılında doğmuştur" (Erenoğlu, 2005: 30).

⁴ Günümüz akademik camiasında Ph. Dr. (doctor of philosophy) derecesine denk gelmektedir.

1967 yılında Halil Rıza'nın ilk Türkiye ziyareti gerçekleşmiştir. Azerbaycan yazarlarıyla birlikte Türkiye'ye gelen şairin Türkçülük ülküsü bu ziyaret neticesinde şekillenmiştir (Kerimova, 2002: 5).

Halil Rıza, Azerbaycan dilinin sadeliği, yabancı dilin tesirine kalmaması için kendine has bir mücadele yolu seçmiştir. Nerede olursa olsun kendi dilinde düzgün konuşmayan kişilerden duyduğu her yabancı kelime için 5 gepik ceza ücreti talep etmiştir, konuşmasından memnun kaldığı soydaşlarına ise bir manat ödül vermiştir (Ehmedov, 2002: 7). Bu durum günümüzde tuhaf karşılanabilir lakin Sovyet döneminde işe kabulün birinci şartı Rusça bilmektir. Bu planlı bir Ruslaştırma politikasıydı. Halil Rıza'nın bu tuhaf görünen davranışıyla yaptığı, planlı Ruslaştırma politikasına meydan okumaktır.

Şair, sanat hayatı boyunca sansürlere, engellemelere ve baskılara maruz kalmıştır. 6 Ocak 1969 tarihinde API'de yapılacak olan Halil Rıza'nın okuyucuları ile buluşma günü için Bakü'nün çeşitli yerlerine afişler asılmıştır. Ancak 6 Ocak sabahı Sovyet komünist parti organlarının emriyle afişler yırtılmıştır. Bu durum Halil Rıza'yı derinden yaralamıştı. Ayrıca Halil Rıza'nın Türkiye'de yayımlanmış "*Ana Dili*" şiirinden sonra Yazarlar Birliği yönetiminde şaire karşı soğukluk ve itimatsızlık başlamıştır. Molla Penah Vakıf'ın 250. doğum yılı etkinliğine gelmiş olan konuklar Halil Rıza'nın "*Ana Dili*" şiirini şairden dinleyememişlerdir. Bu etkinlikte Halil Rıza yeni şiirlerini misafirhanedeki konuklar vasıtasıyla Türkiye'ye göndermek istemişse de başarılı olamamıştır (Nebiyev, 2009: 38).

Şairin kendisine uygulanan sansür konusundaki düşüncelerini İmamverdiyev (1999: 88) kendisinden şöyle aktarmaktadır:

Halil Rıza diyor ki, ben redaktörlerden yayımcılardan hem razıyım hem değilim. Razıyım çünkü eserlerimi imkânları dâhilinde yayınlıyorlar. Şikâyet etmiyorum. Yazar sadece ben değilim ki... Razı değilim ki... Şikâyetimin onlarla ilgisi yoktur. Ne yapsınlar, ben çok çalışıyorum, çok yazıyorum. Onlar ne yapsınlar, ben buz dağım, çoğum su altında, azım görünür.

Halil Rıza eserlerini yayımlama konusunda çekmiş olduğu sıkıntıları yayıncıların Sovyet rejiminden dolayı takındıkları çekingen tutuma değil de çok yazdığına bağlamaktadır. Şair çok üretken olsa da eserlerinin birçoğunun yayımlanamamasının sebebi cesur şiirlerine uygulanan sansürdür. Halil Rıza'nın şiirlerinde derin bir Türk milliyetçiliği düşüncesi hâkimdi. Böyle şiirlerin yayımlanması ise çok zordu. Halil Rıza her şiirinin yayımlanması için savaş vermek zorundaydı. Şair 60'lı yıllarda Güney Azerbaycan konusunda şiir yazmıştı. Bu çok heyecanlı ve yürekten yazılmış bir şiirdi. Şiir "*Azerbaycan*" gazetesinde toplanmıştı. Azerbaycan edebiyat camiası

sabırsızlıkla şiirin yayımlanmasını bekliyordu. Ancak Sovyet Glavlit⁵ biriminin uyguladığı sansür onun yayımlanmasını engelledi. Mesele yalnız bununla da bitmedi. Halil Rıza bu şiirde Güney Azerbaycan konusunu yeni bir seviyede ele almıştı. Bundan dolayı resmi idari incelemeye maruz kalmıştır (Salmanov, 1999: 61).

Devlet Pedagoji Enstitüsü, Sovyet yönetimine karşı zor duruma düşmemek adına Halil Rıza'ya doktora tezini yazması için iki yıl enstitü yerine evinde çalışmayı teklif etmiştir. Bunun asıl nedeni şairin öğrencilerle ve toplumla ilişkisini kesmektir. Bunu kabul etmeyen Halil Rıza baskılar neticesinde enstitüdeki görevinden uzaklaştırılmıştır. İşsiz kalan şair, bu dönemde ailesini geçindirmek için “*Bilik*” Cemiyeti tarafından rayonlarda tertip edilen toplantılara konuşmacı olarak katılmıştır (Nebiyev, 2009: 38). Ancak Halil Rıza, bu durumda bile insanlara vatanseverlik duygusunu aşlamaktan geri durmamıştır. Konuşmaları Sovyet birimlerini rahatsız etmiştir. Bunun sonucunda Bilik Cemiyetindeki işini de yapması engellenmeye başlanmıştır. Halil Rıza'nın bu durumunu gören Firengiz Hanım eşinin iznini alarak Ahundov Kütüphanesi müdürü Halil Süleyman Gehramanov'u arayarak işe girme konusunda kendisine yardımcı olmasını istemiştir. Gehramanov'un aracılığı ile Firengiz Hanım “*Neft-Kimya Akademisi*”nde göreve başlamıştır. İşe araştırmacı olarak başlayan Firengiz Hanım iki ay sonra öğretim görevlisi olmuştur (Ulutürk, 1998: 48).

Halil Rıza, iş konusundan yaşadığı sıkıntıları aşmak için çok çaba harcamıştır. Eşi, Firengiz Ulutürk (1998: 47) bu konuyla ve Halil Rıza'nın tekrar işe girişiyle ilgili şu anekdotu aktarmaktadır:

Halil Rıza defalarca Merkezi Komite'yi arayıp iş talep ediyordu. Lakin Merkezi Komite cevap vermiyordu, sanki böyle bir adam yokmuş gibi davranıyordu. Cefer Ceferov her seferinde türlü bahanelerle telefona çıkmıyordu. Halil Rıza bu duruma sinirleniyordu. Bir gün Halil Ceferov muallimin evini aradı. Bu sefer telefonu hanımı açtı. Halil Rıza Ceferov muallimin elde olup olmadığını sordu. Evde olduğu cevabını aldıktan sonra eşinden telefona Cefer muallime vermesini rica etti. Uzun süre telefona gelen olmadı. Halil Rıza, onun adını duyduğu için telefona gelmediğini düşündü. Bir süre sonra kadın dedi ki, Cefer muallim uyuyor. Birden Halil Rıza'nın bağırmasını duydum: -Cefer yatmıyor, onun vicdanı yatıyor, git onu uyandır, benim çocuklarım aç, o tok olduğu için uyuyor, benim çocuklarım ise açlıktan uyuyamıyor. Yarın beni işe almazsa, kendine darılsın... Telefonu kapattıktan bir süre sonra: -Korkma, o yarın bana mutlaka bir iş verecek dedi.

Bu telefon görüşmesi hadisesinden sonra Halil Rıza, “*Azerbaycan İlimler Akademisi, Nizami Edebiyat Enstitüsü*”ne işe başlamıştır. Burada ona doktora tezi için konu verilmiştir.

⁵ **Glavlit:** Edebiyat ve Yayıncılık İşleri Baş İdaresi. Sovyetler Birliği tarafından basın ve yayını kontrol altına alabilmek için kurulmuş birim. Ayrıntılı bilgi için bk. (Kırtay, 2023: 117-131)

1970’li yılların sonlarına doğru Sovyet birimleri Halil Rıza’nın peşine adamlar takmıştır. Onun işten sonra neyle meşgul olduğunu, kimlerle oturup kalktığını, kimlerle konuştuğunu kayda aldırılmışlardır. Hatta şair ile tanışıklığı olan bazı insanları bulup onlara Halil Rıza’dan gelecekte aleyhine kullanılmak için bilgiler toplamaları istenmiştir (Nebiyev, 2009: 41).

1984 yılında Mirza Fethali Ahundov Kütüphanesinde, Halil Rıza’nın “*Ömrümden Uzun Geceler*” adlı kitabı ve Sovyet halklarının dillerinden tercüme edilmiş poetik eserlerden oluşan “*Gardaşlıq Çelengi*” “*Azərbaycan SSR Devlet Mükâfatı*”na aday gösterilme konusunda toplantı düzenlenmiştir. Toplantı sonucunda şairin ödüle aday gösterilmesi uygun bulunmuş ve başvuru için gerekli evraklar Ramiz Duygun’a verilerek yetkili kuruma gönderilmiştir. Ancak yetkili kurumlar buna karşılık vermemiştir (Ehmedov, 2002: 8).

Halil Rıza, 1985 yılında “*Maksud Şeyhzade’nin Estetik Yaratıcılığı ve Azərbaycan-Özbek Edebi İlişkilerinin Güncel Problemleri*” konusunda doktora tezini savunmuştur. 1986 yılında Azərbaycan edebiyatının gelişimine katkılarından dolayı ona “*Emektar Sanat Hadimi*” fahri unvanı verilmiştir (Ehmedov, 2002: 8).

28Ağustos 1986 yılında Halil Rıza, oğlu Tebriz’i Sevin Hanım ile evlendirmiştir. Şair düğün töreninden duyduğu mutluluğu anlatmak için “*Sevincim, Tebrizim*” adlı şiiri yazmıştır. Bu evlilikten Türkay ve Gültac adını verdikleri iki kız çocuğu dünyaya gelmiştir (Ulutürk, 2009: 135).

1980’li yılların sonlarında halk azadlık hareketi başlamış ve bu halk hareketinin yalnız fikir kısmında değil, eylem kısmında da Halil Rıza’nın gür sesi, ateşli konuşmaları Azərbaycan’ın tamamında duyulmuştur. O, bu çetin mücadeleye bütün varlığı ile atılmış, ateşli bakışı, doğuştan gelen hitabet yeteneği ile mücadelenin bayraktarına dönüşmüştür. Her yerde, her uygun durumda ittifak merkezinin şovenist siyasetinden, Dağlık Karabağ’a tecavüz eden Taşnaklardan, Bakü’de yolsuzluklar yapan Ermenilere kadar her konuda konuşmuş, her konuda yazmıştır (Abbaslı, 2015: 1).

Esgerli (2003: 14-15), Halil Rıza’nın bağımsızlık hareketi öncülerinden olma misyonunun esaslarını şöyle ifade etmektedir.

1. Medeni ideolojik cepheden mevcut sosyal tarihi gerçeklik arasındaki olumsuz ilişki. Bu konuda Halil Rıza’nın itirazları dil, vatanseverlik, sosyal adalet, yolsuzluk, halka önem vermeme konularında olmuştur.
2. Tarihi geçekliğe karşı milli karakter birliğinden uzak bakış. Bu konuda Helil Rıza’nın reddeden, suçlayıcı makamı bir tek şiirsel sözün, meramın makamı değil, aynı zamanda kendinin dosdoğru, açık yüz yüze reddeden makamıdır.

3. Siyasi gerçeklere ciddi, tavizsiz istek. Kendinin de dediği gibi “düşman amansızdır yoktur orta yol” manevi birliğindeki çeşitli kurumlara, kuruluşlara olan istek.
4. Tarihi gerçeklere karşı duran milli karakter kesinliği kahramanlık ve bahadırılık yüceliğinden milli hayatın Köroğlu olmak misyonu.

20 Ocak 1990 gecesi bağımsızlık isteğiyle Bakü sokaklarına çıkan Azerbaycan halkı Gorbaçov’un emriyle Mareşal Yazov’un komutasında, içinde Kuzey Kafkas Ermenilerinin de bulunduğu silahlı güçler tarafından tanklarla ezilmiş ve tankların üzerinden ateş açılarak katledilmişlerdir (Nebiyev, 2009: 52). Halil Rıza, Bakü’de yaşanan vahşeti duyurmak için yurt dışındaki gazetelere ve “*Azadlık*” radyosuna demeçler vermiştir. Bu durumdan rahatsız olan Sovyet yönetimi, Halk Cephesinin liderlerini ve halk hareketinin önderlerini tutuklamak için planlar yapmıştır. Bir memur, Halil Rıza’ya 20 Ocak faciasından 3-4 gün sonra tutuklamaların başlayacağını bu yüzden Bakü’den gitmesinin iyi olacağını söylemiştir. Ancak hiçbir zaman vatan ve bağımsızlık sevgisinden ödün vermeyen şair bu telkinlere kulak asmamıştır (Nebiyev, 2009: 57). Bu görüşmeden kısa süre sonra, 26 Ocak 1990 saat 17.15 civarında Montin kasabası⁶ yolunda 5 nolu hastanenin önündeki ışıktaki beklerken resmî elbiseli kişiler Halil Rıza’yı ve yanındaki iki kişiyi içinde bulunduğu araçtan alıp kelepçeleterek kendi araçlarına zorla bindirmişler, daha sonrada onları DTK’ya götürmüşlerdir. Şairin tutukluluk durumu ile ilgili ailesine hiçbir bilgi verilmemiştir. Firengiz Hanım’ın bilgi alabilmek için göstermiş olduğu çabalar sonuçsuz kalmıştır. Firengiz Hanım evlerinde yapılabilecek bir arama ihtimaline karşın Halil Rıza’ya ait olan günlükleri Hırdalan’da bulunan akrabası Lülüfer’e götürmüştür. Neriman Hasanov da David Kugultinov’a, şairin serbest bırakılması konusunda Gorbaçov’dan ricacı olması için mektup yazmıştır; ancak bu girişim de sonuçsuz kalmıştır. Ailesi, Halil Rıza’nın Bakü’den Moskova’ya götürüldüğünü tutuklanmasından bir ay sonra 26 Şubat’ta DTK’dan öğrenmiştir (Ulutürk, 1998: 71-75). Şair, Azerbaycan SSR Ceza Kanunu’nun 67. maddesi ile “*halklar arasında milli düşmanlığı körüklemek*” suçundan 1990 yılında hapsedilmiştir. SSRİ Devlet Tehlikesizlik Komitesinin Moskova’da Lefortova bölgesinde bulunan Lefortova Hapishanesine kapatılmıştır. Halil Rıza 26 Ocak 1990 tarihinden 9 Ekim 1990 tarihine kadar toplam 8 ay 13 gün Lefortova Hapishanesinin izole bir hücresinde kalmıştır (Esgerli, 2003: 15). Halil Rıza, 26 Ocak 1990 yılına kadar geçen kırk yıllık sanat hayatında eserlerini “*Halil Halilov*”, “*Halil Halilbeyli*”, “*Halil Odsever*” ve “*Halil Rıza*” adlarıyla yayımlamıştır. Ancak bu tarihten sonra şair ölünceye dek yazdığı eserlerinde, geçtiği çetin yolun ve edebi manevi arayışlarının neticesinde “Halil Rıza Ulutürk” adını kullanmıştır (Ehmedov, 2002: 8). Halil Rıza, 20 Ocak 1990 faciasını getiren süreçten başlayarak tutuklanmasını, hapishane dönemini günlükler halinde yazmış ve bu günlükler “*Lefortova Zindanında*” adıyla yayımlanmıştır. Bu günlüklerinde tutuklandığı akşam kendisine yöneltilen “*Halklar arasında milli düşmanlık körüklemek*” ithamına Halil Rıza (2006: 131-132)’nın cevabı şöyledir:

⁶ Bakü’nün Nerimanov rayonunda bulunan bir yerleşim yeri.

Ben Büyük Azerbaycan Türk şairi Halil Rızayım ve bütün ömrüm boyu insanlığın, gezegenin birliğini okuyucularıma hedef göstermişim. Dünyanın 300'den çok şairini Azerbaycan Türkçesine tercüme ettim. Güneşe leke sürmek teşebbüsünüz nedendir. Halklar arasında milli düşmanlık körükleyen ben değilim, beyaz ve kırmızı imparatorluğu yaşatanlardır. Birinci Petro'nun, kuduz Petro'nun, vahşi Petro'nun vasiyetini yerine getirenlerdir, velikorus⁷ şovenizmini temsil eden Abramovlar ve onların askerleridir. Bizim büyük komutanımız ve şairimiz Şah İsmail Hataî döneminde Azerbaycan toprağı 2.800.000 km²'dir. Bugün ise Azerbaycan toprağı aşağı yukarı 86.700 km²'dir. Bu demektir ki Azerbaycan toprağı son iki yüz yılda 32 defa küçülmüştür. Yetmez mi? Ayıp değil mi? Erivan Hanlığını yok ettiniz, attınız Ermeni'nin ağzına. Göyçe Bölgesini aldınız, attınız Ermeni'nin ağzına. Zengezur'u tuttunuz, attınız Ermeni'nin ağzına. Derbent'i ele geçirdiniz, attınız RSFSR⁸'in boğazına! Yetmez mi? Ayıp değil mi?

Siz devlet DTK dediğiniz bu kanlı mağarada bilir misiniz insanlığın Hüseyin Cavid, Mikayıl Müşfik, Seyid Hüseyin, Yusif Vezir Çemenzeminli, Ahmed Cavad, Alirza gibi ne kadar değerli, yetenekli, cesur evlatlarını mahvetmişsiniz, Kırmızı İmparatorluk adındaki çift başlı ejderhanın ağzına atmışsınız! Düşünün, başınızın üstündeki Lenin fotoğrafının altındaki duvar çatlamış. Hâlbuki binanız yenidir. Aslın yıldırımındır o çatlağı açan! Asrın kasırgası, asrın depremidir bu kanlı mağaraları sallayan! 70 yıldan fazladır, SSRİ Devlet Tehlikesizlik Komitesi ve ülkede onun 15 şubesi insanlığın, gezegendeki en büyük tehlikesidir. Yalnız tehlike değil, cinayet mağarasıdır! Bırakın bu sizi Rus olarak düşündürsün!

Halil Rıza'nın kendisini sorguya çekenlere vermiş olduğu cevap, vatanının ve halkının uğramış olduğu zulümden dolayı ne olursa olsun sessiz kalmayacağını bir nişanıdır. Şair, hayatı boyunca kutsal bildiği ve uğrunda mücadele verdiği değerleri Sovyet rejiminin en karanlık yuvalarında bile dile getirmekten çekinmemiştir.

Halil Rıza, sorgusunun ardından 27 Ocak 1990 Perşembe günü gece yarısı uçakla Bakü'den Moskova'da bulunan Şeiremetyevo Havalimanı'na, oradan da karayoluyla Lefortova Hapishanesine getirilmiştir. Hapishane günleri başlayan şairin şeker hastalığı şiddetlenmiştir. Hastalığından dolayı kendisine ilaç verilmiştir. Ancak müracaatta bulunmasına rağmen şekerden dolayı çıkan yaralar için merhem verilmemiştir (Nebiyev, 2009: 62).

DTK görevlileri Halil Rıza'nın günlüklerine ulaşmak istemektedirler. Onlar bu günlükleri ele geçirip oradaki bilgilerden faydalanarak adı ve soyadı tespit edilmiş azadlık hareketi üyeleri hakkında bilgi toplamak istemektedirler. Halil Rıza, görevlilere günlüklerinin kaybolduğunu söylemiştir. Yetkililer şairden, evine (Firengiz Hanım'a) ve iş yerine (Prof. Dr. Yaşar Garayev'e)

⁷ Sovyet İmparatorluğu'na dâhil olan halkların köle psikolojisini güçlendirmeyi ve onları Rus halkının aydınlık geleceğe taşıyacağı düşüncesini yerleştirmeyi amaçlayan fikir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Şükürov, 2022: 930-945)

⁸ Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti.

acil mektup yazıp günlükleri bulup DTK görevlilerine teslim etmelerini istemesini söylemiştir. Halil Rıza, görevlilerin isteği üzerine 21 Şubat 1990 tarihinde Rusça mektup yazıp onlara teslim etmiştir. Bu mektup aslında Firengiz Hanım'a ve Yaşar Garayev'e şairden bir çağrıydı. Yani günlükleri gizleyin, hiç kimseye vermeyin demekti (Nebiyev, 2009: 67).

Halil Rıza'nın hapishane günlerinde Azerbaycan'da onun serbest bırakılması için imzalar toplanmış ve gazetelerde yazılar yazılmıştır. Yazar İsmayıl Şıhlı ve hukukçu Hümbet Süleymonov önderliğinde “*Halil Rıza'ya özgürlük!*” adı altında on binlerce imza toplanmıştır. Edebiyat Gazetesi'nin 19 Ekim 1990 sayısında B. Vahabzade ve G. Gasımszade'nin “*Milyonların Yekdil Sesi*”, B. Bayramov ve İ. Şıhlı'nın “*Halil Rıza'ya Özgürlük Verilmelidir!*”, Gabil'in “*Biz Adalet Talep Ediyoruz!*” başlıklı yazıları yayımlanmıştır (Nebiyev, 2009: 74). Halil Rıza, Azerbaycan'da kendisi için gösterilen çabaları hapishanede öğrendiğinde “*Davam Edir 37*” kitabında bulunan “*Senetkara Azadlığı*” şiirinin giriş kısmına şu cümleleri yazmıştır:

Benim hapisten çıkmam için mücadele eden Azerbaycan'dan Moskova'ya yalnızca A.Y. Suharyev'in — SSRİ savcısının adına bir milyon iki yüz binden çok mektup, telgraf, dilekçe, şikayet, talepname göndermişler. Ümit ediyorum ki, milli hareketin bu boydaki dalgasından sonra hukukçular halkın talebini yerine getirecektir (401).

Halil Rıza, hapis hayatında her konuda olduğu gibi yazma konusunda da sıkıntılar yaşamıştır. Şair, “*Davam Edir 37*” kitabında bulunan Lefortova Hapishanesinde yazdığı “*Son Seadetim*” şiirinin giriş kısmında konuyla ilgili şunları yazmıştır: “*SSRİ DTK'nın izole hapishanesinde gece saat 22'den sabah 6'ya kadar yazmak, okumak yasaktır. Bu demir düzeni sağlam koruyan gardiyan görevi devraldıktan sonra da demir kapının deliğinden sık sık içeriye dikkatle bakar.*” (498) Ancak engellemelerle dolu hapis hayatı Halil Rıza'yı yazmaktan alıkoyamamıştır. Şair, Lefortovo hapishanesinde 2000 sayfadan fazla eser yazmıştır. Bunlardan 197 şiir özgürlüğe kavuştuktan sonra “*Gıfılı O Üzden Olan Gapılar*” adı altında “*Davam Edir 37*” kitabına dâhil edilmiştir. Eserler içerisinde A.S. Puşkin, M.Y. Lermontov ve A. Blok'dan tercümeleri ile eşi Firengiz Hanım'a ithaf ettiği şiirleri vardır (Esgerli, 2017: 21).

Hapishane döneminde şairin, direncini kırmak ve psikolojisini bozmak için hücrelerine tehlikeli suçlular koyulmuştur. Bunlardan birisi Vlademir Broşşov'dur. Vatana ihanet ve savaş sırlarını düşmana satma suçundan ceza almış olan Broşşov, Halil Rıza'ya tehditkâr cümleler kullanmıştır. Şair, 19 Temmuz 1990 tarihli günlük kaydında Boroşşov'un kendisine “*Ben adamı yattığı yerde öyle boğarım ki, boğazında parmaklarımın izi de kalmaz.*” dediğini yazmıştır (Ulutürk, 2006: 384).

Halil Rıza ile birlikte cezaevinde yatan Azerbaycan Bağımsızlık hareketinin öncülerinden Etibar, Mehmed Hatemi Tantekin ve Seyid Tahir 9 Eylül 1990 tarihinde mahkûmları taşıyan

trenlerle Moskova'dan yola çıkarılmışlar ve 18 Eylül 1990 tarihinde Bakü'ye getirilmişlerdir. Firengiz Ulutürk (1998: 108), mahkûm trenindeki durumu Halil Rıza'nın ağzından şöyle aktarmaktadır:

Halil'in sohbetlerinden böyle anladım ki, trenlerin içerisinde mahkûm taşınan odalar var. Bunlara taş kese adını vermişler. Taş keseye iki kişi zorla sığarmış. Halil söylerdi ki, yaşlı olduğum için ben oturuyordum. Etibar benim dizlerimin üstünde oturuyordu. Dönmeye imkân yoktu. Su istediğimizde demirle taş kapıya vuruyorduk. Rostov'a geldiğimizde ise bizi kampa teslim ettiler. Pis kokan bir odaya koydular. Ben sandım ki, burada uzun zaman kalacağız, bundan dolayı temizlik yapmaya başladım. Odayı temizlemeyi bitirmiştik ki bizi yine tutuklu aracıyla trene götürdüler, bütün çabam boşa gitti. Bu defa Seyid Tahir'de bizimle aynı yerdeydi. Yol boyunca pencereden düzlüklere, akarsulara bakıyorduk... Yol boyunca nereden geçtiğimizi Etibar bize söylüyordu. Nihayet, bizi trenden indirip tutuklu aracına bindirdiler. Bakü'nün rüzgarı bizi mest ediyordu.

Bakü'ye gelen şair davanın bir süre Bakü'de görülmesinden sonra beraat etmiştir (Ulutürk, 1998: 116). Halil Rıza'nın hapiste kaldığı dönemde, uygunsuz koşullardan dolayı var olan şeker hastalığı artmış ve sağlığı bozulmuştur.

Şair, 10 Ocak 1990 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde Bakü'nün Kirov rayonu S. Lazo 18 numaralı seçim dairesinden milletvekili adayı gösterilmiştir. Halil Rıza'nın Azerbaycan SSR milletvekilliğine adaylığı “*Bağımsızlık İçin Demokratik Azerbaycan Seçim Bloğu*” ve bu bloğa dâhil olan “*Halk Cephesi*” tarafından desteklenmiştir (Ulutürk, 1998: 120).

Halil Rıza, “yapılan seçimlerde önce 78 oy farkla, daha sonra ise 87 oy farkla milletvekili seçilse de seçim kurulu “*çoğunluk sağlanamamıştır*” kararı almıştır. Bunun sonucunda şair 3314 oy alarak ilk sırada seçimleri tamamlamasına rağmen türlü bahanelerle seçilememiştir” (Erenoğlu, 2005: 38).

1988 yılına gelindiğinde Ermeniler Dağlık Karabağ bölgesinde Azerbaycan Türklerine karşı etnik temizlik hareketine girişmişlerdir. Bu dönemde birçok aile askere gidebilecek yaştaki çocuklarını Sovyetler Birliğindeki muhtelif yerlere göndermişlerdir. Ancak, Tebriz Halilbeyli hiç düşünmeden cepheye gitmiştir. Firengiz Ulutürk (2006: 139), Tebriz'in şehit oluşunu şöyle anlatmaktadır:

12 Şubat'ta, doğum günüydü, bundan dolayı Sevinç onun için, silah arkadaşları için pasta, sosis, peynir, ekmek, şekerleme almış çantasına koymuştu. Sabah yola çıkarken benimle telefonda konuştu, vedalaştı, bende ona dua ettim. Aynı gün Hanabad-Hıromord civarında çatışmalar oluyordu. Tebriz yaralıları arabalara koyup cephe gerisine gönderiyordu, ağır yaralıları oradan helikopterlerle şehre gönderiyorlardı. Bu zamanda firar edenler de yaralılarla birlikte helikoptere

binmek istediklerinde Tebriz buna engel oluyordu. Bundan dolayı bazıları Tebriz'e karşı çıkıp, bu sakallı kim ki bizim helikoptere binmemize engel oluyor... Oradaki dağınıklık, firarilik, üstlerin beceriksizliği, geriden yardım gelmemesi askerler içerisinde şaşkınlık meydana getirdi. Tebrizim bu eksikliklere bakmayarak en hararetli yerlere giderdi. Çatışmaların birinde Tebrizim 14 yaralı askeri çatışma hattından çıkarıp cephe arkasına götürürken başından yaralanıp, bir tepenin üstünde kalmış. Ermeniler o anda burayı kontrol altına almışlar. O yer bizim elimizde olsaydı belki de Tebrizim kurtulabilirdi. Hayli kan kaybettikten sonra Tebrizim dünyasını değiştirmiş. Sonradan komutanlık şehit olmuş askerleri Ermenilerle değiştirmiş. Tebrizim için bir ton benzin ve bir çuval şeker verip onu almışlar. Eğer Ermeniler onun Halil Rıza'nın oğlu olduğunu bilseler, vermezdi. Bu olay 31 Ocak 1992'de yaşanmıştır.

Tebriz Halilbeyli'nin ölümünde sonra Halil Rıza, bazı kimselere gelininin yüzüne bakmadığını söylemiş. Şair, oğlunun ölümünden kendini sorumlu tutmuştur. Tebriz'in eşi Sevinç Halilbeyli ise bir an olsun bu düşüncelere kapılmamıştır. O, Halil Rıza'ya kendi babası gibi saygı duymuştur. Hali Rıza'nın ölümünden sonra, *“anladım ki onun ölümüyle birlikte Tebriz'i ikinci defa kaybettim”* ifadelerini kullanmıştır (Ehmedov, 2002: 141).

Tebriz'in şehit olmasını ve Halil Rıza'nın hapsedilmesini Garayev (1999: 44) şöyle ifade etmektedir:

Müzikler sustuğunda, şairler kalemden kâğıttan kaçtığında Halil Rıza şiirden kefen giymiş ve oğlunu savaşa göndermiştir. Şehitlik zirvesine önce Tebriz'i, sonra kendini kurban etmiştir. Vatanın ve şairin talihi hiçbir yerde hiçbir kimsede bu kadar aynı olmamıştır. Yalnız gerçekten doğuştan büyük şair olanlar hem hayatın, şehitliğin sınavına hem de şiirin sınavına bu bütünlükte bu seviyede hazır olmuştur.

Tebriz'in ölümünden sonra Halil Rıza kendisini toparlayamamıştır. Şair, sık sık nefes darlığı, kalp sıkışmaları yaşamaya başlamıştır (Nebiyev, 2009: 81). Halil Rıza, sağlık sorunlarından dolayı 1992 yılında dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel'in talimatıyla Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesinde şeker ve göz hastalıklarından tedavi görmüştür. Ayrıca 19 Mayıs 1993 tarihinde Haseki Eğitim Araştırma Hastanesinde kalp ameliyatı geçirmiştir. 11 Şubat 1993 tarihinde Bakü'ye dönen Halil Rıza ayağındaki yaranın kapanmaması nedeniyle doktor kontrolünde tutulmuştur. Ancak kısa bir süre sonra doktorların tavsiyesiyle şairin Almanya'ya gönderilmesi uygun bulunmuştur. 23 Ağustos 1993 tarihinde Halil Rıza eşi Firengiz Hanım ile birlikte Bakü-İstanbul-Köln uçağı ile Almanya'ya gitmiştir. Burada Zolenger Şehir Hastanesinde tedavisine devam edilmiştir. Buradaki tedavisinin ardından Bakü'ye dönen Halil Rıza'nın durumu tekrar ağırlaşınca Bakü'de bulunan Kardiyoloji Enstitüsünde tedavi görmüştür (Ehmedov, 2002: 9).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet Başkanı Haydar Aliyev'in Fransa'ya düzenlemiş olduğu resmi ziyaretin temsil heyetine Halil Rıza ve Firengiz Hanım'da dâhil edilmiştir. Bu tarihî ziyaret

Halil Rıza'nın son seferi olmuştur. Şair, 22 Haziran 1994 yılında Bakü'de vefat etmiştir. Bakü'de bulunan Fahri Hıyaban'a defnedilmiştir (Ehmedov, 2002: 9).

1.2. Eserleri

Halil Rıza'nın eserleri şiir kitapları, çeviri eserleri ve akademik çalışmaları olarak üç bölüme ayrılmıştır. Şairin bazı şiir kitapları ölümünden sonra eşi tarafından düzenlenerek basıma hazırlanmıştır.

1.2.1. Şiir Kitapları

- “Bahar Gelir”, Uşakgencneşr, Bakı, 1957.
- “Behreli Gelin”, Molodaya Gvardiya, Moskva, 1959.
- “Seven Gözler”, Azerneşr, Bakı, 1959.
- “Mehebbet Dastanı”, Uşakgencneşr, Bakı, 1961.
- “Poema o Lyubvi”, Sovetskiy Pisatel, Moskva, 1961.
- “Menim Güneşim”, Azerneşr, Bakı, 1963.
- “Nastoyaşaya Lyubov” (Esil Sevgi), Sovetsky Pisatel, Moskva, 1963.
- “Gollarını Geniş Aç”, Azerneşr, Bakı, 1965.
- “Krasnodon Gartalları”, Genclik, Bakı, 1967.
- “Yeni Zirvelere”, Azerneşr, Bakı, 1971, Apostroff, Bakı, 2015.
- “Ucalıg”, Genclik, Bakı, 1973.
- “Doğmalığ”, Azerneşr, Bakı, 1977.
- “Taparam Seni”, Yazıcı, Bakı, 1980. - Apostroff, Bakı, 2014.
- “Marallar da Duz Yeyermiş”, Genclik, Bakı, 1981, Çinar-Çap, Bakı, 2009.
- “Ömrümden Uzun Geceler”, Genclik, Bakı, 1982.
- “Hara Gedir Bu Dünya”, Yazıcı, Bakı, 1983, Apostroff, Bakı, 2013.
- “Daşdan Çıhan Bulag”, Genclik, Bakı, 1986, Çinar-Çap, Bakı, 2009.
- “Menden Başlanır Veten”, Yazıcı, Bakı, 1988, Apostrof, Bakı, 2013.
- “Davam Edir 37”, Genclik, Bakı, 1992.
- “Ayla Güneş Arasında”, Yazıcı, Bakı, 1992, Apostroff, Bakı, 2014.
- “Uzun Süren Genclik”, Azerneşr, Bakı, 1994, Kitab Cemiyeti, Bakı, 1998.
- “Men Şergem”, Elm Neşriyyatı, Bakı, 1994.
- “Bağışla Ey Veten”, Gorgud, Bakı, 1995.
- “Lefertova Zindanı”, Azerneşr, Bakı, 1998.
- “Azadlık”, Ankara, 1998.

- “Türkün Dastanı”, Bakı, Genclik, 2000.
- “Seçilmiş Eserleri”, 1-ci cild, Genclik, Bakı, 2001.
- “Men Onsuz da Ebediyyem”, Genclik, Bakı, 2003.
- “Seçilmiş Eserleri”, 2 cildde, I ve II cildler, Şerg-Gerb, Bakı, 2005.
- “Seçilmiş Eserler”, 5 cildde, I cild, Elm, Bakı, 2007.
- “Seçilmiş Eserler”, 5 cildde, II cild, Elm, Bakı, 2009.
- “Seçilmiş Eserler”, 5 cildde, III cild, Elm, Bakı, 2014.
- “Çıhış Edir Helil Rza”, (Şeirler), Ehter Neşriyyatı, İran, 2008.
- “Seçilmiş Eserleri”, (şeir ve poemalar), Tehsil, Bakı, 2012.
- “Doğmalığ ve Ucalığ”, Apostroff, Bakı, 2015.
- “Firengizname”, Apostroff, Bakı, 2016.

1.2.2. Tercüme Kitapları

- A. Laptev, “Balaca”, Genclik, Bakı, 1972.
- İlya Selvinski, “Babek”, Genclik, Bakı, 1975.
- Musa Celil, “Moabit Defteri”, Yazıçı, Bakı, 1979.
- “Gardaşlıg Çelengi”, Maarif, Bakı, 1982.
- “Dünyaya Pencere”, Maarif, Bakı, 1984, Çinar-Çap, Bakı, 2010.
- Robert Rojdestvenski, “Otuzuncu Esre Mektub”, Genclik, Bakı, 1984.
- “Turan Çelengi”, Elm, Bakı, 1993, Çinar-Çap, Bakı, 2005.
- Yusif Balasagunlu, “Gutadgu-bilig”, Genclik, Bakı, 1994, 2003.
- N. Gencevi, “Sirler Hezinesi” – Lirikası, Yazıçı, Bakı, 1988.
- N. Gencevi, “Yeddi Gözel”, Ensiklopediya, 2000.
- N. Gencevi, “İsgendername”, Genclik, Bakı, 2002.
- Nizami Gencevi, Lirikası, “Sirler Hezinesi”, “Yeddi Gözel”, (tekrar neşr), İdeal-print, 2011.

1.2.3. Akademik Çalışmaları

• “Müharibeden Sonrakı Azerbaycan Sovet Edebiyyatında Poema Jarnı (1945-1950)”, Namizedlik Dissertasiya. (Elyazma Azerbaycan Dövlət Pedagoji Universitetinin kitabhanasında sahlanılr), 1963.

• “Magsud Şeyhzadenin Bedii Yaradıcılığı ve Azerbaycan-Özbek Edebi Alegelerinin Aktual Problemleri”, Doktorluk Dissertasiyası. (Elyazma Azerbaycan AMEA Nizami adına Edebiyyat İnstitutunun kitabhanasında sahlanılr), 1985.

- “Magsud Şeyhzade” Elm, Bakı, 1978.

- “Magsud Şeyhzadenin Bedii Yaradıcılığı”, Elm, Bakı, 1982.
- “Dramaturgiyada Edebi Elageler”, Elm, Bakı, 1987.
- “Sabir Rüstemhanlı Haggında”, Mütercim, Bakı, 1998.
- “Ustadı Bahtiyar Vahabzade Haggında”, Azərbaycan, Bakı, 1999.
- “Refig Zeka Hendan Haggında”, Mütercim, Bakı, 1999.
- “Resul Rza Hesreti”, Elm, Bakı, 2000.
- “Mene Benze”, Genclik, Bakı, 2000.
- “Edebi Tengid”, Mütercim, Bakı, 2003.
- “Dünyanın Edebi Heritesi”, Çinar-Çap, Bakı, 2008.
- “Magsud Şeyhzade” ve “Azərbaycan Defteri”, Apostroff, Bakı, 2014.
- “Dramaturgiyada Edebi Elageler”, Elm, Bakı, 2014.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HALİL RIZA ULUTÜRK'ÜN ŞİİRLERİNDE FİİLLER

2.1. Yapı Bakımından Fiiller

2.1.1. Basit Yapılı Fiiller

Basit yapılı fiil tabiri, fiilin anlamlı bir ifade taşıyabileceği en yalın halini belirtmektedir. Fiil bu halinden sonra daha küçük anlamlı bir yapıya bölünememektedir. J. Deny (1941: 357), basit fiil “malum fiil, ne mutavaat, ne müşareket, ne sebepçi müteaddi, ne meçhul, ne menfi, ne menfi iktidar olmayan her fiildir, bu fiil türetme eklerinin hiçbirinin kendinde bulunmaması ve emir siygasının müfret kök ile aynı şekilde olmasıyla ayırt edilir; buna asli demek daha iyidir, çünkü hakikaten bunun tabanı aslidir.” şeklinde ifade etmektedir.

Ramstedt'e göre, Türkçedeki fiillerin genel itibarıyla iki hecelidir. Tek hecelilik daha çok son ünlünün eke eklenmesi ya da düşmesi ile meydana gelmiştir. Dimitriyev'de Ramsted'e benzer görüştedir. Dimitriyev Türkçede kelimelerin ilk şekillerinin genellikle iki heceli olduğunu ifade etmektedir (Rüstemov, 1965: 20). A.N Kononov, A.A. Palmbah, E.V. Sevortyan ve Besim Atalay ise Ramstedt ve Dimitriyev'in görüşüne katılmazlar. Türkçede fiil köklerinin tek heceli olduğu görüşündedirler (Rüstemov, 1965: 20).

Türkiye Türkologları fiil köklerinin genel itibarıyla tek heceli olduğu görüşündedirler. Banguoğlu (2007: 145-146), Türkçede kelime köklerinin genel olarak tek heceli olduğunu bundan dolayı ikinci veya daha sonraki hecelerin başka kökler değilseler eski veya başka bazı eklerle yapıldığını ifade etmektedir. Ayrıca birden fazla hecesi bulunan özellikle iki ve bazı üç heceli kelimelerin çözümlenmesi güç olmasına rağmen (*otuz, kanat, ayak, bırak-, çiğne-, böğürtlen gibi*) bazı tek heceli kelimelerin ikiye bölünebildiğini (*ko-ş-, ye-n, yu-n, sür-t, ye-m*) bundan dolayı köklerin gerçek sınırının tam olarak bilinemeyeceğini ve çözümlenmesi güç olan çok heceli kelimelerin kök sayılması gerektiğini” ifade etmiştir.

Ergin (2004: 107), Türkçede kelime köklerinin çoğunlukla tek heceli olduğunu, kelimelerin pek çoğunda kökü ararken tek heceye kadar inilebildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Türkçede günümüzde dahi birden fazla heceden oluşan köklerin az olduğunu söylemektedir.

Hacıeminoğlu (2016: 159), Türkçede kelimelerin başlangıçtan itibaren tek heceli kökler halinde olduğunu, isimler ve fiiller olarak ikiye ayrıldığını ifade etmektedir.

Ercilasun (1984: 11), basit fiili; parçalanamayan, içinde başka manalı unsur barındırmayan kök şeklindeki fiil ifadeleriyle tanımlamaktadır. Ercilasun’a göre Türkoloji sahasında araştırmalar ilerledikçe daha fazla kelimenin ilk şekline ve köküne doğru gidilmekte bununla birlikte Türkçedeki bütün köklerin (dolayısıyla fiil köklerinin) tek heceli olduğu kanaati oluşmaktadır. Ayrıca Ercilasun, basit fiil olduğu şüpheye yer bırakmayacak şekilde kabul edilebilecek fiillerin, ancak tek ünlüden ve bir ünsüzle bir ünlüden meydana gelmiş olan fiiller olduğunu, ünsüzle biten çok sayıda fiilin de basit olmakla birlikte bunların türemiş fiil olabilme ihtimalinin var olduğunu ifade etmiştir.

Korkmaz (2009: 528)’a göre, basit fiillerin, kendi içlerinde daha basit anlamlı öğelere ayrılamayan kök fiillerdir. Korkmaz, *aç-*, *ak-*, *aş-*, *bak-*, *göm-*, *gör-*, *il-(bağlamak)*, *koy-*, *öl-*, *tat-*, *var-* gibi basit fiillerin, Eski Türkçe döneminde *aç-<a-ç-*, *aş-<a-ş-*, *bak-<ba-k-*, *göm-<gö-m-*, *il<i-l- vb.* şeklinde daha basit köklere ayrılabilceğini gösteren belirtiler olduğunu, ancak bunların zamanla birbiriyle kaynaşarak daha basit öğelere ayrılamaz birer kök fiil olduğunu ifade etmektedir.

Türkologların görüşleri ışığında basit fiillerin genellikle tek heceli oldukları anlaşılmaktadır. Eski Türkçeye gidildiğinde bazı fiillerin tek sese kadar indirildikleri, ancak bazı fiillerin ek almış olduğu tahmin edilmesine rağmen bu eklerin kök ile kaynaşmasından sonra artık ayrıştırılamadığı görülmektedir. Bu durumdaki fiiller de basit fiil olarak ele alınmıştır.

İncelenen metinlerden tesbit edilen basit fiiller, ses düzenlerine göre tasnif edilmiş ve şu şekilde verilmiştir:

2.1.1.1. Tek Ünlüden Oluşan Basit Fiiller

i- “mevcut olmak” (ATS-I, 538)

Boğulub... kömür kimi ğaralanlar var **idi** “Boğulmuş... kömür gibi kararanlar vardı.” (166/23), Senden temiz, pak **imiş** “Senden temiz, pakmış” (268/81), Yapon ruhu güçlü **imiş** yüz-yüz atom bombasından! “Japon ruhu güçlüymüş yüzlerce atom bombasından!” (316/72), Senin doğma atan **imiş** “Senin öz babanmış” (462/125), Men — sessiz vulkan **idim** “Ben — sessiz volkandım” (515/10).

2.1.1.2. Ünlü + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller

az- “yolunu kaybetmek, kaybolmak” (ATS-I, 299).

güller sevir güller içre **azmağımı** “güller seviyor güller içinde kaybolmamı” (184/2), nêçe yol **azana** yol göstermisen “kaç yolunu kaybedene yol göstermişsin” (217/72), dumanlarda **azanlara** çırağ, mayak şairimiz “sislerde kaybolanlara ıfık, fener şairimiz” (316/36), bedbeht yolunu **azıb** “bahtsız yolunu kaybedip” (378/39), demir ğefesim **azmış** “demir kafesim kaybolmuş” (387/7).

es- “titremek, üzerine titremek” (ATS-I, 1147).

elin **ese-ese** almısan bunu “elin titreye titreye almışsın bunu” (14/32), o gülün üstünde **esmemek** olmaz “o gülün üstüne titrememek olmaz” (67/60), sen bu servet üste zağ-zağ **esirsən** “sen bu servetin üstüne tit tir titriyorsun” (181/42), birce şairin üste gör ne ğeder **esen** var “bir tek şairin üstüne gör ne kadar titreyen var” (285/55), bed ħeberi alanda ayağların **esdimi** “kötü haberi aldığında ayakların titredi mi” (371/7).

ey- “eğmek, bozmak, belini bükmek” (ATS-I, 1163).

men aşağı **eyim** şehli budağı “ben aşağı eğeyim çiğli dalı” (67/19), sözleri **eymekle** meni **eyir** o “sözleri bozmakla benim belimi büküyor o” (291/532), nakese **eymedi** baş hêç zaman ömründe Ĥelil “alçağa eğmedi baş hiçbir zaman ömründe Halil” (438/75), hağğ **eyenler**, hağğ yèyenler “hakki bozanlar, hak yiyenler” (454/41), nifretim barmağlığı eridirse, **eyirse** “nefretim parmaklığı eritiyorsa, eğiyorsa” (478/22).

öt- “ötmek; geçmek” (ATS-II, 2666).

uzağda, hardasa bir bülbül **ötdü** “uzakta bir yerlerde bir bülbül öttü” (27/13), ay **ötür**, gün dolandır, ğar eriyir, buz ğırılır “ay geçiyor, gün dönüyor, kar eriyor, buz kırılıyor” (31/19), ğoy gelib yanından **ötsün** duman-çen “bırak gelip yanından geçsin duman sis” (69/56), yahındaki mavi Ĥezer şerĝi **öter** hêy seninçin “yakındaki mavi Hazar doğuyu geçer ey senin için” (74/12), yaşın **ötmesinden** ĝilèylenmerem “yaşın geçmesinden şikayet etmem” (112/12).

ud- “yutmak, almak” (ATS-II, 3401).

èy igidler **udan** ĝuyu “ey yiğitler yutan kuyu” (123/55), son şehi **udubsa** yay cehennemi “son çiğ tanesini yutmuşsa yaz cehennemi”(178/11), bacarırsan, çèyne, **ud**, vèrme benim hağğımı “becerirsen çiğne yut, verme benim hakkımı” (234/73), hava **udmağ** evezine yalan **uddun**, yalan yedin “hava almak yerine, yalan yuttun, yalan yedin” (259/8), iclaslara ĝecikme, seni **udarlar**, èy dost “toplantılara gecikme, seni yutarlar, ey dost” (269/24).

üz- “yüzmek; koparmak” (ATS-II, 3467).

üzür mazut damlası, *üzür* mavi sulara “yüzüyor mazot damlası, yüzüyor mavi sulara” (10/5), Çiçekleri yavaş *üzün*, asta derin “çiçekleri yavaş koparın, yavaş toplayın” (32/10), suda güzellik *üzer* “suda güzellik yüzer” (39/101), salhımdan *üzdüyün* şirin gileler “salkımından kopardığın tatlı taneler” (67/15), burda bir çiçeği gıyıp *üzmerem* “burada bir çiçeği kıyıp koparmam”(67/49).

2.1.1.3. Ünlü + Ünsüz + Ünlüden Oluşan Basit Fiiller

uyu- “uyumak” (ATS-II, 3419).

uyu, rahat *uyu*, ey eziz insan “uyu, rahat uyu, ey aziz insan” (1/9), bir azca uzağda *uyuyur* deniz “biraz uzakta uyuyor deniz” (91/9), macal vèmediler *uyuyum* “fırsat vermediler uyuyayım” (231/2), *uyumaz* ümmanammı? “uyumaz deniz miyim” (420/16), ne gözetçi *uyudu* “ne nöbetçi uyudu” (520/85).

2.1.1.4. Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller

èşid- “işitmek, duymak” (ATS-I, 1052).

èşide bilirmisen benim büllur sesimi “işitebilir misin benim billur sesimi” (162/10), *èşiderken* bu sözü “işitirken bu sözü” (232/3), söz *èşidende* “söz işittiğinde” (268/52), hêç *èşidilmeyen* “hiç işitilmeyen” (336/86), böyle marş *èşidibmi* “böyle marş işitmiş mi” (370/30).

2.1.1.5. Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlüden Oluşan Basit Fiiller

eyle- “durdurmak” (ATS-I, 1162).

eyle, gadan alım, maşını *eyle* “durdur, gadanı alayım, arabayı durdur” (44/5).

ohşa- “benzemek; okşamak” (ATS-II, 2609).

ohşasın şèh dolu gül gonçasına “benzesin çiğ damlası dolu gül gonçasına” (71/12), *ohşamağ* isteyirem “okşamak istiyorum” (116/58), bağımdaki ağaclara *ohşayıram* “bağımdaki ağaçlara benziyorum” (191/2), yalnız ğalstukuyla adama *ohşayanlar* “yalnız kravatıyla adama benzeyenler” (232/11), *ohşayırdı* çocuğları ellerile, nefesile “okşuyordu çocukları elleriyle, nefesiyle” (309/34).

2.1.1.6. Ünsüz + Ünlüden Oluşan Basit Fiiller

dè- “demek, söylemek” (ATS-I, 815).

sen *dème* dilin ovsunu varmış “sen söyleme dilin büyüü varmış” (296/33), dinle gör neler *dèyir* “dinle gör neler söylüyor” (298/96), men sene *dèmedimmi* “ben sana demedim mi?” (301/1), belke düz *dèmedim* men, *dèmişemse* ehzen “belki doğru demedim ben, demişsem aferin” (469/47), hêç ne *dèmir*. Belke *dèyir*: — gılinc, mizrag, oğ olmalı “hiçbir şey demiyor. Belki diyor — kılıç, mızrak, ok olmalı” (474/36).

yu- “yıkamak” (ATS-II, 3669).

o gece şêh *yudu* pencereleri “o gece çiğ yıkadı pencereleri” (75/5), kirli cayanağını ğanla *yuyanlar* “kirli pençesini kanla yıkayanlar” (169/31), deryalar *yuya bilmez* “denizler yıkayamaz” (234/27), *yu* başını, temiz *yu* “yıkı başını, temiz yıka” (295/33), İlğar *yuyur* bıçağı “İlğar yıkıyor bıçağı” (295/78).

2.1.1.7. Ünsüz + Ünlü + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller

bat- “batmak” (ATS-I, 378).

ġerbde ulduz kimi *batsam* “batıda yıldız gibi batsam” (46/16), o gemi tufanda *bata bilerdi* “o gemi tufanda batabilirdi” (112/18), baħır *batan* güneşe “bakıyor batan güneşe” (520/92), ğana *batmış* o gülü “kana batmış o gülü” (524/53), bes nêçin tökdüyün ğana *batmisan?* “yeter niçin döktüğün kana batmışın? (536/88).

biç- “biçmek, kesmek” (ATS-I, 448).

ġıran, *biçib* töken avtomat olub “kıran, biçip döken otomatik silah olmuş” (101/18), sene öz könlümü paltar *biçerdim* “sana gönlümü elbise biçerdim” (283/24), ömürleri orağsız *biçib* “ömürleri oraksız biçmiş” (327/45), sene ağ don *biçen* ġarın, çovğunun “sana beyaz elbise biçen karın, fırtınanın (423/8), tikanları ġıran, *biçin*. “dikenleri doğrayın, biçin” (463/32).

cır- “yırtmak” (ATS-I, 613).

vrub yığağ, söküb tökek, *cırağ*, didek “vurup yıkalım, söküp dökelim, yırtalım, didelim” (260/5), pasportunu *cırarağ* “pasaportunu yırtarak” (291/82), ölsem, *cırıb* kefeni, ğanadlarla uçaram “ölsem, yırtıp kefeni, kanatlarla uçarım” (292/184), külek *cırır* ağ yelkeni “rüzgâr yırtıyor ak yelkeni” (294/84), senedleri *cırmağ* olar “evrakları yırtmak olur mu” (294/130).

çal- “vurmak, sokmak” (ATS-I, 656).

gılincını *çalardı* “kılıcını vururdu” (78/35), şê’rin ğanad *çalmaz* “şiiirin kanat vurmaz” (90/58), kirpik *çalmadan* “kirpik vurmada” (108/33), seni eğreb ilan *çalar* “seni akrep, yılan sokar” (312/90), Nizami ġılinc *çalıb* “Nizami kılıç vurmuş” (324/63).

çap- “parçalamak” (ATS-I, 661).

dağ **çapan** “dağ parçalayan” (90/8), bu külüng bedenimle **çapdım** “bu külünk bedenimle parçaladım” (144/20), sal gayanı **çapıram** “kocaman kayayı parçalıyorum” (163/22), sal gayalar **çapmışam** “kocaman kayalar parçalamışım” (292/131), herleyib ğartımış gayanı **çapa** “döndürüp kocamış kayayı parçalaya” (328/71).

çaş- “şaşmak” (ATS-I, 667).

be’zen **çaşıb** tufanda “bazen şaşıp fırtınada” (131/23), seni ötmek fikrine düşmesin de, **çaşmasın** “seni geçmek fikrine düşmesin de, şaşmasın” (272/23), **çaşan** ağaları “şaşan ağaları” (310/150), Bakıdan ayrılанда belke **çaşıb**, dolaşib “Bakü’den ayrıldığında belki şaşmış, karışmış” (407/21), yène **çaşdım**, **çaşdım** “yine şaştım, şaştım” (483/12).

çat- “ulaşmak, varmak, yetmek” (ATS-I, 670).

ulduzlara **çatacağığ** “yıldızlara varacağız” (312/691), İssıkköle gèdib **çatan** “İssık Göle gidip varan” (312/757), el **çatmayan** zirvede “el ulaşmayan zirvede” (335/7) ne ğan **çatır**, ne pambığ “ne kan yetiyor, ne pamuk” (355/682), Firengize **çatardı** etirli, nadir deste “Firengiz’e ulaşırdı güzel kokulu, nadir buket (412/31).

çek- “çekmek; sürmek” (ATS-I, 683).

ağappağ ellerime boya **çekdi** ğapğara “bembeyaz ellerime boya sürdü kapkara” (414/15), min feryadı dinleyib bir ah da **çekmediniz** “bin feryadı dinleyip bir ah da çekmediniz” (429/25), 900 kilomètr tikanlı meftil **çekib** “900 kilometre dikenli tel çekip” (429/52), bir veten sürmesi **çekmiş** göze sürgünde Helil “bir vatan sürmesi çekmiş göze sürgünde Halil” (438/69), her nazını **çekdiyim** “her nazını çektiğim” (441/24).

çim- “yıkankmak, yüzmek” (ATS-I, 715).

geçeler bulağda gizli **çimen** ay “geçeler pınarda gizli gizli yüzen ay” (25/23), soyunub çılpag **çimdım** “soyunup çıplak yüzdüm” (181/173), yüz deryada **çimsek** bèle “yüz denizde yıkansak bile” (254/12), Buyur, ağ suların ışığında **çim** “buyur, ak suların ışığında yıkan” (282/3), birge **çimek** hamamda “birlikte yıkanalım hamamda” (392/44).

dam- “damlamak” (ATS-I, 780).

sanki ğan **damacağ** al yanağından “sanki kan damlayacak al yanağından” (17/12), tèlinden zehir **daman** “telinden zehir damlayan” (414/68), ağ mermerin üstüne damla-damla nur **damar** “ak mermerin üstüne damla damla nur damlar” (438/12), güsse yağır, keder **damır** “hüzün yağıyor, keder damlıyor” (462/68), sanki yeşil ğan **damır** “sanki yeşil kan damlıyor” (516/4).

dan- “inkar etmek, reddetmek” (ATS-I, 785).

gel bunu **danma** “gel bunu inkar etme” (82/21), adın var, sanın var, **danmıram** bunu “adın var, şanın var, inkar etmiyorum bunu” (244/1), soyu, soyadı **danmağ** seninçin nèce asan. “soyu,

soyadı inkar etmek senin için ne kadar kolay” (261/14), özünü tanımayan meni **dandı**, dèmedim “kendini tanımayan beni inkar etti, demedim”(301/30), «Pravda» bunu **danacağ**. «Litgàzètà» **danacağ** “Pravda bunu inkar edecek, Litgàzètà inkar edecek” (355/690).

der- “koparmak, toplamak” (ATS-I, 858).

gül **dere-dere** “gül toplaya toplaya” (7/11), dèye nefes **derdi** bir anlığ usta “diye nefesini topladı bir anlık usta” (26/2), bir yarpız **dererek** uzatdı mene “bir yarpuz kopararak uzattı bana” (27/9), yalnız çiçek dèyil **derdiyim** benim “yalnız çiçek değıl topladığım benim” (44/37), könlünden gül **der** mene “gönlünden gül topla bana” (64/35).

döz- “katlanmak, dayanmak” (ATS-I, 967).

nèce **dözürsen** o kor ğaranlığ sen “nasıl katlanıyorsun o kör karanlığ sen” (119/38), sensizliye **dözmem**, èvim, èvladım, adımsan “sensizliğ katlanamam, evim, evladım, adımsın” (220/5), ğèyretin çatırsa, **döz** “gayretin yeterse sabret” (290/16), birce günlük hesretine **dözmediyin** dostun hanı “bir tek günlük hasretine dayanamadığın dostun hanı” (293/14), birce ğan lekesine **döze bilmeyen** uşag “birazcık kan lekesine dayanamayan çocuk” (295/80).

düş- “düşmek” (ATS-I, 992-993).

sessiz **düşür** şamların göz yaşı aħa-aħa “sessiz düşüyor mumların gözyaşı aka aka” (300/31), ğefil **düşen** ıldırım “ansızın düşen yıldırım” (303/37), ömrü oda **düşenler** “hayatı ateşe düşenler” (304/82), **düşsek** bèle be’zen dara “düşsek böyle bazen dara” (312/7), Kerkük **düşübdür** oda. “Kerkük düşmüştür ateşe” (312/202).

ğoš- “söylemek, yazmak” (ATS-II, 2165).

çih güllü dağlara, söz **ğoşa-ğoşa** “çık güllü dağlara, söz söyleye söyleye” (7/23), ona ğoşma **ğoşan** Hèlil Rzanın “ona koşma söyleyen Halil Rıza’nın” (221/31), ulduzumun altında nèce ğoşma **ğoşaram** “yıldızların altında nice koşma yazarım” (489/9), ğandal dastan **ğoşarmış** “pranga destan söylemiş” (490/22), birce şè’r **ğoşsam** novruz bayramına “bir tek şiir yazsam Nevruz Bayramına” (535/19).

hop- “geçmek, nüfuz etmek” (ATS-I, 1453).

torpağ **hopmayıb** tökdüyü yaşlar “toprağ nüfuz etmemiş döktüğü yaşlar” (69/22), ruhuma **hopsun** dèyirem “ruhuma nüfuz etsin diyorum” (161/61), sesi ğanıma **hopub** “sesi kanıma nüfuz etmiş” (177/31) Bakıda yere **hopmuş** ğanların şelalesi “Bakü’de yere geçmiş kanların şelalesi” (368/4), burda zèğğum tüstüler **hopdu** daşa, divara “burada acı dumanlar geçti taşa, duvara” (529/30).

hür- “ürümek, havlamak” (ATS-I, 1468).

ğapı iti **hürür** “kapı köpeği havlıyor” (293/62), kemerin üstüne **hürür** köpekler “kemerin üstüne havlıyor köpekler” (536/217).

kes- “kesmek” (ATS-I, 1782).

çörek **kesib** “ekmek kesip” (60/28), bir ğarpız **kesek** “bir karpuz keselim” (67/21), sen öz üreyinin başını **kesdin** “sen kabinin başını kestir” (93/38), dilini **kesmeyi** bacarmalısan “dilini kesmeyi becermelisin” (117/12), pas atmış demiri almazda **kesmek** “pas tutmuş demiri elmasta kesmek” (513/23).

köp- “şişmek” (ATS-I, 1860-1861).

ölünce, **köpünce** sillelemeye “ölünce, şişince tokatlamaya” (143/33), **köpmüsen**, kökelmişen sen “şişmişsin, şişmanlamışsin sen” (244/9).

poz- “bozmak, silmek, değiştirmek” (ATS-II, 2774).

o, yene **pozmadan** öz ğerarını “o yine değiştirmeden kendi kararını” (19/29), ferĝi yoĝdur, felek meni harda yazar, harda **pozar** “farkı yoktur, felek beni nereden yazar, nerede siler” (191/27), şe’rimde görsen, derhal **pozub** ğaralayırsan “şiiirimde görsen, hemen silip karalıyorsun” (240/6), senin **pozmaĝ** üçün leyaĝetini “senin bozmak için liyakatini” (291/248), heĝ bir kesin haĝĝi yoĝ bu ĝeceni **pozmaĝa** “hiç kimsenin hakkı yok bu geceyi bozmaya” (306/26).

pus- “izlemek, gözetlemek” (ATS-II, 2792).

seni **pusurlar**, ey dost “seni gözetliyorlar, ey dost” (269/2), **pusmaĝ** olar Müşfiĝlerin her ĝedemin, er ĝedemin “izlenir Müşfiklerin her adımı, er adımı” (294/134), ĝorĝu adlı bir iflic var, varlığını **pusan**, pozan “korku adlı bir felç var, varlığını gözetleyen, bozan” (312/80), bu torpaĝda susmaĝ olmaz, ĝartalları **pusmaĝ** olmaz “bu toprakta susmak olmaz, kartalları gözetlemek olmaz” (312/333), istè’dadı addım-addım **pusanlar** var “yeteneĝi adım adım gözetleyenler var” (323/78).

sal- “atmak, düşürmek; sokmak; yollamak” (ATS-II, 2877).

matorları işe **salıb** “motorları işe yollayıp” (12/44), ĝelbinden çıkarıb **salmısan** bunu “kalbinden çıkarıp atmışsin bunu” (14/34), üşümesin dèye elceye **saldı** “üşümesin diye eldivene soktu” (19/34), bir sözü min ĝelbe od **salana** baĝ, “bir sözü bin kalbe ateş düşürene bak” (23/15), yada **salsın** “aklına düşürsün” (29/42).

sın- “kırılmak, parçalanmak” (ATS-II, 2972).

daşlar parçalanıb, **sımb**, ovulub “taşlar parçalanmış, kırılmış, ufalanmış” (81/20), herre **sındı** yene “testere kırıldı yine” (84/27), ne çiynim eyiler, ne bèlim **sınar** “ne omzum eğilir, ne belim kırılır” (102/14), ĝolum **sınsa**, tilsimleri dişimle de ĝiraram men “kolum kırılrsa, sihirleri dişimle de kırarım ben” (143/52), ĝemden **sınan** ĝaşları “gamdan kırılan kaşları” (355/220).

yon- “yontmak” (ATS-II, 3660).

nèce dürist **yonub** bu mermer daşı “nice dürist yontmuş bu mermer taşı” (101/6), tohum sepen, daş **yonan** ellere benzer bu el “tohum serpen, taş yontan ellere benzer bu el” (255/17), hëysel **yonmağ** istesen “heykel yontmak istesen” (312/319), balta ile daş **yonanda** “balta ile taş yonttuğunda” (313/211), şimşek gelemimi **yon**, Firengizim “şimşek kalemimi yont, Frengizim” (506/33).

yoz- “mana vermek, yorumlamak” (ATS-II, 3664).

bu cür **yozum** èle bil ki, ğanad ğoşdu ğanadıma “bu tür mana vereyim öyle bil ki, kanat taktı kanadıma” (312/753), «Moskovskiè novosti» ğandığı tek **yozacağ** “Moskovskiè novosti gazetesi anladığını yalnızca yorumlayacak” (355/692), gördüyümü **yozuram** “gördüğümü yorumluyorum” (394/12), başğa cüre **yozmağ** olmaz “başka türlü yorumlamak olmaz” (462/138).

2.1.1.8. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlüden Oluşan Basit Fiiller

dire- “dayamak, yaslamak” (ATS-I, 910).

hağğın divarına **diremedim** men “hakkın duvarına yaslamadım ben” (267/43), men seni ğayalara **diremek** isteyirem “ben seni kayalara yaslamak istiyorum” (298/76), hulğumundan yapışıb **direyecek** divara “ğırtlağından yapışıp dayayacak duvara” (384/37).

ğala- “yakmak” (ATS-I, 1928).

ğalamağ isteyenler “yakmak isteyenler” (39/220), od-ocağ **ğalayan** növrete bir ğız “ocak yakan genç bir kız” (99/34), od **ğalamağ** gerek. Kibritimse yoğ “ateş yakmak gerek. Kibritimse yok” (129/5), Rëyhstağın sklëti üzerinde od **ğalamış** “Reichstag’ın iskeleti üzerinde ateş yakmış” (313/143).

kiri- susmak, sakinleşmek” (ATS-I, 1802).

kiriye bilmir yazığ “sakinleşmiyor zavallı” (425/40), **kiri**, ğuzum “sus kuzum” (466/8), yoğ, **kirimir**, susmur Kürüm ğucağında “yok, sakinleşmiyor, susmuyor, Kürüm kucağında” (466/11).

şığı- “saldırmak; dalmak; parlamak” (ATS-II, 3145).

alov kimi **şığıyır** “alev gibi parlıyor” (37/19), Ereb zülmetlerine **şığıyan** ğılınların “Arap zülümlerine saldıran kılıçların” (39/164), ğartal kimi **şığı** “kartal gibi saldır” (60/53), nifreti benzer **şığıyan** ıldırma “nefreti benzer parlayan yıldırma” (438/80), destenin tam içine doğru **şığıdım** “topluluğı tam içine doğru daldım” (523).

2.1.1.9. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller

çırp- “çırpmak, vurmak” (ATS-I, 707).

o **çırpdı** bu sözleri “o vurdu bu sözleri” (37/74), ğartal dalğalarını **çırpıb** sahil daşına “kartal dalğalarını vurup sahil kayalarına” (40/25), **çırparam** ğarı da budağınızdan “çırparım karı da dalınızdan (76/47), ğezebini, ğëyzini **çırparağ** daşdan-daşa “gazabını, öfkesini vurarak taştan taş” (119/19), yağış **çırpır**... “yağmur vuruyor” (461/1).

dart- “çekmek” (ATS-I, 792).

üreyime doğru **dartar** ğüdretime “yüreğime doğru çeker kudretim” (137/4), buna göre **dartıram** döşünden nişanları “buna göre çekiyorum göğsünden nişanları” (235/14), hele **dartıb** çıharmıram ciyerini “hala çekip çıkarmıyorum ciğerini” (237/29), gemileri **dartan** kişi ğüvvetidir “gemileri çeken adam kuvvetidir” (294/74) **darta-darta** aparıram “çeke çeke götürüyorum” (535/55).

ğırh- “tırış etmek, kesmek” (ATS-II, 2101).

başı **ğırhığ** şekline “saçı kesik fotoğrafına” (355/908), sağğalını **ğırhıb** ğaç “sakalını kesip kaç” (360/3).

2.1.1.10. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüzden Oluşan Basit Fiiller

döşür- “toplamak” (ATS-I, 962).

ğöbelek **döşürüb**, moruğ yığmışam “mantar toplayıp, ahududu yığmışım” (21/10), telebeler **döşürmede** o ağ gülü “öğrenciler toplamada o ak gülü” (308/125).

teles- “acele etmek” (ATS-II, 3266).

odu söndürmeye nêçin **telesdin** “ateşi söndürmek için niçin acele ettin” (93/36), **teles**, ğardaşım, **teles** “acele et, kardeşim, acele et” (114/7), ne cür **telessem** de ayrıлмаğ çetin “ne kadar acele etsem de ayrılmak zor” (216/6), yëni bir nişan üçün ğoca ğuzğun **telesir** “yeni bir nişan için yaşlı kuzgun acele ediyor” (234/61), belke bir az **telesib** “belki biraz acele etmiş” (292/172).

2.1.2. Türemiş Yapılı Fiiller

İsim ya da fiil kök ve gövdelerine yapım eklerinin getirilmesiyle oluşan fiillere türemiş fiil denir. Hacıeminoğlu (2016: 37), Türkçenin gerek kullanış şekilleri ve ifade imkânı gerekse çeşit ve sayı itibarıyla fiil açısından zengin bir dil olmasıyla birlikte, kök fiillerin Türkçenin kelime hazinesi

nispeti sınırlı olduğunu, ancak Türkçenin bünyesi yeni kelimeler teşkil etmeye çok elverişli olduğu için, başlangıçtaki sınırlılığın, türetme yolu ile sonradan giderildiğini ifade eder.

Türemiş fiiller, isimden türemiş fiiller ve fiilden türemiş fiiller olarak iki şekilde ele alınarak incelenmektedir.

2.1.2.1. İsimden Türemiş Fiiller

İsim kök ve gövdelerine isimden fiil yapım eklerinin gelmesiyle meydana gelen fiillere isimden türemiş fiiller denir. Bu ekler gövdelerden fiil yapmakta az kullanılır, genellikle köklerden fiil yaparlar. Gövdelerden yapılan çok az sayıdaki fiillerde de ancak çok işlek olan isimden fiil yapım ekleri kullanılabilir. İsimden yapılmış isim gövdelerinden nadiren fiil türetilirken, fiilden yapılmış isim gövdelerinden fiil türetimi daha fazladır (Ergin, 2004: 179).

İsimlerden yeni fiiler yapma imkânının genişliği Türkçede birçok kök fiilin terk edilerek yerine isme dayalı fiillerin getirilmesine de sebep olmuştur. Mesela, karı- fiili günümüzde yerini isim menşeli yaşlan- veya ihtiyarla- fiillerine bırakmıştır (Hacıeminoğlu, 2016: 202). Hacıeminoğlu'nun bu ifadesi her isim kök ve gövdesinin yeni fiiler üretebilme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

İsimden fiil türeten eklerin en önemli özelliği, eklendikleri isim kök ve gövdelerine “*olma, oluş bildirme*”, “*yapma, yapış bildirme*” özelliği olan fiiller türetmesidir (Korkmaz, 2009: 110).

Azerbaycan Türkçesinde kullanılan ve incelenen metinlerde tespit edilen isimden fiil yapım ekleri +A-, +Al-, +An-, +Ar-, +aş-, +At-, +dA-, +I-/U-, Ig-/Ik-/Ih-/Uğ-/Uh-, +hIr-/ğUr- +kIr-/kUr-, +lA-, +lAn-, +lAş-, +(i)msA-/+(ü)msA-, +nA-, +(I)r-/+(U)r-, +(I)rgA-, +sA-, +sI-/sIn- şeklindedir.

2.1.2.1.1. +A- ile Türemiş Fiiller

Türkçede çok işlek olmayan +A- eki Eski Türkçeden beri var olan bir ektir. Clauson (1962: 155)'a göre “+A eki muhtemelen en eski fiil yapım ekidir ve 8. yüzyıla kadar bu ek işlek değildir.”

Ergin (2004: 181)'e göre, “isimlerden olma veya yapma bildiren fiiller yapar. Ek, Eski Türkçede işlek durumda idi. Sonradan misalleri gittikçe azalmıştır.”

Korkmaz (2009: 111)’a göre ek, “*n, l* gibi akıcı ve *d, p* gibi patlayıcı, *ş, z*, gibi sızıcı ünsüzlerle sonuçlanan tek heceli ad köklerinden geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir.” Ekin iki heceli isimlere gelmesi sonucunda ikinci hecedeki ünlü, düşme eğilimi göstermektedir.

Ceferov (2007: 164)’a göre bu ek vasıtasıyla isim, sıfat ve sayılardan tesirli ve tesirsiz fiiller türetilir.

+A- eki genel Türkçede olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de çok işlek değildir. İncelenen şiirlerde bu ek ile türetilen az sayıda fiil tespit edilmiştir;

benze- (16/12), dile- (63/22), ele- (281/28), ğana- (299/49), oyna- (13/11), sana- (134/8), yaşa- (36/31).

2.1.2.1.2. +Al- ile Türemiş Fiiller

Korkmaz (2009: 112)’a göre, “+A ekiyle edilgenlik bildiren *-l-* çatı ekinin kaynaşmasından oluşan +Al- eki, ünsüzle sonuçlanan sıfatlardan ‘*olma*’ bildiren fiiller türeten birleşik bir ektir.” O, ekin aslında +A- isimden fiil yapım eki olduğunu ancak zaman içinde ekin kaynaşma yaşayarak +Al- şekline dönüştüğünü ifade etmiştir.

Türk (2006: 183)’e göre, “Türkçede isimlerden geçişsiz fiiller türetmekte kullanılan *-ar-* / *-er-*; *-r-* eki tarihi ve çağdaş bütün lehçelerde; *-al-* / *-el-*; *-l-* ekine ise Oğuz grubu lehçelerde rastlanmaktadır. Bu eklerin her ikisinde de birden fazla yapının karışıp kaynaşması söz konusudur.” *-ar-* / *-er-*; *-r-* eki *er- fiilinden -al-* / *-el-*; *-l-* eki ise *ol-* fiilinin eklenmesiyle oluşmuştur. O, +Al- isimden fiil yapma ekinin Oğuz grubu lehçelere özgü olduğunu ve *ol-* fiilinden geldiği söylemektedir.

Ceferov (2007: 164), bu ekin Azerbaycan Türkçesinde sıfatlardan belirli hali ve durumu aksettiren tesirsiz fiiller yaptığını ifade etmiştir.

Oğuz grubu lehçelerinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de ek yalnızca sıfattan fiil yaptığı için çok işlek değildir. İncelenen şiirlerde de bu ekin kullanımını gösteren sınırlı sayıda örnek tespit edilmiştir:

alçal- (326/26), azal- (60/57), boşal- (497/38), çoğal- (86/13), daral- (157/61), dikel- (118/122), dincel- (26/17), düzel- (176/7), ğaral- (70/36), ğocal- (75/40), korşal- (228/79), kökel- (295/54), sağal- (174/11), saral- (3/51), sèyrel- (157/62), ucal- (15/28), yèkel- (244/10), yönel- (79/6), yumşal- (380/31), yüksel- (79/10).

2.1.2.1.3. +An- ile Türemiş Fiiller

Banguoğlu (2007: 207)'na göre +An- eki, “-e- fiillerinden dönüşlü, edinen çatısının anlatımını taşıyan bir birleşik ektir.”

Korkmaz (2009: 112)'a göre “+A- ekinin dönüşlülük eki –n- ile birleşmesinden oluşmuş bir ektir. Ekin işlevinde ‘olma’ bildirme yanında –n- ekinin ‘yapılan işin yapana dönüşünü gösterme’ işlevi de belirgindir.”

Ek, incelenen metinlerde az sayıda örnekte tespit edilmiştir:

dadan- (312/172), gücen- (118/17), hıgğan- (656), hoppan- (300/12).

2.1.2.1.4. +Ar- ile Türemiş Fiiller

+Ar- eki Azerbaycan Türkçesinde iki ayrı şekilde bulunmaktadır. Türkçede eski dönemlerinden beri varlığını sürdüren ek, isimlerden genellikle oluş bildiren geçişsiz-dönüşlü fiiller teşkil eden, işlek bir ektir (Hacıeminoğlu, 2019: 150).

Ramstedt (1912: 33)'e göre, “+Ar eki Moğolca'da bulunan +ra- eki ile bağlantılıdır ve Moğolcadan Türkçeye geçmiştir.”

Korkmaz (2009: 113) ekin Eski Türkçedeki er- fiilinin bir süre sonra birleştiği sözlerle kaynaşarak ekleşmesinden oluştuğunu ifade etmiştir.

+Ar- eki incelediğimiz metinlerde genellikle sıfatlardan ve renk adlarından fiiller türetmiştir:

ağar- (10/16), bozar- (328/60), cücer- (182/33), göyer- (47/62), küper- (90/12), gubar- (30/7), gızar- (5/9), yaşar- (41/34).

2.1.2.1.5. +Ar- ile Türemiş Fiiller

Yukarıda bahsettiğimiz +Ar- isimden fiil yapma ekinden ayrı bir +Ar- eki daha vardır. Bu ek, Eski Türkçede bulunan -gar, -ger ekinin Batı Türkçesinde g ve ğ'sı düşerek –ar-, -er- haline gelmiş şeklidir (Ergin, 2004: 182).

Korkmaz (2009: 113), +Ar- ekinin +A- ve -r- eklerinin birleşmesinden oluşmuş bunan ‘yapma’ bir birleşik ek olduğu düşüncesindedir.

Azerbaycan Türkçesinde işlek bir yapıya sahip olmayan ek ile ilgili az sayıda örnek tespit edilmiştir:

közer- (45/23), otar- (520/90), suvar- (12/45).

2.1.2.1.6. +Aş- ile Türemiş Fiiller

Banguoğlu (2007: 208-209)’na göre “-e- fiilinin edişen, karşılıklı, görünüş eki almış tabanlarında birleşmiş ve edişenlik anlatımı alıp gelmiş bir ek -eş- eki olmalıdır.”

Korkmaz (2009: 113)’a göre +aş eki “isimden fiil yapan +A- ekinin işteşlik eki -ş- ile kaynaşmasından oluşmuş bir ektir. Genellikle ‘olma’ bildiren geçişsiz fiiller türetmiştir.”

+aş- eki işlek durumda değildir. İncelenen şiirlerde bu ek ile türetilmiş az sayıda örnek tespit edilmiştir:

daraş- (188/1), öceş- (15/31), yanaş- (6/7).

2.1.2.1.7. +At- ile Türemiş Fiiller

Banguoğlu (2007: 209)’na göre +At- isimden fiil yapım eki “-e fiillerinden doğmuş birleşik eklerden biridir.”

Korkmaz (2009: 113) +At- ekinin isimden fiil yapan +A- eki ile fiilden ettirgen fiiller türeten -t- ekinin kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir ek olduğunu ifade etmiştir.

Ganiyev (2013: 158)’e göre, “+At- eki et- yardımcı fiilinden gelmektedir.” Şçerbak’ta Ganiyev’in görüşüne benzer olarak +At- isimden fiil yapma ekinin eklenmiş olduğu fiillere anlamsal ve şekil bilgisi açısından bakıldığında et- yardımcı fiilinden geliştiğini düşünmektedir (Şçerbak, 2016: 166). Banguoğlu (2007: 210)’da -el ve -et eklerinin isimlerden karşılıklı geçişsiz ve geçişli fiiller yapmasının ol- ve et- yardımcı fiillerinin isimlerden birleşik fiiller yapmasını andırdığını ifade etmiştir.

Yapma bildiren +At- eki incelenen metinlerde az sayıda tespit edilmiştir:

gözet- (83/38), uzat- (20/26), yarat- (11/54).

2.1.2.1.8. +dA- ile Türemiş Fiiller

+dA- eki genel itibari ile yansıma seslerden fiiller türeten isimden fiil yapım ekidir. Korkmaz (2009:114)’a göre ek,” ses yansımali ikincil köklerden genellikle ‘*etmek*’ anlamında geçişsiz fiiller türetmiştir. Ek ses yansımali fiillerde -Il / -Ul, -Ir / -Ur kökleri üzerine gelmiştir.”

“-de- fiilleri -le- fiillerine benzer donatma anlatımında Eski Türkçede ve Doğu Türkçesinde oldukça geniş bir üreme alanına sahip olmuşlardır (Banguoğlu, 2007: 204). Ancak +dA- eki Oğuz grubu Türk lehçelerinde yansıma seslerin dışında aynı işlevlikte değildir. Diğer Oğuz grubu Türk lehçelerinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de tek heceli bazı adlara gelerek fiiller yaptığı belirgin örnekler vardır. İncelenen metinlerde de bu durum mevcuttur. Örnekler genellikle yansıma seslerden türetilmiş fiiller üzerinde yoğunlaşmıştır:

cırt-da- (290/85), cingil-de- (141/1), cükkül-de- (359/4), çağğıl-da- (312/653), çat-da- (177/7), dırt-da- (258/29), dızıl-da- (290/549), dingil-de- (290/243), donğul-da- (273/15), gizil-de- (182/11), guppul-da- (355/102), gurul-da- (49/18), hırıl-da- (265/27), hışıl-da- (305/87), hort-da- (273/16), ğağğıl-da- (28/17), ğarıl-da- (393/40), ğırıl-da- (301/71), lökkül-de- (305/101), marığ-da- (365/25), mırıl-da- (374/59), mırta-da- (273/15), neril-de- (84/20), parıl-da- (312/64), pıçıl-da- (153/2), şağırd-a- (279/14), şağğıl-da- (67/16), şappıl-da- (425/33), şırıl-da- (536/175), tap-da- (46/5), tağğıl-da- (355/795), tığğıl-da- (301/46), uğul-da- (155/37), vengil-de- (312/251), vıyıl-da- (39/81), zayıl-da- (150/2), zingil-de- (256/29).

2.1.2.1.9. +I-/ +U- ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçede işlek bir ek olan +I-/ +U- Korkmaz (2009: 114)’a göre, “Türkiye Türkçesine bazı eski türetmelerle uzana gelmiş ölü bir ek durumundadır.”

Gabain (2000: 15), Eski Türkçede bu eki “+a-, +ä-, +ı-, +i-, +u-, +ü-” şeklinde tek başlık altında incelemiştir. Korkmaz bu tasnifi doğru bulmaz. Korkmaz (2009: 115)’a göre, “+A- eki çatı ekleriyle genişletilince, kaynaşma yoluyla birer birleşik eke dönüştüğü halde, +I-/ +U- ekinde böyle bir kaynaşma olmamıştır.”

Ek, incelenen metinlerde çok az örnekte tespit edilmiştir:

berki- (45/51), lengi- (316/25), yavaşı- (336/2), yeri- (59/64).

2.1.2.1.10. *Iğ-/+Ik-/+Ih-/+Uğ-/+Uh-* ile Türemiş Fiiller

Azerbaycan Türkçesinde *Iğ-/+Ik-/+Ih-/+Uğ-/+Uh-* şeklinde karşımıza çıkan ek, Eski Türkçede *+k-/+k-* şeklindedir (Gabain, 2000: 120).

Serebrennikov ve Gadjeva (2011: 203)’ya göre ek, “-ı ve -k eklerinin birleşmesiyle oluşmuş, hareketin devamlılığını ve aynı zamanda tekrarını gösteren bir ektir.”

Hacıeminoğlu (2016: 275)’na göre ek, “Eski Türkçeden beri bütün saha ve şivelerde varlığını devam ettirmiştir. Ancak Azerbaycan Türkçesinde k sesi h olmuştur.” Ancak incelemiş olduğumuz metinlerde tespit ettiğimiz *gəcik-* (179/9) fiili bu duruma istisnadır.

Azerbaycan Türkçesinde genellikle tek heceli isimlere gelen ek, oluş bildiren geçişsiz fiiller yapar (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 191). İncelenen metinlerdeki örnekler de tek heceli isimlere ekin gelmesi sonucu oluşmuş fiillerdir:

darıh- (311/8), doluğ- (155/2), gəcik- (179/9), hovuğ- (338/30), otuğ- (520/108), yazıh- (295/14).

2.1.2.1.11. *+hIr-/ğUr-, +kIr-/+kUr-* ile Türemiş Fiiller

Gabain (2000: 49)’e göre, “Eski Türkçede *+kır-, +kir-, +ğır-* vs. şeklinde bulunan ek eklenmiş olduğu kelimeye ‘ses çıkarma’ manası verir.”

Banguoğlu ekin birleşik bir ek olduğu düşüncesindedir. Banguoğlu (2007: 213)’na göre ek, “-ir- isimden fiil yapım ekinin -k- ile kapanan iki heceli bir isme gelmesinden birleşme yoluyla doğmuş olmalıdır.”

Hacıeminoğlu (2016: 209)’na göre ek, “genellikle tabiat seslerini taklit etmek üzere yapılmış sözlere ya da nidalara gelerek fiiller türetir. Ek kaldırıldığında isim tabanı herhangi bir mana taşımaz.”

Azerbaycan Türkçesinde varlığını sürdürmekte olan ek Eski Türkçede olduğu gibi ses yansımali köklerden geçişli ve geçişsiz fiiller türetir (Kartalhoğlu ve Yıldırım, 2007: 191). İncelenen metinlerde de ses yansımali köklerden türemiş kısıtlı sayıda örnek tespit edilmiştir:

fışgır- (266/32), haygır- (61/25), hıçgır- (425/39), hovhur- (277/31).

2.1.2.1.12. +IA- ile Türemiş Fiiller

Türkçenin en eski yazılı metinlerinden itibaren varlığını sürdüren +IA eki oldukça işlek bir ektir. Banguoğlu (2007: 214)'na göre, "bu ek en eski Türkçeden beri çok verimli olmuş ve sonraları isimlerden fiil yapma alanında bayağı rakipsiz kalmıştır." Ergin de Banguoğlu'na benzer ifadeler kullanmıştır. Ergin (2004: 180)'e göre, "isimden fiil yapmak gerekince bugün en canlı ek olarak daima bu eke başvurulur. Hemen hemen her çeşit ismin sonuna gelerek yapma veya olma ifade eden fiiller yapar. Türkçede başlangıçtan beri kullanıla gelmiş, bilhassa son zamanlarda işlekliliği çok artarak isimden fiil sahasına hâkim olan başlıca ek durumuna gelmiştir."

Gabain (2007: 49) ve Şçerbak (2016: 156), +IA ekinin Türkçede sınırsız bir kullanım imkânının var olduğunu ifade etmişlerdir. Ganiyev (2013: 136), +IA ekinin bütün Türkçe gramerlerde görüldüğünü söylemektedir. Korkmaz (2009: 116), benzer bir ifade ile ekin Eski Türkçeden beri bütün lehçelerde canlı ve çok işlek olan bir addan fiil türeten ek olduğunu söylemektedir. Tenişev (1988: 425)'e göre, "çağdaş Türk lehçelerinde her birinde +la eki ile türetilmiş 1000 civarında fiil vardır."

Kazımov (2010: 168)'a göre, +IA eki Azerbaycan Türkçesinde "isim, sıfat, zamir, ünlem ve yansıma seslerden fiil yapar. Türetme yaptığı ismin manasına bağlı olarak türettiği fiillerin bir kısmı geçişli bir kısmı geçişsiz fiil olur."

İncelenen şiirlerde de ekin işlek bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. +IA eki ile türetilmiş çok sayıda fiil gövdesi tespit edilmiştir:

addımla- (39/200), algışla- (93/12), arala- (290/143), arzula- (312/801), bağışla- (60/59), bağla- (11/20), banla- (70/18), başla- (211/7), beste- (18/28), boğazla- (312/63), buhovla- (85/16), bülövle- (415/28), cilovla- (40/39), çatla- (15/12), çeperle- (199/12), çevrele- (360/118), çiçekle- (179/1), damcıla- (25/10), damğala- (190/32), decle- (149/27), demle- (175/14), denle- (109/17), destekle- (316/64), destele- (18/26), dilimle- (496/24), döyecle- (282/7), düyünle- (3/9), ezberle- (37/106), ezizle- (116/67), fitle- (324/66), genişle- (376/70), girle- (104/4), gözle- (19/15), gurla- (11/11), güllele- (143/34), gümüşle- (40/3), harayla- (202/60), hasarla- (536/124), hazırla- (175/16), hede- (350/80), herifle- (293/58), hesle- (291/330), hercle- (143/51), hırdala- (143/46), hışla-

(355/118), hoşla- (149/28), imekle- (124/15), irelile- (199/6), işle- (16/33), kölegele- (312/742), körükle- (536/260), gadağla- (129/4), gamarla- (246/8), garala- (240/6), garşıla- (13/1), gatla- (325/18), gayçıla- (208/8), gokula- (456/75), gucağla- (91/4), lekele- (181/17), lepele- (313/95), marıtlı- (292/118), mele- (64/40), mihla- (230/16), möhürle- (387/31), mumla- (290/481), murdarla- (265/12), mürgüle- (84/80), nağışla- (93/14), nizamla- (312/693), odla- (246/29), oğla- (187/1), otlı- (34/11), ovla- (169/30), ovsunla- (99/25), parçala- (36/29), partla- (37/25), payla- (60/85), pisle- (150/1), puçurla- (447/4), sabunla- (241/8), sağıla- (64/65), salamlı- (243/1), sallı- (21/8), seğirle- (131/6), serinle- (174/24), sesle- (13/30), sığalla- (63/5), sillele- (143/33), sonala- (215/17), soyuğla- (500/9), sula- (35/4), şırımlı- (448/5), şumla- (176/12), tamamlı- (155/66), temizle- (187/28), tenzimle- (273/54), tepikle- (312/250), te'rifle- (6/20), tezele- (84/22), tikele- (536/127), topla- (8/30), tulla- (185/24), tumarla- (264/35), ütüle- (476/12), varağla- (312/364), vereğle- (342/12), yağla- (177/13), yarala- (49/31), yeğmala- (261/34), yèdekle- (210/37), yèlle- (90/57), yèrikle- (169/55), yuğula- (456/77), yumruğla- (360/69), yumrula- (90/67), zeherle- (323/111), zeifle- (511/40), zencirle- (233/55).

2.1.2.1.13. +lAn- ile Türemiş Fiiller

Kononov (1980: 116), +lAn ekinin Eski Türkçe döneminden beri Türkçede var olduğunu ancak seyrek olarak kullanıldığını ifade etmektedir.

Banguoğlu (2007: 218)'na göre, “-len- fiilleri ile aynı kökte -le- fiilleri çoğu zaman bulunmaz ya da bırakılmış olabilir. -len- fiilinin yaygın anlatımı ‘ile donatmak’tır.”

Korkmaz (2009: 119), +lAn ekinin +la ekiyle türetilmiş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazılarının -n- dönüşlülük ekiyle genişletilerek meydana geldiğini ifade etmiştir. O, ayrıca -n- eki işlev bakımından bir yandan fiilden genişletilmiş bir çatı eki olma özelliği taşıırken, bir yandan da fiilden özel anlamda fiil türeten bir ek niteliği kazandığını söylemektedir. Ganiyev’de benzer bir görüştedir. Ganiyev (2013: 142)’e göre, “+lAn- eki +la ve -n yapılarından meydana gelmektedir. +la kısmı fiil sürecini, -n kısmı da o sürece geçişsizlik anlamı verir.”

Azerbaycan Türkçesinde oldukça işlek olan +lAn eki, incelenen metinlerde yaygın olarak kullanılan bir ek durumundadır:

adlan- (101/19), ağıllan- (69/45), allan- (44/26), alovlan- (2/3), ballan- (44/26), bedirlen- (39/35), bütövlən- (364/8), canlan- (39/43), cehcehlen- (303/53), cilvelen- (283/3), çenlen- (438/3), çiyidlen- (462/111), dalğalan- (8/54), dillən- (3/45), dövlətlən- (355/462), evlən- (524), fərglən- (273/46), gicellən- (313/22), giləylən- (122/1), göllən- (295/82), güzgülən- (242/43), həyretlən- (122/14), helğələn- (393/18), heyecanlan- (39/42), hirslen- (171/33), hestelen- (236/29), heyallan-

(462/78), işıqlan- (15/20), ğanadlan- (39/296), ğayğılan- (381/15), ğemlen- (438/4), ğemzelen- (274/5), ğoçulan- (143/16), ğürurlan- (137/1), ğüsselen- (526/75), ğüvvetlen- (402/32), lalelen- (422/23), lepelen- (63/41), lovğalan- (290/538), mamırlan- (316/3), marağlan- (157/30), mēdallan- (293/79), möhkemlen- (190/6), nè'metlen- (355/465), nurlan- (295/49), pullan- (196/29), sancılan- (78/26), sengerlen- (131/4), sepelen- (74/6), sınırlan- (289/37), sırğalan- (59/23), silahlan- (2/7), şadlan- (113/9), şahelen- (15/11), şefeğlen- (358/4), şenlen- (438/4), şikayetlen- (80/29), şirelen- (189/18), şöhetlen- (355/463), şö'lelen- (294/46), şüalan- (316/7), teeccüblen- (258/14), telatümlen- (364/7), tüklen- (300/40), ulduzlan- (341/125), üreklen- (324/114), varlan- (312/383), vüğarlan- (465/20), yarağlan- (294/200).

2.1.2.1.14. +lAş- ile Türemiş Fiiller

+lAş- eki oluşum bakımından yukarıda bahsettiğimiz +lAn- eki ile benzerlik göstermektedir. Korkmaz (2009: 119)'a göre, “+lAş- eki +lA ekinin kökten ayrılarak -ş- dönüşlülük veya işteşlik ekiyle kaynaşmasıyla oluşmuştur.” Ganiyev'de ekin yapısı konusunda benzer düşüncededir. Ayrıca Ganiyev (2013: 147)'e göre “yapısı ve anlamı yönünden -lAş eki ile oluşturulan müstakil fiiller ve -la ekli fiillerin işteşlik çekimi birbirinden ayrılır. Fiil yapım eki olan -lAş isim köklerine eklenir ve onlardan '*değişme, gelişme*' anlamındaki fiilleri oluşturur.”

Şçerbak (2016: 157)'a göre, “-la eki, çatı ekleriyle birlikte -lan, -laş, -landır, -laşdır birleşik şekil bilgisel göstergelerini oluşturur. Bunlar -la ekinden uygun çatı anlamlarıyla ve özellikle çağdaş lehçelerde çeşitli anlam ayrıntıları ile ayrılırlar.”

Hacıeminoğlu (2016: 274), -lAş ekinin bazı örneklerde -lA+-ş şeklinde türemeye uygun olmadığını söylemektedir. Azerbaycan Türkçesinden örnekler veren Hacıeminoğlu “*dertle-, dostla-, esebile-* gibi örneklerde -ş- olmadığı zaman bunların fiil olarak kullanılmadığını ifade etmiştir.

Ek Azerbaycan Türkçesinde işlek durumdadır. İncelenen metinlerde +lAş- eki ile türetilen çok sayıda fiil örneği tespit edilmiştir:

adileş- (274/33), aslanlaş- (86/27), Azerileş- (291/198), baharlaş- (130/62), başğalaş- (298/84), bayğuşlaş- (310/151), bayrağlaş- (303/68), bayramlaş- (466/131), birleş- (41/48), bolğarlaş- (257/11), cavanlaş- (75/40), cılızlaş- (525/41), cırlaş- (94/31), çetinleş- (292/148), çocuğlaş- (339/20), demirleş- (94/19), denizleş- (106/17), derinleş- (96/8), doğmalaş- (312/678), èynileş- (100/65), ebedileş- (242/40), Ehmedleş- (312/625), ekizleş- (130/63), fağırlaş- (242/32), fikirleş- (5/13), genceleş- (299/57), güzelleş- (62/12), gülablaş- (139/39), gündüzleş- (339/45), ğürzeleş- (328/66), ğüzğüleş- (126/41), hēykelleş- (294/152), hēbisleş- (328/79), hēdimleş- (328/79), Hēzerleş- (201/50), hısınlaş- (328/5), hoşunlaş- (328/5), iflicleş- (291/381), igidleş-

(106/29), insanlaş- (101/43), ipekleş- (108/12), kamilleş- (255/39), karlaş- (455/37), kişileş- (422/49), kömekleş- (297/44), gayalaş- (116/32), mavileş- (106/15), merdleş- (92/19), metinleş- (195/33), mèmymunlaş- (374/4), milyonlaş- (169/58), mirvarileş- (305/15), miskinleş- (315/49), müdrikleş- (106/16), Müşfiğleş- (304/101), nehengleş- (312/424), öğeyleş- (291/118), ölmezleş- (91/16), Özbekleş- (137/43), özgeleş- (79/35), pişikleş- (372/14), Promètèyleş- (324/137), razılaş- (206/17), rezilleş- (346/83), sakitleş- (30/32), sıhlaş- (306/61), söhbetleş- (313/88), şımşekleş- (448/13), tanrılaş- (97/21), tündleş- (350/22), Türkceleş- (291/322), vahidleş- (312/494), ve'deleş- (300/1), vidalaş- (155/1), yaħınlaş- (94/16), yèrleş- (41/46), yètkinleş- (324), yoħsullaş- (94/31), zindanlaş- (415/49).

2.1.2.1.15. +(i)msA-/+(ü)msA- ile Türemiş Fiiller

Ergin (2004: 184)'e göre ek, “-sa-, -se- ekinin, başına bir m alması ile teşekkül etmiştir. -sa-, -se- başına m sesini ya m ile biten bir ismin sonundan alarak eke dâhil bir ses gibi diğer misallere de geçirmiş veya buraya benzetme yoluyla girmiştir.” Ergin'in ekin ortaya çıkışı ile ilgili görüşüne temkinli bir şekilde yaklaşan Korkmaz (2009: 120) ekin, +(I)m/+(U)m ve +sA- ekinin kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir ek olduğunu ve işlev bakımından ‘öyle sayma, gibi görme’ anlamından benzerlik gösterdiğini ifade etmiştir.

Azerbaycan Türkçesinde işlek olmayan bu ek incelenen metinlerde sadece bir örnekte tespit edilmiştir:

menimse- (157/49).

2.1.2.1.16. +nA- ile Türemiş Fiiller

+nA- ekinin yapısı üzerine net bir görüş yoktur. Öztürk (1997: 58)'e göre bu ek, “+la-/+le- isimden fiil yapma ekinin fonetik bir varyantı olma ihtimali vardır. +a-/+e- isimden fiil yapma eki örnekleri arasında zikredilen *esne-*, *kişne-* gibi fiilleri de +na-/+ne- eki ile izah etmek ihtimal dâhilindedir.”

Azerbaycan Türkçesinde işlek durumunda olmayan +nA- eki sıfatlara ve ses yansımaları kelimelere eklenerek fiiller türetir (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 191).

İncelenen metinlerde bu ek ile türetilmiş yalnızca iki örnek tespit edilmiştir:

göyne- (355/627), kişne- (100/31).

2.1.2.1.17. +(I)r-/+(U)r- ile Türemiş Fiiller

Ergin (2004: 183)’e göre bu ek, “eskiden beri işlek olamayan ve sayılı fiillerde görülen bir ektir. Olma ifade eden fiiller yapar. *deli-r-*, *beli-r-*, (<*belgü-r-*>), *kayğu-r-*, *üf-ü-r-* fiillerinde bu ek vardır. Ekin *üf-ü-r-* misaline benzer şekilde başka ses taklitlerinden de fiiller yaptığı ve bu sahada sıkça kullanıldığı anlaşılmaktadır.”

Banguoğlu (2007: 212-213)’na göre, “-ir- eki -i- ekinden bir uzatma olabilir. Ayrıca ekin bazı fizyolojik işleyişleri andıran yansımalara gelerek onların kılınışı anlamında fiiller yapar.”

Korkmaz (2009: 120-121)’a göre, dilimizdeki bazı kelimeler ses yansıtan tek heceli köklerden +(I)r-/+(U)r ekiyle türetilmiştir. Ayrıca *belir-* < *belgü-r-*, *delir-* < *delü-r-*, *kabar-* gibi birkaç fiilin de ad köklerinden bu ekten türediği görüşündedir.

Ganiyev (2013: 156), ekin sıfatlara ve az sayıda yansıma sese eklendiğini ifade etmektedir.

Ekin Azerbaycan Türkçesinde işlekliği sınırlıdır. İncelenen metinlerde ek ile ilgili az sayıda örnek tespit edilmiştir. Bu örneklerde ek tek heceli sözcüklere eklenmiştir:

bağır- (181/193), çağır- (53), hönkür- (459/17), üfür- (228/26).

2.1.2.1.18. +(I)rgA- ile Türemiş Fiiller

Türkçede eski dönemlerden itibaren varolan +(I)rgA- eki Eski Türkçede +*rka-/rkā* biçimindedir (Gabain, 2007: 50).

Eski Anadolu Türkçesinde de mevcut olan ekin +*irge-* biçimiyle bir kelime bulunmaktadır: *esirge-* (Gülsevin, 2017: 131).

Hacıeminoğlu (2016: 208)’na göre , “+(I)rgA- kaynaşık bir ektir. İsimden fiil yapan -ı/-i/-u-, -ü- üzerine önce -r- fiil yapma eki, sonra da -k-a/-k-e- isim ve fiil ekleri gelerek oluşmuştur.”

Korkmaz (2009: 121)’a göre, “+(I)rgA- eki birleşik ek görünümündedir. Ek, Eski Türkçeden itibaren hemen bütün lehçelerde az sayıda örnek vermiştir.”

İncelenen metinlerde +(I)rgA- ekinin az sayıda örnekte tespit edilmiş olması, diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de ekin işlek olmadığını işaret etmektedir:

esirge- (262/43), yadırğa- (328/78).

2.1.2.1.19. +sA- ile Türemiş Fiiller

Clauson (2002: 96), +sA- ekinin isimden istek bildiren fiiller türettiğini, ayrıca ekin XI. yüzyıla kadar işlek olarak kullanıldığını ifade etmektedir. Şçerbak da benzer düşüncedir. Şçerbak (2016: 166)’a göre, “+sA- ekinin dil bilgisel anlamı olan ‘isteklilik, niyetlilik’ öyle görünüyor ki ilk başlarda onun sözcüksel anlamı olmuştur.”

Banguoğlu (2007: 222)’na göre, “Eski Türkçede -se- fiilleri ile -si- fiilleri ayırt edilmiştir. Ancak eskiden beri bu iki ekin ve uzatılmışların dil şuurunda, belki anlam ve ses yakınlığı sebebiyle, karıştırıldığı görülmektedir.” Ancak Hacıeminoğlu, Azerbaycan Türkçesinde durumun farklı olduğunu düşünmektedir. Hacıeminoğlu (2016: 276)’na göre, “Azerbaycan Türkçesinde -sa-/-se- eki ile -sı/-si- ve -su/-sü- ekleri birbirinin yerine kullanılmaktadır.”

+sA- eki Azerbaycan Türkçesinde işlek bir ek değildir. İncelenen metinlerde de yalnızca bir örnekte tespit edilmiştir:

susa- (43).

2.1.2.1.20. +sI-/sIn- ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçeden itibaren isimden fiil yapım eki olarak dilde var olan +sı-, +si- eki seyrek olarak kullanılmıştır (Gabain, 2000: 50). Azerbaycan Türkçesinde de işlek olmayan bu ek, incelemiş olduğumuz metinlerde tespit edilememiştir. Ancak metinlerde +sI ekinin önüne -n- eki almış hali olan +sIn isimden fiil yapım eki tespit edilmiştir.

Ganiyev (2013: 164)’e göre, +sIn eki Tunguz dilindeki -sa sözüne dayanır. Türk lehçelerindeki sana- kelimesi bu köktendir.

Ramstedt (1912: 75)’e göre, “+sIn- eki +sI- eki ile dönüşlülük eki olan -n- ekinin birleşmesinden oluşmuştur.” Hacıeminoğlu, Ramstedt ile aynı görüştedir. Hacıeminoğlu (2016: 210-

211)’na göre ek, “-sı/-si- üzerine -n- dönüşlülük eki gelmesiyle teşekkül etmiştir ve bu ek ile yapılan fiiller geçişsizdir.”

İncelenen metinlerde iki örnek tespit edilmiştir:

diksin- (290/433), tamsın- (137/35).

2.1.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller

Fiil kök ve gövdelerine fiilden fiil yapım eklerinin gelmesiyle türemiş fiillere fiilden türemiş fiiller denir. Fiilden fiil türeten ekler fiilin anlamında veya çatısında sürekli bir değişiklik meydana getirirler. Bu durum ekin özelliğine göre, bazen hemen fark edilecek kadar büyük bazen de farkedilmeyecek kadar küçüktür (Hacıeminoğlu, 2016: 37). Ancak türemiş fiilde kök veya gövdenin asıl manası hiçbir şekilde tamamen kaybolmaz.

Ergin (2004: 200), fiilden fiil yapım eklerinin sayılarının diğer yapım eklerine göre az olduğunu, ancak işleklik derecelerinin çekim eklerine yakın olduğunu, bazı eklerin bütün fiil kök ve gövdelerine eklenecek kadar kapsamlı olduğunu ifade etmektedir.

Korkmaz (2009: 123), fiilden fiil yapım eklerini iki gruba ayırmıştır. “Birinci grupta fiillerin çatılarını etkilemeyen ancak fiillerde köklü değişiklikler yaparak yeni fiiller türeten eklerdir. İkinci grupta ise fiillerin manasında köklü değişiklikler yapmayıp fiillerin özne ve nesne ile olan bağlantısında değişiklikler yapan çatı ekleridir.”

Azerbaycan Türkçesinde kullanılan ve incelenen metinlerde tespit edilen fiilden fiil yapım ekleri -a-, -lA/-AlA, -Ar-, -dAr-, -dIr-/-dUr-, -I-/-U-, -(i)h-/--(ü)h-/--(i)k-/--(ü)k-, -(I)I-/--(U)I-, -mA-, -mAlA-, -mAş-, -(I)n-/--(U)n-, -p-, -(I)r-/--(U)r-, -(I)ş-/--(U)ş-, -(I)t-/--(U)t-, -y-, -(I)z-/--(U)z- şeklindedir.

2.1.2.2.1. -a- Ekiyle Türemiş Fiiller

Banguoğlu (2007: 276)’na göre, “Eski Türkçede fiil köklerine berkitme eki olarak gelen -gA- ekinin damak sesini düşürmesiyle meydana gelmiş bir ek sayılır.”

Korkmaz (2009: 124)’a göre, “-a- eki Eski Türkçeden beri Türk dillerinin bütün kollarında pek seyrek örnekler vermiştir.”

Azerbaycan Türkçesinde de kullanılan ek incelenen şiirlerde iki örnekte tespit edilmiştir:

dara- (519/18), ğapa- (169/23).

2.1.2.2.2. -IA/-AIA- ile Türemiş Fiiller

Banguoğlu (2007: 277), ekin meydana gelişi hakkında, yanyana yaşanan değişikliklerinden anlaşıldığına göre açık bir edeleme fiili anlatımı kazanmış olan *-ele* eki damak sesi düşmesiyle önceki *-ekle* ekinden meydana gelmiş olacağı şeklinde görüş bildirmektedir. Ancak Korkmaz bu görüşe katılmamaktadır. Korkmaz (2009: 125)'ın görüşüne göre “-AIA- eki *it-eg-le- > itele-*, *şaş-ag+la- > şaşala-* biçiminde fiilden ad türeten -g ekinin düşmesi ve geride kalan bağlantı ünlüsünün +IA- ekiyle birleşip kaynaşmasından oluşmuş olmalıdır.”

Eklendiği fiili kuvvetlendirme özelliği taşıyan -AIA- eki Muharrem Ergin (2004: 216)'e göre, “Türkiye Türkçesinde kuvvetlendirme ekleri içerisinde en işlek ve canlı misali en çok bulunan bu ektir.”

Azerbaycan Türkçesinde de kullanılmakta olan -AIA- ekinin görevi Ceferov (2007: 166)'a göre, “harekette tekrarlanma manası ifade eden fiiller meydana getirmektir.”

Azerbaycan Türkçesinde sık kullanılan bu eke incelenen şiirlerdeki şu fiillerde rastlanmıştır:

gevele- (265/8), itele- (105/16), ğurdala- (460/9), sepele- (414/108), silkele- (535/28).

2.1.2.2.3. -Ar- ile Türemiş Fiiller

Ergin (2004: 213)'in görüşüne göre “-Ar- eki eskiden beri kullanılan, fakat işlek olmayan, misalleri az bulunan bir faktitif ekidir.” O, ayrıca ekin “-ġar-, -ġer” ekinden geldiğini belirtmektedir.

Korkmaz (2009: 126), -Ar- ekinin “ünsüz ile sonuçlanan geçişsiz belirli bazı fiillerden geçişli fiiller türeten bir ettirgenlik eki olduğunu belirtmektedir.”

Ceferov (2007: 167), Azerbaycan Türkçesinde de kullanılan ek hakkında az örneği olduğu, bazı tesirsiz fiillerden tesirli fiiller meydana getirdiği şekilden görüş bildirmiştir.

Halil Rıza Ulutürk'ün şiirlerinde ise bu ek ile türetilmiş az sayıda örnek tespit edilmiştir:

çıhar- (2/48), gızar- (25/11), göpar- (63/39).

2.1.2.2.4. -dAr- ile Türemiş Fiiller

Ergin (2004: 213), ekin işlek olmayan bir faktitif eki olduğunu belirtmektedir. Korkmaz (2009:126) ise ekin diğer Türk lehçelerindeki durumunu inceleyerek Türk dilinin diğer kollarında da ekin işlek olmadığı sonucuna varmıştır.

Kazımov (2010: 183), Azerbaycan Türkçesinde de bulunan -dAr- ekinin tesirsiz fiillerden tesirli fiiller meydana getirdiğini belirtmektedir.

-dAr- fiilden fiil yapım eki işlek olmayan bir ektir. Ettirgenlik ekidir ve Azerbaycan Türkçesinden çok az örneği bulunmaktadır. İncelenen metinlerde ise yalnızca bir örnekte tespit edilmiştir:

dönder- (306/29).

2.1.2.2.5. -dIr-/-dUr- ile Türemiş Fiiller

Geçişsiz fiillerden geçişli fiiller türeten bu ek Banguoğlu (2007: 275)'na göre, “iki ettirgen çatı ekinin -it- ile -ür- eklerinin üst üste gelmesinden doğmuş birleşik bir ektir.” Korkmaz da Banguoğlu'nun görüşünü destekler. Korkmaz (2009: 126)'a göre, “iki ayrı ettirgenlik ekinin kaynaşmasından oluşan -Dır-/-Dur- eki, Türkiye Türkçesinin işlek eklerindendir. Ünsüz ile sonuçlanan geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerine gelerek ‘oldurma’ ve ‘yaptırma’ bildiren geçişli fiiller türetir.”

Ergin (2004: 213)'e göre bu ekin “Eski Türkçede -tur-, -tür-, -dur-, -dür- olarak yalnız yuvarlak şekilleri vardır. Bunlardan da -tur-, -tür- daha eski ve aslî şekil olup -dur-, -dür- sedalılaşıma ile sonradan ortaya çıkmıştır.”

Azerbaycan Türkçesinde de sık kullanılan ek Ceferov (2007: 167)'a göre, tesirsiz fiillere gelerek tesirli fiiller yaparlar. Ayrıca tesirli fiillere gelerek hareketin vasıta ile yapıldığını bildiren yine tesirli fiiller yaparlar.

Azerbaycan Türkçesinde işlek durumda olan *-dIr-/-dUr-* eki ile yapılmış fiillerle ilgili incelenen metinlerde çok sayıda örnek tespit edilmiştir:

azdır- (64/20), bildir- (118/127), bölüşdür- (455/41), cavanlaşdır- (59/74), coşdur- (26/26), dayandır- (312/468), dolandır- (313/50), dondur- (139/80), emizdir- (49/4), etirlendir- (284/8), ğanadlandır- (59/41), ğarışdır- (447/27), gezdir- (38/13), güldür- (536/109), ğazdır- (329/28), sèvindir- (350/88), sığışdır- (126/45), sındır- (39/83), söndür- (262/15), susdur- (160/26), süründür- (260/16), utandır- (8/42) yandır- (344/15), yazdır- (14/11).

2.1.2.2.6. -I/-U- ile Türemiş Fiiller

Banguoğlu (2007: 279), ekin berkitme anlamında fiiller yaptığını belirtmektedir. Ergin (2004:214)'e göre bu ek, “işlek olmayan fiilden fiil yapma eklerinden biridir.”

Korkmaz (2009: 127), ekin *-A-* eki gibi tek hele fiil köklerinden birkaç örnek türetmiş olan pekiştirme görevinde ölü bir ek olduğunu belirtmiştir.

Azerbaycan Türkçesinde de kullanılan ek Ceferov (2007: 166)'a göre, hareketin icrasında devamlılık arz eden fiiller meydana getirmektedir.

İncelenen metinlerde sınırlı sayıda tespit edilebilen ekin bulunduğu örneklerin tamamı, ekin tek heceli fiillere eklenerek türetilmesiyle yapılmıştır:

daşı- (8/68), kürü- (231/40), ğazı- (455/21), sarı- (76/45), sürü- (2/70), tohu- (529/80).

2.1.2.2.7. -(ı)h/- (ü)h/- (i)k/- (ü)k- ile Türemiş Fiiller

Banguoğlu (2007: 280), ekin Eski Türkçedeki varlığını belirttikten , ekten dilimizde edilen, edinen ve berkitme anlamlarında kelimeler kaldığı şeklinde kendi görüşünü ifade etmiştir.

Korkmaz (2009: 127)'a göre ek, “tek heceli fiil köklerinden anlamı pekiştirilmiş ‘olma’ fiilleri türetir.”

Yalçın (2018: 208)'a göre ek, Azerbaycan Türkçesinde “oluş bildiren geçişsiz fiiller üretir ya da fiillere dönüşlülük ifadesi katar.”

Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde bu ek ile türetilmiş yalnızca bir fiile rastlanmıştır:

görük- (304/93).

2.1.2.2.8. -(I)I-/(U)I- ile Türemiş Fiiller

Gabain (2000: 59)'e göre ek, Eski Türkçede “dönüşlülük yahut edilgenlik ve meçhullük bildirir.”

Türkçede fiilden fiil yapım eki olarak kullanılan bu ekin işlevi Ergin (2004: 204)'e göre “pasiflik ve meçhul ifade eden fiiller yapmaktır. Asıl pasiflik ve meçhul eki -I-'dir”.

Korkmaz (2009: 127)'a göre, “-I- eki hem çatı eki olma hem de özel anlamda yeni kelimeler türetme özelliği taşır. Genellikle, ünsüzle biten geçişli fiil kök ve gövdelerinden ‘olma’ ya da ‘yapılma’ bildiren edilgen fiiller türetir.” Ayrıca ek bazen edilgenlik özelliğini kaybeder. Korkmaz (2009: 128)'a göre ek, “edilgenlik işlevini kaybederek ve eklendiği kökle kaynaşarak yeni anlamda geçişsiz fiiller türetmiştir.”

Azerbaycan Türkçesinde de yaygın olarak kullanılan bu ek, Ceferov (2007: 168)'a göre üç farklı işlevde kullanılmaktadır:

- a) Geçişli fiillerden özneyi belirtmeyen geçişsiz fiiller yaparlar.
- b) Geçişli fiillerden hareketin meydana gelişi için öznenin tamamının veya bir kısmının nesneyi oluşturduğunu bildiren geçişsiz fiiller yaparlar.
- c) Geçişsiz fiillerden doğrudan olmasa da gizli özneli fiiller yaparlar.

Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde bu ek ile türetilmiş çok sayıda fiil tespit edilmiştir:

açıl- (3/45), asıl- (84/37), basıl- (181/71), boğul- (346/57), burul- (299/29), çatıl- (501/28), çekil- (445/9), çıkarıl- (313/231), didil- (19/18), doğul- (438/90), doldurul- (208/2), durul- (55/25), düzül- (428/6), ekil- (18/23), eşidil- (108/14), gönderil- (355/709), kesil- (529/12), köçürül- (531), kaçırıl- (381/61), ğanrıl- (104/38), ğazıl- (39/7), ğırıl- (504/16), ğocal- (168/1), ğoparıl- (355/49), ğoşul- (29/30), ğoyul- (468/23), ğurul- (536/70), saçıl- (245/2), sarıl- (158/20), sarsıl- (350/18), sepil- (43/24), sındırıl- (323/2), sökül- (70/17), söndürül- (418/16), süzül- (15/13), tökül- (287/16), uçurul- (55/26), üzül- (536/64), vurul- (304/7), yandırıl- (388/76), yarıl- (113/39), yayıl- (38/45), yazıl- (484/34), yıhıl- (536/60), yonul- (74/13), yorul- (40/16).

2.1.2.2.9. -mA- ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçede de kullanılmış olan -mA- eki olumsuzluk bildiren fiilden fiil yapım ekidir. i-ek-fiili dışında her fiil kök ve gövdesine gelebildiği için Türk dilinin en işlek türetme eki durumundadır. -mA ekinden sonra herhangi bir yapım eki gelmez (Korkmaz, 2009: 128). Türkiye Türkçesinde ek bazen değişikliğe uğramaktadır. Orta hece durumunda kaldığı için ve y tesiriyle fiillerin birçok çekimli şekillerinde bugün vokali değişmekte ve bu değişikliklerin çok belirlileri yazıya da geçirilmektedir (Ergin, 2004: 201).

Azerbaycan Türkçesinde de olumsuzluk bildiren fiiller meydana getiren ek, Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde çok sayıda fiilde bulunmaktadır:

açılma- (141/4), açma- (205/25), alınma- (424/70), asılma- (325/33), atma- (33/27), bahma- (505/76), basma- (67/58), batma- (342/30), bilinme- (32/36), bilme- (3/25), boğulma- (355/943), çatma- (262/70), çekilme- (454/94), çekinme- (61/24), çekme- (429/25), çıhma- (171/14), deyme- (499/19), dinme- (184/14), doğma- (76/53), doğulma- (497/53), dözme- (293/14), düşme- (299/65), ekilme- (411/7), erime- (302/39), esme- (4/5), etme- (14/35), eyilme- (296/50), eyme- (170/23), gelme- (295/4), gezme- (311/68), görme- (4/18), görünme- (536/154), hopma- (69/22) inanma- (48/2), incime- (305/50), kesme- (296/125), ğapama- (323/105), ğazıma- (355/877), ğırılma- (530/67), ğırma- (161/33), ğocalma- (69/59), ğoyma- (485/39), ğurulma- (290/67), olma- (3/23), ölme- (515/89), pozma- (312/372), saçılma- (384/12), saçma- (103/49), sancma- (35/28), sanma- (28/25), sarılma- (117/8), sarsılma- (139/61), satma- (350/15), sèvmə- (10/9), sığışma- (504/290), sığma- (9/10), sıhma- (503/19), solma- (135/16), söndürme- (292/59), sönme- (470/29), susma- (198/11), tapdanma- (148/11), telesme- (306/112), terpenme- (305/50), titreme- (73/29), tohunma- (349/36), üşüme- (19/34), üzme- (434/9), üzölme- (195/64), vèrme- (15/33), vurma- (3/46), vurulma- (290/73), yandırma- (349/6), yanma- (479/31), yaranma- (290/41), yaşama- (36/19), yazılma- (510/33), yazma- (290/565), yetirme- (104/47), yetme- (14/37), yorulma- (161/65).

2.1.2.2.10. -mAIA- ile Türemiş Fiiller

Türkiye Türkçesinde çok az örneğine rastlanan bu ek, Korkmaz (2009: 129)'a göre, “fiilden ad türeten -mA ekiyle, addan fiil türeten +IA- ekinin kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir ektir. Pekıştime ve yineleme işlevi görülmektedir.”

Azerbaycan Türkçesinde de kullanılan ek, Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde az sayıda örnekte mevcuttur:

çırmala- (8/21), çirmele- (128/10), ğarmala- (491/13).

2.1.2.2.11. -mAş- ile Türemiş Fiiller

Türkiye Türkçesinde çok az fiilde görülen fiilden fiil yapım ekidir. Banguoğlu (2007: 293)'na göre, "oluşması fiilden *-imse-* fiillerine benzeyen ve berkitme anlatımı kazanmakta olan yayılmamış bir ektir. *-im* adlarına isme ek *-eş-* gelmiş ve *-meş-* birleşigi karşılıklı anlatımını da korumuştur." Korkmaz ise ekin oluşma şeklini Banguoğlu'ndan farklı bir şekilde ele almaktadır. Korkmaz (2009: 129)'a göre, "fiilden ad türeten *-m* ekinden sonra addan fiil türeten *+A-* ve fiilden fiil türeten *-ş-* eklerinin kaynaşmasından oluşan bir birleşik ektir."

Azerbaycan Türkçesinde *-mAş-* ekinin eklenmiş olduğu fiiller dönüşlülük ya da işteşlik bildirir (Yalçın, 2018: 209).

Azerbaycan Türkçesinde de az görülen ek, Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde yalnız bir fiilde bulunmuştur:

sarmaş- (192/10).

2.1.2.2.12. -(I)n-/(U)n- ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçede de mevcut olan fiilden fiil yapma ekidir. Gabain (2000: 59)'e göre, "I. Meçhullük; II. *l* son sesli fiil tabanlarının dönüşlülüğü de *-n-* ile yapılır." Ergin de Gabain gibi ekin dönüşlülüğüne vurgu yapmıştır. Ergin (2004: 202)'e göre, "ek kendi kendine yapma veya olma ifade eden fiiller yapmaktadır. Bu kendi kendine yapma veya olmanın iki cephesi vardır: bir kendi kendine kendi başına yapma veya olma; bir de kendisine yapma veya olma."

Korkmaz (2009: 129)'a göre ek, "Türkçenin en eski dönemlerinden beri kapsamlı kullanım özelliği taşıyan, işlek bir çatı ekidir."

-(I)n-/(U)n- Azerbaycan Türkçesinde de sık olarak kullanılan bir fiilden fiil yapma ekidir. Ceferov ekin iki farklı özelliğinden bahsetmektedir. Ceferov (2007: 168)'a göre;

a) En çok *l* ünsüzü ile biten tesirli fiillere eklenerek müstakil şekilde şahsa bağlanmayan tesirsiz fiiller yapar.

b) Yine *l* ünsüzünden başka ünsüz ve ünlü ile biten tesirli fiillere eklenerek, hareketin icrası için ya şahsın kendisi veya bir kısmı şahıs olabilen tesirsiz fiiller yapar.

Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde *-(I)n-/(U)n-* eki ile türemiş birçok fiil tespit edilmiştir:

alın- (270/9), başlan- (47/2), bezen- (428/10), boyan- (114/40), boylan- (70/33), bürün- (293/32), cilalan- (342/30), çırpın- (421/28), daldalan- (245/35), daran- (418/14), dayan- (2/53), dolan- (530/2), eşelen- (295/23), etirlen- (312/465), gizlen- (45/33), görün- (10/7), galan- (470/30), gandallan- (346/40), garsalan- (481/10), gızın- (511/31), lepelen- (63/41), odlan- (455/36), olun- (142/42), pöhrelen- (313/61), sallan- (1/8), sarın- (462/197), satıl- (350/18), sepelen- (504/171), seslen- (3/59), sevin- (304/36), sığın- (276/9), silin- (425/28), silkelen- (290/145), sulan- (19/6), sürün- (536/290), tıhan- (355/154), tüstülen- (236/5), uzan- (119/46), yaranan- (2/38), yellen- (118/6), zencirlen- (530/90).

2.1.2.2.13. -p- ile Türemiş Fiiller

Türkiye Türkçesinde çok az örneğine rastlanan bir fiilden fiil yapım ekidir. “Dilimizde yalnız *kırp-* ve *serp-* örneklerinde görülen ve pekiştirme eki olarak kabul edilen bir ektir.” (Korkmaz, 2009: 131).

Ek, Azerbaycan Türkçesinde de kısıtlı olarak mevcuttur. Halil Rıza Ulutürk’ün incelenen şiirlerinde ise Türkiye Türkçesinde de bulunan *kırp-* fiilinde -p- fiilden fiil yapım eki tespit edilmiştir:

ğırp- (131/32).

2.1.2.2.14. -(I)r-/(U)r- ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçede de kullanılmış olan ek Gabain (2000: 60)’e göre, “yaptırma eki, çok kere basitinin manasını verir. Ekseriya *u*, nadiren *a*, çok az da *ı* ünlüsü alır.” Ergin de Gabain gibi ekin Eski Türkçeden beri kullanıldığını bildirir. Ergin (2004: 209)’e göre, bu ek fonksiyonları tamamıyla birbirinin aynı olan ve bu yüzden aynı isim altında toplanan birkaç ekten biridir. Faktitif ekleri denilen bu ekler oldurma ve yaptırma ifade ederler. Banguoğlu da ek ile ilgili bahsedilen görüşlere katılır. Ayrıca Banguoğlu (2007: 286)’na göre, “dilimizde -ir- ettiren ekinin kullanışı daralmış ve yaptığı kelimeler çoğunlukla lügat anlamı kazanmıştır. Şimdi en çok diş ve ön damak seseşleriyle kapanan tek heceli tabanlara gelen -ir- eki fiil çatı eki işleyişini de -dir- fiillerindeki anlatımlarla muhafaza eder.” Bu görüşe göre ek zamanla bazı fonksiyonlarını -dir- ekine devretmiştir.

Azerbaycan Türkçesinde de kullanılmakta olan -(I)r-/(U)r- eki Ceferov (2007: 167)’a göre, çok üretken değildir. Çoğu kez *ç*, *ş* bazen de *t* ünsüzleri ile biten tesirsiz fiillerden tesirli fiiller üretir.

Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde tespit edilen örneklerin tamamında *-(I)r-/-(U)r-* ekinin *ç, ş, t* ünsüzleri ile biten fiillerin sonuna eklendiği görülmektedir:

bişir- (507/10), bitir- (494/10), doyur- (294/223), içir- (290/96), itir- (83/62), kèçir- (102/36), köçür- (414/35), gâçır- (142/23), ötür- (60/36), uçur- (310/45), yatır- (312/249).

2.1.2.2.15. *-(I)ş-/-(U)ş-* ile Türemiş Fiiller

-(I)ş-/-(U)ş- eki Türkiye Türkçesinde eklendiği fiillere işteşlik manası katan fiilden fiil yapan bir ektir. Eski Türkçede de kullanılmıştır. Gabain (2000: 60)'e göre, “karşılıklılık ve tekerrür bildirir. Karşılıklı bir tarafın pasif, diğer tarafın aktifliği içinde cereyan eder; o halde, birinin çağırdığına, diğerinin çağrıldığına değer veriliyorsa kullanılır. Fakat katılan iki taraf da aktif olabilir.”

Banguoğlu (2007: 288)'na göre, fiilin karşılıklı görünüşünü yapan *-iş-* eki Eski Türkçeden beri ortaklaşa fiil anlatımını da kapsamakta, ayrıca yardımlaşma fiilleri de yapmaktadır. Ancak birden fazla kimse isteyen ilk ikisi yanında anlam yayılması yoluyla *-iş-* ekinin daha erkenden anlamca dönüşlü fiiller yaptığı da görülür.

Ergin, ekin iki farklı fonksiyonunun olduğuna değinmiştir. Ergin (2004: 169)'e göre ek, eklenmiş olduğu fiillere “*karşılıklı yapılma ve birlikte yapılama*” işlevleri katmaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde de eklendiği fiillere işteşlik manası katan ek, Ceferov (2007: 169)'a göre;

- a) Tesirli fiillere eklenerek hareketin iki şahıs tarafından karşılıklı yapıldığını bildiren tesirsiz fiiller yapar.
- b) Bazı tesirli fiillere gelerek tek şahsın işi kendi kendine yaptığı tesirsiz fiiller yapar.
- c) Tesirsiz fiillere gelerek hareketin aynı zamanda iki veya daha fazla şahıs tarafından yapıldığını bildiren tesirsiz fiiller yapar.
- ç) Tesirsiz fiillere gelerek hareketin şahsa ait olduğunu bildiren tesirsiz fiiller yapar.

Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde işteşlik eki olan *-(I)ş-/-(U)ş-* pek çok fiilde tespit edilmiştir:

açılış- (12/12), bahış- (332/56), bölüş- (438/13), bulaş- (295/18), büzüş- (525/20), cükküldeş- (68/10), çığırış- (70/16), dolaş- (415/20), döyüş- (514/2), görüş- (78/44), gülüş- (98/10), gâğgıldeş- (21/15), gârış- (519/34), gucağlaş- (462/163), gızış- (113/18), gışgırış- (48/6), oynaş- (68/20), ötüş-

(120/21), penceleş- (490/17), sayrış- (6/30), sığış- (204/19), soruş- (181/177), sovuş- (504/228), sürüş- (410/8), vuruş- (123/49), yaraş- (211/10), yetiš- (19/5), yüyürüş- (8/19).

2.1.2.2.16. -(I)t-/(U)t- ile Türemiş Fiiller

Banguoğlu (2007: 291)'na göre, “en eski ettirgen eklerinden biri olan *-it-* fiil çatı eki olarak erkenden birçok kullanışta yerini anlatımlarıyla birlikte birleştiği ve daha genç rakibi *-dir-* ekine bırakmış, dilimizde de yalnız, çok heceli sesliyle biten ve başlıca akıcılarla kapanan tabanlara gelir olmuştur.” Ergin de Banguoğlu gibi ekin her fiile getirilemeyeceğini belirtmektedir. Ergin (2004: 211)'e göre ek, “faktitif eklerden biridir. İşleklik sahasına ancak vokalle biten birden fazla heceli fiiller daha çok *l, r* ve biraz da *k, k, p, ç, m* konsonantları ile biten fiil kök ve gövdelerine girer.” Korkmaz'da aynı görüşü savunmaktadır. Korkmaz (2009: 134)'a göre “*-t-* eki, ünlü ile ya da akıcı veya patlayıcı ünsüzlerden biriyle biten geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerine gelerek ettirgenlik fiilleri kuran işlek bir çatı ekidir. Bir kısım fiillerde yerini *-(I)r-* / *-(U)r-* ettirgenlik ekiyle birleşerek oluşturduğu *-Dir-* / *-Dur-* ekine bırakmıştır.”

-(I)t-/(U)t- eki Azerbaycan Türkçesinde de kullanılan bir ektir. Kazımov (2010: 180)'a göre ek, “ünlü ile biten bir grup tesirsiz fiilden tesirli fiil yapmaktadır.”

Halil Rıza Ulutürk'ün incelenen şiirlerinde bu ek ile türemiş pek çok örnek tespit edilmiştir. Örneklere bakıldığında ekin yukarıda da bahsedildiği gibi hem ünlü ile biten fiillere hem de akıcı ünsüzlerle biten fiillere eklenerek türemiş fiiller yaptığı örneklere rastlanmıştır:

ağart- (301/62), benzet- (39/315), çıhart- (523/86), erit- (399/22), göyert- (294/86), köçürt- (139/95), ğabart- (2/43), ğaynat- (175/4), ğızart- (355/254), ğopart- (110/32), oyat- (490/6), oynat- (120/4), sağalt- (500/15), ucalt- (1/4), uzat- (335/124), yaşat- (335/10).

2.1.2.2.17. -y- ile Türemiş Fiiller

Eski Türkçede kullanılan ek Gabain (2000: 58)'e göre, “artık canlı değildir, muhtemelen kuvvetlendirme bildirir.”

Ergin (2004: 215), ekin “Türkiye Türkçesinde değişime uğradığını belirtmektedir. Ona göre ek, işlek olmayan bir fiilden fiil yapım ekidir. *ko-y-*, *do-y-* (*do-* < *to-* <<doymak>>, *to-k-*, *ismi buradan gelir*) misallerinde bu ek vardır. Bu ek eski Türkçede *-d-* idi: *ko-d-*, *to-d-* misallerinde olduğu gibi. Eski Türkçedeki *d*'ler Batı Türkçesinde *y* olduğu için bu ek de *y*'ye çevrilmiştir.”

Korkmaz (2009: 135)’a göre ek, “öteki Türk lehçelerinde olduğu gibi Türkiye Türkçesinde de ünlü ile biten tek heceli fiil köklerine gelen -y- eki, eklendiği kökle ayrılmayacak biçimde kaynaşmıştır. Bu kaynaşma dolayısıyla bugün ekteki işlevin ne olduğu kesin olarak belirlenemiyor ise de, genellikle ‘pekiştirme’ işlevinde bir ek olduğu kabul edilmektedir.”

Azerbaycan Türkçesinde de bulunan ek Halil Rıza Ulutürk’ün incelenen şiirlerinde iki örnekte tespit edilmiştir. Bu örneklerde ek ünlü ile biten fiilere eklenmiştir:

doy- (28/8), göy- (127/10).

2.1.2.2.18. -(I)z/- (U)z- ile Türemiş Fiiller

Gabain (2000: 61)’e göre Eski Türkçede -z- eki bir nevi yaptırma ekidir ve çok sık görülmez.

Ergin (2004: 214)’e göre ek, “Türkçede eskiden beri görülen bir faktitif ekidir. İşlek değildir. Eski Türkçede daha çok kullanılırdı. Batı Türkçesinde adeta unutulmuş olup misalleri çok azdır.” Korkmaz da Ergin’in görüşüne katılır ve ekin Türkiye Türkçesinde kullanımının çok az olduğuna değinir. Korkmaz (2009: 136)’a göre ek, “Türkiye Türkçesine uzanan birkaç kelimedeki kaynaşmış ve kalıplaşmış durumdadır.”

Azerbaycan Türkçesinde de Türkiye Türkçesinde olduğu gibi nadir kullanılan bir ek olan -z- eki Ceferov (2007: 167)’a göre, “az işlek olup, tesirsiz fiillerden tesirli fiiller yapar.”

Halil Rıza Ulutürk’ün incelenen şiirlerinde bu ek ile türetilen yalnız bir örneğe rastlanmıştır:

emiz- (49/4).

2.1.2.3. Fiilden Türemiş İsimler (Fiilimsiler)

Fiil kök ve gövdelerine belirli eklerin getirilmesiyle ad, sıfat ve zarf görevi yüklenen sözcüklere fiilimsi denir. Türkçe sözlükte fiilimsi; fiilden türetilen, olumsuz yapılabilen mastar, sıfat-fiil, zarf-fiil vb. türleri bulunan ad, eylemsi olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009: 701). Ediskun (1999: 246) fiilimsileri, bir eylem adı oldukları için isim; bir ismi niteledikleri için sıfat; iki cümlecisi bağladıkları için bağlaç olan; özne, nesne, tümleç aldıkları için de cümlede yüklem görevinde bulunan kelimeler olarak açıklamıştır.

Korkmaz (2009: 863), fiilimsileri çekimsiz fiiller olarak adlandırmaktadır. O, bu adlandırmayı fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilmelerine rağmen şahıs ekleri olarak çekime girmedikleri için yargı bildirmemeleri nedeniyle bitmemiş fiil durumunda olmalarıyla açıklamaktadır. Korkmaz (2009: 863), fiilimsileri çekime girmemiş olmaları dolayısıyla ad sınıfına sokamaktadır. Bunların aslında ad gibi kullanılarak ad, sıfat ve zarf görevi yüklenen fiiller olduğunu bundan dolayı da ad çekim ve iyelik ekleri alabileceklerini, cümlede özne, nesne, zarf ve yer tamlayıcısı olabileceklerini özetle fiil yönlerinin değil de ad yönlerinin ağır bastığını ifade etmiştir.

Fiilimsiler isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Çalışmamızda fiilimsiler bu üç gruba ayrıldıktan sonra incelemiş olduğumuz metinlerden yola çıkarak Azerbaycan Türkçesinde fiilimsi yapan ekler tasnif edilmiştir.

2.1.2.3.1. İsim-Fiil

Türkiye Türkologları arasında isim-fiil için farklı adlandırmalar yapılmıştır. Bunların içinde *fiil ismi*, *masdar*, *eylem ismi*, *fiili eylemlilik siygası*, *eylemlilik*, *kılın adı (kılın sanı)*, *kılış adı*, *ad fiil (ad eylem)* gibi adlandırmalar vardır (Bayraktar, 2018: 7).

İsim-fiiller, fiil kök ve gödelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olamdan gösteren fiil adlarıdır (Korkmaz, 2009: 846). İsimler ile aynı özelliklere sahip olan isim-fiiller cümle içerisinde özne, yüklem, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci ve ek fiil yardımıyla yüklem olabilirler (Bayraktar, 2018: 9).

Azerbaycan Türkçesinde isim-fiil ekleri Türkiye Türkçesiyle aynıdır. İncelenen metinlerde tespit edilen isim-fiil ekleri *-mA*, *-mağ/-mek*, *-(y)İş/-(y)Uş* şeklindedir.

2.1.2.3.1.1. -mA

Eski Türkçede fiilden isim yapma eki olarak kullanılan *-mA* eki Gabain (2000: 53)'e göre “çok seyrek. Sıfat olarak daha çoktur.”

Karahanlı Türkçesinde, *-mA* ekinin işleklik sahası bütün fiil ve gövdelerini içine alır. Fonksiyonu iş isimleri yapmaktır (Hacıeminoğlu, 2019: 163).

Harezmi Türkçesinde, hareket isimleri yapan ek aynı zamanda kalıcı isimlerde türetmiştir (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 188).

-mA eki Kıpçak Türkçesinde, somut anlamlı isimler yapar, kısıtlı olmakla beraber bazen -mağ/-mek eki ile yapılan soyut anlamlı sözlerde yapmaktadır (Karamanlıoğlu, 2019: 42).

-mA eki Eski Anadolu Türkçesinde de kullanılmaktadır. Gülsevin (2017: 133)'e göre ek, "Eski Anadolu Türkçesinde çok az kullanılmıştır. Bunun yerine -mAK daha çok kullanılmıştır."

Ergin (2004: 186), -ma, -me ekinin fonksiyonunun iş isimleri yapma olduğunu ifade etmiştir. Korkmaz (2009: 171)'a göre, "-mA ekiyle kurulan kılış adları öteki adların taşıdığı bütün özellikleri taşımaktadır. İyelik, çokluk ve ad çekim ekleri alabilirler. Tamlamalara girebilirler. Cümlede özne, yüklem, tümleç görevi yapabilirler."

Banguoğlu (2007: 421)'na göre "-mA adfiilleri -mAk adfiillerinden gelmektedir. Yeni Türkçede -mA eki -mAk ekinden daha yaygın bir yer kazanmıştır."

Kazımov (2010: 310), Azerbaycan Türkçesinde -mA ekinin isim meydana getirirse de fiil özelliklerini koruduğunu ve iş, oluş, hareket içeriğine sahip olduğunu ifade etmektedir.

Azerbaycan Türkçesinde bütün fiil kök ve gövdelerine gelen ek oldukça işlektir. Ek, Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de iş isimleri yapmaktadır. İncelenen metinlerde de çok sayıda örnek tespit edilmiştir:

ayırılma (108/2), asma (26/8), basma (108/31), birleşme (113/42), boğuşma (149/10), çıhma (119/40), doğma (8/55), eritme (280/19), gezme (26/19), gurlama (73/1), ğurutma (294/228), oynatma (161/57), ölme (153/39), pozma (306/26), saçılma (410/2), salamlama (332/32), saraltma (166/32), seçme (162/14), sökme (359/41), sürme (97/10), tökme (323/66), uçma (130/17), vuruşma (210/32), yaşama (169/32), yazma (4/12).

2.1.2.3.1.2. -mağ/-mek

Eski Türkçede, -mağ, -māk olarak bulunan ek soyut ve diğer isimler yapar (Gabain, 2000: 53).

Karahanlı Türkçesinde, ekin eklendiği adlar üzerlerine isimden isim yapım eklerini, iyelik eklerini ve isim hal eklerini alabilmektedirler (Hacıeminoğlu, 2019: 162).

Harezm Türkçesinde, *-mAk* eki hareket bildiren isimler yapar. Ayrıca kalıcı isimler de oluşturur (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 189).

Kıpçak Türkçesinde, *-mağ/-mek* eki iş veya hareketi bildiren soyut anlamlı isimler ve birkaç örnekte somut anlamlı kelimelerde kullanılmaktadır (Karamanlıoğlu, 2019: 43).

Eski Anadolu Türkçesinde de kullanılan *-mAk* eki en işlek mastar ekidir (Gülsevin, 2017: 132).

Banguoğlu (2007: 421), *-mAk* adfiillerinin fiilin gramerce ve salt olarak adı olduklarını ve yoğun anlamlı ad olmaya az elverişli olduklarını ifade etmektedir.

Korkmaz (2009: 216)'a göre, “*-mAk* eki, fiildeki soyut oluş ve kılışları adlandıran, onları ad durumuna getiren bir ektir. *-mAk*'lı ad-fiilleri, *ma*'lı ad-fiillerden ayıran en önemli özellik, bunların ad olarak da fiildeki hareketi devam ettirmesidir.”

Azerbaycan Türkçesinde ek, son ünlüsü kalın olan fiillerden sonra *-mağ*, son ünlüsü ince olan fiillerden sonra *-mek* şeklindedir. Fiillerin özelliklerini koruyarak onları ad biçimine getiren ek, fiilin ifade ettiği iş adları yapmaktadır. Ek, incelenen metinlerde sıklıkla kullanılmıştır:

açmağ (70/9), bağlamağ (117/10), büdremek (98/15), çekilmek (37/105), daşımağ (37/92), eyilmek (37/104), gezmek (40/12), girmek (41/26), görmek (41/28), inanmağ (48/4), isindirmek (116/47), itmek (90/102), keçmek (110/7), göcalmağ (27/24), odlanmağ (64/55), öpmek (21/32), öğrenmek (80/66), sarsıtmağ (111/18), söndürmek (37/231), tapmağ (89/32), ucalmağ (15/49), uçmağ (34/20), yıhılmağ (21/14), yaşamağ (4/11).

2.1.2.3.1.3. *-(y)İş/- (y)Uş*

Ek, Eski Türkçeden itibaren Türkçede bulunmaktadır. Banguoğlu (2007: 261)'na göre *-(y)İş/- (y)Uş* eki “Eski Türkçede düşmeli şekilde görünür; *irte-ş*, *arkı-ş*.”

Hacıeminoğlu (2019: 163)'na göre, ekin işleklik sahası Karahanlı Türkçesinde “bütün fiil ve gövdelerini içine alır. Ayrıca fiillerden fiil ismi yapan eklerdedir.”

Harezm Türkçesinde ek, *-ş* şeklindedir. Fiil isimler yapan ek bazen kalıcı isimler de yapmaktadır (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 189).

Karamanlıoğlu (2019: 44), ekin Kıpçak Türkçesinde -ş şeklinde olduğunu, fiillerden hareket ismi yaptığını ve bazen kalıplaşarak müstakil isimler oluşturduğunu ifade etmiştir.

Gülsevin (2017: 133)'e göre ek, “Eski Anadolu Türkçesinde işlek değildir. Ayrıca bu dönemde ekin +(y)İş/IK şeklinde genişletilmiş hali de vardır.”

-(y)İş/-(y)Uş isim-fiil eki işlek bir ektir. Hareket isimleri meydana getirir. Korkmaz (2009:172)'a göre “eklendikleri fiille birlikte bir işin yapılış tarzını gösteren -(y)İş/-(y)Uş adlarının tarz bildirme özelliğini yitirmesiyle kalıplaşmış bazı kalıcı sıfatlar ya da adlar oluşmuştur.”

Ekin Azerbaycan Türkçesindeki şekli Türkiye Türkçesi ile benzerdir. İncelenen metinlerde -(y)İş/-(y)Uş eki ile yapılmış çok sayıda isim-fiil örneği tespit edilmiştir:

aış (312/495), ahtarış (167/30), bahış (65/30), çağırış (290/405), çağlayış (47/33), çıış (166/11), çırpınış (336/42), döyüş (45/45), duruş (159/54), gediş (106/4), geliş (106/2), görüş (274/32), gülüş (48/12), haygırış (31/16), ğurtuluş (294/112), ohşayış (158), öpüş (281/17), uçuş (90/97), yağış (6/34), yalvarış (328/33), yaranış (69/5), yaşayış (183/12).

2.1.2.3.2. Sıfat-Fiil

Türkçe Sözlük'te sıfat-fiil, fiilden -en, -r, -ecek vb. eklerle türetilmiş ad ve sıfat görevinde kullanılan kelimeler, ortaç, durum ortacı, partisip olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009: 1748).

Sıfat-fiiller ile ilgili çeşitli adlandırmalar vardır. Bunlardan bazıları *kılın adı (kılın sanı), ortaç, sıfat-eylem, fiilsi, partisip, isim-fiil* şeklindedir (Bayraktar, 2018: 44).

Sıfat-fiiller hem sıfat hem de fiildirler. Fiil özellikleri nedeniyle, kendilerinde bulunan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sığata aktararak varlık ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleriyle geçici olarak vasıflandırırılar (Korkmaz, 2009: 909). Ayrıca sıfat-fiiller, isimlerin aldığı iyelik, çokluk ve isim çekim eklerini alabilirler ve edatlarla birleşebilirler (Korkmaz, 2009: 910).

Azerbaycan Türkçesindeki ile Türkiye Türkçesindeki sıfat-fiil ekleri bir ek haricinde aynıdır. Azerbaycan Türkçesinde bulunan -mAll eki Türkiye Türkçesinde bulunmamaktadır. İncelenen metinlerde tespit edilen sıfat-fiil ekleri -dığ/-dik/-duğ/-dük, -mİş/-mUş, -(y)An, -(y)acağ/-(y)ecek, -(y)Ar, -(y)AsI, -mAll, -mAz şeklindedir.

2.1.2.3.2.1. -dığ/-dik/-duğ/-dük+İyelik eki

-dığ/-dik/-duğ/-dük sıfat-fiil eki, Türkçenin en eski metinlerinden itibaren dilde kullanılmaktadır. Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller meydana getirmektedir. Serebrennikov ve Gadjeva (2011: 194)'ya göre ek, “-t ve -ık eklerinin bileşmesinden meydana gelmiştir. Eklendiği fiillerde hareketin sonucunu ifade etmiştir.”

Köktürkçede ek -duk/-dük, -tuk/-tük şeklindedir. ünlülerden sonra ve /r/, /l/, /n/ ünsüzlerinin dışındaki ünsüzlerden sonra ekin -duk/-dük; /r/, /l/, /n/ ünsüzlerinden sonra -tık/-tik şekli gelir; *bilmedükün, kazgantukum, ötüntük, yarlıkaduk* (Bayraktar, 2018: 48).

Eski Uygur Türkçesinde ek *duk/-dük, -tuk/-tük* şeklindedir. Köktürkçede olduğu gibi ünlülerden sonra ve /r/, /l/, /n/ ünsüzlerinin dışındaki ünsüzlerden sonra ekin -duk/-dük; /r/, /l/, /n/ ünsüzlerinden sonra -tuk/-tük şekli gelir; *kılmaduk, sebdükimin, tutulmaduk* (Bayraktar, 2018: 48-49).

Karahanlı Türkçesinde bu ek -DUK ve -tık şeklindedir. Yalın olarak kullanılarak isimleri nitelemesinin yanında ad durum ekleri ve iyelik ekleri aldığı da görülmektedir; *bilme-dük kişi, iç-tükiñ, yırağ bol-duğum* (Başer, 2019: 112).

Harezm Türkçesinde bu ek -duk/-dük, -tuk/-tük şeklindedir. Sedalı-sedasız uyumu uygulanmakla birlikte, sadece yuvarlak ünlülü şekilleri olduğu için düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışındadır; *kıldukını, örülmedük kuduğ, satğaştukı* (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 206).

Kıpçak Türkçesinde geçmiş zaman bildiren sıfat-fiil olarak kullanılan ek -duk/-dük, -dik/-dik şeklindedir. Ancak zamanla ek, görülen geçmiş zaman I. çokluk şahıs çekimiyle karışmıştır. Ekin sıfat-fiil olarak kullanılışına az rastlanmaktadır; *battığında, keldükçe, kızarmaduk-idi* (Karamanlioğlu, 2019: 142).

Eski Anadolu Türkçesinde ek -dUK şeklindedir. İşlek bir sıfat-fiil ekidir. Ayrıca az da olsa -mAK mastar ekinin fonksiyonunda kullanılmıştır; *uyudugı, indühgüne, agrudugına* (Gülsevin, 2017: 132).

Azerbaycan Türkçesinde ek geçmiş zaman bildiren sıfat fiiller yapar ve -dığ/-dik/-duğ/-dük+iyelik eki şeklindedir. Ek, Azerbaycan Türkçesinde tek başına kullanılmaz, daima iyelik ekiyle beraber kullanılmaktadır (Kazımov, 2010: 284). İncelenen metinlerde tespit edilen bütün örneklerde -dığ/-dik/-duğ/-dük eki iyelik ekleriyle beraber kullanılmıştır:

beslediyim (61/18), büküyüm (177/13), çekdiyi (23/24), dedikleri (343/41), döndüyüm (76/35), durduğun (122/35), doldurduğun (247/8), ekdiyin (18/4), emdiyin (291/156), etdiyim (20/33), istedikleri (370/68), gètdiyim (3/64), getirdiyi (39/239), gördüyüm (18/21), gösterdiyi (81/41), göyertdiyi (23/20), hördüyü (26/3), keçdiyim (21/19), köçdüyüm (46/1), ğalandığı (39/56), ğoyduğum (166/38), ğurduğunuz (267/46), seçdiyin (90/32), sevdiiyi (4/16), söykenidiyim (96/18), sülendikleri (324/26), tapdığım (77/33), tökdüyü (69/22), tutduğun (20/10), uçduğum (497/28), üzdüyün (67/15), verdiyi (101/41), vurduğum (60/96), yandığı (31/21), yarattığı (294/145), yatdığı (23/16).

2.1.2.3.2.2. -mİş/-mUş

Eklenmiş olduğu fiillere geçmiş zaman anlamı katan sıfat-fiil eklerinden biridir. Köktürkçede ek -muş/-miş biçimindedir; *Yir sayu barmış bo[dun] (her yere gitmiş halk)* (Tekin, 2003: 170).

Eski Uygur Türkçesinde ekin çeşitlendiği görülmektedir. Etken ve edilgen sıfatlar meydana getiren ek genellikle -muş/-miş şeklindedir. Ancak az da olsa -muş/-müş şekli de bulunmaktadır. Ayrıca n ağzında ise -maş/-meş şeklindedir (Eraslan, 2012: 118).

Karahanlı Türkçesinde ek -muş/-miş şeklindedir. İsim hâl ekleri, çokluk ekleri, isim iyelik ekleri ve isimden isim yapım ekleri olarak kullanılmıştır; *atamışlara (adlandırmışlara), keçmiş (geçmiş), küdezmiş (koruduğu)* (Hacıeminoğlu, 2019: 164).

Harezm Türkçesinde ek -muş/-miş şeklindedir; *ayılmış sözler, bişrılmış balçık* (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 206).

Kıpçak Türkçesinde ek -muş/-miş şeklindedir; *bişmiş et (pişmiş et), yaşunmuş (gizli)* (Karamanlıoğlu, 2019: 144).

Eski Anadolu Türkçesinde işlek olarak kullanılan ek -muş/-miş şeklindedir (Gülsevin, 2017: 133).

Ek, Azerbaycan Türkçesinde oldukça işlek durumdadır ve geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller yapar. Azerbaycan Türkçesinde ekin hem düz şekli -mİş hem de yuvarlak şekli -mUş kullanılmaktadır. İncelenen metinlerde ek ile yapılmış çok sayıda sıfat-fiil tespit edilmiştir:

ahtalanmış (268/54), berkimiş (85/7), çevrilmiş (89/44), dönmüş (157/31), düyülmüş (2/39), ekilmiş (18/23), ğandallanmış (33), kesilmiş (67/6), ğarsalanmış (352/37), ğıfillanmış (148/31),

ğurumuş (136/23), lalelenmiş (105/29), mamırlanmış (316/3), maskalanmış (84/93), mēdallanmış (293/79), ölmüş (181/117), sığallanmış (289/11), sırıglanmış (289/11), silinmemiş (2/35), solmuş (246/62), sürtülmüş (79/47), şaḥelenmiş (15/11), tapdalanmış (118/99), tökülmüş (3/10), tuşlanmış (240/70), ütölmüş (246/28), vurulmuş (355/73), yarağlanmış (294/200), zillenmiş (14/25), zirēhlenmiş (85/1).

2.1.2.3.2.3. -(y)An

Oğuz grubu lehçelerinde -An şeklinde olan ek Eski Türkçede, diğer tarihi ve çağdaş Türk lehçelerinden -GAn şeklindedir. Kıpçak ve Uygur yazı dillerinde yaygın ve çok işlevli olarak görülen -GAn ekinin sıfat-fiil yapma görevine Eski Türkçe metinlerinde rastlanmamaktadır. Sıfat-fiil eki olarak bu dönemde yer almayan ek, birkaç kelimedede isim yapma özelliği ile bulunmaktadır. Köktürkçe *tabışgan* (tavşan), *kapgan* (kapan, fatih); Eski Uygurca Maniheist çevreye ait metinlerde *bazgan* (çekiç basan), Budist çevreye ait metinlerde *sıçgan* (sıçan) şeklindedir (Akar, 2003: 104).

Karahanlı Türkçesinde yaygın olarak kullanılan sıfat-fiil eklerinden biri olan ek, bu dönemde -ğan/-gen şeklindedir. Ek yalın halde kullanılmasının yanı sıra, ekin isim işletme eklerini de üzerine alarak kullanıldığı örnekler vardır; *abitgan* (gizlenen), *basgan* (basan), *uçgan* (uçan) (Hacıeminoğlu, 2019: 167168).

Söz konusu ek, Harezmi Türkçesinde çeşitlilik göstermektedir. Ek, genelde ünlülerden, olumsuzluk ekinden ve ötümlü ünsüzlerden sonra -ğan/-gen, ötümsüz ünsüzlerden sonra -kan/-ken şeklindedir; *aymağan, kötergen, yetken*” (Bayraktar, 2018: 76).

Kıpçak Türkçesinde yaygın bir kullanıma sahip olan ek, geçmiş zaman bildiren sıfat-fiildir. Genellikle -ğan/-gen şeklindedir. Ünsüz uyumundan dolayı -kan/-ken şekline ve *Bulgati’l-Müştak* adlı eserde -ğ/-g düşürülerek -an/-en şekline rastlanmaktadır; *barğan, çıkkan, kelen* (Karamanlıoğlu, 2019: 142-143).

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan en yaygın geniş zaman ve şimdiki zaman bildiren sıfat-fiil ekidir. Ekin Oğuz Türkçesindeki gelişimi sonucu -ğ/-g düşmüştür ve -(y)An şeklindedir; *gelen, kılan, yatan* (Akar, 2018: 192).

Bu ek, Azerbaycan Türkçesinde Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi -(y)An şeklindedir. Genellikle şimdiki zaman bildirmekle beraber, geçmiş ve gelecek zaman bildirdiği de görülür (Kazımov, 2010: 286).

İncelenen metinlerde -(y)An eki ile oluşturulmuş çok sayıda sıfat-fiil örneği tespit edilmiştir:

aħan (3/56), basan (231/11), benzeyen (108/38), cavanlaşan (312/511), cükküldeyen (359/4), çeken (252/48), dağlayan (457/16), èyleyen (444/48), eriden (93/17), fışgıran (121/14), geberen (321/67), helgelenen (393/18), ĥosunlaşan (341/130), ipekleşen (108/12), közeren (45/23), ğağğıldayan (311/43), lökküldeyen (305/101), marıtlayan (292/118), nerildeyen (290/64), odlanan (95/37), öğèyleşen (312/655), pardaħlanan (358/20), seslenen (84/44), şağğıldayan (496/49), tüstülenen (418/7), ulduzlanan (316/42), üşüyen (209/7), vurnuħan (399/41), yeherlenen (294/271), zindanlaşan (415/49).

2.1.2.3.2.4. -(y)acağ/-(y)ecek

Gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller yapan ek, taramış olduğumuz kaynaklara göre Köktürkçede, Eski Uygur Türkçesinde, Karahanlı Türkçesinde ve Harezmi Türkçesinde tespit edilememiştir.

Kıpçak Türkçesinde kullanılan ek, -açağ/-eçek şeklindedir. Ek, Kıpçak Türkçesinde gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller yapmaktadır; *keleşek, oturaçağ* (Karamanlıoğlu, 2019: 141).

-(y)acağ/-(y)ecek eki, Eski Anadolu Türkçesinde en işlek sıfat-fiil ekidir. Ek, bu dönemde -acağ/-ecek, -açağ/-eçek ve -acağ şeklindedir. Olumsuzluk eki, iyelik ekleri, isim hal ekleri ve eşitlik ekiyle kullanımları vardır; *geleşek, sığınacağ varacağ* (Bayraktar, 2018: 100-101). Ayrıca ek, Eski Anadolu Türkçesinde önceleri sadece sıfat-fiil görevinde kullanılırken 15. yüzyıldan itibaren gelecek zaman eki olarak da kullanılmıştır (Akar, 2018: 194).

Azerbaycan Türkçesinde ek -acağ/-ecek şeklindedir. -acağ/-ecek ile üretilmiş gelecek zaman bildiren sıfat-fiillerin hal ekleri ve aitlik eki ile kullanımları vardır (Kazımov, 2010: 287).

İncelenen metinlerde kalın ünlülü fiillere -acağ, ince ünlülü fiillere -ecek biçiminde eklenmiş çok sayıda örnek tespit edilmiştir:

açacağ (386/25), baħacağ (380/21), çatmayacağ (262/70), dadacağ (191/15), gelecek (157/36), herlenecek (386/41), ğoyacağ (444/54), püskürecek (229/26), saçacağ (197/18), salacağ (337/27), sayılacağ (331/20), vuracağ (144/23), yanacağ (290/510), yırtacağ (181/92), yoracağ (157/80).

2.1.2.3.2.5. -(y)Ar

-(y)Ar sıfat-fiil eki, geniş zaman bildiren sıfat-fiiller yapar. Köktürkçede ek, -ar/-er, -(x)r şeklindedir.” Bu ek ile yapılmış sıfat-fiiller +çA eki de almaktadır; *bil-ir, kör-ür, yug-ur-ça*” (Tekin, 2003: 168).

Eski Uygur Türkçesinde ek -r, -ar/-er, -ur/-ür şeklindedir. Ek, genel itibariyle geniş zaman sıfat-fiil ekidir. Ancak bazen kalıplaşarak sıfat mahiyetinde kelimeler de türetir; *tiler* (<*tile-dilemek*’-r) (Eraslan, 2012: 118).

Karahanlı Türkçesi döneminde sıfat-fiil yapan bu ek, -r, -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür şeklindedir; *keç-er* (*geçer*), *kel-ir* (*gelen*), *kör-ür* (*görür*). Ayrıca bu sıfat-fiil eki, üzerine hal eklerini alarak kullanıldığında cümle içerisinde zarf görevi yapabilmektedir (Hacıeminoğlu, 2019: 165-166).

Harezmi Türkçesinde ek -r, -ar/-er, -ur/-ür şeklindedir; *cem’ bolur yèr, körer köz, yarar iş* (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 206).

Kıpçak Türkçesinde yoğun olarak kullanılan sıfat-fiil eklerinden biridir. Ek, -ar/-er şeklindedir. Daha çok geniş zaman çekiminde kullanılan ek, geniş zaman bildiren sıfat-fiiller yapmakta da fazlaca kullanılmıştır; *akar su, kelir aynada* (Karamanlıoğlu, 2019: 141).

Eski Anadolu Türkçesinde de yoğun olarak sıfat-fiil eklerinde biridir. Ek, Eski Anadolu Türkçesinde -r, -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür şeklindedir. Nitelediği ismin harekete bağlı özelliğinin geniş bir zamanda gerçekleştiğini belirtir; *görür, tutar, yaraşur*. Zamanla yerini bir takım kalıplaşmış ifadeler dışında diğer geniş zaman bildiren sıfat-fiil olan -An ekine bırakmıştır (Akar, 2018: 192-193).

-(y)Ar eki Azerbaycan Türkçesinde işlek sıfat-fiil eklerinden biridir. Genellikle gelecek zaman ve geniş zaman ifade eder (Yalçın, 2018: 346). İncelenen metinlerde genellikle geniş zaman ifade eden sınırlı sayıda sıfat-fiil örnekleri tespit edilmiştir:

ağar (269/31), *ğalğar* (158/4), *güler* (343/12), *uçar* (304/51), *yanar* (89/21).

2.1.2.3.2.6. -(y)AsI

Gelecek zaman bildiren sıfat-fiil eklerinden birisi olan -(y)AsI eki, taramış olduğumuz kaynaklara göre Köktürkçede ve Eski Uygur Türkçesinde bulunmamaktadır.

Karahanlı Türkçesinde bulunan ek *-ası/-esi* şeklindedir. Kaşgarlı Mahmut, Karahanlıların –*ğu/-gü* ekiyle yaptığı ism-i mekân, ism-i zaman, ism-i aleti Oğuzların –*ası/-esi* ekiyle yaptığını belirtir. Kaşgarlı'nın verdiği örneklerle göre ekin birinci ve ikinci kişi iyelik ekleriyle birlikte kullanıldığı anlaşılmaktadır; *bıçası, kesesi, barasım, barasıñ* (Bayraktar, 2018: 104).

Harezm Türkçesinde kullanılan sıfat-fiil eki *-AsI, -GAsI, -esü* şeklindedir; *asası yèr, biçesü vaktı, kırtulası, işlerniñ uğrağasılardıñ* (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 205).

Kıpçak Türkçesinde gelecek zaman bildiren sıfat-fiil eki olarak kullanılan ek *-ası/-esi* şeklindedir; *yatası, yetesin* (Bayraktar, 2018: 105).

Eski Anadolu Türkçesinde *-ası/-esi* şeklinde bulunan ek bu dönemin başından itibaren genellikle sıfat-fiil eki olarak bazen de gelecek zaman göreviyle kullanılmıştır. 16. yüzyıldan sonra ise kalıplaşmış bazı örneklerde ve şiir dilinde görülür; *olası, virmeyesi, yuyası* (Akar, 2018: 193).

Türkiye Türkçesinde *-AsI* ile yapılan fiilden isimler eski sıfat-fiillerdir ve anlamca *-AcAk* sıfat-fiilini karşılarlar. Ancak sözdizimi işleyişlerini kaybetmişler, dönüşmüş kullanışlarda kalmışlardır (Banguoğlu, 2007: 427). Azerbaycan Türkçesinde de ekin durumu Türkiye Türkçesindeki gibidir; gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller yapar. İncelenen metinlerde kalın ünlülü fiillerden sonra *-ası* ile yapılmış, ince ünlülü fiillerden sonra *-esi* ile yapılmış sıfat-fiil örnekleri tespit edilmiştir:

alası (434/19), çatası (284/14), edesi (504/183), olası (172/6), veresi (250/45).

2.1.2.3.2.7. -mAlI

Eski Anadolu Türkçesinde görülen ek, eklenmiş olduğu fiillerden gelecek zaman anlamı bulunan sıfat-fiiller yapmaktadır. Ek, Eski Anadolu Türkçesinde *-malu/-melü (-mAlU)* şeklindedir. Eklendiği fiile –*acak/-ecek* sıfat-fiiliyle çevrilecek şekilde anlam katmıştır; *añmalu, çekmelü* (Bayraktar, 2018: 108).

Eski Anadolu Türkçesinde sıfat-fiil görevinde kullanılmasına rağmen Türkiye Türkçesinde sıfat-fiil eki olarak kullanılmayan ek, Batı Türkçesinde ortaya çıkmış ve Azerbaycan Türkçesinde sıfat-fiil eki olarak kullanılmaktadır (Ergin, 2004: 337). Azerbaycan Türkçesinde de *-malı/-meli* sıfat-fiil eki olarak ortaya çıkmış olsa da günümüzde sıfat-fiil olarak kullanımı azdır (Kazımov, 2010: 288). İncelenen metinlerde bu ek ile yapılmış az sayıda sıfat-fiil örneği tespit edilebilmiştir:

çekilmeli (514/23), dağılmalı (530/87), dèyilmeli (126/38), düzelmeli (291/370), ezilmeli (312/50).

2.1.2.3.2.8. -mAz

-mAz eki geniş zaman bildiren bir sıfat-fiil ekidir. -(y)Ar sıfat-fiil ekinin olumsuz niteliğindedir.

Köktürkçede sıfat-fiil eki olarak kullanılan ek, -māz şeklindedir; *bilig bil-māz kişi (cahil kişiler), körür közüüm kör-māz tåg bilir biligim bil-māz tåg boltı (gören gözlerim görmez gibi, eren aklım ermez gibi oldu)* (Tekin, 2003: 169).

Eski Uygur Türkçesinde ek -maz/-mez (-mAz) şeklindedir. Genel itibariyle olumsuz geniş zaman bildiren sıfat-fiil ekidir. Ancak nadir olarak kalıplaşarak isimler ve sıfatlar oluşturmaktadır; *buzulmaz (bozulmaz), kirtgünmez (inanmaz)* (Eraslan, 2012: 118).

Karahanlı Türkçesinde bu sıfat-fiil eki çeşitlilik göstermektedir. Ekin, -maz/-mez ile birlikte –mar/-mer (-mAr) şekli de vardır. Bu ekler, üzerlerine hal ekleri aldıklarında cümle içerisinde zarf görevinde de yapabilmektedirler; *aytmazda (söylemeyince), bermeske (vermeyene), köçmezde (göçmeden)* (Hacıeminoğlu, 2019: 165-166).

Harezmi Türkçesinde ek, olumsuz geniş zaman bildiren sıfat-fiiller yapmaktadır. Karahanlı Türkçesinde olduğu gibi Harezmi Türkçesinde de ekin hem -maz/-mez hem de -mas/-mes şekli bulunmaktadır; *aytmaz er, sözleşmeslernin küni* (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 206).

Kıpçak Türkçesinde de ek -maz/-mez, -mas/-mes şeklindedir. Bu eklerin fiillere eklenmesi bir kurala bağlı değildir. Aynı eser içinde, hatta aynı fiile ünlüsünün ön ya da art olmasına uygun olarak ekin iki ayrı şeklinin getirildiği görülür; *tükenmes, tükenmez, yaramas, yaramaz* (Bayraktar, 2018: 71).

Eski Anadolu Türkçesinde yaygın olarak kullanılan ek, olumsuz geniş zaman bildiren sıfat-fiiller yapar. Eski Anadolu Türkçesinde -maz/-mez şeklinde olan ek yalnızca bu döneme ait eserlerden *Behçetü'l Hada'ik*'te -mas/-mes şeklinde de görülmektedir; *irmez, söylenmes, yaramas, yimez* (Bayraktar, 2018: 72-73).

Azerbaycan Türkçesinde ek, kalın ünlülü fiillerden sonra *-maz* ince ünlülü fiillerden sonra *-mez* şeklindedir. Ek, *-(y)Ar* sıfat-fiil ekinin olumsuz mahiyetindedir. *-(y)Ar* eki olumlu geniş zaman bildiren sıfat-fiiller yaptığı gibi *-mAz* eki de olumsuz geniş zaman bildiren sıfat-fiiller yapar. İncelenen metinlerde *-mAz* ekiyle yapılmış çok sayıda sıfat-fiil örneği tespit edilmiştir:

ağrımaz (251/31), alınmaz (43/8), ayrılmaz (90/33), batmaz (227/10), bilmez (39/93), bükülmez (352/11), çatmaz (370/4), çekmez (524/37), çökmez (278/26), dağıtmaz (508/22), deymez (346/59), doymaz (525/47), dönderilmez (37/109), dönmez (39/151), eyilmez (93/9), görünmez (101/31), gözişlemez (394/6), itmez (294/107), kèçilmez (273/61), kesmez (227/10), korşalmaz (228/79), ğanmaz (82/44), ğanrılmaz (119/47), ölmez (81/11), sarsılmaz (3/15), satılmaz (3/16), saymaz (461/56), sığmaz (196/8), solmaz (39/267), söndürülmez (37/108), sönmez (291/88), susdurulmaz (90/91), susmaz (90/91), tükenmez (510/58), unutulmaz (451), uyumaz (420/16), vermez (323/64), yenilmez (199/31), yıhılmaz (181/15).

2.1.2.3.3. Zarf-Fiil

Türkçe Sözlük'te zarf-fiil, zarf olarak kullanılan fiil soyundan kelime, ulaç, durum ulacı, bağ-fiil, sıra sıygası olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009: 2225).

Zarf-fiiller ile ilgili literatürde çeşitli adlandırmalar vardır. Bunlardan bazıları *gerundif, şahıssız kip, ulak, bağ fiil (bağ eylem), ulaç, ulaç-fiil, gerundium* şeklindedir (Bayraktar, 2018: 137).

Zarf-fiiller, fiil ve zarf özelliği taşıdıklarından dolayı, fiil özellikleri ile hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf özellikleri ile bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme özelliğine sahiptirler (Korkmaz, 2009: 983). Zarf-fiiller cümlede şahsa ve zamana bağlı bir yargı bildirmezler ancak fiilin yanında zarf görevinde bulunan yardımcılar durumundadırlar (Korkmaz, 2009: 983).

Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki bazı zarf-fiil ekleri ortak iken Azerbaycan Türkçesinde olup Türkiye Türkçesinde bulunmayan zarf-fiil ekleri de mevcuttur. İncelenen metinlerde tespit edilen zarf-fiil ekleri *-(y)A*, *-AlI*, *-(y)AndA*, *-AndAn*, *-Ar...-mAz*, *-(y)arağ/-(y)erek*, *-cağ/-cek*, *-dığca/-dikce/-duğca/-dükce*, *-dığda/-dikde/-duğda/-dükde*, *-(y)Ib/-(y)Ub*, *-IncA/-UncA*, *-(Ar)ken/(-Ir)ken/(-Ur)ken*, *(-mIş)ken/(-mUş)ken*, *-mAdAn*, *-mIş/-mAmIş* şeklindedir.

2.1.2.3.3.1. -(y)A

Genel olarak -(y)A, -(y)I, -(y)U şeklinde bulunan bir zarf-fiil ekidir. Bunlardan -(y)A çok eski bir zarf-fiil ekidir. Türkiye Türkçesine uzanan gelişme sürecinde, -rAk karşılaştırma ekiyle genişletilerek -ArAk biçiminde kullanılmaya başladığı için ekin tarz zarfları oluşturan kullanışı tek tük örneklerde kalmıştır (Korkmaz, 2009: 67).

Köktürkçede ek, -A, -I, -U şeklindedir. Bu zarf-fiiller asıl fiil ile aynı zamanda meydana gelen bir eylemi ifade ederler; *Altun yışığ aş-a [är]tiş ügüzüg kaç-ä yorıdım – Altay dağlarını aşarak, İrtiş ırmağını geçerek yürüdüm. Kızıl kanım töküt-i kara tärim yügürt-i işig küçüg bertim ök – Kızıl kanımı döktürerek, kara terimi akatarak hizmet ettim* (Tekin, 2003: 172-173).

Eski Uygur Türkçesinde ek, genellikle -u/-ü (-U) şeklindedir. Ekin -a/-ä şekli nadiren kullanılmaktadır. -ı/-i (-I) şekli ise sadece istisnai olarak kullanılmıştır; *aç-a, käs-ä, bar-ı, täg-i*. Ek, fonksiyon olarak yüklem belirlayicisi durumundadır. Eski Uygur Türkçesi döneminde zarf-fiil yapma görevinin yanında birleşik fiil teşkilinde de görev kullanılmıştır; *utr-u tut- – karşı tut-* (Gabain, 2000: 85).

Karahanlı Türkçesinde bu ek, -a/-e (-A) şeklindedir ve sıkça kullanılmıştır. Karahanlı Türkçesinde ek iki farklı görevde kullanılmıştır. 1. Zarf-fiil eki olarak kullanılmıştır; *aça bir – açiver-, seve bak- – severek bak-*. 2. İsim, edat ve zarf olarak kullanılmıştır; *ara – arasında, erte – erken, sabah, kata – defa, kere* (Hacıeminoğlu, 2019: 173).

Harezm Türkçesinde ek, -u/-ü, -a/e şeklindedir. Bu ek hem zarf-fiil yapımında hem de birleşik fiillerde bağlayıcı görevinde kullanılmıştır (Toprak, 2002: 347). Harezm Türkçesinde -A eki ile yapılan zarf-fiiller -arak zarf-fiil eki fonksiyonu ile kullanılmıştır. Bu ek ile yapılan zarf-fiiller fiilin yapılaş şeklini bildirmektedir; *mingen yir kan ahta kördiler* (Toprak, 2002: 349-350). Ayrıca Harezm Türkçesinde -A eki ile yapılmış zarf-fiillerin tekrarlı kullanımları da görülmektedir; *evüre çevüre bakdı* (Toprak, 2002: 352).

Kıpçak Türkçesinde ek -a/-e, -ı/-i, -u/-ü şeklindedir. Bu ek zarf-fiiller türetmesinin yanı sıra birleşik fiillerde bağlayıcı olarak da kullanılmıştır; *küle keldi, tura keldi* (Karamanlioğlu, 2019: 144-145).

Eski Anadolu Türkçesinde ek, -(y)A, -(y)I, -(y)U şeklindedir. Bu dönemde ek ile türetilen zarf-fiiller -mak suretiyle, -mak için, -mak'tan dolayı gibi tarz ifade eden anlamlar taşırlar; *göresin yūsuf yüzün anda gele* (Akar, 2018: 198). Söz konusu ek, Eski Anadolu Türkçesinde farklı görevler de üstlenmiştir. Gülsevin (2017: 41-142);

1. İkileme kurar; *sârubân güle güle gelüp deveyi tururdu*
2. *gör-* tasvirî fiilinden önceki fiile gelir ve istek kipi gibi kullanılır.
3. *-mAyA* anlamı taşır.
4. *-(y)ArAk* veya *-(y)Ip* zarf-fiiller gibi kullanılır.

Ekin Azerbaycan Türkçesindeki kullanımı *-(y)A* şeklindedir. Eklenmiş olduğu fiillerden tarz bildiren zarf-fiiller türetir. *-(y)A* eki ayrıca yeterlilik anlamı veren *-A bil-* yapısında birleşik fiil yapımında da kullanılmıştır (Yalçın, 2018:349). Bu ek ile türetilen zarf-fiiller genellikle ikilemeler şeklindedir. İncelenen metinlerde de bu şekilde meydana gelmiş çok sayıda ikileme tespit edilmiştir:

aça-aça (225/26), aşı-aşı (204/32), başı-başı (271/47), bürüne-bürüne (505/42), çaşı-çaşı (293/40), çeke-çekte (316/38), darta-darta (535/55), dēye-güle (29/30), ese-ese (535/16), güle-güle (8/27), kēçe-kēçe (355/108), ğalşı-ğalşı (293/41), nurlandıra-nurlandıra (294/36), ölçe-ölçe (355/109), sışı-sışı (289/39), tamsına-tamsına (137/35), uda-uda (313/42), ürke-ürke (229/32), yēye-yēye(312/679).

2.1.2.3.3.2. -All

-All eki fiillere eklenerek zaman bildiren zarf-fiiller türetirler. Bir zamandan beri anlamını veren süreklilik gösteren zarf-fiiller türeten ek fiilin zarf biçimi olduğu için olumsuzluk eki de alabilir (Korkmaz, 2009: 72).

Köktürkçede ek *-galı/-geli (-gAll)* şeklindedir. Ekin iki görevi vardır. Birinci görevi asıl fiilin amacını ifade etmek, ikinci görevi asıl fiilin başlangıç noktası olan bir eylemi ifade etmektir (Tekin, 2003: 176). Birinci görevde zarf-fiil cümleye *-mak için* anlamı katmaktadır; *yadag yabız boltı tip al-galı kälti* (Tekin,2003: 176). İkinci görevde zarf-fiil cümleye *-dışından beri* anlamı katmaktadır; *Türk bodun kılın-galı Türk kağan olor-galı santuı balık(k)a taloy ügüzkä tögmiş yok ärmiş* (Tekin, 2003: 176).

Eski Uygur Türkçesinden ek, *-galı/-geli, -kalı/-keli* şeklindedir. Bu dönemde, eklenmiş olduğu fiillerden cümleye *-mak için* anlamı katan zarf-fiiller yapar; *itgeli, kılğalı* (Eraslan, 2012: 119).

Karahanlı Türkçesinde ek *-galı/-geli, -kalı* şeklindedir. Eklendiği fiillere çoklukla *-mak için* anlamı katarak sebep bildirmektedir; *tutuşkalı yakıştı - yakalamak için yaklaştı* (Güner, 2008: 600).

Ayrıca zaman da bildirmektedir; *el bolğalı igendi - barış olacağı zaman pişman oldu* (Güner, 2008: 601).

Harezm Türkçesinde ekin *ğalı/-geli*, şeklinin yanında *-ğalu/-gelü* şekilleri de vardır. Harezm Türkçesi dönemi eserlerinde ekin genellikle *-mak için* anlamına gelen kullanımları olmakla birlikte “-alı” anlamı veren kullanımları da vardır; *kılğalı, kılğalu, ötürmeli, yigeli* (Bayraktar, 2018: 204).

Kıpçak Türkçesinde ek, *-ğalı/-geli, -kılı/-keli* şeklindedir. Eklendiği fiillere ‘-alı’ anlamı katar. Bazı örneklerde *beri* edatı ile birlikte kullanılmaktadır; *kelgeli, yatkalı beri turmadı* (Karamanlıoğlu, 2019: 146).

Eski Anadolu Türkçesinde ek *-alı/-eli* şeklindedir. Ayrıca *-dan* eki ile genişletilmiş şekilleri de vardır. Eklenmiş olduğu fiillere *-alı, -alından beri* veya *-dıktan sonra* anlamları katmaktadır; *olalı, yiyeli* (Gülsevin, 2017: 138).

Azerbaycan Türkçesinde ek *-alı/-eli (-Ali)* şeklindedir. Ekin fiillerden türettiği zarf-fiiller zaman bildirme görevinde kullanılmıştır. Ek, cümleye “*bir zamandan beri*” ifadesi katarak süreklilik bildirmektedir (Yalçın, 2018: 350). İncelenen metinlerde *-Ali* eki ile türetilmiş sınırlı sayıda zarf-fiil örneği tespit edilmiştir:

ayrılalı (309/2), düşeli (21/3), olalı(9/9).

2.1.2.3.3.3. -(y)AndA

-(y)AndA eki birleşik bir zarf-fiil ekidir. *-An* sıfat-fiil eki ile *+da* bulunma hali ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Eklenmiş olduğu cümlelere “*-dığı zaman, -dığında*” anlamı katar (Bayraktar, 2018: 222).

-(y)AndA ekini oluşturan *-An* sıfat fiil eki ve *+da* bulunma hali eki ayrı ayrı Köktürkçede ve Eski Uygur Türkçesinde bulunmaktadır. Ancak eklerin birleşerek *-(y)AndA* zarf-fiil eki şeklinde kullanımı Köktürkçede ve Eski Uygur Türkçesinde bulunmamaktadır. *-An* ekinin Karahanlı Türkçesinden itibaren ek teşkilinde kullanıldığı görülür. Karahanlı Türkçesinde, bulunma hâli eki ile birlikte kalıplaşarak *-Ganda* zarf-fiil ekini oluşturmuştur; *barğanda, sözlegende, turganda* (Negiş, 2017: 31).

Harezm Türkçesinde zarf-fiil yapımında kullanılan ek *-ğanda/-gende, -kanda/kende* şeklindedir; *törtünçi sorganda, yigirmi yaşka teggende* (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 207).

Kıpçak Türkçesinde *-ğan/-gen* sıfat-fiil ekine bulunma hali ekinin gelmesiyle kalıplaşmış *-ğanda/-gende* şeklindeki zarf-fiil eki meydana gelmiştir. Bu birleşik ek, eklenmiş olduğu fiillerden “-ınca, -dığında” anlamı veren zarf-fiiller türetmiştir; *bi alganda sen dağı al, bi kelgende kelgil* (Karamanlıoğlu, 2019: 144).

Eski Anadolu Türkçesinde ek *-anda/-ende* şeklindedir. Bu dönemde zarf-fiil eki olarak kullanılmıştır. Eklendiği fiillere “-dığında, -dığı zaman” anlamı katmaktadır. Bu dönemde ek yalnızca bir eserde *-ğanda/-gende* şeklinde de kullanılmıştır; *böyüyende, olanda, söylegende* (Bayraktar, 2018: 224).

-AnDA eki çağdaş Türk lehçelerinde de kullanılmaktadır. Ek günümüzde Azerbaycan Türkçesinde -AndA, Türkiye Türkçesinde, Türkmen Türkçesinde -MAAndA, -AndA, Özbek Türkçesinde, Yeni Uygur Türkçesinde ve çağdaş Kuzey grubu Türk lehçelerinin tamamında kullanılır (Nergiş, 2017: 31).

-AnDA birleşik zarf-fiil eki Azerbaycan Türkçesinde eklenmiş olduğu fiillere *-dığında* anlamı katmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde bu ek ile üretilmiş zarf-fiiller cümlede zaman zarfı görevinde kullanılır (Kazımov, 210: 300). İncelenen metinlerde bu ek ile türetilmiş çok sayıda zarf-fiil örneği tespit edilmiştir:

açanda (187/25), ağlayanda (411/4), beleyende (312/215), bölüşende (372/9), coşanda (198/10), çatanda (297/46), çilenende (271/7), darıhanda (299/69), dişleyende (466/110), ènende (476/28), esende (61/33), gedende (456/91), gelende (77/57), hayğıranda (346/38), içinde (377/35), köçende (462/25), galhanda (152/7), gımışanda (152/11), mehdudlaşanda (437), oğuyanda (68/16), öğrenende (451), partladanda (346/18), söykenende (515/15), şenlenende (312/255), toğuşanda (271/2), udanda (377/20), verende (113/14), yoğsullaşanda (290/494), zencirlenende (437/37).

2.1.2.3.3.4. -AndAn

-AndAn eki birleşik bir zarf-fiil ekidir. Eklenmiş olduğu fiillere “-dğından” anlamı katan ek, -An sıfat-fiil eki ve -DAn ayrılma hali ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir (Bayraktar, 2018: 226).

Köktürkçede, Eski Uygur Türkçesinde ve Karahanlı Türkçesinde bulunmayan ek, Harezmi Türkçesinden itibaren genellikle *şoñ* ve *berü* edatları ile birlikte kullanılmıştır (Başer, 2019: 204).

Harezmi Türkçesinde eklendiği fiilere *-dığından* anlamı katan ek, *-ğandin/-gendin* şeklindedir; *olturgandin berü, tigendin soñ* (Bayraktar, 2018: 226).

Kıpçak Türkçesinde bu ek çeşitlilik göstermektedir. Ek, *-ğandan/-genden, -kandan/-kenden*, bir eserde *-handan* ve bir eserde de *-ğandin, -andin* şeklindedir. Ayrıca Kıpçak Türkçesinde ek *soñ/soñra, birü* zaman zarflarıyla birlikte kullanılmıştır; *aythandan soñra, oturgandan sonra, kiçkenden soñra* (Bayraktar, 2018: 226-227).

İncelenen kaynaklarda ekin Eski Anadolu Türkçesinde varlığına rastlanmamıştır. Azerbaycan Türkçesinde ise *-An* sıfat-fiil eki ile *-dAn* ayrılma hali ekinin birleşmesiyle meydana gelmiş olan *-AndA* zarf-fiil eki bulunmaktadır. Fiili zaman bakımından niteleyen zarf görevli sözcükler türeten ek, bazen *beri* ve *sonra* edatlarıyla beraber kullanılmaktadır (Yalçın, 2018: 351). İncelenen metinlerdeki örnekler de bu doğrultudadır:

açandan (7/49), *alandan* (498), *düşenden* (440/23), *görenden* (413/24), *kişneyenden* (296/115), *olandan* (9/1), *ölenden* (1/11), *öpenden* (219/45).

2.1.2.3.3.5. -Ar...-mAz

-r, -ar/-er, -ır/-ir, -ur/-ür ekleriyle kurulan geniş zaman isim-fiilinin olumlu ve olumsuz türlerinin arka arkaya getirilmesiyle kurulan bir zarf-fiildir. Bu zarf-fiil şekli Oğuz ve Kıpçak lehçelerine özgüdür (Korkmaz, 2009: 1036). Bu ekler ile kurulan zarf-fiiller, yüklemdeki fiilin zarf-fiilden hemen sonra gerçekleştiğini bildirir.

Taramış olduğumuz kaynaklara göre tarihî Türk lehçelerinde bulunmayan ek, Azerbaycan Türkçesinde kullanılmaktadır. Azerbaycan Türkçesinde ek, *-ar ...-maz* ve *-er...-mez* şeklindedir ve zaman bildirmektedir. İncelenen eserlerde kısıtlı sayıda örnek tespit edilmiştir:

biter-bitmez (166/11), *düşer-düşmez* (173/3), *gèder-gelmez* (414/74), *geler-gelmez* (311/48).

2.1.2.3.3.6. -(y)arağ/-(y)erek

-(y)arağ/-(y)erek eki ile türetilmiş zarf-fiiller yüklemdeki fiilin tarzını bildirirler. Ayrıca ek, zarf-fiilin türetildiği fiil ile yüklemde bulunan fiili birbirine bağlar. Ek, *-(y)A* zarf-fiil ekinin *-rAk* karşılaştırma ekiyle genişletilmesinden oluşmuş çok işlek bir zarf-fiil ekidir (Korkmaz, 2009: 74).

İncelenen kaynaklara göre Köktürkçede, Eski Uygur Türkçesinde, Karahanlı Türkçesinde, Harezmi Türkçesinde ve Kıpçak Türkçesinde bu ek kullanılmaktadır. Batı Türkçesinde bulunan ek, Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında teşekkül etmiştir (Ergin, 2004: 341). Eski Anadolu Türkçesinde ek, *-arak/-erek, -ırac* şeklindedir; *bakarak, öpererek, oynayarak* (Gülsevin, 2017: 142).

Azerbaycan Türkçesinde yüklem tarzını bildiren zarf-fiiller türeten ek oldukça işlektir. Ayrıca bu ek ile türetilen zarf-fiiller bazı kullanımlarda sebep ve zaman da bildirir (Yalçın, 2018: 353).

İncelenen metinlerde bu ek ile türetilmiş çok sayıda zarf-fiil örneği tespit edilmiştir:

aşarağ (3/60), başlayarağ (2/61), bezeyerek (417/18), büzüşerek (61/33), cırrarağ (291/82), çalarağ (438/88), çırpırağ (119/19), çirmeyerek (201/34), dağdarağ (313/170), dèyerek (20/17), dözmeyerek (312/466), ènerek (355/164), gilèylenerek (122/1), gizlederek (313/215), hoppanarağ (300/12), işleyerek (8/22), kataragağ (529/71), keserek (165/39), ğabardarağ (2/43), ğataragağ (250/35), ğımışarağ (29/5), oyadarağ (417/15), parçalayarağ (46/14), salarağ (3/37), silerek (394/95), sorağlayarağ (10/19), ucaldarağ (2/22), udarağ (15/14), udğunarağ (264/29), vererek (39/146), vurarağ (83/13), yağarağ (49/30), yalmanarağ (229/36).

2.1.2.3.3.7. -cağ/-cek

Bu ek ile türetilen zarf-fiiller cümlelerin yüklemine zaman açısından nitelemektedirler. Batı Türkçesinin ilk devirlerinde uzun zaman kullanılıp sonra unutulmuş bir zarf-fiil ekidir. Eski Anadolu Türkçesinde tamamıyla ve geniş ölçüde, Osmanlıcada ise bir müddet kullanılmıştır. Önceleri *-ıcağ/-icek* şeklindeki ek, Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında *-ıcağ/-icek* şekline girerek Osmanlıcaya geçmiştir. Ekin fonksiyonu *-ınca/-ince/-unca/-ünce* ekinden farklıdır (Ergin, 2004: 344-345).

Taranan kaynaklara göre Köktürkçede, eski Uygur Türkçesinde, Karahanlı Türkçesinde ve Harezmi Türkçesinde bulunmayan ek Kıpçak Türkçesinde görülmektedir. Kıpçak Türkçesinde ek *-ıcağ/-icek, -ıcağ/-icek, -uçağ/-ücek* şeklindedir (Bayraktar, 2018: 211). Eklenmiş olduğu fiillere *-ınca* anlamı verir; *turdıcağ* (Karamanlıoğlu, 2019: 146).

Eski Anadolu Türkçesinde ek, *-IcAk* şeklindedir. Bu devrin ilk zamanlarında ortaya çıkan ek, 18. yüzyıla kadar kullanılmış ve yerini daha sonra yerini *-IncA*'ya bırakmıştır; *kışi esriyicek ne öğüt aña, tavar işden kalıcağ yimin keseler* (Akar, 2018: 195).

Ek, Azerbaycan Türkçesinde eklenmiş olduğu fiillerden zaman bildiren zarf-fiiller türetir. Azerbaycan Türkçesinde ekin tonsuz şekli bulunmamaktadır. Ek *-cağ/-cek* şeklindedir. İncelenen metinlerde az sayıda örnekte tespit edilmiştir:

deycek (248/8), eşitcek (240/2), görcek (311/5).

2.1.2.3.3.8. -dıgca/-dikce/-duğca/-dükce

-dıgca/-dikce/-duğca/-dükce birleşik bir zarf-fiil ekidir. *-Dik/-Duk* sıfat-fiil ekinin *+ça* zarf türetme (eşitlik) ekiyle kaynaşmasından oluşmuş çok işlek zarf-fiil ekidir. Ek “*-dığı sürece, -dığı zaman*” anlamı veren ve bir işin art arda veya belirli aralıklarla tekrarlandığını gösteren bir görev yüklenmiştir (Korkmaz, 2009: 78).

Eki oluşturan *-DUK* sıfat-fiil eki ve *+ça* eşitlik eki ayrı ayrı Türkçenin ilk yazılı metinlerinden itibaren kullanılmaktadır. Ancak incelemiş olduğumuz kaynaklara göre bu birleşik zarf-fiil eki Köktürkçede, Eski Uygur Türkçesinde, Karahanlı Türkçesinde ve Harezmi Türkçesinde bulunmamaktadır.

Oğuzcaya özgü kabul edilen bu ek, çok az örnekte Memlûk Kıpçak sahasında görülmektedir. Bu durum Memlûk Kıpçak sahasında Oğuz etkisinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Başer, 2019: 205). Kıpçak Türkçesinde ek, *-dükçe* şeklindedir; *tigdükçe* (Bayraktar, 2018: 229).

Eski Anadolu Türkçesinde ek *-dikça/-dikçe, -duğça/-dükçe* şekillerinin yanında Eski Anadolu Türkçesinde */k/* ünsüzünün */h/* ünsüzüne dönüşmesi kuralına uygun olarak *-duğça* şeklinde de bulunmaktadır; *okundukça, geldükçe, kaytardıkça, tolduğça* (Bayraktar, 2018: 229-230). Ek, eklenmiş olduğu fiillerden “*-dığı sürece*” anlamı taşıyan durum zarfları yapar (Akar, 2018: 200).

Azerbaycan Türkçesinde *-dıgca/-dikce/-duğca/-dükce* şeklinde olan ek, eklenmiş olduğu fiillerden zarf-fiiller türetir. Bu ekten türeyen zarf-fiiller, fiildeki işin devam etme müddetini gösterir (Kazımov, 2010: 301). İncelenen metinlerde cümleye “*-dığı sürece*” manası katan çok sayıda zarf-fiil tespit edilmiştir:

ağdıgca (63/2), andıgca (39/41), bağıdıgca (3/43), burulduğca (66/31), çaldıgca (343/28), çalışdıgca (190/6), çııldıgca (119/31), daldıgca (59/12), danışdıgca (47/9), dedikce (166/22), deydikce (12/12), dinledikçe (2/3), durduğca (116/76), düşdükce (59/22), düşündükçe (194/9), eyledikce (40/15), eridikçe (310/122), geldikçe (262/26), genişlendikçe (80/85), gördükçe (43/18), içdikce (15/19), galğıdıgca (350/21), gusduğca (346/83), oğduğca (2/3), otladıgca (34/11), saraldıgca (145/14), sovuşduğca (79/13), soyuduğca (294/122), suladıgca (35/35), süzdükçe

(126/43), şahıdıgca (313/19), ucaldıgca (39/51), uddıgca (96/8), yazdıgca (339/8), yükseldikçe (232/28).

2.1.2.3.3.9. -dıgda/-dikde/-duğda/-dükde

-dıgda/-dikde/-duğda/-dükde birleşik bir zarf-fiil ekidir. *-Dik/-Duk* sıfat-fiil ekinin bulunma durumu ekiyle genişletilmesinden oluşan *-Dıkta* eki, fiildeki işin zamanını belirleyen zarf-fiiller türetir (Korkmaz, 2009: 78).

Köktürkçe ve Eski Uygur Türkçesi ile ilgili incelemiş olduğumuz kaynaklarda genel olarak bu ekin varlığından bahsedilmemektedir. Ancak Bayraktar (2018: 233-234)’a göre “ek hem Köktürkçede hem de Eski Uygur Türkçesinde bulunmaktadır. Ona göre Köktürkçede ek, *-duğda/-dükde*, *-tuğda/-tükte* şeklindedir; *uçduğda*, *kılınıtuğta* Eski Uygur Türkçesinde ise ek *-duğda/-dükte*, *-duğta/-dükte*, *-tuğta/-tükte* şeklindedir; *ayıtduğta*, *tükendükde*, *keztükte*, *yarlıkaduğta*.”

Karahanlı Türkçesinde bu ek ile türetilmiş zarf-fiiller zaman bildirmektedir. Ek, ünlüyle ve tonlu ünsüzle biten fiillere *-duğta/-dükte*, tonsuz ünsüzle biten fiillere ise *-tuğta/-tükte* şeklinde eklenmektedir. Ek, eklenmiş olduğu fiile “*dıgı zaman,-ken*” anlamı katar; *karıştuğta*, *okıduğta*, *tiledükte* (Güner, 2008: 610-611).

Harezm Türkçesinde de Karahanlı Türkçesinden olduğu gibi bu ek ile türetilen zarf-fiiller zaman bildirmektedir. Ek, *-duğda/-dükde*, *-tuğda/-tükte* şeklindedir; *öldürgeli kirdükte*, *at boynıga çaptuğda* (Argunşah, Yüksekşah, 2012: 207).

Kıpçak Türkçesinde bu ek ile türetilen zarf-fiiller zaman bildirmektedir. Ek, eklenmiş olduğu fiile “*-DıgInda*, *-DıgI zaman*” anlamı katar (Başer, 2019: 206). Ek, Kıpçak Türkçesinde *-duğda/-dükde*, *-dıkda/-dikde* şeklindedir; *bolmadıkda*, *kirdükde* (Bayraktar, 2018: 236).

Eski Anadolu Türkçesinde ekin *-duğda/-dükde* yuvarlak ünlülü şekli bulunmaktadır. “Eklenmiş olduğu fiillere “*-dıgı zaman*” anlamı katan ek, Eski Anadolu Türkçesinde yoğun olarak kullanılmıştır. Ancak 18. yüzyıldan sonra yazı dilinden kaybolmuştur; *bañladuğda*, *geldükde* (Akar, 2018: 197-198).

Azerbaycan Türkçesinde ek *-dıgda/-dikde/-duğda/-dükde* şeklindedir ve eklenmiş olduğu fiillerden zaman bildiren zarf-fiiller yapar. Ek, zarf-fiillere “*-dıgından* veya “*-Inca*” anlamı katar (Yalçın, 2018: 355). İncelenen metinlerde bu ek ile türetilmiş az sayıda zarf-fiil örneği tespit edilmiştir:

èndikde (287/3), göyduğda (510), oğuduğda (510), saraldığda (110/10).

2.1.2.3.3.10. -(y)Ib/-(y)Ub

Ek, Türkçenin en eski yazılı metinlerinden itibaren zarf-fiil eki olarak kullanılmaktadır. Köktürkçede bu ek ile yapılan zarf-fiiller, asıl fiilden önce işlenmiş bir eylemi ifade eder. Ek Köktürkçede *-p*, *-ip/-ip*, *-up/-üp* şeklindedir; *al-ip*, *ar-ip*, *yori-p* (Tekin, 2003: 174).

Eski Uygurcada ek Köktürkçe ile benzer şekildedir. Zarf-fiil görevinde kullanılan ek, ünlü ile biten fiillerden sonra *-p*, ünsüz ile biten fiillerden sonra genellikle *-ip/-ip*, son hecesinde yuvarlak ünlü olan fiillerden sonra *-up/-üp* şeklindedir. Ancak *n* ağzında ise *-ap/-äp* şeklindedir; *başla-p*, *bir-ip*, *katl-ap*, *üntür-üp* (Gabain, 2000: 84).

Karahanlı Türkçesinde zarf-fiil olarak kullanılan ek, ünlü ile biten fiillerden sonra *-p* şeklindedir. Ünsüz ile biten fiillerden sonra ise fiilin son ünlüsüne göre *-ip/-ip*, *-up/-üp* şekilleri vardır; *al-ip*, *bol-up* (Hacıeminoğlu, 2019: 171).

Harezmi Türkçesinde ek, ünlü ile biten fiillerden sonra *-p*, ünsüz ile biten fiillerden sonra ise düzlük yuvarlaklık uyumuna göre *-ı/-i*, *-u/-ü* yardımcı seslerinden birini alır. Dudak ünsüzlerinden sonra ise yuvarlaklaşma görülür; *éwüp*, *olturup*, *tönütüp* (Argunşah, Yüksekşah, 2012: 207).

Kıpçak Türkçesinde ek zarf-fiil olarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Ek, Kıpçak Türkçesinde *-p*, *-ip/-ip*, *-up/-üp* şeklindedir; *aylayıp olturdı*, *çırlap akar*. Ayrıca zarf olarak kullanılmasının yanı sıra genellikle *tur-* yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiillerde kullanılır; *burulup (tur-)*, *olturup (tur-)* (Karamanlıoğlu, 2019: 147).

Eski Anadolu Türkçesinde ekin ünlüsü daima yuvarlaklıktır. Ek, *-up/-üp* şeklindedir. Ekin görevi ise iki fiili birbirine bağlamaktır. İlk fiilin yapılmasından hemen sonra ikinci fiilin yapıldığını veya yapılacağını anlatır; *getürüp dartaırlar*, *geçüp vardı* (Gölsevin, 2017: 144).

Eski Türkçeden itibaren *-p* şeklinde olan ek, Azerbaycan Türkçesinde *-(y)Ib/-(y)Ub* şeklindedir. Azerbaycan Türkçesinde zarf-fiil yapan ekin işlevleri cümlede işin ya da oluşun tarzını bildirmek, sebep ve amaç bildirmek, bazen de zaman bildirmektir (Yalçın, 2018: 356-357). İncelenen metinlerde ek ile yapılmış çok sayıda zarf-fiil tespit edilmiştir:

açıb (44/44), ahib (2/18), alıb (20/11), alışıb (44/18), bahıb (18/15), berkiyib (90/26), boğulub (199/2), çahib (299/27), çekib (8/48), coşub (4/19), dağıdıb (101/28), daşıb (44/15), derib (67/12), dönüb (6/28), düşürüb (21/10), ènib (64/8), eşidib (22/7), ekib (61/3), gelib (35/1), görüb (189/28), ğarışıb (44/20), ğımışıb (6/41), ğırıb (39/84), ğıyıb (4/3), ğoyub (169/2), ğucub (44/3), oğuyub (14/3), ötüb (90/59), öpüb (215/6), pozub (240/6), pöhrenib (38/19), sahlayıb (39/19), solub (126/3), söküb (61/2), söyleyib (80/57), susub (139/7), süzüb (118/29), şefeğlenib (12/17), taħıb (2/20), tapdayıb (46/5), titreyib (4/5), tovlaıyb (89/48), töküb (61/1), tutub (59/21), ucalıb (28/24), uçub (44/1), vurub (15/35), uzanıb (99/18), üzüb (85/20), yarıb (79/55), yazıb (7/33).

2.1.2.3.3.11. -IncA/-UncA

Bu ek eklenmiş olduğu fiillerden zaman bildiren zarf-fiiller türetir. Eski Türkçenin *-gInçA* zarf-fiilindeki ses değişimleri ile oluşan bu zarf-fiil, Türkiye Türkçesine uzanan tarihî gelişme sürecinde, ön ses *g-*'sini kaybederek ve dudak benzeşmesine de uğrayarak *-(y)IncA/-(y)UncA* biçimine girmiştir (Korkmaz, 2009: 1004).

Köktürkçede ek, *-gInçA* şeklindedir. Bu zarf-fiil asıl eylem için geçecek zamanın sınırını belirler; *Tokuz kat üçürgün topul-gınça täritzün. – Dokuz kat geçen delininceye kadar terlesin* (Tekin, 2003: 178).

Eski Uygur Türkçesinde ek, *-gınca/-ginçä* nadiren de *-kınça/-kinçä* şeklindedir. Bu ek ile türetilmiş zarf-fiiller “*-inca, -dıĝı müddetçe, -incaya kadar*” manasına gelen cümle belirleyicisi olarak vazife görür. Ayrıca isme gelen diğer şekil ekleriyle genişletilebilir; *küçi yit-ginçä – gücü yettiĝi müddetçe, közüĝ yumup aç-kınça – gözünü yumup açincaya kadar* (Gabain, 2000: 87).

Karahanlı Türkçesinde ek Türkiye Türkçesinde kullanılan *-IncA/-UncA* ile aynı anlamı vermektedir. Ek, Karahanlı Türkçesinde *-gınça/-ginçe* şeklindedir. Ek, olumlu ve olumsuz fiiller üzerine gelebilir; *körünĝinçe – görününce, todmagınça – doymayınca* (Hacıeminoğlu, 2019: 174).

Harezmi Türkçesinde ek çeşitlilik göstermektedir. Bu dönemde ek, *-GınçA, -GunçA, -KunçA, -InçA, -GuçA, -gimçe, -GUmçA* şeklindedir. *-GınçA* şekli daha yoğun olarak kullanılmaktadır; *batınça, bolĝuça, ıdĝınça, kelgimçe* (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 207).

Kıpçak Türkçesinde ek *-gınça/-ginçe, -kınça/-kinçe* şeklindedir. Daha kısıtlı olmakla birlikte *-ĝunça/-ĝünce, -inca/-ince* şekilleri de bulunmaktadır. Eklendiği fiillere “*-dıĝı zaman*” ve “*-e kadar*” anlamı katar (Bayraktar, 2018: 184); *barĝınça, ölĝinçe, yatkınça* (Karamanlioğlu, 2019: 146).

Eski Anadolu Türkçesinde ek, Oğuz Türkçesinde hece başındaki -g'nin düşmesinden dolayı -*ınca/-ince* şeklindedir. Fiillerin zamanını “-e kadar” anlamıyla tamamlar; *tā ki bunlar toyınca ta'ām yiye, bu sözi söyleyince ol sultān* (Akar, 2018: 195).

Azerbaycan Türkçesinde ekin hem yuvarlak ünlülü hem de düz ünlülü şekilleri bulunmaktadır. Ancak ekin tonsuz şekli bulunmamaktadır. Ek, -*IncA/-UncA* şeklindedir. Bu ek ile türetilen zarf-fiiller cümlede yüklem görevinde bulunan fiilin başlama zamanını bildirir. İncelenen metinlerde bu ek ile türetilmiş çok sayıda zarf-fiil tespit edilmiştir:

açınca (180/17), çekince (124/11), çıhınca (529/4), doyunca (27/19), eşidince (187/9), ğalınca (181/147), gizlenince (526/34), görünce (350/82), köpünce (143/33), olunca (492/15), ölünce (46/3), sağaltmayınca (339/58), solunca (309/39), tapınca (294/111).

2.1.2.3.3.12. (-Ar)ken/(-Ir)ken/(-Ur)ken

-i ek-fiilinin tek görevi adlar ile birleşik fiiller yapmak değildir. Bu ek-fiilin bir başka görevi de kip ve zaman eki almış fiillerle birleşerek bir takım birleşik çekim kalıpları oluşturmaktır. İşte *iken/-ken* eki, bu tür birleşiklere gelerek zarf-fiiller meydana getirir (Korkmaz, 2009: 1014). Bu ek ile türetilen zarf-fiiller zaman ve tarz bildirmektedir.

Köktürkçede bu ek yerine *ärkli* kelimesi kullanılmıştır. Donmuş sıfat-fiil *ärkli* “*iken*” -(X)r, -Ar ekli isim-fiiller ile bir zarf öbeği oluşturur; *Anca olor-ur ärkli oguzduntan küräg kälti. – Öylece oturur iken Oğuzlardan bir kaçak geldi. Kiçä yar(u)k bat-ar ärkli süñüşdüm. – Akşamleyin güneş batar iken savaştım.* (Tekin, 2003: 178-179).

Eski Uygur Türkçesinde ek, *erken* ve -*ken* şeklindedir. Eski Uygur Türkçesinde yaygın olarak kullanılmıştır; *talım balıg oduğ érken... - Yırtıcı balıklar uyanık iken...* (Eraslan, 2012: 434).

Karahanlı Türkçesinde ek, *er-* fiilinin -*ken* zarf-fiil ekini almasıyla meydana gelmiş olan “*erken*” şeklindedir. Bu ek çekimli fiillerden ve isimlerden sonra zaman ifadesi taşıyan zarf-fiil meydana getirir; *kılıç teprer erken yağı tepremez. – Kılıç kımıldadıkça düşman kımıldamaz. Ol kelür erken kördüm. – Onu gelirken gördüm* (Güner, 2008: 616-617).

Harezm Türkçesinde ek, *irken*, *erken* ve -*ken* şeklindedir; *uyur irken közi haq birle cānı/ taşı birle içi toluğ ma'āni. kız erken orta yaşlıg boldı* (Bayraktar, 2018: 217).

Kıpçak Türkçesinde ek, *er-* fiili ile birlikte erken şeklinde çekimli fiillere ya da isimlere gelerek zarf-fiil yapar. Bazen de sadece *-ken* şeklinde doğrudan çekimli fiile bağlanır; *keçer erken* ‘geçerken’, *kıılır erken* ‘yaparken’ *çaparken* ‘vururken’ (Başer, 2019: 166).

Eski Anadolu Türkçesinde ek, *-ken* ve *-iken* şeklindedir ve ek ünlü uyumuna girmez; *resûlullah dururken halvetinde / haber virür cebrâ’il anda, ümidümi bulmuşiken nideyim / yavru kıldum kançarü gideyim* (Gülsevin, 2017: 141).

Azerbaycan Türkçesinde ek II. tip gelecek zaman ekiyle *iken* edatının birleşmesinden oluşmuştur (Yalçın, 2018: 358). Bu ek ile türetilmiş zarf-fiiller yüklemdeki fiil ile zarf-fiilin aynı anda gerçekleştiğini bildirir. İncelenen metinlerde bu ek ile türetilmiş çok sayıda zarf-fiil tespit edilmiştir:

apararken (259/9), baharken (124/54), bürünerken (30/35), çalınarken (242/9), çekilerken (67/38), damarken (204/12), daşırken (157/23), dèyerken (174/21), düşünerken (300/9), enirken (352/49), eşiderken (232/3), eyerken (116/14), gederken (48/15), gelerken (360/9), gezirken (426/49), gülerken (80/60), içerken (84/12), işleyerken (84/11), iteleyerken (339/13), kèçirken (336/91), galharken (376/32), gızıllaşıırken (130/65), gúzulaşıırken (157/24), odlanarken (377/15), oñuyarken (89), öyrenerken (240/72), pozularken (360/111), sönerken (521/34), süpürerken (266/23), terpedirken (312/220), tökülerken (482/2), uçarken (148/29), uzadarken (8/26), vereğlerken (203), verirken (143/30), yazarken (20/32), yèriyerken (116/16).

2.1.2.3.3.13. (-mİş)ken/(-mUş)ken

(-mİş)ken/(-mUş)ken eki taranan metinlere göre zarf-fiil eki olarak tarihi Türk lehçelerinde bulunmamaktadır. Azerbaycan Türkçesinde II. tip geçmiş zaman ekiyle *iken* edatının birleşmesiyle oluşan bu ek zaman ifadesi bildiren zarf-fiiller oluşturur (Yalçın, 2018: 358). İncelenen metinlerde yalnızca bir örnekte tespit edilmiştir:

demişken (137/34).

2.1.2.3.3.14. -mAdAn

-mAdAn ekiyle türemiş zarf-fiiller, yüklem olan fiilin gerçekleştiğinde zarf-fiilin gerçekleşmediğini bildirmektedir. Bu ek, iki fiil arasında bağlantı kurmaktadır. Korkmaz (1965: 269) ekin oluşumunu *-mağı/meği*, *-mağın/-meğin* zarf-fiil eklerindeki *-đ-* fiilin olumsuz tabanı ile

-ı/-i ve -n zarf-fiil eklerini birbirine bağlayan bir yardımcı ses ve koruyucu ünsüz durumundadır. Zarf-fiil ekinin -matı/-meti, -matın/-metin, -mayu/-meyü, -mayın/-meyin gibi türleri ise, içsesteki koruyucu -d- sesinin geçirdiği daha sonraki -t-, -y- değişimi ile oluşmuş bulunmaktadır şeklinde ifade etmiştir.

Ek, Eski Türkçeden beri zarf-fiil eki olarak kullanılmaktadır. Köktürkçede ek -matı/-meti, -matın/-metin şeklindedir. Bu ek, ünlülü zarf-fiiller ile -yU, -(X)p, -(X)pAn zarf-fiillerin olumsuzu olarak kullanılmaktadır; *tün udı-matı küntüz olor-matı... – Geceleri uyumadan gündüzleri (de) oturmadan (dinlenmeden)... yämä yıra-matın yağıd[ur är]miş. – yine çok geçmeden düşman olurmuş* (Tekin, 2003: 176).

Bu zarf-fiil eki, Eski Uygur Türkçesinde Köktürkçe ile aynı anlamıyla kullanılmaktadır. Ek, -matın/-metin şeklindedir; *bögünmetin, yaşurmatın* (Bayraktar, 2018: 191).

Karahanlı Türkçesinde olumsuz zarf-fiil yapımında kullanılan ek çeşitlilik göstermektedir. Bu dönemde ek, -madı/-medi, -madın/-medin, -mayın/-meyin şeklindedir; *bilmedi-bilmeden, kodmadın-bırakmadan, tınmadı-dinlemedi* (Hacıeminoğlu, 2019: 174).

Harezm Türkçesinde ekin -madın/-medin şekilleri vardır; *bilmedin, kılmadın, unamadın* (Argunşah, Yüksekaya, 2012: 207). Ekin bazı örneklerde -meyin şekli de vardır; *körmeyin, emgetmeyin* (Başer, 2019: 168).

Kıpçak Türkçesinde ek olumsuz zarf-fiiller yapar. Ek, genel olarak -mayın/-meyin şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca az da olsa ekin -meyin şekline de rastlanılmaktadır; *eyerlemedin, külmedin, armayın, sana yetmeyin*” (Karamanlıoğlu, 2019: 147).

Eski Anadolu Türkçesinde ek -madın/-medin şeklindedir. Fiilin tarzını ve zamanını bildiren zarflar yapmaktadır; *içmedin, şokmadın* (Akar, 2018: 196).

Azerbaycan Türkçesinde, eklenmiş olduğu fiillerden zaman bildiren olumsuz zarf-fiiller yapan ek, -madan/-meden şeklindedir. İncelenen metinlerde bu ek ile türetilmiş çok sayıda zarf-fiil tespit edilmiştir:

açmadan (312/241), almadan (37/18), atmadan (33/27), bahmadan (355/903), bilmeden (137/43), büdremeden (149/2), çalmadan (497/18), çekmeden (514/31), demeden (108/33), dermeden (41/73), dönmeden (202/35), ètmeden (363/31), eymeden (31/4), gètmeden (104/12), görmeden (355/921), gözlemeden (158/14), gırpmadan (421/24), pozmadan (19/29), saçmadan (355/917), soyunmadan (304/88), utanmadan (293/76), vermeden (355/920).

2.1.2.3.3.15. -mİş/-mAmlş

-mİş/-mAmlş eki taramış olduğumuz kaynaklara göre Köktürkçede, Eski Uygur Türkçesinde, Karahanlı Türkçesinde, Harezmi Türkçesinde, Kıpçak Türkçesinde ve Eski Anadolu Türkçesinde zarf-fiil yapımında kullanılmamıştır. “Aslında bir geçmiş zaman eki olan -mİş eki ile onun olumsuzu olan -mAmlş ekleri fiilde belirtilen işin önceden yapılıp yapılmadığını anlatması bakımından Azerbaycan Türkçesinde bazen “-dığda”, “-ınca” veya “-madan” anlamlarında zarf-fiiller oluşturmaktadır (Yalçın, 2018: 359).

Bu ek ile türetilen zarf-fiiller asıl fiildeki işin hala başlamamış olduğunu -mış ekli zarf-fiilin ifade ettiği işin icra edilmiş (veya edilmemiş) olduğunu ifade eder. Bu zarf-fiil zaman ve tarz bildirir (Kazımov, 2010: 303). İncelenen metinlerde genellikle ekin olumsuzu olan -mAmlş şekliyle türetilmiş örnekler tespit edilmiştir:

açılmamış (141/4), batmamış (342/30), çıkmamış (290/41), doğulmamış (351/40), gètmış (316/2), görmemiş (142/2), işlemiş (355/399), solmamış (388/33), yaranmamış (290/41).

2.1.3. Birleşik Yapılı Fiiller

Birleşik fiil Türkçe Sözlük’te, ad soyundan bir kelime ile biçim veya anlam bakımından kaynaşıp bütünleşen fiil olarak tanımlanmıştır (TDK, 2009: 283). Türkologlar arasında birleşik fiiller konusunda farklı görüşler ve tasnifler vardır.

Ergin (2004: 386-387), birleşik fiili bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu olarak tanımlamıştır. Ayrıca birleşik fiilleri yardımcı fiilin başına isim ya da fiil getirilmesi ile ikiye ayırmıştır. Ergin, bu iki çeşit birleşik fiilin yardımcı fiillerinin de ayrı ayrı olduğu görüşündedir. Birleşik fiil yapımında isimlerden sonra *et-*, *ol-*, *eyle-*, *bulun-*, *yap-* yardımcı fiillerinin kullanıldığını, fiillerden sonra ise *bil-*, *ver-*, *gel-*, *gör-*, *dur-*, *kal-*, *yaz-*, *koy (ko-)* yardımcı fiillerinin kullanıldığını ifade etmektedir.

Ediskun (1999: 228), birleşik fiilleri, iki ya da çok kelimenin birleşip kaynaşmasından oluşan yeni anlamdaki fiiller olarak tanımlamıştır. Ediskun (1999: 228) birleşik fiilleri dört öbeğe ayırmaktadır;

Birinci öbek: İki ya da daha çok fiilden oluşmuş birleşik fiiller.

İkinci öbek: Bir ortağ ile *ol-* yardımcı fiilinden oluşmuş birleşik fiiller.

Üçüncü öbek: İsim kök ya da gövdelerinden bir kelime ile et-, eyle-, kıl-, buyur-, ol- yardımcı fiillerinden biriyle oluşan birleşik fiiller.

Dördüncü öbek: Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller.

Korkmaz (2009: 791), birleşik fiilleri bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin veya ad soylu bir veya birden çok sözcük ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavramı karşılayan fiiller olarak ifade etmektedir. Korkmaz (2009: 791-857), birleşik fiiller taşıdıkları farklı yapı, işlev ve anlam özellerikelerine göre iki ana gruba ayırmaktadır;

I. Esas Anlamını Korumuş veya İşlev İncelikleri Kazanmış Olan Birleşik Fiiller

1. Bir Yanı Ad Bir Yanı Yardımcı Fiil Olan Birleşik Fiiller
2. Bir Yanı Sıfat-Fiil Bir Yanı Yardımcı Fiil Olan Birleşik Fiiller
3. Bir Yanı Zarf-Fiil Bir Yanı Fiil Olan Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri

II. Esas Anlamını Kaybederek Deyimleşmiş Olan Birleşik Fiiller

1. Tek Ögeli Kalıplaşmış Birleşik Fiiller
2. İki Ögeli Kalıplaşmış Birleşik Fiiller
3. Üç Ögeli Kalıplaşmış Birleşik Fiiller

Ercilasun (1984-48), birleşik fiilleri kelime grubu olarak görmektedir. Ona göre kelime grupları anlam bakımından bir bütünlük teşkil etmekte olup cümle içerisinde tek kelime muamelesi görürler. Kelime gruplarının unsurları asıl manalarından az ya da çok farklı yeni tek bir anlam oluşturmak için bir araya gelirler. Birleşik fiiller de böyledir. Ercilasun (1984: 51) “*Kutadgu Bilig Grameri Fiil*” adlı eserinde birleşik fiilleri; “*Bir taraftı isim bir taraftı fiil olan birleşik fiiller*” ve “*İki taraftı fiil olan birleşik fiiller*” olarak ikiye ayırmaktadır.

Karahan (2016: 73), “*Türkçede Söz Dizimi*” adlı eserinde birleşik fiilleri bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen keliemelertopluluğu olarak tanımlamıştır. Ayrıca birleşik fiilleri; “*Bir Hareketi Karşılayan Birleşik Fiiller*” ve “*Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller*” şeklinde iki gruba ayırmıştır.

Karaağaç (2011: 190-193), “*Türkçenin Söz Dizimi*” adlı eserinde birleşik fiilleri bir isim veya fiile yardımcı fiillerden birini getirerek oluşturduğumuz söz öbekleri şeklinde ifade etmiştir. Karaağaç, bu tanımdan sonra birleşik fiilleri “*İsimlerle Yapılan Birleşik Fiiller*” ve “*Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller*” olarak iki gruba ayırmıştır.

Rüstemov (1965: 151-156), “*Azerbaycan Dili Dialekt ve Şivelerinde Fe’l*” adlı eserinde birleşik fiilleri iki gruba ayırmaktadır. Birinci gruptaki bileşik fiilleri “*Her iki bileşeni fiil olan birleşik fiiller*” ikinci gruptaki birleşik fiilleri ise “*Birinci bileşeni ad, ikinci bileşeni fiil olan birleşik fiiller*” olarak ifade etmektedir.

Türkiye Türkologları gibi yabancı Türkologlar da birleşik fiiller hakkında farklı görüşler öne sürmektedir. Bir grup Türkolog (V.M. Nasilov, N.P. Dırenkova, N.A. Baskakov, N.T. Sauranbayev, A.A.Palmbah, A. Elekberov vd.) birinci bileşeni zarf-fiil, ikinci bileşeni yardımcı (veya müstakil) fiilden ibaret olan yalnız fiil (iki veya daha fazla) birleşmesini birleşik fiil kabul etmektedir. Türkologların geneli (A.N. Kononov, V.V. Reşetov, A.G. Gulamov, V.N. Hangildin, S. Ceferov, Z. Budagova, vd.) ise hem ad ve yardımcı fiilin, hem de zarf-fiil ile müstakil (veya yardımcı) fiilin birleşmesinden meydana gelen fiilleri birleşik fiil kabul etmektedir (Rüstemov, 1965: 136-137).

Türkologların birleşik fiil tasnifleri ile ilgili görüşlerinden de anlaşılacağı üzere tasnif konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bu farklı görüşlerden dolayı, incelenen metinlerde tespit edilen birleşik fiiller, Türkologların daha çok tercih ettiği isim+fiil ve fiil+fiil (tasvir fiilleri) tasnifine göre iki grup hâlinde ele alınmıştır.

2.1.3.1. Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

İsim+fiil yapısında kurulan birleşik fiillerde isim unsuru genellikle tek kelimeden ibarettir. Ancak birden fazla isimden meydana geldiği de görülmektedir. İsim unsuru normal isim olabileceği gibi sıfat ve zarf da olabilmektedir. Birleşik fiillerde görev alan isimler çoğunlukla yalın ve çekimsiz hâldedir. Fakat bazen çekimli hâle girdiği, iyelik ve isim hâl eklerini aldıkları da görülmektedir (Ercilasun, 1984: 51-52).

Bu yapı ile kurulan birleşik fiillerde, yardımcı fiilin görevi bir ismi fiil hâline getirmektir. Bundan dolayı gerçek anlam ismin üzerindedir. Yardımcı fiil, yalnızca isme “*etmek, yapmak, kılmak, olmak*” anlamları katarak fiilleştiren ve çekim eklerini alan bir işlev katmaktadır. (Korkmaz, 2009: 792).

Azerbaycan Türkçesinde isim+fiil yapısındaki birleşik fiillerin oluşumunda birçok fiil kullanılmaktadır. Çalışmada birleşik fiil yapımında sıklıkla kullanılan “*al-, çıl-, düş-, èle-, èt-, gel-, getir-, gèt-, gal-, ol-, sal-, tut-, vèr-, vur-*” fiilleri ile kurulmuş birleşik fiillerden örneklerle yer verilmektedir.

2.1.3.1.1. İsim + al-

isim + al- biçiminde meydana gelmiş 13 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Nişan alıb vurmamağ “Nişan alıp vurmamak” (4/30).

Zövg alır, bığaltı gımışıb gülür “Zevk alır, bıyık altı gülümseyip gülüyor” (6/41).
Hèç kesden **söz almadan** “Hiç kimseden söz almadan” (37/18).
Eyle, **ğadan alım**, maşını eyle “Durdur, gadanı alayım, arabayı durdur” (44/5).
Ġoy bir **nefes alım** daha derinden “Bırak bir nefes alayım daha derinden” (45/47).
Ürekler **od aldı** biri-birinden “Yürekler tutuştu birbirinden” (89/37).
Ġanımdan **reng alıb**, Ġırmızılaşıb “Kanımdan renk almış, kırmızılaşmış”(118/125).
Göz de güzellikden **kam alsın** bir az “Göz de güzellikten zevk alsın biraz” (139/2).
Bahışi dünyadan **bac alan**, èy Ġız! “Bakışi dünyadan haraç alan, ey kız” (139/35).
Ġèc-tèz mütleg **Ġisas alıb** her zalimden adil zaman “Er geç mutlaka intikam almış zalimden adil zaman” (145/23).
Şelaleden Ġüvvetli arzulardan **heber al!** “Şelaleden kuvvetli arzulardan haber al!” (159/21).
Söhbetinden **feyz alanlar** ömrü boyu borclu Ġalır “Sohbetinden feyz alanlar ömrü boyu borçlu kalır” (308/37).
Onu hırda, cılız görmek isteyenenden **öc alacağı** “Onu küçük, cılız görmek isteyenenden intikam alacak” (312/543).

2.1.3.1.2. İsim + çıh-

isim + çıh - biçiminde meydana gelmiş 11 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:
Burda dostlar ile **sèyre çıhmışam** “Burada dostlar ile gezintiye çıkmışım” (21/9).
Sèyrana çıhmışam men seher-seher “Gezintiye çıkmışım ben sabah sabah” (21/37).
Yadımdan çıharmı, èhtiyac çeken “Akıldan çıkar mı ihtiyacı olan” (111/32).
Ġışda **Ġahmar çıhar** ilk bahar mene “Kışın destek çıkar ilk bahar bana” (113/27).
Tek elden **ses çıhmaz**... atalar dèyib “Tek elden ses çıkmaz... atalar demiş” (247/25).
Yoha çıhan, eriyen “Yok olan, eriyen” (290/488).
Onun yağış payına **şerik çıhan** olmasın “Onun yağmur payına ortak çıkan olmasın” (325/22).
Ġızıl **tahta çıhıblar** gözü yaşlı Vetende “Altın tahta çıkmışlar gözü yaşlı vatanda” (363/67).
Yola çıhsam, yolum sensen “Yola çıksam, yolum sensin” (458/26).
Zidd çıha bilmedim tebietime “Karşı çıkamadım tabiatıma” (484/8).
Burdan **salamat çıhan** yarımcana min algış “Buradan sağ salim çıkan ölüme yaklaşmış olana bin alkış” (529/53).

2.1.3.1.3. İsim + düş-

isim + düş- biçiminde meydana gelmiş 20 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Eger *yolun düşse* Tebriz èline “Eğer yolun düşse Tebriz iline” (7/45).

O de!.. Güya heç ne *başa düşmür* “O de! Güya hiçbir şey anlamıyor” (8/32).

Anandan *ayrı düşsen*, benim kimi mele sen “Annenden ayrı düşersen, benim gibi mele sen” (11/30).

Hay düşür, vay düşür. Gelirler haya “Bağırıp çağırıyor, feryat ediyor. Geliyorlar gürültüye” (88/15).

Hemişe *ele düşmez* “Her zaman bulunmaz” (114/9).

Bir-birinden *cida düşdük* “Birbirinden ayrı düştük” (146/55).

Görhdunmu *kölge düşe* şöhretine, şanına? “Korktun mu gölge düşecek şöhretine, şanına?” (171/28).

Gizildeyir ellerim... *yada düşür* gör neler “Sızılıyor ellerim... aklıma geliyor gör neler” (182/11).

Belke sustalırsan, *ruh*dan düşürsen? “Belki hissizleşirsin, kötümserleşirsen?” (228/69).

Eller *elden düşse*, dırnağımız var “Eller yorulsa, tırnağımız var” (228/82).

Ancak en şerefsizi — elin *gözünden düşmek* “Ancak en şerefsizi — halkın gözünden düşmek” (235/9).

Addan *söz düşende* yazıg utandı “Addan söz açıldığında zavallı utandı” (291/304).

Belke içerimizde *üze düşüb* gelen var “Belki içerimizde mecbur kalıp gelen var” (292/139).

Akşam düşende gelib çırağımı yandıran “Akşam olduğunda gelip ışığımı yakan” (302/14).

Görhulara *esir düşen* hele sağken ölüb gèdir “Korkulara esir düşen hala sağken ölüp gidiyor” (312/87).

Çap dezgahı dalında *yorğun düşen* gölları “Matbaa tezgahının arkasında yorgun düşen kolları” (315/15).

Menden *uzağ düşen* Kerküküm benim “Benden uzak düşen Kerkük’üm benim” (324/124).

Toruna düşdünmü, gurtulmağ çetin “Ağına düştün mü, kurtulmak zor” (327/50).

Yoh, *zindana düşmedim*, galhdım en ulu tahta “Yok, hapse düşmedim, çıktım en ulu tahta” (355/336).

İtkin düşen Serdarını “Yok olan Serdar’ını” (462/74).

2.1.3.1.4. İsim + èle-

isim + èle- biçiminde meydana gelmiş 25 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Dönüb *sèyr èleyir* şair onları “Dönüp seyrediyor şair onları” (6/28).

Meni *celb èleyib* üstünde ilk gar “Beni kendine çekmiş üstünde ilk kar” (21/18).

Ata, gel özün de, *è'tiraf èle* “Baba, gel kendin de, itiraf et” (22/39).

Nemrud *emr èleyir*: tongal çatılsın “Nemrut emrediyor: ateş yakılsın” (88/26).

Belke *mest èleyib* bir rö'ya meni “Belki mest etmiş bir rüya beni” (95/24).

Min igidi özüne *bend èlemiş* gız kimi “Bin yiğidi kendine aşık etmiş kız gibi” (126/37).

Bahırsan, gülürsen, *el èleyirsen* “Bakıyorsun, gülüyorsun, el sallıyorsun” (155/38).

Yudum, *pak èledim* mermer hovuzu “Yıkadım, pakladım mermer havuzu” (180/11).

Ram èlemek çetin, burağmağ asan. “Tutsak etmek zor, bırakmak kolay” (181/94).

Ne *zeng èlemiştir*, ne izin istemiştir “Ne telefon etmişler, ne izin istemişler” (199/10).

Fehr èle, ey Veten, Şehriyar gelir “Gurur duy, ey vatan Şehriyar geliyor” (200/69).

Demir sedler *tab èlemir*, poladdandır addımların “Demir setler dayanmıyor, çeliktendir adımları” (210/24).

Esla *güzeşt èlemirsen* ferariye, ağciyere “Asla taviz vermiyorsun, firariye, korkağa” (210/35).

Etirli yèlleri *nuş èleyirem* “Güzel kokulu rüzgârları tadıyorum” (216/18).

Doğranıb gışgırıb *geşş èlemekde* “Doğranıp bağırıp kendini kaybetmekte” (225/20).

Önce öz golunu *şikest èleyir* “Önce kendi kolunu sakat ediyor” (228/28).

Èhtiyat èlesin göy dondan dona girenler “Korksun bırak bin bir şekle girenler” (232/7).

Üreyim bu sorğunu *tekrar èledi* “Yüreğim bu soruyu tekrar etti” (342/6).

Yumruğunda *hebs èlemiş* derdlerini, gemlerini “Yüreğinde hapsetmiş dertlerini, kederlerini” (345/12).

Hökm èleyir Moskva: — Yaşa bu lal biçimde! “Emrediyor Mokova: — Yaşa sessiz biçimde!” (346/46).

Sèvindirdi düşmeni, *şad èledi* yağını “Sevindirdi düşmanı, mutlu etti düşmanı” (350/88).

Ya *efv èle*, ya da itib batsınlar. “Ya affet, ya da kaybolsunlar” (401/29).

Min ulduzu *keşf èledi* Uluğ beyin serraf gözü “Bin yıldızı keşfetti Uluğ Beyin sarraf gözü” (472/31).

Sevincini *kayb èlemiş* “Sevincini kaybetmiş” (492/7).

İnsaf èle, can Bahadır! “İnsaf et, can Bahadır!” (534/20).

2.1.3.1.5. İsim + èt-

isim + *èt-* biçiminde meydana gelmiş 30 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Sèyr èt gelem tutan arığ elini “Seyret kalem tutan cılız elini” (33/10).

Düşmen *feth ètse* de èlini senin “Düşman fethetse de ilini senin” (43/21).

Ona *beşş ètmişem* güdsiyyeti men “Ona bahşetmişim kutsiyeti ben” (59/45).

Men **hiss etdim** dünyada en büyük seadeti “Ben hissettim dünyada en büyük saadeti” (60/6).

Seninle **fehr etdi** Erdebil, Salmas “Seninle gurur duydu Erdebil, Salmas” (69/29).

Belke buna göre **tab etmedi** buz “Belki bundan dolayı dayanmadı buz” (100/56).

Dost bildiyim bir nadana **serf etmişem** “Dost bildiğimbir cahile harcamışım” (105/20).

Namerdleri **ram etmek** “Namertleri boyun eğdirmek” (114/55).

Men bunu **derk etdim** bu geceyarı “Ben bunu tekettim bu geceyarısı” (158/2).

Nuş et ıldırımli ğasırğaları “Tat yıldırımli kasırğaları” (160/55).

Çağğalı belke de **mehv etmek** asan “Çakalı belki de mahvetmek kolay” (233/7).

Sene **hitab etmeyi** ar bilsem de özümde “Sana hitap etmeyi ar bilsem de kendime” (240/29).

Emr etdiler: — Zencirle tutub ğolunu bağla! “Emrettiler: — Zincirle tutup kolunu bağla!” (280/27).

Bütün gezeblerimi **hebs etdim** içirimde “Bütün öfkelerimi hapsettim içimde” (290/246).

Şekk etmirem, dileyine, Azerbaycan balasısan “Şüphe etmiyorum, dileğine, Azerbaycan çocuğusun” (291/138).

Min teşekkür, Pètèr Ehmed! **Şad etdin** Azerbaycanı! “Binlerce teşekkürler, Peter Ahmet! Mutlu ettin Azerbaycan’ı!” (312/453).

Yüngülce **tengid etdi** “Hafifçe eleştirdi” (324/67).

Yardım et, sesinden güvvet, güc alsın “Yardım et, sesinden kuvvet, güç alsın” (335/93).

Zengezuru **zebt etdiler...** servetlendi milli geda “Zengezur’u zaptettiler... servetlendi milli alçak” (355/464).

Mektub yazmağ, **zeng etmek**, halımı bilmek yasağ “Mektup yazma, telefon etmek, halimi bilmek yasak” (355/723).

Defter-gelem istedim, emre **emel etdiler** “Defter kalem istedim, emri yerine getirdiler” (410/7).

Tanklar abad vetenini **berbad etdi**, Həlil Rıza! “Tanklar abat vatanını berbat etti, Halil Rıza!” (452/12).

Ġetl etmeye, mehv etmeye “Katletmeye, mahvetmeye” (479/45).

Min defe eşitdim, **emel etmedim** “Bin defa işittim, yapmadım” (484/7).

Senin **ve’d etdiyin** seadet bumu? “Senin vadettiğin saadet bu mu?” (503/75).

Ebedi ömrünü **keşf etmelisen** “Ebedi ömrünü keşfetmelisin” (523/55).

Bağışla, **efv et** meni “Bağışla, affet beni” (524/63).

Behş etdim aleme seadet, sèvinc “Bahşettim aleme saadet, sevinç” (527/20).

Amandı, yol vèrme, gucağla, **hifz et** “Lütfen, yol verme, kucakla, muhafaza et” (528/33).

Yèddi milyon kişini yèddi ovuc **kül etdin** “Yedi milyon kişiyi yedi avuç kül ettin” (529/48).

2.1.3.1.6. İsim + gel-

isim + gel- biçiminde meydana gelmiş 23 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Bu an **dile gelir** sinemde ürek “Bu an dile gelir göğsümde yürek” (7/2).

Maral **özüne geldi** “Ceylan kendi geldi” (15/23).

İki dünya kimi **üz-üze geldik!** “İki dünya gibi yüz yüze geldik!” (20/24).

Èle bil **gèyze gelib** gorhulu umman döyüşür “Sanki hiddetlenmiş korkunç deniz dövüşüyor” (31/7).

Burda **riğgete gelmiş** “Burada etkilenmiş” (41/30).

Üzeyrin eşgile **vecde gelerek** “Üzeyir’in aşkıyla şevke gelerek” (75/24).

Hèyhath, **rast gelirem** yollarda be’zen “Yazık, rast geliyorum yollarda bazen”(109/3).

Senin bu halına **yazığım gelir** “Senin bu haline acıyorum” (153/9).

Yurdumun yarısı mene **dar gelir** “Yurdumun yarısı bana dar geliyor” (200/12).

Şair balalarım, **hoş gelmişiniz** “Şair evlatlarım, hoş gelmişsiniz” (201/32).

Resul şe’rile sanki ölüye de **can gelir** “Resul şiiriyle sanki ölüye de can geliyor” (202/21).

Canım, gözüm, bir azca **hèyfin gelsin** özüne “Canım, gözüm, biraz acı kendine” (247/5).

Yèr de, göy de senindir. Sen **galib geleceksen!** “Yer de, gök de senindir. Sen galip geleceksin” (270/50).

Milyonlar çalmağınız... «Bize **vız geliyor**, vız» “Milyonlar çalmanız... «Bize vız geliyor, vız»” (290/555).

Hoşum gelmir. Kin saçıram onun soyad sonluğuna “Hoşuma gitmiyot. Kin saçıyorum onun soyad sonluğuna” (291/125).

Görhağ söylemeye **üreyim gelmir** “Korkak demeye dilim varmıyor” (291/522).

Vaht gelecek sınırlanıb yumruğunu sıhacağsan! “Vakti gelecek sinirlenip yumruğunu sıkacaksın!” (310/14).

Dilim gelmir sene dèyim: utan barı! “Söyleyemiyorum sana diyeyim: utan bari!” (312/667).

Sumğayıtà èrmeni kino-kamèrası getirmek kimin **ağluna gele bilerdi?** “Sumgayt’a Ermeni sinema kamerası getirmek kimin aklına gelebilirdi?” (351).

Ehvalını bilen yoğ, **imdadına gelen** yoğ “Halini bilen yok, yardıma gelen yok” (369/9).

Hèç **gümana gelmezdi** “Hiç akla gelmezdi” (399/48).

Ahı nèçin telesdin bu **dünyaya gelmeye?** “Peki, niçin acele ettin doğmaya?” (411/3).

Golum galhmır, **elim gelmir** “Kolum kalkmıyor, elim varmıyor” (458/16).

2.1.3.1.7. İsim + getir-

isim + getir- biçiminde meydana gelmiş 5 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Kişi başına **davam getirmez** “Yiğit bakışına dayanamaz” (91/25).

Halğa göz yaşı, ğıtlıg, yurda **bela getiren** “Halka gözyaşı, kıtlık, yurda bela getiren” (350/30).

Bed **heberi getirdi** Rafiğ, yoğsa Mikayıl? “Kötü haberi getirdi Refik yoksa Mikail?” (355/351).

Mağaraya soğulub daşa **penah getirmiş** “Mağaraya sokulup taşa sığınmış” (374/12).

Sene **müjde getirir** yağut, büllur damcılar “Sana müjde getirir yakut, billur damlalar” (390/16).

2.1.3.1.8. İsim + gèt-

isim + gèt- biçiminde meydana gelmiş 4 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Bu yolda **ğurban gètmek** benim mükafatımdır “Bu yolda kurban gitmek benim mükafatımdır” (148/37).

Meğribecen, meşriğecen **yol gètdiler**... tapmadılar “Batıya dek, doğuya dek, yol gittiler... bulmadılar” (194/17).

Gucağında **huşa gètmek** “Kucağında hayale dalmak” (500/67).

Bir gün **bada gètsem**, göz yaşı tökme “Bir gün ölüp gitsem, gözyaşı dökme” (533/109).

2.1.3.1.9. İsim + ğal-

isim + ğal- biçiminde meydana gelmiş 18 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Elinden **az ğalır** düşe avtomat “Elinden az kalsın düşecek otomatik silah” (3/44).

Üreyinde ğalmış ürek sözlerin “İçinde kalmış sevgi sözlerin” (14/26).

Yène tebietde **gözüm ğalıbdır** “Yine tabiatda gözüm kalmıştır” (21/20).

Size **hesret ğaldım** haçandan beri “Size hasret kaldım ne zamandan beri” (48/14).

Hal-ehval tutanda, sen **hèyran ğaldın** “Halini hatırını sorduğunda, sen hayran kaldın” (80/72).

Oğullara **irs ğalan** dede gururu kimi “Oğullara miras kalan baba gururu gibi” (103/25).

Odu ğalır, **izi ğalır** “Ateşi kalıyor, izi kalıyor” (128/7).

Sağ ğalıb döyüşmek tecrübesile “Sağ kalmış savaşmak tecrübesiyle” (150/14).

Bahıb **mat ğalıram**, èy dadı-bidad “Bakıp şaşırıyorum, vay anam vay” (216/69).

Biz *gèri ğalmışığ*, öndedir onlar “Biz geri kalmışız, öndedir onlar” (228/55).

Dinleyin, bir söz dèyim, *yadda ğalsın* bu seda “Dinleyin, bir söz diyeyim, akılda kalsın bu ses” (252/22).

Sen de gebereceksen, *ac ğalan* pişik kimi “Sen de gebereceksin, aç kalan kedi gibi” (290/500).

Birce *adı ğalıb* Azerilikden “Yalnızca adı kalmış Azerilikten” (291/388).

Belke de ğebre ğeder *hatirimde ğalacağ* “Belki de mezara kadar hatırımda kalacak” (303/28).

Viran ğalmış evler gördüm Ğala — Türkan arasında. “Harabeye dönmüş evler gördüm Kale – Türkan arasında” (309/63).

Amandı, *sadiğ ğal* bu ğüdsiyyete “Lütfen yapma, sadık kal bu kutsiyete” (328/31).

Yarımçığ ğaldı gülüş... susdum, dèmedim bu dem “Yarım kaldı gülüş... sustum, konuşmadım bu an” (362/11).

Gözler *açığ ğalıb*... gözlerde dehşet “Gözler açık kalmış... gözlerde dehşet” (536/229).

2.1.3.1.10. İsim + ol-

isim + ol- biçiminde meydana gelmiş 25 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Ğız *pert olur* “Kız sinie oluyor” (8/38).

Ana, *ğurban olum* sene, ay ana! “Ana, kurban olayım sana, ey ana” (14/1).

Bir evin *ğeyb olmuş* seadetini “Bir evin kaybolmuş saadetini” (45/15).

Redd ol! İtil gözlerimden “Defol! Çekip git gözlerimden” (51/4).

Yohsa ilk buseden ğefil *mest olan* “Yoksa ilk buseden aniden mest olan” (63/19).

Tebessüm *yoh olurdu!* “Tebessüm yok oluyordu!” (78/27).

Dèyirsen: bir azca *ayığ-sayığ ol!* “Diyorsun biazcık uyanık ol!” (104/1).

Halal olsun “Helal olsun” (118/106).

Ğarlı şüalara *ğerg olub* cahan “Karlı ışıklara batmış dünya” (140/9).

İnsan *hoşbeht olanda*... be’zen hêç yata bilmir “İnsan mutlu olduğunda... bazen hiç yatamıyor” (144/25).

Dohsan ilde *berbad oldu* nêçesinin tehti, tacı “Doksan yılda berbat oldu nicesinin tahtı, tacı” (207/23).

Cavid, ulu Cavid, özün *kömek ol!* “Cavit, ulu Cavit, kendin yardımcı ol!” (213/37).

Haram olsun ğoy bize bu su, hava, bu çörek “Haram olsun bırak bize bu su, hava, bu ekmek” (223/19).

Acı bir kineye *möhtac olanı* “Acı bir hapa muhtaç olanı” (245/15).

Öyüdlerin gözeldir, *sağ ol*, ğardaşım, *sağ ol*! “Öğütlerin güzeldir, sağol, kardeşim, sağol!” (269/37).

Teslim olub düşmenim “Teslim olmuş düşmanım” (290/44).

Senin oğlun bizim ğıza *aşığ olmuş*, èy güzel ğuş! “Senin oğlun bizim kıza âşık olmuş, ey güzel kuş!” (310/94).

Yaşa, *var ol*, varlığında Babek ğanı ahan Şair! “Yaşa, var ol, varlığında Babek kanı akan şair!” (316/103).

And olsun gözlerin ğan çanağına “Yemin olsun gözlerin kan çanağına” (336/83).

Önünde şairler dondu, *mat oldu* “Önünde şairler dondu, yenildi” (340/64).

Görüş *ġismet olmadı*, yoğ “Görüş kısmet olmadı, yok” (407/31).

Yanıb-yanıb *kül olunca* “Yanıp yanıp kül olunca” (492/15).

Uğrunuzda *helak olsam* “Uğrunuzda helak olsam” (511/28).

Azadlığ her kese *ġismet olurmu?* “Özgürlük herkese kısmet olur mu?” (527/1).

Bizimdir son zefer... *emin ol*, emin “Bizimdir son zafer... emin ol, emin” (533/99).

2.1.3.1.11. İsim + sal-

isim + sal- biçiminde meydana gelmiş 15 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Matorları *işe salıb* “Motorları hareket ettirmiş” (12/44).

O, geldi *göz salsın* pencerelere “O, geldi baksın pencerelere” (75/2).

Ölmez senetkarı *yada sal* bir an “Ölmez sanatkarı hatırla bir an” (81/11).

Bayağ filankesi *yola salıblar* “Biraz önce filan kişiyi yolcu etmişler” (153/3).

Çiynimden atılıb *hay saldı*: — Olmaz! “Omzumdan atılıp gürültü kopardı: — Olmaz!” (168/12).

Hağğın yoğ herifi *duyuğ salmağa* “Hakkın yok adamı haberdar etmeye” (181/9).

Ğoy *yuva salsınlar* benim ovcumda “Bırak yurt tutsunlar benim avcumda” (185/33).

Dêşikden bağanı *saya salma* hêç “Delikten bakana hürmet etme hiç” (231/22).

Hay salan, küy salan nêce biferdir “Gürültü koparan, bağırıp çağırın ne kadar yetersizdir” (245/34).

Nêce *başa salasan* ki, sen dünengi uşağımsan, “Nasıl anlayasın ki, sen dünkü çocuğumsun” (294/190).

Aç gözünü, *nezer sal* cahan heritesine “Aç gözünü, bak dünya haritasına” (298/127).

Çünkü bütün kökler ile o, *kök salıb* bu dünyaya “Çünkü bütün kökler ile o, kök salmış bu dünyaya” (312/417).

Men görhürüm **iz sala** camalına gırışlar “Ben korkuyorum iz bırakacak yüzüne kırışıklıklar” (371/19).

Üstüme **kölge salsın** “Üstüme gölge etsin” (526/22).

Özü de bilmeden yüz **ğan salır** o “Kendi de bilmeden yüz fitne çıkarır o” (536/15).

2.1.3.1.12. İsim + tut-

isim + tut- biçiminde meydana gelmiş 11 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Göylere **üz tutdun**... Göyler sèhrikar “Göklere yüzünü döndün... Gökler sihirbaz” (20/18).

Od tutur göz bebeyim “Alevleniyor göz bebeğim” (39/157).

Tökerem **don tutmuş** diblerinize “Dökerim donmuş diplerinize” (76/50).

Hal-ehval tutanda, sen hèyran galdın “Sohbet ettiğinde, sen hayran kaldın” (80/72).

Yètmış beş il **divan tutdun** yaltağlara, alçağlara “Yetmiş beş yıl mecbur ettin dalkavuklara, alçaklara” (207/25).

Şairin **yèrini tutan** şè’rbaz “Şairin yerini tutan fîtneci (228/63).

Hardasa **buz tutan**, tar bağlayan ğar “Bir yerlerde buz tutan, kara bağlayan kar” (231/13).

Menim Poèziyam, **şah tut** başını! “Benim şiirim dik tut başını” (231/19).

Türkan, Bakı, Çenlibèl **heber tutar** ğefilden “Türkan, Bakü, Çamlıbel haber alır aniden” (376/40).

Növbe tutan terlanım! “Sıra bekleyen yığidım!” (510/29).

Onu ne ğeder **dile tutdumsa**, birce addım bèle irelilemedi “Onu ne kadar tatlı dille ikna etmeye çalıştımsa, bir adım bile ilerlemedi” (523).

2.1.3.1.13 . İsim + vèr-

isim + vèr- biçiminde meydana gelmiş 25 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Yağış **ara vèrib** güneş doğanda “Yağmur ara vermiş güneş doğduğunda” (6/37).

Ġulağ vèrdi o cavan “Kulak verdi o genç” (11/33).

Dolu **aman vèrmeyib** “Dolu fırsat vermemiş” (15/33).

Könül **cavab vèrir**: bu hele azdır! “Gönül cevap verir: bu hala azdır” (25/26).

Öz yurduna **can verir** “Kendi yurduna hayat veriyor” (66/18).

Ġuşlar **ses vèrirler** bu şarhaşara “kuşlar karşılık verirler (70/20).

Casus **heber vèrdi** üsyan vahtını “Casus haber verdi isyan vaktini” (89/1).

Fikir vèr, nèce de temiz, pak ahır “Dikkat et, nasıl da temiz, pak akıyor” (104/35).

Yol vèr mene, çopur ğaya “Yol ver bana, çopur kaya” (123/58).

Sèvmediyi bir insana kimse **könül vermeyecek** “Sevmediği bir insana kimse gönül vermeyecek” (144/10).

Bağı artırmağa **söz vèrmişik** biz “Bağı artırmaya söz vermişiz biz” (161/13).

Sen **macal vèr** mene bir az, èy ömrü kem, èy behti kem! “Sen fırsat ver bana biraz, ey ömrü az, ey bahtı kötü!” (190/20).

İcaze vèr, öpüm göy «Bereket hağğı» deyen “İzin ver, öpeyim bırak «Bereket hakkı» deyen” (224/18).

Cavab vère bilen tapılmayacağı! “Cevap verebilen bulunmayacak?” (230/9).

Sille vurmağ yerine ona **salam veresen** “Tokat vurmak yerine ona selam veresin” (236/22).

Ses vèrdim iller boyu daş, demir ğapısında “Ses verdim yıllar boyu taş, demir kapısında” (290/407).

İzi vèr, gül sepim gedemlerine “İzin ver, gül sepeyim ayaklarına” (291/263).

29 min 200 günü **bada vèrmemisen** “29 bin 200 günü mahvetmemişsin” (293/84).

Nişan vèrmek isteyir belke meni kimese? “Tanıtmak istiyor belki beni birine?” (296/75).

Men bir defe **sual vèrdim** cavan şair Ğardaşhana “Ben bir defa soru sordum genç şair Ğardaşhan’a” (312/76).

Vetene **nicat vèren** ğüvve yalnız özümem “Vatanı kurtaran kuvvet yalnız benim” (322/13).

Dözüb yaşından evvel **baş vèrmiş** felakete “Katlanmış doğmadan önce meydana gelmiş felakete” (351/41).

Hitlèr buna **yol vèrmedi**. Stalin de **yol vermedi** “Hitler buna izin vermedi. Stalin de izin vermedi” (355/526).

Bir az **vaht vèr**, bir az vaht “Biraz zaman ver, biraz zaman” (520/58).

Aman vèrermi ona Kalaşnikovlu bayğuş? “Rahat verir mi ona Kalaşnikoflu baykuş?” (529/55).

2.1.3.1.14. İsim + vur-

isim + vur- biçiminde meydana gelmiş 12 adet birleşik fiil tespit edilmiştir:

Artığ o dörd **ürek vurmayaçağ**, ah! “Artık o dört kalp atmayacak, ah!” (3/46).

Bir **ğıy vurub** şığıdı “Bir ğıyıp saldırdı” (15/35).

Lenger vurur bu aħşam 26-lar bağı “Sallanıyor bu akşam 26’lar bağı” (39/1).

Dalğalara **döş vuran** “Dalgalara hamle eden” (40/43).

Naħış vuracağığ senin hüsünè “Kazıyacağız senin yüzünè” (73/48).

Bir insan ömrünü **başa vurmayan** “Bir insan ömrünü tamamlamayan” (80/39).

Sol çiyinine **el vurarağ** “Sol omzuma el sürerek” (83/13).

Dörd ümman aynasında **berg vuracaq** gündüzüm “Dört deniz aynasında parlayacak gündüzüm” (144/23).

Belke heyatını **calağ vurardı** min ağacın şah budağına “Belki hayatını aşıldı bin ağacın iri budağına” (217/24).

Vèrme döyüşə ara. **Od vur** gansoranlara “Verme kavgaya ara. Ceza ver zalimlere” (232/43).

Bileceksen, kimdir onlar, azadlığdan **dem vuranlar** “Bileceksin, kimdir onlar, özgürlükten söz edenler” (310/21).

Serrast vuran minamyotlar “Hedefi on ikiden vuran havan topları” (448/7).

2.1.3.2. İki Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

2.1.3.2.1. Zarf-Fiil + Fiil Yapısında Meydana Gelmiş Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri

2.1.3.2.1.1. -A + Fiil

Azerbaycan Türkçesinde -A zarf-fiil eki yeterlilik bildiren *bil-* ve süreklilik bildiren *gel-* fiillerinin başka bir fiil ile birleşerek birleşik fiiller oluşturmalarında kullanılmıştır. -A zarf-fiil eki birleşik fiillerde fiille birleşerek birleştiği fiilin isim unsuru olarak görev almasını sağlamaktadır.

2.1.3.2.1.1.1. -A + bil-

-*bil* yardımcı fiili, ya bir oluş ve kılışı gerçekleştirme güç ve yeterliğine, yani yapabilme iktidarına, yahut da bir oluş ve kılışın gerçekleşme olasılığının bulunduğunu gösterir (Korkmaz, 2009: 812). Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(y)A zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *bil-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller yeterlilik ifade etmektedirler:

Hansı zülmet **boğa biler** günü, ayı?! “Hangi karanlık boğabilir güneşi, ayı?!” (2/63).

Susdura bilmirler dilini senin “Susturamıyorlar dilini senin” (43/22).

Onu həc bir güvve **yaşada bilmir** “Onu hiçbir kuvvet yaşatamıyor” (81/29).

Onları həc ölüm de **ayıra bilmedi**, yoh! “ Onları hiç ölüm de ayıramadı, yok! (116/41).

Hezer yol **tapa bilmir** çemberinden çıhmağa “Hazar yol bulamıyor, çemberinden çıkmaya” (116/60).

İnsan hoşbeht olanda... be’zen həc **yata bilmir** “İnsan mutlu olduğunda... bazen hiç yatamıyor” (144/25).

Hêç kes **tuta bilmesin** ganadımı, gölümü! “Hiç kimse tutamasın, kanadımı, kolumu!” (148/30).

Abad bağa **bata bilmir** ne kor semum, ne ğasırğa “İmar edilmiş bağa giremiyor, ne sıcak samyeli ne kasırğa” (190/9).

Alçağlığı görende **susa bilseydi** eğer “Alçaklığı gördüğünde susabilseydi eğer” (198/15).

Halğ — ğasırğa. Önünde hêç ne **dayana bilmez** “Halk — kasırğa. Önünde hiçbir şey duramaz” (199/33).

Dikelde bilmirem bükük belimi “Dikeltmiyorum bükük belimi” (212/2).

Ğarşında bir mayak yanır, **göre bilsen**, baħıb tanı “Karşında bir fener yanıyor, görebilirsen, bakıp tanı” (229/27).

Teki **kese bilsen** halğın şah damarını “Yeter ki kesebilsen halkın şah damarını” (261/16).

Hêç vaht **getire bilmez** büyük şaire şöhet! “Hiçbir zaman getiremez büyük şaire şöhet” (268/42).

Ğayğı **çeke bilirmi** mezar namizedleri? “Kaygı çekebilir mi mezar adayları” (272/58).

İldırımlar, ğasırğalar **söke biler** dağı-daşı “Yıldırımlar, kasırgalar sökebilir dağı taşı” (281/33).

Biz **çeke bilmeyib** bu yurda kêşik “Biz tutamamışız bu yurda nöbet” (291/406).

Yurda **vère bilmemekden** ğorھا-ğorھا yaşıyanım! “Yurda verememekten korka korka yaşıyanım!” (293/21).

Birce ğan lekesine **döze bilmeyen** uşaq “Bir tek kan lekesine dayanamayan çocuk” (295/80).

Bağıma nefesimle yazı **getire bilsem** “Bahçeme nefesimle yazı getirebilsem” (302/50).

2.1.3.2.1.1.2. -A gel-

gel- yardımcı fiili ile kurulan süreklilik fiilleri, esas fiildeki oluş ve kılışın alışkanlık halinde sürmekte bulunduğunu gösterir (Korkmaz, 2009: 824). Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(y)A zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, süreklilik bildiren *gel-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller süreklilik ifade etmektedirler:

Yolu **ğaç-a-ğaç gelib** “Yolu kaçarak gelmiş” (29/31).

Ağ çalmalı Elişir de dağlar *aşa-aşa gelib*, “Beyaz arıklı Alişir de dağlar aşağı aşağı gelmiş” (204/32).

Sağğalından ışığ daman Füzuliyle *goşa gelib*. “Sakalından ışık süzülen Füzuli koşarak gelmiş” (204/33).

İldırım ğanadında *uç-auç gelecem* “Yıldırım kanadında uça uça geleceğim” (384/23).

«Çörek!» *dəye gelmisen* “«Ekmek!» diyerek gelmişsin” (351/163).

Gəye-gəye gelmisen “Giye giye gelmişsin” (351/165).

Maşınların üstünden *kəçe-kəçe gelir* tank “Arabaların üstünden geçe geçe gelir” (355/108).

Erenlerin boyunu *ölçe-ölçe gelir* tank. “Erenlerin boyunuölçeölçe gelir tank” (355/109).

Bürüne-bürüne gelesiyem men “Bürünebürüne gelmeliyim ben” (505/42).

Sürüne-sürüne gelesiyem men “Sürüne sürüne gelmeliyim ben” (505/44).

2.1.3.2.1.2. (X)b + Fiil

-(X)b eki, Azerbaycan Türkçesinde farklı görevlerde kullanılmaktadır. Bu görevler fiillere eklenerek fiillerden zarf görevinde kelimeler türetmek, fiillere duyulan geçmiş zaman anlamı katmak ve iki fiili anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde birbirine birleştirerek birleşik fiiller oluşturmaktır.

2.1.3.2.1.2.1. (X)b + at-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, at- yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller esas fiilde belirtilen hareketin tamamlandığını ifade eder (Yalçın, 2018: 328).

Ğara zencirleri *ğırıp atmadan* “Kara zincirleri kırıp atmadan” (33/27).

Şair her cür merezi *kesib atan* cerrahdır “Şair her çeşit hastalığı kesip atan cerrahdır” (202/58).

Çıharıb atırlar sanki tongala “Çıkarıp atıyorlar sanki ateşe” (237/19).

İlanları boğazından *açıb atdın* ahı haçan “Yılanları boğazından açıp attın peki ne zaman” (239/37).

O cındır perdeleri nèçin **ğırıp atmadım**? “O yıpranmış perdeleri niçin koparıp atmadın?” (290/404).

Ğırıp atıb nağili... ğalhib şam yandırırım “Koparıp atıp kabloyu... kalkıp mum yakıyorum” (300/24).

Üçüncü mertebeden **ğaldırıp atdı** külek “Üçüncü kattan kaldırıp attı rüzgâr” (300/83).

Parçalayıb atırlar ejdahanın ağzına “Parçalayıp atıyorlar ejderhanın ağzına” (429/13).

Tikanları **ğırıp atdım** “Dikenleri koparıp attım”(462/214).

Ğollarımı **sarıyb atdılar** cehenneme “Kollarımı sarıp attılar cehenneme” (521/3).

2.1.3.2.1.2.2. (X)b + çıh-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, **çıh-** yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle süreklilik ifade etmektedirler:

Nèçe **ğıyıp çıhardın** “Nasıl kıyıp çıkardın” (4/3).

Herden **gelib çıharıg** “Bazen geliriz” (131/31).

Èlbrus, Alp, Pamir dağı erzi **yarıp çıhdı** haçan? “Elbruz, Alp, Pamir dağı yeryüzünün yarıp çıktı ne zaman” (164/10).

Zerger **gelib çıhib**, dürdaneyem men, “Kuyumcuya gelmiş, inci tanesiyim ben” (200/50).

Girib çıhan şöretbazdan “Girip çıkan şöret düşkününden” (205/8).

Bu me’bede zeif gelen güvvet **tapıp çıhsın** gerek “Bu mabede zayıf gelen kuvvet bulup çıkmalıdır” (207/11).

Yèddinci ğabırğanı **söküb çıhardasıyam** “Yedinci kaburganı söküp çıkartmalıyım” (234/70).

Hele **dartub çıharmıram** ciyerini “Hala çekip çıkarmıyorum ciğerini” (273/29).

«Hele **gelib çıhmayıb**», «Hèç **gelib çıhmasın da!**» “«Hala gelmemiş», «Hiç gelmesin de»” (290/104).

Dartub çıhartdım, atdım üreyimden bıçağı “Çekip çıkarttım, attım yüreğimden bıçağı” (297/106).

Yerden **fışğırıp çıhan** yaşıllıg dalğa-dalğa “Yerden fışkırıp çıkan yeşillik dalga dalga” (301/21).

Gelib çıhdın... Nèçin geldin? Burda hava yaman isti “Geldin... Niçin geldin? Burada hava çok sıcak” (311/7).

Belke bir de doğulub ki, **gelib çıhsın** Bakımıza “Belki bir de doğmuş ki, gelsin Bakümüze” (312/510)

Gelib çıkar avtobusdan teze düşen Ulduz bacım “Gelir otobüsten yeni inen Yıldız bacım” (313/111).

Elbadan Kür yañasına **gelib çıhmış** “Elbe’den Kür yakasına gelmiş” (313/147).

Sal ğayanı **yarıb çıkan** şeffaf bulağ Şairimiz “Kocaman kayayı yarıp çıkan şeffaf su şairimiz” (316/35).

Ressam Aman Eziz **gelib çıhmadı** “Ressam Aman Aziz gelmedi” (337/46).

Sal ğayanı **yarıb çıkan** “Kocaman kayayı yarıp çıkan” (461/23).

Köyneyini **delib çıhib** “Gömleğini delip çıkmış” (492/34).

Sen yène de **gelib çıhdın** “Sen yine de geldin” (504/77).

2.1.3.2.1.2.3. (X)b + dur-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *dur-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle süreklilik ifade etmektedirler.

Ayağ **saħlayıb durur** “Yürümeyip duruyor” (39/19).

Gelib duran Nesimi “Gelip duran Nesimi” (39/181).

Yalğız **gelib duraram** tek buruğda perişan “Yalnız gelip dururum tek petrol kulesinde perişan” (116/17).

Yanaşıb durursan bir azca gènde “Yanaşıp duruyorsun bir azca kenarda” (122/6).

Çohları yatarken **galhib durardı** “Çokları yatarken kalkardı” (217/21).

Oħuyub durmuşam ğarşında sakit “Okuyup durmuşum karşında rahat” (250/10).

İllah ki, insaf **edib durub** özün gelende “İllaki, insaf edip durmuş kendin geldiğinde” (284/12).

Boyun **büküb durduğum** “Boyun büküp durduğum” (290/408).

Gülüm, şeklin **gelib durdu** gözlerimin aynasında “Gülüm, fotoğrafın gelip durdu gözlerimin aynasında” (310/2).

Servler **yanaşıb durdu** faragat “Selviler yanaşıp durdu sessiz” (332/20).

Zirèhlenib duruğdum, eşitcek bu cümleli. “Zırh giyinip duraksadım, duyunca bu cümleli” (391/2).

È'dam günü ağ gèyinsem, **gelib dursam** ağ èyvanda “İdam günü ak giyinsem, gelip dursam ak balkonda” (504/13).

2.1.3.2.1.2.4. (X)b + düş-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *düş-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle süreklilik ifade etmektedirler.

Damcılayıb düşür su ulduz-ulduz “Damlayıp düşüyor su yıldız yıldız” (25/10).

Misri gılcıncımdır **sıyrılıb düşen** “Köroğlu kılıcımdır sıyrılıp düşen” (120/22).

Ğala divarından **ayrılıb düşen** “Kale duvarından ayrılıp düşen” (120/23).

Sınıb düşdü aypara, sındı Loğman güruru “Kırılıp düştü süs, kırıldı ” (355/183).

Ne yahşı ki, **gelib düşdüm** bu mekana “Ne güzel ki, gelip girdim bu mekana” (462/1).

2.1.3.2.1.2.5. (X)b + gel-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *gel-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle süreklilik ifade etmektedirler.

Şapkasına faşist haçı **taşıb gelir** “Şapkasına faşist haçı takıp geliyor” (2/20).

Yerleri-göyleri **gucub gelirem** “Yerleri gökleri kuçaklayıp geliyorum” (44/3).

Duyub geldiğini gizli boylandı “Duyup geldiğini gizli izledi” (99/35).

Ağ at **süzüb gelir** ağ bir oğ teki “Ak at akıp gelir ak bir ok gibi” (118/29).

Ğoşulub geldin aran güllerine, “Karışıp geldin düzlük güllerine” (134/5).

Hansı günde *ənib geldin* semalardan, özbek dili “Hangi günde inip geldin gökyüzünden Özbek dili” (164/1).

Maşınla *gədidib gelen* öz aşnası hüsusi “Arabayla gidip gelen dostu özel” (290/273).

Erize *dolanıb gelir* Nazirler sovetinden “Dilekçe dolanıp gelir bakanlar kurulundan” (290/417).

Belke içirimizde üze *düşüb gelen* var “Belki içimizde mecbur kalıp gelen var” (292/139).

Tofiq — gefesini *gırıp gelen* şir “Teyfik — kafesini kırıp gelen aslan” (292/220).

Buruğlar bürküsünden bəzenlər *ğaçıb gelir* “Petrol kuyusunun boğucu havasından bezenşer kaçıp gelir” (304/79).

Ğanadlanıb gelende beş yüz gızıl güldeste “Kanatlanıp geldiğinde beş yüz kızıl güldestesi” (306/19).

Ucalıqdan *ğopub gelen* bir ulduzsən “Yücelikten kopup gelen bir yıldızsın” (308/150).

O gecəye men Şekiden *ğalhib geldim* uça-uça “O gecəye ben Şeki’den kalkıp geldim uça uça” (312/438).

Biri dan yerindən *çıhib gelecek* “Biri tan yerindən çıkıp gelecek” (337/13).

Gülleler *uçub gelir*... sen sükan dalındasan “Güller uçup gelir... sen dümenin arkasındasan” (355/744).

Baş-gözünü *sarıyb gel* Berdeye birtəher “Başını gözünü sarıp gel Berde’ye güçlük” (360/5).

Ahib gelen seadet Azadlığın sesimi? “Akıp gelen sevinç bağımsızlığın sesi mi?” (370/20).

Kesafetli dünyaya bahar *olub gelesen* “Kirli dünyaya bahar olup gelesin” (411/34).

Sal gayanı *yarıb gelen* “Kocaman kayayı yarıp gelen” (514/33).

2.1.3.2.1.2.6. (X)b + gət-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *gət-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle devam edegelen veya konuşma anında meydana gelen hareketin tamamlandığını ifade etmektedirler (Yalçın, 2018: 331).

Bar vərmez, həzeli *atıb gətmese* “Ürün vermez, kuru yaprağı atıp gitmese” (90/61).

Tufandan tufana *süzüb gətmisen* “Tufandan tufana uçup gitmişsin” (130/15).

Çıhıb gètdim. Yol üstünde zeng èledim avtomatdan “Çıkıp gittim. Yol üstünde telefon ettim kulübeden” (259/14).

Pencerede görünür **solub gètmiş** Aybeniz “Pencereden görünür solup gitmiş ay yüzlü” (290/305).

Ekber Ruhi, Hüsèyn Muhtar Aşğabada **köçüb gètdi** “Ekber Ruhi, Hüseyin Muhtar, Aşkabat’a göçüp gitti” (294/254).

Yaralı bir göyerçindi, Şeyhzade **uçub gètdi** “Yaralı bir güvercindi, Şehzade uçup gitti” (294/255).

Afağ bacın doğru dèyir, **ğaçıb gètme**, ahtar, ara “Afak bacın doğru diyor, kaçıp gitme, bulmaya çalış, ara” (312/22).

Ezemetli daş aynadır **ötüb gètmiş** bir èraya “Heybetli taş aynadır geçip gitmiş bir devre” (316/2).

— Sağ ol! — **dèyib gètse** de dönüb bir de baħması “—Sağol! — diyip gitse de dönüp bir daha bakması” (318/15).

Hanı körpe guşcuğaz... **uçub gètmiş** o naçar “Hani körpe kuşcağız... uçup gitmiş o çaresiz” (355/554).

Ahıb gètdim ulduz kibi “Akıp gittim yıldız gibi” (434/15).

Bu zülmetde **sönüb gètmiş** “Bu karanlıkta sönüp gitmiş” (450/53).

Solub gètmiş meğberene “Solup gitmiş türbene” (462/215).

Bële çağların birinde müstentiğin yanına sorğu-suala çağırılan zaman Firengizin orda **goyub gètdiyi** nè’metlerden son parçasını birce gismet paħlavanı yèmeli oldum “Böyle zamanın birinde hâkimin yanına sorguya çağırıldığı zaman Firengiz’in orada bırakıp gittiği nimetlerden son parçasını bir tek kısmet baklavayı yemek istedim” (467).

İtib gètsin ilim-ilim, işıglansın ayım, ilim “Yitip gitsin tamamıyla, ışıklasın ayım, yılım” (472/26).

Altunsuya geder **üzüb gètmeyim** “Altınsu’ya kadar yüzüp gitmem” (498/20).

Onlar Hötènin yanından oynar-güler, saymazyana **kèçib gètdiler** “Onlar Goethe’nin yanından güle oynaya, itibar etmeden geçip gittiler” (523).

Celd **yığıb gètdiler**, baħışları sert “Hızlı toplayıp gittiler, bakışları sert” (536/234).

2.1.3.2.1.2.7. (X)b + kèç-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *kèç-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle esas fiilde hareketin devam ettiğini belirtmekle birlikte yer yer süreklilikte ifade etmektedirler (Yalçın, 2018: 332).

Yène bahar yère-göye al şefegler *töküb kèçir* “Yine bahar yere göğe al şafaklar döküp geçiyor” (61/1).

Ğış baharın ağ tacını ağaçlarda *söküb kèçir* “Kış baharın ak tacını ağaçlardan söküp geçiyor” (61/2).

Bahar aran yerlerinde körpe güller *ekib kèçir* “Bahar dağ eteklerine körpe güller ekip geçiyor” (61/3).

Ğış öz beyaz karvanını dağ başına *çekib kèçir* “Kış beyaz kervanını dağ başına çekip geçiyor” (61/4).

Belke *üzüb kèçer* okëanları “Belki yüzüp geçer okyanusları” (85/20).

Sen her gün özünü *ötüb kèçmesen* “Sen her gün kendini aşıp geçmesen” (90/59).

Yarıb kèçmeliyik bu keşmekeşi “Yarıp geçmeliyiz bu keşmekeşi” (174/20).

Hèyhät, ömür *gelib kèçir* ğırpım kimi “Yazık, ömrüm gelip geçiyor göz açıp kapamak gibi” (194/13).

Aşıb kèçmeye ğadır “Aşıp geçemeye kadir” (280/48).

Günler *dolanıb kèçir*, unudulmur o şö’le “Günler gelip geçiyor, unutulmuyor o ateş” (285/24).

Ğaf dağını *yırtıb kèçer* bu ayaklar “Kaf Dağı’nı parçalayıp geçer bu ayaklar” (289/31).

Ne’re tèt *çalıb kèçen* ıldırımını andırır “Nara hızlı çakıp geçen yıldırımını andırır” (299/27).

Emmamesi buludları *delib kèçen* bir şairin “Sarığı bulutları delip geçen bir şairin” (308/103).

Ğılınclaşan rişeleri sal ğayadan *gelib kèçib* “Kılıçlaşan kökleri koca kayadan gelip geçmiş” (312/419).

Yüz edibi *vurub kèçdi* bizim Çingiz Aytmatov “Yüz yazara tesir edip geçti bizim Cengiz Aytmatov” (312/425).

Ğırıb kèçib nèce nehrin aħarını “Yıkıp geçmiş nice nehrin yatağını” (312/581).

Tırtıllar *basıb kèçir* hèykelleşen Yan Ğusu “Tankların paletleri ezip geçiyor heykelleşen Jan Hus’u” (355/598).

Ağ buludu *yarıb keçen* “Ak bulutu yarıp geçen” (407/55).

Hazıram *varıb kèçim* hettüstüva boyunca “Hazırım gidip geleyim ekvator boyunca” (410/19).

Min bir cehennemi *tapdayıb kèçdim* “Bin bir cehennemi ezip geçtim” (533/7).

2.1.3.2.1.2.8. (X)b + ğal-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *ğal-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle devam eden hareketin tamamlandığını belirtmekle birlikte nadiren devam eden kısa süreli durumları da ifade etmekteydiler (Yalçın, 2018: 332).

Gelib ğaldıraram men aram-aram “Gelip kaldırıram ben yavaş yavaş” (76/44).

Seher *ilişib ğalıb* dağlar mengenesinde “Sabah takılıp kalmış dağlar mengenesinde” (126/12).

Oyanıb ğalğanda meni mayak san “Uyanıp kalktığında beni ılık san” (161/63).

Bir geda illerle *ilişib ğalır* “Bir alçak yıllarca takılıp kalıyor” (228/2).

Dartıb ğaldırıramsa şe`rin dar ağacına “Tutup kaldırıyorsam şiirin darağacına” (268/50).

Sèyr edirsən pencerede *ölüb ğalan* hürümçeyi “Seyrediyorsun pencereden ölen örümceği” (273/19).

Görüb ğalmışığ naçar, bir yèşik yağ gönderib “Görüp kalmışız çaresiz, bir kasa yağ göndermiş” (292/171).

Saat dèyil, Sakat imiş, *yatıb ğalmış* bir daş altıda “Saat değil, Sakat imiş, yatıp kalmış bir taş altında” (307/62).

Yarğanına minillikler gelib dolmuş, *donub ğalmış* “Çukuruna bin yıllıklar gelip dolmuş, donup kalmış” (316/4).

Şehidlerin ğanını *emib ğalğacağ* göye “Şehitlerin kanını emip yükselecek göğe” (386/3).

Donub ğalır, rast gelende senin kimi gelemğäşa “Donup kalır rastladığında senin gibi kalem kaşlıya” (417/24).

Çiyindaş olsan mene, *yatıb ğalmazsan* ğında “Dost olsan bana, yatıp kalmazsın kında” (421/19).

Olub ğalan, ğalmayan imkanını vermeye “Olup kalan, kalmayan imkanını vermeye” (422/19).

Ènib ğalğan lepesi “İnip kalkan dalgası” (427/69).

Sağ eli *ğuruyub ğalır* havada “Sağ eli kuruyup kalır havada” (523/109).

Bakatin *ğuruyub ğalır* havada “Bakatin kuruyup kalır havada” (526/112).

2.1.3.2.1.2.9. (X)b + ğurtar-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *ğurtar-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle devam eden hareketin tamamlandığını ifade etmekteydiler (Yalçın, 2018: 333).

Bu mektub *yazılıb ğurtaranacan* “Bu mektup yazılıp bitene kadar” (14/17).

2.1.3.2.1.2.10. (X)b + tök-

Bu yapıdaki birleşik fiiller, -(X)b zarf-fiil ekiyle esas fiilin bağlanıp, *tök-* yardımcı fiilinin esas fiil ile birleşmesiyle meydana gelmektedirler. Bu yapıdaki birleşik fiiller genellikle belirtilen hareketin tamamlandığını ifade etmektedir (Yalçın, 2018: 334).

Şelale sevincim *daşıb tökülür* “Şelale sevincim taşıp dökülür” (44/15).

Torpağa *hopmayıb tökdüyü* yaşlar “Toprağa işlememiş döktüğü yaşlar” (69/22).

Ğılınclar *toğğuşub tökülende* ğan “Kılıçlar çarpışıp döküldüğünde kan” (69/24).

Ğıran, *biçib töken* avtomat olub “Kıran, biçip döken otomatik silah olmuş” (101/18).

Birinin ğefilden *daşıb tökülür* “Birinin aniden taşıp dökülür” (251/3).

Men *doğrayıb tökürem* teleleri, torları “Ben doğrayıp döküyorum tuzakları, ağları” (252/56).

Ğırıp tökmeliydi pencereleri “Kırıp dökmeliydi pencereleri” (262/30).

Biz hörümçek torlarını *söküb tökür*, süpürürük “Biz örümcek ağlarını dağıtıyoruz, süpürüyoruz” (266/31).

Gözünden az ğala *daşıb tökülün* “Gözünden az kala taşıp dökülen” (291/258).

Göy nurunu esirgese Yër *dağılıb tökülermiş* “Gökyüzü nurunu esirgese yer dağılıp dökülmüş” (294/161).

Sedr *uyudub tökür* yüngül, ağır sözleri “Başkan uyutup söylüyor hafif, ağır sözleri” (296/93).

Lapdan *uçub töküldü* Goşğar, Savalan dağı “Aniden uçup döküldü Goşkar, Savalan dağı” (304/61).

Ğışğırdılar toh köpekler, aç dustağı *didib töker* “Saldırdı tok köpekler, aç tutsağı didip parçalar” (312/142).

Həzan **olub töküllem** virane bağlar kimi “Həzan olup döküleyim virane bağlar gibi” (312/300).

Əşelenir, **söküb tökür** islatdığı beleyini “Əşeleniyor, dağıtıyor ıslattığı kundağını” (313/53).

Menim sebr kasam **daşıb tökülür** “Benim sabır kasem taşıp dökülüyor” (321/14).

Ter **olub tökülür** üzünün suyu “Ter olup dökülür yüzünün suyu” (328/63).

Kommunist küçesinde **gırıb tökdü** divardan “Komünist sokağında kırıp döktü duvardan” (409/14).

Ğoy benim başımdan **aşıb tökülsün** “Bırak benim başımdan aşıp dökülsün” (526/87).

Demirden yol, arzudanam, meni **söküb tökmek** olmaz “Demirden değil, arzudanım, beni parçalamak olmaz” (535/43).

2.1.3.2.2. Sıfat-Fiil + Fiil Yapısında Meydana Gelmiş Birleşik Fiiller

2.1.3.2.2.1. -An + Fiil

-An eki, Azərbaycan Türkçesinde farkı görevlerde kullanılmaktadır. Bunlardan biri fiillere eklenerek fiillerden sıfat görevinde kelimeler türetmektir. Bir diğeri ise iki fiili anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde birbirine birleştirerek birleşik fiiller oluşturmaktır.

2.1.3.2.2.1.1. -An + ol-

-An sıfat-fiil ekinin *ol-* yardımcı fiili ile birleşmesiyle oluşan birleşik fiiller geçmiş zaman ifadesi taşımaktadırlar.

İşdir, soraglayarağ meni **ahtaran olsa** “İştir, sorarak beni arayan olsa” (10/19).

Alçaldan olmadı, özün alçaldın “Alçaltan olmadı, kendin alçaldın” (93/45).

El çek! Gərhludur! **Söyleyen olsa** “Bırak! Korkunçtur! Diyen olsa” (178/17).

Bir az ipe-sapa **yatan olsaydın** “Biraz uysal olsaydın” (181/53).

Varmı, **tapan olubmu** həç o iksiri? “Var mı, bulan olmuş mu hiç o iksiri?” (194/3).

Bu il bizim Bakıda gərpız **alan olmadı** “Bu yıl bizim Bakü’de karpuz alan olmadı” (290/460).

Bu gəder nankor oldun? Çörek **itiren oldun**? “Bu kadar nankör oldun mu? Nankör mü oldun?” (291/113).

İşdir, den **sepen olsa**, dene gelermisiniz?! “Belki, yem serpen olsa, yeme gelir misiniz?!” (295/107).

Neler düşündüyümü **bilen olmadı**, ne gem “Neler düşündüğümü bilen olmadı, ne gam” (301/11).

Gözlerimin yaşını **silen olmadı**, ne gem “Gözlerimin yaşını silen olmadı ne gam” (301/12).

Onun yağış payına şerik **çıhan olmasın** “Onu yağmur payına ortak çıkan olmasın” (325/22).

Onun külek payına şerik **çıhan olmasın** “Onun rüzgâr payına ortak çıkan olmasın” (325/23).

Zehir sıhan olmasa “Zehir sıkkan olmasa” (397/31).

Hava korlayanlara ğahmar **çıhan olmasa** “Hava bozanlara arka çıkan olmasa” (397/32).

Soran olsa pıçıl da ki “Soran olsa fısılda ki” (531/56).

2.1.3.2.2.2. -mİş/-mUş + Fiil

-mİş/-mUş eki, Azerbaycan Türkçesinde farkı görevlerde kullanılmaktadır. Bu görevler fiillere eklenerek fiillerden sıfat görevinde kelimeler türetmek, fiillere duyulan geçmiş zaman anlamı katmak ve iki fiili anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde birbirine birleştirerek birleşik fiiller oluşturmaktır.

2.1.3.2.2.2.1. -mİş/-mUş + ol-

-mİş/-mUş sıfat-fiil ekinin *ol-* yardımcı fiili ile birleşmesiyle oluşan birleşik fiiller geçmiş zaman ifadesi taşımaktadırlar. Tepite edilen örneklerde genellikle şart kipi ile bereber kullanılmaktadır.

Bir gün **ağarmış olsun** “Bir gün ağarmış olsun” (10/16).

Yolda **azdırmış olsun** “Yolda kaybetmiş olsun” (64/20).

Donmuş olsa pencere “Donmuş olsa pencere” (119/12).

Bir Özbek kızına **vurulmuş olsun** “Bir Özbek kızına vurulmuş olsun” (137/42).

İllah ki, hezan fesli özün **ekmiş olasan** “Özellikle, sonbahar zamanı kendin ekmiş olasan” (175/7).

Ġedemin tuşunda **uyumuş ola** “Ayağının önünde uyumuş olsun” (178/15).

Arat şuma su açıb nazın **çekmiş olasan** “Sürülmüş toprağa su açıp değer vermiş olasan” (175/8).

İtirmiş olursan leyağətini “Yitirmiş olursan yeteneğini” (212/14).

Şamplanmış olsa da “Damgalanmış olsa da” (469/19).

2.1.3.2.2.3. mAll +fiil

-*mAll* eki, Azərbaycan Türkçesinde farkı görevlerde kullanılmaktadır. Bu görevler fiillere eklenerek fiillerden sıfat görevinde kelimeler türetmek, fiillere gereklilik anlamı katmak ve iki fiili anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde birbirine birleştirilerek birleşik fiiller oluşturmaktır.

2.1.3.2.2.3.1. mAll + ol-

mAll sıfat-fiil ekinin *ol-* yardımcı fiili ile birleşmesiyle oluşan birleşik fiiller istek ifadesi taşımaktadırlar.

Gumbaranı öz köksüne *sıhmalı olur* “El bombasını kendi göğsüne bastırmak istedi” (451).

Bële çağların birinde müstentigin yanına sorğu-suala çağırılan zaman Firengizin orda göyub gətidiyi nê’metlerden son parçasını birce ğismet paıhlavanı *yəmeli oldum* “Böyle zamanın birinde hâkimin yanına sorguya çağırıldığı zaman Firengiz’in orada bırakıp gittiği nimetlerden son parçasını bir tek kısmet baklavayı yemek istedim” (467).

Diabèt hesteliyine ve başğa mereze tutulanlar evden azuĝe ala bilmek üçün SSRİ DTK-de izalyator reisinin adına erize-dilekçe *yazmalı olurlar* “Şeker hastalığına ve başka hastalıklara yakalananlar evden yiyecek alabilmek için SSRİ DTK’de hapisane müdürünün adına dilekçe yazmak isterler” (510).

2.2. Çekim Bakımından Fiiller

2.2.1. Fiil Çekiminde Şahıs Ekleri

2.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Zamir kökenli şahıs ekleri şahıs zamirlerinin zaman içerisinde eklenmesinden oluşmuş bulunan şahıs ekleridir (Korkmaz, 2009: 571). Azərbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, gereklilik kipinin I. ve II tipi ile III. tipinin 2., 3. tekil ve çoğul kişileri, istek kipinin 2., 3. tekil ve çoğul kişileri, rivayet birleşik zamanların hepsi, ayrıca duyulan geçmiş zamanın şartı, şimdiki zamanın şartı ve gelecek zamanın şartı zamir kökenli şahıs ekleri ile çekimlenmektedir.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-ıĝ/-uĝ, -ik/-ük
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz/-sUnUz, -sIz/-sUz
III. tekil kişi	Ø/-dİr/-dUr	III. tekil kişi	-lAr/-dİrlAr/-dUrlAr

2.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

İyelik kökenli şahıs ekleri aslında birer iyelik eki iken, zamanla fiil çekimlerinde şahıs gösteren ekler olarak da kullanılmışlardır (Korkmaz, 2009: 571). Azerbaycan Türkçesinde görülen geçmiş zaman, şart kipi, gereklilik kipinin III. tipinin 1. tekil ve çoğul kişileri, istek kipinin 1. tekil ve çoğul kişileri, hikâye birleşik zamanların hepsi, ayrıca belirli geçmiş zamanın şartı iyelik kökenli şahıs ekleri ile çekimlenmektedir.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/ğ
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-nIz/-nUz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lAr

2.2.1.3. Emir Kipinde Kullanılan Şahıs Ekleri

Emir kipinde kip ekleri ile şahıs ekleri iç içe geçmiştir. Fiil kök ve gövdesine getirilen kip eki aynı zamanda şahıs da karşılar. Bu nedenle kip eklerinden sonra ayrıca şahıs ekleri gelmez. Bu kipte her şahıs içi ayrı bir emir eki vardır (Korkmaz, 2009: 572). Azerbaycan Türkçesinde de her şahıs için ayrı emir eki vardır. Yalnızca 3. tekil kişinin eksiz çekimi bulunmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Im/-Um	I. çoğul kişi	-Ağ
II. tekil kişi	Ø	II. çoğul kişi	-In/-Un
III. tekil kişi	-sIn/-sUn	III. tekil kişi	-sInlAr/-sUnlAr

2.2.2. Fiil Çekiminde Zaman ve Kip

2.2.2.1. Bildirme Kipleri

Türkçe Sözlük'te, belli zaman kavramı veren belirli geçmiş, belirsiz geçmiş, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman kiplerine verilen genel ad olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2009: 265).

Bildirme kipleri; yapılmış, yapımakta veya yapılacak olan eylemleri haber verme, yargı halinde bildirme özelliği taşıyan kiplerdir. Bütün fiilleri kapsarlar. Bu kipleri oluşturan ekler, hem kipin ifadesi olan şekil ve kalıbı hem de zamanı barındırırlar (Korkmaz, 2009: 583).

Bildirme kipleri yapan şekil ekleri aynı zamanda zaman ekleri durumundadırlar. Bu eklerin şekil fonksiyonları olduğu halde zaman bakımından birbirinden ayrıldıkları için zaman fonksiyonları ile anılmaktadırlar. Bildirme kiplerinde, adlandırmalar da zaman fonsiyonlarına göre yapılmaktadır (Ergin, 2004: 289).

Azerbaycan Türkçesinde bildirme kipleri şu şekildedir:

- I. Görülen geçmiş zaaman,
- II. Duyulan geçmiş zaman (I. Tip, II. Tip)
- III. Şimdiki zaman (I. Tip, II. Tip)
- IV. Gelecek zaman (I. Tip, II. Tip)⁹

2.2.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi -dI/-dU

Bilinen veya görülen geçmiş zaman kipi ile ilgili Korkmaz'ın değerlendirmesi şu şekildedir: Görülen geçmiş zaman kipi özel kullanımlar dışında, genel olarak fiildeki oluş ve kılışın söylendiği andan yani içinde bulunulan zamandan daha önceki bir zamanda bitmiş, tamamlanmış olduğunu gösteren bir zaman kesimini içine alır. Bu zaman kesimindeki oluş ve kılışın bitmişliğine, konuşan tanık olmuştur; bitmişlik onun gözleri önünde gerçekleşmiştir (Korkmaz, 2009: 584).

Bu zaman eki Eski Türkçeden günümüze kadar çok fazla değişime uğramamıştır. Köktürkçede görülen geçmiş zaman eki -D şeklindedir. “/d/ sesi /l/, /n/, /r/ ünsüzlerinden sonra ötümsüzleşerek /t/ olur. Ek aslında iyelik eki almış -D'dir. Buna göre ek, tekil 1. kişi için -DXm, çoğul 1. kişi için -DXmXz, tekil 2. kişi için -DXη ya da -DXg, çoğul 2. kişi için -DXηXz ya da -DXgXz, tekil ve çoğul 3. kişi için -DI şeklindedir (Tekin, 2003: 181-182).

Eski Uygur Türkçesinde ek -dI/-di, -tI/-ti şeklindedir. Ek düzlük-yuvarlaklık uyumu ile ünsüz uyumuna bağlı değildir. -dI/-di şekli daha çok kullanılmaktadır. Sonu /d/ ile biten fiillerde, -dtI/-dti yerine -tdI/-tdi şekli geçebilir. Ekin ünlüsü 1. ve 2. şahıslarda yuvarlak haldedir (Eraslan, 2012: 338).

Karahanlı Türkçesinde ek -DI, -DU şeklindedir. Ek üçüncü şahıslarda daima düz ünlüdür. ç, d, k, g, s, ş gibi tonsuz ünlülerden sonra genellikle t ile yazılmaktadır. Karahanlı Türkçesinde belirli geçmiş zaman kipinde şahısların gösterilmesinde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmıştır. Ancak çokluk 1. kişi için -mIz ekinin dışında -DUK biçimi kullanılır (Güner, 2008: 421-422).

⁹ Azerbaycan Türkçesinde geniş zaman, belirsiz (geyri-ğāti) gelecek zaman olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle Azerbaycan Türkçesinde geniş zamanı beldiren -Ar eki II. Tip Gelecek zaman başlığı altında incelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007: 171-230).

Harezmi Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki *-D* şeklindedir. Ünlülerden ve ötümlü ünsüzlerden sonra genellikle */d/* şeklinde olan ek, sıvııcı ünsüzlerden sonra */t/* şeklindedir. Fakat Harezmi Türkçesi döneminde *d-t* meselesi açısından birlik yoktur. Ek, tekil 1. kişi için *-DIm/-DUM*, çoğul 1. kişi için *-DUK*, *-DImIz*, *-DUMIz*, *-DImUz*, tekil 2. kişi için *-DIñ/-DUñ*, çoğul 2. kişi için *-DIñIz*, *-DUñIz*, *-DUñUz*, *-DIñIzlAr*, -tekil 3. kişi için *-DI* ve çoğul 3. kişi için *-DIAR* şeklindedir (Toprak, 2002: 227).

Kıpçak Türkçesinde ek *-dı/-di*, *-du/-dü*, *-tı/-ti*, *-tu/-tü* şeklindedir. Aslında iyelik ekleri olduğu tahmin edilen şahıs eklerinin 1. çoğul kişide Eski Türkçedeki *-mız/-miz* yerine *-k/ğ*'nin geçmesi *-duk/-dük* sıfat-fiil ekinden gelmektedir; *ayıttım*, *alduk*, *çızdın*, *aldıngız*, *yattı*, *içtiler* (Karamanlıoğlu, 2019: 120-122).

Eski Anadolu Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki çeşitlilik göstermektedir. Bu dönemde asıl ek *-d* şeklindedir. Buna göre ek, tekil 1. kişi için *-dUm*, çoğul 1. kişi için *-dUK*, tekil 2. kişi için *-dUñ*, çoğul 2. kişi için *-dUñUz*, tekil 3. kişi için *-DI* ve çoğul 3. kişi için *-DIAR* şeklindedir (Gülsevin, 2017: 96).

Azerbaycan Türkçesinde görülen geçmiş zaman “*şuhudi geçmiş zaman*” (KTLG, 2013: 3) olarak ifade edilmektedir. Azerbaycan Türkçesinde görülen geçmiş zaman ekinin tonsuz şekli bulunmamaktadır. Ek *-di/-du* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uymaktadır. Görülen geçmiş zamanın çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/ğ
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-nız/-niz, -nuz/-nüz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

al-dı-n (7/47), bañ-dı-m (12/19), bük-dü-n (285/23), çıñ-dı-ğ (63/1), dinle-di (11/38), döz-dü-k (458/4), düş-dü (33/9), èn-di-k (100/9), èt-di-niz (4/36), getir-di-ler (103/27), gör-dü-m (7/49), iste-di-n (43/5), ğışğır-dı-lar (97/15), ğovuş-du-n (80/81), oyat-dı (11/4), ölç-dü-ler (298/6), sat-dı-nız (444/43), sèvin-di-m (14/3), toñun-du-m (33/1), toğğuş-du-ğ (280/26), tut-du-nuz (291/254), uç-du (15/25), vur-du-lar (377/35).

2.2.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi

Duyulan geçmiş zaman kipi, fiilin karşıladığı oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan daha önce gerçekleştiğini; ancak, konuşanın bunu görmediğini, bilmediğini, başkasından duyup öğrendiğini veya farkından olmadan işlediğini ve sonradan farkettiğini ya da gördüğünü bildiren bir şekil ve zaman kalıbıdır (Korkmaz, 2009: 600).

Azerbaycan Türkçesinden duyulan geçmiş zaman çekimi iki farklı tiptedir. I. Tip *-mİş/-mUş* ekleriyle II. Tip *-İb/-Ub* ekleriyle yapılmaktadır. Türkiye Türkçesinde bulunmayan II. Tip duyulan geçmiş zaman eki Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmış, Osmanlı Türkçesinde ise tek tük kullanıldıktan sonra Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinde ortadan kalkmıştır (Ergin, 2004: 301).

2.2.2.1.2.1. I. Tip *-mİş/-mUş*

Kökeni bakımından *-mİş/-mUş* sıfat-fiilinden gelen duyulan geçmiş zaman kipi; fiilin karşıladığı oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan daha önce gerçekleştiğini; ancak, konuşanın görmediğini, bilmediğini, başkasından duyup öğrendiğini veya farkında olmadan işlediği ve sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü bildiren bir şekil ve zaman kalıbıdır (Korkmaz, 2009: 599-600).

Türkçenin en eski metinlerinden itibaren duyulan geçmiş zaman eki olarak *-mİş/-mUş* kullanılmaktadır. Köktürkçede ek *-mİş* şeklindedir. Ek bu dönemde bir istisna haricinde (*ölür-miş m[än]*) tamamen III. kişi için kullanılmıştır; *kılın-miş, taşık-miş, bol-miş, törü-miş* (Tekin, 2003: 188).

Eski Uygur Türkçesinde ek genellikle *-miş/-miş* şeklindedir. Ancak *n* ağzında bazen *-maş/-meş* şekli vardır. Yuvarlak ünlülerden sonra ise nadiren *-muş/-müş* şekli de bulunmaktadır (Gabain, 2000: 81). *-miş* eki duyulan geçmiş zaman durumundaki bir yardımcı fiil ile birlikte ise daha önceki geçmiş zamanı anlatır; *bo yir ämgäklig yir är-miş – bu dünya dert dünyası imiş* (Gabain, 2000: 81).

Karahanlı Türkçesinde duyulan geçmiş zaman eki *-miş/miş* şeklindedir. Ek yuvarlak ünlülü fiillere de *-miş/-miş* şeklinde getirilmektedir. Ekin yuvarlak ünlülü şekli yoktur; *men mit-miş men, bekle-miş sen, kop-miş* (Hacıeminoğlu, 2019: 186). Karahanlı Türkçesinde kullanılan duyulan geçmiş zaman ile ilgili kullanılan şekillerin büyük kısmı 3. kişiye ait örneklerdir. Tekil 1. ve 2. kişiye ait birkaç örnek mevcuttur. Çoğul 1. ve 2. kişiye ait ise hiç örnek yoktur (Güner, 2008: 441).

Harezm Türkçesinde ek *-mİş* şeklindedir. Ekin yuvarlak ünlülü şekli yoktur. Harezm Türkçesinde ekin 1. çoğul kişide çekimine rastlanılmamıştır. Ancak diğer kişilerde çekimi vardır; *unıtmış-men, keltürmüş-sen, tutmuş, olturmuş-siz, barmışlar* (Toprak, 2002: 236-237).

Kıpçak Türkçesinde ek *-mış/-miş* şeklindedir. Ek, dönem eserlerinden Codex Cumanicus'da çoğunlukla sıfat-fiil görevinde kullanılmıştır. Duyulan geçmiş zaman fiil çekiminde 3. tekil kişide *ol* ve 3. çoğul kişide *olar* zamirlerinin kullanılışına bu dönemde rastlanmamaktadır. 3. tekil kişi eksiz ve 3. çoğul kişi ise *-lar* eki ile çekilmektedir; *kelmiş-men, kelmiş-biz, kelmiş-seng, kelmiş-siz, kelmiş, kelmişler* (Karamanlıoğlu, 2019: 123).

Eski Anadolu Türkçesinde duyulan geçmiş zaman eki *-mİş* şeklindedir. Ekin yuvarlak ünlülü şekli yoktur; *bağışlamışam, kapılmışsın, esirgemiş, binmişüz, görmüşsiz, soruşmuşlar* (Akar, 2018: 169-170).

Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zaman “*nägli keçmiş zaman*” (KTLG, 2013: 97). olarak ifade edilmektedir. Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zaman ekinin hem düz ünlülü hemde yuvarlak ünlülü şekilleri vardır. Ek *-mİş/-mUş* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uymaktadır. 2. kişilerde ekin yapısında bulunan *ş* ünsüzü düşebilir (KTLG, 2013: 97); *durmusunuz* (23/27), *gelmişiniz* (201/32). Duyulan geçmiş zamanın çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-Ik/-Uk, -İğ/-Uğ
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz/-sUnUz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

çıh-mış-am (21/9), *bil-miş-em* (40/22), *çıhar-mış-lar* (351), *dè-miş-ler* (313/139), *don-muş* (119/12), *dur-muş-am* (126/5), *gelme-miş-sen* (24/1), *gör-müş-ük* (242/31), *gül-müş-üm* (21/16), *kèç-miş-ik* (112/17), *ol-muş-lar* (351), *ol-muş-uğ* (117/7), *parçala-mış-ıg* (95/48), *vèr-miş* (139/31), *yarat-mış* (154/35)

2.2.2.1.2.2. II. Tıp *-Ib/-Ub*

Zarf-fiil başlığında ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız ek Köktürkçeden itibaren zarf-fiil yapımında kullanılmaktadır. Ancak *-Ib/-Ub* ekleri ile yapılan geçmiş zaman Köktürkçe, Eski Uygar Türkçesi ve Karahanlı Türkçesi dönemlerinde yoktur. Harezm, Kıpçak ve Eski Oğuz Türkçesi dönemlerinde ortaya çıkmıştır (KTLG, 2013: 89).

Harezmi Türkçesinde ek dönemin ilk eserlerinde $[-(I,U)pDİr]$, $[-(I,U)pDUr]$ şeklinde ya da *tur-* yardımcı fiilinin tamamen düşmesiyle sadece $[-(I, U)p]$ şeklindedir. Ancak Harezmi sahasında *yapının* $-(I, U)p+tur-ur+kişi eki$ şekli daha yaygındır (Başer, 2019: 287-288); *içip-men*, *irilip turur-men*, *bolup turur-sen*, *kılıp turur*, *olturup turur-miz*, *kötrüp turur-siz*, *kesip tururlar* (Toprak, 2002: 239-240-241).

Kıpçak Türkçesinde ek *-p* zarf-fiil şeklinin *tur-* yardımcı fiilinin geniş zaman şekli *turur* ve benzer hecenin düşmesi ile meydana gelen *-tur* bildirme eki ile kullanılmasıyla teşkil edilmiştir. $[-(I, U)pDır]$, $[-(I, U)pDUr]$ ve $-(I, U)p turur$ şeklindedir; *engin-tir-men*, *kelip-tir biz*, *dep-tir-sen*, *kelip-tir-siz*, *turup-tur*, *kelip-tir-ler* (Karamanlıoğlu, 2019: 124).

Eski Anadolu Türkçesinde ek $-(y)Up dUr(U)r$ şeklindedir. Ekin duyulan geçmiş zaman ve farkına varılan geçmiş zaman fonksiyonları vardır; *getürüp durursın*, *yavarup durur*, *virüpdür*, *dogup dururlar* (Gülsevin, 2017: 91-92).

Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zaman “*nägli keçmiş zaman*” (KTLG, 2013: 69) olarak ifade edilmektedir. Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zaman ekinin hem düz ünlülü hemde yuvarlak ünlülü şekilleri vardır. Ek $-(y)İb/-(y)Ub$ şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uymaktadır. Bu kip 1. kişilerde kullanılmaz (KTLG, 2013: 70). Duyulan geçmiş zamanın çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz/-sUnUz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

gelibsiniz (290/3), öpüpler (364/9), sayıblar (101/21), vèribler (113/30), yaşamayıbsan (212/28).

2.2.2.1.3. Şimdiki Zaman Çekimi

Şimdiki zaman kipi fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu gösteren kiptir (Korkmaz, 2009: 610-611).

Türkçede şimdiki zaman için geniş zaman eklerinin kullanıldığı görülmektedir. Bir şekil ve zamanın kendisine yakın başka bir şekil ve zaman eki ifade edilmesi olagelen bir durumu (Ergin, 2004: 296). Azerbaycan Türkçesinde de bu durum mevcuttur.

Azerbaycan Türkçesinden şimdiki zaman çekimi iki farklı tiptedir. I. Tip şimdiki zaman çekimi *-(y)Ir/-(y)Ur* ekiyle, II. Tip şimdiki zaman çekimi ise *-mada/-mede*, *-mağda/-mekde* ekiyle yapılmaktadır.

2.2.2.1.3.1. I. Tip *-(y)Ir/-(y)Ur*

Şimdiki zaman Türkçede farklı eklerle karşılanmaktadır. Bu eklerden birisi de *-(y)Ir/-(y)Ur* ekidir. Türkiye Türkçesinde geniş zaman için kullanılan ek, hem tarihi Türk lehçelerinde hem de çağdaş Türk lehçelerinde şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılmaktadır.

Köktürkçede ek birden fazla zaman için kullanılmaktadır. Ek *-r*, *-Ir*, *-Ur*, *-Ar* ve *-yUr* şeklindedir. Geniş zaman ve şimdiki zaman sıfat-fiili sona alınmış kişi zamirleri ile geniş zaman ve şimdiki zaman kipini kurar. Geniş zaman ve şimdiki zaman kipinin olmuşuz biçim *-mAz* şeklindedir. 3. kişi zamirsizdir; *te-r mæn*, *kork-ur biz*, *olor-ur* (Tekin, 2003: 185-186).

Eski Uygur Türkçesinde ek genellikle *-ur/-ür*; nadiren *-ar/-är*; tek tük de *-ır/-ir*; fiil tabanının ünlü ile bitmesi durumunda; *-yur/-yür*, nadiren *-r* şeklindedir. Eski Uygur Türkçesinde ekin Köktürkçede olduğu gibi geniş zaman ve şimdiki zaman manasının yanında gelecek zaman manası da vardır (Gabain, 2000: 80).

Karahanlı Türkçesinde ek *-(X)r* şeklindedir. Zamir kökenli kişi ekleriyle çekime girer. Ek, ünlü ile biten fiil tabanlarından sonra *-r* şeklindedir. *-r* şekli bu dönemde yaygın olsa da ekin *-yUr* şeklinde geldiği örneklerde bulunmaktadır (Başer, 2019: 303). Karahanlı Türkçesinde, Eski Uygur Türkçesinde olduğu gibi ekin geniş zaman manasının yanında az da olsa şimdiki zaman ve gelecek zaman manası vardır (Güner, 2008: 444).

Harezm Türkçesinde ek ünsüz ile biten fiil tabanlarından sonra *-Ar*, *-Ir*, *-Ur* ve ünlü ile biten fiil tabanlarından sonra *-r*, *-yUr* şeklindedir. Zamir kökenli kişi ekleriyle çekime girer; *tiler-men*, *tiler-sen*, *tiler*, *tiler-miz*, *tiler-siz*, *tilerler* (Toprak, 2002: 248). Harezm Türkçesinde ekin; “şimdiki zaman anlık eylem, yaygın, zaman ifade etmeyen eylem ve gelecek zaman kullanımları vardır.” (Eckmann, 1996: 31).

Kıpçak Türkçesinde ek ünsüz ile biten fiillerden sonra *-ur/-ür, -ır/-ir, -ar/-er*; ünlü ile biten fiillerden sonra *-yUr* ve *-r* şeklindedir; *alur-men, alur-biz, alur-sen, alur-siz*. Dönem eserlerinde ekin kullanımı karmaşıktır. Aynı fiile dahi ek farklı şekillerde eklenmiştir (Karamanlıoğlu, 2019: 125-126). Ekin kullanımı ile ilgili dönem eserlerinde geniş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman anlamlarından bahsedilmektedir (Karamanlıoğlu, 2019: 125).

Eski Anadolu Türkçesinde ek *-ar/-er, -ur/-ür* şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesinde ekin geniş zaman ve şimdiki zaman manası vardır (Akar, 2018: 172-173). Ek, 2. tekil ve çoğul kişilerde zamir kökenli şahıs ekleri ile çekimlenir. 1. tekil ve çoğul kişilerde ise iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenir (Akar, 2018: 165); *iderüz, gezer sen, dilersiz* (Gülsevin, 2017: 104).

Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zaman “*indiki zaman*” (Yalçın, 2018: 297) olarak ifade edilmektedir. Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zaman ekinin hem düz ünlülü hemde yuvarlak ünlülü şekilleri vardır. Ek *-(y)Ir/-(y)Ur* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uymaktadır. Şimdiki zamanın çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-Ik/-Uk, -İğ/-Uğ
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz/-sUnUz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

at-ır-lar (25/20), dol-ur (3/58), düşür (28/2), düyünlen-ir (3/49), gör-ür-sünüz (237/49), herlen-ir-siniz (321/60), iste-(y)ir-em (21/32), işle-yir-ler (8/50), göpar-ır-sınız (536/130), görğ-ur-lar (290/48), ol-ur-uğ (3/50), ötür-ür-sen (112/2), sèv-ir-ik (8/3), sus-ur-sunuz (465/35), süpür-ür-ük (266/4), te’rifle-(y)ir-sen (6/20), tüpür-ür-em (238/30), unud-ur-am (47/13), vur-ur-san (82/45), yandır-ır-ığ (35/33), yar-ır (3/4), yaşa-(y)ır-san (8/63), yaz-ır-am (5/1), yürü-(y)ür-ler (295/21).

2.2.2.1.3.2. II. Tip -mada/-mede, -mağda/-mekde

Şimdiki zaman kipi için kullanılan eklerden ikisi de *-mA* ve *-mAk* isim-fiillerine *+DA* bulunma durumu ekinin getirilmesi ile oluşturulan şekil ve zaman kalıbıdır. İşlev bakımından başlanmış ve halen sürmekte olan bir oluş ve kılışı kesin olarak anlatan bir özellik taşır. Diğer şimdiki zaman eklerine göre zaman çerçevesi daha dardır (Korkmaz, 2009: 621).

Köktürkçe, Eski Uygur Türkçesi, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi ve Kıpçak Türkçesinde görülmeyen ek 14. yüzyıldan itibaren Osmanlı ve Azerbaycan sahasında görülür (KTLG, 2013: 328).

Azerbaycan Türkçesinde II. tip şimdiki zaman “*davamlı indiki zaman*” (KTLG, 2013: 313) olarak ifade edilmektedir. Azerbaycan Türkçesinde II. tip şimdiki zaman ekinin *-mada/-mede, -mağda/-mekde* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uymaktadır. İncelenen metinlerde ek ile yapılmış yalnızca III. kişi çekimleri tespit edilmiştir.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

boğ-mağda (261/2), çek-mede (529/65), çırpıl-mada (345/48), gözle-mekde (517/55), konuş-mada (292/11), gızar-mağda (2/62), sürün-mekde (432/12), üz-mede (526/69).

2.2.2.1.4. Gelecek Zaman Çekimi

Gelecek zaman kipi henüz gerçekleşmemiş olan, ancak fiilin gösterdiği oluş ve kılışın gelecekteki bir zaman diliminde muhakkak gerçekleşeceğini bildiren bir kiptir (Korkmaz, 2009: 623).

Türkçede zaman ekleri diğer zamanları ifade etmek için kullanılmaktadır. Gelecek zamanda da bu durum mevcuttur. Ancak bu eklerin bildirdikleri zaman kavramları arasından farklar bulunmaktadır. Geniş zaman eklerinin bildirdiği gelecek zaman ihtimalî bir gelecek zaman, şimdiki zaman ekinin bildirdiği gelecek zaman çok yakın, daha doğrusu şimdiki zamanla birleşmiş bir gelecek zaman, asıl gelecek zaman eklerinin bildirdiği gelecek zaman ise niyetli, istekli, belirli gelecek zamandır (Ergin, 2004: 302).

Azerbaycan Türkçesinde gelecek zamanı karşılamak için iki farklı tip vardır. I. Tip gelecek zaman çekimi Türkiye Türkçesinde de kullanılan *-acağ/-ecek* ekiyle, II. Tip gelecek zaman çekimi ise Türkiye Türkçesinde geniş zaman eki olan *-Ar* ekiyle karşılanmaktadır.

2.2.2.1.4.1. I. Tip -acağ/-ecek

-*acağ/-ecek* ekinin zaman eki olarak kullanılması Eski Anadolu Türkçesine dayanmaktadır. Ek, en geç 14. yüzyılda Oğuz sahasında doğmuştur. 14-15. yüzyıldan itibaren Azerbaycan ve Anadolu edebî eserlerinde kullanılmaya başlanmıştır (KTLG, 2013: 414).

Eski Anadolu Türkçesinde -*AcAk* şeklinde bulunan ek daha çok sıfat-fiil eki olarak kullanılır. Ancak metinlerde seyrek olsa da gelecek zaman eki olarak da kullanılmaktadır; *işidicek, idecek, tağlayacaklar-dur* (Akar, 2018: 175).

Azerbaycan Türkçesinde bu ek ile yapılan gelecek zaman “*ğäti gäläcäk zaman*” (KTLG, 2013: 399) olarak ifade edilmektedir. Ek, -*acağ/-ecek* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ek, ünsüz ile biten fiil tabanlarına doğrudan eklenirken ünlü ile biten fiil tabanlarına -y- ünsüzü ile eklenir. “1. şahıslarda ince ünlülerden sonra ek geldiğinde ekin sonundaki *k* ünsüzü *y*’ye kalın ünlülerden sonra ekin sonundaki *ğ* ünsüzü *ğ*’ye dönüşür (Yalçın, 2018: 283); *geleceyim* (36/60), *iteceyik* (64/76), *vuracağığ* (73/48), *bağacağam* (75/48). Gelecek zamanın çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-Ik/-Uk, -Iğ/-Uğ
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz/-sUnUz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

alovlan-acağ (39/119), at-acağ-ığ (312/689), boğ-acağ-am (46/12), gemir-ecek-ler (290/76), iste-(y)ecek (79/8), öt-ecey-ik (64/74), sèv-ecey-em (10/17), sesle-(y)ecek-sen (18/12), tapın-acağ-lar (154/12), vurul-acağ-san (139/7).

2.2.2.1.4.2. II. Tip -Ar

Şimdiki zaman başlığı altında ayrıntılı bir şekilde incelenen -*Ar* eki Azerbaycan Türkçesinde gelecek zaman eki görevinde de kullanılmıştır. Azerbaycan Türkçesinde bu ek ile yapılan gelecek zaman “*ğeyri-ğäti gäläcäk zaman*” (KTLG, 2013: 347) olarak ifade edilmektedir. Ek -(y)*Ar* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uymaktadır. Ünsüz ile biten fiil tabanlarına doğrudan bağlanan ek, ünlü ile biten fiil tabanlarına önüne -y- ünsüzünü alarak bağlanır. Gelecek zamanın olumsuzluğu -*mA* ekiyle yapılmaktadır. Kipin olumsuz çekimi sırasında olumsuzluk eki -*mA*’nın ünlüsü düşer ve zaman eki ile kaynaşır. Bu kaynaşma ile oluşan -*mAr* yapısı Oğuz grubu Türk

lehçelerinin karakteristik özelliğidir (Yalçın, 2018: 285). Bu yapı Azerbaycan Türkçesinde 1. kişinin olumsuz çekimlerinde kullanılmaktadır; *goymamam* (76/48), *yatmamam* (119/11). 2. ve 3. kişi çekimlerinin olumsuzunda ise *-mAz* kullanılmaktadır; *unutmazsan* (258/1). Şimdiki zamanın çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-ığ/-ik
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

bişir-er-ik (24/8), *çırp-ar-am* (61/19), *danış-ar* (25/4), *dur-ar-san* (13/38), *getir-er-ler* (137/37), *gör-er-siniz* (261/48), *islad-ar-lar* (182/26), *merdleş-er* (92/19), *öyred-er-em* (24/12), *vèr-er-sen* (90/65), *yatarığ* (116/6).

2.2.2.2. Tasarlama Kipleri

Tasarlama kipleri, emir, şart, istek ve gereklilik kavramlarının olumlu ve olumsuz olarak gerçekleşmesini bildiren kiplerdir. Tasarlama kipleri, şekil gösteren belirli eklerle kurulurlar. Bu ekler, bildirme kiplerinde olduğu gibi açık ve belirli bir zaman kavramı taşımazlar. Ancak, zaman ögesinden tümüyle de yoksun değiller. Bu kiplerin zamanlara göre değil de işlevlerine göre adlandırılmalarının nedeni açık bir zaman gösterme özelliklerinin olmamasıdır. Tasarlama kiplerinde zaman kavramını belirlemek için genellikle zarflara başvurulur (Korkmaz, 2009: 648-649).

Azerbaycan Türkçesinde tasarlama kipleri; emir kipi, şart kipi, istek kipi ve gereklilik kipinden oluşmaktadır.

2.2.2.2.1. Emir Kipi

Emir kipi, yapılması istenen işi kesinliğe bağlayarak emir biçiminde ifade eden bir gramer kalıbıdır. Bu kalıpta kip ekleri ile şahıs ekleri iç içe girmiştir. Fiil kök ve gövdesine getirilen kip eki aynı zamanda şahıs da karşıladığından, kipe ayrıca şahıs ekleri getirilmez. Dolayısıyla, her şahıs için bir emir eki vardır (Korkmaz, 2009: 665). Bu durum Türkçenin en eski metinlerinden itibaren aynı şekildedir.

Köktürkçede emir kipi kişi ekleriyle birlikte dir. Köktürkçede emir çekimi 2. tekil kişide eksiz ya da -gIl ekiyle, 2. çoğul kişide -(X)η ekiyle, 3. tekil ve çoğul kişilerde -zUn ekiyle bir örnekte ise -çun ekiyle yapılmıştır; *eşid-gıl, olor-uη, bar-zun, bol-çun* (Tekin, 2003: 179-181).

Eski Uygur Türkçesinde emir kipi ekleri Köktürkçe ile büyük ölçüde aynıdır. Eski Uygur Türkçesinde emir çekimi 1. tekil kişide -ayın/-äyin, -ayn/-äyn; ünlülerden sonra -yın/-yin; n ağzında da nadiren -ayan/äyän, -yan/-yän şeklinde, 2. tekil kişide eksiz ya da -gıl/-gil şeklinde, 3. tekil kişide -zun/-zün ve -çun/-çün şeklindedir. Ek, 1. çoğul kişide -alım/-älim; n ağzında -alam/-äläm ünlü ile biten fiillerden sonra -lım/-lim şeklinde, 2. çoğul kişide -(X)η ya da -(X)ηlar şeklinde, 3. çoğul kişide ise -zunlar/-zünlär şeklindedir; *bal-ayın, aya-gıl, äñil, alkın-zun, yançal anlar* (Gabain, 2000: 79).

Karahanlı Türkçesinde emir çekimi 1. tekil kişide -ayın/-eyin, -yın/-yin, -ay/-ey, -ayı/-eyi, -yı/-yi, -ayım/-eyim şeklinde, 2. tekil kişide eksiz ya da -gıl/-gil, -gın/-gin şeklinde, 3. tekil kişide -su/-sü, -sun/-sün, sunı/-süni şeklindedir. Ek, 1. çoğul kişide -alıη/-eliη, -alım/-elim, -lım/-lim şeklinde, 2. çoğul kişide -η, -ηız/-ηiz, -ηızlar/-ηizler, -ηuzlar/-ηüzler, -ηlar/-ηler, -ηla/-ηle şeklinde, 3. çoğul kişide ise -sular/-süler, -sunlar/-sünler şeklindedir; *ay-ayın, ak-ayı, sözle-yin, tap-ay, yanma-gıl, bol-gın, körme-sü, yaşa-sunı, kıl-alım, al-ı-η, bilme-sünler* (Hacıeminoğlu, 2019: 190-193).

Harezm Türkçesinde emir çekimi 1. tekil kişide -ayım/-eyim, -ayın/-eyin, -yın/-yin, -ay/-ey, -Gayım/-Geyim, -Gayın/-Geyin şeklinde, 2. tekil kişide eksiz ya da -gıl/-gil, -gul/-gül, -kıl şeklinde, 3. tekil kişide -su/-sü, -sun/-sün şeklindedir. Ek, 1. çoğul kişide -alıη/eliη, -alım/-elim, -Galıη/-Galiη, -alık/-elik, -alı/-eli şeklinde, 2. çoğul kişide -(I)η/-(U)η, -ıηız/-iηiz, -uηuz/-üηüz, -ıηlar/-iηler şeklinde, 3. çoğul kişide ise -sunlar/-sünler şeklindedir; *emgeteyin, ayayın, başlağayın, kiçürgil, yıgkıl, içsün, kaytalıη, keliη, keçürsünler* (Toprak, 2002: 274-281).

Kıpçak Türkçesinde emir çekimi 1. tekil kişide -ayım/-eyim, -ğayım/-geyim, - şeklinde, 2. tekil kişide eksiz ya da -gıl/-gil, -gül/-gül, -kıl/-kil, -gın/-gin, -ğun/-gün, -kın/-kin şeklinde, 3. tekil kişide -sın/-sin, -sun/-sün şeklindedir. Ek, 1. çoğul kişide -alım/-elim, -alum/-elüm, -ğalım/-gelim, -alık/-elik, -alıη/-eliη, -lıη/-liη, -alı/-eli şeklinde, 2. çoğul kişide -(I)η/-(U)η, -ıηız/-iηiz, -uηuz/-üηüz, -ıηlar/-iηler şeklinde, 3. çoğul kişide ise -sınlar/-sinler, -sunlar/-sünler şeklindedir; *bereyim, yatalım, alalık, bolgıl, turgul, atkıl, turgun, alın, barıηız, eşitiηler, çızsın, yunsun, ketsinler* (Karamanlıoğlu, 2019: 116-120).

Eski Anadolu Türkçesinde emir çekimi 1. tekil kişide -AyIm/-AyIn, şeklinde, 2. tekil kişide eksiz ya da -GIl şeklinde, 3. tekil kişide -sUn şeklindedir. Ek, 1. çoğul kişide -AlUm şeklinde, 2. çoğul kişide -Uñ/-UñUz şeklinde, 3. çoğul kişide ise -sUnlAr şeklindedir; *getüreyim, vereyin, açmağıl, ırmasun, girüñ, şalsunlar* (Akar, 2018: 181-182).

Azerbaycan Türkçesinde emir kipi çekimi tüm kişiler için ayrı eklerle yapılmaktadır. Ek, 1. tekil kişide *-(y)Im/-(y)Um* şeklindedir. Kalınlık incelik uyumuna uyar ve ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli vardır. Ayrıca ünlü ile biten fiil tabanlarına önüne *-y-* ünsüzü alarak eklenir. 2. tekil kişide ek yoktur. Fiil tabanı emir bildirir. 3. tekil kişide ek *-sIn/-sUn* şeklindedir. Kalınlık incelik uyumuna uyar ve ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli vardır. Ek, 1. çoğul kişide *-ağ/-ek* şeklindedir. Kalınlık incelik uyumuna uyar. Ayrıca ünlü ile biten fiil tabanlarına önüne *-y-* ünsüzü alarak eklenir. 2. çoğul kişide ek, *-(y)In/-(y)Un*, *-(y)InIz/-(y)UnUz* şeklindedir. Kalınlık incelik uyumuna uyar ve ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli vardır. Ayrıca ünlü ile biten fiil tabanlarına önüne *-y-* ünsüzü alarak eklenir. 3. çoğul kişide ise ek *-sIn/-sUn*, *-sInAr/-sUnAr* şeklindedir. Kalınlık incelik uyumuna uyar ve ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli vardır.

İncelenen metinlerde emir kipi ile çekimlenmiş çok sayıda örnek tespit edilmiştir:

al-sınlar (230/38), anla-(y)ın (2/65), bağ-ım (28/20), birleş-iniz (536/329), çık-sın (231/29), dè-(y)im (44/7), èd-iniz (358/59), gel (67/17), getir-in (32/7), ohşa (11/19), öyren-sinler (294/155), sahlâ-(y)ağ (29/50), sèvin-ek (24/6), vèr-sin (7/21).

2.2.2.2.2. Şart Kipi *-sa/-se (-sA)*

Bir oluş ve kılışı şarta veya dilek istek ve niyete bağlayan bir tasarlama kipidir. Şart bildirme görevi ile kurulan öteki tasarlama kiplerinden ayrılan yanı, yalnız başına bir yargı taşımaması ve ancak temel cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan bir yardımcı, bir tamlayıcı öge niteliği taşımasıdır (Korkmaz, 2009: 666-667).

Bütün Türk yazı dillerinde şart kipi için Eski Türkçede bulunan *-sAr* ekinden gelen ekler kullanılır (KTLG, 2013: 692). Köktürkçe ek *-sAr* şeklindedir. Şart zarf-fiilidir. İki görevi vardır. 1. Asıl eylemin hangi şartlar altından işlendiğini belirtmek; *ötükän yış olor-sar bängü il tuta olortaçı sän* (Ötüken dağlarında oturursan, sonsuza kadar devlet sahibi olarak oturacaksın) 2. Asıl eylemin hangi durumlarda ve ne zaman işlendiğini belirtmek; *at-sar alp ärtiñiz i, tut-sar küç ärtiñiz ä* (Ok attığınızda (ne) yiğit idiniz, hey, düşmanı tuttuğunuzda (ne) güçlü idiniz, ey!) (Tekin, 2003: 177).

Ekin şart eki olarak kullanımı Eski Uygur Türkçesi ile başlamaktadır. Eski Uygur Türkçesinde ek *-sAr* şeklindedir. Şart en çok *-sAr* fiil şekline şahıs işaretleri getirilerek kullanılmıştır; *sağın-sar sän* (düşünsen) *är-sär* ise birleşik zamanların yapımında kullanılır. *ögir-ür män ärsän* (sevinirsem) (Gabain, 2000: 91).

Karahanlı Türkçesinde şart eki -sA şeklindedir. Şart kipinin şahıslara göre çekimi ağırlıklı olarak şahıs zamirleri ile yapılmıştır. Ancak 1. ve 3. çoğul kişilerde eklemeler meydana gelmiştir. Karahanlı Türkçesi ile yazılmış Kur'an tercümelerinde 1., 2. tekil ve 2. çoğul kişilerin çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri de kullanılmıştır; *yazsa men, kelse sen, sözleş, kötürse, kılsa miz, bolsa siler, bitimeseniz, satsalar* (Güner, 2008: 495-503).

Harezmi Türkçesi şart eki -sA şeklindedir ve Toprak (2002: 284-291)'a göre üç ayrı fonksiyondan kullanılmıştır:

1. Gerçek şart.
2. Gerçek olmayan şart.
3. İstek-Rica.

Bu dönemde şart kipinin çekimi hem iyelik kökenli eklerle hem de şahıs zamiriyle yapılmaktadır; *barsam, yatsa-men, kılsan, körgey-sen, keçsek, bolsa-miz, kılsañız, çıkşalar*.

Kıpçak Türkçesi ek -sA şeklindedir. Ekin, 2. tekil kişide iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekiminin yanında zamir kökenli şahıs ekleriyle çekimi de vardır. Ancak ek, genel itibarıyla iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmiştir; *tursam, barsağ, alsa-sen, tursañ, alsanız, tursañız, berse, alsalar* (Karamanlıoğlu, 2019: 132-133).

Eski Anadolu Türkçesinde ek -sA şeklindedir. Şart ifadesinin yanında dilek-istek anlamı da içermektedir. İyelik kökenli şahıs ekleri ile çekimlenmiştir; *irmesem, añlasañ, bilse, koyuvirsevüz, buyurursañız, oynasalar* Eski Anadolu Türkçesinde -sA şart eki olmasının yanında zaman belirten zarf-fiil eki görevinde de kullanılmıştır; *tursa otursa yūsufi söylenür* (Akar, 2018: 179-180).

Azerbaycan Türkçesinde şart kipi “şart forması” (KTLG, 2013: 660) olarak ifade edilmektedir. Ek, -sa/-se şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ekin 2. Tekil kişilerde -A ile genişleyen sekli vardır. Bu yapıda istek, rica anlamı vardır. (KTLG, 2013: 660). Şart kipinin çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/-ğ
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-nIz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

as-sa-nız (97/24), at-sa (15/34), bağla-sa-lar (11/20), çat-sa-n (24/23), çim-se-k (254/12), düş-se-n (25/2), kèç-se (37/103), kes-se-niz (97/24), söyle-se-m (69/19), tut-sa-m (9/22), vèr-se-ler (145/18), yar-sa-ğ (127/11).

2.2.2.2.3. İstek Kipi –A

Bu kip fiile istek, niyet, arzu kavramları veren bir tasarlama kipidir. Yapılan işin istediğini veya o işe niyet edildiğini gösterir (Korkmaz, 2009: 648).

Köktürkçede özel bir istek kipi eki yoktur. İstek kipi, emir kipinin 1. tekil kişi eki olan -(A)yIn ve 1. çoğul kişi eki olan -(A)lIm ile yapılır. Tekin, bu kipe gönüllülük kipi demiştir; *män taşık-ayın (Ben (ordum ile) yola çıkayım!)*, *altun yış üzä kabış-alım (Altay dağları üzerinde buluşalım!)* (Tekin, 2003: 181).

Eski Uygur Türkçesinde istek, gelecek zaman eki olarak kullanılan -ğay/-gäy ile yapılmaktadır. Ek bazen ‘*muktedir olma*’; ara sıra, özellikle görülen geçmiş zaman durumundaki bir yardımcı fiil almışsa, ‘*gerçekleşmemişi (irrealis) nezaketle talep etmeyi (temenni)*’ ifade eder (Gabain, 2000: 81).

Karahanlı Türkçesinde istek kipi için özel bir ek yoktur. Emir ekleri Karahanlı Türkçesinde eklendiği fiile emir bildirme dışında “*öğüt verme*”, “*istek*” ve “*yalvarma*” gibi anlamlar da katmaktadır (Güner, 2008: 508).

Harezmi Türkçesinde isteki kipi için özel bir ek yoktur. Gelecek zaman eki olan -ğay/-gey “*istek*” veya “*talep*” manasında kullanılmıştır (Toprak, 2002: 258). Ayrıca Harezmi Türkçesinde emir-istek çekimi aynı eklerle de yapılmaktadır (Toprak, 2002: 274).

Kıpçak Türkçesinde de doğrudan doğruya istek ifade eden bir ek yoktur. Yalnız bazı kip ve şekillerde bu ifadeye rastlanmaktadır. KK’de “*temenni harfi*” denilen “*keşke*” edatı ile istek kipi yapılmıştır; *Keşke anın kibi bolğay, keşke men senin kibi bolğay-men* (Karamanlıoğlu, 2019: 133). Ayrıca Türkçede emir kipinin özellikle 1. kişilerinin, istek ifadesi için kullanılması Kıpçak Türkçesinde de vardır (Karamanlıoğlu, 2019: 134).

Eski Anadolu Türkçesinde istek kipi eki -A şeklindedir. Bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde istek yanında emir göreviyle de kullanılmıştır. İstek kipi içinde, istek, gelecek zaman, geniş zaman ve tasarlama anlamları da taşımaktadır. Bu kip istek anlamıyla daha çok 1. kişilerde kullanılır. 2. ve 3. kişilerde ise emir ve gelecek zaman anlamı daha belirgindir (Akar, 2018: 177).

Azerbaycan Türkçesinde istek kipi “*arzu forması*” (KTLG, 2013: 569) olarak ifade edilmektedir. Ek, -(y)a/-(y)e şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ünsüz ile biten fiil tabanlarına doğrudan bağlanan ek, ünlü ile biten fiil tabanlarına önüne -y- ünsüzünü alarak bağlanır. Bu kipin 1. çoğul kişi çekimiyle emir kipinin 1.çoğul kişi çekimi aynıdır. Bu durumu

bağlamsal olarak ayırmak için Azerbaycan Türkçesinde genel olarak istek kipinin kullanıldığı cümlelerde ‘*gerek, bari, kaş*’ gibi unsurlar kullanılmaktadır (Yalçın, 2018: 292). İstek kipinin çekiminde 1. kişilerde iyelik kökenli şahıs ekleri 2. ve 3. kişilerde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/-ğ
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

apar-a-lar (178/8), bağ-a-san (101/11), dè-(y)-e-ler (249/34), dè-(y)e-m (201/19), èn-e-k (7/11), gèd-e-siniz (355/457), ğır-a-m (42/3), öl-e-sen (8/41), sağla-(y)a-ğ (29/50), soyun-a (70/27).

2.2.2.2.4. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi, bir oluşun bir kılışın veya tasarlanan bir eylemin yapılması gereğini bildiren bir kiptir (Korkmaz, 2009: 693).

Köktürkçede gereklilik kipi için *-sIk* eki kullanılmaktadır. İsim-fiil eki olan *-sIk* eklenmiş olduğu fiillere gelecek zaman-gereklilik anlamı katar (Tekin, 2003: 166).

Eski Uygur Türkçesinde gereklilik kipi genellikle ‘*kergek*’ kelimesiyle sağlanır. *-ğu/-gü* ekiyle kurulan teşkillerde, gereklilik ifadesi ekin kendisinde mevcuttur; *bolğu k(e)rgek, ayıtmış kerek, tayanmak k(e)rgek, adırtlağı ol, külük ol* (Eraslan, 2012: 350-351).

Karahanlı Türkçesinde gereklilik kipi için kullanılan ek *-ğu/-gü*’dur. Bunun yanında *-ğu/gü + kerek* ve *kerek +...-sa/-se* ile şekilleri de vardır; *alma-ğu, içer-gü kerek, kerek sözlese* (Hacıeminoğlu, 2019: 193-194). Ercilasun (1984: 150)’a göre, “*-ğu/-gü*’nün gereklilik kipi eki halini alması ‘*kerek*’ ile kullanılışı ve sonradan ‘*kerek*’ sözünün düşmesi sonucu oluşmuştur. Kelime, *-ğu/-gü* ile kullanıldığı yapılarda düşerken bir taraftan da *kerek*’li şekiller devam etmiştir.”

Harezm Türkçesinde gereklilik kipinin çekimi için “*kerek*” kelimesi kullanılmaktadır. *kerek* edatı bazen mastarlar üzerine bazen de sıfat-fiiller üzerine gelmektedir; *sızurmak kerek, yutğu kerek, sürüşkü kerek* (Toprak, 2002: 292).

Kıpçak Türkçesinde gereklilik kipinin çeşitli yapım şekilleri vardır. Gereklilik kipi ya zaman eklerinin, özellikle de gelecek zamanın gereklilik görevinde kullanılmasıyla ya da *-Ar*, *-sA*, *-mAk* ve *-mAḥ kerek* yapılarıyla yapılmaktadır (Güner, 2013: 249). Codex Cumanicus’de ise gereklilik kipi *-mAḥ kerek*, *-mA kèrek* ve *-mAGA kèrek* kalıpları ile yapılır (Argunşah, Güner, 2015: 109).

Eski Anadolu Türkçesinde genellikle *-mAk gerek*, *-mA gerek*, *-sA gerek*, *-A gerek* ekleriyle yapılır. *mAIU* biçimi birkaç örnekte görülmektedir; *asılmaḥ gerek*, *gele gerek*, *olsa gerek* (Akar, 2018: 178-179).

Azerbaycan Türkçesinde gereklilik kipi üç farklı tipte yapılmaktadır.

- I. tip *-mAll* eki ile yapılan gereklilik kipi,
- II. tip *-(y)AsI* eki ile yapılan gereklilik kipi,
- III. tip *gerek fiil-A* kalıbı ile yapılan gereklilik kipidir.

2.2.2.2.4.1. I. Tip *-mAll*

Bu kip eki, Eski Anadolu Türkçesinin sonlarına doğru, Oğuzcaya özgü yeni bir ek türü olarak ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 2009: 693). Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipinin *-mAIU* biçimi birkaç örnekte kullanılmaktadır; *v’eger ḥod bilmelü olaydı ol rāz, ne yarar ki istemelü olarlar* (Akar, 2018: 178-179).

Azerbaycan Türkçesinde I. tip gereklilik kipi “*fe’lin vacib şakli*” (KTLG, 2013: 470) olarak ifade edilmektedir. Ek, *-mAll* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. I. tip gereklilik kipinin olumsuz çekimi iki farklı şekilde yapılır. 1. *-mA* ekiyle yapılır. 2. Kip ekinden sonra getirilen ve ayrı yazılan deyim ifadesiyle yapılır. Bu olumsuz şekilde kişi ekleri deyim sözcüğünün üzerine getirilmektedir (Yalçın, 2018: 294). I. tip gereklilik kipinin çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-iḡ/-ik
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz
III. tekil kişi	-dIr	III. tekil kişi	-dIrlAr

Örnekler;

böl-meli-(y)em (105/43), çıkar-malı-(y)iḡ (280/43), dağıt-malı-(y)am (234/58), gönder-meli-(y)ik (141/51), görü-malı-dı r(49/35), tüpür-meli-se-n (178/18), yaşat-malı-san (38/66), yetiş-meli-dir (92/4).

2.2.2.2.4.2. II. Tip -AsI

Ergin (2004: 337)'e göre “eskiden *-ğası/-gesi* şeklinde olan bu ek *-ğa/-ge* gelecek zaman sıfat-fiil eki ile *-sı/-si* iyelik ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir.”

Sıfat-fiiller başlığı altında ayrıntılı bir şekilde incelediğimiz *-AsI* eki yalnızca Azerbaycan Türkçesinde gereklilik kipi eki görevinde de kullanılmıştır. Azerbaycan Türkçesinde II. tip gereklilik kipi “*fîlin lâzım şâkli*” (KTLG, 2013: 535) olarak ifade edilmektedir. Ek, *-AsI* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ünsüz ile biten fiil tabanlarına doğrudan bağlanan ek, ünlü ile biten fiil tabanlarına önüne *-y-* ünsüzünü alarak bağlanır. II. tip gereklilik kipinin çekiminde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-ığ/-ik
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-sInIz
III. tekil kişi	-dIr	III. tekil kişi	-dIrlAr

Örnekler;

aç-ası-(y)am (94/12), al-ası-san (310/8), dönder-esi-(y)em (112/47), göp-ası-dır (99/6), öp-esi-(y)ik (312/477), sıh-ası-(y)ığ (436/33), sön-esi-dir (74/38).

2.2.2.2.4.3. III. Tip gerek fiil-A

Gereklilik kipi başlılığı altından değindiğimiz gibi “*gerek*” kelimesi Eski Uygur Türkçesinde, Karahanlı Türkçesinde, Harezmi Türkçesinde, Kıpçak Türkçesinde ve Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi yapımında kullanılmıştır. Azerbaycan Türkçesinde III. tip gereklilik kipi “*fe’lin arzu şâkli*” (KTLG, 2013: 544) olarak ifade edilmektedir. Kalıp, *gerek+fiil+istek kipi* şeklindedir. III. tip gereklilik kipinin çekiminde 1. kişilerde iyelik kökenli şahıs ekleri, 2. ve 3. kişilerde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde çoğul şahıs örneği tespit edilememiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

gerek çek-e (312/106), gerek dinle-(y)e-m (419/9), gerek öp-e-m (534/62), gerek silahlan-a-san (188/14).

2.2.2.3. Fiillerde Birleşik Çekim

Birleşik çekimli fiiller, birden fazla kip eki almış fiildir. Bunlar genellikle iki kipten oluşmaktadır. Üç kipten oluşan birleşik çekimli fiillere ketmerli birleşik zamanlı fiiler adı verilir (Korkmaz, 2009: 730). Birleşik çekimli fiiller genellikle iki bildirme kipi ya da bir bildirme kipi, bir tasarlama kipi şeklinde oluşmaktadırlar. Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketin görülen geçmiş zamanda, duyulan geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere başvurulur (Ergin, 2004: 319-320).

İlker (2017: 184), “*Birleşik Çekimlerde Zaman Adlandırma ve Tanıfine İşlevsel Bir Yaklaşım*” adlı makalesinde birleşik çekim adlandırmaları ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır;

Birleşik çekim kavramı ise, Türkçede haber kiplerinin i- ve tur- fiilleriyle birleşerek geçirdiği dönüşümü “an-geçmiş-gelecek” çizgisindeki kesin ve kesinleşmemiş veyahut da kesinleşmeyecek, muhtemel ve tasarı halindeki olaylar ve olgusal çerçevesinde anlatan bir kavram olarak kabul etmektedir. Bu da doğrudan zaman kavramının, bölümlendirilmesi ve geçmişle gelecek arasındaki binlerce ara çizgiyi gösterme ihtiyacıyla oluşmuştur. Bu binlerce ara çizgi için, hemen bütün diller kendi sistemlerine göre bir çözüm üretmiştir. Üretilen bu çözümler de dilin zamanı ve anlamı işleyen, yürüten ve ortaya çıkaran formları/biçimleriyle yürürlüğe girmiştir. Başlangıçta sade ve yalın olan bu form/biçim, insan-zaman algısının, insan-mekân ilişkisinin değişimine ve dönüşümüne bağlı olarak genişlemiş ve çoğalmıştır. Hayatın içinde ayrıntıların çoğalması ve mesafe/uzaklık kavramlarının önceleri canlı taşıt, sonraları da teknoloji gelişen cansız taşıtların hızlarına koşut olarak değerneldirilmesi, yukarıda sözü edilen kesitlerin ayrıntılanmasına sebep olmuştur. İşte bu ayrıntılanma, dil konuşucularının geçmişten geleceğe, andan geçmişe ve andan geleceğe yönelik anlatımlarında yeni formlar/biçimler oluşturulmasını sağlamıştır.

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere geçmişte yapılan birleşik çekimli fiil tasnifi günümüz dünyasındaki değişimlerden dolayı geçerliliğini kaybetmektedir. Yaşanan teknolojik gelişimlerden ötürü zaman ve mekân kavramları eskiye nazaran çok daha fazla parçalara bölünmektedir ve bundan dolayı da ara zamanların alanlarının belirlenmesi için yeni adlandırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Birleşik çekimli fiiller konusunda bir diğer husus olan birleşik çekimli fiillerin meydana gelişini Ergin (2004: 320-321) şöyle ifade etmektedir:

Birleşik çekimde yardımcı fiilin önündeki asıl fiil kipi şüphesiz bir isim durumuna düşmektedir. Böylece isim olarak hiçbir zaman kullanılmayan daima fiil hüviyetini muhafaza eden kipler bile i- fiilin önünde aslında isim muamalesi görmektedirler. Fakat i- fiilin kök mânâsının belirsizliği, müstakil olmaması, ana yardımcı hüviyeti bu kipleri isim durumundan çıkararak fiil mânâ ve hüviyetine kavuşturmaktadır. Yani aslında çekim faile bir fiil isminin i- fiili vasıtası ile isnadından ibarettir. Fakat bu mânâ kaybolmuş ve birinci unsur fiil hüviyetine bürünerek fiillerin birleşik çekimi ortaya çıkmıştır. Böylece birleşik çekim bir fiilin arka arkaya iki fiil kalıbına dökülmüş şekliinden ibaret olmuştur. Yardımcı fiilin kökü düşerek eki asıl fiil kipine eklenince birleşik çekim mana bakımından olduğu gibi şekil bakımında da tam birleşik çekim manzarası almış ve bir fiile arka arkaya iki çekim eki getiriliyor gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Zaten asıl birleşik çekim de yardımcı kökün düşmesi ile ortaya çıkan bu iki ekli çekimdir. Bu ekleşme olmadığı zaman ortada bir birleşik fiil çekimi vardır. Ekleşme olunca ortaya bir fiil birleşik çekimi çıkar. Meselâ bilmiş idim bir birleşik fiil çekimi, bilmiştim ise birfiil birleşik çekimdir. Türkçede başlangıçta tabî, birleşik fiil çekimi vardı. er- devrinde bu birleşik fiil hüviyeti daha açıldı: bilmiş erdim misalinde olduğu gibi. Ana yardımcı fiilin kökü zayıfladıkça fiil birleşik çekimine gidilmiş, sonunda tam birleşik çekim ortaya çıkmıştır.

Ergin'in açıklamalarına göre, fiillerin birleşik çekiminde ilk unsur isim yapısı taşımaktadır. İsim yapısı taşıyan unsur yardımcı fiil ile birlikte fiil oluşturmaktadır. Bu iki fiilin bulundukları şekil ve zaman ekleri, yardımcı fiillerin erimesiyle ilk fiilde toplanmaktadır. Bunun sonucunda ise fiil birleşik çekimi meydana gelmektedir.

Türkçenin genelinde olduğu gibi Azerbaycan Türkçesinde de fiillerde birleşik çekim üçe ayrılmaktadır. Bunlar hikâye birleşik zamanlar, rivayet birleşik zamanlar ve şart birleşik zamanlardır.

2.2.2.3.1. Hikâye Çekimi

Hikâye çekimi, bildirme ve tasarlama kiplerindeki şekil ve zaman kavramlarına bağlı olarak, geçmişte gerçekleşmiş, halen gerçekleşmekte olan ve gerçekleşmesi tasarlanan bütün oluş ve kılışların geçmişte kaldığını bildiren, onları hikâye eden birbirleşik kip türüdür (Korkmaz, 2009: 733).

İncelenen metinlerde tespit edilebilen örnekler ışığında Azerbaycan Türkçesinde hikâye birleşik zaman çekimleri, duyulan geçmiş zamanın hikâyesi, şimdiki zamanın hikâyesi, gelecek zamanın hikâyesi, şart kipinin hikâyesi, istek kipinin hikâyesi, gereklilik kipinin hikâyesi şeklinde tasnif edilmiştir.

2.2.2.3.1.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi (II. Tip) -mİş/-mUş + -dİ/-Du

Duyulan geçmiş zamanın hikâyesi, her ne kadar şekilce duyulan geçmiş zamanı gösteriyor ise de, yüklendiği görev bakımından artık bu işlevi yitirmiş -mİş ekindeki “*duyuma, rivayete*” dayanan geçmiş zamanlık işlevi artık iyiden iyiye zayıflamış ve görülen, bilinen bir zaman işlevine dönüşmüştür (Korkmaz, 2009: 336-337).

Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zamanın hikâyesinin eki, -mİş/-mUş+-dİ/-dU şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli vardır. Duyulan geçmiş zamanın hikâyesinin olumsuz şekli -mA eki ile yapılır; *gör-me-miş-di-m* (77/68). Soru şekli ise *fiil+-mİş/-mUş+-dİ/-Du+şahıs eki -mİ/-mU?* kalıbı ile yapılır; *gelmişdimi?* (309/71). Duyulan geçmiş zamanın hikâyesinin çekiminde iyelik kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/-ğ
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-nİz/-nUz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

açıl-mış-dı (12/6), apar-mış-dı-lar (528), bah-mış-dı (219/43), eşit-miş-di-m (259/10), gèt-miş-di-n (204/7), gel-miş-di-niz (80/46), gör-müş-dü-m (219/5), iste-miş-di-ler (199/10), göyul-muş-du (181/54), nèyle-miş-di-k (146/57), oğu-muş-du-m (203/5), öp-müş-dü (219/42) soğ-muş-du-lar (297/45), sökül-müş-dü-ler (336/52), yat-mış-dı-m (83/5).

2.2.2.3.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

İçinde bulunulan zamanda sürmekte olan bir oluş ve kılışı geçmişe aktararak anlatan birleşik kiptir (Korkmaz, 2009: 739). Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zamanın hikâyesi iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip *fiil+(y)-Ir/-Ur + -dİ/-dU*, II. Tip *fiil+mAğdA -i(cevher fiili)+-dİ/-dU* şeklindedir. İncelenen metinlerde şimdiki zamanın hikâyesinin yalnızca I. tipine rastlanmıştır.

2.2.2.3.1.2.1. I. Tip -Ir/-Ur + -dİ/-dU

Azerbaycan Türkçesinde I. tip şimdiki zamanın hikâyesinin eki, -Ir/-Ur+-dİ/-dU şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli vardır. Ayrıca ek, ünlü ile biten fiil tabanlarına önüne -y- ünsüzü alarak eklenir; *dè-y-ir-di-m* (219/33). I. tip

şimdiki zamanın hikâyesinin olumsuz şekli *-mA* eki ile yapılır. Olumsuz çekimlerde kalın ünlülü örneklerde *-ma* eki önüne *-y-* ünsüzü alır; *ol-ma-y-ır-dı* (78/21), *tap-ma-y-ır-dı* (328/52). Olumsuz çekimlerde ince ünlülü örneklerde ise *-me* ekindeki *-e* ünlüsü düşer; *gözle-m-ir-di* (355/204). Soru şekli ise *fiil+-Ir/-Ur+-dI/-Du+şahıs eki -mI/-mU?* kalıbı ile yapılır; *çıldırımı?* (536/265), *dëmirdinmi?* (93/16). I. tip şimdiki zamanın hikâyesinin çekiminde iyelik kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde 1. ve 2. çoğul kişi çekimi tespit edilememiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

bëcer-ir-di (19/4), bil-ir-di-ler (171/33), bil-ir-di-m (456/1), bil-ir-di-n (237/30), güven-ir-di-m (263/1), inan-ır-dı-m (504/68), san-ır-dı-n (237/28), sön-ür-dü (355/148), uçur-ur-du-m (310/27), yan-ır-dı (20/6), yay-ır-dı (12/15),yuyun-ur-du (282/17).

2.2.2.3.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Gelecek zamanın hikâyesi, ileride gerçekleşecek olan bir oluş ve kılışı geçmişe aktararak bildiren yani geçmişte gelecek niteliği taşıyan bir birleşik kiptir (Korkmaz, 2009: 741). Azerbaycan Türkçesinde gelecek zamanın hikâyesi iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip *fiil+-acağ/-ecek +-dI*, II. Tip *fiil+-Ar+-dI* şeklindedir. İncelenen metinlerde gelecek zamanın hikâyesinin iki tipi de bulunmaktadır. Ancak II. tip daha yaygındır.

2.2.2.3.1.3.1. I. Tip -acağ/-ecek + -dI

Azerbaycan Türkçesinde I. tip gelecek zamanın hikâyesinin eki, *-acağ/-ecek+-dI* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. I. tip gelecek zamanın hikâyesinin olumsuz şekli *-mA* eki ile yapılır. Olumsuz çekimlerde *-ma* eki önüne *-y-* ünsüzü alır. Soru şekli ise *fiil+-acağ/-ecek+-dI+şahıs eki -mI?* kalıbı ile yapılır. I. tip gelecek zamanın hikâyesinin çekiminde iyelik kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde yalnızca 3. kişi tekil çekimi tespit edilmiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnek;

sep-ecek-di (78/69).

2.2.2.3.1.3.2. II. Tip -Ar + -dI

Azerbaycan Türkçesinde II. tip gelecek zamanın hikâyesinin eki, -Ar+-dI şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. II. tip gelecek zamanın hikâyesinin olumsuz şekli -mAz eki ile yapılır; *gözlemezdim* (312/454), *işığlanmazdı* (181/200). Soru şekli ise *fil+-Ar+-dI+şahıs eki -mI?* kalıbı ile yapılır; *gelerdinmi?* (328/29), *ğaçardımmı?* (301/55). II. tip gelecek zamanın hikâyesinin çekiminde iyelik kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/-ğ
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-nIz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

alış-ar-dı-n (328/41), *döz-er-di* (4/26), *duy-ar-dı-m* (13/14), *gel-er-din* (351/201), *gör-er-di-k* (6/38), *götür-er-di-ler* (246/8), *ğop-ar-dı-lar* (304/59), *ğoy-ar-dı* (19/31), *ol-ar-dı-ğ* (83/26), *püskür-er-di-m* (181/64), *uç-ar-dı-nız* (231/42), *yüyür-er-di-k* (13/13).

2.2.2.3.1.4. Şart Kipinin Hikâyesi -sA +-Dı

Şart kipinin hikâyesi gerçekleşmesi şarta bağlı olan bir oluş ve kılışı, geçmişe aktararak anlatan birleşik kiptir (Korkmaz, 2009: 746).

Azerbaycan Türkçesinde şart kipinin hikâyesinin eki, -sA+-dI şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca şart eki, hikâye birleşik zaman eki ile ekleşirken önüne -y- ünsüzü alır; *iste-se-(y)-di-m* (238/7), *yara-sa-(y)-dı-nız* (231/41). Şart kipinin hikâyesinin olumsuz şekli -mA eki ile yapılır; *daraş-ma-sa-(y)-dı* (291/402), *seç-me-se-(y)-di-n* (330/26). Soru şekli ise *fil+-sA+(y)+-dI+şahıs eki -mI?* kalıbı ile yapılır. Şart kipinin hikâyesinin çekiminde iyelik kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/-ğ
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-nIz
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lar/-ler

Örnekler;

ağla-sa-(y)-dı-n (504/104), bacar-sa-y-dı-m (166/28), gèt-me-se-(y)di-k (436/10), gel-se-y-di-m (3/62), ol-sa-(y)dı (84/1), planlaşdır-ma-sa-(y)dı-lar (351), tökül-se-(y)di (181/203), vèr-se-(y)di-n (252/33), yara-sa-(y)dı-nız (231/39).

2.2.2.3.1.5. İstek Kipinin Hikâyesi -A + -dI

İstek kipinin hikâyesi, gerçekleşmesi “*istek*” biçiminde tasarlanan bir oluş ve kılışı, geçmiş zamana aktarılarak anlatılmasıdır (Korkmaz, 2009: 749).

Azerbaycan Türkçesinde istek kipinin hikâyesinin eki, -A+-dI şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca istek eki, hikâye birleşik zaman eki ile ekleşirken önüne -y- ünsüzü alır; *bil-e-(y)-di-n* (252/32), *yaz-a-(y)-dı-m* (360/110). İstek kipinin hikâyesinin olumsuz şekli -mA eki ile yapılır. Olumsuzluk eki, istek kipi eki ile birleşirken önüne -y- ünsüzü alır; *ol-ma-(y)-a-(y)-dı* (303/51). Soru şekli ise *fiil+-A+(y)+-dI+şahıs eki -mI?* kalıbı ile yapılır. Şart kipinin hikâyesinin çekiminde iyelik kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde 2. ve 3. çoğul kişi çekimi tespit edilememiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/-ğ
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

bağ-a-(y)dı-m (48/9), bil-e-(y)di-m (310/29), çatdır-a-(y)dı-ğ (189/31), dè(y)-e(y)di-n (328/53), gèd-e-(y)di (6/35), ğan-a-(y)dı-n (106/38), tut-a-(y)dı (6/34).

2.2.2.3.1.6. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

Gereklilik kipinin hikâyesi, gerçekleşmesi “*gerekli*” olan bir oluş ve kılışı geçmişe aktararak anlatan bir birleşik kip türüdür. Daha açık bir anlatımla, geçmişte yapılması veya olması gerekli bir işi anlatır (Korkmaz, 2009: 751). Azerbaycan Türkçesinde gereklilik kipinin hikâyesi iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip *fiil+-mAll+-dI*, II. Tip *fiil+-AsI+-dI* şeklindedir. İncelenen metinlerde gereklilik kipinin hikâyesinin yalnızca I. tipi bulunmaktadır.

2.2.2.3.1.6.1. I. Tip -mAll + -dI

Azerbaycan Türkçesinde gereklilik kipinin hikâyesinin eki, *-mAll+-dI* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca gereklilik eki, hikâye birleşik zaman eki ile ekleşirken önüne *-y-* ünsüzü alır; *dolaş-ma-(y)-dı-n* (262/40), *yêtir-meli-(y)-di* (340/40). Bazen gereklilik kipi eki ile hikâye birleşik zaman ekinin ekleşmediği örneklerde bulunmaktadır; *gopar-malı idi* (262/33). Gereklilik kipinin hikâyesinin olumsuz şekli *-mA* eki ile yapılır. Soru şekli ise *fiil+-mAll+(y)+-dI+şahıs eki -mI?* kalıbı ile yapılır. Şart kipinin hikâyesinin çekiminde iyelik kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde 2. ve 3. çoğul kişi çekimi tespit edilememiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-k/-ğ
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

aç-malı-(y)-dı-n (262/38), bitir-meli-(y)-di (340/37), çat-malı-(y)-dı-m (313/171), çıh-malı-(y)-dı-ğ (395/26), gör-meli-(y)-di-m (352/41), haygır-malı-(y)-dı-n (262/26), saç-malı-(y)-dı (262/37), tök-meli-(y)-di (262/30), yığ-malı-(y)-dı-ğ (395/26).

2.2.2.3.2. Rivayet Çekimi

Rivayet çekimi olmuş, olacak veya olması tasarlanan işleri duyuma ve rivayete dayanarak anlatan kiplerdir. Emir kipinin ve görülen geçmiş zaman kipinin rivayeti yoktur. Bunun nedenigörülen ve bilinen biroluş ve kılışın duyuma ve rivayete dayandırılarak anlatılmasının mümkün olmamasıdır (Korkmaz, 2009: 754).

İncelenen metinlerde tespit edilebilen örneklerden yola çıkarak Azerbaycan Türkçesinde rivayet birleşik zaman çekimleri, duyulan geçmiş zamanın rivayeti, şimdiki zamanın rivayeti, gelecek zamanın rivayeti şeklinde tasnif edilmiştir.

2.2.2.3.2.1. Duyulan Geçmiş Zamanın Rivayeti

Duyulan geçmiş zamanın rivayeti, geçmişte tamamlanıp bitmiş ve sonradan öğrenilmiş bir oluş ya da kılışın rivayet edilerek aktarılmasıdır (Başer, 2019: 392). Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zamanın rivayeti iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip *fiil+-mİş/-mUş+-mİş/-mUş*, II. Tip *fiil+(y)-İb/-Ub+-mİş/-mUş* şeklindedir. İncelenen metinlerde duyulan geçmiş zamanın rivayeti yalnızca II. tipi bulunmaktadır.

2.2.2.3.2.1.1. II. Tip (y)-İb/-Ub + -mİş/-mUş

Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zamanın rivayetinin eki, *(y)-İb/-Ub+-mİş/-mUş* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli vardır. II. tip duyulan geçmiş zamanın rivayetinin olumsuz şekli *-mA* eki ile yapılır. Olumsuz çekimlerde *-mA* eki önüne *-y-* ünsüzü alır. Soru şekli ise *fiil+(y)-İb/-Ub+-mİş/-mUş+şahıs eki -mİ/-mU?* kalıbı ile yapılır. II. tip duyulan geçmiş zamanın rivayetinin çekiminde zamir kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde yalnızca 3. kişi tekil çekimi tespit edilmiştir. Metinlerdeki örneklerle göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

çekil-ib-miş (259/27), ekil-ib-miş (259/26), gel-ib-miş (523/107).

2.2.2.3.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Şimdiki zamanın rivayeti, halen sürmekte olan bir oluş ve kılışın, duyuma veya sonradan farketmeye dayanılarak anlatılmasıdır (Korkmaz, 2009: 756). Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zamanın rivayeti iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip *fiil+-İr/-Ur+-mİş/-mUş*, II. Tip *fiil+mAğdA*

i-(cevher fiili)+-mİş/-mUş şeklindedir. İncelenen metinlerde şimdiki zamanın rivayetinin yalnızca I. tipi bulunmaktadır.

2.2.2.3.2.2.1. I. Tip (y)-İr/Ur + mİş/-mUş

Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zamanın rivayetinin eki, (y)-İr/Ur+mİş/-mUş şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü şekli vardır. I. tip şimdiki zamanın rivayetinin olumsuz şekli -mA eki ile yapılır. Olumsuz çekimlerde -mA ekinin ünlüsü düşer ve şimdiki zaman ekiyle birleşerek -mİr şeklini alır. Soru şekli ise *fiil+(y)-İr/Ur+mİş/-mUş+şahıs eki -mİ/-mU?* kalıbı ile yapılır. I. tip şimdiki zamanın rivayetinin çekiminde zamir kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde yalnızca 3. kişi tekil çekimi tespit edilmiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

gèd-ir-miş (6/27), gir-ir-miş (484), görğ-ur-muş (280/17).

2.2.2.3.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

Gelecek zamanın rivayeti, tarz olarak gelecek zamanda gerçekleşecek bir oluş ve kılışın duyuma dayanılarak anlatılmasıdır (Korkmaz, 2009: 758). Azerbaycan Türkçesinde gelecek zamanın rivayeti iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip *fiil+(y)-ecek/-acağ+-mİş/-mUş*, II. Tip *fiil+(y)-Ar+-mİş/-mUş* şeklindedir. İncelenen metinlerde gelecek zamanın rivayetinin iki tipi de bulunmaktadır.

2.2.2.3.2.3.1. I. Tip (y)-ecek/-acağ + -mİş

Azerbaycan Türkçesinde I. tip gelecek zamanın rivayetinin eki, (y)-ecek/-acağ+mİş/-mUş şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. I. tip gelecek zamanın rivayetinin olumsuz şekli -mA eki ile yapılır. Olumsuz çekimlerde -mA eki önüne -y- ünsüzü alır. Soru şekli ise *fiil+(y)-ecek/*

-acağ+mİş+şahıs eki -mI/-mU? kalıbı ile yapılır. I. tip gelecek zamanın rivayetinin çekiminde zamir kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde yalnızca 3. kişi tekil çekimi tespit edilmiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnek;

gel-ecek-miş (294/30).

2.2.2.3.2.2. II. Tip (y)-Ar + -mİş

Azerbaycan Türkçesinde II. tip gelecek zamanın rivayetinin eki, (y)-Ar+mİş şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca metinlerde rivayet birleşik zaman ekinin fiile eklenmediği örnekler de vardır; *uzan-ar imiş* (315/50). II. tip gelecek zamanın rivayetinin olumsuz şekli -mAz eki ile yapılır. Soru şekli ise *fil+(y)-Ar+mİş+şahıs eki -mI?* kalıbı ile yapılır. II. tip gelecek zamanın rivayetinin çekiminde zamir kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde yalnızca 3. kişi tekil çekimi tespit edilmiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

bağla-(y)-ar-mış (139/50), coş-ar-mış (80/22), tökül-er-miş (294/161), yaraş-ar-mış (312/754).

2.2.2.3.3. Şart Çekimi

Şart çekimi, kendi yapısındaki şarta bağlı oluş ve kılışı cümledeki asıl fiile ilişkili kılarak asıl fiilin tamamlayıcıları görevini yüklenir. Emir, şart ve istek kiplerinin şartlı birleşik çekimi yoktur. (Korkmaz, 2009: 765).

İncelenen metinlerde tespit edilebilen örneklere göre Azerbaycan Türkçesinde şart birleşik zaman çekimleri; belirli geçmiş zamanın şartı, duyulan geçmiş zamanın şartı, şimdiki zamanın şartı, gelecek zamanın şartı şeklinde tasnif edilmiştir.

2.2.2.3.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı -dI/-dU + iyelik kökenli şahıs eki+-sA

Görülen geçmiş zamanın şartı, gerçekleştiği kesin olarak görülen veya bilinen bir oluş ve kılışı şarta bağlayan bir birleşik kip türüdür (Korkmaz, 2009: 765).

Azerbaycan Türkçesinde görülen geçmiş zamanın şartının eki, -dI/-dU+şahıs eki+-sA şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca görülen geçmiş zamanın şartının olumsuz şekli -mA eki ile yapılır. Soru şekli ise fiil+-dI/-dU+şahıs eki+-sA -mI? kalıbı ile yapılır. Görülen geçmiş zamanın şartının çekiminde iyelik kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde 1., 2. ve 3. çoğul kişi çekimi tespit edilememiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-m	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-n	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

al-dı-n-sa (335/175), çek-di-se (533/103), tut-du-m-sa (523).

2.2.2.3.3.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı

Duyulan geçmiş zamanın şartı, duyuma dayanan ve sonradan fark edilen bir oluş ve kılışın, şarta bağlanmış olan biçimidir (Korkmaz, 2009: 768). Azerbaycan Türkçesinde duyulan geçmiş zamanın şartı iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip fiil+-mIş/-mUş+zamir kökenli şahıs eki+-sA, II. Tip fiil+-Ib/-Ub+zamir kökenli şahıs eki + -sA şeklindedir. İncelenen metinlerde duyulan geçmiş zamanın rivayetinin iki tipi de bulunmaktadır.

2.2.2.3.3.2.1. I. Tip -mIş/-mUş + zamir kökenli şahıs eki + -sA

Azerbaycan Türkçesinde I. tip duyulan geçmiş zamanın şartının eki, fiil+-mIş/-mUş+şahıs eki+-sA şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca I. tip duyulan geçmiş zamanın şartının

olumsuz şekli *-mA* eki ile yapılır; *gel-me-miş-sen* (24/1). Soru şekli ise *fiil+-mİş/-mUş+şahıs eki+-sA -mİ?* kalıbı ile yapılır. I. tip duyulan geçmiş zamanın şartının çekiminde zamir kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde 1., 2. ve 3. çoğul kişi çekimi tespit edilememiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

açıl-mış-sa (478/14), aç-mış-am-sa (471/62), dè-miş-em-se (469/47), doğul-muş-am-sa (484/43), öl-me-miş-se (323/107), tutul-muş-sa (432/35), yarat-mış-sa (145/27).

2.2.2.3.3.2.2. II. Tip -Ib/-Ub + zamir kökenli şahıs eki + -sA

Azerbaycan Türkçesinde II. tip duyulan geçmiş zamanın şartının eki, *fiil+-Ib/-Ub+şahıs eki+-sA* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca II. tip duyulan geçmiş zamanın şartının olumsuz şekli *-mA* eki ile yapılır. Olumsuz çekimlerde *-mA* eki önüne *-y-* ünsüzü alır; *at-ma-(y)-ib-sa* (107/2), *dağıt-ma-(y)-ib-sa* (107/4). Soru şekli ise *fiil+-Ib/-Ub+şahıs eki+-sA -mİ?* kalıbı ile yapılır. II. tip duyulan geçmiş zamanın şartının çekiminde zamir kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde 1. tekil kişi ile 1. ve 2. çoğul kişi çekimi tespit edilememiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-lAr

Örnekler;

al-ma-(y)-ib-sa (159/10), bas-ib-lar-sa (372/1), güven-me-(y)-ib-se (215/13), kèç-ib-se (212/27), ğal-ib-sa (118/96), sön-me-(y)-ib-se (79/24), tap-ma-(y)-ib-lar (291/427), yaşa-ma-(y)-ib-san (212/28), yètiş-ib-se (275/16).

2.2.2.3.3.3. Şimdiki Zamanın Şartı

Şimdiki zamanın şartı, içinde bulunulan zamanda gerçekleşmekte olan bir oluş ve kılışı şarta bağlayan bir birleşik kiptir (Korkmaz, 2009: 769). Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zamanın şartı iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip *fiil+(y)-Ir/-Ur+zamir kökenli şahıs eki+-sA*, II. Tip *fiil+-mAgdA+y+zamir kökenli şahıs eki + -sA* şeklindedir. İncelenen metinlerde şimdiki zamanın rivayetinin yalnızca I. tipi bulunmaktadır.

2.2.2.3.3.3.1. I. Tip (y)-Ir/-Ur + zamir kökenli şahıs eki + -sA

Azerbaycan Türkçesinde I. tip şimdiki zamanın şartının eki, *fiil+(y)-Ir/-Ur+şahıs eki+-sA* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca I. tip şimdiki zamanın şartının olumsuz şekli *-mA* eki ile yapılır. Olumsuz çekimlerde *-mA* ekinin ünlüsü düşer ve şimdiki zaman ekiyle birleşerek *-mİr* şeklini alır; *çat-mır-sa* (88/21), *yan-mır-sa* (79/14). Soru şekli ise *fiil+(y)-Ir/-Ur+şahıs eki+-sA -mİ?* kalıbı ile yapılır. I. tip şimdiki zamanın şartının çekiminde zamir kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde 1., 2. ve 3. çoğul kişi çekimi tespit edilememiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-Am	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-sAn	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

berki-(y)-ir-em-se (94/15), bacar-ır-san-sa (234/3), berki-y-ir-em-se (94/15), coş-ur-sa (321/9), daşı-(y)-ır-sa (321/10), galdır-ır-am-sa (268/50), gül-ür-se (377/54), güc-ur-am-sa (472/29), tulla-(y)-ır-am-sa (268/44), vèr-ir-se (469/11).

2.2.2.3.3.4. Gelecek Zamanın Şartı

Gelecek zamanın şartı, gelecekte gerçekleşecek olan bir oluş ve kılışı şarta bağlayan birleşik kiptir (Korkmaz, 2009: 770). Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zamanın şartı iki farklı şekilde yapılmaktadır. I. tip *fiil+(y)-acağ/-ecek+zamir kökenli şahıs eki+-sA*, II. Tip *fiil+-(y)Ar+zamir kökenli şahıs eki + -sA* şeklindedir. İncelenen metinlerde şimdiki zamanın rivayetinin yalnızca II. tipi bulunmaktadır.

2.2.2.3.3.4.1. II. Tip (y)-Ar + zamir kökenli şahıs eki + -sA

Azerbaycan Türkçesinde II. tip gelecek zamanın şartının eki, *fiil+(y)-Ar+şahıs eki+-sA* şeklindedir ve kalınlık incelik kuralına uyar. Ayrıca II. tip gelecek zamanın şartının olumsuz şekli *-mAz* eki ile yapılır. Soru şekli ise *fiil+(y)-Ar+şahıs eki+-sA -mI?* kalıbı ile yapılır. II. tip gelecek zamanın şartının çekiminde zamir kökenli şahıs kullanılmaktadır.

İncelenen metinlerde yalnızca 3. tekil kişi çekimi tespit edilmiştir. Metinlerdeki örneklere göre şahıs ekleri;

I. tekil kişi	-	I. çoğul kişi	-
II. tekil kişi	-	II. çoğul kişi	-
III. tekil kişi	Ø	III. tekil kişi	-

Örnekler;

söyke-(y)er-se (61/23), vur-ar-sa (110/39).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SÖZLÜK

A

Abadan: *is. Far. öz. a.* İran'ın Huzinistan Eyaleti'nde bir şehir.

a. +ı 310/141

Abbas Sehhet(d): *is. öz. a.* (1874-1918) Abbaskulu Mehdizade. Azerbaycanlı şair.

a. 306/37, 500/26

abi-heyat: *is. Far. Ar.* Ebedilik suyu.

a. 7/22, 123/54, 194/4

abi-zemzem: *is. Far. Ar.* Kâbe'nin yanında bulunan kuyu ve bu kuyunun kutsal suyu.

a. 421/34

a. +sen 274/20

ABŞ: *is. öz. a.* ABD. Amerika Birleşik Devletleri.

a. 295/63

a. +da 355/626

Abşeron: *is. coğ. a.* Azərbaycan'ın Bakü, Sumgayıt ve Hırdalan şehirlerinin bulunduğu yarımada.

a. 12/53, 155/51, 217/27, 306/63, 444/52

a. +da 294/261

a. +dan 391/20, 409/65

a. +u 294/261

a. +un 266/3, 290/388, 294/231, 315/66, 425/79

acığ(ğ): *is.* Hiddet, sinir, gazap.

a. +ımdan 349/34

a. +ından 346/62, 358/11, 462/82

acığlı: *sf.* Hiddetli, kızgın, sinirli, öfkeli.

a. 291/115, 291/174, 388/39

açar: *is.* Anahtar.

a. 141/2, 164/11, 438/36

a. +am 275/29

a. +ı 242/52

a. +lar 353/4

a. +ları 531

açığ-aşkar: *sf.* Apaçık, aşkar.

a. 295/42, 296/123, 309/70, 328/6, 478/11, 479/14

a. +a 43

açığca: *is.* Kartpostal.

a. +lar 412/34

adahlı: is. Sözlü, adaklı, nişanlı.

a. 173/6

a. +lara 370/28

a. +m 154/19, 436/19

a. +n 307/19

admiral: is. Ar. Amiral. Yüksek rütbeli deniz subayı.

a. 30/29, 39/70, 374/57,

a. +lar 346/60, 355/591, 426/56

a. +ları 290/86, 392/32

aèrodrom: is. Yun. Havalimanı.

a. 40/1, 136/47, 414/24

Afina: is. öz. a. Atina.

a. 3/1, 3/30, 3/58

a. +da 183/14

a. +nı 3/32

a. +nın 3/15

afiş: is. Fr. Duvar ilanı, poster, afiş.

a. 306/9

a. +da 409/19

a. +dan 312/644

a. +nı 306/1, 306/10, 306/20, 306/53, 306/91, 306/113

aftafa: is. Far. İbrik.

a. 254

a. +m 254

a. +nı 254

a. +ya 254/10

ağappağ: sf. Bembeyaz.

a. 35/18, 87/17, 112/8, 140/8, 140/8, 147/18, 157/6, 157/11, 160/31, 167/18, 181/201, 196/23, 196/59, 204/21, 225/19, 260/22, 265/20, 268/79, 272/32, 279/29, 282/10, 284/30, 289/11, 291/83, 296/80, 296/84, 297/21, 297/52, 304/9, 304/16, 305/26, 308/140, 313/35, 313/86, 315/17, 315/29, 332/14, 332/24, 335/23, 335/47, 335/155, 335/157, 342/15, 342/53, 355/28, 355/232, 355/253, 365/20, 370/34, 373/3, 375/3, 376/10, 386/13, 390/60, 394/75, 408/15, 409/5, 414/15, 417/19, 422/4, 422/54, 424/2, 427/119, 427/122, 428/7, 428/10, 429/5, 447/20, 460/5, 495/35, 515/66, 533/72, 534/68, 536/181

a. +dır 34/13

ağbeniz: sf. Akça, pakça. Beyaz ten.

a. +im 128/28

ağbeht: sf. Bahtiyar. Mutluluğa ermiş, talihli.

a. 394/74

a. +dir 346/81

ağbirçek: is. Saçları beyazlaşmış, ihtiyar, saygı gösterilen kadın.

a. 166/26, 209/15, 312/332, 484

a. +den 267/56

a. +ler 515/76

ağcağanad: is. hay. b. Sivrisinek. (*culex pipiens*)

a. 217/42, 217/44, 294/228, 309/12, 309/17, 309/62, 310/8, 310/18

ağcağayın: is. bit. b. Akağaç, akçaağaç. (*zelkova carpiniifolia*)

a. 16/6, 21/7, 373/22

ağciyer: sf. Korkak.

a. 148/2, 181/126, 195/39, 202/35, 236/15, 241/23, 265/11, 264/34, 264/35, 266/30, 293/79, 315/80, 321/63, 345/16, 355/705, 374/77, 462/180, 462/183, 468/5

a. +e 210/35

a. +i 230/50, 471/48

a. +ler 307/54, 312/89, 322/37, 330/31, 331/38, 463/33

a. +lere 527/30

a. +leri 166/31, 482/11

a. +lerin 94/35

Ağçay: is. öz. *a.* Azerbaycan'da doğup Hazar Denizi'ne dökülen nehir.

a. 312/390

Ağdam: is. öz. *a.* Azerbaycan'da bir şehir.

a. 271/12, 292/180

a. +a 497/29

Ağdaş: is. öz. *a.* Azerbaycan'da bir şehir.

a. +acan 204/18

Ağdeniz: is. coğ. *a.* Hazar Denizi'nin bir adı.

a. 304//41

ağr: is. Ağıt.

a. 313/13,

a. +a 350/62

a. +ı 351/26

ağır-yüngül: sf. Ağır hafif.

a. 296/121

ağlağan: sf. Mızımız. Vara yoğa ağlayan çocuk.

a. +dır 312/247

ağsaç: sf. Ak saçlı.

a. 461/66

ağsaçlı: sf. bk. *ağsaç*. *

a. 163/13

ağsağgal (I): sf. 1. Yaşlı. 2. Saygı hürmet edilen kimse.

a. 521/15

a. +lar 515/75

a. +ların 199/16, 199/40, 211/10, 267/54, 296/9, 312/332, 313/149, 397/21, 422/10

ağsağgal (II): is. Bir meslekte veya alanda duayen.

a. +ı 206/3, 206/25

ağsağgallıg: is. Üstünlük, hakimiyet, baş rolde olma, sözü dinlenir olma.

a. +dır 272/9

Ağsu: is. öz. *a.* Azerbaycan'da bir şehir.

a. 292/367

a. +dan 292/98

ağ şanı: is. bit. *b.* Abşeron yarımadasında yetiştirilen kaliteli beyaz üzüm türü.

a. 19/19, 124/33, 296/85, 512/17, 526/59, 534/33

a. 311/21

a. +nı 146/18, 309/83

a. +nın 379/5

a. +sı 196/20

a. +ya 41/11

a. +yam 191/15

ağuş: *is. Far.* Kucak, sine.

a. 474/13

a. +undaca 376/71

a. +unu 84/32

ağil: *sf. Ar.* Geçceği iyi gören, akıllı.

a. +leri 290/236

ağranom: *is. Yun.* Tarım mühendisi, tarım alınında uzman olan kimse.

a. +lar 290/37

ahıl: *is. Far.* Yaşlanmaya başlayan, yaşlı, ihtiyar kimse.

a. 161/2, 393/1

ahıllıg(ğ): *is.* Yaşlılık, ihtiyarlık.

a. +ı 490/53

ahı: *bağ. e.* Ama, lakin, ne de olsa ki, fakat; peki; ya; asıl, tam.

a. 8/43, 14/7, 16/42, 20/4, 28/5, 86/18, 89/24, 111/20, 124/5, 134/21, 160/6, 179/2, 210/40, 222/5, 235/22, 239/36, 239/37, 239/38, 256/30, 262/7, 262/49, 262/52, 269/25, 272/55, 282/21, 290/466, 297/36, 302, 310/59, 310/60, 313/26, 317/13, 324/82, 331/10, 351/39, 351/76, 355/145, 355/184, 355/426, 355/428, 355/432, 411/3, 424/31, 444/10, 451/17, 456/114, 459/10, 462/40, 462/153, 499/9, 499/24, 504/102, 520/121, 520/149, 524/56, 528/39, 536/39, 536/152

ahta: *sf.* İğdiş edilmiş.

a. 290/396

ahtalanmış: *sf.* İğdiş edilmiş.

a. 268/54, 294/169

ahtar-: *f.* Ara-, bulmaya çalış-.

a. 129/22, 305/62, 305/66, 312/22, 312/60, 355/328, 384/38, 433/4, 433/5, 433/6, 433/6

a. –am 201/23

a. –an 10/19, 294/102, 461/54, 466/16, 527/50

a. –anlar 60/79, 279/31, 414/1, 529/23, 529/24

a. –anlara 278/22

a. –arsan 312/90

a. –dın 228/19

a. –ıb 305/111

a. –ır 39/26, 39/29, 30/30, 169/41, 296/18, 523/77

a. –ıram 291/175

a. –ırlar 324/17

a. –ırsan 355/343

a. –ma 113/49, 139/53

a. –mayın 402/11

a. –mışam 466/38

ahtarış: *is.* Bir şey, bir yol, bir çare arama.

a. 167/30

a. +ı 310/69

a. +ında 415/38

aktual: *sf. Fr.* Güncel.

a. 204, 315/48

aktyor: *is. Fr.* Aktör.

a. 515/21

a. +dan 294/245

akule: *is. Far.* İri taneli bir pirinç türü.

a. +ye 290/485

alabahta: *is. hay. b.* Tahtalı güvercin.
(*columba palumbus*)

a. 474/16

alabezek: *sf.* Çeşitli renkte olan, alacalı bulacalı.

a. 447/31

alagöz: *is.* İri mavi göz.

a. 216/1, 291/239

a. +sen 95/32

alagözlü: *sf.* İri mavi gözlü.

a. 95/29, 401/14

alag(ğ): *is.* Yabani ot.

a. 8/23, 8/57, 191/20, 195/4, 202/30,
212, 212/3, 215/23, 312/89, 349/25, 349/25

a. +a 272/17

a. +dan 186/7

a. +ı 177/10, 212/5, 304/58

a. +ını 297/97

a. +lardan 349/21

a. +ları 128/22, 535/32

alatoran: *is.* Alaca karanlık. Şafan söktüğü zaman, henüz herşeyin apaçık seçilemediği zaman.

a. 398/3, 413/11, 436/3, 444/1, 448/46,
489/13, 495/18, 504/30

Alèksandr Ğaliç: *is. öz. a.* (1783-1848) Rus filozof. Nesnel İdealizm düşüncesini benimsemiştir.

a. +i 355/622

ali baş komandan: *is.* Başkomutan.

a. 270/2

Allah payı: *is. mec. kon.* Sadaka.

a. 466/127

Alma-Ata: *is. öz. a.* Almatı. Kazakistan'ın 1996 yılına kadar başkenti.

a. +nı 142/52, 374/39

a. +ya 142/1

Almas(z) Yıldırım: *is. öz. a.* (1907-1952) Sovyet idaresine mualif Azerbaycanlı şair.

a. 172, 172/8, 172/10, 409/57, 521/28

a. +ın 311/85

Alpamış: *is. öz. a.* Özbek, Kazak, Karakalpak, Başkırt, Tatar, Tacik, ve bazı Türk boylarının kahramanlık destanı.

a. 240/55, 271/35, 291/183

a. +la 312/463

altıkünc: *sf.* Altı köşe, altıgen.

a. 80/15

alude: *is. Far.* Alışkın, müptela.

a. +si 520/57

alvèr: *is.* Alışveriş.

a. 193/11

a. +di 257/32

aman-zaman: sf. Biricik, eşi olmayan, çok sevilen.

a. 504/11

ana betni: is. Ana rahmi.

a. +nde 290/323, 321/55

a. +ne 45/11

anbaan: zf. Ar. Far. Vakit geçtikçe, gittikçe.

a. 213/46

andır: is. kon. Sahipsiz.

a. +a 355/631

a. +ı 355/631

Antèy: is. Yun. mit. öz. a. Eski Yunan mitolojisinde büyük Libya hükümdarı.

a. 177/18

apar-: f. Götür-, taşı-.

a. 114/42, 118/141, 118/141, 118/142, 122/59, 149/32, 152/36, 155/16, 166/45, 166/47, 312/344, 355/729, 355/759

a. -a 41/76, 392/40

a. -acağlar 272/54

a. -alar 178/8

a. -am 209/57

a. -an 59/70, 427/157, 437/29

a. -andan 509/49

a. -anlar 377/25

a. -ardı 164/23, 297/40

a. -arken 259/9

a. -dı 87/28, 146, 146/4, 146/9, 146/12, 146/14, 290/165, 304/57, 332/46, 466/87

a. -dığı 8/64

a. -dılar 297/64, 304/63, 312/114, 355/463, 462/106

a. -dım 495/7

a. -dın 409/54

a. -ıb 355/858

a. -ıldı 312/101

a. -ır 3/5, 31/18, 63/37, 84/19, 181/118, 189/12, 213/56, 250/31, 257/29, 294/87, 295/41, 298/86, 298/110, 306/105, 359/13, 378/30, 502/19

a. -ıram 149/20, 229/46, 412/44, 535/55

a. -ırlar 181/117

a. -ırsan 210/12, 210/37

a. -ma 190/12

a. -mağ 39/224, 206/28, 336/71

a. -mamış 91/39

a. -mayın 313/222

a. -mır 298/85

a. -mıram 122/19

a. -muşdılar 528

a. -sa 57/9, 322/54

a. -sayıdılar 355/349

a. -sın 477/54

aparıl-: f. Götürölmek, taşınmak.

a. -dı 312/101

apaşkar: sf. Apaçık.

a. 397/9

aprèl: is. Lat. Nisan.

a. 313/79, 313/167, 315, 481/1

a. +de 481/2

a. +in 421/13

arağ(ğ): is. Ar. Votka.

a. 355/173

a. +a 355/617

a. +ın 292/151

a. +la 115/7, 245/7

arağçın: is. Azərbaycan'ın bazı bölgelerinde gelinin duvağına takılan bir çeşit gelin başlığı.

a. 139/25

a. +ı 312/514, 312/517

a. +mı 312/568

arağçınılı: sf. Başlıklı.

a. 164/3, 312/461

aram-aram: zf. Far. Yavaş yavaş, usul usul.

a. 76/44, 123/22, 163/21, 175/5, 191/3, 191/16, 192/1, 192/4, 195/8, 202/3, 221/9, 288/9, 288/10, 290/190, 295/91, 313/1, 313/152, 316/67, 316/77, 349/35, 373/12, 380/20, 394/11, 497/10, 507/21, 528/13

aramla: zf. Yavaşça, usulca.

a. 177/9, 316/29, 337/23, 359/33

aran: is. Azərbaycan kültüründe dağlık yerlere nispeten alçak ve sıcak olan yerlerin adı.

a. 7/5, 61/3, 134/5, 146/27

a. +dır 7/18

arat: is. zir. Ekim işleminden önce toprağın sulanması.

a. 171/19, 521/46, 536/178

arhac: is. hlk. Koyun ve sığır yatağı.

a. 462/113

arhayın: sf. Rahat, sakin.

a. 93/48, 293/37, 310/97, 310/137

arığ: sf. Zayıf, cılız.

a. 33/10, 291/436, 296/109

a. +dı 291/467

arığla-: f. Zayıfla-.

a. –sa 387/27

artèriya: is. tıp. Yun. Atardamar.

a. +sı 310/109

arvad-uşag: is. kon. Çoluk çocuk.

a. 290/574, 377/10

asan: sf. Far. Kolay.

a. 79/1, 90/32, 92/6, 101/10, 110/17, 117/10, 117/13, 138/2, 138/5, 139/43, 181/6, 181/94, 188/15, 188/16, 207/48, 212/22, 230/44, 230/49, 230/53, 233/7, 246/53, 247/37, 252/65, 261/14, 278/33, 292/129, 296/107, 301/66, 312/20, 312/70, 312/448, 331/4, 348/4

a. +dı 153/19

a. +dımı 330/41

a. +dır 90/32, 140/38

a. +dırmı 256/12

a. +mı 110/23

a. +mıdır 43

a. +mış 515/60

Asef Zèynallı: *is. öz. a.* (1909-1932)
Azerbaycanlı besteci.

a. 291/483

aspirant: *is. Lat.* Asistan, yardımcı.

a. +ın 235/20

assimilyasiya: *is. Fr.* Asimilasyon.

a. +nın 298/146

assimilyator: *is. Lat.* Asimilasyon
taftarı.

a. +ları 298/141

asta: *sf.* Yavaş, usul.

a. 32/10, 95/10, 98/9, 124/37, 257/28,
292/5, 294/48, 303/22, 323/27, 376/12,
378/13

asta-asta: *zf.* Yavaş yavaş, usul usul.

a. 8/54, 312/32, 313/1, 394/16, 394/49

astaca: *zf.* Yavaşça, usulca.

a. 112/2

astana: *is.* 1. Kapı eşiği. 2. *mec.*
Başlangıç yeri ve başlangıç noktasına yakın.

a. +dayam 526/9

a. +mızdan 53/4

a. +sı 360/148, 360/149

a. +sına 303/31

a. +sında 40/29, 73/3, 497/1, 497/66

a. +sından 497/17

Astara: *is. öz. a.* Kuzey ve Güney
Azerbaycan arasında, Aras Nehri tarafından
ikiye bölünen sınır şehri.

a. 66/42, 125/24, 291/499, 298/40,
358/57, 453/13

a. +dan 414/118

a. +m 361/25

a. +mı 73/8

a. +ya 351/37

Astra: *is.* Sigara markası.

a. +mız 406/1

a. +nın 397/5

aşna: *is. Far.* Dost, yakın arkadaş.

a. +sı 290/173, 393/27

a. +sının 290/112

aşpaz: *is.* Aşçı.

a. 294/245

at çap-: *dey.* At koştur-.

a. çap 157/61

a. çapır 503/39

a. çapmışığ 528/17, 528/20

atèlyè: *is. Fr.* Atölye.

a. +de 355/486

ateşgah: *is. Far.* 1. Ateşperestlerin
ibadet ettikleri yer. 2. Ateş yakılan yer.

a. 290/223

ateşgede: *is. Far. bk. ateşgah.**

a. 150/58, 306/35

a. +ler 129/21

Atlant: *is. Yun. mit.* Eski Yunan
mitolojisinde devlerin ilahlara karşı
mücadelesine karıştığı için Zeus'un emri ile
ceza olarak gök kubbeyi omzunda tuttuğuna
inanılan dev.

a. 209/9

a. +am 151/16

atom göbeleyi: *is.* Atom bombasının patlamasını sonucu ortaya çıkan mantar şeklindeki duman.

a. 310/32

avar: *is.* Tekne küreği.

a. 294/70, 294/74, 294/85, 342/19

a. +lar 342/13

a. +ları 316/8

a. +ların 342/17, 342/74, 342/76, 342/82

avara: *sf. Far.* Aciz.

a. 374/88

avazı-: *f.* Rengi kaç-, sol-.

a. -yır 126/3

Avèsta: *is.* Eski İranlıların dini olan Mecusiliğin kutsal kitabı.

a. 294/148

a. +nı 355/575

a. +nın 294/150

avğust: *is. Lat.* Ağustos.

a. 99/10, 298/19

a. +un 124/27, 291/512

Avrora: *is.* Rus İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri'nde ve Sovyet Deniz Kuvvetleri'nde görev yapmış savaş gemisi.

a. 41, 41/101

a. +nın 37/82

avtobus: *is. Yun.* Otobüs.

a. 277/11, 338/11, 355

a. +a 309/3, 309/27, 355/606

a. +da 84/79, 203/6

a. +dan 173/3, 313/111, 442/3

a. +lar 304/83, 309/38

a. +tan 195/7

a. +u 309/31, 313/66

a. +un 421/6

a. +unu 292/194

avtoğelem: *is. Yun.* Dolma kalem.

a. 476/22

avtoğraf: *is. Fr.* Otopograf. Bir yazarın veya kişinin kendi elinden çıkan yazı.

a. 364/10

avtomat (I): *is. Yun.* 1. Canlıların hareketlerini taklit edebilen bir çeşit makine. 2. Otomatik telefon.

a. 486/21

a. +dan 259/14

avtomat (II): *is. Yun.* Otomatik silah.

a. 3/44, 101/18, 352/15, 352/15, 352/16, 353/21, 354/1, 355/120, 355/134, 355/134, 359/35, 390/55, 430/5, 452/14, 524/45

a. +a 355/794

a. +da 390/9

a. +dır 367/15

a. +ı 355/418, 455/54, 514/38

a. +ın 2/23, 352/42, 364/13, 365/14, 410/5, 479/47, 515/14

a. +la 313/42, 390/47, 450/46

a. +lar 399/7, 452/13, 469/24

a. +ların 355/79, 425/21, 457/5

avtomatlı: *sf.* Otomatik silahı olan.

a. 346/16, 355/439, 362/2, 401/8, 424/39, 425/8, 479/42, 488/19, 520/62, 522/3

a. +lar 528/2, 528/5

a. +san 536/49

avtoportrèt: *is. Fr.* Bir sanatçının kendi eliyle yaptığı portresi.

a. 85

a. +in 273/20

aye: *is. Ar.* Ayet.

a. 252/45

a. +ler 402/37

a. +si 478/24

ayığ-sayığ: *sf.* Uyanık, akli başında, anlayışlı.

a. 104/1, 290/55, 436/35

aylan-: *f.* 1. Dönüp durmak-. 2. Baş dön-.

a. +dı 172/14

a. +ır 291/14

Ayli sonata: *is. müz.* Ludwig van Beethoven'ın 14. Piano Sonatı. Popüler adı ile Ayışığı Sonatı.

a. 523/129, 523/132

aynabend: *is. Far.* 1. Camlı balkon, pencereleri çok büyük oda. 2. Sera, camlı taraça.

a. 248/3

a. +i 466/106

aynalı: *is.* Üstten doldurulan tek namlulu tüfek.

a. +nı 39/177

aypara (I): *is. Far.* 1. Ayın yeni ay hali. 2. Hilal şeklinde yapılmış süs eşyası.

a. 181/38, 182/7, 199/25, 291/239, 292/51, 299/23, 312/228, 313/5, 316/87, 333/27, 342/31, 355/99, 355/183, 355/423, 355/441, 355/826, 355/848, 425/69, 494/25, 521/10, 525/9

a. +dır 512/51

a. +m 518/23

a. +mdan 509/51

a. +nın 199/26

a. +sı 176/5

a. +ya 349/43

aypara (II): *is.* Yapılışına ve şekline göre adlandırılan bir küpe.

a. 142/19

ayparalı: *sf.* Hilali olan.

a. 355/182, 496/17

aysbèrg: *is. İng. coğ.* Buz dağı.

a. +em 159/29

Azadlıq meydanı: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın başkenti Bakü'nün merkezinde bir meydan.

a. 370/31

a. +dır 322/16,

a. +nda 355/933, 385/1, 402/12

azar: *is. Far.* 1. Hastalık. 2. Rahatsızlık, dert, keder, sıkıntı.

a. 355/507, 371/9

a. +ı 216/48,

a. +ına 143/29

a. +ını 256/47

a. +ları 252/59

azdır-: f. 1. Yolunu kaybetmesini sağla-. 2. Yanlış yola sevk-et-.

a. –anlara 261/47

a. –mağ 162/6

a. –mış 64/20

Azərbaydjanskiy yazık: is. Rus. Azərbaycan dili.

a. 291/392

Azılı mağarası: is. coğ. a. Azərbaycan'ın Füzuli Rayonu'nda bulunan ve ilk insan yerleşimlerinden birisi olan mağara.

a. +nda 496/41

az-: f. 1. Yolunu kaybet-. 2. Ahlaksızlaş-.

a. –an 310/150

a. –ana 217/72

a. –anlara 316/36

a. –ıb 378/39

a. –ırlar 295/14

a. –mağımı 184/2

a. –mış 387/7, 387/8, 387/10, 387/13, 387/15

azuğ: is. Besin, nevale, azık.

a. 510

a. +em 79/22

a. +min 507/11

a. +miz 496/41

B

babat: sf. Normal.

a. 351/25

Babek: is. öz. a. VIII. yüzyılda Azerbaycan'da Arap işgaline karşı çıkarak başlayan isyan hareketini yürüten komutan.

b. 69/40, 81/39, 97/27, 103/44, 118, 118/47, 118/65, 118/88, 118/104, 118/116, 118/147, 120/4, 146/68, 150/20, 181/57, 200/64, 291/119, 297/79, 298/12, 313/87, 316/103, 324/64, 351/68, 355/199, 355/205, 355/205, 355/207, 355/209, 363/4

b. +deki 291/477

b. +e 298/9

b. +i 59/69

b. +im 39/160

b. +ime 312/789

b. +in 39/163, 118/50, 291/45, 305/64, 342/34

b. +ler 374/43

b. +lerim 291/457

Babek ğalası: is. öz. a. İran'ın Kalibar şehri yakınlarındaki bir dağın tepesinde bulunan büyük kale.

b. 146/32, 518/40

b. +na 143/41

bac: is. Far. Vergi, haraç.

b. 114/4, 139/35, 355/619

badımcan: is. bit. b. Patlıcan.
(*solanum melongena*)

b. +a 169/52

badya: is. Rum. Süt sağılan kap.

b. +nın 350/59

bağa: is. hay. b. Kaplumbağa. (*testudo*)

b. 290/431, 377/66, 393/33

b. +lar 301/46, 526/33, 536/147

b. +larım 461/52

b. +nın 290/187, 290/432, 367/2

bağat: is. Bağ bahçe.

b. 94/37

bağ-bağat: is. bk. *bağat**

b. 230/23, 282/18, 360/24

b. +ın 248/5

bağ-bere: is. bk. *bağat**

b. +sinden 305/47

bağlama: is. Paket.

b. 155/32, 379, 379/23

b. +da 379/19

b. +sı 355/407

b. +nın 379

b. +sına 379/16

bahem: zf. Far. Birlikte, beraber.

b. 145/15

bais: is. Ar. Sebep olan.

b. 416/23

Bakatin: is. öz. a. (1937-2022) Vadim
Bakatin. KGB'nin son başkanı.

b. 523/104, 523/107, 523/112, 523/113,
523/114, 523/147

bala (I): is. Çocuk, yavru, evlat, bebek.

b. 24/31, 24/31, 45/38, 68/37, 86/12,
267/10, 291/260, 291/421, 295/2, 311/5,
312/261, 312/261, 312/262, 312/293,
312/293, 312/294, 312/356, 351/74, 351/78,
351/82, 351/103, 355/198, 360/152, 447,
447/6, 451/15, 466/87, 466/88, 466/90,
466/90, 466/133, 507/11, 518/22, 536/277

b. +dan 3/33

b. +lar 68/15, 68/15, 68/16, 74/7, 74/7,
181/78, 294/260, 310/48

b. +lara 111/33

b. +larım 68/4, 201/32, 393/29

b. +larının 290/421, 298/160

b. +m 24/2, 24/5, 35/39, 55/2, 55/4,
55/41, 55/43, 106/48, 121/22, 156/7, 156/8,
156/18, 156/18, 161/12, 219/35, 222/3,
282/24, 290/189, 290/230, 290/234, 290/238,
290/242, 292/10, 294/48, 295/52, 303/26,
303/29, 308/71, 312/252, 312/253, 312/257,
312/286, 313/70, 313/75, 323/124, 324/103,
334/28, 334/29, 334/36, 336/60, 346/5,
373/4, 381/34, 395/19, 409/37, 411, 412/23,
438/57, 447/38, 447/39, 447/40, 447/41,
451/7, 472/30, 477/45, 526/4

b. +ma 29/13, 156, 394/84, 394/88,
428, 466/7, 477, 498/11, 504/180

b. +mdı 334/57

b. +mdır 68/17, 68/38, 240/53

b. +mı 319/45, 381/21, 497/21

b. +mın 291/535, 311/23, 312/282,
451/10, 485/32

b. +mız 217/47
b. +mıza 504/286
b. +msan 45/16, 45/52, 274/31, 504/11
b. +n 15/46, 74/32, 209/25, 219/14, 308/138, 504/214
b. +na 291/277
b. +ndır 308/79
b. +nı 120/13, 122/17, 146/5, 146/10, 312/660
b. +nın 290/468
b. +nız 290/547
b. +nızam 511, 511/50
b. +sı 55/42, 106/8, 118/17, 221/2, 285/44, 290/182, 322/44, 355/70, 355/539, 406/1, 409/46, 425/44, 428/22, 428/25, 434/18, 455/29, 523/24, 533/51
b. +sıdır 360/151, 449/59
b. +sın 290/182
b. +sından 313/78
b. +sını 320/39, 324/50, 374/65, 418/38, 466/123, 511/23, 536/46
b. +sının 313/44
b. +sısan 291/138, 504/68
b. +sıyam 233/62, 511/22
b. +sıydın 229/11
b. +sıyığ 104/21, 104/24, 371/37
bala (II): *sf.* Küçük.
b. 130/42, 131/24, 201/36, 267/6
b. +sısan 310/7
bala-bala: *zf.* Ufak ufak, yavaş yavaş.

b. 237/17, 237/20
balaca: *sf.* Küçük.
b. 19/31, 68/20, 96/11, 102/1, 121/13, 175/4, 175/14, 177/1, 250/22, 290/85, 290/142, 309/23, 311/27, 342/28, 355/300, 355/553, 379/4, 379/23, 389/7, 396/10, 397/11, 399/8, 405/17, 413/6, 414/82, 418/17, 424/24, 429/21, 438/11, 470/32, 486/7, 490/13, 507/5, 518/24, 527/37
b. +am 303/26, 303/29, 303/39
b. +lar 518/20
balacalaş-: *f.* Küçül-.
b. -ib 291/439
balacalı: *zf.* Küçüklü.
b. 116/44
balag(ğ): *is.* Etek, paça.
b. +dan 321/40
b. +ı 291/502
balıgğulağı: *is.* Deniz kabuğu.
b. 519/29
balınc: *is.* Yastık.
b. 111/26, 169/1, 292/55
b. +ı 23/5
b. +ım 383/3
b. +ımsınız 327/16
balış: *is. bk. balınc*.*
b. +ı 289/13
b. +lar 380/8
balışüzü: *is.* Yastık kılıfı.
b. 356/8

Balkar: is. Türklerin Kıpçak kolundan olan bir boy.

b. 316/62

bambuk: Malz. bit. b. Bambu. (*bambusa vulgaris*)

b. 448/29

ban (I): is. 1. Tavan arası. 2. Araba kasası.

b. 301/23

b. +da 425/19

ban (II): is. Ötüş (horoz).

b. +ı 377/49

banda: is. Çete.

b. +lara 525/61

b. +sıdır 355/643

bandèrol: is. Fr. Bandrol.

b. 141/14

banditizm: is. Haydutluk.

b. +ini 444/55

banka: is. Kavanoz.

b. 84/77

banla-: f. Öt-.

b. +yan 70/18

bapbalaca: sf. Çok küçük, küçücük.

b. 396/31

barama: is. İpek kozası.

b. +ya 292/57

bardan: is. Çuval.

b. 308/130, 313/40

bare: is. Konu, mevzu.

b. +de 321/2, 510

barrikada: is. Fr. Barikat.

b. 355/178, 451, 451/12, 451/12

b. +dan 203/43, 322/4

b. +lar 203/44

b. +ya 159/49, 355/178

basabas: is. Kargaşalık, izdiham, sıkışıklık.

b. 148/1

b. +da 313/202

Basarkêçer: is. öz. a. Azerbaycan'ın Kelbecer ve Gedebeş bölgeleri ile sınırdaş olan günümüzde Ermenistan sınırları içerisinde kalan şehir. 1969 yılında Ermenistan şehrin adını Vardenis olarak değiştirmiştir.

b. 355/466

b. +i 536/298

b. +in 350/56

basdır-: f. Göm-.

b. -a 383/6

b. -dın 93/39

b. -mağ 78/83, 388/23

basdırıl-: f. Gömül-.

b. -acağ 199/13, 199/14, 199/20

b. -an 304/66, 355/966

b. -dı 199/37, 199/38

b. -ır 81/37

b. -mış 234/50

basmarla-: f. Aniden yakala-, çullan-.

b. –dın 409/69

b. –yır 355/115

baş çek-: *dey.* 1. Uğra-, yanına git-. 2.

En ön safta ol-.

b. çekdim 291/419, 335/156

b. çeke 209/10

b. çekek 340/7, 360/10

b. çeker 138/8

b. çekib 499/3

b. çekim 311/20

b. çekmeye 118/42

baş(ını) girle-: *dey.* Vaktini boşa geçir-

b. girlemek 267/24

b. girleyen 536/314

b. girleyenler 553/31

b. girleyesen 94/45

b. girleyir 104/4

başa düş-: *dey.* Anla-.

b. düş 144/29, 291/393

b. düşmür 8/32

başa sal-: *dey.* Anlat-, izah et-, kafasına sok-.

b. sal 290/162

b. salasan 294/190

b. salsın 355/509, 355/510

başa vur-: *dey.* Bitir-, tamamla-.

b. vurdu 167/37

b. vurmalsın 504/285

b. vurmayan 80/39

b. vurmuş 332/30

baş-ayağ: *zf.* Tersine, aksine.

b. 290/149

başçı: *is.* Başkan, önder.

b. 247/34, 258/11, 258/13, 266/19, 312/329, 323/85, 347/11, 347/14

b. +sı 290/582, 355/638

başdaşı: *is.* Mezar taşı.

b. 355/46, 386/36, 388/8, 529/104, 536/281

b. +ma 331/21

b. +n 384/13

b. +na 457/13

b. +nda 313/152, 360/118, 446/34, 462/217

b. +nı 291/48, 313/133

başalovlu: *sf.* Heyecanlı.

b. 388/47

baş(ı)n gora es-: *dey.* Ölüme yakın ol-.

b. esenler 324/15

b. esirken 234/60

b. esse 261/1

başına dön-: *dey.* Birini çok sev-, gereğinden fazla ihtimam göster-.

b. döndüyüm 76/35, 155/44

b. dönen 181/66

b. dönüm 449/63

b. dönümle 14/10

başını bula-: *dey.* Kafasını sallayarak tasvip etmediğini, hoşlanmadığını bildir-.

b. bulayıb 427/109

başıuca: *sf.* Gururlu.

b. 512/4

b. +yam 252/38

başmağ(ğ): *is.* Üstü kapalı, arka tarafı ve pençesinin yarısı açık olan kadın veya erkek ayakkabısı.

b. +ın 333/21

b. +lar 142/13

b. +ları 313/191

başmağlı: *sf.* Ayağında ayakkabısı olan.

b. 91/52, 139/33

batarèya: *is. İt.* Batarya.

b. 355/356, 425/20

bat-bat: *is. bit. b.* Ban otu. Patlıcangillerden, hekimlikte kullanılan, uyuşturucu ve zehirli, otsu bir bitki. (*hyoscyamus niger*)

b. 44/35

Bauman: *is. öz. a.* (1925–2017) Zygmunt Bauman. Polonyalı sosyolog ve filozof.

b. +mı 33/18

bayağ: *zf.* Bir az önce.

b. 126/29, 153/3, 290/146, 300/34, 323/5

bayağdan: *zf.* Biraz önceden.

b. 23/3, 295/100, 414/4, 423/1

bayağkı: *sf.* Biraz az önce olmuş.

b. 15/21, 237/14, 312/579, 423/34, 424/41

bayatı: *is. müz.* Azerbaycan ve Türkmen edebiyatlarına ait bir mâni şekli.

b. 152

b. +da 316/42

b. +lar 312/169

b. +lardan 291/205

b. +msan 496/28

b. +mı 350/62

bayati-şiraz: *is. müz.* Azerbaycan musikisinin yedi asıl muğamından birisi.

b. 64/73

bayır: *is.* Dışarı, açıklık, sokak.

b. 123/5

b. +a 290/89, 305/72, 378/58

b. +da 41/23, 157/6, 305/73, 393/40

b. +dan 390, 390/11, 390/13

bèçe: *is.* Piliç.

b. +si 295/22

bèhişt: *is. Far.* Cennet.

b. +i 146/36

bèkar: *is. Far.* İşsiz.

b. 12/26, 12/26

bèl bağı: *is. etn.* Kemer, kuşak.

b. +mı 535/11

bèldik: *is.* Kemer.

b. 142/27

bèleden-bèle: *zf.* Bir taraftan öbür tarafa, bu yandan o yana.

b. 196/22, 427/144

Bèloyannis: *is. öz. a.* (1915-1952)
Nikos Beloyannis. Yunan Komünist Partisi'nin yöneticisi ve halk önderi.

b. 3/7, 3/35, 3/47, 3/54

b. +in 3

Bèlucistan: *is. öz. a.* Pakistan'ın en büyük eyaleti.

b. 118/83

bèşbèter: *sf. Far.* Çok kötü.

b. 355/529, 355/647, 363/72

b. +dir 355/647, 535/40

beyni caz: *dey.* Boş beyinli, kafasız.

c. +lar 341/128

bebir: *is. Far. Pars. (panthera pardus)*

b. 462/126

b. +leri 209/43

b. +lerim 291/456

b. +sen 166/34

bedaheten: *zf. Ar.* Hazırlıksız, doğaçlama.

b. 362

bedeḥlaḡ: *is.* Ahlaksız.

b. 205/17, 520/23, 536/286

bedḥah: *sf. Far.* Başkasının kötülüğünü isteyen, kötü yürekli.

b. +a 268

b. +lara 231/1

b. +larım 233/55

beher: *Far.* Ürün, mahsul, meyve.

b. 196/15

b. +i 536/6

behmeni: *is.* Azerbaycan âşık edebiyatında 19. yüzyılda Âşık Behmeni tarafından meydana getirilen bir makam.

b. 340/53

beḥtever: *sf. Far.* Bahtiyar.

b. 80/19, 170/25, 289/43, 303/72, 394/40, 422/32, 459/2

b. +dim 459/41

b. +ik 312/732

b. +sen 8/61, 82/21, 279/35

beled: *sf. Ar.* Bildik, tanıdık, aşına.

b. +em 29/27, 269/3, 269/5

beledçi: *is.* Kılavuz, rehber.

b. +den 442/5

b. +m 27/2

belen-: *f.* 1. Bulan-. 2. Kundaklan-.

b. –di 531/8

b. –em 521/9

b. –erem 130/27

b. –ib 355/540, 360/23, 360/24, 360/27, 360/28

b. –ir 360/29, 360/30, 361/30

b. –memisen 419/5

b. –miş 305/96, 352/12, 355/371, 385/12, 394/92, 468/29, 524/28, 536/201

b. –se 322/44, 460/45

beli: *e. Far.* Evet.

b. 1/3, 10/3, 18/17, 25/27, 59/54, 78/20, 84/26, 86/20, 91/1, 103/40, 117/30, 122/54, 145/35, 178/1, 178/21, 228/40, 233/5, 268/17, 302/20, 304/83, 308/18, 310/62, 310/74, 350/95, 360/12, 396/31, 402/28, 402/51, 427/138, 433/5, 468/63, 520/28, 535/7, 535/7

bem: *is. Ar. mûz.* Bam. En kalın ses.

b. +inden 224/17

b. +ini 308/88

bend-bere: *is.* Sınır, geçit.

b. +ni 417/12

benövşe: *is. Far. bit. b.* Menekşe.
(*viola tricolor*)

b. 39/316, 79/3, 132/3, 136/46, 156/17, 195/4, 207/65, 216/21, 237/18, 285/57, 291/246, 305/45, 307/20, 310/7, 314/6, 317/5, 320/37, 323/49, 327/33, 343/14, 411/38, 500/11, 504/103, 510/12, 516/27, 520/157, 531/39, 536/174

b. +den 270/42, 355/369

b. +ler 7/13, 59/8, 94/41, 277/10, 338/10

b. +lerin 209/7

b. +m 380/16, 494/4, 526/77, 527/33, 527/36, 533/19

b. +ni 417/16, 504/214

b. +nin 312/442

b. +sine 528/80

b. +siydin 246/11

b. +ye 79/4, 364/4, 458/32, 514/36

b. +yem 312/287

b. +yi 504/179

benövşeli: *sf.* Menekşeli.

b. 427/151

berbezekli: *sf.* Süslü, görkemli.

b. 268/25, 411/49

bere: *is.* Siper.

b. +sinde 290/412, 292/118

berel-: *f.* Gözleri korku, heyecan, şaşkınlık ve hiddet gibi nedenlerden dolayı koçaman aç-.

b. -ir 355/786

berğ vur-: *dey.* Parla-, ışılda-.

b. vura 355/90

b. vuracağı 144/23

b. vuran 85/12, 296/85

b. vurarmış 78/41

b. vursun 380/4

b. vurur 41/14

bergerar: *is. Far.* Sabit, yerleşmiş.

b. 196/5

bes (I): *zf. Far.* Yeter.

b. 187/14, 476/24

b. +di 286/4

b. +dir 8/35, 25/31, 137/32, 267/22, 476/24

b. +im 346/101, 454/25, 531/11

bes (II): *e. Far.* Peki.

b. 6/23, 27/22, 30/31, 33/13, 39/15, 47/68, 58/6, 88/21, 90/69, 92/38, 93/16, 100/1, 104/34, 110/16, 110/22, 116/72,

119/38, 122/2, 122/11, 126/3, 126/29,
146/68, 151/11, 151/21, 151/25, 159/11,
161/3, 161/4, 161/8, 169/16, 174/27,
181/175, 191/12, 212/23, 213/28, 213/30,
225/24, 230/5, 230/18, 233/8, 239/24,
239/27, 240/63, 246/43, 246/47, 258/22,
260/12, 260/37, 262, 262/6, 262/11, 262/20,
262/24, 264/37, 268/74, 280/7, 286/2,
290/271, 291/20, 291/112, 291/276,
291/276, 291/482, 291/494, 292/269,
294/182, 294/233, 301/37, 301/38, 301/52,
303/10, 305/30, 305/31, 305/36, 305/38,
306/43, 307/18, 307/19, 307/19, 308/8,
308/15, 309/8, 309/69, 310/61, 310/85,
312/122, 312/252, 312/815, 313/24, 313/33,
313/72, 313/93, 326/20, 334/36, 334/44,
336/24, 336/39, 342/24, 348/12, 349/25,
351/199, 353/23, 355/367, 355/369, 355/635,
355/857, 363/27, 374/64, 378/5, 378/27,
382/8, 382/9, 386/30, 393/26, 393/38,
396/12, 396/21, 406/2, 421, 421/2, 421/4,
421/4, 424/45, 425/36, 427/72, 429/30,
444/10, 444/16, 450/60, 452/32, 464/4,
469/48, 472/20, 477/20, 483/11, 486/29,
503/67, 504/85, 504/258, 536/26, 536/37,
536/79, 536/88, 536/118, 536/143, 536/288

bes èle-: *dey.* Yet-, kâfi gel-.

b. èler 60/82

b. èlemeyir 308/1

bes èt-: *dey.* Yet-, kâfi gel-.

b. èder 238/13

b. ètmir 295/13, 363/77

besi: *zf. Far. kl.* Yetecek kadar, fazla.

b. +dir 295/51, 343/43, 468/18, 528/80

bestenigar: *is. Far. müz.* Çahargâh makamında “*Berdaşt*” ve “*Maye*” kısmından sonra gelen bölüm.

b. +ım 346/92

bığ: *is.* Bıyık.

b. +ı 393/13

b. +ıma 440/11

b. +ıyla 402/64

b. +lar 345/5

b. +ları 355/640

b. +larımı 397/3, 433/9

b. +ların 515/64

bığaltı: *zf.* Bıyıkaltı (gülmek).

b. 6/41

bığlı: *sf.* Bıyıklı.

b. 303/55, 307/84, 488/7

b. +san 480/38

bibi: *is.* Hala.

b. +min 155/60

Bibihanım: *is. öz. a.* Emir Timur’un Semerkant’ta yaptırdığı, karısı Saray Melik Hanım’ın halk arasındaki lakabı ile anılan cami.

b. 139/15, 472/12

bic: *is.* Piç.

b. +lerin 290/406

biçenek(y): *is.* Biçilecek yer, otlak, çimenlik.

b. +lere 209/30

b. +yin 427/67

bifer: *sf. Far.* Yetersiz, özensiz.

b. +dir 245/34

bihuşuğ: *is.* Baygınlık.

b. 280/15

Bilgeh: *is. öz. a.* Bakü'de Hazar Denizi sahilinde bulunan bir yerleşim yeri.

b. 67/52

b. +in 67/25

bilici: *sf.* Bilgili, bilgin.

b. +ler 299/52

b. +si 312/42

bilik: *is.* Bilgi, bilim.

b. 93/21, 136/26, 308/14

b. +i 202/45

b. +imi 296/13

b. +in 51/3, 536/95

bilyard: *is. Fr.* Bilardo.

b. 248/3, 272/6, 290/111

binelen-: *f.* Kurul-, yurt tut-.

b. -di 294/96

b. -miş 311/86

biotok: *is. Fr.* Biyoenerji.

b. +lar 277, 277/45, 338, 338/44

birbaş: *zf. bk. birbaş.* *

b. 187/2, 355/761, 528/22

birbaş: *zf.* Doğruca, dosdoğru, hiçbir yerde durmadan.

b. 100/27, 119/22, 304/86

birbebiri: *zf.* Birer birer, teker teker.

b. 35/34, 429/14

birçekli: *sf.* Perçemli, kâküllü.

b. 291/150, 299/6, 299/9, 299/66, 306/47

birelli: *sf.* Elinde veya kolunda sakatlık bulunan, çolak.

b. +de 380/16

birge: *zf.* Birlikte, beraber.

b. 30/7, 30/8, 38/11, 64/78, 64/80, 80/33, 86/19, 90/107, 124/47, 131/49, 200/17, 200/18, 200/19, 202/47, 250/51, 305/86, 355/323, 392/44, 429/59, 429/60, 503/69, 526/69, 532/38, 536/173

birteher: *zf.* Zorlukla, güçlükle.

b. 209/56, 236/25, 297/39, 297/40, 351/22, 351/23, 351/29, 351/54, 351/56, 355/366, 360/55, 388/12, 431/22

biyaban: *is. Far.* Çöl.

b. +lar 532/62

biyan: *is. bit. b.* Meyan. (*glycyrrhiza glabra*)

b. 192/11, 305/89, 519/32, 526/30, 535/33

b. +lar 485/19

b. +ları 161/33

b. +ların 305/96

bioloğii: *is. Fr.* Biyoloji.

b. 291/391

blakirator: *is. Fr.* Barikat, engelleyici.

b. 353/16, 359/16

blokada: *is. İng.* Kuşatma, abluka.

b. +sı 346/85, 346/86, 346/108, 346/109

boğanağ: *is.* Boğucu, bunaltıcı, sıcaklık.

b. +dır 123/17

boğmalan-: *f.* Tıkın-.

b. 241/17, 241/21, 346/72

boğmalığ(ğ)ın olsun: *dey.* Zehir zıkkım olsun.

b. olsun 236/32

Boris Pasternak: *is. öz. a.* (1890-1960) Boris Leonidoviç Pasternak. Rus şair, yazar çevirmen.

b. +ın 181/121

boşgab: *is.* Tabak.

b. +a 427/7

b. +ı 380/11

b. +ın 264/14

b. +ım 321/29, 450/14

b. +ının 358/31

boşgab dibi yalan-: *dey.* Yaltaklan-.

b. yalayan 148/12, 234/62, 351/92, 530/96

b. yalayana 320/19,

b. yalayanlar 323/88, 345/45

boyana: *is. Yun. bit. b.* Anason. (*pimpinella anisum*)

b. 178/16, 301/47, 305/89, 526/30

boyar: *is. Rus. tar.* Eski Rusya'da ve Moskova Prenslüğünde asilzade.

b. 294/210

boynuyoğun: *sf.* 1. Ensesi kalın. 2. *mec.* Varlıklı, zengin.

b. 313/54, 349/33

b. +lar 355/711

b. +un 415/23

bozdar: *is. hlk.* Boz renkli çoban köpeğine verilen ad.

b. 520/107

Bozsu: *is. coğ. a.* Özbekistan'ın Taşkent şehrinde bulunan Enhar su kanalının eski adı.

b. 140/2, 164/36, 337/38

böhtan: *is. Ar.* İftira.

b. 233/44, 346/64, 346/65, 346/68, 346/83

b. +dan 517/15

b. +ın 347/73, 355/700

b. +ına 230/8

böhtançı: *sf.* İftiracı.

b. +ya 346/71

böyrek(y): *is. anat.* Böbrek.

b. +i 272/51

Böyükşor: *is. coğ. a.* Azerbaycan'ın Abşeron Yarımadası'nda bulunan göl.

b. +da 239/24, 425/49

Brandenburg: *is. öz. a.* Almanya'da bir eyalet.

b. 532/33

Brèjnèv: *is. öz. a.* (1906-1982) Leonid İlyiç Brejnev. Ukraynalı Sovyet politikacı.

1964-1982 yılları arasında SSCB'yi yönetmiştir.

b. +in 406/17, 529/107

b(è)rèzènt: *is. Hol.* Su geçirmez kalın dayanıklı kumaş, branda.

b. 425/15, 425/33, 425/65, 425/77

b. +le 310/105

brèzèntli: *sf.* Brezent kumaş ile örtülü.

b. 365/15

brigadir: *is. Alm.* Herhangi bir kuruluştaki çalışan işçi gruplarının lideri.

b. 290/346

brilyant: *is. Fr.* Pırlanta.

b. 126/32, 200/34, 422/33, 528/50

b. +a 308/23

b. +ı 273/4

brilyantlı: *sf.* Pırlantalı.

b. 290/113

Buhènvald: *is. öz. a.* II. Dünya Savaşı döneminde Nazilerin Almanya sınırını içerisinde kurduğu toplama kampı.

b. 536/140

buhov: *is.* Pranga, zincir.

b. +ları 299/8, 299/67, 394/8

b. +larını 530/33

buhovla-: *f.* Prangala-, zincirle-.

b. -mışdır 85/16

b. -yib 233/57

buhovlu: *sf.* Prangalı, zincirli.

b. 426/4

buhovsuz: *sf.* Prangasız, serbest.

b. 426/4

buhağ: *is.* Çene altı, gerdan.

b. 6/14

buki: *is. bit. b.* Özbekistan'da yetişen bir üzüm türü.

b. 138/27

bulama: *is.* Yeni doğum yapmış hayvanın ilk sütü, ağız.

b. +sı 466/125

Bulla adası: *is. coğ. a.* Hazar Denizi'nde bulunan Bakü takımadalarının en büyüğü.

b. 116/55

bupbu: *is. hay. b. bk. şanabub.**

b. 185/31

buraz: *is.* Halat.

b. 294/81

burlak: *is.* Halat ile gemi çeken işçi.

b. +lar 212/10

burulğan: *is.* 1. Hortum, girdap. 2. Şiddetli fırtına.

b. +ında 276/13

b. +lar 312/260, 319/23

b. +ları 242/27

b. +ların 302/43

burulğan: *is. bk. burulğan.**

b. 355/318

b. +dan 2/48

buta: *is. Far.* Küçük çiçek motifi.

b. 128/40, 128/40

b. +sında 312/530

butalı: is. sf. Üzerinde çiçek motifi olan.

b. 139/25

butulka: is. Rus. Şişe.

b. 444/41, 444/44

Buzovna: is. öz. a. Azərbaycan'ın Bakü şəhərində bulunan bir yerləşim yeri.

b. +da 304/74

büdre-: f. 1.Tökezle-. 2.Yanıl-.

b. –dim 483/12

b. –dinmi 447/48

b. –me 160/56, 328/32

b. –meden 149/2, 191/8

b. –mek 98/15

b. –meyesen 98/16

b. –se 312/141

b. –sem 181/186, 196/1, 528/6, 528/10

b. –sen 98/10, 277/19, 338/19

b. –yen 166/41, 300/34, 355/756

b. –yende 9/13

b. –yenin 530/53

b. –yer 313/113, 438/35

b. –yib 328/34

b. –yir 248/8

bülov: is. Bileği, bileği taşı.

b. 202/12, 294/263, 437/21, 445/18, 468/4, 520/37

b. +e 291/161

bülövle-: f. Bile-, keskinleştire.

b. –yen 415/28

bürkü: is. Bunaltıcı sıcak, boğucu hava.

b. 311/1, 335/31

b. +sünden 304/79

büsat: is. Ar. Şenlik, ihtişam, eğlence.

b. 297/28, 340/52

büt: is. Far. Put.

b. 305/51, 395/27, 438/65, 491/14

b. +leri 88/13, 290/30, 482/12

b. +lerin 143/38

b. +ü 88/22

b. +ün 88/14, 88/20, 88/25

bütəne: is. Far. Puta tapılan yer.

b. +ye 88/13

bütöv: sf. Bütün.

b. 119/27, 127/13, 150/25, 206/41, 211/28, 228/51, 228/73, 256/19, 258/12, 292/264, 293/22, 294/183, 307/80, 312/12, 312/77, 316/6, 326/33, 326/34, 330/16, 444/60, 446/39, 536/127

b. +ü 339/60

bütövlən-: f. Bütünleş-.

b. –ib 364/8

C

Cabbar Ğaryağdı(oğlu): is. öz. a. (1861-1944) Cabbar İsmail oğlu Karyagdioğlu. Azərbaycanlı besteci ve şarkıcı.

c. 342/3, 342/5, 342/7

cadar-cadar: zf. Çatlak çatlak, yarık yarık.

c. 128/5, 273/41, 327/9

caduger: is. Far. Sihirbaz, büyücü.

c. 442/23

cahargah (çahargah): is. müz. Far. Azərbaycan halk müziğinde bulunan yedi ana muğamdan biri.

c. +ı 523/51

calağ: is. Bitkinin aşılı kısmı.

c. 206/28

c. +san 330/35

calağlan-: f. Aşılan-.

c. –an 310/104

calağ vur-: dey. 1. Aşıla-. 2. Ekle-.

c. vurağ 452/37

c. vuran 255/18

c. vurardı 217/23

c. vurum 472/14

c. vurun 452

calan-: f. 1. Eklen-. 2. Kenetlen-.

c. –ar 138/3

c. –arsa 306/89

c. –dımı 144/34

c. –ıb 137/9, 309/88

c. –ır 470/28

cam: is. Far. Bardak, kadeh.

c. 155/8, 282/9

c. +ım 146/35

c. +san 509/53

canamaz: is. Far. Seccade.

c. 254

c. +a 502/8

c. +dır 476/26

c. +ı 254, 254/5, 312/134

c. +ım 254, 475/26

c. +ın 254/7

c. +la 254/14

Canbaz ğala: is. tar. öz. a. Özbekistan'da tarihi bir kale.

c. 164/35

Caparidze: is. öz. a. (1880-1918) Prokofî Caparidze. Gürcü asıllı siyasetçi.

c. 39/40

car: is. Çağrı, yayılmış haber.

c. 347/67

car çek-: 1. İlan et-, haber ver-. 2. Aleme yay-, herkese duyur-.

c. çekdi 296/60

c. çekdiyin 93/4, 249/18

c. çeke bilmez 393/47

c. çekecem 347/67

c. çekir 378/60, 385/17

cavab ğaytar-: Kaba cevap ver-, karşı gel-.

c. ğaytarmağa 237/10

Cavad Bey: is. öz. a. (1923-1992) Cavad Mircavadov. Azərbaycanlı rəssam.

c. 312/46

Cavad Hən: *is. öz. a.* (1748-1804)
Gence Hanlığı'nın son hanı.

c. +ı 294/133, 308/101

c. +ın 312/812

Cavad Həyət: *is. öz. a.* (1925-2014)
İranlı Azərbaycan Türkü, İran'da yayınlanan ilk Türkçe dergi "Varlık Dergisi"nin sahibi ve kalp cerrahı.

c. 312/763

Cavanşir: *is. öz. a.* (616-681) Kafkas
Alban Devleti hükümdarı.

c. 146/68, 298/12, 437/31

c. +e 298/9

c. +im 39/159

c. +lerim 291/457

caynağ(ğ): *is.* Pençe, tırnak.

c. 327/42, 414/79

c. +a 294/170

c. +ına 273/32, 273/33, 462/204,
534/64

c. +ında 118/13, 209/11, 291/461,
313/214, 355/473, 426/32, 455/28

c. +ından 415/26

c. +ını 195/36, 312/75, 350/34, 384/2

c. +ıyla 355/456, 363/32

c. +lar 346/29

c. +ları 294/234, 310/133, 355/14,
355/282, 397/13, 474/44, 523/105

c. +ların 409/78

c. +larımı 203/37

c. +larıyla 387/14

caynağlı: *sf.* Pençeli, tırnaklı.

c. 44/21, 487/2

caz: *is. İng. müz.* Azərbaycan müziği
ile popüler müziğin harmanlanmasından
oluşan müzik türü.

c. +ı 264/28

Cəyhun: *is. coğ. a.* Amu Derya. Pamir
ve Hindikuş dağlarından doğup Aral Gölü'ne
dökülen nehir.

c. 164/42, 307/46, 312/390, 312/476,
331/33

c. +u 137/3

c. +un 138/12, 138/15

Cəyranbatan: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın
Abşeron rayonunda bulunan bir yerleşim
yeri.

c. +dan 67/65

cedvelçi: *is.* Çizelge düzenleyen idare
veya kuruluş işçisi.

c. +ni 332/53

cefte: *is.* Ar. Sağlam kapatmak için
kapıya, pencereye vurulan demir mandal,
kanca.

c. +si 534/12

ceh-calal: *is.* İhtişam, azamet.

c. 297/28

ceh-ceh: *is.* Kuşların öterken
çıkardıkları ses.

c. 301/22

c. +i 197/8

c. +in 340/23

c. +ini 177/21

- c. +lerin 202
- cehcehlen-:** f. Şakı-, öt-.
- c. +ecek 303/53
- ceh-celal:** is. bk. **ceh-calal.***
- c. 297/110
- cehd:** is. Ar. Gayret, çaba.
- c. +in 312/657
- cehet:** is. Ar. Yön, istikamet, taraf.
- c. 252/42
- c. +den 319/8
- c. +e 291/415
- c. +ik 300/56
- c. +in 312/515, 312/741
- c. +ince 448/47
- Celaleddin Mengübèrdi:** is. öz. a. (1199-1231) Celaleddin Harezms̄ah Mengübèrdi. Harezms̄ah Devleti'nin son hükümdarı.
- c. 204/29
- celd:** sf. Ar. Çabuk, hızlı.
- c. 205/6, 262/38, 312/804, 324/131, 355/766, 379/58, 520/69, 536/234
- celili:** is. folk. Halk müziğinde bir makam.
- c. 340/53
- cemdek(y):** is. Beden, ceset.
- c. +yi 272/52, 482/15
- c. +yin 384/9
- cenab:** is. Ar. Saygı bildiren hitap biçimi.
- c. 298/36, 377/54
- c. +lar 523
- cengellik:** is. Sık ağaçlık, koruluk, ormanlık alan.
- c. 355/515, 374/49
- c. +de 448/42
- cenger:** is. Far. Pas.
- c. +i 183/3
- cengi:** is. Far. müz. Kahramanlık ve cengâverlik ruhunda müzikler.
- c. 292/200, 340/53
- c. +im 531/32
- c. +si 120/7
- cerge:** is. Far. Sıra.
- c. +de 204/28, 293/38, 293/47, 296/8, 296/114, 306/47, 312/458, 312/616, 322/21, 388/55, 388/66, 530/43
- c. +den 304/65, 530/19
- c. +ler 290/333, 307/21
- c. +lerde 296/10
- c. +mizde 322/39
- c. +mizden 307/50
- c. +mizi 530/51
- c. +si 84/73, 213/2, 355/212
- c. +sinde 80/40, 92/36, 292/144, 296/117, 355/128
- c. +ye 315/12
- c. +yle 18/23
- cergebecerge:** zf. Far. Sıra sıra.
- c. 75/21

cerge-cerge: *zf. Far.* Sıra sıra.

c. 125/18, 227/15

cergelen-: *f.* Sıralan-.

c. +*diler* 523

c. +*ecek* 369/46

cerimelen-: *f.* Cezalandırıl-.

c. –*irsen* 223/4

Ceziri: *is. öz. a.* (1136-1206) İsmâil bin er-Rezzâz el Cezerî. İslam âlimi, mucit.

c. 43/29

cığara: *is. Am.* Sigara.

c. +*mı* 281/7

c. +*sı* 355/445

cığır: *is.* 1. Patika yol. 2. İstikamet, hedef.

c. 240/54, 437/9

c. +*a* 98/14

c. +*da* 217/71

c. +*dan* 446/31

c. +*ı* 123/42, 304/34, 418

c. +*ın* 184/6

c. +*ları* 309/2, 313/114

cıngır: *is.* Ses, tıngırtı.

c. 233/26

c. +*ı* 346/27

c. +*ım* 301/35

c. +*ın* 312/288, 455/6, 455/17, 455/30, 455/39, 455/51, 455/60, 455/61, 517/12

cındır: *sf.* Tamamen eskimiş, yaramaz hale gelmiş, yırtık pırtık, yıpranmış.

c. 230/10, 261/31, 290/404, 307/70, 319/27, 332/22, 424/36

c. +*a* 335/57

c. +*lara* 321/21

cır: *sf.* Yabani.

c. 109/2, 228/9, 261/7, 268/90, 290/63, 290/589, 291/495, 294/248, 330/34, 455/69

c. +*lar* 321/7

c. +*lara* 231/6, 252/23, 303/46, 321/20

c. +*ları* 166/31

c. +*ların* 144/14

cır-: *f.* Yırt-, parçala-.

c. 241/1, 241/3

c. –*a bilmesem* 347/38

c. –*ağ* 260/5, 347/72

c. –*arağ* 291/82

c. –*aram* 227/11

c. –*anlar* 306/20, 306/53, 306/91

c. –*dılar* 306/10

c. –*dım* 267/48, 378/54

c. –*ıb* 118/118, 292/184

c. –*ır* 294/84

c. –*mağ* 294/130

c. –*mağla* 306/113

c. –*salar* 306

cır-cındır: *is.* Eski püskü.

c. +*a* 293/35

c. +*ları* 258/33

cırcır: *is. hay. b.* Cırcır böceği. (*grillus domesticus*)

c. 305/100	c. +ları 308/144
c. +nı 161/42	c.+unu 536/169
cırhacı: is. Aşırı sıcak hava.	cilovla-: f. Kontrol altına al-, frenle-.
c. +ında 291/512	c. 176/22
cırığ-cırığ: sf. Yırtık yırtık.	c. -dın 330/29
c. 351/180	c. -muşdır 85/14
cırlaş-: f. Bozul-, yabancılaş-, kötüleş-.	c. -rdı 49/20
c. -ır 94/31	c. -sın 250/20
cırtan: is. Değersiz, liyakatsiz, kabiliyetsiz.	c. -yır 40/39
c. 109/2, 563/196	cilovsuz: sf. Kontrolsuz, azgın.
c. +nan 290/85	c. 40/39
cızbız: is. Hayvanın iç organlarından yapılan kavurma.	cingilde-: f. Çınla-.
c. +ı 264/30	c. -yer 141/1
cızbızhana: is. Cızbız satılan yer.	cingildet-(d): f. Çınlat-.
c. 216/39	c. -ib 531
cızdağ(ğ): is. Kuyruk yağının eridikten sonra kalan kısmı, kıkırdak.	cingilti: is. Çınlama.
c. +ı 306/63	c. +sini 352/45
c. +ını 369/50	cingilti: sf. Çınlaması olan.
cibdaş: is. Beraber yiyilip içilen kimse, ahbap.	c. 520/7
c. +larına 290/118	cingilti samit: is. db. Tonlu ünsüz.
cibkesen: is. Soyguncu.	c. 296/38
c. 265/5	c. +in 296/31
cida: sf. Far. Ayırı, uzak.	cire (I): is. bit. b. Kimyon. (<i>cuminum cyminum</i>)
c. 64/70, 113/41, 146/55, 316/11	c. 519/11
cilov: is. Dizgin.	c. +nin 526/39
c. +a 118/4	c. +si 196/35
	cire (II): is. hlk. Hisse, pay.

c. +yle 202/3, 272/21, 272/21, 353/15, 355/297, 358/39, 517/6

cireduz: is. Kimyon, rezene, sumak, tuz ve tereyağından oluşan kahvaltılık yiyecek.

c. 84/41

c. +un 526/39

cod: sf. kon. Kaba, kalın, sert.

c. 108/23, 134/6, 327/9

Corc Buş: is. öz. a. (1924-2018) George Herbert Walker Bush. ABD'nin 41. başkanı.

c. +u 355/510

cöke: is. bit. b. İhlamur. (*tilia*)

c. +ye 109/6

cövlan èt-(d): dey. Gez-, dolan-, etrafından dön-.

c. *èdir* 226/4

cövr: is. Ar. Cefa, zulüm, eziyet.

c. +e 84/57

c. +ü 145/37

c. +ünde 438/73

cövr èt- (d): dey. İncit-, eziyet ver-, cefa ver-.

c. *èdenin* 438/72

Culfa: is. öz. a. Azərbaycan'a bağlı Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nde bir şehir.

c. +da 355/934

c. +ya 351/37, 530/6

cum-: f. 1. Süratle git-, gel-. 2. Üstüne atıl-. 3. Suya dal-.

c. 312/794, 312/794

c. –an 301/70

c. –ub 466/19, 466/37

cuna: is. Tülbent.

c. 313/192

cunalı: sf. Tülbenti olan.

c. 35/14

cüce: is. Cıvcıv.

c. 268/63, 312/370

c. +ler 68/9, 70/16

c. +miz 295/4

c. +si 294/248

cücer-: f. (Bitki hakkında) Boy at-, toprağın üstüne çık-.

c. –di 182/33

c. –ib 416/9

c. –mesini 186/6

cücerti: is. Bitkinin toprağın üzerine çıkması.

c. +si 536/178

cücü: is. hay. b. Böcek.

c. 161/16, 350/36, 390/8

cükkülde-: f. Cıvılda-, öt-.

c. –yen 359/4

c. –yir 355/300

cükküldeşmek: f. Cıvıldaş-.

c. –en 68/10

cükkültü: is. Cıvıltı.

c. +ler 197/16

c. +sü 355/310, 504/64

cüllüt: sf. Küçük, minik.

c. 294/232

cür: is. 1. Tür, çeşit. 2. Yol, tarz.

c. 17/10, 84/57, 91/16, 92/13, 93/11, 104/6, 124/2, 124/41, 146/69, 150/51, 153/5, 160/4, 160/5, 163/7, 164/6, 164/8, 202/58, 214/27, 216/6, 217/4, 225/4, 229/2, 229/15, 230/58, 264/21, 250/25, 252/19, 252/44, 252/46, 257/10, 261/8, 261/23, 274/9, 280/7, 280/7, 280/9, 280/11, 290/466, 291/394, 291/395, 294/42, 294/43, 294/43, 294/108, 294/108, 294/169, 294/172, 294/204, 294/236, 300/9, 304/56, 308/58, 310/126, 312/424, 312/493, 312/627, 312/641, 312/753, 312/809, 313/28, 313/140, 331/10, 342/60, 349/30, 351/32, 352/65, 355/107, 355/426, 355/428, 355/432, 355/635, 374/33, 380/26, 395/10, 419/37, 423/12, 427/118, 438/48, 455, 458/12, 458/25, 458/29, 458/33, 458/58, 458/61, 458/63, 462/40, 466/57, 472/25, 474/40, 497/14, 499/10, 500/30, 504/71, 510, 526/48, 533/12, 534/55, 536/297, 536/300, 536/300

cüre: sf. kon. bk. **cür.***

c. 351/116, 462/138

cürbecür: sf. Çeşit çeşit, türlü türlü.

c. 163/15, 181/109, 235/11, 295/58, 295/77, 393/1, 393/5, 468/1

cüt: sf. Çift.

c. 39/211, 44/32, 45/53, 47/41, 87/16, 91/7, 110/3, 110/10, 136/31, 136/48, 141/26, 142/30, 142/50, 166/12, 180/2, 181/26, 181/45, 193/16, 195/67, 196/60, 201/22, 206/6, 208/2, 209/26, 211/15, 212/27,

214/37, 216/72, 219/6, 219/54, 221/2, 222/8, 267/3, 267/4, 273/26, 273/31, 275/17, 279/26, 279/35, 279/38, 290/151, 291/66, 291/192, 292/13, 292/55, 292/59, 292/204, 294/6, 294/9, 294/85, 294/103, 294/110, 294/283, 301/42, 303/75, 303/75, 309/22, 309/28, 312/23, 312/125, 312/156, 312/447, 312/478, 312/522, 312/593, 313/146, 313/181, 313/191, 313/194, 316/54, 316/102, 322/50, 327/14, 334/35, 336/27, 336/51, 337/73, 343/24, 345/6, 349/9, 354/3, 355/767, 355/767, 362/9, 364, 364/18, 369/4, 380/11, 381/5, 388/18, 388/40, 399/2, 402/2, 410/3, 410/14, 412/4, 417/35, 418/8, 424/29, 425/9, 426/8, 427/4, 427/13, 427/40, 427/56, 428/14, 437/2, 437/16, 437/23, 437/60, 440/16, 450/60, 451, 451/10, 451/25, 454/119, 455/52, 456/47, 456/69, 456/75, 456/76, 458/27, 466/100, 417/40, 472/10, 485/23, 490/25, 493/15, 496/29, 504/180, 504/290, 511/2, 511/5, 511/11, 513, 514/44, 518/16, 525/29, 527/35, 530/95, 532/35, 534/4, 535/25, 535/25, 535/45, 535/62, 536/114

c. +ük 278/14

cütle-: f. Aynı olan şeyleri yan yana koy-, çiftle-.

c. -yenleri 248/11

Ç

çadra: is. Far. Kadınların baştan ayağa kadar örtünmek için kullandıkları çarşaf.

ç. +n 333/22

çağa: is. kon. Bebek.

ç. +ma 394/90

çağırış kağızı: *is.* Davetiye.
 ç. *kağızı* 290/405

çağlıg: *is. kl.* Sağlık.
 ç. 261/23

çağgaçak: *zf.* “Çak çak” diye ses çıkarmak.
 ç. *+ı* 151/5

çağğılda-: *f.* Şakırda-.
 ç. *-r* 529/64

ç. *-yır* 402/79

çağğıldat-(d): *f.* Şakırdat-.
 ç. *-ır* 312/653

çahargah: *is. müz. Far.* Azerbaycan musikisinde bir makam.
 ç. *+da* 312/780

ç. *+ım* 346/93

ç. *+ın* 418/29

çağçurlu: *sf.* Şalvarlı.
 ç. 139/33

çağır: *is.* Şarap.
 ç. 264/18, 296/77

ç. *+la* 115/7, 245/7

çal: *sf.* 1. Başka renklerle karışmış boz renk. 2. Kırışmaya başlamış.
 ç. 30/3, 393/13, 533/59

çal-: *f.* Biç-.
 ç. *-an* 414/94, 462/45

ç. *-anınmı* 23/18

ç. *-ıb* 427/15

çal-çağır: *is.* Müzik eşliğinde şarkı söyleme. Çalgılı ve sözlü şenlik.
 ç. 219/50, 386/29

çal-çarpaz: *zf.* Çapraz olarak, çaprazlama.
 ç. 374/14

çal-çeper: *is.* Bir yerin etrafına çekilen korumalık, çit.
 ç. 466/66

ç. *+in* 524/26

çalar: *is. mec.* Ayrıntı, küçük fark nüans.
 ç. *+ı* 160/24, 535/51

çalham: *is.* Bir kereye mahsus çalkalama.
 ç. 290/259

çalın-çarpaz: *zf. bk. çal-çarpaz.**
 ç. 73/36, 262/5, 294/191, 355/53, 374/19, 414/21, 415/6, 424/6, 450/20, 456/27, 461/4, 520/51, 536/282

çallaş-: *is.* Kırış-.
 ç. *-ıb* 324/15

çamadan: *is. Far.* Valiz.
 ç. *+ı* 312/757

ç. *+larım* 337/2, 337/5, 337/56

çanağlı: *sf.* Kabuklu.
 ç. 290/431, 367/2, 526/33

çap: *is.* Bir metnin matbaada yayına hazırlanması, çoğaltılması.
 ç. 241/14, 241/15, 315/15

ç. *+a* 166/20, 312/697

çap- (I): *f.* 1. Hızlı sür-. 2. Soy-.

ç. 157/61, 233/59, 258/32, 261/34

ç. –*an* 291/186

ç. –*anlar* 312/307

ç. –*ib* 153/24

ç. –*im* 472/6, 474/41

ç. –*ır* 290/532, 503/39

ç. –*mağ* 472/37

ç. –*mışığ* 528/17, 528/20

çap- (II): *f.* 1. Parçala-. 2. Vur-.

ç. 312/384, 496/38

ç. –*a* 328/71

ç. –*an* 90/8, 301/28, 529/8

ç. –*anda* 202/15

ç. –*anlar* 90/70

ç. –*anlara* 84/32

ç. –*ar* 349/7

ç. –*dım* 144/20, 195/23, 363/16

ç. –*ır* 530/16, 532/38

ç. –*ıram* 163/22

ç. –*madılar* 194/16

ç. –*mağdan* 330/42

ç. –*malı* 530/102

ç. –*mışam* 292/131, 466/59

çap èt-: *dey.* Yayımla-.

ç. *èdek* 166/18

ç. *èdermi* 355/562

çap ètdir-: Yayımlat-.

ç. *ètdir* 241/17, 241/21

çapa-çapa: *zf.* Dört nala koşturarak.

ç. 294/125

çapan: *is.* Ceket.

ç. 312/536, 312/537, 312/541

ç. +*ı* 312/531

ç. +*mıdır* 312/558

çapanlı: *sf.* Ceketli.

ç. 139/26

çapar: *is.* Haberci, ulak.

ç. +*dan* 89/16

ç. +*lar* 89/6, 89/6, 89/7

ç. +*lara* 312/804

çaḫana: *is.* Basımevi, matbaa.

ç. 290/519

çaḫıḡ (I): *is.* Yara.

ç. 118/121, 294/54

çaḫıḡ (II): *is.* Yarıq, çizik.

ç. 70/35

Çardahlı: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın Şemkir ilçesine bağlı bir köy.

ç. 113/20

çarhovuz: *is. Far. Ar.* Büyük havuz.

ç. +*da* 526/69

çarhovuzlu: *sf.* Büyük havuzu olan.

ç. 290/272

çarpaşıḡ: *sf.* Karışık, birbirine dolaşık.

ç. 77/43, 291/333

çarpayı: *is. Far.* Karyola.

ç. 353/3, 355/216, 380/7

ç. +da 291/15	ç. –acağmı 492/17
ç. +lar 355/686	ç. –acağsa 249/40
ç. +larda 418/11	ç. –acağsan 312/357, 312/360, 312/363, 312/366, 312/371
ç. +m 169/8, 355/389, 358/37, 383/1	ç. –ağ 536/59
ç. +mın 363/3, 535/29	ç. –an 69/27, 168/19, 187/5, 209/47, 209/48, 312/757
ç. +nın 294/227, 484	ç. –anda 297/46, 441/4
çastuşka: is. Rus. Bir tür mani.	ç. –anı 312/775
ç. 264/28	ç. –anlar 296/78
çaş-: f. Şaşır-.	ç. –ar 32/23, 74/4, 139/58, 149/24, 195/63, 281/24, 289/30, 294/141, 312/682, 313/79, 335/124, 477/22
ç. –an 310/150	ç. –ardı 412/31
ç. –ar 438/35	ç. –arken 198/2
ç. –dım 346/80, 355/34, 365/7, 483/12, 483/12	ç. –arlar 80/26
ç. –ib 131/23, 219/28, 312/675, 407/21	ç. –armı 88/20, 213/33
ç. –ırlar 295/15	ç. –arsan 11/31
ç. –masın 272/23	ç. –ası 284/14
çaşdır-: f. Şaşırt-.	ç. –dı 15/16, 35/1, 155/1, 155/15, 290/295, 294/92, 294/94, 294/202, 309/92, 312/199, 312/721, 343/29, 347/73, 347/74, 355/223, 388/16, 388/62, 416/10, 421/23, 454/18, 500/2, 503/3, 504/252, 510/17, 510/22
ç. –mağ 162/6	ç. –dığ 303/31, 309/3, 309/87, 309/91, 311/3, 336/9, 442/7
çat- (I): f. 1. Ulaş-, var-. 2. Yetiş-. 3. Yet-. 4. Vakti gel-. 5. Yakala-, bağla-.	ç. –dım 281/10, 281/12, 309/45, 462/212, 472/36
ç. 73/52, 240/50, 271/46, 504/296	ç. –dımı 455/38
ç. –a 18/3	ç. –dın 229/15
ç. –a bildimi 89/17	
ç. –a biler 341/124	
ç. –a bilerdi 112/20	
ç. –a bilermi 283/12	
ç. –a bilmez 294/10	
ç. –acağığ 312/691	
ç. –acağ 310/46, 474/29	

ç. -ib 33/28, 175/1, 287/21, 381/17, 536/99

ç. -ır 62/6, 100/28, 118/80, 145/24, 206/29, 206/34, 272/9, 290/419, 290/420, 294/65, 310/87, 312/705, 312/707, 313/16, 314/50, 355/682, 498/23, 504/19, 507/17, 523/125

ç. -ırız 394/77

ç. -ırsa 290/16

ç. -madı 33/5, 421/23

ç. -mağ 313/167

ç. -malıydım 313/171

ç. -mamışığ 494/49

ç. -masa 228/90, 267/45

ç. -mayacağ 262/70

ç. -mayan 171/23, 272/9, 293/16, 335/7

ç. -mayanda 150/30, 195/44, 195/44, 308/39, 465/25

ç. -mayıb 521/44

ç. -maz 138/50, 233/63, 370/4

ç. -mır 206/36, 227/3, 227/7, 227/12, 294/228, 294/229, 349/33, 351/99, 374/94, 381/53, 458/17, 458/34, 504/258, 505/1, 507/17

ç. -mırsa 88/21

ç. -mısan 359/28

ç. -mış 374/4, 437/34

ç. -mışam 77/84, 104/51, 313/171

ç. -san 24/23, 312/386

ç. -sın 153/28, 193/12, 193/12

çat- (II): f. Ocak, soba vb. odun koyup alevlendir-, yak-.

ç. -acam 290/28, 290/31

ç. -anların 418/42

ç. -dığım 485/7

ç. -ib 311/50, 535/32

çat-çat: sf. Çatlak, yarık.

ç. 273/41, 309/64

çatdır-: f. Ulaştır-, vardır-.

ç. -aydığ 189/31

ç. -dım 480/29

ç. -ın 485/37

çatıl- (I): f. Bağlan-, tutturul-.

ç. -anlara 251/8

çatıl- (II): f. Yakıl-, alevlendiril-.

ç. -sın 88/26

çatış-: f. Yet-, kâfi gel-.

ç. -mır 150/5, 248/1, 291/425, 292/162

çayan: is. hay. b. Çıyan. (*scolopendra*)

ç. 192/13, 309/52, 355/433, 355/435

ç. +lar 268/20

çaydan: is. Demlik.

ç. 353/3

ç. +da 380/15, 520/159

ç. +daca 175/14

ç. +ı 84/44, 380/11

ç. +ımun 405/2, 405/5

ç. +ın 405/18

çayhana: is. Kahvehane.

ç. +ya 307/79

çèçele: is. Serçe parmak.

ç. 414/34

çèlovèk: is. Rus. İnsan, adam.

ç. 240/68

Çèrnènko: is. öz. a. (1911-1985)
Konstantin Çernenko. 1984-1985 yılları
arasında devlet başkanlığı yapan Sovyet
devlet adamı.

ç. +nun 529/107

Çèrniğov: is. öz. a. Ukrayna'da bir
eyalet.

ç. +dan 312/160

çèşmek: is. Far. Gözlük

ç. 128/16

çèşmekli: sf. Gözlüklü.

ç. 84/10, 114/20

çevrik-: f. Kendini döndür-.

ç. –ib 307/95

ç. –irem 383/3

çehrayı: is. Far. Pembe.

ç. 536/181

çekili: sf. Ağırlıkta.

ç. 251/43

çekil-: f. (Adı) söylen-.

ç. –se 169/21, 221/19

çekme: is. Çizme.

ç. 299/17, 323/6, 355/828, 525/38

ç. +ler 355/48, 355/48, 360/113, 411/5,
418/22, 448/41

ç. +lerile 526/49

ç. +lerin 355/872, 382/11

ç. +m 310/28

ç. +ni 346/61, 529/23

ç. +nin 444/34

ç. +nle 382/12

ç. +si 312/224

ç. +sini 148/6, 355/816

ç. +sinin 216/79

çekmeli: sf. Ayakkabılı.

ç. 84/55, 355/50, 481/6

çem: is. Far. kon. Fırsat, imkân.

ç. 251/42

çemenzar: is. Far. Çimenlik.

ç. +ı 532/56

çen: is. Sis.

ç. 28/22, 69/56, 171/31, 259/27, 268/3,
268/6, 299/75, 339/16, 355/763

ç. +de 159/33, 299/68

ç. +in 355/765

çeng (I): is. Far. Pençe, avuç.

ç. +i 112/43

ç. +inden 374/72

çeng (II): is. Far. Tırmık.

ç. 184/15

çenge: is. Far. Tutam.

ç. 184/15

çengel: is. Far. Çatal.

ç. +le 155/62, 216/27

çengele-: f. Pençele-, avuçla-.

ç. -r 355/71

çenlen-: f. Sislen-.

ç. -er 438/3

çenli: sf. Sisli.

ç. 347/17

Çenlibël: is. öz. a. Köroğlu Destanı'na göre halk kahramanı Köroğlu'nun yaşadığı yer.

ç. 59/62, 307, 376/40

ç. +de 512/27

ç. +den 307/34

ç. +deyem 100/30, 113/20, 410/21

ç. +dir 307/32, 307/90, 307/90

ç. +e 59/53, 292/104, 307/16, 307/54, 307/92, 471/17

ç. +im 307/41, 307/41

ç. +imsen 494/34, 496/21

ç. +in 307/1, 307/24, 307/27, 307/94, 307/98

ç. +iyiz 533/49

çensiz: sf. Sissiz, dumansız.

ç. 496/21

çentrom: is. Rus. Merkez.

ç. 355/521, 355/524, 355/689

çepeki: zf. Far. Yanlamasına.

ç. 378/47

çeper: is. Çit.

ç. 310/12

ç. +den 139/41

ç. +i 189/26, 295/9

ç. +im 294/227

ç. +ler 536/135

ç. +leri 295/15

çeperle-: f. Çevrele-, sar-.

ç. -yen 199/12

çeperlen-: f. Çevrelen-, sarıl-.

ç. -miş 290/102

çepersiz: sf. Çitsiz, duvarsız.

ç. 52/43, 124/10

çepik: is. Alkış.

ç. 207/9, 312/503

ç. +lerden 312/483

çepik çal-: dey. Alkışla-.

ç. çalanlar 228/27

ç. çalma 228/25

çerlet-: f. Bıktır-, usandır-.

ç. -diyin 290/172

Çernişevski: is. öz. a. (1828-1889) Nikolay Gavriloviç Çernişevski. Rus devrimci yazar, filozof.

ç. 33/11

çerpeleng: is. hlk. Uçurtma.

ç. 310/27

çetir: is. Far.1. Şemsiye. 2. mec. Örtü.

ç. +i 304/85

çetr: is. Far. bk. çetir.*

ç. +i 121/30, 294/39, 466/107

ç. +ine 526/24

çeyirtge: is. hay. b. Çekirge.
(*acridium*)

ç. +den 345/42

ç. +ler 294/168, 313/25

çeyirtke: is. hay. b. bk. *çeyirtge*.*

ç. 4/31, 231/18

ç. +den 228/58

ç. +nin 192/15

çılış: is. Konuşma.

ç. 312/443

ç. +ı 297/7, 315/1

ç. +ım 166/11

ç. +ım 312/491

çingı: is. Kıvılcım.

ç. 103/40, 291/349, 292/130, 349/9,
424/19

ç. +da 521/36

ç. +dır 290/6

ç. +ları 129/7, 349/42

ç. +larıdır 339/9

ç. +ların 358/45

ç. +sı 330/45, 520/80

ç. +sını 267/52

ç. +ya 103/1

çingıl (I): is. Çakıl taşı.

ç. 332/39, 508/8

ç. +dan 67/40

ç. +ı 136/25

ç. +ların 395/17, 438/55

çingıl (II): is. bk. *çingı*.*

ç. +ların 466/98

çırağban: is. Far. Aydınlık.

ç. 75/30, 148/19, 148/34, 160/31,
305/79, 342/66, 355/101, 376/65, 393/24,
400/14, 402/63, 407/41, 408/8, 432/44, 483/3

ç. +dı 471/8

ç. +dır 345/46, 504/153

ç. +ı 458/60, 493/35

ç. +ım 494/16

çırağ(ğ): is. Far. 1. Aydınlatma aracı.
2. Işık.

ç. 84/37, 126/30, 190/15, 262/35,
289/19, 292/7, 292/7, 292/25, 294/6, 294/6,
294/153, 294/283, 294/283, 305/22, 308/126,
316/33, 316/36, 345/6, 361/27, 371/36,
375/2, 375/2, 381/66, 393/9, 399/9, 427/75,
432/8, 432/8, 457/29, 460/31, 473/7, 473/7,
482/26, 482/40, 489/6, 500/65, 506/3, 514/32

ç. +a 313/6, 360/82, 491/7

ç. +dan 181/67

ç. +dır 443/5

ç. +ı 89/25, 139/15, 213/52, 305/1,
305/42, 321/42, 342/32, 501/30, 536/212

ç. +ım 181/106, 195/68, 312/293,
460/70, 477/15

ç. +ımdan 473/8

ç. +ımı 302/14, 474/27

ç. +ımız 223/15, 307/60, 460/74

ç. +ında 144/6, 437/60

ç. +ından 512/52

ç. +ını 234/51, 350/61, 458/56

ç. +la 43/33, 290/503
ç. +lar 41/12, 41/13, 75/18, 80/13,
385/24

ç. +lara 355/484, 361/27

ç. +ların 292/26, 297/18, 378/15

çırağban: is. Far. bk. **çırağban.***

ç. 84/75, 316/34, 490/26

ç. +ı 151/9

Çırağgala: is. öz. a. Azerbaycan'ın Şabran şehrinde Sasani İmparatorluğu döneminden yapılmış bir kale.

ç. 534/46

çırağlı: sf. Lambalı.

ç. 44/23, 169/18, 400/31

çirmalan-: f. Kolu sıvan-.

ç. -ır 8/21

çirp-: f. 1. Tozunu al-, silkele-. 2. Şiddetle vur-, çarp-, yere indir-. 3. Kanat vur-.

ç. 272/44

ç. -a 229/35, 229/35, 250/53

ç. -anda 131/35

ç. -ar 150/32, 535/22

ç. -arağ 119/19, 130/12

ç. -aram 61/19, 76/47

ç. -dı 37/74, 297/90

ç. -dığ 181/132

ç. -dın 301/6

ç. -ıb 40/25, 307/28

ç. -ır 89/49, 123/12, 128/12, 461/1,
523/115

ç. -ıram 104/14, 205/13

ç. -ırsa 377/50

ç. -ırsan 269/18

ç. -madım 267/35, 290/245

ç. -masa 290/326

ç. -mıram 273/24

ç. -sa 277/41, 338/40

çirtım-çirtım: zf. Azar azar.

ç. 360/64

çirtma: is. mec. Parmaklardan birinin ucunu başparmağa dayayarak darbe vurmak, fiske.

ç. 290/458

çibin: is. hay. b. Kara sinek. (*musca domestica*)

ç. 352/17, 393/43

çiçe: sf. ço. Yeni.

ç. 24/11

çidar: is. Atın bir yerden uzaklaşmamasını sağlamak için ayağına bağlanan demir, köstek.

ç. +la 90/95

ç. +ları 299/8, 299/67

çilçırağ(ğ): is. Far. Tavana asılan süslü aydınlatma aracı, avize.

ç. 206/20, 225/8, 262/34, 272/7,
290/137, 292/109, 312/488, 312/490, 429/2,
437/18, 466/73, 520/95, 525/8

ç. +a 296/85

ç. +dır 192/18, 400/30

ç. +ı 207/6, 297/55, 534/39

ç. +ımı 234/71

ç. +ıyla 297/75

ç. +lar 307/6, 332/49

ç. +san 288/24, 447/5

çil-çırağ: is. Far. bk. **çilçırağ.***

ç. 428/9

çilçırağban: is. Far. Işıklandırılmış, aydınlık.

ç. 210/4, 296/69, 300/89

çil-çırağban: is. Far. bk. **çilçırağban.***

ç. 74/33, 375/10, 420/11, 495/35, 496/8, 519/40

çile-: f. 1. Çisele-. 2. Damla damla dök-, serp-.

ç. –di 454/24

ç. –miş 232/15

ç. –r 256/35, 315/35, 328/16

ç. –sin 69/50

ç. –yer 462/99

ç. –yeri 342/16

ç. –yib 232/2

ç. –yir 126/24, 304/12

Çileken: is. coğ. a. Hazar Denizinde bir ada.

ç. 116/55

çileki: is. bit. b. Özbekistan’a özgü bir üzüm çeşidi.

ç. 138/27

çilen-: f. Damla damla dökül-, serpil-.

ç. –di 124/38, 297/91

ç. –en 355/491, 475/28

ç. –ende 271/7

ç. –er 360/18

ç. –ir 126/23

ç. –miş 369/55, 402/37

ç. –sin 67/20

çilik: is. Çelik.

ç. +dendi 297/91

çilik-çilik: zf. Parça parça.

ç. 116/24, 271/7, 297/91, 312/36, 355/482, 355/749

çilikle-: f. Parçala-.

ç. –yib 312/37

çim-: f. 1. Yıkan-. 2. Yüz-.

ç. 131/8, 241/27, 282/3

ç. –dim 181/173, 484/21

ç. –ek 392/44

ç. –en 25/23, 47/97, 125/4, 306/83

ç. –erik 131/10, 131/14, 131/25

ç. –ermiş 490/25

ç. –ib 7/13, 77/57, 282/32, 282/33

ç. –sek 254/12

çimerlik(y): is. Plaj.

ç. 309/25

ç. +yi 86/5

çimir: is. Azca uyuma, kestirme.

ç. 429/45

çimizdir-: f. Yıka-.

ç. –ib 77/58

ç. –se 390/49

çin (I): is. Dışli orak.

ç. +ler 532/54

çin (II): is. Rütbe.

ç. 329/33, 494/43

ç. +in 236/16

ç. +leri 264/33

çin (III): zf. kon. Gerçek, doğru.

ç. 449/39

çin-çin: zf. Dizi dizi, sıra sıra.

ç. 260/26, 303/69

çinedan: is. Far. Kuş, böcek gibi hayvanlarda yiyeceğin toplandığı yer, kursak.

ç. +ı 295/23

Çingiz Yıldırım: is. öz. a. (1890-1937) Cengiz Yıldırım oğlu Şahmarov. Sovyet Rusya dönemindeki ilk Azerbaycan Asker ve Donanma İşleri Halk Komiseri.

ç. +ın 30/27

Çingizşüinas: is. öz. a. Moğol İmparatorluğu uzmanı.

ç. 312/747

çinle-: f. Düzenli diz-, sırala-.

ç. –yenler 169/29

çirk: is. Far. Kir.

ç. +i 363/13

çirkab: is. Far. Pis su.

ç. 262/41, 329/47, 524/57

çirme-: f. Kolları ya da paçaları kıvrır-, siva-.

ç. –diler 414/2

ç. –dim 414/14, 462/213

ç. –mişem 390/63

ç. –sin 67/61

ç. –yen 149/22, 466/22

ç. –yerek 201/34

ç. –yib 471/49

çirmek: sf. Kıvrılmış, sıvanmış olan.

ç. 323/37

çirmekli: sf. bk. **çirmek**. *

ç. 84/10

ç. +dir 192/19, 445/33, 449/5

ç. +sen 210/1

çirmelen-: f. bk. **çirmalan-**. *

ç. –miş 128/10, 530/89

ç. –se 312/125

çisek: is. Kapalı havada yağın ince yağmur, çise.

ç. 360/111

çiskin: is. bk. **çisek**. *

ç. 369/6

ç. +leri 210/30

ç. +lerin 233/64

ç. +mi 313/136

çiskinli: sf. Çiseli hava.

ç. 494/37

çit: is. Pamuktan yapılmış kumaş.

ç. 6/25, 119/54

çiyid: is. Meyve çekirdeği.

ç. 462/120

çiyidlen-: f. Tohumlan-.

ç. 462/111

çiyin: is. Omuz.

ç. 207/5

ç. +i 88/18, 98/6, 292/78, 302/60, 321/10, 331/28, 530/55

ç. +ile 136/39

ç. +im 102/14, 177/20

ç. +imde 102/13, 166/5, 191/8, 195/18, 197/11, 299/16, 363/14, 427/132, 527/35

ç. +imdedir 535/54

ç. +imden 40/36, 109/9, 168/12, 188/7, 504/192, 505/77, 532/79, 532/80, 532/80

ç. +ime 83/13, 113/3, 159/31, 217/4, 288/18, 292/78, 348/16, 373/10, 394/96, 462/187, 478/25, 497/40, 506/21

ç. +imi 191/21, 291/163

ç. +imizde 266/14, 487/11

ç. +imizden 213/11

ç. +imizin 334/47

ç. +imle 9/23

ç. +in 427/150

ç. +inde 25/37, 41/18, 41/20, 41/96, 48/7, 69/53, 249/29, 270/18, 281/17, 292/62, 292/204, 292/237, 294/69, 303/60, 306/41, 312/58, 312/255, 312/328, 312/771, 312/795, 334/19, 402/33, 494/78, 533/76

ç. +indedir 91/63, 294/272, 343/20

ç. +indeki 99/33

ç. +inden 21/8, 63/11, 98/5, 209/2, 293/66, 327/44, 340/18, 355/49, 355/51, 355/155, 424/36, 503/48

ç. +ine 22/9, 84/79, 88/14, 114/41, 164/12, 242/6, 293/66, 304/68, 355/170, 504/262

ç. +ini 150/54, 290/385, 303/39

ç. +ler 85/7, 199/11, 370/5, 520/99

ç. +lerde 532/21

ç. +lere 80/20, 209/32

ç. +leri 92/23, 152/22, 312/499, 525/29

ç. +lerim 390/62

ç. +lerimde 334/59, 339/27, 481/30

ç. +lerimden 265/23

ç. +lerin 155/24, 204/5, 308/52, 378/2

ç. +lerinde 157/79, 160/43, 199/6, 305/65, 355/86

ç. +lerinden 181/204

ç. +lerini 167/19

ç. +lerinle 355/344

çiyin-çiyine: zf. Omuz omuza, yan yana.

ç. 21/34, 59/63

çiyindaş: is. Omuz omuza verilen kişi, dost.

ç. 421/19

ç. +ındır 206/42

çiyinli: sf. İri, geniş omuzlu.

ç. 292/199, 293/11, 311/88, 355/840, 409/19, 520/91

çiyinlik(y): is. Omuzluk, vatka.

ç. +yinin 118/5

çlèn: is. Rus. Üye.

ç. 256/31, 290/551

Çoban ğızı Ferize: is. öz. a. (1970-1990) Ferize Çoban Ğızı Nebiyeva. 20 Yanvar katliamında şehit düşen eşinin acısına dayanamayıp intihar eden 20 Yanvar mağduru kadın.

ç. 386/27

Çobanzade Bekir: is. öz. a. (1983-1938) Bekir Çobanzade. Sovyet Rusya döneminde kurşuna dizilerek idam edilen Kırım Tatar asıllı Azerbaycanlı şair ve Türkolog.

ç. +imiz 323/58

çoĥusu: zf. Çoĥu.

ç. 508/16

ç. +na 312/443

çolpa: is. Far. Tavuk, kartal gibi kuşların bir veya iki yıllık horozu.

ç. +ları 196/52

ç. +nı 295/38, 295/90

ç. +sından 309/28

ç. +sını 59/41

çopur: sf. 1. Yüzeyi delik deşik. 2. mec. Bozuk, kötü.

ç. 123/58, 157/78, 329/40, 355/355, 355/428, 359/39, 480/3, 490/8, 508/30

ç. +lar 523/143

ç. +lara 291/147

çopur-çopur: sf. Delik deşik.

ç. 299/13, 359/36, 399/1, 508/7

çor: is. Hastalık, dert.

ç. +ları 252/59

çovĥun: is. Rüzgârla yağan karlı veya yağmurlu hava, tipi.

ç. 39/244, 128/17, 128/25, 186/31, 196/54, 262/40, 277/14, 307/15, 321/52, 338/14, 390/33, 508/21

ç. +a 85/33, 124/14, 312/416, 425/17

ç. +da 160/18, 160/23

ç. +dan 261/49, 277/36, 290/40, 338/35

ç. +la 15/31, 141/8

ç. +lar 103/37, 124/22, 181/193, 337/62, 337/65, 441/17, 524/65

ç. +larda 481/20, 535/44

ç. +lardan 164/48, 313/62

ç. +ları 337/24

ç. +larmı 425/81

ç. +u 412/20, 429/26

ç. +un 300/22, 387/15, 423/8

ç. +unda 346/19

ç. +undan 490/47

çovu-: f. Hızlıca geç-, uçup geç-.

ç. –sun 181/193

ç. –yan 425/8, 451

ç. –yanda 186/31, 196/54

ç. –yur 355/746

çöl: is. 1. Bahçe, çimenlik, sokak, alan, dışarı.

ç. 21/23, 394/7

ç. +de 7/12, 90/10, 93/32, 93/35,
111/30, 294/27, 351/122, 417/31, 536/71

ç. +den 390/37

ç. +e 52/2, 290/329, 290/369, 290/371,
290/372, 290/376, 290/381, 291/153, 300/45,
455/9

ç. +ler 7/15, 34/10, 67/46, 146/23,
177/22, 290/494, 308/140, 310/139, 461/18

ç. +lerde 90/102, 200/18

ç. +lere 12/40, 34/9

ç. +leri 179/8

ç. +ü 44/39, 308/124, 313/131, 481/25,
533/25

ç. +üm 65/11

ç. +üne 118/137

çörek(y): is. Ekmek.

ç. 79/58, 83/3, 83/20, 108/40, 111/27,
138/40, 181/30, 187/20, 190/4, 206/29,
223/19, 234/19, 278/30, 290/168, 294/63,
294/222, 309/10, 312/730, 329/13, 332/37,
345/8, 351/163, 358/40, 406/7, 445/6,
447/53, 460/47, 489/3, 507/9, 508/28

ç. +de 316/97

ç. +den 43/10, 517/8

ç. +e 57/3, 138/33, 333/10

ç. +i 83/63, 86, 86, 91/35, 154/32,
294/89, 466/126, 527/32

ç. +im 102/10, 312/185, 339/2, 339/22,
339/32, 339/47, 355/389, 432/22, 475/9,
487/24, 521/39

ç. +ime 312/783

ç. +imin 288/6, 312/253, 466/151,
487/23

ç. +imiz 293/30, 344/2

ç. +in 108/39, 108/40, 138/21, 262/22,
453/28, 513/14, 536/188

ç. +inden 140/26

ç. +ine 181/153

ç. +ini 164/46, 290/421, 297/52,
312/679, 312/680, 477/19

ç. +inin 291/108, 316/96

ç. +mi 216/23

çörek ağacı: dey. Ekmek teknesi.

ç. ağacındı 176/9

çörekhana: is. Ekmek fırını.

ç. 290/508

çörek itir-: dey. Vefasız ol-.

ç. itiren 291/113

çörek kes-: dey. Dostluk et-.

ç. kes 181/99

ç. kesib 60/28

ç. kesmişik 262/9

çörek gazan-: dey. Para kazan-.

ç. gazanacam 313/205

çöreksiz: sf. Yoksul, ekmeksiz.

ç. 262/66, 454/81

çpe: zm. Lez. Onlar.

ç. 309/58

çuğun: is. Rus. Dökme demir.

ç. 481/7, 486/11

ç. +dan 488/35

çuğundur: is. bit. b. Pancar. (*beta vulgaris*)

ç. 275/10

çuğundurlu borş: is. Ukrayna mutfağına ait pancarlı bir çorba.

ç. 332/39

Çukça: is. öz. a. Sibirya'da yaşayan Çukçen halkına mensup kimse.

ç. 271/44

Çukot: is. coğ. a. Çukotka. Bering Denizi'nin çevrelediği ve Sibirya'nın doğu kıyılarında bulunan yarımada.

ç. 294/103

ç. +dan 414/119

çulğa: is. bk. *çulki*. *

ç. 294/210

çulğa-: f. bk. *çulğala-*. *

ç. -sa 448/24

çulğala-: f. Kapla-, sar-.

ç. -mır 39/16

ç. -mış 8/16

ç. -yır 62/13

çulki: is. Rus. Kadın çorabı.

ç. 294/210

Çuv: is. öz. a. Tanrı Dağları'ndan doğup Kazakistan ve Kırgızistan'dan geçen akar su. Çu nehri.

ç. 164/22

D

dad: is. Far. Yardım, imdat.

d. 294/157

d. +a 188/13, 262/71, 294/65, 294/157, 447/60, 462/20

d. +ıma 136/41, 193/12, 327/51, 489/4, 500/2

d. +ına 103/48, 271/46

dadi-bidad: ünl. Far. Keder, teessüf bildiren ünlem.

d. 216/69, 259/25

dad(i)res: is. Far. Yardımcı, koruyucu.

d. 335/137

d. +im 346/105

dağ çekil-: dey. Dağlan-.

d. çekilmiş 449/13

dağ çek-: dey. Dağla-.

d. çekende 377/11

dağ keli: is. hay. b. Avrupa'da yaşayan yabani orman öküzü, Avrupa bizonu. (*bison bonasus*)

d. 523/81

d. +ni 312/607, 315/64

dağ nanesi: is. bit. b. Anık, dağ reyhanı. (*ziziphora*)

d. +dir 443/15

dağım-dağım: zf. Parça parça, darmadağın.

d. 123/61, 177/35, 191/6, 239/14, 298/164, 310/101, 526/66, 534/61

Dağlıg Ğarabağ: *is. öz. a.* Güney Kafkasya'da Azerbaycan'a ait, bir bölümü Ermenistan işgalinden kurtarılan, önemli bir bölümünde işgalin devam ettiği bölge.

d. 536/303

d. +ı 351

Dağüstü Park: *is. öz. a.* Bakü'de bulunan meşhur park.

d. +a 355/87

Dağau: *is. öz. a.* Münih yakınlarında bulunan Nazi Almanlarının kurduğu toplama kampı.

d. 536/140

dağma: *is.* Kulübe.

d. +mız 348/14

d. +mızın 348/13

daire: *is.* Ar. Etki alanı.

d. +si 298/148

dal: *is.* 1.Arka, 2. Vücudun sırt kısmı.

d. 259/26, 290/148, 290/170, 313/231, 316/5, 355/762, 389/4, 429/31, 474/13

d. +amı 181/28

d. +anda 290/521

d. +da 151/10, 309/46, 309/77, 425/41

d. +dan 359/29

d. +ına 3/29

d. +ınca 13/20, 188/2, 236, 355/196, 359/14, 462/186

d. +ında 16/19, 23/17, 37/30, 39/30, 86/24, 126/15, 169/24, 169/28, 169/43, 195/52, 195/65, 246/18, 251/17, 265/28, 294/250, 312/566, 315/15, 337/26, 355/557,

359/39, 359/39, 377/7, 377/10, 377/67, 378/25, 378/63, 402/76, 407/20, 408/3, 461/51, 486/18, 500/18, 523/61, 535/15

d. +ındaki 39/147

d. +ından 18/12, 21/5, 33/7, 33/20, 59/59, 120/10, 262/32, 304/6, 413/4, 414/7, 445/5

d. +ından 355/744, 355/746, 355/748, 355/750, 355/798

dalan: *is.* İki evin arasındaki dar yol, çıkmaz sokak.

d. +da 290/521

d. +lar 376/70

dalbadal: *zf.* Art arda, peş peşe.

d. 295/45, 355/801

dalda: *is.* Korunmaya, sığınmaya yarayan yer.

d. +dır 179/2

d. +larda 293/37

daldalan-: *f.* Bir yere sığın-, çekil-.

d. –anlar 115/27, 245/35

d. –ıb 47/43

dalğavuran: *is.* Daima dalgaların çarptığı sahil şeridi.

d. +lar 335/49, 335/112

daloy: *ünl. Rus.* Uzak olsun, yok olsun, def olsun.

d. 323/45, 323/46, 323/47, 323/48

dam-: *f.* Damla-, dökül-.

d. –acağ 17/12

d. –an 204/33, 414/68, 415/26, 429/59

d. –anı 360/70

d. –ar 123/45, 311/74, 438/12

d. –arken 204/12

d. –ır 462/68, 516/4

d. –mış 297/32

d. –mışdı 279/25, 279/31, 279/37, 360/1

dama-dama: *zf.* Damlaya damlaya.

d. 233/58, 250/15, 363/46

damağı(m) çağ: *dey.* Keyfi yerinde.

d. 363/2

damcı: *is.* 1. Damla. 2. *tıp.* Damla şeklinde kullanılan ilaç.

d. 123/45, 202/37, 234/30, 290/380, 313/174, 313/226, 331/18, 413/20, 525/41

d. +da 47/55

d. +dan 47/36, 291/405, 517/11

d. +dır 291/141

d. +lar 47/35, 47/36, 390/15, 390/16, 390/17, 408/14, 437/73, 444, 444/6, 444/14, 444/30, 444/57

d. +ları 442/30

d. +larından 359/25

d. +nın 437/75

damcı-damcı: *zf.* Damla damla.

d. 107/8, 131/13, 137/34, 191/11, 291/407, 291/408, 424/18, 461/2

damcıla-: *f.* Damla damla ak-, sız-.

d. –r 424/19

d. –rdı 181/58

d. –yıb 25/10

d. –yır 444/6, 444/14

Damokl ğılıncı: *is. öz. a.* Demokles'in kılıcı.

d. 484

dan-: *f.* İnkâr et-, reddet-.

d. –acağ 355/690, 355/690

d. –dı 301/30

d. –ma 82/21

d. –mağ 261/14

d. –mıram 244/1

dana: *sf. Far. kl.* Alim, bilgin.

d. 227/4

danğır: *sf. kon.* Saçı olmayan, kel.

d. +ım 258/26

danış-: *f.* Konuş-.

d. 83/54, 224/17

d. –an 91/73, 298/50, 426/51, 471/47

d. –anda 324/24

d. –ar 25/4

d. –dı 257/14

d. –dığım 387

d. –dığca 47/9

d. –ır 37/4, 37/52, 291/525, 291/533, 315/57, 315/58, 335/60, 335/71

d. –ma 107/5, 122/36

d. –mağla 312/751

d. –mır 292/77

d. –sa 291/346

d. –san 181/95, 181/96

danışdır-: f. Konuştur-.

d. 291/472, 336/12

danışgı: is. Konuşma, sohbet.

d. 124/41

danla-: f. Azarla-, sert ve kırıcı sözler söyle-.

d. -r 65/33

d. -yır 290/330, 290/330

Dantès: is. öz. a. (1812-1895) Georges Charles de Heeckeren d'Anthes. Fransız subay ve politikacı. Rus yazar Aleksandr Puşkin'i düello sonucunda öldürmesiyle ünlüdür.

d. +leri 480/33

dan ulduzu: is. astr. öz. a. Venüs, çoban yıldızı.

d. 126/29, 292/24, 415/33, 460/58, 489/8, 496/2, 513/10, 534/32

d. +dur 130/39, 142/20, 289/19, 289/19

d. +m 477/3

d. +mdur 510/60

d. +nu 87/4

d. +san 288/7, 483/7

d. +yam 234/56

danüzü: is. Tan vakti.

d. 88/12, 124/25, 168/9, 181/174, 185, 185/1, 301/13, 355/712, 377/52, 431/9, 462/86, 498, 536/173

d. +dür 76/5

daraş-: f. Toplan-, üşüş-.

d. -ır 188/1

d. -masaydı 291/402

dargöz: sf. Kıskanç, haset.

d. +e 193/10

d. +ler 49/30

d. +lere 205/12, 316/78

d. +leri 248/10, 329/5, 363/49

d. +lerin 78/25, 312/723, 341/113, 421/24, 450/9, 474/37

d. +lerinde 272/48

d. +lerini 267/30

d. +lerinden 231/3

d. +üne 262/37

d. +ünü 320/22

dargözlü: sf. bk. *dargöz*. *

d. +ler 145/19

dargözlük: is. Kıskançlık, hasetlik.

d. +den 106/33

dargâ: is. Moğ. 1. İdareci. 2. mec. Kendini büyük bir insan gibi gösteren, olmadığı halde bir işle vazifelendirilmiş gibi gösteren kimse.

d. 145/16, 355/454

d. +lar 355/323, 401/28, 496/58, 521/25

d. +sı 346/89

darıh-: f. Sıkıl-, bunal-, bıkm-, bez-.

d. -acağ 344/4

d. -anda 299/69

d. -ır 312/630, 312/632

d. -ıram 311/8

d. -ma 328/80, 355/698
d. -mıram 432, 432/1, 432/5, 432/9, 432/17, 432/21, 432/29, 432/37, 432/41, 432/45, 432/49

darısgal: *sf.* Çok dar, daracık.

d. 480/14, 520/46, 529/28

d. +dır 501/9

d. +mı 307/87

dart-: *f.* Çek-.

d. -a 236/37, 535/55, 535/55

d. -acağ 292/37

d. -an 294/74, 313/197

d. -anı 355/719

d. -ar 137/4

d. -dın 529/7

d. -ib 257/3, 260/22, 268/50, 273/29, 290/471, 293/67, 297/106, 359/29, 392/37, 482/31

d. -ın 355/594

d. -ır 313/43, 329/27, 367/10, 371/32

d. -ıram 235/14, 257/34

dartın-: *f.* Çekil-, geril-.

d. -a 351/64, 351/64

d. -anlar 341/132

d. -dılar 97/18

d. -ib 302/22

d. -ır 389/5

darülfünun: *is.* Ar. Üniversite.

d. +dur 214/1

darvaza: *is.* Far. Büyük demir kapı.

d. +lar 89/51, 370/15, 426/20, 456/71, 494/7, 504/156

d. +lardan 390/44

d. +ları 139/18, 355/140, 355/142, 369/39, 384/20, 446/4, 530/7

d. +ların 352/44, 387/40, 388/78

d. +mın 526/27

d. +nı 300/11, 353/4, 462/211

dasni-çors: *is.* folk. Erzurum'a özgü bar oyununun bir çeşidi.

d. 377/43

dastança: *is.ed.* Mazmun şeklindeki destanlar.

d. +lar 290

Daşaltı çayı: *is. coğ. a.* Azerbaycan'ın Şuşa şehrinde bulunan akarsu.

d. +nın 166/6

Daşbulağ(ğ): *is. coğ. a.* Azerbaycan'ın Hocalı kasabasında bulunan bir çay.

d. +a 360/53

daşbulağ: *is.* Pınar, göze.

d. 121/13

daş-ğaş: *is.* Kıymetli taş, mücevher.

d. 292/115, 304/23, 312/313, 316/17, 316/48

d. +a 281/27

d. +ı 299/14, 312/726, 358/8, 394/64

d. +ları 394/26

d. +larını 290/512

Daşkend Məhmanhanası: *is. öz. a.* Taşkent Oteli.

d. +sında 337

daş-kesek (y): *is.* Taş ve sertleşmiş toprak parçaları.

d. 344/5, 351, 420/10

d. +dir 84/18

d. +i 47/58

d. +le 270/31

d. +mi 122/46

Daşkesen: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın Murov Dağı eteklerinde bulunan şəhri.

d. 39/291, 94/17

d. +in 165/34

daşnak: *is. Erm.* Ermeni terör örgütü mensubu.

d. 351, 351

d. +dan 355/472

d. +ı 39/241

d. +lar 351, 351

d. +ların 351

dava-derman: *is. Ar. Far.* İlaç.

d. 360/103

d. +ı 536/235

davakar: *sf. Ar. Far.* Kavgacı.

d. +lar 341/84

davam getir-: *dey.* Dayanırlılık göster-, sabır göster-.

d. getir 343/1

d. getirmez 91/25, 119/35

dayaz: *sf.* Derinliğı olmayan, sığ.

d. 293/49, 294/167, 312/118, 395/25, 407/38, 438/63

d. +ı 239/43

daz: *sf.* Kel.

d. 236/24, 245/12, 291/167, 393/21, 414/5, 464/19

d. +ı 264/22

d. +ları 268/47

DDT: *is. kim.* Dikloro difenil trikloroetan. Çok zehirli böcek öldürücü bir ilaç.

d. +e 290/322

dëdka: *is. Rus.* Dede.

d. 294/208

dëduşka: *is. Rus. bk. dëdka.**

d. 294/208

dëkabr: *is. Lat.* Aralık ayı.

d. +ın 331/12

dëmeli: *zf.* Demek ki.

d. 114/47, 129/17, 228/8, 237/48, 359/30, 494/50, 531

dëmokrati: *is. Yun.* Demokrasi.

d. 415/8, 323/90

Dënstrvil: *is. öz. a.* (1865-1946) Lionel Charles Dunsterville. İngiliz subay. Azərbaycan'da Kafkas İslam ordusuna karşı savaştı.

d. 298/63

dëputat: *is. Lat.* Milletvekili.

d. 290/159, 290/542, 349/30, 429/38

d. +lar 341/141

d. +ları 290/155, 444/34, 444/35, 444/35

d. +mı 444/33

dèputatlık(ğ): *is.* Milletvekilliği.

d. +ın 455/78

deşik(y): *is.* Delik.

d. 384/38, 535/12, 535/12

d. +den 143/24, 231/22

d. +lere 328/67

d. +ye 455/76

d. +yi 393/25

d. +yinden 358/38, 414/8, 454/32, 484/15, 498, 520/54

dèşik-dèşik: *sf.* Delik delik.

d. 116/23, 351/184, 355/483, 355/754, 515/43, 526/66, 531/50

dèştevar: *is. Far.* Batıdan esen rüzgâr.

d. 124/19

dèvuşka: *is. Rus.* Genç kız.

d. 294/209

deb: *is. Ar.* Gelenek.

d. 312/591

d. +lerimize 292/154

d. +i 292/158

debdebe: *is. Ar.* Gösteriş, görkem.

d. +ler 149/15

debilge: *is.* Savaş başlığı, miğfer.

d. 351/158, 355/587

d. +nin 355/597

d. +si 298/26

decel: *sf. Ar.* Yaramaz, afacan.

d. 155/5, 348/9, 355/313, 442/27

d. +im 55/20

decle-: *f.* Demet halinde topla-.

d. –di 203/15

d. –yirem 149/27

dede: *is.* 1. Baba. 2. Üstat.

d. 103/25, 157/39, 195/29, 205/22, 291/298, 294/208, 306/35, 312/719, 312/725, 512/34

d. +lerin 168/20

d. +m 196/32

d. +min 342/33

d. +ni 312/801, 334/52

dede-baba: *is.* Atalar, ecdat.

d. 526/12

Dede Hicri: *is. öz. a.* (1881-1952) Mahmud ibn Ali ibn Naziri. Irak Türkmen'i şair ve yazar.

d. +ni 324/122

dehl: *is. Ar.* İlgi, alaka, münasebet.

d. +i 520/66

deleduz: *is.* Dalavereci, düzenbaz.

d. +lar 378/56

d. +lara 268/88

d. +ları 268/48

Delidağ: *is. coğ. a.* Azerbaycan'da bir dağ.

d. +da 316/12

d. +ım 96/6

dellal: *is. Ar.* Alışverişte aracılık eden kişi.

d. 216/31

delme-dèşik: *is. ç.* Delik deşik.

d. +dir 321/65

d. +lere 205/7

dembedem: *zf. Far.* Her an, daima.

d. 536/53

Demeşğ: *is. Ar. öz. a.* Şam.

d. 335/91

Demirçi (Gave): *is. mit. öz. a.* İran mitolojisinde zalim kral Dahhak'a isyan eden kahraman.

d. +dir 90/76, 90/85, 90/105

Demirçioğlu: *is. hlk. öz. a.* Köroğlu'nun arkadaşı.

d. 291/193

den: *is.* 1. Tohum, tane. 2. Kuşyemi. 3. *mec.* Saç ve sakala düşen beyaz tüy.

d. 14/28, 14/28, 23/18, 33/14, 77/60, 112, 112/1, 112/9, 122/22, 112/46, 290/168, 295/8, 295/16, 295/25, 295/63, 295/64, 295/70, 295/77, 295/86, 295/107, 312/216, 312/433, 333/57, 339/10, 339/37, 447/1, 489/3, 492/26, 504/123, 513/17

d. +e 272/38, 295/107

d. +i 295/44, 390/54, 390/54

d. +in 536/178

den-den: *zf.* Tane tane.

d. 181/202, 200/47, 246/57, 312/119, 312/213, 349/9, 503/2, 529/31, 532/9

dener-dener: *zf. Far.* Tane tane.

d. 112/5, 155/57

denever: *sf. Far.* Taneler halinde, taneli.

d. 124/38

deng (I): *is. Far.* Bıkkın, bezgin.

d. 259/21

deng (II): *is. kl.* Değeri düşük para; kuruş.

d. +e 143/30

dengül-düngül: *sf.* Seyrek, aralı.

d. 202/30

deni: *sf. Ar.* Alçak, rezil.

d. 390/54, 390/54

denle-: *f. mec.* Birer birer öldür-, ortadan kaldır-.

d. -rem 295/95

d. -yer 109/17, 347/18

denleme: *is.* Kuşların yemleri gagaları ile teker teker alıp yemeleri.

d. +ye 290/439

der: *ed. Far.* İçinde.

d. 536/253

der-: *f.* 1. Topla-, kopar-. 2. Nefes al-.

d. 64/34, 64/35, 189/13, 288/25, 449/63

d. -di 26/2, 52/9, 222/8

d. -dik 456/106

d. -din 123/46

d. -diyim 44/37

d. -e 7/11, 7/11, 25/12, 25/12, 44/12, 44/12, 61/5, 61/5, 183/20, 210/34, 210/34,

312/233, 312/233, 336/92, 336/92, 336/92,
336/92, 527/28, 527/28, 527/31, 527/31

d. –ecem 277/26, 338/25

d. –en 323/57, 336/82, 444/49, 462/79,
503/17

d. –ende 28/21

d. –eni 312/806

d. –er 119/8, 309/80, 395/19, 438/57

d. –erek 27/9, 307/61

d. –ersen 421/15

d. –esiyem 122/49

d. –esiyiz 369/42

d. –ib 67/12, 498/8, 512/8

d. –im 192/21, 281/4

d. –in 32/10

d. –ir 304/88, 390/27

d. –irem 44/38, 275/3

d. –irsen 210/7

d. –meden 355/913

d. –mek 291/299, 427/64

d. –memiş 290/323

d. –meyecek 144/9

d. –meyim 500/60

d. –meyin 453/16

d. –mezsen 421/15

d. –misen 127/8, 414/106

d. –miş 175/17

d. –mişem 234/21, 464/2

d. –se 497/51

Derbend: *is. öz. a.* Azerbaycan'ın 1921 yılında Bolşevikler tarafından işgal edilmesinden sonra Dağıstan Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetine bağlanan ve günümüzde de Rusya sınırları içerisinde bulunan kadim Türk şehri.

d. 118/16, 141/41, 183/7, 292/222,
297/72, 310/47, 311/58, 312/201, 322/26,
437/36, 534/41

d. +den 505/62

d. +dir 150/48

d. +i 186/13, 351/55

d. +im 358/25

d. +imden 473/11

d. +imin 369/56

Derbend bürcü: *is. öz. a.* 6. yüzyılda Sasani İmparatoru I. Hüsrev tarafından Derbent şehrinde inşa ettirilen kale.

d. 472/12

derbendi: *is.* İri taneli bir üzüm çeşidi.

d. 19/20

d. +ye 466/74

derc: *is. Ar.* Yayınılama.

d. 272/12, 388/47

deril-: *f.* Toplan-.

d. –ib 335/161

derkenar: *is. Far.* Dilekçelerin, resmi belgelerin genellikle sol alt kısmına idareciler tarafından yazılan görüş, emir vb. yazılar.

d. 290/416, 510

derme: *is.* Koparma.

d. +ye 108/31

Deryal: *is. coğ. a.* Rusya ile Gürcistan sınırında, Terek Irmağının üzerinde bulunan boğaz.

d. 80/64

deryaz: *is.* Tırpan.

d. 90/24, 448/28

derz: *is. Ar.* Demet.

d. 447/54

d. +i 519/32

derz-derz: *zf. Ar.* Demet demet.

d. 203/15

des: *is.* Deste.

d. +idir 214/36

d. +ine 360/120

d. +ini 497/25

des-des: *zf.* Deste deste.

d. 169/29, 256/14

desle-: *f.* Destele-.

d. -yenler 260/26

dest: *is. Far. kl.* El.

d. +inde 311/91

destebaşı: *is. kon.* Ekip başı, elebaşı.

d. 323/23

destebedeste: *zf. Far.* Grup grup.

d. 497/47, 503/38

destemaz: *is. Far. kon.* Abdest.

d. 476/2

destemazlı: *sf. din.* Abdestli.

d. 216/34

Deveçi: *is. öz. a.* 2010 yılından itibaren adı Şabran olarak değiştirilen Azerbaycan şehri.

d. +den 292/21, 292/33, 292/91

deyanet: *is. Ar.* Sağlamlık, sadakat, sebat.

d. 168/25, 312/407, 329/16, 527/25

d. +dir 452/8

d. +i 331/44

d. +ile 181/86

d. +im 466/146

d. +ine 139/70, 355/972, 360/130, 446/12, 446/15

deymiş: *sf.* Olgun.

d. +i 304/57

dığa: *is. Erm. kon.* Ermeni erkek çocuk.

d. 355/459

dırmaş-: *f.* Tırman-.

d. 25/1, 106/57, 107/26

d. -an 205/6

d. -anlar 351/81

d. -anları 155/31

d. -ır 425/16

d. -ırsan 229/42

d. -sam 384/3

dırtıda-: *f.* Dökül-, taş-.

d. -yıb 258/29

dızılta-: *f.* Vızılta-.

d. -manız 290/549

d. –yan 360/121

diamètr: *is. Yun. mat.* Çap.

d. +i 310/107

d. +ini 136/43, 298/60, 299/47

dibçek: *is.* Saksı.

d. +deki 396/28

d. +leri 290/113

dibçekli: *sf.* Saksısı olan, saksılı.

d. 73/7

didergin: *sf.* Vatanından evinden uzaklarda gezip tozan, derbeder.

d. +den 323/83

d. +ler 350/81, 355/453

d. +mi 360/101

diğget yetir-: *dey.* Dikkat et-.

d. yetir 191/18, 309/4, 396/18, 407/54

d. yetirir 498

dik: *is.* Yokuş.

d. 84/29

diksin-: *f.* Ürper-, kork-.

d. –ib 290/433

diktor: *is. Lat.* Spiker.

d. 221/25, 295/59, 295/60, 335/22

d. +ların 298/157

d. +sansa 335/92

dildar: *sf. Far.* Sevgili, canan, yar.

d. +ın 6/23

dile tut-: *dey.* Tatlı dille birini ikna etmeye, bir şey elde etmeye çalış-.

d. tutdumsa 523

dilhör: *sf. Far.* Kırgın, asabı bozuk, kederli, öfkelenmiş.

d. 294/252, 515/23

d. +am 237/11

d. +du 520/158

dilhör ol-: *dey.* Sinirlen-.

d. olursan 161/11

dili-ğafil: *sf. kon.* Hiçbir kötülükten haberi olmayan.

d. 426/22

dili topuğ çal-: *dey.* Bir kelime yerine başka bir kelime söyle-, yanlış konuş-.

d. çalır 328/64

dilşünas: *is.* Dil alanında uzman.

d. 291/412

dimdik(y): *is.* Gaga.

d. +yi 310/133

dinc: *sf.* 1. Rahat, sakin. 2. Barışsever.

d. +236/1, 250/29, 256/22, 289/18, 293/37, 355/36, 355/551, 355/697, 387/50, 462/2

dincel-: *f.* Dinlen-, rahatla-, sakinleş-.

d. 209/33, 355/258, 499/25

d. –di 433/15

d. –e 292/199

d. –ek 84/28

d. –ende 312/255

d. –enlere 26/23

d. –er 119/30

d. –ersen 421/18
d. –im 55/23
d. –ir 26/17, 92/41, 174/7, 174/24, 400/15, 421/8, 421/12, 421/29
d. –irem 369/28, 421/5, 421/36
d. –irsen 421/2, 421/4, 421/4, 462/71
d. –mekden 504/42
d. –meyecek 470/34
d. –mir 92/38, 92/41, 305/4
d. –mişem 40/16
d. –sin 185/42, 533/89
dincelme: *is.* Dinlenme, rahatlama.
d. +sini 186/8
d. +yin 292/57
dincini al-: *dey.* İstirahat et-, dinlen-.
d. almısanmı 67/4
dinclik(y): *is.* Rahatlık, sakinlik.
d. 123/48, 147/5, 453/26
d. +yi 107/27
d. +yim 75/43, 211/44, 301/51
d. +yin 79/13
d. +yindedir 75/44
dindir-: *f.* Konuştur-, söylet-.
d. 291/472, 336/12
d. –sen 139/28
d. –sin 520/44
dinmez: *sf.* Sessiz, sakin kimse.
d. 313/88
dirçel-: *f.* Güçlen-, kuvvetlen-, canlan-.

d. –din 447/42
d. –en 196/29
d. –sin 295/53
dirçelt-(d): *f.* Büyümesini, kuvvetlenmesini sağla-, canlandır-.
d. –ir 523/14
dirèktor: *is. Lat.* Müdür, yönetici.
d. 290/554
d. +san 256/30
dire-: *f.* Daya-, yasla-.
d. –medim 267/43
d. –mek 298/76
d. –yecek 384/37
diren-: *f.* Değ-, dokun-, uzan-, ulaş-.
d. –di 455/34
d. –ib 88/33
d. –miş 355/898
d. –mişem 233/2
dirilik suyu: *is.* Hayat suyu, abıhayat.
d. 189/9, 246/66, 304/15, 305/69, 315/10, 319/56
d. +am 528/67
d. +m 509/44, 510/57
d. +n 524/24
d. +nu 110/13, 152/40, 496/20, 533/8
d. +san 142/31
d. +yam 363/17, 454/87
disk: *is. Yun.* Güneş, ay ve gezegenlerin dünyadan görünen daire biçimindeki çevresi.

d. +i 185/23

ditdili: *is. man.* Sivrisinek.

d. +ler 309/52

divan ğur-: *dey.* Mahkeme et-.

d. ğuranlar 527/44

divan tut-: *dey.* Mecbur etmek veya cezalandırmak maksadıyla zalimce güç kullan-.

d. tutdun 207/25

d. tutubdur 290/419

d. tutur 237/9

diyircek: *is.* Küçük tekerlek.

d. 183/4

Dnèprin: *is. coĝ a.* Dinyeper. Rusya’da doğup Ukrayna’dan geçerek Karadeniz’e dökülen nehir.

d. +in 530/34

do: *ünl.* Öküz, camış gibi hayvanları seslemek için çıkarılan ses.

d. 261/4

Dobrolyubov küçesi: *is. Rus. öz. a.* Rusya’nın Yekaterinburg şehrinde bulunan adını Rus şair Nikolay Alexandroviç Dobrolyubov’dan alan sokak.

d. 378/31

dodaĝaltı: *zf.* Usulca, sessizce.

d. 240/9

doĝma: *is.* 1. Öz, ait olan. 2. Doğulan yer, vatan. 3. Çok sevimli.

d. 8/5, 11/29, 13/3, 15/22, 16/39, 17/9, 37/78, 41/75, 48/13, 52/6, 52/12, 75/44, 84/36, 84/47, 86/9, 87/30, 89/17, 99/38,

108/27, 111/22, 112/21, 117/18, 118/97, 119/55, 136/48, 140/28, 150/26, 209/51, 213/9, 216/16, 216/24, 216/28, 216/42, 223/17, 240/5, 257/9, 284/5, 291/118, 219/158, 219/158, 291/216, 291/226, 291/229, 291/279, 291/335, 291/338, 291/364, 291/401, 291/415, 292/20, 294/50, 294/258, 307/26, 311/35, 312/679, 312/680, 323/28, 324/111, 337/38, 355/459, 373/4, 373/13, 378/32, 390/23, 395/23, 402/62, 410/21, 412/32, 416/4, 421/37, 438/2, 438/61, 453/3, 453/7, 460/26, 462/125, 466/100, 467/7, 467/18, 467/22, 479/8, 483/1, 485/4, 492/28, 497/3, 497/17, 500/44, 500/64, 501/11, 504/32, 504/170, 505/21, 505/80, 515/16, 515/96, 526/9, 528/31, 531, 534/47, 534/47, 536/11, 536/40

d. +dı 100/58

d. +dır 347/87, 528/28

d. +lar 216/62, 497/47, 536/280

d. +lara 474/13, 497/23

d. +ları 311/32, 355/461, 448/19

d. +larıdır 451

d. +larım 347/87, 456/17, 465/31

d. +ların 204/24, 216/65

d. +m 312/677, 355/550

d. +msan 276/24

d. +san 111/45, 346/6

d. +sı 277/10, 338/10

d. +sından 312/375

d. +sını 345/39, 407/18

d. +ya 321/26

doĝmaca: *sf.* Üvey olmayan, öz.

d. 20/23, 207/31, 240/53, 500/47, 528/18, 533/3

doğmalaş-: f. Özleş-.

d. -ib 312/678

doğmalaştır-: f. Özleştir-.

d. -an 150/15

d. -ıbdır 181/80

doğmalığ(ğ): is. 1. Akrabalık. 2. Yakınlık, benzerlik.

d. 139/13, 139/13, 139/13, 216, 216/7, 216/52, 216/75, 216/78, 291/169

d. +a 216/19

d. +dan 164/38

d. +dır 291/201, 340/69

d. +ı 291/31

d. +ın 99/21, 312/403

d. +ını 536/279

d. +la 504/176

doğram-doğram: zf. Parça parça, lime lime.

d. 151/21, 351/224, 454/22

doğrudan: zf. Gerçekten.

d. 18/13, 28/11

d. +mı 229/25, 229/48, 291/253, 292/145, 312/634, 312/636, 462/222

doğurluğ: is. Doğruluk.

d. 295/28

Doktor Jivago: is. öz. a. Rus yazar Boris Pasternak'ın 1957 yılında yayımlanan ünlü romanı.

d. 378/40

Doktor Tağı Erani: is. öz. a. (1903-1940) Kimya profesörü İranlı marksist.

d. +ni 291/126

dolay: is. Dağın, tepenin yamacıyla giden eğri bögürü, dolambaçlı yol.

d. +ları 288/13

dolça: is. Maşrapa, güğüm, kova.

d. 290/436

doluşun-: f. Bir şeyden etkilenerek gözlerine yaş dol-.

d. -musan 526/25

d. -muş 155/2

domba: sf. Yuvasından dışarı fırlamış göz.

d. 258/28

Domisian Sèzar Avğust Gèrmanski: is. tar. öz. a. (51-96) Titus Flavius Domitianus. XI. Roma İmparatoru.

d. 298/19

domna: is. Rus. tek. Demir filizini eritip karbon karışımli demir elde etmek için kullanılan döküm kazanı.

d. +larda 294/121

domna soba: is. tek. Döküm kazanı.

d. +larında 482/1

d. +larından 351/34

d. +sı 353/32

domnaçı: is. Dökümcü.

d. 444/32

don: is. 1. Elbise. 2. Kılık.

d. +a 6/8

d. +da 298/119

d. +dan 393/32

d. +larının 534/34

d. +u 283/17, 292/176, 339/50,
355/248, 355/645, 394/25

d. +un 134/19, 134/19, 292/14, 382/7,
394/25

d. +unda 278/10, 282/10, 392/14

d. +unu 427/148

d. +unun 284/16

dona gir-: *dey.* Kendini gizle-, başka
şekle bürün-.

d. girmek 235/11

Donbas: *is. öz. a.* Ukrayna'nın doğu
kısmında yer alan ve büyük maden sahasına
sahip bölge.

d. 462/139

don biç-: *dey.* Cezalandır-.

d. biçen 423/8

donca: *is.* Balık ve kuş avı için
kullanılan serpmeye ağ.

d. 311/39, 466/43

dondan dona (gir)-: *dey.* Bin bir şekle
bürün-, her kılığa gir-.

d. 298/138

d. girenler 232/7

d. girmiş 450/57

d. girse 145/40

don gèydir-: *dey.* Aslıyla hiçbir alakası
olmayan bir anlam kazandır-, başka bir şekle
büründür-.

d. gèydiren 294/22

donğuldan-: *f.* Kızgın bir şekilde kendi
kendine söylen-, homurdan-.

d. -dı 430/5

d. -ır 273/15

donlu: *sf.* 1. Elbiseli. 2. Kılıklı.

*d. 119/54, 312/415, 349/29, 355/486,
360/40, 369/34, 504/40, 509/10, 521/8*

donluğ(ğ): *is. kon.* Haftalık ya da aylık
ödenen maaş.

d. 84/81

d. +u 411/12

d. +um 351/99

d. +un 290/422

donuzsifet: *sf.* Domuz suratlı.

d. 355/591

dor-dolaşığ: *sf.* Karma karışık.

d. 525/32

doşab: *is. Far.* Pekmez.

d. 253/5, 466/81, 466/85

d. +ını 351/113

dönerge: *is.* Kavşak.

d. +ler 376/70

dönmez: *sf.* Azimli, kararlı, iradeli.

d. 39/151, 355/972, 536/326

dönük: *sf.* Sözüne güvenilmeyen,
dönek, kaypak.

d. 266/30, 474/7

d. +leri 266/15

dönüm gözüne (gözüne dönüm): *dey.*
Övgü ve sevgi bildirir.

d. 90/5

dör-dör: *zf.* Durmadan.

d. 290/577

döş vur-: *dey.* Gücünü sına-, hamle et-.

d. vura 201/50

d. vuran 40/43, 78/49

d. vurmağa 261/22

d. vurur 47/34

döşekağı: *is.* Çarşaf.

d. 380/8

döşürme: *is.* Toplama.

d. +de 308/125

döşür-: *f.* Topla-.

d. -üb 21/10

dövre: *is.* Ar. Etraf, çevre.

*d. +mde 306/28, 321/60, 358/33,
369/25, 375/12*

d. +me 39/209, 39/228

d. +nde 292/25

d. +ne 69/43, 95/34, 241/16

d. +si 315/65

*d. +sinde 300/37, 313/77, 378/23,
488/18*

d. +sindeki 77/49

d. +sine 290/432

d. +sini 192/1, 415/3

dövrele-: *f.* Çevrele-, sar-.

d. -yib 281/29, 281/32

dövrenle-: *f.* Çevrenle-, sarıl-.

d. -ib 165/37

d. -se 80/7

dövr èt(d)-: *dey.* Bir şeyin etrafından
dön-.

d. eden 306/100

döyecle-: *f. mec.* Döv-, vur-.

d. -yen 282/7

döyünme: *is.* Hızlı hızlı çarpma.

d. +sine 189/30

döyün-: *f.* Hastalık, üzüntü, korku,
heyecan, sevinç vb. sebepten hızlı hızlı çarp-.

d. -dü 481/21

d. -düyüne 427/127

d. -esen 271/39

d. -mekde 400/32

d. -mürse 106/43, 228/14

d. -ür 136/31, 427/41

d. -ürse 478/18

döz-: *f.* Katlan-, sabret-, dayan,
tahammül et-.

*d. 106/56, 237/26, 290/16, 290/229,
290/251, 363/8, 387/43, 444/17, 444/58*

d. -dük 458/4

d. -düm 259/24, 301/10

d. -e bilir 312/416

d. -e bilmeyen 295/80

d. -e bilmez 65/28

d. -ecekmi 312/723

d. –ecekmişen 124/24, 355/367, 355/369

d. –enler 312/73

d. –enlere 312/234

d. –er 329/9, 355/364, 355/364, 355/365, 355/366, 397/29

d. –erdi 4/26

d. –erdim 431/22, 526/26

d. –erdimmi 436/11, 502/25, 526/99

d. –erem 274/18, 524/15, 524/16

d. –ersen 485/41

d. –esiyem 233/39, 233/41, 233/45, 233/48, 233/51

d. –ginen 290/230, 290/230, 290/234, 290/234, 290/238, 290/238, 290/242, 290/242

d. –medi 19/17, 19/23, 351/59

d. –medim 63/13, 212/6

d. –medin 301/5

d. –mediyin 293/14

d. –mek 301/1, 301/17, 426/46, 504/273

d. –melisen 435, 435/16

d. –meliyik 524/40

d. –mem 220/5

d. –meyen 295/73, 480/54

d. –meyib 181/127, 315/90

d. –meyenlerim 84/58

d. –meyerek 312/466

d. –mez 312/251, 355/821

d. –mür 123/13, 387/23, 387/24, 387/25, 387/25

d. –se 19/17, 19/23, 84/57

d. –sem 237/12, 237/15

d. –sün 301/25

d. –üb 152/19, 351/30, 351/30, 351/31, 351/31, 351/32, 351/33, 351/36, 351/41, 351/45, 351/48, 351/51, 351/52, 351/54, 351/54, 351/56, 351/56

d. –üm 281/21, 395/10, 438/48

d. –ür 150/36, 301/68, 387/25

d. –ürem 219/30, 273/21, 355/820

d. –ürsen 119/38

dözüm: *is.* Tahammül, dayanma, sabır.

d. 91/70, 160/12, 233/54, 233/65, 308/98, 312/407, 332/21, 336/58, 336/61, 434/8, 521/53, 527/25

d. +de 187/6, 469/15

d. +dür 351/58

d. +e 233

d. +ü 153/32, 327/23, 369/18

d. +üm 313/223, 480/48

dözümlü: *sf.* Tahammüllü, dayanıklı, sabırlı.

d. 90/49, 170

d. +dür 467

Dreždèn: *is. öz. a.* Dresden. Eski Doğu Almanya toprakları içinde kalan şehir.

d. 390/43

DTK: *is. Rus.* Devlet Tehlikesizlik Komitesi. Sovyetler Birliği döneminde bir kurum.

d. 355/342, 425/41

d. +de 510

d. +nın 323/37, 498

duma: *is. Rus. tar.* Rusya'da bazı merkezi ve yerel idare organlarının adı.

d. 290/163

d. +sı 290/152

Dunay: *is. coğ. a.* Tuna nehri.

d. 355/589

duracağ: *is.* Durak.

d. +da 309/21, 309/31

d. +lar 309/21

durnagöz: *sf. mec. şair.* Temiz, saf, dupduru.

d. 178/7

duruh-: *f.* Düşünceye dal-, duraksa-.

d. -dum 391/2, 480/41

d. -muş 351/15

durulmağ: *f. mec. kon.* Neşelen-.

d. -ur 339/20

dururmola: *is.* Duraklama, mola verme.

d. 492/9

dustağ(ğ): *is.* Tutsak, mahkûm.

d. 91/48, 146/67, 153/40, 239/28, 271/49, 290/135, 293/81, 309/43, 310/12, 323/30, 323/35, 332/10, 332/13, 332/13, 332/32, 332/58, 332/58, 341/94, 345/3,

355/907, 357, 357/2, 357/5, 357/6, 357/12, 362/1, 382, 392, 392/2, 392/14, 395/3, 410/1, 411/10, 422/1, 426/11, 426/60, 427/22, 429/1, 429/63, 432/6, 449/52, 462/132, 462/176, 469, 469/6, 469/17, 469/31, 469/46, 469/48, 476/15, 482/38, 488/26, 494/47, 500/6, 503/25, 504/62, 504/251, 507/13, 513/22, 520/85, 520/85, 520/96, 520/116, 521/54, 523/138, 523/151, 529/21, 529/101, 530/14, 533/23

d. +a 372/1, 379, 443/7, 443/18, 443/30

d. +am 356/13, 369/31, 528/11

d. +ammı 507/19

d. +dadır 345/27

d. +dır 357/1, 357/4, 357/8

d. +ı 312/142, 357/7, 357/7, 357/9, 357/10, 359/13, 372/3, 464/7

d. +ın 426, 426/33, 510, 520/64, 520/113, 521/11, 529/101

d. +ınkı 520/118

d. +lar 407/18, 488/16, 534/19

d. +lara 239/52

d. +larından 389/16

d. +mısan 523/50, 523/53

d. +sa 388/53

d. +sı 290/152

dustağèvi: *is.* Cezaevi, hapishane.

d. +nde 498, 504, 528/64

d. +ne 425/45

dustağhana: *is. bk. dustağèvi.**

d. 293/81

d. +da 488/1

d. +dır 528/37, 528/40

dustağhana kəşikçisi: *is.* Gardiyan.

d. 293/81

dustağlıg: *is.* Tutsaklık, mahkûmluk.

d. 506/37

Duvanni: *is. öz a.* Azərbaycan'ın Kobustan şəhrinin eski adı.

d. +da 239/24

duyuğ sal-: *dey.* Uyandır-, haber ver-, haberdar et-.

d. salmağa 181/9

duz-çörek kes-: *dey.* Dost ol-, dostluk et-.

d. kesmişdi 221/5

dübare: *zf. Far.* Tekrar.

d. 67/38

düha: *is. Ar.* Dahi, deha.

d. 108/19

d. +lar 521/30

d. +ları 41/57

d. +larını 261/17

d. +nı 454/8

d. +sı 36/10, 80/86, 312/42

d. +sından 66/14

dümağ: *sf.* Apak, bembeyaz.

d. +dır 7/6

dünen: *is.* Dün.

d. 2/47, 2/71, 45/10, 80/35, 93/13, 97/27, 103/40, 145/42, 229/11, 243/1, 261/10, 267/28, 278/14, 280/10, 288/23,

290/156, 291/303, 291/419, 296/77, 300/60, 300/89, 304/70, 313/154, 313/162, 318/7, 322/23, 355/156, 355/191, 456/1, 459, 459/1, 459/2, 459/41, 466/152, 480/41, 504/265, 506/5, 528/77, 531/46, 536/89

d. +di 219/49

d. +em 46/24, 97/28, 505/75, 505/79

d. +im 36/58

d. +imin 459/43

d. +in 69/11, 535/39

dünenki: *sf.* Dünkü.

d. 30/33, 32/2, 32/27, 129/6, 129/19, 294/190, 315/50, 355/307, 511/51, 536/278

düppi: *sf.* Küçük, minik.

d. 137/39

düppili: *sf.* Küçük, minik.

d. 139/33

dür(r): *is. Ar.* İnci.

d. 39/113, 111/11, 134/15, 145/10, 196/22, 230/28, 246/9, 257/12, 281/28, 290/220, 290/365, 294/281, 317/19, 349/43, 401/22, 492/19, 523/139

d. +den 313/121

d. +e 85/12, 141/30, 308/23, 528/70, 532/27

d. +em 506/31

d. +mü 135/9

d. +ü 209/14, 230/59, 281/13, 299/25, 304/55, 311/37, 343/8, 395/26, 438/64, 483/11

d. +üm 380/12

d. +ümdür 520/16

d. +ünde 438/79

dürat: *is.* Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi koyu renkli at, doru at.

d. 376/36

d. +ın 350/73

dürdane: *is. Ar. Far.* İnci tanesi.

d. 95/5, 310/56

d. +leri 150/39

d. +sen 170/4

d. +si 139/89

d. +sidir 536/191

d. +yem 200/50

dürri-yetim: *is.* Benzeri olmayan inci.

d. 288/21

düşer-düşmez: *zf.* İner inmez.

d. 173/3, 512/7

düşerge: *is.* 1. Barınak, kamp. 2. İzci kampı.

d. 30/6, 305/84

d. +de 293/37, 313/41

d. +miz 425/50

d. +si 239/26, 304/90

düşvar: *sf. Far. kl.* Zor, çetin, güç.

d. 296/106

d. +ı 296/107

düymeçe: *is.* Tomurcuk.

d. 169/105, 312/359, 518/6

d. +ler 443/19, 492/33, 519/37

düyü: *is.* Pirinç.

d. 253/5, 351/115, 447/53, 447/55, 447/57, 448/37

düzüm: *is.* Dizilme, sıralanma.

d. +ü 290/523, 297/9

d. +ünü 77/39

düzüm-düzüm: *zf.* Dizi dizi, sıra sıra.

d. 350/61, 358/36, 374/14, 386/7, 395/11, 417/10, 438/49

È

è'zamiyyet: *is. Ar.* Görev, görevle gitme.

è. +e 144/28

è. +im 480/13

èfir: *is. Yun.* 1. Hava, gökyüzü. 2. Canlı yayın.

è. 355/99, 355/942, 360/29, 454/19, 454/96

è. +de 153/8, 295/58, 335/178

è. +e 388/63

èhkam: *is. Ar. ç.* Kanun, kural.

è. 79/29, 107/4, 272/40

è. +lara 308/38

è. +ları 199/32, 307/86, 320/42

è. +ların 300/69

èhkamçı: *sf.* Kanuncu, kuralcı.

è. +lar 532/53

è. +ların 165/39

è. +ya 147/14

èhmal: *zf. Ar.* Yavaşça, usulca.

è. 129/11, 303/22	è. +a 112/26, 312/588
èhmal-èhmal: <i>zf. Ar.</i> Yavaş yavaş, usul usul.	è. +dan 270/17, 294/13, 296/103, 312/387
è. 192/1	è. +la 252/36, 292/80
èhram: <i>is. Ar.</i> Piramit.	è. +u 2/64, 289/30
è. +ları 294/69	è. +um 465/21
èhsaslı: <i>sf.</i> Duygulu.	è. +un 535/38
è. 296/119	Èlbruz: <i>is. coğ. a. bk.</i> <i>Èlbrus.*</i>
èhtizaz: <i>is. Ar.</i> Titreme, titreşim.	è. 80/63
è. +ı 312/596	èlèktrik piletəsi: <i>is. Fr. Rus.</i> Elektrikli ocak.
èhya: <i>is. Ar.</i> Canlandırma, diriltme.	è. 84/43
è. 220/16	èlimbaz: <i>is. Far.</i> İlim ile uğraşan kişi.
èksponat: <i>is. Lat.</i> Müzede sergilenen eşya.	è. 228/62
è. +dır 355/717	èllikce: <i>zf.</i> Topluca, toptan.
èlat: <i>is. ç. kl.</i> Aynı etnik yapıya sahip olan veya bir yurttan yaşayan halk.	è. 315/56
è. 534/47	èlmi rehber: <i>is.</i> Akademide yüksek öğretim gören öğrencilere danışmanlık yapan kişi.
è. +a 347/44	è. +i 235/20
è. +lar 95/35	èlmi şura: <i>is.</i> Akademik senato.
Èlba: <i>is. coğ. a.</i> Çek Cumhuriyeti'nden doğup Kuzey Denizi'ne dökülen Orta Avrupa'da bir nehir.	è. 204/2, 204/14
è. 427/37	èmler doktoru: <i>is.</i> Doktorasını tamamlamış akademisyen.
è. +da 523/18	è. 291/386
è. +dan 313/147	è. +dur 520/67
è. +yedek 414/119	èl-oba: <i>is. ç.</i> 1. Halk. 2. Ülke.
Èlbrus: <i>is. coğ. a.</i> Kafkasya'da bulunan en yüksek dağ.	è. 384/32
è. 164/10, 231/28, 251/9, 294/12	è. +n 312/397
	èlsèverlik: <i>is.</i> Vatanseverlik.

è. 261/5

èmes: *zf. Far.* Bugün.

è. 312/448

ènikürekli: *sf.* Geniş omuzlu.

è. 216/1

èpilög: *is. Yun.* Son söz.

è. +*dur* 314/1

è. +*u* 314/2

èpizod: *is. Yun.* Olay, vaka.

è. 451

èpopèya: *is. Yun.* Destan.

è. 144/16

èra: *is. Lat.* 1. Devir, milat. 2. *jeol.*
Yerin en büyük kronolojik devri.

è. 228/51, 228/51, 294/30, 294/53,
294/278, 307/73, 312/396, 312/707, 341/15,
341/149, 535/47

è. +*da* 181/21

è. +*dan* 168/19, 307/8, 523/57

è. +*lar* 310/89, 337/37, 337/40

è. +*lardan* 112/29, 472/16

è. +*ların* 164/5, 293/25, 432/19,
472/34, 505/67

è. +*mızın* 298

è. +*nı* 303/33

è. +*nın* 240/34

è. +*sanmı* 496/14

è. +*ya* 168/19, 303/33, 307/8, 316/2,
482/23, 523/57

èralıg: *is.* Devirlik, milatlık.

è. 288/12

Èrmitaj: *is. öz. a.* II. Katerina
tarafından 1764 yılında kurulan ve Rusya'nın
St. Petersburg şehrinde bulunan müze.

è. +*a* 41/25

è. +*da* 316/43

è. +*ı* 41/61, 41/77, 41/87, 190/18,
536/87

è. +*ın* 37/80

è. +*larım* 146/30

ès-ès: *is. Alm.* Nazi Almanyası'nın özel
silahlı kuvvetleri.

è. 424/3, 424/15

èsminès: *is. Rus.* Mayın gemisi.

è. +*ler* 355/514 448/5

èstakada: *is. Fr.* İskele.

è. 96/9, 297/77

è. +*lar* 73/40

èşim-èşim: *zf.* 1. Didik didik. 2.
Parçalanmış, altüst edilmiş durumda.

è. 116/23, 490/8

è. +*dir* 94/17

Ètrus: *is. öz. a.* Etrüks, İtalya'da
yaşamış kadim halk.

è. 307/36, 307/37

èvdar: *sf.* Evli.

è. 312/153

èybecer: *sf.* Acayip, kusurlu, çirkin.

è. 268/71, 290/84, 429/39, 508/30

èynek(y): *is. Ar. Far.* Gözlük.

è. 396/13
 è +i 367/12
 è. +ini 217/50
Èysar: *is. öz. a.* Hz. İsa.
 è. 294/140
èyş: *is. Ar.* Keyif, zevki sefa, tatlı hayat.
 è. 149/6
 è. +im 520/150
èyşü işret: *is. Ar. bk. èyş.**
 è. +i 267/60
èyvan: *is. Far.* Teras, balkon.
 è. 20/5
 è. +da 48/8, 504/13, 504/21
 è. +dadır 147/3
 è. +dan 431/11
 è. +ım 130/44, 521/41
 è. +ın 18/3
 è. +lara 74/14
èyzen: *zf. Ar.* Tamamen, baştanbaşa.
 è. 355/773
E
e'fi: *is. Ar.* Sarı renkli engerek yılanı.
 e. 347/68
 e. +den 355/529, 363/66, 484/27, 536/68
Ebdürrehman Hejar: *is. öz. a.* (1921-1991). Kürt asıllı İranlı şair.
 e. 43

Ecemi: *is. öz. a.* Acemî b. Ebû Bekir.
 12. yüzyılda yaşamış Azerbaycanlı mimar.
 e. 69/13
 e. +nin 69
eclaf: *sf. Ar.* Alçak, namert, aşağılık.
 e. 355/458
 e. +a 290/420
edavet: *is. Ar.* Düşmanlık, kin, garez.
 e. +i 355/641
 e. +ler 514/14
edevalı: *sf.* Baharatlı.
 e. 467/3
edl: *is. Ar.* Adalet.
 e. +in 259/2
edna: *sf. Ar. kl.* Alçak, rezil.
 e. 416/24
edyal: *is. Rus.* Yorgan.
 e. +ı 503/48
 e. +ım 356/9, 383/5, 420/9
 e. +ın 365/28
ef'i: *is. Ar. bk. e'fi.**
 e. 168/31, 207/39, 258/31, 290/556
 e. +leri 188/15, 231/20, 231/23
 e. +ni 251/18
 e. +ye 238/13
efel: *sf. kon.* İş göremeyen, hiçbir şey beceremeyen, cansız, uyuşuk.
 e. 106/29, 195/39, 206/35, 227/14, 345/16, 514/8
 e. +den 258/8

e. +em 479/52

e. +ler 91/44, 98/11, 181/18

e. +leri 277/40, 338/39

e. +lerin 202/61

e. +sen 114/27, 206/35, 258/8, 393/43

efelleş-: f. Cansızlaş-, uyuşuk hale gel-.

e. –ib 246/35

e. –ir 106/28

efğan: is. Far. kl. bk. *efğan*.*

e. +ım 146/65

efğan: is. Far. Feryat, figan.

e. 355/602, 355/817, 429/43

e. +dan 355/126

e. +ım 494/74

eflak: is. Ar. kl. Felekler, gök.

e. +e 287/3

Efrasiyab: is. öz. a. Alp Er Tunga'nın Fars destanlarında ve Şehname'deki adı.

e. 139/56, 139/57

efser: is. Alm. Subay.

e. 481/6

e. +in 37/65, 424/20

e. +lere 355/709

Efzeleddin Heğani: is. öz. a. (1126-1199). Efdalüddîn Bedîl b. Âli Hâkanî-i Şîrvânî. Azərbaycan'ın Gence şəhərində doğmuş olan şair və filozof.

e. 296

egide: is. Ar. İnanç, ülkü.

e. +em 36/62, 210/16

e. +ler 514/28

e. +si 139/61, 370/63

egideli: is. İnançlı.

e. 200/62

Ehsitan: is. öz. a. 1160-1197 yılları arasında hüküm süren 21. Şirvanşah hükümdarı.

e. +am 154/1

ehate: is. Ar. Etrafını sarma, kuşatma.

e. +si 214/21

ehd: is. Ar. Söz verme, yemin.

e. 177/34, 181/192

e. +e 141/22, 207/18

e. +i 355/977, 395/5, 474/8

e. +im 211/23, 337/71, 434/13, 456/20, 482/17, 495/8, 526/13, 535/31

e. +imde 196/57

e. +imiz 280/35, 291/315, 446/42, 446/45

e. +in 504/5

e. +indeki 312/690

e. +ini 445/2

e. +lere 355/951

ehli-hal: is. Ar. Halden anlayan, başkalarının derdine yardıma koşan.

e. 44/9

Ehmed: is. öz. a. bk. *Hans Pèter Ehmed Şmidè*.*

e. 312/700, 312/702

Ehmed Cavad: *is. öz. a.* (1892-1937). Ahmet Cevad. Azərbaycan ulusal marşının yazarı olan şair.

e. 293/12, 323/55, 466

e. +ım 409/58

Ehmedli: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın Bakü şəhərində bulunan bir belediye.

e. +den 355/360

Ehrimen: *is. Far.* Zerdüşť dininde kötölük ve şer kaynağı.

e. 250/1, 536/142

e. +i 536/261

ehsen: *ünl. Ar.* Aferin, bravo anlamında beğenme ifadesi.

e. 17/1, 94/43, 98/14, 127/9, 129/17, 139/44, 229/47, 252/51, 252/51, 269/9, 293/1, 293/83, 294/44, 312/3, 317/2, 417/35, 454/39, 469/47

Ejder oğlu İlham Bey: *is. öz. a.* İlham Ejder oğlu Allahverdiyev. 20 Yanvar katliamı şəhitlərində biri.

e. 386/27

Ekberzade Şahmar: *is. öz. a.* (1941-2000) Şahmar Ekberzâde. Azərbaycanlı gazeteci ve şair.

e. +ı 306/45

eke: *sf.* 1. Büyük, kocaman olan. 2. Yaşça büyük olan.

e. 137/32, 292/263, 312/103

Ekinçi: *is. öz. a.* Azərbaycan'da 'Yenileşme Harekatı'nın öncülerinden Melikzade Zerdabi tarafından 1875 yılında

kurulan, Azərbaycan Türkçesiyle yayımlanan gazetedir.

e. +ni 312/804

e. +nin 311/87

ekiztayı: *sf.* İkiz olan.

e. 310/55

ekilil: *is. Ar.* Çelenk.

e. 32/12, 32/38

e. +ine 355/912

e. +ler 334/11, 336/65

e. +lerden 32/26

Ekrem Cefer: *is. öz. a.* (1905-1991) Azərbaycanlı edebiyatçı, dilci.

e. 306/33, 312/42

e. +in 306/80

eks-seda: *is. Ar.* Yankı.

e. 392/6

el çal-: *dey.* Alkışla-.

e. çalan 296/59

e. çalarmış 315/82

e. çalır 315/80

el ële-: *dey.* El salla-.

e. ëler 67/13

e. ëleyirsen 155/38

el üz-: *dey.* Ümidi kes-.

e. üzesen 311/93

e. üzmeyen 309/28

e. üzüb 75/45

el'an: *zf. Ar.* Şimdi, hemen.

e. 118/119, 378/37

elbeel: *zf.* Derhal, hemen.

e. 88/27

elbeyağa: *zf.* Göğüs göğüse, amansız, şiddetli.

e. 31/20, 46/20, 125/15, 324/33, 351/85

elbir: *zf.* Beraber, birlikte.

e. 290/231, 525/23

elcek(y): *is.* Eldiven.

e. 111/35, 128/19, 183/2, 422/45

e. +*lerim* 349/5

e. +*lerimi* 197/10, 327/2

e. +*ye* 19/34

elçim: *is.* Tutam.

e. 262/50, 299/46, 341/58, 342/76, 400/4, 438/9

elçim-elçim: *is.* Tutam-tutam.

e. 131/8

elef-encer: *is.* Ot saman.

e. 462/159

Elekber Sabir: *is. öz. a.* (1862-1911) Mirza Sabir Alekber Tahirzade. Modern Azərbaycan şiirinin kurucularından sayılan şair.

e. 296/110

elek-velek: *is.* Karışıklık, düzensizlik.

e. 148/1, 323/4, 337/42, 337/45

elemdar: *is. Ar. Far.* Bayraktar.

e. +*ı* 294/171, 532/52

Elesger: *is. öz. a.* (1821-1926) Âşık Alesker. Azərbaycanlı folk ozanı.

e. +*e* 312/792

e. +*in* 342/48

El Ferabi: *is. öz. a.* (871/72-951) Fârâbî. Türk asıllı yazar, astronom ve filozof.

e. 302/31

Eli Bayram: *is. öz. a.* (1889-1920) Azərbaycanlı Sovyet yanlısı ihtilalci.

e. 201/10

Elibayramlı İƏS: *is. öz. a.* Şirvan Elektrik Santrali'nin 2008 yılına kadarki adı.

e. +*inin* 39/283

Eli Nazim: *is. öz. a.* (1906-1941) Güney Azərbaycanlı edebiyatçı ve eleştirmen.

e. +*i* 484

Eliğa Vahid: *is. öz. a.* (1895-1965) Azərbaycanlı şair.

e. 199

Elibey: *is. öz. a.* (1864-1940) Hüseynzade Ali Turan. Azərbaycanlı Turancı fikir adamı.

e. +*in* 342/54

e. +*ler* 266/18, 307/58

Elibeyli Hanimana: *is. öz. a.* (1920-2007) Hanimana Alibeyli. Azərbaycanlı şair ve yazar.

e. 285/45

elil: *sf. Ar.* Engelli, özürü, sakat.

e. +*leri* 190/34

Elince ğalası: *is. öz. a.* Azerbaycan'a bağlı Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nin Mağara bölgesinde bulunan tarihi bir kaledir.

e. 118/15, 226, 427/38

Elişir: *is. öz. a.* (1441-1501) Ali Şîr Nevaî. Çağatay sahasının ünlü Türk şairi.

e. 136/37, 204/32

Elizade Mehemed: *is. öz. a.* (1951-2019) Memmed Alizade. Azerbaycan Azadlık Hareketi öncülerinden ve Demokrat Azerbaycan Dünyası Partisi başkanı.

e. +i 529/44

e. +in 488/21

elleş-: *f.* Çabala-, uğraş-, mücadele et-.

e. –diyin 143/43

e. –enleri 290/576, 484/26

e. –ir 198, 353/27, 353/28

e. –irem 339/5

emekdaş: *is.* Meslektaş, iş arkadaşı.

e. 252/31

e. +ı 364, 454

emekdaşlıĝ: *is.* Çalışma.

e. 285

emel: *is. Ar.* İş, görev.

e. 3/12, 181/163

emel èt-: *dey.* Yap-, yerine getir-.

e. ètdiler 410/7

e. ètmedim 484/7

emi: *is.* Amca.

e. 222/9, 224/1, 224/3, 224/5, 224/8, 224/10, 224/12, 224/14, 309/1, 309/4, 309/6,

309/23, 309/40, 309/75, 309/92, 310/59, 312/717, 312/11, 313/12, 477/29

e. +im 292/259, 292/260, 311/18, 312/159

e. +in 411/14

e. +lere 294/63

e. +min 77/20

emizdir-: *f.* Emzir-.

e. 313/48

e. –di 49/4, 214/7

emlik(y): *is.* Kuzu.

e. +yi 453/17

emmame: *is. Ar.* Sarık.

e. +lere 355/974

e. +si 308/103

emr forması: *is. db.* Emir kipi.

e. 234/32

encil: *is. bit. b.* İncir. (*ficus carica*)

e. 76/27

e. +den 67/18

enelheĝ: *is. Ar.* (Ben hakkım, ben hakikatım.) Hallac-ı Mansur'un idamına sebep olanmeşhur sözü.

e. 214/47

enger: *is.* Engel.

e. 266/33

Enhar: *is. coĝ. a.* Özbekistan'ın Taşkent şehrinde bulunan su kanalı.

e. 140/2, 140/12, 140/15, 140/38

enter: *is.* 1. Bir çeşit maymun (*hylobatidae*). 2. *mec.* Çirkin, suratsız.

e. 321/64, 429/39, 429/40

e. +*lerim* 319/29

eppek(y): *is.* Ekmek.

e. +*inin* 164/19

Erdebil: *is. öz. a.* İran'ın Güney Azerbaycan bölgesinde bulunan tarihi şehir.

e. 69/29, 322/26, 485/22

e. +*de* 312/485

e. +*den* 118/2, 409/8, 409/65

e. +*i* 414/112

e. +*in* 150/38

Ereblinski: *is. öz. a.* (1881-1919) Hüseyin Ereblinski ya da Hüseyin Helefov. Azerbaycanlı aktör ve rejisör.

e. 207/33

erebşünas: *is. Ar. Far.* Arap dili ve edebiyatı uzmanı.

e. 219/9

erik(y): *is. bit. b.* Kayısı. (*prunus armeniaca*)

e. 138/16, 182/19, 206/21, 266/26

e. +*ler* 67/29

e. +*ye* 290/486

erize: *is. Ar. re.* Dilekçe.

e. 290/417, 401, 510

e. +*de* 510

e. +*ni* 510

e. +*nin* 290/416

Erk ğalası: *is. öz. a.* İlhanlılar döneminde vezir Alişah tarafından Tebriz'de yaptırılan kale.

e. 234/38

e. +*nın* 39/264, 305/38

Erk istèhkamı: *is. öz. a. bk. Erk ğalası.**

e. 33/32

erman: *is.* Verilen söz.

e. +*ım* 177/34, 526/13

Errehman: *sf. Ar.* Allah'ın sıfatlarından biri; bağışlayan, merhamet eden.

e. 199/15, 199/39

erseye çat-: *dey.* Büyü-, olgunlaş-.

e. çatmış 417/34

erşi-kürş: *is. Ar.* Gökyüzü, sema.

e. +*ü* 355/405

erzel: *sf. Ar.* En rezil, en alçak.

e. +*leri* 323/39

es-: *f.* 1. Titre-. 2. Üzerine titre-.

e. -*di* 285/7, 285/8

e. -*dimi* 371/7, 388/3

e. -*e* 14/32, 14/32, 457/21, 457/21

e. -*en* 234/26, 285/55

e. -*irsen* 181/42

e. -*medimi* 4/5

e. -*mek* 513/22

e. -*memek* 67/60

e. -*miş* 14/23

esatir: *is. Ar. Mitoloji, halk masalı, efsane.*

e. +den 101/2

eser èt(d)-: *dey. Etki et-, tesir et-.*

e. èdir 161/20

e. ètmir 451/9

Esgeran: *is. öz. a. Azərbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde bulunan tarihi şehir.*

e. +ı 355/463

eskif erler: *is. tar. öz. a. İskitler ya da Sakalar. MÖ. 8-3. yüzyıllar arasında yaşamış kadim ulus.*

e. 294/118

eskilt(d)-: *f. mec. Alçalt-, küçük düşür-*

e. -en 312/679

esrik: *sf. Şişman, besili.*

e. 312/772, 414/80

Esrik çayı: *is. coğ. a. Azərbaycan'ın Tovuz rayonunda bulunan akar su.*

e. +nda 282/26

eş'ar: *is. Ar. ç. Şiirler.*

e. 312/399

e. +ı 409/35

etcebala: *is. Yumurtadan yeni çıkmış kuş yavrusu, civciv.*

e. 526/71

etir: *is. Ar. Güzel koku, rayiha.*

e. 8/7, 128/36, 184/15, 191/4, 197/18, 216/21, 266/26, 281/20, 290/184, 312/403,

312/572, 333/5, 386/14, 462/87, 504/122, 526/92

e. +di 200/32, 285/19, 318/8

e. +miş 285/30

etirlen-: *f. Güzel koku yay-.*

e. -ibdir 69/33

e. -ir 312/465

etirlendir-: *f. Güzel kokut-.*

e. -en 284/8

etirleş-: *f. Koku yay-.*

e. -ib 139/39

etirli: *sf. Güzel kokulu.*

e. 18/7, 18/31, 99/38, 122/58, 142/3, 157/7, 195/49, 202/5, 206/7, 206/25, 206/32, 216/18, 217/74, 246/38, 269/45, 285/12, 285/21, 285/52, 290/598, 291/268, 306/52, 312/15, 313/110, 325/3, 327/33, 342/77, 345/31, 352/52, 369/24, 369/47, 386/24, 408/17, 412/31, 416/13, 421/12, 440/7, 446/32, 446/35, 467/36, 482/18, 497/61, 520/157, 526/4, 526/20, 527/4, 536/2

e. +si 87/24

evez: *is. Ar. Karşılık, yerine.*

e. 91/23, 143/45, 143/45, 306/44, 308/23, 333/30, 477/22, 504/110, 504/110

e. +i 219/35

e. +idir 310/138

e. +inde 186/23, 203/40, 306/45, 443/25, 450/52, 529/76

e. +ine 169/1, 196/53, 201/13, 208/15, 229/28, 234/19, 258/24, 259/8, 264/8,

280/32, 291/331, 323/79, 404/8, 449/11, 497/42

evezleş-: *f.* Karşılaş-

e. –ir 301/60

evezlik: *is.* Karşılık.

e. 291/415

evezsiz: *is.* Eşsiz.

e. +im 436/39

evezèt(d)-: *dey.* Yerini tut-.

e. èdilmez 306/96, 306/110

evez ol-: *dey.* Eşit ol-.

e. olundu 370/60

evezini çıh-: *dey.* Karşılığını ver-.

e. çıhmağ 138/48

evezi olma-: *dey.* Eşi benzeri olma-.

e. olmaz 111/48

evvel-ahır: *zf.* Er geç.

e. 47/85, 105/6, 242/27, 273/65, 302/63, 307/71, 399/21, 438/91, 462/149, 464/27, 504/16

eyani: *sf. Ar.* Apaçık, aşikâr.

e. 350/16

ey(i)n: *is.* 1. Vücudun baş dışındaki kısmı. 2. Üst baş, giysi.

e. 290/168

e. +i 26/22, 68/11, 355/669

e. +im 360/113, 412/26, 422/2, 429/1

e. +ime 387, 387/1

e. +imi 382/5, 387/33

e. +imde 119/23, 181/188, 192/7, 299/15, 301/29, 312/673, 321/17, 339/50, 429/63, 465/28, 523/138

e. +imdedir 123/10

e. +imdeki 83/11

e. +ime 205/10

e. +imi 355/326, 355/328

e. +inde 6/25, 16/29, 76/13, 91/5, 157/28, 283/19, 290/422, 332/14, 332/23, 335/29, 351/159, 381/6, 392/13, 393/31, 394/26, 409/85, 469/18, 536/93, 536/101

e. +indeki 444/51

e. +inden 290/302, 290/302, 335/80

e. +ine 118/9, 312/531, 355/169

e. +ini 232/19, 257/29

e. +inle 332/16

eyle-: *f.* Durdur-.

e. 44/5, 44/5

e. –yir 44/10

eylen-: *f.* Dur-, takılıp kal-.

e. 190/27

e. –mek 523

e. –meye 474/1

eyleş-: *f.* Otur-.

e. 136/8, 190/27, 311/11, 342/11, 387/50, 460/63

e. –dik 252/3

e. –dim 410/10

e. –ecek 337/26

e. –ek 307/87

e. –em 201/16
 e. –en 340/33
 e. –enleri 484/24
 e. –erem 307/30
 e. –ersen 137/25
 e. –ib 115/13, 138/45, 201/2, 245/13, 296/8, 296/114, 312/616, 313/125
 e. –ibdir 204/28, 349/30
 e. –in 402/1
 e. –ir 198
 e. –medim 312/458
 e. –mek 198/6
 e. –meyende 328/54
 e. –mişik 272/47, 508/17
 e. –se 312/566, 315/3, 315/87
 e. –sin 345/34
eyripence: sf. Çarpık bacaklı, paytak.
 e. 414/81
eyri-uyru: sf. Eğri büğrü.
 e. 309/11
eyyam: is. Ar. Devir.
 e. +ından 309/71
Eyyub Vurğun: is. öz. a. (1957-2019) Azerbaycanlı edebiyatçı, akademisyen ve Halk Cephesi üyesi.
 e. 307/17
ezazil: sf. Ar. mec. Zalim, gaddar.
 e. +e 374/66
ezele: is. Ar. anat. Kas, adale.
 e. 294/71, 308/56, 312/414

e. +ler 90/73
 e. +m 100/35, 190/2, 369/19
 e. +si 90/106, 190/6
 e. +sine 118/54
ezgil: is. bit. b. Muşmula.
 e. 526/41
ezgin: sf. Yorgun, halsiz, bitkin.
 e. +leri 207/28
ezişdir-: f. Ez-.
 e. –misen 209/34
Ezizbeyov: is. öz. a. (1876-1918). Meşhedi Azizbeyov. Ekim devrimi önderlerinden Azerbaycanlı siyasetçi.
 e. +un 39/39
Ezizbeyov metrosu: is. öz. a. Bakü metrosunda bulunan bir istasyon.
 e. +na 309/91
ezizle-: f. Değer ver-, çok sev-.
 e. –di 350/85
 e. –r 345/29, 355/27, 355/27, 412/35, 475/8
 e. –rdin 316/17
 e. –yek 116/67
 e. –yen 148/28, 334/38, 350/33
 e. –yesen 139/46
 e. –yirsen 241/6
F
faiz: is. Ar. Yüzde.
 f. 290/322

<i>f. +i</i> 290/325, 298/147	fërma: <i>is. Far.</i> Çiftlik.
fakt: <i>is. Lat.</i> Olgu, olay, hadise.	<i>f. +da</i> 7/19, 217/30
<i>f.</i> 315/48	fèvral: <i>is. Lat.</i> Şubat.
fal-fal: <i>sf. hlk.</i> Dilim dilim.	<i>f.</i> 391
<i>f.</i> 297/54	<i>f. +da</i> 351
fanus: <i>is. Yun. kl.</i> Fener.	<i>f. +ında</i> 351
<i>f.</i> 96/13	fehle: <i>is. Ar.</i> İşçi.
fara: <i>is. Fr.</i> Yolu aydınlatmak için araçlara takılan lamba, far.	<i>f.</i> 40/21, 84/16, 84/90, 84/91, 84/94, 96, 290/138, 290/175
<i>f. +lara</i> 355/484	<i>f. +dir</i> 84/89
<i>f. +ların</i> 225/25	<i>f. +ler</i> 84, 84/80, 84/81, 84/86, 212/10, 388/52
<i>f. +ya</i> 355/750	<i>f. +leri</i> 310/129
farağat: <i>sf. Ar.</i> Sessiz, sakin, rahat.	<i>f. +lerim</i> 310/123
<i>f.</i> 39/11, 332/20	<i>f. +lerin</i> 84/98, 363/42, 444/32
faraş: <i>sf.</i> Vaktinden önce, erkenci.	<i>f. +nin</i> 84/85, 234/20
<i>f.</i> 124/4	<i>f. +si</i> 234/63, 290/134, 322/8, 444/33
fariş: <i>is. hlk.</i> Güğüm.	<i>f. +sine</i> 525/57
<i>f.</i> 466/35, 466/35, 466/36, 466/39	<i>f. +yem</i> 84/102, 234/63
<i>f. +la</i> 312/223	fehr: <i>is. Ar.</i> Gurur.
Farsi: <i>is. Ar. öz. a.</i> Farsça.	<i>f.</i> 312/524
<i>f.</i> 296/105	<i>f. +i</i> 91/59, 533/45
faş èle-: <i>dey.</i> Gizli bir şeyi ortaya çıkar-, sırrı açığa ver-.	<i>f. +im</i> 290/601, 335/169, 347/52, 468/64
<i>f. èledin</i> 294/184	<i>f. +imiz</i> 203/11
faş èt- (d): <i>bk. faş èle-*</i>	fehr èle-: <i>dey.</i> Gurur duy-, iftihar et-.
<i>f. èdir</i> 237/16	<i>f. èle</i> 200/69
<i>f. ètmeyim</i> 498/16	fehr èd-: <i>dey. bk. fehr èle-*</i>
fèldmarşal: <i>is. Alm. as.</i> Bazı batı ülkelerinde en yüksek askeri rütbe.	<i>f. èdecek</i> 294/14
<i>f.</i> 374/57	<i>f. èdir</i> 1/10

f. èdirdim 181/86

f. èdirem 9/6, 496/25

f. èt 193/15, 200/1

f. ètdi 69/29

Fehri hıyaban: *is. öz. a.* Bakü'de devlet büyüklerinin ve önemli şahsiyetlerin defnedildiği kabristan.

f. 200/57

feğere: *is. Ar. anat.* Omurgayı oluşturan kemikler, omur.

f. 291/452

f. +si 307/48

fend: *is. Far.* Hile, fırıldak, kurnazlık.

f. 250/35

f. +e 424/7

f. +i 310/75

f. +ine 290/406

Ferabi: *is. öz. a. bk. El Ferabi.**

f. 136/39, 240/57, 302/31

f. +ler 294/266

f. +sen 314/8

fere: *is. Far.* Kanatlı hayvanların civcivlikten sonraki dönemleri, feriklik.

f. 25/6, 295/23, 295/24, 295/24

f. +lerdir 115/26

f. +si 295/22

ferhli: *sf.* Sevindirici, ferahlık veren.

f. 11/3, 35/1, 60/30, 70/15, 167/4, 290/217

f. +dir 85/26

f. +yem 84/100, 292/127, 292/145, 320/35

Fergane (vadisi): *is. coğ. a.* Özbekistan'da bir şehir ve bu şehrin bulunduğu vadi.

f. 312/558

f. +yedik 137/37

ferğlen-: *f.* Ayırt edil-, farklı yönleri ol-

f. -irsen 273/46

ferraş: *is. Ar. kl.* Cellat.

f. 504/25

Ferruh Yezdi: *is. öz. a.* (1888-1939) Ferruhî Yezdî. İranlı şair.

f. +den 352/6

fersiz: *sf.* Beceriksiz, kabiliyetsiz.

f. +ler 252/48

feryad gıl-: *dey.* Feryat et-, haykır-.

f. gılan 310/147, 332/27, 346/27

Fethi (Hoşginabl): *is. öz. a.* (1922-1989) Fethi Hoşginabi. Güney Azerbaycanlı yazar ve şair.

f. 291/132, 291/135

fevvare: *is. Ar.* Fıskiye.

f. 204/21, 297/22, 301/23, 309/24, 312/62, 316/84, 337/14, 442/20

f. +dir 121/14

f. +lenir 195/75

f. +si 269/17, 312/481, 335/44, 360/31

f. +sidir 80/54

fezakêş: *is. Ar. Far.* Astronot.

f. +lere 130/16

Fezlullah: *is. öz. a.* (1340-1394)
Fazlullah b. Seyyid Bahâiddîn el-Esterâbâdî.
Hurûfiliğin kurucusu Türk mutasavvıf.

f. +ı 316/91

fırlan-: *f.* Dön-.

f. –masını 324/132

fırlandır-: *f.* Döndür-.

f. –ib 143/47

fikirleş-: *f.* Düşün-.

f. 5/13, 229/2, 229/48, 233/11, 233/13,
234/11, 242/50, 242/51, 258/30, 265/14,
267/19, 316/8, 531/27

f. –di 194/14, 520/120

f. –din 258/19

f. –en 520/52

f. –erdi 213/40

f. –ib 394/11

f. –ir 290/328, 355/782

f. –sen 331/39

fikre gèt-: *dey.* Düşün-.

f. gètdi 26/9

f. gètsin 219/52

Fikret Ğoca: *is. öz. a.* (1935-2021)
Azerbaycan halk şairi.

f. 201/15

f. +nı 201/31

filankes: *zm. Ar. Far.* Adı söylenmek
istemeyen, filan kişi.

f. +i 153/3

filial: *is. Lat.* Şube.

f. +ı 307/94

f. +ın 529/96

Firudin: *is. öz. a.* (1863-1920) Firudin
Bey Köçerli. Azerbaycanlı filolog ve yazar.

f. 290/501, 307/74, 342/64

f. +i 294/133

fit: *is.* 1. Islık sesi. 2. Düdük sesi.

f. 119/3

fit çal-: *dey.* Islık çal-.

f. çalır 26/14

fit vèr-: *dey. bk. fit çal-.**

f. vèrir 96/15

fitne-fè'l: *is. Ar.* Fitne fesat.

f. +ler 395/25, 438/63

fitri: *sf. Ar.* Yaradılıştan gelen,
doğuştan.

f. 187/11, 196/36, 209/38, 260/9

flèğmatik: *sf. Yun.* Soğukkanlı.

f. 515/40

flèytaçı: *is.* Flütçü.

f. +lar 298/31

fonèndèskop: *is. Yun.* Stetoskop.

f. 313/225, 355/501

forma: *is. Lat.* Biçim, şekil.

f. +sı 234/32

Formoza: *is. öz. a.* Tayvan adasında
1985 yılında kurulan Çin yanlısı devlet.

f. +da 298/95

fotoaparat: *is. Yun. Lat.* Fotoğraf makinesi.

f. 195/18, 312/735

fotobaz: *is. Yun. Far.* Fotoğrafçı.

f. 414/18

foyè: *is. Lat.* Fuaye.

f. +de 207/29

fövg: *is. Ar.* Yukarı, zirve.

f. +ünde 305/22, 512/28

funtstèrling: *is. İng.* İngiliz para birimi, sterlin.

f. 294/22

fütuhât: *is. Ar. ç.* Fetihler, zaferler.

f. +ları 298/34

Füyuzat: *is. öz. a.* 1906-1907 yılları arasında Bakü'de yayımlanan dergi.

f. 342/53

Füzuli: *is. öz. a.* (1480?-1556) Türk divan şairi.

f. 75/22, 108/22, 190/17, 240/39, 291/420, 308/63, 312/600, 315/12, 321/46, 347/21

f. +den 64/54

f. +dir 296/104

f. +im 146/59

f. +min 146/26

f. +msen 239/22

f. +ni 74/21, 136/37, 294/137, 312/397, 324/122, 342/43, 347/24

f. +nin 61/32, 80/73, 145, 157/39, 207/1, 207/2, 223/20, 294/259, 296/129, 308, 308/69, 355/571, 496/64

f. +ye 271/25, 290/546, 312/25, 312/786

f. +yle 204/33

G

gah: *zf. Far.* Ara sıra, bazen.

g. 15/31, 15/32, 19/12, 19/12, 68/10, 68/10, 123/44, 123/44, 136/4, 136/4, 149/19, 149/19, 164/13, 164/13, 167/33, 167/34, 174/3, 174/3, 174/4, 191/21, 191/21, 195/22, 195/22, 200/48, 200/48, 255/22, 255/22, 293/9, 293/9, 294/73, 294/73, 313/9, 313/9, 326/7, 326/7, 334/26, 334/26, 355/341, 381/7, 381/7, 381/7, 381/65, 381/65, 414/54, 414/54, 425/16, 425/17, 451/2, 451/2, 472/7, 472/7, 502/24, 502/24

gèc-tèz: *zf.* Er geç.

g. 145/23, 153/22, 328/46, 514/4

gèder-gelmez: *is.* Dönüşü mümkün olmayan yer, ölüm.

g. 414/74

gèn: *sf.* Geniş

g. 143/3, 143/3, 259/28, 294/156, 294/156, 298/107, 313/55, 341/79, 341/79, 504/232, 504/232

gèn-bol: *sf.* Çok geniş, rahat.

g. 310/46, 312/541, 462/9

gènde: *zf.* Uzakta, ayrı.

g. 83/50, 122/6, 306/66, 306/94, 324/58, 355/869, 375/19, 433/4, 438/89, 515/38

gènden: *zf.* Uzaktan.

g. 190/23, 423/7, 507/13

gebe: *is.* Halı.

g. 351/96

g. +*de* 302/16

geda: *is. Far. mec.* Alçak, rezil.

g. 104/11, 118/92, 143/16, 228/2, 236/10, 240, 240/12, 265/7, 290/440, 290/538, 315/82, 319/20, 321/67, 323/115, 346/66, 347/35, 347/74, 355/31, 355/443, 355/444, 355/446, 355/447, 355/448, 355/449, 355/450, 355/451, 355/452, 355/454, 355/462, 355/463, 355/464, 355/465, 355/471, 523/91, 535/6, 536/322

g. +*ları* 308/1

g. +*ların* 243/3, 355/494

g. +*nın* 520/62

Gedebey: *is. öz a.* Azərbaycan'ın bir şəhri.

g. +*in* 355/467

gede-güde: *is. Far. ç.* Ayak takımı.

g. 150/57

gelhagel: *zf.* Uzun yol gelerek.

g. 25/17

g. +*di* 435/6

g. +*im* 534/53

gelincik: *is.* Oyuncak bebek.

g. 292/253, 411/48, 411/49

gelişan: *is. bit. b.* Bir çeşit üzüm.

g. 77/36

g. +*a* 466/74

gemirtde: *f.* Kemir-.

g. –*yenler* 526/43

Gence: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın Bakü'den sonra ikinci büyük şəhri və 1918 yılında kurulan Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti'nin başkenti.

g. 271/6, 294/132, 351/95

g. +*de* 290/501

g. +*nin* 530/24

g. +*ye* 497/29

g. +*yedek* 308/9

Gencebasar: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın kuzeybatısı. Gence şəhri və yöresi.

g. 332/19, 377/13, 397/16

g. +*ı* 351

g. +*ın* 322/12

Gencilik mètrosu: *is. öz. a.* Bakü metrosunda bir istasyon.

g. 364

gerdiş: *is. Far.* 1. Gezinti. 2. *mec.* Devran, devran etme.

g. 91/27

g. +*indedir* 500/17

g. +*inden* 247/15

g. +*ini* 290/179, 536/244

gerneş-: *f.* Gerin-.

g. –*enleri* 525/69

gezeri: *is.* Duygu ve hareket yeteneği
lan canlı yaratıklar.

g. 418/4

gibs (gips): *is.* Yun. Alçı sargı.

g. 447/11

g. +i 360/147

g. +in 418/12

gicellen-: *f.* Başı dön-.

g. –ir 313/22

gicevar: *is.* Sürekli değişen ve yönü
belli olmayan bahar veya yaz rüzgârı.

g. 124/19

giciş-: *f.* Kaşın-.

g. –en 236/25

gilabı: *is.* Far. Geçmişte elbise ve saç
yıkamak için sabun yerine kullanılan kil
çeşidi.

g. 414/27

gilavar: *is.* Far. Güney ve
güneydoğudan esen rüzgâr, esinti.

g. 124/19

gildir: *is.* Damla.

g. 466/6, 466/6

gilây: *is.* Şikâyet.

g. 503/74, 515/53

g. +im 112/47, 302/10

gilâylen-: *f.* Şikâyet et-, sızlan-.

g. 437/3

g. –erek 122/1

g. –irsen 122/34

g. –me 437/38

g. –medim 290/98

g. –merem 112/12

gilâyli: *sf.* Şikâyetçi, memnuniyetsiz.

g. 515/19, 515/99

gile: *is.* Far. 1. Meyve tanesi. 2. Damla.
3. Göz bebeği.

g. 138/30, 183/20, 273/39, 273/42,
273/43, 293/17, 311/24, 315/63, 331/15,
355/849, 466/91, 484/21, 494/55, 498/21

g. +ler 19/6, 19/18, 44/25, 67/15,
138/38, 358/5

g. +si 68/8, 312/487, 318/21, 322/6,
357/4, 379/27, 424/27, 466/73, 526/58

g. +sinde 39/236, 116/48, 297/27,
341/18

gile-gile: *zf.* Damla damla

g. 12/22, 94/5, 191/17, 311/4, 358/4,
460/50, 536/113

gilelen-: *f.* Tanelen-.

g. –di 531/2

gilenar: *is.* bit. b. Vişne. (*prunus*
cerasus)

g. 182/3, 182/18

g. +ı 309/83, 500/59

Gilezi: *is.* öz. a. Azerbaycan'ın Hızı
rayonuna bağlı olan ve Hazar sahilinde
bulunan bir köy.

g. 478/4

Gil-gilçay: *is.* coğ. a. Azerbaycan'da
doğup Hazar Denizi'ne dökülen akarsu.

g. +ın 534/44

gille-: *f.* At-, koy-.

g. –yenler 533/32

gilyazı: *is.* Sümer tabletleri.

g. 478/4

gips: *is.* Yun. bk. **gibs.***

g. +i 360/147

g. +in 418/12

gir: *is.* Far. Güç, kuvvet, takat.

g. +i 529/34

girde: *sf.* Yuvarlak.

g. 309/76

girden düş-: *dey.* Güçten, takatten düş-

g. düşüb 211/8, 211/16

gireve: *is.* 1. Pusu. 2. Fırsat, imkân.

g. 148/29, 324/17, 324/31, 451

g. +dir 523/54

g. +ndeki 242/40

gireve tap-: *dey.* Fırsat bul-.

g. tapansa 228/64

g. tapıb 91/28

girlen-: *f.* Gezin-, dolaş-.

g. –enler 232/9, 260/24, 319/33, 377/65

g. –mek 278/33, 536/148

girvenke: *is.* kl. 400 grama denk ağırlık ölçüsü.

g. +den 206/22

giryan: *sf.* Far. kl. Ağlayan, sızlayan.

g. 312/226, 411/13

g. +ım 146/64, 494/81

gizilde-: *f.* Sızla-.

g. –yen 273/25, 421/11, 461/39

g. –yir 182/11, 427/82

gor: *is.* Far. Mezar, kabir.

g. 290/226, 315/75

g. +a 272/54

g. +da 239/26

g. +dan 257/3

g. +unu 350/46

gorbagor: *sf.* Far. Ölen birinin arkasından hakaret olarak “melun, lanetli” anlamında kullanılan söz.

g. 290/550, 374/82, 479/50, 479/50

g. +a 260/10

g. +lar 144/17, 239/28, 341/88, 496/60

g. +lara 261/42, 321/24

g. +ları 252/58

g. +san 256/32

gorëşen: *is.* 1. Sırtlan. 2. Mezar kazıcı.

g. 455/28

g. +leri 480/24, 484/28, 525/71

göbelek(y): *is.* Mantar.

g. 21/10, 518/18, 518/19, 518/19

g. +mi 365/30

g. +yi 310/32, 311/44

g. +yin 453/20

gödek: *sf.* Kısa.

g. 383/5

g. +dir 28/12, 291/345
göden: *is. kon.* 1. Karın. 2. İşkembe.
g. 271/48, 273/51
g. +leri 202/36, 293/45
gölme: *is. kon.* Küçük göl, su birikintisi.
g. +de 143/1
g. +dir 263/6
g. +lere 196/28
g. +lerin 309/56
g. +si 355/779, 407/10
gölmeçe: *is. bk. gölme.**
g. 263/6
g. +ler 309/51, 309/51, 309/51, 309/53
g. +leri 217/41
gölmeli: *sf.* Göllü.
g. 351/145
gömgöy: *sf.* Yemyeşil.
g. 8/28, 100/12
göm-göy: *sf. bk. gömgöy.**
g. 301/47
görcek: *zf.* Gördüğü an.
g. 311/5
göreşen: *mec.* Gizliden gizliye işçeviren, düzenbaz.
g. +leri 290/569
gör-götür: *is.* Gelenek.
g. 436/7
götür-: *f.* Al-.

g. 171/34, 206/26, 240/12, 277/19, 291/294, 311/18, 312/167, 312/376, 313/49, 338/19, 371/31, 393/36, 435/7, 496/38
g. –eceksen 265/26
g. –dü 107/18, 312/134, 355/323, 409/13, 409/18, 447/55
g. –dük 213/1
g. –düm 180/16, 303/22, 389/10
g. –dün 264/7
g. –düyün 169/37, 292/113
g. –ek 343/35
g. –en 462/77
g. –enler 355/411
g. –erdiler 246/8, 246/22
g. –me 312/316
g. –medi 312/133
g. –medim 111/36
g. –mesen 129/19
g. –meye 351/35, 504/259
g. –meyen 102/11
g. –mez 129/29, 312/301, 312/301
g. –mür 255/43
g. –müş 290/334, 291/130, 294/62, 355/409
g. –müşem 313/164
g. –rem 312/132, 394/44
g. –sem 497/22
g. –sün 311/51, 311/51, 406/20
g. –üb 88/2, 129/11, 139/69, 349/45, 360/109, 435/4, 466/31, 504/62

g. –ür 265/5, 295/89, 355/680, 449/1, 492/25

g. –ürsen 112/3, 355/845

götürül-: *f.* Alın-.

g. –dü 532/30

g. –se 532/79

göy gürşağı: *is. Ar.* Gökkuşağı.

g. 32/12, 310/106, 312/585, 376/69, 412/7, 442/22, 448/22

Göyce: *is. coğ. a.* Günümüzde Ermenistan sınırları içerisinde bulunan Kafkasya'nın en büyük gölü ve bu gölün bulunduğu bölgenin adı.

g. +ni 351/53

Göyçay: *is. öz. a.* Bakü'ye 200 km uzaklıkta Göyçay Irmağı kenarında bir şehir.

g. +da 70

g. +ın 201/25, 454/70

Göyçe: *is. coğ. a. bk. Göyce.**

g. 164/36, 533/51

g. +ni 350/55, 536/299

göyçek(y) (I): *sf.* Güzel, alımlı.

g. 12/20, 27/21, 211/13, 268/29, 291/324, 299/39, 378/45, 447/33

g. +se 291/324

g. +yi 52/9

göyçek (II): *is. fo.* Azerbaycan'ın Göyçe bölgesine özgü âşık havası.

g. 291/324

göyer-: *f.* Yeşer-, topraktan çık-.

g. 134/12

g. –ecek 192/18, 292/36, 535/37

g. –en 47/62, 324/18, 355/954, 444/47

g. –er 182/4, 200/6, 399/18, 516/25

g. –ib 81/25, 94/12, 425/75, 481/36

g. –in 303/75

g. –ir 31/21, 329/18

g. –mez 516/26, 516/28

g. –miş 100/12, 122/41, 516/40

g. –mişdi 309/64

g. –sin 520/19

göyert(d)-: *f.* Yeşert-.

g. 128/44

g. –dir 165/26, 252/67

g. –diyi 23/20

g. –mek 182/39, 182/43, 533/60

Göyzen: *is. coğ. a.* Azerbaycan'ın Kazak rayonunda bulunan dağ.

g. +den 293/9

Göygöl: *is. coğ. a.* Azerbaycan'ın Gence şehri yakınlarında bulunan Kepez Dağı üzerindeki göl.

g. 94/6, 97/22, 126/21, 126/21, 126/27, 126/27, 126/36, 343/23, 443/23, 485/42, 504/106

g. +de 126

g. +den 343/35, 344

g. +e 80/81, 126/35, 347/62, 465/17

g. +le 528/73

g. +ü 126/44, 497/27

g. +üm 509/24

g. +üme 496/33

g. +ümün 417/8

g. +ün 95/1, 95/22, 126/10, 343, 343/2, 343/4, 343/8, 343/12, 343/16, 343/20, 343/24, 343/37, 453/33

göy-göyerti: *is.* Yeşillik.

g. 309/14

göyne-: *f.* Sızla-.

g. –mesinde 334/48

g. –yen 174/8

g. –yenler 32/3, 233/34

g. –yir 62/10, 355/627

göynet(d)-: *f.* Sızlat-, yak-.

g. –en 146/20

g. –er 292/166

g. –ir 310/31

göyümtül: *sf.* Mavimsi.

g. 437/28

göz alması: *is.* Göz küresi, gözün küre biçimdeki yapısının adı.

g. 393/3

göz üstü: *dey.* Saygı duyulan, değer verilen şeyler için kullanılan bir söz.

g. +nde 29/50, 254

g. +ne 215/6, 466/129

g. +sen 156/2

göz sal-: *dey.* Göz at-, incele-.

g. salsın 75/2

göz yetir-: *dey.* Bak-, göz gezdir-.

g. yetir 374/18

g. yetirdim 148/19, 148/20, 309/41, 312/564

g. yetirir 504/21

g. yetirirem 291/437

g. yetirse 313/14

gözden sal-: *dey.* Dikkat etme-, önem verme-

g. saldılar 290/25

gözden salın-: *dey.* Gözden düş-.

g. salındı 228/37, 324/70

gözeren: *sf.* Yaralanmış, incinmiş.

g. 311/83

gözetçi: *is.* Nöbetçi.

g. 186/16, 426/59, 498, 520/70, 520/81, 520/85, 520/87, 520/119, 520/156, 520/158, 534/19

g. +lerim 393/7

g. +m 359/27, 446/1

g. +mdir 393/8, 393/9

g. +miz 83/38, 380/1

g. +nin 313/229, 520/111, 520/115, 520/117

g. +yle 426/33

gözle-: *f.* Bekle-.

g. 98/17, 530/71

g. –di 19/15, 19/15, 19/15, 19/21, 200/54

g. –dim 259/24, 494/1

g. –diyim 151/11

g. –me 19/21

g. –meden 158/14
g. –mekde 533/55
g. –meliyik 228/8
g. –meye 521/44
g. –mezdim 312/454
g. –mir 24/24, 90/89
g. –mirdi 355/204
g. –r 431/18, 519/20
g. –rdi 217/36
g. –rdim 462/60
g. –yen 137/24, 173/6, 235/26, 292/111, 341/37, 355/949, 413/27, 482/13, 489/14
g. –yenler 235,290/149
g. –yerem 152
g. –yesen 481/12
g. –yir 34/30, 34/32,75/18, 75/20, 132/33, 136/37, 149/33, 295/44, 309/39, 449/9, 451, 485/22, 497/4
g. –yirdi 290/296
g. –yirdim 494
g. –yirem 250/13, 296/73, 341/14, 341/21, 481/26, 504/50
g. –yirler 391/13
g. –yirik 309/31
gözlenil-: f. Beklen-.
g. 525
gözü dar: sf. Kıskaç.
g. 291/38,401/24, 414/58, 436/13, 496/55
g. +lara 261/38

guppulda-: f. Küt küt et-.

g. –yır 355/102

gur: sf. 1. Kuvvetli, şiddetli. 2. Göz alıcı (ışık). Yüksek (ses). 3. Fırtınalı, coşkun.

g. 16/20, 38/27, 42/11, 61/25, 62/4, 77/48, 196/27, 221/26, 221/26, 246/42, 312/11, 312/780, 326/31, 332/47, 337/21, 337/21, 355/660, 355/660, 363/19, 370/37, 388/71, 520/144, 536/107

Gurermenler: is. tar. öz. a. Cermenler. MÖ. 3. - MS. 9. yüzyıllar arasında günümüzdeki Almanya ve Avusturya'nın bulunduğu bölgede yaşayan kadim ulus.

g. 294/92

gurhagur: zf. Gürül gürül, gürültüyle.

g. 207/14, 232/39, 304/46

g. +la 349/2, 349/49

Guri-Emir: is. öz. a. Timur İmparatorluğu kurucusu Timur'un Semerkant'ta bulunan türbesine verilen ad.

g. 472/12

gurşad: is. Sağanak yağmur.

g. 39/103, 39/246, 49/30, 96/22, 262/29

g. +da 85/1

g. +dan 157/72

g. +ı 39/94, 90/52

g. +ında 312/511

g. +mı 80/53

g. +la 128/13, 132/30

g. +lar 305/40

gurum-gurum: is. Gümbür gümbür.

g. 197/3
guşe: *is. Far.* Köşe.
g. 343/15
g. +de 39/27, 313/203, 480/14, 488/9, 533/40
g. +m 359/30
g. +mize 373/1
g. +n 359/28
g. +si 359
g. +sinde 312/664, 341/20, 392/1, 392/41
g. +sine 438/78, 530/61
g. +sini 39/26
g. +ye 211/9, 396/7
guşeli: *sf.* Köşeli.
g. 290/218
gücden sal-: *dey.* Gücünü tüket-.
g. salır 247/7
gücü çat-: *dey.* Gücü yet-.
g. çatar 149/24, 289/30
g. çatarmı 88/20
g. çatmayan 171/23
g. çatmayanda 150/30, 308/39
g. çatmaz 233/63
güdükcü: *is.* Nöbet tutan, gözetleyen kişi.
g. +ler 520/38
gülab: *is. Far.* Gül suyu.
g. 12/42, 116/68, 253/2, 304/12, 308/113, 503/15

g. +ı 196/35
g. +ına 105/31
g. +la 11/49
gülabdan: *is. Far.* Gül suyu konulan kap.
g. +a 503/16
gülablaş-: *f.* Gül suyu gibi ol-.
g. -ıb 139/39
gülbeniz: *sf.* Yüzü gül gibi olan.
g. 291/265
g. +i 334/35
g. +im 128/29
gülcamal: *sf. Far. Ar.* Gül gibi güzel yüzlü.
g. 422/15, 422/20
gülçenber: *is.* Çiçekten yapılmış taç.
g. +in 336/81
güldan: *is. Far.* 1. Vazo, 2. Saksı.
g. 87/27, 87/27, 312/422, 357/2
g. +a 152/35, 285/47, 376/30
g. +da 285/63, 297/22, 357/2, 412/37
g. +dakı 388/33
g. +dan 315/9
g. +dır 285/54
g. +ında 159/24
g. +ıma 376/66
g. +ımdan 518/6
g. +ımı 73/6
g. +lar 376/46, 412/33

g. +lara 292/125

g. +ları 55/14, 307/44

g. +larsa 74/15

g. +nın 285/60

gülendam: *sf. Far.* Klasik Azərbaycan şiirində güzəlin incə uzun və endamlı olduğunu bildiren söz.

g. +ı 157/15

güləyşe: *sf. bk. gülöyşe.**

g. +nin 521/18

gülğün: *sf. Far.* Gül rənkli, gül gibi.

g. 26/21, 73/42, 291/305, 294/198

gülğabı: *is.* Saksı, vazə.

g. +ım 273/23

gülğönçə: *is. Far.* Kırmızı gül gəncəsi.

g. 198, 355/828, 394/21, 493/40

g. +m 356/2

gülle: *is. Far.* Kurşun, mermi.

g. 37/41, 39/36, 80/28, 113/31, 182/36, 267/28, 270/7, 323/31, 346/70, 355/182, 355/188, 355/484, 355/485, 355/486, 355/488, 355/489, 355/492, 355/492, 355/492, 355/492, 355/493, 355/494, 355/518, 355/688, 355/748, 355/750, 355/798, 355/800, 355/801, 365/24, 370/60, 430/8, 451, 472/27, 514/38, 523/96, 527/22, 527/57

g. +dır 523/119, 523/122

g. +ler 3/45, 3/59, 328, 355/186, 355/190, 355/527, 355/744, 355/780, 355/781, 355/783, 355/803, 515/36

g. +lerden 355/499

g. +lerin 365/13

g. +mi 267/36

g. +ni 346/71, 377/33, 424/26

g. +nin 328/86

g. +si 293/40, 322/7, 368/2, 534/16

g. +sıdır 214/52, 260/2, 355/118

g. +sine 463/41

g. +sini 195/45, 328/68, 354/2, 390/56, 515/33, 526/45

g. +ye 152/19, 355/501, 355/518

güllebaran èt(d)-: *dey.* Kurşunla-.

g. èdenleri 323/13

güllele-: *f.* Kurşunla-, kurşuna diz-.

g. -di 290/504, 337/61, 462/151, 462/202

g. -diler 455/23, 457

g. -mek 294/133

g. -meye 143/34

g. -yecem 350/83, 425, 425/4, 425/23, 425/84

g. -yek 260/8

g. -yenler 533/33

g. -yerler 528/7, 528/10

g. -yib 526/47

g. -yir 355/505

güllelen-: *f.* Kurşunlan-, kurşuna dizil-.

g. -di 290/501, 290/502, 307/74, 323/59, 355/391, 355/392, 531/4

g. -dim 446/19

g. -en 304/65

g. +me 370/58
g. -ir 355/217, 355/218, 355/219,
355/490, 355/790

gölnefes: *sf.* Gül kokulu.

g. 145/33, 166/11, 246/52, 346/99,
460/73, 520/5, 536/84

gülöyşe: *sf.* Ekşi, mayhoş nar çeşidi.

g. 127/7, 191/25, 290/95, 291/269,
291/486

g. +mi 526/56

g. +ni 275/31

g. +nin 361/23

gülşebbu: *is. Far. bit. b.* Karanfil
çiçeği. (*dianthus caryophyllus*)

g. 18/6, 18/30, 35/21

gülşünas: *is. Far.* Gül üzerine uzman
kişi.

g. +lar 290/374, 309/60

Gülüstan mügavilesi: *is. öz. a.* 1813
tarihinde Rus İmparatorluğu ve Kaçarlar
arasında imzalanan, Azerbaycan'ı Güney ve
Kuzey olarak ikiye ayıran anlaşma.

g. 146/41

gülzar: *is. Far.* Gül bahçesi, çiçekli
yer.

g. 139/10, 154/10, 157/10, 191/28,
210/18, 290/473, 291/293, 305/78, 313/83,
336/64, 337/59, 349/26, 355/55, 355/382,
355/467, 359/3, 361/34, 376/47, 378/8,
380/16, 386/22, 395/24, 399/47, 438/22,
438/62, 471/21, 511/49, 512/9, 519/23

g. +a 95/19, 399/28, 485/37

g. +am 511/49

g. +da 308/102

g. +ı 146/25, 199/41, 280/18, 315/89,
355/30, 355/34, 453/13

g. +ımda 347/68

g. +ımız 59/12, 65/39, 479/30

g. +ın 248/5, 385/3

g. +ına 355/890

g. +ında 369/47, 434/11

g. +ını 292/35

g. +ına 97/8, 313/186

g. +san 427/163

güman: *is. Far.* 1. İhtimal, tahmin. 2.
Umut.

g. 123/20, *g.* 302/52, 393/20, 449/15

g. +dan 528

g. +dır 299/58

g. +ım 160/9, 389/9, 494/40

gümana: *is. Far.* Akla gelen, zan.

g. 399/48

güman èt(d):- *dey.* Zannet-, san-.

g. èdirdim 528

g. èdirsen 369/7

g. ètdin 510/13

gümbez (günbez): *is. Far.* Kubbe.

g. 139/23

g. +in 181/198

günbatan: *is.* Batı.

g. 291/414

g. +a 279/36, 479/15
günc: *is. Far. bk. künc.**
g. +de 472/4
g. +ünden 472/36
g. +üne 472/36
gündoğan: *is. Doğu.*
g. 75/32, 279/22, 291/414, 402/36
g. +a 154/6, 479/15
g. +dan 279/36
g. +ım 494/64
günorta: *is. Öğle.*
g. 310/116, 355/827, 377/23
g. +sında 480/19
gürhagür: *zf. bk. gürhagur.**
g. 214/46
gürşad: *is. bk. gürşad.**
g. 64/15, 146/47, 281/18, 495/3
g. +ların 233
gürze: *is. hay. b. Engerek yılanı.*
(vipera)
g. 37/77, 101/14, 122/44, 169/21, 178/16, 198/11, 202/46, 207/39, 251/18, 258/31, 267/8, 291/76, 301/32, 312/50, 322/50, 332/8, 364/15, 392/31, 392/32, 424/8, 446/43, 472/4, 495/14, 512/41, 512/42
g. +den 216/47
g. +ler 189/27, 231/29, 231/30, 231/32, 231/33, 298/162
g. +lerden 481/12
g. +leri 188/12, 231/30, 231/33, 266/36, 323/36

g. +lerin 247/6
g. +lerini 228/12
g. +mi 397/18, 529/63
g. +nin 122/7, 150/33, 355/814
gürzegöz: *sf. Yılan gözlü.*
g. 352/43, 355/353, 474/53
gürzeleş-: *f. Yılanlaş-*
g. –ibse 328/66
gürzevari: *sf. Yılana benzer.*
g. 181/76
güşe: *is. Far. bk. guşe.**
g. 139/3, 355/37
g. +cik 307/88
g. +de 508/14
g. +sinde 290/126, 508/1
g. +sinden 302/40, 535/58
g. +sini 228/85
g. +sinin 508/2
g. +ye 251/30
güzar: *is. Far. kl. Yol, güzergâh.*
g. +ım 77/62, 154/9
g. +ımı 256/49
g. +ın 23/21
güzar èt-: *dey. Git-.*
g. ètsen 435/1
güzeşt èle-: *dey. Taviz ver-.*
g. èlemek 482/32
g. èlemirsen 210/35
güzeşt èt(d)-: *dey. bk. güzeşt èle-.**

g. eden 166/48
g. etme 232/29
g. etmedim 195/42
g. etmez 208/12, 452/22
güzeşte gèt-: dey bk. **güzeşt èle-.***
g. gètdimmi 280/29
g. gètmeden 104/12
g. gètmemeyindir 94/49
g. gètmemisen 269/26
g. gètmeyeceyem 324/107
güzeştsiz: sf. Tavizsiz.
g. 102/23, 166/48, 262/36
güzgü: is. Ayna.
g. 99/12, 116/18, 216/29, 309/53
g. +de 291/445
g. +lerine 118/52
g. +nde 95/41
g. +nü 416/20
g. +sen 69/52
g. +sü 296/20, 300/41, 335/164,
335/168, 355/548, 416/20, 417/8, 440/8
g. +sünde 71/9, 145/15, 480/53
g. +süne 229/37, 485/16
g. +ye 440/13
güzgülü: sf. Aynalı.
g. 343/12
güzgülen-: f. Parla-.
g. –en 242/43, 259/3
güzgüleş-: f. Parlaklaş-, şeffaflaş-.

g. –en 126/41

Ğ

ğabağ (ğ): is. 1. Ön. 2. Önce, evvel.

ğ. 76/37, 389/4, 493/16, 493/16,
536/256

ğ. +a 3/42, 351/74

ğ. +da 203/11, 206/25

ğ. +ıma 61/24, 504/139

ğ. +ımda 132/13, 352/16

ğ. +ımdan 130/9

ğ. +ında 100/78, 248/11, 264/24,
312/139, 347/59, 355/444, 438/74, 444/35,
455/8, 501/15, 504/20, 510/28, 524/65,
524/66

ğ. +ından 351/128

ğ. +ını 360/37

ğabağca: zf. Daha önce, evvelce.

ğ. +dan 55/48

ğabağdan: zf. Önden.

ğ. 414/3

ğabağlar: zf. Önceleri.

ğ. 88/2

ğabar: is. Nasır.

ğ. +ı 291/500, 302/5, 310/127

ğabar-ğabar: sf. Nasırlı.

ğ. 312/123

ğabarlı: sf. Nasırlı.

ğ. 73/47, 327/10

ğabarsız: sf. Nasırsız.

ğ. 73/47

Ğabil: *is. öz. a.* (1926-2007) Gabil İmamverdiyev. Azərbaycanlı şair.

ğ. 306/58, 388/42, 497/37

ğ. +imizin 324

ğabil: *sf. Ar.* Yetenekli, muktedir.

ğ. 523

ğabyuyan: *is.* Bulaşıkçı.

ğ. +nın 313/228

ğaça-ğaça: *zf.* Koşa koşa, koşarak.

ğ. 29/31

ğaçdı-tutdu: *is.* Koşup tutma şeklinde oynanan çocuk oyunu.

ğ. 85/24

ğaçğın: *is.* Muhacir.

ğ. 404/5

ğ. +lar 301/70

ğ. +ların 377/11

ğad: *sf. Rus.* Alçak, aşağılık, soysuz, hain.

ğ. 364, 364/17

ğada: *is. Ar.* Bela, dert, musibet.

ğ. 451/11

ğ. +nı 291/155, 328/32

ğ. +nın 360/38

ğadağa: *is. kon. bk. ğadağan.**

k. +lar 520/59

ğadağla-: *f.* Perçinle-.

ğ. -yanda 129/4

ğadağlı: *sf.* Perçimli.

ğ. 169/19

ğadan(ı) al-: *dey.* Yalvarış veya rica bildirir.

ğ. -aram 156/9

ğ. -ım 44/5, 187/21

ğ. -ımla 14/10

ğada-bela: *is. Ar.* Dert bela.

ğ. +n 507/25

Ğaf (Dağı): *is. mit. öz. a.* Kaf Dağı. Masallarda adı geçen efsanevi dağ.

ğ. 291/260, 452/4

ğ. +dan 292/99

ğ. +na 291/220

ğ. +nı 289/31

ğ. +nın 463/3

Ğafan: *is. öz. a.* 1920 tarihinde Sovyet yönetimi tarafından Azərbaycan'dan alınarak Ermenistan'a bağlanan kadim Türk yurdu.

ğ. +ı 536/298

Ğafar Kendli: *is. öz. a.* (1925-1997) Gafar Kendli Herişçi. Tebriz doğumlu edebiyatçı ve dilci.

ğ. +ye 152/17

ğağa: *is. kon.* Ağabey.

ğ. +n 312/398

ğağayı: *is. hay. b.* Martı. (*larus*)

ğ. 116/42, 131/18, 310/100

ğ. +lar 116/43, 116/51, 116/52, 116/53

ğ. +nın 131/44

ğağğılda-: *f.* Öt-.

ğ. -yan 311/43	ğ. +ı 309/7, 466/72
ğagğıldama: is. Ötüş.	ğalağ-ğalağ: zf. Küme küme, yığın
ğ. +sı 28/17	yığın.
ğagğıldeş: f. Ötüş-.	ğ. 122/51
ğ. +a 8/14, 8/14	ğalaktika: is. Yun. astr. Gök ada,
ğ. -ib 21/15	galaksi.
ğagğıltı: is. Ötüş.	ğ. 294/163, 294/193
ğ. +sı 11/3	ğalan-: f. Yakıl-, alevlendiril-.
ğ. +sından 6/40	ğ. -dığı 39/56
ğagğırmızı: sf. Kıpırmızı.	ğ. -ib 137/7
ğ. 486/20	ğ. -ır 144/34, 470/30
ğah-ğah: is. Kahkaha.	Ğaliç: is. öz. a. (1918-1977)
ğ. 8/48	Aleksander Arkadieviç Galiç. Rus şair, yazar
ğahmar çıh-: dey. Arka çık-, destekle-.	ve şarkıcı.
ğ. çıhan 397/32	g. 512/28
ğ. çıhar 113/27	ğ. +i 355/622, 528/57
ğah: is. Kurutulmuş meyve.	ğallı: sf. 1. Rezil. 2. Azgın.
ğ. +ı 175/15	ğ. 97/33, 304/29
ğahac: is. 1. Kurutuluş et. 2. mec.	ğalmağal: is. Gürültü, patırtı, yaygara.
Zayıf, cılız kimse.	ğ. 297/111
ğ. 290/265	ğ. +ından 333/8
ğ. +a 523/146, 527/12, 527/16	ğ. +ları 429/32
ğala-: f. Yak-.	ğalstuk: is. Alm. Kravat.
ğ. -mağ 39/220, 129/5	ğ. 168/31
ğ. -mış 313/143	ğ. +u 315/29
ğ. -yan 99/34	ğ. +um 476/13
ğalabeyi: is. Ar. tar. Kale komutanı.	ğ. +umu 476/11
ğ. 91/72	ğ. +un 273/48
ğalağ(ğ): is. Yığın.	ğ. +unu 455/65
	ğ. +uyla 232/11

ğalstuklu: *sf.* Kravatlı.

ğ. 7/42, 144/12, 248

ğamarla-: *f.* 1. Kap-. 2. Tut-, yakala-.

ğ. -dı 355/468

ğ. -dılar 355/322, 355/350, 529/36,
529/38

ğ. -dınmı 355/838

ğ. -yan 246/34, 349/46, 414/120

ğ. -yanlar 536/123

ğ. -yıb 246/8

ğ. -yır 355/632, 355/767

ğamet: *is.* Ar. Boy, boy pos, endam.

ğ. 413/17

ğ. +i 6/10, 116/15, 443/26

ğ. +ine 31/2

ğ. +ini 212/13

ğametli: *sf.* Boylu.

ğ. 355/97

ğanına ğeltan èt-: *dey.* Öldür-.

ğ. èden 291/126

ğan liliyi: *is.* İbik.

ğ. +nde 70/18

ğan sorucu: *dey.* Kan emici.

ğ. 323/116

ğan tezyiği: *is.* tıp. Tansiyon.

ğ. +m 369/29

ğ. +n 210/27, 504/270

ğanacağ(ğ): *is.* Anlayış, düşünce.

ğ. 355/691

ğ. +ımı 234/30

ğanacağlı: *sf.* Anayışlı, düşünceli.

ğ. 82/44

ğanağ: *is.* Rus. Kabuk.

ğ. 121/29, 121/29, 327/9, 327/9

ğançır: *is.* Darbe sonucu oluşan
morluk.

ğ. +ı 174/8

ğandal: *is.* Kelepçe, pranga.

ğ. 33/29, 113/37, 129/3, 273/25,
295/68, 376/55, 438/77, 490/22

ğ. +ı 114/22, 363/22, 387/37, 426/42,
453/31

ğ. +ına 463/42

ğ. +lar 33, 33/6, 39/76, 43/30, 91/21,
384/36, 385/19

ğ. +lara 33/1

ğ. +ları 477/59, 500/40

ğandalağ(ğ): *is.* bk. **ğandal.***

ğ. +lar 525/14

ğ. +ları 33/23

ğandalla-: *f.* Prangala-.

ğ. -dım 233/56

ğandallan-: *f.* Prangalan-.

ğ. -ıb 33/29, 488/22, 488/25

ğ. -ıbdır 346/40

ğ. -mış 33

ğandallı: *sf.* Prangalı.

ğ. 437/43, 530/15

ğ. +dır 450/61, 504/282

ġanıġara: *sf.* Keyifsiz.

ġ. 290/127

Ġang: *is. coġ. a.* Ganj Nehri. Hindistan'dan ve Bangladeş'ten geçerek Bengal Körfezi'ne dökülen nehir.

ġ. 118/77

ġ. +a 294/100

ġ. +ın 164/44

ġan-ġada: *is.* Dert, musibet.

ġ. 298/97, 424/30

ġanġal: *is. bit. b.* Deve dikenini. (*silyum marianum*)

ġ. 309/64

ġ. +ı 8/49, 122/50

ġ. +lar 520/98

ġanlı-ġadalı: *sf.* Kan dökülmesine sebep olabilecek kadar kötü, belalı.

ġ. 457/7

ġanmaz: *sf.* Düşüncesiz, anlayışsız, edepsiz.

ġ. 82/44, 293/49

ġ. +ın 329/24

ġ. +lar 249/32

ġanrıl-: *f.* Çevril-, dön-.

ġ. 374/45

ġ. -ar 181/28

ġ. -ıb 104/37, 104/38, 523

ġ. -ır 118/112

ġanrılmaz: *sf.* Dönmez.

ġ. 37/88, 119/47

ġansoran: *sf. mec.* Kan emen, zalim.

ġ. +lar 192/11, 192/20

ġ. +lara 232/43

ġ. +ları 290/556, 322/49

ġ. +ların 319/26

ġanyah: *sf.* Kırmızı.

ġ. 419/23

ġapaz: *is.* El ayası ile başa vurulan darbe.

ġ. 359/33

ġ. +ı 235/6, 264/21, 355/633

Ġapçıġay: *is. coġ. a.* Kapçagay. Kazakistan'ın Almatı şehri yakınlarında bulunan gölet.

ġ. +da 164/14

ġapı döy-: *dey.* Kapıyı çal-.

ġ. döyenleri 323/9

ġ. döyülür 378/33

ġapı zengi: *is.* Kapı zili.

ġ. 376/46

Ġapġay: *is. öz. a. bk. Vladigafġaz.**

ġ. 80/61

Ġaplандаġ: *is. coġ. a.* Gaflankuh Sıradaġları. Hazar Denizi'nin güneyinde İran'ın Zencan Eyaletinde bulunan daġ silsilesi.

ġ. 530/49

ġara: *is. hlk.* Mürekkep, yazı.

ġ. +m 494/58

ġaraçuha: *is. mec. kon.* Şans, kısmet.

ğ. +am 181/89

Ğaradağ: *is. öz. a.* Karadağ bölgesi.
Bakü'de bir bölge.

ğ. 397/16

ğ. +ın 290/487

ğaragile: *is. bit. b.* Yaban mersini.

ğ. +si 100/17

Ğaragöl yaylağı: *is. coğ. a.*
Azerbaycan'ın Laçın kasabasına bağlı yayla.

ğ. +nı 350/52

ğarağabağ: *is.* Asık suratlı, somurtkan.

ğ. +dı 78/19

ğara gönur: *sf.* Koyu kahverengi.

ğ. 456/88, 456/120, 518/14

ğaranefes: *zf.* Soluk soluğa, acele ile.

ğ. 313/201

ğaranğuş: *is. hay. b.* Kırlangıç.
(*hirundo*)

ğ. 290/299, 290/300, 428/22, 428/25,
438/1, 462/224, 466/88, 526/68, 529/54

ğ. +lar 301/14, 428

ğ. +um 501/5

ğara siyahı: *is.* Kara liste.

ğ. +ya 452/23

ğara şanı: *is. bit. b.* Abşeron
yarımadasında yetiştirilen kaliteli siyah üzüm
türü.

ğ. 206/22, 512/17, 526/59, 526/33

ğ. +san 124/33

ğ. +sını 293/85

ğaratikan: *is. bit. b.* Karaçalı.
(*paliurus spinosa*)

ğ. 92/18, 315/83

ğarayağa: *sf. kon.* Sırnaşık, yapışık.

ğ. +lar 181/155

ğarayanız: *sf.* Esmer.

ğ. 307/9

Ğarayazı: *is. öz. a.* Azerbaycan'ın
kuzeydoğusunda Ağstafa bölgesi arazisinde
bulunan tabiat parkı.

ğ. 478/4

ğ. +da 290/455

Ğardaşhan: *is. öz. a.* (1958-...) *Azizhanlı*
Gardaşhan. Azerbaycanlı şair ve
şavaş muhabiri.

ğ. +a 312/776

ğ. +ım 312/816

ğ. +ın 312/814

ğarğış: *is.* Beddua.

ğ. 290/105, 355/807

ğ. +ım 501/26

ğarılda-: *f.* Öt-, ses çıkar- (karga).

ğ. -yan 393/40

ğ. -yır 461/7

ğarın otar-: *dey.* Otlakçılık yap-.

ğ. *otaranlarım* 295/28

ğarışğa: *is. hay. b.* Karınca. (*formica*)

ğ. 181/118, 188/11, 242/32, 290/435,
390/8

ğ. +dan 425/30

ğ. +lar 187/17, 188/1, 188/2, 290/357
 ğ. +na 533/93
 ğ. +nı 108/30, 270/40,
 ğ. +nın 290/187
 ğ. +yacan 347/42
ğarmala-: f. Kap-.
 ğ. –yan 491/13
ğarovul: is. Nöbetçi.
 ğ. 455/70
 ğ. +dadır 355/840
 ğ. +lar 202/52
ğaravul çek-: dey. Nöbet tut-.
 ğ. çekmisen 455/70
ğarovulçu: sf. Nöbetçi, bekçi.
 ğ. 355/190
ğars-: f. hlk. Üt-, hafifçe yak-.
 ğ. –an 515/69
 ğ. –dı 290/253
 ğ. –dımı 429/22
 ğ. –ır 365/21
ğarsala-: f. Üt-. bk. ğars-*.
 ğ. –r 39/65
 ğ. –yan 310/126, 352/7
 ğ. –yır 290/7, 355/5, 355/276
ğarsalan-: f. Yan-.
 ğ. –dı 481/10
 ğ. –maz 37/89
 ğ. –mı 312/230, 352/37, 415/14,
 464/16

ğartı-: f. Koca-.
 ğ. –sa 238/15
ğartımı: sf. Kocamış.
 ğ. 103/42, 157/77, 188/12, 258/10,
 266/36, 328/71, 374/76, 380/30, 399/26,
 411/42, 439/13, 450/31, 520/20, 530/38,
 530/78
Ğasım (Ğasımzade): is. öz. a. (1923-
 1993) Ğasım Ğasımzade. Azerbaycanlı şair
 ve akademisyen.
 ğ. 219/13
 ğ. +ni 442/19
Ğasımzade (Ğasım): is. öz. a. bk.
Ğasım Ğasımzade.*
 ğ. +ni 334/54, 334/56
 ğ. +ye 218
 ğ. +yem 219/19
ğaş at-: dey. Kaş göz ile işaret et-.
 ğ. atan 6/6
ğaş-ğabağ(ğ): is. Sinirlilik hâlinde
 yüzün aldığı durum.
 ğ. +ımı 350/82
ğaşğabağlı: sf. Sinirli, asık suratlı.
 ğ. 388/39
ğatarbağatar: zf. Sıra sıra, dizi dizi.
 ğ. 186/10
ğatar-ğatar: zf. bk. ğatarbağatar.*
 ğ. 74/3, 352/38, 377/32, 409/62, 526/3
ğatığ(ğ): is. Yoğurt.
 ğ. 174/6, 462/81
 ğ. +ında 462/51

ġatġariş: <i>sf.</i> Karmakarışık.	<i>ġ. –arıġ</i> 308/136
<i>ġ. 148/3, 181/195, 255/13, 312/262, 394/22</i>	<i>ġ. –arġen</i> 353/11, 523, 528
<i>ġ. +dı</i> 291/61	<i>ġ. –dı</i> 416/8
ġatım-ġatım: <i>zf.</i> Kat kat.	<i>ġ. –dıġım</i> 275/1
<i>ġ. 351/71</i>	<i>ġ. –dım</i> 290/243
ġayçı: <i>is.</i> Makas.	<i>ġ. –ıb</i> 76/34, 355/307
<i>ġ. 177/13, 188/5, 188/13, 265/10</i>	<i>ġ. –ır</i> 6/39, 61/8, 118/147, 189/28, 370/12
<i>ġ. +nı</i> 325/2	<i>ġ. –ıram</i> 505/27, 505/30
<i>ġ. +sıylā</i> 104/41	<i>ġ. –ırıġ</i> 140/20
ġayçıla-: <i>f.</i> Makas ile kes-, makasla-.	<i>ġ. –ırsan</i> 290/469, 290/469, 531/53
<i>ġ. –yan</i> 208/8	<i>ġ. –ma</i> 416/29
ġayda: <i>is.</i> Ar. Kural, usul.	<i>ġ. –madı</i> 323/30
<i>ġ. 336/35, 294/97, 336/35</i>	<i>ġ. –masa</i> 324/13
<i>ġ. +larını</i> 387	<i>ġ. –maram</i> 136/45
<i>ġ. +sı</i> 426, 504/89	<i>ġ. –mayan</i> 313/231
ġaydasınca: <i>zf.</i> Usulünce, gereġince.	<i>ġ. –mısan</i> 204/6, 204/8
<i>ġ. 272/21</i>	<i>ġ. –mış</i> 40, 355/910
ġayġıkêş: <i>sf.</i> Kaygılı, özenli, dikkatli.	<i>ġ. –mışam</i> 526/2
<i>ġ. 94/39</i>	ġayka: <i>is.</i> Rus. tek. Vida somunu, pul.
ġayım: <i>sf.</i> kl. Yüksek, sağlam.	<i>ġ. 183/4</i>
<i>ġ. 312/182</i>	ġaymaġçıçeyi: <i>is.</i> bit. b. Dügün çiçeġi.
ġayır-: <i>f.</i> Üret-, yap-	(<i>ranunculus</i>)
<i>ġ. –ıb</i> 351/175	<i>ġ. 350/53</i>
ġayıt(d)-: <i>f.</i> Geri dön-, gel-.	ġaysaġlan-: <i>f.</i> Kabuklan-.
<i>ġ. 458/11</i>	<i>ġ. –ıb</i> 316/3
<i>ġ. –a bilmez</i> 523/32, 523/34	ġaytan: <i>is.</i> İpek iplik, kaytan.
<i>ġ. –anda</i> 83/28, 275, 428	<i>ġ. 308/85</i>
<i>ġ. –ar</i> 116/34, 240/28, 504/90, 504/91	<i>ġ. +ına</i> 308/83

ğ. +lara 520/24

ğaytanlı: sf. İpek iplikli.

ğ. 297/10

ğaytar-: f. Geri çevir-, gönder-.

ğ. 234/24, 234/44

ğ. –acağlar 528

ğ. –acam 316/76

ğ. –ağ 291/408

ğ. –an 45/16

ğ. –ar 299/61

ğ. –ıb 346/71

ğ. –ın 505/73

ğ. –ır 400/38

ğ. –ıram 470/17

ğ. –mağa 237/10

ğ. –mamış 467/51

ğaytarıl-: f. Geri gönderil-, döndürül-.

ğ. –dı 323/70

ğ. –ıb 507/10

Ğazağ: is. öz. a. Azerbaycan'ın Gürcistan'a sınır şehri.

ğ. 350/74

ğ. +ın 350/68

Ğazağlı: sf. Kazah bölgesinden olan kimse.

ğ. 291/151

ğazalağ: is. hlk. Geçmişte kullanılan tek atlı iki tekerlekli araba.

ğ. 526/94

gazança: is. Tencere.

ğ. +da 175/4

Ğazanhan: is. mit. a. Dede Korkut hikâyelerinde adı geçen Salur boyunun beyi Salur Kazan.

ğ. 291/191

ğazi: is. Ar. Kadı.

ğ. +ler 97/11

ğaz pèçi: is. Gaz sobası.

ğ. +ne 224/13

Ğdilyan: is. öz. a. SSCB Hükûmetinin Özbekistan'da yaşanan pamuk yolsuzluğunu araştırması için görevlendirdiği Ermeni müfettiş.

ğ. 355/643

ğèylü ğal: is. Ar. Dedikodu.

ğ +ı 133/6

ğ.+ indan 333/16

ğèylü ğallı: sf. Dedikodulu.

ğ. 304/29

ğèyret: is. Ar. Vatan, millet, aile gibi mukaddes sayılan şeyleri koruma duygusu.

ğ. 84/14, 89/53, 106/26, 165/26, 167/39, 168/36, 174/19, 199/36, 214/7, 214/40, 228/66, 255/33, 255/40, 290/240, 291/131, 292/193, 293/66, 308/99, 308/143, 345/2, 369/4, 388/61, 402/26, 416/34, 432/32, 449/8, 449/58, 472/15, 507/17, 535/60, 536/57

ğ. +den 290/481

ğ. +di 452/38

ğ. +i 301/49, 322/3, 350/44, 388/43

ğ. +idir 294/75

ğ. +imi 461/32
 ğ. +imin 174/15
 ğ. +in 262/67, 290/16
 ğ. +inden 94/22
 ğ. +ine 39/77, 313/199, 454/39, 455/69, 506/29
 ğ. +ini 257/30, 312/761
 ğ. +inin 357/10
 ğ. +inle 270/13
 ğ. +le 533/30
ğèyretli: sf. Vatanının, milletinin, ailesinin namus ve şerefini koruyan.
 ğ. 75/28, 122/62, 350/97, 355/275
 ğ. +ye 165/33
ğeyretsiz: sf. Namussuz, şerefsiz.
 ğ. +ler 294/171
ğeyretsizlik: is. Namusu, şerefi olmama.
 ğ. +den 228/66
ğèyz: is. Ar. Sinir, hiddet.
 ğ. 84/24
 ğ. +i 358/52, 424/41, 444/42
 ğ. +im 123/16, 224/11, 230/16, 321/15, 321/16, 421/22, 465/29, 490/41, 507/4, 535/27
 ğ. +imin 298/78
 ğ. +in 290/492, 291/96
 ğ. +inde 205/14
 ğ. +inden 336/89
 ğ. +ine 150/36, 181/184

ğ. +ini 85/16, 119/19, 119/62, 131/34, 169/48, 181/182, 269/27, 330/29
ğèyze gel-: dey. Sinirlen-.
 ğ. gelib 31/7
ğebirgazan: is. hay. b. Leş böceği. (*necrophorus*)
 ğ. 217/61, 224/5
ğecec: is. bit. b. Deniz kenarındaki kumlu alanlarda ve tuzlu alanlarda biten odunsu bitki.
 ğ. 192/11
ğedek: is. kl. Amerikan bezi.
 ğ. 283/16
ğedem: is. Ar. 1. Ayak. 2. Adım.
 ğ. +i 318/16
 ğ. +in 135/9, 178/15, 294/134, 294/134, 312/182, 348/13
 ğ. +inde 181/107, 345/49, 386/37
 ğ. +ine 201/35, 292/18, 297/11
 ğ. +ini 132/31, 132/34
 ğ. +inin 318/16, 449/42
 ğ. +iniz 500/33
 ğ. +inle 427/130
 ğ. +ler 68/14, 378/13
 ğ. +lerine 95/28, 111/52, 116/66, 291/263
 ğ. +lerini 91/3, 132/1, 132/5
ğedembeğedem: zf. Ar. Adım adım, yavaş yavaş.
 ğ. 113/7

ğedem-ğedem: zf. Ar. bk.
ğedembeğedem.*

ğ. 105/15

ğedem g y-: dey. Ayak bas-, gir-.

ğ. göyanda 53/4

ğ. g yanlar 75/15

ğ. g ymadım 95/19

ğedemli: is. Uğurlu.

ğ. 108/9

ğefese: is. Far. Kafes.

ğ. +lere 365/2

ğefil: zf. Ar. Aniden, ansızın.

ğ. 63/19, 77/47, 109/8, 113/11, 234/2,
290/249, 303/37, 307/13, 312/408, 312/468,
313/237

ğefilden: zf. Aniden, ansızın.

ğ. 79/32, 119/2, 251/3, 290/145,
312/275, 315/2, 315/86, 355/319, 376/40,
389/12, 394/67, 442/4, 444/1

ğeher: is. Ar. Acı, sıkıntı.

ğ. 219/3, 290/289

ğ. +i 445/12

ğ. +ini 345/11

ğehetlik: is. Yokluk, kıtlık.

ğ. 390/52

ğeh-ğeh: is. Ar. Kahkaha.

ğ. 231/14, 237/2, 237/5, 237/38,
246/60, 355/112, 355/353, 363/52

ğehgehe: is. Ar. bk. **ğeh-ğeh.***

ğ. 89/47, 318/7, 362, 362/3

ğ. +lerden 526/97

ğ. +min 362/5

ğ. +si 462/17

ğehmer: is. hlk. Taraftar, arka,
yardımcı.

ğ. 312/291

ğelbi: sf. Yüksek.

ğ. +yık 300/90

ğelebe: is. Ar. Galibiyet.

ğ. 90/89, 90/93, 181/72, 214/30,
436/38, 464/27, 523/4

ğ. +m 47/83

ğ. +mdir 62/33

ğ. +mize 322/22

ğ. +nin 535/51

ğ. +si 62/33

ğelebe çal-: dey. Galip gel-, kazan-.

ğ. çaldım 280/31

ğelem çal-: dey. Yaz-.

ğ. çalıb 145/25

ğ. çalsın 401/10

ğelem çek-: dey. Sil-, unut-.

ğ. çekerem 79/57

ğ. çekirem 290/21

ğ. çekirse 536/14

ğelemdan: is. Ar. Far. Kalemlik.

ğ. 290/218

ğelemdaş: is. Şairlik ve yazarlık
mesleğini ortak payda edinmiş kişiler.

ğ. +ım 331/17

ğ. +ın 267/50
ğ. +ındır 206/43
ğ. +lar 198
ğ. +larım 296/9
ğeleme vèr-: *dey.* Birinin adını başkasının yanında iyi veya kötü an-.
ğ. *vermiş* 351
ğeleme: *is. bit. b.* Kavak.
ğ. +ler 309/78
ğeletname: *is. Ar.* Hatalar kitabı.
ğ. 232/23
ğelib: *is. Ar.* Kalıp.
ğ. +e 482/2, 482/5
ğ. +em 351/223
ğ. +lerde 294/122
ğelpe: *is.* Parça.
ğ. 521/32
ğelpe-ğelpe: *zf.* Parça parça.
ğ. 118/69, 359/41, 360/17, 380/30, 402/44, 430/2, 464/28, 535/57
ğeltan ol-: *dey.* Vurul-.
ğ. *olasan* 135/10
ğelyan: *is.* Nargile.
ğ. +ı 433/1, 433/14
ğelyanalıtı: *is.* Kahvaltı.
ğ. 351
ğember: *is.* Çakıl taşı.
ğ. +den 242/36
ğemer: *is. Ar.* Ay.

ğ. 462/37
ğemgin: *sf. Ar. Far.* Gamlı, kederli.
ğ. 313/154, 355/301, 355/733, 492/32, 492/32, 510/35
ğ. +sen 378/5, 378/27
ğ. +senmi 330/45
ğemgin-ğemgin: *zf. Ar. Far.* Gamlı gamlı, kederli kederli.
ğ. 355/520
ğem-ğeher: *is. Ar.* Dert, keder.
ğ. 504/46, 529/14
ğem-ğüsse: *is. Ar.* Elem, keder.
ğ. +ye 510/41
ğemhar: *sf. Ar. Far.* Kederlenen, kaygılanan.
ğ. 76/52, 156
ğ. +ım 407/22
ğemkès: *sf. Ar. Far.* Dertli, kederli.
ğ. +lerin 150/45
ğemzelen-: *f.* İşvelen-, nazlan-.
ğ. -di 274/5
ğ. -er 343/11
ğemzeli: *sf.* İşveli, nazlı.
ğ. 134/2
ğend: *is. Ar.* Şeker.
ğ. 139/54, 292/82, 340/28, 355/476, 360/131, 380/32, 447/27, 520/42, 529/94
ğ. +di 343/4
ğ. +i 531/28
ğ. +im 358/26

ğendsiz: *sf.* Şekersiz.

ğ. 312/280

ğenim: *is.* Ar. Düşman.

ğ. 90/88, 165/36, 211/46, 234/74, 268/91, 291/170, 320/43, 341/118, 456/54, 530/85, 536/200

ğ. +i 303/35, 530/64

ğenşer: *is.* Ön, karşı.

ğ. +inde 199/8

ğepik(y): *is.* Rus. Sovyet para birimi olan rublenin yüzde biri.

ğ. +e 500/55

ğ. +edir 397/5

ğ. +lik 455/58

ğepik-ğuruşa: *is.* Az, önemsiz para.

ğ. 363/59

Ğerb ile Şerg Divanı: *is. ed. a.* Alman şair Johann Wolfgang von Goethe'nin yazmış olduğu eser.

ğ. +nı 312/603

ğerg èdil-: *dey.* Batırıl-.

ğ. èdilir 293/59

ğerg èle-: *dey.* Batır-.

ğ. èleyir 31/13

ğerg èt(d)-: *dey. bk. ğerg èle-.**

ğ. èdecem 494/62

ğ. èdirem 470/3

ğ. ètdi 340/44

ğ. ètmeyi 523

ğerg ol-: *dey.* Bat-.

ğ. oldum 312/118

ğ. olub 139/24, 140/9, 153/4, 334/22, 425/67

ğ. olubdur 534/60

ğ. olmuş 203/23

ğ. olum 526/23

ğeribe: *is.* Ar. İlginç, şaşılacak şey.

ğ. 462/218

ğ. +dir 240/1

ğerine: *is.* Ar. 33 yıllık bir süre olup asır anlamında da kullanılır.

ğ. 499/2

ğ. +dir 290/130, 312/625

ğ. +leri 118/36

ğesb(i)kar: *is.* Ar. Far. Birinin malını zorla alan, gaspçı, yağmacı.

ğ. 42/10, 43, 298/163, 312/335, 355/580, 355/697, 363/64, 414/58, 520/143, 520/148, 532/81

ğ. +a 118/87

ğ. +ın 355/984

ğ. +lar 39/242, 43/27, 294/188, 298, 298/99, 298/100, 298/108, 298/118, 298/162, 310/73, 341/83, 363/57, 462/208, 474/38, 486/23, 531/45

ğ. +lara 298/77, 528/52

ğ. +ları 146/37

ğ. +ların 202/25, 446/43

ğesbkarlık(ğ): *is.* Gaspçılık, yağmacılık.

ğ. +ın 298/113

ğesr: *is. Ar. Köşk.*
ğ. 169/26, 242/12, 290/219, 348/14,
458/5, 521/41
ğ. +*de* 190/35, 432/44
ğ. +*den* 209/44
ğ. +*e* 319/7, 388/21
ğ. +*i* 142/2, 332/46, 355/793, 387/39,
456/60
ğ. +*imiz* 139/73
ğ. +*indeki* 527/15
ğ. +*ine* 380/10
ğ. +*ini* 143/27
ğ. +*inle* 429/59
ğ. +*ler* 217/39
ğ. +*lerde* 290/111
ğ. +*lerin* 164/31, 216/44

Ğesri Ğacar: *is. öz. a. İran'ın başkenti*
Tahran'da bulunan tarihi hapisane.

ğ. +*da* 292/186

ğesrli: *sf. Köşklü.*

ğ. 290/272

Ğeşem (Novruz oğlu Aslan): *is. öz. a.*
(1934-1984) Geşem Aslanov. Azerbaycanlı
gazeteci ve yazar.

ğ. 217/9, 217/73

ğeşeng: *sf. Far. Güzel.*

ğ. 12/7, 19/31, 20/7, 20/16, 20/17, 21/3,
47/41, 68/9, 76/2, 222/4, 290/153, 290/391,
290/395, 295/34, 355/31, 429/40, 447/30,
476/14, 520/109

ğ. +*dir* 27/6, 28/11, 222/2, 290/390,
290/391, 290/393, 302/1

ğ. +*idir* 61/29

ğeşengce: *sf. Güzelce.*

ğ. 24/7

ğeşengden-ğeşeng: *sf. Far. Çok güzel.*

ğ. 26/10

ğeşş èle-: *dey. Kendini kaybet-.*

ğ. *èlemekde* 225/20

ğ. 225/20

ğetecer: *sf. Yeni, kullanılmamış.*

ğ. 356/8, 373/17

ğetre: *is. Ar. Damla.*

ğ. +*ler* 59/20, 59/21, 184/11

ğ. +*leri* 90/12, 300/33, 459/22

ğ. +*ni* 124/30, 408/16

ğ. +*si* 123/12, 377/16

ğetre-ğetre: *zf. Ar. Damla damla.*

ğ. 39/214, 83/24, 312/441

Ğezvin: *is. öz. a. Güney*
Azerbaycan'da bulunan kadim Türk yurdu.

ğ. +*in* 146/28

ğıc (a)-: *f. Gıcırdat-.*

ğ. -*ib* 69/42, 328/3

ğ. -*mış* 324/21

ğıcıt(d)-: *f. bk. ğıça-.**

ğ. -*ır* 355/81

ğıça: *is. Dilim.*

ğ. 361/16, 361/17

ğıl: <i>is. Ar. Kilit.</i>	<i>ğ. -ır 6/8</i>
<i>ğ. 273/35</i>	<i>ğ. -ırsan 331/8</i>
<i>ğ. +ı 352, 465/34</i>	<i>ğ. -mağ 411/4</i>
<i>ğ. +ını 256/16</i>	ğımıış: <i>is. kon. Tebessüm.</i>
<i>ğ. +ları 505/7</i>	<i>ğ. -mıdır 333/14</i>
ğıfılla-: <i>f. Kilitle-.</i>	ğındırğa: <i>sf. hlk. Birbirine yapışmış, dolaşık.</i>
<i>ğ. -dılar 359/29</i>	<i>ğ. +nı 192/4</i>
<i>ğ. -mısan 244/4</i>	ğır: <i>is. Ar. Zift.</i>
ğıfıllan-: <i>f. Kilitlen-.</i>	<i>ğ. 96/1, 109/4, 143/22</i>
<i>ğ. -armış 169/35</i>	ğırağ(ğ): <i>is. Kenar.</i>
<i>ğ. -ıb 474/39</i>	<i>ğ. +a 491/8</i>
<i>ğ. -mı 148/31, 290/110</i>	<i>ğ. +ı 17/13</i>
<i>ğ. -mıdır 336/14</i>	<i>ğ. +ına 77/61, 290/436</i>
ğıfıllı: <i>sf. Kilitli.</i>	<i>ğ. +ında 35/29, 78/79, 125/11, 140/11, 144/5, 300/96, 523</i>
<i>ğ. 169/19, 236/40, 354/3, 393/2, 393/3, 427/3, 437/1, 499/17</i>	<i>ğ. +ından 119/20</i>
ğıjhağıj: <i>zf. Şarıldayarak.</i>	<i>ğ. +ını 350/79</i>
<i>ğ. 419/33</i>	<i>ğ. +ıyla 35/5</i>
ğılman: <i>is. Ar. İslam inancına göre cennette hizmet edeceği düşünülen delikanlı.</i>	ğırçın: <i>is. Kıvrım.</i>
<i>ğ. 248/26</i>	<i>ğ. 59/30, 126/41</i>
ğım: <i>is. bit. b. Kum çimi, lyme otu. (leymus arenarius)</i>	ğırçın-ğırçın: <i>sf. Kıvrım kıvrım.</i>
<i>ğ. +ı 122/50, 234/9</i>	<i>ğ. 185/6</i>
ğımıış-: <i>f. Gülümse-.</i>	ğırçınlı: <i>sf. Nakışlı, büzgülü.</i>
<i>ğ. -an 523/71</i>	<i>ğ. 100/38</i>
<i>ğ. -anda 152/11</i>	ğırğı: <i>is. hay. b. Atmaca. (accipiter nisus)</i>
<i>ğ. -arağ 29/5</i>	<i>ğ. 44/21</i>
<i>ğ. -dı 332/33</i>	ğırğın: <i>is. Kırgın.</i>
<i>ğ. -ıb 6/41, 14/36, 85/37, 291/389</i>	<i>ğ. 240/28</i>

ğ. +ın 335/106
ğ. +lar 310/59
ğırhağır: is. Katliam.
ğ. 298/97, 355/708
ğırh-: f. Tıraş etmek.
ğ. -ib 360/3
ğırhığ: sf. Tıraşlı.
ğ. 355/908
ğırığ-ğırığ: zf. Ufak ufak, parça parça.
ğ. 116/24, 119/3, 169/6, 464/22, 475,
475/35, 504/157
ğırılđa-: f. Gevezelik et-, çene çal-.
ğ. -r 374/60
ğırıldat(d)-: f. Çok uzun ve anlamsız
konuş, boş konuş-.
ğ. 267/22
ğ. -an 273/6, 312/642
ğ. -ar 420/12
ğ. -ır 164/46, 312/356
ğ. -masınlar 301/71
ğırış: is. Kırışık.
ğ. +ı 495/2, 525/27
ğ. +ında 116/48
ğ. +lar 85/9, 371/19
ğ. +larla 378/3
ğırışsız: sf. Kırışksız.
ğ. 59/65
ğırmanc: is. Kırbaç.
ğ. 311/60, 313/50, 424/15

ğ. +ı 290/560, 424/17
ğ. +ın 104/13, 313/50
ğırmızge: is. bit. b. Özbekistan'a özgü
bir üzüm çeşidi.
ğ. 138/28
Ğırmızı deniz: is. coğ. a. Kızıldeniz.
ğ. 355/7, 355/278
ğırov: is. Kırığı.
ğ. 16/10, 333/57, 355/30, 523/3, 523/16
ğ. +da 209/7
ğ. +lara 355/900
ğ. +u 362/6, 400/34
ğ. +un 325/25
ğırpım: is. Göz açıp kapayıncaya kadar
geçen zaman.
ğ. 194/13, 269/33, 270/6, 317/11,
332/2, 335/19, 456/77, 456/84, 459/6,
462/188, 484/35, 489/11, 528/59
ğ. +a 135/11
ğ. +da 294/201, 310/25
ğ. +daca 168/30, 363/70, 455/11, 528/7
ğ. +ı 147/13, 191/24, 211/33, 285/65,
293/22, 355/394
ğ. +ımda 531/7
ğ. +ın 317/12
ğ. +ına 380/35
ğ. +ında 118/117, 305/122, 352/56,
355/322
ğ. +ın 210/8, 331/27
ğ. +lar 209/42

ğ. + <i>larım</i> 289/23	ğ. – <i>dılar</i> 97/15
ğ. + <i>ların</i> 269/32	ğ. – <i>ıb</i> 225/20
ğ. + <i>larını</i> 363/9	ğ. – <i>ır</i> 89/41, 89/45, 245/18, 329/37, 355/796
ğırpın-: f. Kırpış-.	ğ. – <i>ıram</i> 13/41, 451/15
ğ. – <i>mayan</i> 208/11	ğışğırığ(ğ): is. Çığlık, feryat.
ğırsagğız: sf. mec. Birşeye yapışan, bırakmayan.	ğ. + <i>ı</i> 451/9
ğ. 143/22, 181/125, 290/563	ğışğırış-: f. Bağırış-.
ğ. + <i>dı</i> 294/251	ğ. – <i>anda</i> 48/6
ğışğır-: f. Saldırt-.	ğıvıl-ğıvıl: zf. Kırıl kırıl.
ğ. – <i>dılar</i> 312/142	ğ. 268/11, 332/4
ğışğırdıl-: f. Saldırtıl-.	ğıy: is. Bağırma, haykırış.
ğ. – <i>an</i> 293/63	ğ. + <i>ı</i> 99/5
ğışğirt(d)-: f. bk. ğışğır-.*	ğıya bah-: dey. Yan bak-, kötü gözle bak-.
ğ. + <i>ana</i> 536/272	ğ. <i>bahması</i> 318/14
ğısnağ(ğ): is. hay. b. Kursak.	ğıyığ: is. Çuvaldız.
ğ. + <i>ında</i> 247/22, 504/240	ğ. + <i>la</i> 455/55
ğısnağşünas: sf. Boğazına düşkün.	ğıy vur-: dey. Haykır-, bağır-.
ğ. 536/313	ğ. <i>vur</i> 136/29, 136/29, 136/42, 157/85, 302, 533/70
ğışğır-: f. Bağır-.	ğ. <i>vurub</i> 15/35, 130/4
ğ. 2/28	ğıyya: is. bk. ğıy-.*
ğ. – <i>a</i> 335/84	ğ. 308//55
ğ. – <i>acağ</i> 266/33	ğ. + <i>sı</i> 99/5
ğ. – <i>ağ</i> 32/35	ğıyya çek-: dey. bk. ğıy vur-.*
ğ. – <i>am</i> 95/6	ğ. <i>çekdi</i> 351/84
ğ. – <i>anda</i> 293/53	Ğız ğala(sı): is. öz. a. Bakü'nün tarihi İçeri şehir bölgesinde bulunan kale.
ğ. – <i>anların</i> 415/8	ğ. 146/32
ğ. – <i>ar</i> 116/28, 355/140	
ğ. – <i>dı</i> 89/26, 154/21	

ğ. +mdan 312/57

ğızdırma: *is. tıp.* Ateş.

ğ. +da 369/10

ğızıl: *is.* Altın

ğ. 39/99, 44/40, 63/3, 73/25, 73/35, 80/24, 82/42, 105/11, 105/19, 109/13, 110/42, 118/23, 118/94, 122, 126/33, 129/31, 136/16, 136/24, 142/8, 146/21, 146/52, 149/26, 164/5, 165/35, 181/46, 181/141, 181/144, 185/23, 186/25, 187/19, 189/21, 195/24, 196/40, 196/44, 214/20, 216/44, 216/73, 217/29, 221/2, 225/14, 239/49, 246/5, 249/22, 283/20, 283/20, 290/156, 290/303, 290/467, 290/486, 291/481, 292/243, 292/252, 294/21, 294/32, 296/29, 301/67, 309/13, 309/13, 309/14, 312/499, 312/606, 313/109, 318/16, 331/3, 333/42, 337/4, 337/14, 339/10, 342/31, 363/67, 375/7, 379/21, 384/22, 388/76, 410/9, 427/157, 438/83, 450/68, 454/63, 454/110, 462/128, 462/136, 474/17, 480/24, 484/48, 485/14, 496/30, 512/51, 520/34, 525/10, 527/15, 536/159

ğ. +a 30/35

ğ. +dan 110/24, 290/485, 290/596, 408/2, 484/6

ğ. +dandı 408/2, 511/8

ğ. +dandır 299/3

ğ. +dır 105, 122/33

ğ. +ı 181/143, 193/8, 203/4

ğ. +ımdan 351/174

ğ. +la 143/26

ğ. +lamı 41/9

ğ. +mı 475/36

Ğızıl Arslan: *is. öz. a.* (?-1191) Muzaffer Kızıllarslan Osman. İldenizliler atabeyi.

ğ. 154/1

ğızıl balığ(ğ): *is. hay. b.* Dere alabalığı. (*salmo trutta fario*)

ğ. 77/99, 138/13, 299/25, 312/373

ğ. +a 290/484

ğ. +ı 161/41, 217/48

ğ. +lar 139/65, 298/46, 516/22

ğ. +ları 299/43

Ğızıl ğala: *is. öz. a.* Özbekistan'a bağlı Karakalpakistan Cumhuriyeti'nde bulunan tarihi kale.

ğ. 164/35

ğızıl ğallı: *sf.* Kırmızı benekli.

ğ. 290/486

Ğızıl mēydan: *is. öz. a.* Moskova'da bulunan tarihi alan.

ğ. 307/69, 393/35

Ğızılçığ(ğ): *is. öz. a.* Günümüzde Ermenilerin İşhanasar adını verdiği, Karabağ'ın Zengezur bölgesinde bir köy.

ğ. +ın 350/63

ğızılı: *sf.* Altın renginde olan, altuni.

ğ. 5/10, 16/14, 76/10, 126/20, 185/12, 201/23, 283/17, 379/7, 392/19, 428/16, 481/26, 519/7, 526/62

ğ. +dır 5/10, 126/20

ğızılğuş: *is. hay. b.* Kartal.

ğ. 198

ğızılın-: *f.* Altın rengine boyan-.

ğ. -dı 448/21

Ğızılüz: *is. coğ. a.* Hazar Denizi'ne dökülen bir ırmak.

ğ. 351/57

ğızın-: *f.* Isın-.

ğ. 89/47

ğ. -aram 511/31

ğ. -ır 41/53, 373/12, 405/4, 428/18, 428/18

ğızmar: *sf.* 1. Kızgın, yakıcı. 2. Çok sıcak hava.

ğ. 100/15, 309/22, 311/2

ğ. +ında 195/11

ğiyam: *is. Ar.* İsyan, başkaldırı.

ğ. 533/22

Ğobi: *is. coğ. a.* Gobi Çölü.

ğ. 341/53

ğobul: *is.* Kabir.

ğ. 438/86

Ğobustan: *is. öz. a.* Bakü yakınlarında bulunan kaya resimleri ile ünlü tarihi yerleşim yeri.

ğ. 298, 298/11, 298/38, 404/12

ğ. +amı 425/46

ğ. +da 144/15, 316/12, 331/32

ğ. +dan 404/1

ğochağ(ğ): *sf.* Yiğit, cesur.

ğ. 181/50, 294/243

ğ. +ımı 350/80

ğ. +lara 355/979

ğ. +ların 385/6

Goçu Necefgulu: *is. öz. a.* (?-1920) Goçu Necefgulu. 1918 yılında Rus ve Ermenilerin Bakü'ye saldırılarında yararlılıklar göstermiş Azerbaycanlı eşkıya.

ğoçu: *is. kl.* Eşkya, haydut.

ğ. +lara 320/18

ğ. +nun 37/66, 415/23

ğoçulan-: *f.* Efelen-.

ğ. -masın 143/16

ğoğal: *is.* Küçük sütlü gevrek ekmek, pide.

ğ. 310/46, 462/57

ğ. +ı 518/20

ğ. +ın 155/63

ğ. +ında 125/6

ğohum: *is.* Akaba, hısım.

ğ. 209/117

ğ. +um 276/7

ğ. +un 254

ğohum-ğardaş: *is. ç.* Akabalar.

ğ. +ımı 302/17

ğohum-ğonşu: *is.* Konu komşu, hısım akaba.

ğ. +ya 87/26

ğohumluğ(ğ): *is.* Akabalık.

ğ. 292/262, 292/265

ğ. +u 158/17

ğol çek-: *dey.* İmzala-.

ğ. çek 378/44, 378/49, 481/7	ğ. +na 313/146, 313/191
ğ. çekilir 504/4	ğom: is. Demet, bağ, yığın.
ğ. çekmeye 273/13	ğ. 275/8, 275/9, 281/4
ğol çir-: dey. Kol sıva-.	ğ. +ları 204/10
ğ. çirmediler 414/2	ğ. +larını 152/35
ğ. çirmedim 462/213	ğ. +u 315/89, 404/11
ğ. çirmeyen 149/22, 466/22	ğonağ(ğ): is. Konuk, misafir.
ğ. çirmeyib 471/49	ğ. 47/70, 53, 137/28, 196/28, 196/52, 349/45, 349/48, 532/65
ğol gıoy-: dey. İmzala-.	ğ. +dır 7/20
ğ. gıoy 256/38	ğ. +ı 12/35, 137/14, 137/28, 142/5
ğol-boyun: zf. Kucaklaşmış olarak.	ğ. +ım 130/5, 130/42
ğ. 133/26, 133/34, 185/36, 291/493, 297/2, 373/7, 433/7, 536/74	ğ. +ın 201/35
ğ. +dur 466/4, 502/5	ğ. +lar 292/22, 292/71, 292/71, 351/14, 378/9
ğ. +san 308/116	ğ. +ları 312/439
ğol-budağ: is. ç. Dal budak.	ğ. +ların 292/23, 297/19, 312/443, 378/11
ğ. 154/22, 416/9, 494/54	ğ. +san 407/30, 504/197
ğ. +ları 118/79	ğonağlığ: is. Ziyafet.
Ğolbulag: is. coğ. a. İran'ın Güney Horosan eyaletinde bulunan Firdevs şehrinde bir gölet.	ğ. 138/39, 292/54
ğ. +da 164/14	ğonur: sf. Açık kestane rengi.
ğolfistrim cereyanı: is. coğ. a. Golfstrim Sıcak Su Akıntısı.	ğ. 48/12, 155/6, 360/99, 456/88, 456/120, 518/14, 536/232
ğ. +dır 523/11	Ğonurdağ: is. coğ. a. Azerbaycan'ın Kelbecer rayonunda bulunan dağ.
ğolmanc: is. Sözcü, danışman.	ğ. 350/76
ğ. 306/25	ğora: is. Ham, koruk.
ğ. +ı 306/24	ğ. 291/444, 325/11
ğoltuğ ağacı: is. Koltuk değneği.	ğ. +m 191/15
ğ. 355/604, 418/13	

ğ. +sı 291/72

Goran: is. öz. a. (1904-1962) Abdullah Goran. Kürt şair.

ğ. 43/29

Gorbaçov: is. öz. a. (1931-2022) Mihail Sergeyeviç Gorbaçov. Sovyetler Birliği'nin son başkanı.

ğ. +u 355/509

gor-ğotur: is. Uyuz, pis. (hakaret)

ğ. +lara 321/21

ğorğacağ(ğ): sf. Korkak.

ğ. +ım 355/368, 371/25

ğorğu-hürkü: is. Tehlike.

ğ. +nü 363/13

ğorğulu: sf. Korkunç, ürkütücü.

ğ. 31/7, 103/31, 109/25, 118/84, 122/44, 232/30, 291/380, 329/31, 347/5, 347/26, 347/29, 392/30, 484/27

ğ. +dur 104/33, 166/19, 178/17, 217/43, 240/25, 269/11, 269/12, 269/13, 291/381, 293/61, 293/64, 294/188, 347/6, 347/9, 355/474, 462/184, 512/42

ğ. +durlar 216/66, 347/2

ğ. +su 195/38

Gori: is. öz. a. Gürcistan'da bir şehir.

ğ. +de 165/30

Gorki: is. öz. a. (1868-1936) Maksim Gorki. Toplumcu gerçekçilik akımının öncüsü Rus yazar.

ğ. 34, 41/29, 213/25

ğ. +mi 33/18

Gorki küçesi: is. öz. a. Moskava'da bulunan Tverskaya Caddesi'nin 1935-1990 yılları arasında adı.

ğ. +nden 504/229

ğorod: is. Rus. Şehir.

ğ. 294/210

ğoş-: f. Söyle-, yaz-.

ğ. -a 7/23, 7/23

ğ. -an 221/31

ğ. -anı 436/25

ğ. -aram 489/9

ğ. -armış 490/22

ğ. -dum 256/46

ğ. -sam 535/19

ğ. -um 7/1

ğ. -un 219/40, 401/14

ğ. -ur 438/79, 518/38

ğoşa: sf. 1. Çift, yan yana. 2. Birlikte.

ğ. 7/24, 94/8, 116/6, 119/46, 154/7, 181/73, 181/199, 185/32, 190/43, 204/33, 266/35, 266/35, 277/44, 288/13, 288/13, 290/304, 298/23, 308/38, 312/594, 336/51, 338/43, 339/27, 355/604, 389/1, 418/13, 428/21, 436/10, 450/7, 476/46, 493/27, 526/96, 534/10

Ğoşa minare: is. öz. a. Bakü'nün tarihi bölgesi olan İçeri şehirde bulunan cami.

ğ. 311/71

Ğoşa bulağ: is. folk. Köroğlu Destanı'nın Azerbaycan varyantında bulunan ve yıkananların olağanüstü güçlü olacağına inanılan su.

ğ. 496/21
ğ. +*da* 494/33
ğoşalaşdır-: *f.* Çift haline getir-, yan yana getir-.
ğ. -*dı* 396/8
ğ. -*ıb* 137/3
ğoşalüle: *is.* İki namlulu tüfek, çifte.
ğ. 270/7
Ğoşgar: *is. coğ. a.* Azerbaycan'da bir dağ.
ğ. 59/62, 61/34, 85/8, 96/18, 137/8, 150/64, 221/15, 304/61, 305/36, 337/53
ğ. +*a* 100/28
ğ. +*dan* 292/99, 478/29
ğ. +*ımı* 346/14
ğ. +*ın* 39/222, 342/59, 497/39
ğ. +*la* 312/540, 485/17
ğoşum: *is.* Koşulan hayvan.
ğ. +*lar* 337/67
ğoşun: *is.* Ordu.
ğ. 31/5, 219/36, 355/512, 365/23
ğ. +*a* 451/17
ğ. +*lar* 230/26, 355/130, 355/417, 355/417, 429/20
ğ. +*ları* 503/38
ğ. +*larına* 118/42
ğoşun çek-: *dey.* Hücum et-.
ğ. *çeken* 32/33
ğoşun-ğoşun: *zf.* Yığın yığın, akın akın.

ğ. 501/25
ğotaz: *is.* Püskül.
ğ. +*ı* 118/60, 242/46
ğotazlı: *sf.* Püsküllü.
ğ. 118/75
ğotur: *is.* Uyuz.
ğ. 345/17
ğ. +*lar* 523/143
ğovarit'-: *f. Rus.* Konuş-.
ğ. 335/61
ğovla-: *f. Kov-*
ğ. -*masam* 397/8
ğ. -*yıb* 313/36
ğovluğ(ğ): *is.* Dosya.
ğ. 246/29, 246/29, 246/31, 246/38, 238/39
ğ. +*unu* 246/26, 290/570, 450/23
ğ. +*unun* 445/4
ğovurğa: *is.* Kavrulmuş tahıl taneleri.
ğ. 131/14
ğoy: *ünl.* Bırak.
ğ. 7/36, 10/1, 10/13, 10/15, 12/56, 14/42, 19/26, 20/26, 28/20, 28/20, 29/13, 29/40, 29/41, 29/43, 32/12, 37/106, 39/179, 39/187, 43/27, 45/1, 45/35, 45/47, 61/11, 61/12, 61/27, 67/68, 69/50, 69/56, 70/38, 74/19, 74/20, 75/25, 76/39, 79/48, 79/49, 80/75, 80/76, 86/15, 90/64, 95/10, 105/37, 111/50, 111/56, 112/10, 112/22, 112/46, 118/67, 121/28, 130/42, 139/19, 146/73, 153/26, 155/27, 165/35, 167/45, 185/33, 198/13, 203/3, 208/16, 213/32, 216/68,

223/19, 224/18, 230/37, 232/7, 232/9,
232/18, 233/39, 233/40, 233/43, 236/32,
261/36, 266/30, 269/33, 291/321, 291/322,
291/336, 291/364, 292/91, 292/200, 292/243,
294/27, 294/155, 295/53, 297/57, 301/71,
302/42, 306/25, 307/47, 307/48, 311/12,
311/24, 312/258, 312/340, 312/372, 312/519,
312/633, 313/118, 316/56, 316/73, 320/23,
322/50, 322/58, 324/93, 324/122, 324/136,
326/32, 327/51, 333/25, 336/75, 337/21,
337/70, 345/32, 345/34, 346/61, 346/62,
355/39, 355/716, 358/11, 374/25, 376/31,
385/18, 395/15, 406/20, 407/35, 407/58,
412/42, 415/51, 438/53, 446/13, 447/27,
452/1, 463/12, 463/39, 471/70, 472/6,
418/25, 494/61, 495/22, 504/295, 526/5,
526/18, 526/27, 526/29, 526/50, 526/53,
526/87, 528/79, 535/50

ğoyun ғığı: *is.* Koyun dışkısı.

ğ. 347/56

ğoz: *is.* Ceviz. (*juglans regia*)

ğ. 251/42, 290/464, 307/72, 370/51,
460/8, 510/23

ğ. +a 293/57, 313/33

ğozbəl: *is.* Kambur.

ğ. 294/252, 363/48

ğövr: *is.* Ar. Yaranın yeniden ortaya
çıkması.

ğ. 297/68

ğövs: *is.* Ar. Kavis.

ğ. 136/5

ğövs-i-ğüzèh: *is.* Ar. Gök kuşağı.

ğ. +lerdeki 416/14

ğrafin: *is.* İt. Sürahi.

ğ. +i 378/55

ğrafit: *is.* Alm. Kurşun kalemin
içerisine konulan gri siyah renkli bir çeşit
doğal karbon.

ğ. 476/32

ğrahmallı: *sf.* Nişastalı.

ğ. 273/48

ğranka: *is.* Rus. Sovyetler Birliği'nde
materyallerin basılmadan önce tabi tutulduğu
kontrol işlemi.

ğ. +ları 265/13

ğu: *is.* hay. b. Kuğu. (*cygnus olor*)

ğ. 131/17, 290/426, 318/16, 327/16,
335/104, 386/13, 392/11, 394/3, 420/10,
523/28

ğu ғушу: *is.* hay. b. bk. **ğu.***

ğ. 63/23

ğ. +m 418/28

Ğuba: *is.* öz. a. Azerbaycan'nın
kuzeydoğusunda Büyük Kafkas dağlarının
eteklerinde bulunan şehir.

ğ. 534/48

ğ. +nın 202/4

Ğubadlı: *is.* öz. a. 1993 yılında
Ermeniler tarafından işgal edilip 2020 yılında
Azerbaycan tarafından geri alınan
Azerbaycan şehri.

ğ. 315/47

ğubar: *is.* Ar. mec. Keder, gam.

ğ. 312/343, 313/118, 313/139, 330/5,
432/26

ğ. +ı 81/30, 313/58, 444/28

ğ. +ım 231/47, 298/153
ğ. +ım 355/610
ğ. +lar 457/16
ğubara: is. Yun. Bomba, el bombası.
ğ. +ya 444/44
ğuc-: f. Kucakla-.
ğ. 60/51, 456/101
ğ. -a bildinmi 80/59
ğ. -a bilir 114/11
ğ. -a bilmirem 334/51
ğ. -acağ 312/539
ğ. -acağsan 504/143
ğ. -ağ 343/39
ğ. -an 304/20, 341/33
ğ. -ar 65/32, 90/104, 156/3, 381/41
ğ. -arağ 519/31, 530/46
ğ. -aram 497/12, 505/63
ğ. -ardığ 373/21
ğ. -ardım 412/9
ğ. -asıyam 505/80, 514/45
ğ. -du 76/22, 134/7, 299/48, 375/10
ğ. -dum 456/72, 483/2, 483/2, 504/168,
511/9
ğ. -mağ 63/21, 63/22, 305/85, 471/61
ğ. -mağa 103/36, 497/15
ğ. -mağdan 427/57
ğ. -malıyam 292/71
ğ. -muş 355/891
ğ. -sun 61/27

ğ. -ub 44/3, 60/67, 73/41, 89/13,
167/20, 312/745
ğ. -um 64/80, 446/14
ğ. -ur 40/4, 310/10, 312/497, 480/8
ğ. -uram 140/29
ğ. -uramsa 472/29
ğuca-ğuca: zf. Kucaklaya kucaklaya.
ğ. 307/12, 312/439, 345/50
ğuda: is. Hısım.
ğ. +nın 292/68
ğulançar: is. bit. b. Kuşkonmaz.
(*asparagus officinalis*)
ğ. +ı 417/16
ğulbèçe: is. kl. Köle, hizmetçi.
ğ. 293/48
ğ. +n 261/27
ğuldar: is. Ar. Far. tar. Köle sahibi.
ğ. +ın 315/38
ğuldur: is. Eşkıya.
ğ. 329/39
ğ. +u 414/121
ğuldurbaşı: is. Eşkıya başı.
ğ. 316/74
ğulluğ(ğ): is. Hizmet.
ğ. +unda 261/25, 293/48
ğumbara: is. Yun. bk. **ğubara.***
ğ. 297/62, 451/17
ğ. +dır 267/4
ğ. +nı 451, 451, 451/23

ğ. +nin 451

Ğumilyov: is. öz. a. (1886-1921)
Nikolay Stepanoviç Gumilyov. Bolşevikler
tarafından öldürülen antikomünist Rus şair.

ğ. 521/28

ğurama: is. Kurmaca.

ğ. 468/39

ğuraşdır-: f. Birleştirmiş.

ğ. 523

ğuraşdırma: is. Birleştirilen.

ğ. 229/41

Ğurbani: is. öz. a. (1477-1550) Aşık
Gurbani. Safevî Devleti döneminde yaşamış
halk ozanı.

ğ. 305/45

ğ. +nin 342/45

ğurğu (I): is. Mekanizma, donanım.

ğ. +lar 521/51

ğ. +ları 310/128

ğ. +larında 39/284

ğ. +suyla 508/6

ğurğu (II): is. kon. Hile, tuzak.

ğ. +lar 187/12

ğurğulu: sf. Donanımlı, mekanizmalı.

ğ. 529/65

ğurğuşun: is. kim. Kurşun.

ğ. 418/27

ğurğuşunlu: sf. Kurşunlu.

ğ. 311/39

ğurşa-: f. Kuşan-, beline bağla-.

ğ. +dım 168/10

ğurşad: is. Şiddetli ve hızlı yağış.

ğ. 100/49

ğurşağ(ğ): is. 1. Kuşak. 2. Bel.

ğ. +acan 21/13, 40/5, 323/16

ğ. +ı 195/9, 312/552

ğ. +ımda 504/127

ğ. +mıdır 312/560

ğurşağlı: sf. Kuşaklı, kemerli.

ğ. 304/83

ğurtar-: f. Bitir-.

ğ. –anacan 14/17

ğ. –dı 14/21

ğ. –mayacağ 94/2, 94/51

ğurtum: is. Yudum.

ğ. 92/22, 262/14

ğurtum-ğurtum: zf. Yudum yudum.

ğ. 405/3

ğurub-yarat(d)-: f. Yap-, tasarla-, inşa
et-.

ğ. 74/29

ğ. –anların 40/20

ğurumsağ(ğ): sf. is. kon. Namussuz,
pezevenk.

ğ. 267/15, 355/566, 355/797, 414/81,
536/280

ğ. +dır 474/21

ğ. +ını 350/90

Ğusar: is. öz. a. Azərbaycan'nın kuzey
doğusunda Rusya sınırında bulunan şehir.

ğ. 534/48

ğuşeppeyi: *is. bit. b.* Çobançantası.
(*capsella bursa pastoris*)

ğ. 311/45, 312/233

ğutab: *is.* İçine et, kabak ve yeşillik
konulup kızartılan yarım ay şeklindeki hamur
işi.

ğ. 310/46

ğ. +a 355/805

ğuyruğ bula-: *dey.* Yaltaklık et-.

ğ. *bulayan* 536/318

ğuyruğ ğıs-: *dey.* Kork-.

ğ. *ğısan* 429/15

ğ. *ğısıb* 290/19

ğuzuğırpımı: *sf.* Kuzuların
yiyebileceği kadar küçük.

ğ. 70/44

ğülle: *is. Ar.* Kule.

ğ. 335/41, 335/42, 335/45

ğ. +si 335/35

ğ. +sinde 116/50

ğ. +sinden 532/11

ğüsse: *is.* Keder, hüzn, dert.

ğ. 119/60, 456/86, 456/118, 462/68

ğ. +den 292/176, 501/27

ğ. +ni 417/30

ğüsselen-: *f.* Kederlen-.

ğ. 526/75

H

Habil Kaman: *is. öz. a.* (1927-2015).
Habil Aliyev. Azerbaycanlı meşhur kamança
sanatçısı.

h. 355/829

haçadil: *sf.* Çatal dilli.

h. +in 454/114

haçağ: *zf. bk. haçan.**

h. 536/276, 536/288

haçalan-: *f.* Çatallan-.

g. –masın 143/17

haçan: *zf.* Ne zaman.

h. 159/49, 164/10, 212/24, 212/24,
235/16, 235/18, 235/19, 239/36, 239/37,
239/38, 267, 267/34, 267/37, 267/38, 267/42,
267/47, 267/50, 267/58, 292/269, 292/270,
296/73, 310/67, 326/15, 335/175, 343/15,
343/21, 349/32, 382/8, 393/26, 393/38,
421/2, 421/4, 436/30, 444/10, 444/10,
444/16, 456/89, 456/121, 456/122, 461/63,
462/61, 462/63, 462/63, 462/208, 462/209,
463/55, 466/10, 466/63, 470/26, 496/26,
500/33, 504/43, 504/60, 512/4, 529/70,
536/80

h. +dır 100/30

h. +sa 216/30

haçandan: *zf. kon.* Ne zamandan.

h. 48/14

hağşünas: *sf. Ar. Far.* Hakkı savunan,
doğrucu.

h. 157/48

halalzade: *is. Ar. Far.* Şeriata uygun olan, caiz.

h. 536/308

halaypozan: *sf.* Oyun bozan, mızıkçı.

h. 291/231

halay vur-: *dey.* Yuvarlak ol-.

h. vurub 355/679

h. vurublar 521/26

hal-ehval tut-: *dey.* Halini hatırlı sor-.

h. tutanda 80/72

hamar: *sf. Far.* Düz.

h. 182/19, 244/12, 309/79

h. +dır 327/17

h. +san 528/87

hamı: *zm.* Herkes.

h. 8/37, 19/8, 39/17, 47/10, 84/35, 89/36, 96/15, 104/41, 138/43, 138/43, 167/45, 201/37, 201/37, 210/1, 216/28, 229/13, 229/20, 236/7, 297/33, 304/85, 308/89, 324/65, 345/26, 400/25, 500/19, 520/11

h. +dan 290/394, 290/394, 371/2, 376/74, 442/26, 501/19, 501/19

h. +nı 81/7, 167/47, 334/20

h. +nın 200/37, 335/146, 438/39

h. +nıza 201/33

hamılığa: *zf.* Herkesçe.

h. 471/45

hamısı: *zm.* Hepsı.

h. 169/19, 186/15, 261/28, 290/509, 351, 355/96, 370/51, 525/47, 533/77

h. +na 4/26

h. +ndan 374/79

h. +nı 512/45, 519/13

h. +nın 260/33, 261/29, 261/30, 378/22, 378/53

hamıya: *zf.* Herkese.

h. 87/8, 310/46, 536/170

Hamid: *is. öz. a.* (1852-1937) Abdülhak Hâmit Tarhan. Türk şair ve oyun yazarı.

h. +i 296/53

hamısı: *zm. bk. hamısı.**

h. 47/38, 47/38

handan-hana: *zf.* Uzun zamandan sonra.

h. 228/3

Hanoy: *is. öz. a.* Vietnam'ın başkenti.

h. 446/16

Hans Pètèr Ehmed Şmidè: *is. öz. a.* (1935-2010) Alman edebiyatçı. Azerbaycan Türkçesi ile yazılan halk edebiyatı eserlerini Almancaya çevirmiştir.

h. 312/450, 312/613, 312/614, 312/623, 312/625, 312/633

h. +e 312/622, 312/671, 312/674

h. +i 312/446

h. +in 312/659, 312/662, 312/690, 312/761

h. +ni 312/576

hansı: *sf.* Hangi, hangisi.

h. 2/63, 2/64, 27/19, 33/28, 39/5, 39/5, 41/5, 41/84, 47/68, 65/20, 73/29, 73/32, 82/26, 112/44, 124/43, 133/23, 133/24, 138/11, 139/5, 139/11, 139/75, 139/98, 162/17, 164/1, 164/9, 164/9, 168/11, 169/49, 174/28, 183/13, 194/16, 200/30, 200/30, 200/51, 201/25, 210/40, 210/40, 213/30, 213/30, 216/10, 216/10, 231/26, 232/12, 234/12, 240/59, 256/16, 262/43, 262/45, 265/20, 267, 267/34, 267/38, 267/42, 267/50, 267/54, 267/55, 267/55, 267/58, 289/27, 289/28, 289/29, 289/32, 289/33, 290/99, 291/102, 291/102, 291/360, 291/377, 291/496, 291/523, 292/230, 296/2, 298/151, 305/99, 311/73, 311/73, 311/89, 312/534, 312/664, 312/714, 312/714, 312/777, 312/815, 313/21, 313/28, 313/95, 313/95, 316/11, 317/16, 318/8, 322/45, 332/32, 346/29, 351/39, 351/126, 355/205, 355/205, 358/8, 360/22, 360/143, 360/145, 360/146, 360/147, 360/147, 363/62, 374/5, 388/16, 396/19, 397/19, 401/13, 404/16, 419/2, 419/2, 424/52, 437/22, 437/40, 448, 452/28, 452/28, 458/23, 463/55, 463/56, 483/7, 488/9, 488/13, 494/3, 501/27, 504/51, 504/151, 504/163, 504/195, 506/24, 511/4, 523/140, 526/48, 533/26, 533/46, 536/85, 536/99, 536/143, 536/222

h. +dır 448

h. +mız 294/91

h. +na 16/7, 16/8, 360/142

h. +nı 139/45, 139/46, 341/66, 360/143

h. +nındır 184/7

hara: zf. Nere.

h. 100/19, 173/1, 201/7, 252/30, 294/109, 294/247, 300/6, 300/6,

307/97, 311/1, 311/1, 312/808, 355/160, 355/190, 425/14, 425/43, 425/62, 425/62, 446/6, 447/37, 461/16, 504/142

h. +dasa 329/19

h. +dı 185/21

h. +lar 17/4

h. +nda 360/79

haralı: sf. Nereli.

h. +yam 350/38

haramhor: is. Ar. Far. Harami.

h. +lar 239/30, 341/87

harasa: zf. Nereye ise.

h. 127/10, 127/10, 295/70, 297/64

haray: is. 1. İmdat; davet. 2. Feryat, çılgılık, bağırtı.

h. 149/32, 201/40, 215/21, 313/91, 313/97, 322/26, 322/26, 323/62, 347/68, 374/93, 386/31, 394/69, 394/69, 418, 438/27, 456/52, 463/27, 471/59, 477/74, 485/34, 489/16, 505/70, 530/45, 530/84, 530/102, 536/324

h. +ı 442/36

h. +ından 211/54

h. +ını 355/594

h. +lara 149/11

haray çek-: dey. Gürültü kopar-, bağır-

h. çekdi 311/5, 340/48, 452/19

h. çeke 201/3

h. çekende 121/4, 150/11

h. çekerek 116/26

h. çekib 249/13

h. çekince 124/11

h. çekir 290/368, 290/390

haray göpar-: *dey. bk. haray çek-.**

h. göparır 189/10

h. göparmış 298/1

haray-heşir: *is. Gürültü patırtı.*

h. 323/105, 341/139

harayla-: *f. Çağır-, davet et-.*

h. 444/37, 452/25

h. -dı 388/51

h. -r 419/36, 530/8

h. -ram 260/39, 312/337, 458/59

h. -yan 216/39

h. -yır 202/60, 319/28, 385/26

harda: *zf. Nerede.*

h. 34/41, 102/1, 147/14, 150/1, 150/2, 150/23, 159/50, 162/21, 162/21, 162/22, 173/1, 181/91, 191/27, 191/27, 196/1, 199/9, 257/8, 260/15, 262/43, 262/45, 267/57, 291/268, 298/151, 307/89, 308/100, 308/105, 313/7, 313/70, 313/94, 323/99, 355/184, 421, 421/4, 421/36, 429/30, 429/33, 429/35, 429/41, 429/47, 436/30, 438/2, 442/5, 452/32, 452/32, 461/16, 461/33, 462/93, 462/97, 463/5, 463/6, 463/55, 472/20, 496/26, 500/30, 504/29, 504/60, 504/102, 516/2, 520/17, 524/56, 536/302, 536/303

h. +dı 427/72

h. +dır 342/24, 424/9, 488/11

h. +n 80/51, 156/8, 211/44, 301/57, 307/2, 307/25, 307/42, 308/59, 308/59,

312/420, 317/13, 318/8, 326/20, 355/318, 355/416, 389/3, 447/7, 447/10, 452/5, 468/19, 468/26, 504/50

h. +ndı 87/19, 403/2

h. +ndır 191/12

h. +sınız 465/31

h. +yam 355/812, 474/3, 474/54

hardan-hara: *zf. Nereden nereye.*

h. 447/58

hardansa: *zf. Bir yerlerden.*

h. 153/19, 295/102, 295/102, 300/30, 451

hardasa: *zf. Bir yerlerde; neredeyse.*

h. 21/6, 27/13, 64/70, 90/98, 94/11, 94/12, 103/40, 118/129, 121/18, 129/24, 136/36, 181/54, 185/9, 216/14, 216/30, 231/13, 237/22, 237/25, 251/39, 262/53, 262/55, 271/44, 290/205, 290/207, 295/81, 297/57, 300/23, 304/60, 305/16, 334/38, 335/25, 335/79, 335/126, 335/138, 335/336, 337/22, 337/25, 337/41, 353/6, 388/77, 390/30, 414/22, 427/106, 427/156, 449/15, 483/12, 497/4, 497/5, 497/9, 536/13

h. +n 308/100, 308/105, 355/308, 442/34, 442/34, 501/1

harın: *sf. Azgın, kibirli.*

h. 259/16, 461/8, 468/11, 529/58

harın-harın: *zf. azgın azgın, kibirli kibirli.*

h. 37/75, 313/55

harınlaş-: *f. Azgınlaş-.*

h. -ib 377/27

harınlığ: is. Azgınlık.

h. 321/5

hasar: is. Ar. Duvar, çit.

h. 157/43, 206/5, 206/14, 294/226,
309/7, 313/77, 313/82, 353/6, 466/66

h. +dan 300/12

h. +ı 124/53, 532/30, 532/32, 532/32,
534/41

h. +ın 524/26, 524/27

h. +lar 206/6, 336/15, 457/14, 496/54

h. +ları 450/25, 504/210

hasarla-: f. Duvar yap-, çit çek-.

h. –yanlar 536/124

hasarlı: sf. Duvarlı, çitli.

h. 206/1

hatem: is. Ar. Cömert, eli açık.

h. 108/38

havamètre: is. fiz. Termometre.

h. 351/15

havar: is. İmdat, haykırış.

h. +larına 230/15

hay: ünl. 1. Cevap. 2. Bağırıp çağırma,
gürültü patırtı.

h. +a 88/15, 170/7

h. +dı 187/24

h. +ını 355/594

hay düş-: dey. Bağırıp çağır-, gürültü
kopar-.

h. düşür 88/15

hay sal-: dey. Gürültü patırtı kopar-.

h. salan 115/26, 245/34

h. saldı 168/12

hayan: is. kon. Destek, yardımcı.

h. 156/4, 289/44, 360/155, 416/5

h. +dı 187/24

h. +ı 360/154

h. +ım 494/60

h. +lar 530/45

hayanda: zf. Nerede.

h. 194/21, 221/19

h. +sa 295/86, 358/21, 523/84

hayandan: zf. Nereden.

h. 529/72

hay-haray: is. Haykırış bağır-,
gürültü, şamata.

h. +ında 282/28, 418/43

h. +lar 395/8, 438/46

hay-küy: is. bk. hay-haray.*

h. 292/196, 369/62

h. +dür 335/104

hayıf: is. Bedel, öç.

h. +ını 260/33

hayıf: ünl. Yazık.

h. 20, 20/31, 28/12, 35/21

hêç (bir) kes: zm. Hiç kimse.

h. 19/13, 39/251, 105, 105/1, 105/2,
105/4, 105/9, 145/32, 148/30, 208/21, 229/3,
269/9, 271/5, 271/9, 306/97, 392/15, 460/75

h. +den 37/18, 302/10, 302/10, 536/45

h. +e 94/49, 118/127, 199/35, 249/45, 279/4, 279/5, 279/13, 279/21, 297/48, 297/56, 319/4, 319/52, 355/619

h. +i 229/21, 309/62, 536/45

h. +in 122/18, 171/23, 191/1, 191/9, 297/35, 297/58, 306/26, 358/37, 423/27, 484

hèç ne: *sf.* Hiçbir şey.

h. 8/32, 12/38, 174/5, 181/191, 187/14, 199/33, 241/4, 257/33, 268/58, 290/197, 300/68, 301/27, 312/133, 313/217, 323/83, 336/45, 355/253, 387/29, 424/48, 424/49, 424/68, 424/69, 439/5, 439/6, 439/7, 446/37, 446/40, 454/13, 474/35, 474/36

h. +den 523/6

h. +yi 48/11

hèçce biri: *zm.* Hiçbiri.

h. 341/81, 341/89, 341/95, 341/126, 341/131, 341/135

Hèlmut Göl: *is. öz. a.* (1930-2017) Helmut Josef Michael Kohl. 1982-1990 yılları arasında Batı Almanya'nın ve Batı ile Doğu Almanya birleştikten sonra 1990-1998 yılları arasında Almanya Federal Cumhuriyeti'nin şansölyesi.

h. +u 532/36

Hènrîh Borovik: *is. öz. a.* (1929-...) Genrikh Averyanoviç Borovik. Sovyet Barış Komitesi'nin son başkanı.

h. 346/74

Hènrîk Hèynè: *is. öz. a.* (1797-1856) Cristian Johann Heinrich Heine. Yahudi asıllı Alman şair, yazar ve gazeteci.

h. 2/21

Hèrat: *is. öz. a.* Afganistan'da bir şehir.

h. +da 113/35

Hèrèdot: *is. öz. a.* (MÖ. 484-MÖ. 425) Antik Yunanlı tarihçi.

h. 294/28

Hèrkulès: *is. Yun. mit.* Herkül. Yunan mitolojisinde güç ve kahramanlar tanrısı.

h. 330/18

Hèrsoğ (Rudolf): *is. öz. a.* (1788-1831) Rudolph Johann Joseph Rainer. Avusturya Arşidükü, başpiskopos.

h. 523, 523/86

Hèruda: *is. öz. a.* (1904-1973) Pablo Neruda. Şilili, Nobel Edebiyat Ödülü sahibi, şair ve yazar.

h. 7/43

hèsabdar: *is. Ar. Far.* Muhasebeci, sayman.

h. 291/333

hèy: *zf.* Hep.

h. 31/5, 31/6, 74/12, 188/9, 192/2, 192/5, 195/41, 227/13, 236/30, 281/35, 290/69, 295/47, 300/33, 304/39, 306/5, 307/95, 310/73, 311/15, 313/38, 339/5, 351/64, 363/40, 389/5, 402/58, 414/22, 422/13, 465/10, 466/14, 496/43, 497/10, 520/119

Hèyderbaba: *is. öz. a.* Güney Azerbaycanlı şair Muhammet Hüseyin Şehriyar'ın doğduğu köye hakim bir konumda bulunan dağdan adını alan şiirsel eserinin adı.

h. +nı 200/21

hèyfin gel-: *dey.* Acı-.

h. gelsin 247/5

hèyretlen-: *f.* Şaşır-

h. –me 122/14

hèyvere: *sf.* Ahlaksız, terbiyesiz, kaba.

h. 362/10

hecer: *is.* Ar. Taş.

h. 69/8, 91/51

hede: *is.* Ar. Tehdit.

h. 354/13

h. +sinden 313/59

hedele-: *f.* Tehdit et-, korkut-.

d. –di 350/80

d. –yir 472/24

heder gèt(d)-: *dey.* Hiçbir sonuç verme-, faydası, olma-.

h. gèden 313/227

h. gètdi 119/6

hedik: *is.* Mısır, buğday, nohut, fasulye gibi gıdaların (bazen et ve kavrulmuş soğan da ilave edilir) suda pişirilmesi ile yapılan yemek.

h. 24/8

heğir: *sf.* Ar. Zavallı, biçare, sefil.

h. 145/3

hekk èle-: *dey.* Kabarma yap-, süs yap-, yazı yaz-.

h. èledi 294/116

h. èlesin 145/38

hekk èt(d)-: *dey. bk. hekk èle-.**

h. èdecek 144/16

h. èdende 145/26

h. èdib 298/20

hekk olun-: *dey.* Kabartma yapıl-, süs yapıl-, yazı yazıl-.

h. olunan 23/9

h. olunmuş 294/57

helelik: *zf.* Şimdilik, henüz.

h. 3/27, 124/25, 126/16, 361/37

helim: *sf.* Ar. Yumuşak huylu.

h. 93/33, 246/20

helmeşik: *sf.* Fazla akışkan olmayan

sıvı.

h. 258/25

hemaheng: *sf.* Far. Ahenkli ,uyumlu.

h. 400/32, 513/29

hemdem: *sf.* Far. Yakın arkadaş, dost, sırdaş.

h. 25/36, 60/17, 262/13, 287/12, 312/345, 355/305, 416/38

h. +im 27/4

h. +imdir 11/45, 67/45

h. +imiz 279/8

h. +imle 182/17

h. +in 290/428

hemin: *zm.* Far. 1. Bu. 2. *sf.* Aynı.

h. 6/9, 14/27, 18/5, 18/6, 18/6, 18/29, 18/30, 18/30, 26/27, 34/43, 37/57, 63/35, 83/19, 111/38, 125/27, 240/3, 249/27,

249/39, 291/74, 296/130, 307/90, 307/90,
402/71,

heminki: *zm. bk. hemin.**

h. 469/5, 469/16, 469/30, 469/45

hemişe: *zf. Far.* Her zaman, daima.

h. 20/4, 38/10, 76/52, 77/55, 90/89,
100/71, 109/32, 114/9, 117/7, 122/39,
124/50, 137/12, 137/12, 152/31, 163/9,
183/11, 211/53, 213/54, 238/30, 290/191,
321/64, 334/20, 347/28, 355/847, 364/1,
421/28, 491/11, 513

hemişelik: *zf.* Sürekli, daima.

h. 312/231, 507/30

hemkar: *is. Far.* 1. Meslektaş. 2. İş
arkadaşı.

h. 228/38, 291/357

h. +ma 355/504, 355/677, 355/681

h. +lar 228/34

hemnefes: *is. Far. Ar. bk. hemdem.**

h. 130/28, 130/31, 387/44

h. +i 390/40

h. +im 184/10

Hemodvan: *is. öz. a.* Hemedan. İran'da
bir şehir.

h. 209/51

hemveten: *is. Far. Ar.* Vatandaş,
yurttaş.

h. 355/406,

h. +im 355/549

h. +ini 455/7

hendes: *sf. Ar.* Geometrik.

h. 139/86

hendever: *is.* Etraf, çevre.

h. +de 192/12

h. +den 229/32

h. +e 193/17, 309/41, 312/705

h. +inde 157/83, 267/5

h. +ine 81/23, 230/25, 295/37

henir: *is.* 1. Nefes. 2. Isı. 3. *mec.* Yel,
esinti.

h. 100/24, 125/5, 312/298

h. +i 100/15

h. +in 286/3

h. +inden 312/94

henirli: *sf.* Sıcak.

h. 216/22

hepend: *is.* Ağzı bozuk, terbiyesiz.

h. 104/31, 258/43

h. +e 290/410

herbe-zorba: *is. Ar. Far.* Tehdit etme,
gözdağı.

h. 387/12

herbiçi: *is.* Asker.

h. 355/317

herc-merc: *is. Ar.* Karışıklık, kargaşa.

h. 148/1

h. +di 291/61

hercmerclik: *is.* Kanunsuzluktan
dolayı oluşan karışıklık, düzensizlik.

h. 351

herden: *zf.* Arada bir, bazen.

h. 39/95, 59/44, 103/3, 129/15, 131/31, 139/66, 161/35, 185/35, 201/20, 202/55, 202/56, 202/57, 210/34, 210/43, 258/26, 290/464, 296/13, 315/52, 318/14, 321/27, 336/2, 336/2, 381/15, 383/2, 432/25, 484/15, 485/14, 499/3,

herden-herden: *zf. bk. herden.**

h. 294/168

here: *zm. Herkes.*

h. 302

heresi: *zm. Hepsî, her bir.*

h. 32/12, 44/34, 66/25, 120/6, 165/11, 166/13, 206/20, 290/461, 292/109, 295/21, 342/44, 355/496, 388/41, 490/43, 518/18, 519/30

herifle-: *f. Aldat-, kandır-.*

h. -yir 239/58

herle-: *f. 1. Daire şeklinde hareket ettir-. 2. İzle-, takip et-.*

h. -sin 307/47, 307/48

h. -yen 91/36, 427/33

h. -yib 328/71

h. -yirler 363/29

h. -yirsen 272/10

herlec: *is. Eski tip ev telefonlarının çevirmeli aksamı.*

h. +i 272/2, 272/10, 407/6

herlen-: *f. 1. Bir şeyin etrafında dön-, 2. Gez-, dolaş-. 3. mec. İşsiz güçsüz dolaş-.*

h. -ecek 386/41

h. -en 216/33, 268/63, 294/270, 306/69, 319/24, 357/3, 457/30, 523/135

h. -enler 260/25, 319/32, 377/1, 377/66

h. -enlere 79/50

h. -ib 232/9, 393/44

h. -ir 304/47, 355/527, 374/81, 374/91, 393/27, 402/5, 402/53

h. -irsiniz 321/60

h. -mek 536/148

h. -mese 397/29

herlendir-: *f. Döndür-.*

h. -en 271/32

h. -ib 143/47

Herra dağı: *is. coğ. a. Mekke yakınlarında bulunan ve Hz. Muhammet'e ilk vahiyinin geldiği dağ.*

h. +nda 302/35

herrac bazarları: *is. Ar. Köle pazarları.*

h. +nda 377/31

herre: *is. Hızar, testere.*

h. 84/27

h. +ler 84/9

hers: *is. Ar. Ekin ekme, ziraat.*

herze: *sf. Boş boş konuşan, boşboğaz.*

h. +leri 323/40

hesb(i)hal: *is. Ar. Sohbet etme, dertleşme.*

h. 536/73

Hesen Tufan: *is. öz. a. (1900-1981) Tatar şair.*

h. +ın 141/27

Hesembey Zerdabi: *is. öz. a.* Hasanbey Melikzade Zerdabi (1937/1907). Azerbaycan basınının kurucusu ve ülkenin ilk gazetesi olan “Ekinçi”yi çıkaran gazeteci.

h. +in 342/55

h. +nin 315/14

hesle-: *f.* Geri çekil-.

h. –sin 291/330

heşen: *is.* Harman.

h. +i 61/11

heşye (haşiye): *is. Ar.* Bir şeyin süslü kenar kısmı.

h. +si 118/63

heyula: *is. Ar. kl.* Korkunç hayal.

h. +den 240/17

hezer: *is. Ar.* Korku, çekinme.

h. 238/22, 238/22, 238/24, 238/25, 330/31

hezer gıl-: *dey.* Korun-, sakın-.

h. gılmaz 145/20

hıgğan-: *f.* Bir şey yaparken zorlan-, ıkın-.

h. –ırsan 273/14

h. –mağa 312/656

hırılda-: *f.* Sırnaşarak, arsızca gül-.

h. –yılıb 265/27

Hicaz: *is. öz. a.* Suudi Arabistan’ın batısında bulunan, Mekke ve Medine’nin de içinde bulunduğu bölge.

h. +ın 118/76

hicra: *sf.* Ücra, kıyıda, köşede.

h. 251/30

hifz èle-: *dey.* Koru-, muhafaza et-.

h. èlemek 312/20

h. èleye 292/120

hifz èt-: *dey. bk. hifz èle-.**

h. èt 528/33

hil: *is. bit. b.* Kakule. (*elettaria cardamomum*)

h. 76/20

him: *is.* İşaret.

h. +e 350/40

himn: *is. Yun.* Marş.

h. +i 355/747, 532/16

hin: *is. 1. Kumes. 2. mec.* Dar, kirli, biçimsiz oda.

h. 309/16

h. +de 70/16, 268/63

h. +inde 346/79

his: *is.* İş, kurum.

h. 341/92

h. +i 2/36, 217/45, 290/392

h. +idir 355/764

h. +in 355/765

h. +inde 487/25

h. +inden 304/77

h. +ine 360/122

h. +ini 102/32

hidrostansiya: *is. Yun.* Hidroelektrik santrali.

h. 427/38

Homèr: *is. öz. a.* Homeros. Antik dönemde yaşamış İyonyalı yazar.

h. +in 3/17

hop-: *f.* İçine geç-, emil-.

h. -du 529/30

h. -mayıb 69/22

h. -muş 368/4

h. -sun 161/61

h. -ub 177/31

hop götür-: *dey.* Hemen alıp götür-.

h. götürdü 355/323

Hophopname: *is. ed. a.* Azerbaycanlı şair Mirze Elekber Sabir Tahirzade'nin hiciv türündeki eserinin adı.

h. 113/34, 190/16, 312/802

hoppan-: *f.* Atla-, sıçra-.

h. -arağ 300/12

hovhur-: *f.* Hohla-.

h. -um 277/31, 423/14

hovhura-hovhura: *zf.* Hohlaya hohlaya.

h. 301/9

hovuh-: *f. bk. hovhur-.**

h. -urum 338/30

höccele-: *f.* Hecele-.

h. -r 420/12

hökmlü: *sf.* Hükmü olan, nüfuzlu.

h. 181/4

hönkür-: *f.* Hıçkırarak ağla-.

h. -dün 459/17

h. -medin 504/264

hönkür-hönkür: *zf.* Hıçkıra hıçkıra.

h. 83/46, 313/28

hönkürtü: *is.* Hıçkırarak ağlarken çıkarılan ses.

h. +den 504/61

h. +dür 336/18

h. +leri 334/3, 336/26

h. +lerin 371/17

h. +lerle 81/21

h. +ne 219/15

Hörmüz: *is. Far. mit.* Fars mitolojisinde kötülük tanrısı olan Ehmrimen ile savaşıyan iyilik tanrısı.

h. 250/1

höruk(y): *is.* Örgü.

h. +ler 392/19

h. +lerile 64/66

h. +lerini 427/158

h. +yü 291/443

h. +yün 411/26

hörüklü: *sf.* Örgülü.

h. 137/21, 381/22, 427/159

hörumçek tor(u): *is. hay. b.* Örümcek ağı.

h. 169/24, 356/6

h. +nu 230/32

h. +ları 472/3

h. +larını 266/31

Hötè: *is. öz. a.* (1749-1832) Johann Wolfgang von Goethe. Alman şair, yazar ve filozof.

h. 523, 523, 523/83, 523/84

h. +*nin* 305/53, 312/603, 312/615, 523, 523/47

hövl: *is. Ar.* Korku, dehşet.

h. 355/215

Hövsan: *is. öz. a.* Bakü'de Hazar Gölü kenarında bulunan bir yerleşim yeri.

h. 360/25

h. +*da* 217/35

hövsele: *is. Ar.* Sabır, tahammül.

h. 157/70

h. +*m* 259/11

h. +*si* 426/14

hulğum: *is. Ar. anat.* Gırtlak.

h. +*unu* 346/30

hune: *is. Far kon.* Ev.

h. 335/67, 335/70, 335/103

huş: *is. Far.* İdrak, anlayış.

h. +*u* 402/18, 427/53

h. +*um* 219/20, 501/6

h. +*umsan* 506/19

h. +*umu* 509/48

h. +*unu* 142/14, 142/21

huşa gèt(d)-: *dey.* Düşün-, hayale dal-.

h. *gède bilsem* 500/41, 500/61

h. *gètmek* 500/67

hübab: *is. Ar.* Yağmur yağdığında suyun üstünde oluşan kabarcıklar.

h. 280/40

hüguşşünas: *is. Ar. Far.* Hukukçu.

h. 157/21, 306/50, 429/30

hülğum: *is. Ar. anat. bk. hulğum.**

h. +*undan* 256/20

hüma: *is. Far.* Üzerinden geçtiği insanlara şans ve mutluluk getirdiğine inanılan efsanevi kuş.

h. 187/16, 478/25

hümay: *is. Far.* Devlet kuşu, baht, şans.

h. +*ımsan* 156/11

Hümayun: *is. Far.* Azerbaycan klasik müziğindeki muğamlardan birinin adı.

h. 200/41

hündür: *sf.* Yüksek, uzun.

h. 103/43, 111/10, 118/3, 118/61, 152/22, 185/14, 204/5, 206/5, 207/8, 239/49, 262/50, 290/446, 312/541, 355/35, 336/16, 351/7, 353/5, 355/840, 390/3, 394/41, 410/18, 438/15, 462/108, 520/91, 525/65, 529/86

h. +*e* 339/7

hündürboy: *sf.* Uzun boylu.

h. 219/41, 355/260

hündür boylu: *sf. bk. hündürboy.**

h. 290/455

hünerver: *sf. Ar. Far.* Cesur, yiğit, korkusuz.

h. 355/206, 370/55, 462/178

h. +e 312/63

hür-: *f.* Kesik kesik havla-, ürü-.

h. -ür 293/62, 536/217

hüre-: *f.* Havla-.

h. 181/27

hürkü: *is.* Korku, ürküntü.

h. +lerde 323/69

Hüsəyn Cavid: *is. öz. a.* Hüseyin Rasizade (1882-1941) Azərbaycanlı şair və yazar.

h. +imden 352/47

h. +in 305/76

hüsəyni: *is. bit. b.* Bir çeşit üzüm.

h. 138/27

hüsn: *is. Ar.* Güzellik.

h. 413/17, 520/120

h. +e 396/6

h. +ü 12/4, 416/32, 492/4

h. +üdür 6/22

h. +ün 134/9, 504/84

h. +ünde 59/11, 67/32, 70/5, 291/469, 355/572, 355/867, 376/74, 388/61, 418/16, 525/76

h. +ünder 30/17, 30/28

h. +ündeki 333/14

h. +ünden 65/8, 533/73

h. +üne 35/15, 73/48, 485/36, 495/27

h. +ünle 318/22

h. +ünü 414/97

h. +ünün 274/17

Hüsü Hacı: *is. öz. a.* (1897-1931) Hüsü Hacıyev. Azərbaycanlı Sovyet yanlısı politikacı.

h. +ya 201/11

Ĥ

Ĥaçbulağ: *is. öz. a.* Hoşbulak. Azərbaycan'ın Daşkəsən rayonunda bir köy.

h. 291/448

Ĥaçın: *is. coğ. a.* Ĥaçın çay. Karabağ bölgəsində bulunan bir ırmak.

ĥ. 355/68

Ĥaçmaz: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın kuzeyində bulunan bir bölge.

ĥ. 534/50

ĥaçperest: *is. Erm. Far.* Hristiyan.

ĥ. 374/88, 402/39

ĥadim: *is. Ar.* İşçi, hizmetçi.

ĥ. 323/24, 424, 484/16, 514/24

ĥ. +e 363/45

ĥ. +i 213, 241/20, 346/65, 346/67, 401, 409/76

ĥ. +lerden 294/169

ĥ. +leri 290/563, 523

ĥadime: *is. Ar.* Hizmetçi kadın.

ĥ. 363/45

Ĥağani: *is. öz. a.* Efdalüddîn İbrahim Ali oğlu Hâkanî Şîrvânî (1126-1199). Azərbaycanlı şair.

ĥ. 152/18, 199/7, 305/23

ĥ. +nin 342/34

hal: is. Ar. 1. Ben, leke, benek. 2. Müziğin ana melodisi ile aynı ahenkte olan yeni bölümü.

h. 10/8, 13/16, 13/28

h. +ı 186/25

h. +ından 333/4

h. +lar 67/31, 185/2, 290/456

h. +ları 29/4, 162/20

h. +larına 316/85

h. +larından 512/32

h. +larla 39/67

hal sal-: dey. Nakış yap-.

h. saldı 340/10

hala: is. Ar. Teyze.

h. 311/18, 311/25, 311/26

h. +gile 311/3

h. +mın 155/60

h. +n 460/22

h. +sı 211/13, 268/29, 378/45

h. +sına 311/19

halat: is. Ar. Önlük.

h. 291/424

h. +ı 355/517, 396/3

h. +ının 290/320

halatlı: sf. Önlüklü.

h. 290/319, 313/227, 355/185, 355/498, 355/500, 355/516, 355/668, 360/11, 369/26, 369/30, 387/46, 413/1, 413/22, 422/3, 440/1, 447/15

halça: is. Halı.

h. +larının 39/274

Halğ cebesi: is. öz. a. Ebulfez Elçibey tarafından 1989 yılında kurulan Azerbaycan bağımsızlık hareketinin öncüsü siyasi parti.

h. 322, 322/5, 322/10, 322/15, 322/20, 322/25, 322/30, 322/36, 322/41, 322/47, 322/53, 322/61

hal-hal: sf. Benek benek.

h. 39/68, 313/220, 438/29

hallı: sf. 1. Benekli. 2. Lekeli.

h. 10/12, 28/19, 116/44, 116/44, 166/34, 209/43, 290/486, 291/456, 472/4, 512/32, 512/41

halta: is. Kravat.

h. +sı 261/29

haltalı: sf. Tasmalı.

h. 520/40, 536/218

halvar: is. Yaklaşık 400 kg değerindeki eski ağırlık ölçü birimi.

h. 186/24, 186/24, 292/68, 526/60, 526/60

h. 292/236, 292/240

ham ol-: dey. Yanlış hayale kapıl-, yanlış düşün-.

h. ola 295/64

Han sarayı: is. öz. a. Azerbaycan'ın Şeki şehrinde bulunan yapı, Şeki Han Sarayı.

h. 311/71

h. +nda 351/96

h. +nın 39/266

hana-hana: sf. Far. Bölüm bölüm.

h. 309/7

hanalı: sf. Bölmeli.

h. 437/76

Hanbalı: is. öz. a. Yuan Hanedanı'nın günümüzde Pekin'in içinde kalan başkenti.

h. +dan 300/46

hanende: is. Far. Şarkıcı.

h. +si 292/43

haniman: is. Far. Baba ocağı, ev bark.

h. +lar 323/29

Hankend: is. öz. a. bk. **Hankendi.***

h. +de 351, 536/275

h. +den 355/709

Hankendi: is. öz. a. Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde bulunan bir şehir.

h. 351/62, 429/35

h. +in 377/46

h. +mde 323/94

h. +mi 355/462

h. +n 455/36

har èt(d)-: dey. Rezil et-.

h. ède bilmez 145/31

h. ètmesin 112/42

harabazar: sf. Ar. Far. Harebelik, viranelik.

h. 438/22

haral: is. Büyük çuval.

h. 313/40

h. +ları 313/46

haral-haral: is. Çuval-çuval.

h. 265/5

hartut: is. bit. b. Karadut. (**morus nigra** L.)

h. 174/3, 184/5, 194/11, 196/4, 196/42, 217/35, 303, 303/3, 303/65, 309/48, 312/406, 312/407, 312/422, 312/501, 312/701, 418/26, 526/28

h. +dan 303/7

haşa: is.bk. **haral.***

h. 313/43

haşalğarın: sf. kon. Koca göbekli.

h. 313/54

haşıl: is. Far. Güney Azerbaycan Türklerine özgü bir helva.

h. 253/5

hatın barmağı: is. bit. b. İri taneli bir üzüm çeşidi.

h. +ndan 138/29

hay: is. Durgunluk.

h. 477/34

hèyirhah: sf. Ar. Far. Hayırsever.

h. 402/22

h. +ları 536/324

h. +ların 261/25

hebis: sf. Ar. Alçak, hain.

h. 49/19, 230/29, 341/93

h. +den 268/15, 324/47

h. +ler 145/31

hebisleş-: f. Alçaklaş-, hainleş-.

h. -er 328/79

hebislik: <i>is.</i> Alçaklık, hainlik.	<i>h.</i> 291/137
<i>h.</i> 56/2	helveti: <i>zf.</i> Gizlice.
hecaletli: <i>sf.</i> Mahcup, sıkılğan.	<i>h.</i> 261/13, 304/63, 328/6, 351/52,
<i>h.</i> 290/198	355/316, 392/34
hecil: <i>sf. Ar. kl.</i> Mahcup, sıkılğan.	herabazar: <i>is. Ar. Far.</i> Harabelik.
<i>h.</i> + <i>sen</i> 469/28	<i>h.</i> 290/473, 310/98, 310/143
hedimleş-: <i>f.</i> Kısırlaş-.	hercle-: <i>f.</i> Harca-.
<i>h.</i> – <i>ermiş</i> 32879	<i>h.</i> – <i>di</i> 203/13
heke: <i>is. Far.</i> Kömür kırıntısı.	<i>h.</i> – <i>dim</i> 481/16
<i>h.</i> 312/689	<i>h.</i> – <i>meye</i> 143/51
hekendaz: <i>is. Far.</i> Kürek, faraş.	<i>h.</i> – <i>yen</i> 355/914
<i>h.</i> + <i>a</i> 267/44	<i>h.</i> – <i>yer</i> 202/7
<i>h.</i> + <i>la</i> 312/689	<i>h.</i> – <i>yirem</i> 149/26
helçe: <i>is. bk. halça.*</i>	herçeng (I): <i>is. hay. b.</i> Yengeç.
<i>h.</i> + <i>sinde</i> 125/3	(<i>brachyura</i>)
Helec: <i>is. öz. a.</i> Azerbaycan'ın Salyan bölgesine bağlı bir köy.	<i>h.</i> 339/42, 530/30, 529/97
<i>h.</i> 425/47	<i>h.</i> + <i>den</i> 216/47
<i>h.</i> + <i>de</i> 239/24	<i>h.</i> + <i>isen</i> 248/13
helet: <i>is. Ar.</i> Bahşiş, düğün hediyesi.	herçeng (II): <i>is.</i> Kanser.
<i>h.</i> 292/243, 292/223	<i>h.</i> 143/29, 291/380, 313/214, 355/477,
heletli: <i>sf.</i> Elbiseli.	374/20, 392/29,
<i>h.</i> 4/1, 26/22	<i>h.</i> + <i>den</i> 381/29
heli: <i>is.</i> Boş, kullanılmayan arazi.	<i>h.</i> + <i>e</i> 250/33
<i>h.</i> + <i>ler</i> 306/89	<i>h.</i> + <i>i</i> 298/91
helvet: <i>sf. Ar.</i> Issız, تنها. 2. Gizli.	<i>h.</i> + <i>in</i> 355/506
<i>h.</i> 25/22, 145/11, 324/18, 466/70,	herək(y): <i>is. Far.</i> 1. Taş kum taşımak
501/19, 520/25	için tahtadan yapılmış alet. 2. Sedye.
helvetce: <i>zf.</i> Gizlice.	<i>h.</i> 310/124, 310/124, 355/768
	<i>h.</i> + <i>de</i> 184/15
	<i>h.</i> + <i>ye</i> 297/64

h. +yi 325/1

h. +yin 355/767, 360/26

hesis: *sf.* Pinti, cimri.

h. +i 230/46

h. +in 202/57

hesislik: *is.* Pintilik, cimrilik.

h. 326/21

h. +le 168/26

heşem: *is.* hay. b. Koca ağız balığı.

h. +im 146/22

Hetai: *is.* öz. a. (1487-1524) Şah İsmail Hatayî. Safevi Devleti'nin kurucusu ve şair.

h. 79/54, 291/226, 301/49, 302/51

h. +lerim 291/459

h. +nin 61/32, 78/39

Hetayi: *is.* öz. a. bk. **Hetai**.*

h. 239/22

h. +nin 155/65, 209/12, 312/29

heterli: *sf.* Tehlikeli.

h. 217/43

hetkêş: *is.* Ar. Far. Cetvel.

h. 306/4

hettüstüva: *is.* Far. Ekvator.

h. 410/19, 420/17, 448/16

Heyyam: *is.* öz. a. (1048-1131) Ömer Hayyam. Fars kökenli bilim adamı ve şair.

h. 133/17

hez: *is.* Ar. Kürk.

h. 382/1

hezel: *is.* Sonbaharda dökülen kuru yaprak, gazel.

h. 39/98, 170/3, 181/164, 206/16, 266/9, 266/9, 267/61, 294/279, 294/279, 304/73, 355/789, 360/59, 536/12

h. +den 304/69, 307/53

h. +di 430/14

h. +e 161/34, 379/6

h. +em 154/13, 355/122

h. +i 90/61, 161/36

h. +in 526/16

h. +ler 76/25, 80/19

h. +leri 39/88, 266/10, 307/15, 360/134, 379/5

h. +lerin 400/16

hezri: *is.* Abşeron yarımadasında kuzeyden esen rüzgâr.

h. 39/81, 312/411, 535/22

h. +ni 96/3

h. +nin 124/20

hılt: *is.* Ar. 1. Çöküntü, tortu. 2. *mec.* Geçmişte yaşanan bir olaydan sonra rahatsız edici iz.

h. 312/686

h. +ı 171/24

h. +ım 237/22, 237/25

h. +ını 358/31

h. +ısan 240/21, 267/20

hıncım-hıncım: *zf.* Parça parça.

h. 351/225

hır: *is.* Bostan.

h. +ı 512/19

hırda: *sf.* 1. Küçük. 2. *mec.* Önemsiz.

h. 29/3, 67/40, 103/41, 103/14, 103/15, 103/16, 103/16, 109/26, 200/67, 205/21, 207/10, 230/29, 272/48, 312/543, 312/631, 313/33, 347/16, 347/19, 355/492, 355/497, 355/519, 355/528, 440/3, 480/53

h. +lar 109, 109/10, 109/10, 109/11, 109/12, 203/33

hırdaca: *sf.* Küçük.

h. 68/14, 103/4, 182/18, 237/41, 292/116, 306/70, 529/9

hırda-huruş: *is. mec.* Önemsiz.

h. 474/1

hırdala-: *f.* Parçala-, ez-.

h. -r 109/13

h. -yan 143/46

h. -yarsan 181/128

hırdalan-: *f.* Parçalan-, ezil-.

h. -dı 146/52

hırdahğ(ğ): *is.* Küçüklük.

h. +ğı 109/25, 109/27,

h. +la 109/28

hısın-hısın: *zf.* Sessiz, sessiz.

h. 240/9

hısınlaş-: *f.* Fısıldaş-

h. -ıb 328/5

h. -ırlar 392/17

hış: *is. Hit.* Saban.

h. +ım 219/24

hışla-: *f.* Ez-.

h. -yan 355/118

Hızı: *is. öz. a.* Azerbaycan'ın Hazar Denizi kıyısında bulunan bir şehri.

h. +da 291/43

h. +dan 304/45

h. +nın 49/45

hidmet: *is. Ar.* Hizmet.

h. +de 367

h. +den 301/71

h. +e 246/4, 355/846

h. +i 481/15

h. +inde 290/519, 308/80, 465/1

hidmetçi: *is.* Hizmetçi.

h. +mdir 145/6

h. +n 423/18

h. +nin 313/228

hiffet: *is. Ar.* Dert, tasa, sıkıntı.

h. 153/10

hiffet çek-: *dey.* Dertlen-, tasalan-.

h. çek 490/1

hılas èt (d)-: *dey.* Kurtar-.

h. èdecek 269/42

h. èden 271/49, 294/75, 351/185

h. èdib 281/21, 313/52

h. èdirmi 374/47, 387/46

h. ètdi 313/62

h. ètmek 381/44

hılaskar: *is. Ar. Far.* Kurtarıcı.

h. 355/185

h. +*ım* 436/32

h. +*ınam* 351/156, 414/65

h. +*san* 344/14

hılget: *is. Ar.* 1. Âlem, kainat. 2.

Yaradılış, fitrat.

h. 101/7, 355/305, 536/228

h. +*di* 452/2

h. +*em* 480/4, 480/54

h. +*i* 296/31, 536/78

h. +*im* 482/3

h. +*ime* 145/20

h. +*imizi* 536/43

h. +*in* 290/183, 490/13, 528/62

h. +*inde* 294/240, 433/6

himii: *is. Fr.* Kimya.

h. 291/391

hirdek(y): *is. anat.* Gırtlak.

h. +*yecen* 323/44

hiridar: *is. Far.* Birşeyin değeri anlayan, sarraf.

h. +*ı* 207/17, 292/201, 312/738

Hirosima: *is. öz. a.* II. Dünya savaşında ABD'nin atom bombası attığı iki Japon şehirden birisi.

h. 536/137

hirozèntèma: *is. Lat. bit b.* Kasımpatı. (*chrysanthemum*)

h. 35/13

hislet: *is. Ar.* Huy, tabiat, karakter.

h. 168/22

h. +*indeki* 333/39

hisletli: *sf.* Karakterli.

h. +*ler* 233/42

h. +*lerin* 198/11

hiyaban: *is. Far.* 1. Her iki tarafı ağaçlı yol. 2. Bulvar.

h. 355/359, 360/24

h. +*a* 355/359

h. +*da* 533/87

h. +*ı* 270/15, 246/19, 342/3

h. +*i* 342/5

h. +*lar* 26/11, 532/63

Hiyabani: *is. öz. a.* (1879-1920) Şeyh Muhammed Hiyabani. Güney Azerbaycanlı politikacı.

h. 307/60, 312/809, 479/28

hizek (y): *is.* 1. Kızak. 2. Kayak.

h. 294/102, 373/20

h. +*den* 21/14

h. +*yimiz* 373/17

hizekli: *sf.* Kayaklı.

h. 373/24

Hocalı: *is. öz. a.* Azerbaycan'ın 2020 yılında Ermenistan işgalinden kurtardığı Karabağ bölgesinde bir kasaba.

h. 350/81

hoçèt: *f. Rus.* İste-.

h. 355/634

hoh: *kon.* Birini korkutmak için çıkarılan ses.

h. 319/39

Homèyni: *is. öz. a.* (1902-1989) Ruhullah Musavi Humeyni. İran İslam Devrimi lideri, siyasetçi ve din adamı.

h. +le 310/142

honça: *is. etn. fo.* Tatlı, meyve gibi yiyecekler ve başka hediyeler koyulmuş, süslenmiş hediye tepsi.

h. 39/279, 313/83, 386/6

h. +da 300/25, 300/26, 300/33, 386/25

h. +lar 438/6, 523/62

h. +ları 417/18

h. +ların 105/30, 360/132

h. +nı 438/36

h. +nın 300/28

h. +sı 116/70, 342/80

h. +sında 136/7

h. +sındaki 199/43

honça-honça: *is.* Tepsî tepsi.

h. 187/13, 292/7

hor: *is. Yun. Koro.*

h. 292/80

hortda-: *f.* Hortla-.

h. 273/16

hortdan: *is.* Hortlak.

h. +dan 240/17

h. +nan 290/84

horuz-bèçe: *is. Far.* Piliç horoz.

h. +miz 295/3

Hosrov: *is. öz. a.* (570-628) II. Hüsrev. “Hüsrev ve Şirin”, “Şehnâme” gibi eserlere konu olmuş Sasani kralı.

h. +a 91/47

hosunlaş-: *f. kon.* Fısıldaş-.

h. –an 341/130

h. –ıblar 328/5

hoşavaz: *sf. Far.* Güzel sesli.

h. +am 312/339

hoşbaht: *sf. Far. bk. hoşbeht.**

h. 312/555, 312/555

hoşbeht: *sf. Far.* Bahtiyar, mutlu, mesut.

h. 62/14, 130/28, 130/31, 144/33, 181/22, 191/1, 201/37, 248/13, 291/332, 305/55, 324/8, 324/116, 339/25, 371/37, 373/15, 381/2, 394/33, 424/54, 453/23, 504/45

h. +dir 82/43, 520/127

h. +em 16/40, 79/2, 103/35, 134/3, 145/25, 248/12, 511/1

h. +i 381/2, 394/2

h. +in 167/2

h. +lerin 394/2

hoşbehtlik(y): *is.* Bahtiyarlık, mutluluk.

h. 134/4

h. +yi 497/14

h. +yimiz 371/38

h. +yin 292/40

hoşbeht ol-: *dey.* Mutlu ol-, mesut ol-.

h. *olanda* 144/25

h. *olmayacağılar* 355/665

h. *olsun* 151/17

h. *olubmu* 372/16

Hoşè Min: *is. öz. a.* (1890-1969) Ho Chi Minh. Vietnam bağımsızlık mücadelesinin önderi ve Vietnam'ın ilk başkanı.

h. 446/16, 446/17

Hoşginabi: *is. öz. a.* (1922-1989) Fethi Hoşginabi. Güney Azerbaycanlı yazar.

h. 291/124

hoşgèyret: *sf.* Vatanını korumayan, namussuz.

h. 181/126

hoşla-: *f.* Beğen-.

h. *-diği* 406/15

h. *-madım* 326/36

h. *-mıram* 149/28, 205/11

h. *-yır* 518/20

h. *-yıram* 149/29, 202/8

hotyat: *f. Rus.* İste-.

h. 355/585, 355/593, 355/601, 355/613, 355/629, 355/634

h. 355/585, 355/593, 355/601, 355/629

Hoy: *is. öz. a.* İran'ın Batı Azerbaycan eyaletinde bulunan bir şehir.

h. *+da* 209/52

h. *+umdan* 473/11

hörek (y): *is.* Yemek.

h. 355/729, 450/14

h. *+yine* 313/209, 313/232

hub: *sf. Far. kl.* İyi, güzel.

h. 292/255

hudabahiş: *is.* Tanrı tarafından bahşedilmiş, Tanrı hediyesi.

h. 292/60, 292/65

Hudu (Memmedli): *is. öz. a.* (1927-1988) Hudu Memmedov. Azerbaycanlı bilim adamı, yazar ve ideolog.

h. 214, 214/2, 214/4, 214/8, 214/12, 214/16, 214/20, 214/24, 214/28, 214/32, 214/36, 214/40, 214/44, 214/48, 214/52, 312/756, 355/655, 468

huliğan: *is. İng.* Kanun tanımayan, serseri.

h. *+ları* 351

humar: *sf. Ar.* 1. Baygın (göz). 2. Sarhoşluktan doğan sersemlik, uyku sersemliği.

h. 27/8, 115/25, 245/33, 280/42, 355/711, 394/15, 426/18, 427/162, 477/34, 515/74, 515/78, 515/79, 533/23

h. *+dı* 292/79

humarlan-: *f.* Keyiflen-.

h. *-ar* 288/2

huraman: *sf. Far. kl.* Naz ile eda ile yürüyen.

h. 6/4

hurcun: *is. Ar.* Hurç.

h. 292/237

h. *+ları* 230/31

hürremilik(y): *is.* Sevinçlilik,
hoşnutluk.

h. +yin 118/24

I

İrtiş: *is. coğ. a.* İrtiş Nehri. Sibirya'da
bulunan bir nehir.

ı. 322/48

İssikköl: *is. coğ. a.* Issık Göl.
Kırgızistan'da bulunan bir göl.

ı. +e 312/757

İ

i: *bağ. Rus. Ve.*

i. 291/391, 355/796

icaze: *is. Ar.* İzin.

i. 376/23, 510

i. +si 504/147

i. +yle 351/36

icaze vèr-: *dey.* İzin ver-.

i. vèr 224/18

i. vèrilib 531

icazesiz: *zf.* İzinsiz.

i. 481/6

iclas: *is. Ar.* Toplantı.

i. 256/13, 269/38, 269/40, 269/46

i. +da 258/2

i. +dadır 290/103

i. +ı 228/34, 269/39, 269/44

i. +lara 269/2, 269/24

iclasbaz: *is. Ar. Far.* Toplantı düşkünü
(olumsuz manada).

i. 269/47

icrakom: *is. Ar. Far.* Yürütme
komitesi.

i. +unsa 290/99

icraye komitesi: *is.* Hükümet
kararlarını yerine getiren organların adı.

i. 290/155

ictimai: *is. Ar.* Toplumsal, sosyal.

i. 266/36, 292/168, 332/32, 424,
461/60, 474/31

ıçalat: *is.* İşkembe.

i. 355/174

İbn Sina: *is. öz. a.* (980-1037) İbn-i
Sina. Fars tıpçı, gök bilimci ve filozof.

i. 294/268, 314/8

İçeri şehir: *is. öz. a.* Bakü'nün
temellerini oluşturan tarihi şehir.

i. 311/69

i. dece 311/3

i. deyem 313/73

ıçre: *is. kl.* İçinde.

i. 100/67, 112/4, 149/5, 170/19, 184/2,
206/6, 262/41, 278/13, 290/136, 307/96,
309/48, 312/448, 341/24, 481/21, 536/238

idad: *is. Ar.* Ses, seda.

i. 355/299

idbar: *sf. Ar.* 1. Çirkin. 2. *mec.* Şanssız,
bahtsız.

i. 145/27, 145/32

İdël: *is. coğ. a.* İdil ya da Volga Nehri. Hazar Denizi'ne dökülen Avrupa'nın en uzun nehri.

i. 304/22, 307/46, 312/390, 337/38

idèya: *is. Yun.* Düşünce, ülkü.

i. +sını 444/53

idman: *is. Ar.* Spor.

i. +ı 168/1

iflic: *is. Ar.* Felç.

i. 272/51, 272/52, 290/28, 302/21, 312/80, 359/38, 371/9, 414/122, 426/48, 471/40

i. +dir 367/8

İflicleş-: *f.* Felçleş-, felç ol-.

i. -mesi 291/381

iğtişaş: *is. Ar.* Kargaşalık.

i. 59/68

İğaliya: *is. öz. a.* İtalya.

i. 67/68

ihtiyar: *is. Ar.* Yetki.

i. +ımda 337/37, 337/40

i. +ları 236/17

ihtiyar vèr-: *dey.* İzin ver-

i. vèrib 142/15

İkar: *is. Yun. mit.* Bal mumu ile vücuduna yapıştırdığı kanatlar vasıtasıyla uçan ve kanatlarını tutan bal mumunun güneş ışınlarından dolayı erimesiyle Ege Denizi'ne düşüp ölen mitolojik karakter.

i. 474/40

ilanvari: *sf.* Yılan gibi.

i. 424/6

ilbiz: *is. hay. b.* Salyangoz. (**helix**)

i. 117/17, 117/20

ıldırım söndüren: *is.* Paratoner.

i. 39/129

ilgek(y): *is.* 1. Giysilerde bulunan düğme yeri, ilik. 2. Düğüm.

i. 294/203, 504/15

i. +ye 251/5

i. +yine 164/11, 313/234

ilğım: *is. hlk.* Serap.

i. 535/56

i. +san 424/60

ilğar: *is. Ar.* 1. Sadakat. 2. Saygı.

i. 290/495, 355/265

ilhı: *is.* Sürü.

i. +da 455/24

i. +sı 310/65

İliada: *is. Yun.* İlyada. İyonyalı Homeros'un Truvalılar ve Spartalılar arasında yaşanan Troya Savaşı'nı anlattığı eseri.

i. 190/16

İliç: *is. öz. a. bk. Lènin.**

i. +in 33/15, 37/40

i. +ine 37/78

ilim-ilim: *zf.* Tamamen.

i. 260/27, 312/800, 350/28, 472/26, 474/38

illah: *zf. Ar.* Özellikle.

i. 178/5, 178/13

İlya Çavçavadze: *is. öz. a.* (1837-1907) İlia Çavçavadze. Gürcü yazar ve düşünür.

i. 165

imekle-: *f.* Emekle-.

i. -*yen* 124/15, 301/46, 461/55, 512/18, 526/62

i. -*yenler* 148/15

i. -*yib* 302/22

i. -*yir* 313/49

İmişli: *is. öz. a.* Azerbaycan'da bir rayon.

i. +*de* 399/13

impèriya: *is. Lat.* İmparatorluk.

i. 355/14, 355/282, 450/56, 484/39, 487/25, 525,

i. +*lar* 106/53

i. +*m* 242/24, 529/68, 529/69

i. +*nın* 346/87, 529/20

i. +*sının* 298

importnı: *is. Rus.* İthal.

i. 253/1, 253/2, 253/4, 253/6, 253/8, 253/10

inam: *is. Ar.* İnanç.

i. 144, 276/2, 276/10, 504/74

i. +*ı* 504/8

i. +*ım* 29/36, 181/41, 228/52

i. +*ımın* 181/43

i. +*ımız* 466/139

i. +*ına* 316/45

inamla: *zf.* İnançla, azimle.

i. 3/14, 37/7, 78/15, 447/54

inamsızlıg: *is.* İtikatsizlik, inanmama.

i. 235/5

incesenet: *is.* Güzel sanat, güzel sanatlar.

i. 142

i. +*dir* 178, 178/1, 178/21

i. +*miş* 515/59, 515/79, 523/134, 523/137

incik(y): *sf.* Küskün, dargın.

i. 292/253, 411/51, 515/19, 515/99

i. +*yim* 112/47

inden bèle: *zf.* Bundan sonra.

i. 278/12, 278/16, 294/10

indice: *zf.* Şimdi.

i. 6/33, 18/10, 73/12, 78/66, 252/18, 277/25, 295/86, 296/11, 335/161, 338/24, 427/119, 427/123, 446/8

infarkt: *is. Lat. tıp.* Kalp damarı tıkanıklığı, enfarktüs.

i. +*a* 329/9

inkubator: *is. Lat.* Kuluçka makinesi.

i. 294/248

innab: *is. bit. b.* Çiğde, hünnap. (*ziziphus jujuba*)

i. 184/5, 193, 193/1, 193/14

i. +*ı* 196/35

i. +ımın 526/24

i. +ımız 462/115

institut: *is. Lat.* Enstitü.

i. +a 412/32

i. +da 308/68, 500/47

i. +lar 74/25

i. +u 291/471

i. +un 34

İnturist: *is. öz. a.* Bakü'de 1934 yılında yapılmış ünlü otel.

i. +den 312/62

İrili-hırdalı: *sf.* İrili ufaklı.

i. 275/6

İriz: *is. bk. cığır.**

i. +leri 313/114

İrs: *is. Ar.* Miras.

i. 103/25

i. +in 312/44

İrtiş: *is. öz. a.* İrtiş Nehri. Sibirya'da bir nehir.

i. 240/65, 340/70, 462/143

İsa Hüsèyn Muğanna: *is. öz. a.* (1928-2014) Azerbaycanlı yazar, senarist ve yönetmen.

i. 355/656

İsfahan: *is. öz. a.* İsfahan. İran'da bir şehir.

i. +a 209/50

i. +da 113/36, 183/14

İskra: *is. Rus.* İlk olarak 1900 yılında Lenin tarafından çıkarılan Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin resmi gazetesi.

i. +nın 37/110, 39/237

İsmayıl Şıhlı: *is. öz. a.* (1919-1995) İsmail Şıhlı. Azerbaycanlı yazar, senarist.

i. 388/38

İsmet: *is. Ar.* Namus, iffet.

i. 157/75, 285/14, 308/145, 501/18

i. +den 139/34

i. +i 308/142, 335/129

i. +imi 377/31

i. +imsen 493/26

i. +ine 105/27, 355/965

İsmetli: *sf.* Namuslu, iffetli.

i. 246/11

İspan: *is.öz. a.* İspanyol.

i. +ları 310/77

İstè'dad: *is. Ar.* Yetenek.

i. 93/21, 108/13, 150/23, 246/4, 261/37, 268/31, 292/146, 308/110, 312/782

i. +a 293/63

i. +dan 248/14, 248/17

i. +dır 323/98

i. +ı 268/28, 312/327, 323/78

i. +ıdır 54/6

i. +ım 291/172, 307/34

i. +ımı 268/40

i. +ın 51/1

i. +ına 491/24

i. +ını 39/194, 39/195, 45/33, 291/156

i. +lara 324/7

i. +ları 291/230

istè'dadsız: *sf.* Yeteneksiz.

i. +a 272/20

i. +ı 264/13

istèhsal: *is. Ar.* Üretim.

i. +da 367

istèhza: *is. Ar.* Alay.

i. 211/1, 331/6

istekli: *sf.* Sevgili.

i. 87/18, 262/61

i. +min 421/36

isti: *sf.* Sıcak.

i. 43/19, 60/8, 67/11, 84/3, 84/23, 86/10, 100/49, 111/29, 114/33, 123/5, 129/15, 130/19, 131/15, 163/2, 229/16, 236/44, 248/15, 250/24, 272/45, 290/603, 294/1, 295/39, 304/64, 311/2, 311/8, 311/7, 311/8, 311/15, 312/216, 313/21, 313/21, 313/25, 313/25, 313/27, 313/27, 313/80, 313/132, 313/189, 313/211, 323/5, 323/117, 336/40, 355/189, 355/234, 355/396, 360/31, 360/136, 391/19, 405/14, 409/18, 414/25, 440/6, 453/28, 454/12, 455/19, 486/2, 497/46, 500/1, 500/13, 500/16, 501/11, 529/87

i. +lerde 312/410

i. +lerinde 107/11

i. +ni 217/5

i. +si 182/6, 182/22, 290/224, 324/102, 467/8

i. +sinde 124/27

i. +sinden 304/76, 326/5

i. +sine 316/96, 316/98, 360/126, 458/2

i. +sini 164/19, 311/62, 312/559

isti-isti: *zf.* Sıcak sıcak.

i. 312/113

istice: *sf.* Gerektiği kadar sıcak.

i. 176/14

istilen-: *f.* Sıcaklan-, sıcak duruma gel-.

i. -ir 175/5

istinad: *is. Ar.* Dayanak.

i. 9/20

istinad èt: *dey.* Dayan-.

i. ètmisen 69/5, 69/65

istintağ(ğ): *is. Ar. huk.* Sorgulama.

i. 353/17, 354/8, 370/46, 380/27, 387/11

i. +ı 372/4

i. +lar 370/47

i. +ların 457/8

istiot: *is. bit. b. 1.* Biber. 2. *mec.* Acı.

i. 246/2

i. +dan 248/16

istiotlu: *sf. 1.* Biberli. 2. *mec.* Acılı.

i. 237/32, 237/35

İstisu: *is. coğ. a.* Azərbaycan'ın Kelbecer bölgesinde bulunan kaplıca.

i. +da 6/2

i. +yun 26/4

iş kes-: *dey.* Ceza ver-.

i. kesenler 293/74

i. kesenleri 143/31

iş tap-: *dey.* İş bul-.

i. tap 393/23

i. tapmağın 351/25

i. tapmısan 122/9

işare: *is. Ar.* İşaret.

i. 284/3

i. +n 308/81

i. +ne 242/20

i. +sini 355/262

işartı: *is.* Zayıf ışık.

i. +sını 267/51

işbaz: *is.* İşgüzar.

i. 294/245

işdaş: *sf.* İş arkadaşı.

i. 291/357

işıldaguş: *is. hay. b.* Ateş böceği.
(*lampyridae*)

i. 532/25

işle-: *f.* Çalış-.

i. -di 520/86

i. -ib 19/3

i. -mek 536/172

i. -mişem 212/1

i. -sin 16/33

i. -yen 84/63

i. -yerken 84/11

i. -yir 16/46

i. -yirem 161/59

işlet-: *f.* Kullan-.

i. -mişem 491/16

işvekar: *sf. Ar. Far.* İşveli, cilveli.

i. 6/7

iti: *sf.* 1. Keskin. 2. *mec.* Şiddetli.

i. 75/3, 177/4, 177/37, 273/32, 294/234, 301/48, 312/66, 355/842, 388/43, 525/37, 535/27

i. +dir 480/32, 480/35

i. +sen 470/40

itib-bat-: *f.* Kaybol-.

i. -ır 210/33

iti göz: *sf.* Gözü keskin, uyanık.

i. 214/3

itil-: *f.* Çekip git-, defolup git-.

i. 51/4, 291/98, 312/335

itile-: *f.* Keskinleştir-.

i. 445, 445/18, 445/24, 445/30, 445/32

i. -r 449/32, 468/3

i. -rken 190/23

i. -yerken 339/15

i. -yib 105/17, 328/3

i. -yir 190/22, 190/25

itilen-: *f.* Keskinleş-.

i. -ir 188/55

itki: *is.* 1. Kayıp. 2. *mec.* Ölüm.

i. +sinden 219/13

itkin: sf. Kayıp.

i. 313/13

itkin düş-: *dey.* Habersiz ortadan kaybol-.

i. düşen 462/74

ittihâm: *is. Ar.* İtham, suçlama.

i. 387/12

i. +ıma 250/13

ittihâmçı: *is.* 1. Suçlayan, itham eden.
2. Savcı.

i. 525/42, 529/39

i. +dan 517/9

İudaçı: *is. Yun.* Musevi.

i. 402/39

iy: *is.* Koku.

i. +i 75/19, 92/14, 250/42, 296/28,
312/459

i. +ini 21/30

iyile-: *f.* 1. Kokla-. 2. *mec.* Ara-, öğrenmeye çalış-

i. 27/10

i. –dim 140/27

i. –din 80/65

i. –mek 291/33

i. –mekden 437/71, 465/4

i. –sin 87/29

i. –yek 181/32

i. –yenler 102/37, 321/62

i. –yib 361/3

i. –yirem 474/6

iyli: sf. Kokulu.

i. 12/11

iyne-sap: *is.* İğne iplik.

i. 283/22

iyneyarım yol : *dey.* Çok az yol.

i. +u 520/47

iyun: *is. Lat.* Haziran.

i. 504/140, 504/196, 504/196, 504/252

iz sal-: *dey.* İz bırak-.

i. sala 371/19

i. salmışdı 83/9

izalyator: *is. Rus.* İzole edilmiş hapishane hücresi.

i. 498, 504/147, 510

izhar: *is. Ar.* Açık etme, meydana çıkarma.

i. 296/108

İzvèstiya: *is. Rus. öz. a.* Rusya’da 1917 yılında kurulup Sovyetler Birliği’nin dağılması ile özelleşen günlük gazete.

i. 346/35, 355/691, 454/49

izzet: *is. Ar.* Hürmet, şeref.

i. 148/8, 346/1

J

Jdanov: *is. öz. a.* (1986-1948) Andrey Aleksandroviç Jdanov. Sovyet politikacı.

j. +un 529/106

jmlı: *is. Rus.* Bitkilerin, yağı çıkarıldıktan sonra kalan kısmı, posa.

- j. 312/236, 414/104
- jurnal:** *is. Fr. Dergi.*
- j. +*mi* 141/15
- jurnalist:** *is. Fr. Gazeteci.*
- j. 424, 451
- K**
- kabël:** *is. Fr. Kablo.*
- k. +*ler* 84/14
- kafelli:** *sf. Çinili, fanyanslı.*
- k. 272/7
- kafer:** *sf. Ar. kl. Kâfir.*
- k. 145/42
- kaftar:** *is. hay. b. Sırtlan. (hyaenidae)*
- k. 355/440, 359/28, 393/22, 529/16, 529/72
- k. +*ın* 415/28
- kaha:** *is. halk. Mağara.*
- k. +*da* 404/5
- k. +*lar* 209/44, 521/29
- k. +*nı* 404/5
- k. +*sına* 355/478
- kal:** *sf. 1. Ham. 2. mec. Kısık (ses). 3. mec. Kalın kafalı, ebleh.*
- k. 228/30, 229/35, 236/8, 236/56, 250/53, 258/19, 267/24, 268/46, 269/18, 292/182, 341/128, 347/12, 370/65
- k. +*dır* 535/6
- k. +*ın* 304/57
- kalağay:** *is. Başörtüsü.*
- k. 73/23, 379/17, 379/25, 438/17
- k. +*ı* 462/28
- kalağaylı:** *sf. Başörtülü.*
- k. 394/15
- Kalıma:** *is. coğ. a. Kolıma. Rusya'nın uzak doğuda bulunan tarihi bölgesi.*
- k. +*da* 355/966, 516/29
- kalpèyser:** *sf. bk. kelpèyser.**
- k. 421/21
- k. +*in* 260/23
- k. +*inde* 143/38
- k. +*ine* 273/24
- kam:** *is. Far. İstek, arzu, dilek.*
- k. 282/22, 292/75
- k. +*a* 446/8
- k. +*ı* 345/23
- k. +*ın* 292/58
- k. +*ına* 454/7, 504/2
- k. +*ını* 355/293
- kam al-:** *dey. Arzusuna ulaş-.*
- k. *al* 305/123, 343/3, 422/21
- k. *alar* 39/86
- k. *alasan* 323/35
- k. *alsın* 139/2
- kama at-:** *dey. Arzusuna ulaş-.*
- k. *atar* 299/71
- kama çat-:** *dey. Arzusuna ulaş-.*
- k. *çatan* 477/41
- k. *çatarlar* 80/26

kama çek-: *dey.* Yut-.

k. çeken 273/63, 352/44

kama yèt-: *dey.* Arzusuna ulaş-.

k. yètmeyecekler 496/73

k. yètmez 313/230

kamına çek-: *dey.* Yut-.

k. çekdin 529/7, 529/44

k. çeken 529/18

kaman (I): *is. Far. müz.* Kemane.

k. 11/40, 25/21, 100/66, 312/265, 355/829, 424/65, 520/3

k. +am 219/18

k. +da 510/8

k. +ım 146/29

k. +ıma 423/36

kaman: (II): *is. Far. Yay.*

k. 90/106, 118/39, 295/105, 304/8

k. +da 336/95

k. +dan 277/33, 338/32, 523/8

Kamau körfezi: *is. coğ. a.* Vietnam'ın Ca Mau şehri kıyısındaki körfez.

k. +nden 446/41

Kamaz: *is. Rus. öz. a.* Sovyetler Birliği döneminde kurulan bir kamyon üretim şirketi ve bu şirketin ürettiği araçlar.

k. +ı 355/116, 355/632

Kamçatka: *is. coğ. a.* Rusya'ya bağlı bir yarımada.

k. +da 66/46

k. +dan 73/56, 450/28, 487/16, 529/98, 530/6

k. +nı 240/50

k. +ya 231/24, 294/94, 341/50

kamèra: *is. Lat.* Hapishane hücresi.

k. 157/44, 400/37, 413/26, 444/1, 449/21, 461/9, 461/9, 462/22, 504/46, 520/49, 535/58

k. +da 33/12, 83/5, 83/34, 204/12, 355/338, 358/9, 369/28, 405/17, 409/85, 436/3, 437/97, 447/61, 448/46, 450/35, 451/1, 452/6, 452/33, 456/87, 456/119, 465/30, 474/28, 479/1, 484, 486/10, 504/30, 512/35, 521/54, 529/28

k. +dan 378/29, 421/9, 446/2, 446/5

k. +lar 488/2, 488/5

k. +larda 355/704

k. +m 400/9, 410/9, 415/41, 424/2, 453/5

k. +mda 437/66, 527/37

k. +mız 355/1, 355/18, 355/268, 355/553, 355/553, 355/732, 356/7, 358/9

k. +mıza 355/294

k. +mızda 385/27

k. +mızdan 361/14

k. +nı 307/92, 459/26

k. +nın 398/22, 401/9, 438/60, 472/36

k. +ya 355/1, 355/18, 355/268, 355/732, 382/3, 437/81, 444/16, 511/45

kamèradaş: *is.* Hapishanede oda arkadaşı.

k. +ım 362, 365, 381, 508, 531

k. +ımız 531

kamilleş-: f. Olgunlaş-.

k. –mek 255/39

kamiran: sf. Far. kl. Bahtiyar, mesut.

k. 449/22

k. +am 449/22

kampyutèr: is. İng. Bilgisayar.

k. 430/10

k. +in 429/57

k. +leri 529/64

kandar: is. Eşik.

k. +ı 139/20

k. +ına 207/4, 348/13

kanvoy: is. Hol. as. Korumak ya da firarı engellemek amacı ile oluşturulmuş silahlı grup.

k. 312/139, 414/29

Kapuya: is. öz. a. Capua. İtalya’da bir şehir.

k. 89/5, 89/10

kar (I): sf. Sağır.

k. 191/13, 229/19, 296/38, 312/335, 329/40, 355/81, 355/580, 355/580, 355/611, 395/22, 401/9, 438/60, 453/5, 486/24, 523/124, 523/127

k. +lar 39/243, 298/102, 341/80

k. +lara 261/40, 321/23

k. +ları 268/53

kar (II): is. Far. 1. Etki. 2. Fayda.

k. 234/35

k. +a 447/60

kar aş-: dey. İşe yara-.

k. aşmasa 170/15

k. aşmayanda 295/87

k. aşmaz 233/9

kar samit: is. db. Tonsuz ünsüz.

k. +e 296/32

Karamzin: is. öz. a. (1766-1826) Nikolay Mihailoviç Karamzin. Rus tarihçi ve şair.

k. 294/212

karandaş: is. Kurşun kalem.

k. 476/23, 520/74, 520/74, 520/77, 520/77

k. +dı 520/118

k. +ı 520/82

k. +ım 476/27, 476/29

k. +ıma 113/15

k. +ın 406/8

karèta: is. Pol. Her tarafı kapalı at arabası.

k. +da 80/35

karhana: is. Far. Fabrika, atölye, imalathane.

k. 84/7

k. +da 530/17

k. +nın 84/30

k. +ya 84/62

karlaş-: f. Sağırlaş-.

k. –an 455/37

Karpat: *is. coğ. a.* Doğu Avrupa'da bulunan sıra dağlar.

k. 294/126, 312/580

k. +a 168/17

k. +dan 32/22

Karpov: *is. öz. a.* (1951-...) Anatoli Yevgenyeviç Karpov. Rus satranç ustası.

k. 167/16

kartof: *is. Am. bit. b.* Patates. (*solanum tuberosum*)

k. 355/727

kasa: *is. Far.* Kâse.

k. 18/11, 26/1, 52/5, 293/89, 462/80, 462/80

k. +da 7/21, 84/45

k. +larda 307/45

k. +m 321/14

k. +sı 26/28, 251/4

k. +sından 307/64

k. +ya 275/30, 333/47

kasafet: *is. Ar. bk. kesafet*.*

k. +leri 177/35

kasagül: *is.* Özbeklerde ziyafet masasını idare eden kişi.

k. +ün 138/44

kaska: *is. Fr.* Başlık, miğfer.

k. +m 351/195

kaskalı: *sf.* Başlıklı, miğferli.

k. 355/130, 536/49

Kasparov: *is. öz. a.* Garyy Kimoviç Kasparov. Rus satranç ustası.

k. +un 167/10

Kaspi: *is. coğ. a.* Hazar Denizi.

k. 304/21, 304/41, 187/4, 189/31

kaş: *ünl. Far.* Keşke.

k. 106/38, 181/189, 187/4, 189/31, 249/28, 252/32, 291/145, 291/145, 297/33, 297/34, 297/35, 297/35, 297/38, 303/5, 308/67, 310/38, 310/39, 312/784, 312/785, 312/805, 312/805, 312/807, 312/809, 312/812, 315/56, 347/27, 440, 440/21, 520/75, 520/75

Kaşgaderya: *is. öz. a.* Kaşkaderya. Özbekistan'da bir şehir.

k. 164/22

Kaşgar: *is. öz. a.* Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde bulunan kadim Türk şehri.

k. 136/35

Kaşgarlı Mahmud: *is. öz. a.* (1008-1105) Türklük biliminin ve Türk sözlükçülük geleneğinin kurucusu.

k. +un 139/51

kaşı: *is. Far.* Çini.

k. 164/32, 262/50, 394/63, 394/63

k. +lar 311/72

k. +ların 69/10

kaşılı: *sf.* Çinili.

k. 394/42, 502/13

kavalër: *is. Lat.* Kadınlara eşlik eden erkek, kavalye.

k. 422/40

Kave: *is. öz. a. bk. Demirçi (Gave).* *

k. 292/197

Kayrakgum: *is. coğ. a. Tacikistan'da bulunan baraj gölü.*

k. +da 164/14

Kazbək: *is. coğ. a. Kafkaslar'da bir dağ.*

k. +da 164/14

kəçel: *sf. Kel.*

k. 258/5, 291/167, 315/43, 345/17, 414/6, 414/33, 464/19

k. +dir 258/27

Kəçel Hemze: *is. folk. Köroğlu Destanı'nın Azerbaycan varyantında hilakarlığın, kurnazlığın ve sinsiliğin simgesi olan kahraman.*

k. +ni 228/24

kəfli: *sf. İçki içerek keyiflenmiş, sarhoş.*

k. 355/708

kəfsiz: *sf. Keyifsiz, hafif hasta.*

k. 177/1

kəntavr: *is. Yun. mit. Eski Yunan mitolojisinde "Kentaur" ya da "Sentor" olarak bilinen insan başlı at gövdeli yaratıklar.*

k. 101

k. +a 101/15

kəşik(y) (I): *is. Nöbet.*

k. 291/406

k. +de 393/22

k. +ni 450/17

k. +nin 534/14

k. +yimizi 488/19

k. +yinde 59/7, 190/10, 270/8, 331/14, 458/7, 502/41

kəşik(y) (II): *is. Köşe.*

k. +yimde 135/14, 369/30

kəşik çek-: *dey. Nöbet tut-.*

k. çekdiyin 393/39

k. çeken 450/17

k. çekib 186/30, 360/142

k. çekir 393/11

k. çekmede 529/65

k. çekmeye 312/292

kəşikçi: *is. Nöbetçi.*

k. 89/45, 355/140, 393/11, 415/24, 460/37, 469/24

k. +ler 393/1, 393/5

k. +leri 529/17, 529/18, 529/20

k. +m 359/34, 393/4, 393/45

k. +mi 362/8

k. +min 353/9, 362

k. +miz 460/16

k. +si 103/9, 293/81, 308/143, 312/176, 327/38, 355/12, 380/3

k. +sini 122/53

kəşiyinde dur-: *dey. Nöbet tut-, yanında ol-.*

k. durdular 187/10

k. durublar 162/3

kèt: *is. Rus. Spor ayakkabı.*

k. +leri 168/13

k. +lerimiz 373/17

Kèyptaun: *is. öz. a. Cape Town. Güney Afrika'nın üç başkentinden birisi.*

k. 370/29

kebinli: *sf. Nikâhlı.*

k. 290/119

kebinsiz: *sf. Nikâhsız.*

k. 290/119, 350/41, 351/62

kef: *is. Ar. Keyif.*

k. +i 168/32

kehkeşan: *is. Far. şair. Samanyolu yıldız kümesi.*

k. 77/45, 84/73, 91/13, 113/43, 126/2, 131/48, 133/27, 139/17, 143/40, 160/32, 193/14, 240/54, 290/596, 294/274, 296/68, 297/53, 346/77, 355/131, 355/441, 379/22, 414/109, 437/61, 478/19, 482/38, 489/13, 495/35, 505/28

k. +a 74/33, 339/53, 452/36

k. +am 141/46

k. +ammı 420/15

k. +da 290/184, 357/1, 511/20

k. +dan 529/46

k. +dayam 396/16

k. +dı 352/20, 471/7

k. +ı 355/132, 465/27

k. +ım 151/4, 494/28

k. +ın 116/65, 214/43, 297/27, 313/238

k. +ında 297/115

k. +ınız 290/544

k. +la 355/47

k. +lar 112/40, 119/9, 119/64, 136/14, 164/16, 383/8, 395/18, 438/56, 456/10, 462/91, 481/34, 490/26, 535/24

k. +mı 502/27

k. +san 111/13, 239/4

kehreba: *is. Far. Kırmızıya yakın renk.*

k. 17/3, 19/7, 76/3

kehriz: *is. Far. Yer altı su kanalı.*

k. +ler 329/21

keklikotu: *is. bit. b. Kekik. (thymus vulgaris)*

k. 350/54, 404/11, 443/8

k. +nun 246/27

kel: *is. Erkek manda.*

k. 347/23, 347/23

Kelbecer: *is. öz. a. Azerbaycan'da bir şehir.*

k. +in 350/75, 355/467

kelbetin: *is. Ar. Kerpeten.*

k. 298/125, 523/105, 529/6

kelef: *is. mec. Yumak, karışık şey.*

k. 294/224

k. +deki 415/17, 415/20

k. +i 213/27, 269/29

k. +idir 293/52, 293/56, 293/60, 293/65, 293/70, 293/75

k. +ine 260/19

kelef dolaş-: *dey.* Karmaşık durum meydana gel-.

k. *dolaşdıran* 293/71

k. *dolaşığ* 290/593

kelefçe: *is.* Küçük yumak.

k. 355/827, 445/16

k. +*dir* 343/42

k. +*sidir* 536/316

kele-kötür: *sf.* Yüzeyi girintili çıkıntılı, pürüzlü.

k. 182/20, 182/32, 299/1, 299/12, 299/62

kelem: *is. bit. b.* Lahana. (*brassica oleracea*)

k. 290/477

k. +*e* 347/12

kelpëyser: *sf. Far.* Ensesi kalın, sözü geçen.

k. 355/615

k. +*e* 332/28

k. +*in* 415/23

kemerbeste: *sf. Far. kl.* Hizmete hazır, emre amade.

k. +*sen* 355/754

kemfürset: *sf. Far. Ar.* Kötü huylu, asabi.

k. 93/34, 258/43, 319/4, 329/19, 346/37

k. +*den* 205/3, 206/31, 268/15

k. +*di* 452/24

k. +*in* 261/2

k. +*ler* 522/3

k. +*leri* 224/15

kemişig: *sf.* Işıksız.

k. 356/7

kem-kesir: *is. Far. Ar.* Kusur, noksan.

k. +*i* 216/45

kemlik(y): *is.* Yokluk, eksiklik.

k. +*yini* 109/18, 227/8

kemnefes: *sf. Far. Ar.* Havasız, nefessiz.

k. 296/72, 296/136, 297/61, 306/93, 341/60, 341/74, 355/294, 504/30

k. +*dir* 341/60

k. +*em* 507/2

kemsavad: *is. Far. Ar.* Okuryazarlığı az, bilgisiz.

k. 258/17, 323/82

kend: *is.* Köy.

k. 6/20, 8/18, 139/52, 139/52, 199/7, 312/121, 419/2

k. +*dedir* 290/244

k. +*deki* 298/148

k. +*den* 290/285

k. +*desen* 138/9

k. +*e* 13/3, 121/3, 290/244, 290/248, 290/250, 290/255, 290/266, 290/282, 290/283, 397/26, 438/2

k. +*i* 309/10, 309/77, 310/91

k. +*im* 240/5

k. +*imize* 8/7

k. +imizin 8/55

k. +in 309/14, 530/23

k. +inde 181/77

k. +ler 216/46, 528/32, 528/35

k. +leri 290/61, 290/287

kendbekend: zf. Köy köy.

k. 414/85

kendçi: is. Köylü.

k. 195/21, 290/285

k. +leri 448/24

k. +ye 293/74

kendir: is. Halat, urgan.

k. 294/81, 303/63, 462/114

k. +de 77/38

k. +den 89/32, 313/52

k. +in 90/20

kendir-ilgek: is. Halat düğümü.

k. 504/15

Kendirli: sf. Halatlı.

k. 141/14

keniz: is. Far. kl. Hizmetçi kadın.

k. 290/306

k. +dir 449/30

k. +ler 252/47

kepenek(y): is. Kelebek.

k. +yin 100/16

Kepez: is. coğ. a. Küçük Kafkasya'da Murovdağ sıra dağlarında bulunan bir dağ.

k. 61/34, 95/48, 126/10, 126/32, 221/15, 293/9, 308/21, 308/29, 308/30, 316/27, 462/145

k. +den 181/176

k. +e 304/25

k. +im 96/6, 465/20

k. +imi 346/14

k. +in 17/9, 27/17, 28/23, 39/221, 95/28, 126/30, 344/9

keremi: is. müz. Azerbaycan âşık havalarından birinin adı.

k. 453/2

keren: is. hlk. Kalas, kütük.

k. 322/56

kerenti: is. Tırpan.

k. 316/41, 349/5, 422/44, 448/27

k. +ni 209/37

k. +nin 427/70

k. +yle 462/45

kerkes: is. Far. hay. b. Akbaba. (**vultur achus**)

k. 405/13

k. +den 169/30

kesafet: is. Ar. Kirlilik.

k. 230/54, 260/36, 262/39, 504/158

k. +i 84/92, 260/6, 260/21, 296/98, 303/59, 309/56, 320/11, 330/40, 445/25, 535/25

k. +in 210/17, 525/19

k. +ini 109/18, 159/50, 529/16

k. +lere 104/15, 269/16

kesafetli: sf. Kirli.

k. 411/34

kese: sf. Kestirme.

k. 149, 149/2, 149/29, 313/115, 418/18

kesek(y): is. Kuruyup sertleşmiş balçık.

k. 85/25, 122/4

k. +yin 262/3

keser: is. 1. Kesici alet. 2. Keskinlik.

k. 306/4, 311/87, 316/52, 440/4, 440/5

k. +e 388/20, 388/20

k. +i 103/29, 118/31, 410/13, 474/52

k. +imiz 323/59

keserli: sf. Keskin.

k. 86/39

k. +dir 291/353

k. +se 469/14

kesir: is. Ar. Kusur, eksiklik.

k. +i 340/37

keşane: is. Mezar taşı.

k. 332/52

ketil: is. Tabure.

k. 84/39

ketmen: is. Çapa.

k. 290/334, 422/44

ketmenli: sf. Çapalı.

k. 429/16

ketmen vur-: dey. Çapa yap-.

k. vuran 323/100, 414/94

k. vurub 290/262

k. vurur 313/20

kever: is. bit. b. Pırasa. (*allium porrum*)

k. 290/477

kif: is. Küf.

k. 536/311

kif at-: dey. Küflen-, bozul-.

k. atıb 291/198

k. atmış 78/28

kifir: sf. Ar. Çirkin.

k. +i 239/42

kilke: is. Rus. hay. b. Çaç a balığı. (*clupea sprattus*)

k. 290/265, 429/34

kine: is. İsp. ecz. Hap.

k. +ye 115/15, 245/15

kino-kamèra: is. Yun. Lat. Sinema kamerası.

k. 351

k. +sı 351

kip: sf. Sık, dar.

k. 307/87, 308/45, 310/105, 337/2, 337/5, 337/56, 432/30

kipleş-: f. Sıkış-.

k. –ecek 307/21

kireve tap-: dey. Fırsat bul-.

k. tapdım 363/15

kiri-: f. 1. Sus-. 2. Sakinleş-.

k. 466/8

k. –mir 466/11

k. –ye 425/40

kirit-: f. Sustur-.

k. –sen 164/18

kirkire: is. El değirmeni.

k. +de 312/216

Kirov: is. öz. a. (1886-1934) Sergey Mironoviç Kirov. Azərbaycan Komünist Partisi birinci sekreteri.

k. 415/32, 415/34, 487/15

k. +un 529/106

kirpik çal-: dey. Hayretle heyecanla gözleri hızlıca açıp kapa-.

k. çaldımı 427/121

k. çalmadan 108/33

k. çalmır 96/6

kise: is. Çuval.

k. +ler 19/31

k. +leri 451, 519/10

k. +sini 447/57

kiş: ünl. Tavukları kuşları kovmak için çıkarılan ses.

k. 312/127

Kişinyov: is. öz. a. Kişinev. Moldovya'nın başkenti.

k. +dan 444/18

kişmiş: is. Far. Üzüm kurusu.

k. 460/7, 379/13, 379/16, 379/17, 379/18, 379/26, 379/27, 394/80, 405/3, 460/7, 462/64

k. +i 460/41

k. +ini 161/48

kişmiş: is. Far. Yeni olgunlaşmış, küçük taneli, tatlı üzüm çeşidi.

k. 19/20, 333/4, 466/75

kitabça: is. Küçük kitap, kitapçık.

k. 296/45

k. +nı 296/48

kitirgeli: sf. Zamklı.

k. 352/52

knyaz: is. Rus. Prens.

k. +lar 523

kobud: sf. Kaba.

k. 278/8

kobur: is. Kılıf.

k. +unda 425/1

kokardalı: sf. Kokartlı.

k. 39/212

Koktèbèl: is. öz. a. Köktöbel. Kırım yarımadasının güney doğusunda bulunan turistik kasaba.

k. +i 381/27

kolbasa: is. Rus. Salam.

k. 84/41

kolhoz: is. Rus. SSCB döneminde tarımsal üretim kooperatifi.

k. 290/347, 313/50, 313/57

k. +u 264/19, 323/111

kollèktiv: is. Lat. Topluluk, grup.

k. +in 302/37

koma (I): is. Yığın.

k. +lar 39/89

koma (II): is. Kulübe.

k. +lar 294/232

k. +larnı 355/602

k. +ma 416/26

k. +mıza 84/28

komanda: is. İt. Komut, emir.

k. +sı 380/1

komèta: is. Yun. astr. öz. a. Kuyruklu yıldız.

k. 316/27, 349/7, 515/46

k. +dan 320/14

k. +nı 474/40

kommunar: is. Fr. tar. 1871 yılında kısa süreli iktidara gelmiş Paris Komünü'nün üyeleri.

k. +lar 2/32

kompas: is. İt. Pusula.

k. +sı 37/112

komp(y)utèr: is. İng. Bilgisayar.

k. 402/79

k. +de 353/18

komsomol: is. Rus. tar. Komunist gençler birliği teşkilatı.

k. +lar 378/34

komsomolbaz: is. Rus. Far. Komunist gençler birliği teşkilatı hayranı.

k. 290/406

konfèt: is. İt. Şekerleme.

k. 431/20, 486/3

Konfutsi: is. öz. a. (MÖ. 551-MÖ. 479) Konfüçyüs. Çinli filozof.

k. 527/52

kor güvvet: is. Şer güçler.

k. +i 374/68

k. +inden 81/38

k. +ini 399/32

Kornilovçu: is. tar. "Ekim Devrimi" karşıtı General Lavr Georgiyeviç Kornilov taraftarı.

k. +nun 37/67

korşal-: f. Keskinliğini yitir-, körel-.

k. –mayan 301/49

k. –maz 228/79

k. –mazmı 427/71

korun-korun: zf. İçten içe.

k. 397/33

kosmodrom: is. Yun. Uzay üssü.

k. 374/52

kosmos: is. Yun. Uzay, feza.

k. +da 66/54

Kostantinopol: is. Yun. öz. a. İstanbul'un tarihi adlarından biri.

k. 300/62

Koşevoy: is. öz. a. (1904-1976) Pyotr Koşevoy. Sovyetler Birliği ordusunda mareşal.

k. 234/48

kotan: is. 1. Pulluk, saban. 2. Gereksiz ve yersiz müdahalede bulunmak.

k. 37/33, 176/10, 209/23, 209/27,
310/53, 312/107, 399/22, 481/25, 525/25,
536/177

k. +a 347/23

k. +ım 219/24

kovğuş: is. Kovuk.

k. +unda 188/11, 305/101

köçeri: sf. Göçebe.

k. 191/26, 376/49, 401/26, 511/32

Köçerli: is. öz. a. bk. **Firudin.***

k. 291/173

köçür-: f. 1. Göçür-. 2. Kopya et- 3.
Aktar-.

k. 312/168, 369/63

k. –dü 108/6, 414/35

k. –düler 520/25

k. –düm 278/2, 481/29

k. –ek 7/33

k. –erdiler 252/45

k. –meye 472/18

k. –müşem 465/17, 465/18

k. –seler 308/83

k. –ür 482/4

k. –ürem 105/25

köhlen: is. Soylu Arap atı, küheylan.

k. 89/9, 118/145, 140/14, 294/214,
299/11, 313/57, 453/32, 475/37, 474/41,
482/33

k. +imdir 472/6

k. +ime 341/124

k. +in 133/7

k. +ini 477/47

k. +ler 376/36

k. +leri 360/95, 455/23

k. +lerin 316/86

k. +lerine 261/20

k. +mi 339/29

köhlen-: f. Eski-.

k. –ib 402/52

köhne-köşköl: sf. Far. Eski püskü.

k. 312/123

k. 312/685

kök (I): is. bit. b. Havuç. (**daucus**
carota)

k. 137/29, 175/4, 175/6, 175/21, 510/23

kök (II): sf. 1. Şişman, tombul. 2. mec.
İyi.

k. 242/15, 363/2

kökel-: f. Şişmanla-, semir-.

k. –misen 244/9

k. –sin 295/54

köklü-kömecli: sf. Tamamen.

k. 290/471

köks ötür-: dey. İç çek-.

k. ötürdü 312/133

k. ötüren 432/3, 462/75

k. ötürerek 21/25

k. ötürme 5/8, 60/36

k. ötürürsen 112/2

kömek(y): is. 1. Yardım. 2. *mec.* Yardımcı.

k. 69/38, 111/33, 302/35, 320/30, 381/20

k. +*di* 43/36

k. +*dir* 335/134, 361/13, 497/67, 536/115

k. +*yimdir* 302/8, 302/9, 302/16

k. +*yime* 291/287

k. +*yin* 206/39

k. +*yindir* 302/15

k. +*yine* 313/207, 313/230

kömek èle-: *dey.* Yardım et-.

k. *èle* 24/29

kömek èt-: *dey. bk. kömek èle-.**

k. *ètsin* 29/46

kömekleş-: *f.* Yardımlaş-

k. -*ib* 297/44

kömek ol-: *dey.* Yardım et-, elinden tut-.

k. *ol* 213/37

k. *olmayanda* 320/30

köp-: *f.* Şiş-.

k. -*müsen* 244/9

k. -*sün* 346/62

k. -*ünce* 143/33

kör-kötük(y): is. Ağaç, odun.

k. +*yü* 261/45, 268/43

körpece: *sf.* Çok küçük, küçücük.

k. 67/47, 70/24, 411/32

kövnü mekan: is. Ar. Âlem, kâinat.

k. +*a* 97

kövrek(y): *sf. mec.* Zayıf, nazik, yumuşak, hazin, ağlamaklı.

k. 90/25, 118/145, 203/21, 204/19, 270/42, 281/18

k. +*yim* 355/369

kövşe-: *f.* Geviş getir-.

k. -*yib* 341/2

köyrek: *sf. kon. bk. kövrek.**

k. +*di* 43/20

köyşe-: *f. bk. kövşe-.**

k. -*yib* 37/75

közer-: *f.* Korlaş-.

k. -*en* 45/23

Krasnı Moskva: is. Rus. öz. a. Sovyetler Birliği döneminde üretilen bir kadın parfümü markası.

k. 422/41

Krasnodon: is. öz. a. Ukrayna'da bir şehir.

k. 234/50, 409/30

Krasnoprèsnènski: is. Rus. öz. a. Sovyetler Birliği döneminde üretilen bir sigara markası.

k. 406/17

krèmatori: is. Lat. Ölülerin fırınlarda yakıldığı bina, krematoryum.

k. 536/92

Krèml: is. Rus. öz. a. Moskova'da bulunan devlet başkanlığı binası, Kremlin.

k. 3/56, 355/558, 358/31, 402/45, 536/271

k. +e 355/211, 355/635, 409/8, 409/42

k. +i 520/79, 530/26

k. +in 346/107, 347/71, 350/67, 355/11, 359/43, 402/76, 415/4, 486/19

k. +mi 381/56

krèslo: is. Rus. Koltuk.

k. +lar 525/65

Krèşşatik: is. öz. a. Kiev şehrinin ana caddesi.

k. +de 530/31

krèysèr: is. Hol. Ağır silahlarla donatılmış, hızlı savaş gemisi, kruvazör.

k. 41/95

kulonlu: sf. Kolyeli.

k. 290/113

kupè: is. Fr. Kompartıman.

k. 534/2

k. +de 290/279

k. +dirmi 534/3

kuryèr: is. Fr. Odacı.

k. +i 315/38

Kutuzov: is. öz. a. (1745-1813) Mihail İllarionoviç Golenişev Kutuzov. Rus mareşal.

k. +u 294/215

Kuzbas: is. öz. a. Kemerova. Sibirya'da yer alan ve büyük maden sahalarına sahip bölge.

k. 462/139

kuze: is. Far. Testi.

k. +den 209/18

küçe: is. Far. 1. Cadde. 2. Sokak.

k. +de 536/235

k. +ler 26/12, 74/30, 139/10, 309/11, 355/950, 376/70, 420/18

k. +lerde 425/31

k. +lerden 39/97, 248/6, 500/53

k. +lere 292/84

k. +leri 26/12, 355/621

k. +lerinde 264/16, 387/52

k. +lerinden 45/49

k. +lerine 355/666, 425/74

k. +lerini 355/355, 365/19

k. +nin 74/18, 74/34

k. +si 334/33, 378/31

k. +sinde 310/27, 351/86, 355/753, 409/14, 484

k. +sinden 504/229

k. +yemi 139/10

k. +yle 3/3

küçe-küçe: zf. Sokak sokak.

k. 493/20

küçük(y): is. Köpek yavrusu, enik.

k. +sen 384/39

k. +yünü 313/56

küknar: is. bit. b. Ladin. (*picea*)

k. 110/12, 188/22, 199/28

k. +ın 355/842

k. +lar 528/19

külek(y): *is.* Rüzgâr.

k. 34/2, 39/31, 39/61, 61/18, 116/77, 123/6, 129/34, 206/16, 247/1, 277/41, 285/39, 294/84, 300/83, 301/2, 301/18, 307/15, 313/173, 313/176, 313/177, 325/3, 325/23, 337/22, 337/25, 338/40, 412/15, 425/34, 511/48, 529/99

k. +*de* 118/6

k. +*den* 197/13, 342/19

k. +*di* 43/40

k. +*le* 15/32, 89/15, 141/8

k. +*ler* 67/53, 67/54, 84/61, 84/62, 155/51, 158/8, 158/12, 302/12, 306/98, 409/8, 526/64, 527/2, 527/5, 536/72

k. +*lerdeyem* 46/10

k. +*lere* 61/17, 119/62

k. +*leri* 46/10

k. +*lerine* 84/96

k. +*leriyem* 482/34

k. +*lerle* 125/14

k. +*ye* 52/12, 520/94

k. +*yi* 49/45, 52/11, 306/88, 369/60, 376/28, 402/6

k. +*yin* 158/9

küleş: *is.* Saman.

k. 324/44

külgabı: *is.* Küllük.

k. 117/17, 444/4, 508/14

külli-kainat: *is.* Ar. Bütün dünya.

k. +*a* 513/8

külüngleş-: *f.* Kazmalaş-.

k. –*en* 330/42

künc: *is.* *Far.* 1. Köşe. 2. Tenha, kuytu yer.

k. +*de* 84/43, 90/13

k. +*deki* 362/6

k. +*den* 262/39

k. +*e* 180/9

k. +*ü* 387/10

k. +*ünde* 360/7, 529/3

k. +*ündeki* 527/14

k. +*ünden* 414/89

k. +*üne* 351/98, 520/65

künc-bucağ(ğ): *is.* *Far.* Köşe bucak.

k. +*a* 372/8

künclü: *sf.* Köşeli.

k. 250/51

küncüt: *is.* *bit.* *b.* Susam. (*sesamum indicum*)

k. 138/22, 138/25, 460/7, 462/57

k. +*ü* 264/30

k. +*üm* 291/490

k. +*ünü* 351/112

küncütlü: *sf.* Susamlı.

k. 467/3

künde (I): *sf.* Hamur topağı, topak.

k. 312/431 466/21, 466/21

k. +*ye* 312/431

künde (II): *is.* *Far.* Pranga.

k. 438/77

k. +sine 463/42

k. +ye 455/53

küper-: f. Filizlen-, meydana çık-.

k. –en 90/12, 301/44

Kür: is. coğ. a. Kura Nehri.

k. 34/13, 64/72, 66/28, 66/35, 66/63, 66/65, 77, 77/12, 77/61, 77/83, 77/97, 80/56, 82/17, 92/22, 94/6, 118/2, 144/4, 150/61, 181/158, 200/9, 201/50, 234/23, 255/42, 290/365, 291/454, 294/82, 304/22, 304/92, 308/116, 311/36, 312/91, 312/162, 312/223, 312/391, 313/27, 313/147, 316/59, 321/16, 327/20, 331/33, 340/70, 341/32, 351/57, 355/654, 355/919, 375/1, 375/9, 375/27, 427/37, 466/4, 466/18, 466/25, 466/27, 466/40, 466/44, 466/48, 466/53, 466/58, 466/64, 466/144, 472/18, 480/29, 483/10, 503/54

k. +de 77/48, 77/78, 165/29

k. +dek 529/98

k. +den 466/20, 466/51, 466/147

k. +dü 214/17

k. +dür 87/31

k. +e 77/85, 77/90, 77/95, 85/10, 165/41, 201/50, 298/46, 446/26, 466/37

k. +le 97/22, 505/23

k. +mü 49/37

k. +sen 133/25, 485/42

k. +ü 37/94, 77/55, 77/67, 77/101, 77/107, 311/35

k. +üm 66/37, 66/45, 66/47, 66/48, 66/54, 66/56, 66/71, 66/73, 66/79, 79/31,

146/21, 291/481, 466, 466/11, 466/148, 466/150, 466/151, 466/153, 466/162

k. +üimde 36/13

k. +üimdür 66/35, 520/15

k. +ümle 66/74

k. +ümün 77/75

k. +ün 17/13, 77/1, 77/18, 77/22, 77/81, 77/98, 181/159, 181/159, 292/215

k. +ünedek 312/779

k. +ünü 291/224

Kürçü: is. bk. **Kürşüna**. *

k. +lere 165/41

küre: is. Far. Ocak, fırın.

k. 193/19, 339/6, 374/82

k. +si 377/15, 403/3, 410/16, 523/13, 530/95

k. +sidir 214/28, 252/40, 260/1, 266/35, 520/78

k. +sinde 119/25, 119/27, 210/26, 312/248

k. +sindeyem 482/7, 482/10

k. +sine 268/44

k. +siyem 241/25, 341/77

kürecik: is. fiz. Kan hücresi.

k. +leri 355/236, 355/237

kürek(y): is. Sırt.

k. 220/13, 355/537

k. +den 161/6

k. +lerde 294/71

k. +lerim 385/22

k. +lerimden 505/8

k. +yim 100/23, 161/58

k. +yimde 151/22, 191/7

k. +yimdedir 324/102

k. +yimden 100/24, 297/107

k. +yimdir 74/28

k. +yime 364/12

k. +yimi 387/33

k. +yimin 302/3

k. +yimize 262/55

k. +yinde 77/20

k. +yine 381/39

k. +yini 176/16

k. +yinin 190/6

küreken: is. Güveyi, damat.

k. 45/40

kürek-küreye (ver-): dey. Sırt sırta ver-.

k. 188/12

kürekli: sf. Sırtlı, omuzlu.

k. 155/9, 216/1, 313/141, 355/255, 477/37

küren: sf. Saçı ve tüyü parıltılı sarı renkte olan.

k. 294/167

Kürleşdir-: f. Büyüt-

k. -meye 200/66

Kürşüna: is. Kür (Kura) Nehri üzerine bilgisi olan kişi.

k. +lara 165/41

kürü: is. hay. b. Balık yumurtası, havyar.

k. +m 146/22

k. +sü 329/4

küsen: sf. Çabuk küsen, alıngan.

k. 69/55

k. +lerim 295/27

k. +lerin 466/130

küsen-: f. İmren-.

k. -dimmi 527/18, 527/21

küt (I): sf. Keskin olmayan, körelmiş.

k. 130/34, 328/3, 355/448

küt (II): sf. mec. 1. Geç anlayan, kafasız, mankafa. 2. mec. Anlamsız.

k. 304/54, 482/11

k. +leri 248/10, 290/29, 329/25

k. +lerin 143/38

küt baş: sf. Mankafa.

k. 323/81

k. +ını 491/14

k. +lara 261/36

k. +ları 143/48

kütlük(y): is. Kavrama yeteneğinin olmama durumu.

k. +yünden 482/12

k. +yünü 227/8

kütmül: sf. 1. Yontulmamış. 2. mec. Kaba, terbiyesiz.

k. 202/44, 264/7, 520/82

küy: is. Gürültü.

k. +ler 170/7

küylü: sf. Gürültülü.

k. 485/3

küy sal-: dey. Bağırıp çağır-.

k. *salan* 245/34

kvadrat: is. Lat. Kare.

k. 116/7, 225/13, 426/25

L

Laçın: is. öz. a. Karabağ'ın güneybatı yamaçlarında bulunan şehir.

l. 322/42

l. +a 315/47

l. +dan 350/52

laçın (I): is. hay. b. Doğan. (*falco peregrinus*)

l. 355/69, 405/13

l. +ı 370/10

laçın (II): is. mec. Cesur, yiğit.

l. 308/44

lağa gøy-: dey. Alay et-.

l. *goyub* 237/2, 237/5

l. *goyardı* 491/15

Lahıc: is. öz. a. Azərbaycan'ın İsmayılı bölgəsinə bağlı Lahıc kəşabasında yaşayan halkın adı.

l. 347/48, 347/57

l. +a 347/45

lahıclıg(ğ): is. Lahıclara özgü davranış gösterme.

l. +ını 347/57

lahla-: f. Kımıldə-, yerinden oynə-.

l. –malıdır 91/64

l. –yan 374/75

lal dayan-: dey. Sessiz kal-.

l. *dayandı* 355/471

l. *dayanma* 435/3

lala: sf. Ar. Parlak, cılalı.

ğ. +sı 221/4

lalelen-: f. Kızar-.

l. –di 531/55

l. –ir 105/59

l. –miş 422/23

lahhla-: f. Zamanı geç-.

l. –miş 271/4

Lang Şo vadisi: is. coğ. a. Lang Son. Vietnam'da bulunan bir vadi.

l. +nedek 446/41

lap: zf. 1. Çok, oldukça, gayet, pek çok.
2. Tamamen, büsbütün.

l. 13/38, 18/10, 18/14, 26/27, 36/8, 39/103, 39/104, 60/2, 83/23, 86/4, 111/8, 111/8, 116/2, 118/67, 119/18, 130/6, 146/35, 153/47, 154/2, 165/20, 178/8, 181/30, 206/45, 215/12, 229/19, 231/15, 240/21, 250/42, 252/2, 258/15, 262/1, 262/16, 279/27, 289/8, 290/142, 290/197, 291/397, 294/123, 296/11, 296/123, 302/21, 303/15, 305/20, 308/31, 308/54, 312/85, 312/813, 313/138, 313/178, 315/12, 316/29, 321/3, 324/12, 324/49, 324/51, 355/693, 381/64, 421/6, 448/18, 455/1, 456/13, 487/10,

503/29, 504/16, 505/18, 514/34, 521/17,
521/20, 531, 536/323

lapar-lapar: *sf.* Benek benek.

l. 299/4

lapdan: *zf.* Aniden.

l. 106/23, 116/20, 123/65, 190/24,
214/11, 249/24, 272/51, 273/23, 290/337,
297/71, 297/87, 300/2, 300/23, 304/61,
306/39, 312/143, 312/327, 313/89, 313/116,
320/2, 332/3, 360/1, 376/48, 409/1, 479/6,
479/54, 504/2, 507/3, 525/11

ları: *is. Lat. hay. b.* Asil. Hindistan
kökenli kavgacı tavuk cinsi. (*gallus gallus
domesticus*)

l. 295/24

las: *is. mec.* Beceriksiz, elinden bir iş
gelmeyen.

l. 346/79

Latının: *is. öz. a.* (1938-...) Leonid
Latının. Rus şair ve yazar.

l. 312/482

laurèat: *is. Lat.* İlim, sanat vb.
alanlarda ödüle layık görülmüş kimse.

l. +lar 306/58, 307/52, 535/4

lay: *is.* 1. Tabaka, katman, kat. 2.
Büyük yassı taş.

l. 84/66, 155/25, 280/20, 313/141,
355/255, 429/58

l. +ı 140/11, 177/7, 312/396, 336/3,
388/78, 477/37

l. +ına 359/37, 359/37

l. +ında 312/418

l. +ını 300/82, 312/418, 360/17

l. +lar 123/60

l. +lara 123/38, 290/70

l. +lardaki 107/6

l. +ların 84/5

l. +larından 214/19

l. +larını 240/35, 316/58

laybalay: *zf.* Ardına kadar, sonuna
kadar.

l. 158/10, 180/17, 297/73, 446/3, 518/8

layihe: *is. Ar.* Tasarı, proje.

l. +si 298/145

lay-lay (I): *zf.* Kat kat, tabaka tabaka.

l. 73/22, 164/5, 195/23, 200/11, 216/9,
271/45, 294/32, 342/39)

lay-lay (II): *zf.* Ardına kadar, sonuna
kadar.

l. 345/21, 535/9

lay-lay (III): *is.* Ninni.

l. 477/2, 477/4, 477/8, 477/16, 477/26,
477/36, 477/46, 477/56, 477/66, 477/76

layla: *is.* Ninni.

l. 156, 313/1, 313/3, 462/98, 477

l. +lar 303/52, 312/169, 312/214,
313/61

l. +lara 313/6

l. +larla 313/2, 313/2

l. +ları 312/168, 312/175, 313/15,
313/59

l. +ların 312/94

l. +mı 77/12

l. +mın 312/129

l. +msan 496/28

l. +sı 77/19

l. +sına 313/12

l.+sını 164/3

l. +sının 313/44

layla çal-: *dey.* 1. Uyut-, kandır-. 2. Ninni söyle-.

l. çalan 288/24, 288/27, 312/92, 312/157, 462/49

l. çalaram 156/10

l. çaldı 313/65, 313/67

l. çalır 312/213, 312/215, 312/217, 312/219, 312/221, 312/223, 312/226, 312/228, 312/230, 312/232, 312/235, 312/237, 312/239, 312/241, 312/244, 312/323, 313/7, 313/11, 313/13, 313/17, 313/20

l. çalırdı 334/28, 334/29, 336/48

l. çalsın 246/64

laylay: *is. bk. layla.**

l. 334/28, 334/29

laylay çal-: *dey. bk. layla çal-.**

l. çalır 312/241, 312/244

laylı: *sf.* Kanatlı.

l. 389/1

Lèfort: *is. öz. a.* (1656-1699) François Le Fort. Paralı asker olarak katıldığı Rus ordusunda amiral rütbesine kadar yükselmiştir. Rus Çarı I. Petro'nun yakın arkadaşısıdır.

l. 529/72

Lèfortovo: *is. öz. a.* Rusya'nın başkenti Moskova'nın Lefortovo bölgesinde bulunan hapisane. Halil Rıza Ulutürk bu hapishanede 8 ay 13 gün tutuklu kalmıştır.

l. 360/33, 380/10, 454/1, 456/41, 460/28, 467, 488/17, 488/20, 500/32, 529, 529/1, 529/42

Lèhler: *is. öz. a.* Polonyalılar.

l. +e 240/43

Lènin: *is. öz. a.* (1870-1924) Vladimir İlyiç Ulyanov. Sovyetler Birliğinin kurucusu.

l. 36/2, 36/7, 36/17, 36/20, 36/21, 36/24, 36/41, 36/48, 36/49, 36/51, 37/45, 37/46, 37/58, 37/70, 37/92, 37/93, 37/101, 37/107, 41/32, 60/89, 108

l. +den 36/26

l. +e 36/23

l. +i 37/82

l. +in 21/36, 37/60, 37/83, 37/84, 37/85, 37/90, 37/92, 37/111

l. +le 7/24, 36/66

l. +siz 36/19

Lèninçi: *is.* Lenin sempatizanı.

l. +çi 36/36, 39/237

Lèningrad: *is. öz. a.* Günümüzde Rusya Federasyonu sınırları içerisinde bulunan, 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte adı St. Petersburg olarak değiştirilen şehir.

l. 308/10

lènt: *is. Rus.* Şerit, bant.

l. +lere 520/24

Lèonid: *is. öz. a.* (1899-1966) Giorgi Leonidze. Gürcü şair ve yazar.

l. +i 454/50

Lèonidze: *is. öz. a. bk. Lèonid.**

l. 165/10

Lèrmontov: *is. öz. a.* (1814-1841) Mihail Yuryeviç Lermontov. Rus şair ve yazar.

l. 480

Lèv Tolstoy: *is. öz. a.* (1828-1910) Lev Nikolayeviç Tolstoy. Rus yazar.

l. 294/268

lèy: *is. hay. b.* Çaylak. (*milvus migrans*)

l. 363/39, 405/13

lèysan: *is.* Nisan yağmuru, sağanak yağmur.

l. 96/22, 307/13, 355/429, 411/45, 495/9, 527/43, 527/46

l. +da 523/26

l. +dırmı 355/429,

l. +ı 39/95, 90/52, 325/26, 530/62

l. +lar 319/22, 371/11, 527/42

l. +lara 521/9

l. +larda 355/310

l. +ların 151/23

leb: *is. Far.* Dudak.

l.+lerinden 305/49

leçek(y): *is.* Çiçeklerin taç yaprağı.

l. 398/4, 416/15, 427/62

l. +leri 12/6, 281/16,

l. +lerim 159/33,

l. +lerin 512/11

l. +yi 35/17

l. +yinde 375/7, 520/93

leçek-leçek: *sf.* Yaprak yaprak.

l. 461/46

leçekli: *sf.* Taç yaprakları olan.

l. 376/47

lefz: *is. Ar.* Kelime, söz.

l. +i 296/105

l. +ile 296/106

lehle-: *f.* Nefes nefese kal-, sık sık ve kesik kesik soluk alıp ver-.

l. -yen 294/115

lehze: *is. Ar.* Göz açıp kapayıncaya kadar geçen zaman, an.

l. 163/23, 294/162, 437/69, 462/72

l. +de 220/8, 308/3

l. +den 333/61

l. +si 289/21

lein: *sf. Ar.* Lanetli, lanetlenmiş.

l. 252/50, 355/705

lek: *is.* Evlek. Sebze, meyve vb. ekmek için dörtgen şeklinde veya uzun olarak işlenmiş ayrılmış alan.

l. 184/10, 194/19, 301/40, 410/9,

l. +e 292/198,

l. +ime 301/41

l. +ler 18/2, 18/2, 302/8, 309/7, 519/18, 519/19

l. +lerde 128/8, 128/8,

l. +leri 281/12, 312/240, 526/36, 526/36

l. +lerime 526/8

l. +lerin 35/5, 35/29, 431/5,

l. +lerini 290/477,

lekbelek: *zf.* Evlek evlek.

l. 187/13

lekden-leke: *zf.* Evlekten evleğe.

l. 128/3

leke yah-: *dey.* Birinin namusuna şerefine dokunacak sözler söyle-.

l. yahırlar 228/57

l. yahırlar 351/51

l. yahır 260/18,

l. yahmağ 235/7

lelek(y): *is.* 1. Kuşların kanat ve kuyruklarında bulunan uzun beyaz tüy. 2. Süs için başa takılan tüy.

l. 131/22, 164/43,

l. +leri 116/49, 294/9

l. +lerimdir 112/8,

l. +yimiz 344/16

l. +yinde 290/426

lelekli: *sf.* Tüylü.

l. 298/26

le'l: *is.* Ar. Kırmızı renkli kıymetli taş, yakuta benzeyen taş.

l. 195/24, 290/483, 292/67, 292/68, 294/281, 312/806, 355/864, 414/57, 438/79, 479/22

l. +den 484/6

l. +di 459/24

l. +e 494/62, 505/17, 505/20, 528/24, 528/70, 532/27

l. +i 312/727, 343/8, 395/26, 438/64, 453/34, 492/25

l. +ine 135/10

l. +sen 219/46, 312/53

leleyün (lelöyün): *sf. kon.* Açgözlü.

l. +ler 525/47

leng: *sf. Far.* 1. Ağır, yavaş. 2. Topal, aksak.

l. 189/14, 195/8, 195/8, 312/155, 315/52, 425/36, 438/36

l. +di 296/132

l. +em 168/6,

lenger: *is. Far.* 1. Bayrak direği. 2. Dalga

l. +i 39/33, 143/8, 342/20, 400/10, 471/27, 488/9

l. +ile 102/17, 116/19

l. +inden 270/28, 448/16

l. +iyem 260/30

lenger vur-: *dey.* Sallan-.

l. vura 236/51

l. vuran 296/87, 482/35

l. vurur 39/1, 354/12

lengerlen-: *f.* Hareket et-, yalpala-, kımıl-da-.

l. –di 199/5, 334/13, 388/61, 452/19

l. –ecek 369/48

l. –en 308/89, 312/468, 358/50, 364/5, 385/5, 402/34

l. –ib 131/33

l. –ir 160/49, 210/41, 345/27, 355/86, 355/383, 365/31, 451/5, 507/4

l. –sin 376/71

lengerli: *sf.* Dalgalı.

l. 199/36

l. 199/36, 211/22

l. +dir 277/11, 338/11

lengi-: *f.* Gecik-.

l. –medin 316/25

lengit(d)-: *f.* Geciktir-.

l. –e 324/132

l. –erem 413/9

l. –ir 94/34

l. –irsen 273/11

Lenkeran: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın güney bölgesinde bir şehir.

l. 298/40, 361/25, 402/62, 486/6

l. +ımda 291/485,

l. +ımı 73/8,

l. +ın 380/18,

Lenkeranlı: *sf.* Lenkeranlı şehrinden olan.

l. 345/50

lepe (I): *is.* 1. Küçük dalga. 2. Kütle, kar tanesi.

l. 31/6, 36/49, 63/33, 181/178, 309/25, 309/25, 380/28, 461/62, 461/62

l. +ler 25/4, 67/55, 116/35, 304/42,

l. +lere 126/41

l. +leri 116/59, 140/19, 294/79

l. +lerimdir 68/18,

l. +lerin 304/16, 534/28

l. +lerinin 77/76

l. +lerle 311/41

l. +m 276/4

l. +msen 279/10

l. +n 10/15,

l. +ni 187/8, 373/11

l. +si 146/21, 185/10, 342/49, 427/69

l. +sinde 335/162

lepe (II): *is.* Ceviz, fındık, badem gibi kabuklu meyvelerin içi.

l. +ni 290/466

l. +si 34/28, 290/464, 460/8, 510/23

l. +sine 142/10,

l. siyik 312/478

lepe-lepe: *zf.* 1. Lapa lapa. Kar şeklinde. 2. Dalga dalga.

l. 61/6, 290/6, 290/6, 312/99, 345/48, 349/24, 355/181, 519/7

lepedöyen: *is.* Devamlı olarak dalgalı olan sahil.

l. 395/17, 438/55

l. +de 130/1

l. +den 340/3

l. +e 304/87

l. +miş 177/24

lepele-: *f.* Dalgalandır-.

l. -yer 313/95

lepelen-: *f.* 1. Dalgalan-. 2. *mec.* Kımılda-.

l. 63/41

l. -di 312/721, 409/7, 504/169

l. -en 119/17

l. -er 74/5

lepli: *sf.* Dalgalı.

l. 347/82

Letif: *is. öz. a.* (1906-1991) Latif Kerimov. Azerbaycanlı ressam ve halı sanatçısı.

l. 312/35

letif: *sf. Ar.* Yumuşak, hoş.

l. 14/46

Letif Kerim: *is. öz. a. bk. Letif.**

l. 306/86

l. +den 536/264

l. +i 306/34

levend: *is. Yun.* Aylak, işsiz güçsüz, serseri.

l. +de 290/402

l. +leri 392/28

Lezgi: *is. öz. a.* Kafkasya'da Rusya ile Azerbaycan sınırı üzerinde yaşayan müslüman bir halk.

l. 271/43, 347/48

l. +dir 355/539

l. +nin 324/114

l. +ye 347/45

lğa bat-: *f. mec.* Gırtlığına kadar kötü şeylere bulaş-.

l. batanları 323/48

liana: *is. Fr. bit b.* Sarmaşık. (*hedera helix*)

l. 109/5

libas: *is. Ar.* Elbise.

l. 157/28

l. +ı 6/15, 312/146

l. +ında 4/35, 4/38

lift: *is. İng.* Asansör.

l. +imiz 359/26

liliput: *is. İng.* Cüce.

l. 251/10

lilli: *sf.* Bulanık, balçıklı, çamurlu.

l. 77/56, 417/33

lilpar: *is. Far. bit. b.* Nilüfer. (*nymphaea*)

l. 12/55

limonad: *is.* Limonata.

l. 155/33

ling: *is.* Manivela.

l. 123/62,

l. +i 175/2, 300/16, 307/28

linza: *is. Alm.* Lens. Dürbün ve gözlük gibi optik cihazlarda kullanılan ortası şişkin kenarlı ince cam.

l. 396/24, 396/25

l. +lar 396/9

l. +nı 396/23

linzaşünas: *is. Alm. Far.* Lens uzmanı.

l. 396/33

Litgazeta: *is. Rus. öz. a.* Sovyetler Birliği döneminde yayımlanan edebiyat gazetesi.

l. 346/37, 355/690

Litva: *is. öz. a.* Litvanya.

l. 346/25

loja: *is. Fr.* Loca.

l. +lardan 207/8, 515/72

l. +ları 290/513,

l. +ların 312/494

lom-lom ud-: *dey.* Hızlı hızlı, açgözlü bir şekilde ye-.

l. udan 293/45

l. udanda 377/20

l. udurlar 347/4

Loriğan: *is. Fr. öz. a.* Fransa menşeli bir kadın parfümü markası.

l. 422/41

loş: *sf. hlk.* Uyuşuk, gevşek, cansız.

l. 295/24

lovğalan-: *f.* Övün-, kibirlen-.

l. 290/538

l. -ma 332/16

lovğalgı: *is.* Kendini övme, kibirlenme.

l. 321/5

l. +dan 425/2

lovlu: *sf.* Sıkıntılı, dertli.

l. 306/11

lök: *is. kl.* Deve yavrusu.

l. +e 312/104

lökkülde-: *f.* Titre-, kıymılda-.

l. -yen 305/101

lövber sal-: *dey.* Bir yeri mesken tut-.

l. salın 532/66

lövhe: *is. Ar. 1.* Yazı tahtası. 2. Levha.

l. 47/40

l. +de 290/153

l. +deki 108/3

l. +ler 77/86

l. +lere 520/119, 520/156

l. +ni 126/43, 426/57, 447/50

l. +nin 47/45

l. +sinden 535/60

l. +sine 145/26

l. +ye 295/41

limu: *is. Yun. bit. b.* Limon. (*citrus limonum*)

l. 16/11

Lutsi Yuli Maksim: *is. öz. a.*
(217/220-238) Gaius Julius Verus Maximus.
Roma İmparatoru.

l. 298/19

Luvr: *is. öz. a.* Louvre Müzesi.
Fransa'nın başkenti Paris'te bulunan
dünyanın en büyük sanat müzesi.

l. +u 190/18, 536/87

lüğet: *is. Ar.* Sözlük.

l. 296/30, 312/665

l. +im 141/16

l. +indeki 536/241

l. +ini 139/51

l. +mi 141/15

lüle: *is. Far.* 1. Namlu, 2. Boru.

l. +de 354/2

*l. +si 325/8, 367/15, 399/7, 410/5,
424/29, 425/22, 472/24, 515/14, 534/15*

l. +sidir 355/120

l. +sile 474/27

l. +sinde 364/16

l. +sinden 39/175, 355/437

l. +sine 406/9

*l. +sini 32/29, 352/42, 352/43, 354/1,
364, 390/55, 490/30*

l. +yi 390/55

l. +yim 408/9

lülek(y): *is.* Boru.

l. +den 437/69

l. +yi 380/9

l. +yim 408/9

lüleli: *sf.* Namlulu.

l. 355/439, 487/2

lüle-lüle: *zf.* Boruya benzer, boru gibi.

l. 25/9, 358/1, 444/5

lümek: *sf.* Kuyruksuz.

l. 294/248

lütğanad: *sf.* Tüysüz, çıplak kanat.

l. 526/71

lüt-üryan: *sf. mec.* Yoksul, fakir.

l. 363/60

M

macal: *is. Ar.* Fırsat, imkân.

*m. 114, 143/35, 262/45, 292/140,
309/90, 355/778, 355/782, 355/843, 355/843,
363/15, 363/15*

m. +dı 114/2, 114/5

m. +ı 217/50

m. +ım 151/1

m. +ın 162/14

m. +ında 494/30

m. +mı 462/8

macal gez-: *dey.* Fırsat ara-.

m. gezir 258/35, 450/6

macal tap-: *dey.* Fırsat bul-.

m. tapağ 309/85

m. tapan 181/17, 319/41

m. tapdı 290/166

m. tapdımı 365/36

m. tapmağa 119/50

m. tapmamış 121/5, 300/11

m. tapmasan 209/55

m. tapsa 294/201, 528/34

m. tapsam 247/43, 275/3

m. tapsan 206/33, 435/8

macal vèr-: *dey.* Fırsat ver-.

m. vèr 190/20

m. vèrme 324/31

m. vèrmediler 231/2, 231/5

m. vèrsek 479/39

m. vèrsen 293/78

maç: *is. kon.* Öpüş, öpme.

m. +ına 142/33

mader: *is. Far. kl.* Anne.

m. 294/216

Madlèn Riffo: *is. öz. a.* (1924-...)

Madeleine Riffaud. Fransız şair, gazeteci.

m. 424, 424, 424/42, 451

madmazèl: *is. Fr.* Gayri müslim kadınlar için hanım anlamında kullanılan söz.

m. 290/143

madonna: *is. İt.* Katoliklerde Hz. Meryem'e verilen ad, onun heykeli veya tablosu.

m. 41/50

mafa: *is.* Tabut, sal.

m. +sı 290/441

mağar: *is. fo. hlk.* Düğün çadırı.

m. 292/19

m. +dı 520/112

mağmın: *sf.* Dermansız, zayıf.

m. 526/36

mağmun: *sf. bk. mağmın.**

m. 334/52

Mağdalina: *is. öz. a.* Tövbekar Magdalene. İtalyan ressam Tiziano Vecellio'nun 1531 yılında yaptığı eseri.

m. +nı 41/65

mağğaş: *is. Ar.* Cımbız.

m. 355/680, 355/688

mağnit: *is. Yun.* Mıknatıs. 2. *mec.* Cazibe gücüne sahip olan şey.

m. 138/1, 200/32, 536/328

m. +in 454/119

m. +le 150/50

mağnito(a)fon: *is. Yun.* Teyp.

m. 308/83, 402/52

m. +u 224/7, 376/18

mahnı: *is.* Şarkı.

m. 67/10

m. +lar 7/33

mahud: *is.* Çuha.

m. 312/619, 315/30

m. +dan 91/5

mahur: *is. müz.* Azerbaycan klasik muğamlarından birinin adı.

m. +san 427/155

maili: *sf. Ar.* Meyilli.

m. 95/26

Maksim Ğorki: *is. öz. a. bk. Ğorki.**

m. 500/26

Mak(ğ)sud Şeyhzade: *is. öz. a. (1908-1967) Maksud Şeyhzâde. Özbek edebiyatında önemli eserler vermiş Azerbaycan asıllı şair ve yazar.*

m. 307/91

m. +nin 204

maladès: *ünl. Rus. Aferin.*

m. 290/347, 290/353, 350/87

Malıgi: *is. öz. a. (1887-1918) İvan Vasilyeviç Malygin. 26 Bakü Komiseri'nden biri.*

m. +nin 39/39

mama: *is. İng. Anne.*

m. 294/207, 294/216

mamır: *is. bit. b. Yosun. (bryophyta)*

m. 239/32, 298/7, 462/66, 516, 516/2, 516/15, 516/23, 516/25, 516/40

m. +a 516/35

m. +dı 290/585

m. +la 529/79

m. +lara 299/22

m. +lardan 316/18

mamırlan-: *f. Yosunla-.*

m. -mış 316/3

mamırlı: *sf. Yosunlu.*

m. 81/34, 359/31

mamlımatan: *is. kon. Beyaz tenli, akça pakça.*

m. 312/643

man: *is. kon. Kusur.*

m. 506/37, 506/37

Manas: *is. mit. öz. a. Türk mitolojisinde Kırgızların efsanevi hakanı.*

m. +am 240/55

Manas dağı: *is. coğ. a. Orta Asya'da bulunan Talas Ala dağlarının en yüksek noktası.*

m. 312/498

manat: *is. Sl. Azerbaycan para birimi.*

m. 234/11, 346/72

mandarin: *is. bit. b. Mandalina. (citrus nobilis)*

m. 47/56

mandat: *is. Lat. Bir şahsın bir konuda yetkili olduğunu gösteren belge, kart.*

m. +lar 40/19

manitor: *is. İng. Ekran.*

m. 520/25

m. +u 471/2

manjèt: *is. Fr. Elbise kollarının çift katlı kısmı, kolluk, manşet.*

m. +i 312/617, 312/618, 312/618

m. +lerin 273/49

Mannèrhèym seddi: *is. öz. a. Mannerheim Hattı. Finladiya'nın Sovyetler Birliği saldırılarına karşı oluşturduğu askeri savunma hattı.*

m. 255/31

Mantaşov: *is. öz. a.* (1913-1982)
Geray Mantaşov. II. Dünya Savaşı
döneminde Nazi Almanyasının desteği ile
Azerbaycan'ın bağımsızlığı için mücadele
eden Azerbaycan lejyonunun üyesi.

mant(i)yor: *is. Fr.* Tesisatçı.

m. 84/56, 290/135, 290/172

Marağa: *is. öz. a.* Meraga. İran'ın
Doğu Azerbaycan eyaletine bağlı bir şehir.

m. 69/28

marağlandır-: *f.* Heveslendir-.

m. -ır 153/13

marağlı: *sf.* İlginç.

m. 307/66, 332/57, 426/58

m. +dır 296/33, 312/633

Maral Göl: *is. coğ. a.* Azerbaycan'daki
Murovdağ'ında bulunan göl.

m. 95

m. +e 304/26, 465/18

m. +ü 312/2

m. +ümde 505/33

m. +üsen 95/23

maralşünas: *is.* Geyik uzmanı.

m. 294/102

Marat: *is. öz. a.* (1743-1793) Jean-Paul
Marat. Fransız bilim insanı, politikacı ve
gazeteci.

m. 2/34

m. +dı 388/41

marığ(ğ): *is.* Pusu.

m. +a 290/412, 324/17

m. +dadır 365/25

marıtla-: *f.* Pusuda bekle-.

m. -yan 292/117

markalı: *sf.* Damgalı.

m. 141/5, 272/7, 351/75

Marksplas meydanı: *is. öz. a.*
Almanya'nın başkenti Berlin'de ünlü filozof
Karl Marks'ın adının verildiği meydan.

m. +ında 532/13

marşal: *is. Fr.* Mareşal.

m. 514/24, 523/120

m. +lar 426/56

m. +lardan 520/132

m. +ları 252/28, 290/83, 392/33

marş(u)rut: *is. Alm.* Güzergâh.

m. 337/9

martèn soba: *is. Fr.* Çelik eritmek için
kullanılan özel soba.

m. +larında 290/64, 397/19

Martınov: *is. öz. a.* (1815-1875)
Nikolay Solomonoviç Martınov. Şair Mihail
Lermontov'u düello esnasında öldürmesi ile
bilinen Rus subay.

m. +ları 480/33

Martin Lutèr: *is. öz. a.* (1483-1546)
Alman din adamı ve Protestanlığın kurucusu.

m. 532/51

masabeyi: *is.* Misafirlik, ziyafet
meclislerini idare eden kimse.

m. 204/37, 292/77

Masallı: *is. öz. a.* Azərbaycan'da bir şəhir.

m. 298/43

Massagət: *is. öz. a.* Orta Asya'nın kadim halklarından biri.

m. 307/37

mastava: *is.* Bulgur, piriç, et ve çeşitli sebzeler karıştırılarak yapılan bir Özbek çorbası.

m. 137/30

maşın: *is. Fr. Lat.* 1. Makine. 2. Araba.

m. 176/18, 201/14, 292/97, 292/102, 310/125, 310/125, 312/368, 355/114, 355/740, 365/15, 425/11, 425/11, 425/14, 528/1

m. +a 304/63, 334/47, 355/212, 425/5

m. +da 312/101, 312/114, 312/114, 355/391, 355/392, 497/48

m. +ı 44/5, 44/10, 248/7, 312/351, 321/49, 355/182, 355/761, 355/766, 404/1, 425/37, 425/43, 451

m. +ın 335/95

m. +ına 451

m. +ında 312/346

m. +la 201/17, 290/273, 292/103, 312/344, 355/323

m. +lar 225/9, 230/24, 292/101, 292/245, 299/38, 334/43, 336/1, 336/11, 337/66, 355/39, 355/47, 355/129, 526/93

m. +lara 355/805

m. +larda 355/46, 355/46

m. +ları 355/37, 355/171, 355/633, 355/26

m. +ların 84/8, 292/124, 351, 355, 355/108, 355/456, 355/458

Maştağa: *is. öz. a.* Bakü'nün Sabuncu bölgesine bağlı bir yerleşim yeri.

m. 360/25

mat èle-: *dey.* Yen-.

m. èlemek 312/751, 312/751

matah: *is. Ar.* Kıymetli.

m. 312/636

mat ğal-: *dey.* Hayret et-, şaşır-.

m. ğalıram 216/69

matışka: *is. Rus.* Anne.

m. 312/653

mat-meettel: *zf.* Hayretle, şaşkınlıkla.

m. 360/63

mat ol-: *dey.* Yenil-.

m. oldu 340/64

Matrosov: *is. öz. a.* (1924-1943) Aleksander Matveyeviç Matrosov. II. Dünya Savaşı esnasında gösterdiği kahramanlıktan dolayı Sovyet kahramanı ilan edilen er.

m. +a 515/31

m. +unu 351/183

May küçesi: *is. öz. a.* 28 May Küçesi. Bakü'nün Nesimi rayonunda bulunan sokak.

m. +nde 310/27

may: *is. Lat.* Mayıs.

m. 8/15, 477/64

m. +ı 8/2, 8/6

m. +ın 492/1

maya: *is. Far.* Dişi deve.

m. 312/105

mayak(ğ): *is. Rus.* 1. Deniz feneri. 2. *mec.* Yol gösteren, sembol.

m. 229/27, 229/28, 237/27, 237/30, 294/6, 305/24, 306/34, 312/210, 316/36, 400/26, 437/16, 456/31, 469/44, 479/16, 495/19, 520/100

m. +a 69/30, 82/38, 161/26, 161/63, 375/23, 387/43, 388/65, 530/20

m. +dan 370/41

m. +dır 81/39

m. +ı 47/87, 90/43, 195/70, 312/497

m. +ıg 300/37

m. +larına 44/24

m. +san 210/4, 237/27, 237/30, 278/22

Mayakovski: *is. öz. a.* (1893-1930) Vladimir Vladimiroviç Mayakovski. Rus fütürist şair.

m. 269/38

mayag: *is. Rus. bk. mayak.**

m. +lar 30/6

m. +ların 30/5

maymağ: *sf.* Akılsız, ahmak.

m. 345/19

m. +lara 207/26

maze: *is.* Anne.

m. 294/216

mè'yar: *is. Ar.* Ölçü, ayar.

m. 51, 92/5, 294/28, 294/29, 506/34

m. +ı 153/29, 267/18

m. +ın 247/31

mèdal: *is. İt.* Madalya.

m. 159/18, 231/35, 231/38, 249/17, 290/346, 329/35

m. +a 290/350, 319/11

m. +ın 249/17, 266/13

m. +ına 455/77

m. +ları 264/39

m. +larını 291/78

mèdallan-: *f.* Madalyalan-.

m. -muş 293/79

mèdallı: *sf.* Madalyalı.

m. 117/17, 527/17

mèh: *is. Far.* Meltem rüzgârı.

m. 12/12, 18/7, 18/8, 18/31, 18/32, 124/37, 125/20, 126/23, 185/3, 220/1, 220/17, 313/96, 321/35, 416/13, 429/23

m. +di 207/43, 213/50, 275/35

m. +dim 482/18

m. +e 434/16, 511/47, 520/94

m. +i 21/11, 145/34, 355/627, 514/41

m. +in 503, 503/3, 503/23

m. +inden 107/16

m. +ine 485/30

m. +ini 177/22, 195/13, 305/88

Mèhdi Hüsèyn: *is. öz. a.* (1909-1965) Mehdi Hüseynov. Azerbaycanlı yazar.

m. 291/369

m. +e 78

m. +i 78/72

m. +nin 78/73

Mèhdi Hüsèynzade: *is. öz. a.* (1918-1944) Mehdi Hüseynzade. Sovyetler Birliğı savaş kahramanı, ressam.

m. 78/73

m. +ni 78/71

m. +nin 1, 39/201

Mèhdi Memmedov: *is. öz. a.* (1918-1985) Azərbaycanlı aktör ve yönetmen.

m. 207/42, 213/52, 213/54, 231/56

m. +un 213

mèhman: *is. Far.* Misafir.

m. 75/8, 135/1

m. +ı 60/24

m. +ım 67/27

m. +ıyam 449/43

mèhmanhàna: *is. Far.* Misafirhane.

m. +sında 337

mèhr: *is. Far. kl.* Sevgi, aşk.

m. 90/51, 281/31

m. +e 392/10, 411/65

m. +i 294/26

m. +imi 267/57

m. +in 87/5, 276/11, 284/4

m. +ine 379/12, 397/28

Mèhri: *is. öz. a.* Sovyetler Birliğı döneminde Levon Mirzoyan tarafından Ermenistan'a bağlanmış bölge.

m. +ni 536/299

mèhriban: *is. Far.* Samimi, muhabbetli.

m. 8/72, 20/29, 75/42, 138/44, 219/41, 279/16, 299/48

m. +dır 150/29, 536/71

m. +ım 119/37, 224/16, 285/2, 510/2

m. +inin 201/56

m. +san 312/263

mèhribanca: *zf.* Dostçasına.

m. 83/2

mèhr-ülfe: *is. Ar.* Sevgi, muhabbet.

m. 328/17

Mènşèvik: *is. Rus. öz. a.* Lenin karşıtı antikomunistler.

m. +i 39/241

mèr-mèyve: *is.* Meyveler.

m. 360/13, 360/103

mèşe: *is. Far.* Orman.

m. 16/19, 343/13

m. +den 15/9

m. +ler 21/5, 21/6

mèşelik: *is.* Ormanlık.

m. 21/1

mèy: *is. Ar.* İçki, şarap.

m. 105/3, 181/32, 287/7, 292/162, 292/164, 292/167, 355/713, 443/20, 532/45

m. +i 137/35, 287/15, 355/716, 376/27

mèydon: *is. Far.* Meydan.

m. 312/448

mèyit(d): *is. Ar.* Ceset, ölü.

m. 345/4, 355/396, 355/533, 355/541

m. +*dir* 203/20, 324/27

m. +*iniz* 261/49

m. +*leri* 484/18

mèyidhana: *is. Ar. Far. Morg.*

m. 355/532, 360/27

mèyne: *is. bit. b. Üzüm asması.*

m. +*ler* 67/9, 186/10

m. +*lere* 67/10

me'de: *is. Ar. anat. Mide.*

m. +*mizde* 355/477

m. +*si* 312/76, 347/28

m. +*sinden* 312/76

me'deli: *sf. Mideli.*

m. 313/55

me'ruze: *is. Ar. Konuşma, bildiri.*

m. 315/79, 341/139

me'ruzeçi: *is. Konuşmacı.*

m. 62/3

Me'sud Elioglu: *is. öz. a. (1928-1973)*
Azerbaycanlı akademisyen ve yazar.

m. +*nu* 442/19

me'yus: *sf. Ar. Ümitsiz.*

m. 113/8

mecmey: *is. Ar. Büyük sini, tepsi.*

m. 100/77

mefkure: *is. Ar. Ülkü, ideal.*

m. +*lerin* 335/99

m. +*sine* 118/78

meftil: *is. Ar. Tel.*

m. 310/12, 429/52, 468/49

m. +*in* 189/26

m. +*le* 146/45, 424/28

m. +*ler* 200/16, 424/6, 530/76

m. +*lere* 309/42, 351/48

m. +*leri* 128/24, 355/934, 358/48,
424/44, 444/23, 469/39

m. +*lerin* 119/22, 309/43

m. +*lerle* 272/43, 351/141, 525/59

meftilli: *sf. Telli.*

m. 157/43, 457/14, 494/76

meftun: *sf. Ar. Tutkun, vurgun.*

m. 312/634

meğz: *is. Far. mec. Öz, esas.*

m. +*i* 180/20, 296/74, 312/748

m. +*ine* 137/40

m. +*iyem* 352/31

meğber: *is. Ar. Mezar.*

m. +*imin* 504/71

m. +*ini* 257/7

meğbere: *sf. Ar. Türbe, anıt.*

m. +*de* 444/44

m. +*m* 69/9

m. +*ne* 462/215

m. +*si* 69, 139/88

m. +*sinde* 39/272, 39/273

meğrib: *is. Ar. Batı.*

m. +*e* 45/30

mehbes: is. Ar. Hapishane.

m. 43/13, 146/67, 392/15, 402/44, 415/16, 501/9, 520/65, 530/78, 534/4

m. +de 319/17, 415/37, 415/40, 513/19

m. +deyem 354/6

m. +e 438/78

m. +i 426/30, 496/66, 506/22

m. +im 387/8, 489/13

m. +in 464/12

m. +ini 456/41

m. +lerde 370/62

m. +leri 401/37

mehbes sal-: *dey.* Hapse düşür-.

m. saldırlar 43/13

mehbus: is. Ar. Tutuklu.

m. 3/3, 520/65

m. +un 529/103

mehdud: *sf.* Ar. Sınırlı.

m. 305/59

mehdudlaş-: *f.* Sınırlı hale gel-, sınırlan-.

m. -anda 437, 437/89, 437/95

meheccer: is. Ar. Korkuluk, parmaklık.

m. +lerin 529/80

mehel göy-: *dey.* Saygı göster-.

m. goymayanları 232/36

Mehammed Emin: is. öz. a. (1884-1955) Mehmet Emin Resulzade. Azərbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı.

m. 322/21, 402/65

Mehammed Hadi: is. öz. a. (1879-1920) Muhammed Hadi. Azərbaycanlı şair və yazar.

m. 342/60

m. +den 352/4

Mehammed (Hatemi) Tantekin: is. öz. a. (1935-2016) Azərbaycan bağımsızlık hareketinin öcülerinden və “Çenlibel Teşkilatı”nın kurucusu.

m. 533/67

m. +in 346/43

Mehammed Resulzade: is. öz. a. bk. **Mehammed Emin.***

m. +nin 528/75

Mehseti: is. öz. a. (1089-1160) Mehseti Gencevi. Türk kadın şair.

m. 69/8, 246/58

m. +nin 294/275, 312/45

mehver: is. Ar. Eksen.

m. +em 341/72

m. +ini 91/36

m. +iyem 190/3

mehz: *zf.* Ar. Özellikle.

m. 351, 446/6

mehmer: is. Ar. Kadife.

m. 37/3, 73/13

m. +e 516/5

m. +ine 313/193

mehvi: *sf.* Ar. Gizli.

m. 381/12

mekkar: *sf. Ar. Hilekâr, düzenbaz.*
m. 355/519
mekr: *is. Ar. Hile.*
m. 454/35
m. +e 270/39
m. +i 310/75
mekrli: *sf. Hileli.*
m. 228/61, 351
mekrsiz: *sf. Hilesiz.*
m. 104/39
melahetli: *sf. Güzel, hoş.*
m. 313/3
meles: *sf. Ekşi.*
m. 47/51
melëyke: *is. bit. b. Bir armut çeşidi.*
m. 290/482
Melikmemmed: *is. hlk. Azerbaycan halk masalı.*
m. 312/636
melul-müşgül: *zf. Sıkıntılı, ağlamaklı.*
m. 320/1, 356/10
Memmedhanlı Enver: *is. öz. a. (1913-1990) Enver Mehmethanlı. Azerbaycanlı yazar ve şair.*
m. +i 342/69
Memmedli Mürşüd: *is. öz. a. (1939-2006) Mürşüd Mehmetli. Azerbaycanlı akademisyen ve politikacı.*
m. +üme 530/63
mengirle-: *f. kon. Kapıver-, ele geçir-.*

m. -ye 236/11
m. -yib 351
m. -yirler 290/507
merdane: *zf. Far. Yiğitçe, kahramanca, mertçe.*
m. 248/16, 371/33
m. +dir 181/82
m. +ler 536/330
Merdekan: *is. öz. a. Mardakan. Bakü'de bir semt.*
m. 67/33, 240/7, 355/377
m. +amı 425/48
m. +dan 285/31
merdimazar: *sf. Far. Kalp kiran, fenalık eden, kötü.*
m. 371/10
Merend: *is. öz. a. İran'ın Doğu Azerbaycan eyaletine bağlı bir şehir.*
m. +in 146/25
meretz: *is. Ar. Hastalık.*
m. 210/28, 233/47, 294/234, 329/1, 355/477
m. +den 291/527
m. +dir 355/646
m. +e 355/508, 504/272, 510
m. +i 202/58, 291/435
m. +ini 292/143, 355/929, 421/22
m. +iymiş 529/71
m. +lerin 504/274
merhele: *is. Ar. Aşama, devre.*

m. 249/1, 249/2, 342/44, 352/56,
530/10, 530/10

m. +de 355/735

m. +dir 320/20

Merrih: *is. Ar. astr. öz. a.* Mars.

m. +de 324/97

merz: *is. Far.* Sınır.

m. 536/136

m. +ler 536/135

mesel: *is. Ar.* Atasözü, özlü söz.

m. 320/3, 321/2, 328/27

m. +i 484/2

Mesheti Türkleri: *is. öz. a.* Ahıska
Türkleri.

m. +nin 355/638

meslehet: *is. Ar.* Tavsiye.

m. 290/463, 372/11

meslek: *is. Ar.* Ülkü, ideoloji.

m. 3/53, 36/31, 79/21, 94/21, 249/18,
450/62, 536/326

m. +den 43/9

m. +di 43/8

m. +e 161/64

m. +i 85/12

m. +imi 278/5

m. +imin 47/86, 112/33, 280/51, 507/14

m. +in 261/21, 341/107

m. +inden 308/49

m. +inin 232/19, 233/17, 307/11

m. +inle 55/45

m. +ler 536/28

meslekdaş: *is. Ar. Far.* Ülküdaş,
fikirdaş.

m. +ımı 328/35

m. +larım 533/43

mesleksiz: *sf.* Ülküsüz, ideolojisiz.

m. +lere 267/37

Mestan Güner: *is. öz. a.* (1935-2010)
Azerbaycanlı şair, gazeteci, radyocu ve
televizyoncu.

m. 360/2

mesti-humar: *is. Ar.* Neşelenme, mest
olma, mutluluktan sarhoş olma.

m. +am 52/1

meş'el: *is. Ar.* 1. Meşale. 2. *mec.*
Kılavuz.

m. 37/49, 39, 39/168, 39/189, 39/194,
39/289, 47/86, 89, 89/29, 89/36, 89/50,
103/33, 294/44, 299/26, 301/69, 305/12,
307/8, 310/129, 312/58, 312/469, 315/54,
415/14, 455/35, 462/192

m. +dir 39/45, 73/18, 462/171, 489/6

m. +e 39/156, 213/15, 416/26, 527/39

m. +em 171/25

m. +i 89/48, 101/21, 290/237, 312/60,
355/673, 355/673, 380/22, 390/46, 515/48,
520/30

m. +idir 39/307, 92/2

m. +im 39/255

m. +imdir 74/26

m. +imin 489/7, 489/10

m. +imsen 381/60

<i>m. +in</i> 39/10, 39/188, 207/15	<i>m. +in</i> 292/150
<i>m. +iniz</i> 89/31	metbuat: <i>is. Ar.</i> Basın.
<i>m. +isen</i> 210/16	<i>m.</i> 270/19, 323/84
<i>m. +iydi</i> 108/41	metleb: <i>is. Ar.</i> Arzu, istek.
<i>m. +iyem</i> 320/33, 342/68, 467/39	<i>m. +den</i> 291/166
<i>m. +le</i> 89/42, 89/44	<i>m. +imi</i> 106/38
<i>m. +ler</i> 89/38	<i>m. +ine</i> 262/70
meş'eldar: <i>sf. Ar. Far. kl.</i> Meşaleci.	<i>m. +lere</i> 210/14
<i>m.</i> 200/61	<i>m. +leri</i> 296/39
<i>m. +ı</i> 207/15	mezar(ı)stan: <i>is. Ar. Far.</i> Mezarlık, kabristan.
meş'elleş-: <i>f.</i> 1. Parla-. 2. Yan-.	<i>m.</i> 313/77, 418/1
<i>m. -en</i> 312/61, 454/66	mezeli: <i>sf.</i> Gönül açan, güldürücü.
Meşedibey: <i>is. öz. a.</i> (1876-1918) Meşedi Azizbeyov. Azərbaycanlı Bolşevik önderi ve marksist.	<i>m.</i> 6/5
<i>m. +in</i> 30/12, 336/6	mezemmet: <i>is. Ar.</i> Sitem, serzeniş, kınama.
meşğ: <i>is. Ar.</i> Talim, antreman, eğitim.	<i>m. +ine</i> 515/18, 515/98
<i>m.</i> 165/7	<i>m. +le</i> 530/70
meşriğ: <i>is. Ar.</i> Doğru.	mezende: <i>is. Ar.</i> Piyasa değeri.
<i>m. +e</i> 45/31	<i>m.</i> 350/21
meşriğecen: <i>zf.</i> Doğuya dek, doğruya kadar.	mığmığa: <i>is. hay. b.</i> Sivrisinek. (<i>culex pipiens</i>)
<i>m.</i> 194/17	<i>m.</i> 309/52
meşveretçi: <i>is.</i> Danışman.	mırtan-: <i>f.</i> Homurdan-, söylen-.
<i>m.</i> 523	<i>m. -ıb</i> 240/9
met: <i>is.</i> Pekmez ağdası.	<i>m. -ırsan</i> 273/15
<i>m. +i</i> 466/85	mızı: <i>sf.</i> Titiz, kaprisli.
<i>m. +ini</i> 351/116	<i>m.</i> 294/252
metbeh: <i>is. Ar.</i> Mutfak.	Midiya: <i>is. öz. a.</i> Medlerin ülkesi, Midya.
<i>m. +de</i> 393/28	

m. +nı 261/12

Midiyabaz: *is.* Medler üzerine uzman olan kimse.

m. 294/167

Mihail Yuryeviç: *is. öz. a.* (1814-1841) Mihail Yuryeviç Lermontov. Rusya İmparatorluğu döneminde yaşamış, Rus şair ve romancı.

m. 480/1, 480/51

mihek: *is. bit. b.* Karanfil. (*dianthus caryophyllus*)

m. 18/6, 18/30

Mikayıl (Mirze): *is. öz. a.* (1947-2006) Azerbaycanlı tiyatrocü ve aktör.

m. 211/34, 211/36, 211/37, 211/40, 211/43, 211/52, 290, 515

m. +ım 211/27

m. +lar 211/52

m. +ni 497/30

Mikayıl Müşfiğ: *is. öz. a.* (1908-1938) Sovyetler Birliği döneminde kurşuna dizilerek öldürülen Azerbaycanlı şair.

m. 267/31

m. +e 49

m. +imden 352/47

m. +imin 355/906

mikroov (mikrodom): *is. Rus.* Küçük ahşap ev.

m. +dan 313/8

Mil: *is. coğ. a.* Mugan Ovası. Bir bölümü Kuzey Azerbaycan'da bir bölümü ise Güney Azerbaycan'da bulunan ova.

m. 71/5, 290/354, 422/56, 485/20

m. +den 65/45, 292/21

m. +e 52/18, 80/81, 505/29

m. +i 37/95

m. +im 200/3, 291/480, 346/34, 494/36

m. +imden 290/453

m. +imi 39/225, 377/20

m. +imin 66/40

m. +imsin 496/16

m. +in 34/40, 460/26

mil dur-: *dey.* Hazır ol vaziyetinde durup emir bekle-.

m. durub 248/11

milçek(y): *is. hay. b.* Karasinek. (*stomoxys calcitrans*)

m. 290/82, 321/22, 339/41, 355/476, 378/46, 410/6

m. +yi 241/2

milemil: *sf. Ar.* Çizgili.

m. 315/29

milis: *is. Lat.* Polis.

m. 290/508, 341/93

m. +le 290/102

millen-: *f.* Yüksel-, dikil-.

m. -ib 355/38

mil-mil: *sf. Ar.* Çizik çizik, çizgili.

m. 310/5, 314/7, 314/9

mina geraylı: *is. fo.* Azerbaycan'a özgü bir âşık havası.

m. 340/21

minamyot: *is. Rus.* Havan topu.

m. +lar 448/7

Mingeçevir: *is. öz. a.* Azerbaycan'da bir şehir

m. 39/301, 165/29

minillik(y): *sf.* Bin yıllık, bin yıllık devir.

m. 195/71, 300/70, 350/28, 503/46

m. +ler 316/4

m. +yem 341/78, 341/96

m. +yi 369/37

m. +yin 280/49, 303/31, 341/47, 369/36, 530/75

Minkend: *is. öz. a.* Azerbaycan'ın Laçın rayonuna bağlı bir köy.

m. 322/42

m. +in 350/63

min-min: *sf.* Binlerce.

m. 16/52, 32/19, 40/14, 49/21, 60/90, 60/96, 73/27, 92/21, 102/29, 103/30, 113/44, 144/6, 144/7, 145/13, 158/20, 181/112, 207/21, 208/15, 240/44, 251/26, 266/3, 266/20, 266/20, 274/8, 291/371, 292/25, 292/156, 294/71, 294/135, 295/68, 302/39, 304/57, 306/69, 310/119, 312/336, 312/739, 321/12, 321/49, 322/8, 322/44, 323/19, 323/19, 324/47, 350/56, 351/122, 355/101, 355/120, 355/210, 355/305, 355/470, 355/760, 355/828, 357/12, 360/32, 360/135, 365/11, 370/41, 370/59, 374/18, 374/92, 386/9, 388/68, 388/75, 402/38, 409/67, 411/18, 425/80, 426/52, 433/12, 446/18, 448/48, 449/18, 454/39, 458/51, 465/19, 475/40, 481/29, 486/22, 487/14, 487/18,

490/15, 495/4, 495/30, 504/20, 504/206, 505/13, 506/39, 515/50, 519/29, 521/29, 523/125, 526/57, 528/41, 528/77, 529/9, 529/96, 529/101, 530/12, 533/96, 536/180, 536/281

minsifet: *sf.* İki yüzlü, riyâkar.

m. 93/32, 93/35, 329/42

m. +den 205/4

m. +ler 233/39

m. +leri 262/42, 267/42, 482/14

minval: *is. Ar.* Usul, tarz.

m. +la 331/13

mirgezab: *sf. Far. Ar.* Acımasız, zalim.

m. +i 294/184

mir-mitil: *sf.* Çok eski, yıpranmış.

m. 290/351

mirvari: *is. Far.* İnci.

m. 6/12, 69/23, 132/4, 139/4, 155/34, 246/7, 247/20, 247/22, 290/220, 291/489, 292/232, 312/168, 337/29, 459/24

m. +den 335/15

m. +dir 316/62, 341/25, 344/5

m. +im 312/261

m. +lerim 146/34

m. +ni 226/7, 230/59, 292/31

m. +sen 291/309

m. +si 138/7, 138/10

Mirvarid Hanım Dilbazi: *is. öz. a.* (1912-2001) Mirvarid Dilbazi. Azerbaycanlı şair.

m. 484

mirvarileş-: *f.* İncileş-.

m. –en 305/15

Mirzebala: *is. öz. a.* (1898-1959)

Mirza Bala Mehmedzade. Azerbaycanlı gazeteci ve yazar. Mehmet Emin Resulzade'nin kurduğu Musavvat Partisi'nin üyesi.

m. 311/90

Mirze Celil: *is. öz. a.* (1869-1932)

Mirza Celil Memmedkuluzade. Azerbaycanlı hikâyecisi ve fikir adamı.

m. 207/32, 250/21

Mirze Hazer: *is. öz. a.* (1947-2020)

Mirza Hazar. Azerbaycanlı gazeteci ve yazar. 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin Bakü'ye saldırısını dünyaya duyuran kişi.

m. 346, 346/1, 346/47, 346/76, 346/78, 346/84, 454/14, 454/60, 454/85, 454/121

m. +e 388/62

mis: *is. Far.* Bakır.

m. 100/42, 290/157, 312/223, 358/39, 380/9, 408/9, 437/69

mis(i)l: *sf.* Eş, benzer.

m. +i 306/2, 486/7, 500/51

misilsiz: *sf.* Eşi benzeri olmayan, eşsiz.

m. 126/8, 201/43, 456/40

m. +dir 355/525

miskinleş-: *f.* Zavallılaş-, acizleş-.

m. –ermiş 315/49

m. –esen 249/35

misğal: *is. Ar.* 4,810 gr ağırlığında eski ağırlık ölçü birimi, miskal.

m. 105/8, 105/8, 151/15, 151/15, 228/71, 229/31, 229/31, 235/10, 239/18, 239/18, 255/5, 264/4, 313/40, 313/40, 350/7, 350/7, 353/15, 353/15, 498/21

m. +a 444/46

mismar: *is. Ar.* Çivi, mih.

m. 503/51, 503/51

m. +larındır 378/12

Misri gılnc: *is.* Köroğlu'nun kılıcı.

m. 128/9, 401/19, 410/13

m. +a 181/148, 291/162

m. +dan 499/20

m. +ı 23/7

m. +ımdır 120/22

m. +ın 496/49

m. +ından 291/46

m. +la 499/18

mistèr: *is. İng.* Erkekler için kullanılan unvan.

m. 256/44

m. +ler 3/27

m. +leri 32/34

mişar: *is.* Testere, bıçkı.

m. 188/5, 188/13, 188/17

m. +la 177/14, 186/1

mitil: *is.* 1. Yüzsüz organ. 2. *sf.* Eski, yırtık.

m. 307/70, 315/42

m. +e 445/31

Mittèran: *is. öz. a.* (1916-1996)
François Mitterrand. 1981-1995 yılları
arasında Fransa Cumhurbaşkanı olarak görev
yapan kişi.

m. +ı 355/509

miyane: *sf. Far.* Ne iyi ne kötü, orta
karar.

m. 79/47, 350/15

miz: *is. Far.* Masa.

m. 250/51, 300/16, 312/566, 323/7,
535/15

m. +i 355/498

m. +in 262/32, 305/43, 312/743

MK: *is. tar. öz. a.* Sovyetler Birliği
Komünist Partisi Merkez Komitesi.

m. 355/450

Moabit defteri: *is. ed. a.* Tatar şair
Musa Celil'in, zindanda idamını beklerken
yazmış olduğu *Moabit* adlı eser.

m. 83, 150/22

m. +ni 312/402

moize: *is. Ar.* Nasihat, öğüt, vaaz.

m. 267/9

molbèrt: *is. Alm.* Ressam sehпасı,
şövale.

m. +i 16/1

m. +in 213/34

molçat-: *f. Rus.* Sus-.

m. 362, 362/7, 455/54

molla: *is. Ar.* İmam.

m. 360/130, 442/8, 442/18, 442/23,
442/34

m. +mız 442/9

m. +nı 313/175

Molla Cüme: *is. öz. a.* (1854-1920)
Süleyman Salah oğlu Orucov. Azerbaycanlı
âşık ve şair.

m. 312/796

monolit: *is. Yun.* Bütün büyük kaya,
yekpare.

m. 37/55, 165/8

m. +dir 2/51

monolitlik: *is.* Bütünlük, yekparelik.

m. 292/76

montyorluğ: *is.* Montajcılık.

m. 393/24

moruğ: *is. bit. b.* Ahududu.

m. 21/10, 311/45

morzè elifbası: *is.* Mors alfabesi.

m. +yla 392/43

Moskovski(è) novosti: *is. Rus. öz. a.*
1980-2008 yılları arasında yayın yapan
Sovyet gazetesi.

m. 346/35, 355/692

Moskvaçay(ı): *is. coğ. a.* Moskova
Nehri. Rusya'da doğup Hazar Denizi'ne
dökülen nehir.

m. 409/83, 442/37

Mö'cüz: *is. öz. a.* (1873-1934) Mirza
Ali Möcüz Şebüstari. Güney Azerbayanlı
hiciv şairi.

m. 239/31

m. +*ü* 291/468

m. +*ün* 342/48

Mö'mine Hatun Meğberesi: *is. öz. a.*
İldenizler Atabeyliğinin kurucusu Şemseddin
İldeniz'in karısı Mümine Hatun'un
Nahcivan'da bulunan türbesi.

m. 69

möhkem: *sf. Ar.* Dayanıklı, sağlam.

m. 41/17, 90/49, 150/3, 155/55, 176/4,
204/8, 220/13, 230/32, 330/44, 378/33,
388/30, 391/11, 414/16, 488/17, 488/20, 498,
499/17

m. +*dir* 73/38

m. +*leri* 290/562

m. +*lerin* 355/152

m. +*sen* 155/25

möhkemce: *zf. Sağlamca.*

m. 455/32

möhkemlen-: *f. Sağlamlaş-.*

m. –*di* 294/118

m. –*en* 294/122

m. –*ir* 190/6

möhnet: *is. Ar.* Zahmet, dert, eziyet.

m. 145/2, 145/13

möhnetli: *sf.* Zahmetli, dertli, eziyetli.

m. 80/58

möhtekir: *is. Ar.* Karaborsacı,
vurguncu.

m. +*lerin* 290/33

möhür: *is. Far. kon.* Caferi
mezhebinden olanların Mekke, Medine,
Meşhed gibi kutsal mezarların bulunduğu
yerlerden aldıkları ve namazda secde ederken
alınlarını koydukları taş.

m. 312/139, 462/88

m. +*üm* 475/26

m. +*üyle* 312/134

mövüc: *is.* Kuru üzüm.

m. 291/444, 325/11, 462/79

muğ: *is. Far. tar.* Ateşperest.

m. 496/16

muğam: *is. Ar. müz.* Birkaç bölümden
ibaret vokal enstrümantal veya enstrümantal
doğu müziği.

m. 323/45

muğamat: *is. Ar. müz.* Muğam
tarzından olan müzik eserleri.

m. 139/8, 292/196, 312/54, 355/574,
418/3

m. +*ın* 74/20

m. +*san* 170/8

Muğan: *is. coğ. a.* Mugan Ovası. Bir
bölümü Kuzey Azerbaycan'da bir bölümü ise
Güney Azerbaycan'da bulunan ova. *bk. Mil.**

m. 17/14, 71/5, 146/8, 290/354,
291/212, 291/498, 313/31, 422/56, 485/20

m. +*a* 52/17, 80/81, 146/7, 505/29

m. +*da* 49/38, 355/919

m. +*dan* 65/45, 292/21

m. +*dasa* 64/71

m. +*ı* 37/96

m. +ım 200/3, 291/480, 494/36

m. +ımdan 290/453

m. +ımı 39/225, 377/20

m. +ımın 66/40, 294/89

m. +ımsan 496/16

m. +ın 34/40, 69/18, 460/26

Muğanna: *is. öz. a.* (1928-2014) İsa Hüseyov ya da İsa Muğanna. Azerbaycanlı yazar ve senarist.

m. 294/31, 355/656

muncuğ(ğ): *is.* Boncuk.

m. +a 29/37, 350/59, 350/59, 462/53, 462/53

m. +u 29/12, 226/8, 534/30

m. +un 512/32

muncuğlan-: *f.* Boncuk boncuk ol-.

m. -an 290/259

muncuğlu: *sf.* Boncuklu.

m. 181/201, 304/16, 304/97, 462/46

mundir: *is. Fr.* Askeri elbise.

m. +ini 291/78

muraz: *is. Ar.* İstek, arzu.

m. 34/18, 514/18

Murov: *is. coğ. a.* Azerbaycan'da bir sıradağ.

m. +la 355/68

m. +un 350/76

Musa Celil: *is. öz. a.* (1906-1944). Tatar şair ve yazar.

m. +in 31, 83

m. +ler 141/32

muştuluğ(ğ): *is. Far.* Güzel haber, müjde.

m. 290/296, 290/301, 341/14, 497/36, 533/2

m. +a 48/6

muzd: *is. Far.* Ücret.

m. 346/72

m. +u 233/33, 346/73

muzdlu: *sf.* Para karşılığı çalışan, ücretli.

m. 346/61, 347/58, 347/61, 355/710, 374/73

muzdur: *is. Far. kl.* Irgat, amele.

m. 297/57

muzürr: *sf. Ar.* Zararlı.

m. 203/34

mübahise: *is. Ar.* Tartışma, münakaşa.

m. +miz 20/21

mübariz: *is. Ar.* Savaşçı.

m. 3/8, 290

mübarize: *is. Ar.* Mücadele.

m. 203/31, 207/41, 211/33, 251/19, 294/139, 297/81, 324/104, 328/85, 345/33, 400/33, 402/4, 512/34

m. +de 90/46, 109/28, 181/92, 237/43, 512/36, 527/8

m. +den 168/29, 274/40, 431/24

m. +dir 86/35

m. +em 533/21

m. +ler 85/21, 536/136

m. +m 301/50, 333/31, 375/25, 421/35

m. +mi 297/108

m. +miz 528/83, 528/86

m. +msen 274/22

m. +nin 451

m. +si 102/23

mübarizeli: *sf.* Mücadeleli.

m. 251/25

mübarizesiz: *sf.* Mücadelesiz.

m. 79/45

mücesseme: *is. Ar.* Tasvir.

m. +si 298/12, 298/28

müdrük: *sf. Ar.* Çok akıllı, idrak eden, anlayışlı.

m. 141/31, 144/29, 144/33, 157/73, 204/28, 216/36, 230/12, 247/2, 294/7, 294/284, 296/9, 308/64, 327/26, 381/1, 401/12, 484/25

m. +em 240/47

müdrikleş-: *f.* Olgunlaş-.

m. -ir 106/16

müdrüklük(y): *is.* Akıllı ve idrak sahibi olma durumu.

m. +de 312/573

m. +le 312/508

m. +yin 78/11, 308/4

müellim: *is. Ar.* Öğretmen.

m. 47/14, 47/65, 201/6, 213/54, 213/56, 214/2, 214/4, 214/8, 214/12, 214/16, 214/20, 214/24, 214/28, 214/32, 214/36, 214/40, 214/44, 214/48, 214/52, 224/8, 252/5

m. +i 194/15

m. +idir 336/76

m. +im 47/77, 198/4, 250/44

m. +imsen 14/48

m. +ler 87/29

m. +lerimin 111/52

müellimlik: *is.* Öğretmenlik.

m. 108

müfte: *sf. Far.* Bedava, parasız.

m. 301/36

müğenni: *is. Ar.* Şarkıcı.

m. 290/390, 427/154

m. +ler 312/40

m. +lere 290/397

Müharibe: *is. Ar.* Savaş.

m. 2/28, 499/11

m. +ler 101/24

m. +si 374/8

mühasib: *is. Ar.* Muhasebeci.

m. +din 23/22

mühazire: *is. Ar.* Üniversitelerde öğretim üyesi tarafından verilen ders.

m. 296/11

m. +ler 182/12

m. +ni 121/1, 296/44

müheccer: *is. Ar.* Parmaklık, korkuluk.

m. 353/12

müherrik: *sf. Ar.* Herhangi bir enerjiyi hareket enerjisine çeviren cihaz.

<i>m.</i> 180/12, 352/21	<i>m.</i> + <i>em</i> 456/8
<i>m.</i> + <i>i</i> 183/1, 183/6	mürebbe (I): <i>is. Ar.</i> Reçel.
<i>m.</i> + <i>in</i> 136/5	<i>m.</i> + <i>si</i> 333/9
mühbir: <i>is. Ar.</i> Muhabir.	<i>m.</i> + <i>sini</i> 175/20
<i>m.</i> 520/34	<i>m.</i> + <i>yle</i> 175/21
<i>m.</i> + <i>inizden</i> 451	mürebbe (II): <i>is. Ar. ed.</i> Dört mısralık bentlerden oluşan, dörtlük.
mühellafat: <i>is. Ar.</i> Ev eşyaları.	<i>m.</i> 312/295
<i>m.</i> + <i>ını</i> 351	mürebbeli: <i>sf.</i> Reçelli.
mükedder: <i>sf. Ar.</i> Kederli, gamlı.	<i>m.</i> 20/10
<i>m.</i> 139/69, 290/287, 355/502, 355/516, 392/41, 399/45, 462/90, 499/5, 536/221	mürgü: <i>is.</i> Yarı uykulu hal, kestirme.
<i>m.</i> + <i>em</i> 399/45	<i>m.</i> 400/30
müğessir: <i>sf. Ar.</i> Suçlu.	mürgüle-: <i>f.</i> Uykula-.
<i>m.</i> 130/21, 290/318, 290/394, 290/400	<i>m.</i> – <i>r</i> 139/56
<i>m.</i> + <i>em</i> 504/281	<i>m.</i> – <i>yen</i> 84/80, 412/27, 435/14, 444/35, 461/36, 481/14, 488/33
mügevva: <i>is. Ar.</i> İçi boşaltılıp kurutulmuş hayvan veya kuş gövdesi.	<i>m.</i> – <i>yib</i> 465/7
<i>m.</i> 202/52, 214/26, 252/28, 392/33	<i>m.</i> – <i>yir</i> 215/24, 308/55, 390/58
<i>m.</i> + <i>ya</i> 355/486	mürgülü: <i>sf.</i> Uykulu.
münbit: <i>sf. Ar.</i> Verimli.	<i>m.</i> 136/2, 525/74, 533/23
<i>m.</i> 182/27	mürted: <i>sf.</i> Dinden dönmüş.
mündür: <i>is. Far. bk. mündir.*</i>	<i>m.</i> + <i>leri</i> 267/44
<i>m.</i> + <i>ine</i> 523/120	müseddes: <i>is. Ar. ed.</i> Her bendi altı diziden ibaret klasik nazım biçimi.
mündirli: <i>sf.</i> Askeri elbiseli.	<i>m.</i> + <i>i</i> 145
<i>m.</i> 536/49	müselleh: <i>sf.</i> Silahlı.
müntezir: <i>sf. Ar.</i> Bekleyiş içinde olan, bekleyen.	<i>m.</i> 290/12
<i>m.</i> 272/2, 292/18, 297/11, 297/103, 298/31	müstemleke: <i>sf. Ar.</i> Sömürge.
<i>m.</i> + <i>dir</i> 204/14	

m. 169/7, 298/91, 298/123, 315/68,
341/91, 346/67, 409/76, 474/23, 520/49,
528/38, 529/56, 529/109, 536/121

m. +ler 454/101, 533/83

müstentig: *is. Ar.* Sorguya çeken,
sorgu hâkimi.

m. 380/31, 391/1, 391/5, 393/10,
430/12

m. +e 504/55

m. +im 471/1, 504, 504/149

m. +in 353/18, 391/11, 396/6, 402/56,
402/68, 402/79, 407/19, 445/7, 456/8, 467,
486/29, 504/51, 522/5

m. +le 402/1, 462/165

m. +ler 370/54, 468/54, 478/12

m. +lere 503/70

m. +lerin 529/15, 529/89

m. +mi 407/12

müşahideçi: *is.* Gözlemci.

m. 480/16

Müşfiğ: *is. öz. a. bk. Mikayıl Müşfiğ.**

m. 181/65, 292/166, 293/12, 294/277,
296/82, 292/83, 304/44, 304/49, 304/50,
304/51, 312/314, 312/805, 323/50, 323/51,
425/72, 536/208

m. +i 290/522, 290/530, 337/61, 457

m. +im 304/33

m. +imi 347/77, 409/53

m. +imin 355/489, 496/4

m. +in 5, 296/78

m. +ine 313/65

m. +lerin 294/134

müt'i: *sf. Ar.* Yumuşak başlı, itaatkâr.

m. 233/60, 252/47

müttehim: *sf.* Şüphe edilen, suçlanan,
sanık.

m. +ler 345/34, 345/43

m. +lere 504

müveffegiyyet: *is. Ar.* Başarı.

m. 291/350

N

nabat: *is. Ar.* Meyve şekeri.

n. 136/7, 136/13, 289/4, 333/19,
340/28, 360/131

n. +ım 136/13

nabeled: *sf. Far. Ar.* Yabancı.

n. 84/33

n. +i 191/31

Nabrançay: *is. coğ. a.* Haçmaz
bölgesine bağlı Nabran kasabasında bulunan
akarsu.

n. +dan 534/43

nacins: *sf. Far. Ar.* Soysuz.

n. 355/34, 536/286

nadan: *sf. Far.* Bilgisiz, cahil.

n. 94/33, 171/1, 181/101, 181/126,
181/169, 231/31, 239/15, 241/24, 290/580,
293/75, 297/44, 304/54, 306/53, 339/59,
355/615, 377/28, 514/26

n. +a 105/20, 227/3, 269/28, 351/28,
374/16, 500/57

n. +ın 236/23, 245/25

n. +lar 164/45, 321/44

n. +lara 321/32

n. +ları 195/58, 482/11

n. +sanmış 93/31

nadanlıg(ğ): *is.* Cahillik.

n. +ın 181/49

nadinc: *sf.* Yaramaz, haşarı.

n. 209/25

nado: *sf.* *Rus.* Gerek, lazım.

n. 355/796

nadürüst: *sf.* *Far.* Sahtekâr, hilekâr.

n. +e 260/12

n. +le 260/13

n. +ler 319/35, 468/14

n. +leri 150/34

n. +lerin 536/273

n. +ü 479/11

nağıl: *is.* *Ar.* Masal.

n. 291/206, 312/71, 312/361, 447/22, 477/42

n. +a 290/364

n. +ı 242/18

n. +lar 200/52

n. +larda 312/70, 502/37

n. +lardan 291/205

n. +ları 312/635

nağan: *is.* *Far.* Belçikalı Nagant kardeşlerin tasarladığı bir tür toplu tabanca.

n. 346/20

Nağasaki: *is. öz. a.* II. Dünya Savaşı'nda nükleer saldırıya maruz kalan iki Japon şehrinden biri.

n. 310/24, 374/7

nağil: *is.* *Ar.* Kablo, taşıyıcı.

n. 150/37, 208/17, 242/48, 267/8, 279/30, 402/3

n. +e 284/7, 536/114

n. +i 242/16, 300/24

n. +ler 66/33, 140/23, 185/15

n. +lere 203/14

n. +leri 300/74, 332/48

n. +lerile 66/59

n. +lerin 267/7

nağis: *sf.* *Ar.* Yarım, eksik.

n. 101/40, 186/29, 401/24

n. +den 246/31

nahamvar: *sf.* *Far.* Düz olmayan, girintili çıkıntılı, pürüzlü.

n. 84/31, 182/32, 196/6

nahar: *is.* *Ar.* Öğle yemeği.

n. 358/41

n. +dan 467

nahır: *is.* Sığır sürüsü.

n. +da 455/24

nailiyyet: *is.* *Ar.* Başarı.

n. 291/356

nainsaf: *sf.* *Far.* *Ar.* İnsafsız, gaddar.

n. 294/199

nakam: *sf. Far.* Mutsuz, bedbaht.

n. 355/272, 355/891, 355/921, 355/967,
454/72, 478/31

nakes: *sf. Far.* Alçak, kepaze, rezil.

n. 150/2, 181/100, 187/18, 236/26,
304/54, 421/21, 501/15, 523/91

n. +den 234/66, 268/15

n. +e 104/26, 104/29, 181/98, 227/13,
227/13, 246/31, 269/28, 438/75, 464/23,
469/9

n. +i 143/37, 230/57, 322/46

n. +in 328/23

n. +ler 257/3

n. +lere 418/47

n. +leri 150/34, 210/19, 536/320

n. +lerin 247/14, 268/35, 280/33,
536/273

nakişi: *sf. Far. Ar.* Namert, haysiyetsiz,
hain.

n. 171/13, 438/90

n. +den 261/51

nale: *is. Far.* İnleme, feryat.

n. 145/17, 290/105, 355/807, 355/817,
511/13, 515/53

n. +dendi 531/51

n. +m 145/22, 287/10, 416/6, 536/202

n. +mden 145/21

n. +ni 529/9

n. +si 355/859, 494/72

n. +siyem 145/2

nale çek-: *dey.* İnle-, feryat et-.

n. çekmez 524/37

namhuda: *ünl. Far.* Maşallah, nazar
değmesin.

n. 155/24

Nanay: *is. öz. a.* Uzak doğuda yaşayan
dilleri Mançu-Tunguz dil grubunda bulunan
bir halk.

n. 271/43

napak: *sf. Far.* Kirli, pis.

n. 207/13, 254/11, 312/334, 331/37

n. +lar 93/18, 181/18

napalm bombası: *is.* İlk defa II. Dünya
Savaşı'nda kullanılan ve daha sonra Vietnam
Savaşı'nda da kullanılan Amerika yapımı
bomba.

n. 446/36, 447/34

narahat: *sf. Far. Ar.* Rahatsız, tedirgin.

n. 119/30, 161/56, 289/3, 289/5,
297/32, 355/916, 383/4, 400/6, 421/6

n. +dı 520/158

narazılığ: *is.* Memnuniyetsizlik.

n. 363

Nardaran: *is. öz. a.* Bakü'ye bağlı bir
yerleşim yeri.

n. 217/36

narınc: *is. Far. bit. b.* Turunç. (*citrus
aurantium amara*)

n. 236/33, 236/33, 266/23

narıncı: *sf.* Turuncu.

n. 76/11

narıncılı: *sf.* Turunçlu.

n. 298/41

naringi: *is. Far. bit. b. Mandalina.*
(*citrus nobilis*)

n. 310/46, 498/12

n. +den 290/275

Narodna prosvêta: *is. Bulg. öz. a.*
1945 yılında kurulmuş olan resmi Bulgaristan yayınevi.

n. 257/18

nasaz: *sf. Far. Keyifsiz, hasta gibi.*

n. 177/1

nasos: *is. Rus. Tulumba, pompa.*

n. +u 183/1, 183/6

naşı: *sf. Ar. Tecrübesiz, acemi, toy.*

n. 150/52, 159/4, 252/35, 262/52,
290/581, 292/79, 306/53, 306/91, 313/97,
318/19, 329/25, 438/27, 520/81, 535/7

n. +dır 292/230

n. +lar 223/5, 290/585

n. +nı 471/48

n. +san 226/5

n. +yam 45/18

naşine: *is. Far. Eser, iz.*

n. +si 298

natamam: *sf. Far. Ar.*
Tamamlanmamış, eksik.

n. 448/47

nataraz: *sf. Far. Biçimsiz, büyük.*

n. 353/1, 448/29

natemiz: *sf. Far. Ar. Kirli, pis.*

n. 169/27, 265/12

Natevan: *is. öz. a. (1832-1897)*
Hurşidbanu Natevan. 19. yüzyılda yaşamış
Azerbaycanlı kadın şair.

n. 64/57, 69/19, 91/52, 246/58,
291/412, 291/469, 296/88

n. +ın 65/15, 128/41, 312/45

Natevan klubu: *is. öz. a. Azerbaycan*
Yazarlar Birliği binasında, kadın şair
Hurşidbanu Natevan'ın adının verildiği
toplantı salonu.

n. +nda 199/1, 315, 315/1, 315/5,
315/85

n. +nun 296/6

natig: *is. Ar. Konuşan, nutuk atan,*
hatip.

n. 37/37, 91/1, 91/67, 129/4, 211/40,
296/60, 296/124, 297/65, 312/597, 315/26,
315/54, 336/12, 409/34, 471/44, 525/54

n. +den 312/718

n. +e 312/578

n. +i 315/5, 315/85

n. +in 315/20, 471/65

n. +lere 271/5

n. +leri 315/4, 315/88

n. +lerin 37/43

n. +mi 402/19

Navada: *is. öz. a. ABD'nin Nevada*
eyaletinde bulunan nükleer test sahası.

n. 365/32

nazil-: *f. İncel-.*

n. -ib 291/443

nazir: *is. Ar. Bakan.*

n. 239/51, 306/24, 306/25, 312/616, 312/620, 312/626, 312/630, 312/638, 312/655, 312/687

n. +lerden 266/27

n. +leri 315/73

Nazirler sovèti: *is. Sovyetler Birliği'nde bakanlar kurulu.*

n. +lerden 312/451

n. +nden 290/417

nazirlik: *is. Bakanlık.*

n. +de 312/644

nè: *e. Rus. Değil.*

n. 291/392, 355/634, 364, 364/17

nèandèrtal: *is. Fr. Taş devrinde Avrupa'dan Çin'e kadar geniş bir alanda yaşamış ve soyu tükenmiş ilkel insan tipi.*

n. 346/16

nèçe: *sf. 1. Kaç. 2. Çok. 3. Birden çok insan. 4. Nasıl.*

n. 3/5, 3/31, 4/3, 11/34, 11/34, 14/30, 16/48, 37/64, 37/65, 37/66, 38/17, 39/10, 39/63, 39/306, 40/38, 40/38, 41/46, 41/69, 41/83, 47/7, 61/15, 68/24, 74/2, 74/10, 75/12, 75/12, 100/40, 107/14, 108/19, 116/9, 116/9, 116/9, 116/75, 116/75, 116/75, 123/56, 127/7, 135/3, 136/12, 141/42, 144/34, 164/17, 164/32, 164/32, 169/23, 169/43, 171/38, 178/9, 181/61, 187/8, 194/14, 194/15, 196/47, 207/39, 207/39, 208/1, 214/29, 217/70, 217/72, 221/5, 223/14, 230/33, 232/16, 234/21, 239/13, 239/26, 239/26, 240/48, 240/60, 246/32, 246/32, 259/24, 262/7, 262/7, 262/22, 262/51, 267/53,

268/82, 268/86, 280/26, 280/34, 281/6, 289/24, 289/33, 289/33, 289/36, 289/36, 290/116, 290/423, 291/426, 291/474, 291/483, 292/222, 292/258, 294/68, 294/185, 294/229, 295/59, 295/60, 296/48, 296/130, 298/98, 298/119, 299/1, 299/12, 299/57, 299/62, 301/29, 301/32, 301/36, 302/52, 302/60, 304/40, 308/32, 309/46, 309/46, 309/49, 310/47, 310/47, 310/56, 310/101, 310/125, 312/33, 312/33, 312/50, 312/82, 312/126, 312/244, 312/581, 313/62, 313/78, 313/135, 313/169, 313/241, 315/51, 315/70, 322/2, 323/52, 324/55, 324/83, 339/16, 341/29, 343/23, 346/66, 351/70, 353/11, 355/133, 355/317, 355/450, 355/467, 355/536, 355/624, 364/13, 367/9, 369/26, 369/51, 370/67, 374/51, 374/55, 374/56, 374/57, 374/59, 374/61, 375/20, 375/20, 377/15, 381/37, 386/18, 387, 388/51, 390/42, 397/34, 399/5, 399/6, 409/50, 409/60, 415/23, 415/42, 415/45, 421/21, 422/55, 427/74, 427/76, 427/83, 429/11, 429/12, 429/50, 431/16, 445/26, 446/8, 450/54, 450/54, 452/35, 454/105, 455/7, 455/7, 466/84, 466/89, 484/2, 484/39, 487/15, 487/16, 488/1, 488/1, 488/5, 488/5, 489/9, 490/30, 490/30, 502/30, 502/39, 503/60, 503/78, 504/3, 504/25, 504/25, 504/238, 505/50, 508/14, 508/23, 519/42, 521/30, 522/6, 523/72, 526/70, 529/17, 535/5, 535/5, 535/62, 536/220, 536/224, 536/224, 536/239, 536/260

n. +nci 240/22

n. +si 81/19

n. +sinin 207/23

nèçe-nèçe: *sf. Birçok.*

n. 156/2, 167/6, 207/31, 240/34, 256/8, 256/10, 272/6, 281/24, 290/518, 291/15, 292/193, 293/43, 293/48, 293/49, 294/113, 309/84, 312/486, 312/726, 312/735, 313/228, 341/61, 355/406, 355/566, 523

nəft: *is. Yun. Petrol.*

n. 39/303, 116, 116/56, 151/10, 232/2, 290/388, 299, 299/1, 299/12, 299/32, 299/62, 309/ 53, 310/101, 310/102, 310/119, 310/120, 310/121, 310/133, 310/138, 342/77, 310/138, 342/77,

n. +e 216/55, 310/121, 310/122, 310/131

n. +im 291/490

n. +imi 298/57, 409/62, 414/98

n. +imin 298/54

n. +ini 351/111

Nəftçala: *is. öz. a. Azərbaycan'da bir şəhir.*

n. +dan 292/98

nəftçi: *is. Petrol işçileri.*

n. 116, 266/28

nəhre: *is. ha. Yayık.*

n. 290/461

n. +de 290/259

n. +mizi 462/47

nəкролог: *is. Yun. Ölen bir kişinin anısına yazılan yazı.*

n. +unu 217/66

Nelson Mandəla: *is. öz. a. (1918-2013) Nelson Rolihlahla Mandela. Güney*

Afrika'nın 1994-1999 yılları arasında görev yapan ilk siyahi devlet başkanı.

n. 370, 370/3, 370/11, 370/38, 370/62, 370/70

n. +ya 370/24

Nən: *is. öz. a. Nenets. Rusya Federasyonu içerisinde yaşayan Ural-Altay dil ailesinden Samoyed dilini konuşan halk, Samoyedler.*

n. 271/43

nəşter: *is. Far. Hayvanların zehirli iğnesi.*

n. 280/16, 512/14

n. +ile 238/21

n. +ini 238/18

Nəva: *is. coğ. a. Neva Nehri. Rusya'da doğup Finlandiya körfezine dökülen nehir.*

n. +da 33/19

n. +dakı 41/101

ne's: *is. Ar. Ölü, naaş.*

n. +ini 230/38

nebat: *is. Far. Nöbet şekeri, şefaf şeker.*

n. +ım 394/56

nebatı: *sf. Ar. Bitki şeklinde olan.*

n. 139/86

Nebati: *is. öz. a. (1800-1860) Seyid Ebülkasım Nebatî. Güney Azerbaycanlı sufi şair.*

n. +nin 342/46

n. +ye 312/660

Nebi: *is. folk.* Koçak Nebi ya da Kaçak Nebi. 19. yy'da yaşadığına inanılan Azerbaycan ve Doğu Anadolu sahasında hikâyeleri anlatılan efsanevî kahraman.

n. 120/7

n. +*ni* 59/69

necib: *sf. Ar.* 1. Soylu. 2. *mec.* Temiz.

n. 11/36, 47/66

neciblik: *is.* Soyluluk.

n. 326/17

nefer: *is. Ar.* Kişi.

n. 34/41, 39/152, 91/58, 118/144, 171, 307/56, 308/128, 312/141, 312/431, 351, 351, 446/18, 504/20

n. +*e* 295/13

n. +*i* 228/19, 341/99

n. +*in* 351, 468/22

n. +*ini* 351

nefeslik(y): *is.* Odayı havalandırmak için pencerede bulunan küçük delik.

n. 353/16

n. +*yim* 400/2, 400/35

neğmekar: *is. Far. Ar.* 1. Ses sanatçısı. 2. Şarkı sözü yazarı.

n. 80/9, 80/35, 291/40, 394/40, 419/12, 470/6

n. +*ı* 181/33, 262/27

n. +*ıyam* 274/25

neğgaş: *is. Ar.* Süslemeci.

n. 312/313

neğş: *is. Ar. kl.* Resim.

n. 69/49, 74/22, 200/21

neğşe: *is. Ar.* Harita, plan.

n. 341/104

n. +*de* 69/7

n. +*ler* 374/60

n. +*ye* 374/34

neheng (I): *sf. Ar.* Büyük.

n. 44/41, 73/3, 84/4, 84/5, 84/30, 99/11, 103/42, 103/45, 119/30, 126/32, 163/16, 225/8, 232/32, 261/18, 295/67, 297/55, 298/58, 298/59, 310/32, 312/430, 334/5, 334/7, 334/9, 342/38, 345/24, 355/21, 397/17, 425/12, 447/59, 536/138

n. +*inin* 310/128

neheng (II): *is. Ar.* Timsah.

n. +*i* 414/80

nehengleş-: *f.* Büyü-, devleş-.

n. –*di* 312/424, 312/200

nehre: *is.* Yayık.

n. +*lerimi* 39/217

neinki: *zf.* Sadece, yalnızca.

n. 36/7, 91/77, 354/15

nekara: *zm. Far. kon.* Kimdir, necidir.

n. +*san* 97/15

nelbeki: *is.* Çay tabağı.

n. 216/61

n. +*de* 466/85

n. +*nde* 159/25

Nemrud: *is. öz. a.* İslami kaynaklara göre Hz. İbrahim'i ateşe attıran kral.

n. 88/3, 88/19, 88/26

ner: *is. Far. 1. Erkek deve. 2. sf. mec.*
Korkusuz, cesur.

n. 84/26, 312/105, 312/159, 312/801,
535/18

nerd: *is. Ar. Tavlâ.*

n. 312/710

nerd tahta: *is. bk. nerd.**

n. +sı 312/711, 312/712

nerdivan: *is. Far. Merdiven.*

n. 187/7

n. +da 229/43

n. +ında 384/3

nerilde-: *f. Gürülde-, uğulda-.*

n. –ib 487/3

n. –yen 84/20, 290/64, 355/410, 418/20,
425/12, 526/51

n. –yer 535/17

n. –yir 352/28, 355/424, 355/802,
451/13

nerilti: *is. Gürültü.*

n. 355/102

Neriman: *is. öz. a. (1931-...) Neriman*
Hasanzade. Azerbaycanlı şair ve yazar.

n. 28/9, 373/16, 373/25

Neriman: *is. öz. a. (1870-1925)*
Neriman Nerimanov. Azerbaycanlı Bolşevik
politikacı ve yazar.

n. +ın 74/39

Nerimanov prospekti: *is. öz. a.*
Bakü’de bulunan bir cadde.

n. 74, 74/23

ner-ner: *is. Gümür gümür.*

n. 535/17

nes: *is. Ar. Kötü.*

n. 351/20

nese: *zf. kon. Ne ise, neyse.*

n. 101/33, 101/33, 229/38, 297/32,
332/7, 332/7, 441/11

nesilbenesil: *zf. Nesilden nesile.*

n. +inizden 362/12

nesim: *is. Ar. Esinti.*

n. 49/38, 312/785, 313/95

n. +i 39/179, 162/11, 363/20, 370/21

n. +iyem 240/57

Nesimi: *is. öz. a. (1369-1417)*
İmadeddin Nesimî. Türk divan edebiyatı
şairi.

n. 39/181, 39/186, 80/45, 81/14,
122/37, 203/17, 305/25, 347/21, 352/40

n. +den 316/92

n. +dir 321/45

n. +ler 374/43, 535/45

n. +nin 97/4, 223/20, 294/276, 342/36,
496/4

n. +ye 97/34, 271/24, 312/784, 316/91

n. +yem 240/57

Nesireddin Tusi: *is. öz. a. (1201-1274)*
Nasîrüddin Tûsî. Fars kökenli bilim insanı ve
filozof.

n. 496/18

n. +nin 342/24

nesrbaz: *is. Ar. Far.* Yazar.

n. 315/45

Nevai: *is. öz. a.* (1441-1501)
Nizamüddin Ali Şir Nevai. Türk şair,
dilbilimci ve siyasetçi.

n. 137/34, 139/29, 139/39, 240/58,
312/600

n. +den 312/447

n. +le 312/397

nevaziş: *is. Far.* İncelik, şefkat,
okşama.

n. 486/1, 373/9

neve: *is.* Torun.

n. 290/118

n. +ciyim 512/29

n. +e 171/36

n. +lerden 156/14

n. +leri 3/17

n. +lerim 518/17

n. +lerin 504/64

n. +m 157/37

n. +mdir 219/54

n. +me 521/50

n. +msen 157/17

n. +n 391/6, 391/6, 462/162, 462/167

n. +ne 411/17

n. +nin 273/6

n. +si 90/77, 217/9

Nevvab: *is. öz. a.* (1833-1918) Mir
Möhsün Nevvâb. Azerbaycanlı şair, ressam
ve bilim insanı.

n. +ın 342/48

nezer yêtir-: *dey.* Dikkat et-.

n. yêtir 204/22

niandèrtal: *is. öz. a.* Yaklaşık 250.000
yıl önce yaşamış insan türü, neandertal.

n. 496/56

Nibèlung neğmesi: *is. öz. a.*
Nibelungen destanı.

n. +nin 312/610

nicat: *is. Ar.* Kurtuluş.

n. 89/23, 89/30, 111/24, 169/14,
293/25, 355/701, 474/45

n. +ı 213/30, 530/80

n. +ım 506/18

nicat vèr-: *dey.* Kurtar-.

n. vère bilmemeyin 313/233

n. vèrecekdir 309/69

n. vèren 322/13

nida işaresi: *is. db.* Ünlem işareti.

n. +ni 355/262

nigar: *sf. Far.* Can alıcı güzel, dilber.

n. 28/3, 69/9, 95/32, 112/42, 149/33,
282/19, 401/14

n. +ı 494/47

n. +ın 59/57

nigaran: *sf. Far.* Endişeli.

n. 155/49, 155/56, 355/219, 369/35,
410/20, 411/14, 425/58, 459/34, 469/22,
530/72

n. +*am* 371, 371/2

n. +*dır* 312/222, 312/227, 313/20,
313/78

n. +*ım* 432/4

nikto: *zm.* Rus. Hiç kimse.

n. 355/634

nimçe: *is.* Far. Tepsi.

n. +*de* 438/9

n. +*sinde* 125/7, 521/22

nimdar: *is.* Far. Minder.

n. 442/8

nimdaş: *sf.* Far. Yeni olmayan,
yıpranmış.

n. 84/40

nisgil: *is.* Far. Yüreğe dert olan, ukde.

n. 155/11

n. +*im* 75/39

n. +*leri* 313/83

n. +*lerine* 138/14

nitğ: *is.* Ar. Konuşma, nutuk.

n. 312/725, 402/19

n. +*den* 91/69

n. +*e* 350/91

n. +*i* 307/10, 312/697, 463/43

n. +*imde* 491/16

n. +*imi* 296/40

n. +*inde* 37/52, 296/38

n. +*indeki* 415/29

n. +*inden* 315/10

n. +*ini* 296/73

n. +*inin* 296/74

nitğli: *sf.* Konuşma yeteneği olan.

n. 536/102

Nizami: *is. öz. a.* (1141-1209) Nizâmî-i
Gencevî. Divan edebiyatında hamse türünün
mucidi şair ve bilim insanı.

n. 39/271, 47/4, 81/35, 111, 122/37,
154/2, 198, 198, 198/16, 257/13, 285,
290/14, 296/95, 302/30, 305/21, 308/5,
312/24, 312/449, 324/63, 347/20, 351/94,
370/32, 484

n. +*ler* 294/266

n. +*ni* 239/4, 239/5, 309/72, 316/45

n. +*nin* 239/14, 296/129, 316/28,
342/35, 344/10, 355/488, 377/14

n. +*ye* 355/578

n. +*yle* 296/104

nizamla-: *f.* Ayarla-.

n. -*yır* 312/693

nize: *is.* Far. kl. Mızrak.

n. 262/54, 297/45, 297/80, 535/48

n. +*leri* 164/18

n. +*ni* 297/107

n. +*ye* 152/19

nizelen-: *f.* Mızraklan-.

n. -*miş* 402/64

nobar: *sf.* Far. İlk yetişen meyve,
turfanda.

<i>n. +ı</i> 77/33	<i>n. +den</i> 291/368
nobat: <i>is. Ar. hlk.</i> Nöbet.	nöker: <i>is. Moğ.</i> Erkek hizmetçi.
<i>n.</i> 111/26	<i>n.</i> 250/49, 294/164, 297/57, 297/58, 341/137, 374/73
noğul: <i>is. Ar.</i> İçerisine kışniş tohumu konulmuş pütürlü küçük şeker.	<i>n. +di</i> 232/31, 272/16
<i>n.</i> 462/64	<i>n. +dir</i> 355/710
<i>n. +la</i> 115/16, 245/16	<i>n. +i</i> 37/2
nohur: <i>is. Su</i> birikintisi, gölet.	<i>n. +in</i> 401/28
<i>n. +lar</i> 315/6	<i>n. +indi</i> 401/28
nohta: <i>is. Ar.</i> Yular.	<i>n. +ler</i> 202/38, 533/73
<i>n.</i> 234/13	<i>n. +leri</i> 269/47, 346/61, 474/11
nohud gülü: <i>is. bit. b.</i> Avustralya'ya özgü bir bitki. (<i>swainsona</i>)	nömre yığ-: <i>dey.</i> Telefon edilecek numaraları çevir-.
<i>n.</i> 35/25	<i>n. yığırsan</i> 407/5
novbahar: <i>is. Far. kl.</i> 1. Baharın başlangıç dönemi. 2. <i>mec.</i> Gençlik.	növ: <i>is. Ar.</i> Çeşit, tür.
<i>n.</i> 296/108, 519/22	<i>n.</i> 92/15, 251/15, 326/24, 361/13
<i>n. +da</i> 308/104	<i>n. +leri</i> 235/1, 235/4, 235/8, 235/13, 235/23, 250, 298/84, 350/9, 361/23, 448, 514, 514/5, 514/19
<i>n. +ım</i> 460/2, 460/64	<i>n. +ü</i> 138/21, 315/37, 315/42, 315/46, 374/63, 374/64, 536/306
<i>n. +san</i> 288/14	<i>n. +ünden</i> 514/46
novça: <i>is. Su</i> oluğu.	<i>n. +ünü</i> 250/25, 355/700
<i>n. +dan</i> 238/4	növbe: <i>is. Ar.</i> Sıra.
<i>n. +larda</i> 189/10	<i>n.</i> 62/6, 287/21, 393/2
<i>n. +lardan</i> 529/78	<i>n. +si</i> 122/54
novruzgülü: <i>is. bit. b.</i> Kardelen. (<i>galantus nivalis</i>)	<i>n. +sinde</i> 524/38
<i>n.</i> 62/31, 67/59	<i>n. +ye</i> 84/64
noyabr: <i>is. Lat.</i> Kasım.	<i>n. +yle</i> 122/39
<i>n.</i> 116	növbe tut-: <i>dey.</i> Sıra bekle-.
nögtèyi-nezer: <i>is. Ar.</i> Görüş, düşünce.	

n. tutan 510/29

növenöv: *sf. Ar. Türlü türlü, çeşit çeşit.*

n. 167/44, 188/2, 240/15, 265/1, 295/83, 350/4, 513/13, 520/38, 520/39

növlü: *sf. Türlü, çeşitli.*

n. 448/6

növ-növ: *sf. Ar. Türlü türlü, çeşit çeşit.*

n. 93/26, 105/45, 115/9, 138/26, 152/26, 163/15, 181/109, 192/15, 213/22, 239/40, 245/9, 250/5, 253/5, 259/19, 261/25, 267/48, 268/54, 290/118, 290/383, 290/569, 304/20, 307/52, 313/169, 328/67, 350/19, 365/40, 415/26, 444/24, 457/8, 468/2, 482/14, 498/16

növrağ(ğ): *is. Ar. Letafet, güzellik, parlaklık.*

n. +ın 292/17

n. +ını 350/64

növreste: *sf. Far. Ergenliğe girmemiş, olgunlaşmamış.*

n. 99/34

n. +ler 308/139

nubar: *sf. Far. bk. nobar.**

n. +ı 309/84

nuş: *is. Far. kl. Tatlı.*

n. 181/130

nuş èle-: *dey. Tat-.*

n. èle 138/17, 138/20, 193/2, 504/204

n. èledim 312/441

n. èlerse 294/2

n. èleyirem 216/18

nuş èt (d)-: *dey. İç-.*

n. ède bilsin 325/27

n. èdecem 380/20

n. èdek 137/35

n. èdelim 307/80

n. èdenlerin 267/21

n. èdib 194/22

n. èdin 376/27

n. èdir 305/88

n. èdirem 312/459, 316/30, 390/20, 472/9

n. èt 160/55, 270/32, 316/49, 380/32, 460/19

n. ètdik 181/130

n. ètdiyi 189/19, 536/7

n. ètdiyim 203/6

n. ètmediyi 423/27

nuş olsun: *dey. “Afiyet olsun” anlamında bir deyiş.*

n. olsun 486/6

Nuşirevan: *is. öz. a. I. Hüsrev. Sasani İmparatorluğu’nun adaletiyle bilinen hükümdarı.*

n. 309/71

nübar: *is. Far. bk. nobar* nubar.**

n. 12/52, 67/12, 275/12, 303/8, 361/24, 438/10, 502/30

n. +dan 19/8

n. +ı 124/4

n. +ına 311/34

n. +ım 140/30, 355/920

nübarlı: *sf.* Turfandalı.

n. 303/74

Nürènbèrg: *is. öz. a.* Nürnberg. Almanya'da II. Dünya Savaş suçlularının yargılandığı şehir.

n. +e 2/72

nyanya: *is. Rus.* Dadı.

n. 294/208

O

Ob: *is. coğ. a.* Obi Nehri. Rusya sınırları içerisinde bulunan bir nehir.

o. 462/143

obaş: *is.* Seher vakti.

o. +dan 408/12

oblasti: *is. Rus.* Alan.

o. 291/391

obyèkt: *is. Lat.* Obje, nesne.

o. 250/7

o. +i 250/47

oçèrk: *is. Rus.* Deneme yazısı.

o. 261/10

od: *is.* Ateş.

o. 31/10, 37/21, 37/36, 39/91, 39/133, 39/175, 39/320, 39/321, 40/10, 49/3, 49/4, 58/1, 58/2, 58/3, 59/51, 60/57, 62/26, 79/53, 82/18, 84/5, 88/33, 88/35, 89/3, 89/37, 89/40, 90/22, 100/36, 100/64, 100/68, 102/28, 103/5, 103/7, 103/9, 103/10, 103/41, 104/13,

104/20, 104/36, 104/41, 107/3, 118/50, 118/73, 119/23, 119/44, 119/49, 122/53, 123/60, 124/27, 124/28, 129, 129/18, 129/19, 129/24, 129/27, 129/33, 141/38, 142/48, 145/21, 151/2, 151/7, 155/33, 157/69, 169/5, 181/64, 181/152, 183/15, 190/24, 196/49, 197/4, 199/17, 200/40, 212/4, 214/28, 234/49, 237/4, 242/26, 247/1, 251/35, 252/4, 252/40, 255/20, 258/42, 260/34, 266/35, 268/44, 271/9, 277/28, 290/47, 291/75, 291/245, 292/77, 292/219, 293/15, 294/49, 294/75, 294/93, 294/210, 298/158, 300/14, 306/101, 308/63, 308/86, 308/113, 310/31, 310/32, 310/119, 310/120, 310/121, 311/50, 311/80, 312/40, 312/65, 312/73, 312/120, 312/151, 312/298, 312/506, 312/791, 313/6, 313/15, 313/60, 313/141, 316/60, 316/81, 316/84, 324/135, 324/135, 327/11, 328/10, 328/70, 335/66, 335/91, 355/95, 336/80, 337/19, 338/27, 340/24, 341/2, 341/115, 345/14, 346/33, 346/96, 348/6, 351/4, 351/35, 352/42, 355/180, 355/437, 355/663, 355/726, 355/811, 360/16, 360/18, 365/35, 385/13, 385/23, 386/7, 387/6, 387/24, 398/7, 399/13, 401/11, 403/3, 409/2, 409/51, 422/35, 424/50, 424/70, 443/17, 447/48, 447/52, 447/55, 448/15, 448/41, 450/64, 451/10, 454/5, 455/19, 462/77, 462/172, 463/13, 466/83, 466/118, 466/137, 468/51, 471/65, 475/16, 482/3, 487/3, 490/38, 492/25, 503/40, 504/61, 507/3, 510/53, 515/69, 520/78, 536/110

o. +a 55/29, 88/27, 90/67, 94/24, 100/80, 126/9, 146/56, 252/52, 291/129, 298/48, 304/10, 304/82, 304/84, 310/121, 310/122, 312/202, 313/159, 313/172, 347/80, 387/5, 405/19, 441/9, 443/24, 448/9, 453/22, 455/56, 496/11, 501/13, 527/39

o. +am 349/2

o. +da 39/197, 90/45

o. +dan 195/15, 240/16, 248/14, 248/28, 290/47, 321/17, 351/191, 395/26, 423/24, 438/64, 443/24, 448/9, 463/56, 466/118, 484/30, 510/46, 515/91

o. +dandır 291/28

o. +du 142/30

o. +dur 100/55, 112/4, 118/81, 139/85, 150/31, 181/206, 290/6

o. +la 107/7, 128/14, 196/11, 233/30

o. +lar 39/162, 65/16, 94/24, 100/34, 216/38, 291/88, 355/664, 355/793, 376/34, 394/85, 429/6, 536/90

o. +lara 200/42

o. +lardadır 358/49

o. +lardı 49/17

o. +lardır 387/20

o. +ları 290/64, 355/838, 424/25

o. +ların 248/9

o. +mu 313/42, 336/25, 355/419

o. +u 39/203, 39/232, 39/235, 39/253, 39/325, 40/41, 45/23, 49/7, 57/8, 78/47, 82/4, 93/36, 99/22, 100/3, 103/22, 103/24, 115/5, 118/113, 128/7, 129/9, 129/12, 137/17, 199/3, 203/28, 245/5, 269/4, 276/18, 292/111, 310/126, 312/367, 342/62, 351/7, 351/164, 355/348, 447/52, 458/52, 503/71, 506/6, 536/206

o. +udur 315/55

o. +uğ 104/24

o. +um 103/2, 211/51, 283/19, 312/302, 510/4

o. +uma 342/16

o. +umdan 351/164

o. +umuz 369/45

o. +un 100/63, 125/13, 284/4, 312/533, 318/3, 355/739, 448/16, 524/17

o. +una 172/21, 298/136, 302/2, 312/194, 492/16

o. +unda 41/53, 397/22, 421/18

o. +undan 291/45, 426/10

o. +unla 270/30

o. +unu 16/47, 60/58, 236/49, 268/43, 288/25, 290/161, 297/55, 319/47, 326/43, 351/57, 351/120, 352/64, 377/24, 505/58

o. +unuza 511/31

o. +uyla 37/42, 95/49, 119/13, 353/27, 358/54, 526/10

od al-: *dey.* Alevlen-, tutuş-.

o. *alīb* 100/11

od-alov: *is.* Ateş.

o. 90/33, 92/30, 99/34, 111/56, 140/23, 208/11, 233/14, 247/39, 257/8, 291/196, 324/65

o. +dan 328/58

o. +dur 90/16, 429/63

od ele-: *dey.* Silah ile ateş aç-.

o. *elediler* 455/25

Odèr (çayı): *is. coğ. a.* Oder Nehri. Çekya'dan doğup Avrupa'nın kuzeyinden Baltık Denizi'ne akan nehir.

o. 294/76, 294/78, 532/42

o. +e 231/24

Odèssèya: *is. mit. a. Odysseia. İyonyalı Homeros'un kaleme aldığı destan.*

o. 190/16

od ğala-: *dey. Ateş yak-.*

o. ğalamağ 129/5

o. ğalamış 313/143

odla-: *f. Tutuştur-*

o. -yan 246/29

o. -yarmı 355/434

odlan-: *f. Alevlen-.*

o. -an 95/37

o. -arken 377/15

o. -dı 455/36

o. -ır 43/18, 73/21, 84/2

o. -mağ 64/55

o. -mışığ 305/82

odlandır-: *f. Alevlendir-.*

o. -a 417/13, 417/13

Odlar diyarı: *is. öz. a. Azərbaycan.*

o. 326/43

o. +nda 271/45

o. +ndan 438/68

Odlar memleketi: *is. öz. a. bk. Odlar diyarı**

o. +sen 470/42

o. +yem 470

Odlar torpağı: *is. öz. a. bk. Odlar diyarı.**

o. +ındakı 291/28

Odlar ölkəsi: *is. öz. a. bk. Odlar diyarı.**

o. +nin 118/32

Od(lar) yurdu: *is. öz. a. bk. Odlar diyarı.**

o. 49/7, 305/82

o. +muz 100/58

o. +ndan 523/116

o. +nun 104/21, 104/24, 203/28, 269/4, 294/153, 315/55, 360/34

odlu: *sf. Ateşli, alevli, yakıcı.*

o. 3/41, 20/8, 38/36, 47/16, 55/39, 123/2, 126/14, 193/19, 242/45, 288/1, 342/6, 350/91, 409/79, 416/13

odnefes: *sf. Ateşli.*

o. 464/22

od sal-: *dey. Ateş sal-.*

o. *salan* 421/14

o. *salana* 23/15

o. *saldı* 27/3, 340/49

o. *salır* 91/18, 114/30, 292/90

o. *salmışam* 292/82

odsuz: *sf. Ateşsiz, alevsiz.*

o. +lara 312/298

o. 31/10

od tut-: *dey. Ateşlen-, alevlen-.*

o. *tutan* 39/199, 70/12, 100/38, 129/27

o. *tutar* 292/177

o. *tutardı* 315/91

<i>o. tutdu</i> 99/37, 181/67	<i>o. -ıbsa</i> 182/30
<i>o. tutmur</i> 315/23	oğurluğ: <i>is.</i> Hırsızlık.
<i>o. tutsun</i> 219/4	<i>o.</i> 153/46, 295/28
<i>o. tutub</i> 59/21, 59/50, 283/2, 329/17	ohay: <i>ünl.</i> Oh.
<i>o. tutur</i> 39/157	<i>o.</i> 136/46, 305/83, 431/7, 453/4, 512/7,
<i>o. tutursa</i> 478/13	526/5
od vur-: <i>dey.</i> Ateşe ver-.	ohşa-: <i>f.</i> Benze-.
<i>o. vur</i> 232/43	<i>o.</i> 11/17, 11/22
<i>o. vurub</i> 387/2, 455/33, 462/192,	<i>o. -mağdan</i> 249/8, 249/11, 249/49
536/257	<i>o. -r</i> 73/39, 312/89, 312/700, 355/841,
<i>o. vurubdur</i> 5/5	476/16
<i>o. vurulur</i> 257/8	<i>o. -sın</i> 71/12
<i>o. vurur</i> 409/42	<i>o. -yanlar</i> 232/11, 239/33, 289, 289/45
<i>o. vururlar</i> 232/2	<i>o. -yanları</i> 213/15
oğru: <i>is.</i> Hırsız.	<i>o. -yıb</i> 59/53
<i>o.</i> 229/5, 339/60, 414/117	<i>o. -yır</i> 295/67, 361/12
<i>o. +ları</i> 355/314	<i>o. -yıram</i> 191/2, 472/7, 472/8
oğru söz: <i>sf.</i> Yalancı.	ohşayış: <i>is.</i> Benzerlik.
<i>o.</i> 290/20	<i>o.</i> 158
oğul-uşağ: <i>is. ç.</i> Çoluk çocuk.	okèan: <i>is. Yun.</i> Okyanus.
<i>o.</i> 466/86	<i>o.</i> 2/4, 46/8, 143/2, 201/52, 355/8,
oğurla-: <i>f.</i> Çal-.	355/279, 421/29, 490/25, 519/28
<i>o. -dın</i> 291/280	<i>o. +am</i> 141/48
<i>o. -mışığ</i> 536/32	<i>o. +dan</i> 100/44, 109/22, 320/7
<i>o. -r</i> 292/133	<i>o. +ım</i> 2/5
<i>o. -rmı</i> 291/13	<i>o. +ında</i> 295/66
<i>o. -yıblar</i> 329/45	<i>o. +lar</i> 131/36, 255/20
oğurlan-: <i>f.</i> Çalın-.	<i>o. +ları</i> 66/72, 85/20
<i>o. -ıb</i> 372/12	okoloğ: <i>is. Fr.</i> Ekoloji uzmanı.
	<i>o. +ları</i> 496/72

olam-ğalam: *is. kon.* Gelip geçen.

o. 294/105

Olcas: *is. öz. a.* (1936-...) Olcas Süleymenov. Kazak şair.

o. 141/21

omba dur-: *dey.* Yılan gibi sokmaya hazır şekilde dur-.

o. duran 323/36, 397/18, 529/63

o. durdu 346/31, 355/321

o. durmuş 504/26, 515/13

o. durusan 240/2

onyaşar: *sf.* On yaşında.

o. 114/12

opponènt: *is. Lat.* İtiraz eden, karşı çıkan.

o. +ler 204/15

oranjèriya: *is. Fr.* Sera.

o. 272/6

Orbèli: *is. öz. a.* (1887-1961) Hovsep Orbeli. Ermitaj Müzesi'nin müdürlüğünü yapmış, Ermeni, tarihçi akademisyen.

o. nin 316/43

ordèn: *is. Lat.* Devlet nişanı, madalya.

o. 261/22, 280/33, 290/347, 301/36, 322/38, 374/56

o. +in 7/24

o. +lere 523

Ordubad: *is. öz. a.* Azərbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde bir şehir.

o. 300/6

o. +da 316/85

Ordubadlı: *sf.* Ordubad şehrinden olan.

o. 300/42

orta mekteb: *is.* Bir üniversiteye girmek ya da çalışmak için yeterli genel eğitim veren okul.

o. +e 111

o. +i 290/567

ortancıl barmağ(ğ): *is. anat.* Orta parmak.

o. +ımı 422/13

Osètiler: *is. öz. a.* Kuzey ve Güney Osetya'da yaşayan İranî halk.

o. 387/41

osina: *is. Rus. bit. b. bk. ağcağayın.**
(*zelkova carpinifolia*)

o. 16/6

Oslo: *is. öz. a.* Norveç'in başkenti.

o. +da 424/32

o. +yadek 32/13

Osman Mirze: *is. öz. a.* (1937-1991) Azərbaycanlı gazeteci ve yazar.

o. 237/3, 237/6

ot-alag: *is.* Yabani ot.

o. 212/3

ot-elef: *is.* Yabani ot.

o. +i 192/4

Otèllo: *is. öz. a.* William Shakespeare'nin tiyatro oyunu.

o. 306/12

otuḥ-: *f. hlk.* Ot yemeye başla-.

o. -sa 520/108

ovğat: *is. Ar.* Vakit, zaman.

o. +ımız 311/30

ovhala-: *f.* Okşa-.

o. -yan 296/111

ovhar: *is.* Kesici aletlerde bulunan oluk.

o. +ı 98/4

ovharlı: *f.* Bilenmiş, keskin.

o. 118/21

ovsun: *is. Far.* Sihir, efsun.

o. 165/34, 195/66, 240/64

o. +ları 115/5, 245/5

ovsunla-: *f.* Sihirle-.

o. -yıbmı 99/25

ovsunlan-: *f.* Sihirlen-.

o. -mışam

o. -mışığ 225/15

ovum-ovum: *zf.* Parça parça, paramparça.

o. 355/482

oyag(ğ): *sf.* Uyanık.

o. 136/2, 136/2, 161/56, 213/10, 219/48, 289/35, 291/400, 312/221, 400/25, 414/95, 506/1

o. +am 305/112, 337/7, 337/10

o. +dır 292/134, 400/29

o. +san 210/3, 333/45, 407/33

oylag(ğ): *is.* Yurt.

o. +ı 100/50

o. +ıdır 59/55

o. +ım 50/2

o. +ın 7/18, 291/103

o. +ında 172/12

o. +ını 350/54, 355/469

oyundaş: *is.* Partner, oyun arkadaşı.

o. +ın 207/37

Ö

öceş-: *f.* Sataş-, çekiş-.

ö. -di 15/31

ögèy: *sf.* Üvey.

ö. 117/18, 312/677, 312/678, 345/39, 347/86

ögèyleş-: *f.* Üveyleş-, yabancılaş-.

ö. -en 312/655

ö. -enler 291/118

ögèylik: *is.* Üveylik.

ö. 347/65

öhde: *is. Ar.* Sorumluluk, vazife.

ö. +sinden 312/78, 421/3, 433/17

ölen-: *f.* Geliş-, ilerle-.

ö. -di 379/24

ölezi-: *f.* Alevi azal-, sönükleş-, zayıfla-.

ö. -miş 332/48

ö. -ye bilerdi 103/4

ö. -yen 129/12, 447/5

ölgün: *sf.* 1. Ölü gibi olan. 2. *mec.* Cansız. 3. *mec.* Sönük.

ö. 235/24, 270/19, 272/42, 351/64,
393/37, 394/83, 523/52, 525/74, 529/84,
536/283

ö. +*leri* 207/28

ölüm-dirim: is. Ölüm kalım.

ö. 166/36, 203/32, 375/22, 397/24,
444/38, 482/7, 482/10

ölüm himni: is. Ölüm marşı.

ö. 355/747

ölüvay: sf. Zavallı.

ö. 79/48

ömrüm-günüm: *ünl.* Canım, her
şeyim.

ö. 64/1, 279/36, 312/19, 314/5, 357/11,
449/33, 449/61, 456/92, 456/101, 458/62,
474/4, 504/246

örpek(y): is. Başörtü, yazma.

ö. 343/32

ö. +*yi* 375/15

ö. +*yinde* 128/41

ö. +*yine* 313/220

ö. +*yinin* 504/178

ört-basdır èt(d)-: *dey.* Üzerini kapat-,
gizle-.

ö. *èderek* 329/36

ö. *ètmeyi* 181/104

öt-: f. 1. Geç-, geçip git-. 2. Atla-.

ö. –*dü* 340/11

ö. –*eceyik* 64/74

ö. –*enler* 530/41

ö. –*er* 74/12

ö. –*erdi* 335/5

ö. –*mek* 272/23

ö. –*mesinden* 112/12

ö. –*meye* 351/36

ö. –*sün* 69/56

ö. –*üb* 90/59, 312/405, 316/2, 456/56

ö. –*ür* 31/19, 331/13

öten: sf. Geçen, geçmiş.

ö. 80/14, 282/40, 298/65, 497/57, 506/4

ö. +*lerden* 207/30

ötergi: sf. Geçici.

ö. 90/47

öteri (I): sf. bk. *ötergi**.

ö. 104/25, 107/6, 219/26

ö. +*dir* 242/5, 301/24

öteri (II): zf. kon. Dolayı, ötürü.

ö. 235/22

ötüb gèt(d)-: *dey.* Gelip geç-, mazi.

ö. *gèden* 312/405

ö. *gètmiş* 316/2

ötüb kèç-: *dey.* Gelip geç-.

ö. *keçen* 456/56

ö. *kèçmesen* 90/59

ötür-: f. 1. Geçir-, gönder-, yolla-, ver-.
2. *mec.* Ye-, aşır-.

ö. –*en* 155/33

ö. –*enler* 260/26

ö. –*erdiler* 246/23

ö. –*merem* 269/39, 269/44

ö. –meye 504/257
 ö. –se 478/17
 ö. –ür 265/6, 295/90, 355/681, 360/114
ötüş-: f. 1. Yarış-. Geç-.
 ö. –dü 23/23
 ö. –en 120/21
övc: is. Ar. kl. Zirve.
 ö. +e 444/8
öyreş-: f. Alış-.
 ö. –enim 504/82
 ö. –ib 422/17, 422/18, 422/61, 422/62,
 427/14
 ö. –mişem 479/1
özey: is. Öz.
 ö. +i 100/55
 ö. +indeki 49/42
 ö. +ini 415/4
özgeleş-: f. Yabancılaş-.
 ö. –en 312/655
 ö. –irem 79/35
özü: zm. Kendi, kendisi.
 ö. 4/13, 7/4, 12/7, 16/50, 25/4, 30/22,
 37/73, 41/29, 56/4, 61/22, 67/62, 76/8, 76/19,
 82/12, 82/13, 82/16, 88/18, 90/97, 97/19,
 97/21, 97/27, 98/12, 103/47, 104/33, 106/24,
 107/13, 129/27, 137/10, 139/22, 143/20,
 143/30, 148/23, 148/31, 152/18, 153/26,
 158/15, 178, 181/76, 200/31, 200/41, 202/46,
 203/19, 207/57, 213/27, 216/35, 217/65,
 227/9, 233/40, 239/7, 240/72, 241/18,
 247/28, 247/30, 251/39, 256/48, 258/38,
 271/45, 271/49, 272/53, 285/37, 285/47,

290/334, 290/536, 291/179, 292/261, 293/73,
 294/56, 294/148, 294/148, 294/148, 294/222,
 294/224, 294/241, 294/252, 294/267, 297/86,
 299/48, 300/72, 304/2, 304/39, 305/37,
 305/68, 306/16, 306/24, 308/44, 308/97,
 308/122, 310/64, 310/112, 312/228, 312/420,
 312/423, 312/431, 312/598, 312/704,
 312/733, 313/23, 313/40, 313/41, 313/68,
 313/69, 313/150, 313/159, 315/52, 320/17,
 322/25, 332/6, 335/165, 337/59, 339/40,
 341/88, 342/63, 345/3, 345/34, 347/22, 351,
 351/40, 351/73, 355/21, 355/54, 355/80,
 355/135, 355/172, 355/361, 355/459,
 355/548, 355/973, 355/977, 357/4, 365/39,
 374/81, 386/22, 386/37, 388/33, 396/4,
 396/5, 400/31, 401/4, 401/9, 401/22, 409/81,
 413/2, 416/32, 417/28, 418, 424/16, 426/26,
 427/118, 438/7, 440/6, 444/46, 445/20,
 446/48, 448/39, 450/18, 450/44, 452/10,
 452/30, 456/31, 464/29, 466/88, 472/32,
 474/8, 474/12, 474/23, 477/13, 479/23,
 488/10, 491/7, 494/23, 504/9, 504/10,
 504/18, 504/52, 505/2, 505/5, 515/87,
 523/23, 523/24, 523/31, 523/31, 523/38,
 523/70, 523/73, 523/95, 523/98, 523/134,
 523/137, 525/5, 525/34, 528/37, 528/40,
 529/104, 530/42, 536/15, 536/106, 536/159,
 536/209

ö. +dür 37/39, 60/61, 67/76, 74/34,
 199/34, 217/66, 304/48, 320/30, 468/63

ö. +m 24/9, 29/7, 30/1, 30/30, 45/5,
 59/46, 59/47, 76/38, 76/54, 83/6, 110/35,
 120/3, 144/24, 156/10, 159/36, 162/18,
 187/26, 190/18, 193/5, 209/57, 219/17,
 256/41, 267/65, 291/177, 292/61, 292/63,
 302/44, 302/45, 302/46, 306/27, 313/73,
 333/54, 334/4, 337/34, 352/26, 355/76,
 355/329, 358/35, 360/49, 360/110, 360/112,

374/13, 384/17, 385/20, 391/3, 407/15,
440/9, 441/12, 449/36, 453/30, 472/2,
477/48, 477/70, 495/4, 495/7, 500/36,
504/34, 504/34, 504/220, 505/78, 507/32,
512/35, 521/53

ö. +*mçün* 432, 432/1, 432/5, 432/9,
432/17, 432/21, 432/29, 432/37, 432/41,
432/45, 432/49

ö. +*mden* 126/50, 509/20

ö. +*me* 148/8, 240/29, 267/59, 291/506,
324/106, 334/4, 440/10, 465/5

ö. +*mem* 290/394, 290/400, 322/13,
341/149, 349/48, 504/31

ö. +*mkü* 216/28

ö. +*mle* 41/77

ö. +*msen* 427/138

ö. +*mü* 9/15, 64/24, 87/8, 95/21,
139/78, 186/16, 187/28, 254, 278/3, 291/328,
291/445, 305/55, 369/17, 375/17, 394/2,
457/24, 465/6, 521/2, 530/48

ö. +*mün* 275/32

ö. +*müncüsen* 69/55

ö. +*münsen* 69/54

ö. +*müz* 266/2, 292/218

ö. +*müzü* 94/25

ö. +*n* 8/34, 10/17, 14/5, 14/38, 17/7,
22/3, 29/35, 45/13, 58/4, 60/72, 69/39, 86/47,
93/45, 111/22, 124/10, 133/15, 137/43,
142/28, 148/18, 155/3, 157/68, 166/21,
167/43, 169/23, 171/36, 175/7, 213/37,
229/42, 230/13, 233/61, 236/19, 241/19,
248/9, 248/26, 249/35, 249/37, 250/50,
252/62, 258/25, 259/24, 265/10, 268/66,
269/19, 273/55, 276/5, 277/51, 282/11,

282/15, 284/12, 284/34, 296/52, 301/63,
302/19, 302/20, 302/24, 302/24, 308/98,
310/38, 312/53, 312/312, 312/320, 312/815,
313/208, 318/5, 323/34, 328/84, 330/13,
330/30, 330/33, 331/10, 332/32, 338/50,
355/203, 355/754, 361/15, 376/11, 376/16,
378/41, 403/4, 411/11, 411/43, 411/43,
458/62, 474/47, 490/16, 496/38, 499/13,
504/124, 504/150, 504/194, 504/235, 523/41,
523/44, 528/81, 533/17, 534/54

ö. +*nde* 433/4, 433/5

ö. +*ndedir* 293

ö. +*nden* 11/42, 101/37, 195/40,
219/26, 258/41, 258/42, 269/19, 273/52,
273/54, 297/113, 302/35, 327/28, 414/83,
447/58, 520/22

ö. +*ndün* 355/875

ö. +*ne* 15/23, 41/93, 122/9, 126/37,
148/14, 153/23, 174/11, 181/84, 201/19,
223/18, 228/38, 230/41, 244/5, 247/5,
294/175, 306/34, 329/8, 329/28, 355/146,
393/23, 499/1, 516/23

ö. +*nküne* 229/8, 229/36

ö. +*nle* 287/3

ö. +*nsen* 5/14, 204/37, 270/35, 287/13,
419/25, 502/7

ö. +*nü* 38/61, 39/30, 39/74, 81/28,
90/54, 90/59, 91/65, 92/8, 93/43, 118/135,
139/68, 139/95, 154/2, 160/54, 168/28,
176/15, 181/96, 207/53, 230/39, 231/17,
233/13, 236/9, 236/37, 246/3, 250/14,
251/29, 267/14, 267/16, 283/4, 290/330,
294/18, 301/30, 301/69, 306/8, 306/113,
310/20, 315/43, 324/34, 324/49, 324/129,
330/20, 351, 369/5, 372/14, 372/16, 402/59,

411/54, 427/145, 441/8, 443/24, 449/14,
452/5, 512/27, 515/56, 515/57, 533/37,
536/288

ö. +nün 468/13

ö. +nüz 30/10

ö. +sen 134/21

ö. +nküne 229/8, 229/36

ö. +yle 59/70, 62/20

özül: is. Temel, esas.

ö. 164/33, 284/33

ö. +ü 91/63, 153/30, 213/52, 331

ö. +üdü 331/44

ö. +ümdü 151/19

ö. +ünde 123/40, 312/396

ö. +ünden 374/48

ö. +üne 312/707

ö. +üyem 151/19

özümlük: is. Kendine has, benlik.

ö. +leri 291/202

P

padoş: is. Rus. Ayakkabı tabanı.

p. 150/32, 247/44, 267/35

padoşlaş-: f. Yüzsüzleş-.

p. –an 229/35

pağon: is. Rus. Apolet.

p. 374/55, 426/13

p. +lar 429/2, 468/58

p. +larını 424/36

pağonlu: sf. Apoletli.

p. 355/797, 393/5, 414/4, 426/1, 426/2,
446/1, 457/6, 460/16, 474/31, 479/38,
481/12, 486/23, 522/3, 523/106, 531

p. +lar 464/6

pağonsuz: sf. Apoletsiz.

p. 393/5, 480/37, 480/40

pağullı(ğ): is. Hasetlik, kıskançlık.

p. +ın 258/29

p. +la 355/578

pağır: is. Pas.

p. 102/11, 312/689

pakize: sf. Far. Pak, temiz.

p. 178/20, 206/8, 277/9, 282/15,
300/87, 300/95, 303/61, 308/26, 308/124,
338/9, 342/1, 346/2, 352/51, 376/16, 494/73,
515/84

pak-pakize: sf. Tertemiz.

p. 171/25, 373/3, 495/29

palan: is. Semer.

p. 216/32

palançı: is. Semer yapan kişi, saraç.

p. 90/36, 262/48

palata: is. Lat. Hastane odası, koğuş.

p. +ya 313/231

palaz: is. Yünden veya pamuktan
dokunma enli, uzun, kalın ve tüysüz kilim
çeşidi.

p. +a 293/32

palıd: is. bit. b. Meşe ağacı. (*quercus*)

p. 3/60, 31, 31/21, 44/30, 114/13, 194/11, 359/23, 376/60, 418/37, 507/7

p. +a 100/79, 109/6, 376/62, 376/63

p. +ı 95/40, 247/26, 276/16, 322/55, 461/24

p. +ımın 290/584

p. +ın 16/9, 31/2, 31/21

p. +ının 239/31

p. +lar 100/21, 100/67, 290/452

p. +lara 100/18

p. +larını 350/69

p. +san 239/16

palma: *is. bit. b.* Palmiye. (*arecaceae*)

p. 448/29

p. +lar 335/113

p. +larla 4/21

paltar: *is.* Elbise, giysi.

p. 24/7, 355/317, 382/5

p. +a 536/93

p. +da 364

p. +dan 43/10

p. +ı 76/13, 298/25, 355/9, 355/123, 355/280, 393/31, 429/63, 476/15, 521/54

p. +ın 292/14, 469/18

p. +ında 94/33, 284/31, 386/26, 523/151, 536/50

p. +ını 290/302, 290/512

paltar biç-: *dey.* Elbise biç-.

p. biçerdim 283/24

Pamir dağı: *is. coğ. a.* Orta Asya'da bulunan Himalaya dağlarının kuzey silsilesi.

p. 164/10

panama: *is. Fr.* Şapka.

p. +sında 4/34

papa: *is. Rus.* Baba.

p. 290/547, 294/208

papağ(ğ): *is.* Kalpak, başlık.

p. 91/6, 308/127, 308/127, 323/46, 343/10, 343/10, 453/19, 466/108, 466/108, 520/103, 526/37, 526/37

p. +ı 24/10, 37/13, 68/11, 129/1, 203/24, 355/320, 362/9, 396/3, 413/3

p. +ımı 382/2

p. +ın 118/22, 347/27

p. +ından 526/50

p. +lar 228/42

p. +lara 355/974

papağlan-: *f.* Kabar-

p. -acağ 526/82

papağlı: *sf.* Kalpaklı.

p. 87/10, 128/28, 291/150, 329/15, 339/48, 362/9, 533/59

papağ-papağ: *sf.* Top top.

p. 308/127, 343/10, 446/108, 526/37

papıl: *is.* Kâkül.

p. +ı 295/34

papiros: *is. Alm.* Sigara.

p. 377/41

p. +un 292/90

para: *is. Far.* Parça, yarım.

p. 316/6

p. +sı 221/28

paralan-: *f.* Parçalan-.

p. –mı 316/1

para-para: *zf. Far.* Parça parça.

p. +dır 298/98

paravoz: *is. Rus. hlk.* Lokomotif.

p. +un 534/7

parç: *is.* Maşrapa.

p. 442/18, 442/22

p. +ı 442/12, 442/28

parça: *is.* Kumaş.

p. 118/63

pardağlan- (I): *f.* Parlatıl-, cilalan-.

p. –acağ 90/23

pardağlan- (II): *f.* Serpil-, çiçek aç-,
güzelleş-.

p. –an 358/20, 474/2

p. –ar 313/135

pardağlı: *sf.* Parlayan, cilalı.

p. 181/114

parlamènt: *is. Fr.* Meclis.

p. +e 536/322

p. +i 525/48

parovoz: *is. Rus.* Buharlı tren.

p. 119/25, 119/27, 155/35, 155/40

par-par: *zf.* Işıl ışıl.

p. 69/34, 312/64, 380/7, 444/8

partbilètli: *sf.* Rus komünist partisine
ait üyelik kartı olan (kişi).

p. 479/37

partiya: *is. Fr.* Siyasi parti.

p. 37/5, 37/7, 37/79, 199/34, 290/587

p. +dır 319/1

p. +mın 8/64

p. +nın 37/52, 37/54

p. +sı 37/79

partizan: *is. Fr.* Gerilla.

p. 83

p. +lar 424/39

Pastèrnak: *is. öz. a.* (1890-1960) Boris
Leonidoviç Pasternak. Rus şair ve yazar.

p. 378, 378/36

p. +ın 181/121

patètika: *is. Lat.* İhtiras.

p. +dan 250/18

patrul: *is. Fr.* Devriye.

p. 346/20

Pavlo Mavçan: *is. öz. a.* (1939-...) Pavel
Mihailoviç Movçan. Ukraynalı şair,
çevirmen, gazeteci.

p. 312/482

payız: *is. Far.* Güz, sonbahar.

p. 70, 76/2, 76/29, 130/54, 145/33,
158/9, 213/18, 264/26, 290/430, 295/22,
305/73, 343/38, 466/111

p. +a 283/18

p. +da 77/32, 80/23, 306/86

p. +ı 17/10, 70/25

p. +ıdır 17/8, 70/45

p. +ın 70/46, 161/46, 305/83

p. +ınnan 343/17

payimal: *sf. Far.* Ayaklar atından kalmış, çiğnenmiş.

p. 145/30

pay-piyada: *zf. kon.* Yaya şekilde, yayan.

p. 281/6, 483/8

paytaht: *is. Far.* Başkent.

p. 339/23, 400/29

p. +a 342/40, 354/5, 355/335, 468/38, 495/17

p. +dadır 456/2

p. +ı 82/37, 86/42, 185/21, 442/32

p. +ıdır 210/32, 415/41

p. +ımın 39/134

p. +ımızdır 39/133

p. +ın 337/28, 451

p. +ına 457/20

p. +ındayam 352/33

p. +ımı 89/3

p. +ıyam 522, 522/10

paz: *is.* Bir şeyi yarmak için kullanılan demir ya da tahta kazık.

p. 381/8

p. +ı 264/20

pazçı: *is.* Kazıkçı.

p. 264/20

pêçat: *is. Rus.* Mühür.

p. 236/35

pêçenyê: *is. Rus.* Kurabiye.

p. 531

pêncek: *is. İng.* Ceket.

p. 16/29, 48/7, 91/5, 111/34, 290/132

pêndir: *is.* Peynir.

p. 531

pênsnêli: *sf.* Kulaklıksız ve burun üstüne takılan gözlüğü olan.

p. 323/53

Pêrêdêlkino: *is. öz. a.* Rus yazar ve şairlerin kendilerine ahşap kulübeler yaptırdığı Moskova yakınlarında bulunan köy.

p. 21/2, 373/13

pêrêstroyka: *is. Rus.* Yeniden yapılanma.

p. 290/58, 290/514, 290/559, 454/113

p. +m 290/579

pêstisid: *is. Lat. kim.* Zehirli kimyasal madde.

p. +le 323/112

pêşe: *is. Far.* Meslek, zanaat.

p. +m 21/14, 182/24, 466/41, 504/101

p. +mden 75/38

p. +miz 513/24

p. +n 393/34

p. +sini 393/21

pêşkeş: *is. Far.* Hediye.

p. 234/45

Pètèr Ehmed: *is. öz. a. bk. Hans Pètèr Ehmed Şmidè.**

p. 312/453, 312/640

Pètranavlov Ğalası: *is. öz. a. Petro ve Pavel Kalesi. Rusya'nın Sankt Petersburg şehrinde bulunan ve bir dönem hapishane olarak kullanılan kale.*

p. +nda 33

pèyin: *is. Dışkı.*

p. +i 241/9

pèyk: *is. Far. Uydu.*

p. +e 369/25

pèymanè: *is. Far. Kadeh.*

p. 95/13

pèyser: *is. Far. Ense, boyun.*

p. +i 341/128, 347/12

p. +in 37/64, 234/72

p. +inde 143/38, 355/985, 388/69

p. +ine 236/24, 273/24

p. +ini 273/17

Pèyvençay: *is. coğ. a. Güney Azerbaycan'da bulunan ve Aras Nehri'nin bir kolu olan akar su.*

p. 118/46

pèyvend: *is. Far. Aşı.*

p. 214/29, 232/13, 465/9

peleng: *is. hay. b. Kaplan. (felis tigris)*

p. 36/40, 80/30, 83/33, 249/36, 290/94, 308/41, 315/50, 430/17, 466/152, 470/32, 481/14, 495/11, 535/12

p. +den 290/497

p. +di 43/16, 78/65

p. +em 168/8, 490/16

p. +i 3/8, 181/117, 340/55

p. +im 490/17

p. +imsen 38/39

p. +in 437/87

p. +ler 181/119, 292/212

penah: *is. Far. 1. Sığınak. 2. Himayeci, koruyucu.*

p. +dır 270/45

p. +ım 474/48

p. +ımdır 233/54

p. +ımız 533/65

penah getir-: *dey. Sığın-, himaye iste-.*

p. getiren 315/64

p. getiribler 291/429

p. getirmiş 374/12

penahsız: *sf. Himayesiz, savunmasız.*

p. 270/33

Peren-peren ed-:

peren-peren: *sf. Darmadağın.*

p. 39/240, 271/22, 281/20, 320/24, 355/55, 418/21

p. 294/147

perğu: *is. Far. Kuğu tüyü.*

p. 266/11

pert: *sf. Morali bozuk, üzgün, perişan.*

p. 293/67, 312/92, 331/26, 375/17, 534/19, 536/236

<i>p. +dir</i> 402/60	<i>p. +nu</i> 312/47
<i>p. +em</i> 515/94	pikèt: <i>is. Fr.</i> Müfreze.
<i>p. +m</i> 237/11, 290/290	<i>p. +den</i> 530/36
<i>p. +senmi</i> 328/13	pilek(y): <i>is. Far.</i> Pul.
pert ol-: <i>dey.</i> Sinir ol-, asabı bozul-.	<i>p. +ler</i> 402/70
<i>p. olmayım</i> 21/16	<i>p. +lere</i> 520/24
<i>p. olur</i> 8/38	<i>p. +yi</i> 402/5, 402/52, 402/62
pervazlan-: <i>f.</i> Uç-, coş-.	pille: <i>is. Far.</i> Basamak.
<i>p. -ib</i> 533/56	<i>p. 272/24, 312/55</i>
<i>p. -ır</i> 312/154	<i>p. +di</i> 158/4
Perverdigar: <i>is. Far.</i> Tanrı.	<i>p. +lerden</i> 297/3, 352/49, 466/33
<i>p. 271/25, 474/51, 476/50</i>	<i>p. +leri</i> 293/91
Phènyan: <i>is. öz. a.</i> Pyongyang. Kuzey Kore'nin başkenti.	<i>p. +lerin</i> 41/21
<i>p. +ın</i> 2/56	<i>p. +lerinde</i> 421/5
pıçıl-da-: <i>f.</i> Fısılda-.	<i>p. +lerle</i> 28/1, 41/41, 41/43, 394/47
<i>p. 355/730, 531/56</i>	<i>p. +sen</i> 229/43
<i>p. -dı</i> 294/48, 355/226	<i>p. +si</i> 534/17
<i>p. -ram</i> 288/10	pilleken: <i>is. Far.</i> Merdiven.
<i>p. -yaram</i> 528/11	<i>p. 116/57</i>
<i>p. -yır</i> 355/689, 497/10	<i>p. +de</i> 119/50
<i>p. -yırsan</i> 153/2	<i>p. +den</i> 201/38, 512/7
pıçılı: <i>is.</i> Fısıltı.	pillekenli: <i>sf.</i> Merdivenli.
<i>p. +nı</i> 205/11	<i>p. 88/5</i>
<i>p. +sı</i> 284/19, 494/71	pilleli: <i>sf.</i> Basamaklı.
pırpız: <i>sf.</i> Taranmamış, karışık (saç).	<i>p. 293/3, 293/87</i>
<i>p. 308/44, 515/65</i>	pille-pille: <i>zf.</i> Basamak basamak.
Pikasso: <i>is. öz. a.</i> (1881-1973) Pablo Picasso. İspanyol heykeltıraş ve ressam.	<i>p. +di</i> 158/7
	pineçi: <i>is.</i> Ayakkabı tamircisi.
	<i>p. 262/47, 266/28</i>

Pinoçet: *is. öz. a.* (1915-2006)
Augusto Jose Ramon Pinochet Ugarte.
Şili'nin diktatör devlet başkanı.

p. 355/635

pionèr: *is. Fr.* İzci.

p. 39/11, 304/90

p. +ler 201/46

pionèr düşergesi: *is.* İzci kampı.

p. 304/90

pipik(y): *is.* İbik.

p. +yi 295/51

Pirallahı: *is. coğ. a.* Hazar Denizi'nde
bir ada.

p. 116/55

pirani: *sf. Far.* İhtiyar, aksakal.

p. 113/5, 536/1, 536/252

Pirebbe: *is. öz. a.* Azərbaycan'ın
Salyan şəhriyə bağlı bir köy.

p. 312/295

p. +de 312/91

p. +ni 312/337

p. +nin 77/36, 311/34

Pirsaat: *is. coğ. a.* Azərbaycan'da bir
nehir.

p. +da 307/61

pis: *sf.* Kötü.

p. 145/41, 260/12, 312/331, 314/4,
335/151, 343/31, 351/21, 355/135, 355/135,
357/8, 397/6, 467

p. +di 311/8

p. +dir 355/765

p. +e 104/26, 104/29

p. +i 298/122, 536/317

p. +ler 312/331

p. +leri 257/2

p. +ni 102/31

pisle-: *f.* Kötüle-.

p. –seler 150/1

pislik(y): *is.* Kötülük.

p. +ye 351/32

pişik(y): *is. hay. b.* Kedi. (*felis domesticus*)

p. 86, 258/24, 290/497, 290/500,
321/40, 321/57, 324/50

p. +den 321/58, 377/51

p. +lerin 249/36

p. +yi 535/12

p. +yinden 268/57

p. +yine 290/119

pişikleş-: *f.* Kedileş-.

p. –en 168/8

p. –er 372/14

p. –esen 249/37

pişnamaz: *is. Far.* İmam.

p. +ı 254/8

pişpişi: *is. bit. b.* Söğüt. (*salix*)

p. +ler 520/98

p. +sen 256/34

pişraz: *sf. Far. hlk.* Turfanda üzüm.

p. 19/5, 138/27, 138/30

p. +dan 67/12

piyada: *is. Far.* Yaya.

p. 236/13, 316/25

piyale: *is. Far.* Kadeh.

p. 73/59, 246/15, 300/28, 376/10, 532/46

p. +den 300/29

p. +lerde 162/25, 380/17, 529/59

p. +leri 376/62

p. +m 287/18, 416/16, 497/38

p. +mdeki 137/33

p. +mi 326/31

p. +miz 300/64

p. +si 342/52, 417/20

p. +sini 376/25, 467/33

piyaleli: *sf.* Kadehli.

p. 181/130, 181/132

piy bas-: *dey.* Yağlan-, şişmanla-.

p. basmış 37/75

piylen-: *f.* Yağlan-, şişmanla-

p. -enler 266/12

plakat: *is. Lat.* Pankart.

p. 351/72, 376/75

p. +lar 370/17, 388/55, 402/14, 402/30

p. +ları 392/36

planèt: *is. Yun.* 1. Gezegen. 2. Dünya.

p. 156/6, 163/9, 193/11, 221/24, 271/31, 277/43, 290/173, 294/222, 310/55, 310/98, 338/42, 355/661, 386/41, 414/121,

421/20, 430/22, 495/28, 524/47, 528/31, 528/61, 536/331

p. +de 312/709, 474/55, 492/35

p. +den 164/27, 205/27, 266/25, 376/63, 524/48

p. +deyem 355/388

p. +di 435/5

p. +dir 211/29, 414/40

p. +e 289, 289/45, 296/89, 308/149, 310/42, 355/210, 452/37, 461/25

p. +em 351/143, 511/35

p. +i 182/23, 271/32, 294/267, 309/85, 316/68, 322/59, 351/193, 355/424, 472/29, 514/45, 525/46, 535/28

p. +im 324/88, 477/75, 534/52

p. +imdir 513/20

p. +imiz 528/46, 528/47, 528/48, 528/50

p. +in 91/37, 144/38, 181/124, 374/18, 387/19, 392/29, 401/21, 427/34, 437/48, 457/30, 471/73, 479/39, 500/64, 519/14

p. +le 533/82

p. +ler 324/88

p. +lere 277/44, 338/43

plaş: *is. Rus.* Pardösü.

p. +ı 504/179

p. +ında 400/21

p. +ının 346/21

p. +la 84/15

p. +ların 355/356

poçt: *is. İt.* Postahane.

p. +a 321/62, 14/31

p. +dan 257/10

poçt ğutusu: *is.* Posta kutusu.

p. 250/22

poçtalyon: *is. İt.* Postacı.

p. 141/2

poème: *is. Yun.* Mazmun hikâye.

p. 290, 309

p. +lar 290

p. +ları 60/41

poëtika: *is. Yun.* Sanatsal üslûp, tarz.

p. +sı 308

poëzd: *is. Rus.* Katar, tren.

p. 223/3, 223/5

poëziya: *is. Yun.* Şiir.

p. 79/21, 152/1, 152/13, 152/25, 152/41, 166/30, 230/21, 290, 306/30, 306/95, 436/2, 436/4, 436/8, 436/12, 436/16, 436/20, 436/24, 436/28, 436/32, 436/36, 436/40, 535/1, 535/23, 535/61

p. +m 79/38, 102/38, 166/35, 211/54, 230/56, 231/19, 232/27, 267/41

p. +mda 268/87, 268/91

p. +sı 204

pağon: *is. Rus.* Apolet.

p. +u 228/74

poğonlu: *sf.* Apoletli.

p. 353/22, 359/12, 359/12, 359/13

polad: *is. Far.* Çelik.

p. 30/20, 73/38, 73/45, 80/20, 85/15, 90/80, 99/33, 100/39, 102/7, 106/13, 107/3, 110/19, 113/46, 118/19, 123/51, 141/23, 141/38, 155/55, 156/7, 156/17, 168/10, 181/10, 203/44, 204/26, 207/19, 208/4, 240/37, 267/34, 274/21, 290/444, 294/121, 298/25, 300/43, 307/93, 310/70, 313/150, 315/71, 328/11, 328/26, 328/27, 328/89, 333/34, 337/70, 340/70, 341/4, 341/76, 352/66, 355/334, 355/633, 364/19, 365/11, 372/13, 376/39, 383/2, 384/19, 395/13, 427/86, 438/51, 444/21, 445/35, 467/28, 474/42, 477/45, 481/30, 490/33, 504/126, 506/21, 507/28, 527/25, 528/27, 528/30, 529/34, 533/28, 535/30, 536/143

p. +a 482/2, 482/5, 501/14

p. +dan 3/10, 291/346, 321/15, 355/152, 369/19, 510/43, 530/73

p.+dandır 104/23, 210/24, 260/28, 450/4, 530/73

p. +ı 409/11

p. +ın 195/32

p. +san 363/75

poladlaş-: *f.* Çelikleş-.

p. 106/42, 170/17

p. –a bilmedin 371/27

p. –a bilmez 90/84

p. –an 90/45, 437/67, 463/24, 525/29

p. –arsan 371/30

p. –ib 191/30, 387/27

p. –ibdir 102/25

polkovnik: *is. Rus.* Albay.

p. 374/59, 415/21, 445/7

p. +i 429/2

Polşa: *is. öz. a.* Polonya.

p. 387/37

pomidor: *is. İt. bit. b.* Domates.
(*lycopersion esculentum*)

p. 275/12

p. +a 169/52

poz-: *f.* Sil-.

p. -ar 191/27

p. -duğun 520/55

p. -masın 312/372

p. -mursan 331/6

p. -u 145/28

p. -ub 223/3, 240/6, 294/132, 403/6

p. -un 520/84

p. -ursan 331/1, 331/5, 403/6

pozan: *is.* Silgi.

p. 265/18, 306/4

pozul-: *f.* Silin-.

p. -arke 360/111

pöhre: *is.* Filiz, sürgün.

p. 178/2

p. +lerim 192/19

p. +mi 234/60

p. +ni 324/18

p. +nin 121/32

p. +si 66/43

p. +ye 331/18

pöhrelen-: *f.* Filizlen-.

p. -ib 38/1

p. -ir 313/61

pöhreli: *sf.* Filizli, sürgünlü.

p. 70/31, 73/30

pöhre vèr-: *dey.* Filizlen-, sürgün ver-.

p. vèrib 312/409

pörşelen-: *f.* Yolun-.

p. -ib 306/66

pört-: *f.* Kızır-. (yüz)

p. -em 237/13

p. -en 310/4

praporşik: *is. Rus.* Asteğmen.

p. +in 531

Pravda: *is. Rus. öz. a.* Sovyetler Birliği döneminde komünist partinin resmi gazetesi.

p. 346/31, 355/562, 355/563, 355/564, 355/690, 366/5, 366/8, 406/21, 451

Pravda Vostoka: *is. Rus. öz. a.* Sovyetler Birliği döneminde itibaren Özbekistan'da yayımlanan gazete.

p. +nın 355/644

priznayu-: *f. Rus.* Kabul et-.

p. 291/392

prokuror: *is. Lat.* Savcı.

p. +a 409/43

p. +lar 370/53

p. +unun 401

prolètar: *is. Lat.* Emekçi.

p. 290/526

proloğ: *is. Yun.* Başlangıç, giriş.

p. +dan 314/2

p. +u 314/1

Promètèy: *is. Yun. mit. a.* Prometheus. Yunan mitolojisinde zekâsı, kurnazlığı ve özgürlük için yol göstericiliği ile bilinen tanrı.

p. 405, 405/10, 405/17, 453/29, 494/67, 515/52, 529/82

p. +lerim 84/56

Promètèyleş-: *f.* Özgürleş-.

p. –en 324/137

prorèktor: *is. Lat.* Rektör vekili.

p. 290/554

prospèkt: *is. Lat.* Cadde, bulvar.

p. +i 74/24

p. +ine 415/32, 415/35

p. +ler 74/30

p. +lere 351/69

puçurla-: *f.* Tomurcuklan-.

p. –yan 447/4

puçur-puçur: *sf.* Damla damla.

p. 461/46

pud: *is. Rus.* 16.4 kg değerinde Rus ağırlık ölçü birimi.

p. 262/9, 262/9

pul: *is. Far.* Para.

p. 82/42, 146/52, 234/11, 292/223, 329/33, 384/13, 449/47

p. +a 290/51, 294/171, 319/9

p. +lar 294/21

p. +lara 292/252, 292/252

p. +ları 363/23

p. +larını 290/302, 351

p. +u 260/26, 265/5

p. +um 294/228

pulèmyot: *is. Rus.* Makinalı tüfek.

p. 355/118, 355/180, 355/795, 526/44

p. +lar 365/26, 448/8

pulèmyotlu: *sf.* Makinalı tüfekli.

p. 355/439

pulsuz: *sf.* Parasız, bedava.

p. 308/97, 360/129

pulya: *is. Rus.* Kurşun, mermi.

p. 355/521, 355/524, 355/689

pur: *is. Far.* Oğul.

p. +lara 291/46

pus-: *f.* Gözetle-, izle-.

p. –an 312/80, 323/78

p. –mağ 294/134, 312/333

p. –urlar 269/2

pusğu: *is.* Pusu.

p. +da 231/37, 495/15

p. +dadır 310/19

Puşkin: *is. öz. a.* (1799-1837) Aleksandr Sergeyeviç Puşkin. Rus şair ve yazar.

p. 80/41, 80/78

p. +e 351/37

p. +i 528/57

p. +in 400/19

püfek: *is.* Tahta tozu.

p. 533/77

pürvügar: *sf. Far. Ar.* Mağrur, vakarlı.

p. 298/29

püste: *is. Far. bit. b.* Antep fıstığı.

p. 309/48, 361/22, 386/25, 438/10

p. +ler 189/6

p. +ni 67/69, 130/38, 130/41, 526/41

p. +nin 206/24

p. +si 196/37, 246/54

R

radiasi: *is. Lat. kim.* Radyasyon.

r. 397/15, 516/20

radio-stansiyası: *is. Lat.* Radyo istasyonu.

r. +nın 454

Radişev: *is. öz. a.* (1749-1802) Alexander Nikolayeviç Radişev. Rus yazar, şair ve filozof.

r. +ler 529/51

Rafaello Covanyoli: *is. öz. a.* (1838-1915) Raffaello Giovagnoli. İtalyan yazar.

r. +nin 89

Rafiğ (Zeka): *is. öz. a.* (1939-1999) Refik Zeka Handan. Azerbaycanlı şair ve yazar.

r. 306/59, 355/351

r. +in 355/321

rahatulğum: *is. Ar.* Lokum.

r. 246/23

ram èle-: *dey.* Baş eğdir-.

r. èle 269/27

r. èlemek 181/94

ram èt(d)-: *dey.* Baş eğdir-.

r. ède bilmediler 529/37

r. èdecek 306/46

r. èdeceyiz 512/45

r. èden 397/14, 449/8

r. èderek 118/36, 204/30

r. èdirsen 210/19

r. èt 450/67

r. ètmek 114/55, 258/20, 523/148

r ètmesem 470/33

r. ètsin 213/23

ram ol-: *dey.* Baş eğ-.

r. ola 295/63

r. olmadım 319/5, 319/9

Ramiz Duyğun: *is. öz. a.* (1938 - ...) Ramiz Memmed oğlu Melikov. Azerbaycanlı şair.

r. 212, 306/41, 473, 497/37

r. +a 530/65

Rauf Perfi: *is. öz. a.* (1943-2005) Rauf Parfi Öztürk. Özbek şair ve yazar.

r. 337/44

rayihe: *is. Ar.* Güzel koku.

r. 27/11, 184/7, 184/16, 200/30, 220/1, 220/17, 312/403, 335/31, 340/2

r. +dir 519/26
r. +n 318/3
r. +ni 524/32
r. +si 173/2, 216/24, 281/24, 311/54, 336/24, 396/15
r. +sile 155/63, 250/45
r. +sinden 284/15
rayiheli: *sf.* Güzel kokulu.
r. 155/29, 246/18
raykom: *is. Fr.* Bölge komitesi, rayon komitesi.
r. +dan 201/45
razılaş-: *f.* Anlaş-.
r. -dı 206/17
razyane: *is. Far. bit. b.* Rezene. (*foeniculum vulgare*)
r. +ler 184/9
r. +ni 161/32
rèdaksiya: *is. Lat.* 1. Düzeltme 2. Yayınevi.
r. 294/250
r. +da 265/9
r. +dan 328/9
r. +lar 412/38, 412/39
r. +ya 355/341
Règistan: *is. öz. a.* XV. yüzyılda Uluğ Bey tarafından yaptırılan Semerkant merkezindeki meydan.
r. 139/88
r. +ı 472/21

règlamènt: *is. Fr.* Konuşmacıya verilen zaman.
r. +imi 296/125
rèls: *is. İng.* Ray.
r. 80/3, 80/48, 119/46, 231/11, 321/51, 400/15, 502/19
r. +den 377/36
r. +e 377/36, 414/22
r. +ler 103/32, 315/71, 341/4, 420/18
r. +lerden 155/55
r. +leri 155/36, 303/18
r. +lerin 119/20
Rèmbbrandt: *is. öz. a.* (1606-1669) Rembrandt Harmenszoon van Rijn. Hollandalı ressam.
r. 41/59
rèplika: *is. İt.* 1. Söz. 2. Cevap.
r. +sı 37/61, 37/111
rèsept: *is. Lat.* Reçete.
r. +ler 291/379
rèspublika: *is. Lat.* Cumhuriyet.
r. +nı 228/21
Rèyhstag: *is. Alm.* 1933 yılına kadar Alman meclisi.
r. +ı 234/46
r. +ın 313/143
Rèyn: *is. coğ. b.* Ren. İsviçre Alplerinde doğup Kuzey Buz Denizi'ne dökülen nehir.
r. 532/42
r. +de 523/18

r. +ecen 487/16

Rèystağ: *is. Alm. öz. a.* Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra ilk meclis toplantısına ev sahipliği yapan tarihi bina.

r. +ın 532/11

rèzin: *is. Lat.* Lastik.

r. 84/55, 299/21, 313/191, 387/1, 387/5, 418/15, 455/32

re'na: *sf. Far. şair.* Güzel.

r. 524/2

re'ny: *is. Ar.* 1. Görüş, fikir. 2. Tenkit yazısı.

r. +imi 205/12, 246/45

r. +ini 159/48, 268/73, 268/75

r. +iniz 237/39

r. +mi 246/49

redd: *is. Ar.* İz.

r. +ine 290/150

redd ol-: *dey.* Defol-.

r. ol 51/4, 83/39, 248/27, 268/61, 268/65, 291/97, 310/79, 312/335, 321/45, 321/53, 321/65, 341/119, 378/45, 409/79, 523/117

r. olsun 266/30, 351/88, 351/91, 351/92, 351/93, 442/15, 442/24, 530/28

r. olsunlar 535/59

r. olun 4/39, 378/56

Refaël: *is. öz. a.* (1483-1520) Raffaello Sanzio. İtalyan heykeltıraş ve ressam.

r. +i 312/47

Refığ Zeka: *is. öz. a. bk. Rafığ Zeka.**

r. +dan 172/1

refığ: *is. Ar.* Eş, hayat arkadaşı.

r. +m 64/16, 176/19

r. +min 421/12

r. +nin 313/232

r. +si 521/16

Refığe Nuray: *is. öz. a.* (1942-...) Azerbaycanlı şair ve redaktör.

r. 292/205

rehimdil: *sf. Ar. Far.* Merhametli.

r. 295/55

Rehim Ğazi: *is. öz. a.* (1943-...) Rahim Gaziyeu. Azerbaycan "Azadlık Hareketi" önderlerinde ve 1992-1993 yılları arasında Azerbaycan Savunma Bakanı.

r. 488/11

r. +ni 529/36, 529/37

rehimsiz: *sf.* Merhametsiz.

r. 394/86

rehm: *is. Ar.* Acıma, merhamet.

r. 351/208, 355/861

r. +iniz 489/14

rehm èt(d)-: *dey.* Acı-, merhamet et-.

r. èdir 295/55

reğem: *is. Ar.* Rakam.

r. 462/218

r. +i 363/63

r. +ler 355/44, 407/7

r. +lerin 290/351

reğib: *is. Ar.* Rakip.

r. 167/34, 312/712
r. +i 62/20
r. +ini 167/43
r. +inin 308/41
reġġase: *is. Ar.* Dans eden, dansöz.
r. 10/10
reġs: *is. Ar.* Dans.
r. 147/4, 292/213, 292/250, 297/2, 485/13
r. +e 104/20
r. +i 291/93, 291/95
remz: *is. Ar.* İşaret.
r. +dir 303/9
r. +idir 118/24
r. +i 310/111
r. +isen 303/72
renc: *is. Far. kl.* Eziyet, zahmet.
r. +im 191/11
resmbaz: *is.* Ressam.
r. 239/42
Resul Rza: *is. öz. a.* (1910-1981) Azərbaycanlı şair.
r. 201, 203, 203/25, 203/27
r. +dır 201/42, 201/47
r. +nın 203/43
reyaset: *is. Ar.* Başkanlık.
r. 319/8
Riġa: *is. öz. a.* Letonya'nın başkenti.
r. 424/33

riġġet: *is. Ar.* Hassas kalplilik.
r. +le 533/18
riġġete gel-: *dey.* Duygulan-, etkilen-.
r. gelir 304/98
r. gelmiş 41/30
r. +le 533/18
rişe: *is. Ar.* Kök.
r. 123/43, 123/43, 325/14
r. +leri 250/32, 312/419, 312/705, 312/707
r. +lerile 327/35
r. +lerimdi 161/52
r. +lerimle 60/90
r. +lerinde 418/37
r. +lerinle 303/27
r. +m 240/51
r. +nin 303/27
r. +si 31/23
r. +sile 312/421
r. +sinden 297/97, 298/112
riz: *is. Far. kon.* Patika.
r. +de 217/71
r. +e 428/6
r. +i 304/34
r. +leri 355/376
rize-rize: *zf. Far.* Ufak ufak, küçük küçük.
r. 207/40, 211/35, 216/14, 294/138, 369/58, 450/34

Robèrt Rojdèstvènski: *is. öz. a.*
(1932-1994) Robert İvanoviç Rojdestvenski.
Rus şair.

r. 378/21

romb: *is. Yun. mat.* Eşkenar dörtgen.

r. 460/12, 467/1

Romul ğardaşlar: *is. mit. öz. a.* Roma
Mitolojisine ğöre Roma şehrini kurduklarına
inanılan Romulus ve Remus kardeşler.

r. +ı 341/68

royal: *is. Fr.* Kuyruklu piyano.

r. 523/7, 523/10, 523/42

r. +da 523/4

r. +ın 213/34

rövşen: *sf. Far. kl.* Aydınlık.

r. 312/506

ruki nazad: *dey. Rus.* Eller arkaya.

r. 414/29

ruki v vèrħ: *dey. Rus.* Eller yukarı.

r. 364

Rumıniya: *is. öz. a.* Romanya.

r. 387/39

Rumi meğberesi: *is. öz. a.* Osmanlı
Devleti'nde yetişip Semerkant'ta ölen
matematik ve astronomi alimi Kadızâde-i
Rûmî'nin mezarının bulunduğu türbe.

r. 139/88

Ruskiè: *is. öz. a.* Ruslar.

r. 355/585, 355/593, 355/601, 355/629

Rustavèli: *is. öz. a.* Şota Rustaveli. 12.-
13. yüzyıllarda yaşamış Gürcü şair.

r. 165/10

Rutul: *is. öz. a.* Dağıstan ve
Azerbaycan'da yaşayan bir Kafkas halkı.

r. 347/49

r. +a 347/46

ruzu: *is. Far.* Rızık, azık.

*r. 154/29, 290/167, 309/10, 313/206,
365/23, 397/20, 504/241, 513/11*

*r. +m 339/1, 339/21, 339/31, 339/46,
355/389*

r. +mu 311/52

r. +nu 291/108

r. +su 181/81

r. +sunu 477/19

rûbab: *is. Ar.* Uzun saplı ve gövdesi
Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış saz.

r. 62/11, 523/133

r. +am 331/30

r. +ı 321/46

r. +ımda 375/14

r. +ımun 531/31

r. +ın 80/80, 240/56

r. +ını 424/66

Rüstem Zal: *is. mit. öz. a.* Zaloğlu
Rüstem. Fars mitolojisinde efsanevi bir
kahraman.

r. +a 306/30

rûsvayçılığ: *is.* Rezillik.

r. 230/17, 341/105

rûşvetħor: *is. Ar. Far.* Rüşvetçi.

r. +a 260/9

r. +dan 294/235

ryabina: is. bit. b. Üvez. (*pirus sorbus*)

r. +lar 21/17

Ryazan: is. öz. a. Rusya'da bir şehir.

r. +ın 355/627, 454/70

S

Sabir: is. öz. a. bk. *Elekber Sabir*.*

s. 68/3, 79/54, 81/35, 82, 91, 92/26,
108/22, 133/18, 239/15, 312/317, 321/46,
342/60, 363/4

s. +den 68/19

s. +e 290/546

s. +im 291/463

s. +imin 39/193

s. +imiz 307/26

s. +in 68/37, 305/68, 480/27, 480/30

s. +le 497/31

s. +ler 315/92

Sabir Rüstəmhanlı: is. öz. a. (1946-
...) Azərbaycanlı şair və yazar.

s. 306/43, 312/48, 530/58

Sabirabad: is. öz. a. Azərbaycan'da bir
şehir.

s. 290/459

sadalağ(ğ): is. Bir kişiyi anma
esnasında söylenen söz.

s. +ını 360/110

sadelöv: sf. Far. Ar. Yapmacıksız,
saf.

s. +ün 293/59

Sadıǵan: is. öz. a. (1846-1902) Mirza
Sadık Esatoğlu. Azərbaycan tarının mucidi,
halk müziği sanatçısı.

s. +ın 342/56

sağrı: is. hay. b. Memeli hayvanların
bel ile kuyruk arasındaki bölümü.

s. 118/56

sahmanlı: sf. İntizamlı, düzenli.

s. 122/10

Sağalin: is. coğ. a. Pasifik
Okyanusu'nda bulunan Rusya'ya ait bir ada.

s. +de 7/41

sağar: is. Far. Şeker.

s. 294/210

Saib: is. öz. a. (1592-1676) Saib
Tebrizi. Safevî Devleti'nde yaşamış Türk
şair.

s. 239/15

s. +in 342/45

sait: is. Ar. Ünlü, sesli, vokal.

s. +ler 291/529

sal: sf. Yassı, tek parça.

s. 59/28, 91/8, 96/19, 114/38, 116/14,
116/72, 163/22, 166/5, 181/132, 184/8,
185/9, 187/5, 187/26, 191/6, 195/71, 202/15,
204/5, 209/9, 215/27, 233/37, 234/15,
242/23, 246/66, 271/14, 277/13, 280/20,
290/209, 290/326, 290/326, 292/131,
292/239, 296/66, 296/70, 296/82, 296/111,

296/134, 304/23, 304/46, 304/74, 306/104, 307/5, 312/385, 312/419, 313/210, 315/27, 316/1, 316/35, 331/32, 338/13, 342/13, 349/7, 351/133, 351/137, 355/556, 363/16, 370/5, 380/28, 390/62, 407/46, 409/5, 411/20, 414/55, 414/72, 416/35, 418/37, 429/3, 429/4, 430/1, 431/15, 432/20, 446/14, 448/40, 449/28, 453/29, 461/23, 461/61, 463/35, 488/28, 490/5, 490/6, 497/39, 510/39, 512/15, 514/33, 515/42, 520/18, 520/99, 521/35, 526/85, 529/76, 535/22

salavat çevir-: *dey.* Dua ettikten sonra sağ eli yüze sürme ritüeli.

s. çevirenler 438/19

s. çevirmişem 521/24

saldat: *is. Rus.* Asker.

s. 352/16

salhımvarı: *sf.* Salkıma benzer.

s. 532/48

salın-: *f.* 1. Bırakıl-, salıveril-. 2. Takıl-
s. –masaydım 431/23

s. –masını 337/43

s. –maz 402/21

s. –mır 257/10

s. –sa 504/15

sallağhāna: *is. Ar. Far.* Mezbaha, kesimevi.

s. 268/69

sallama geraylı: *is. fo.* Molla Cuma'nın şiirlerinde görülen âşık şiir türü.

s. 340/21

Salman Mümtaz: *is. öz. a.* (1884-1941) Azerbaycanlı şair ve edebiyat tarihçisi.

s. +ı 290/535

s. +ın 342/36

Salmas: *is. öz. a.* İran'ın Batı Azerbaycan Eyaleti'ne bağlı şehir.

s. 69/29

salofan: *is. Lat.* Streç.

s. 148/28

s. +ı 460/10

s. +la 361/30

Salur: *is. tar. öz. a.* Oğuzların yirmi dört boyundan biridir.

s. 316/60

s. +ları 294/158

Salyan: *is. öz. a.* Azerbaycan'da bir şehir.

s. 111

Samğori: *is. öz. a.* Tiflis'te bir idari bölge.

s. +de 165/30

samit: *sf. Ar.* Ünsüz, sessiz, konsonant.

s. +ler 291/530

sanc-: *f.* Sok-, batır-.

s. –a bilen 448/36

s. –ar 381/39

s. –ıb 189/1, 292/198

s. –mayıb 35/28

s. –sam 399/18

sancıl-: *f.* Sokul-, batırıl-.

s. –an 78/26

s. –dı 217/1

sandığça: *is.* Küçük sandık.

s. +*ya* 312/525, 312/549

sanı: *e.* Miktar, kadar.

s. 43/38, 84/99, 297/19, 434/3, 434/3,
511/21, 515/9

Sanı oğlu Hacı Kerim: *is. öz. a.*
(1878-1937) Hacı Kerim Sanılı. Azərbaycan
Halk Cumhuriyeti perlemento üyesi, şair ve
eğitimci.

s. 323/56

sanitar maşın: *is. Lat. Rus.* Ambulans.

s. +*ları* 355/171, 360/26

saŋgivinik: *sf. Lat.* Sıcakkanlı.

s. 515/41

sap: *is.* İplik.

s. 165/2, 283/22

s. +*a* 294/146, 312/168, 316/55

s. +*da* 155/34

s. +*ı* 389/10

s. +*ım* 312/206

s. +*ımuza* 292/231

s. +*ın* 389/11

s. +*ına* 306/6, 389/9

saplağ(ğ): *is.* Sap (bitki).

s. +*ı* 76/19

s. +*ından* 466/116

saplağlı: *sf.* Saplı.

s. 290/482

saplıca: *is.* Tava.

s. +*m* 350/18

sarban: *is. Far.* Kervanbaşı.

s. 210/12

s. +*ıyam* 145/1

s. +*lar* 124/23

sardël: *is. İt.* Sosis.

s. 290/265

sarı: *zf.* Taraf, e doğru.

s. 6/27, 76/21, 118/12, 118/72, 119/46,
155/39, 159/16, 312/734, 312/736, 340/12,
342/40, 525/33, 525/33, 533/63

sarı-: *f.* Sar-.

s. –*dı* 146/45

s. *mışlar* 424/5

s. –*yan* 186/2

s. –*yaram* 76/45, 130/52

s. –*yıb* 360/5, 455/32, 521/3

sarıköynek(y): *is. hay. b.* Sarıasma.
(*oriolus oriolus*)

s. +*yi* 419/10, 419/13

sarı sim: *is.* Hassas nokta, bam teli.

s. +*desen* 496/38

s. +*e* 312/778

s. +*i* 294/205, 312/715, 531/30

s. +*sen* 436/21

Sarısuv: *is. coğ. a.* Sarisu Nehri.
Kazakistan’da doğup Aral Gölü’ne dökülen
nehir.

s. 164/22

Saroddaş: *is. öz. a.* Zerdüş.

s. +*a* 294/149

s. +*ın* 294/145

sarsağ: *sf.* Ahmak, aptal.

s. 536/294

sarvan: *is. Far.* 1. Deve çobanı, deveci.

2. Kervanbaşı.

s. +*ı* 355/287

s. +*ım* 157/36

s. +*ın* 66/33

Sasunlu David: *is. öz. a.* Ermeni halk kahramanı.

s. +*ın* 228/17

satgın: *sf.* Satılmış, hain.

s. 43, 144/11, 207/57, 261/39, 293/75, 346/24, 349/29, 350, 350/1, 350/93, 355/703, 452/24

s. +*ı* 187/23

s. +*lar* 118/86, 298/115, 329/2, 329/34, 350/31, 350/40, 350/49, 350/50, 390/51

s. +*ları* 350/15, 350/16, 350/16, 525/51

s. +*ların* 320/28, 350/39

s. +*larını* 374/73

satgınlığ(ğ): *is.* Satılmışlık, hainlik.

s. 297/97, 350/3

s. +*a* 106/33

s. +*ı* 350/22

satıl: *is.* Kova.

s. +*ı* 350/18

savad: *is. Ar.* Tahsil, okuma yazma.

s. +*ın* 14/7, 536/95

savadlan-: *f.* Eğitim gör-, öğren-

s. –*nıb* 536/100, 536/100

savadlı: *sf.* Tahsilli, okuryazar.

s. 536/96, 536/98

savadsız: *sf.* Tahsizsiz, cahil.

s. 14/47, 536/97

Savalan: *is. coğ. a.* Güney Azerbaycan'ın Erdebil şehri yakınlarında bulunan dağ.

s. 46/21, 50/2, 59/62, 100/29, 112/27, 113/21, 137/8, 157/79, 160/10, 200/65, 214/34, 217/3, 231/28, 251/43, 291/215, 298/11, 304/61, 305/65, 321/44, 326/39, 337/51, 452/4, 469/25, 478/29, 491/16, 507/12

s. +*a* 312/588

s. +*am* 234/68

s. +*dan* 270/17, 271/33, 316/104, 320/36, 401/2, 514/37

s. +*dı* 341/52

s. +*dır* 85/8, 150/64

s. +*ı* 292/163, 312/319

s. +*ımsan* 79/30

s. +*la* 69/58, 252/37, 292/81, 312/540, 355/659, 485/17

savay(ı): *sf.* Başka, gayrı.

s. 110/26, 110/28, 244/8, 250/38, 268/55, 268/57, 324/84, 352/24, 352/24, 383/9, 529/25

saya sal-: *dey.* 1. Kâle al-, dikkate al-, say-.

s. *salma* 231/22, 312/725

s. *salmayan* 255/34

s. *salmaz* 312/606

sayağı: *is.* Gibi, vari.

s. 80/30, 80/68, 90/45, 103/45, 177/32, 195/32

sayağ: *zf.* Gibi, imişcesine.

s. 44/8, 91/76

Sayan: *is. coğ. a.* Rusya ve Moğolistan arasında bulunan dağ silsilesi.

s. 307/68, 312/387, 312/540, 337/51, 462/127, 530/45

sayar: *is.* Muhasebeci.

s. 291/333

saye: *is. Far.* Gölge.

s. +*si* 478/25

sayıg: *sf. mec.* Yarı uyanık.

s. 145/16, 295/96

sayğac: *is.* Ölçüm cihazı, sayaç.

s. +*ın* 23/24

saymazıyana: *zf.* Kayıtsızlıkla, itibar etmeden.

s. 332/32, 523

sayrı-: *f.* Hastalan-.

s. -*yan* 394/14

sayrış-: *f.* Titrek zayıf ışık saç-, parılda-.

s. -*acağ* 386/19

s. -*an* 60/13, 73/27, 90/80, 411/17

s. -*ır* 6/30, 305/16, 396/16

sazağ(ğ): *is.* Kuru soğuk rüzgâr, ayaz.

s. 312/410

s. +*ı* 179/3

s. +*ında* 291/511

sèçki: *is.* Seçim.

s. 290/401

s. +*me* 122/14

sègah: *is. Far. müz.* Azerbaycan klasik muğamlarından biri.

s. 162/19

s. +*ı* 200/42

s. +*ım* 346/93

s. +*ın* 292/152

s. +*san* 427/155

sèh: *is. Alm.* Sanayi kuruluşlarında üretim ile ilgili bölümler.

s. +*lerin* 304/78

sèhr: *is. Ar.* Sihir, büyü.

s. +*i* 316/39, 316/50, 316/67, 317/13

s. +*ine* 78/46, 504/54

s. +*inle* 108/18

s. +*le* 536/301

sèhr(i)kar: *sf. Ar. Far.* Sihirbaz, büyücü.

s. 20/18, 216/10, 490/2

s. +*dır* 251/16, 251/19

sèhrle-: *f.* Sihirle-, büyüle-.

s. -*miş* 131/6, 196/26

s. -*yib* 183/19, 312/693

Semaşko: *is. öz. a.* Bakü'de bulunan "Kliniki Tibbi Merkezi"nin Sovyetler Birliği dönemindeki adı.

s. 355/395

sèmènt: *is. Alm.* Çimento.

s. 290/487, 327/33, 355/46, 363/69, 384/33, 508/8, 516/37

s. +*in* 516/6

s. +*le* 73/49

Sèmipalatinsk: *is. öz. a.* Sovyetler Birliği döneminde nükleer denemelerin yapıldığı Kazakistan'da bir kasaba.

s. 365/32

Sèna: *is. coğ. a.* Sen nehri. Fransa'da doğup Manş Denizi'ne dökülen nehir.

s. 451/8, 451/26

sèr: *is. İng.* Soyluluk unvanı, sür.

s. +*in* 3/18

Sèrgèy Korolyov: *is. öz. a.* (1906-1966) Sergey Pavloviç Korolyov. Rus roket mühendisi ve tasarımcı.

s. +*dan* 352/10

sètar: *is. Far. müz.* Tar adlı müzik aletinin bir türü.

s. 200/44, 312/798

s. +*ımda* 436/21

s. +*ını* 264/27

sèventeher: *sf.* Seviyormuş gibi yapan.

s. 277/4, 338/4

sèyf: *is. İng.* Kasa.

s. +*e* 159/48, 244/4

Sèyid Hüsèyn: *is. öz. a.* (1887-1938) Seyit Hüseyin Mir Kazım oğlu Sadıkhade. Azerbaycanlı yazar.

s. 293/12, 355/490

Sèyid Yehya Bakuvi: *is. öz. a.* (14.-15. yy.) Yahyâ-yı Şîrvânî. Azerbaycanlı âlim, şair ve filozof.

s. +*nin* 311/75

sèyiz: *is.* Sürünün önünde giden teke.

s. 268/70

sèyli-te'n: *is. Ar.* Yergi seli, sövme.

s. 82/40

Se'di: *is. öz. a.* (1210-1292) Ebu Muhammed Sadi Muslih b. Abdulah b. Müşerref Şirazi. Fars şair.

s. 536/249, 536/252, 536/255, 536/255

seba: *is. Ar. şair.* Hafif sabah rüzgârı.

s. 151/20, 266/1

Sebayel: *is. öz. a.* Bakü'nün Hazar Denizi kıyısında bulunan bir bölgesi.

s. 131, 297/82, 342/37

sedr: *is. Ar.* Başkan, lider.

s. 228/13, 228/26, 228/33, 290/144, 290/146, 290/244, 296/43, 296/73, 296/79, 296/91, 296/93, 296/121, 296/122, 296/122, 307/17, 312/687

s. +*i* 290/347, 313/50, 313/57

s. +*imiz* 272/27, 296/21, 296/23

s. +*in* 272/57, 296/131

sedri: *is. Ar.* Sarımsak bir pirinç türü.

s. +*ye* 290/485

sedrlik(y): *is.* Başkanlık, reislik.

s. 306/58

s. +*yinden* 235/18

sefdaş: *is.* Aynı safta bulunan.

s. +in 206/43

sefèh: *sf. Ar.* 1. Akılsız, aptal. 2. Basit, manasız.

s. 378/40

s. +i 239/41

Sehend (I): *is. coğ. a.* İran'ın Doğu Azerbaycan Eyaleti'nde bulunan volkanik dağ.

s. 150/64, 214/34, 305/36

s. +in 69/17

Sehend (II): *is. öz. a.* (1923-1979) Bulut Karaçorlu. Güney Azerbaycanlı şair ve fikir adamı.

s. 307/58

s. +i 292/165

seheng: *is.* Testi.

s. 466/35, 466/35

Sehhet: *is. öz. a. bk. Abbas Sehhet.**

s. +in 80/82, 291/473

s. +le 305/86

sehiv: *is.* Yanlış, hata.

s. 102/1

s. +im 298/10

s. +imden 113/8

s. +imdir 536/278

s. +in 210/21

sehiv èt-: *dey.* Yanlış yap-, hata et-.

s. ètmişem 105/18, 232/22

sehavet: *is. Ar.* Cömertlik.

s. 100/52, 124/7, 168/26, 202/57, 230/43, 230/43, 303/47, 326/21, 536/156, 536/156

s. +de 312/297

s. +in 299/31

s. +ine 360/127

s. +inin 263/4

s. +le 12/15

s. +sen 263/3

sehavet: *sf.* Cömert.

s. 536/312

sekseke: *is.* Endişe, telaş.

s. +de 312/773

seksekeli: *sf.* Endişeli, tedirgin.

s. 312/89, 432/13

selahiyyet: *is. Ar.* Yetki.

s. 143/36, 143/43, 143/51, 143/55

selige: *is. Ar.* Düzen, nizam.

s. +si 460/6

s. +sine 360/119

seligeli: *sf.* Düzenli, nizamlı.

s. 308/45, 450/23

Selyan: *is. öz. a.* Azerbaycan'da bir şehir.

s. 310/47, 311/35, 313/7, 313/66, 438/7

s. +a 201/7, 201/40, 311/10, 311/31, 311/63, 388/16, 505/62

s. +da 17/5, 292/168, 313/77, 518/4

s. +dadır 147/1

s. +dan 292/20, 497/28

s. +*ıma* 313/165

s. +*ımdan* 312/341

s. +*ımın* 453/11

Selyan Kazarması: *is. öz. a.* Bakü'de bulunan askerî kışla.

s. 355, 355/379

semafor: *is. Yun.* Demir yollarında yolun açık veya kapalı olduğunu göstermek için kullanılan ışıklı sistem.

s. +*da* 341/9

Semed Vurğun: *is. öz. a.* (1906-1956) Samed Vekilov. Azerbaycanlı şair.

s. 6, 113, 200/58, 291/154

s. +*a* 7,

s. +*u* 7/51

semend: *is. Alm.* Çimento.

s. 388/29

semender: *is. Far.* Fars mitolojisine göre ateşte yanmayan hatta ateşi söndüren efsanevi bir hayvan.

s. 270/30, 294/49, 348/3, 387/4, 397/22, 520/12, 528/90

s. +*di* 463/13

s. +*em* 383/7

s. +*im* 492/13

semeni: *is. etn.* Nevruz Bayramı için yeşertilen buğday.

s. 23/19, 125/7, 355/961, 438/9, 460/21, 460/35

s. +*den* 460/25

s. +*im* 128/31

s. +*sinin* 521/22

Semerğend: *is. öz. a.* Özbekistan'da bir şehir.

s. 136/35, 139/52, 341/57

s. +*de* 139/79, 147/2, 316/46

s. +*den* 493/28

s. +*desen* 138/7, 138/10

s. +*i* 294/137, 312/561

s. +*im* 139, 139/103

s. +*in* 164/33, 312/529

semum: *is. Ar.* Çölden esen sıcak, kuru rüzgâr, sam yeli.

s. 129/36, 190/9, 199/44, 312/411

s. +*dan* 300/97, 423/24

s. +*lar* 247/26

s. +*lara* 124/24, 312/238

s. +*ları* 157/58, 294/85

s. +*ların* 524/22

sendirle-: *f.* Sendele-.

s. –*di* 448/16

s. –*yen* 166/41, 355/756

senem: *sf.* Güzel (kadın).

s. 282/34, 283/26, 291/507, 291/508, 413/24

senemlik: *is.* Güzellik.

s. +*mi* 291/509

seng: *is. Far. kl.* Taş, mihenk taşı.

s. 291/358

senger: *is. Far.* Siper.

s. 31/8, 94/21, 160/48, 167/32, 210/34,
213/35, 242/43, 280/41, 307/93, 313/197,
313/197, 445/34, 454/20, 474/6, 535/48

s. +*de* 91/51, 101/25, 203/27, 280/34,
355/969, 385/20, 444/22, 454/36, 477/55,
480/14, 515/39, 515/39

s. +*dedir* 203/27

s. +*deyiz* 531/48

s. +*e* 195/34

s. +*i* 105/36, 182/34, 267/40, 271/16,
290/591, 298/142, 300/58, 369/56, 400/9,
449/20, 454/96, 454/97, 470/39, 488/10

s. +*ik* 477/31

s. +*im* 274/22

s. +*imde* 352/55

s. +*imden* 147/19, 509/61, 514/40

s. +*ime* 312/338

s. +*imsen* 45/14

s. +*in* 335/100

s. +*inde* 112/45, 234/53, 268/36

s. +*inden* 209/56

s. +*iyem* 260/31

s. +*lerde* 530/54, 530/54

s. +*lere* 312/230

s. +*lerinin* 536/326

sengerdaş: *is.* Siper arkadaşı.

s. +*ım* 165/45, 359/40, 370/3

sengerlen-: *f.* Siperlen-, korun-, saklan-

s. –*miş* 131/4

sengi-: *f.* Şiddetini kaybet-, yatış-,
yavaşla-.

s. –*meyen* 312/238

s. –*sin* 313/118

s. –*yer* 397/8

s. –*yib* 99/10

s. –*yir* 118/46, 300/44

senuber: *is. Ar. bit. b. Ladin. (picea)*

s. +*den* 509/11

ser: *is. Far. Baş.*

s. +*i* 294/224

serbèdar: *is.* Serdengeçti, fedai.

s. +*lar* 139/59

serelen-: *f.* Seril-, sere serpe ol-.

s. –*ib* 290/263

s. –*im* 526/23

serencam: *is. Far. Emir, hâkimiyet.*

s. +*ımda* 528/12, 528/15

s. +*ına* 531

sergerdan: *sf. Far. Avare, aylak.*

s. 360/62

serhed: *is. Far. Ar. Sınır.*

s. 310/132, 310/148, 341/93, 375/20,
388/75, 418/42, 452/28, 454/99, 454/99

s. +*de* 351/44

s. +*den* 119/43

s. +*di* 335/102

s. +*dimi* 319/3

s. +*dimiz* 353/6

s. +*dinde* 126/6
s. +*dine* 374/18
s. +*dini* 312/769
s. +*disen* 318/23
s. +*e* 119/43
s. +*i* 310/145
s. +*inde* 310/131
s. +*ine* 310/93
s. +*ler* 200/16, 298/128, 327/47, 339/24, 388/74, 409/45, 536/134, 536/193
s. +*leri* 312/36, 312/36, 392/27, 444/23, 503/31, 504/66
s. +*lerin* 280/47, 295/69
s. +*lerle* 351/140
serinkêş: *is. Vantilatör.*
s. 328/62
Seriyye: *is. öz. a. (1897-1933) Seriyye Halilova. Azərbaycan kadın hareketinin öncülerinden biri*
s. 292/165.
serkerde: *is. Far. Komutan, başkan.*
s. 178/23, 203/25, 203/25, 236/15, 258/6, 315/24, 388/67, 448, 488/2, 488/5, 515/34, 515/35
s. +*ler* 59/35, 78/62, 324/55
s. +*nin* 258/7, 258/9
s. +*si* 470/13, 528/26
s. +*yiz* 531/49
sermest: *sf. Far. Sarhoş.*
s. 181/96

s. +*em* 283/15
sernişin: *is. Far. Yolcu.*
s. 462/197
s. +*em* 427/156
s. +*mi* 360/101
serrast: *sf. Doğru, düzgün.*
s. 98/17, 181/95, 298/35
serrat vur-: *dey. Hedefi ok ikiden vur-.*
s. *vuran* 448/7
serv: *is. bit. b. 1. Selvi. 2. mec. Uzun boylu.*
s. 117/7, 142/17, 207/24, 294/39, 336/54, 355/97, 386/9
s. +*e* 312/54
s. +*em* 110/30, 110/33
s. +*i* 121/23
s. +*im* 135/3
s. +*ler* 84/12, 187/9, 332/20, 526/61
s. +*lerin* 139/42
s. +*lerle* 280/22
server: *is. Far. kl. Başkan, önder.*
s. 219/6, 370/55
servi-ğuraman: *sf. Far. kl. Klasik şiirde güzelin özelliklerinden biri.*
s. 135/4
servinaz: *is. Far. kl. mec. Nazlı dilber, sevgili.*
s. 157/29, 494/47
s. +*ı* 6/16

sese düş-: *dey.* Paniğe kapıl-,
heyecanlan-.

s. düşüb 7/7

ses sal-: *dey.* Gürültü çıkar-.

s. salacağı 368/2

s. saldın 346/47

ses vər-: *dey.* Oy ver-.

s. vərdim 290/402, 290/407

sesle-: *f.* Çağır-.

s. 60/32

s. –di 13/30

s. –diyim 509/8

s. –mişem 132/14, 348/7

s. –rdi 217/28

s. –yeceksen 18/12

s. –yek 342/37

s. –yem 13/36

s. –yen 70/48, 305/24

s. –yerem 76/38

s. –yir 449/4, 449/26, 453/13

s. –yirem 183/5, 341/16, 341/98

sesli-küylü: *sf.* Gürültülü.

s. 485/3

sessiz-semirsiz: *zf.* Sessiz sedasız.

s. 23/3, 118/1, 290/196

Settar(han): *is. öz. a.* (1867-1914)
Azerbaycanlı İran Meşrutiyet Devrimi lideri.

s. 402/64

s. +dır 150/43

s. +ın 113, 291/127, 342/59

Setterhan zavodu: *is. öz. a.*
Azerbaycan'ın Bakü şəhərində bulunan
makine üretim fabrikası.

s. +na 363/41

s. +nda 388/52

seyirt(d)-: *f.* Atı dörtnala koştur-.

s. –en 226/4

seyyare: *is. Ar.* Gezegen.

s. +dir 523/130

s. +ler 306/100, 308/18, 411/17,
437/82, 448/14, 472/5

s. +lerde 133/33

s. +lere 530/101

s. +lerim 324/91

s. +mi 511/5

s. +nin 157/86, 528/41

s. +si 430/19

sığal: *is. Ar.* Okşama, sıvaz.

s. 461/38

sığal çek-: *dey.* Okşa-.

s. çek 376/12

s. çekdim 531/58

s. çeke 298/124

s. çeken 78/9, 292/123

s. çeker 313/132

s. çekib 6/18

s. çekibdir 73/17

s. çekir 373/9

s. çekirsən 536/91

- s. çekmek* 116/46
- sığal vèr-:** *dey. Süsle-*.
- s. vèrdim* 440/10
- s. vèreceyik* 73/46
- sığalla-:** *f. Okşa-, sıvazla-*.
- s. 258/26*
- s. -dı* 243/2
- s. -dım* 63/5, 281/36
- s. -ram* 288/9, 327/25, 349/23
- s. -yıb* 316/15
- s. -yum* 327/3
- s. -yırsan* 257/28
- sığallan-:** *f. Süslen-*.
- s. -mağ* 392/20
- s. -muş* 289/11
- sığallı:** *sf. Parlak.*
- s. 244/12*
- sığın:** *is. hay. b. Asya ve Avrupa'da bulunan en büyük geyik türü. (alces alces)*
- s. +ı* 315/64
- sığırçın:** *is. hay. b. Sığırcık. (sturnus vulgaris)*
- s. 67/8, 526/71*
- s. +adek* 201/36
- s. +lar* 301/14
- sığış-:** *f. Sığ-*.
- s. -ar* 60/38
- s. -ırmı* 294/20
- s. -madı* 199/7
- s. -madın* 204/19
- s. -mayan* 73/2, 311/28, 312/389, 320/42, 504/290
- s. -mayır* 312/706
- s. -maz* 68/6, 92/24, 351/220, 375/25, 530/36
- s. -mır* 181/40, 334/24, 355/359, 376/51, 419/41
- s. -murdı* 311/27
- s. -mursan* 55/33, 55/34
- s. -muriğ* 494/63
- s. -muş* 377/37
- sığışdır-:** *f. Şıkıştır-.*
- s. -a bilmeyen* 126/45
- sıldırım:** *sf. 1. Sarp, yalçın. 2. Uçurum.*
- s. 31, 31/3, 481/24*
- s. +a* 332/6
- s. +lar* 147/8, 166/5, 308/60
- s. +ları* 423/32, 494/76, 495/25, 533/16
- sıldırımlı:** *sf. 1. Sarp, yalçın olan. 2. Uçurumlu.*
- s. 8/11, 288/13*
- sın-:** *f. Kırıl-, parçalan-.*
- s. -a* 267/49
- s. -a biler* 530/71
- s. -acağ* 536/274
- s. -an* 355/220
- s. -ar* 102/14
- s. -aydı* 520/75

s. -dı 84/27, 123/62, 316/11, 355/183,
456/71

s. -ıb 81/20, 355/183

s. -ıbdır 501/27

s. -ıbsa 212/17

s. -ır 89/51

s. -ırdı 355/149

s. -masın 86/15, 530/66

s. -muş 135/3, 336/54

s. -muştı 186/2

s. -muşların 311/56

s. -sa 76/43, 130/52, 143/52, 190/11,
251/35, 321/3, 328/27, 458/49

sınağ: is. Sınav, imtihan.

s. 310/86, 374/86

sındır-: f. Kır-, parçala-.

s. 228/87, 399/32

s. -a bilmedi 533/104

s. -am 500/23

s. -an 322/56

s. -ar 39/83, 90/97, 141/9

s. -ardım 310/149

s. -dığını 324/22

s. -dım 39/239

s. -ıb 88/18, 251/26

s. -ım 533/12

s. -ır 387/40

s. -mağa 445/2

s. -muşam 238/16, 490/34

s. -muşlar 351

sındırıl-: f. Kırıl-, parçalan-.

s. -muş 323/2, 346/52

sınığ: sf. 1. Kırık. 2. mec. Dertli.

s. 219/18, 424/29

sırası esger: is. Rütbesiz asker, er.

s. +i 290/590

s. +iyem 446/17, 446/20

Sırderya: is. coğ. a. Orta Asya'da
bulunan bir nehir. Seyhun.

s. 136/31

sırğa: is. Küpe.

s. 142/19, 190/8, 190/8, 301/20, 301/20,
394/27, 525/10, 525/10

sırğalan-: f. Yaprak aç-, yapraklan-.

s. -ar 59/23, 59/23

sırğalı: sf. Küpeli.

s. 91/52

sırıglan-: f. Yaman-

s. -muş 289/11

sırığlı: sf. 1. Dikişli. 2. is. İçlik.

s. 48/7, 405/6

s. +sı 329/13

sızılta-: f. Sızla-.

s. -yır 447/40

Sibir: is. coğ. a. Ural dağlarından
Büyük Okyanus'a kadar olan bölgeye
verilen ad, Sibirya.

s. 40/23, 271/21, 304/70, 304/71

s. +de 40/13, 40/16, 40/16, 40/18,
66/46, 355/966, 516/29

s. +den 40, 305/77

s. +le 40/48

siçovul: is. hay. b. Ev sıçanı. (*rattus*
rattus)

s. 377/51, 392/25

sidr: is. Ar. bit. b. Sedir ağacı. (*cedrus*)

s. 297/101

sifet: is. Ar. Yüz.

s. 307/77, 370/5, 418/19, 440/15,
536/239

s. +de 247/44

s. +i 273/53, 273/56

s. +idir 321/1

s. +in 267/23, 427/76

s. +inde 199/4

s. +ine 307/77, 328/23, 424/17

s. +ini 312/799, 360/100

s. +lerden 294/73

s. +lere 104/14, 269/18, 427/80

s. +lerin 252/17

sifetli: sf. Yüzlü.

s. 93/32, 93/35, 227/12, 252/29, 290/23,
531

siğar: is. Fr. Am. Puro.

s. 272/1, 290/138, 355/412, 355/713,
365/9, 393/17, 397/2, 397/33, 406/20,
407/35, 456/11

s. +dımı 397/17

s. +ı 424/23

s. +ın 424/24, 508/15, 508/34

siğarèt: is. Am. Sigara.

s. +imi 337/31

siğar kötüyü: is. İzmarit.

s. 508/15

siğlet: is. Ar. Ağrılık.

s. +i 217/3

s. +indir 228/70

siğletli: sf. Ağır.

s. 414/72

siğnal: is. Alm. Sinyal.

s. 526/93

silahdaş: is. Silah arkadaşı.

s. +ı 90/42

s. +ları 3/11

s. +sınız 327/37

silis(t)çi: is. kon. Sorgu hâkimi.

s. +ler 520/39

sillele-: f. Tokatla-.

s. –meye 143/33

s. –yek 260/7

simasız: sf. Şahsiyetsiz, yüzsüz.

s. 347/6, 347/9, 347/31, 347/34

s. +dır 216/63

s. +lar 216/77

simfoniya: is. Yun. Senfoni.

s. 290/599

s. +dır 74/23

simic: *sf. kon.* Cimri.

s. 536/313

s. +den 536/313

Simnar: *is. mit. öz. a.* Nuh peygamberin oğlu Sam'ın nesline mensup olan sanatkar ve mimar.

s. 47/6

Simurg: *is. Far. mit.* Kaf dağında yaşadığına inanılan efsanevi kuş, anka.

s. 133/16, 136/12, 216/15, 292/187, 294/264, 457/26, 457/28, 492/13, 497/7, 504/293

simü-zer: *is. Far.* Gümüş tel, sırma.

s. 198/13

Sina: *is. öz. a. bk. İbn Sina.**

s. +nın 136/44

sindan: *is. Far.* Örs.

s. 120/24

s. +a 141/37

s. +ında 103/6

sinif jurnalı: *is.* Yoklama listesi.

s. +nı 291/302

sinov gèt(d)-: *dey.* 1. Yalvar-. 2. Heveslen-, istek duy-.

s. *gèdenler* 231/35, 231/38

s. *gèder* 355/582

sir-sifet: *is. Ar.* Yüz, çehre.

s. +inden 374/26

s. +ini 529/15

Sirus: *is. tar. öz. a.* (MÖ. 600-MÖ. 530) II. Kiros. Ahemeniş İmparatorluğu'nun kurucusu. Fars kökenli kral.

s. +la 216/4

s. +u 292/199

Sisyanov: *is. öz. a.* (1754-1806) Pavel Dmitriyeviç Tsitsianov. Gürcü asıllı Rus İmparatorluğu generali.

s. +un 311/82

sitat: *is. Lat.* Alıntı.

s. +ı 93/26

sitrus: *is. bit. b.* Turunçgiller, narenciye. (*citrus*)

s. 361/25

sivişgen: *sf.* Kaygan, kaypak.

s. +diler 228/60

siyahı: *is. Far.* Liste.

s. 291/326, 293/47, 378/44, 378/49

s. +nı 291/181, 378/54

skafandr: *is. Yun.* Dalgıç elbisesi.

s. 299/15

skamya: *is. Rus.* Sıra, bank.

s. +da 508/7

sklèt: *is. Yun.* İskelet.

s. 208/6, 291/449

s. +dir 294/163

s. +i 309/55, 313/143

s. +leri 482/16

Slavyanlar: *is. öz. a.* Slav hakları.

s. 294/117

snaypèr: *is. İng.* Keskin nişancı.

s. 230/28

so: *e. Rus.* İle.

s. 355/521, 355/524, 355/689

smèşannım: *sf. Rus.* Karışık.

s. 365/24

Soçi: *is. öz. a.* Rusya'nın Karadeniz sahilinde bulunan şehri.

s. 25/30

Sofiya: *is. öz. a.* Bulgaristan'ın başkenti.

s. +da 316/65, 424/33

s. +nın 2/56

sohulcan: *is. hay. b.* Solucan. (*lumbricus terrestris*)

s. 242/15, 268/12, 268/16, 349/35, 349/37, 355/33, 355/34, 384/4, 393/43, 474/16

s. +a 349/36

s. +dan 355/35, 525/62

s. +lar 268/14, 268/15, 525/62

s. +ları 232/32

SOİ: *is.* Strateji savunma teşebbüsü.

s. 495/15

solahay: *is.* Solak.

s. 247/43, 328/22

soldat: *is. Rus.* Asker.

s. 353/22, 526/49

s. +lar 355/156, 394/87

s. +ları 363/51

Soljènitsin: *is. öz. a.* (1918-2008)

Aleksandr İsayeviç Soljenitsın. Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Rus yazar.

s. +den 352/9

soluħc(ç)a-: *f.* Sol-.

s. -yan 309/22

s. -yır 191/20

son ğoy-: *dey.* Bitir-, sona erdir-.

s. ğoy 255/7, 255/26

s. ğoyaram 145/22

s. ğoyular 138/14

s. ğoyuruğ 152/2

sona yèt-: *dey.* Bitir-, tamaml-.

s. yète 202/2

s. yètir 310/89, 341/1, 341/8, 341/142

sona: *is.* Boyu posu düzgün, güzel kimse, erkek ördek.

s. +lar 40/44, 40/44

s. +m 276/1, 276/9

sonala-: *f.* Titizlen-.

s. -yıb 215/17

sonluğ(ğ): *is. gr.* Son ek.

s. +u 291/89

s. +una 291/125

sorağ(ğ): *is.* Haber.

s. +ı 497/9

s. +ında 341/13, 456/12, 470/23, 472, 497

sorağla-: *f.* Sor-.

s. -r 39/35, 206/15

s. –ram 395/28, 438/66

s. –yarağ 10/19

sosyariş: is. Fr. tar. Sosyalist yarışma.

s. +ın 8/53

sovèt: is. Rus. Konsey, kurul.

s. +inden 290/417

s. +inin 290/155

Sovèt: is. Rus. öz. a. Sovyetler Birliği. Bolşevik Ruslar tarafından 1917 yılında kurulan komünist devlet.

s. 1, 32, 529/96, 424/35, 529/42, 529/96

s. +ler 355/127, 393/50

Sovètler Birliyi: is. öz. a. bk. **Sovèt.** *

s. 528/36

s. +nde 367

s. +nden 442/10

s. +ni 442/14

s. +nin 442/32

sovha: is. Ölen kişinin eşyaları, soyka.

s. 315/42

sovhoz: is. Rus. Sovyetler Birliği tarafından kurulan tarım işletmeleri.

s. +u 323/111

sovka: is. hay. b. Tırtılları bitkilere zarar veren gece kelebekleri. (*autographa gamma*)

s. +ları 313/21

s. +nı 290/341

sovğat: is. Hediye, bahşiş.

s. 111/25, 289/7, 298/85, 306/105, 340/56, 466/76

s. +ı 196/20, 379/17, 513/13

s. +ını 531, 531/1

s. +ları 311/23

sovuş-: f. Git-, uzaklaş-, savuş-.

s. 504/228

s. –acağ 233/38, 301/2, 312/155

s. –an 69/32

s. –du 378/60

s. –duğca 79/13

s. –dum 274/6

s. –ub 37/57

s. –ur 480/46, 489/11

soyu-: f. Soğu-.

s. –du 302/5

s. –duğca 294/122

s. –dumu 388/19

s. –mağ 231/47

s. –r 3/32

s. –sa 188/8

s. –sun 447/27

s. –yarmı 471/42

s. –yasan 239/35

s. –yur 486/26

soyug(ğ): sf. Soğuk.

s. 16/13, 16/31, 16/32, 56/2, 91/18, 102/5, 105/16, 113/10, 123/5, 131/55, 140/4, 162/28, 172/21, 176/14, 222, 222/10, 241/27, 273/27, 313/81, 313/157, 313/187, 313/219,

323/117, 353/31, 360/125, 364/16, 387/5,
387/9, 391/8, 396/24, 402/56, 402/68,
402/80, 415/27, 415/30, 423/19, 423/34,
425/22, 425/82, 429/29, 445/7, 455/15,
461/10, 461/74, 464/12, 466/51, 499/3,
500/58, 505/9, 510/21, 511/30, 520/53,
529/2, 529/88

s. +a 291/513

s. +dan 111/28

s. +dur 23/16, 163/2, 217/32, 277/32,
291/100, 300/5, 338/31, 500/5, 536/63

s. +u 33/2, 179/5

soyuğla-: f. Üşüyüp hastalan-, üşüt-.

s. –mişdim 500/9

soyuğluğ(ğ): is. Soğukluk.

s. +a 378/30

soyuğ-soyuğ: zf. Soğuk soğuk.

s. 360/92

soyut(d): f. Soğut-.

s. –a bilmir 305/40

s. –mur 355/610

söhbətəz: sf. Ar. Far. Geveze.

s. +ları 268/46

söhbətleş-: f. Konuş-.

s. –en 302/9

s. –er 313/88

s. –mek 392/7

Söhrab Tahir: is. öz. a. (1926-2016)
Güney Azərbaycanlı şair ve yazar.

s. +im 306/44

s. +in 152/7

sönhasön: zf. Tükenmeye yakın.

s. +de 210/25, 271/42

Sönmez Meşruteçi: is. öz. a. (1928-...)
Kerim Meşruteçi Sönmez. Güney
Azerbaycanlı şair.

s. 214/34

söyke-: f. Daya-, yasla-.

s. –meli 474/42

s. –yersen 61/23

s. –yib 486/20, 498/7, 526/89

söyken-: f. Dayan-, yaslan-.

s. –di 455/16

s. –din 510/7

s. –diyim 96/18

s. –e bilmirsen 230/15

s. –en 284/18, 355/120

s. –ende 515/15

s. –erek 100/79, 313/146

s. –ib 84/8, 186/9, 274/21

s. –iben 388/12

s. –ir 216/13

s. –mişem 96/17

s. –sin 181/70

söykenecek(y): is. Dayanak.

s. +yi 91/37

söyüd: is. bit. b. Söğüt. (*salicaceae*)

s. 199/28, 328/14, 417/10, 466/42

s. +ler 73/30, 74/3, 526/21

s. +lerin 305/98

s. +ün 161/53, 189/11

söz hoş-: *dey.* Şiir yaz-.

s. *goşa-goşa* 7/23

s. *goşanı* 436/25

s. *goşur* 438/79

sözbaz: *sf.* Dedikoducu.

s. 290/30

söz-sov: *is.* Sohbet.

s. +un 462/150

Spartak (I): *is. tar. öz. a.* Spartaküs. Romalı kölelerin çıkarmış olduğu isyanın öncüsü, gladyatör.

s. 81/39, 89/31, 89/41, 89/48, 363/4

Spartak (II): *is. ed. a.* Spartaküs. Raffaello Giovagnoli'nin 1874 yılında yayınlanan eseri.

s. 89

spirtli: *sf.* Alkollü.

s. 351

stadion: *is. Yun.* Stadyum.

s. 84/4

Stalin: *is. öz. a.* (1878-1953) Josef Stalin. Gürcü asıllı Sovyetler Birliği devlet başkanı.

s. 355/526, 487/15

s. +in 406/15, 529/106

Stalingrad: *is. öz. a.* Rusya'nın Volgograd şehrinin eski adı.

s. 424/34

stansiya: *is. Lat.* İstasyon, durak.

s. +sı 374

stekan: *is. Rus.* Bardak.

s. 38/42, 60/27, 111/27, 111/29, 111/53, 360/126, 486, 486/2, 486/8, 486/27, 486/30

s. +a 292/82, 486/9

s. +dan 307/80

s. +ı 486/5

s. +la 486/25

stol: *is. Rus.* Masa.

s. 62/1, 236/35, 248/13, 248/24, 258/18, 518/36

s. +um 143/41, 358/41, 415/43, 449/28

s. +umun 507/9

s. +un 484

s. +una 256/11

s. +undan 181/3

stolbaz: *sf. Rus. Far.* Görev düşkünü.

s. +ın 315/38

stollu: *sf.* Masalı.

s. 231/32

stolüstü: *sf.* Masaüstü.

s. 307/60, 444/3

stul: *is. Rus.* Sandalye, iskemle.

s. 306/27

s. +a 424/5

s. +da 328/51

stüardessa: *is. İng.* Hostes.

s. 136/7, 136/9

sual: *is. Far.* Soru.

s. 41/83, 126/9, 294/242, 298/1

sual vèr-: *dey.* Soru sor-.

s. vèrdim 312/776

s. vèrirler 421/1

subay: *sf.* Bekâr.

s. 312/153

s. +lar 292/155

sudur: *sf.* Kabarcık, uçuk.

s. 447/38, 447/38

suhur: *is. Ar.* Yer kabuğunu oluşturan sert kaya tabakalar.

s. +lar 299/3

s. +lardan 196/21

sulağ(ğ): *is.* Bataklık.

s. +ımdadır 425/24

Sultanziğ: *is. coğ. a.* Sultan Burnu. Bakü körfezinin doğusunda kalan burun.

s. 97/83

s. +dan 342/37

suluğ-suluğ: *sf.* Kabarcık kabarcık.

s. 447/38

Sumgayıt: *is. öz. a.* Azerbaycan'da bir şehir.

s. 351, 351/17, 351/63, 377/13, 397/16

s. +a 351

s. +da 487/5

s. +dakı 351

s. +dan 530/65

s. +ım 322/11

s. +ımda 39/285

s. +ın 271/7, 355/376

Sumgayıt Faciesi: *is. öz. a.* 1988 yılında Sumgayıt şehrinde Azerbaycan Türkleri ve Ermeniler arasında yaşanan olaylar.

s. +nin 351

supèrfosfat: *is. Lat.* Gübre olarak kullanılan bir madde.

s. 351/4

Surahani: *is. öz. a.* Bakü'de bulunan bir yerleşim yeri, rayon.

s. 309/89, 316/81

surğuc: *is.* Mühür mumu.

s. 242/24

surğuclan-: *f.* Mühürlen-.

s. -ıb 290/106

Suslov: *is. öz. a.* (1902-1982) Mihail Andreyeviç Suslov. Sovyetler Birliği Komünist Partisi ikinci sekreteri.

s. 487/15

s. +un 529/107

sustal-: *f.* Hissizleş-, uyuş-.

s. -dımı 388/10

s. -ırsan 228/69

s. -masın 157/76, 170/12

s. -mışdır 310/130

suvağ(ğ): *is.* Sıva.

s. +ı 450/26

suvar-: *f.* Sula-.

s. 12/45

s. -acam 526/90

s. -armı 310/52

suvat yəri: *is.* Hayvanların dere kenarında su içməsinə uyğun yer.

s. 466/32

Suvorov: *is. öz. a.* (1729-1800) Alexandr Vasilyeviç Suvorov. Rus mareşal.

s. +a 294/214

sübh: *is. Ar.* Seher, sabah.

s. 5/8, 8/9, 17/5, 20/32, 126, 184/1, 185/20, 312/219, 449/38

s. +e 190/15, 213/40, 341/130, 374/60, 452/33, 520/44

s. +ecen 111/54, 161/42

s. +edek 258/19, 393/15, 414/95, 494/41, 526/90

s. +ü 76/6, 145/16

s. +ün 291/331, 431/7

sübh ezanı: *is.* Sabah ezanı.

s. 312/55

süfre: *is.* Sofra.

s. 139/1, 175/3, 187/20, 290/256, 292/221, 311/16, 340/19, 460/5, 460/23

s. +de 84/41

s. +ler 297/21

s. +lerde 466/77

s. +lere 339/35

s. +m 487/24

s. +mde 487/23

s. +mizde 154/32

s. +mize 292/53, 376/10

s. +n 108/38

s. +ni 175/13, 376/11, 376/16

s. +nin 86, 291/252, 297/52

s. +si 138/46, 175/13, 181/29

s. +sinde 59/4, 86, 181/99, 181/100, 312/128

s. +sine 108/38, 166/38, 291/257

s. +ye 291/250, 292/123, 295/32

süfredaş: *is.* Aynı masada yemek yiyen kişiler.

s. +ın 206/43

süfresiz: *sf.* Sofrasız.

s. 358/41

süjèt: *is. Fr.* Konu.

s. 250/23

sükan: *is. Ar.* 1. Direksiyon, dümen. 2. *mec.* Yönetim.

s. 236/11, 337/26, 355/744, 355/746, 355/748, 355/750, 355/798

sükançı: *is. mec.* Yönetici, idareci.

s. 258/6

sülen-: *f.* Yiyecek dilen-, yiyecek olan yere koş-, serserilik yap-.

s. –dikleri 324/26

s. –en 346/66, 346/82

s. –enler 195/41, 341/132, 535/59

s. –enlerim 231/36

s. –ir 329/19

Süləyman (Rüstəm): *is. öz. a.* (1906-1989) Süleyman Rüstəmzade. Azərbaycanlı şair.

s. 90, 90/78, 206/17, 355/903

s. +lara 355/904

s. +le 206

sümsük: sf. Yemek veya yal peşine dolaşan köpek. (*hakaret*)

s. 169/43

sümük(y): is. Kemik.

s. 102/24, 169/40, 169/41, 169/42, 369/54, 424/33, 450/3

s. +den 104/22, 529/19

s. +dü 323/20

s. +leri 152/24

s. +lerinden 139/64, 290/536, 521/31

s. +lerini 350/46

s. +ye 84/63

s. +yü 97/10, 164/15, 514/22, 529/51

s. +yüdür 294/280, 455/72, 462/137

s. +yüm 102/16

s. +yümde 311/53

s. +yümü 323/109

s. +yünde 38/6

s. +yünü 169/45, 169/46

sünbe: is. Ateşli silahların namlusunu temizlemekte kullanılan demir çubuk, harbi.

s. 351/160

Süreyya: is. Ar. öz. a. Ülker yıldızı.

s. 220/14, 345/52

sürtük: sf. Utanmaz, arlanmaz.

s. 267/23

sürüş-: f. Kay-.

s. –dü 355/320, 355/834, 375/15

s. –düler 410/8

s. –dümü 14/20, 355/263

s. –e biler 98/12

s. –mek 235/10

s. –ür 389/5

sürüşken: sf. Kaygan.

s. 131/7, 246/20

sürütme: is. Terlik.

s. +leri 180/15

süsen: is. bit. b. İri ve mor çiçekli, hoş kokulu bir bitki, susam çiçeği. (*iris germanica*)

s. 285/57, 317/5, 443/8, 504/205, 504/205, 536/166

s. +im 128/31

s. +in 350/57

süst: sf. Far. Halsiz, uyuşuk.

s. 294/262

s. +em 168/6

süstlük(y): is. Uyuşukluk, cansızlık.

s. 168/32

s. +ye 530/85

sütül: sf. 1. Olgunlaşmamış, ham. 2. mec. Ergenlik çağına yeni girmiş.

s. 8/25, 202/45, 204/7, 312/154, 466/119, 490/52

süz-: f. Akıt-, dök-.

s. –dü 486/2

s. –ür 427/120, 504/52

s. –ürsen 422/7

Ş

şadlan-: *f.* Sevin-, mutlu ol-.

ş. –*ar* 113/9

ş. –*asan* 323/35

ş. –*dı* 290/293

ş. –*ır* 295/2, 295/5, 373/7

ş. –*mışığ* 311/49

şadlandır-: *f.* Sevindir-.

ş. –*a* 417/14, 417/14

ş. –*a bilirsən* 360/144

ş. –*an* 242/9

şadlıq(ğ): *is.* Sevinç, mutluluk.

ş. 141/1, 292/19, 292/176, 349/3, 359/7,
359/9, 376/49, 376/74

ş. +*dan* 201/5

ş. +*ı* 376/53

ş. +*ım* 292/258

ş. +*ımda* 292/136

ş. +*ından* 239/8

ş. +*ını* 292/133

şagird: *is. Far.* 1. Öğrenci. 2. Çırak.

ş. +*de* 111/25, 111/25

ş. +*em* 307/32

ş. +*ini* 388/51

şagğalan-: *f.* İkiye ayrıl-.

ş. –*ıb* 341/28

şagğaşag: *zf.* Şarıltıyla.

ş. 7/7

şagğa-şarağ: *zf.* Şakır şakır.

ş. 31/11

şagğıl-da-: *f.* 1. Şakırda-, 2. Çıtırda-.

ş. –*dımı* 67/16

ş. –*sa* 313/179

ş. –*sın* 307/39

ş. –*yan* 496/4

ş. –*yar* 307/13

ş. –*yır* 355/180, 390/6

şagğıldat (d)-: *f.* Şakırdat-.

ş. –*an* 323/65, 355/451

ş. –*ır* 452/17

şagğıldaya-şagğıldaya: *zf.* Şakırdaya
şakırdaya.

ş. 341/5

şagğıltı: *is.* Şakırtı.

ş. +*sı* 11/2

şagırda-: *f.* Şakırda-.

ş. –*yan* 279/14

şagrağ: *sf.* Neşeli, şen, şakrak.

ş. 291/106, 291/492

şagül: *is.* Ar. Yer çekiminin
doğrultusunu gösteren alet, çekül.

ş. 313/210, 388/29

Şah dağ: *is. coğ. a.* Azerbaycan'ın
Kusar bölgesinde bulunan dağ.

ş. 534/50

ş. +*a* 159/53

ş. +*ı* 50/2, 59/62, 195/5, 251/40

ş. +*ımsan* 510/56

ş. +ın 297/14

ş. +ına 274/34, 312/588

ş. +ında 312/8

ş. +ından 255/13

ş. +m 79/30

ş. +yla 69/58

Şahensah: is. Far. İran şahlarının kullandığı unvan.

ş. 146/13, 146/43

Şah Hetayi: öz. a. bk. **Hetai.***

ş. +im 239/22

şahmar: is. Far. hay. b. Engerek. (viporidae)

ş. 381/37, 472/4, 528/4, 529/65

ş. +dımı 397/18

ş. +ı 238/12, 399/28

şahmat: is. Far. Şatranç.

ş. 167/14

şahmatçı: is. Satranççı.

ş. 167, 167/6, 167/15

şahmat tahtası: is. Satranç tahtası.

ş. 167/28, 302/8, 528/87

ş. +dır 519/17

şahid çek-: dey. Şahit göster-.

ş. çekdi 388/45

Şahizinde: is. öz. a. Özbekistan'ın Semerkant şehrinde birçok türbenin bulunduğu yer.

ş. 472/12

şah (I): is. Far. Dal, budak.

ş. 371/35

şah (II): sf. Far. Dimdik.

ş. 3/35, 17/18, 35/20, 212, 231/19, 352/60

şah: is. Far. Dal, budak.

ş. 275/4, 350/74, 350/74, 521/47, 521/47

ş. +ler 126/24

ş. +lerde 418/27

ş. +lerden 189/13, 361/28, 458/49

ş. +leri 188/4, 448/29, 458/47

ş. +si 136/34, 145/33, 206/19, 312/412

ş. +sile 90/104

şahelen-: f. Dallan-, budaklan-.

ş. -miş 15/11

şaheli: sf. Dallı, budaklı.

ş. 73/31, 168/18, 196/51, 227/6, 304/22, 476/30

şahı-: f. Yak-, kavur-.

ş. -dıgca 313/19

ş. -yır 199/17

şahıta (I): is. Soğuk, ayaz.

ş. 84/63, 129/3, 139/80, 300/68, 312/410, 371/15, 378/28

ş. +da 40/17

ş. +dan 186/4, 429/29

ş. +lar 76/48

ş. +mı 141/11

ş. +nın 140/1, 336/79

şahıta (II): is. Alm. Maden ocağı.

ş. 37/27

şahıtalı: sf. Çok soğuk.

ş. 33/3

Şaiğ: is. öz. a. (1881-1959) Abdullah Şaik. Azerbaycanlı şair ve yazar.

ş. +in 305/120

şaker: is. Huy, tabiat.

ş. +i 312/728, 367/14, 384/27

ş. +in 240/1

ş. +inde 433/6

şalvar: is. Far. Pantolon.

ş. +ım 382/6

şam (I): is. Ar. 1. Mum. 2. mec. Işık, parıltı.

ş. 20/6, 97/24, 145/5, 190/15, 274/30, 282/4, 300/24, 300/25, 300/26, 355/960, 360/64, 395/21, 427/75, 438/59, 460/13, 460/51, 460/52, 465/2, 465/2, 481/20, 509/33, 521/34

ş. +ca 244/6

ş. +ı 39/277, 116/69, 271/42, 479/31

ş. +ın 292/59, 300/34, 300/37, 300/96

ş. +ına 105/31

ş. +lar 34/29, 34/31, 199/27, 292/5, 292/216, 313/173, 313/174, 313/176, 342/80, 386/10, 417/18, 428/6, 438/11, 460/49, 460/55, 460/61, 460/71

ş. +lardan 300/43

ş. +ları 34/33, 199/43, 313/128, 313/128, 313/130, 313/131, 313/172, 313/175, 313/178

ş. +ların 300/27, 300/31, 313/159, 313/160

şam (II): is. Far. 1. Akşam. 2. Akşam yemeği.

ş. 175/1

ş. +a 259/23

şam: is. bit. b. Çam. (*pinus*)

ş. 16/5

ş. +lar 217/39, 336/59, 352/52, 352/52, 355/840

ş. +ların 290/475

Şamağı: is. öz. a. Azerbaycan'da bir şehir.

ş. 291/475, 298/37

ş. +da 113/35, 294/257

ş. +yla 312/561

şamama: is. Ar. bit. b. Güzel kokulu, yenmeyen küçük bir tür kavun. (*cucumis dudaim*)

ş. 326/8

ş. 312/48

ş. +den 307/81

şampan: is. Fr. Şampanya.

ş. +lar 292/214

şan: is. Petek.

ş. +ı 16/43, 355/452

ş. +ıdır 436/27

ş. +ının 378/46

ş. +larda 306/109

ş. +ları 343/9

şan balı: *is.* Petek balı.

ş. 427/160, 472/9, 480/49

ş. +ndan 526/65

ş. +nu 316/30

şanabub: *is. hay. b.* İbibik. (*upupa*)

ş. 177/29, 301/13

şanapipik: *is. hay. b. bk. şanabub.**

ş. +ler 185/31

şane: *is. Far. kl.* Tarak.

ş. 40/34

şanı: *is. bit. b.* “Ağ şanı” ve “ğara şanı” adıyla iki farklı türü olan tatlı, kokulu ve sulu bir üzüm türü.

ş. 67/13, 292/110

ş. +dan 183/17

ş. +nu 381/14

ş. +sına 107/17

ş. +ya 466/75

şan-şan: *sf.* Delik deşik.

ş. 84/72, 126/1, 313/220, 355/483

Şapak-şapak:

şappıl-da-: *f.* Şapırda-.

ş. -yır 425/33, 425/65

şarağğaşarağ: *is.* Şakır şakır.

ş. 3/59

şarak-şarak: *zf.* Şakırdarak.

ş. 300/77, 300/80

şarhaşar: *zf.* Şarıl şarıl.

ş. 70/19

ş. +a 70/20

ş. +ı 183/8

şarj: *is. Fr.* Bir kişinin veya şeyin sözlü komik tasviri.

ş. +lar 362

şaş bau: *is.* Şaç bağı.

ş. 142/26

Şaumyan: *is. öz. a.* (1878-1918) Stepan Georgiyeviç Şaumyan. Ermeni asıllı Bolşevik, Bakü Halk Komiserleri Sovyeti’nin başkanı.

ş. +ın 39/38

şè’rbaz: *sf. Ar. Far.* İftiracı, fitneci.

ş. 228/63, 294/250, 304/53, 315/41, 315/42, 315/44, 326/27

ş. +a 162/5

ş. +dan 205/6

ş. +lar 239/41

ş. +lara 290/396

ş. +ları 215/19

şè’riyyet: *is. Ar.* Güzellik, şiirsellik, ahenklilik.

ş. 16/4, 312/471

ş. +i 77/73

ş. +im 105/5, 358/6

ş. +ini 73/4

ş. +le 533/14

ş. +mi 66/4

şèh: *is.* Çiy.

ş. 7/9, 12/16, 12/21, 18/5, 18/29, 28/18, 28/22, 67/20, 67/43, 71/12, 75/5, 86/37,

90/12, 90/52, 126/24, 154/14, 181/58, 181/81, 190/8, 193/8, 285/61, 301/20, 304/101, 321/36, 355/953, 359/22, 360/18, 416/15, 416/15, 454/24, 462/99, 512/11, 532/28

ş. +*de* 12/9, 27/1, 125/4, 536/174

ş. +*den* 290/377

ş. +*e* 273/42, 290/377, 315/63, 520/93

ş. +*i* 17/6, 21/12, 59/10, 178/11, 290/375, 514/42, 526/30

ş. +*ile* 67/34

ş. +*in* 196/13, 512/12

ş. +*inde* 7/13

ş. +*inden* 107/15

ş. +*ini* 177/22, 285/39, 305/90, 534/63

ş. +*le* 35/11, 196/53, 519/29

ş. +*ler* 375/7

şèhderen: *is. bit. b.* Aslanpençesi.
(*alchemilla*)

ş. 350/53

şèhli: *sf.* Çiyli.

ş. 67/19, 136/49, 175/17, 305/97

Şèkspir: *is. öz. a.* (1564-1616) William Shakespeare. İngiliz şair ve oyun yazarı.

ş. 213/25

ş. +*ler* 294/267

Sèlvinski: *is. öz. a.* (1899-1968) İlya Selvinski. Sovyet vatandaşı Yahudi asıllı şair ve yazar.

s. 150/20

Şèrèmetýèv (alanı): *is. Rus. öz. a.* Şeremetyevo Uluslararası Havalimanı. Moskova'da bulunan bir havalimanı.

ş. 400/18

ş. +*im* 528/16

şèvèlis-: *f. Rus.* Hareket et-.

ş. 364, 364/17

Şèyhun: *is. coğ. a.* Siri Derya. Tanrı Dağlarından doğup Aral Gölü'ne dökülen nehir.

s. 164/42, 307/46, 312/390, 331/33

s. +*la* 137/3

s. +*un* 138/12

Şèyhzade: *is. öz. a. bk. Mak(ğ)sud Şèyhzade.**

ş. 204, 204/1, 204/9, 204/17, 204/34, 204/37, 294/255

şèypur: *is. Far.* Borazan.

ş. 232/26

ş. +*lara* 291/148

şèypurçu: *is.* Borazancı.

ş. +*lar* 323/92

şe'm: *is. kl. bk. şam (I).**

ş. +*e* 95/21

şebbelek: *sf.* Ahmak, akılsız.

ş. 258/10

şebbere: *is. Far. hay. b.* Fare kulaklı yarasa. (*myotis blythi*)

ş. +*ler* 479/34

şebeke: *is. Ar.* Kafes.

ş. 520/51, 529/56, 529/112

şebi-hicran: *is. Ar. kl. Ayrılık gecesi.*
ş. 146/63
şebi-yelda: *is. Far. Yılın en uzun gecesi.*
ş. 227/16
şebnem: *is. Far. Çiy.*
ş. 124/25, 350/58
ş. +e 59/5
ş. +in 512/12
ş. +lerini 132/4
şefa evi: *is. Hastane.*
ş. 355/395, 360/139, 360/148, 418/2
ş. +ne 236/29, 355/176, 355/761,
360/9, 418/10
şefaḥana: *is. Ar. Far. bk. şefa evi.**
ş. +da 291/423
ş. +ya 291/378, 351/33
şefğlen: *f. Işıklan-, parılda-.*
ş. 324/115
ş. -ib 12/17
ş. -ir 358/4
şefğli: *sf. Işıklı.*
ş. 36/67, 47/44, 76/3, 91/75, 127/6,
216/76, 305/97, 312/490, 328/57, 525/78
şefğlet bacısı: *is. Hemşire.*
ş. 355/170, 355/172, 369/26
ş. +larına 355/678
ş. +na 472/7
ş. +yam 399/40
şehd: *is. Ar. 1. Bal. 2. Öz, nektar.*

ş. 294/55
ş. +i 77/35, 275/33, 310/108, 312/382,
315/69, 339/36
ş. +imi 191/28, 414/70, 461/31
ş. +ini 285/64, 290/69, 306/51, 306/87,
351/114, 355/914, 409/64, 455/48, 460/53,
496/47, 524/4
Şehidler Hiyabanı: *is. öz. a. 1918*
yılında meydana gelen Bakü Muharebesi'nde
şehit olan Azerbaycan Türklerinin ve Türkiye
Türklerinin Bakü'de bulunan şehitliği.
ş. 386/16, 425/54, 486/15, 518/31,
524/50
şehper (I): *is. Far. Kuşların kuyruk*
tüyü.
ş. +i 443/9
ş. +inde 216/15
şehper (II): *is. Far. Kalkan.*
ş. +i 80/42
ş. +im 360/105
ş. +inde 157/82
Şehriyar: *is. öz. a. (1906-1988)*
Muhammed Hüseyin Şehriyar. Güney
Azerbaycanlı şair.
ş. 200/69, 214/33, 374/41
ş. +a 45/40, 312/660, 374/42
ş. +dırmı 296/117
ş. +ı 312/666
ş. +ım 298/155
ş. +ın 200, 256/23, 312/797, 342/59,
355/572, 496/64
şehrizad: *is. Far. Şehir çocuğu.*

ş. 45/41

şekerbura: is. Genellikle Nevruz Bayramı'nda yapılan içi ceviz ve şeker karışımı ile doldurulan üzeri desenli Azerbaycan'a özgü bir hamur işi tatlı.

ş. 34/27, 360/131, 438/10

Şeki: is. öz. a. Azerbaycan'ın Şeki Hanlığı'na başkentlik yapmış şehri.

ş. 307/65, 312/795

ş. +de 101/10

ş. +den 312/438

ş. +nin 146/25

şek(i)l: is. Ar. 1. Fotoğraf, resim. 2. Görünüş, yansıma.

ş. 155/32, 207/30, 316/10, 370/1, 402/66, 417/23

ş. +de 101/10, 200/24, 388/67

ş. +den 296/95

ş. +i 217/25, 298/24, 316/5, 316/5, 316/10, 360/64, 376/42, 378/11, 389/14, 440/17

ş. +im 99/15, 151/4

ş. +imi 414/3

ş. +in 250/8, 204/3, 310/2, 335/143, 414/10, 458/1

ş. +inde 291/449

ş. +inden 458/20

ş. +ine 272/8, 355/908

ş. +ini 28/14, 60/23, 167/40, 248/18, 378/1, 414/11, 529/81

ş. +ler 315/11

ş. +lere 207/29

ş. +imiz 28/2

şekilaltı yazı: is. Fotoğraf altı açıklama.

ş. +can 312/646

şekilçi (I): is. db. Ek.

ş. +leri 291/409

ş. +m 291/171

ş. +si 202/41, 291/9

ş. +sine 234/33

şekilçi (II): is. kon. Fotoğrafçı.

ş. 291/130, 291/131, 291/140

Şekli: sf. Şeki şehrinden olan.

ş. 291/114

ş. +dir 291/151

Şekinski: sf. bk. **Şekli.** *

ş. 291/94

şekk: is. Ar. Şüphe.

ş. +e 255/7

şekk èt(d):- dey. Şüphe et-.

ş. èden 291/38

ş. ètmirem 291/138

şeksiz: sf. Şüphesiz, apaçık.

ş. 296/65, 296/65, 488/36, 512/45, 530/100

şelpe: is. Eski elbise, pılı pırtı.

ş. +ni 380/5

şemad(t)et: is. Ar. kl. Birinin başına gelen bela ve müsibete sevinme.

ş. 371/13

Şemşed Rza: *is. öz. a.* (1939-2001)
Azerbaycanlı şair ve müzisyen.

ş. +*ni* 343/27

şenbe: *is. Far.* Cumartesi.

ş. 431/9

şerab: *is. Ar.* Şarap.

ş. 253/2, 297/95

şerafet: *is. Ar.* Saygınlık, itibar.

ş. +*i* 349/37

şerf: *is. Far.* Atkı.

ş. 111/35, 504/224

ş. +*i* 335/29

ş. +*imi* 139/81

ş. +*in* 515/66

şerfli: *sf.* Atkılı.

ş. 335/76

şerg: *is. Ar.* Doğu.

ş. 213/32, 271/36, 301/65, 530/95,
532/32

ş. +*den* 46/18

ş. +*e* 46/17, 46/22, 148/25, 173/4,
294/62, 312/593, 312/700, 316/89, 530/94

ş. +*i* 4/36, 4/37, 139/67, 312/450,
355/435, 496/17

ş. +*im* 494/64

ş. +*in* 4, 69/59, 75/31, 139/90, 239/6,
294/186, 305/108, 312/585, 312/728, 342/7

ş. +*ine* 2/13, 2/15, 2/17, 2/21

şerği : *is. Ar.* Şarkı.

ş. 68/16, 74/12

ş. +*ler* 75/23, 505/56, 505/59

ş. +*lerile* 64/59

Şerği Bèrlin: *is. öz. a.* Doğu
Almanya'nın başkenti. Doğu Berlin.

ş. 2/58

şerikli: *sf.* Ortaklı, ayrılmaz.

ş. 64/69, 131/30, 194/22, 325/22,
325/23

şerili: *is. fo.* “Şah” perdede ifa edilen
bir aşık havası.

ş. 340/53

şest: *is. Far.* Gurur, şeref.

ş. +*ine* 355/801

şeve: *is. Far.* 1. Akik taşı. 2. *mec.*
Siyah, kara.

ş. 77/59, 130/10, 345/5, 355/260,
480/38, 515/65, 529/31

şıdrığı: *is.* Sağanak.

ş. 47/25

şığı-: *f.* 1. Saldır-, hücum et-. 2. Dal-,
pike yap-. 3. Parılda-, ışılda-.

ş. 60/53, 290/560, 290/592, 342/49,
342/71, 528/60, 528/63, 533/91

ş. –*dı* 15/35

ş. –*dım* 523, 523/102

ş. –*yan* 30/24, 39/164, 120/15, 438/80

ş. –*yır* 31/6, 31/11, 36/35, 37/19,
39/297, 59/61, 247/16, 358/34, 358/34,
369/13, 443/3, 443/10, 480/6, 523/12, 523/15

ş. –*yırsan* 210/30, 355/755

Şıh çimerliyi: *is. coğ. a.* Şıhov Çimerliyi. Bakü'de Hazar Denizi sahilinde bulunan plaj.

ş. 86/5

Şıh düzü: *is. öz. a.* Atabeyler hükümdarı Kızıl Arslan tarafından Nizami Gencevi'ye armağan edilmiş, Gencevi'nin mezarının bulunduğu Gence şehri sınırlarındaki kadim arazi.

ş. +nde 81/10

ş. +ne 154/9

Şıheli (Gurbanov): *is. öz. a.* (1925-1967) Şıheli Gurbanov. Azərbaycanlı yazar, şair ve filolog.

ş. 491/26

ş. +ni 491/1

ş. +u 491/2

Şıhlı: *is. öz. a. bk. İsmayıl Şıhlı.**

ş. 291/173

şıllağ at-: *dey.* Kudur-, azgınlaş-.

ş. atır 239/8

şırhaşır: *is.* Şırltı.

ş. +ı 428/4

şırım: *is.* 1. Saban izi, derin iz, evlek. 2. *mec.* Çizgi, çizik, yara izi.

ş. 39/127, 272/46, 409/2

ş. +ı 31/10, 151/22, 191/7, 355/500, 355/517, 456/27

ş. +lar 308/62

ş. +lara 151/3

ş. +ları 508/20, 529/87, 529/88

şırımla-: *f.* 1. İz aç-. 2. *mec.* Çizik çizik et-.

ş. -yan 448/5

şırımlan-: *f.* Yırtıl-.

ş. -dı 301/29, 534/23

şırım-şırım: *sf.* 1. Çizik çizik. 2. Dilim dilim.

ş. 128/20, 162/23, 177/36, 294/72, 298/7, 305/39, 355/963, 362/4, 461/42, 481/25, 508/19, 523/150, 533/11, 534/23

şırran: *is.* Çağlayan, şalale.

ş. +mı 80/53

şifər: *is. Alm.* Çatı kaplama malzemesi, arduvaz.

ş. 300/82

ş. +leri 300/51

şikayetlen-: *f.* Sızlan-, memnuniyetsizlik bildir-.

ş. -mez 80/29

şikest: *sf. Far.* Sakat.

ş. 2/29, 143/46, 228/28, 267/27, 294/18, 367/8

ş. +leri 190/34, 210/20

şil: *sf. Far.* Sakat, felçli.

ş. 294/18

Şillər: *is. öz. a.* (1759-1805) Johann Christoph Frierich von Schiller. Alman drama yazarı, şair ve filozof.

ş. +in 2/27

şille: *is.* Tokat.

ş. +sinde 418/48

şimal: Ar. Kuzey.

ş. 3/54, 369/15, 414/80

Şimal (Ğütbü): is. Kuzey Kutbu.

ş. 300/5, 463/11

ş. +dayığ 464/8

ş. +ı 255/16, 497/60

ş. +ın 383/7

ş. +ne 177/6

ş. –en 448/13

şinèl: is. Rus. Kışlık askeri palto, kaput.

ş. 351/159

şir: is. Far. Aslan.

ş. 36/39, 55/42, 62/11, 71/6, 90/17, 90/17, 101/1, 106/27, 118/98, 150/59, 160/29, 172/12, 207/17, 210/39, 237/14, 258/7, 291/73, 291/74, 291/165, 292/220, 306/81, 317/14, 321/38, 332/47, 350/24, 353/25, 355/256, 370/64, 372, 372/13, 372/14, 388/50, 403/8, 434/18, 434/18, 436/6, 446/22, 446/25, 445/43, 456/31, 462/126, 462/186, 465, 477/37, 488/7, 511/44, 527/29, 530/13

ş. +di 154/30, 181/93, 350/24, 530/13

ş. +em 234/58, 490/16

ş. +i 204/16, 209/2, 340/55

ş. +imsen 38/39

ş. +in 107/20, 249/30, 448/45

ş. +ler 107/18

ş. +leri 209/43

ş. +lerim 291/456

ş. +mi 241/5

ş. +sen 166/34

Şirdar: is. öz. a. Şirdâr Medresesi. Özbekistan'ın Semerkant şehrinde Özbek Hanlığı döneminde yapılan medrese.

ş. 139/88

şire (I): is. Far. 1. Özsu. 2. Meyve suyu, nektar. 3. mec. Cevher, öz.

ş. 466/20, 466/21, 466/80, 536/8

ş. +si 67/6, 174/3, 185/13, 206/11, 265/22, 466/25

ş. +sine 312/502

ş. +sini 105/23, 151/12, 189/24, 196/46, 293/5, 298/62, 305/13, 310/102, 377/24

şire (II): is. Far. Duvarlara sürmek için kullanılan bir çeşit sulandırılmış toprak.

ş. 466/23

şirehana: is. Far. kl. Meyvelerin suyunun sıkıldığı yer.

ş. 466/79, 526/63

şirelen-: f. Olgunlaş-, sulan-.

ş. –mede 189/18

ş. 181/167

şirin: sf. Far. Tatlı.

ş. 3/30, 17/16, 38/3, 47/33, 52/5, 52/6, 67/15, 67/29, 77/40, 82/28, 95/25, 100/54, 170/8, 196/12, 220/2, 220/18, 255/9, 258/3, 259/19, 289/7, 289/25, 291/160, 291/205, 292/90, 294/79, 303/74, 305/102, 311/17, 312/267, 312/280, 312/794, 340/15, 343/4, 369/64, 379/12, 456/33, 460/19, 477/1, 494/55, 515/17, 515/97, 521/47

ş. +dir 18/22, 22/4, 222/11, 292/83

ş. +im 411/64
şirinsi: sf. Sevimli.
ş. 458/43
şirin-şirin: zf. Far. Tatlı tatlı.
ş. 8/22, 210/1
şirmayı: sf. Sedef gibi.
ş. 523/43
şirmayı nan: is. Yağlı süttten yapılmış
Özbek ekmeği.
ş. 138/23, 164/19
şirni: is. Far. Şekerleme.
ş. +sini 382/8
Şirvan: is. öz. a. Azerbaycan'da bir
şehir.
ş. 71/6, 91/2, 291/499, 313/32
ş. +a 52/16, 118/12
ş. +da 355/919
ş. +dan 292/21
ş. +ımun 294/89
ş. +ın 312/305, 466/154
Şirvan çiçekleri: is. ed. a.
Azerbaycanlı şair Ahmet Cemil'in şiirinin
adı.
ş. +nin 44
şiş (I): is. kon. Sivri tepeli dağ.
ş. 351/158, 360/89
şiş (II): is. Ur, tümör.
ş. +den 355/508
şitil: is. Fide.
ş. 121/15

ş. +i 121/22
şlang: is. Alm. Hortum.
ş. 312/355
ş. +ları 310/81
şlyapa: is. Rus. Şapka.
ş. 6/11
ş. +mı 523
ş. +sı 523
ş. +sını 523, 523/75, 523/78
şoğarib: sf. kon. Lanetli, uğursuz.
ş. +i 427/6
şonğar: is. hay. b. Şahin. (*buteo buteo*)
ş. 200/8
şor (I): is. Çökelek.
ş. +un 290/232
şor (II): sf. Tuzlu.
ş. 216/61
şoran: sf. Çorak.
ş. 315/69
şorgoğal: is. Azerbaycan'a özgü
yuvarlak şekilli, tuzlu bir kurabiye çeşidi.
ş. +a 393/30
Şorgöl: is. coğ. a. İran'ın Doğu
Azerbaycan eyaletinin Bunab şehrinde
bulunan göl.
ş. 164/36
şosè: is. Fr. Taş kırıkları üzerine kum
dökülerek yapılan yol, şose.
ş. 44/2
ş. +de 225/9

ş. +leri 303/18

şovinist: is. Fr. Irkçı.

ş. +den 355/472

şovinizm: is. Fr. Irkçılık.

ş. 355/507

şö'le: is. Ar. 1. Alev. 2. Işık. 3. Parıltı.

ş. 20/11, 41/3, 77/50, 89/18, 97/6,
103/49, 108/21, 116/10, 118/134, 139/20,
142/16, 203/16, 285/18, 285/18, 285/24,
300/43, 307/22, 307/22, 308/4, 310/39,
315/77, 316/87, 352/2, 358/2, 396/7, 438/45,
447/5, 452/20, 454/76, 462/178, 466/25,
471/3, 479/30, 491/4, 520/88, 525/30,
526/63, 529/47, 534/37, 535/35

ş. +di 167/12

ş. +ler 39/23

ş. +leri 460/13

ş. +lerinden 418/41

ş. +lerini 480/28

ş. +m 171/26, 416/26

ş. +ni 160/33

ş. +si 39/3, 71/4, 136/5, 137/13,
137/23, 214/47, 301/15, 305/81, 305/91,
312/508, 378/15, 378/16, 388/21, 388/42,
395/7, 404/7, 416/3, 427/125, 427/128

ş. +sidir 74/40, 214/4, 507/16

ş. +sile 294/193

ş. +sinden 97/25, 395/21

ş. +sine 139/24, 249/17

ş. +sini 311/76, 364/6, 458/3

şö'lelen-: f. Alevlen-, ışık saç-.

ş. –di 294/46, 531/59

şö'leli: sf. Alevli.

ş. 70/34, 95/5, 373/30

şöhretbaz: sf. Ar. Far. Kendini
beğenmiş, şöhret düşkünü.

ş. +dan 205/8

şövg: is. Ar. Heves, şevk.

ş. 340/35

ş. +ü 416/8, 428/8

şpal: is. İng. Rayların altına konulan
ağaçtan ya da betondan tabanlık, travers.

ş. +lar 534/5

Şprèyè: is. coğ. a. Spree. Hafel
nehrinin Berlin'den geçen kolu.

ş. +nin 532/44

şprist: is. İng. Enjektör.

ş. 355/676

ştamplan-: f. Damgalan-.

ş. –an 382/6

ş. –muş 469/19

ştatlı: sf. Kadrolu.

ş. 261/26, 290/281

şstatsız: sf. Kadrosuz.

ş. 261/26

şua: is. Ar. Işık, ışın.

ş. 59/5

ş. +lar 294/211

ş. +ları 316/16

şuba: is. Rus. Kürk.

ş. 422/45

şuḥ: *sf. Far.* 1. İşveli, nazlı. 2. *mec.* Gönül açan, parlak.

ş. 137/21, 146/23, 157/10, 193/6, 343/3, 401/32, 526/81

şuḥluḡ (ğ): *is.* 1. İncelik, zariflik. 2. *mec.* Şaka.

ş. 362, 491/3

ş. +*unu* 524/33

şum (I): *sf. Ar. kl.* Sinsi, hain.

ş. 294/156

şum (II): *is.* Nadas.

ş. 171/19, 197/18

ş. +*a* 175/8, 176/14, 182/29, 231/40, 231/43, 350/26, 462/110, 462/112, 521/46

ş. +*da* 272/45, 536/178

ş. +*dan* 390/31

şumal: *sf.* Dündüz, dosdoğru.

ş. 176/3

Şumèr: *is. tar. öz. a.* Sümerler. MÖ. 4000-MÖ. 2000 yılları arasında Mezopotamya’da yaşamış bir uygarlık.

ş. 316/57, 316/60

şumla-: *f.* Toprağı sür-, işle-.

ş. –*dı* 294/127

ş. –*dılar* 462/119

ş. –*mağ* 176/12

ş. –*ram* 295/93, 295/94

ş. –*rmı* 310/53

ş. –*yan* 294/67, 355/107, 487/4, 495/11

ş. –*yanlar* 290/478, 429/48

ş. –*yarmı* 355/435

ş. –*yıb* 290/479

ş. –*yım* 177/36

ş. –*yır* 355/355, 363/48, 365/19, 367/16

şumlan-: *f.* Sürül-, işlen-.

ş. –*an* 378/3

ş. –*ıb* 290/361

ş. –*mış* 411/7

şur: *is. Far.* Azerbaycan’ın klasik muğamlarından birisi.

ş. +*u* 523/51

ş. +*um* 346/93

ş. +*un* 292/152

ş. +*sa* 162/19

ş. +*san* 427/155

Şuşa: *is. öz. a.* Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ bölgesinde bulunan şehri.

ş. 271/11, 291/102, 322/6

ş. +*da* 453/23, 487/5

ş. +*mı* 291/99

ş. +*nı* 530/44

ş. +*nın* 166/52

ş. +*ya* 350/81, 497/29

Şuşalı: *sf.* Şuşa şehrinden olan.

ş. 291/114

Şuşi: *is. öz. a. bk. Şuşi.**

ş. 291/99

Şuşinski: *sf. bk. Şuşalı.**

ş. 291/94

şüa: is. Ar. Işık, ışıın. bk. *şua*. *

ş. 5/13, 36/48, 107/24, 155/36, 193/7,
228/72, 230/55, 288/8, 311/29, 313/87,
316/86, 316/86, 328/77, 335/56, 336/8,
342/1, 355/889, 355/889, 363/7, 363/7,
375/12, 385/25, 385/25, 387/36, 387/36,
390/22, 390/22, 410/17, 410/17, 427/30,
428/17, 428/20, 437/78, 437/78, 450/10,
450/10, 473/1, 491/23, 512/54, 512/54,
521/43, 531/21, 531/21

ş. +dan 518/7

ş. +lar 46/22, 66/8, 68/30, 86/43,
95/26, 95/26, 140/4, 271/4, 303/27, 316/24,
318/9, 334/50, 402/14, 529/84

ş. +lara 70/22, 130/53, 140/9, 310/66,
310/67, 390/26, 476/44

ş. +lardan 136/20, 143/11

ş. +ları 16/14, 16/16, 67/71, 70/21,
127/5, 312/734, 349/43, 533/64

ş. +ların 402/31

ş. +larına 118/44, 399/35

ş. +larından 521/23

ş. +larını 185/16

ş. +larla 163/5, 308/69, 490/49

ş. +sı 79/36, 217/12

ş. +sımadek 415/54

ş. +sını 514/32

şüalan-: f. Işık saç-, ışı-.

ş. -ır 316/7, 482/41, 525/27

ş. -masa 312/316

şüar: is. Ar. Slogan.

ş. 312/31, 351/72

ş. +a 320/16

ş. +dı 351/73

ş. +lar 271/4, 370/17, 402/14, 514/27

ş. +lara 310/66

şücaet: is. Ar. Yiğitlik, kahramanlık,
cengaverlik.

ş. 230/48, 230/48

şüku(ü)fe: is. Far. Tomurcuk.

ş. 214/13, 291/323, 312/358, 392/21

Şümerler: is. tar. öz. a. bk. *Şumèr*. *

ş. +i 294/67

şüş: is. 1. Cam. 2. Şişe, hokka.

ş. 86/15, 265/18, 304/38, 355/749,
389/4, 389/4, 396/10, 396/24, 418/33, 422/8,
429/26, 451/17

ş. +de 137/31

ş. +den 291/101, 523/17, 523/20

ş. +ler 75/4, 355/482, 389/1, 422/23

ş. +lerde 307/22

ş. +lerden 460/57

ş. +lere 47/34

ş. +leri 75/3, 260/3

ş. +ni 85/4, 251/28, 272/44, 355/714,
355/762, 396/26

ş. +nin 290/154

ş. +si 355/713

ş. +sini 355/681

ş. +ye 355/748, 374/71

şüşeli: sf. Camlı.

ş. 300/52, 355/296

Şüvelan: *is. öz. a.* Bakü'de bir semt.

ş. 240/8

ş. +*dan* 355/894

şüy: *is. kon.* Genç, filiz.

ş. 309/78

şüyüd: *is. bit. b.* Dereotu. (*anethum graveolens*)

ş. 194/19, 301/41, 519/11

ş. +*ümün* 526/50

T

tab: *is. Far.* Güç, kuvvet.

t. 203/3

tab èle-: *dey.* Dayan-, tahammül et-.

t. *èle* 291/134

t. *èledi* 468/46, 468/48

t. *èlemez* 300/59, 456/81

t. *èlemir* 202/24, 210/24

t. *èleyib* 351/22, 351/23, 351/29

tab èt (d)-: *dey. bk. tab èle-.**

t. *ède* 520/50

t. *èderdin* 355/349

t. *èdermi* 453/6

t. *èt* 237/26

t. *ètdimi* 388/12

t. *ètmedi* 100/56, 297/63, 320/15, 323/61, 332/4, 452/21, 468/57, 525/13

t. *ètmez* 529/54

t. *ètmezdi* 181/203

t. *ètmiş* 437/40

tabağ-tabag: *zf.* Tepsi tepsi.

t. 281/13, 360/131, 466/76, 493/18

tabla-: *f.* Dayan-, tahammül et.

t. 230/1

tacidar: *is. Far.* Tac sahibi, hükümdar.

t. 523/70, 523/73

t. +*a* 312/568

t. +*ı* 80/17, 312/740, 532/83

tağ (II): *is. Far.* Kemer.

t. +*ı* 139/17, 532/33

t. +*ına* 291/228, 355/241

t. +*lar* 41/10

tağ (III): *is.* Saç ve kaşların ayrılma çizgisi.

t. +*ı* 372/5

tağsız: *sf.* Kemersiz.

t. 309/66

tağet: *is. Ar.* Güç, derman, takat.

t. +*den* 355/787

t. +*i* 529/34

tağgıl-da-: *f.* Takırda-.

t. -*yır* 355/795

tağgıldat(d)-: *f.* Takırdat-.

t. -*an* 266/28

t. -*dım* 392/42

t. -*ıb* 415/44

t. -*ır* 392/5, 392/9

tağgıldeş-: *f.* Çarpışarak takırtı sesi çıkar-.

t. -an 461/52

tağgıltı: *is.* Takırtı.

t. +lar 119/3, 119/4

tağsır: *is.* Suç, günah.

t. +ı 294/260, 355/615

t. +ın 291/306

tağsırkar: *is.* Suçlu, günahkâr.

t. 169/25

tağ (I): *is.* Kavun ve karpuz gibi bitkilerin sürgünü.

t. +da 290/462, 326/8

t. +ım 355/270, 360/47

t. +ların 526/91

t. +larından 512/20

Tahir Ğehhar: *is. öz. a.* (1953-...) Tahir Kahhar. Özbek şair ve yazar.

t. 530/68

Tahirzade Sabir: *is. öz. a. bk. Elekber Sabir.**

t. 452/34

t. +ın 315/91

tağça: *is. Far.* Bir şeyler koymak için duvarda açılmış oyuk.

t. +da 355/727

tağtabiti: *is. hay. b.* Tahta kurusu. (*cimex lectularies*)

t. 294/235, 332/51, 341/94, 525/7, 525/38, 535/29

tak: *sf. Rus.* Böyle.

t. 355/796

tala-: *f.* Yağmala-.

t. -m 323/86, 323/86

t. -mağ 39/218

t. -yanlar 323/86

t. -yır 153/24

talán-: *f.* Yağmalan-.

t. 534/45

t. -an 377/17

t. -anlar 233/32

t. -anlara 335/129

t. -ar 306/77

t. -dı 146/53

t. -ıb 341/27

talè: *is. Ar.* Talih, baht.

t. 45/7, 95/7, 181/83, 310/86, 520/121

t. +yi 335/127

t. +yidir 312/169

t. +yim 284/22, 333/41

t. +yimin 195/5

t. +yin 45/8

t. +yine 145/32, 429/28, 462/4

t. +yini 536/287, 536/293

Talış: *is. öz. a.* Günümüzde Kuzey ve Güney Azerbaycan'da yaşayan Tölös Türklerinden olan kimse.

t. 347/48, 347/54

t. +a 347/45

Talış Dağları: *is. coğ. a.* Azərbaycan'ın güneydoğusunda bulunan sıradağlar.

t. +nın 34/5, 100/5

Talışlık(ğ): *is. öz. a.* Talış olma durumu.

t. +ını 347/54

Tallin: *is. öz. a.* Talin. Estonya'nın başkenti.

t. +den 444/18, 530/6

t. +e 414/18

t. +ecen 454/45

talon: *is. Fr.* Kupon, fiş.

t. +uyla 290/285

talvar: *is.* 1. Çardak. 2. Asma çardağı.

t. 67/27

t. +a 12/48

t. +dan 130/40

t. +ın 121/30

tam: *is.* Tat, lezzet.

t. 154/29, 191/12

t. +ı 157/13, 335/333

tamarzi: *is. Ar. Far.* Hasreti olan kimse, hasretli.

t. 216/20, 253/7, 290/484, 290/486, 290/490, 290/546, 292/202, 319/31, 355/98, 393/29, 444/46, 453

t. +lar 319/33, 394/94

t. +sı 511/46

t. +sıyam 201/56, 292/76, 361/20, 453/4, 453/8, 453/12, 453/16, 453/20, 453/24, 453/28, 453/32, 453/36

t. +sıyığ 361/15

t. +yam 308/92, 311/34, 359/20, 454/86, 524/20

t. +yammı 405/7

tamaşa: *is. Far.* Seyir.

t. 47/40, 67/33, 209/31, 254/15, 279/20, 306/90, 413/17, 534/57, 534/57

t. +dır 295/21

t. +ydı 206/24

tamsın-: *f.* Ağzı sulan-.

t. –a 137/35, 137/35

tana: *is.* Küpe.

t. 279/35

Tantekin Mehemmed: *is. öz. a. bk.* **Mehemmed (Hatemi) Tantekin.***

t. +i 529/5

taot yağı: *is.* Makine yağı, gres yağı.

t. 183/3

tap-: *f.* Bul-.

t. 157/33, 272/44, 294/95, 294/218, 369/63, 437/52, 445/18

t. –a bilersenmi 333/30

t. –a bilmir 116/60

t. –a bilsen 159/44

t. –ağ 308/59

t. –an 194/3, 232/40, 232/42, 313/206, 462/129

t. –anda 60/17, 60/20

t. –anlar 312/308
t. –anlara 324/30
t. –anlarınız 530/81
t. –ar 92/18, 94/38, 381/2, 437/21, 472/20
t. –aram 133/15
t. –arsan 140/7, 140/10, 159/44, 181/91, 479/22
t. –dı 460/10, 529/25, 529/26
t. –dığı 150/19
t. –dığım 77/33, 161/47
t. –dığın 92/14, 217/71
t. –dım 164/11, 194/18, 194/21, 195/25, 276/21, 308/108, 381/9, 437/53, 483/13, 527/8
t. –dın 201/13, 228/38, 258/24, 294/32, 294/42, 294/43
t. –ıb 8/25, 91/28, 174/28, 207/11, 209/35, 228/24, 267/52, 310/40, 312/409, 312/557, 424/53
t. –ım 474/41
t. –ınca 294/111
t. –ır 141/39, 329/29, 412/41, 437/93, 438/73
t. –ıram 163/25, 205/14
t. –ırsan 230/58
t. –ma 60/45
t. –madı 291/81
t. –madılar 194/17
t. –madım 312/440
t. –madın 330/23

t. –mağa 421/22
t. –mağı 230/55
t. –mağın 351/25
t. –mağ 89/32, 268/34, 472/38, 483/10
t. –malı 530/103
t. –masan 129/23, 209/55
t. –mayanda 174/5
t. –mayıblar 291/427
t. –mayırdı 328/52
t. –mısan 122/9
t. –mış 370/26
t. –mışam 45/6, 95/45, 292/129, 409/36, 466/57, 521/36
t. –sam 174/26, 419/29
tapda-: f. 1. Umursama-. 2. Çiğne-.
t. 351/131, 351/172, 393/23
t. –dı 146/40, 291/79
t. –mağa 270/40
t. –masa 290/578
t. –mırsan 355/340
t. –mışam 307/70
t. –rdı 108/32
t. –yacağsan 382/12
t. –yasan 310/118
t. –yıb 46/5, 104/32, 484/51, 533/7
t. –yın 292/158, 292/160, 376/64
t. –yıram 349/34
t. –yırsan 269/15
tapdağ(ğ): is. Çiğneme izi.

t. +ı 355/828

tapdala-: *f.* Ezip geç-, çiğne-.

t. –yanda 118/90

t. –yanlar 533/35, 536/120

t. –yıb 231/20, 231/23, 510/48

t. –yır 328/46

tapdalan-: *f.* Çiğnen-.

t. –an 438/23

t. –mış 118/99

tapdan-: *f. bk. tapdalan-.**

t. –anlar 233/31

t. –masın 35/7, 148/11

t. –mış 526/50

t. –sın 530/30

tapıl-: *f.* Bulun-.

t. –ar 89/53, 176/21, 290/109, 328/81, 355/267

t. –armı 355/691

t. –ır 329/13

t. –madı 246/24

t. –mayacağ 230/9

t. –mayanda 129/27

t. –mır 92/6

t. –mırsan 230/35

tapıntı: *is.* Buluntu.

t. +sı 307/44

tapış-: *f.* Buluş-, görüş-.

t. –acağ 279/31, 279/33

t. –an 530/54

t. –anları 143/25

t. –ır 394/94

tapmaca: *is.* Bilmece.

t. +dır 240/64

tappır-tuppur: *zf.* Şıpır şıpır.

t. 390/15

tapşır-: *f.* Havale et-, teslim et-.

t. –dığ 292/208

t. –ıb 217/40, 285/44, 536/287

t. –ırsan 272/11

t. –mışığ 294/253

tapşırığ: *is.* Görev, vazife.

t. +la 187/1, 258/21

tapşırıl-: *f.* Havale edil-, teslim edil-.

t. –sın 333/26

tar (I): *is.* Azerbaycan ve İran'da yaygın olarak kullanılan mızrapla çalınan telli müzik aleti.

t. 23/9, 290/524, 290/524, 290/525, 304/17, 304/17, 312/265, 323/47, 427/154, 520/3

t. +a 138/4

t. +am 494/38

t. +ı 219/51

t. +ım 100/66, 146/29, 436/2, 531/32

t. +ıma 181/178

t. +ın 292/42

tar (II): *is. hlk.* Rüzgârın oluşturduğu kar yığını, kürtün.

t. 231/12

Taras Şevçenko: *is. öz. a.* (1814-1861)
Taras Hrihoroviç Şevçenko. Ukraynalı şair.

t. +lar 141/32

tarazlı(ğ): *is.* Adil olma.

t. +ı 181/14

tarımlan-: *f.* Gerginleş-.

t. –ar 466/93

Tat: *is. öz. a.* Azerbaycan'da ve Rusya'da yaşayan İranî bir halk.

t. 347/48

t. +a 347/45

Tatyana: *is. öz. a.* Aleksandr Puşkin'in *Yevgeni Onegin* adlı romanının kadın kahramanı.

t. +nın 80/12

taun: *is. Ar.* Veba.

t. +dan 355/647

tava: *is. Rus.* İri yassı taş.

t. +dan 123/24

t. +lar 196/6

t. +nı 123/15, 195/23, 280/20, 302/49, 312/385

t. +nın 123/25

tavar: *sf. kon.* Büyük.

t. 343/25

tavuz: *is. Ar. hay. b.* Tavus kuşu.
(*pavo*)

t. +a 6/16

tay (I): *sf. Far.* Eşit, denk.

t. 148/14, 328/28, 530/63

tay (II): *is.* Çift olan şeylerden biri, eş.

t. +ı 310/55, 505/61, 505/64

tay (III): *is.* 1. Taraf, yan. 2. Kıyı, yaka.

t. 77/21, 152/12, 210/38, 210/38, 313/31, 313/31

t. +a 77/21, 110/7, 140/17, 140/20, 152/12, 200

t. +da 200/13, 316/10, 324/41, 336/33, 336/33, 407/9, 407/9

t. +dan 140/17, 140/17

t. +ın 119/14

t. +ında 488/33, 488/34

t. +ından 472/34

taya: *is.* Yığın.

t. +sı 534/35

taybatay: *zf.* Ardına kadar, tamamen.

t. 290/110, 307/3

tayfa: *is. Ar.* Kabile, aşiret, boy. 2. *kon.* Millet.

t. +nı 91/57

t. +sı 536/269

taygöz: *sf.* Tek gözlü.

t. 355/611, 424/7

tay-tuş: *is. ç.* Akran, emsal, denk.

t. +undan 308/120

taza: *sf.* Yeni, genç, taze.

t. 312/352, 312/434

tèatr: *is. Yun.* Tiyatro.

t. 213, 213/51

t. +ı 290

t. +ın 207/50

tèhnikum: *is. Yun. Teknik lise.*

t. +a 351/27

t. +ları 290/568

tèlèfon desteyi: *is. Telefon ahizesi.*

t. +ni 371/18

tèlègüzgü: *is. Televizyon.*

t. 147/4, 224/10, 239/3, 270/19, 290/518, 520/33

t. +mü 346/17

t. +sü 468/47

tèlègram: *is. Yun. Telgraf.*

t. 401, 455/59, 529/92

t. +lar 141/13, 409/42, 461/69

tèlègülle: *is. Televizyon kulesi.*

t. 335/53

Tèlman: *is. öz. a. (1886-1944) Ernst Thalmann. 1925-1933 yılları arasında Almanya Komünist Partisi başkanı.*

t. 2/11

t. +a 83/42

Tèrèk(çayı): *is. coğ. a Rusya ve Gürcistan'dan geçip Hazar Denizi'ne dökülen nehir. Terek Nehri.*

t. 80/55, 294/82, 294/104, 304/22, 304/92, 322/48

tèşt: *is. Far. Kalın bakır leğen.*

t. +i 127/3

tèyf: *is. Ar. Hayalet.*

t. +den 240/17

tèzyardım maşını: *is. Ambulans.*

t. 355/766

te'hir: *is. Ar. Erteleme.*

t. +e 337/43, 402/21

te'hirsiz: *sf. Ertelemesiz.*

t. 337/72

te'rif: *is. Ar. Övgü.*

t. 115/14, 115/27, 245/14, 245/24, 245/35, 264/13, 264/15, 264/17, 264/17, 264/19, 264/20, 264/21, 264/22, 264/23, 264/25, 264/26, 264/28, 264/30, 264/34, 290/577, 324/48, 491/11

t. +e 249/46, 246/12

t. +i 109/14, 115/17, 167/1, 245/17

t. +ler 115/9, 245/9

t. +leri 324/37

te'rif èt (d)-: *dey. Öv-.*

t. èdir 109/14

te'rifbaz: *is. Şakşakçı.*

t. 264/31

t. +a 239/60

te'rifle-: *f. Öv-, methet-.*

t. -yenler 264/40

t. -yir 239/1, 239/57

t. -yirsen 6/20

te'til: *is. Ar. Grev.*

t. 400/7

t. +e 388/51

te'tilçi: *is. Grev yapan işçi.*

t. 363/42

t. +lere 393/35

te'zim: is. Ar. Baş eğerek saygı gösterme.

t. 523

team: is. Ar. Yemek.

t. 358/58, 358/58

t. +ına 316/48

tebabet: is. Ar. Tıp.

t. 291/376

tebeğe: is. Ar. Tabaka, kat.

t. 123/39, 123/39, 123/41, 123/41, 352/53

t. +ler 84/8

Teber: is. coğ. a. Hazar Denizi'nin adlarından birisi.

t. 304/41

teberrik: is. Ar. Kutsal, mübarek, uğurlu.

t. 139/40

t. +im 346/55, 346/99

t. +imsen 333/41

t. +miş 375/6

tebliğat: is. Ar. Propaganda.

t. 321/49

tebliğatbaz: is. Propaganda yapan kimse.

t. 320/18

Tebriz Ğalası: is. tar. öz. a. İlhanlılar tarafından Tebriz şehrinde cami olarak inşa edilmiş tarihi yapı. Mescid-i Alişah.

t. 33/32

tedric: is. Ar. Yavaş yavaş, az az ilerleme.

t. +le 531

tedricen: zf. Ar. Yavaş yavaş, azar azar.

t. 350/10

teeccüb: is. Ar. Hayret, şaşma.

t. 442/21, 497/49, 536/223

t. +den 312/675

teeccüblen-: f. Hayret et-, şaşır-.

t. -mirem 258/14

teeccüblü: sf. Hayret verici, şaşırtıcı.

t. 536/236

teessürat: is. Ar. İzlenim, intiba.

t. 40, 89

teğsir: is. bk. tağsır.*

t. +i 351/102

tehr: sf. kon. Tarz, usul.

t. +ini 376/9

tehvil: is. Ar. Teslim.

t. 498

tehvil vèr-: dey. Teslim et-.

t. vèren 249/7, 308/101

t. verenler 525/67

tek (I): e. Gibi.

t. 2/62, 2/72, 3/60, 4/3, 6/24, 7/4, 10/15, 10/17, 11/27, 11/46, 13/4, 13/6, 14/23, 16/27, 16/50, 19/16, 21/4, 21/29, 23/24, 24/19, 24/20, 26/12, 26/28, 28/13, 31/5, 32/12,

37/101, 39/59, 39/114, 39/200, 44/26, 45/20, 47/94, 48/5, 49/34, 49/47, 54/3, 55/42, 57/4, 59/35, 60/7, 60/55, 63/23, 63/31, 65/4, 67/23, 67/26, 71/11, 75/22, 75/46, 78/62, 80/55, 80/65, 84/78, 86, 90/60, 90/60, 90/70, 90/106, 91/7, 95/31, 102/18, 105/22, 110/12, 113/11, 113/34, 118/144, 119/34, 121/8, 131/14, 143/40, 163/10, 164/41, 165/16, 181/10, 181/38, 183/12, 193/7, 195/4, 195/19, 195/21, 196/28, 204/5, 204/21, 207/2, 207/12, 207/65, 209/9, 211/17, 214/18, 219/14, 223/21, 231/39, 232/25, 240/54, 248/15, 251/40, 252/69, 262/31, 279/1, 279/23, 284/22, 290/320, 290/411, 290/413, 291/30, 291/36, 291/228, 291/452, 291/489, 292/165, 292/187, 294/195, 294/248, 294/265, 296/85, 296/119, 297/9, 298/22, 298/137, 299/48, 300/26, 300/72, 303/41, 303/44, 303/73, 305/69, 306/6, 307/20, 310/107, 312/20, 312/316, 312/382, 312/501, 313/168, 315/84, 316/84, 316/87, 319/32, 319/56, 320/37, 324/50, 325/8, 328/73, 332/38, 333/1, 333/6, 335/133, 337/14, 339/4, 346/2, 347/17, 349/30, 351/63, 351/69, 355/29, 355/558, 355/618, 355/692, 355/715, 355/822, 361/27, 374/84, 377/1, 377/2, 377/65, 377/66, 392/29, 410/10, 410/11, 412/45, 414/87, 419/7, 420/13, 421/25, 428/9, 442/29, 443/6, 443/26, 446/13, 449/27, 452/4, 452/4, 453/19, 465/4, 468/51, 472/1, 472/2, 472/9, 474/33, 474/37, 481/26, 484/17, 504/239, 504/289, 505/58, 514/6, 514/7, 514/21, 514/22, 515/56, 515/66, 523/81, 526/95, 528/42, 528/45, 528/87, 530/58, 530/99, 532/45, 532/46

tek (II): is. Dip.

t. +inde 159/23, 159/26

t. +indeki 84/24

t. +inde 312/394

t. +inden 196/10, 392/39

t. +ine 325/9

tekan: is. İtiş, darbe.

t. 160/16

t. +dır 388/81

tekan ver-: dey. İtele-.

t. vèrdi 313/66

tekbetek: sf. Teke tek.

t. 251/14

tekce: sf. Yalnızca.

t. 29/22, 33/18, 33/18, 64/36, 75/39, 76/4, 99/17, 100/49, 108/7, 108/16, 111/20, 113/16, 128/38, 130/11, 130/11, 138/39, 143/44, 143/44, 145/16, 146/52, 155/42, 159/37, 189/23, 223/7, 223/8, 230/59, 258/27, 268/36, 273/8, 290/261, 291/121, 294/114, 309/14, 311/68, 318/2, 330/32, 333/49, 341/25, 349/27, 351/192, 355/125, 355/309, 357/12, 364/15, 381/27, 401, 419/15, 427/46, 496/68, 504/69, 509/40, 535/8, 535/9

tekelli: sf. Çolak.

t. 251/14

Tekem-sèyrek:

tekesağgali: is. bit. b. İskorçına, tekesakalı. (*scorzona*)

t. 311/45

teki (I): e. Gibi.

t. 19/7, 84/12, 90/33, 93/46, 99/9, 118/29, 159/29, 175/3, 187/19, 209/46,

285/63, 308/26, 333/37, 336/23, 355/977,
363/41, 369/12, 369/12, 370/59, 370/65,
376/64, 378/48, 402/53, 407/10, 420/15,
452/34, 460/71, 462/189, 504/26, 504/214,
506/12, 514/9, 515/55, 525/51, 531/57,
533/88, 536/123, 536/174, 536/304, 536/305

teki (II): e. Yeter ki, yalnız.

t. 29/24, 61/18, 61/20, 64/16, 64/18,
65/40, 119/14, 135/16, 151/17, 153/28,
161/62, 195/64, 240/8, 253/1, 253/2, 253/4,
253/6, 261/15, 261/16, 261/18, 261/37,
272/22, 277/8, 285/65, 303/73, 309/16,
333/38, 338/8, 355/685, 381/24, 425/63,
427/136, 427/143, 427/146, 478/28, 489,
489/2, 489/5, 489/19, 494/26, 505/19, 533/89

tekin: e. kon. Gibi.

t. 155/25, 291/33, 305/92, 336/8,
336/54, 378/2, 394/3

tekle-: f. Yalnız bırak-.

t. -r 530/91

t. -yende 96/27

teklen-: f. Yalnız kal-

t. -diyi 308/107

t. -ib 150/53

tek-tenha: sf. Tek başına, yalnız.

t. 82/47

telatüm: is. Ar. 1. Tufan, dalgalanma.
2. mec. Heyecan.

t. 30/31, 39/249, 47/37, 59/67, 252/18,
402/15, 444/17, 444/19, 471/12

t. +den 401/13

t. +ler 525/23

t. +leri 402/7

t. +lerin 85/31

t. +mü 355/105

t. +ü 312/468

t. +üm 369/22

t. +ünü 296/7

telatümlen-: f. Heyecanlan-.

t. -ib 364/7

telatümlü: sf. 1. Dalgalı. 2. mec.
Heyecanlı.

t. 10/18

tele: is. Kapan, tuzak.

t. 268/89, 295/61, 295/96, 296/128,
374/81

t. +de 252/55, 363/28

t. +den 517/15

t. +leri 252/56

t. -ni 295/43, 295/44, 392/40

t. +ye 327/49

tele ğur-: dey. Tuzak kur-.

t. ğuran 525/44

t. ğuranlar 365/12

t. ğurursan 267/27

telebkar: sf. Ar. Far. Ciddi.

t. 113/5, 246/1

teles-: f. Acele et-, sabırsızlık göster-.

t. 114/7, 114/7, 114/35, 114/35, 114/43,
141/20, 153/39, 255/27, 255/41, 306/95,
306/95, 306/98, 306/99, 306/99, 306/100,
306/110, 313/51, 313/56

t. -di 108/2, 285/6, 312/283

t. –din 93/36, 312/575, 411/1, 411/3, 411/8, 411/15, 411/30, 411/30

t. –en 471/52

t. –enler 294/183

t. –er 313/113, 355/582, 421/22

t. –ib 292/172

t. –ir 66/79, 234/61, 306/87, 306/101, 306/106, 306/107, 306/108, 333/7, 370/40, 400/23

t. –irem 311/31

t. –me 137/36, 153/40, 190/2, 213/16, 217/61, 301/39

t. –mese 306/102

t. –mesinler 306/112

t. –sem 216/6

telesik: *zf.* Alelacele, hızlı, hızlı.

t. 284/16

Tel-evin: *is. İb. öz. a.* Tel Aviv. İsrail’de bir şehir.

t. +in 298/159

temennasız: *sf.* Karşılık beklemeden, karşılıksız.

t. 186/20, 303/44

temtarağ: *is. Ar.* Gösteriş, ihtişam.

t. 272/5

ten (I): *sf.* Eşit, denk.

t. 67/24, 88/25, 110/11, 118/131, 139/108, 139/109, 139/111, 177/7, 247/35, 267/47, 296/26, 305/18, 309/88, 312/408, 312/413, 312/762, 316/1, 316/9, 316/83, 324/111, 342/64, 342/64, 349/49, 355/756,

379/18, 381/8, 385/8, 455/36, 456/46, 475/32, 480/17, 480/20, 485/17

ten (II): *sf.* Yakın.

t. 69/58, 168/34, 305/55

tendaş: *is.* Aynı yolda yürüyen, yoldaş.

t. 236/7

t. +ların 204/25

tenek (y): *is. bit. b.* Asma. (*vitis*)

t. 17/3, 122/3, 161/16, 161/26, 161/46, 196/21, 290/428, 325/7

t. +de 19/30

t. +le 124

t. +ler 18/4, 34/17, 301/44

t. +leri 12/48

t. +lerim 461/40

t. +lerin 77/42

t. +se 325/10

t. +yi 19/9

t. +yim 124/40

t. +yin 67/6, 90/12, 124/54, 185/13

teng: *sf. Far.* Dar, sıkışık.

t. 315/52

tengit(d)-: *f.* Bunalt-, daralt-.

t. –ir 90/9

tengidbaz: *sf. Ar. Far.* Yerli yersiz eleştiriyen kimse.

t. +a 239/60

tenti-: *f.* Tıkan-, nefesi kesil-.

t. –yir 90/70

tenzif: *is. Ar.* Tülbent, sargı bezi.

t. 76/45, 118/118

t. +*le* 186/2, 313/145

tenzimle-: *f.* Düzenle-, ayarla-.

t. –*yen* 273/54

tep-: *f.* Tıkıştır-, sok-.

t. –*en* 258/42, 316/16

t. –*enler* 323/76

teper: *is.* Güç, kuvvet.

t. +*de* 219/10

t. +*imiz* 323/59

teperli: *sf.* Güçlü, kudretli.

t. 139/26

tepegceli bël: *is.* Basma yeri olan bahçe
beli.

t. 355/88, 355/848, 355/870, 461/33

t. +*im* 526/79

tepik(y): *is.* Tekme.

t. +*lerim* 260/4

t. +*yim* 152/16

t. +*yimize* 300/59

t. +*yin* 385/18

t. +*yinden* 535/10

t. +*yini* 328/89

t. +*yinle* 169/50, 322/58

tepikle-: *f.* Tekmele-.

t. –*di* 332/26

t. –*yer* 312/250

t. –*yir* 503/44

tepil-: *f.* Zorla gir-, sokul-.

t. 249/41, 384/38

t. –*di* 355/147, 448/15

t. –*en* 480/22, 480/25, 523/120

t. –*er* 116/21

t. –*ib* 294/64

t. –*ir* 290/291, 365/35, 424/25

t. –*irler* 378/34

t. –*sin* 355/141

tepkeç: *is.* Bahçe belinin basamağı.

t. +*i* 176/4

ter: *sf.* 1. Taze. 2. *mec.* Genç.

t. 7/13, 35/38, 63/13, 64/65, 70/4, 79/4,
80/44, 99/1, 99/28, 107/13, 128/26, 156/17,
184/10, 275/11, 285/62, 308/27, 309/79,
309/88, 312/246, 312/267, 314/6, 323/49,
345/28, 384/10, 412/14, 422/28, 443/19,
447/21, 460/36, 492/33, 527/33, 527/36,
531/39, 532/49, 536/164, 536/174

t. +*i* 87/24

terane: *is.* Far. Ezgi, nağme.

t. 95/17

t. +*ler* 375/14

teravet: *is. Ar.* Tazelik.

t. 361/26

t. +*ini* 212/16

teravetli: *sf.* Canlı, taze.

t. 44/39, 87/23

tere: *is.* *bit.* *b.* Kazayağı.
(*chenopodium*)

t. 311/45

terece: is. Hasır.

t. +ler 313/45

t. +ni 313/46

tereği: is. Ar. Gelişme, ilerleme.

t. +den 294/246, 294/249

t. +ye 294/247

tergit(d)-: f. Terket-, bırak-.

t. –enleri 143/21

terhun: is. Ar. bit. b. Tarhun.
(*artemisia dracunculus*)

t. 519/11

t. +um 291/488

terlan: is. hay. b. 1. Doğan. (*falco peregrinus*) 2. mec. Yiğit, korkusuz. 3. mec. Sovyetler Birliği döneminde Andrey Nikolayeviç Tupalev'in tasarımcısı olduğu uçaklara yapılan doğan kuşu göndermesi.

t. 59/41, 70/4, 198/5, 200/63, 309/28, 348/16, 358/34, 392/18, 504/233, 536/145

t. +a 294/173, 309/28

t. +ı 40/45, 50/1, 120/15, 148/14, 358/34

t. +ıdır 436/26

t. +ım 136/42, 157/87, 376/1, 409/50, 451/16, 494/2, 504/233, 510/29

t. +ın 99/5

t. +la 355/69

t. +san 304/35

terpen-: f. Kımıldan-.

t. –dimi 312/721

t. –ib 455/67

t. –mesin 76/18, 305/50

terpeniş: is. Kımıldama.

t. +inden 419/22

terpet(d)-: f. Kıpırdat-.

t. –en 520/94

t. –ende 432/25, 462/48

t. –ir 394/16

t. –irken 312/220

t. –medi 355/471

Terter: is. öz. a. Azerbaycan'da bir rayon.

t. +in 316/83

terteze: sf. Far. Taptaze.

t. 87/17, 335/135, 462/216

ter-teze: sf. Far. bk. *terteze*.*

t. 59/1, 125/23, 135/16, 157/20

tesevvür: is. Ar. Zihinde canlandırma, göz önüne getirme, tasavvur.

t. +e 296/6

teskinlik: is. Sakinlik, teselli.

t. +dir 302/4

teslimçi: is. Boyun eğen, teslim olan, aciz.

t. 257/16

t. +ler 256/3, 256/35, 256/36, 256/47, 331/36, 351/91, 363/66

t. +ni 293/96

teslimçilik: is. Boyun eğme, teslim olma.

t. 235/2

teşne: *sf. Far. kl. 1.* Susuzluktan yanan, susamış. 2. *mec.* Bir şeyi çok isteyen, arzulayan.

t. 121/17, 123/57, 216/20, 238/9, 294/40, 305/68, 307/85, 312/496, 331/14, 390/20, 444/46, 485/30

t. +dir 98/18, 402/40

t. +si 47/59, 47/60, 328/17

t. +sidir 308/134

t. +siyem 42/13, 148/35, 428/17, 428/20, 520/146, 520/147

t. +yem 454/86

teşviş: *is. Ar.* Kaygı.

t. 355/306, 359/40

tevazökarlıg: *is. Ar.* Alçak gönüllülük.

t. 321/1

tevellüd: *is. Ar.* Doğum.

t. +ünden 36/8

Tezepir: *is. öz. a.* Bakü'de bulunan 1914 yılında yapımı tamamlanmış cami.

tezeter: *sf. Far.* Taptaze.

t. 526/21

teze-ter: *sf. Far. bk. tezeter.**

t. 167/22, 313/180

tezi-: *f.* Ürk-, korkup kaç-.

t. -yenlerim 295/27

tfu: *is. Tüü.* Tükürürken ortaya çıkan ses.

t. 264/10

tığ: *is.* Yığın.

t. +da 290/461

tıh-: *f.* Aç gözlülükle ye-.

t. -an 290/568

t. -dılar 350/77

tıggıldeş-: *f. bk. taggıldeş-.**

t. -an 301/46

tıncıh-: *f.* Kokuş-.

t. -an 290/265

tıs vuruban: *dey.* Tembel tembel.

t. 429/46

tifağ: *is.* Yuva, ocak.

t. +ımı 351/210

t. +ımı 234/58

t. +lara 355/804

tifil: *is. Ar. 1.* Çocuk. 2. *mec.* Biçare, zavallı.

t. 313/62

t. +im 377/37

t. +in 351/182, 351/202

t. +leri 291/128

tikan: *is.* Diken.

t. 85/25, 118/104, 122/4, 161/17, 166/27, 175/18, 192/11, 198, 216/59, 264/36, 290/432, 294/176, 296, 296/1, 354/8, 457/14, 535/33

t. +a 272/18, 293/82

t. +dan 186/7

t. +dır 355/394

t. +ı 122/48, 122/50, 153/21, 193/9, 429/51

t. +ın 162/16, 519/25

t. +ına 305/110

t. +lar 77/25, 122/25, 124/45, 275/15, 280/16, 482/20, 520/98, 520/126

t. +lardan 239/36, 324/130

t. +ları 161/30, 174/9, 309/44, 462/214, 463/32, 512/14

t. +larımı 237/18

t. +ların 189/23, 305/97

tikanca: *is. hay. b. Dikence balığı. (gasterostus pungitius)*

t. 326/30

tikanlı: *sf. Dikenli.*

t. 43, 87/9, 353/6, 415/13, 494/76, 496/54, 526/33, 534/39

tikanlı meftil: *is. Dikenli tel.*

t. 429/52

t. +le 146/45

t. +lere 351/48

t. +leri 358/48, 444/23, 469/39

t. +lerle 272/43

tikanlık(ğ): *is. Dikenlik.*

t. +ın 294/181

tike: *is. 1. Lokma, parça. 2. Küçük, ufak.*

t. 69/41, 83/20, 93/41, 224/4, 312/128, 466/126

t. +leri 451/4

t. +mi 145/7

t. +ni 84/78, 355/970

t. +si 507/11

t. +sine 155/64

t. +sini 83/15

t. +siyem 260/35

t. +yem 43

tikele-: *f. Parçala-.*

t. -yenler 536/127

tikelen-: *f. Parçalan-.*

t. -di 355/400, 409/45, 525/32

tike-tike: *zf. Lokma lokma, parça parça.*

t. 128/20, 169/6, 291/136, 294/138, 355/74, 355/75, 355/77, 388/74, 450/34, 451/3

tikinti: *is. İnşaat.*

t. 332/46

til: *is. Tepe, sırt.*

t. +leridir 225/12

tilov: *is. Olta.*

t. 355/460

t. +u 529/107

Timiryazèv: *is. öz. a. (1843-1920) Kliment Arkadieviç Timiryazev. Rus botanikçi ve fizyolog.*

t. 294/212

timsal: *is. Ar. 1 Örnek. 2. Simge.*

t. +ı 1/12, 292/264

t. +ıdır 345/30

tin: *is. Köşe, kenar, bucak.*

t. +de 290/521, 355/431

t. +den 346/70

<i>t. +i</i> 450/46	toğay: <i>is. coğ. a.</i> Akarsu vadilerinde bulunan orman.
<i>t. +indeki</i> 355/950	<i>t. +lar</i> 290/361
tir: <i>sf.</i> Kalın, kütük gibi.	<i>t. +lardan</i> 312/218
<i>t.</i> 143/19, 202/46, 349/33, 374/38	<i>t. +ların</i> 311/54
Tirana: <i>is. öz. a.</i> Tiran. Arnavutluk'un başkenti.	toğğa: <i>is.</i> Toka.
<i>t. +dan</i> 32/13	<i>t. +dır</i> 504/127
<i>t. +nın</i> 2/57	<i>t. +mı</i> 234/72
<i>t.</i> 355/591	<i>t. +mız</i> 352/19
tirtap: <i>zf.</i> Boylu boyunca.	toğğuş-: <i>f.</i> Tokuş-, çarpış-.
<i>t.</i> 315/50	<i>t. -an</i> 167/31, 219/50, 374/90
tiryek: <i>is. Far.</i> Afyon.	<i>t. -anda</i> 271/2
<i>t.</i> 536/284	<i>t. -du</i> 20/22
tişe: <i>is. Far.</i> Külünk.	<i>t. -duğ</i> 280/26
<i>t. +ni</i> 251/26, 251/28	<i>t. -ub</i> 69/24
<i>t. +sini</i> 328/70	<i>t. -uruğ</i> 354/14
tite: <i>is.</i> Göz lekesi.	toğğuşdur-: <i>f.</i> Tokuştur-, çarpıştır-.
<i>t.</i> 341/92	<i>t. -an</i> 525/45
Titsian Vëçëllio: <i>is. öz. a.</i> (1488/1490-1576) Tiziano Vecellio. İtalyan ressam.	<i>t. -ur</i> 374/36
<i>t.</i> 41/64	toğdağ: <i>is.</i> Sakinlik.
tiyan: <i>is.</i> Büyük kazan.	<i>t.</i> 334/4
<i>t. +larda</i> 466/81	toğta-: <i>f.</i> Sakinleş-.
tiye: <i>is.</i> Kesici aletlerin kesici kısmı, çalım.	<i>t.</i> 219/55
<i>t. +si</i> 427/71	toğucu dezgahı: <i>is.</i> Dokumacı tezgahı.
Tofiğ Ğuliyev: <i>is. öz. a.</i> (1917-2000) Teyfik Guliyev. Azerbaycanlı besteci.	<i>t. +nda</i> 162/4
<i>t. +in</i> 312/38	toğumsepen: <i>sf.</i> Tohum eken kimse, ikinci.
	<i>t.</i> 312/432
	Tokio: <i>is. öz. a.</i> Tokyo. Japonya'nın başkenti.

t. 355/684, 360/29

t. +dan 355/503

t. +nu 355/523

Tomris: is. tar. öz. a. Saka
İmparatorluğu'nun kraliçesi.

t. +im 291/458, 371/3

tonğal: is. Ateş yakmak için toplanmış
çalı, odun vb., ateş yığını.

t. 39/89, 39/89, 39/90, 88/26, 129/6,
144/34, 290/28, 290/31, 304/2, 305/92,
311/50, 418/41, 535/32

t. +a 237/19, 290/30, 315/84

t. +da 150/35

t. +dan 369/51

t. +ı 532/14

t. +ım 535/33

t. +ımdan 535/35

t. +lar 122/52, 388/76, 418/42

t. +ların 358/44

Tonyukuk: is. tar. öz. a. (646-726) II.
Köktürk Kağanlığı'nın meşhur ve bilge
devlet adamı.

t. 312/395

topa: is. Yığın, küme.

t. +sı 73/23

t. +sıdır 99/8

topdağıtmaz: sf. Zaptedilmesi zor
olan, sağlam, muhkem.

t. 265/6, 455/26

Tophana ormanı: is. öz. a.
Azerbaycan'ın Şuşa şehrinde bulunan orman.

t. +nda 166/33

Topuridze: is. öz. a. (1922-2004)
Elena Topuridze. Gürcü filozof, yazar.

t. 323/27

tor: is. 1. Ağ. 2. File. 3. mec. Tuzak.

t. 6/11, 56/3, 294/97, 295/61, 295/96,
311/39, 353/16, 359/33, 373/8, 373/8,
374/23, 374/81, 529/80, 534/13, 534/13

t. +a 162/26, 272/53, 291/64, 291/70,
295/67, 327/49, 351/55

t. +da 138/13

t. +dan 380/24

t. +lar 523/145

t. +lara 321/25

t. +ları 252/56, 298/140, 472/3

t. +larını 266/31

t. +u 169/24, 233/61, 295/43, 298/115,
356/6

t. +um 312/373

t. +un 373/28

t. +una 295/46, 295/46, 295/48, 327/50

t. +unda 455/73

t. +undan 387/9

t. +unu 228/35, 230/32, 325/25

t. +unuza 429/34

toragay: is. hay. b. Tarla kuşu, toygar.
(*alauda arvensis*)

t. 26/14

toran: is. Loşluk.

t. 495/34, 499/27

t. +la 468/43

toranlıĝ(ğ): *is.* Loşluk, alaca karanlık.

t. +a 479/2

t. +ında 415/16, 530/1

Tovuz: *is. öz. a.* Azərbaycan'da bir şəhir.

t. +un 350/75

toy: *is.* Dügün.

t. 18/26, 138/3, 157/31, 157/31, 163/4, 173/6, 201/49, 204/2, 204/10, 273/3, 292/148, 355/658, 504/287

t. +a 138/3, 292/138, 292/141, 292/142, 435/3

t. +da 501/33

t. +dadır 292/2, 523/62

t. +dan 476/19

t. +dasan 419/38

t. +du 142/39

t. +dursa 386/31

t. +ları 292/159, 292/160

t. +u 260/17, 292/111, 292/183, 376/57, 376/57

t. +um 292/2

t. +un 219/49, 292/49, 292/126, 297/1, 297/118

t. +una 142/40, 291/240, 292/190, 292/190, 297/4

t. +undadır 292/43

t. +unu 381/18

toy-bayram: *is. mec.* Mutluluk.

t. 418/30

toy-büsat: *is.* Dügün dernek, şenlik.

t. 340/52

toy çaldır-: *dey.* Dügün yap-.

t. çaldırıb 381/1

toy-düyün: *is.* Dügün dernek.

t. +ü 376/53

toy gècesi: *is. etn. fo.* Gerdek gecesi.

t. 379/20

toyhana: *is.* Dügün salonu.

t. 292/177, 386/32, 520/112

t. +ya 292/95

toy hınası: *is. etn. fo.* Gelin kınası.

t. 290/331, 451/24

toylu-bayramlı: *sf.* Dügünlü dernekli, eğlenceli.

t. 25/33

toy paltarı: *is. etn. fo.* Gelinlik.

t. 76/13, 355/123

t. +nda 386/26

toy vurul-: *dey.* Dügün yapıl-.

t. vurulur 294/233

toyuğ(ğ): *is.* Tavuk. (*gallus*)

t. 295/36, 312/370, 346/79, 346/80, 414/50, 520/155, 523/135

t. +du 346/79

t. +lar 70/16, 295

t. +umuz 295/4

t. +un 295/72, 295/76

t. +una 312/127

tozanağ: *is.* Toz.
t. 31/9
töhfe: *is.* Ar. Hediye, bahşiş.
t. 141/22
t. +*m* 287/6
t. +*msen* 157/19
t. +*n* 303/9, 303/10
t. +*si* 34/26, 322/51, 333/11, 355/661,
496/74, 536/186
t. +*sidir* 214/12, 466/145
t. +*sini* 346/95
töhmet: *is.* Ar. Azarlama, paylama.
t. 258/21, 280/32
t. +*i* 258/36, 280/33
t. +*ine* 515/18, 515/98
tövfiğ: *is.* Ar. Allah'ın yardımı.
t. 296/107
tövle: *is.* Ar. At ahır, tavl.
t. 261/20, 360/95, 360/95
t. +*lerde* 363/71
tövşü-: *f.* Soluğu kesil-, nefes nefese
kal-.
t. –*dü* 195/2
t. –*yende* 103/26
t. –*yür* 295/60
t. –*yürsen* 161/8
töyşü-: *f.* bk. **tövşü-.** *
t. –*mesile* 150/10
t. –*mürsen* 26/18

t. –*yer* 119/8
t. –*yür* 90/70
trahoma: *is.* Yun. tıp. Bulaşıcı bir göz
hastalığı, trahom.
t. 355/506
Trakay: *is.* öz. a. Litvanya'da bir şehir.
t. +*a* 341/51
trap: *is.* Hol. Merdiven.
t. +*a* 528/1
tros: *is.* Hol. Halat.
t. 351/77, 355/411, 462/107
t. +*la* 351/70
t. +*uyl* 290/471
troyka: *sf.* Rus. Üç atlı küçük araba.
t. +*m* 290/560, 290/578
tsèntrom: *is.* Rus. bk. **çèntrom.** *
t. 365/24
TU SSSR: *is.* Rus. 1949-1960 yılları
arasında kullanılan Sovyet bombardıman
uçacağı.
t. 352/30
tubi not tubi: *dey.* İng. William
Shakespeare'in "Hamlet" oyunundaki meşhur
söz. "Olmak ya da olmamak."
t. 444/38
Tufarğanlı Abbas: *is.* öz. a. 16.
yüzyılda yaşamış Azerbaycanlı halk şairi.
t. +*ımsan* 239/22
Tuğanov: *is.* öz. a. (1871-1960)
Alexander Alensandroviç Tuganov. Rus
tiyatro yönetmeni.

t. +u 207/36

tuimè: is. Düşme.

t. 142/25

tula: is. Köpek.

t. 535/20

t. +sı 290/281

tulapayı: is. kon. Sadaka.

t. 261/21

tulla-: f. Fırlat-, at-.

t. 433/11

t. -dığım 349/44

t. -dım 378/54, 389/10

t. -mışlar 526/47

t. -san 233/10

t. -yanlar 266/24

t. -ıb 505/77

t. -yımmı 185/24

t. -yıram 252/26

t. -yıramsa 268/44

tullan-: f. Atla-.

t. -ır 109/8

tuluğ(ğ): is. Tulum.

t. +la 298/57

t. +unu 450/22

tum: is. kon. Tohum.

t. 294/252, 315/82, 323/38, 519/10

t. +a 462/111

t. +unu 161/32

tumar: is. Far. Okşama, sıvazlama.

t. 461/38

tumar çek-: dey. Okşa-, sıvazla-.

t. -dim 440/11

t. çekim 142/34

t. çekir 503/43

tumarla-: f. Okşa-.

t. -dılar 355/324, 529/38

t. -dım 281/36

t. +yan 264/35

tumarlan-: f. Düzeltıl-, sıvazlan-.

t. -ar 288/2

t. -ıb 465/19

tumla-: f. kon. Ek-.

t. -dılar 462/120

t. -yanlar 290/479, 429/49

tumturş: sf. Çok ekşi.

t. 264/18

Tunguslar: is. öz. a. Ural-Altay dil ailesine mensup bir halk, Tunguzlar.

t. +a 240/43

tupolèv: is. öz. a. Sovyetler Birliği askeri havacılık şirketi.

t. +ın 352/31

tupolyov: is. öz. a. bk. *tupolèv*. *

t. +un 40/45

turac: is. hay. b. Turaç. (*tetrao francolinus*)

t. 13/19, 13/31

t. +ım 13/2, 13/9

t. +ın 13

t. +ını 311/43

t. +ları 146/27

t. +ların 13/20, 466/112

Turgènèv: *is. öz. a.* (1818-1883) İvan Sergeyeviç Turgenyev. Rus yazar, şair.

t. +in 294/213

turp ek-: *dey.* Viran et-, mahvet-.

t. ekirler 237/4

turş: *sf. Far.* Ekşi.

t. 169/52

t. +u 351/4

tuş (I): *is. kon.* Düş.

t. +unda 178/15

tuş (II): *is. kon.* Karşı.

t. +unda 335/39, 355/686

tuş ol-: *dey.* 1. Karşılaş- 2. Maruz kal-.

t. oldum 291/303

t. oluram 291/398

tuşla-: *f.* Yönel-, nişan al-.

t. 232/38

t. -dılar 354/1

t. -madım 267/37

t. -mış 526/45

t. -sınlar 233/44

t. -yıb 364

t. -yıram 346/71

tuşlan-: *f.* Yönel-, hedef al-.

t. -a 347/55

t. -an 82/49, 353/21, 358/22, 364/12, 364/12, 399/7

t. -ıb 250/26, 262/55, 322/7, 325/9, 445/1, 445/13, 524/45

t. -ır 328/87, 328/87

t. -mış 240/70

tutiya: *is. Ar.* 1. Sürme, ilaç. 2. Kutsal sayılan şey.

t. 122/32, 139/37, 375/5, 533/74

t. +dır 136/22

t. +m 333/41, 346/55, 346/99

tutğ(ğ)un: *sf.* 1. Loş, donuk. 2. Koyu renk. 3. *mec.* Kederli, asık suratlı.

t. 118/41, 181/113, 298/14, 312/49, 370/35, 416/26, 424/2, 437/41, 442/33, 461/10

t. +muş 111/16

tutuğuşu: *is. hay. b.* Papağan. (*psittaciformes*)

t. 269/40, 294/27

tutuzdur-: *f. kon.* Şiddetle vur-.

t. -acağ 384/15

tuz: *is. Poly.* Saygın, şöretli kimse.

t. +lara 268/89

t. +ların 144/14

tüfeyli: *is. Ar.* Asalak, parazit.

t. 109/5, 329/22

t. +leri 178/19

tüğyan: *is. Ar. mec.* Heyecan.

t. 296/70

t. +ları 310/82

tük: *is.* Tüy.

t. 33/11, 139/72, 313/34, 360/100

t. +den 162/14, 479/12

t. +ü 162/14, 479/12

t. –ün 461/68

t. +ünden 327/16

tüklen-: *f.* Tüylene-.

t. –ib 300/40

tüklü: *sf.* Tüylü.

t. 12/11

tülçe: *is.* Özbeklere özgü ekmek türü.

t. 138/23

tülek: *sf.* Tüyünü dökmüş hayvan.

t. 99/5

tülüngü: *is.* Hilekâr, dolandırıcı.

t. 228/61, 410/4

tünd: *sf.* *Far.* 1. Koyu. 2. Keskin, şiddetli.

t. 17/11, 35/26, 196/3, 275/10, 306/3, 311/46, 461/47, 508/13, 508/15

tündleş-: *f.* Keskinleş-.

t. –ir 350/22

Tüpdağıdan: *is.* *folk.* Köroğlu Destanı'nın Azerbaycan varyantında adı geçen Köroğlu'nun fedaisi.

t. 291/217

tüpür-: *f.* Tükür-.

t. –ecek 294/165

t. –düm 378/53

t. –düyünü 93/11, 261/47, 265/24

t. –medim 256/45

t. –melisen 178/18

t. –mesin 148/10

t. –müşem 535/13

t. –ür 463/45

t. –ürem 238/30, 351/167, 351/168

t. –ürük 266/37

tüpürcek(y): *is.* Tükürük.

t. +ye 290/553

t. –yime 378/59

türbet: *is.* *Ar. mec.* Kutsal toprak.

t. +le 533/74

Türkan: *is.* *öz. a.* Bakü'de Hazar Denizi sahilinde bir kasaba.

t. 116/71, 121/4, 130, 173, 187, 191/32, 191/32, 195, 195/6, 195/17, 195/27, 195/33, 195/47, 195/70, 195/74, 195/78, 240/5, 240/8, 240/11, 297/51, 300/6, 303/21, 309, 309/18, 309/20, 309/63, 311/1, 311/13, 311/20, 311/22, 311/68, 313/10, 369/41, 376/40, 421/37, 509/35

t. +a 86/7, 177/2, 187/2, 191/31, 300/21, 301/6, 497/28

t. +da 194/23, 202/14, 203/5, 217/35, 290/427, 312/339, 312/341, 421/11, 421/37, 485/7, 500/45

t. +dan 275/20, 292/20, 355/894, 376/12

t. +dayam 294/226, 394/13

t. +ı 309/5

t. +ım 121, 196/39

t. +ıma 173/1, 300/15, 300/98, 312/337, 412/5

t. +ımda 163/25, 191/2, 441/23, 519/5

t. +ımın 453/3

t. +ın 86/8, 309/18, 312/413, 386/15, 431/3

t. +ına 150/26

türkazer: *is. öz. a.* Azerbaycanlı Türk.

t. 291/386, 322/4, 351, 355/696, 377/39

t. +i 320/23, 374/67

t. +im 465/33

Türkmençay: *is. tar. öz. a.* Türkmençay Anlaşması. 1828 tarihinde Rusya İmparatorluğu ile Kaçar Hanedanlığı arasında imzalanan anlaşma.

t. +da 351/45

t. +ı 319/16

tüstü: *is.* Duman.

t. 90/10, 99/38, 123/18, 149/5, 210/16, 290/392, 341/6, 351/9, 355/800, 365/34, 393/19, 393/46, 407/6, 420/5

t. +de 290/72

t. +dii 99/38

t. +ler 216/38, 397, 397/7, 397/9, 406/19, 407/37, 433/14, 524/21, 529/30

t. +lerde 418/26

t. +lerden 351/19

t. +leri 312/229, 335/78, 335/81, 424/25, 534/36

t. +lerin 445/11

t. +me 351/155

t. +n 215/12

t. +ne 355/800

t. +nü 264/17, 393/18

t. +sü 315/61, 478/21

t. +sünde 397/6

t. +sünden 304/78, 308/84, 326/6

t. +süne 115/4, 245/4, 316/95, 360/124, 458/4, 485/8

t. +sünü 355/412, 365/9, 505/57

t. +ye 149/19, 516/34

tüstülen-: *f.* Tüt-, duman çıkar-.

t. –din 330/23

t. –ecek 369/45, 406/12

t. –en 236/5, 377/47, 418/7, 536/266

t. –ir 31/14, 365/33

tüstülendir-: *f.* Tüttür-.

t. –ir 536/257

tüstület-: *f.* Tüttür-.

t. –di 388/24

t. –mek 380/19

tüstülü: *sf.* Dumanlı.

t. 290/133, 366/8, 487/25

tüstüsüz: *sf.* Dumansız.

t. 236/6

tütek: *is.* Düdük.

t. 410/5

Tvèr Bulvarı: *is. Rus. öz. a.* Tverskoy Bulvarı. Moskova'da tarihî ve idari yapıların bulunduğu bulvar.

t. 400/16

Tyan-Şan: *is. öz. a.* Orta Asya'da bulunan Tanrı Dağları.

t. +a 312/386

t. +dan 168/17

t. +la 164/7

U

UAZ: *is. Rus.* Ulyanovskiy Avtomobilniy Zavod. 1941 yılında kurulmuş olan Rus otomobil firması ve bu firmanın ürettiği arabaların markası.

u. +ı 355/115, 355/632

uca: *sf.* 1. Yüksek. 2. Uzun. 3. *mec.* Yüce, ulu. 4. Dik.

u. 1/1, 1/1, 26/7, 26/11, 37/45, 37/93, 62/7, 79/44, 85/7, 85/32, 105/34, 111/44, 130/50, 133/31, 150/11, 150/54, 166/46, 169/26, 181/146, 195/5, 199/28, 201/39, 204/5, 207/3, 219/41, 228/41, 233/37, 234/56, 258/36, 259/15, 271/34, 288/7, 291/163, 291/261, 292/98, 292/98, 292/99, 296/22, 296/103, 297/24, 300/61, 300/75, 300/75, 303/39, 304/9, 305/92, 306/88, 307/10, 307/11, 307/11, 307/38, 307/38, 312/149, 312/469, 312/516, 312/542, 313/77, 313/122, 315/13, 320/36, 321/8, 321/11, 330/44, 331/28, 336/15, 336/87, 355/724, 355/977, 356/13, 371/34, 378/5, 378/27, 380/39, 394/41, 410/18, 419/8, 424/62, 428/24, 429/59, 442/26, 454/80, 483/9, 498/15, 500/48, 509/10, 510/56, 513/17, 515/27, 520/13, 520/91, 523/85, 523/88, 526/24, 528/43, 533/100

u. +da 100/20, 207/53, 210/10, 304/15, 305/20, 352/33

u. +dan 158/16, 217/62, 442/20

u. +dayam 9/8

u. +dır 1/3, 355/259, 401/2

u. +larda 463/4

u. +lardamı 529/60

u. +lardan 463/4

u. +yken 291/460

ucaboy: *sf.* Fidan boylu, uzun boylu.

u. 152/5, 166/19, 213/45, 216/1, 300/27, 311/29

uca boylu: *sf. bk. ucaboy.**

u. 146/10, 300/10, 312/159

ucal-: *f.* Yüksel-, uza-. 2. Kop-, şiddetli çık- (ses). 3. *mec.* Yücel-.

u. 157/55, 160/17, 487/34

u. -acağ 312/542, 312/544

u. -an 15/27, 49/14, 139/23

u. -ar 15/28

u. -ardım 171/30

u. -armış 315/84

u. -dı 297/100, 355/243, 532/12

u. -dığ 213/4

u. -dığca 39/51

u. -dığın 232/42

u. -dım 79/28, 280/11

u. -ıb 28/24, 443/25

u. -ır 117/4, 209/10, 274/34

u. -ıram 333/60

u. -ırsız 394/65

u. –ma 157/68

u. –mağ 15/49, 80/34, 230/30, 291/220

u. –mamısan 244/10

u. –mış 298/5, 360/58

u. –mışdı 296/99, 312/566

u. –mışdır 315/22

u. –mır 93/27, 93/30

u. –mısan 207/62

u. –mışdır 74/31

u. –sın 60/76, 535/50

ucalığ(ğ): is. 1.Yükseklik. 2. mec.

Yücelik.

u. 117/3, 291/494

u. +da 111/12, 315/26, 335/36, 335/40,
335/144, 335/147, 335/178

u. +dan 179/9, 308/150, 374/54

u. +ına 153/34

u. +ından 355/132, 455/45, 536/86

u. +ım 321/8, 321/11

ucalt(d)-: f. 1. Yükselt-. 2. Yücelt-.

u. 157/68, 346/104

u. –a bilmez 93/49

u. –an 315/31, 334/20

u. –anı 401/34

u. –anın 312/547

u. –anların 1/4

u. –ar 401/34

u. –arağ 2/22

u. –ardın 49/15

u. –dı 11/43

u. –dın 287/3, 346/15, 346/23

u. –ıb 311/73

u. –ır 315/26

u. –madım 262/46

ucbatından: zf. Sebebiyle, yüzünden.

u. 38/15, 38/34, 181/139

uçgar: is. Bir yerin ücra bölgesi.

u. 209/45

uçğan: sf. Uçan.

u. 394/75

uçansu: is. Şelale.

u. 291/361

uçun-: f. Korkudan ürper-, titre-.

u. –uram 394/67

ud-: f. Yut-.

u. 234/73

u. –a 281/9, 281/9, 313/42, 313/42

u. –an 123/55, 124/23, 290/567,
293/45, 294/128, 341/2, 384/33, 384/34,
529/16

u. –anda 377/20

u. –anlar 290/54, 363/69, 363/69,
429/33

u. –ar 451/18

u. –arağ 15/14

u. –aram 423/30

u. –arlar 269/24

u. –du 21/30, 363/62, 521/29

u. –duğumuz 503/69

u. –duğca 96/8
u. –dular 536/300
u. –dun 259/8, 291/259, 529/9
u. –ıg 292/167
u. –mağ 259/8, 294/183, 312/77, 341/104
u. –mağdır 380/37
u. –mağmı 508/22
u. –mamışam 311/62
u. –mayanım 504/217
u. –muş 293/73, 355/28
u. –sa 377/59
u. –ub 324/55, 505/57
u. –ubsa 178/11
u. –um 64/28, 64/29
u. –ur 294/194, 495/26, 529/86
u. –uram 84/82, 400/5
u. –urlar 347/4
u. –uruğ 390/37
uddur-: *f.* Yuttur-.
u. –ur 228/4
Udin: *is. öz. a.* Kafkasya’da yaşayan Hristiyan bir halk.
u. 271/43, 347/49
u. +e 347/46
udğun-: *f.* Yutkun-.
u. –arağ 264/29
udul-: *f.* Yutul-.
u. –mamış 185/3

udum: *is.* Yudum.
u. 299/56, 355/627, 415/48
udum-udum: *zf.* Yudum yudum.
u. 242/17, 311/62
uduz-: *f.* Kaybet-.
u. –dun 536/293, 536/302
u. –mış 259/29

Ufa: *is. öz. a.* Rusya Federasyonu’na bağlı olan Başkurdistan Cumhuriyeti’nin başkenti.

u. +ya 337/8
ula-: *f.* Ulu-.
u. +yan 377/28
u. +yanlara 321/30
u. +yır 329/24
ulağ (ğ): *is.* Eşek.
u. 101/16
u. +ı 526/47
u. +ın 315/39

ulartı: *is.* Uluma, ötme.
u. +lar 310/134
ulaş-: *f.* Birlikte ulu-.
u. –ırdı 309/70
u. –ırlar 310/134

ulduz: *is.* Yıldız.
u. 3/4, 20/8, 20/27, 20/28, 20/33, 46/16, 70/33, 70/34, 75/46, 84/65, 96/13, 112/32, 116/10, 133/27, 136/35, 138/38, 148/32, 244/5, 294/73, 297/117, 305/12, 305/19, 306/69, 310/42, 313/14, 333/53, 355/131, 355/441, 360/44, 374/8, 379/18, 381/9,

421/27, 425/32, 425/69, 434/3, 434/15,
472/32, 477/6, 493/35, 509/47, 511/21,
519/42, 536/75

u. +a 20/14, 136/4, 181/37, 199/26,
211/29, 290/362, 296/71, 305/106

u. +da 310/53

u. +dan 158/5, 337/12, 337/15, 528/49

u. +la 375/21, 386/36

u. +lar 6/14, 9/12, 20/19, 25/24, 30/7,
30/8, 84/99, 105/37, 119/1, 127/4, 131/32,
131/47, 133/12, 136/13, 158/15, 158/16,
181/202, 202/28, 242/2, 279/19, 283/10,
290/184, 292/74, 297/9, 297/19, 305/8,
305/9, 305/10, 306/72, 312/271, 324/90,
324/109, 342/25, 346/76, 348/15, 355/208,
355/242, 355/400, 357/1, 379/14, 380/24,
419/34, 497/25

u. +lara 74/4, 116/77, 130/20, 141/51,
151/8, 171/26, 277/48, 283/12, 290/68,
292/72, 294/69, 296/64, 308/101, 310/49,
311/90, 312/228, 312/658, 312/691, 338/47,
342/43, 460/42, 496/18, 525/28, 536/91

u. +larda 46/12, 493/18, 496/27,
496/28, 532/65

u. +lardan 151/20, 297/100, 308/131,
342/79

u. +ları 60/65, 77/79, 292/44, 294/271,
305/85, 305/93, 312/249, 323/57, 462/193,
477/51, 493/38, 532/48, 535/62

u. +larımdır 141/47

u. +larımı 379/28

u. +ların 77/82, 118/80, 126/1, 204/30,
300/91, 325/24, 392/2, 425/35

u. +larmı 396/16

u. +san 308/150

u. +u 135/7, 285/36, 305/11, 305/21,
305/23, 305/25, 360/118, 374/8, 472/31,
472/32, 499/8, 516/11, 516/21, 529/75

u. +um 156/11, 286/1, 339/49, 383,
475/10

u. +umun 489/9

u. +un 131/44, 290/297

u. +una 297/90

u. +unam 490/24

u. +undan 3/56

u. +unu 116/65, 119/14, 286/2, 297/53,
339/52, 383/10

ulduzlan-: f. Yıldızlan-.

u. -an 316/42

u. -ır 341/125

ulduzlu: sf. Yıldızlı.

u. 126/2, 158/19, 172/13, 193/13,
292/51, 304/97, 466/140, 477/53

ulduzsuz: sf. Yıldızsız.

u. 322/27

ulduz-ulduz: sf. Yıldız yıldız.

u. 25/10, 41/14, 60/13, 84/66, 125/21,
358/5

ulğum: is. Ar. anat. Boğaz.

u. +ları 448/15

u. +un 455/67

u. 294/172

u. +ı 294/43, 294/256

Uluğ(ğ)bey: is. öz. a. (1394-1449)
Mirza Muhammed Taragay bin Şahruh.

Timur İmparatorluğu'nun dördüncü sultanı olan gökbilimci ve matematikçi.

u. 138/35, 139/91, 204/31

u. +*in* 472/31

Uluğbey Medresesi: *is. öz. a.* 1417-1420 yılları arasında Özbekistan'ın Semerkant şehrinde yapılmış olan medrese.

u. +*ne* 139/82

Ulutürk: *is. öz. a.* (1932-1994) Halil Rıza Ulutürk. Azerbaycanlı şair ve fikir adamı.

u. 348/17, 355/655, 387/25, 530/8, 530/69

u. +*e* 376/75, 388/73

u. +*üm* 376/54, 387/26, 388/67, 397/57

u. +*ün* 346/94, 346/106, 388/41

Ulvi Receb: *is. öz. a.* (1903-1938) Ulvi Recep Şaşızkade. Acaralı aktör.

u. 207/37

umacağ(ğ): *is.* Beklenti, umut, istek.

u. +*ım* 24/26, 110/34, 111/53, 234/66, 302/10

u. +*ımsan* 132/24

umman: *is. Ar. coğ.* Okyanus.

u. 8/5, 31/7

u. +*san* 210/36

univèrsitèt: *is. Lat.* Üniversite.

u. 351/27, 375/12

ur-: *f.* Vur-.

u. 290/39

u. –*mak* 312/449

ura: *ünl.* Savaş esnasında askerlerin attığı nara.

u. 351/188

urağan: *is. Rus.* Kasırga, hortum.

u. 116/15

u. +*ı* 96/8

u. +*ın* 300/22

Ural: *is. coğ. a.* Asya ve Avrupa'yı birbirinden ayıran sıradağlar.

u. 294/120, 337/54, 462/145, 530/49

urban-: *f.* Hareket et-.

u. –*a bilseydi* 388/25

Urğu(ü)t: *is. öz. a.* Özbekistan'ın Semerkant şehrine bağlı bir ilçe.

u. 137/9, 139/63, 312/387, 312/540, 337/6

URRA: *ünl.* 1. Savaş esnasında askerlerin attığı nara. 2. “Yaşa, varol, bravo” anlamlarına gelen nara.

u. 290/40, 370/22

Urusca: *is.* Rusça.

u. +*nı* 355/925

urvatsız: *sf. kon.* Saygınlığı olmayan, itibarsız.

u. +*lar* 181/155

ustanovka: *sf. Rus.* Kurgu, düzmece.

u. 316/56

uşağ: *is.* Çocuk.

u. 43/20, 68/26, 80/38, 85/2, 85/37, 150/68, 219/56, 285/10, 290/140, 290/196, 290/198, 290/217, 290/291, 290/307,

290/311, 295/80, 313/47, 313/52, 328/20,
343/18, 453/19, 458/57

u. +a 102/5, 336/66, 508/28

u. +ı 39/10, 272/26, 346/22

u. +ımsan 294/190

u. +ın 291/425, 429/20

u. +ına 505/32, 505/35

u. +ını 313/62

u. +la 85/24

u. +lar 7/42, 34/21, 48/5, 68/19,
312/368, 351/80, 355/201

u. +lara 29/30

u. +larım 254

uşağlıg (ğ): *is.* Çocukluk.

u. +ım 77/95

u. +ın 13/8

utancağ: *sf.* Utangaç, çekingen.

u. 8/56, 111/36

uvèrtüra: *is. Fr.* Operada, perde
açılmadan önce orkestranın çaldığı parça,
uvertür.

u. 376/24, 471/15

u. +mı 496/26, 512/25

u. +nı 376/18, 497/34

uyuğ: *is.* Sınır.

u. 316/61, 352/23

uzağgören: *sf.* İleri görüşlü.

u. +sen 396/11

uzunduraz: *sf. kon.* Hiçbir şeye
yaramayan kimse.

u. 414/6, 414/33

uzunğulağ (ğ): *is. hay. b.* Eşek.

u. 257/20

u. +a 526/48

uzunsov: *sf.* Biraz uzun, uzunca.

u. 76/20, 84/31

Ü

üfunet: *is.* Pis koku.

ü. 347/3

ü. +leri 444/24

ülema: *is. Ar.* Bilginler, âlimler.

ü. +lar 97/9

ülfet: *is. Ar.* Sevgi, muhabbet.

ü. 316/66, 328/17, 364/2, 392/7, 413/2,
443/4

ü. +den 247/13

ü. +e 429/45

ü. +i 458/51, 508/33

ü. +in 262/23, 276/11

ü. +inden 196/14

ü. +ine 355/970

ü. +ini 312/756, 388/49

ülgüc: *is.* Ustura, jilet.

ü. +mü 355/448

ü. +ünmü 164/26

Ülvi: *is. öz. a.* (1969-1990)
Azerbaycanlı “20 Yanvar Şehidi” olan şair.

ü. +nin 385/16

Ülvi Bünyadoğlu: *is. öz. a. bk. Ülvi.**

ü. 536/211

Ülvi Bünyadaze: *is. öz. a. bk. Ülvi.**

ü. +*nin* 355/922

ülvileş-: *f. Yüceleş-.*

ü. –*ib* 139/32

ülviyyet: *is. Yücelik.*

ü. 202/55, 466/142

ü. +*dir* 452/4

ü. +*e* 255/38, 291/189

ü. +*im* 391/17, 504/289

ü. +*in* 476/48

ü. +*ine* 20/20

ümman: *is. Ar. coğ. bk. umman.**

ü. 39/306, 40/26, 63/42, 66/69, 92/21, 103/38, 113/45, 135/6, 143/2, 143/8, 144/23, 144/26, 146/48, 160/49, 161/60, 211/22, 215/18, 302/62, 304/43, 310/113, 320/6, 328/12, 409/22, 437/72, 478/18, 515/29, 521/18

ü. +*a* 307/46, 351/220

ü. +*am* 110/30, 110/33, 369/59

ü. +*ammı* 420/16

ü. +*ca* 232/14

ü. +*dadır* 397/12

ü. +*dan* 116/61, 160/50, 270/41

ü. +*dı* 416/35

ü. +*dır* 150/25, 300/64, 305/41, 306/59, 345/47, 504/161

ü. +*ı* 60/81, 116/62, 151/10, 227/5, 279/11, 294/20, 312/810, 342/35, 380/35

ü. +*ıdır* 523/13

ü. +*ım* 369/21

ü. +*ımı* 240/49

ü. +*ımsan* 195/62

ü. +*ın* 39/305, 149/17, 390/59, 468/18

ü. +*ında* 385/5

ü. +*ından* 316/28

ü. +*ının* 520/45

ü. +*ıyam* 145/6

ü. +*la* 513/29

ü. +*lar* 42/13, 289/41, 302/61, 324/118, 376/71, 520/146, 520/147

ü. +*lara* 312/41

ü. +*larca* 290/380

ü. +*lardan* 199/36, 532/43

ü. +*ları* 210/6, 242/29, 300/38, 310/41, 316/32, 377/64, 390/61

ü. +*ların* 61/21, 342/14, 363/21, 437/74, 469/33, 472/34

ü. +*larla* 469/12

ü. +*larmı* 444/12

ü. +*san* 435/14

ümmanlı: *sf. Okyanuslu.*

ü. 285/59

ümumhana: *is. Ar. Far. Genelev.*

ü. 268/82

ün: *is. Ses, seda.*

ü. 355/660

ü. +*e* 485/4

ü. +*ü* 246/40

ünsiyyet: *is. Ar.* İlişki, alaka.

ü. 392/7

ü. +i 71/2

ürek-direk: *is.* Teselli, ümit.

ü. 355/931, 504/33

ürek-direk vèr-: *dey.* Yüreklendir-, cesaretlendir-.

ü. vèresen 206/31

ü. vèrmeyine 313/218

üreyi(m) gelme-: *dey.* İçinden gelme-, dili varma-.

ü. gelmez 213/53

ü. gelmir 291/522, 355/614, 386/20

ürf: *is. Ar.* Örf, adet.

ü. +üne 355/959

ürfani: *is. fo.* Azərbaycan'a özgü bir âşık havası.

ü. 340/4

ürkü: *is.* Ürkme duygusu, ürküntü.

ü. 355/235

ürü-: *f.* Üre-, çoğal-.

ü. -yür 347/8

üryan: *sf. Ar.* Çıplak.

ü. 316/73, 323/18

ü. +lara 290/168

üskük: *sf.* Küçük, ufak.

ü. 93/41, 290/577, 323/42

üstele-: *f.* Yen-, kontrol altına al-.

ü. -r 374/50, 524/23

ü. -yir 190/26

üsteli-: *f.* Üstün gel-, galip gel-.

ü. -yibdir 100/72

üşün-: *f.* Kork-, ürk-.

ü. -ür 350/5

üt-: *f.* Ateşe tut-.

ü. 295/19

ütük: *sf.* Yakılmış veya yolunmuş.

ü. 414/5, 466/119

ütül-: *f.* Ateşe tutularak yakıl-.

ü. -e 445/23

ütülmüş: *sf.* Tüyleri yakılmış.

ü. 246/28

üyüt(d)-: *f.* Öğüt-.

ü. -er 109/17, 347/18

ü. -üb 312/216, 324/12

ü. -ür 324/12

üz-: *f.* Kopar-, çek-.

ü. -düm 299/46

ü. -diyün 67/15, 154/34

ü. -eni 312/583, 312/806

ü. -erem 319/46, 477/52

ü. -esen 311/92

ü. -mediyim 434/9

ü. -melisen 435/2

ü. -merem 67/49

ü. -meyen 309/28

ü. -sün 536/64

ü. -üb 285/32, 509/38

ü. -ün 32/10

üzden sal-: *dey.* Yüzsüz, utanmaz ol-.

ü. salır 326/23

üz dönder-: *dey.* Yüz çevir-.

ü. dönderende 38/19

üze düş-: *dey.* Mecbur kal-.

ü. düşüb 292/139

üz göy-: *dey.* Yönel-.

ü. göyanda 312/223, 355/453

ü. göydu 127/10

üz tut-: *dey.* Yüzünü çevirerek söz söyle-.

ü. tutan 96/14, 213/39

ü. tutaydı 291/146

ü. tutdu 100/2

ü. tutdun 20/18

ü. tutub 22/1, 118/11, 291/41

ü. tutur 6/32, 118/123

üzbeüz: *zf.* Yüz yüze.

ü. 138/45

ü. +ük 267/1

üzerlik: *is. bit. b.* Tütsü olarak kullanılan bir bitki. (*peganum harmala*)

ü. 124/3

üzevari: *zf.* Yüze karşı.

ü. 228/27, 235/15, 249/17, 292/140

üzgün: *sf.* Takatsiz, yorgun, zayıf.

ü. 304/67, 313/17, 313/18, 365/4, 490/53

ü. +ü 416/19

üzlük(y): *is.* Maske.

ü. 326/23

ü. +yünü 351/197

üzv: *is. Ar.* Üye.

ü. 370/67

Üzü beri:

üzüağ (üzü ağ): *sf.* Lekesiz, şerefli, namuslu.

ü. 124/50, 130/50, 169/10, 175/13, 273/18, 280/35, 293/4, 293/88, 335/142, 371/23, 396/3, 414/78, 444/56, 476/41, 494/15, 504/116, 524/13, 530/54

ü. +am 252/42, 503/82, 514/48

ü. +dan 335/13

ü. +san 278/21

üzüaşağı: *zf.* Aşağı.

ü. 425/18

üzügara (üzü gara): *sf. zf.* Namussuz, rezil, şerefsiz.

ü. 202/35 290/20, 312/8, 312/393, 355/693, 384/38, 388/75, 396/1, 399/27, 414/78, 455/57, 504/117, 525/5

üzük gaşı: *is.* Yüzüklerin üzerinde bulunan kıymetli taş.

ü. 131/43, 509/6

üzül-: *f.* 1. Yorul-. 2. Koparıl-. 3. Tüken-.

ü. -dü 76/22

ü. -ecek 316/75

ü. -esen 503/14

ü. -mesin 195/64, 324/79

ü. -müş 287/11

ü. –se 505/47

ü. –sün 536/64

ü. –ür 31/14, 174/14

üzüş-: f. Beraberce yüz-.

ü. –enler 319/37, 319/38

üzüyuharı (üzü yuharı): zf. Yukarıya.

ü. 361/35, 384/21

V

v: e. Rus. İçinde.

v. 291/391

vacib: is. Ar. Zaruri, gerekli.

v. 32/26, 79/22, 262/68, 402/22

v. +dir 8/47

v. +mi 137/19

vağzal: is. İng. Gar, istasyon.

v. +a 155/46

v. +ı 155/21

Vağif: is. öz. a. (1717-1797) Molla Penah Vâkıf. Azerbaycanlı şair ve devlet adamı.

v. 133/18, 239/31

v. +i 340/38

v. +imin 324/97

v. +in 291/160, 291/161

Vağif türbesi: is. öz. a. Molla Penah Vâkıf'ın Şuşa'da bulunan anıt mezarı.

v. 166/52

v. +nin 166/3

Vahabzade: is. öz. a. (1925-2009) Bahtiyar Vahapzade. Azerbaycanlı şair ve yazar.

v. 205/9, 205/24, 312/756

vahid: sf. Ar. 1. Bir, tek, yalnız. 2. Birim.

v. 146/72, 292/107, 306/62, 310/44, 312/328, 322/2, 324/126, 446/38, 452/29, 452/29, 452/29, 468/25, 488/1, 496/46, 512/46, 517/17, 535/23, 536/25

v. +i 289/24

v. +inin 438/82

vahidleş-: f. Birleş-, bütünleş-.

v. –en 312/494, 312/604

vahidleşdir-: f. Birleştir-, bütünleştir-.

v. –ib 497/26

vahidlik(y): is. Birlik, tek oluş.

v. 292/76

v. +ye 532/83

v. +yi 536/194

v. +yin 532/39

v. +yinden 530/97

vaht: is. Ar. Vakit, zaman.

v. 6/26, 23/20, 25/35, 32/24, 37/7, 65/47, 85/2, 91/30, 91/53, 94/2, 94/51, 96/28, 105, 128/3, 128/11, 128/34, 147/6, 149/25, 161/43, 161/59, 164/23, 168/17, 181/123, 190/12, 194/21, 195/43, 195/43, 201/26, 207/39, 210/36, 213/28, 217/75, 237/44, 245/28, 249/46, 252/6, 259/11, 268/42, 275/26, 276/1, 276/3, 280/1, 289/24, 290/99, 290/152, 290/517, 293/58, 294/106, 295/16, 295/89, 296/58, 299/72, 310/14, 310/31,

312/6, 312/58, 312/553, 315/70, 324/32, 328/1, 331/26, 347/11, 347/14, 351, 351/157, 421/5, 426/12, 438/72, 455/61, 462/181, 496/23, 482/8, 503/57, 503/67, 520/58, 520/58, 528/17, 528/20, 530/100, 532/10

v. +a 252/66

v. +acan 155/3, 155/7, 155/13, 290/140, 363/37, 376/20, 381/25, 393/22

v. +da 84/64

v. +dan 131/5

v. +dır 80/18, 119/39, 296/1, 354/14, 359/20, 429/3

v. +ı 5/8, 20/32, 78/22, 78/40, 116, 128/37, 160/49, 175/1, 213/6, 222/6, 228/16, 290/263, 312/250, 325/11, 343/9, 377/23, 504/265

v. +ım 462/14, 474/1, 481/2

v. +ımı 105/19

v. +ımın 296/127

v. +ın 162/14, 481/8

v. +ında 175/17, 181/3, 203/18, 291/444, 423/3, 500/2

v. +ını 89/1

v. +ınız 252/2

v. +ile 136/32

vaht-bivaht: zf. Ar. Far. Vakıtlı vakitsiz.

v. 163/21, 188/18

vahtsız: sf. Vakitsiz, zamansız.

v. 323/9

val: is. Rus. Mil.

v. +lara 520/25

Volodya Komuĥin: is. öz. a. Halil Rıza Ulutürk'ün Lefertovo Hapishanesindeki hücre arkadaşı.

v. 362

v. +e 365

valyuta: is. İt. Döviz.

v. 484/23

v. +na 351/170

vanna: is. Alm. Banyo küveti.

v. 272/8

var: is. Servet.

v. +a 117/14, 319/9

v. +da 351/12

v. +ı 292/161, 294/170, 301/59, 312/107

v. +ım 24/18, 280/2, 295/97, 494/9, 530/4

v. +ımdır 67/46, 77/41, 445/36

v. +ımı 409/68

v. +ın 299/30

v. +ında 351/12

v. +ını 145/36, 203/39, 290/301, 290/532

varaĝ(ĝ): is. Ar. Kağıt, sayfa.

v. 14/20, 393/10

v. +a 296/84, 340/36, 375/26

v. +ına 74/22

v. +ında 323/8

v. +lar 7/34

v. +lara 414/16

varağla-: *f.* Sayfa sayfa çevir-.
 v. 312/364
 v. -r 7/44, 39/34
var-dövlət: *is.* Mal, mülk, servet.
 v. +im 358/6
 v. +imi 298/55
varencil: *is. bit. b.* Bir tür incir.
 v. +den 67/18
var-gel: *is. hlk.* Gezinme.
 v. +i 520/68
var-gel èt(d)-: *dey.* Volta at-, gezin-.
 v. èden 355/2, 355/269
 v. èdir 355/445, 359/34, 381/63,
 381/65, 393/15, 424/15, 452/33
 v. èdiren 393/44
var(ım)-yoh: *is.* Sahip olunan herşey.
 v. 312/322
 v. +um 496/75, 504/11
 v. +umu 151/13
varidat: *is. Ar.* Gelir, kazanç.
 v. 312/108
varlan-: *f.* Zenginleş-.
 v. -arsan 312/383
varlı: *sf.* Zengin.
 v. 139/52
 v. +sa 145/35
Varod: *is. Far. din.* Avesta'da adı geçen Tanrıça Varada.
 v. 294/151

Varta: *is. öz. a.* Sovyet üretimi zırhlı personel taşıma aracı.
 v. +ni 355/718
Vasilyèv: *is. öz. a.* (1850-1873) Fyodor Aleksandroviç Vasilyev. Rus ressam.
 v. +in 16
vay: *is.* Yas.
 v. 273/3, 444/49
 v. +a 292/142
 v. +ını 355/586
vay düş-: *dey.* Feryat et-.
 v. düşür 88/15
vayderenler: *sf.* Feryat eden.
 v. 444/50, 444/50
vaysın-: *f. kon.* Ah vah et-, hayıflan-.
 v. -ırammı 354/10
 v. -ırsan 169/36
 v. -mıram 415, 415/1, 415/11, 484/31
vaza: *is. İt.* Vazo.
 v. +a 285/3, 285/19
 v. +da 285/5, 285/51
 v. +dakı 222/11
 v. +larda 222/1
 v. +lardan 292/108
 v. +ni 285/59
 v. +ya 285/36
vəc: *is.* Umur, önem, değer.
 v. +ine 265/27, 277/42, 290/414,
 338/41, 423/19, 520/64
vècsiz: *sf.* Gereksiz, değersiz.

v. 358/30, 427/20

Vèdi: *is. öz. a.* Ararat. Türkmençay Antlaşması'ndan sonra Rusların Ermenileri yerleştirdiği kadim Türk şehri.

v. +*ni* 536/298

Vènèra: *is. Lat. astr. öz. a.* Venüs.

v. +*da* 310/51

v. +*ya* 310/50

vèrst: *is. Rus. kl.* 1,06 km'ye karşılık gelen Rus uzunluk ölçü birimi.

v. 260/25, 267/17, 355/303, 407/2, 407/26, 503/28, 529/22

vèrstlik: *sf.* Uzunluğu verst cinsinden olan.

v. 411/16

vèrto(a)lyot: *is. Rus.* Helikopter.

v. 365/17

v. +*ların* 399/12

Vèymar: *is. öz. a.* Weimar. Almanya'da bir şehir.

v. 390/43

v. +*ın* 523/14

Vèzuvi: *is. coğ. a.* Vezüv. İtalya'da bulunan yanardağ.

v. +*ni* 89/21

v. +*nin* 89/20

ve'd: *is. Ar.* Söz verme, vaat.

v. 151/25, 503/66, 503/75

v. +*din* 503/67

ve'de: *is. Ar.* 1. Süre, mühlet, vade. 2. Zaman. 3. Söz verme, vaat.

v. 145/28, 238/28, 285/68, 355/731, 363/19, 492/2, 503/61, 503/79, 523, 536/247

v. +*si* 318/18

v. +*sile* 123/54, 258/17, 290/105

ve'deleşme: *is.* Görüşme, buluşma.

v. 300/1

ve'desiz: *sf.* Zamansız.

v. 120/14

ve'z èle-: *dey.* Nasihat et-, öğüt ver-.

v. *èlesin* 233/47

ve'z èt(d)-: *bk. ve'z èle-**.

v. *èdir* 355/17, 355/285

v. *èdiren* 250/16

vecde gel-: *dey.* Sevin-, şevke gel-.

v. *gelerek* 44/44, 75/24

v. *gelmiş* 281/31

vech: *is. Ar. kl.* Sebep.

v. +*i* 180/20

ved: *is. Ar. bk. ve'd.**

v. 424/62, 504/276

vede: *is. Ar. bk. ve'de.**

v. 491/25

v. +*lerle* 444/42

vefadar: *is. Ar. Far. şair.* Dostuna sadık, vefalı.

v. +*ı* 308/147

vehdet: *is. Ar.* Bir olma, bütünlük.

v. +*di* 452/30

v. +*i* 37/56, 165/7, 407/40, 407/50

v. +inden 196/14

v. +ine 199/31

v. +ini 159/54

vel: is. Harmandaki ekinleri saplarından ayırmaya yarayan araç, düven.

v. 201/26

veledizna: is. Ar. Piç. (*hakaret*)

v. 290/27

veles: is. bit. b. Gürgen. (*carpinus*)

v. +lerin 290/475

Veli Ahundov: is. öz. a. (1916-1986)
Veli Yusuf oğlu Ahundov. 1959-1969 yılları arasında Azərbaycan Komünist Partisi sekreteri.

v. 324/68

vengilde-: f. İnle-.

v. -yer 312/251

verdiş: is. Alışkanlık.

v. +ini 290/178

v. +lerini 324/20

vereg: is. Ar. bk. *varag*. *

v. 150/9

v. +de 355/4

v. +le 268/79

v. +ler 62/22, 203/2, 246/47, 268/77, 315/17, 355/275, 363/3, 410/12, 478/13

v. +leri 246/46, 376/45

v. +lerin 265/20

v. +lerinde 347/71

veregle-: f. bk. *varağla*-. *

v. 324/54, 472/22

v. -di 342/12

v. -rken 203

vesf èle-: dey. Tasvir et-.

v. *èlediyi* 406/18

v. *èleyim* 312/493

v. *èleyir* 239/3

vesf èt(d)-: dey. bk. *vesf èle*-. *

v. *èdir* 291/385

v. *èdirler* 302/37

v. *èt* 292/179

vesl: is. Ar. Kavuşma, vuslat.

v. +in 318/25

vetege: is. Rus. Su kenarlarında balık avlamak için kurulan müessese.

v. 39/309

vetenbaz: sf. Sözde vatan sevdalısı.

v. 491/15

v. +lar 293/52

vez èle-: dey. bk. *ve'z èle*-. *

v. *èleyen* 323/40

vezifebaz: sf. Ar. Far. Görev meraklısı.

v. 202/38

vezir-vekil: is. Ar. Hükümdarın etrafındaki kişiler, yöneticiler.

v. +in 250/6

vışka: is. Rus. Kule.

v. 335/41

v. +nın 335/37

vıyıl-da-: f. Vınla-. (süratle giden şeyler için kullanılır)

v. -r 39/81

v. -yır 355/746, 425/34

vıy-vıy: zf. Vın vın.

v. 39/81

vız: zf. Kabarık, dik.

v. 294/166

vidèò-pilek: is. Lat. Far. Videokaset.

v. 468/49, 417/13

Viktor Fèrstèr: is. öz. a. Victor Verster Hapishanesi. Nelson Mandela'nın uzun yıllar tutulduğu Güney Afrika'nın Cape Town şehri yakınlarındaki ada hapishanesi.

v. 370/13

Viktor-Alya: is. ed. a. Rus yazar Viktor Şklovski'nin Elsa Triolet'e olan karşılıksız aşkı sonucunda aralarındaki mektuplardan yola çıkarak yazdığı "Aşkla Hiç İlgisi Olmayan Mektuplar" adlı romanın kadın kahramanı Alya.

v. 454/58

Vileş: is. coğ. a. Talış Dağları'ndan doğup Hazar Denizi'ne dökülen nehir.

v. 100/25

Vinni: is. öz. a. (1936-2018) Winnie Madikizela Mandela. Nelson Mandela'nın karısı.

v. 370/25

Vladığafğaz: is. öz. a. Vladikavkaz. Rusya Federasyonu'na bağlı Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti.

v. 80/62

Vladimir Markoviç (Fidèrènkò): is. öz. a. Halil Rıza Ulutürk'un Lefortovo hapishanesindeki koğuş arkadaşı.

v. 508, 531

Vnukovo: is. Rus. öz. a. Moskova'da bulunan uluslararası havalimanı.

v. 352/50

Volğa: is. öz. a. bk. *İdèl.**

v. 44/2, 240/65, 272/4, 322/48, 340/10, 341/56, 427/37, 472/18

v. +da 290/148, 424/32

v. +lar 153/6

v. +na 301/5

v. +nda 290/170, 290/174

v. +sı 290/278

v. +sından 273/5

v. +sını 304/86

v. +ya 292/246

Volodya (Komuñin): is. öz. a. Halil Rıza Ulutürk'un Lefortovo Hapishanesindeki koğuş arkadaşı.

v. 361/2, 361/4, 361/11, 361/38, 362, 379/1, 379/9, 379/29, 381, 406/13

v. +e 365

Voltèr: is. öz. a. (1694-1778) François Marie Arouet. Voltaire takma adlı Fransız yazar, filozof.

v. 2/33

Vorkuta fehlesi: is. öz. a. Rusya'nın Kuzey kutup dairesinde bulunan Vorkuta

şehrindeki kömür madenlerinde çalışan işçiler.

v. 444/33

voynı: *is. Rus. Savaş*

v. 355/585, 355/593, 355/601, 355/629

vur-çatdasın: *is. Gürültü patırtı, şamata.*

v. 149/11, 211/10, 270/49, 294/60, 471/54, 531/43

Vurğun: *is. öz. a. bk. Samed Vurğun.**

s. 293/15

s. +a 141/18

s. +un 7/3, 7/4, 39/13

s. +un 80/82

s. +una 313/65

s. +um 291/145

vurhavur: *is. Kavga, dövüş, arbede.*

v. 188/20

v. +da 308/11, 313/42, 349/12

v. +dasan 536/152

turnu-: *f. Çalışıp çabala-, dönüp dur-.*

v. -an 399/41

v. -ur 328/48

vur-tut: *zf. Varı yoğu, hepsi.*

v. 238/9, 290/141, 312/85, 366/2

vuruş: *is. Kavga, savaş.*

v. 118/46, 350/96

v. +da 351/85

v. +lar 216/75, 512/33

v. +lara 465/28

v. +lardan 274/27

v. +un 61/16

v. +unda 94/21

vügar: *is. Ar. 1. Ağırbaşlılık, vakar, ciddiye. 2. Azamet.*

v. 59/65, 100/19, 137/6, 221/11, 233/65, 291/496, 294/81, 312/524, 332/36, 352/33, 378/6, 504/131, 506/27, 510/36, 527

v. +ı 39/134, 69/17, 101/20, 166/5, 277/23, 338/22, 344/9, 532/16

v. +ımsan 69

v. +ın 212/17, 332/32, 371/34

v. +ına 118/4, 355/801, 469/25

v. +ından 195/29, 328/56

v. +ımı 39/221, 260/27, 350/76, 445/2, 523/82

vügarla: *zf. Ağırbaşlılıkla, vakarla, ciddiye.*

v. 3/14, 15/30, 37/15, 98/8, 118/55, 167/38, 352/60, 504/228

vügarlan-: *f. Mağrurlan-.*

v. -ıb 465/20, 465/21

vügarlı: *sf. Ağırbaşlı, vakarlı, mağrur.*

v. 32/22, 49/43, 69/53, 118/32, 119/37, 141/19, 291/343

v. +dır 207/5

v. +lardan 328/59

v. +yam 294/33

vügarsız: *sf. Gurursuz, onursuz.*

v. +lar 328/59

vüs'et: *is. Ar. Genişlik.*

v. 143/12

v. +i 77/71, 312/388, 528/23

v. +ine 37/84

vüs'etli: sf. Geniş, bol.

v. 517/17, 530/57

v. +dir 85/17

vüsal: is. Ar. Kavuşma.

v. 64, 64/18, 459/39, 461/51, 485/24,
492, 492/12, 505/81, 505/84

v. +a 343/1

v. +ı 38/67, 279/13, 501/7

v. +ım 494/20

v. +ın 456/107

v. +ından 333/2

v. +ların 456/104

Y

ya: Rus. zm. Ben.

y. 291/392

yad(ım)a düş-: dey. Hafızada canlan-,
akla gel-.

y. düşe 201/25

y. düşende 291/507

y. düşsek 344/15

y. düşür 182/11, 291/21, 294/140

yad(ım)a sal-: dey. 1. Akla getir-.
2.Hatırlat-.

y. sal 81/11, 512/8

y. salağ 296/5

y. salarağ 167/42

y. saldım 309/72, 451

y. salıram 531

y. salmağ 447/60

y. salsın 29/42

yad(ım)da saħla-: dey. Aklında tut-.

y. saħla 122/38, 309/5, 310/95, 325/34,
400/36

yaddaş: is. Hafıza, bellek.

y. +ı 272/52, 323/1, 323/3, 323/4,
323/5, 323/8, 346/51, 346/53

y. +ıdır 536/203

y. +ıma 462/11

y. +ımda 425/83, 462/123

y. +ımız 536/283

y. +ında 312/43, 355/44, 355/398

y. +larda 376/58, 514/36

y. +ları 462/159

yadlaş-: f. Yabancılaş-.

y. -an 536/280

y. -ıb 347/22

yadlıg: is. Yabancılık.

y. 216/48

yağı: is. Düşman.

y. 152/24, 216/74, 262/60, 291/249,
341/118, 416/23, 438/84, 449/7, 528/34,
529/12

y. +lar 39/210, 39/213, 69/41, 291/188

y. +nı 350/88

yağlı guyrug: dey. Az emek ya da
masraf ile çok kazanç elde edilecek yer.

y. 146/38

yağlıtere: is. bit. b. Kazayağı.
(*chenopodium*)

y. 312/232

yağış: sf. İyi, güzel.

y. 12/28, 12/39, 17/2, 27/15, 31/2, 33/29, 38/35, 39/260, 60/7, 83/51, 84/52, 90/36, 98/6, 98/7, 117/7, 117/13, 118/27, 144/2, 145/24, 150/36, 153/2, 153/14, 167/44, 169/8, 181/140, 192/12, 198/9, 201/13, 204/11, 210/15, 235/26, 237/23, 247/2, 247/2, 256/47, 271, 271/13, 271/15, 271/16, 271/17, 271/18, 271/19, 271/21, 271/26, 271/31, 271/35, 280/4, 281/34, 291/91, 292/259, 292/260, 293/35, 294/178, 294/245, 295/50, 297/105, 302/18, 306/25, 306/56, 310/139, 311/66, 312/74, 312/331, 312/378, 312/697, 320/16, 324/9, 325/29, 330/7, 330/27, 331/27, 332/41, 332/55, 332/57, 344/13, 351, 355/433, 355/678, 356/9, 363/5, 363/9, 363/19, 387/35, 400/1, 417/36, 427/165, 437/14, 437/20, 437/25, 462/1, 468/46, 468/48, 470/27, 480/37, 480/40, 490/16, 490/35, 504/249, 515/80, 515/88, 523

y. +dır 88/28, 153/45, 291/360

y. +lar 170/20

y. +lara 312/331, 465/23

y. +ları 257/1, 310/10

y. +sansa 114/47

y. +sı 29/18, 86, 102/30

yağışca: sf. İyiye, güzelce.

y. 372/3, 458/6

yağışlıg(ğ): is. İyilik, güzellik.

y. 87/1, 114/43, 114/44, 181/101, 298/104

y. +a 145/24

y. +dır 114/56

y. +la 298/105

yağış-yağış: zf. İyiye, güzelce.

y. 280/21, 357/8

Yakobstal: is. öz. a. (1839-1902)
Johann Eduard Jakobsthal. Alman mimar ve pedagog.

y. 69/46

Yakovlêv: is. öz. Rus. (1928-2013)
Yuri Vasilyeviç Yakovlev. Rus tiyatro ve sinema oyuncusu.

y. +in 393/27

yal: is. Yele.

y. +ını 39/172

y. +larına 316/86

y. +larmı 503/41

yalag: sf. kon. Dalkavuk, yaltak.

y. 93/3

y. +dır 301/59

yalan-palan: is. ç. kon. Yalan, boş sözler.

y. 316/79

yalavac: sf. Aç susuz.

y. 216/51, 411/12, 444/43

y. +ı 429/41

yalguzağ: is. Kurt.

y. +la 101/8

yal(i)-yamac: Dağın tepe ve yamacı.
 y. +a 13/18
 y. +ı 99/31
yallan- (I): f. Yaltaklan-.
 y. –an 290/19
yallan- (II): f. 1. Semizleş-. 2. Zenginleş-.
 y. –anlar 148/13, 323/99
 y. –ır 290/284
yallı: sf. Yeleli.
 y. 209/43, 291/456, 304/27
yalman-: f. Yaltaklan-, dalkavukluk et-.
 y. –an 268/49, 290/20, 315/37
 y. –arağ 229/36
 y. –ırsan 261/4
yaltağ: sf. bk. yalağ.*
 y. 345/18, 535/6
 y. +lara 207/25
 y. +ları 230/25
 y. +ların 208/9
yamağ: is. Yama.
 y. 249/42
yamağ-yamağ: sf. Yamalı.
 y. 90/19, 294/231
yamağlı: sf. Yamalı.
 y. 16/30
yaman: sf. Kötü, fena.
 y. 8/42, 82/10, 83/6, 128/17, 145/24, 201/9, 201/54, 204/11, 227/4, 248/28,

264/32, 278/18, 296/132, 301/24, 311/7, 330/7, 340/51, 350/39, 388/8, 388/16, 402/60, 424/70, 445/12, 477/25
 y. +dı 309/55
 y. +dır 238/21, 238/23, 238/27, 249/17, 249/28, 298/123, 346/84, 355/493, 510/14
 y. +lar 145/24, 170/21
 y. +lara 465/23
 y. +lardan 310/10
yambız: is. Kalça.
 y. +ın 455/67
 y. +ını 273/17, 323/77
yamsıla-: f. Taklit et-.
 y. –yan 291/148
Yan Ğus: is. öz. a. (1372-1415) Jan Hus. Prag Üniversitesi rektörü, reformcu papaz.
 y. +u 355/598
yan-yanaşı: zf. Yan yana.
 y. 316/99
yanaşı: zf. Yan yana.
 y. 45/48, 90/39, 101/8, 118/34, 150/53, 199/14, 199/38, 201/16, 252/36, 252/37, 280/22, 292/80, 292/81, 296/104, 297/102, 355/47
yana-yana: zf. Üzüntülü bir şekilde, elemli.
 y. 292/586, 447/16, 536/21
yanbayan: sf. Yan yana.
 y. 200/58, 217/8, 224/2, 318/13, 504/255

y. +dı 350/97
yandır-: f. Yak-.
y. 150/35, 399/32, 411/43
y. –acağam 326/46
y. –acağ 337/31
y. –acam 535/34
y. –ağ 116/69
y. –an 39/278, 122/51, 146/29, 199/19, 290/150, 291/432, 302/14, 324/10, 355/181, 358/44, 388/9, 454/56, 497/46
y. –anı 229/28
y. –anlar 224/13
y. –anları 101/22
y. –ar 139/84, 169/20, 299/26, 423/29, 494/11, 505/72
y. –aram 463/54
y. –arsan 344/15
y. –dı 292/209, 418/7, 457/22, 460/13, 501/18
y. –dığ 332/49
y. –dım 234/51
y. –dımı 462/190
y. –dın 355/810
y. –ib 252/20, 290/47, 305/11
y. –ım 124/3
y. –ın 89/34
y. –ır 140/1, 161/21, 182/41, 182/44, 188/19, 192/7, 199/44, 290/197, 290/522, 291/87, 342/18, 355/630, 401/11, 497/58
y. –ıram 190/35, 195/56, 300/24, 535/32

y. –ırığ 34/33
y. –mağa 520/79
y. –mağ 195/59, 290/34
y. –masın 349/6
y. –mısan 274/30
y. –mışam 307/55, 427/75, 493/38, 493/39
y. –maz 355/811
y. –sa 145/9, 305/42
y. –sın 291/123
yandırıcı: sf. 1. Yakıcı. 2. Keskin.
y. 161/7, 313/89
yandırıl-: f. Yakıl-.
y. –dı 388/76
y. –ib 514/35
yanğı: is. 1. Ateş. 2. *mec.* Arzu, heyecan. 3. *mec.* Etki, tesir. 3. *mec.* Yanma.
y. +da 521/37
y. +larımı 181/179
y. +sı 355/597
y. +ya 324/38
yanhayan: zf. Henüz yanan.
y. +da 210/25
yanğı: is. Ateş.
y. +mı 234/23
yanğılı: sf. 1. Ateşli. 2. *mec.* Alevli, coşkun.
y. 28/10
y. +dır 132/25
yanğın komandası: is. İtfayeci.

y. 310/125	y. +ımız 164/50, 223/14, 228/78
yanıl: sf. Al.	yarağdaş: is. Silah arkadaşı.
y. 501/18	y. +ım 267/41, 349/5
yanvar: is. Lat. Ocak.	yarağlan-: f. Silahlan-.
y. 157/5	y. –miş 294/200
y. +dan 331/12	yarağlı: sf. Silahlı.
y. +ı 388/34	y. 358/38
y. +ın 131/52	y. +lar 352/23
yan-yanası: zf. Yan yana.	yarar-: f. Oluş-, doğ-, meydana gel-.
y. 316/99, 358/7, 394/66, 530/32	y. –acağ 312/325
yan-yöre: is. Etraf, çevre.	y. –ar 32/22, 306/90
y. +de 122/10	y. –ardı 198/16
y. +ne 248/10	y. –armış 316/52
y. +sinde 334/50	y. –dı 49/28, 69/38, 69/40, 101/28,
y. +sine 118/80, 124/54	139/64, 213/25, 240/62, 291/312, 374/33,
yapıncı: is. Keçeden yapılmış elbise,	528, 536/79
kepenek.	y. –dın 164/4, 529/57
y. 99/33, 217/31	y. –ıb 87/13, 87/14, 118/70, 266/7,
y. +m 197/11	291/284, 419/24
yapıncılı: sf. Kepenekli.	y. –ır 109/26, 163/6, 163/15, 163/16,
y. 362/9, 520/91, 520/99	163/17, 282/20, 298/113, 298/114, 298/115,
Yapon: is. öz. a. Japon.	303/12, 303/13, 513/26
y. 316/72, 351/14, 468/47, 529/64	y. –mamış 69/39, 290/41
Yaponiya: is. öz. a. Japonya.	y. –mamışam 46/23
y. +dan 471/55	y. –masaydı 315/92
yarağ(ğ): is. Silah.	y. –miş 20/16, 20/17, 41/6, 62/28,
y. 228/79, 294/5, 294/5, 294/282,	66/11, 66/14, 90/88, 91/67, 126/7, 126/8,
294/282, 448/47, 536/296	157/40, 163/8, 163/10, 247/27, 247/29,
y. +ım 104/18, 301/28	290/42, 298/2, 298/2, 298/3, 298/39, 326/1,
	521/31, 536/155
	y. –mişa 417/11

y. -mışığ 292/218
y. -mıslara 326/18
y. -mısları 130/46
y. -mışam 97/25
y. -sın 24/16
yaranan: *is.* Meydana gelen, var olan.
y. -an 23/31, 536/27
yaranış: *is.* Meydana gelme, var olma.
y. +ından 69/5, 69/65, 165/15
yaraş-: *f.* Yakış-.
y. -anda 308/123
y. -ar 69/20, 321/5
y. -armı 326/18
y. -armış 312/754
y. -ır 73/32, 76/14, 255/36, 255/37, 255/38, 255/39, 292/246, 292/255, 347/23, 378/6, 422/45, 510/36
y. -ırsan 340/51
y. -masa 312/203
y. -mayanda 328/50
yaraşacağ: *is.* Takı, ziynet.
y. 308/121
yaraşığ(ğ): *is.* 1. Süs. 2. Güzellik.
y. 45/46, 189/22
y. +dı 361/19
y. +ı 146/23, 466/99, 509/62
y. +ıdır 247/17, 484, 484/3
y. +ına 153/42, 423/7, 467/10
y. +ını 351/123

y. +ıyla 199/27
y. +mıdır 333/13
yaraşığlı: *sf.* Yakışıklı.
y. +san 480
yaraşmaz: *sf.* Uygun olmayan, yakışmayan.
y. 211/10
Yardımlı: *is. öz. a.* Azerbaycan'ın İran sınırında bulunan bölgesi.
y. 209/49
yarğan: *is.* Yamaç, yar, çukur, vadi.
y. 90/38, 336/34, 336/38, 481/24
y. +a 257/7
y. +ına 316/4
y. +ından 136/21
yarı-: *f.* Faydalan-.
y. -madığ 326/5
yarımcağ: *sf.* Yarım.
y. 291/47
yarımcan: *sf.* Ölüme yaklaşmış olan, ölümcül.
y. 261/39, 312/324, 341/74, 341/148, 351/3, 384/4, 444/27, 525/74
y. +a 529/53
y. +am 385/30
yarımç(c)ıg: *sf.* Yarım.
y. 50/3, 50/4, 121/25, 155/66, 232/10, 246/37, 291/67, 307/4, 326/3, 326/4, 326/10, 326/13, 326/13, 326/14, 326/16, 326/17, 326/17, 326/25, 326/25, 326/29, 326/29, 339/60, 355/153, 362, 362/11, 398/1, 494/52

<i>y. +lar</i> 312/12	yastı: <i>sf.</i> Yassı, düzgün.
<i>y. +ları</i> 290/29, 326/45	<i>y.</i> 182/19, 312/305, 453/20, 466/154
yarımnefes: <i>sf.</i> Yarı ölü yarı diri.	yastıdöş: <i>sf.</i> Tahta göğüslü.
<i>y.</i> 444/27	<i>y.</i> 99/19
yarımstansiya: <i>is.</i> Küçük istasyon.	yaşa dol-: <i>dey.</i> Yaşlan-.
<i>y. +da</i> 119/8	<i>y. dolsa</i> 157/35, 306/36
yarın-: <i>f.</i> Yaran-.	<i>y. dolur</i> 341/108
<i>y. –mağ</i> 392/19	yaşmağ: <i>is.</i> Baş ve yüz örtüsü.
yarıtmaz: <i>sf.</i> Kötü.	<i>y.</i> 355/79
<i>y.</i> 326/16	yaşmağlan-: <i>f.</i> Yüzünü ört-.
yarpız: <i>is. bit. b.</i> Yaban nanesi, yarpuz.	<i>y. –ıb</i> 290/338
(<i>mentha pulegium</i>)	yava: <i>sf.</i> Kaba, edepsiz.
<i>y.</i> 27/9, 275/9	<i>y.</i> 252/50, 355/705
<i>y. +dır</i> 18/5, 18/29	yay: <i>is.</i> Yaz.
<i>y. +ı</i> 365/21	<i>y.</i> 26/13, 67/11, 77/46, 84/55, 178/11,
<i>y. +ların</i> 184/11	199/17, 290/263, 302/27, 313/19
yarus: <i>is. Rus.</i> Salonlarda locaların	<i>y. +da</i> 175/17
olduğu katlar, balkon.	<i>y. +ın</i> 19/5, 19/19, 107/11, 195/11,
<i>y. +ların</i> 312/494	275/34
<i>y. +u</i> 290/513	yayın-: <i>f.</i> Kaç-, savuş-.
yashana: <i>is. Far. Ar.</i> Yas tutulan ev,	<i>y. –ma</i> 159/35
matem yeri.	yayla-: <i>f.</i> Yaz mevsiminde dinlen-.
<i>y.</i> 335/143	<i>y. –yarsam</i> 360/91
yasovul: <i>is. Rus. tar.</i> Çarlık Rusya	yaylağ(ğ): <i>is.</i> Yayla.
döneminde köylerde kolluk kuvveti olarak	<i>y.</i> 455/13
görev yapan kişi.	<i>y. +ı</i> 7/29
<i>y. +lar</i> 202/51	<i>y. +ıdır</i> 28/6
yassar: <i>sf. hlk.</i> Beceriksiz.	<i>y. +ında</i> 99
<i>y.</i> 206/35, 536/290	<i>y. +ını</i> 350/52, 355/467
<i>y. +lar</i> 91/44	

y. +*larım* 146/24

y. +*larımı* 291/106

yaylğ(ğ): is. Yazlık.

y. +*ının* 296/88

yaylğ(ğ): is. Başörtüsü.

y. 21/8, 360/146

y. +*ıdır* 59/57

y. +*ını* 350/51, 402/58

y. +*la* 273/18, 290/338, 530/11

yaylım: is. as. Yaylım ateş.

y. +*ma* 355/480

yaz: is. İlkbahar.

y. 4/18, 7/5, 7/13, 31/20, 47/89, 61/12, 67/5, 68/25, 80/60, 90/10, 90/63, 98/19, 122/60, 122/60, 123/37, 139/83, 157/22, 159/32, 196/22, 197/22, 207/34, 215/16, 246/18, 266/22, 312/409, 318/11, 342/57, 343/38, 345/36, 349/1, 358/18, 376/19, 395/24, 407/58, 417/35, 419/14, 428/2, 428/5, 428/8, 428/18, 438/62, 460/24, 464/9, 464/24, 513/25, 530/86, 531/29

y. +*a* 142/47, 249/23, 249/42, 312/241, 463/10

y. +*da* 25/17, 40/28, 77/56, 95/34, 115/22, 124/13, 245/30

y. +*dır* 17/10, 25/15, 274/39

y. +*ı* 125/2, 125/8, 125/10, 264/26, 302/41, 302/50, 509/5

y. +*ım* 77/64, 219/8

y. +*ımdır* 501/7

y. +*ımsan* 496/70

y. +*ın* 61/10, 98/18, 124/35

y. +*ına* 501/8

y. +*ını* 533/60

y. +*ınnan* 343/17

y. +*la* 61/9, 61/13

y. +*larını* 434/5

y. +*mı* 124/17

yazağzı: zf. Bahar öncesi.

y. 124/13, 175/9, 196/19, 197, 303/14

yazarmen: is. Yazışmaları yürüten kişi.

y. 306/42

yaz bayramı: is. öz. a. Nevruz bayramı.

y. 311/48

yazıcı: is. Yazar.

y. 34, 296/8

y. +*sı* 89

yazıcılar birliyi: is. öz. a. Yazarlar birliği.

y. 296/42

yazığ(ğ): sf. Zavallı.

y. 14/6, 89/47, 115/19, 115/20, 130/5, 205/27, 210/33, 245/19, 245/20, 250/40, 291/304, 291/393, 291/393, 292/142, 294/230, 295/33, 296/35, 311/4, 312/641, 325/16, 355/304, 355/346, 355/539, 374/94, 389/3, 393/49, 402/82, 425/38, 425/40, 462/179, 468/5, 474/22, 474/35, 478, 478/2, 478/9, 478/26, 478/28, 478/28

y. +*a* 249/11, 325/5

y. +*am* 290/595

y. +dı 115/21, 245/29

y. +ı 402/57

y. +lar 91/44, 478/5

yazığı(m) gel-: dey. Acı-.

y. gelir 153/9, 160/1, 393/12

yazılı-: f. Kaybol-.

y. –anlar 478/5

y. –ırlar 295/14

yazık: is. Rus. Dil.

y. 291/392

Yèddisu: is. öz. a. Çarlık Rusya döneminde Kazakistan'ın Almatı ve Kırgızistan'ın Bişkek şehirlerini içine alan idari bölge.

y. +yun 164/21

yèdekle-: f. Tutarak peşinden götür-.

y. –yib 210/37

yèdizdir-: f. Yedir-.

y. 313/47

yèfrèytora: is. Alm. Onbaşı.

y. +a 426/55

Yèjov: is. öz. a. (1895-1940) Nikolay Yejev. 1936-1938 yılları arasında SSCB İçişleri Halk komiseri.

y. 487/15

y. +un 529/106

Yèkatèrina: is. öz. a. (1729-1796) II. Katerina. Rus Çariçesi.

y. 529/70

yèke: sf. Büyük.

y. 86/4, 228/12, 258/30, 299/15, 312/171, 313/40, 350/78, 525/62, 529/58

yèkebaş: sf. Büyük başlı.

y. 328/67, 349/25

y. +lar 525/20

yèkel-: f. Büyü-.

y. –misen 244/10

yèkeper: sf. İri kıyım, azman.

y. 362/10, 425/11

y. +ler 525/41

yèkneşeg: sf. Far. Ar. Tekdüze, monoton.

y. 119/3, 315/4, 315/88

Yèlburan: is. öz. a. Elbruz Dağı.

y. 80/63

yèlçarhı: is. Yel değirmeni.

y. +nın 466/105

yèlen: is. Şerit, kenar.

y. +i 415/47, 415/50

y. +indeki 296/88

y. +lerine 355/561

yèlenli: sf. Oyali.

y. 125/3, 438/17

yèlle-: f. Ateşi tutuşturmak için körükle-, üfle-.

y. –yib 90/57

yèllen-: f. 1. Sallan-. 2. Dalgalan-.

y. –ir 39/32

y. –irem 77/8, 77/10

y. –en 118/6

yèllet(d)-: f. Salla-.

y. -en 365/22

y. -ir 39/61

yèllencek(y): is. Salıncak.

y. +yin 303/62, 462/114

Yèlzavètopol: is. öz. a. Rus
İmparatorluğu döneminde günümüzde Gence
ve çevresini içerisine alan bölgeye verilen ad.

y. 294/132

yèmlik: is. bit. b. bk. *tekesagğalı*. *

y. 8/25, 13/17, 311/45

yèmşan: is. bit. b. Alıç. (*crataegus*)

y. +ın 100/17

yèpyèke: sf. Çok büyük, koskocaman.

y. 169/42

yèrbeyèrden: zf. Her taraftan, her
köşeden.

y. 84/35, 97/18, 271/4, 310/104, 346/28

yèrbeyèr èt-: dey. Yerli yerine koy-.

y. ètsin 531

Yèrèvan: is. öz. a. Erivan.

y. 228/20

yèri-: f. Yürü-.

y. -di 388/66, 411/21

y. -mek 136/18

y. -meye 520/47

y. -ye 524/59, 524/60

y. -ye bilmir 425/38

y. -yem 296/96, 449/18

y. -yen 40/26, 234/49, 525/25

y. -yende 515/37

y. -yer 80/25, 299/37

y. -yerken 116/16

y. -yesen 212

y. -yir 3/7, 59/64, 64/62, 123/22,
355/596

yèrikle-: f. 1. Aşer-. 2. mec. Canı çek-.

y. -r 169/53

y. -yen 181/207, 355/417

y. -yirsen 169/55

yèriş: is. Yürüyüş.

y. +e 348/5

y. +inde 525/35

y. +ine 55/5

y. +ini 102/35

yèrişli: sf. Yürüyüşlü.

y. 118/73

yèrit(d)-: f. Yürüt-.

y. -di 455/49

y. -diler 291/137

y. -en 341/140

y. -ene 227/8

y. -enler 294/186

y. -ib 429/50

y. -im 103/21

y. -misen 164/20, 414/61

yèrlibaz: is. Hemşerici

y. +lar 341/130

yèrli-dibli: zf. Tamamen.

y. 210/27, 212/28, 260/6, 260/38, 261/46, 290/54, 292/133, 294/129, 298/111, 304/59, 312/81, 332/45, 462/106, 508/32

Yèrmolov: *is. öz. a.* (1777-1861) Aleksey Petroviç Yermolov. Rus İmparatorluğu generali.

y. +a 80/77

yèr-yèrden: *zf.* Her yerden.

y. 169/35

Yèsènin: *is. öz. a.* (1895-1925) Sergey Aleksandroviç Yesenin. Rus şair.

y. +mi 342/8

yèsir: *is. Ar.* Esir, tutsak.

y. 355/185, 525/58

y. +lere 313/206

yèst takaya partiya: *cüm. Rus.* Böyle bir parti var.

y. 37, 37/22, 37/62

yèşik: *is. Rus.* Kutu, sandık.

y. 292/171, 351, 351

y. +ler 526/66

yèt-: *f.* 1. Ulaş-. 2. Yetiş-.

y. 262/71

y. –di 467/41, 529/49

y. –e 202/2

y. –e bilsek 360/18

y. –ecekmi 492/18

y. –eceyiz 506/16, 521/52

y. –en 294/157, 462/20

y. –im 303/41

y. –ir 310/89, 341/1, 341/8, 341/142, 447/60, 489/4

y. –memek 375/19

y. –memiş 14/37

y. –meyercekler 496/73

y. –meyen 234/56

y. –mez 313/230, 501/10

y. –miş 240/74, 516/32

y. –mişdi 221/6

y. –se 339/57

y. –sin 327/51

yèten: *is.* Herkes.

y. 267/64

y. +e 194/6, 292/9, 504/134

yètım sègah: *is. müz.* Azərbaycan klasik müziğindeki muğam türlerinden biri.

y. 162/19

yètımçe: *ünl.* Aşağılama, hakaret anlamında kullanılır.

y. +m 536/278

yètir-: *f.* 1. Yetiştir-. 2. Ulaştır-.

y. 188/13

y. –di 318/24

y. –diyin 312/668

y. –eckdir 401

y. –en 104/46, 122/37, 209/44, 216/53, 311/23, 523/131

y. –enlerin 81/40

y. –ib 214/31, 419/43

y. –ir 324/60

y. –mek 324/61
y. –meliydi 340/40
y. –meseydi 49/47
y. –meyibdir 104/47
y. –misen 239/4, 239/5
y. –mişdi 351
y. –se 390/51
yètir- kama (kama yetir-): *dey.*
 Arzusuna ulaş-.
y. kama 446/8
(Yèvgèni) Yèvtuşènko: *is. öz. a.*
 (1933-2017) Yevgeni Aleksandroviç
 Yevtuşenko. Rus şair.
y. 378/20, 378/60
yèy: *sf.* İyi.
y. 290/387
yèyin: *sf.* Çabuk, hızlı.
y. 342/19
yèyinleş-: *f.* Hızlan-, süratlen-.
y. –mesi 94/28
yèyin-yèyin: *zf.* Hızlı hızlı.
y. 123/21, 335/77, 456/3, 532/38
ye'ğın: *zf. Ar. bk. yeğın.**
y. 29/16
yeğın: *zf. Ar. Şüphesiz.*
y. 14/11, 16/19, 23/10, 29/14, 128/30,
163/11, 169/47, 182/4, 258/1, 259/23,
268/13, 291/453, 300/23, 305/67, 310/23,
355/19, 355/309, 359/2, 359/4, 407/32,
425/53, 425/57, 484/9, 492/6, 510/5, 510/13,
514/4, 518/25, 520/130, 527/58, 527/61

yeğın bil-: *dey.* Emin ol-.
y. biler 462/64
y. bilir 462/200
b. bilmiş 312/537
yeher: *is.* Eyer.
y. 315/39
y. +e 376/37
y. +i 118/61
y. +in 118/62
y. +inde 482/33
y. –sin 311/52
yeherlen-: *f.* Eyerlen-.
y. –en 294/271
Yezdan: *is. Far.* Tanrı.
y. +ımsan 274/13
yığcam: *sf.* Kısaca.
y. 316/90
yıhıla-dura: *zf.* Düşse kalka.
y. 335/87
yiye: *is.* Sahip.
y. +si 427/72
y. +sidir 214/32
yiyele- *f.* Sahip ol-.
y. 161/64
yodlu: *sf.* İyotlu.
y. 116/19
yoha çıh-: *dey.* Yok ol-, ortadan
 kaybol-.
y. çıhan 290/488

<i>y. çıldı</i> 355/400, 532/31	<i>y. –mağ</i> 312/319
<i>y. çılıb</i> 313/238	<i>y. –ub</i> 101/6
<i>y. çılır</i> 290/495	yonulmuş: <i>sf.</i> Yontulmuş.
yola sal-: <i>dey.</i> Yolcu et-.	<i>y. +dur</i> 74/13
<i>y. salağ</i> 297/34	yorğan-döşek: <i>is. ç.</i> Yatak yogan.
<i>y. salan</i> 155/42, 194/10	<i>y.</i> 356/8
<i>y. salıblar</i> 153/3	yorğan sal-: <i>dey.</i> Yorgan dik-.
<i>y. salınmur</i> 257/10	<i>y. salan</i> 462/44
<i>y. salmış</i> 312/399	yovşan: <i>is. bit. b.</i> Yavşan otu.
<i>y. salmışığ</i> 332/17	(veronica)
yolağ(ğ): <i>is. hlk.</i> Geçit, patika yol.	<i>y.</i> 313/114
<i>y. +ına</i> 401/31	yovuğ: <i>sf.</i> Yakın.
yolazan: <i>sf.</i> Yolunu kaybeden.	<i>y. +dur</i> 300/4
<i>y. +lara</i> 437/17	yoz: <i>sf.</i> Yavaş.
yolazmış: <i>sf.</i> Yolunu kaybetmiş.	<i>y. +um</i> 312/753
<i>y.</i> 504/20	yoz-: <i>f.</i> Anlam ver-, yorumla-, yor-.
yolbend: <i>is.</i> Demir yolunu kesen hareketli engel.	<i>y. –acağ</i> 355/692
<i>y.</i> 335/132	<i>y. –mağ</i> 462/138
yolum-yolum: <i>sf.</i> Yoluk yoluk.	<i>y. –uram</i> 394/12
<i>y.</i> 474/9	yu-: <i>f.</i> Yıka-, temizle-.
yoluşdur-: <i>f.</i> Yol-.	<i>y.</i> 295/33, 295/33, 414/26
<i>y. –dular</i> 526/56	<i>y. –du</i> 75/5, 292/32
yol-yamac: <i>is.</i> Dar patika.	<i>y. –dum</i> 180/11, 414/28
<i>y. +a</i> 44/17	<i>y. –musan</i> 292/55
yon-: <i>f.</i> Yont-.	<i>y. –muşam</i> 486/5
<i>y.</i> 312/269, 506/33	<i>y. –ya bilmez</i> 234/27
<i>y. –an</i> 37/28, 255/17, 414/44	<i>y. –yar</i> 462/63
<i>y. –anda</i> 313/211	<i>y. –yub</i> 21/12
	<i>y. –yum</i> 311/24

y. –yun 355/32	y. 294/1
y. –yur 26/16, 295/78, 304/95	yuhū: is. Uyku.
y. –yuram 109/30, 476/5	y. 220/2, 220/18, 289/7, 289/25, 289/29, 355/217, 365/28, 394, 483, 504/120
yubadıl-: f. Geciktiril-.	y. +da 126/21, 126/27, 289/9, 483/13, 494/60, 531
y. –muş 312/158	y. +dadır 28/3
yuban-: f. Gecik-.	y. +dan 3/24, 13/38, 38/3, 134/10, 504/45
y. 138/36	y. +dur 289/21
y. –arsa 122/60	y. +larda 500/43, 500/49, 500/63
y. –dı 118/133	y. +m 289/4, 449/39, 494/59
y. –dığ 225/1	y. +ma 108/29, 219/47, 428/11, 499/6, 519/38
y. –ma 312/24, 533/91	y. +mdasan 493/7
y. –mağ 528/59	y. +mu 151/13, 394/11
y. –mayın 322/3	y. +n 445/9
y. –sa 427/89, 438/35	y. +san 95/25
y. –salar 384/16	y. +su 312/282, 422/52
yubat(d)-: f. Geciktir-.	y. +suna 312/444, 313/229
y. –aram 413/9	y. +sunda 312/221
y. –ırsan 273/12	y. +sundan 11/4, 432/13
Yubanmağ:	y. +sunu 466/134
yubilèy: is. Lat. Kutlama töreni, jübile.	y. +ya 59/8, 429/45
y. +i 312/426	y. +ymuş 485/18
y. +ine 228/17	yuhula-: f. Uyu-.
yubilyar: is. Lat. Jübilesi yapılan.	y. –dı 462/188
y. +a 312/512, 312/564	y. –dım 456/77
y. +ı 312/534	yuhulu: sf. Uykulu.
y. +ım 312/523	
y. +ın 260/35, 312/444, 312/518, 312/538, 312/542	
yuhā: is. Yufka.	

y. 76/42, 156/13, 285/41, 351/5,
355/173, 375/4, 467/31

yuhusuz: *sf.* Uykusuz.

y. 60/21, 291/431, 323/18, 351/5,
360/99, 501/6, 506/1

y. +*am* 500/37

y. +*lar* 271/10

yuhusuzluğ(ğ): *is.* Uykusuzluk.

y. 361/6

y. +*un* 445/9

yulğun: *is. bit. b.* Ilgın. (*tamarix*)

y. +*lar* 485/19

yumrudös: *sf.* Yuvarlak göğüslü.

y. 116/43

(yolu) yumrul-: *dey.* Beddua.

y. –*dumu* 388/11

yumrula-: *f.* Yuvarlak hale getir-.

y. –*yıb* 90/67

YUNESKO: *is. öz. a.* Birleşmiş
Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
(UNESCO).

y. 290/368, 378/61

yunsagğal: *sf.* Sakalı uzun.

y. 272, 272/57

Yupitèr: *is. Lat. öz. a.* Jüpiter.

y. +*den* 528/65, 528/68

y. +*e* 80/84, 294/141, 310/50, 414/47

y. +*i* 310/52, 405/16

Yusif Vezir: *is. öz. a.* (1887-1942)
Yusuf Vezir Çemenzeminli. Azerbaycanlı
yazar ve siyasetçi.

y. 293/12, 296/92, 323/54, 355/490

y. +*i* 290/516

y. +*im* 409/59

yuva sal-: *dey.* Yurt tut-.

y. *salanlar* 328/39

yuyan: *sf.* Yıkayan.

y. 408/13

y. +*lar* 169/31

yuyul-: *f.* Yıkan-.

y. –*sa* 384/9

yuyun-: *f.* Yıkan-.

y. –*mağ* 536/174

y. –*muşdu* 12/9

y. –*ur* 520/104

y. –*urdu* 282/16, 282/16, 282/17,
282/18

yüngül: *sf.* 1. Hafif. 2. Ciddi olmayan.

y. 35/42, 87/15, 108/9, 159/29, 175/22,
176/3, 202/31, 207/48, 280/42, 293/44,
293/93, 296/93, 301/67, 312/153, 324/69,
447/33, 466/39, 504/292

y. +*dü* 181/143, 412/28

y. +*ler* 301/66

yüngülce: *sf.* Çok hafif.

y. 68/14, 324/67

yüngülleş-: *f.* Hafifleş-.

y. –*er* 301/65

yürüş: is. 1. Yürüyüş. 2. Hücum.

y. +den 390/48, 438/89

y. +deyem 151/2

y. +lerin 211/7

y. +lerini 390/53

y. +ü 66/50, 214/41

y. +ünde 478/17

y. +ünü 2/45, 355/240

y. +üyem 351/214

yüyrük(y): is. Salıncak.

y. +yümde 77/9

yüyür-: f. Koş-.

y. –en 66/44

y. –erdik 13/13

y. –mek 136/20

y. –üm 35/39

yüyürüş-: f. Koşuş-.

y. –ür 8/19

Z

zağa: is. Mağara, in.

z. +sını 232/16, 346/98

zağlı: sf. Cilalı.

z. 118/21, 362/10

zağ-zağ es-: dey. Korkudan tir tir titre-.

z. esirsen 181/42

Zakatala: is. öz. a. Azərbaycan'da bir şehir.

z. +ya 355/360

zal: is. Alm. Salon.

z. 297/71, 306/29, 306/39, 312/602

z. +a 306/29

z. +da 312/440, 315/41, 315/45, 393/2

z. +ı 207/9, 213/41

z. +ın 296/26, 297/53, 312/493

z. +ında 378/26

z. +ından 296/11

zarafat: is. Ar. Şaka.

z. 370/43

z. +la 8/51

z. +ları 237/32, 237/35, 491/5, 491/5

zarafatyan(a): zf. Ar. Şaka yoluyla.

z. 22/2, 369/17

z. 69/46

zatıgırığ: sf. kon. Düzenbaz.

z. 259/26

z. +la 280/26

zaval: is. Ar. Zarar, felaket.

z. 145/29, 195/47, 504/14, 533/108

z. +dı 304/56

zavod: is. Rus. Fabrika.

z. 294/219, 294/219

z. +da 530/17

z. +lar 217/45

z. +ları 39/286, 290/65

z. +ların 66/38, 73/1

z. +una 363/41

z. +unda 351/2, 388/52

z. +undan 310/140

z. +unun 358/52

zayılda-: f. Saçmala-.

z. –sa 150/2

zəh: is. *Far.* Çizgi.

z. 416/14

z. +i 448/23

zəhlemgət: *dey.* Nefret et-.

z. +miş 290/159

Zəynal Vefa: is. öz. a. (1938-...) Zeynalabdin İsmayıl oğlu Zeynalov. Azərbaycanlı şair və yazar.

z. 388/48

Zəynaladın Tağısoy: is. öz. a. (1838-1924) Hacı Zeynalabidin Tağıyev. Azərbaycanlı iş adamı.

z. 290/169, 355/658

ze'feran: is. *Ar.* Safran. (*crocus sativus*)

z. 67/67, 138/22, 138/25, 155/61, 290/477, 309/48, 361/22, 365/7, 526/37

z. +ı 128/35, 196/34, 216/25, 365/8

z. +ım 291/487, 526/81

z. +ın 526/38

z. +ında 67/25

z. +mı 365/7

ze'feranlı: *sf.* Safranlı.

z. 67/28, 202/34, 467/2

zeberced: is. *Ar.* Kıymetli bir taş.

z. 126/18

zeden-zeden: *sf.* Yaralı.

z. 532/10

zefer çal-: *dey.* Galip gel-.

z. çalsam 399/45

zehimli: *sf.* Dehşetli, korkutucu.

z. +dir 448/43

zehirmar: is. *Far.* Zehir.

z. 355/125

zehm: is. *Far.* Heybet.

z. +i 291/66

z. +inden 37/23

zehmet: is. *Ar.* Emek.

z. 161/23

z. +dir 153/30

z. +i 234/16

z. +im 301/37

z. +imi 128/30

z. +imle 60

z. +in 130/33, 130/36, 210/11

z. +le 181/138

z. +ler 213/26

zehmet çek-: *dey.* Emek ver-.

z. çekme 387/49, 396/32

z. çekmisen 268/2

zehmetkêş: is. *Ar. Far.* Emekçi.

z. 290/155, 290/159

Zehra Şahtahtinski: is. öz. a. (1895-1977) Azərbaycanlı zoolog və helmintolog.

z. 291/383

zehrimar: *is. Far. bk. zehirmar*.*
z. 351/154, 366/8, 389/8, 429/49,
512/44

z. +*dır* 520/4

zehrmr: *is. Far. bk. zehirmar.**
z. 98/3, 157/44, 250/15, 397/1, 397/25,
406/4, 433/2

z. +*a* 351/1

z. +*dı* 355/452

z. +*ı* 238/13, 433/11

zeli: *is. Far. Sülük. (hirudinea)*
z. 143/22, 290/235, 310/18, 315/78,
341/136

z. +*den* 228/5

z. +*ler* 203/35, 290/81, 514/24, 514/25,
514/25

z. +*leri* 191/33, 239/38

z. +*ye* 444/45

zelil: *sf. Ar. Zillete düşmüş, zavallı.*

z. 310/17

z. +*ler* 203/35, 290/81

z. +*leri* 190/32

Zelimhan: *is. öz. a. (1950-2016)*
Zelimhan Yakub. Azərbaycanlı halk şairi.

z. 340, 340/40, 340/71

z. +*a* 340/7, 340/50

zemi: *is. Far. Tarla.*

z. 313/36, 445/23

z. +*de* 202/30

z. +*ler* 8/6, 23/20, 187/19, 329/17,
481/26, 536/187

z. +*lerden* 447/54

z. +*lere* 294/64

z. +*lerin* 427/68

z. +*lerinde* 397/23

z. +*lerini* 290/476

z. +*nde* 8/67

z. +*ye* 8/19

zenbil: *is. Ar. Hasırdan örülen sepet,
torba.*

z. 504/260

z. +*de* 379/4

z. +*i* 531

z. +*in* 510/17, 513/15

z. +*inde* 492/27, 502/1, 502/29, 510/18,
518/15

z. +*ini* 504/259

Zencan: *is. öz. a. İran'ın Zencan
Eyaletinin merkezi olan şehir.*

z. 297/72

z. +*a* 505/62

z. +*da* 209/52, 312/485

zencirbend: *sf. Far. Zincirli.*

z. +*em* 511/45

zencirvari: *sf. Zincir gibi.*

z. 119/6

zend: *is. Ar. Çakmak taşı.*

z. +*ime* 129/17

zeng: *is. 1. Zil. 2. Telefon sesi.*

z. 3/26, 108/14, 141/1, 209/27, 211/54,
242/9, 355/196, 355/196, 355/502, 462/15,
518/12, 518/13, 532/12

z. +e 209/28, 256/28

z. +i 296/43, 438/88, 458/40, 466/89,
497/18

z. +ine 209/24

zeng èle-: dey. Telefon aç-.

z. èledi 292/216, 360/2

z. èledim 259/14

z. èlemişdi 306/24

z. èlemişdiler 199/10

z. èleyen 371/12

z. èleyer 307/26

z. èleyir 360/28, 360/29

zeng èt(d)-: dey. bk. **zeng èle-.***

z. edeceksen 279/25, 279/37

z. èden 155/49

z. èdenler 259/20, 355/503

z. èdib 315/47, 497/23

z. èdir 355/684

z. èdirler 458/13

z. èdirsen 503/70

z. ètdi 180/1

z. ètdim 292/182

z. ètmek 355/723

z. ètmisen 504/55

Zengezur: is. öz. a. 1920 yılında
Sovyetler Birliği tarafından Ermenistan'a
bağlanan Azerbaycan'ın tarihi bölgesi.

z. +u 350/41, 351/53, 355/464

Zengibasar: is. öz. a. Zengezur
bölgesinde bulunan ve günümüzde Ermeniler
tarafından Masis olarak adlandırılan yerleşim
yeri.

z. +ı 536/299

zengule: is. Far. Azerbaycan klasik
müziğindeki 12 muğamdan biri.

z. +n 340/23

z. +si 162/20, 292/44

z. +sine 291/236

zer: is. Far. kl. 1. Altın. 2. Altın simli
kumaş. 3. Altın rengi.

z. 16/10, 39/32, 39/99, 59/6, 142/13,
149/25, 153/16, 155/57, 155/57, 164/31,
196/17, 234/17, 249/48, 260/11, 273/49,
281/37, 290/112, 290/156, 290/274, 290/543,
291/77, 298/40, 304/19, 306/41, 312/617,
312/698, 312/711, 319/10, 323/53, 341/58,
355/797, 359/13, 375/13, 376/38, 380/6,
393/5, 394/25, 394/63, 414/4, 414/43,
416/30, 419/25, 429/2, 460/16, 462/54,
462/133, 468/58, 474/31, 477/67, 479/38,
504/48, 519/27, 523/106, 526/54, 534/34,
534/60, 536/164, 536/167

z. +den 277/25, 338/24

z. +dise 328/81

z. +e 30/35, 36/12, 84/92, 261/19,
296/88, 322/48, 336/90, 388/63, 532/27

z. +i 69/10, 118/60, 150/40, 193/8,
281/13, 312/528, 360/135, 402/9, 512/40

z. +im 47/75, 69/25, 111/3, 146/33,
291/500, 295/99, 296/10, 307/45, 380/6,
409/60

z. +imden 351/174

z. +ime 526/6

z. +imi 39/216, 118/141

z. +ine 334/22, 355/889

z. +ini 285/40, 438/54

z. +le 39/8, 81/19, 143/26, 199/24, 203/2, 234/45, 355/864, 438/25

z. +lemi 41/9

z. +ler 59/22

z. +mi 49/39

zerbe: is. Ar. Darbe, vuruş.

z. 104/45, 160/16, 243/1

z. +de 529/95

z. +den 90/22

z. +ler 117/22, 160/17

z. +leri 236/42

z. +lerinden 409/10

z. +m 110/32

z. +me 230/1

z. +ni 324/57

z. +si 37/109, 298/151

z. +sinden 151/7

zerbeli: sf. Darbeli.

z. 90/50

zerbi: sf. bk. **zerbeli**.*

z. 322/56

zerbile: zf. Şiddetle, bütün gücü ile.

z. 91/64, 114/39

zerdab: is. Far. Kan, cerahat.

z. 306/65, 309/56, 315/68

Zerdabi: is. öz. a. (1842-1907) Hasanbey Melikzade Zerdabi. Azerbaycan basınının kurucusu.

z. +ler 266/18, 307/58

z. +m 291/466

z. +nin 311/86, 315/14, 355/657

z. +ye 312/803

Zerdablı Hesən Bey: is. öz. a. bk. **Zerdabi**.*

z. +in 342/55

Zerefşan (çayı): is. coğ. a. Doğu Türkistan'dan doğup Özbekistan'dan ve Tacikistan'dan geçerek Türmenistan'da çölde kaybolan nehir.

z. +da 164/21

z. +ında 139/66

zerger: is. Far. Kuyumcu.

z. 84/89, 95/4, 200/50, 307/45, 316/18, 316/52, 328/81, 419/25, 480/43

zerğanad: sf. Sarı kanatlı.

z. 189/22

zerğanadlı: sf. bk. **zerğanad**.*

z. 185/31

zerli: sf. 1. Altınla işlenmiş. 2. Yıldızlı.

z. 6/15, 134/19, 139/33, 146/35, 162/25, 207/8, 296/113, 312/517, 312/807, 333/21, 376/62, 442/8, 472/21, 529/59

zernişan: sf. Altın nakışlı.

z. +dı 352/19

zerrebin: is. Ar. Far. Mikroskop.

z. 84/91

z. +le 148/34, 335/131

zer-zibalı: sf. Ar. Süslü, zinetli.

z. 41/91

Zığ: is. öz. a. Azərbaycan'ın Abşeron yarımadasında bulunan bir bölge.

z. +a 425/52

z. +dan 355/360

zığa bat-: dey. Pisliğe bulaş-.

z. batmış 309/55

zıl: is. Kuş gübresi.

z. 232/42

zırpı: sf. İri cüsseli, azman.

z. 355/583, 392/32, 523/113

zibil: is. Çöp.

z. 262/41, 307/55

z. +i 261/45

z. +le 143/26

ziddiyyet: is. Ar. Çelişki.

z. +ler 536/316

zigil: is. 1. Bağ. 2. Pislik.

z. +ine 266/13

z. +ini 273/55

zigilli: sf. Pis.

z. 234/26

ziğil: is. bk. **zigil**.*

z. 254/15

Ziğfrid: is. öz. a. Siegfried. Richard Wagner'in *Nibelung Yüzüğü* adlı dörtlü operalarının üçüncü bölümü.

z. +i 312/608

zil (I): is. Far. Tiz, yüksek ses.

z. +e 376/32

z. +i 312/54

z. +inden 224/17

z. +inedek 312/780

z. +ini 308/88

z. +iydim 418/3

zil (II): is. bk. **zıl**.*

z. +i 161/38

zil ğara: sf. Kapkara.

z. 91/14

zil ğaranlığ: is. Zifiri karanlık.

z. 116/13, 305/5

zillen-: f. Gözlerini dik-, yönelt-.

z. –ir 155/39

z. –miş 14/25

zincirferc: is. İncir pekmezi ile un karıştırılarak yapılan kış tatlısı.

z. 175/14

zindanban: is. Far. Gardiyan.

z. +lar 370/52

zindanbaz: is. Far. Suçsuz insanların hapse atılmasına sebep olan kişi.

z. +lara 494/82

zindanlaş-: f. Hapishaneye dön-.

z. –an 415/49

zinetli: sf. Süslü.

z. 127/2

zingilde-: *f.* Güçlü ses çıkar-.

z. *-di* 430/6

z. *-yek* 256/29

zingire: *is.* Üzüm salkımının küçük parçaları, çingil.

z. 183/18

z. *+nin* 161/47

zirèh: *is.* Zırh.

z. 59/30, 59/30, 85/36, 118/7, 196/6, 196/43, 330/17, 355/355

z. *+den* 110/32

z. *+e* 476/16

z. *+i* 123/9, 187/8, 351/164

z. *+in* 118/53, 195/31

z. *+ini* 490/30

zirèhle-: *f.* Zırhla-.

z. 232/44

zirèhlen-: *f.* 1. Zırh giyin-. 2. Zırhla kaplan-.

z. 181/10

z. *-di* 409/48

z. *-ib* 391/2

z. *-ibse* 382/10

z. *-miş* 85/1, 250/24, 290/101, 312/64, 355/129

z. *-sin* 312/79

zirèhli: *sf.* Zırhlı.

z. 2/39, 195/31, 236/41, 298/25, 335/95, 351/75, 390/62, 455/49, 487/2, 515/11

zirèhli tırtıl: *is.* Zırhlı tank.

z. 365/19

z. *+ların* 429/18

zirèhsiz: *sf.* Zırhsız.

z. 390/62

Zire: *is. öz. a.* Hazar Denizi'nde bulunan Azerbaycan'a ait ada, Büyük Zire.

z. 217/36

zire: *is. bit. b.* Frenk kimyonu. (*carum cavri*)

z. *+nin* 526/38

zirek: *sf. Far.* Açıkgoz, kurnaz.

z. *+dir* 228/61

zirzemi: *is. Far.* Bodrum kat.

z. 301/23

z. *+de* 102/36, 290/140, 384/35

z. *+den* 452/9

z. *+ler* 307/94

z. *+sinde* 526/100

ziver: *is. Far. kl.* Süs, mücevher.

z. 127/2

ziyil: *is. tıp.* Siğil.

z. 347/7

zoğ: *is. bit. b.* Sürgün.

z. 157/54, 280/8, 280/9

z. *+a* 192/10

z. *+lar* 206/15, 341/145

z. *+ların* 124/9, 185/12, 193/3

z. *+larından* 175/12, 512/18

z. *+san* 156/5

z. +u 76/43, 192/2, 250/45, 443/20

z. +umsan 157/53

z. +una 285/62

z. +undan 526/53

zoğal: is. bit. b. Kızılcık. (*cornus mas*)

z. 44/33, 176/4, 520/101

z. +a 393/30

zoğlu: sf. Sürgünlü, filizli.

z. 13/17

zol: is. Şerit, çizgi, iz.

z. 196/47

zolağ(ğ): is. Şerit, çizgi.

z. 290/151

z. +ı 414/110

z. +ıyla 73/36

z. +ları 405/6

zolağlı: sf. Şeritli, çizgili.

z. 118/23

zolağ-zolağ: sf. Şerit şerit, çizgi çizgi.

z. 536/133

zolla-: f. Fırlat-.

z. -dım 378/55

Zolotoè runo: is. Rus. öz. a. İlk olarak 1965 yılında üretilmeye başlanılan Rus sigara markası.

z. +nu 380/19

zol-zol (I): sf. Şerit şerit, çizgi çizgi.

z. 305/39, 327/19

zol-zol (II): sf. Sık sık, aralıksız.

z. 96/9

zor: sf. 1. Güç. 2. Güçlü, kuvveli.

z. 124/21, 269/22, 310/107, 312/415, 312/752, 322/45

z. +a 260/11

z. +lara 321/22

z. +muş 320/7

z. +unu 351/119

zorba: sf. İri kıyım, azman.

z. 355/424

z. +ları 255/34

z. +ya 85/23

zor göster-: dey. Gücünü göster-.

z. gösteren 294/82

Zoribalayan: is. öz. a. (1935-...) Ermeni gazeteci, yazar.

z. +lar 312/392

Zöhhak: is. Ar. öz. a. Dahhak. Fars mitolojisine göre zalim, kan dökücü Fars hükümdarı.

z. +ı 90/75

Zöhre: is. Ar. öz. a. Venüs, Çolpan yıldızı.

z. +de 324/97

z. +ni 405/16

z. +ye 374/53

zökem: is. Ar. Nezle.

z. 402/57

z. +den 60/48, 177/19

zövce: is. Ar. Zevce, eş.

z. +n 393/28

zurna çal-: *dey.* 1. Boş konuş-, kafa şişir-. 2. Herkese yay-.

z. *çalanlar* 232/26

z. *çalıb* 239/56

z. *çalırsan* 257/27

zurnaçı: *is. mec.* Geveze.

z. +lar 323/90

zü(y)çü: *is.* Zurnacıya eşlik eden çalgıcı.

z. +ler 323/92

zülmətbaz: *is. Ar. Far.* Zalim.

z. +ın 89/49

zülməthana: *is. Ar. Far. kl. 1.* Karanlık yer. 2. Despotluğun olduğu yer.

z. 504/2

z. +da 457/12, 521/34

z. +sı 529/42

zülmətsifet: *sf.* Karanlık yüzlü.

z. 479/43

zülmkar: *is. Ar. Far.* Zalim.

z. +a 90/87

z. +mı 88/4

zülmzüme: *is. Ar.* Nağme, mırıldanma.

z. 366/6

z. +si 462/100

SONUÇ ve ÖNERİLER

Halil Rıza Ulutürk, Azerbaycan'ın yetiştirdiği Türklük bilinci yüksek, en nitelikli ve en üretken şairlerden biridir. Bu çalışmanın konusu olarak onun şiirlerinin seçilme nedeni de şairini sahip olduğu bu özelliklerdir. Çalışmada şairin hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri ele alınmış, seçilen şiirleri üzerinde fiil incelemesi yapılmış, incelenen şiirlerde tespit edilen Türkiye Türkçesinden yazım ya da anlam olarak farklılıklar gösteren kelimelerin anlamlarını ve kullanıldıkları yerleri belirten sözlük bölümü oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda ise incelemeye esas teşkil eden şiirlerin Kiril alfabesinden Latin alfabesine metin aktarımları yapılmıştır.

Halil Rıza Ulutürk ile ilgili yapmış olduğumuz araştırmalar sonucunda şairin, gençlik yıllarında Sovyet coğrafyasındaki sanatçıların genelinde olduğu gibi, bir başka deyişle dönemin getirdiği içinde bulunulan şartlar nedeniyle Lenin'e, komünizme, 26'lara, II. Dünya Savaşı'na ve bu savaşta kahramanlık gösteren Sovyet askerlerine övgü dolu şiirler yazdığı da görülmektedir. Bunun yanında doğa temalı şiirleri de vardır. 1960'lı yıllarda şair, Rusya'da olması hasebiyle sıra özlemine yansıtan şiirler yazmıştır. Bu özlemi anlatmak için Hazar Denizi'ni, Bakü'yü, doğduğu yer olan Salyan'ı ve Azerbaycan'ın diğer yerlerini şiirine konu etmiştir. Yine bu dönemde Halil Rıza, Sovyetlerin baskıcı ve sansürcü uygulamalarından kurtulabilmek için özgürlük ve bağımsızlık temalı şiirlerini farklı coğrafyalardaki toplumlar üzerinden ifade etmiştir. Konu bazen Afrika bazen İran (Güney Azerbaycan) olmuştur. Ancak şiirlerde çok net olarak görülen aslında Azerbaycan'ın bağımsızlığı ve özgürlüğüdür.

Şair, 1970'li ve 1980'li yıllarda milliyetçilik, Türkçülük, Turancılık duygularıyla şiirler yazmıştır. Bu dönemde Türk diline, Türk büyüklerine, bayrağa, Türk dünyasına şiirler yazmıştır. Artık Halil Rıza, özgürlük ve bağımsızlık duygularını da şiirlerinde açık açık ifade etmeye başlamıştır. Özellikle 1980'li yıllarda şair, sanatçı kimliğinin yanı sıra fikir adamı kimliğiyle de karşımıza çıkmaktadır. Azerbaycan Azadlık Hareketi'nin liderlerinden birisi konumuna gelen Halil Rıza, aynı zamanda Halk Cephesi içerisinde de kendisine saygın bir yer edinmiştir. Dolayısıyla Halil Rıza Ulutürk için hayatını Azerbaycan'a, Türk diline ve Türk dünyasına adanmış şair, akademisyen ve fikir adamı demek mümkündür.

Çalışmamızın ikinci bölümünde fiiller incelenmiştir. Basit fiiller, oluştukları seslere göre tasnif edilmiştir. Bunun sonucunda Azerbaycan Türkçesinde basit fiillerin oluştukları seslere göre;

- ünlü

- ünlü +ünsüz
- ünlü+ünsüz+ünlü
- ünlü+ünsüz+ünlü+ünsüz
- ünlü+ünsüz+ünsüz+ünlü
- ünsüz+ünlü
- ünsüz+ünlü+ünsüz
- ünsüz+ünlü+ünsüz+ünlü
- ünsüz+ünlü+ünsüz+ünsüz
- ünsüz+ünlü+ünsüz+ünlü+ünsüz

olmak üzere 10 farklı ses düzeninde oldukları tespit edilmiştir.

Türemiş fiiller; isimden türemiş fiiller, fiilden türemiş fiiller ve fiilimsiler şeklinde tasnif edilmiştir. Türetme ekleri ve özellikleri şöyledir:

Azerbaycan Türkçesinde tespit edilen isimden fiil yapım ekleri +A-, +Al-, +An-, +Ar-, +aş-, +At-, +At-, +dA-, +I-/U-, Iğ-/Ik-/Ih-/Uğ-/Uh-, +hIr-/ğUr-/kIr-/kUr-, +lA-, +lAn-, +lAş-, +(i)msA-/+(ü)msA-, +nA-, +(I)r-/+(U)r-, +(I)rgA-, +sA-, +sI-/sIn- şeklindedir. Bu eklerden en işlek durumda olanları +lA-, +lAn-, +lAş- ekleridir. Halil Rıza Ulutürk, bu ekler ile Azerbaycan Türkçesinde tespit edemediğimiz kendine özgü *gülablaş-* (139/39), *gürzeleş-* (328/66), *güzgülen-* (242/43), *herifle-* (239/58), *padoşlaş-* (229/35), *tagğuldaş-* (461/52) gibi bazı yeni fiiller türetmiştir.

Azerbaycan Türkçesinde tespit edilen fiilden fiil yapım ekleri -a-, -lA/-AlA-, -Ar-, -dAr-, -dIr-/dUr-, -I-/U-, -(i)h-/-(ü)h-/-(i)k-/-(ü)k-, -(I)I-/-(U)I-, -mA-, -mAlA-, -mAş-, -(I)n-/-(U)n-, -p-, -(I)r-/-(U)r-, -(I)ş-/-(U)ş-, -(I)t-/-(U)t-, -y-, -(I)z-/-(U)z- şeklindedir. Bu eklerden en işlek durumda olanlar *dIr-/dUr-*, *-(I)I-/-(U)I-*, *-mA-*, *-(I)n-/-(U)n-*, *-(I)ş-/-(U)ş-*, *-(I)t-/-(U)t-* ekleridir. Halil Rıza Ulutürk'ün tarafımızca incelenen şiirlerinde de bu duruma denk bir kullanım sergilenmiştir.

Azerbaycan Türkçesindeki fiilimsiler Türkiye Türkçesi ile bazı ufak ses değişiklikleri dışında genel itibarıyla benzerdir. İsim-fiil türeten ekler -mA-, -mAk ve -Iş/-Uş'tur. Halil Rıza Ulutürk'ün şiirlerinde kullanılan isim-fiil ekleri de genel olarak Azerbaycan Türkçesinde kullanılan isim-fiil ekleriyle benzerdir.

Sıfat-fiil eklerinden, -dığ/-dik/-duğ/-dük geçmiş zaman bildirir. Bu ek, Azerbaycan Türkçesinde her zaman iyelik ekleriyle beraber kullanılmaktadır. -mIş/-muş eki geçmiş zaman bildirmektedir. -An eki genellikle şimdiki zaman bildirmektedir. Bazen geçmiş ve gelecek zaman bildirdiği durumlarda tespit edilmiştir. *acağ/-ecek* eki gelecek zaman bildirir. Bazı durumlarda hal ekleri ve aitlik ekleri ile kullanımları tespit edilmiştir. -Ar eki gelecek zaman ve geniş zaman bildirmektedir. Ancak incelemiş olduğumuz metinlerde yalnızca geniş zaman bildiren örnekler tespit edilmiştir. -Ası eki gelecek zaman bildirmektedir. -mAlI eki sıfat-fiil yapımında yalnızca

Azerbaycan Türkçesinde kullanılmaktadır. İncelemiş olduğumuz metinlerde az olmakla birlikte bu ek ile yapılan sıfat-fiiller mevcuttur. *-mAz* eki ise olumsuz geniş zaman bildirmektedir. Halil Rıza Ulutürk'ün tarafımızca incelenen şiirlerinde kullanılan sıfat-fiil ekleri de genel olarak Azerbaycan Türkçesinde kullanılan sıfat-fiil ekleriyle denklik göstermektedir.

Zarf-fiil ekleri Azerbaycan Türkçesinde *-(y)A, -AlI, -(y)AndA, -AndAn, -Ar...-mAz, -(y)arağ/-(y)erek, -cağ/-cek, -dığca/-dikce/-duğca/-dükce, -dığda/-dikde/-duğda/-dükde, -(y)Ib/-(y)Ub, -IncA/-UncA, (-Ar)ken/(-Ir)ken/(-Ur)ken, (-mIş)ken/(-mUş)ken, -mAdAn, - mIş/-mAmIş* şeklindedir. Metinlerde *-A* ekiyle yapılan zarf-fiiller genellikle ikileme şeklindedir. *-AndAn, -cağ/-cek* ve *-dığda/-dikde/-duğda/-dükde* ekleri Oğuz grubu Türk lehçeleri içerisinde yalnızca Azerbaycan Türkçesinde bulunmaktadır. *-cağ/-cek* eki Türkiye Türkçesinde kullanılan *-IncA* eki görevindedir. *-dığda/-dikde/-duğda/-dükde* eki zarf-fiillere “*-dığından veya -IncA* anlamı katar. *(-mIş)ken/(-mUş)ken* ve *-mIş/-mAmIş* ekleri de Azerbaycan Türkçesine özgü zarf-fiil ekleridir. Halil Rıza Ulutürk'ün tarafımızca incelenen şiirlerinde kullanılan zarf-fiil ekleri de genel olarak ölçünlü Azerbaycan Türkçesindekilerle ekleriyle denklik göstermektedir.

Birleşik fiiller metinlerde isim+fiil ve fiil+fiil şeklinde türetilmiştir. Birleşik fiil yapımında sıklıkla kullanılan “*al-, çıl-, düş-, èle-, èt-, gel-, getir-, gèt-, gal-, ol-, sal-, tut-, vèr-, vur-*” fiilleridir.

Halil Rıza Ulutürk'ün tarafımızca incelenen şiirlerinde tespit edilen bildirme kipleri şu şekildedir;

- Görülen geçmiş zaman *-dI/-dU*
- Duyulan geçmiş zaman I. Tip *-mIş/-mUş*, II. Tip *-Ib/-Ub*
- Şimdiki zaman I. Tip *-(y)Ir/-(y)Ur*, II. Tip *-mada/-mede, -mağda/-mekde*
- Gelecek zaman I. Tip *-acağ/-ecek*, II. Tip *-Ar*

Azerbaycan Türkçesinde geniş zamanı ifade etmek için özel bir ek bulunmamaktadır. Türkiye Türkçesinde kullanılan *-Ar/,-Ir/-Ur* geniş zaman eklerinden *-Ir/-Ur* Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zaman eki olarak *-Ar* ise gelecek zaman eki olarak kullanılmaktadır.

Fiillerin birleşik çekimlerinde, metinlerin şiir olmasından dolayı bazı birleşik çekimler kullanılmamış, bazı birleşik çekimler ise belirli şahıslarda yapılmıştır. Bunların içinde yalnızca III. tekil şahıs çekimi tespit edilen bütün birleşik zamanlarda yapılmıştır.

Sözlük bölümüne, Türkiye Türkçesinde karşılığı olan kelimelerle anlam olarak örtüşen ve şiirdeki kelimeler ile Türkiye Türkçesindeki karşılıkları arasında yalnızca küçük fonetik farklılıklar

bulunanlar alınmamıştır. Bunun yanında şiirlerin bağlamında önem teşkil eden özel isimler sözlüğe eklenmiştir. Bu ölçütler doğrultusunda oluşturulan sözlükle ilgili şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Sözlük kısmına toplam 4333 kelime alınmıştır. Bu kelimelerin 3787'si isim kökenli, 539'u fiil kökenlidir. 7 kelime ise edattır.

2. İsim kökenli kelimelerin 2777'si isim, 769'u sıfat, 207'si zarf, 16'sı ünlem, 15'i zamir ve 3'ü bağlaçtır.

3. İsim kökenli kelimelerin 2463'ü Türkçe kökenli kelimelerden, 1324'i ise yabancı kökenli kelimelerden oluşmaktadır.

4. Yabancı kökenli kelimelerin 470'i Arapçaya, 384'ü Farsçaya, 127'si Rusçaya, 64'ü Latinceye, 64'ü Yunancaya, 56'sı Fransızcaya, 23'ü Almancaya, 22'si İngilizceye, 14'ü İtalyancaya, 5'i Hollandacaya, 4'ü Amerikan yerli diline, 2'si Ermeniceye, 2'si Moğolcaya, 1'i Hititçeye, 1'i Slavcaya, 1'i Malezyacaya, 1'i Lezgiceye ve 1'i Lehçeye aittir. Bunların yanında 56 Arapça+Farsça, 24 Farsça+Arapça, 1 Fransızca+Latince, 1 Ermenice+Fransızca kelime bulunmaktadır.

5. İsim kökenli kelimelerin 664'ünü özel isimler oluşturmaktadır. Bu özel isimlerin 292'si kişi adıdır. Kişi adlarının içerisinde şairler, tarihi kişiler, sanatkârlar, devlet adamları, askerler vb. vardır (bk. Tablo 2). 217 özel isim yerleşim yeri ve yapı adlarından oluşmaktadır. Bunların içerisinde ülke, eyalet, şehir, rayon, kasaba, köy vb. yerleşim yeri adları ve saray, kale, türbe, cami, müze vb. yapı adları vardır (bk. Tablo 3). 97 özel isim coğrafi adlardan oluşmaktadır. Coğrafi adlar içerisinde; deniz, göl, ada, körfez, boğaz, akarsu, dağ, vadi, çöl vb. vardır (Tablo 4). 58 özel isim ise marka, eser, millet, yıldız, gezegen, anlaşma vb. adlardan oluşmaktadır.

Halil Rıza Ulutürk eserlerinde Türkçe kullanımına özen göstermiştir. Şair, genellikle yaşanmış bir olayı bütün açıklığıyla anlatmak istediğinde Rusçaya başvurmak mecburiyeti hissetmiştir. Bazı şiirlerinde Azerbaycan Türkçesinin yanında Türkiye Türkçesini de kullanmıştır. Şair eserlerinde yabancı kelime kullanmak yerine standart Azerbaycan Türkçesinde olmayıp Azerbaycan ağızlarında bulunan kelimelere başvurmuştur.

Türk Dünyası,engin coğrafyası içinde tarihten gelen birikimiyle çok sayıda şair ve yazarı yetiştirmiş kadim Türk topraklarıdır. Azerbaycan coğrafyası ise Türk Dünyası'nı Türkiye üzerinden Batı'ya; Türkiye ile Batı coğrafyasını da Türklüğün kadim diyarlarına bağlayan stratejik bir konumda yer almaktadır. Bu manada, Azerbaycan'da yetişen müelliflerin eserleri, Türklüğün farklı coğrafyalara geçişini simgeleyen zengin örneklerle doludur.

Bu özellikleri eserlerinde yansıtan şairlerden biri de Halil Rıza Ulutürk'tür. Azerbaycan Türklüğünün ilk akla gelen ediplerinden biri olan şairin özellikle Türkiye'de tanıtılması ve onun hakkındaki bilgilerin Türklük bilimi ilgililerinin yararına sunulması önem arz etmektedir. Bu

Çalışmanın en büyük hedeflerinden biri de Halil Rıza Ulutürk özelinde Türk Dünyası müelliflerinin Türkiye Türklüğünün bilgi dağarcığında yer almasını sağlamaktır.

KAYNAKÇA

- Abbaskılı, Tahir (2015), “Bir Od-Alov Oğul”, **Medeniyet** - Azerbaycan Respublikası Medeniyet Nazirliyinin Neşri.
- Axundov, Ağamusa (2011), **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti**, 1.Cild, Şerq-Qerb, Bakı.
- Axundov, Ağamusa (2011), **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti**, 2.Cild, Şerq-Qerb, Bakı.
- Axundov, Ağamusa (2011), **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti**, 3.Cild, Şerq-Qerb, Bakı.
- Axundov, Ağamusa (2011), **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti**, 4.Cild, Şerq-Qerb, Bakı.
- Akar, Ali (2018), **Oğuzların Dili-Eski Anadolu Türkçesine Giriş**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Akar, Ali (2003), “-GAn Sıfat-Fiil Eki” **TÜBAR**, S. 14, s. 103-115.
- Altaylı, Seyfettin (1998), **Azadlıq Şiirler**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2086, Ankara.
- Altaylı, Seyfettin (2005), **Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü**, Prestij Matbaası, Ankara.
- Altaylı, Seyfettin (2018), **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü**, 1. Cilt, A-K, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Altaylı, Seyfettin (2018), **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü**, 2. Cilt, K-Z, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Altaylı, Seyfettin (2018), **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü**, 3. Cilt, Karşılaştırmalı Dizin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Argunşah, Mustafa ve Güner, Galip (2015), **Codex Cumanicus**, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Argunşah, Mustafa ve Sağol Yüksekaya Gülden (2012), **Karahanlıca, Harezmce, Kıpçakca Dersleri**, 3. Baskı, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Babayev, A.M. (1993), **Azerbaycan Klassik Edebiyyatında İşledilen Adların ve Terimlerin Şerhi**, Maarif Neşriyyatı, Bakı.
- Banguoğlu, Tahsin (2007), **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 528, 8. Baskı, Ankara.

- Başer, Banu (2019), **Tarihî Kırım Türkçesinde Fiil –XVI-XVIII. Yüzyıllar Arasında Yazılmış Kırım Diplomatik Yarlıkları–**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, Nesrin (2018), **Türkçede Fiilimsiler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çobanov M.N. ve Çobanlı M.M. (1995), **Azerbaycan Şehs Adları**, Tehsil, Bakı.
- Ceferov, Selim (2007), **Müessir Azerbaycan Dili – Leksika, İkinci Hisse**, Üçüncü Neşr, Şerq-Qerb, Bakı.
- Clauson, S. G. (2002), **Studies in Turkic and Mongolic Linguistics**, Routledge Curzon, London and New York.
- Clauson, S. G. (1962), **Turkish and Mongolian Studies**, The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, London.
- Deny, John (1941), **Türk Dili Grameri**, (Çev. Ali Ulvi Elövü), Maarif Basımevi. İstanbul.
- Eckmann Janos (1996), **Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar**, TDK Yayınları, Ankara.
- Ediskun, Haydar (1999), **Türk Dilbilgisi Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi**, Remzi Kitapevi. İstanbul.
- Ehmedov, Teymur (2002), **Xelil Rza Ulutürk**, “Azerbaycan Milli Ensiklopediyası” Neşriyyat-Poliqrafiya Birliyi, Bakı.
- Eraslan, Kemal (2012), **Eski Uygur Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ercilasun, A. Bican (1984), **Kutadgu Bilig Grameri –Fiil-**, Gazi Üniversitesi Yayınları:33, Ankara.
- Erenoğlu, Dilek (2005), **Şair Halil Rıza Ulutürk ve Men Şergem Adlı Eseri (Eserdeki Şiirler Üzerine Dil İncelemesi)**, Ege Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergin, Muharrem (2004), **Türk Dil Bilgisi**, Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul.
- Esgerli, Elizade (2003), “Milli ve Beşeri Senetkar”, Helil Rza Ulutürk, **Men Onsuz da Ebediyem**, Genclik, Bakı.
- Esgerli, Elizade (2012), **Xelil Rza Ulutürk’ün Poetikası**, Aspoliqraf, Bakı.
- Esgerli, Elizade (2015), **Xelil Rza Ulutürk (Heyatı, fealiyyeti, seneti)**, Elm ve Tehsil, Bakı.
- Esgerli, Elizade (2017), **Xelil Rza Ulutürk Bibliografiya**, Azerbaycan Milli Kitabxanası, Bakı.
- Garayev A.H. vd. (1999), **Avrupa Menşeli Sözlerin İzahlı Lüğeti**, Maarif Neşriyyatı, Bakı.
- Ganiyev, A.V. (2013) **Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı**, (Çev. Murat Özşahin), Türk Dil Kurumu, Ankara.

- Garayev, Yaşar (1999), “Sözlerin Nurdan Don Geysin” Firengiz Ulutürk (Düz.), **İlk Allahım Son Allahım – Mübariza**, Genclik, Bakı.
- Gülsevin, Gürer (2017), **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Güner, Galip (2008), **Karahanlı Türkçesinden Fiil**, Basılmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (2016), **Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller**, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (2019), **Karahanlı Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu, 4. Baskı, Ankara.
- Hebibbeyli, İsa (2017), **Xelil Rza Ulutürk Bibliografiya**, Azərbaycan Milli Kitabxanası, Bakı.
- İlker, Ayşe (2017), “Birleşik Çekimlerde Zaman Adlandırma ve Tasnifine İşlevsel Bir Yaklaşım”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 17/2 Winter, ss. 183-192.
- İmamberdiyev, Gabil (1999), “Şair Vüs’eti” Firengiz Ulutürk (Ed.), **İlk Allahım Son Allahım – Mübariza**, Genclik, Bakı.
- Karaağaç, Günay (2011), **Türkçenin Söz Dizimi**, Kesit Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Karahan, Leyla (2016), **Türkçede Söz Dizimi**, Akçağ, 23. Baskı, Ankara.
- Karamanlioğlu, Ali Fehmi (2019), **Kıpçak Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ercilasun, A. Bican vd. (Ed.) (2013), **Karşılaştırmalı Türk lehçeleri Grameri I -Fiil- Basit Çekim**, TDK Yayınları, Ankara.
- Kartallıoğlu, Yavuz ve Yıldırım, Hüseyin. (2007). “Azerbaycan Türkçesi” **Türk Lehçeleri Grameri**, Ahmet Bican ERCİLASUN (Ed.), 1. Baskı içinde (171-230), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kazimov, Q.S. (2010), **Müasir Azərbaycan Dili - Morfologiya**, Nurlan, Bakı.
- Kerimova, Hegiget (2002), **Xelil Rza Ulutürk’ün Felsefi Görüşleri**, Genclik, Bakı.
- Kırtay, Ozan, (2023), “Sovyetler Birliği’nde Kitap Yasakları Özelinde Sansür Uygulamaları” **Kütüphane, Arşiv ve Müze Araştırmaları Dergisi**, C.4, S.1, s. 117-131.
- Kononov, A. N. (1980), **Grammatika yazıka tyurkskix runičeskix pamyatnikov VII-IX vv.**, Nauka, Leningrad.

- Korkmaz, Zeynep (1965). “Türkiye Türkçesindeki –madan/meden < -mağın/-meğin Zarf-Fiil (Gerundium) Ekini Yapısı Üzerine” **Türkoloji Dergisi**, C. 2, S. 1, s. 259-269.
- Korkmaz, Zeynep (2009), **Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Nebiyev, Bekir (1999), “Şair Mövgeyi” Firengiz Ulutürk (Ed.) **İlk Allahım Son Allahım – Mübariza**, Genclik, Bakı.
- Nebiyev, Bekir (2009), **İstiqlal Şairi Seçilmiş Eserleri**, Üçüncü Cild, Çınar-Çap, Bakı.
- Negiş, Zeynep (2017), “Tarihî ve Çağdaş Türk Dillerinde –GAN (-AN) Ekinin İşlevleri”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, S. LVI, s. 24-40, İstanbul.
- Özdemir, Burcu, (2018), “Azerbaycan Pioner Teşkilatı ve Sovyet Toplumunun İnşası sürecinde Çocuklar” **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, VII/1, s. 91-101.
- Öztürk, Rıdvan (1997), **Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil**, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Rüstemov, R. (1965), **Azerbaycan Dili Dialekt ve Şivelerine Fe’l**, Azerbaycan SSR Elimler Akademiyası, Bakı.
- Ramstedt, G. J. (1912), **Zur verbstammbildungslehre der mongolisch-türkischen sprachen**, Druckerei Der Finnischen Litteraturgesellschaft, Helsingfors.
- Salmanov, Şamil (1999), “Dost Sözü” Firengiz Ulutürk (Ed.) **İlk Allahım Son Allahım – Mübariza**, Genclik, Bakı.
- Serebrennikov, B. A. ve Gadjeva, N. Z. (2011), **Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı Tarihî Grameri**, (Çev. Tefik Hacıyev, Mustafa Öner), Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Şçerbak, M. Ş. (2016), **Türk Dillerinin Karşılıklı Şekil Bilgisi Üzerine Denemeler (Fiil)**, (Çev. Yakup Karasoy, Naile Hacızade, Mevlüt Gülmez.) Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Şçerbinin, V.G. (1998), **Büyük Rusça-Türkçe Sözlük**, Russkiy Yazık, Moskova.
- Şükürov, Vagif (2022), “20. Yüzyılın 1950’li Yıllarında “Velikorus” Sovetizmi ve Azerbaycan”, **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, C.9, S.3, s.930-945.
- Tağıyev, M.T. (1986), **Azerbaycanca-Rusca Lüğət I**, Elm, Bakı.
- Tağıyev, M.T. (1989), **Azerbaycanca-Rusca Lüğət II**, Elm, Bakı.

- Tahir, Söhrab (1999), “Güneşden Pay Alan Şair”, Firengiz Ulutürk (Ed.) **İlk Allahım Son Allahım – Mübariza**, Genclik, Bakı.
- Tekin, Talat (2003), **Orhon Türkçesi Grameri**, 2. Baskı, Sanat Kitabevi, İstanbul.
- Tenişev, E. R. (1988), **Sravnitel’no-istoričeskaya grammatika tyurkskix yazıkov: Morfologiya**, Nauka, Moskva.
- Toprak, Funda (2002), Harezmi Türkçesinde Fiil, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (2009), **Türkçe Sözlük**, TDK, Ankara.
- Türk, Vahit (2006), “İsimden Fiil Yapan -al- / -el-; -l- ve -ar- / -er-; -r- Eklerinin Kökeni”, **İlmî Araştırmalar**, Sayı 21, s.183-191.
- Ulutürk, Firengiz Hanım (1998), **Xelil Rza Kederimle Gol-Boyun**, Gorgud Neşriyyatı, Bakı.
- Ulutürk, Halil Rıza (1959), **Seven Gözler**, Azərneşr, Bakı.
- Ulutürk, Halil Rıza (1963), **Gollarımı Geniş Aç!**, Azərneşr, Bakı.
- Ulutürk, Halil Rıza (1977), **Doğmalığ**, Azərneşr, Bakı.
- Ulutürk, Halil Rıza (1988), **Menden Başlanır Veten**, Yazıçı, Bakı.
- Ulutürk, Halil Rıza (1992), **Davam Edir 37**, Genclik, Bakı.
- Ulutürk, Halil Rıza (2005), **Seçilmiş Eserleri**, I. Cilt, Firengiz Ulutürk (Ed.), Şerg-Gerb, Bakı.
- Ulutürk, Halil Rıza (2006), **Lefortovo Zindanında**, Çınar-Çap, Bakı.
- Von Gabain, A. (2000), **Eski Türkçenin Grameri**, (Çev. Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Vahabzade, Bahtiyar (1999), “İstiglal Şairi” Firengiz Ulutürk (Ed.), **İlk Allahım Son Allahım – Mübariza**, Genclik, Bakı.
- Yalçın, Süleyman Kaan (2018), **Azerbaycan Türkçesi Grameri**, Kesit Yayınları, İstanbul.

EKLER

Ek 1: İncelemeye Esas Teşkil Eden ve Kiril Alfabesinden Latin Alfabesine Aktarılan Metinler

1. ÜFÜĞLER YANAN YÈRDE

Sovèt İttifağı ğehremanı Mèhdi Hüsèynzadenin
eziz ğatiresine

- 1 Dèyirler çoĥ uca, dağ kimi uca
- 2 Bir tepe üstedir güllü mezarın.
- 3 Beli, ezel günden ucadır yèri
- 4 Ħalgının başını ucaldanların.
- 5 Mavi Adriatik sahillerinde
- 6 Güneş ğürub èdir, buludlar yanır.
- 7 Èle bil baş eyib senin türbene
- 8 Üfüğden ğırmızı bayrağ sallanır.
- 9 Uyu, rahat uyu, èy eziz insan!
- 10 Adınla feĥr èdir Vetèn toprağı.
- 11 Ölerden sonra da sen ğaldırmısan
- 12 Azadlığ timsalı o al bayrağı.

Bakı, 1957

2. RADİONU DİNLERKEN

- 1 Seher-seher dinleyirem radionu,
- 2 Oĥuyuram ğezètleri,
- 3 Dinledikce, oĥuduğca, alovlanır çoşğun
ğanım.
- 4 Èle bil ki, sinemde bir fırtınalı okèan
var —
- 5 Coşur ğezeb okèanım!
- 6 Dinleyirem, oĥuyuram, ğelbim yanır,
- 7 Yène Ğerbi Almaniya silahlanır.
- 8 Almaniya!
- 9 Almaniya!
- 10 Ey dünyaya Marks kimi,
- 11 Tèlman kimi
- 12 Oğul vèren büyük torpağ!
- 13 Şèrgine baĥ, ğerbine baĥ;
- 14 İki yère parçalanmış ğelbine baĥ!
- 15 Şèrgine baĥ, — sarı buğda etri tutub
ĥırmanları,
- 46 Unutmayın benim ölkem
- 47 Hele dünèn yalğız iken
- 48 Burulğandan çıĥarmışdır Avropanı.
- 51 Ğranitdir, monolitdir ğüvvetimiz!
- 52 Aç gözünü, diğgetle baĥ:
- 53 Bir sırada dayanmışdır,

- 16 Ğerbine baĥ, — bènzin ğoĥur tank,
teyyare mèydanları.
- 17 Şèrgine baĥ, — mektebliler ĥoş dilekle,
gül-çiçekle,
- 18 Dalğa-dalğa aĥıb gelir.
- 19 Ğerbine baĥ, — deliğanlı ğısaşçılar
- 20 Şapkasına faşist ĥaçı taĥıb gelir.
- 21 Şèrgine baĥ, — şè'r dèyir Hènrik
Hèynè,
- 22 Ucaldarağ tribunadan sağ elini.
- 23 Ğerbine baĥ, — uçururlar avtomatın
ğundağıyla
- 24 Onun meğrur hèykelini...
- 25 Almaniya!
- 26 Almaniya!
- 27 Èy Şillèrin, Bèthovènin ana yurdu.
- 28 «Müharibe istemirem!» — dèye ğışğır,
- 29 Bir ğolunu şikest èden zenciri ğır!

- 30 Èy Fransa!
- 31 Èy ilk defe yèr üzünde
- 32 Kommunarlar bayrağını ğaldıran èl,
- 33 Èy Beşere Didro kimi, Voltèr kimi,
- 34 Marat kimi oğul vèren ğehreman èl!
- 35 Silinmemiş pencereden
- 36 Kèçen herbin hisi hele.
- 37 Sağalmamış Fransanın
- 38 Yaralanmış dizi hele.
- 39 Vur düyülmüş yumruğunla, vur zirèhli
sinenle sen
- 40 Sene ölüm hökmü yazan ağaların
sinesinden!

- 41 Unutmayın, benim ölkem
- 42 Hele iki yaşındayken
- 43 Ğabardarağ öz dōşünü,
- 44 Darmadağın èlemiştir
- 45 Sizin on dörd cahangirin yürüşünü!
- 49 Onda 200 milyondü,
- 50 İndi daha milyardığ biz.

- 54 Èyni renge boyanmışdır
- 55 Moskvanın, Varşavanın bayrağları,
- 56 Phènyanın, Sofiyanın bayrağları,

- 57 Tirananın, Prağanın bayraqları...
 58 Hele, Pèkin, Şèrgi Bèrlin
 59 İki güçlü gârdaşdır bizim èlin.
 60 Ne rengdedir gör dünyanın heritesi:
 61 Moskvadan başlayaraq
 62 Dan yèri tek gızarmağda yèr küresi...
 63 Hansı zülmet boğa biler günü, ayı?!
 64 Hansı bomba yıha biler Èlbrusu,
 Himalayı!
 65 Èy ağalar, anlayın ki,
 66 Herb ètseniz bir de eger, hêç şüphesiz
 67 Çökecekdir sizin dünya
 68 Bu birliyin önünde diz!
 69 Yağanızdan tutub beşer
 70 Mehkemeye sürüyecek,
 71 Dünen Hitlèr faşizmini
 72 Nürènbèrge sürüyen tek!

Dèkabır, 1954

3. MÜGEDDES YOL

Yunan hâlgının ğehreman oğlu Nikos
 Bèloyannis'in ve yoldaşlarının parlağ hâtiyesine
 hesr edirem.

- 1 Gècedir... Lal gèce... Afina zülmet.
 2 Gètrandan ğaradır burda tebiet.
 3 Ènsiz bir küçeyle gèdir dörd mehbüs.
 4 Yarır ğaranlığı dörd yanar ulduz!
 5 Aparır onları nêçe fitnekar,
 6 Ellerde Amèrika silahları var.
 7 Yèriyir ortada merd Bèloyannis.
 8 Döyüşler pelengi, cavan mübariz
 9 Gèdir, yumruğunu düyünleyerek;
 10 Köksünde poladdan tökülmüş ürek!
 11 Sağında, solunda silahdaşları,
 12 Emel yoldaşları, iş yoldaşları.
 13 Hem derin gezeble, hem kinle gèdir,
 14 İnamlı, vügarla, temkinle gèdir.
 15 Gèdir Afinanın sarsılmaz oğlu,
 16 Satılmış vetenin satılmaz oğlu.
 17 Gèdir neveleri büyük Homèrin,
 18 Gèdir düşmenleri kralın, sèrin...
 19 Gèdir alçağlara alçalmayanlar,
 20 Kinli gözlerinde alov rengi var.
 21 Gèdir metin-metin dörd Yunan oğlu,
 22 Ürekler, şüurlar üsyanla dolu.

- 23 Hele ğaranlığıdır, olmayıb seher,
 24 Hele oyanmamış yuhudan şèher.
 25 Hele cinayeti kimse bilmeyir,
 26 Hele zeng sesleri eşidilmeyir.

- 27 Helelik mistèrler otağındadır,
 28 Amèrika sefiri yatağındadır.
 29 Kêçib miz dalına hele içmir o,
 30 Afina südünden şirin kakao.
 31 Yoğ! Yoğ! Verib nêçe ölüm fermanı,
 32 Yuhuda da soyur o, Afinanı.

- 33 Anadan, baladan, şèherden kenar
 34 Bir hendek yanında dayanır onlar.
 35 Eyilmir, dayanır şah Bèloyannis.
 36 Onları dörd yandan bürümüş polis.
 37 İşığın gözüne ışık salaraq
 38 Projèktor yanır ön terefde, bağ.
 39 Yığır var gücünü o Yunan oğlu,
 40 Balkan dağlarının ğehreman oğlu,
 41 Odlu gözlerinden kin yağa-yağa
 42 Ğabarmış döşünü vèrir gabağa.
 43 Yunan ğartalına bağıdıgca cellad
 44 Elinden az ğalır düşe avtomat.
 45 Açılır gülleler, dillendir silah.
 46 Artıg o dörd ürek vurmuyacağ, ah!
 47 Bağır Bèloyannis birden soluna,
 48 Yaralı dostunun girir goluna.
 49 Göyde düyünlenir dörd ğanlı yumruğ:
 50 — Biz veten yolunda helak olurug!
 51 Batan güneş kimi sarılır onlar;
 52 Yoğ! Yoğ! Bir-birine sarılır onlar.
 53 Meslek dostlarını süzüb son defe,
 54 Bağır Bèloyannis şimal terefe —
 55 İndi Moskvada açılır seher;
 56 Krèml ulduzundan ahan şefeğler
 57 Sönen gözlerine sanki vèrir nur,
 58 Afina göyleri ışığla dolar.

- 59 Seslenir gülleler... şarağğasağ.
 60 Köklü bir palıd tek yere aşaraq
 61 O son nefesinde dèyir: — Eger men
 62 Dünyaya gelseydım bir de yèniden
 63 Vetenim namine, elim namine
 64 Gètdiyim bu yolla gèderdim yène.

Bakı, 1952

4. ŞERGİN GÖZLERİ

Misirli Mehemed Osmanın gözünü çıharanlara

- 1 Sen èy hekim hêletli,
 2 Cellad ürekli alçağ
 3 Nêçe ğıyıp çıhardın

4 O cavanın gözünü?
5 Titreyib esmedimi,
6 Elini kesmedimi
7 Elindeki o bıçağı!?

8 Èy hekim gıyafeli,
9 Faşist ürekli alçağı!
10 O daş gelbin duydumu
11 Gözsüz yaşamağ nedir?
12 Bu dehşeti yazmağın
13 Özü bir faciedir!

14 Dèmek, bir de o, seher
15 Güneşe bahmayacağı.
16 Bir de sèvdiyi gızla
17 Sèyrana çıkmayacağı.

18 Görmeyecek yaz çağı
19 Coşub daşan Nili o.
20 Hırma ağaçlarıyla,
21 Yam-yaşıl palmalarla
22 Çiçeklerle, baharla
23 Bezenmiş sahili o,
24 Görmeyecek Nili o.

25 O, belke de bunların
26 Hamısına dözerdi.
27 Feğet dağlar boydadır
28 Onun başğa bir derdi.

29 Sizi öz gözlerle
30 Nişan alıb vurmamağ,
31 Çeyirtke tek gırmamağ
32 Ona bir derd oldu, bağ.

33 Cellad, esrler boyu
34 Alim panamasında,
35 Seyyah libasında siz
36 Şerği talan ètdiniz.
37 Şerği viran etdiniz
38 Seyyah libasında siz.

39 Yèter, redd olun daha!
40 Hālğ sarılmış silaha!
41 Daha sizin deyildir
42 «Sizin» Misir, «sizin» Çin.

43 Bu gün o ğan lekeli
44 Cerrahiye kürsüsü
45 Sabah ölüm kürsüsü
46 Olacağıdır sizinçin.

47 Yèter! Daha ne süngü,
48 Ne kelek, ne ölüm-ğan

49 Sizi çıharda bilmez
50 Tarihin mezarından!

1956

5. TAMAM DOĞMAYAN GÜNEŞ

M. Müşfiğin hatiresine

1 Sene şè'r yazıram önümde defter-
gelem.
2 Sene şè'r yazıram, güneş doğmayıb
hele...
3 Sene şè'r yazıram... èle bu dem,
ğardaşım
4 Hèç bilsen pencereinden ne görürem,
ğardaşım?
5 Buluda od vurubdur al-ğırmızı bir
şefeğ,
6 Ne göz doyur, ne gönül — nèce
gözeldir şefeğ.
7 Hèyhat! Şefeğ yoğ oldu, sèvincim de
yoğ olur,
8 (Köks ötürme, ğardaşım, sübh vahtı bu,
çoğ olur).
9 Şefeğ birden yoğ olur... Yoğ, yèniden
ğızarır!
10 Bağ, yène de o bulud ğızılıdır, ğızılı...
11 Sene şè'r yazıram, gözlerim o
şefeğde...
12 Sene şè'r yazıram, sözlerim o şefeğde.
13 Belke ğızıl mısrandır ğızıl şüa?...
fikirleş.
14 Yoğsa, èle özünsen tamam doğmayan
güneş?!

Moskva, 1958

6. ŞAİRİN CAVABI

Vurğunam me'nalı gözelliye men

Semed Vurğun

1 Bu, bir hatiredir — söyleyir eller:
2 Bir gün İstisuda şair — dèyirler
3 Çiçekli dağları sèyr eden zaman,

4 İpekler içinde mest, hüraman,
5 Dodağı boyalı, dili mezeli,
6 Ğaş atan, göz süzen meclis gözeli,
7 İşvekar bir hanım yanaşır ona;
8 Hefifce ğımışır, girerek dona.
9 Şair sèyr èleyir hemin afeti,
10 Görür ki, gözeldir boyu-ğameti.
11 Başında çiçekli, tor şlyapa var,
12 Boynunda mirvari — on iki ğatar,
13 Üstünde inciler, almazlar yanır,
14 Ağ buħağ altında ulduzlar yanır,
15 Rengden-rengə çalan zerli libası
16 Tavuza benzedir o servinazı.
17 Hənim sağ elini vurub bəline,
18 Nazla sığal çekib ipek təline,
19 Söyleyir: — A şair, her şe'rinde sen
20 Bu kend ğızlarını te'rifleyirsən.
21 Yazırsan, bəledir saf dodağları,
22 Heyatın həsnüdürlül gül yanağları.
23 Bes hanı? Bunlarmı senin dildarın?
24 Bunlarmı keklik tek seken ğızların?
25 Eyninde çit köynek, bəlinde kemer
26 Bu vaht işdən çıxan ğızlar, gelinlər
27 Gədirmiş destəylə bulağa sarı,
28 Dönüb sèyr èleyir şair onları.
29 Görür üst-başları tozlu olsa da,
30 Ğızıl gül sayrışır yanağlarında.
31 Gümüş saçlarına el çekib bu an,
32 Hənimə üz tutur o sade insan:
33 — Nəyleyim, indice Allahın altda,
34 Bir yağış tutaydı burdaca bizi.
35 Senin pudran, boyan, yağın gədəydi,
36 Onların üstünün-başının tozu.
37 Yağış ara vərüb güneş doğanda
38 Esl gözəl kimdir — görərdik onda.
39 ... Ğayıdır çadıra hənim pəşiman.
40 Şairse ğızların ğağğılıtsından
41 Zövg alır, bığaltı ğımışıl gülür,
42 Üzündən senətin nuru təkülür.

Bakı, 1956

7. SEMED VURĞUNA

1 Həş bir nəğmə ğoşum, deyirem, ona!
2 Bu an dile gelir sinəmdə ürek:
3 Vurğunun hağğında şe'r yazmağa
4 Vurğunun özü tək bir şair gerek!

5 Yəne de yaz gelir... Gülür aran-dağ,
6 Ağaclar gül açır, bağlar dümağdır.
7 Çaylar sese düşüb ahır şağğaşağ,

8 Èle bil, dağları uçuracağdır.
9 Elvan çiçəklərə şəh düzür duman,
10 Şairim, gör nəce səfalı çağdır.
11 Ènek derelərə, gül dere-dere,
12 İndi çölde güllər ğucağ-ğucağdır.
13 Çimib yaz şəhinde ter benövşələr,
14 Ğırmızı lələlər sanki bayrağdır.
15 Senin de senətin bu çöllər kimi
16 Gənişdir, elvandır, həşdur, parlağdır.
17 Gədək... Döysün bizi bahar yağışı,
18 Senin ki, oylağın arandır, dağdır.
19 Çobanlar fərmada elini sıhsın,
20 Dəsinlər, ne gözəl, əziz ğonağdır.
21 Kasada süd vərşin sənə kürd ğızı,
22 Burda abi-həyat daha nahağdır.
23 Çıh güllü dağlara, söz ğoşa-ğoşa,
24 Sinəndə ordənin, — Ləninlə ğoşa!

25 Yəne üz-üze dur aşığ Şəmşirle,
26 Səsin obalara èllərə düşsün.
27 Basanda bağrına sədəfli sazı,
28 Ğelbinin sədəsı təllərə düşsün.
29 Bürüsün yaylağı alğış səsləri,
30 Bu əvaz dağlara, çöllərə düşsün.
31 Gül-çiçək səpendə başına ğızlar,
32 Gözün çiçəklərə, güllərə düşsün.
33 Tezə mahnılar de, yazıb köçürək,
34 Varəğlar ellerdən-ellərə düşsün,
35 Diller əzberidir senin hər sözün
36 Ğoy yəni sözlərin dillərə düşsün.
37 Tutsun yər üzünü şərəfin, şanın,
38 Èy böyük şairi Azərbaycanın!

39 Sən tək bizimmisen? Həyir, şairim,
40 Səvir Ruslar sənı, Ğazağlar sənı.
41 Uzağ Sağalində əzberdən bilir
42 Boylu ğalstuklu uşağlar sənı.
43 Amadu, Həruda, Arağon, Hikmet...
44 Açıl kitabını, varəğlar sənı.
45 Eger yolun düşsə Tebriz èline,
46 Ağ saçlı analar ğucağlar sənı.
47 Söyle, kimdən aldın bəle ğüvvəti,
48 Dağamı dönderdi bu dağlar sənı?!
49 Gözümü açandan, gördüm həyatda
50 Şair ordusuna bayrağdar sənı.
51 Èy mənım hağğımın Səmed Vurğunu,
52 Èy sənət ustadı, sənət vurğunu!

Bakı, 1956

8. BÖYÜK GÜNLER BAYRAĞI

1 Genclik ayı, sevgi ayı, bahar ayı —
2 Coşgun sesli, gız nefesli gözel mayı
3 Biz sevirik. Vetenin her bucağında
4 Serin, derin derelerin gucağında
5 Sahilsiz bir umman kimi dalğalanan

6 Zemiler de sevir mayı,
7 Kendimize etir yayır
8 Göy sünbüller — aḥşam-seher.

9 Budur, yène sübh açılır,
10 Nur saçılır dağa-daşa,

11 Sıldırımlı gayaların sinesinde
12 Parçalanır zümrüd sular dağa-daşa,
13 Çıhır hınalı keklikler yuvasından
14 Ğağğıl-daşa-ğagğıl-daşa...

15 Ne gözeldir dağ yerinin may seheri,
16 Bahar etri çulğalamış dereleri.
17 Budur, neğme dèye-dèye,
18 Kend yolundan bir deste gız
19 Yüyürüşür göy zemiye.
20 Üreklerde coşgun heyat dilekleri,
21 Çırmalanır gözellerin bilekleri.
22 İşleyerek bizim gızlar şirin-şirin,
23 Çekir alağ otlarını

24 Arasından sünbüllerin.

25 Be'zen sütül yemlik tapıb
26 Uza darken bir-birine,
27 Güle-güle baḥır onlar
28 Gömgöy olmuş ellerine...
29 — Ay gız, Cèyran,
30 Yenedemi ona çiçek toplayırsan?
31 — Kime?
32 — O de!.. Güya həc ne başa düşmür,
33 Ay deli, sen
34 Özün èle gül-çiçeksen.
35 Az yığ ona bu güllerden, besdir, yèter.
36 İşinde ol, bayrağımız elden gèder,
37 Bu sözlerden hamı gültür, Cèyran
gülmür,

38 Gız pert olur.

39 Atır yère elindeki çiçekleri,
40 Yanagları ganla dolur.

41 — Ay ölesen seni, Ğırçın,
42 Ğızı yaman utandırdın.
43 — Ahı niye? Düz demirem?
44 Ğaşlar ğara, gözler ğara.
45 Ağız-burun findığ kimi;
46 Kim ne dèyer bèle yara?!
47 Vacibdir ki, gül de yığsın eteyine?
48 Ğah-ğah çekib gülüşürler gızlar yène
49 Çekib yèrden boz gangalı, sarmaşığı
èhtiyatla
50 İşleyirler dèye-güle,
51 Hoş söhbetle, zarafatla.
52 Yaḥınlıgda, tepe üste —
53 Sosyarişın al bayrağı
54 Dalğalanır asta-asta.

55 Baḥıb doğma kendimizin
56 O utancağ gözeline,
57 Baḥıb onun alağ çeken,
58 Dünyamızı ğurub tiken

59 Merd eline

60 Dèyirem: — Sen
61 Cèyran bacı, beḥteversen!

62 Sen dünyanın en sevimli
63 Ölkesinde yaşayırsan!
64 Partiyamın kommunizme apardığı

65 Bir bayrağı

66 Sen bu bahar seherinde
67 Öz zeminde, öz başının üzerinde

68 Daşıyırsan!..

69 Bu bayrağın rengi aldır,
70 Ğaldır! Ğaldır

71 Bu bayrağı yükseklere

72 Mèhriban gız,
73 Bil ki, yalnız

74 O bayrağın şefeğiyle açılacağı
75 Bizim böyük sabahımız!

Bakı, 1953

9. DOSTLUĞ

1 Seninle dost olandan
2 Sanıram ki, sefalı,
3 Göynu bahar havalı
4 Bir dağ başındayam men.

5 Bir insan olduğumçun
6 Feħr èdirem men indi —
7 Sanki dünya benimdi,
8 Ucadayam güneşden!

9 Seninle dost olalı
10 Yere-göye sığmadım.
11 Dolaşdım addım-addım
12 Ulduzlar dünyasında!

13 Ayağım büdreyende
14 Tèz yapışdın golumdan,
15 Özümü gördüm bu an
16 Gözünün aynasında!

17 Arşimèdin niyyeti
18 Gözelce de, ebedi
19 Ayrı alemde gezdi
20 İstinad nöğtesini

21 Mene èle gelir ki,
22 Tutsam senin elinden,
23 Çiynimle galdıraram
24 Bütün yer küresini!

Moskva, 1958

10. HEZER

1 Göy çoħları dèyinsin: mazutludur,
ğaradır
2 Menim sevdiyim deniz.
3 Beli, senin gapğara sahil daşların bèle
4 Mene ezizdir, eziz!
5 Üzür mazut damlası, üzür mavi
sullarda...
6 Men baħıram lal kimi.
7 Damda mene görünür — ala gözlü bir
ğızın,
8 Üzündeki ħal kimi.
9 Dèyin, nèce sèvmeyim men bu sèvdaı
ğızı,
10 Bu reğgase gözeli?
11 Dèyin, həc mümkünmü bu — həc
mümkünmü sèvmemek

12 Ğara ħallı Hezeri?!
13 Başımın üzerinden gelib keçsin göy
iller...
14 Bahar olsun, ğış olsun!
15 Göy benim de saçlarım köpüklü bir
lepen tek
16 Bir gün ağarmış olsun!
17 Sèveceyem men seni — senin özün tek
böyük,
18 Telatümlü eşğ ile.
19 İşdir, sorağlayaraq meni aħtaran olsa,
20 Gelsin ğumlu sahile...

Bakı, 1956

11. O DAĞLARDA BOY ATDI...

1 O, dağlarda boy atdı!
2 Onu be'zen şiddetli ıldırım şağğıltısı,
3 Be'zen de bir kekliyin ferehli ğağğıltısı
4 Yuħusundan oyatdı!
5 O, dağlarda boy atdı...
6 Burda bir çoban kimi
7 O, öyrendi gör neyi:
8 Güllerden — zerifliyi,
9 Ğayalardan — sertliyi!
10 Ona gör neler dèdi neğmesinde şelale:
11 — Menim kimi gurla sen!
12 Èle cavan yaşından
13 Bu daşların başından
14 Aħ, tökül ğürurla sen!
15 Menim kimi gurla sen!
16 Ancağ bahar yèlleri ona başğa söz
dèdi,
17 Dèdi: — mene oħşa sen,
18 Çiçekleri, gülleri
19 Öz elinde oħşa sen...

20 Bağlasalar elini,
21 Nefesinle oħşa sen.
22 Yalnız mene oħşa sen!
23 Ona neler dèdi gör dağ ğartalı
semadan:
24 — Sen de düşmenin üste
25 Menim kimi gelesen.
26 Menim kimi enesen,
27 Menim tek yükselesen!
28 Ancağ başğa söz dèdi ona yaralı
cèyran,
29 Öz doğma sürüsünden ħeyli aralı
cèyran:
30 Anandan ayrı düşsen, benim kimi
mele sen...

31 Sen anana çatarsan, benim kimi
 melesen.
 32 Menim kimi mele sen...
 33 ... Ğulağ vèrdi o cavan:
 34 Nèçe nefes, nèçe ses,
 35 Biri yüksek ğürurlu,
 36 Biri necib, müğeddes...
 37 Ğulağ vèrdi o cavan,
 38 Bu sesleri dinledi.
 39 Tufan kimi gurladı,
 40 Kaman kimi inledi...
 41 O, dağlarda boy atdı.
 42 Dağlar onu özünden min dağ ğeder
 yuğarı
 43 Bir zirveye ucaltdı!
 44 İndi bir alimdir o,
 45 Dostum — hemdemimdir o.
 46 Yène de evvelki tek
 47 Gètdiyi — dağ yoludur.
 48 Üreyi min kitabla,
 49 ve ğulabla
 50 doludur!
 51 O, dağlarda boy atdı!
 52 Onun coşğun ğelbinde
 53 İnceliyi, sertliyi
 54 Heyat èkiz yaratdı.
 55 O, dağlarda boy atdı!..

Moskva, 1958

12. BADAM AĞACI

1 Seher-seher girdim bağa,
 2 Èle bil ki, gelin ğeden
 3 Bir ğız gördüm.
 4 Onu hüsnü-gözelliğinde
 5 Yalğız gördüm.
 6 Açılmışdı leçekleri,
 7 Özü ğeşeng, etri hoşdu.
 8 Ağ çiçekli o budaglar
 9 Büllur şehde yuyunmuşdu.
 10 Èy dost, bilsen ne gözeldi
 11 İyili, tüklü tumurcuğlar.
 12 Mèh deydikce açılışan
 13 Bahar yüklü tumurcuğlar...
 14 Ğızıl ğüneş tebiye
 15 Şehavetle nur yayırdı.
 16 Tumurcuğdan asılan şeh
 17 Şefeğlenib parlayırdı.
 18 Min zövğ ile, min hezz ile

19 Hèyli bağdım o gözele.
 20 Onun göyçek gözlerinden
 21 Sèvinc yaşı — şeh damlası
 22 Ahıb gile-gile geldi.
 23 Sanki birden ğülümseyib
 24 Dile geldi,
 25 Dèdi: — Söyle ne gezirsen
 26 Bağda bèle bèkar-bèkar?
 27 Bahar gelir, yèni bahar!
 28 Dèdim: — Yağşı, ne olsun ki,
 29 Bahar gelir?
 30 Dèdi: — İnsan üreyine
 31 En zerif duyğular gelir!
 32 Bahar gelir!
 33 Çıh yoluna,
 34 Gir ğoluna...
 35 O ğonağı leyağetle
 36 Pişvaz èle.
 37 Olmaz bèle!
 38 Dèdim: — Hèç ne anlamıram.
 39 Dèdi: — Onda yağşı dinle —
 40 Bu oyanan çöllere sen
 41 Yèni can vèr nefesinle.
 42 Ğuyularda ğulab kimi
 43 Temiz su var.
 44 Matorları işe salıb
 45 Bağ suvar.
 46 Ağaçların dilberini
 47 Ğazıb yumşalt,
 48 Tenekleri talvara at.
 49 Teze arğ çek,
 50 Teze ğül ek.
 51 Èle èt ki, bu bağlarda
 52 En lezzetli nübar olsun.
 53 Bu Abşeron adasında,
 54 Buruğların arasında
 55 Nergiz olsun, lilpar olsun,
 56 Bahar da ğoy bahar olsun.
 57 Men dinleyib bu sözleri
 58 Bağdım badam ağacına.
 59 Bağdım onun başındaki
 60 Gözelliğin ağ tacına.
 61 Hèç bilmedim o sözleri
 62 Burda mene kim dèdi, kim?
 63 O badammı, bu baharmı,
 64 Yoğsa èle öz üreyim?!

Bakı, 1957

13. MENE NELER DÈDİ TURACIN SESİ

1 Meni ilk ğarşılayan
 2 Turacım oldu demek.

3 Doğma kende gelmişem
4 Oğuyur evvelki tek.

5 Göresen bilmirmi o,
6 Dinleyen tek o sesi
7 Üz-gözümə toğundu
8 Uşağlağın nefesi.

9 Çil turacım bilmirmi
10 Bu èlde bir gız vardı —
11 Men onunla oynardım,
12 O, benimle oynardı...

13 El-ele yüyürerdik,
14 Nefesini duyardım.
15 Ğara böyürtken ile
16 Üzüne Ğal goyardım.

17 Zoğlu yèmlik yığardığ
18 Çıhıb bu yal-yamaca,
19 Turac kimi kaçardığ
20 Turacların dalınca.

21 İndi hani o gözəl?
22 Dèyirler ki, erdedir.
23 Ah, o Ğalğan dumanmı
24 Ya arada perdedir?!

25 İndi onun öz gızı
26 Teze bir nefes duyur.
27 Oğlu var ki, gızların
28 Çenesine Ğal goyur.

29 Dèyin, meni o Ğuşmu,
30 Ya o günler sesledi!
31 Gören turac bilirmi
32 Nedir insan hesreti!

33 Gülüm! Daha Ğıyma ki,
34 Gelib sene söz dèyem.
35 İndi men Ğuş diliyle
36 Gerek seni sesleyem.

37 Eger hemen o gızsan,
38 Lap yuğudan durarsan.
39 Èle Ğuş dilile de
40 Meni anlar, duyarsan.

41 Bağ, budur Ğışğırırım,
42 Gör ne dèyir bu seda:
43 Dat-dada-dat-dada!
44 Dat-dada-dada-dada!!!

Moskva, 1958

14. ANA MEKTUBU

1 Ana, Ğurban olum sene, ay ana!
2 Aldım mektubunu yène, ay ana.
3 Oğuyub ne Ğeder sèvindim, bilsen!
4 Ana, bilirem ki, bu mektubu sen
5 Özün yazmamısan.

6 Ah, yazığ Ğadın!

7 Ağı neyleyesen, yoğdur savadın.
8 Kimese yalvarıb,

9 Ğurban olumla.

10 Başına dönümle, Ğadan alımla
11 Yazdıra bilmisen, yeğın ki, bunu.
12 Ana, eziz ana, senin ruhunu,
13 Senin saf eşğini, mehebbetini,
14 O ana Ğelbinin heraretini
15 O adam belke de vère bilmemiş.
16 Ğelbini, gözünde göre bilmemiş.
17 Bu mektub yazılıb Ğurtaranacan
18 Sen neler çekmisen hele, ana can!
19 Kağıza bir azca leke düşdümü,
20 Varağ ezik oldu, ya sürüşdümü,
21 Mürekkeb Ğurtardı, Ğelem cızdımı,
22 Yazan setirleri eyri yazdımı,
23 Nane yarpağı tek üreyin esmiş.
24 O zerif ruhunu fikirler ezmiş,
25 Mektuba zillenmiş Ğemli gözlerin,
26 Üreyinde Ğalmış ürek sözlerin.
27 Èle hemin çağda belke, ana can
28 Teze bir den düşüb saçlarına, den.
29 Bèş-on değigelik heyecanından
30 Belke de nèçe il Ğocalmısan sen.
31 Poçta Ğaçmağını dèmirem hele,
32 Elin ese-ese almısan bunu.
33 Èle bil Ğutuya goynundan dèyil,
34 Ğelbinden çıkarıb salmısan bunu.
35 Çoğları belke de diğget etmemiş
36 Sen niye Ğımışıb o dem Ğülmüsen:
37 Mektubun hèç mene gelib yetmemiş,
38 Yadıma, ay ana, özün gelmisen!
39 Açılıb Ğarşımda könül defteri,
40 Bèle bir nè'metden men nèçe doyum?
41 Senin gözün bağar bu setirleri
42 Ğoy öpüm, gözümün üstüne Ğoyum!
43 Ana, Ğurban olum, sene, ay ana.
44 Mektubun Ğanaddır mene, ay ana.
45 Èşit, şair oğlun bu gün ne dèyir:
46 Ana mektubudur en letif şè'r!
47 Savadsız olsan da, inan buna sen:

48 Heyatda en böyük müellimimsen!

Moskva, 1958

15. O MARAL KİMİ, O ĞARTAL KİMİ...

1 Maral bahdı dörd yana,
2 Ne göl, ne çay göründü.
3 Maral çaçdı, ne çaçdı —
4 Maral cèyrana, döndü!
5 Èşitmişdi: uzağda
6 Buz çeşme çağlayır.
7 O, gözeller gözeli,
8 Bulağlar bulağıdır!
9 ... Bir mèseden keçende
10 İlişib budağlara,
11 Şahelenmiş buynuzu
12 Çatladı da bu ara.
13 Gözlerinden süzülen
14 Acı yaşı udarağ,
15 Aılır o buz bulağa
16 Gelib çatdı bir sabah.
17 Yanan dodağlarını
18 Sııdı o serin suya.
19 İçdikce, gözlerinde
20 İşığlandı bu dünya!
21 Bayağkı yad tebiet
22 İndi doğma göründü.
23 Maral özüne geldi, —
24 Maral marala döndü!

25 Ğartal uçdu yuvadan...
26 Èşitmişdi: bir dağ var —
27 O zirveye ucalan
28 Güneşe de ucalar!
29 Gerib ğanadlarını
30 Göy üzünde vügarla
31 Gah çovğunla öleşdi,
32 Gah da külekle, ğarla!
33 Dolu aman vermeyib
34 Göy atsa da daş ona,
35 Bir ğıy vurub şığıdı
36 Hemen dağın başına!
37 Dünya teze işığda,
38 Teze nurda göründü.
39 Körpe ğartal o günden
40 Esil ğartala döndü.

41 Menim de bu başımda
42 Bir heyat sèvdası var.
43 Èy sineme sığmayan
44 İdèyalar! Arzular!
45 Can atıram men sene

46 Senin öz balan kimi.
47 Buz bulağın eşğile
48 Dağlar aşan o maral,
49 Ucalmağ sevdasıyla
50 Ğanad çalan ğartal
51 Coşğun könlüm dèyilmi?

Moskva, 1958

16. SENET ÈŞĞİ

Rus menzere ressamı Vasilyevin hatiresine

1 Ğarşısında molbèrti,
2 Elinde de fırçası,
3 Üreyinde, gözünde
4 Bir şe'riyyet dünyası.
5 Dörd yanında boylu şam,
6 Ağcağayın, osina...
7 O, vurulsun hansına,
8 Vurulmasın hansına?
9 Dağ cüsseli palıdın
10 Budağında ğırov-zer.
11 Yarpağ var — lumu rengli,
12 Yarpağ var — nara benzer.
13 Hele soyuğ güneşin
14 Ğızılı şüaları —
15 Yarpağlar arasından
16 Süzülen şüaları...
17 Bulud geldi üfüge!
18 Tebessümle o baılır!
19 Yeğın mèse dalında
20 İndi gur yağış yağır.
21 Şimşek çaçdı bir anlığ!
22 Alğış böyük senete —
23 O ani bir gözelik
24 Döndü ebediyyete!
25 Lakin ona fikir vèr:
26 Canı nèce üzölmüş.
27 Ürek güneş tek yanır,
28 Bedense bum-buz olmuş!
29 Eyninde köhne pencek
30 Nèce yèrden yamağlı.
31 Soyuğ ğana işleyir,
32 Soyuğ eli bıçağlı!
33 O èvdeki işlesin?

34 Hanı otağ, hanı yèr?
35 Tebiete sığınmış,
36 Tebiet de bèledir!

37 Ancağ gör ne seslenir
38 O ğansız dodağında:
39 — Doğma Rus tebieti
40 Hoşbehtem ğucağında!

41 Göresen bilirmi o.
42 Ağı illerden beri
43 Arı şanı kimidir
44 Veremli ciyerleri!

45 Yoğ, o, bunu düşünmür,
46 O, işleyir, yaradır.
47 Üreyinin odunu
48 Gör nêçe renge ğatır!

49 O, bilir ki, solsa da
50 İndi özü hezan tek,
51 Onun hezan tablosu
52 Min-min bahar görecek.

Moskva, 1958

17. ÜÇ YARPAĞ

1 Èloğlu, èloğlu, ruhuna ehzen
2 Ne yağı hediye getirmisen sen!

3 ... Èy kehreba rengli tenek yarpağı,
4 Haralar yène gör üzümè ğüldü.
5 Selyanda sübh çağı gezdim bir bağı,
6 Ğızıl salhımların şèhi töküldü.

7 Ğızıl gül yarpağı, görürsen özün
8 Ana Moskvada indî payızdır.
9 Bizimse Göy gölün, doğma Kepezin
10 Èle payızı da başğa cür yazdır.

11 Hele tünd ğırmızı çınar yarpağı!
12 Sanki ğan damacağ al yanağından.
13 Dè görüm, nêcedir Kürün ğırağı
14 Nêcedir bülbüllü, sünbüllü Muğan?

15 Üç yarpağ! Üç yarpağ! Onlardan biri —
—

16 Ana torpağımın şirin barıdır.
17 Biri — vetenimin nefesi, etri,
18 Biri de — eyilmez, şağ vuğarıdır!

Moskva, 1958

18. SENİN BAĞINDA

1 Heyetde gezirem yène, ay ata,
2 Güller o güllerdir, lekler o lekler.
3 Az ğalib èyvânın başına çata
4 Elinle ekdiyin cavan tenekler.

5 Bu hemin yarpızdır, — yarpağında
şèh,
6 Bu da hemin mihek, hemin gülşebbu.
7 Deydi üz-gözümè etirli bir mèh,
8 Belke de mèh dèyil, nefesindi bu.

9 Bağıram diğgetle burda her şeye,
10 Mene èle gelir lap indice sen
11 Ay Helil, bir kasa su getir — dèye
12 Meni bağ dalından sesleyeceksen.

13 Ata, sen doğrudan canlı şè'rdin,
14 Lap aydın görünür mene indi bu.
15 Bağıb bu göy bağa gör ne dèyirdin:
16 — Menim göy cilidli eserimdi bu.

17 Beli, yaradırdı senin de elin,
18 Bağ o göyler delen boylu çınara.
19 Cismin torpağdadır, feğet emelin
20 Seni ğaldırmışdır asimanlara!

21 Şè'rinin rengidir gördüyüm rengler,
22 Sözün — mèvvelerdir, mèvven
şirindir,
23 Cergeyle ekilmiş elvan çiçekler
24 Senin yazılmamış setirlerindir.

25 Senin nergizini, senin naneni
26 Gelinler toy günü destelemişdir.
27 Senin sözlerini, senin neğmeni
28 Bülbüller gül üste bestelemişdir.

29 Bu hemin yarpızdır, — yarpağında
şèh,
30 Bu da hemin mihek, hemin gülşebbu.
31 Deydi üz-gözümè etirli bir mèh,
32 Belke de mèh dèyil, nefesindi bu...

Bakı, 1958

19. ĞIZIL SALHIMLAR

1 Ata göz dikmişdi oğul yoluna,
2 Oğluydu ğüc vèren onun ğoluna.
3 Seher de, ağışam da işleyib her ğün
4 O, bağ bècerirdi bir niyyet üçün.
5 Yayın orta ayı yetişdi pişraz —

6 Gileler sulandı, saraldı bir az.
 7 Salhımlar reng aldı kehreba teki,
 8 Hamı bu nübardan lezzetle yedi.
 9 Osa nişanlayıb üç-dörd teneyi,
 10 — Siz Allah, bunlara deymeyin —
 dedi.
 11 Dolandı onların başına her gün,
 12 Gah sağına kèçdi, gah da soluna.
 13 Hèç kes gınamadı onu bununçun,
 14 Ata göz dikmişdi oğul yoluna.
 15 Gözledi, gözledi, hëyli gözledi,
 16 Uçan durnalar tek günler ötüşdü.
 17 Ancağ o dözse de, ğuşlar dözmedi
 18 Salhımlar didildi, gileler düşdü.
 19 Yayın ahır ayı ağşanı deydi,
 20 Kışmışı, Derbendi yère baş eydi.
 21 Dèdiler: «Gözleme», yène gözledi,
 22 Fikrinde oğluyla her gün görüşdü.
 23 Ancağ o, dözse de, zaman dözmedi.
 24 Sonuncu yarpağ da saraldı, düşdü...
 25 Bir gün mektub geldi oğlundan ona:
 26 «Ata can, könlünü göy sıhmasın gem!
 27 Başım ğarışığdır, senin yanına
 28 Hele bu yahında gele bilmerem.»
 29 O, yène pozmadan öz ğerarını,
 30 Tenekde ğorudu arzularını.
 31 Kiseler ğoyardı: balaca, ğeşeng
 32 Ğızıl salhımları gör neye saldı.
 33 Sanki öz oğlunun ellerini o,
 34 Üşümesin dèye elceye saldı.

Bakı, 1959

20. HAYIF, ATA, SEN GÖRMEDİN...

1 Bu ğeçe göylere bağıdığım zaman,
 2 Seni hatırladım, birden, ata can,
 3 Yoh, yoh düz dèmedim bu cümleli
 men,
 4 Ahı sen hemişe hatirimdesen.
 5 Ah, o sakit èyvan, o serin ağışam...
 6 Yanırdı semada minlerle ağ şam.
 7 Tebiet sevdalı, asıman ğeşeng,
 8 Her ahan ulduz da odlu bir fişeng.
 9 Buludlar ğoynundan sıyrılanda ay,
 10 Elinde tutduğun mürebbeli çay
 11 Gümüşü reng alıb şö'le vèirdi.
 12 Güller de etrini güle vèirdi...
 13 Ata, yadımdadır bağıb semaya
 14 Dèdin: — Bu ulduza, — dèdin — bu
 aya,
 15 Bu nurlu göylere oğul, fikir vèr,
 16 Ne ğeşeng yaranmış bu dünya, bu yèr!
 17 Ne ğeşeng yaranmış! — dèyerek tekrar

18 Göylere üz tutdun... Göyler sèhrikar,
 19 Ulduzlar esrarlı göründü sene.
 20 Sığındın göylerin ülviyyetine!
 21 O gün uzun çekdi mübahisemiz,
 22 Fikirler toğuşdu, söz-söze geldik.
 23 Olsağ da doğmaca ata-oğul biz,
 24 İki dünya kimi üz-üze geldik!
 25 Dèdin ki, insanın ğürdeti varsa,
 26 Bu nurlu göylere goy el uzatsın.
 27 Bu saysız-hesabsız ulduz içinde
 28 Barı birce dene ulduz yaratsın.
 29 Ata, عزیز ata, mèhriban ata,
 30 Bu yanan ğelbimi dinle, can ata!
 31 Hayıf! Ğovuşmadın sen bu günlere,
 32 Bu şe'ri yazarken men bu sübh vahtı,
 33 O arzu etdiyim ulduz, belke de
 34 Senin mezarının üstünden ağıdı...

Moskva, 1958

21. NE GÖZEL YÈRLERİ ĞORUMUŞDUR O...

1 Sağı demir yolu, solu mēşelik,
 2 Ortada sefalı Pèrèdèlkino.
 3 Bu ğeşeng yèrlere yolum düşeli,
 4 Mene öz èlim tek عزیز oldu o.
 5 Mēşeler dalından güneş çıhanda,
 6 Èle bil hardasa mēşeler yanır.
 7 Sanırsan bir ğızdır ağcağayın da,
 8 Çiyninden ğırmızı yaylığ sallanır.
 9 Burda dostlar ile sēyre çıhmışam,
 10 Göbelek dōşürüb, moruğ yığmışam.
 11 Ohşayıb saçımı seherin mēhi,
 12 Yuyub ayağımyı güllerin şehi.
 13 Ğışda ğurşağacan ğar düşen zaman,
 14 Hizekden yihılmağ olubdu pēşem.
 15 Ğızlar ğağğıldaşıb gülüşen zaman
 16 Pert olmayım dēye men de ğülmüşem.
 17 Ğırmızı salhımlı ryabinalar
 18 Meni celb èleyib üstünde ilk ğar.
 19 Keçdiyim yèrlerde izim ğalıbdır,
 20 Yène tebietde gözüm ğalıbdır...
 21 Ancağ ne gizledim, bu yèrlerde men
 22 Be'zen tutulmuşam, ah da çekmişem.
 23 Ruhumu ğüldüren o çöl, o çemen
 24 Oyadıb könlümde gizlice bir ğem.
 25 Bağımışam bir güle, köks ötürerek

26 Dèmişem: gör nèce gızıl reng alıb?
27 Kim bilir, belke de ondakı al reng
28 Atamın ğanıdır, o çağdan ğalıb?

29 O, burda benim tek gül etri dèyil,
30 Uddu cebhelerin barıt iyini.
31 Onun bu yèrlere ayağı deyib,
32 Öpmek isteyirem hêr çiçeyini.

33 Atalar! Atalar! Èy merd atalar!
34 Siz verib bu yèrde çiyn-çiyine,
35 Yağın goymadınız murdar elleri
36 Lèninin müğeddes mavzolèyine!

37 ...Sèyrana çıkmışam men seher-seher
38 Yèrler gül nefesli, göyler temizdir.
39 Atamın al ğanı ağan bu yèrler
40 Ata yurdum geder mene ezizdir.

Moskva, 1958

22. TEBESSÜM

1 Atama üz tutub bir gün ferehle
2 Görün ne söyledim zarafatyana:
3 — Ata, gel özün de, è'tiraf èle,
4 Dünyada her şeyden şirindir ana!

5 Hanı èle şair, èle bir ressam
6 Dilinde gezmesin ananın adı?
7 Èşidib bu sözü anam sevindi:
8 Gülen gözlerinde şefèğ parladı.

9 Atamsa el vurub onun çiyine,
10 Dèdi: — Bahar gülün, gûlbaharındır.
11 Ay oğul, bend olma èle şeylere,
12 Èle analar da atalarındır!

Bakı, 1958

23. SİZİN MAVZOLÈYİNİZ

1 Elimde bir deste gızıl gül, nergiz
2 Yanına gelmişem, yène, ay ata.
3 Dalmışam bayağdan sessiz-semirsiz
4 Bu yèr altındakı bir kainata.

5 Torpağlar — yorğanı, daşlar —
balıncı,
6 Burda halğımızın min oğlu yatır.
7 Başının altında Misri ğılıncı,
8 Yanında Ğıratı, Koroğlu yatır.

9 O gebr daşına hekk olunan tar

10 Yeğın ki, güzel bir senetkarındır.
11 Belke ayağ altda iten o mezar
12 Saraylar yükselden bir mè'marındır.

13 Gülüstan yaradan o bağbana bağ,
14 İndi üzerinde bir gül de yoğdur.
15 Bir sözü min ğelbe od salana bağ,
16 İndi yatdığı yèr nèce soyuğdur.

17 Bir daşın dalında orağ şekli var,
18 Bu, ot çalanınmı, den sepeninmi?
19 Semeni rengdedir üstdeki otlar
20 Bir vaht göyertdiyi zemiler kimi.

21 Senin de güzarin bu yère düşdü.
22 Sen ki, mühasibdin... gel bir düşünek:
23 Ömrünün illeri bir-bir ötüşdü
24 Çekdiyin sayğacın daneleri tek.

25 Bu gün üstünüzde tökme hëykeller,
26 Mermer abideler görmesem de men.
27 Yüksek durmusunuz yèrle göy geder —

28 Şöhretten, çelengden, abidelerden.

29 Bu ğara torpağda böyükdür me'na,
30 Ürek gör dil açıb bu gün ne dèyir:
31 Sizin elinizle yaranan dünya —
32 Èle sizin üçün mavzolèydir.

Bakı, 1958

24. ÖVLAD HESRETİ

1 Hele gelmemişsen bu dünyaya sen,
2 Gel, balam, gözlerim yolunda ğalmış.
3 Sene vurulmuşdur atan indiden,
4 Seninçin indiden o, her şey almış.

5 Gel, balam, ğuş kimi sen èle cık-cık,
6 Dinleyib sevinek men de, anan da.
7 Biz sene ğeşengce paltar tikerik,
8 Hedik bişirerik diş çıkaranda.

9 Seni öz elimle özüm bezerem,
10 Başına göyaram güllü papağı.
11 Çiçe köyneyine sedef düzerem,
12 Sene öyrederem addım atmağı.

13 Gel, gel, ata eşğim gülsün gözünde,
14 Her seher elimle saçın daransın.
15 Gel, mene manè ol şe'r yazanda,
16 Könlümde teze bir şe'r yaransın.

17 Dè mirem, dünyada şanı-şövketim,
18 Ya dövletim olsun, ya varım olsun.
19 Dèyirem, senin tek bir seadetim,
20 Senin tek güneşim, baharım olsun!

21 Sabah — işğıldır, sabah — güneşli,
22 Ancağ her sabahın öz sabahı var.
23 Birine çatsan da, o biri müşkül,
24 İnsanı gözlemir anlar, saatlar.

25 Menimse böyükdür eşğim, dileyim,
26 Dünyadan dünyaca umacağım var.
27 Bir gör neler dèyir çoşan üreyim:
28 Mene gışmet olsun bütün sabahlar!

29 Menim bu arzuma gel kömek èle,
30 Sèvinim, ay gızım, ay oğlum men de.
31 Bala nefesiyle, bala sesiyle
32 Heyatda yèniden doğulum men de...

Moskva, 1958

25. ÖMR ÈDEYDİK DAĞLAR ÇEDER...

1 Hetrin ğar istese, dağlara dırmaş,
2 Düşsen gül eşğine, gediklerden aş.
3 Könlün şè'r istese, çayları dinle,
4 Lepeler danışar özünle seninle.
5 İnce bir musığı eşğine düşsen,
6 Fere kekliklerin sesine dal sen.
7 Burdadır en güzel ressam, bestekar,
8 Tebietden büyük senetkarmı var?!
9 Sallanır ğayadan lüle-lüle buz,
10 Damcılایb düşür su ulduz-ulduz.
11 Laleler içinde ğızarır dere,
12 Gelir kürd ğızları gül dere-dere,
13 Onları ap-aydın gördüyü üçün,
14 Güneş de göylerde sèvinir bu gün.
15 Bağırsan her yanda çiçekli yazdır.
16 Amma könül dèyir: hele bu azdır!

17 Yazda bu yerlerde gelhagel olur,
18 Her bulağ üstünde meclis gurulur.
19 Düzülür yan-yana ağ-ağ çadırlar,
20 Çadırlar dağlara addım atırlar.
21 Seher kaman sesi, ahşam nèy sesi.
22 İki sèven ğelbin helvet busesi,
23 Geceler bulağda gizli çimen ay,
24 Ğoynunda ulduzlar ahıb ğeden çay...
25 Èy könül, bunlardan hatire yazdır,
26 Könül cavab vèrir: bu hele azdır!
27 Beli, cavan oğlan, bu azdır hele,
28 Yalnız tebietin gözelliyile,

29 Güllerin etrile sèvinmez ürek.
30 Burda Soçi kimi bir şehir gerek!
31 Besdir esler boyu
32 Ètdik bu sözü tekrar:
33 Üç ay toylu-bayramlı,
34 Doğğuz ay yaslı dağlar!
35 İsterem tebiet her vaht, her zaman
36 Bizim ömrümüze hemdem kesilsin.
37 Dağları çiyinde ğaldıran insan
38 Èle dağlar gider ömr ède bilsin!

İstisu, 1956

26. İSTİSUYUN SABAHI

1 — Ay gızım, bir kasa su getir mene! —
2 Dèye nefes derdi bir anlığ usta.
3 Oturdu hördüyü divarın üste,
4 Bağı İstisuyun her terefine.

5 Gördü bu dağların eteklerinde
6 Gözel, ağ binalar hele tek-tekdir.
7 Uca èlektrik direkleri de,
8 Asma fanarlar da hèyli seyrekdir.

9 Usta fikre ğetdi... èle burdaca
10 Bir şehir gördü ki, ğeşengden-ğeşeng.
11 Hiyabanlar temiz, binalar uca,
12 Küçeler, Bakının küçeleri tek...

13 Bu, bir şeherdir ki, orda yay-bahar
14 Toragay fit çalır, keklik oğuyur.
15 Onun ayağını körpe bulağlar,
16 Üzünü-gözünü dumanlar yuyur.

17 Bağına bağıanda gözün dincelir,
18 Dağına çığıanda tøyşümürsen sen.
19 Buranı gezmeye kişiler gelir
20 Uzağ İsvèçreden, yağıın Tebrizden.

21 Açır pencereni ğülgün şehere
22 Eyni ağ heletli kürdün gözeli,
23 Burda heyat vèrir dincelenlere
24 Onun öz kamalı, onun öz eli.

25 Usta seyr ètdikce yèni şeheri,
26 Coşdurdu ğelbini yağıın gelecek.
27 O, lap aydır gördü hemin günleri
28 Elinde tutduğı su kasası tek.

İstisu, 1956

27. O ĞIZIN DÈDİKLERİ

- 1 Yalın ayağları şèhde islanmış
- 2 Bir ğız bu yerlerde beledçim oldu.
- 3 Canıma od saldı o canı yanmış,
- 4 Dağlarda hemdemim görün kim oldu.
- 5 O, şeffaf suların daldı sèyrine,
- 6 Dèdi: «Ne geşengdir, Göy göle bağ bir».
- 7 Ancağ bilmedi ki, ikinci Göy göl
- 8 Onun hımar olmuş göy gözleridir.
- 9 Bir yarpız dererek uzatdı mene,
- 10 — Çoğ güzel etri var — dèdi — iyle bir.
- 11 Ancağ bilmedi ki, en hoş rayihe
- 12 Onun nefesinin öz etrindedir.
- 13 Uzağda, hardasa bir bülbul ötdü.
- 14 — Ne güzel neğmedir — dèdi — dinle bir.
- 15 Ancağ bilmedi ki, en yahşı neğme
- 16 Onun öz dilinde, öz sesindedir.
- 17 Dolaşdığ Kepezin döşü boyunca.
- 18 Bir çeşme gördük ki, dupduru, ğaynar.
- 19 Dèdi: — hansı goca bundan doyunca
- 20 İçse, on beş yaşlı bir oğlan olar.
- 21 Bağdım, hèyli bağdım o göyçek ğıza,
- 22 Düşündüm: insafsız, həc demirsən bes
- 23 Dünyada kim senin sevgilin olsa,
- 24 Bütün ömrü boyu gocalmağ bilmez!

Moskva, 1957

28. SEN GÖY GÖLE VURULDUN, MEN İSE...

- 1 Ènirik Göy göle pillelerle biz,
- 2 O mavi aynaya düşür şeklimiz.
- 3 Hele yuğudadır o güzel nigar,
- 4 Üzünde dumandan ağ duvağı var.
- 5 Ahı indi onun ğızlığı çağıdır,
- 6 Ğırmızı laleler al yaylığıdır,
- 7 Açılıb başından düşüb yamaca.
- 8 Bir onu sèyr èle güzel doyunca...
- 9 ...Menim ürek dostum — şair Neriman
- 10 Birden yangılı bir ah çekib bu an
- 11 Söyleyir: — Doğrudan, Göy göl geşengdir,

- 12 Hayıf ki, ömrümüz bèle gödekdir!
- 13 Bizim tek çoğları bèle bir günde
- 14 Şeklini sèyr ètmış suyun üzünde...
- 15 Bir bağ, etrafında ne var — gözeldir.
- 16 Çiçekler rengbereng, otlar gözeldir.
- 17 Gözeldir kekliyin ğağğıldaması,
- 18 Gözeldir parlayan o şèh damlası.
- 19 Hele bu üçganad, bu halı yonca!
- 20 Goy bağım, goy bağım ona doyunca...
- 21 O, bèle söyleyib nefes derende,
- 22 Güllere şèh düzen duman da, çen de
- 23 Kepezin başından çekilib gèdir.
- 24 Ucalıb al güneş bizi sèyr èdir.
- 25 ...Men onu dinleyib sanmayın susdum,
- 26 Dèdim: — Köksündeki hessas ürekdir.
- 27 Sen göle vuruldun, men sene, dostum,
- 28 Sensiz bu gözellik neye gerekdir!

Moskva, 1957

29. GÖZMUNCUĞU

1. Bu gün seher döş cibime el atanda
2. Men ne gördüm: gözmunçuğu.
3. Yumru, hırda gözmunçuğu.
4. Rengi ğara, halları ağ,
5. Hèyli bağdım ğımışarağ.
6. Canım ana, gözüm ana,
7. Sene ğurban özüm ana.
8. Bilirem ki, sen tikmisen
9. Onu titrek ellerinle,
10. Üreyinin tellerile.
11. Gören neler düşünmüşen
12. O munçuğu tikende sen?
13. «Goy balama göz deymesin!»
14. Yeğın bèle söylemisen.
15. Arzuların dile gelib,
16. Ye'ğın sene èle gelib;
17. Senin oğlun
18. Oğulların en yahşısı,
19. Şairlerin en gözeli,
20. En hasıdır.
21. Yèr üzünde bütün ğızlar
22. Tekce ona bağasıdır.
23. Ne dèyirem men, ay ana?
24. Teki èle layıg olum
25. Senin bu hoş heyalına,
26. Senin ana üreyine

27. Körpelikden beledem men.
28. Hele kiçik oğlan iken
29. Men dersimden beş alanda,
30. Dèye-güle uşağlara goşulanda,
31. Yolu ğaça-ğaç gelib
32. Yanağlarım ğizaranda,
33. Dè, azmı sen
34. Başıma duz çèvmisen?
35. Ana, özün bilirsən ki,
36. İnamım yoğ ne o duza,
37. Ne muncuğa.
38. Toğunmaram ancağ ona.
39. Çünkü onu sen tikmisen öz elinle,
40. Goy o, ğalsın.
41. Goy o, yaddan çıhanları
42. Yada salsın.
43. Goy o böyük gelbin ile
44. Gelib dile
45. Senin şair övladına
46. Kömek ètsin söz üstünde:
47. Ömrü boyu nazımızı çekenleri,
48. Cibimize gizli-aşkar
49. Gözmuncuğu tikenleri
50. Biz sahlayağ göz üstünde.

Moskva, Mart 1959

30. AĞ SAÇLI, CAVAN HÈZER

1. Özüm ğaya üste, fikrim uzağda...
2. Ayağım altında ğocaman Hèzer.
3. Köptüklü dalğalar — çal saçlarıdır.
4. Gurlayır min yaşlı bu cavan Hèzer.
5. Sular mayağların başından aşır,
6. Mayağlar — sulara ğızıl düşerge.
7. Ulduzlar ğabarır Hèzerle birge,
8. Ulduzlar çekilir Hèzerle birge.
9. İki ışık yanıp söndü uzağda,
10. Èy ğarşı sahiller, özünüz dèyin,
11. O belke Bakıya son defe bağan
12. Dalğın gözleriydi Meşedibeyin?
13. Ay batdı... dan yeri bayrağ ğaldırıp...
14. Sanmayın suların yangını sönmüş.
15. İyirmaltıların ğanlı köyneyi
16. Hèzerin üstünde sehere dönmüş.

17. Senin hüsnündedir nezerim benim,
18. Èy köyneyi ğanlı Hèzerim benim.
19. İntıgım!
20. Kükreyir polad dalğalar!
21. Ğanadır denizin bağrını ateş.
22. Bir bağır, Hèzerin özü boydadır —
23. Hèzerin ğoynundan yükselen ğüneş.

24. Şığıyan şimşeyin, ğopan tufanın
25. Mene neler dèyir meğrur neğmesi.
26. Èle bil ki, gelir ğulağlarım
27. Çingiz İldırımın ildırım sesi.

28. Senin hüsnündedir nezerim benim —
29. Admiral görkemli Hèzerim benim!
30. Özüm ğaya üste, fikrim uzağda...
31. Bes bu könlümdeki telatüm nedir?
32. Hèzer sakitleşib bu ğün sussa da,
33. Dünenki tufanı üreyimdedir.

34. Bir fikir dolanır benim başımda
35. (Sular bürünirken ğızıla, zere)
36. Göresen Hèzermi bize benzeyir,
37. Bizim Hèzere?

Moskva, 23 Mart, 1959

31. SILDİRİM ÜSTÜNDE DAYANAN PALID

Musa Celilin hatiresine hesr olunur

1. Şaha ğalğmış denizin sèyr èleyin sahilini:
2. Ğocaman, göy palıdın yağşı bağın ğametine.
3. Dayanıb sıldırım üstünde müezzem, meğrur
4. Eymeden dik başını fırtınanın hiddetine.
5. Dalğalar hèy can atır mavi ğoşun tek ireli,
6. Göy lepe hèy şığıyır sahile ağ bayrağ ile.
7. Èle bil ğèyze gelib ğorğulu umman dèyüşür
8. Her daş, her ğayası senger olan bir dağ ile!
9. Yèl esib ğum sovrur, göylere ğalğır tozanağ,

10. Göylerin köksüne bah: ateş oğu, od şırımı.
11. İldırımlar şığıyır elde gılınç sağğa-şarağ!
12. Osa tek, alnı açığ ğarşılایır ildırımını!
13. Yèl ğırır yarpağını, ğerg èleyir dalğalara,
14. Üzülür ğol-ğanadı, tüstülenir gövdesi de,
15. Eye bilmir yène ancağ onu tufan, onu yèl,
16. Denizin hayğırışı, ildırımın ne'resi de!
17. En nehayet, bir ovuc ağ kül olub sovrulur o,
18. Ğaralan gözlerini dalğa yüyür, sèl aparır.
19. Ay ötür, gün dolanır, ğar eriyir, buz ğırılır,
20. Ğış ile elbeyaha yaz yèni tufan ğoparır.
21. ...Palıdın yandığı yèrde göyerir körpe palıd,
22. Teze tufanlar üçün yèrde yène beslenir o.
23. Başı göylerde durur, rişesi torpağda yène,
24. Denize, ildırıma «gel!» dèyerek seslenir o!

Moskva, Sentyabr, 1958

32. EN ĞIYMETLİ EKLİL

(Avropa ölkelerinde sovèt döyüşçülerinin ğardaşlığ mezarı hağğında düşünerken)

1. Èy insanlar!
2. Èy dünenki cehennemden sağ çıhanlar!
3. Èy yarası bugünecen göyneyenler,
4. O dehşeti görenler
5. ve görmeyenler!
6. Çiçek yığın ğucağ-ğucağ,
7. Gül getirin deste-deste.
8. Ğoyağ üste
9. O mügeddes türbelerin.
10. Çiçekleri yavaş üzün, asta derin,
11. Ğoyağ üste o mügeddes türbelerin!
12. Ğoy ellerde eklil gelsin, heresi — göy ğurşağı tek,
13. Tiranadan Prağaya, Varşavadan Osloyadek

14. Avropanı tutsun çiçek...
15. Èh, belke de bu, heyaldır, mümkün dèyil.
16. Mümkün dèyil — bütün beşer, bütün dünya
17. Deste tuta, gül bağlaya.
18. Bu ğit'enin her dağında, deresinde
19. Hele min-min oğul yatır,
20. Üzerinde ne abide, ne hèykel var.
21. Bu hèykeller göyularsa,
22. Avropada Karpatdan da vügarlı bir dağ yaranar.
23. Gülmü çatar bèle dağa?
24. Vaht var mı hèç gül yığmağa?
25. Hèyr!
26. Bizim eklillerden daha vacib işimiz var!
27. Èy dünenki cehennemden sağ çıhanlar!
28. Gelin, Ğarbi Almaniyada
29. Basağ atom toplarının lülesini aşığ biz.
30. Hidrogènle silahlanan ğansızları
31. Ğoyağ bir gün oksigènsiz!
32. Hücüm üçün plan tóken,
33. Ölkelere ğoşun çeken
34. Mistèrleri yağalayıb
35. Ğet'iyyetle ve nifretle ğışğırağ: «Dur!»
36. Ğebrleri bilinmeyen şehidlere, igidlere
37. Mence böyük yèr üzünde
38. En ğiymetli eklil budur!

Bakı, 1959

33. ĞANDALLANMIŞ ĞANDALLAR

(Pètranavlov Ğalasında)

1. Toğundum elimle o ğandallara,
2. Demirin soyuğu ğanıma kèçdi.
3. Zencirler şahtalı, zencirler ğara,
4. Zencirler divara zencirlenmişdi.
5. Ğaldırmağ istedim, çatmadı ğüvvem,
6. Ğandallar insanın gücünden ağır.
7. Paslı halğaların dalından bu dem
8. Gördüm, dalğın-dalğın göz bağır.
9. Düşdü gözlerime gözünün eksi,
10. Sèyr èt ğelem tutan arığ elini.
11. Üzünü tük basmış Çernişevski
12. Yazır kamèrada «Ne ètmeli»ni.

13. Bes o cavan kimdir, çatılıb gəşi,
14. Bahtsız den düşübdür gəra saçına?
15. Ah odur... İliçin böyük gərdaşı
16. Temkinle yanaşır dar ağacına.

17. Gözlerime bağan birmi ikimi?
18. Tekce Baumanmı, tekce Gorkimi?
19. Nəvada su dəyil, al gənar ağır.
20. Barmağlıg dalından Rusiya bağır.

21. Rusiya bağır!
22. Feğət o sürümür, ayağa gəlir.
23. Dişlerle gırır gəndalağları,
24. Mavi gözlerinde şimşəkler çalır.

25. Muzəyə çevrilir yatdığı zindan,
26. Ağış zindanları sökü-b-tökene!
27. Gəra zencirleri gırır atmadan
28. Hansı halğ dünyada çatıb ağ günə?!

29. Gəndal gəndallanıb! Yağşı düşün sen,
30. Ne dəyir könlümə bu Rus gəlası:
31. Sen meni, sen meni eşidirmisen
32. Əy Erk istəhkamı, Tebriz gəlası?

Leningrad, 19 May, 1959

34. MOSKVADA NOVRUZ BAYRAMI

Gorki adına institutun yanındakı Ali Edebiyyat kursunda təhsil alan yazıçı dostlarıma.

1. Moskvada kesməse de
2. Hele külek, gər,
3. Bizdə bahar bayramıdır
4. Bu gün, a dostlar.

5. Bu gün Talış dağlarının
6. Eriyir gəri.
7. Şişir limon ağacının
8. Tumurcuqları.

9. Cəyran çıxır o çöllərə,
10. Çöllər səvinir.
11. Otladıgca, nefesile
12. Güllər səvinir.

13. Kür üstündə ağappağdır
14. İndi ağaclar.
15. Ələ bil ağ paraşütle
16. Ənibdir bahar.

17. Yarpaqlayan göy tenekler

18. Muraz üstedi.
19. Könül bu gün o yerlere
20. Uçmağ istedi.

21. Durun gədek, ay uşağlar,
22. Bu ağışam bize.
23. Bahar teze, ömür teze,
24. Arzular teze.

25. Bakımızdan göndərilib
26. Bayram töhfəsi.
27. Şekerbura, pahlava, nar,
28. Fındıg lepesi.

29. Durun, gədek, yanan şamlar
30. Sizi gözleyir.
31. O rengbereng, elvan şamlar
32. Sizi gözleyir.

33. Biz şamları yandırırıg —
34. Zülmet boğulsun.
35. Teze ilde dünya, daha
36. Işıqlı olsun.

37. Yəyin-için, dəyin-gülün,
38. Səvimli dostlar.
39. Üzünüze etri deysin
40. Milin-Muğanın.

41. Bilin: harda birce nefer
42. Azer oğlu var,
43. Hemin yərdə nefesi var
44. Azərbaycanın.

Moskva, 21 Mart, 1959

35. İKİ DESTE GÜL

1. Gelib çatdı ferehli,
2. Gözel novruz günleri.
3. Seher-seher bağıçada
4. Sulayıram gülləri.

5. Leklerin gırağıyla
6. Ələ gədirem ki, men,
7. Tapdanmasın birce gül
8. İncimesin bu gülşen...

9. Səyr ələ ağ nergizi,
10. Etri tutub bağıcanı.
11. Büllur şəhəle dolubdur
12. Onun sarı fincanı.

13. Hele hırozəntəma —

14. Ağ cunalı o peri
15. Hüsnüne hêyran goyub
16. Yanındaki gülleri.

17. Altı leçeyi var ki,
18. Altısı da ağappağ.
19. Meğrur gözeller kimi
20. Min naz ile durur, şah.

21. Hayıf, güzel gülşebbu
22. Hele açmayıb çiçek.
23. Saysız tumurcuğları
24. Rengberengdir, rengbereng.

25. Hele nohud gülü de
26. Tünd etrini saçmayıb.
27. Gözellik bayrağını
28. Bu torpağa sancmayıb.

29. Leklerin gırağında
30. Dalıb hoş heyala men,
31. Zövg alıram o gülden,
32. Zövg alıram bu gülden.

33. Öz elimle onları
34. Sulayıram birbebiri.
35. Suladıgca, sevgilim
36. Gör gelbimden ne kêçir:

37. Dêyirem, deste tutum
38. Bu ter güllerden sene,
39. «Balam!» dêye yüyürüm
40. Bir gün doğum evine.

41. Men gapıdan girende
42. Ayağım yüngül olsun.
43. Sen çılanda goynunda
44. İki deste gül olsun.

Bilgeh, 1959

36. BEŞERİYYET VE LÈNİN

1. Mene êle gelir ki,
2. Lènin benim gelbimde
3. Menimle bir doğulub.
4. Beşeriyyetin oğlu
5. Anamın oğlu olub.
6. Ancağ esline bahsan,
7. Lènin neinki menden,
8. Lap öz tevellüdünden
9. Hêyli evvel doğulmuş.
10. Tefekkürü, dühası

11. Deniz olmuş, dağ olmuş.
12. Ziyaya, zere dönmüş
13. Hezerimde, Kürümde.
14. Güneş kimi doğulmuş
15. Beşer tefekküründe.
16. Beşer fikri — fırtına,
17. Lènin — sahilsiz deniz.
18. Mence, beşer bir gün de
19. Yaşamayıb Lèninsiz.
20. Lènin — azadlığ eşgi,
21. Lènin — heğıget nuru.
22. Tarih boyu can atmış
23. Beşer Lènine doğru,
24. Lènin beşere doğru.
25. Her kesin üreyinde
26. Lèninden bir parça var.
27. Sen istesen,
28. O güneş
29. Min zülmeti parçalar...
30. Menim de gelbimde o,
31. Yaşayır meslek kimi.
32. Köksümde gece-gündüz,
33. Çırpınır ürek kimi.
34. Zülmetlerin bağrına
35. Şığıyır şimşek kimi!
36. Menim Lèninçi gelbim
37. Sığmır
38. Heç bir gefese
39. Şir kimi...
40. Peleng kimi!
41. Lènin benim gözümde,
42. İlhamımda, sözümde,
43. Günümde, gündüzümde,
44. Nebzimde,
45. Nebzimin her vurğusunda yaşayır.
46. Üreyimin en temiz
47. Duyğusunda yaşayır.

48. Men — şüa, Lènin — güneş,
49. Men — lepe, Lènin — deniz
50. Ayrıla bilmirik biz.
51. Lènin benim servetim,
52. Dünyaya mehebbetim,
53. Düşmenlere nifretim,
54. Veten eşğim!
55. Gürurum!

56. Ğaranlıĝa dūŝende,
57. Fikir projèktorum!
58. O, dūnenim,
59. Bu ĝünüm,
60. Geleceyim,
61. Sabahım!
62. Eğidem ve silahım!
63. Sarılmışam silaha,
64. Bütün köhnelikleri
65. Yèrle yèksan èdirem.
66. Lèninle bir ĝèdirem
67. Al ŝefeĝli
68. Sabaha!

1963.

37. «YÈST TAKAYA PARTİYA!»

1. Ağzından köpük daşan
2. Bir kapital nökeri,
3. Meħmer tribunadan
4. Danışır kinli-kinli:
5. —Yohdur indi heyatda èle bir partiya ki,
6. Elimizden ĝopartsın bizim hakimiyyeti!
7. —Var bèle bir partiya! — dèye bu vaħt inamla
8. Ğalħan sesle
9. Èle bil
10. CAVAN ayaĝa ĝalħır.
11. Salon derħal dönerek
12. Ona hèyretle baħır.
13. Sol elinde papaĝı,
14. Cür’etli addımlarla,
15. Cesaretle, vüĝarla
16. O büyük,
17. Sade insan,
18. Hèç kesden söz almadan
19. Alov kimi ŝıĝıyır
20. Ğitabet kürsüsüne!
21. Od ĝarıŝır sesine:
22. — YÈST TAKAYA PARTİYA!
23. Bu sözlerin zehminden
24. Az ĝalır dūŝmenlerin
25. Ürekleri partlaya!
26. Bu sözler —
27. Ŝaħta ĝazan,

28. Daş yonan,
29. Körük basan,
30. Dezgah dalında duran,
31. Yük daşıyan,
32. Ğürz vuran,
33. Kotan ĝoŝub yèr söken,
34. Ovuç-ovuç ter töken,
35. Milyonların sözüdür!
36. Tribunadan od saçan
37. Adi bir natıĝ dèyil,
38. — Üsyan! — dèye gurlayan
39. Rusiyanın özüdür!
40. Dūŝmen susur... İliçin
41. Gülle kimi açılan
42. Her sözünün oduyla.
43. Boŝboĝaz natıĝlerin
44. Ağzında dili yanır.
45. Lènin uca daĝ kimi,
46. Lènin al bayraĝ kimi
47. Kütlelerin önünde ezemetle dayanır!
48. Onun ĝüclü sözleri azadlıĝ yollarına
49. Düzülür meş’el kimi!
50. Rusiyanı ayaĝa — inĝilaba ĝaldırır
51. Ğüvvetli bir el kimi!
52. O danışır... nitĝinde partiyanın ĝüdretili.
53. Yumruĝunda düyülmüş
54. Partiyanın ĝranit
55. ve monolit
56. vehdeti!!!
57. Aylar, iller sovuŝub hemin o ĝünden beri,
58. Ayaĝa ĝaldırıbdır Lènin bütün beşeri!
59. Feĝet çıħmır yadımdan ne o zülmet dünyası,
60. Ne de o zülmetleri parçalayan Lèninin
61. İldırım rèplikası:
62. — YÈST TAKAYA PARTİYA!
63. O dèdi bu sözleri dūŝmen dolu salonda!
64. Nèçe ĝalın pèyserin,
65. Nèçe ĝansız efserin,
66. Nèçe ĝanlı ĝoçunun,
67. Yüz-yüz kornilovçunun
68. Zeherli mauzèri,
69. Nifret dolu ĝözleri
70. Lènin kèçen yollara ĝara kölge salanda,
71. Dūŝmen dolu salonda!

72. O dèdi bu sözleri zamanın sözü kimi,
 73. O dayandı kürsüde zamanın özü kimi!
 74. O çırpdı bu sözleri
 75. Köyşeyib harın-harın, piy basmış
 ğarınların,
 76. Gizli ğan soranların,
 77. Gürze ğenèralların gözlerinin içine.
 78. Hèyran ğaldı kainat öz doğma İliçine!
 79. — Var bèle bir partiya! Cesaret
 partiyası!
 80. İşğlandı bu sözden Èrmitajın aynası.
 81. Gızaran göylerinde ingilab lalezarı,
 82. Lènini tekrar ètdi «Avrora»nın topları!
 83. Ne gizledim, hèyranam ğüdretime
 Lèninin!
 84. Üfüglere sığmayan vüs'etine Lèninin!
 85. Vulkanlar kimi coşgun fitretine
 Lèninin!
 86. Susdurulmaz,
 87. Sarsılmaz,
 88. Ğanrılmaz,
 89. Ğarsalanmaz
 90. Cür'etine Lèninin!!!
 91. Nedir benim isteyim?
 92. Lèninin bayrağını Lènin kimi daşımağ!
 93. Lènin kimi en uca zirvelerde
 YAŞAMAĞ!
 94. Kürü,
 95. Mili,
 96. Muğanı,
 97. Bütün Azerbaycanı,
 98. Yèri,
 99. Göyü,
 100. Cahanı
 101. Lènin tek
 102. Sève bilmek!
 103. Kèçse boynuna ilmek,
 104. Ne susmağ, ne eyilmek,
 105. Ne de ğeri çekilmek!
 106. Ezberlesin şè'rimi ğoy bütün yèr
 kürresi:
 107. Lènin — Güneş!
 108. Men onun söndürölmez zerresi!
 109. Dönderilmez zerbesi!
 110. Yanır bebeklerimde «İskra»nın
 ziyası,
 111. Lèninin her addımı, her adi rèplikası

112. Heyatımın kompası!

1954-1964.

38. MENİM ŞÈ'RİM

1. Ğelbimde pöhrenib
2. Her ğün boy atan da sen,
3. Meni şirin yuğudan
4. Ğece oyadan da sen!
5. Üreyimin sèvinci,
6. Ğezebi, ğemi şè'rim.
7. Bütün yaralarımın
8. Birce melhemi şè'rim!
9. Aldığım nefes kimi
10. Menimlesen hemişe.
11. Birge gedib-gelirik
12. Biz hem ève, hem işe.
13. Men seni gezdirirem
14. Ğelbimde ğürür ile!
15. Men senin ucbatından
16. Be'zen üz-göz oluram
17. Nèçe rèdaktor ile.
18. İlham namerdlik èdib
19. Üz dönderende menden,
20. Men ayrıla bilmirem
21. Yène inan ki, senden.
22. İftiharım, ilhamım,
23. Varlığım, heyatımsan!
24. Yalnız èvim dèyilsen,
25. Bütün kainatımsan!!
26. Gözümde ıldırımsan,
27. Üreyimde gur deniz.
28. Belke atadan eziz,
29. Belke anadan eziz
30. Èle sensen heyatda.
31. Sensen èle heyat da.
32. Mene ata dèseler,
33. Bil ki, sensen övladım.
34. Men senin ucbatından
35. Yağşı övlad olmadım.

36. Sen benim yanar, odlu
37. Deli-dolu şe'rimsen.
38. Köksümün gefesinde
39. Pelengimsen, şirimsen!

40. Nedir benim isteyim?
41. Min adamlığ bir salon
42. Bir stekan temiz su.
43. Bir hitabet kürsüsü.
44. Üreyimin gür sesi
45. Dalğa-dalğa yayılsın,
46. Yèr de, göy de ayılsın!

47. Kürsülere sığmayan
48. Ce'sur şe'rim, er şe'rim!
49. Tepeden dırnağacan
50. Silahlı esger şe'rim!

51. Men senin güdretinle,
52. Senin söz rakètine
53. Min düşmen bayrağını
54. Torpağa saldıraram.
55. Senin güdretinle men
56. — Galh! — dèsem,
57. Bir dünyanı
58. Ayağa galdıraram!

59. Heyatımı vèrerem
60. Birce senin yolunda.
61. Senin özünü ise
62. Bu Vetenim yolunda!

63. Üreyimin aynası,
64. Gelbimin amalısın.
65. Men ölerden sonra da
66. Meni yaşatmalısın!

67. Menim şe'rim vüsalı,
68. İstiğlalı algışlar.
69. Şe'rimin devamıdır
70. Salondaki algışlar!

1962.

39. EBEDİ MEŞ'EL

1. Lenger vurur bu aışam 26-lar bağı.

2. Ağaçların boynunda ışıklar boyunbağı.
3. Garşıdaki ocağdan galhır alov şe'lesi,
4. Bahışlarda, üzlerde bu alovun halesi.
5. Hansı bağca, hansı bağ görüb bèle celalı?
6. Gırmızı granitin büllur köksü cilalı.
7. Granitin sinesi setir-setir gazılmış,
8. Sözler göz ışığıyla, yoğsa zerle yazılmış?
9. Granitin üstünde projèktor ışığı,
10. Meş'elin başı üste nèçe mekteb uşağı
11. Farağat dayanıbdır pionèr salamıyla,
12. Göyerçin gelbindeki kederli ilhamıyla.

13. Bu, Vurgunun şe'ridir
14. Mikrafonda gurlayan,
15. Bes neden algış sesi
16. Çulğalamır mèydanı?
17. Hamı sükut içinde,
18. Düşünceler içinde,
19. Ayağ sahlayıb durur
20. Sonsuz insan karvanı...

21. Şe'r bitir. Kimindir o temkinli addımlar?
22. Mikrafona yanaşır bir ağ saçlı ihtiyar.
23. Şö'leler gümüş rengli tèllerinde titreyir,
24. Mikrafonun desteyi ellerinde titreyir.
25. Açığ è'lan ètmekçin hatire gècesini,
26. O, ahtarır gelbinin en derin guşesini.
27. Bu guşede
28. En eziz
29. Sözünü ahtarır o,
30. Belke iller dalında özünü ahtarır o.
31. Külek vurur...
32. Yèllenir zer saçağı bayrağlar.
33. Bayrağların lengeri
34. O günleri varağlar.
35. O geceni sorağlar...
36. Ağcağum zülmetinde gülle yèri.
37. ğan yeri.
38. Şaumyanın sinesi — sökülen bir dan yèri!

39. Ezizbeyovun golu Malıginin boynunda!
40. Caparidze — al seher bu gecenin goynunda!
41. Andığca o günleri,

42. İnsan heyecanlanır.
43. Fikrimizde canlanır
44. 26 bahadır.
45. 26 meş'eldir!
46. 26 güneşdir!
47. 26 bahadır!
48. 26 bahadır!

49. Ocağımdır o yanan,
50. yohsa gelbimdir yanır.
51. Ucaldığca alovlar,
52. granit al boyanır.
53. Galın,
54. gara granit
55. göca gartal ganadı!
56. Ocağ galandığı gün,
57. Bu ganadlar ganadı
58. Yanır gara granit
59. kırmızı granit tek.
60. Yèrden çıhan ateşi
61. göyde yèlledir külek.
62. Granitin yanında
63. nèçe gül destesi var.
64. Granitin ateşi
65. o gülleri garsalar.
66. Ağ,
67. kırmızı hollarla
68. köksü hal-hal granit.
69. Bu gèneral granit!
70. bu admiral granit!
71. Ne gizledim, sèvirem
72. men granit sözünü.
73. Granitin adını,
74. granitin özünü.
75. Èy halgımın golundan
76. gandallar gıran igid
77. Gèyretine,
78. gayene,
79. gafiyedir
80. granit!

81. Hèzri vıy-vıy vıyıldar,
82. yèrle-göyle güleşer.
83. Pencerele sındırar,
84. perdeler gırıp kèçer,
85. Çınarları yaralar,
86. zèytunlardan kam alar.

87. Yüz ağacın altından
88. yığdığı hezelleri
89. Bir ağacın altında tongal-tongal
komalar.

90. Söner tongal,
91. kèçer od,
92. bizim bu bağda ancağ

93. Sönmek bilmez bu ocağ.
94. Töker bahar gurşadı,
95. hezan lèysanı herden.

96. Èle bil ki, sèl gelir,
97. çay ahar küçelerden.

98. Suda kehraba hezel,
99. suda gızıl, suda zer.

100. Yağış yolar gülleri,
101. suda gözellik üzer.

102. Yağış nedir,
103. lap gurşad,
104. lap şelale gelse de,

105. Bu granit yuvanın
106. başından tøkölse de,

107. Alovu dilim-dilim,
108. alovu bayrağ-bayrağ

109. Yanar yène bu ocağ.
110. Dağda düşen dolular Bakıda nadir
olur.

111. Dolu düşse,
112. Bağçalar
113. sedef olur, dürr olur.

114. Gartal yumurtası tek iri dolu, ağ dolu.
115. Heyalımda doluyla bağça dolu, bağ
dolu,
116. Bu heyalı menzere bir gün heyatda
olsa,

117. Men eminem:
118. bu ocağ
119. Yène alovlanacağ.
120. Eridecek dolunu onun alov nefesi.
121. Mümkün dèyil cahanda
122. bu ocağın sönmesi!
123. Men Bakıda,
124. Hezerde
125. ıldırım az görmüşem.
126. Göyün ğara köksünde
127. ağ şırım
128. az görmüşem.
129. Binaların üstünde ıldırım söndüren
var,
130. Göyden gelen şimşeyi
131. ğalhanla tutur onlar.
132. Feğət èle bilmeyin ıldırımsızdır Bakı,
133. Alov dolu, od dolu paytahtımızdır
Bakı,
134. Menim gözlerimdedir paytahtımın
vügarı —
135. Yèrin ıldırımları, göyün ıldırımları!
136. Yène ocağ başında,
137. ğolum sinemde çapraz.
138. Üreyimin ateşi,
139. milyard üreye sığmaz.
140. Üreyimin kederi,
141. üreyimin ğüruru —
142. Al güneşin doğması,
143. al güneşin ğürubu.
144. Ğürurum, iftiharım
145. boğur kederlerimi.
146. Mene nişan vèrerek
147. esrler dalındakı
148. ğızıl seherlerimi,
149. Boğur kederlerimi!
150. Bu torpağın altında
151. dönmez igidler yatır.
152. 26 nefer yoh,
153. belke 26 min
154. eren yatır,
155. er yatır.
156. Bu meş'ele bağdığca,
157. od tutur göz bebeyim.
158. Bu yèrin altındadır
159. Cavanşırım,
160. Babekim!
161. Bu alovlar,
162. bu odlar
163. Babekin ğılıncıdır,
164. Ereb zülmetlerine şığıyan ğılıncların
165. Ğızıl ğığılıcıdır.
166. Bu ocağda görürem
167. halğımın amalını.
168. Bir sarı meş'el kimi
169. ğanadlanan Ğıratın
170. İldırımlı nalını,
171. Ğızıl bir alov kimi
172. ènib-ğalhan yalını.
173. Üfuglerden üfüge
174. süzen Misir ğılıncı,
175. Od töken lülesinden
176. azadlığ yollarına
177. gül seren Aynalını!
178. Dağıtsın saçlarımı
179. ğoy ilk bahar nesimi.
180. Zèhnimin aynasında
181. gelib duran Nesimi.
182. Dar ağacı altından
183. diyar-diyar yaydı o,
184. Menim tufan sesimi!

185. Menim vulkan sesimi!
186. Həyalımda Nesimi,
187. gəy düşünüm, anım men.
188. Bu meş'elin yanında
189. meş'el kimi yanıf men.
190. Döne-döne anım men
191. Azeri şe'rimizin
192. en böyük ustadını,—
193. Şe'rile zülmetleri dağıdan Sabirimin
194. Meş'el istè'dadını!
195. Güneş istè'dadını!!.
196. Gözüm bu ateşdedir,
197. bu odda,
198. bu nurdadır.
199. Od tutan Avropada
200. bahar tek addımlayan
201. Məhdi Hüseynzadenin
202. Ğebri İtaliyada,
203. ürek odu burdadır!
204. Onlar benim yolumda
205. ğurban vèrdi canını.
206. Azeri göylerinde
207. çağan ıldırımların
208. Kimdir bilen sanını?!
209. Çoğ dolandı dövreme
210. eli ğanlı yağılar.
211. Cüt başlı,
212. kokardalı,
213. haç nişanlı yağılar.
214. Ğetre-ğetre terimi,
215. Bu könül defterimi,
216. Servetimi-zerimi
217. Bakının bağındakı ğara nehrelerimi
218. talamağ isteyenler,
219. Bu ocağı alnımda
220. ğalamağ isteyenler!
221. Kepezin vüğarını,
222. Ğoşğarın süd ğarını,
223. Göy gölün baharını
224. Aparmağ isteyenler,
225. Muğanımı, Milimi,
226. Üreyimden, gözümden ğoparmağ
isteyenler
227. Ğanlı ğılnc elinde
228. çoğ dolandı dövreme.
229. Le'net dèdim dövrana,
230. nifret dèdim dövre men!
231. Söndürmek istediler
232. yarasalar bu odu.
233. Üreyimin güneşi
234. parçaladı buludu!!
235. Men ğorudum bu odu
236. gözümün ğilesinde.
237. Lèninçi «İskra»nın
238. Yèraltı vulkan kimi gizli
metbeesinde!
239. Öz başında sındırdım getirdiyi
daşları!
240. Peren-peren
241. èledim mènşèvikii, daşnakı!
242. Èşitsin ğesbkarlar,
243. Èşitsin ğelbi karlar;
244. Ne çovğun,
245. ne boran-ğar,
246. ne ğurşad, ğasırğā,
247. Ne ıldırım,
248. ne rakèt,
249. ne telatüm,
250. ne dalğā,
251. Ne de cahanda həc kes

252. Menim ocağımdakı
253. odu söndüre bilmez!
254. həc yaħın düşe bilmez!
255. Yanır meş'elim benim,
256. esrlər al boyanır.
257. Bəş-altı il dèyil,
258. yoh,
259. milyard ildir o, yanır.
260. Gözlerime yaħşı baħ,
261. yanır bebeklerimde.
262. Bütün arzularımda,
263. bütün dileklerimde.
264. Yanır Erk ғalasının
265. ғan boyalı daşında.
266. Yanır Hın sarayının
267. her solmaz naħışında.
268. Yanır ana yurdumun
269. dağında,
270. deresinde.
271. Nizami Gencevinin
272. Güneş meğberesinde,
273. Bahar meğberesinde,
274. Tebriz ھاlçalarının
275. güllerinde yanır o.
276. Her il bayram aħşamı,
277. novruz şamı
278. yandıran
279. Hınça tutan anamın
280. ellerinde yanır o.
281. Yanır alov nebzimin
282. vulkan vurğularında.
283. Elibayramlı İÈS-inin
284. İşığ ғurğularında.
285. Seyr èt Sumğayıtımda
286. hayğırın zavodları,
287. Şefeğ sobalarında
288. senayè lalezarı!
289. Yanır ebedi meş'el,
290. yanır göz bebeyimde,
291. Daşkesen dağlarını
292. ғaldıran bileyimde!
293. Yanır!
294. Coşur!
295. Çırpınır!
296. Ǵanadlanır!!
297. Şıǵıyır!!!
298. Azeri torpağının milyard illik işıǵı!
299. Üreyim ǵüvvət alır
300. onun her zerresinden!
301. Mingəcəvir bendinin
302. şefeğ şelalesinden!
303. Ǵızıl Nèft daşlarında
304. düyün-düyün kemerler
305. Bir ümmanın düşündən
306. nèçe ümman emerler.
307. Bir hünər meş'elidir
308. her liman,
309. her vetegè.
310. Kim vèrmez öz canını
311. bu yurda,
312. bu vetene?
313. Bir şair teşbèh gezdi
314. Azeri torpağına,
315. Benzetdi bu torpağı
316. benövşe yarpağına.
317. Hèyr!
318. Digğetle baħın
319. Cahan ھرitesine:

320. Azərbaycan Od kimi,
321. Od kimi,
322. Vulkan kimi
323. Düşüb yər küresinə.
324. Menim ana torpağım — ğehremanlığ
me'bedi!
325. Onun odu ebedi!
326. Onun adı ebedi!
327. Şè'ri,
328. Êşgi,
329. Üreyi,
330. İstè'dadı
331. ebedi!

1963-1964

40. SENİN GÖZLERİNLE GÖRDÜM SİBİRİ.

Sibirden ğayıtmış ğelem dostum şair Hüsèyn
Hüseynzadenin söhbetinden aldığım teessürat ile

1. Aèrodrom sinemde asıman ğenişliyi,
2. Ğarşımda sema-sema sonsuz hava yolları.
3. O yèrde ki, gümüş ğar dünyanı gümüşleyib,
4. Ğucur hemen yèrleri ğeyalımın ğolları.
5. Beyaz tayğalarda ğar-ğurşağacan, dizecen,
6. Ovçu kèçen yollarda maralların izi var.
7. Ğarlı ğanadlarını denizden denizecen
8. Geren,
9. ğartal uçuşlu,
10. od ürekli bir diyar!
11. Gezdim o yèrleri men senin ayağlarınla,
12. Dostların ayağıyla dünya gezmek olarmış.
13. Sibirde şè'r dèdim senin dodağlarınla,
14. Bir sinenin içinde min-min ürek olarmış!

15. Hèber tutdunmu, ay dost, sen söhbet èyledikce,
16. Dincelmişem Sibirde, yorulmuşam Sibirde.
17. Al yanağlar şahtada gül açıb ğönçe-ğönçe,
18. Görmediyim ğızlara vurulmuşam Sibirde.
19. Mandatlar lale-lale... salon — lalezar kimi.
20. Ğurub-yaradanların bayramına gelmişem.
21. Kürsüye fehle ğalğıb şair, bestekar kimi.
22. Bir sözüyle men onu en yaħın dost bilmişem.
23. Sibir! Hèyan ğalmışam baharına, ğışına.
24. Burdadır şeherlerin ğudretlisi, yènisi.
25. Ğartal dalğalarını çırpıb sahil daşına,
26. Yèriyen ümman kimi aħıb ğedir Yènisèy!
27. Ğışda eksimi gördüm onun buz aynasında,
28. Yazda men de kükredim, men de daşıb çağladım
29. Ala gözlü Baykalın durub astanasında,
30. Hayğıran
31. Anğaranın
32. ğollarını
33. bağladım!!!
34. Nehrleri zülfüne şane çekib bèton bend,
35. Yoħ! O su
36. öz çiyimden,
37. öz sinemden tøkülür.
38. Nèçe yèrden dağılır, nèçe yèrden søkülür
39. Yène cilovsuz çayı cilovlayır cesaret!
40. Ezemetlidir Orħan-Yènisèy abidesi,
41. O buzlar diyarında üreyimin odu var.
42. Menim öz ğanadımdır

43. dalğalara döş vuran
44. O yaşılbaş sonalar, o gızılbaş sonalar.
45. Tupolyovun terlanı gəcikirse gəciksin,
46. Yetişmişəm menzile,
47. şè'r de yazmışam men.
48. Bütün SSRİ-ni o ғarlı Sibirle bir
49. Azərbaycanımla bir bağrıma basmışam men.

1964

41. ÈRMİTAJ VE «AVRORA»

1. Nedir benim gördüyüm, —
2. — heyalmı, ya heğigət?
3. Nedir bu şö'le, bu nur,
4. gözəllikmi, ya senet?
5. Dəyin, hansı zekanın
6. işğından yaranmış
7. Bu asiman sineli,
8. güneş gəlbli imaret!
9. Gızılłamı, zerlemi
10. cilalanıb bu tağlar?
11. Ağ şanıya benzeyen
12. salhım-salhım çırağlar.
13. Çırağlar yanmasa da,
14. ulduz-ulduz berg vurur.
15. Senetkarın gözünden
16. ağan nurmu hemen nur?
17. İmarət möhkem durub
18. sütunların çiyində,
19. Belke sütunların yoğ,
20. bir mè'marın çiyində.
21. Hele ağ pillelerin
22. süd renginde mermeri.
23. Bayırda gızıl güneş,
24. burda al şefəgleri.
25. Güneş de Èrmitaja
26. sanki girmek isteyir.
27. Gözəllik gözəlliği

28. gelib görmək isteyir.
29. Dəyirler Ğorki özü
30. burda riğgete gelmiş.
31. Dünyanı həyran göyan
32. Lènin həyrete gelmiş!
33. İftihardan, ferehden
34. be'zen gözü yaşarmış.
35. O, burada
36. ömürünün
37. En behtiyar,
38. en gözəl
39. Anlarını
40. yaşarmış!!!
41. Pillelerle ènirem, —
42. ғarşımda antik alem
43. Pillelerle ғalhıram,
44. orta esrlerdeyem.
45. Her möhteşem salonda
46. nèçe dünya yerleşir,
47. Ayrı düşen esrlər
48. gelib burda birleşir.
49. Açığsa da sinesi,
50. üşüyermi Madonna?
51. Her gözəl
52. Bir ressamın
53. Ğızınır gəlb odunda.
54. O tablonu kölgədə,
55. bunu nurda görürem
56. Men bütün ölkeleri
57. Men bütün dühaları
58. sanki burda görürem!
59. Budur, böyük Rəmbəndt
60. öz eşgi-hünerile
61. Dondurub Èrmitajı
62. seher şefəglerile.
63. Hele Roma güneşi —
64. Titsian Vəçəllio!
65. Gözəl Mağdalınanı
66. de Allahmı yaratdı,
67. Yoğsa fırçasıyla o?!

68. Gül yanağda parlayan
69. nèçe saf göz yaşıdır,
70. O göz yaşı bir esrin
71. feryadını yaşadır!
72. Baħır Parisli bir ğız,
73. dermeden nefesini
74. Gelib burda sèyr edir
75. öz doğma ölkesini.
76. Apara bilmesem de
77. Èrmitajı özümle,
78. Baħıram ki,
79. sureti ğalsın barı gözümde,
80. ...Ġranit sahil boyu
81. gezdirir heyal meni.
82. Alır ğanadlarına
83. gör nèçe sual meni:
84. Hansı güneş eritdi
85. ğış sarayında ğışı?
86. Kim çıhartdı zülmetden
87. bu güneş Èrmitajı?
88. Bir zamanlar hesrettdi
89. o, èllerin üzüne.
90. Eteyi yèr süpüren
91. zer-zıbalı hanımlar
92. Onu bezek otağı
93. èlemişdi özüne.
94. Deyir bu dem gözüme
95. dağ boyda bir krèysèr.
96. Çiyninde ağır toplar,
97. bayrağında SSSR.
98. Üreyimden gelen ses
99. dèyir: ora baħ, ora.
100. Min suala cavabdır
101. Nèvadakı «Avrora»!

1960

42. AFRİKANIN SESİ

1. Azadlığı istemirem zerre-zerre, ğram-ğram.

2. Ġolumdaki zencirleri ğıram gerek.
3. ĠIRAM!
4. ĠIRAM!
5. Azadlığı istemirem bir heb kimi,
- derman kimi,
6. İsteyirem SEMA kimi!
7. GÜNEŞ kimi!
8. CAHAN kimi!
9. Çekil!
10. Çekil, èy ğesbkar!
11. Men bu esrin gur sesiyem:
12. Gerek dèyil sısğa bulağ!
13. Men ümmanlar teşnesiyem!

1960

43. KÜRD ŞAİRİNE MEKTUB

Gül olsun gözüne bu satğınların,
Meger asanmıdır bir halğı yemek?!
Tarihler şahiddir: min ğesbikarın
Dışını ğırılmışam, gözümde şımşek

Tikanlı tikeyem, meni yèyenin
Gözünden gelerem, açığ-aşkara.
Ġanıma susayıb “ğan-ğan,, dèyenin
Bir gün èyleyerem baħtını ğara!

Ebdürrehman Hejar

1. Ġardaş, men vurğunam senin şe’rine,
2. Görürem, alovlu ürekdi şe’rin.
3. Belke sudan artığ, havadan artığ
4. Ana Kürdüstana gerekdi şe’rin.
5. Yaratmağ istedin öz dövletini,
6. Yadlar parçaladı tèt dövletini.
7. Köksünde ğorudun söz dövletini,
8. Alınmaz-satılmaz meslekdi şe’rin!
9. Dünyada ne vardır meslekden eziz?
10. Kürd üçün paltardan, çörekden eziz,
11. İki gözden eziz, ürekden eziz
12. Bir dolu silahdı, tüfengdi şe’rin!
13. Mehbese saldılar, mehbese dağıldı.
14. Ġefese saldılar, ğefese dağıldı.
15. Dostlar dağa döndü, düşmen dağ aldı

16. Kemende sığmayan pelengdi şè'rin!

17. Yanır Kürdüstanın torpağı, daşı,
18. Gördükce, odlanır bağrının başı.
19. Düşür tufengine isti göz yaşı,
20. Be'zen uşag kimi köyrekdi şè'rin.

21. Düşmen feth etse de èlini senin,
22. Susdura bilmirler dilini senin.
23. Sesin beş git'eni dolanır senin,
24. Dünyaya sepilen çiçekdi şè'rin.

25. Alov gezebini dişlerinle tut,
26. Ne düşmeni unut, ne dostu unut.
27. Gelsin gesbkarlar göy bulud-bulud,
28. Buludlar dağıdan şimşekdi şè'rin.

29. Ustadın Ceziri, ustadın Ğoran!
30. Həlgın bileyinden ğandallar ğıran,
31. Bir yandan dağıdan, bir yandan ğuran
32. Mè'mar düşüncende ahengdi şè'rin.

33. Polisler çırağla gezir şè'rini,
34. Êtmek isteyirler esir şè'rini.
35. Həlg ise ğoruyur ces'ur şè'rini,
36. Duyurlar: èllere kömekdi şè'rin!

37. Menim bu neğmemin sonu görünmür,
38. Çünki derdlerinin sanı görünmür.
39. Bombalar tökülür, sema görünmür,
40. Dumandı Kürdüstan, külekdi şè'rin.

1963

44. GÜLDESTE TOPLAYIRAM

„Şirvan çiçekleri”nin müellifi şair Ehmed Cemile

1. Sanki ğanadlıyam, uçub gelirem,
2. «Volğa» şosè boyu süzür ğuş kimi.
3. Yèrleri-göyli gücub gelirem,
4. Yèrlere-göylere vurulmuş kimi.
5. Eyle, ğadan alım, maşını eyle,
6. Bèle bağça olmaz, bèle bağ olmaz.
7. Men həzanmı deyim bu gözelliye
8. Həzandırsa, həzan bu sayag olmaz?!

9. Ehli-hal oğlandır, arıfdir şofèr,
10. Eyleyir maşını, düşürük yère.
11. Ne ğeder gözeldir bu sema, bu yèr,
12. Ènirem dereye, gül dere-dere.

13. Üzümden-gözümde işıg tökülür,
14. Èle bil çiçek yoğ, fereh yığırım.
15. Şelale səvincim daşıb tökülür,
16. Bağıdığca vurulur, bir de bağıram.

17. Sanki yol-yamaca al güneş düşüb,
18. Belke ağacları alışıb yanır.
19. Her ğızıl yarpağa bir ateş düşüb,
20. Şefegler şefegə ğarışıb yanır.

21. Böyürtken kolları, — ğırğı caynağı,
22. İlişir, dolaşır ayağlarım.
23. Ğırmızı salhımlar eli çırağı,
24. Benzeyir gözelli mayaklarına.

25. Yètişmiş, sulanmış dolğun gileler
26. Allanıb, ballanıb ğız dodağı tek.
27. Gelin, ay obalar, gelin, ay èller
28. Tebiet adlanan bu ğızı öpek!

29. Menim güldestemde, bağın, neler var:
30. Bu, palıd budağı bu da ğızıl gül.
31. Onlar benim üçün Koroğlu, Nigar,
32. Onlar benim üçün bir cüt saf könül.

33. Bu zoğal ağacı, bu sumag kolu,
34. Heresi bir derdin dermanı güller.
35. O bat-bat koludur, ğuruyub ğolu,
36. Sağaldar, dişlerin ağırsa eger.

37. Yalnız çiçek deyil derdiyim benim,
38. Gözümlə derirem şefegleri de.
39. Bahar teravetli çölü-çemeni,
40. Ğızıl bilerzikli üfugleri de.

41. Gèdirem, ğoynumda neheng bir çeleng,
42. Her gülün ruhu var, her otun canı.
43. Sanki çeleng deyil gücduğum berk-berk,

44. Açıb ğollarımı vecde gelerek,
45. Bağıma basmışam Azerbaycanı!

45. OĞLUM TEBRİZE

1. Goy sene doğulan güneş dəyim ki,
2. Nurunla açılan al seherem men.
3. Yəddi il yol gelen, a benim ilkim,
4. Geldiyin yollara gül düzerem men.
5. Özüm de bilmirem sen nəce geldin,
6. Yərdenmi, göydenmi tapmışam seni.
7. Belke de seni həç talə vèrmemiş,
8. Taləyin elinden gapmışam seni.
9. Sen bugün — səvincim! Gənadım —
ğolum!
10. Dünən üreyimde dağ olmusan sen.
11. Həç ana betnine düşməmiş, oğlum,
12. Bu ata gəlbimde doğulmusan sen.
13. Özün de bilmirsən öz ғыmetini,
14. Döyüş sengerimsən, ғalamsan benim!
15. Bir evin ғəyb olmuş seadetini
16. Min əvə ғaytaran balamsan benim!
17. Men seni görende, çırpınır ғəlbim
18. Dəyirler naşıyam, görmemişəm men.
19. Alıram boynuma, niye gizledim?
20. Senin tek seadet görmemişəm men.
21. Anan süd vèribdir.
22. feğət men sene
23. Köksümde közeren odu vèrmişəm.
24. Səçib milyon-milyon adlar içindən
25. Dünyada en gözəl adı vèrmişəm.
26. Sen — oğul!
27. Sen — igit!
28. Sen — er oğlu er!
29. İftiharla daşı sen öz adını.
30. meğribe,
31. meşriğe,
32. cahana göstər
33. Adında gizlenmiş istè'dadını!
34. Bir seher, bir güneş var menzilimde,
35. Goy dünyalar bilsin neçisen, kimsen:
36. Kiçik menzilimde, dar menzilimde
37. Sen ucsuz-bucağısız memleketimsen!

38. Əy bala Tebrizim, gün o gün olsun,
39. Ana Tebrizime men azad dəyim.
40. Baban Şehriyara küreken ol sen,
41. Govuşsun Tebrize Şehrizad dəyim.
42. Arzular könlümde çeşme-çeşmedir,
43. Arzular ғoynunda boy atmışam men.
44. Seni arzum üçün, amalım üçün,
45. Seni döyüş üçün yaratmışam men!
46. Atanın ömrünə oğul yaraşığ!
47. Goy bir nefes alım daha derinden.
48. Men öz Tebrizimlə bugün yanaşı
49. Kəçirem Bakımın küçelerinden!
50. Bugün yağış yağır... ғorhma yağışdan
51. Tufanda, şimşekde berkinsin canın.
52. Sen benim balamsan, men senin atan
53. Biz bir cüt oğluyuğ Azərbaycanım!

1964

46. HEYAT DÜŞÜNCELERİ

1. Sen ələ bilme ki, köçdüyüm zaman,
2. Dünyadan bir yolluğ köçəcəyem men.
3. Bir defe ölünce,
4. belke min defe
5. Ölümü tapdayıb kəçəcəyem men!
6. Bir gün öz yanında görməsən meni,
7. Çıh yaşıl bağlara ғuşları dinle.
8. Okèan ғüdretili Araz nehrini
9. Sağlamağ isteyen daşları dinle!
10. Dinle külekleri, küleklerdeyem!
11. Üreklerden soruş, üreklerdeyem!
12. Bütün ulduzlarda, bütün çaylarda,
13. Bütün güllerdeyem, çiçeklerdeyem.
14. Buludu şimşekle parçalayaraq,
15. Zülmeti nur ile boğacağam men.
16. Ǧerbde ulduz kimi batsam,
17. Şerğə bağ:
18. Şerğden güneş kimi doğacağam men!
19. Gənadlanacağam senin yanına

20. Gışla elbeyağa ilk bahar ile.
21. Savalan dağının zirvelerinden
22. Gerbe, Şerge düşen şüalar ile!
23. İtib-batmağ için yaranmamışam.
24. Dünenem!
25. Bugünem!
26. Geleceym men!
27. Bir gün bu dünyadan gètsem de, ne
ğem,
28. Dünyaya tezedem geleceym men!

1964

47. MENİM TELEBELERİM

1. Yène mèydan gızıdır,
2. başlanıbdır sèminar.
3. Dillerde adlar gezir:
4. Nizami,
5. Behram,
6. Simnar...
7. Nèçe büyük simalar
8. fikrimizde canlanır.
9. Damışdıgca Şefiğe,
10. hamı heyecanlanır.
11. Dağa dönür üreyim,
12. dinledikce men onu.
13. Unuduram, inanın,
14. müellim olduğumu.
15. O gül dodağlardaki
16. sözler alovlu, odlü.
17. Ürek güneşle dolu,
18. sınıf güneşle dolu.
19. Sınıf döyüş mèydanı!
20. Birden bahar tufanı
21. açır pencereleri,
22. Yağış vurur içeri,
23. serin nefesli yağış.
24. Şarıltılı,
25. şıdırgı,
26. şımşek hevesli yağış.
27. Ağ yağış,
28. parlağ yağış!
29. şad yağış,
30. gurşad yağış!!!
31. Ne hoşdur bu şarıltı,

32. bu şen,
33. şirin çağlayış.
34. Şüşelere dök vurur
35. serin, büllur damcılar,
36. Damcıdan nur damcılar.
37. Sınıfde bir telatüm...
38. hamsı güler, hamsı şen.
39. Birden ne görürem men,
40. bu lövhe bir tamaşa:
41. Bir cüt geçeng göyerçin
42. pencerede baş-baş,
43. Daldalanıb bahırlar
44. al şefeğli yağışa.
45. Bu lövhenin önünde
46. dayanıram lal kimi.
47. Alır ganadlarına
48. göyerçinler gelbimi.
49. Yağış yağır... dünyaya
50. nur getiren yağışlar,
51. Gızıl sünbül, meles nar,
52. gül bitiren yağışlar.
53. Yağışlarda bağ etri,
54. yağışlarda gül tozu.
55. Her damcıda bir limon,
56. bir mandarin gohusu.
57. Ne gözeldir yağışın
58. daş-keseyi dèşmesi.
59. Torpağ-yağış teşnesi,
60. torpağ-güneş teşnesi!
61. Sen bir yağışdan sonra
62. göyeren güllere bağ.
63. Çınarlar göye galhar,
64. buludları yarağ!
65. — Müellim, sualım var...
66. bu, bir necib, temiz ses...
67. Ayrılıram heyaldan...
68. göyerçinler hansı bes?
69. Göyerçinler uçublar,
70. göyerçinler bir gonağ...
71. Şefiğe de, Sona da
72. O göyerçinler kimi
73. bugün-sabah uçacağ.
74. Üreyimden ses gelir:
75. benim servetim-zerim —
76. güzel telebelerim!
77. Menim müellimim de,
78. telebemde de sizsiniz!

79. Bu dünyadan en böyük
80. telebim de sizsiniz!
81. Golum-ğanadım,
82. gelbim,
83. gelebem de sizsiniz!
84. Sizsiniz heyatımın
85. evvel-aılır dayağı!
86. Meslekimin meş'el!
87. meramımın mayağı!
88. Bugün yağışlar yağır...
89. yaz nefesli yağışlar.
90. Yağışlar bu dünyaya
91. yəni heyat bağışlar.
92. Gədin... gədişinizle
93. tebiet gelsin cana.
94. Sizi gül tohumu tek
95. öz elimle sepirem
96. Arzu yağışlarında
97. çimen
98. Azərbaycana!

48. İNANMAĞ İSTERDİM MÖ'CÜZEYE MEN

("Ata ve oğul,, silsilesinden)

1. Həç yərdə, həç zaman, barı bir kere
2. Men inanmamışam mö'cüzelere.
3. Ancağ bugün əvə yola düşərkən,
4. İnanmağ isterdim mö'cüzeye men.

5. İsterdim uşağlar meni gören tek,
6. Muştuluğa gəciş gışgırışanda,
7. Çiyninde hemenki sıırlı pəncek,
8. O, yəne duraydı hemen əyvanda.

9. Bağaydım üzünə ələ sakitce,
10. Bunu men dəmirəm, dəyən ürekdir.
11. Onun həç neyi yoh, mene tek birce
12. Gönur gözündeki gülüş gerekdir.

13. Gözler, doğma gözler, ata gözleri...
14. Size hesret galdım haçandan beri.
15. Birinci defədir əvə gəderken,
16. İnanmağ isterdim mö'cüzeye men.

1958

49. TAMAM DOĞMAYAN GÜNEŞ

Mikayıl Müşfiqe

1. Anan süd yərinə döşündən
2. Sanki
3. Sene od içirdi,
4. od emizdirdi.
5. Yoh!
6. Sen yetimlikle böyüməsən ki...
7. Sene Odlar yurdu bu odu vərđi.

8. Şə'rinden, sözündən də kim doydu,
kim?!
9. Geldin de, gətdin de ilk bahar kimi.
10. Men senin gəlbine Göy göl dəyərđim,
11. Gəlbın yanmasaydı vulkanlar kimi!

12. Gızıl gül yağardı dodağlarından,
13. Bahar çırpınardı her bir sözündə.
14. Sen tribunaya ucalan zaman,
15. Şə'ri ucaldardın əlin gözündə!

16. Tufanlar coşardı ilikde, gənda.
17. Sönmüş duyğuları şə'rın odlardı.
18. Alğış şelalesi guruldayanda,
19. Bir həbis şairin bağı çatları.

20. Elacı olsaydı cilovlardı o,
21. Min-min gönüldeki bu şelaleni.
22. Ancağ əl görürdü: köksün içində
23. Əl üçün titreyen gızıl laleni!

24. Sen bir zinet idin Azərbaycana,
25. Dinle, üreyimin dəyim sirrini:
26. Güclü şə'rlerin hele bir yana,
27. Men senin səvirem zeif şə'rini.

28. O zeif şə'rler yarandı belke
29. En ağır zamanda, çetin zamanda.
30. Dargözler, namerdlər yağarağ leke
31. Senin ilhamını yaralayanda!

32. İlham bir şaire mehsus deyil tek.

1964

33. Həlğın servetidir, həlğın malıdır.
34. Şair vətənini görüdüğü tek,
35. Vətən də şairi görümlüdür!
36. Mən Vətən söylədim söylədim, mən əl söylədim,
37. Vətən birce Kürmü, birce Həzermi?
38. Muğanda saçını oğşayan nesim,
39. Göy göldə gördüyün o mavi zermi?
40. Vətəndəş olmasa, boş şeydir vətən!
41. Bəş günlük, on günlük günəy gərirdir.
42. Vətən məfhumunun özeyindəki
43. Vətənin vüqarlı oğullarıdır!
44. Gezdim doğulduğun əli-obanı,
45. Hızının küleyi üzümə deydi.
46. Mən belkə səvmezdim Azərbaycanı,
47. Sənin tek oğullar yətirmeseydi!

1962

50. AND İÇİREM

1. Könlümün terlanı havalı olsun.
2. Oylağım Şah dağı, Savalan olsun,
3. Ömrüm bu yollarda gəlsə yarımçıq,
4. Yarımçıq ömrünün davamı olsun!

1962

51. MƏ'YAR

1. Tutacağ ki, var istə'dadın,
2. İlhamın da,
3. Biliyin də.
4. Redd ol! İtil gözlerimdən.
5. Eger yoxsa Vətən eşgi
6. Sümüyündə-iliyində.

1962

52. YOLDAN KƏÇƏNDE

1. Çeməndən keçirəm, mesti-humaram.
2. Çəməne gurbanam, çölə gurbanam.
3. Gərşıda gözəl bir oba görüldü,
4. Obaya gurbanam, ələ gurbanam,

5. Bir kasa su vərdir şirin dil ilə,
6. O doğma, o şirin dile gurbanam.
7. Əy ağ saçlarından nur yağan ana!
8. O pak, o işıqlı tələ gurbanam.
9. Bir gızıl gül derdi, — güllər göyçeyi,
10. Bu gələn çöhrelə güle gurbanam.
11. Başıma el çekdi bahar küleyi,
12. O doğma küleye, yələ gurbanam.
13. Heyətlər çəpersiz, evlər yan-yana.
14. Mənim öz anamdır burda hər ana.
15. Heyatım lazımsa Azərbaycana,
16. Şirvana,
17. Muğana,
18. Mələ gurbanam!

1962-1965

53. GONAĞ ÇAĞIRIRAM BƏŞƏRİYYETİ

1. İnan ki, bağrımın başı səvner,
2. Gülerəm... gözümün yaşı səvner.
3. Əvimin torpağı-daşı səvner —
4. Sən gədem göyanda astanamızdan!

1963

54. ŞELALE KİMİ

1. Şelale — dağların mərəz övladıdır.
2. Gır bütün sədləri!
3. Şelale tek gır!
4. İldırım — buludun,
5. tufan — dənizin,
6. Cəsaret — üreyin istə'dadıdır!

1962

55. VURULMUŞAM MƏN SENE!

1. Vurulmuşam mən sənə,
2. Mənim bir yaşlı balam.
3. Asıman evimizdə
4. Seher bəhışlı balam.
5. Mən sənin yərişinə,

6. Her işine vurğunam.
7. Bağışına, boyuna,
8. Gülüşüne vurğunam!

9. Gollarımın üstünde
10. Ğuzu kimi yatan sen.
11. Oyananda her şeyi
12. Bir-birine gatan sen.

13. Ananın çoğ sevdii
14. Güldanları ğıran sen.
15. Gözel büllur ğabları,
16. Fincanları ğıran sen.
17. Be'zen insafa gelib,
18. Ğırdığını «ğuran» sen!

19. Menim küçük mē'marım.
20. Menim körpe decelim!
21. Ğoy başını dizime,
22. Sen uyu!
23. Men dincelim.

24. Hele senin elinle
25. Sular durulmalıdır.
26. Neler uçurulmalı,
27. Neler ğurulmalıdır.

28. Men senin gözlerinde
29. Yanan oda vurğunam.
30. Bu ğırmağ hevesine,
31. Bu ğurmağ hevesine,
32. Bu inada vurğunam.

33. Sıĝışmırsan beşkiye,
34. Sıĝışmırsan ğefese.
35. Men vurğunam
36. Ğefesi
37. Dağıdan bu hevese.
38. Körpe dodağındaki
39. Südlü, odlu nefese.

40. Ay benim seadetim,
41. Menim bir yaşlı balam.
42. Körpe şir balası tek
43. Penceli, döşlü balam.

44. Arzum budur: heyata

45. Meslekinle gelesen.
46. Neyi uçurduğunu,
47. Neleri ğurduğunu
48. Ğabağcadan bilesen.

1965

56. ÜREK ĞIZIL ĞÜLE BENZER

1. Temizlik — üreyin ğızıl ğülüdür.
2. Hebislik — hayatın soyuğ külüdür.
3. Şayie gezdireb, tor ğuranların,
4. Bedeni sağsa da, özü ölüdür.

1962

57. EYİLME!!!

1. Ğalsan bele susuz,
2. ac,
3. Yavan çöreye möhtac,
4. Boğazına ilan tek
5. Sarılsa da èhtiyac,
6. Èhtiyac üreyini
7. Köksünden ğoparsa da,
8. Odu, suyu, havanı,
9. Èvinden aparsa da,
10. Ağz açma namerde!
11. Üreyinde derd,
12. yaşa.
13. Sen İNSANSAN! EYİLME!
14. Yoğsul yaşa.
15. MERD YAŞA!!

1962

58. HÜSÈYN CAVİDE

1. Ğelbin od,
2. şe'rin od!
3. Ömrün-günün od!
4. Özün buz mezarda!
5. Bu nèce işdir?
6. Bes nèce olub ki, o buz dağları
7. Senin ateşinden erimemiştir?!

1962

59. DAĞLARA ĞALHIRAM

1. Dağlara ğalhiram... dağlar ter-teze,
2. Ne ğeder cavanmış bu ğoca dağlar.
3. Ğırmızı fincanlı laleler teze,
4. Çemen süfresinde ğedeh bulağlar.
5. Her ğümüş şebneme bir ğızıl şua
6. Zer çekir...
7. dayanıb dağ kèşiyinde.
8. Kırpe benövşeler ğedib yuhuya,
9. Uyuyub dağların ğül bèşiyinde.
10. Vehşi ğızıl ğülün şehi ğırmızı,
11. Ağ ğülün hüsnünde ağ ğünler yaşar.
12. Men sèyre daldığca ğülzarımızı,
13. Deniz üreyimle dağ ğucağlaşar.
14. Baħıram ağ saçlı şelalelere,
15. Tökülen,
16. sökülen,
17. ğülen şelale.
18. Ayağı altında uçurum dere,
19. Zirveli dağlardan gelen şelale.
20. Sıçrayan ğetreler fişenge benzer,
21. Ğetreler şefegden od tutub yanar.
22. Düşdükce etrafa zerler, zerreler,
23. Çiçek sırğalanar, ğül sırğalanar.
24. Fikrim — dağ ğartalı
25. hissim — asiman.
26. Èle bil dünyaya hökmdaram men.
27. İstesem,
28. yapışıb bir sal ğayadan
29. Dağları ovcumda ğaldıraram men.
30. Döşü zirèh-zirèh ğırçın ğayalar
31. Boranla,
32. tufanla çoğ ğüleşibdir.
33. Yüz yerden yaralı yalçın ğayalar
34. Esr ile, zamanla penceleşibdir.
35. Saçları ağarmış serkerdeler tek
36. Dağlar dayanmışdır müezzem, metin.
37. Gör neler düşünür dağ boyda ürek:
38. Dağlar hèykelidir ebediyyetin.

39. Süzülür ğar suyu ğarın altından,
40. Dupduru, tertemiz o sulara baħ.
41. Terlan çolpasını ğanadlandırıb
42. Yuvadan çıkaran arzulara baħ.
43. Sèyr èt
44. herden ğopan ğasırğaları,
45. Ona beħş ètmişem ğüdsiyyeti men.
46. Özüm yaratmışam sanki baharı,
47. Özüm yaratmışam tebieti men.
48. Menem bu dağların ilk hökmdarı,
49. Yansın ıldırımlar.
50. Od tutub yansın.
51. Suya çekmek üçün od ğılıncları
52. Bulağlar yanımda hazır dayansın.
53. Bura Çenlibèle oħşayıb bir az,
54. Beli.
55. Merd oğullar oylağdır bu.
56. Ğızaran lalezar çemene sığmaz,
57. Nigarın gelinlik yaylığdır bu.
58. Bir elinde mizrab, birinde mizrağ,
59. Esrler dalından gelir Koroğlu.
60. Dağların başından ğanadlanarağ
61. Şığıyır böyük bir sabaha doğru.
62. Savalan, Şah dağı, Çenlibèl, Ğoşğar...
63. Dağlarım-daşlarım — çiyin-çiyine,
64. Yèriyir,
65. alnında ğırışsız vüğar
66. Min ilim, min esrim Böyük bir Güne.
67. Nedir bu telatüm, nedir bu tufan?
68. Dağlarda iğtişaş ğoparan menem.
69. Babeki, Nebini, ğoç Koroğlunu
70. Özüyle sabaha aparar menem.
71. Men ki, kainatla ğucağlaşmışam
72. Dèyin dağlarmıdır meni çoşduran?
73. Yoħsa benim arzum-dileklerimdir
74. Bu ğoca dağları cavanlaşdırar?

60. EN BÖYÜK SEADET

1. Alğış şelalesinden titreyen bir salonda,
2. Bir şe'r meclisinin sonunda, lap
sonunda
3. Şairlerin başına çiçekler tökülende,
4. Ağ nergizin etrinden üzler-gözler
gülende,
5. Gızıl güle dönende gızların gül sureti,
6. Men hiss etdim dünyada en büyük
seadeti.
7. Hıtabet kürsüsüne galhıb yahşı oğul
tek,
8. Gelbin içinden gelen isti bir söz
söylemek.
9. Èle söz ki, heğıget...
10. köksü dolu cesaret
11. Bağ budur yèr üzünde en bahalı seadet!
12. Könlünde çeşme-çeşme gaynadan
arzuları,
13. Ulduz-ulduz sayrışan asiman arzuları
14. Bildirmeye
15. en yahın
16. munis,
17. hemdem tapanda,
18. Temiz sevinc,
19. büyük derd,
20. serin melhem tapanda,
21. Seni yuhusuz goya yatağ içinde söhbet
—
22. Bağ budur yèr üzünde en giymetli
seadet!
23. Bir bulağ aynasında şeklini seyre
dalmağ,
24. Adice bir çobanın gelib mehmanı
olmağ,
25. Çadırdı, ya vağonda,
26. Ya da bir dağ yolunda
27. Adice bir insanla bir stekan çay içmek,
28. Çörek kesib, duz dadıb, derdi-gemi
bölüşmek,
29. İftiharı bölüşmek olubmu sene gismet.
30. Ğardaş, inan ki, budur en ferehli seadet.
31. Bütün Azerbaycanı,
32. bütün dünyanı sesle

33. Ğartal yuvası kimi
34. geniş,
35. dar menziline.
36. Köks ötürme, sevgilim, eger gelbin
genişse,
37. Sen inan ki,
38. sığışar
39. dünyalar menziline!
40. Üreyinde gaynayan
41. coşgun poemaları.
42. Şelale romanları,
43. şimşek dramaları
44. Yazmağ beşce günlük
45. tapma fūrset,
46. duy feğet:
47. Èle budur dünyada şair üçün seadet!
48. İftiradan, zökemden sen görüna-ğorüna,
49. Bürü yèr küresini ilhamının nuruna.
50. Gollarını geniş aç!
51. Bütün ekvatoru güc!
52. Arzunun ganadında
53. ğartal kimi şığı!
54. Uç!
55. İldırım tek parçala
56. irtica buludunu!
57. Güneşde od azalsa,
58. gözlerinin odunu
59. Bağışla insanlara!
60. Yanmağı èt sen adet.
61. Bu yanmağın özüdür, inan ğardaş,
seadet.
62. Bütün dileklerinle bu dünyaya kök atıb,
63. Dalğaları,
64. gülleri,
65. ulduzları oyadıb,
66. Dostlarının goluyla
67. gücub bütün cahanı,
68. Sevincinin nehrinde
69. boğa-boğa ahını,
70. Bir sinenin içinde
71. milyard ürek daşımağ!
72. Özün üçün yaşamağ, —
73. beşer üçün yaşamağ!
74. Yaşamağ ki,
75. güc alsın,

76. ucalsın beşeriyet.
77. Hanı?
78. hanı dünyada bundan büyük seadet!
79. Èy ağ gün isteyenler, seadet ahtaranlar!
80. Gelin!
81. Menim sinemde seadet ümmanı var.
82. Üreyimin ateşi min dünyaya bes èler.
83. Menim dodağımdadır en alovlu buseler.
84. Gelin!
85. Bütün dünyaya ağ gün paylayıram men.
86. Hèç bir derd,
87. yaħasını
88. ala bilmez elimden.
89. Men Lènin dünyasının adice bir oğluyam.
90. Min-min rişelerimle
91. bu dünyaya bağılıyam!
92. Bu dünyaya,
93. bu ħalğa vère bilsem ömrümü,
94. Beşer seadetinde göre bilsem ömrümü,
95. Zehmetimle sevinse
96. vurulduğum memleket,
97. Menimçin ola bilmez
98. bundan büyük seadet!

1964

61. BAHAR KİMİ

1. Yène bahar yère-göye al şefeğler tøküb kèçir,
2. Ğış baharın ağ tacını ağaclarda søküb kèçir,
3. Bahar aran yerlerinde körpe güller ekib kèçir,
4. Ğış öz beyaz karvanını dağ başına çekib kèçir.
5. Bahar gelir, goynunda gül dere-dere, tepe-tepe,
6. Ğış Ğezeri silkeleyir dalğa-dalğa, lepe-lepe.
7. Bahar gelir, bağçalarda körpeleri öpe-öpe,
8. Ğış ğayıdır, körpelerin başına ğar sepe-sepe.

9. Men görürem tebietde yazla ğışın güleşini,
10. Buz dağını ğıra-ğıra yazın meğrur gelişini.
11. Ğoy açılsın bağçalarda gül bazarı, gül heşeni.
12. Ğoy çıħartsın ğar altından yaz her gülü, her gülşeni.
13. Yazla ğışın bu dünyada milyon illik davası var,
14. Èle benim başımda da bèle sevdâ havası var,
15. Üreyimde ğışa ğarşı nèçe vulkan lavası var,
16. Bu döyüşün, bu vuruşun cefası var, sefası var.
17. Men gèdirem! Men açmışam öz sinemi küleklere,
18. Teki külek toħunmasın beslediyim çiçeklere.
19. Yèri gelse men köksümü çırpıram da şimşeklere,
20. Teki şimşek toħunmasın köksümdeki dileklere!
21. Men isterem ümmanların sesi gelsin gulağıma,
22. Tufanların sesi gelir, özü gelsin ayağıma.
23. Ğızıl gülüm söykeyerse dodağını dodağıma,
24. Ölümünden de çekinmerem, ölüm çıħsa ğabağıma!
25. Hayğır, tøkül èy şelale, men sevirim gur sesini, —
26. Dağ başında ilk baharın o ħitabet kürsüsünü!
27. Ğoy ilk bahar meni ğucsun, men de bu yèr küresini,
28. Men oħuyum Vetenimin, üreyimin neğmesini!

29. Bizim Veten yèr üzünde ölkelerin
geşengidir,
30. Semalarda çiçek açan onun Zefer
fişengidir.
31. Aç sinemi, yar gelbimi, gör ganımda
coşan nedir,
32. Başımdakı Hetaının, Füzulinin
çelengidir.
33. Yèr esende büzüşerek yuvamızda
ğuşlar kimi,
34. Tufanlara sine geren Kepez kimi,
Goşgar kimi
35. Bu döyüşde ağartsa da saçlarımı gış,
gar kimi,
36. Men gelmişem bahar kimi, gèdeceyem
bahar kimi!

1962

62. ŞÈ'R MECLİSİNDE

1. Al örtüklü bir stol... gızlar yatağhanası.
2. Gızlar gül-çiçek kimi... bahar
yatağhanası.
3. Burda ne me'ruzeçi, ne hitabet kürsüsü,
4. Her kesin dilindedir öz şè'rinin gur
sesi.
5. Deli-dolu şairler bir-bir ayağa galhır,
6. Növbe çatır o gence, şair ayağa galhır.
7. Ürek gaynar... boy uca... iri gözler
alovlu.
8. Tepeden dırnağacan ganı şè'rle dolu.
9. O genc şè'rler deyir, hêç bilsen neler
deyir.
10. Gızların ağ elleri algış üçün göyneyir.
11. Şair titrek bir rübab, şair gezebli bir şir.
12. Şairi dinledikce, gızlar da gözelleşir!
13. Birden algış tufanı çulğalayır salonu,
14. Hoşbeht gözlerle süzür o, sağını-
solunu.
15. Deyirem: — Yène ohu!
16. Yène galhır ayağa.
17. Yène algış gurladı!
18. — Bir de ohu!
19. — Bir daha!

20. Hêç bir regibi yohdur... öz-özüyle
yarışır,
21. Misraları gızlara beşş edir gövher kimi,
22. Garşısında vereğler açılır seher kimi.
23. Bitir şè'r defteri, indi gör neden deyir:
24. Şè'ri ezberden deyir, şè'ri sineden
deyir.
25. O genc kimdir?
26. Halgımın od nefesli bir oğlu!
27. Bu torpağın eşgile bütün varlığı dolu!
28. O genc bizim güneşden yaranmış bir
ğığılıcım.
29. O genc benim silahım!
30. O genc — benim gılincım!
31. Menim üçün o gencin her şè'ri
novruzgülü,
32. Her misrası min gelbin yarpağına
bükülü.
33. Onun her gelebesi — benim öz
gelebemdir.
34. Onun alovlu gelbi — öz ikinci
gelbimdir!
35. Men bu düşüncelerle şaire göz
goyuram,
36. Ne şè'rinden doyuram, ne sözünden
doyuram,

1961

63. AY AMAN

1. Biz ikimiz çıhdıg deniz seyrine,
2. Ahdıgca ahdıg.
3. Suda gümüş ayın gızıl şè'rine
4. Bahdıgca bahdıg.
5. Onun ellerini sıgılladım men,
6. Eller sehvindi.
7. Onun tellerini sıgılladım men,
8. Teller sehvindi.
9. Göz gözü oğşadı, göz gözü duydu,
10. Sözsüz-sorğusuz.
11. Başımı çiyininden köksüne goydum,
12. Dinmedi o gız.
13. Dözmedim... alışdı ter yanağları,

14. Èle baħ, bu an
15. Birce yol açıldı gül dodağları,
16. Dèdi: — ay aman!
17. Bu ses — mehebbetin üreye dolan
18. Öz sesiydimi?
19. Yoħsa ilk buseden ğefil mest olan
20. Ğız sesiydimi?
21. O, belke bu sesle dünyanı ğucmağ,
22. Ğucmağ dilerdi.
23. Belke ğu ğuşu tek göylere uçmağ,
24. Uçmağ dilerdi.
25. Dalğalar, dalğalar, mavi dalğalar!
26. Hanı o güzel?
27. Birdemi, birdemi o canlı bahar
28. Ğoynunda güzel?
29. Yène de ay doğur, nura bürünür
30. Her teref, her yan.
31. Sular da heyal tek bir ğız görünür,
32. Dèyir: — ay aman!
33. Ağ bir kemend olub lepeler bu ğün
34. Ya meni boğsun.
35. Ya da anam meni hemin ses üçün
36. Tezeden doğsun.
37. Meni uzağlara çekib aparır
38. Heyal denizde.
39. Ürek alovlanır, tufan ğoparır
40. Bu lal denizde.
41. Sesime ses vèrib gurla, lepelen,
42. Èy sakit ümman.
43. İlk eşğ, ilk mehebbet çıhdı elimden
44. Aman, ay aman!

1958

64. VÜSAL EREFESİNDE

1. Ömrüm-ğünüm!
2. hêç bilsen
3. Senden ne isteyirem:
4. Bir geçenin içinde
5. Bütov bir ömre deyen

6. Hâtire isteyirem.
7. Bilsen ne isteyirem:
8. Ènib o sahile gel.
9. Bakı işğlarından
10. Boynunda silsile gel,
11. Ènib o sahile gel!
12. Fergî yoħdur, bu aħşam
13. Bahar olsun, ğış olsun.
14. Ya dünyaya gül sepen
15. Gürşad bir yağış olsun.
16. Teki benim refiğem
17. Mene doğru can atsın,
18. Teki vüsal
19. hicranı
20. Yolda azdırmış olsun.
21. Göyerçin ellerini
22. Tutum,
23. ğelbimle tutum,
24. Öz-özümü unudum,
25. Yèri-göyü unudum.
26. Ellerinin etrini,
27. Tèllerinin etrini
28. Çemen-çemen men udum,
29. Bahar-bahar men udum.
30. Yanında yèr vèrme,
31. yoħ,
32. Ğelbinde yèr vèr mene.
33. O gülü istemirem,
34. Gözünden gül der mene,
35. Könlünden gül der mene.
36. Tekce buse dèyil,
37. Yoħ,
38. Ruhunu isteyirem.
39. Üreyinin başında
40. — Helil! — dèye meleyen
41. Ahunu isteyirem.
42. Sèvincini,
43. ğemini,
44. ahını isteyirem,
45. En temiz duyğuların
46. Ğaymağını vèr mene.
47. Vetan eşğile dolu
48. Ces'ur ğız ğelbindeki
49. O ğaynar dileklerin
50. Ğaynağını vèr mene.
51. Vulkanlı dağ kimiyem,

52. Ancağ èle bilme ki,
53. Buz bulağ isteyirem,
54. Füzuliden şè'r oħu,
55. Odlanmağ isteyirem.
56. Gel, ağ benizindeki
57. Natevan seherile.
58. Üreyine sığmayan
59. Veten şerğilerile!
60. Dünyaya nur saçmağ
61. Èlemisen sen adet.
62. Ayağ tutub yèriyir
63. Ayağınla seadet.
64. Gel! Èy benim könlümde
65. Baharı ter saħlayan,
66. Meni hörüklerle
67. Bu dünyaya bağlayan!
68. Gel! Ömrümüz govuşsun
69. Şerikli ömür kimi.
70. Hardasa cida düşen,
71. Muğandasa görüşen
72. Araz kimi, Kür kimi.
73. «Bayati-Şiraz» üste
74. Öteceyik bu aħşam
75. Duyğular dünyasında
76. İteceyik bu aħşam
77. Ğanadlanım bu aħşam,
78. Uçum seninle birge,
79. Bütün Azerbaycanı
80. Ğucum seninle birge!

Lenkeran

65. BİR DESTE ÇİÇEK

1. Bir deste çiçek vèrdi
2. Bu aħşam dostlar bize.
3. Çiçek teze, gül teze.
4. Bu güller tek çırpınıb,
5. Sèvinen könül teze.
6. Nergize baħ, nergize.
7. İşığ aħır gözünden,
8. Doya bilmem hüsnünden.
9. Bu güllerin gözüyle
10. Mene Göy gölüm baħar.
11. Çemenim-çölüm baħar.
12. Vetenim-èlim baħar.
13. Bu güllerin etrile
14. Üz-gözümə toħunar

15. Natevanın nefesi,
16. Odlar torpağı boyda
17. Gülüstanın nefesi.
18. Dinle, eziz oħucu,
19. Sen vèrdin bu gülleri.
20. Hansı yèrde bitibce
21. Bu güllerin kökleri,
22. O torpağa ğurbanam.
23. Odur benim ilk anam.
24. Mene èle gelir ki,
25. Birce kelme söz dèsem
26. Şè'r senet dilimde,
27. Baħ bu bağlı ğonçalar
28. Döze bilmez, açılar
29. Bu değıge elimde.
30. Birce baħışımndan da
31. Bu güller anlar meni.
32. Bu güller öper-ğucar,
33. Bu güller danlar meni.
34. Hèyif.
35. Hèyif ki, ancağ
36. Bu gül sabah solacağ.
37. Ne ğem.
38. Bir gül solsa da,
39. Gülzarımız solmasın.
40. Teki arzularımız,
41. Böyük duyğularımız
42. Baharımız solmasın.
43. Ömrün birce günü de,
44. Bu çiçekden, bu gülden.
45. Bu Muğandan, bu Milden,
46. Bu Vetenden, bu èlden
47. Hèç vaħt ayrı olmasın.

1961

66. MİNGEÇEVİR ŞEHALESİ

1. Buna saraymı dèyim,
2. İmaretim dèyim men?
3. Sarvanın yaratdığı
4. Şè'riyyetmi dèyim men.
5. Ağ divarın ğelbinde
6. Sanki ay işığı var.
7. Daş aynadan süzülür
8. Ğızıl-gümüş şualar.

9. Bu şefeğ
10. öz halgımın
11. Zekasından yaranmış.
12. Gollarının,
13. Ağılının
14. Dühasından yaranmış.

15. Tanış ol.
16. Opèrator —
17. Bir azeri gözeli.
18. Öz yurduna can vèrir
19. Öz üreyi, öz eli.

20. Ğarşısında ışıklar —
21. Ğırmızısı, göyü var.
22. Işığ düymelerinde
23. İnce, usta barmağlar.

24. Ğenèratorlara bağ —
25. Heresi dağ sineli.
26. Görün neler yaratmış
27. Adi bir insan eli.

28. Kür
29. Ğenèratorların
30. Ğefesinde burulur.
31. Burulduğca yorulur,
32. Işığ olur, nur olur
33. Ağır nağiller boyu,
34. Obalar, eller boyu.

35. Kür — benim öz Kürümdür,
36. Eğlim, tefekkürümdür.

37. Menim Kürüm —
38. Hayğırın zavodların
39. ne'resi.
40. Muğanımın, Milimin
41. Aşib-daşan behresi.
42. Astara bağlarının
43. Tumurcuğlu pöhresi.

44. Moskvaya yüyüren
45. Ğatardır benim Kürüm.
46. Sibirde, Kamçatkada
47. Bahardır benim Kürüm.

48. Menim Kürüm —
49. Tiflise
50. Işığların yürüşü.
51. Dost Èrmeni elinde —
52. Min körpenin gülüşü.

53. Rakètlerin köksünde
54. Kosmosda ağan Kürüm.
55. Yèrdeki mecrasına
56. Göylerden bağan Kürüm.

57. Budağ-budağ uzanıb
58. Kanal-kanal çağlayan
59. Coşğun nağillerile
60. Erze könül bağlayan

61. Dalğaları gülüşen,
62. Motorlarla güleşen
63. Kür
64. oynaya-oynaya,
65. Kür
66. Ğaynaya-ğaynaya
67. Bendin altından çıtır.
68. Dağın mengenesinden
69. Èle bil ümman çıtır.

70. Gelsin dünya çayları,
71. Yarışa çılmış Kürüm.
72. Bütün okèanları
73. Köksüne sılmış Kürüm.

74. Uzanan Kürümle bir
75. Uzanır ömrüm benim.
76. Mene èle gelir ki,
77. Yalnız Ğezere ağırmır
78. Beşer hezinesine
79. Telesir Kürüm benim,

1962-1964

67. BAKI BAĞLARI

1. A dostum, Bakıdan bir az aralı
2. Bakı bağlarında olmusanmı hêç?
3. Ağacın altına döşeyib halı
4. Uzanıb dincini almısanmı hêç?
5. Èle ki, yaz gelir, torpağ oyanır,

6. Kesilmiş teneyin ahır şiresi.
7. Gül açan ağaclar ağa boyanır,
8. Bürüyür her yanı sığırçın sesi.
9. Mèyneler açdımı sene könlünü,
10. Sen de mèynelere mahını dèdinmi?
11. Üreyin yananda isti yay günü
12. O nubar pısrızdan derib yèdinmi?
13. Göy yarpağ altından şanı el èler,
14. Sanki yèyin dèyer, bilin dadımı.
15. Salhımdan üzdüyün şirin gileler
16. Dışının altında şağğıldadımı?
17. Gel bir sabah-sabah dolaşag bağı,
18. Derek varencilden, sarı encilden,
19. Men aşağı eyim şehli budağı,
20. Üstüne şeh de goy çilensin herden,
21. Üreyin yanırda, bir garpız kesek,
22. Dadı damağında galsın her zaman.
23. Nazik gabiğına bıçağ vuran tek,
24. Partlayıb bölünsün ten ortasından.
25. Gözüm var Bilgehin ze'feranında,
26. Rengi de, etri de gözeldir gül tek.
27. Gel bir mehmanım ol, talvar altında
28. Üstü ze'feranlı bir pilov yèyek.
29. Burda baldan şirin erikler de var,
30. Bir üzü gırmızı, bir üzü sarı
31. Sarı terefinde gırmızı hallar
32. Hüsünde yaşıdır bir lalezarı.
33. Merdekan bağları özge tamaşa,
34. Orda gül şehile batmısanmı hêç?
35. Gızıl salhımlarla vèrib baş-başa,
36. Gèceler gum üste yatmısanmı hêç?
37. Sular ezemetle deyib sahile,
38. Sonra çekilerken dübare gèri,
39. Dèyin, kim görübdür öz gözlerle
40. Çıngıldan süzülen hırda sèlleri?
41. Siz benim şè'rime uzun dèmeyin,
42. Doymur gözelliğden gözlerim benim.
43. Ovcunda şeh tutan gülün-çiçeyin
44. Gönçesinde yatır sözlerim benim.
45. Menim hemdemimdir düzler-yoğuşlar,
46. Çemen — dövletimdir, çöller —
varımdır,
47. O ilk defe uçan körpece guşlar
48. Menim ganad açan arzularımdır.

49. Burda bir çiçeyi gıyıp üzmerem,
50. Eger bulağ olsam, hezin aharam.
51. Gözlerim ağrısa derman gezmerem,
52. Bilgeh bağlarına bir de baharam.
53. Külekler gumları yığar, sepeler,
54. Külekler en büyük bestekarımdır.
55. Sahile can atan gızıl lepeler
56. «Bakı!», «Bakı!» dèyen
misralarımdır.
57. Ay èller bu yurdu gelin bezeyek,
58. Bu yurdu bağrına basmamağ olmaz.
59. Hanı novruzgülü, — o zerif çiçek,
60. O gülün üstünde esmemek olmaz.
61. Çirmesin golunu oğlan da, gız da,
62. Baharın özü de bize goşulsun.
63. Gözellik göz açsın bağlarımızda,
64. Dolu budağların gönlü hoş olsun.
65. Bize heyat gelir Cèyranbatandan,
66. Batağığ gırusun, cèyran batmasın.
67. Dünya sergisine çıhsın ze'feran,
68. İğaliya bağları goy naz satmasın.
69. Badamı, püsteni, hèyvani, narı
70. Sèyr èdek min kere, yèyek bir kere.
71. O gızıl güneşin al şüaları
72. Gızıl salhımlardan ahsın gelblere.
73. Ay èller, bu yurdu gelin bezeyek.
74. Bağların gözüdür Bakı bağları.
75. Cennete inansam, dèyerdim gèrçek:
76. Cennetin özüdür Bakı bağları.

1961

68. MENİM ÖVLADLARIM

1. Kim dèyer, kim dèyer, övladsızam
men,
2. Bağbanam öz bağım, öz baharım var.
3. Sabir bağçasına her seher gelen
4. Hêç bilsen ne geder balalarım var.
5. Onları görende ganadlanaram,
6. Sığışmaz köksüme ata sèvinci.
7. O gözlerden ahan ışığla güler
8. Gözümün gilesi, gelbimin içi.
9. Ağ cüceler kimi sèvimli, geşeng,
10. Gah söhbet èleyen, gah cükküldeşen

11. Papağı deyirmi, eyni tertemiz,
12. Sèvinci gelbinde kiçik bir deniz,
13. Biri-birisinin elinden tutan,
14. Hırdaca, yüngülce gedemler atan
15. O bahar balalar, o gül balalar
16. Şerği oğuyanda bülbül balalar
17. Menim öz balamdır, can ciyerimdir,
18. Men — denizem, onlar — lepelerimdir.
19. — Uşağlar, Sabirden kim dèyer ezber?
20. Oynaşar havada balaca eller.
21. — Men!
22. — Men!
23. — Men!
24. Şeffaf sèller ahar gör nèçe gelbden.
25. — Gel-gel, a yaz günleri.
26. — Derse gèden bir uşag...
27. — ...Menim bağım-baharım,
28. — Düşdü üz üste yère...
29. Sesler bir-birine ğarışib ahar
30. Güneşden süzülen şüalar kimi.
31. Kenardan onlara bir şair bahar —
32. Yüz imaret tikmiş bir mè'mar kimi,
33. Sesler, büllur sesler, ilahi sesler...
34. Könlüm o sesleri gözünde besler!
35. Kim dèyer, kim dèyer övladsızam men?
36. Asımanam, onlar — al seherimdir.
37. Sabirin şe'rile dil açan bala
38. Menim öz balamdır, can-ciyerimdir.

1962

69. SEN MENİM VÜĞARIMSAN

Ebubekr oğlu Eceminin yaratdığı Mō'mine hatın meğberesi önünde düşünceler

1. Gözüme nur gelir, bağıdığca sene.
2. Gelbim güvvet alır her nağışından.
3. Yère yoh,
4. sen bütün yèr küresine
5. İstinad ètmisen yaranışından!
6. Zerif kitablar sözlü-söhbətli,
7. Her kiçik neğsede bir alem benim,
8. Mehseti şöhetli, hecer güdretli,
9. Nigar leyağətli meğberem benim!
10. Zümrüd kaşılardan zeri sönmeyib,
11. Dünenin bugünle söhbetidir o,

12. Yoh!
13. Mè'mar Ecemi hele ölmeyib,
14. Sabahkı ömrünün şöhetidir o!
15. Başında halğımın senet çelengi,
16. Senetin susmayan dili sendedir.
17. Sehendin vügarı, Göy gölün rengi,
18. Muğanın çiçeyi, gülü sendedir.
19. Natevan söylesem sene
20. yaraşar.
21. O da senin geder ince olubdur.
22. Torpağa hopmayıb tökdüyü yaşlar,
23. Şè'r olub, mirvari, inci olubdur.
24. Gılınclar toğğuşub tökülende ğan,
25. Dağıldı ne geder servetim-zerim.
26. Sen èy sekkiz esrin fırtınasından
27. Gelib bu günlere çatan gövherim!
28. Senden işıg aldı Tebriz, Marağa.
29. Seninle fehr ètdi Erdebil, Salmas.
30. Senet dünyasında döndün mayağa.
31. Min tufan ğopsa da, bir gülün solmaz!
32. Yanından sovuşan adice rüzgar
33. Senin nefesinle etirlenibdir.
34. Gün seni görende parlayıb par-par,
35. Ay seni görende bedirlenibdir.
36. Alğış!
37. Ecdadımın ruhuna alğış.
38. Èlime, obama kömek yarandı.
39. Sen özün dünyada hêç yaranmamış,
40. Seni ğorumağa Babek yarandı.
41. Yağlı tike üçün gelen yağlar
42. Dış ğıcıb,
43. dövrene çoğ dolanıbdır.
44. Burda yüz fatèhin havalı başı
45. Misir ğılinc ile ağıllanıbdır.
46. Gelsin bir de bağısın Yakobstal, Zarrè¹⁰,
47. Sene ebediyyet beğş èlemişem.
48. Gözümün nurunu men zerre-zerre
49. Senin her dağına neğş èlemişem.
50. Goy yağış çilesin... göster göyleri.
51. Sen bir daş dèyilsen.
52. Sen bir güzğüsen.

¹⁰ Nahçıvan mè'marlığı mektebini yanlış olaraq İran mè'marlığına aid èden Alman burjuva alimleridir.

53. Vügarlı çiyninde gızıl dan yeri.
54. Menim özümünsen!
55. Özümünküsen!

56. Goy gelib yanından ötsün duman-çen.
57. Sen yar buludları nur sêli kimi.
58. Dayan Şah dağıyla, Savalanla ten,
59. Şergin göcaltmayan gözeli kimi!

60. Gözüme nur gelir,
61. bağıdıgca sene,
62. Gelbim güvvet alır her nağışından.
63. Yere yoh,
64. sen bütün yer küresine
65. İstinad etmisen yaranışından!

1965

70. GÖYÇAYDA PAYIZ SEHERİ

1. Yaşıl divar kimi göy çinarların
2. Ardında
3. şefegın gızıl divarı.
4. Terlan buludların, ter bağçaların
5. hüsnünde
6. seherin temiz rüzgarı.

7. Güneş öz nurunu saçmağ isteyir,
8. Yarılan göylerin arasına bağı.
9. Göyler yağısını açmağ isteyir,
10. Bir yağısa gıara, bir yağısa ağ.

11. Sökülür dan yeri... al bayrağı dan.
12. Od tutan buludlar lalezar kimi.
13. Al güneş göylerin göy tavanından
14. Asılıb bir deste gızıl nar kimi.

15. Bürüyür dünyanı ferehli sesler,
16. Toyuğlar, cüceler çığırsır hinde.
17. Sökülür dan yeri... açılır seher
18. Banlayan horuzun gıan liliyinde.

19. Gelin inek sağır şarhaşar ile,
20. Güşlar ses verirler bu şarhaşara.
21. Gırışır güneşin al şüaları
22. Védreye süzülen ağ şüalara.

23. Sema çiçek-çiçek, yer çiçek-çiçek.
24. Otları körpece yamaclar da var.
25. Hoş keçen payızı bahar bilerek
26. Yéniden gül açan ağaclar da var.

27. Az galır bağçalar, bağlar soyuna —
28. Kehraba rengdedir nar ağacları.

29. Èle bil çekilib gızıl suyuna,
30. Eyib torpağacan bar ağacları.

31. Bağçalar pöhreli, bağlar behreli.
32. Hırmalar budağda alışıb yanır.
33. Èle bil Ay doğur, ulduz boylanır,
34. Ay boyda hırmalar ulduz şö'leli.

35. Yaşılığ içinde çapıg nara bağı,
36. Denesi gıaralır gırmızılığdan.
37. Yarpağlar üstünde alovlara bağı,
38. Gelbin ışığılsın gıoy bu ışığıdan.

39. Meni bağışlasın sevgilim gerek,
40. Yène köyneyimde nar lekesi var.
41. Ne gem, belke sabah şe're düşecek
42. Bu ağ köynekdeki kiçik lalezar.

43. Ha yana bağırsan, ağıar-bağıardır,
44. Otlar, teze otlar — gıuzuğırpımı.
45. Bilmirsen payızdır, yohsa bahardır,
46. Payızın köksünde bahar çırpınır.

47. Ne gıeder gözelsen bir gör sen, Veten.
48. Meni ağ günlere sesleyen Veten.
49. Bütün fesilleri birce fesilde
50. Gözleri üstünde besleyen Veten!

1963

71. AÇ GOYNUNU, ANA TORPAĞ

1. Burda her bağçanın yüz nè'meti var.
2. Torpağın insanla ünsiyyeti var,
3. Her gül yarpağında, her nar gülünde
4. Göyün şö'lesi var, yerin etri var.

5. Fikrim Mil düzünde, Muğan düzünde.
6. Yatsın şır üreyim Şırvan düzünde,
7. Gırışım torpağa,
8. dönüm yarpağa,
9. Eks olum Göy gölün nur güzğüsünde.

10. Tebiet mügeddes, tebiet temiz.
11. Gelin tebiet tek temiz olağ biz.
12. Ohşasın şeh dolu gül gönçasına
13. Böyük arzularla dolu gelbimiz.

14. Tebiet çağırır temiz niyyete,
15. Torpağda yağıayan sonsuz güdrete.
16. Bas meni bağırina, ana torpağıım,

17. Govuşsun heyatım ebediyyete!

1965

72. SONSUZ GÜVVET

1. Burda bahar benim, burda gış benim
2. Her bir hüçeyrem de oyanmış benim.
3. Ayağım altında bir ǵarış yèr yoǵ,
4. Bütün yèr kürresi dayanmış benim!

Bakı, 1962

73. BAKI, SENE VURULMUŞAM

1. Duydum zavodların gurlamasında
2. Şè're sığışmayan ezemetini.
3. Neheng binaların astanasında
4. Süd rengli mermerin şè'riyyetini.
5. Açdım pencereni her seher èrken
6. Güneşe gösterdim men güldanımı.
7. Her limon dibçekli pencerede men
8. Gördüm Astaramı, Lenkeranımı.
9. Ğalhdım parka...
10. yèrim — amfitèatr.
11. Geldi ğulağma Hezerin sesi.
12. Sandım ki, indice açılacağdır
13. Deniz sehnesinin meşmer perdesi.
14. Mehebbetin derin, nifretin derin,
15. Merdlikde èl seni misal çekibdir,
16. Düşmenin başını ezen ellerin
17. Menim saçlarıma sıǵal çekibdir.
18. Ebedi meş'eldir yanan o bağda,
19. Dème ki, tezedir... o, çoǵdan yanır.
20. Senin bağrındaki odda-ocağda
21. 26-ların ğelbi odlanır.
22. Ağaran göylerde buludlar lay-lay,
23. Her bulud topası — ipek kalağay.
24. Açır yañasını gèceler Hezer,
25. Ğızıl mèdalyondur sinesinde Ay.
26. Onun mèydan döşü nèce ğenişdir,
27. Sularda sayrışan min-min güneşdir.

28. Dalıb sahildeki o çiçeklere

29. Hansı şair ğelbi titrememişdir?

30. Çınarlar pöhreli... söyüdler yaşıl,
31. Budağlar şağeli, yarpağlar serin.
32. Sene hansı teşbèh bilmem yaraşır,
33. Sen gül destesisen SSRİ-nin.
34. Gèceler her buruğ işıǵlı ğala,
35. Denizde bir ğızıl gölmüsen, Bakı?
36. Sen ki, çalın-çarpaz nur zolağıyla
37. Onu nèce yèrden bölmüsen Bakı?

38. Nèce de möhkemdir polad adalar,
39. Hele ağ binalar oğşar nezeri.
40. Yoğsa o uzanan èstakadalar —
41. Senin ğollarındır, ğucub Hezeri.
42. Èy gülgün şherim, abad şherim!
43. Dağları oynadan Ferhad şherim!
44. Suların ğoynunda ğürurla duran
45. Ğranit şherim, polad şherim!
46. Sıǵal vèreceyik hele biz sene
47. Ğabarlı, ğabarsız ellerimizle.
48. Nağış vuracağğ senin hüsünè
49. Çiçekle, arzuyla, sèmentle, sözle.
50. Çiçeklen!
51. Ğanadlan!
52. Al güneşe çat!
53. Marsa, Jupitère yolun var senin.
54. Bize teslim olur bugün kainat,
55. Bu teslim aktında ğolun var senin.

56. Uzağ Kamçatkadan göy Hezereten
57. Bayrağlar ğızarır min lale kimi.
58. Senin saǵlığına ğaldırır Vetèn
59. Hezeri mavi bir piyale kimi.

Bakı, 1959-1961

74. NERİMANOV PROSPÈKTİ

1. Bir bahadır köksü kimi daş sinesi ğabarmışdır,
2. Yaşıl bahar nèce yèrden sekileri ğoparmışdır.

3. Ağ söyüdler, göy çınarlar, süd fanarlar
ğatar-ğatar,
4. İşıqları sıralansa ulduzlara gèdib çatar.
5. Sabah-sabah aşar-daşar, derya kimi
lepelener,
6. Körpelerin gülüşünden goynuna gül
sepelener.
7. Gül balalar deste-deste, gül balalar
bahar-bahar,
8. Mekteblere güneş girer, mekteblerden
güneş çıxar.
9. Bağçalarda gızıl güller, yanağlarda dağ
lalesi,
10. Üreklerde, bileklerde nèçe ilham
şelalesi.
11. Göyerçinler dalğa-dalğa, dalğalarsa —
göy göyerçin,
12. Yağındakı mavi Həzer şerği öter həy
seninçin.
13. Mermer üzlü ağ binalar sanki dağdır,
yonulmuşdur.
14. Əyvanlara çıxıb bahar, yohsa bahar
yanılmışdır?
15. Sarmaşıqlar divar-divar, güldanlarsa
çiçək-çiçək,
16. Çiçəklərin göy ovcundan, ağ ovcundan
güneş içək.
17. Güneş içək, bahar içək onun gəynar
çəşməsindən,
18. Ürək doymur, könül, bu küçənin
neğməsindən.
19. Tül perdeli pəncərələr seher kimi
açılsın göy,
20. Muğamatın gül nəfəsi üreklərə saçılsın
göy.
21. Dinledikcə bu torpağda Füzulini,
Üzeyri men,
22. Göylərin göy varəğına neğş edərem bu
şə'ri men.
23. Üreyimdə simfoniya dır Nərimanov
prospèkti,

24. Çiçəklərlə serinlənen atəş-alov
prospèkti.
25. Sağda-solda institutlar sağ elimdir, sol
elimdir,
26. Şefəğ saçan Akadèmiya — mənim zəkə
məş'elimdir.
27. Üfüqlərə o göz tikən pəncərələr —
gözüm mənim,
28. Divarları küreyimdir, sütunları dizim
mənim.
29. Gənədlən, əy əziz Bakı, gürub-yarat əy
bahadır,
30. Bu küçələr-prospèktlər kommunizmə
addımıdır.
31. Her binası ucalmışdır alınmaz bir gəlan
kimi,
32. Bəsle bütün millətləri gözün üstə balan
kimi.
33. Gəcə yarı göz gəyuram çil-çırağban
kehkeşana,
34. Bu küçənin özüdür o, eksi düşüb
asimana.
35. Yanır!
36. Yanır
37. yərdə-göyde!
38. Ələ bilme sönesidir,
39. Bu işıqlar Nərimanov
40. üreyinin şö'lesidir.

1963

75. YƏNİ PƏNCƏRƏLƏR

1. Bina hazır oldu, otaqlar hazır,
2. O, gəldi göz salsın pəncərələrə.
3. Kəsdi şüşələri iti almazı,
4. Sonuncu şüşələr bulaşdı tere.
5. O gəcə şəh yudu pəncərələri,
6. Gündüz də günəşin şefəği sildi.
7. Hele göyerçinlər seherdən beri
8. Əvlərə birinci məhman kəsildi.
9. O, bu gözəlliyi səyr edən zaman,
10. Gör nələr düşündü sonsuz fərehlə:

11. Bu ağ otaqlara günü sabahdan
12. Nèçe köç gelecek, nèçe aile.

13. Hele qarşıdadır en gözəl bahar,
14. Ömrümüz-günümüz çiçek-çiçekdir.
15. Bu ève ilk defa gedem goyanlar
16. Bilirem, ne geder sèvinecekdir.

17. Bir baħın... adamın üzünə gülən
18. O ƒızıl çırağlar sizi gözleyir.
19. Hele divarından reng iyi gelen
20. Güneşli otağlar sizi gözleyir.

21. Çınarlar dayanıb cergebecerge,
22. Füzuli şe'rinin misraları tek.
23. Şerğiler süzölsün pencerelerden
24. Üzèyin eşğile vecde gelerek.

25. Bağlara açölsün goy her pencere,
26. Açığ ƒapılardan ilk bahar gelsin.
27. Asıman sineli imaretlere
28. Koroğlu ƒèyretli oğullar gelsin!

29. Bu gözəl Bakını sèyre dalın bir,
30. Gündüz — ƒölüstandır, ƒèce —
ırağban.
31. Bakı — ƒoca Şerğın penceresidir,
32. Min ildir nur alır ondan ƒündoğın.

33. Kim vèrmez canını bèle şehere,
34. Baħmayın, senetim adı senetdir.
35. Bakının ƒoynunda bir al sehere
36. Pencere açmağ da bir seadetdir.

37. Men ne mühendisem, ne de ki, mè'mar,
38. Ancağ öz pèşemden ilham alıram.
39. Tekce üreyimde bir nisgilim var:
40. Bakı cavanlaşır, men ƒocalıram.

41. Ne ƒem! Elden ılıb ƒèden gencliyim
42. Mèhriban Bakının gencliyindedir.
43. Könöl rahatlığım, ürek dincliyim
44. Bu doğma ellerin dincliyindedir.

45. Èle bilmeyin ki, el üzöb sizden
46. Tenha bir ulduz tek aħacağın men.
47. Pencere gözleri — benim gözömdür,

48. O gözle dünyaya baħacağın men.

1960

76. BAĞDA HEZAN DÜŞÜNCELERİ

1. Gözlerim ƒamaşdı bağa girende,
2. Payız da bu geder ƒeşeng olarmı?
3. Kehreba şeƒeğli bağın rengine
4. Tekce bir sarı reng demek olarmı?

5. Hele dan üzödür...
6. sübhün Güneşi
7. Hele ƒörünmeyir, uzağlardadır.
8. Özü doğmamışdan,
9. onun ateşi
10. Èle bil ƒızılı yarpağlardadır.

11. Yarpağlar narıncı, yarpağlar sarı
12. Yarpağlar ƒümüşö, yarpağlar yaşöl.
13. Dèyirem eyninde öz toy paltarı
14. Bu bağa gözöl bir gelin yaraşır...

15. Sèvgilim, bezenib bi ılı otağdan,
16. Hezana can vèrsin bahar nefesin.
17. Èle ƒel, èle ƒèt bu nazlı bağdan,
18. Budağ terpenmesin, yanağ düşmesin.

19. Saplağı ƒırmızı, özü sapsarı
20. Hil kimi uzunsov bir nar yarpağı;
21. Başını tutsa da ƒöylere sarı,
22. Üzüldü budağdan, ƒucdu torpağı.

23. Birden arħ içinde ƒopdu hışölü
24. Neden bir yarpağa mini ƒoşölü?
25. Belke o hezeller dil açöb bir-bir,
26. Derdini torpağa-daşa söyleyir?

27. Hele bèş barmağlı encil yarpağı
28. Ne üçün elini açmışdır bèle?
29. O, belke yalvaröb bu payız ağı,
30. Güneşli ƒünlerden merhemet diler?

31. ƒöylerin dayağı — ƒocaman çınar,
32. Öten durnalara ne dèyir sessiz?
33. O, belke dèyir ki, tölü durnalar
34. ayıdöb töz gelin, intizarı ƒiz.

35. Başına döndüyüm gızıl saçlı bağ,
36. Seni bir can kimi besleyerem men.
37. Oyanıb her seher güneşden gabağ,
38. Özüm gızıl gülü sesleyerem men.
39. O sèvda yolçusu goy çekmesin gem.
40. Onun gızıl gülü benim dèylmi?
41. Bağlı gönçaları her gün öperem,
42. Yarımın yuhulu gözleri kimi.
43. Sınsa ağaçların bir zoğu bèle,
44. Gelib galdıraram men aram-aram.
45. Onu sarıyaram ağ tenzif ile,
46. Bağbandan daha çoğ Loğman olaram.
47. Çırparam ğarı da budağınızdan,
48. Göymaram şahtalar tohunsun size.
49. İsti kül getirib ocağımızdan,
50. Tökerem don tutmuş diblerinize.
51. Gözümde işiğ var, könlümde ateş,
52. Men size hemişe gemhar olaram.
53. Güneş doğmayanda,
54. özüm al güneş,
55. Bahar gècikerse,
56. bahar olaram.

15. Yène gèydime ğalır.
16. Anam ekin-biçinde,
17. Anam üzüm bağında.
18. Kürün sesi ğelbimde,
19. Laylası ğulağında.
20. Emimin küreyinde
21. Kèçib o tay-bu taya,
22. Men Kürün sinesinde
23. Göz açmışam dünyaya.
24. O bağlar, o çiçekler,
25. O tikanlar benimdir.
26. Ellerimi ğanatmış
27. Böyürtkenler benimdir.
28. Men o yèrin daşını,
29. Torpağını sèvmişem.
30. Torpağdan çıhartdığım
31. Boyağını sèvmişem.
32. Sèvmişem son payızda
33. Tapdığım son nobarı:
34. Ayazda çatlayarağ
35. Şehdi süzülen narı.

1959

77. ÖMRÜMDE KÜR ÇAYINI BU RENGDE GÖRMEMİŞDİM

1. Men Kürün gucağında
2. Göz açmışam dünyaya.
3. Her çiçeyin, her gülün
4. Etrini duya-duya,
5. Boylanmışam dünyaya.
6. Mene èle gelir ki,
7. Yadımdadır o gün de:
8. Yèllenirem ağ tutdan
9. Asılmış yürüyümde.
10. Yèllenirem.
11. Anam da,
12. Kür de laylamı çalır.
13. Biri susanda,
14. Biri

36. Pirebbenin gelişan
37. Üzümünü sèvmişem.
38. Salhımların kendirde
39. Düzümünü sèvmişem.
40. Bu şirin hatireler
41. Dövletimdir, varımdır.
42. Teneklerin
43. Çarpaşığ golları —
44. gollarımdır.
45. O kehkeşan, o sema,
46. O serin yay gècesi,
47. Ğefil uçan ğayanın
48. Kürde batan gur sesi,
49. Ayın dövresindeki
50. O şö'le de, hale de
51. Ğelbimdedir hele de.
52. Ruhumdadır hele de.

53. Men gelbimi o yurda,
54. O torpağa vèrmişem.
55. Amma Kürü hemişe
56. Yazda lilli görmüşem.

57. Çimib gelende, anam
58. Çimizdirib tezedem.
59. İndi şeve saçıma
60. Düşür teze-teze den.

61. Yène Kür gırağına
62. Düşdü gūzarım benim.
63. Bu gış günü açıldı
64. Yazım-baharım benim.

65. Baħdım, ğayığla gezdim,
66. Temiz suyundan içdim.
67. Men Kürü hêç bir zaman
68. Bu rengde görmemişdim,
69. Bu dadda görmemişdim.

70. Göy gölümün şefeği,
71. Hêzerimin vūs'eti,
72. Temiz semalarımın
73. Buludsuz şe'riyyeti,

74. Èle bil cem olubdur
75. Kürümün suretinde.
76. Büllur lepelerinin
77. Sakit ezemetinde.

78. Men Kürde görmemişdim
79. Hêç zaman ulduzları.
80. İndi baħ gece yarısı:
81. Kürün aynasındadır
82. Ulduzların ğatarı.

83. Men Kür üste göz açıb
84. Boya-başa çatmışam.
85. Men Küre daş atmışam
86. Ne lövheler görmüşem:
87. Daşımı üzdürmüşem,
88. Daşımı süzdürmüşem.

89. İndi hêç ğıyarammı
90. Küre birce daş atam?

91. Men gerek bu şefeği,
92. Bu saflığı yaşıdam.

93. Durulan tek su dèyil,
94. Arzularım durulmuş.
95. Küre uşağlığım da,
96. Gencliyim de vurulmuş.

97. Kür benim ilk anamdır,
98. Men Kürün ilk oğluyam.
99. Bir ğızıl balığ kimi
100. Sularına bağlıyam.

101. Sèveceyem men Kürü,
102. Gencleşen ana kimi.
103. Ömrümün üfüğünde
104. Güneş batana kimi.

105. Baħdım, ğayığla gezdim,
106. Temiz suyundan içdim.
107. Men Kürü hêç bir zaman
108. Bu dadda görmemişdim,
109. Bu rengde görmemişdim.

1962

78. ONUN TEBESSÜMÜ

Mèhdi Hüsèyne

1. Men unuda bilmirem
2. Onun tebessümünü.
3. Onun merd çöhresini,
4. Onun kişi üzünü.
5. Yalnız dodağında yoħ,
6. Onun saf tebessümü
7. Ènli, açığı alnında,
8. Baħışında yanardı.
9. Başına sığal çeken,
10. Saçlarına ğar töken
11. Müdrikliyin, merdliyin
12. Naħışında yanardı.
13. Onun tebessümüyle
14. Üzü ışılanardı.
15. İnamla söylediyi,

16. İlhamla söylediği,
17. Sözü ışıqlanardı.
18. Bir az sertdi dèyirler,
19. Bir az garaqabağıdı.
20. Beli!
21. Az olmayırdı
22. Üzün buludlu vahtı.
23. Be'zen onun üzünden
24. Tebessüm yoğ olurdu.
25. Dargözlerin gözüne
26. Sancılan oğ olurdu.
27. Tebessüm yoğ olurdu!
28. Tefekkürü kif atmış
29. Alçaqları görende,
30. Hıtabet kürsüsünde
31. Boşalardı, dolardı!
32. Bütün yèr kürresinde
33. Ebedi gülüş üçün,
34. Ebedi güneş üçün
35. Gılincını çalardı.
36. O saf, büllur tebessüm
37. Sanki min ilden beri
38. Bize tanışdı, tanış.
39. Belke Hetaının de
40. Döyüş vahtı gılincı
41. Bèlece berğ vurarmış!
42. Heyatının sonunda,
43. Mart ayının onunda
44. Men onunla görüşdüm.
45. O büllur tebessümün
46. Yène sèhrine düşdüm.

47. Odu ürekden gopan
48. Adice bir şè'r de,
49. Tufanlara döz vuran,
50. Döyüşen bir şehir de;
51. Gız kimi bir gızıl gül,
52. Bar getiren budağ da,
53. Gözü yèni açılmış
54. Bir saf, temiz bulağ da
55. Hèç bilsen ki, ne geder
56. Onu sèvindirerdi.
57. Tebessümlü çöhresi
58. Èle bil ki, seherdi.

59. Nergizlerin içinde,
60. Tabutda gördüm onu.
61. Döyüşden sonra yatmış
62. Yorgun serkerdeler tek
63. Sükutda gördüm onu.
64. Çiçeklerin içinde
65. Bir pelengdi èle bil.
66. Èle indice galhıb
67. Üstündeki gülleri,
68. Bütün yèr kürresine
69. Sepecekdi èle bil!
70. Men unuda bilmirem
71. Mèhdi Hüsèynzadeni,
72. Bir de Mèhdi Hüsèyni.
73. Mèhdi — Mèhdinin èyni,
74. Gardaş — gardaşın èyni!
75. Gelem — silahın èyni!
76. İki gèhreman yatır
77. Dünyanın gucağında!
78. Adria sahilinde
79. Hèzerin gırağında.
80. Bir az yavaş torpağ at.
81. Sil gözünü! Gulağ as:
82. Onun tebessümünü
83. Yère basdırmağ olmaz!
84. Sen o saf tebessümü
85. Bir de görmek istesen,
86. Güneşe bağ, aya bağ,
87. Tabut galdırılarda
88. Birden kesilmiş gara,
89. Açılmış semaya bağ!

1965

ŞÈ'RİYYETİM, GÜDRETİM

79. POÈZİYA! POÈZİYA!

1. Genclikde şairlik bir azca asan,
2. Neğmeler söylersen hoşbehtem dèye:
3. Benövşe nefesli güzel bir gıza,
4. Gız-gelin nefesli ter benövşeye.
5. Sene gül vèrerler, gözlerde hórmet,
6. Yöneler könlüne çayların yönü.
7. Bilmezsen, bir deste gül vèren senet

8. Ğurban isteyecek bütün ömrünü.
9. Be'zen bir şe'r ile Ğalgın gözünde
10. İşığlı zirveye yükselir insan.
11. Sen dème bir şe'rin yüksekliyini
12. Bütün heyatınla Ğorumalısan!
13. İller sovuşduğca itir dincliyin.
14. Misra işığlanmış, yanmırsa ürek.
15. Sene şairliyi vèren gencliyi
16. Şairlik gücüne yaşatmağ gerek.
17. Ğehreman kimidir şe'r, Ğehreman,
18. İdrakın gücüyle durar mèydanda.
19. Şe'rdir şairi göye Ėaldıran,
20. Şe'rdir şairi yère vuran da.
21. Meslek silahımsan sen, poèziya!
22. En vacib azuğem, duz-çöreymisen.
23. Gözde işığ varsa, sensen o ziya,
24. Ürek sönmeyibse, sen üreyimsen!
25. Sen mene gereksen —
26. Misralarınla
27. Sabahkı dünyaya bir kemend atım.
28. Gözellik sarayı ucaldım göye,
29. Èhkam dağlarını yıhım, dağıdım.
30. Sen — benim Şah dağım,
Savalanımsan.
31. Arazım, Kürüm de çağlayır sende.
32. Ėaralır gözümde Ėefilden cahan.
33. Sen elden çıhanda — ilham itende.
34. İdrak gücündedir şairin gücü.
35. Men, ilham susanda özgeleşirem.
36. Bir heyat şüası — bir misra üçün
37. Ėayalar sökürem, dağlar eşirem.
38. Menim poèziyam!
39. Sen — ağ şelale,
40. Ėaldır, at yolundan Ėara daşları.
41. Sözün Ėüdretiler ağıllandırmağ
42. Èlinden, kökünden ayrılmışları.
43. İşığlı zirveler yolçusuyuğ biz,
44. Şe'r bizim üçün en uca dağdır.

45. ÈşĖsiz, alovsuz, mübarizesiz,
46. Şe'rsiz yaşamağ yaşamamağdır!
47. Miyane misralar, sürtülmüş sözler,
48. Ölüvay şe'rler Ėoy Ėirsin yère.
49. Ėoy aman vèrmesin işığlı gözler
50. Yarasalar kimi herlenenlere.
51. Böyükdür, ülvidir Azərbaycanım,
52. Bu torpağ üstünde erler yaşamış.
53. Bizim şe'rimizin od Ėılıncını
54. Ėetai sıyırmış, Sabir daşımış!
55. Köksümü elimle yarıb sökerem,
56. Zamanla birlikde nefes almasan.
57. Men senin üstünden Ėelem çekerem,
58. ĖalĖa çörek kim gerek olmasan.

80. PUŞKİN

1. Üç min kilometr yol Ėelmişem men.
2. Onunla bir anlığ Ėörüşmek üçün.
3. Ne at, ne teyyare, ne rèls, ne yèlken...
4. Yoğ... Meni Ėetirmiş senetin gücü.
5. Dörd Ėütbü andırır dörd yol ayırıcı,
6. O, bütün yollara bezek Ėörünür,
7. Mermer saraylarla dövrelense de,
8. Bütün saraylardan yüksek Ėörünür.
9. O Ėaynar neğmekar dalĖındır neçin?
10. Neler Ėeyalını yène celb èdir?
11. Onun sol döşüne Ėonan Ėöyerçin
12. Belke Tatyananın zerif Ėelbidir?
13. Yanında Ėördüyüm Ėedim çırağlar
14. Öten bir dünyanı bize andırır.
15. Ėeceler yanarken altıkünc fanar,
16. Sanki ay Ėüneşi işığlandırır.
17. İlham tacıdarı, senet hakimi
18. Ne vağtdır yol Ėedir üzü bahara.
19. Ėezeller toğunur beğtever kimi
20. Polad çiyinlere, tunc addımlara.
21. Ana tebiye şe'r yazanda
22. Coşarmış, daşarmış şair, dèyirler.

23. Her gızıl payızda, gızıl hezanda
24. Aħarmış ğelbinden gızıl şe'rler.

25. Şair addımıyla yèriyer zaman,
26. Şair ilhamıyla kama çatarlar.
27. Be'zen dar mühite sığmadığından
28. Ona gül yèrine gülle atarlar.

29. Ah çekmez, inlemez, şikayetlenmez.
30. Yalar yarasını peleng sayağı.
31. Yıhılsa, mezarı olar müğeddes,
32. Aşar üfûğleri senet bayrağı!

33. Her nesil onunla birge doğular,
34. Onun zirvesine ucalmağ üçün.
35. Dünen karètada gezen neğmekar
36. Rakètler esrinin oğludur bu gün!

37. Onu ezber dèyir Rzam, Tebrizim,
38. Sözler alov saçır uşağ sesinde.
39. Bir insan ömrünü başa vurmayan
40. Gèdir insanlığın ön cergesinde.

41. Puşkin!
42. Rusiyanın heyal şehperi!
43. Şe'r'in — milyonların ürek sesidir.
44. Ğebul èt bu teze, ter çiçekleri —
45. Nesimi yurdunun güldestesidir.

46. Üç min kilomètr yol gelmişdiniz,
47. Siz Ğafğaz dağıyla görüşmek üçün.
48. Ne at, ne teyyare, ne yèlken, ne rèls...
49. Sizi getirmişdi torpağın gücü.

50. Hèyret!
51. Gör tökülür hardan şelale!
52. Her ırmağ, her bulağ, dağın nebzidir.
53. Şırranmı, gurşadmı çağlayan bèle?
54. — Yoğ! — dèdin — arzular
fevvaresidir.

55. Tèrèk — ıldırım tek, Arağva — çılğın.
56. Araz boz bulanığ, Kür ezemetli.
57. Nedendir? — söyleyib heyala vardın —
58. Tebiet güdretli, insan möhnetli!

59. Dè, guca bildinmi enginlikleri,

60. Gülerken üzüne o bahar, o yaz? —
61. Ğayalar ğapısı Ğapğay şehri —
62. Başğa bir adı da Vladigafğaz.

63. Èlbruz — Yèlburan, Kazbèk —
Ğazıbey.
64. Deryal — dar bir yamac. Bèştav — bèş
dağ.
65. İyledin her sözü bahar gülü tek,
66. Öyrenmek èşğile alovlanaraq.

67. — Bu dil gör ne geder ülvidir! —
dèdin,
68. Torpağa kök atıb dağlar sayağı.
69. Cümleler az ğala tariğden ğedim,
70. Dağlar zirvesidir, düzler ayağı.

71. Bizim Araz oğlu şair fazil han
72. Hal-ehval tutanda, sen hèyran ğaldın.
73. Güneş füzulinin nurunu aydan,
74. Gülşenin etrini güldenmi aldın?!

75. Ancağ bir fikrim var ğoy dèyim ustad!
76. Ğoy dèyim bu sözü hağğın hèyrine:
77. Ğafğaz Yèrmolova teslim olmadı,
78. Ğafğaz esir oldu Puşkin şe'rine.

79. Sen yèniden geldin Azərbaycana,
80. Neğmenin, rübabın ölmez sesinde.
81. Ğovuşdun Göygöle, Mile, Muğana
82. Sehhetin, Vurğunun tercümesinde.

83. Algış fezaları feth èden güce,
84. Marsa, Yupiterə yol açır dilek.
85. Dèyirem: kainat genişlendikce,
86. Şair dühası da genişlenecek!

1976

81. İGİDLER, DAHİLER

1. Bahıram... ğebistan ğebirle dolu,
2. Nesiller yanında nesiller yatır.
3. Birleşir köhnenin, tezenin yolu,
4. Esrler üstünde esrler yatır.

5. Fikirler içinde çırpınır könlüm,
6. Gèden yèr üzüne bir daha gelmir.

7. Heyatdan hamını goparır ölüm,
8. Yalnız dahilere tohuna bilmir.
9. Yalnız igidlere tohuna bilmir!
10. Ğedim Şıh düzündə ayağ saħla, dur,
11. Ölmez senetkarı yada sal bir an.
12. Ölüm ələ bil ki, ğurd oğlu ğurddur,
13. Ğorħur dahilerin göz işğından.
14. Nesimi, alnında ğanlı ğürur
15. Baħır kainata öz dan yərindən.
16. On dördüncü esr yıhılır, durur
17. Tuttur o ustadın eteklerinden.
18. Baħıram... ğebristan ğebirle dolu.
19. Nəçesi bezenib mermerle, zerle.
20. Daşlar parçalanıb, sınıb, ovulub
21. Ciyerler dağlayan hönkürtülerle.
22. Çiçekler düzülüb, güller sepilib
23. Üstüne, başına, hendeverine.
24. Dodağla öpülüb, gözle öpülüb,
25. Ağaclar göyerib hesret yərinə.
26. Ancağ yəne batıb mezarlar yasa,
27. Həç birinin sesi, sedası gelmir.
28. Ölen öz-özünü yaşatmayırsa,
29. Onu həç bir ğüvve yaşada bilmir.
30. Mezarlar — torpağın derdi, ğubarı
31. Kəçer aylar, iller... unudularmış.
32. Feğət sen yad ələ yaradanları,
33. Mezarlar torpağa şöhet olarmış.
34. Mamırlı, yosunlu mezarlar ne çox,
35. Feğət yəpyənidir Sabir, Nizami.
36. Dahiler torpağa ölü kimi yoħ,
37. Belke basdırılır həzine kimi.
38. Sen ğorħma ölümün kor ğüvvetindən,
39. Mayakdır ğarşıda Spartak, Babek.
40. Tarih ölmezleri yetirenlerin
41. Gösterdiyi yolla ğedib... ğedecek!

82. ANLAMAĞ SEADETİ

İdrakdır müsibete mizan evet, evet,
İdraksızların ola bilmez müsibeti
E. SABİR

1. Men seni duyuram, bilirem, ustad,
2. İdrakın elinden neler çekmişen.
3. Ğelemden kağıza söz yoħ, setir yoħ,
4. Bəynine dağ basan odu tökmüşen.
5. «En böyük derd imiş anlamağ derdi!»
-
6. Dəyib...
7. için-için gizli yanımsan.
8. Derk ədə bilseydi, dağ eriyərdi,
9. Sen dağdan, ğayadan merd dayanmışan.
10. Bilirem, ğanana derd vərir yaman,
11. Həğığət cildinə girende yalan.
12. Gözü ola-ola özü kor ğalan,
13. Dili ola-ola özü lal ğalan,
14. Ayağı sağ iken ğədə bilmeyen
15. Zavallı kimseler hele bir yana
16. Derdsizler özü de derd olub sene
17. Baħıb Kür çayına, Araz çayına,
18. Dönmüşen iki od pervanesine.
19. Bunlar tamam doğru...
20. ancağ, el ustad!
21. Gel bunu danma ki, sen beħteversen.
22. Geldi de, ğətdi de çoxu dünyadan,
23. Sense milyon gözde nurlu sehersen.
24. Me'nevi dirilik hele bir yana,
25. (Tutalım, saymırsan öz şöhetini)
26. Hansı seadete deyişmek olar
27. Ğanmağ, derk əlemek seadetini?!
28. Ğoyunlar otlağda şirin otlayar,
29. Ğessabdan həbersiz, ğurddan həbersiz.
30. Ğoyun «seadeti» ğoyuna ğalsın,
31. İnsan seadeti teleb edəniniz.
32. İnsan bir zerredir geldi ğèderi,
33. Çiçeyi, ğartalı, ğumu andırar.
34. Feğət tefekkürdə doğsa dan yəri,

35. Zeka dünyaları ışığılandırır.
36. O zerre nurlu bir dağı andırır.
37. Seadet paytahtı — bəyindir, şair,
38. Zülmetler içinde mayağa benzer.
39. İdrak güdretile adi bir şair
40. Səyli-te'n önünde bir dağa benzer.
41. En böyük müsibet — yohsulluğmudur?
42. Yağud seadetmi servet, gızıl pul?
43. Kim bilir, belke de hoşbehtdir bir az
44. Ğanmaz hökmdardan Ğanacağlı Ğul.
45. Ğaynar ürek kimi bu Ğün vurursan,
46. Damarlarımda Ğan, gözümde nурсan.
47. Tek-tenha çekdiyin derdlerinle sen
48. Bütün derdsizlerden üstün durursan.
49. Anlamağ — hedefe düz tuşlanan oğ,
50. Dayağdır insana darda, çetinde.
51. İdrak — müsibete mizan...
52. sözüm yoh,
53. İdrakdır mizanı seadetin de!

1973

83. DOSTLUĞUN ĞÜDRETİ

Musa Celilin «Moabit defteri»ni Ğoruyub saħlamış Bêçikalı partizan Andrè Timmèrmana hesr olunur.

1. — Yadımdadır, bir Ğün mene
2. o, yanaşdı mēhribanca.
3. Ğuru çörek getirmişdi
4. el boydaca.
5. Men yatmışdım kamèrada,
6. Halım yaman, özüm yorğun...
7. Yastığım — öz Ğollarımdı,
8. Döşeyimse Ğanlı bêtון.
9. Yèrin daşı iz salmışdı
10. üz-gözümde, bileyimde.
11. Al Ğan idi eynimdeki
12. parça-parça Ğöyneyim de.
13. Sol çiytime el vurarağ:
14. — Oyan! — dèdi tebessümle
15. Tikesini Ğardaş kimi
16. yarı böldü o, benimle.

17. Ğören Ğörüb, bilen bilir
18. esirlik ne müsibetdir.
19. Hemin o Ğün èle bildim
20. o bir tike Ğuru çörek
21. benim üçün ziyafetdir!
22. O zalımlar havanı da,
23. İşığ da, lap suyu da
24. Ğram-ğram, Ğetre-ğetre
25. bize vèrdi.
26. Birce Ğüne mehv olardığ,
27. bu Ğardaşlığ olmasaydı.
28. Döyülmekden Ğayıdanda,
29. yoldaşımız başımızı
30. dizi üste almasaydı.
31. Èh, o Ğünler
32. aħşam-seher
33. Yaralanmış peleng kimi
34. kamèrada gezerdi o.
35. Be'zen adi bir marğarin kağızına
36. öz şe'rini yazardı o.
37. Bir Ğün şe'r yazdığı dem
38. manè oldu Ğözetçimiz.
39. Sol elile: «Redd ol!» dèdi
40. haç nişanlı almana o.
41. Sağ elile şe'r yazdı
42. Bèthovène, Tèlmana o!
43. Bir Ğün onu çağırıldılar,
44. Ğalhıb onu Ğucağladım.
45. Ğemli-ğemli o, Ğülse de,
46. hönkür-hönkür men ağladım.
47. Bağdı mene, Ğözü doldu,
48. aħır sözü bunlar oldu:
49. — Èle bilme, dostun ölür,
50. döyüşlerden Ğènde Ğalır.
51. Emaneti yaħşı Ğoru.
52. Esil Musa sende Ğalır!..
53. Niye susdun, can Ğardaşım,
54. danış yène...
55. Dè, Ğördünmü o Ğün
56. ölüm ayağında
57. sen Musanı?
58. Dè, son defe sèyr ètdinmi
59. milyonlara silah vèrmış
60. o silahsız Ğehremanı!
61. Var ol, Ğardaş,
62. itirmedin
63. kesdiyiniz çöreyi sen.

64. O defterin arasında
65. vèrdin bize
66. şè'r dolu,
67. alovlu
68. bir üreyi sen!

1973

84. FEHLELER

1. Bir içim su olsaydı! Dodağ yanır, dil yanır.
2. Çıdıram daş yollara. Yollar, daşlar odlanır.
3. Nedir önde ağaran — teze isti un kimi?
4. Açıb neheng göynunu üç-dörd stadion kimi.
5. Od nefesli matorlar neheng layların üste.
6. İşçiler deste-deste.
7. Dèmek, buymuş karhana.
8. Tebegeler söykenib maşınların çarhına.
9. Daş doğrayan herreler èlèktrik bilekli.
10. İri gözler çeşmekli. Uzun gollar çirmekli.
11. (Gollar belke bir az da işleyerken uzanır
12. Su içerken boy atan cavan servler teki).
13. Burda göze görünmez ne gün, ne gar, ne dolu.
14. Kabèller işiğ dolu, ürekler gèyret dolu.
15. — Bura nahağ gelmişen baloni plaşla sen. —
16. Mene bir az sataşır fehle gârdaş dèyesen.
17. Bağıb tozlu üzüne, sakit gülümseyirem.
18. — Èle şè'rin de yolu daş-kesekdir! — dèyirem.
19. Sözlerimi aparır matorların sedası.
20. Nerildeyen, titreyen gehremanlıg adası.
21. Kimse dèyir: — Tèz èle!
22. Çıhar çarlı, tezele!
23. Ayağgabım dolubdur, isti narın toz ile.

24. Yèrin tekindeki dağ silkelenir gèyz ile.
25. — Döyüş mèydanıdır!
26. — Beli, ner gerek!
27. Herre sındı yène. Çilinger gerek.
28. Gèdek komamıza. Dincelek bir az.
29. Elimden yapışır. Ğalhırıg diki.
30. Neheng karhananın kenarındaki
31. Uzunsov, nahamvar, daş bir mağara
32. Açıb ağışunu dağ çapanlara.
33. İçeri girirem bir az nabeled.
34. Üzünde, gözünde èhtiram, hórmet,
35. Hamı yèrbeyèrden ayağa ğalhır,
36. Gözüme ne geder doğma göz bağır.
37. Yansa da tavandan asılan çırağ,
38. İşıgın ğaynağı o gözlerdi, bağı!
39. Kimi ketil üste, kimi daş üste.
40. Kimi dirseklenib bir nimdaş üste.
41. Süfrede cireduz, kolbasa, rèyhan,
42. Yumruğla ezilib sulanmış soğan.
43. Küncde èlèktrik piletəsi var,
44. Üstünde seslenen çaydanı ğaynar.
45. Çay ğızıl laleye benzer kasada.
46. — İçin, rengi bir az açığ olsa da. —
47. Gözlere bağıram, doğma gözlere,
48. Demir bileklere, tozlu üzlere,
49. Bèlini zencirle bağlayanlara,
50. Dünyanı ovcunda sağılayanlara!
51. Bir genc radionu açıb söyleyir:
52. — Yağı ki, dünyada varmış Üzèyir!
53. «Sensiz».
54. Bağışlarda mehebbet sèli.
55. Ayağı yay günü rèzin çekmeli,
56. Mantyor gèyimli promètèylerim,
57. Her cür meşegète, cövre dözse de,
58. Neğmesiz birce gün dözmeyenlerim!
59. Gözümde canlanır ğışın rüzğarı.
60. Ğayadan sallanır buz salhımları.
61. Daşları az ğala söken külekler,
62. Ğarı karhanaya tóken külekler,

63. İliye, sümüye işleyen şahta,
64. Növbeye gelirsən sen bèle vahtda.

65. Başının üstünde ne ulduz, ne ay.
66. Feğət ulduz-ulduz yèrden gopar lay.
67. Yanan projèktor sehere kimi.
68. Alovlu, ateşli kirpiklerini
69. Uzağıb zülmetin derinliyi.
70. — İşığ!
71. İşığ! — dèye yol açar sene.
72. Elinle dağların sinesi şan-şan.
73. Dağların cergesi bir ağ kehkeşan,
74. Toplanır bir yère, gèder min yère,
75. Çevriler ırağban imaretlere.

76. Onları döne-döne yağından görmüşem
men.
77. Bir-birinin elinden banka ile çay içen,
78. Yavan bir tikenı de bölüb gardaş tek
yèyen,
79. Yoldaşının çiyinine avtobusda baş
goyub
80. Mürgüleyen fehleler.
81. Donluğ günü doyunca dèyib-gülen
fehleler.

82. Alov kimi uduram sözlerini onların.
83. Emanet isteyirem gözlerini onların.
84. Heyatı görmek üçün
85. Fehlenin ferehile seadeti siz ölçün.

86. Fehleler — dünyanın oğu, mèhverı,
87. Erzin dayağıdır bu mèhver, bu oğ.
88. Dünyada en büyük həzineleri
89. Fehledir yaradan, zerger dèyil, yoğ.

90. En büyük tèleoskop — fehle gözleri,
91. En düüst zerrebın — fehle diğğeti.
92. Ne zere bürünmüş bir kesafeti,
93. Ne de maskalanmış bir cinayeti
94. Fehle bağışından gizletmek çetin.
95. Can vèrir, gan vèrir min lalezara,
96. Gøşulub baharın küleklerine.
97. Torpağ arğalanır ulu dağlara,
98. Dünya — fehlelerin bileklerini!

99. Bu gün arzularım ulduzlar sanı,

100. Bilmirem kederli, ya ferehliyem.
101. Feğət gururumun görünmür sonu.
102. Çünkü söz üstünde men de fehleyem.

1977

85. AVTOPORTRÈT

1. Gurşadda, güneşde zirèhlenmiş üz
2. Uşag üzü kimi bir vaht gülerdi.
3. Gözün gècesini güneşli gündüz,
4. Adi şüşeni de büllur bilerdi.
5. Gılınca benzeyir indi, gılınca
6. Bèl, külüng vurmağdan uzanan gollar.
7. Berkimiş çiyinler dağ kimi uca,
8. Biri Savalandır, o biri Gøşğar!
9. Görünmür alnında hele gırışlar.
10. Görünse, Araza, Küre benzeyer.
11. Köksün sandığından çıhara bilse,
12. Mesleki berg vuran dürre benzeyer.
13. Ganında kükreyen şelaleleri
14. Temkin güvvetile cilovlamışdır.
15. Polad dişlerinin mengenesinde
16. Namerde gèyzini buhovlamışdır!
17. Arzusu o geder vüs'etlidir ki,
18. Toplayar könülüne yüz milyonları.
19. Golları o geder güvvetlidir ki,
20. Belke üzüb keçer okèanları.
21. Onu sertleşdirib mübarizeler,
22. Bacarsan, golunu şimşekle bağla,
23. Be'zen bir zorbaya salam da vèrmez,
24. Gaçdı-tutdu oynar ancağ uşagla.
25. Yolunda ne geder tikan, daş, kesek,
26. Onun ferehlidir daş galdırması.
27. Gayalığdan çıhan bulağlar kimi
28. Gaynar ilhamının baş galdırması.
29. Tufanlar, Hèzeri söküb tøkürse,
30. Bil ki, bu tufanın nebzi ondadır.
31. Üreyi çırpınan telatümlerin
32. En uca, en parlağ dalğasıdadır!

33. Çovğuna, tufana ğanad gerende
34. Gözünden şimşekler, sèller tøküler.
35. Ancağ bir ğerenfıl, bir ğuş görende
36. Nurlanan üzünde zirèh sòküler,
37. Yène uşağ kimi ğımışıb güler.

86. HER ŞEYİN YAĞŞISI

Özge süfresinde buğda çöreyi
Yèyib pişik kimi dolanmağdansa,
Öz sade süfrenin aslanı ol sen,
Arpa çöreyi yè, aslan tek yaşı!
NİZAMİ GENCEVİ

1. — Tramvaya minmeyer, ata minek taksiye.
2. — Minek, oğlum, baş üste.
3. — O, gülü istemirem, ata, mene gızıl gül!
4. — Büyür, lap yèke deste!
5. — Bizim Şih çimerliyi be'zen bulanır, ata!
6. Gèdek bu gün o yana,
7. Temiz ğumlu Türkana.
8. — Gèdek, oğlum, Türkanın bağları da gözeldir.
9. ...Ġarşımızda açılan yène doğma Ĥezerdir.
10. Ġum isti, sular serin.
11. Yène ğucağındasan büllur maviliklerin.

12. Mense düşünürem seni, can bala,
13. Çoğalır günbegün senin telebin.
14. Alıram... vèrirem... çıhırığ yola,
15. Sınmasın, dèyirem, ğoy şüşe ğelbin.

16. Her şeyin ĥasını isteyen oğlum,
17. Sen öz isteyinde hağlısan belke.
18. Ağı bu dünyaya göz açırığ biz
19. Gözdeki gözellik eşgile birge.
20. Beli, sen hağlısan teleblerinde.
21. Ancağ üreyimde, ĥeyli derinde
22. Bir ses dile gelir,
23. canım-çiyerim,
24. Üfögler dalında yanan seherim!
25. Belke benim sene vèdiklerimi

26. Sabah heyat sene vèrmeyecekdir!
27. Belke andın, ezmin aslanlaşacağ,
28. Dünyaya igidlik beğş èdeceksen.
29. Adide alilik, torpağda me'den,
30. Çirkinde gözellik keşf èdeceksen!

31. Sèvsen...
32. bileceksen nedir bu cahan,
33. Dolanmağ, sürünmek, yaşamağ nedir?
34. En güzel yaşamağ esline bağsan
35. Gözellik uğrunda mübarizedir!

36. Gözellik alemin ğenişlenecek,
37. Almasdan bahalı şèh göreceksen.
38. Sèvincden deyerli insan kederi,
39. Ġılncdan keserli ah göreceksen.

40. Her şeyin ĥasını isteyen oğlum,
41. Atanın da senden telebleri var:
42. Üreyin-seadet paytahtı olsun,
43. Gözünden saçlısın erze şüalar.

44. Ġısıлма!
45. Yèlken aç arzularına.
46. Yaşı ağ ğanadlı buludlar üste.
47. İşdir, özün üçün bir gül istesen,
48. Oğlum, èller üçün ğülüstan iste!

1970

87. TELEBE BEĞŞİŞİ

1. Kіçik yağşılığ da, adi hõrmet de
2. Silinmir ürekden iller üzünü.
3. Yèrlerin, göylerin ğaranlığından
4. Sene nişan vèrir dan ulduzunu.
5. Canım mehebbetin, mèhrin elinde,
6. Sèvincden gözümü be'zen silirem.
7. Birce èhtiramın müğabilinde
8. Özümü hamıya borclu bilirem.
9. Tikanlı, ğönçeli, ğollu, budağlı
10. Yaşıllığ içinde alov papağlı
11. Ağ gül, ğırmızı gül, bir de sarı gül...
12. Èvime getirdi bağçaları gül.

13. Göresen «gül» denmi yaranıb
«gülüş»?
14. Yoḥsa gülüşdenmi yaranıb bu gül?
15. Üzleri gülümser, ayağı yüngül
16. Bir cüt melek gelib bu seher bize.
17. Gül eller ağappağ, güller tertaze.
18. Sağ olun, istekli telebelerim.
19. — Hardandı bu güller?
20. — Bizim Berdeden!
21. — Gerek men Berdeye gülşenler vërim.
22. Açıram goynumu bir gülüstana,
23. Nêce teravetli, nêce temizdir.
24. Hele etirlisi, teri bir yana,
25. Bunun solmuşu da servetimizdir.
26. Payladı Firengiz gohum-gonşuya,
27. Gezdi güldan-güldan Bakını Berde.
28. Aparıdı bir deste Tebriz bağçaya,
29. İylesin, şad olsun müellimler de.
30. Alğışlar dëyirem doğma èllere,
31. Ğanımda çağlayan Kürdür, Arazdır.
32. Ğatarla yol gelen ğızıl güllere
33. Bir şair ömrümü hesr ètmek azdır.

1969

88. ELİNDEN GELENİ EDERSE HER KES

(Halğ Efsanesi)

1. Her bir efsanede heğıget de var.
2. Dëyirler, Misirde, hëyli ğabağlar
3. Tanrı iddialı Nemrud yaşarmış.
4. Bir az zülmkarmış, üreyi darmış.
5. Böyrü pillekenli ğala tikdirib
6. Başından tanrıya oḥ da atarmış.
7. Uçan bir durnanı vurur bir kere.
8. Gösterir èllere ğanlı oḥunu.
9. — Ğedin İbrahime heber vërin ki,
10. Vurdum tanrısını. Tutsun yasını.
11. İbrahim dëyilen èl ğehremanı
12. Götürüb dan üzü evden baltanı
13. Gelir bütḥaneye. Ğırır bütleri.

14. Baltanı ilk bütün goyur çiyinine.
15. Hay düşür, vay düşür. Gelirler haya.
16. Kütle İbrahimi salır halğaya,
17. Tuttur yaḥasından: — Bunu kim ğırıb?
18. — O çiyi baltalı özü sındırıb?
19. Nemrud kin püskürür: — Hêç ağıln
varmı?
20. Bütün de baltaya gücü çatarmı?
21. — Bes adi baltaya çatmırsa gücü,
22. Nêçin biz tanrıya dönderek bütü?
23. Bunlar tanrı dëyil. Yalandır bütün.
24. Baltanı ğaldırıp İbrahim bu an,
25. Vurur böyük bütün ten ortasından.
26. Nemrud emr èleyir: tongal çatılsın.
27. İbrahim elbeel oda atılsın.
28. ... Ne görse yaḥşıdır İbrahim bu dem:
29. Bir ğurbağa gelir ğarşı terefden.
30. Bir az su getirib zavallı hëyvan
31. Uzağ Nil çayından, hëyli uzağdan.
32. — Tanrının hëyvani, görmürsen meger
33. Od erşe direnib, alışıır göyler?
34. Bu boyda cehennem o suyla söner?
35. Ğurbağa dillenir: — Od böyükse de,
36. Èy İbrahim, meni çoḥ ğınama sen.
37. Ağzımda bir ğaşığ su getirmişem,
38. Budur bacardığım, elimden gelen.

1970

89. MEŞ'EL SİLAHLAR

Böyük İtalyan yazıçısı Rafaello Covanyolinin
«spartak» romanını oḥuyarken aldığım
teessürat ile

1. Casus heber vërdi üsyan vaḥtını,
2. Yatmışdı, ayıldı Roma sënati:
3. — Alov yuvasını, od paytaḥtını
4. Tutun, açılmamış ğanlı ğanadı!
5. Romadan Kapuya şeheredek
6. Çaparlar uçdular, atlı çaparlar.
7. Çaparlar bilmedi:
8. bir azca önde
9. Azadlığ havalı bir köhlen de var.

10. Romadan Kapuya şehirinedek
11. Yèddi at üstünde uçub gelen genc!
12. Deniz içindeki bir memleketi
13. Denizle birlikde gücub gelen genc!

14. Çatdayıb öldümü yèddinci atı,
15. Ya uçdu külekle daban-dabana?
16. Barı ilk çapardan bès-üç değıge
17. Tèz çata bildimi doğma mekana?
18. Hiddet şö'le saçır bebeklerinde,
19. Gècenin bağrını yarır bir alov.
20. Sönmüş Vèzuvinin eteklerinde
21. Yanar Vèzuvini hatırladır o.

22. Mümkünmü üsyanı sabaha goymağ?
23. Ya nicat, ya ölüm! Èle bu aħşam!
24. Aħı, men bu günü zülmet ömrümün
25. İlk çırağı kimi arzulamışam.

26. Ğışğırdı on bir min gladiator:
27. — Silah!!!
28. Silahsızlığ — her şeyin sonu.
29. ...Yanır ğaranlığda bir meş'el, odur,
30. Belke nişan vèrir nicat yolunu?!

31. — Varmı meş'eliniz? — sordu Spartak
-

32. Bu yağlı kendirden tapmağ olarmı?
33. — Olar!
34. — Tèz yandırın!
35. Mumlu, getranlı
36. — Meş'el silahlara sarıldı hamı.

37. Ürekler od aldı biri-birinden,
38. Meş'eller çırpınıb alovlandılar.
39. Hèyretten polisler dondu yèrinde:
40. — Şherde yanğınmı, od alovmu var?
41. Ğışğırır Spartak: — haydı, ireli!
42. Silah anbarını meş'elle tutağ.
43. İşığ budağına dönüb sağ eli,
44. Meş'ele çevrilmiş uzun göla baħ!

45. Ğışğırır kèşikçi:
46. —Yahın gelme dur!
47. Ğehgehe: — Èy yazığ, donarsan, ğızın.
48. Tovlayıb meş'eli Spartak, olur,
49. Çırpır tepesine bu zülmetbazın!

50. Ellerde meş'el var iyirmi iki min,
51. Sınır darvazalar, çökür ğapılar.
52. Menimse bènimde bir fikir gezir:
53. Eger ğeyret olsa, silah tapılar.

1977

90. DEMİRÇİOĞLU

Altında ateş var, külüme deyme!
SÜLÊYMAN RÜSTEM

1. Zindan bu terefde, ocağ o yanda,
2. Tavandan ğapğara ğurum sallanır.
3. Körük sema kimi nefes alanda
4. Demir güneş kimi alışıb yanır.
5. — Vur, oğlum! Bir de vur! Dönüm gözüne! —
6. Dèyib güvvet vèrir ata övlada.
7. Övrad sarılmışdır ağır ğürzüne,
8. Benzeyir dağ çapan yèni Ferhada.
9. Nefesi tengidir demirçiħana,
10. Burda tüstü, duman, çölde yaz etri.
11. Yahından çağırır, «gel!» dèyir ona
12. Küperen teneyin şèh getreleri.
13. Küncde, miz üstünde mübarek ğezèt,
14. Orda ilk sèvinci, birinci şè'ri.
15. Şè'ri ocağ ile yan-yana sèyr èt,
16. Biri od-alovdur, biri dan yèri.
17. Ocağ şir ağızlı, şir gözlü ocağ
18. Köksüdü èle bil oğul şairin.
19. Körük yamağ-yamağ, ip düyün-düyün,
20. Ata elindedir ucu kendirin.
21. — Vur, oğlum! Bir de vur! — Gürz ğalħıb ènir.
22. Demir her zerbeden od südü emir.
23. Hele parlayacağ, pardaħlanacağ.
24. Bèl ağzı, ya belke deryaz olacağ.
25. Demirçi oğlunun kövrek misrası
26. Bèlece berkiyib almaz olacağ.
27. Oğul deli-dolu, atasa ciddi.

28. Oğul sèl. Atasa min sel gören dağ.
29. Bilir ki, derinde ğaynağı yoħsa
30. Ğar sèli tèt coşub, tèt guruyacağ.

31. Şairlik eşgile yaşıyan oğlum,
32. Sanma seçdiyin yol asandır, asan.
33. Ocağdan ayrılmaz od-alov teki
34. Gerek öz kökünden ayrılmayasan!

35. Senetin birinçi düşmeni — yalan,
36. Yalançı sultandan palançı yahşı!
37. Heğiget — zirvedir, yalan — kor ğuyu,
38. Dağın hem başı var, hem yargan daşı!

39. Ğelemle yanaşı sen ğılinc daşı,
40. Tariħde ömürlük ğalmağ istesen.
41. Bu yurdun yurddaşı, ğalgın sirdaşı,
42. Esrin silahdaşı olmağ istesen.

43. Söz — gemi. Cesurluğ — onun
mayağı.
44. Ğorħağ ürekleri tèt yèyer zede.
45. Odda poladlaşan demir sayağı
46. Senetkar yetişir mübarizede.

47. Seni sarsıtmasın her ötergi ğem,
48. Şair ğalgın gerek, sağ eli olsun.
49. Köksün — zindan kimi dözümlü,
möhkem,
50. Sözün — ğürzün kimi zerbeli olsun!

51. Senetkar mèhr sanar ğasırğaları,
52. Ğurşadı, lèysanı be'zen şèh biler.
53. Ğış fesli köksünde besler baharı,
54. Acsa da, özünü ulu şah biler.

55. Ocağa kömür at!
56. Ateş tèt söner,
57. Közünü yelleyib közü eşmesen.
58. Şè'rin ğanad çalmaz, sözün sürüner,
59. Sen her ğün özünü ötüb keçmesen.

60. Senetkar da yaşar ğül tek, ağac tek:
61. Bar vèrmez, hezeli atıb ğetmese.
62. Şairi öz ğalgı inkar èdecek,
63. Yaz olub o, ğış inkar ètmese.

64. Seni ğorħutmasın ğoy ğusurların,
65. İlham ocağını vèrersen bada.
66. Bütün derdlerini, ğusurlarını
67. Yağıb yumrulaıb atmasan oda...

68. Sakitdir çekici.
69. Bes nèçin ata
70. Tentiyir, töysüyür dağ çapanlar tek.
71. Görünür, ağırdır ğürz ğaldırmağdan
72. Fikir dağlarını ğaldıra bilmek!

73. Övladın ğolunda ezeleler — tunc,
74. Buludda ıldırım gerilir sanki.
75. Sanır: atası yoħ, Zöhhakı yıħmış
76. Demirçi Gavedir ğarşısındaki!

77. — Vur, oğlum! Bir de vur! Rüstem
nevesi
78. Sülèyman sarılır ğürzüne bir de.
79. Èle bil saçılır çiçek destesi
80. Polad ğığılıcılar sayrışan yèrde.

81. Duyur dèyileni, dèyilmeyeni,
82. Sèzir ki, ne söyler derindeki ses:
83. Şairin, demirin døyülmeyeni
84. Poladlaşa bilmez, berkiye bilmez!

85. Demirçi Gavedir ilk şöhetimiz,
86. Onun saçlarını tufan daramış.
87. Feğit zülmkara demirçiden tèt
88. Şairler birinci ğenim yaranmış!

89. Hemişe ğelebe gözlemir onu,
90. Ancağ bu sözleri sen alına yaz:
91. Susmaz, susdurulmaz igid ruhunu
92. Şair varlığınan ğoparmağ olmaz!

93. Ğelebe kimidir basılmağı da,
94. Ordular, könlünde vèrir ses-sese.
95. Şairi çidarla saħlamağ olmaz,
96. Ğelbi dünya ğeder ğenişlenibse!

97. Uçuş ğanadını sındırar özü,
98. İlişe hardasa ucuz şöhrete.
99. Şair bedbeht olar, bağlanar gözü
100. Yolda rast gelmirse müğavimete.

101. Dağın zirvesinden atlana bilmez,
102. Çöllerde itmekden görhsa şelale.
103. Birce mecra ile, birce golla yol,
104. Şair gucar yurdu min şahesile.
105. — Vur, oğlum! Bir de vur! Demirçi
gencin
106. Kaman tek gerilir tunc ezelesi.
107. Bu defe èle bil gürz ile birge
108. Ğaldırıp güneşe atacağ erzi!

1976

91. KİŞİLER

Sabir — kişi şairdir

1. Bir natig söyledi bu sözü, beli,
2. Şirvan dahisinin söz bayramında.
3. Büyük bir hëykelin gedemlerini
4. Elvan güldesteler gucağlayanda.
5. Eyninde mahuddan adice pencek,
6. Başında adice buhara papağ.
7. Elleri goynunda bir cüt gılinc tek,
8. Altında möhteşem sal gayaya bah!
9. Bir azca uzağda uyuyur deniz,
10. Bağrında belke de tufan yetişir.
11. Burdasa gör nece düşünür sessiz
12. İdrak zelzelesi goparan şair!
13. Başımın üstünde gızıl kehkeşan,
14. Ğarşımda işıglı, zil ğara mermer.
15. Kişiler dünyanı terk eden zaman
16. Bu cür mermerleşir, ölmezleşirler.
17. Yanaşib hëykele el vururam men,
18. Ğelbime od salır soyuğ ğranit.
19. Bu ğranitdirmi?
20. Yoğsa şè'ri le
21. Zencirler, ğandallar ğıran bir igid?!
22. Rëntgèn işığdır kişi gözleri,
23. En büyük tebibe, Loğmana evez.
24. Ğelbinde, bèyninde mikrob olanlar
25. Kişi bağışına devam getirmez.

26. Odur yer üzünde en ulu zirve!
27. Sarsıda bilmemiş o dağı gerdiş.
28. Mezara girmemiş tapıb gireve
29. Kişiler merdlerin ğelbine girmiş.
30. Vaht olub tabutda görmüşem onu.
31. Üzü bir az solğun, cilalı demir.
32. Hetta ölüm bèle kişi nurunu
33. Kişi suretinden ğopara bilmir!
34. Kişiler — torpağda ğüdrete, bereket,
35. Èvlerin güneşi, duzu, çöreyi,
36. Erzin mehverini herleyen ğüvvet,
37. Ğoca planetin söykeneciyi!
38. Düşmenler bir yurda gezdirende el,
39. Yığıb aparmamış hele barını,
40. Çalışıb öldürsün her şeyden evvel
41. Torpağda kişilik tohumlarını.
42. Èle ki, göyleri buludlar alıb,
43. Erler kemerini çekib, berkidib.
44. Efeller, yazığlar, yassarlar ğalıb,
45. Ölümle döyüşe kişiler ğedib!
46. Kişiler başını eymemiş yada,
47. Hösrova göstermiş Ferhadlığını.
48. Ğolları zencirli dustağ olsa da,
49. Ğorumuş tefekkür azadlığını.
50. Yada kimler düşür?
51. Sengerde hecer
52. Sırğalı, başmağlı Natevan nene.
53. Vaht olur, ğadını leyağet, hüner
54. Yükseldir kişilik mertebesine!
55. Kişi mēyvesidir yurd da, veten de
56. Onsuz yurd ğaraba, üstünde bayğuş.
57. Yēm gezen tayfanı millet eden de
58. Min nefer içinde bir kişi olmuş!
59. Kişiler zamanın feħri, ğururu,
60. Nesiller barınır könül barıyla.
61. Tarih addımlayır sehre doğru
62. Kişi adamların addımlarıyla.

63. Merdin çiyindedir erzin özülü,
64. Zerbile zindanlar lahlamalıdır.
65. Gèyim gına benzer... merdler özünü
66. Ğında gılinc kimi sahlamalıdır.

67. Kişiler birinci natig yaranmış:
68. Be'zen zencirleyib derdi bir teher,
69. Sükutu nitğden faydalı sanmış
70. Dözüm dünyasında demirleşenler!

71. Ğala divarının sinesi şan-şan,
72. Hèykel ğalabeyi fikirli, dalğın.
73. Kişimi, hèykelmi menle danışan,
74. Yohsa mütefekkir bir senet dağı?!

75. Gècenin goynunda al şefegli dan!
76. Dünyadan her köçen bu sayağ olmur.
77. Kişinin neinki er varlığından,
78. Hèykelinden bèle ayrılmağ olmur!

1975

92. SÈVDİYİM SENETKARA

1. Duymaz bu şe'rimi buz ürekliler,
2. Çünkü esil şe'r can meş'elidir.
3. Senet hevesine düşmezden evvel
4. Senetkar menliyi yetişmelidir.
5. Menlikden başlanır ilk mè'yar, ölçü.
6. İlhamın gövheri tapılmaz asan.
7. Dünyanı, beşeri tanımağ üçün
8. En evvel özünü tanımalısın.
9. Bilenler bilirdi. Sen dèdin bir de:
10. Cesurluğ adlanan bir memleket var.
11. Şehsi ğehremanlığ olmayan yerde
12. Ne şe'r, ne senet, ne seadet var.
13. Her cür derdi, ğemi unutturarmış
14. Tapdığın bir sözün gızılğül iyi.
15. Her növ igidlikden üstün durarmış
16. Zeka igidliyi, söz igidliyi.
17. Ocağda ateşe rast gelen zaman
18. Çöp de ğanad tapar, ğaratikan da.
19. Namerdler az ğala merdleşer bir an
20. Senin tunc elini gelib sıhanda.

21. Ümman öz köksüne min-min çay yığar,
22. Onunçün bir ğurtum sudur Kür, Araz.
23. Şair çiyinleri penceye sığar,
24. Zamana, mekana, dövre sığışmaz.

25. Azmı bahadırlar bellidir bize?
26. Senetin başında Sabir tacı var.
27. Ancağ metin söze, ğehreman söze
28. Beşerin her zaman ehtiyacı var.

29. Erzin bağındadır şe'rin kökleri
30. Şair bağışından od-alov törer.
31. Addımı yerleri, eli köyleri,
32. İdrakı Veteni ğenişlendirir.

33. Anadan bir kere doğulmağ azdır,
34. Yetişib halğ üçün doğulmağ gerek.
35. Tepeler yanında dağ olmağ azdır,
36. Dağlar cergesinde dağ olmağ gerek.

37. İçib nehrleri denizleşmisen,
38. Bes niye üreyin daha dincelmir?
39. Kçük ğayğılardan ğurtaran könül
40. Büyük ğayğılardan ğurtara bilmir.
41. Denizler dincelir, ürek dincelmir.

1974

93. MERDLER VE DERDLER

1. Oğudum... gözüme inanmayarağ,
2. Seninmi bu imza, seninmi bu hett?
3. Sözler — yada yalağ, yağına bir dağ!
4. Hanı car çekdiyin ğüdrete, leyağett?
5. Seninmi bu imza, seninmi bu hett?
6. Çamura zülmete sen ağ dèyende,
7. Süd kimi kağızdan utanmadınmı?
8. Eyriye düz dèyib, düzü eyende
9. Eyilmez erleri heç anmadınmı?
10. Ğelemden, kağızdan utanmadınmı?
11. Ne cür yalayırın tüpürdüynü,
12. Le'net dèdiyini alğışlayırın.
13. Dünen bu heyatdan süpürdüynü
14. Bu ğün bezeyirsen, nağışlayırın.
15. Le'net dèdiyini alğışlayırın.

16. Bes sen dêmirdinmi: — Var olsun idrak!
17. Dağ boyda derdleri eriden ürek.
18. Napaklar içinde güneş kimi pak,
19. Namerdler içinde merd gala bilmek!
20. Dağ boyda derdleri eriden ürek!
21. Men ële bilirdim: istê'dad, bilik
22. Senet aleminde kifayet imiş.
23. Sen dème vicdansız, ğansız «dahilik»
24. Hâlğ için en böyük felaket imiş.
25. Seni tanımağa kifayet imiş.
26. Sohma gözlerime növ-növ sitatı!
27. Alçalan misalla, sözle ucalmır.
28. Kişi itirirse, semimiyyeti
29. Yêrinde bir ovuc gülü de ğalmır.
30. Alçalan misalla, sözle ucalmır.
31. Bir az nadansanmış, bir azca alim.
32. Êvde bir sifetli, çölde minsifet.
33. Rütbelər önünde helim, mülayim,
34. Rütbesiz yanında dişli, kemfürset.
35. Êvde bir sifetli, çölde minsifet.
36. Odu söndürmeye nêçin telesdin?
37. Üreyin dèyeni redd êtdi başın.
38. Sen öz üreyinin başını kesdin,
39. Basdırdın altında ğara bir daşın,
40. Üreyin dèyeni defn êtdi başın.
41. Bir tike, bir üskük şöhet için sen
42. Ğabığdan çılsan da, havada ğaldın.
43. Özünü menliyin dağ zirvesinden
44. Ğırh arşın ğuyunun dibine saldın,
45. Alçaldan olmadı, özün alçaldın.
46. Yêrden göye ğalhan pak alov teki
47. Senet de müğeddes, söz de müğeddes.
48. Sözü alçaldanı, arhayın ol ki,
49. Tanrı da, felek de ucalda bilmez.
50. Senet de müğeddes, söz de müğeddes...

1976

94. VETEN

1. Ömrü sakinlerin ömrü ğederdir,
2. Hêç vaht bitmeyecek, ğurtarmayacağ.
3. Her gelen körpeyle dünyaya gelir,
4. Her ğeden insanla ğetmeyir ancağ.
5. Aħır ğile-ğile damarlarına
6. Onun ovcundakı Göygöl, Araz, Kür.
7. Ananın südüyle ğarışır ğana,
8. Ata sêvgisile ğoşa böyüyür.
9. Duydum bu hikmeti: ölüm yoħ mene!
10. Çünkü men yurdumun bir parçasıyam.
11. Hardasa yihılsam onun yolunda,
12. Hardasa göyerib gül açasıyam.
13. Neyise, kimise ğocaldır iller,
14. Mense çaylar kimi aşib-daşıram.
15. Ne ğeder çekişib berkiyiremse,
16. Vetene o ğeder yaħınlaşıram.
17. Fikir vèr, Daşkesen eşim-eşimdir.
18. Gör nêce saf çıhır demir filizi.
19. Ğalıb yêr altında demirleşibdir
20. Bizim babaların merd iradesi.
21. Meslek vuruşunda, senger başında
22. Kişi ğeyretinden doğulan veten!
23. Uğrunda o ğeder alovlandığ ki,
24. Odlar torpağına, oda döndün sen.
25. Veten — özümüzü derk êtmeyimiz,
26. Daim fikrimizin yenileşmesi.
27. Menim nefesimle, senin elinle
28. Tarih ğatarının yeyinleşmesi.
29. Alçağlığ görende, riya görende
30. Ğından ğılinc kimi sıyrılmağımız.
31. Ğelbimiz cırlaşıp, yoħsullaşırsa,
32. O ğelbi boğmağ bacarmağımız.
33. Alim paltarında nadan görende,
34. Bir az addımını lengidir Veten.
35. Merdlerin elile ağciyerlerin
36. Üzüne çırpılan silledir Veten!

37. Biz bağban kimiyik, Veten — bağ,
bağat,
38. Bağlar nece tapar, nece itirer.
39. Fedakar, gayğıkəş bağbanı varsa,
40. Bir gülü solsa da, min gül bitirir.
41. Ğarlı benövşeler daşı ğaldırıb
42. Can atır güneşe...
43. Bu eşge ehsen.
44. Bunca pak, bunca merd bir memleketde
45. Hağgın yoğ bir teher baş girleyesen.
46. Seninçin daimi döyüşdür Veten,
47. Heyatda eriyib itmemeyindir.
48. Böyük döyüşlerde zerre ğeder de
49. Həç kese güzeşte ğetmemeyindir.
50. Ömrü sakinlerin ömrü ğederdir,
51. Həç vaht bitmeyecek, ğurtarmayacağ.
52. Her gelen körpeyle dünyaya gelir,
53. Her ğeden insanla ğetmeyir ancağ.

1970

95. MARALGÖL

1. Ğurtulub Göygölün cazibesinden
2. Az ğətdim, çox ğətdim...
3. soruş, ne gördüm:
4. Zerger tebietin daş ğutusunda
5. Bir yaşıl şö'leli dürdane gördüm.
6. İstedim ğışğırım bütün cahana:
7. — Talə gör ne vərüb Azərbayacana!
8. Belke nur süzülüb bir daş fincana,
9. Həğıet şeklinde efsane gördüm.
10. Dədim: sahillərdən ğoy asta kəçim,
11. Ölçüm ğollarımla göyləri, ölçüm.
12. Uzatdım elimi, bir az su içim,
13. Ovcumda nur dolu pəymanə gördüm.
14. Eyilib üstünə yaşıl budağlar,
15. Torpağ da, sema da onu ğucağlar.
16. Tökülür dörd yandan körpe bulağlar,
17. Daşlarda seslenen terane gördüm.
18. Dədim: bir gül üzüm, amma ğıymadım,

19. Gülzara göz ğoydum, ğedem
ğoymadım.
20. Səyr ətədim, doymadım, ğezdim,
doymadım,
21. Bu şe'mə özümü pervane gördüm.
22. Sen bizim Göygölün kiçik bacısı,
23. Sen Maral gölüsen, yoğsa ahusan?
24. Belke mest ələyib bir rö'ya meni,
25. Belke gözlerimde şirin yuğusan?!
26. Maili şüalar ğədir derinə,
27. Ğıymıram daş atım... susur... lal yatır.
28. Baş ğoyub Kepezin ğedemlərinə,
29. Burda alagözölü bir maral yatır.
30. Sen dile ğelməyən bir ince sözsən,
31. Bahar göyləri tek ğelbin derindir.
32. Sen Nigar bağışlı bir alagözsen,
33. Sahil çiçəkləri — kırıqkırıqlıdır.
34. Ğışı tek ğalarsan. Yazda dövrenə
35. Obalar, ətətlər, mahallar ğeler.
36. Nəmerd ovçuların elindən ğaçan
37. Nəfəsi odlanan marallar ğeler.
38. Bir ğuzu cəyranı dərli ğörəndə
39. Bulağlar gözüylə sen ağılayırsan.
40. İldırım palıdı silkeleyəndə,
41. Güzgündə eks ətib ğucağlayırsan.
42. Sen uyu, ət gözəl, dağlar döşündə,
43. Mən ğörüm her seher, her ağışam seni.
44. Ğanlı esrərin kəşmekəşində
45. Azmı itirmişəm, tapmışam seni?
46. Sen mənim gözümde əbədi işığ,
47. Seni vərək üçün bu yurda, ətə,
48. Biz Kepez dağını parçalamışığ,
49. Vulkanlar oduyla, mən nəfəsimlə!

1974

96. KİÇİYİN ĞÜDRETİ

«Fəhle düşüncələri» silsilesindən

1. Ğır kimi, ğetran kimi, kömür kimi
ğaranlıĝ.
2. Ğaranlıĝda dalğalar ağ dişini ağardır.
3. Vıyıl-vıyıl ğezrini dayan, dinle bir
anlıĝ,
4. Derinlerden tufanı çağırmaĝ meyli
vardır.

5. Bêle sert ğecelerde kimse belke üşenir,
6. Menimse kirpik çalmır Delidaĝım,
Kepezim.
7. Ğasırğada, tufanda ciyerler ğenişlenir,
8. Uraĝanı udduĝca derinleşir nefesim.

9. Èstakada boyunca zol-zol ışıĝ yolları,
10. Tahta èvin önünde yanır süd rengli
fanar.
11. Kıkık ğüneş bilirem bu balaca fanarı,
12. Çünkü onda zülmeti parçalamaĝ ğücü
var.
13. Fanus — kıkık bir ulduz... Ğèce
sonsuz, hüdudsuz.
14. Feĝet üz tutan varmı hêç ğörün
ğaranlıĝa?
15. Gemiler fit vèrir, baĝ... hamı can atır
ancaĝ
16. Ğöy boyda ğaranlıĝda ğöz boydaca
ışıĝa!
17. Ğasırğaya bürünüb sütuna
söykenmişem,
18. Söykendiym bu sütun — belke
Ğoşĝar, Bisütun.
19. Bu sal bêton direkli aylı, Ğezerli alem
20. Üreyime sıĝınıb başdan-başa, büsbütün.

21. Könlüm mene dèdi ki, sönmeyecek bu
ışıĝ,
22. İldırımlar çağsa da, ĝurşad, lèysan
tökse de.
23. Dayandıĝı zirveden ènmeyecek bu ışıĝ,
24. Fırtınalar Ğezerin ğöbeyini sökse de.
25. Adi ğözle ğörerik hüdudsuz kainatı,
26. Birce kibrit çöpüyle be'zen zülmet
boğular.

27. Derd seni tekleyende inan öz
merdliyyine,
28. Vaht olar ki, bir ğulden yüz ğülüstan
doğular.

1975

97. CAHANA SIĞMAYAN ŞAİR

Mende sığar iki cahan, men bu cahana
sıĝmazam,
Ğövheri-lamekan menem, kövnü mekana
sıĝmazam.
NESİMİ

1. Bayramındır bu ğün senin, ğözün
aydın, ulu şair!
2. Èller gelib bayramına, dünya sene alĝış
dèyir.
3. Bu ğün dünya ğöz dikibdir Azərbaycan
bayraĝına,
4. Bir bayraĝ ki, ağac ĝulpu Nesiminin
ĝelemidir.
5. Sıĝmır bu ğün Azərbaycan öz heddine,
hüduduna.
6. Uzaĝ Heleb şcherinden şö'le düşüb
buluduna.
7. Bêş ĝit'eden ekili gelir bir şairin
mezarına,
8. Bêş ĝarışlıĝ kıkık mezar dönür cahan
ĝülzarına.
9. Hanı ağzı köpüklenen ağ çalmalı
ülemalar?
10. Sümüyü de sürme olmuş... bu ğün
ondan nişanmı var?
11. Sürü-sürü o vaizler, o ĝaziler hanı,
hanı?
12. Bu ğün dünya ğörür ancaĝ yaradanı,
yaşadanı!
13. Onlar dèdi: İnsan sığır bir bêşiye, bir
tabuta.
14. — Yoĝ! — söyledin, — tabut nedir?
Sıĝmır insan kainata!
15. — Nekarasan? — Ğışĝırdılar. Dèdin:
Ğızıl dan
16. yèriyem.

17. Dünya benim sedefimdir, men
dünyanın gövheriyem.
18. Dartındılar yerbeyèrden: — Sen tanrıya
köle, bende.
19. — Yoh! — dedin sen — tanrı özü yaşar
mende, yaşar mende.
20. Bizim gaynar ganımızda gizli çaylar
aşıb-daşır,
21. İnsan kimi yaşayanda insan özü
tanrılaşır!
22. Bileklerim Kürle Araz, gözüm —
Göygöl, Hezer benim.
23. Zindalara düşsem bële zirvelerde yaşar
gelbim!
24. Assanız da, kesseniz de sönen dèyil
gözümde şam.
25. Men edalet gılincının şö'lesinden
yaranmışam.
26. Unutdurmağ isteyirler onlar mene
kimliyimi,
27. Dünen Babek özü gèydi benim ganlı
göyneyimi,
28. Men dünenem. Men bu günem. Men
kèçmişem, geleceyem.
29. Ölsem bële bu dünyaya men yènden
geleceyem!
30. Salam, şair!
31. Sen yènden bu dünyaya hoş gelmisen.
32. Dünya senin öz evindir. Hoş gelmisen
evine sen.
33. Çoğlarını mehv èledi bu govğalı, gallı
dünya,
34. Sultanlara galmadı, yoh, Nesimiye
ğaldı dünya.

1973

98. GİŞDA

1. Gınında sıyrılmış gılınclar kimi
2. Başının üstünde buz salhımları.
3. Ayağın altında zehrımar kimi
4. Yaşıl renge çalan buzun ovğarı...

5. Arabir çiyininden tuturam senin,
6. Yağşı ki, dünyada yoldaş çiyi var.
7. Yağşı ki, dünyada hatire goymuş
8. Tufanda vügarla addımlayanlar.
9. Dostum, asta yèri, èhtiyatlı ol,
10. Büdresen buzlar da gülüşe biler.
11. Efeller bir yana... buz tutanda yol,
12. İgidler özü de sürüşe biler.
13. Dèyirsen: — Tarihde er kişiler var,
14. Onların açdığı cığıra ehzen.
15. İyirmi yaşında büdremek olar,
16. Gerek bu yaşında büdremeyesen.
17. Gözle... serrast olsun her bir addımın,
18. Yazın gelişine teşnedir torpağ.
19. Bil ki, gış üstünden yaz gelecekse
20. Ürek ateşiyle gelecek ancağ.

1972

99. SULTAN-HÈYDER YAYLAĞINDA

1. Burda men dalmışam ter lalelerin
2. Ovcundan süzülen gızıl sulara,
3. Dağlarda top atan şelalelerin
4. Dereye tökdüyü gurultulara.
5. Bir tülek terlanın gıyı, gıyyası
6. Gopanda, dèmişem: dağ gopasıdır.
7. Yağası düymeli Gelin gayası...
8. Belke gaya dèyil, gül topasıdır.
9. Tebiet göz açan gızılgül teki...
10. Sengiyib kesende avğust yağışı.
11. Neheng gayaların daş köksündeki
12. Sular güzgülü tutub güneşe garşı.
13. Bulağlar önünde diz çökmüşem men,
14. Dizimde daşların izleri galmış.
15. Könlüm dağ başında, şeklim çeşmede,
16. Tebiet ağılımı başımdan almış.
17. Tekce dodağım yoh, kirpiklerim de
18. Uzanıb az gala çeşmeni içmiş.
19. Yastıdöş, yaşılbaş kekliklerim de
20. Çıhıb daş yuvadan könlüme köçmüş.
21. Algış doğmalığın saçdığı etre,

22. G lbimde odu var min  atiratın:
23. Uzağ bir çadırdan  aymağ getiren
24. Ya Burla  atındı, ya S lcan  atın.

25. O neğme seni de ovsunlayıbmı
26. G lbini   lere bağlayan  oban!
27. Gözüne duz t k b,
28. ter kebeleyi.
29. Ocağda,  or  ste ağladan  oban!

30. Yağışda islanmış  arığlarınla
31. Gezd n  arış- arış yalı-yamacı.
32.   le bil  artalın  anadlarıydı
33. Polad  iynindeki  ara yapıncı.

34. Od-ocağ  alayan n vreste bir  ız
35. Duyub geldiğini gizli boylandı.
36. Seni gören kimi onun ocağı
37. Belke nefesinden od tutdu, yandı.

38. Tüstü  ız etirli doğma t st d ,
39. Menim de könlümde başa bir ocağ...
40. Orda şairlikden yüz  at üstündə
41.  smetli bir  ızın s vgisi olmağ.

1974

100. YANARDAĞ

1. — Bes sen g rmemisen h   Yanardağı?
2.   le bir h yretle  z tutdu mene.
3. Gördüm Yanardağın odu, ocağı
4. K   b gözlerine, bebeklerine.

5. Talış dağlarının bir gediğinde
6. Dostum kibrit  ekdi. Alışdı torpağ.
7.  alhdı dilim-dilim  ızıl alovlar,
8. Bağdım yanar daşa h yran  alarağ.

9.   ndik bir   şmeye...
10. y ne m 'c ze:
11. Kibritden od alıb alovlandı su.
12. Dibinde daşları gömgöy g yermiş
13. Bulağlar,  aynağlar ateş dolusu.

14. Zambağın, lalenin d ş nden vurur
15. Torpağın heniri, ğızmar nefesi.
16. Yanır kepeneyin zerif  anadı,

17.  uruyur y mşanın  aragilesi.

18. Yalnız palıdlara toğuna bilmir,
19. G r hara y kselmiş g zellik, v ğar!
20. Bütün ağaclardan h yli ucada
21. Ormanın tanrısı boylu palıdlar!

22. A ıb  ollarımı uzandım yöre,
23. K reyim dağlara,  z m göylere.
24. Henir k reyimden k  ir  anıma,
25. Ayağım ucunda seslenir Vileş.
26. Yaşıl yarpağların aralarından
27. Birbaşa könlüme süzülür güneş.

28. Bir elim az  ala  oş ara  atır,
29. Bir elim Savalan zirvelerine.
30. Ha andır   le bil  enlib ldeyem,
31.  ıratım uzağda kişneyir yöne.

32. Belke milyon ildir, belke de milyar
33. Uyuyur dağlarda g zelim benim.
34. Bulağlar — gözlerim. Odlar —
kirpiyim,
35. Ağır  ay daşları — ezelem benim.

36. Fikrimde buz dövrü,  arşımdasa od.
37. Az  ala alnıma toğunur benim
38. Eteyi od tutan  ır ınlı bulud.

39. Polad  ayadaki demirağacı
40. N  e reng içinde: al, yaşıl, sarı.
41. Belke Yanardağın alovlarıdır
42. Mis kimi  ızarmış sert yarpağları.

43. Fikrimde buz dövrü. Buz kefenli  ış.
44. Hele ok andan  ze  ışmamış
45. B y k Britaniya adalarından
46. B ringecen buz.
47. Ne bir  uş. Ne  i ek.
48. Buz   l  sonsuz.

49. Tekce isti ğurşad... bizim Yanardağ —
50.  lk insan oğlunun ilkin oylağı.

51. Ne büyük seadet — yağışlar yağır.
52. Ne büyük sehavet — torpağda tağıl!
53. Ne büyük bereket — barlı ağac var.

54. Hele şirin göller, balıqlı çaylar!
55. Dèyirler dünyanın özeyi oddur,
56. Belke buna göre tab ètmedi buz.
57. Belke buna göre bize bu geder.
58. Ezizdi, doğmadı Odlar yurdumuz.

59. Buz!
60. 800 arşın gəlirlilikdə buz.
61. Alğış o dehşeti eriden, ğıran,
62. İnsanı buzlağdan Aya galdıran
63. Odun ğüdreline!
64. Od oğluyam men.

65. Men bu gün Vetenle èynileşmişem,
66. Dillenir könlümde tarım, kamanım.
67. Palıdlar, ğaynağlar, ocağlar içre
68. Erzin od yuvası Azərbaycanım!

69. Bu yèrden ne geder gözeller kèçib,
70. Ne geder çiçekler desteleyibdir.
71. Bu yèrde hemişe işiğ zülmeti,
72. Merdlik namerdliyi üsteliyibdir.

73. Èle buna göre o kiçik bulağ
74. Menim gözlerime deniz görünür.
75. Batan güneşi de doğan bilirem,
76. Ğürub — dağ yèrile ekiz görünür.

77. Ay doğur... bir ğızıl mecmeyi boyda.
78. Yanır Yanardağım göz ğabağında.
79. Bir cavan palıda söykenerek men
80. Çürük budağları atıram oda.

1975

101. KÈNTAVR

1. Beden — şir bedeni, baş — adam başı,
2. Çıhıb esatirden gelibdir onlar.
3. Şeffaf gözlerinde zeka işiğ,
4. Almas pencesinde yırtıcılığ var.
5. Ne gözel düşünüb görün senetkar,
6. Nèce dürrüst yonub bu mermer daşı.
7. Bir insan könlünde yüz hilget yaşar,
8. Ğuzu yalğızağla yatar yanaşı.

9. Heyatda tanımağ bir az çetindir,
10. Şekilde, hèykelde tanımağ asan.
11. Nèce bahasan ki, aldanmayasan:
12. Yarı ğoyun, yarı insan.
13. Yarı tülkü, yarı insan.
14. Yarı ğürze, yarı insan.

15. Ne geder kèntavra rast gelmişik biz,
16. İnsan ulağ olub, insan at olub.
17. Ğaplardan, timsahdan daha yırtıcı
18. Ğıran, biçib töken avtomat olub.

19. Ğorhağlar görmüşük, igid adlanıb,
20. Aldadıb çohunu sahta vügarı.
21. Seadet meş'eli sayıblar be'zen
22. Fitne ocağını yandıranları.

23. Üreyin üstünde döyüşler gèder,
24. Gèder top-tüfengsiz müharibeler.
25. Bir sengerde durar vehşile insan
26. Üreyi kim tutar, kim üstün geler?!

27. Sen èle bilme ki, ğehreman ancağ
28. Alaylar dağıdıb sefler yarandı.
29. Hèyr, bambaşğadı igidlik, hüner:
30. En böyük igiddir öz içindeki
31. Görünmez düşmeni göre bilenler.

32. Ènek könlümüze gel bir anlığa,
33. Burda nese ğalhır, nese sürünür.
34. Burda ğorhağlığdan ğehremanlığa,
35. Ya eksine gèden yollar görünür.

36. Böyük insanların, merd igidlerin
37. Özünden telebi amansız, ğeti.
38. Böyüklerdi ğıran öz içindeki
39. En gergin, en güçlü müğavimeti.

40. Tebiet insanı nağis yaradır,
41. Yaşasın zekanın vèrdiyi işiğ.
42. Biz ağıl gücüne nefsimizdeki
43. Hèyvamı öldürüb... insanlaşırığ.

1970

102. DÜZLÜK

1. Harda bir balaca sehv addım atsam,

2. Ayağım altında titreyer cahan.
3. Sıhar dörd terefdən bu dünya meni,
4. Ğan yoğ, alov ağar damarlarımdan.

5. Körpe uşağa da birce soyuğ söz,
6. Birce kelme dèsem gèyri-semimi,
7. Èle bil düzlüyün polad elleri
8. Köksümdən ğopardar ciyerlerimi.
9. Görünür, dünyada temiz yaşamağ
10. Çöreyim, suyumdur, havamdır benim
11. Pağır götürmeyen düzlük, açığığ
12. Sarsılmaz ğalamdır, yuvamdır benim.

13. Dağları çiyimde daşıyaram men,
14. Ne çiyim eyiler, ne bèlim sınar.
15. Ancağ birce yalan çığsa dilimden.
16. Dilim kabab olar, sümüyüm yanar.

17. Deniz lengerile, çiçek etrile
18. Ğartal uçuşuyla tanındığı tek,
19. İnsanı tanıdır
20. alışıb yanan
21. Ciyerlerindeki hağğın nefesi.
22. Heğğet uğrunda tesadüfi yoğ,
23. Gündelik, güzèştiz mübarizesi!

24. Ne etdir, ne sümük,
25. poladlaşbıdır
26. Bileklerim benim, dizlerim benim.
27. Görmeyen görmesin,
28. od yuvasıdır
29. Min-min göz içinde gözlerim benim.

30. E'lası, yahşısı hele bir yana,
31. Sèvirem insanın hetta <<pisini>>.
32. Silmek isteyirem onun hisini,
33. Parlasın, çevrilsin ay parçasına.

34. Sèvirem ğasırğa, tufan içinde
35. Kişi yèrişini eymeyenleri.
36. Hetta zirzemide gün kèçirse de,
37. Saflığı gül kimi iyleyenleri.

38. Yaşa, poèziyam!
39. Berki her işde,
40. Yoluna dağ çığsa, ğaldır, at dağı.

41. Mene sen öyretdin bu kèşmekèşde
42. Metin dayanmağı, merd yaşamağı!

1976

103. MERDLİK MEKTEBİ

1. Çağmağ daşında yatan gizli çingıya benzer
2. Odum vardı bir azca, dolaşardı ğanımı,
3. Ğelemimin ucunda herden işğlanardı.
4. Hırdaca olduğundan öleziye bilerdi,
5. Kèçe bilerdi bu od.
6. Demirçi sindanında uçan ğığılıcım kimi
7. Uca bilerdi bu od.
8. Yoğ, men onu ğorudum dişimle, dırnağımla.
9. Od kèşikçisi oldum bütün bu varlığımla.
10. Bu od menden istedi yanmış ciyerlerimi,
11. Vèrdim.
12. İstedi kirpiyimle açdığım seherimi,
13. Vèrdim.
14. Gècemi, dan yèrimi...
15. Vèrdim.
16. İstedi cür'etimi,
17. Vèrdim.
18. Bütün seadetimi...
19. Vèrdim.
20. — Yèri, addımla! — dèdi — tufanların içinde!
21. Yèridim.
22. Men bu odu yahına, yada teslim ètmedim.
23. Cah-calala, şöhrete, ada teslim ètmedim.
24. Men bu odu ğorudum gözümün nuru kimi,
25. Oğullara irs ğalan dede ğüruru kimi.
26. Arabir tövşüyende ürek açdım merdlere,
27. Mene üreklerini getirdiler ovcunda.
28. İgidlere güvendim,
29. Ğılinc keseri duydum ğelemimin ucunda.
30. Min-min yolun içinden

31. En gerekli, gorhulu, en cetin yolu secdim.
32. Misra-rèlsler üstünden gatarlar kimi kecdim.
33. Gelbimi meş'el kimi vèrmişem insanlara.
34. Meni söz gayasında setirler çekir dara,
35. Hoşbehtem bu ezabla.
36. Bu gün meni gucmağa sema nedir, göy nedir?
37. Çovğunlar da üstelik ateşimi kükredir.
38. Menim ümman köksüme dörd yandan çaylar gelir.
39. Dar gelir yerler mene, göyler, mene dar gelir.
40. Beli, dünən hardasa kiçik bir cıngı vardı.
41. Bu hırda od tohumu
42. Neheng, gara, gartımış çaşmağ daşını yardı.
43. Alovu erşe direk hündür, yanar dağ oldu.
44. Belke Babek galdıran gırmızı bayrağ oldu.
45. İçeriden alışdı neheng büllur sayağı.
46. Nesihetler, öyüdler belke de faydasızdır,
47. Öz merdlik mektebini insan özü açmasa.
48. Güneşin de işığı yète bilmez dadına
49. Kişinin öz varlığı eger şö'le saçmasa.

1975

104. MEN DİPLOMAT DÈYİLEM!

1. Dèyirsən: bir azca ayığ-sayığ ol!
2. Fikrini her kese bildirme açığ.
3. İmkan vèrme... namerd açmasın el-göl,
4. O ki, baş girleyir alayarımcığ.
5. Fikrini her kese bildirme açığ.
6. Dèyirem: başga cür tebietim var,
7. Yaşaya bilmirem diplomat kimi.
8. Açığ nifretim var, mehebbetim var, —
9. Yèr kimi, göy kimi, kainat kimi.
10. Yaşaya bilmirem diplomat kimi!

11. Bir rezil görende, geda görende,
12. Zerrece güzeşte gètmeden şere,
13. Açığ nifretim od gırmancını
14. Çırpıram heyasız, daş sifetlere.
15. Göz yuma bilmirem kesafetlere.
16. Gelbimin bir günlük azaldığını
17. Vèrmerem yüz illik gül ömrüne men.
18. En keskin yarağım — semimilikdir,
19. Onu ömrüm boyu vèrmerem elden.
20. Ömrüm od üstünde regse benzeyir,
21. Ne gem, od yurdunun balasıyğ biz.
22. Kiminse esebi etden, sümükden,
23. Bizim poladdandır eseblerimiz.
24. Oduğ, od yurdunun balasıyğ biz!
25. Onsuz da öteri bir ömrümüz var,
26. Onu vèreremmi pise, nakese?
27. Sen kime gerekse, eger seninle
28. Bu dünya bir azca güzelleşmese?!
29. Ömrü vèreremmi pise, nakese?
30. Riyanı yahına burahmır ürek.
31. En galın hepend de gözümde bir toz.
32. Bütün gorhuları tapdayıb kecmek.
33. Özü gorhuludur bir azca, èy dost!
34. — Bes bir bulağca da olmayağmı biz?
35. Fikir vèr, nèce de temiz, pak ağır.
36. Hele od kirpikli günebağanlar,
37. Seher de ganrılıb güneşe bağır.
38. Ağışam da ganrılıb güneşe bağır.

39. Mekrsiz yaşayır bütün denizler,
40. Bahar göz önünde eridir gari.
41. Hamı göre-göre od gayçısıyla
42. İldırım doğrayır garanlıgları,
43. Bahar göz önünde eridir gari.
44. Belke de bu bizim nögsanımızdır,
45. Açığ üreklere zerbe deyibdir.
46. Dahi ozanları yetiren halğım
47. Diplomat ozanlar yetirmeyibdir.
48. Gelin, algış dèyek büllur fitrete,

49. Men de bir güneşem, ğaram, yağışam.
50. Beşer can atırsa semimiyyete,
51. Men o seadete çohdan çatmışam.

1977

105. HÈÇ KES MENDEN İNCİMESİN

Vaht — ğızıldır, ömür — fûrset.

1. Hèç kes menden incimesin,
2. Ğınamasın meni hèç kes.
3. Kèf çekmede, mèy içmede
4. Sınamasın meni hèç kes.
5. Menim sözüüm, — şè'riyyetim —
6. Evvel-aħır mehebbetim
7. Bir masanın arħasında dünya boyda seyahetim!
8. Misra-misra, misğal-misğal ğazanılan seadetim!
9. Hèç kes meni çağırmasın eylenmeye,
10. Eylenceler dönüb olur ağrım benim, acım benim.
11. Yalnız ilham ateşidir başda ğızıl tacım benim!
12. Ğınamasın dostlar meni,
13. Men tikirem geceleri gündüzlerin ğanadına.
14. Güvenirem irademe, inadıma.
15. Ecel gizli yaħınlaşır addım-addım, ğedem-ğedem.
16. Onun soyuğ sinasından iteleyib,
17. Şè'rin döyüş ğılincını iteleyib yol ğedirem.
18. Menzil yarı, ömür yarı, ğör ne ğeder sehv ètmişem.
19. Be'zen ğızıl vahtımı men
20. dost bildiyim bir nadana serf ètmişem.
21. Kimse bu ğün çağırmasın meni kèyfe
22. Ğarşımdadır dan yèri tek ağ sehife, —
23. Üreyimin şiresini,
24. Ğözlerimin işiğını misralara içirirem.
25. Sözlerimi üreklere köçürürem.

26. Ğurban olum èlin, ğünün adetine.
27. Ağ duvağlı gelinlerin ismetine,
28. Sèvenlerin ğismetine.
29. Hınalanmış, lalelenmiş ellerdeki
30. Hınçaların nè'metine:
31. Ağ şamına ğulabına, şerbetine.
32. İncimesin bu tentene.
33. Heyatımı men borcluyam
34. Bu zövğden, bu neş'eden ğat-ğat uca bir vetene!
35. Menim elim devamıdır ğılinc tutan merd ellerin.
36. Ön sengeri, ön sefiyem sefden çıhan nesillerin.
37. İşığlansın ğoy ulduzlar,
38. Babaların ğözleriyle baħıram men.
39. Ataların addımıyla
40. zirvelere ğalħıram men!
41. İncimesin obam, èlim,
42. ne ğardaşım, ne sèvgilim.
43. Men ğelbimi bölmeliyem
44. misra-misra, dilim-dilim.
45. Barı növ-növ düyünlerin
46. bircesini aç a bilim.

1976

106. YAVAŞ-YAVAŞ

1. Her şèy yavaş-yavaş olur,
2. Bu dünyaya ğelişimiz
3. yavaş-yavaş,
4. Bu dünyadan ğedişimiz
5. yavaş-yavaş,
6. Ğünler aħır, ile dönür.
7. yavaş-yavaş
8. Fil balası file dönür
9. yavaş-yavaş
10. Ğayğı, emek — ğızıl ğüle,
11. Yağış, yağmur sèle dönür
12. yavaş-yavaş,
13. Çaylar polad sahilleri
14. didir, eşir yavaş-yavaş,
15. Mavileşir,
16. müdrikleşir,
17. denizleşir,
18. yavaş-yavaş.

19. Birden-bire ǵalǵarmı daǵ?
20. Daş üstüne geler bir daş
21. Tepe ǵalǵıb daǵa döner
22. yavaş-yavaş.
23. Lapdan alov püskürse de,
24. Vulkan özü güc toplayır
25. yavaş-yavaş
26. Beslenilir ǵanda ğeyret,
27. ürekde şir yavaş-yavaş.
28. İgid be'zen efelleşir,
29. efel be'zen igidleşir
30. yavaş-yavaş
31. Pak üreye be'zen ǵara el
32. uzanır yavaş-yavaş,
33. Dar gözlükden satǵınlıǵa
34. yol uzanır yavaş-yavaş.
35. Nefs, tamah güc gelende,
36. insan dönür canavara
37. yavaş-yavaş,
38. Metlebimi ǵanaydın kaş;
39. Torpaǵ cennet ola biler,
40. yaǵud döner cehenneme
41. yavaş-yavaş.
42. Sen Demirleş! Sen poladlaş!
43. Bil ki, ürek döyünmürse
44. söne biler yavaş-yavaş,
45. El birleşse, Veten olar!
46. Veten insan yǵımına döne
47. biler yavaş-yavaş,
48. Eziz balam, umud ǵalam!
49. Bu gün cahan işıǵlanır,
50. sèvgi, sèvinc ğönçelenir
51. yavaş-yavaş,
52. Ejdahalar ölüb ğedir,
53. impèriyalar parçalanır
54. yavaş-yavaş.
55. Sen daǵlara ǵalǵmaǵ üçün
56. ezaba döz, derde ǵatlaş!
57. Yoǵuş dırmaş!
58. Aşırım aş!
59. Enmek birden-bire mümkün,
60. ǵalǵmaǵ ise yavaş-yavaş.

107. GENCLİK

1. On sekkiz yaşında hele öyünme!

2. Arzular könlünde kök atmayıbsa,
3. Senin od ellerin, polad ellerin
4. Eħkam daǵlarını daǵıtmayıbsa,
5. Danişma genclikden, söz senin dèyil!
6. Derin laylardakı sert ǵayalardan
7. Külüngün aǵzında odla bir çıǵan,
8. Aǵıb damcı-damcı
9. sessiz süzülen
10. Dupduru ǵaynaǵa benzeyir genclik!
11. Yayın alov saçan istilerinde,
12. Yarpaǵı üzerinde, kökü derinde
13. Etrafı solsa da, özü ter ǵalan,
14. Ğızıl salǵımları nèçe reng alan
15. Suyunu ğecenin şehinden içen,
16. Hèzerin öteri mèhinden içen
17. Bakı şanısına benzeyir genclik!
18. Behram tac götürdü şirler içinden,
19. Sen ondan üstün bil söz hünerini.
20. Şirin boǵazından çıǵardıram men
21. Şè'rimin gündelik setirlerini.
22. Men ǵara bürünmüş bahar kimiyem,
23. Nergize benzeyir bu hissım benim.
24. Bir şüa görende ğışın ğış günü
25. Çıǵar ǵar altından nergizim benim.
26. Dırmaş yoǵuşları!
27. Terk èt dincliyi.
28. Anla ki, dünyada bir ǵanun da var:
29. On sekkiz yaşında iten gencliyi
30. Elli yaşında da ǵazanmaǵ olar.

108. MÜELLİM

V. İ. Lènin adına API-de ǵırǵ il müellimlik ètmış Mirze Cavadın eziz ǵatiresine

1. Biz ondan ders aldığ ǵırǵ ki, ǵırǵ bès il!
2. Nèçin ayrılmaǵa çoǵ telesdi o?
3. Ğara lövhedeki aǵ hetti kimi
4. Pak idi, işıǵlı, müğeddesdi o.
5. Biz ondan ders aldığ ǵırǵ ki, ǵırǵ bès il!
6. Nurunu köçürdü gözlerimiz.

7. Tekce edebiyat, dil öğretmedi,
8. Leyağət èlmini öğretti bize.
9. Ağır tebietli, yüngül gedomli...
10. Dara düşerken de idrakı azad.
11. Alçağlıg görende esebe, gemli,
12. Gözellik görende ipekleşen zat —
13. Ustad Mirze Cavan, ustad, istè'dad!
14. Her seher zeng sesi eşidilince,
15. Èle ki, temkinle girdin içeri,
16. Sınıf gıapısını açmadın tekce,
17. Açdın bağı gıalan hızineleri.
18. Senin güdretinle, senin sèhrinle
19. Yèniden doğuldu gör nèçe düha.
20. Gırhbeş değıgeni dönderdin ile.
21. Saldı könlümüze yèniden şö'le
22. Füzuli bir daha, Sabir bir daha.
23. Senin cod ellerin, cansız ellerin,
24. Tebaşır tozuna bulanmış eller,
25. Senin gümüşlenen sèyrek tèllerin,
26. Esrin tufanıyla daranan tèller,
27. Ne geder ezizdi, ne geder doğma!
28. O zeka nuruna bürünen sima
29. Hele çoğ girecek benim yuğuma...
30. Birce garişganı, birce nergizi
31. Basmağa, dermeye gıymayan insan
32. Tapdardı rezalet eğreblerini
33. Esle uf dèmeden, kirpik çalmadan.
34. Doğum — ölüm günü arasındaki
35. Tirè kimi gısa bir ömrümüz var.
36. O tirè körpüdür — öğretdin bize,
37. Körpüden sabaha adlamağ olar.
38. Hatem süfresine benzeyen süfren,
39. Halal duzun vardı, halal çöreyin.
40. Senin duz-çöreyin duz çörek idi,
41. Düzlük meş'eliydi kişi üreyin

109. HIRDALAR

1. Ğetiyyen baş goşmağ istemedim men
2. Cırtdan adamlara, cır adamlara.

3. Hèyhat, rast gelirem yollarda be'zen
4. Ayağa yapışan gır adamlara.
5. Tüfeyli sarmaşığ — liana kimi
6. Palıda, cökeye dırmanır onlar.
7. Gèdirem...
8. üstüme tullanır gèfil,
9. Boynumdan, çiyimden sallanır onlar.
10. Üreyi hırdalar, gözü hırdalar,
11. Fikri, düşüncesi, sözü hırdalar.
12. Hırdalar içinde ömr ètmeyimiz
13. Gızıl olsağ bèle bizi hırdalar.
14. Biri te'rif èdir, te'rifi hırda.
15. Biri tengid èdir, tengidi hırda.
16. Hırda şayie de, hırda öyüd de
17. Denleyer, üyüder bizi ahırda.
18. Onun kemliyini, kesafetini
19. Rütbesi belke de bir az bezeyir.
20. Uzağdan bağanda dağıd dèyerdim,
21. Yahında görürem toza benzeyir.
22. İnsan okèandan belke derindir,
23. İnsan ulu dağdan bir az da ulu.
24. İnsan cılızlığı insan derdidir,
25. Eğreb hırdalığı — bir az gorhulu.
26. Hırda mikroblerden yaranır zede,
27. Var ol, hırdalığı mehv èdib ezen.
28. Hèyhat, hırdalığıla mübarizede
29. Böyük ürekler de kiçilir be'zen.
30. Yuyuram tozlara bürünenleri,
31. Kiçiyi böyüdür heyalım benim.
32. Hemişe maskada görünenleri
33. Bir insan görmekdir amalım benim.

1977

110. YAŞAMAĞ

1. Dèyirsən: çetindir düzgün yaşamağ.
2. Elbette çetindir: diz atıb yère
3. Dağları galdırmağ bir cüt elinle.
4. Elbette çetindir: tufanları...
5. tek
6. Yarıb köksün ile,

7. o taya kèçmek!

8. Dèyirsen: çetindir meğrur dolanmağ!

9. Elbette çetindir: bütün ormanlar

10. Solub saraldıgda,

11. ten ortalıgda

12. Küknar ağacı tek yamyaşıl galmağ.

13. Dirilik suyunu ğaranlıgdan yoğ,

14. Öz ğelbin dolusu işıgdan almağ!

15. Dèyirsen: çetindir merdlik, metinlik.

16. Bes nèce?

17. Seadet gelirmi asan?

18. Ğayalı dağları sen külüngle yoğ,

19. Polad dırnağınla ğoparmalısan!

20. Anadan saf olur çocuğ, dèyirler.

21. Saflıgı sonadek ğorumağ çetin.

22. Bes nèce?

23. Asanmı yetişir meger

24. Ğızıldan bahalı kişı ğüdretil!

25. Meni çetinlikden çekindirme, dost!

26. Menim neyim var ki, saflıgdan savay?

27. Neyim var senetin ön cebhesinde

28. Gündelik döyüşde paklıgdan savay?

29. Bir azca çocuğam, bir azca demir.

30. Bir azca ümmanam, biz azca servem.

31. Gözlerim zülmetden işıg, nur emir,

32. Zirèhden ğopardır ateşi zerbem.

33. Bir azca ümmanam, bir azca servem.

34. Heves, ruh vèrenden umacağım yoğ.

35. Özüm ki, arzular ğaynağıyam men.

36. İlhamı, zövgü de semalardan çoğ

37. Alıram ğelbimin enginliyinden.

38. En büyük arzular ğaynağıyam men.

39. İldırım vurarsa meğrur çınarı,

40. Çekmez, ayağ üste çınar düz yanar.

41. Yansa da, biler ki, başında barı

42. Düzlük ateşinin ğızıl tacı var.

43. Ömür bahasına zülmeti yarar.

111. İŞİĞ ĞAYNAĞI

Salyan şehrindeki Nizami adına 2 nömreli orta mektebe hesr èdirem.

1. Bu gün sèvincimi izler kederim.

2. Bir az perişanam, bir az dalğınam.

3. Èy elimden çıhan zerim, gövherim!

4. Sen ki, bir denizsen, men ki, dalğınam.

5. Bir az perişanam, bir az dalğınam.

6. Men èle bilirdim, yèr üzünde sen

7. Bütün binalardan ezemetlisen.

8. Sen dème lap adi, lap sadesenmiş.

9. Bizim èvimizden bir azca ğeniş,

10. Bizim èvimizden bir azca hündür

11. Köhne binasanmış, èy daşları dürr!

12. Men èle bilirdim, ucalıgda sen

13. Ğızıl kehkeşansan, göylerden derin.

14. Güneşden işıgı, aydan ğelbisen,

15. Ğızıl dan yèridir pencerelerin.

16. Sen dème ğucağın tutğunmuş bir az,

17. Ènsiz dehlizin de alağaranlıg.

18. Yoğ, benim sèvgimi sarsıtmağ olmaz,

19. Sönmez könlümdeki hèyret, hèyranlıg.

20. Ahı, kim dèyer ki, tekce binasan,

21. Èy benim fikrime bine mektebin.

22. Doğma anama da özün anasan,

23. Èy baba mektebim, nene mektebim.

24. Yaddan çıharmı həc vèrdiysin nicat,

25. Her şağirde sovgat, her şağirde pay?!

26. Sinide her seher ağ balınc nobat,

27. Yüzce ğram çörek, bir stekan çay.

28. Biz soyuğdan gelen ğuşçuğaz kimi,

29. Ovcumuz içinde stekan isti.

30. Çölde ğış... otağda bahar iğlimi!

31. Ah, bu hatireler nèce ezizdi.

32. Yadımdan çıharmı, èhtiyac çeken

33. Eziz balalara ètdiysin kömek:

34. Kimese yun corab, kimese pencek,

35. Birine şerf, elcek, birine köynek.

36. Men bir az utancağ... men götürmedim.
37. Dèdim: köhnelmeyib hele penceyim.
38. Èy ana mektebim, hemin penceyi
39. Men onda gèymedim, indi vèr gèyim?
40. Çağırdın, gelmişem, nedir bu gülşen?
41. Elvan güldesteler عزیز, mübarek!
42. Mene çiçeklermi teğdim èdirsən?
43. Yoğ, sene çelengi men vèrem gerek.
44. Dayan zirvelerde uca başınla,
45. Doğmasan, ülvisen, heraretlisen.
46. Adi kerpicinle, adi daşınla
47. Bütün binalardan ezemetlisen.
48. Bu al çiçeklerin evezi olmaz,
49. Alışır, çırpınır ürek yèrine.
50. Goy sepim onları
51. pak, unutulmaz
52. Müellimlerimin gedemlerine.
53. Senden umacağım bir stekan su,
54. Gulağ as... sübhecen şe'rlər dèyim.
55. Vèrdiyin penceyi gèymedim onda
56. Goy indi eşginden od-alov gèyim.

1977

112. SAÇLARA DEN DÜŞÜR...

1. — Den düşür saçlara, Həlil, ay Həlil!
2. Astaca ah çekib köks ötürürsən.
3. Başımdan beyaz bir təl götürürsən,
4. Təllər kömür içre oddur èle bil.
5. Saçlar dağ başında dener — dener ğar,
6. Ya bağda südemer çiçeklermidir?
7. Yoğ, başımda şe'rin dövlət ğuşu var,
8. Ağ saçlar ağappağ leleklerimdir.
9. Saçlara den düşür...
10. Goy düşsün, ne ğem,
11. Merd bir ğocalığ da servetimizdir.
12. Yaşın ötmesinden ğilèylenmerem,
13. Genclik — çay, yètkinlik — belke denizdir.

14. Men öz ğırğ yaşımı iyirmi yaşa
15. Soruş vèreremmi, deyişeremmi?
16. Biz ki, tufanlarla gelib dōş-dōşe
17. Denizler kèçmişik ğemiler kimi.
18. O ğemi tufanda bata bilerdi,
19. Biz onu tufandan sağ çıhartmışığ.
20. Özge bir limana çata bilerdi,
21. Biz doğma limana dağ çıhartmışığ.
22. Saçlara den düşür, ğoy düşsün, ne ğem,
23. Saçlar — dağ başında belke dan yèri.
24. Ğefes ğayaları silkeyib her dem
25. Bend ğıran Arazın ağ köpükleri.
26. Bir az Èlbrusa benzeyir başım,
27. Savalan dağına benzeyir bir az.
28. Belke de tarihle yaşıddır yaşım,
29. Bizi èralardan ayırmağ olmaz.
30. Ateş ğüclenende ağarar rengi,
31. Demirçi saçları ğığılcımlıdır.
32. Başımda göylerin ulduz çelengi,
33. Elim meslekimin ğılıncındadır.
34. Yönelmiş könlüme çayların yönü,
35. Deniz de mendedir, sema da mende.
36. O ğün ki, ğalgımın böyüklüyünü
37. Derk ètdim — illeri saldım kemende.
38. Çoğunun dünyada iki eli var,
39. Menimse min elim, milyon addımım.
40. Gündelik iş yolum — ağ kehkeşanlar,
41. Şimşek teyyareler — ğolum, ğanadım.
42. Seni ğar ètmesin, ağ təl, èy nigar,
43. O — döyüş yolunun ağ tozu, çengi.
44. Hansı seadete deyişmek olar
45. Şe'r sengerinde gündelik cengi!
46. Saçlara den düşür, ğoy düşsün, burah,
47. Yoğdur bir ğilèyim, inciym benim.
48. Ğocalsam, yèniden yarpağlanacağ
49. Birce bahara bend ğencliyim benim.

113. BABALAR

Koroğlunun, Settarhanın çelengi var
başında,
Nesillerim goymayacağı daş üstünde
daşını!

SEMED VURĞUN

1. Teze bir addımı hele atmamış
2. Ğelbim heyecanla çırpınar, vurar.
3. Sanaram, elini göyub çiytime,
4. Arhada ağ saçlı babalar durar.
5. Nurani, pirani, ciddi, telebkar.
6. Gèderem...
7. gelerler, gedembeğedem.
8. Sehvimden, suçumdan me'yus olanlar
9. Şadlanar en küçük hünerimle de.
10. Birce setir yazsam könülsüz, soyuğ,
11. Arhadan ses ğopar ğefil tufan tek:
12. — Sen heyat yolunu mürekkeble yoğ,
13. Öz ürek ğanınla yazasan gerek.
14. Vèrende könlümü ilhama, söze,
15. Babalar göz ğoyar karandaşıma:
16. — Şè'rini yazmırsan tekce kağıza,
17. Èle bil yazırsan mezar daşına.
18. Yanar tendir kimi ğızışar sinem,
19. Şimşekler oynaşar bebeklerimde.
20. Sanaram, Çardağlı Çenlibèldeyem,
21. Gezirem Savalan eteklerinde.
22. Ğalhsam teyyareye, minsem ğatara,
23. Yollar yumağlanar inadlarımda.
24. Èle bil ğatarda, teyyarede yoğ,
25. Uçaram Ğıratın ğanadlarında.
26. Ovaram zülmetin bebeklerini,
27. Ğışda ğahmar çıkar ilk bahar mene.
28. Sanaram, yüz milyon üreklerini
29. En temiz, en büyük dileklerini
30. Emanet vèribler babalar mene.
31. Birinin bèlinde gülle ğatarı,
32. Başında ağ çalma, elinde tufeng.
33. Birinin alnında zeka ğatları

34. «Hemse», «Hophopname» setirleri
tek.

35. Biri Şamahıda, biri Hèratda,
36. Biri İsfehanda, biri Bağdadda...
37. Daim ğandal ğırar, ğürz vurar onlar.
38. Èle ki, döyüşden usanarığ biz,
39. Ğarşıda yüz yèrden yarılar deniz,
40. Ğasırğalar kimi hayğırar onlar.
41. Özleri ayrılıb cida düşse de,
42. Bizi birleşmeye çağırar onlar.
43. Babalar — ağ saçlı gümüş kehkeşan,
44. Bağar bu dünyaya min-min göz ile.
45. Babalar — ğabarıb çekilen ümman,
46. Deyer köksümdeki polad sahile.
47. Arhada en büyük hüner dağımız,
48. Dayanmır, bu dağlar bizimle gèdir.
49. Kèçmişde ahtarma onları yalnız,
50. Çoğunun menzili gelecekdir.

1976

114. NE ĞEDER Kİ, MACAL VAR...

1. Esline bağsan èle
2. Ömür — birce macaldı.
3. Çoğu heder yaşadı,
4. Azı ondan bac aldı.
5. Ne ğeder ki, macaldı,
6. Büyük işler görmeye
7. Teles, ğardaşım, teles!
8. Bu seadet, bu fûrset
9. Hemişe ele düşmez.
10. Ne ğeder ki, ğolların
11. Ğuca bilir göyləri,
12. Ne ğeder ki, onyaşar
13. Palıd köküne benzer
14. Üreyinin kökleri,
15. Ne ğeder ki, sağ elin
16. Yumruğlu, ğüvvetlidir,
17. Ne ğeder ki, sol elin
18. Hele bağır sözüne,
19. Barmağını soğ şerin
20. Çèşmekli, kor gözüne!

21. Elden düşse gılincın,
22. Ğandalı dişinle ğır!
23. Dèyirler ki, merd eli
24. Ğılincın davamıdır!
25. Her insanın içinde
26. Gizli ğehreman yatır.
27. Oyatmasan, efelsen,
28. Oyatsan, er — bahadır!
29. Ne ğeder ki, bağışın
30. Od salır ğaranlığa,
31. Ne ğeder ki, addımın
32. Sedler dağıda bilir,
33. Ne ğeder ki, isti, pak
34. Nefesin ğedir, gelir,
35. Teles, ğardaşım, teles
36. Böyük işler görmeye.
37. Ğara yèller önünde
38. Sal divarlar hörmeye!
39. Èndir zerb ile ğürzü,
40. Boyan al şefeğlere.
41. Ğaldır çiyinine erzi,
42. Apar al üfûğlere!
43. Teles yahşılığ üçün;
44. Sence nedir yahşılığ?
45. Yanar ğum sehrasında
46. Bir saf, serin yaşıllığ!
47. Yahşısansa, dèmeli,
48. Derdlilere şefasan.
49. Hèç olmasa bir èvde
50. Temiz, sağlam havasan.
51. Sen gerek ğansızların
52. Dik burnunu ovasan!
53. Bil ki, zülmet içinde
54. Doğru söz de işığdır.
55. Namerdleri ram ètmek
56. Merdlere yahşılığdır.

115. SAĞLIĞLAR

1. Bu ağışam yène de kèf meclisine
2. Sağlığlar saçılır, yağlı sağlığlar.
3. Mestlik neş'esine, ğedeh sesine,
4. Kabab tüstüsüne bağlı sağlığlar.
5. Sağlığın odu var, ovsunları var,

1973

6. Sözleri gül kimi deste-destedir.
7. Arağla, çağırılma mest olmayanlar
8. Be'zen bir sağlığla mest olub ğedir.
9. Te'rifler mühtelif, sağlığlar növ-növ:
10. Döşden nişan kimi asılı sağlığ,
11. Meğale şeklinde yazılı sağlığ
12. Eslinde zeherdı bala bükülüb.
13. Bağ... yuğarı başda eyleşib. Tanı.
14. Odur, te'rif umur yène bir ağız.
15. Acı bir kineye möhtac olanı
16. Ağırdı noğulla aldatmağımız.
17. Meddah ayağ üste... te'rifı sonsuz.
18. İçimden deli bir seda ğopur: — Sus!
19. Yalançı sağlığı dèyen de yazığ,
20. Yalançı sağlığı yèyen de yazığ.
21. Ziyasız ziyalı nèce yazığdı,
22. Senetsiz «senetkar» — yazda yağın ğar.
23. Ağırına çığdı, èvini yığdı,
24. Aldı sağlığını şahta sağlığlar.
25. Üreksiz, beyinsiz ğafiller ğumar,
26. Hay salan kostyumlu boz ferelerdir.
27. Te'rif kölgesinde daldalananlar —
28. Ön cebheden ğaçan ferarilerdir.

1977

116. TUFANDAN GÜCLÜLER

1957-ci ilin 20—21 noyabr ğeçesinde Nèft daşları rayonunda iş başında, açığı denizde ğasırğa vağtı helak olmuş ğehreman nèftçilerin eziz ğatiresine

1. Men Ğezere hèç zaman sakit bağa bilmirem,
2. Ğezer lap ğuzu kimi yatıb sakit olsa da.
3. Uzağıb ellerini maviliyin dibinden
4. Üreyimden yapışır uzağ, hezin bir seda.
5. Teyyarede, vağonda, yolda benimle ğeder,

6. Bir yastığa baş göyub gèce yatarığ
ğoşa.
7. 327 min kvadrat kilomètr
8. Heyecanım uyuyur üreyimle baş-başa.
9. Nèçe oğuldu onlar, nèçe igid, nèçe er.
10. Ay kimi şö'le salıb, ulduz kimi batdılar.
11. Denizde tufan kimi gözel ömür
sürdüler,
12. Tufan kimi güdretli, tufan kimi
paktılar.
13. Zil garanlıg bir gèce erzi gucağladılar,
14. Demir çeyneyen tufan sal buruğu
eyerken.
15. Ğameti on üç arşın urağan dimdik
durub
16. Ağ ölüm kefeninde Ğezerde
yèriyerken.
17. Yalgız gelib duraram tek buruğda
perişan,
18. Sular ağ güzgü tutar, şefeğ salar üzümè.
19. Düzlü, yodlu, yosunlu, zegğumlu
lengerile
20. Ğezer lapdan çırpılar üz-gözümè,
köksümè.
21. Tufan daş koğuşlara tepiler, çıha
bilmez.
22. Çıha bilse, hirsinden buludacan
yükseler.
23. Sahiller eşim-eşim, gayalar dèşik-dèşik,
24. Çilik-çilik sulardan gırığ-gırığ ses
geler:
25. — Sülèy-man!
26. — Rec-eb! — dèyen bir dalğa haray
çeker.
27. — Fer-man!
28. — Miha-il! — dèye gışgırar başğa
dalğa.
29. — Sa-yat!
30. — İhti-yar!
31. — Ağa! — ses gopar gayalardan.
32. Ğayalaşib èle bil, dalğalaşib igidler.
33. Uzağlaşar,
34. ğayıdar,
35. ğucağlaşar lepeler.
36. Ğucağlaşar igidler.
37. 22-ydi onlar.
38. 22 oğul, er.
39. Ğüdreleri denizden, gücleri dalğadan
çoğ.
40. — Bizi heyatda yalnız ölüm ayıra
biler...
41. Onları həc ölüm de ayıra bilmedi, yoh!
42. Burda çıhar ğarşıma gör ne geder
ğagayı.
43. Uzunboğaz, yumrudöş ğagayılar alayı.
44. Balacalı, böyükü... ğara hallı, boz
hallı.
45. Ğasırğa ğarşısında gücsüz, sözlü-
suallı...
46. Men onların başına sıgal çekmek
isterem,
47. İcindirmek isterem goynumda,
goltuğumda.
48. Ovcumun gırışında, gözümün gilesinde.
49. İslanmış lelekleri nefesimle
ğurutmağ...
50. Hèyhat, dalğalar gezer ğayalar
ğüllesinde!
51. Ğagayılar ah çeker, ahına <<can!>>
dèyen yoh.
52. Ğagayılar ağlayar, göz yaşını silen yoh.
53. Ğagayılar utanar belke ağ gèyiminden,
54. Bunu şairden özge bu dünyada bilen
yoh.
55. Budur, Bulla adası... Pirallahı...
Çileken...
56. Nèft daşları... Gezirem Ğezeri ada-ada.
57. Ğayalara ğalğıram. Ğayalar — daş
pilleken,
58. Ohşamağ isteyirem yaralı daşları da.
59. Ğaçışan lepeleri dan şefeği gızardır,
60. Ğezer yol tapa bilmir çemberinden
çıhmağa.

61. Ayrı düşüb ümmandan, èle bil ki, can atır
62. Dörd ümmanı dörd golla üreyine sıhmağa.

63. Dünya çiçeklerini sepek Hezer uzunı,
64. Öpek yaşlı gözünden... çeleng salağ boynuna.
65. Ağ saçlı keheşanın yüz milyar ulduzunu
66. Atağ gedemlerine, gucağına goynuna.

67. Ezizleyek biz onu ilin her bir ayında,
68. Mavi bir güle dönsün. Gülab kimi durulsun.
69. Bayram şamı yandırağ gayaların gıyında,
70. Daşlar da, dağlar da bayram honçası olsun!

71. Bizim Türkan terefde ne gaya var, ne de daş.
72. Bes ne üçün fikrimde sal gayalar yükselir?
73. Ğasırğalar içinde gol atıb yavaş-yavaş,
74. Ğayalar üzüb gèdir, gayalar üzüb gelir.

75. Nèçe oğuldu onlar, nèçe igid, nèçe er.
76. Men onların sesiyem, dünya durduğca varam.
77. İldırım, külek ollam goşullam ulduzlara,
78. Men onların sesini diyar-diyar yayaram.

1974

117. DÖRDLÜKLER

1. Menim ganadlarım — nifret, mehebbet
2. Bu iki ğaynağdan könlüm güc alır.
3. Ucalıg görende eyilen başım
4. Alçağlıg görende kinle ucalır.

5. Senin sarmaşığdan hoşunmu gelir?
6. Batini zülmetdir, zahiri işıg.

7. Yahşı ki, hemişe serv olmuşuğ biz,
8. Hèç kimin boynuna sarılmamışıg.

9. Dolu üreyini boş adamlara
10. Açma! Öz yolunu bağlamağ asan.
11. Be'zen dişlerini ğılinc èleyib
12. Dilini kesmeyi bacarmalısan.

13. Yahşı ki, sen asan yolla gètmedin,
14. Uymadın şöhrete, dövlete, vara.
15. Ürek ateşini teslim ètmedin
16. Dağları dağıdan ğasırğalara!

17. Ğarşımda külğabı — ilbiz yuvası
18. Èy doğma dünyanın öğey övladı!
19. Sen bir iblis kimi yaşadığından
20. Hèç ilbiz gèder de izin ğalmadı.

21. Ağrı da çekirem, ezab da, derd de,
22. Derdlere zerbeler èndirerem men.
23. Başğa demirçiyem —
24. döyüb kederi
25. Senet sèvincine dönderirem men.

26. Mèyve yetişibmi? Bunu bilirsən
27. Renginden, dadından, ya gohusundan.
28. İnsan yetişibmi? Bunu bilirsən
29. İliklerindeki yurd duyğusundan.

30. Beli, ğatılaşa, zülmet ne gèder,
31. İşıg bir o gèder aydın görür.
32. Tufandan yèni bir güc alar deniz.
33. Dar günde bir az da merdleşirik biz.

118. BABEK

1. Bu aḥşam yène de sessiz-semirsiz
2. Geldi Erdebilden Kür kenarına.
3. Baḥdım altındaki hündür, ağ atın
4. Cilova yatmayan şah vügarına,
5. Ğızıl bayrağ kimi çiyinliyinin
6. Külekde yèllenen ğanadlarına.
7. Pul-pul, halğa-halğa zirèh canlığın
8. Altında alıştır ğırmızı köynek.
9. Belke dan yerini ğeymiş eynine,
10. Belke lale dağı görünür reng-reng.
11. Berde ğalasına üz tutub belke,
12. Ya Şirvana sarı yol kesib ğedir.
13. Yadlar caynağında bölünen ölke
14. Onun varlığında bölünmemiştir!
15. Elince ğalası, Gence ğalası,
16. Derbend istèhkamı — onun dayağı.
17. Vetene gücenir Veten balası,
18. Ğayalar-ğalhanı, dağlar-sığnağı.
19. Böyründe ğılınıcı polad ğebzeli,
20. Ğında bir ıldırım.
21. Ovḫarlı, zağı.
22. Başında ağaran kèçe papağın
23. Kenarı, ortası ğızıl zolağı.
24. Bu, belke remzidir hürremiliyin,
25. Belke de buluddur, şimşek budağı
26. Ayağlar sıhılmış atın böyrüne,
27. Yaḥşı ki, ğırılmış demir üzengi.
28. Saçağı döşlüyü şefeğler seçen
29. Ağ at süzüb gelir ağ bir oḫ teki.
30. Gelir!
31. Baḫışında ğılınıcı keseri
32. Odlar ölkesinin vügarlı başı!
33. Tarihden ğoparıb uzağ bir esri
34. Bütün esrlerle tutub yanaşı!
35. Gelir!
36. Ram èdereğ ğerineleri,
37. Çiçekler tøküler ayağlarına.
38. Hörmètle yol vèrir rakètler esri
39. Kaman, oḫ esrinin bayrağdarına
40. O, mene baḫmadı.
41. Bir azca tutğun
42. Ğètdi baş çekmeye ğoşunlarına
43. Men baḫdım sarğılı alnından aḫan
44. Seherin ğırmızı şüalarına

45. Gün batır... üzünde ğanlar ğurumuş,
46. Pèyvençay üstünde sengiyir vuruş.
47. Babek esir almış Böyük Buğanı,
48. Dan yeri zülmetle göz-göze durmuş.
49. Ğaldırıp başını dik baḫa bilmir
50. Babekin alışan od gözlerine.
51. Uzun kirpiklerin kölgeliyinde
52. Parlayan azadlığ güzğülerine,
53. Zirèhin altında azca titreyen
54. Köksünün esebi ezelesine.
55. Altında vügarla durmuş atına!
56. Atın sağı bağı — yolların ağı,
57. Bir az yère batmış hencer dırnağı,
58. Ğalın ğuyruğunun ipek saçağı,
59. İri, saf sözleri, cèyran ğulağı,
60. Gümüş döşlüyünün ğotazı, zeri,
61. Dağ bèline benzer hündür yeheri,
62. Yeherin altından azca görünen
63. Heşyesi saçağı göy atlas parça
64. Az ğalın ğüruba şefeğler saça.
65. — Babek, çoḫ böyükdür sendeki ürek.
66. Senin esirinem. Çetindir demek.
67. İstesen lap öldür. Ğoy dèyim ancağ:
68. Sen bir dağ olsan da, mèydanda teksen,
69. Uçub ğelpe-ğelpe tøküleceksen.
70. Dövrün aḫarından yaranıb bu din.
71. Senden çoḫ güçlüdür senin düşmenin,
72. Bir az uzağ baḫ... Bağdada sarı,
73. Gelir od yerişli ereb atları,
74. Mekke develeri, Nil ğatırları,
75. Bezekli, ğotazlı Besre filleri.
76. Yemenin, Hicazın bütün èlleri.
77. Hele İrağ, Misir, Ğang da, Sudan da
78. Ğoşulub Mehemmed mefkuresine
79. Kökü cahandadır, ğol-budağları
80. Çatır ulduzların yan-yöresine.
81. Bir azdan üstüne odlar gelecek,
82. Çinliler, Hebeşler, Kürdler gelecek.
83. Hele Bèlucistan, hele Kürdüstan...
84. — Bunların həc biri ğorḫulu dèyil,
85. Ağacı içinden gemirmese ğurd
86. Satğınlar olmasa, siz olmasanız,
87. Həc bir ğesbkara baş eymezi bu ğurd!
88. — Babek, èle bilme insafsızam men,
89. Menim de ğan aḫır damarlarımda
90. Sizin bu ölkeni tapdalayanda
91. İnan ki, üreyim ğopdu bir anda.

92. — Sus, meni tovlama yalançı geda!
 93. Bəş min dirhemedir her günün senin,
 94. Atın ağırlıqda gızıl yığmısan.
 95. Burahım, gət!
 96. Azca gəlİbsə gənın,
 97. Doğma  llerini topla başına
 98. Derk  le k ks n n şir g vv tini,
 99. Ğaldır tapdalanmış leyaġetini
 100. Çinar dibindeki o esgere baĥ,
 101. N ce ġapanmıřdır g r ġan g l ne,
 102. Bulaşsa da ġana, toza, torpaġa,
 103. Sen onun deymezsən birce t line
 104. — Babek,  reyimden tikan  ıĥartdın,
 105. Sene...
 106. Halal olsun...
 107. Heyatım menim.
 108. Sükut.
 109. Kiminkidir bu ġırıġ sözler!
 110. Çinarın dibine ġapanmıř esger
 111. Sen d me  lmeyib,
 112. Ğanrılır, odur
 113. Hele gözlerinin sönmeyib odu
 114. — Ertoġrul!
 115. Tanıyır
 116. Esgeri Babek.
 117. Bir g z ġırpımında atılır atdan
 118. Cırıb köyneyini tenzif d zeldir,
 119. Ğan v ren k ks n  baġlayır el'an.
 120. Yumřaġ ot üstüne goyur başını,
 121. Silir ġan lekeli  apıġ ġaşını.
 122. Dikelir yərində yaralı esger,
 123. Buġaya  z tutur, azca ġalĥaraġ:
 124. — Menim ovcumdakı bu torpaġa
 baĥ,
 125. Ğanımdan reng alıb, ġırmızılařıb
 126. Bu yaş, bu ġırmızı, derdli torpaġı
 127. H   kese v rmerik, bildir Baġdada!
 128. — V rmerem! —
 129. Hardasa silkelendi y r
 130. Ğırmızı nifretli bir yanar vulkan
 131. Daġı parçaladı ten ortasından:
 132. — K l m  yadlara v rmerem! —
 d di.
 133. Gün bata bilmedi, yolda yubandı.
 134. Ay doġdu —  z nde bir beyaz ř 'le
 135.  z n  zirveden atdı ş lale,

136. — S limi yadlara v rmerem! —
 d di.
 137. Geldi ĥalġ ozanı d y ş  l ne,
 138. Deydi barmaġları t lli ġopuza:
 139. — Ğopardıb aġzımdan dilimi cellad
 140. Teze dil soĥursan boġazımıza
 141. Apar servetimi, apar zerimi,
 142. Apar g vherimi, g lşenlerimi,
 143. Dilimi yadlara v rmerem! — d di.
 144. Saġında bir nefer ayaġyalın, tek
 145. Solunda aġ köhlen perişan, kövrek.
 146. Alıb golu üste ölmüş esgeri
 147. Aġlaya-aġlaya ġayıdır Babek.

119. ĞATAR Ğ DER

1. Ulduzlar arasından g c ler ġatar k  er,
2. Alemi bir-birine ġefild n ġatar, k  er.
3. Ğırıġ-ġırıġ fit sesi, y knes ġ
 taġġıltilar...
4. Taġġıltilar altında  oĥları rahat yatar.
5. Ğaranlıġda ġarřıdan be'zen iřiġ
 görüner,
6. Zencirvari vaġonlar silkelener, geriler.
7. Artırar s r'etini, ġalĥar ġırıġ bir seda.
8. T yş yer, nefes derer yarımstansiyada.
9. ... Kehkeşanlar i inden g c ler ġatar
 k  er.
10. Bir-birine y rleri, göyleri ġatar k  er.
11. D ş nerem, yatmaram bütün yollar
 uzununu.
12. Donmuş olsa pencere.
13. Nefesimin oduyla eriderem buzunu
14. Teki görüm o tayın barı bir ulduzunu.
15. Kirpiyimi uzadıb g z goyaram Araza.
16. Azerbaycanı g rer, kim gözümü arasa,
17. İ im d ye bir ovuc lepelenen aĥından,
18. Eyilerem, Araza baĥaram lap
 yaĥından...

19. Ğezebini, ğeyzini çırparaq daşdan-daşa,
20. Rêlslerin ğırağından,
21. Tekerlerin dibinden,
22. Meftillerin altından aħıb ğeder birbaşa!
23. Eynimde sonsuz ğece — od ve zülmet
ğarışığı.
24. Ğatar aħara ğarşı, aħar ğatara ğarşı.
25. Parovoz küresinde ğaya kömür, daş
kömür
26. Yaş kömür. Zülmet kömür.
27. Parovoz küresinde yanar bütöv bir
ömür.
28. Men Arazı az ğala gözlerimle içereyim,
29. O direyin üstünden alov kimi kèçerem.
30. Araz narahat neheng! Ne yatar, ne
dinceler.
31. Dağların arasında çııldığca inceler.
32. Ğatar girer tunèle, sanma yavaşdan
kèçer,
33. Yèrin, göyün ğezebi ğayadan, daşdan
kèçer.
34. Ürek birden sıhılar. Tünèl zülmet ğece
tek.
35. Bir anlığ ğaranlığa devam getirmez
ürek.
36. Èy ğar, boran içinde yalnız ğalan
nergizim,
37. Èy vügarlı, sebirli mèhribanım, ezizim!
38. Dè, bes nèce dözürsen o kor ğaranlığa
sen?
39. Zülmetlerin içinde ne vaħtdır yol
ğedirsən?
40. Ğaranlığdan çıhmağa ğerarın ğeti
gerek:
41. Ğatar ğüvveti gerek! Ğatar sür’eti
gerek!
42. Ğatarın sedaları yayılır perde-perde.

43. Uzağlaşır serhedden, yaħınlaşır
serhede.
44. Ğatar dèyil, o menem bağrından od
saçılan.
45. Ğatar kimi ğıvrılan, ğatar kimi açılan!
46. Ğoşa rêls ki, görürsen sene sarı uzanır,
47. Üstünden teker kèçen ğanrılmaz
ğollarımdır.
48. Menim yumruğlarımdır o hiddetli
tekerler.
49. Ğığılcımlar sepeler, yollara od tökerler.
50. Pillekende durmuşam, belke macal
tapmağa,
51. Belke doğan ğüneşi dan yerinden
ğapmağa!
52. Kimdir orda sürünen? O ki, mene
tanışdır —
53. Torpağın hesretile torpağ kimi
yanmışdır.
54. O çarıklı cavanlar, o çit donlu gelinler
55. Ğardaşım, bacım ğeder mene doğma
gelirler.
56. Gül olsaydı elimde, gül atardım onlara,
57. Yoħ, güllerde sağalmaz ğelbindeki bu
yara.
58. Üzeyirin «Sensiz»i radioda oħunur,
59. Ürek derdli olanda ona her söz toħunur:
60. «Her ğecem oldu keder, ğüsse, felaket
sensiz.
61. Her nefes çekdim, heder ğetdi o saet
sensiz».
62. Ğatar ğedir ğeyzini küleklere ğatarağ,
63. İldırım nefesini şimşeklere ğatarağ.
64. Kehkeşanlar içinden ğeceler ğatar
kèçer,
65. Bir-birine yerleri, göyleri ğatar kèçer.

120. GÈDER

1. Bir gün veten dèse görüş günüdür,
2. Bu söz üreyimin başında gèder.
3. Men özüm gètsem de şimşek gücüyle
4. Babek at oynadıb ğarşımda gèder.
5. Dağılar hesretin bendi-beresi,
6. Oğullar geler ki, dağdır heresi.
7. Koroğlu «Cengi»si, Nebi ne'resi
8. Addımında gèder, marşımda gèder.
9. Hele yèr görmeyib benim dizlerim
10. Esrlər dalından gelir izlerim.
11. — Tebriz! Tebriz! — dèye gülse
gözlerim,
12. Göy göl gözlerimin yaşında gèder.
13. Ananı, balanı dèmirem hele,
14. Ve'desiz solanı dèmirem hele,
15. Şığıyan terlanı dèmirem hele
16. İlkin ğanad açan ğuşum da gèder.
17. Yollarım uzanar, eller açılısın:
18. Ğollarım uzanar, ğollar açılısın.
19. Baharım gèder ki, güller açılısın,
20. Dağları donduran ğışım da gèder.
21. İldırımlar dèyil göyde ötüşen,
22. Misri ğılıncımdır sıyrılıb düşen.
23. Ğala divarından ayrılıb düşen
24. Sindan kimi ağır daşım da gèder.
25. Daş yanar, toħunsa daşa ğılıncım,
26. Ğoymaram heddini aşā ğılıncım.
27. Eger gerek olsa ğoşa ğılıncım
28. Gerilen, çatılan ğaşım da gèder.

TÜRKANIM MENİM

121. BAĞBAN DÜŞÜNCELERİ

1. Defteri, ğelemini, mühazireni,
2. Dostları, dostların meclislerini
3. Terk edib uçanda şerherden kende,

4. Könül «Türkan!» dèye haray çekende,
5. Hèç ève girmeye macal tapmamış
6. Çayırılı torpağı söküb tökende,
7. Keşf etdim en güçlü, derin duyğumu —
8. Anadan bağban tek doğulduğumu.
9. Alimlik, şairlik eşğinden bèter
10. Bir mecnunluğ imiş bağbanlığ eşği.
11. Sen ğara torpağı dağıt ki, eş ki,
12. Burda güller biter, gülşenler biter.
13. Ğarşımda daş bulağ — balaca bir göl,
14. Borudan fışğıran fevvaredir su.
15. Menden heyat uman her şitil, her gül
16. Torpağın bahara dönmek arzusu.
17. Teşne ağaçları ac, susuz göyub
18. Men gèdim hardasa şe'rmi yazım?
19. Heyat isteyene heyat vèrmesem,
20. Menim öz heyatım neyime lazım?
21. Meni ğınamasın sevgilim, oğlum,
22. Körpe şitili de balam bilirem.
23. Her köklü çınarı, her boylu servi
24. Baharı ğoruyan ğalam bilirem.
25. Yarımçığ şe'rimin ardıdır bağım,
26. Bereket yaşayıb her göy çiminde.
27. Ğelemle, şe'r ile bacarmadığım
28. Ğoy vèrsin barını bağ biçiminde.
29. Ovcum ğanağ-ğanağ, könlüm güneşli,
30. Üstümde talvarın yamyaşıl çetri.
31. Bütün ağırları unutturarmış
32. Bir zerif pöhrenin nefesi, etri.
33. En böyük eşğ imiş bağbanlığ eşği,
34. Ekib bècerenler bundan halıdır.
35. Bizim bèş ğit'ede, on bir iğlimde
36. Ekinçi hèykeli ğoyulmalıdır!

122. MENİM ĞIZIL TORPAĞIM

1. Bahırsan etrafa ğilèylenerek:
2. — Bes nèce oldu ki, bu yèri seçdin?
3. Burda tenek tek-tek... encir de sèyrek,

1973

4. Ne geder daş, tikan, ne geder kesek.

5. O nedir? İlanmı köynekten çılıb?

6. Yanaşıb durursan bir azca gende.

7. Gözlüklü gürzenin arşın yarımılığı

8. Ğabığı parlayır benim elimde.

9. — Ha-hay! İş tapmısan özüne sen de.

10. Bir baħ, yan-yörede sahmanlı bağlar...

11. Bes nêce oldu ki?

12. — Dayan, ğardaşım!

13. Dünyada her kesin öz ğismetı var.

14. Sen benim seçkime hêyretlenme çoħ,

15. Çoħ zaman ğismetden kèçmek olmayır.

16. Dostu, sèvgilini seçmek olsa da,

17. Ananı, balanı seçmek olmayır.

18. Hêç kesin bağında gözüm yoħ benim,

19. Hesed aparmıram özge bahara.

20. Dünya nè'metinden gözüm toħ benim,

21. Meğsedim ğüvenir, baħ, bu ğollara!

22. Hazır, abad bağa girmeye ne var?

23. Berbadı abad èt — baħ budur hûner.

24. Altında belke de ğövher saħlayır,

25. Üstünde tikanlar bitiren yèrler.

26. Sen benim gözümle bu torpağa baħ,

27. O, her il boyludur yèni bahara.

28. Birce ğarışını, birce daşını

29. Vèrmerem yabançı ğülüstanlara!

30. Gözüme sürterem, gözüm ağrısa,

31. Bu yèr benim üçün başdan-başa nur.

32. Tutiya bilirem her zerresini,

33. Ğumları ğızıldır, daşları büllur.

34. Senmi bu torpağdan ğilèylenirsen?

35. Üstünde durduğun hazineye baħ.

36. Danışma, inciye sözünden senin

37. Nizami, Nesimi yetiren torpağ.

38. Bir de bu ğanunu yadında saħla:

39. Deyirman növbeyle olur hemişe.

40. Ne geder ğülşenler ğaraba ğalmış,

41. Göyermiş yerinde ne geder ğülşen.

42. Bir elimde ğelme, bir elimde bèl,

43. Ğelem de, ğılinc da çoħ şe'ye ğadır.

44. Gürze benim üçün ğorħulu dèyil,

45. Ğorħu bu torpağa biganelikdir.

46. Daş-kesekmi düşüb benim beħtime?

47. Daşları ğövhere dönderesiyem.

48. Dişle, dırnağ ile yığıb tikanı

49. Burda ğucağ-ğucağ ğül deresiyem.

50. Çayırı, tikanı, ğımı, ğangalı

51. Yığıb ğalağ-ğalağ yandıran benim.

52. Her ğece tongallar-fanarım, aynam,

53. Od kèşikçisini andıran benim.

54. Ğül açmağ növbesi benimdi, beli!

55. Benim üreyimdir her yanan ocağ.

56. Yoħdur ğülüstanım.

57. Ğülüstan ğeder

58. Etirli meramım, èşğim var ancağ.

59. Bağa yoħ, bağbana hesed apar sen,

60. Nefesim yaz olar, yaz yubanarsa.

61. Virane bağlar da döner cennete,

62. Üstünde ğeyretli bağbanı varsa.

1973

123. DAŞDAN ÇİHAN SU

1. Başım üste bir parça göy,

2. Ellrimde odlu külüng.

3. Hiddetimden daş yarılr

4. Parça-parça, bölük-bölük.

5. Bayır soyuğ, bura isti,

6. Orda külek döyür ğarı.

7. Burda benim nefesimden

8. Ğalħır alov sütunları.

9. Ğuyudayam! Èle bil ki,

10. Eynimdedir Yèr küresi.

11. Daşdan ğapan ğığılcımı

12. Çırpır daşa ter ğetresi.

13. Külüng dözmür, ğelem vèrin,

14. Çalım daşa ğürzüm ile.

15. Yarmalıyam daş tavanı

16. Ğürzüm ile, ğèyzim ile.

17. Ğuyu bir az boĝanaĝdır,
18. Yarı tüstü, yarı duman.
19. Mene ĝollarım dayaĝdır,
20. Ayrı şe'ye gelmir ĝüman.
21. Ürek vurur yeyin-yeyin.
22. İş yèriyir aram-aram.
23. Men külüngün aĝzı boyda
24. Tavadan daş ĝopardıram.
25. Daş tavanın vicdanı yoĝ,
26. O, anlamır, bilmir neden:
27. İrademiz milyon defe
28. Ğüvvetlidir zelzeleden!
29. Ğuyu dibi ĝaranlıĝdır,
30. Ğuyu başı aydın, açığ.
31. Çıĝ, èy bulaĝ,
32. Çıĝ, èy ĝüneş,
33. Bu zülmetin dibinden çıĝ.
34. Ne tanrıyam, ne pèyĝember,
35. Ancaĝ mene sen ĝulaĝ as:
36. Nefesimin alovundan
37. Doğmalıdır ömrüme yaz!
38. Laylara baĝ sıra-sıra,
39. Gil tebeĝe, daş tebeĝe.
40. Ğuru ĝatın özülünde
41. Nem tebeĝe, yaş tebeĝe.
42. Bu ĝatlarda su ccıĝırı
43. Rişe-rişe, damar-damar.
44. Gah bèlime, gah dizime
45. Damarlardan damcı damar.
46. Yèter, könül, nefes derdin,
47. Yolun — yèraltı bir daĝdır.
48. Senin üçün böyük dinclik
49. Çarpışmaĝdır, vuruşmaĝdır!
50. Sen ki, demir ĝayalara
51. Vèrdin polad dizlerini,
52. Men bilirem: kor ĝuyunun
53. Açacaĝsan ĝözlerini,
54. Abi-heyat ve'desile,
55. Èy igidler udan ĝuyu,
56. Söyle nèçe daĝçapanı
57. Teşne ĝoydun ömür boyu?
58. Yol vèr mene, çopur ĝaya,
59. Bu zirèhi yarım kèçim.
60. Laylar benim od ovcumda
61. Daĝım-daĝım, dèşim-dèşim.
62. Ling sındı.
63. Vèr tezesini.

64. Çıĝmalıdır bu daşdan su.
65. Ağ ıldırım kimi lapdan
66. Çahmalıdır bu daşdan su.
67. Ne ĝem, çetin çıĝırsa su.
68. Çetinlikle ĝazandıĝın
69. Eziz olur, eziz olur.
70. Daşdan çıĝan bulaĝ suyu
71. Temiz olur, temiz olur.

1976

124. ÜÇ AYLIĝ TENEKLE SÖHBETİM

1. Sen ki, ĝörünmemiş bir mö'cüzesen!
2. Ne cür getirmisen bu ĝeder barı?
3. Üzerlik yandırım... gelme göze sen,
4. Èy faraş baharın sèvinc nübarı!
5. Ahı üç aylıĝsan. Üç aydan da az...
6. On iki heftelik yaşın var senin.
7. Bu ĝeder bereket, seĝavet olmaz,
8. ĝırar ki, üzer ki, salĝımlar seni.
9. Yarpaĝın südemer, zoĝların ince,
10. Torpaĝın narın ĝum, özün çepersiz.
11. ĝara yèl oyanıb haray çekince
12. ĝalarmı bu bardah bir nişan, bir iz?
13. Yazaĝzı ekmişem, yazda bitmisen.
14. Hele düşmemisen çovĝuna, ĝara.
15. ĝumda imekleyen ellerinle sen
16. Hele yol ĝedirsən üzü bahara.
17. Meger heyat birce baharmı, yazmı?
18. Onun tèt deyişen min rüzgarı var.
19. Gilavar, gicevar, dèştevar azmı?
20. ĝezrinin ıldırım ĝanadları var!
21. Meĝrur çınarlara zor kemend atan
22. Çovĝunlar ĝörmüşem bu dünyada men.
23. Karvanlar batıran, sarbanlar udan
24. Zeĝĝum semumlara dözecekmişen?
25. Helelik dan üzü sebnem içirsen
26. Buluddan, havadan, sahil ĝumundan.
27. Avĝustun od saçan istisinde sen
28. ĝorunacaĝmısan od yaĝımından?

29. Azmıdır ciyeri kabab olanlar?
30. Ğetreni hesretle anan görmüşem.
31. Bulaglar başında, çaylar yanında
32. Be'zen susuzluğdan yanan görmüşem.

33. Bilmirem ağ şanı, ğara şanısan.
34. Tèzdeyen, belke de ğec yètişensen.
35. Güneşin cövheri, yazın ğanısan —
36. Torpağın döşünden şerbet emmisen.

37. ...Asta bir mèh esdi mavi Hezerden,
38. Çilendi dünyaya denever yağış.
39. Menim sözümndenmi gözü yaşarmış
40. Üçaylığ teneyim dil açdı birden:

41. Yaşarmaz bağbana bu cür danışığ!
42. Meger bu dünyaya tek-gelmişem men?
43. Gör hansı torpağda meskan salmışıg,
44. Gör kimin elile ekilmişem men!

45. Burda tikanlar da gül etri vèrir,
46. Çaylar ğururundan sığmır yatağa.
47. Torpağa bağbanın terile birge
48. Tohum düşen kimi ğalhır ayağa!

49. Behresiz bir bağın nedir deyeri?
50. Bağbanın hemişe üzü ağ gerek.
51. Behre vèrenleri, bar vèrenleri
52. Dişle, dırnağ ile ğorumağ gerek!

53. Yılılmış hasarı bir de dikeltdim,
54. Baħarken teneyin yan-yöresine
55. Gördüm: ğuma batmış ayağlarımıla
56. Men de kök atmışam Yèr küresine.

1976

125. HOŞ GÖRDÜK, YOLDAŞ BAHAR!

1. Ğètme, gülüm, ğarşılayağ
2. Gelen yazı.
3. Yamacların ğar yèlenli helçesinde,
4. Nergizlerin şèhde çimen ğönçesinde,
5. Nenelerin henir dolu tendirinde,
6. Naħış-naħış ğoğalında, külçesinde,
7. Göy semeni nimçesinde

8. Gülen yazı.
9. Ğètme, gülüm, ğarşılayağ
10. Gelen yazı.
11. Men Hezerin ğırağında,
12. Gülün ğarla,
13. Odun suyla ğovşağında.
14. Küleklerle, tufanlarla, dumanlarla
15. Elbeyaha
16. Çalışıram. Alın terim
17. Nem torpağa aħa-aħa.
18. Cerge-cerge nar kolları...
19. Oyanmayıb hele ancağ.
20. Bilirem ki, mèh deyende
21. Ulduz-ulduz alısaçağ.
22. Ancağ solan budağ benim fikrimde
23. İnanın, hele de ter-teze ğalmış.
24. Astara bağları çağırır <<gel-gel>>,
25. Nedir ğelbimdeki bu sèl, bu aħın?
26. Yèddi portağallı budağ tutan el
27. Belke kökleriydi hemin budağın?!

1973

126. GÖYGÖLDE SÜBH AÇILIR

1. Ulduzların elinden hele göy üzü şan-şan,
2. Hele durur süd arħı — ay-ulduzlu kehkeşan.
3. Bes nèçin avazıyır rengi solub ğeden ay?
4. Ardınca hücum çekir buludlar alay-alay...
5. Èle bil ğaranlığın son heddinde durmuşam,
6. Ğece ile seherin serheddinde durmuşam.
7. Ğarşımda bir mö'cüze... soruş: neden yaranmış?
8. Misilsiz bir gözellik zelzeleden yaranmış.
9. Düşüncemde bir sual dönüb alova, oda,
10. Kepez başından kèçdi bu Göygölün yolunda,

11. Başından keçermisen sen bu əlin yolunda?!
12. Seher ilişib gəlib dağlar mengenesinde.
13. Ancağ ürek duyur ki, bu mengene dağlar,
14. Odlu gılınclar kimi gından sıyrılar dağlar.
15. Tepelerin dalında ağarır beyaz seher,
16. Gerdekdedir helelik gəlin seher, gız seher,
17. Mene ələ gelir ki, galdırsam o tepeni,
18. Seher bütün dünyaya, yağut zeberced seper,
19. Dünya bize göstərir Günəş adlı gızını,
20. Buludların yəlkeni gızılıdır, gızılı...
21. Hele Göygöl uyuyur, hele Göygöl yuhuda,
22. Zərifliyi, paklığı, yüz maralda, ahuda.
23. Arabir mən esende, çilənir səyrek yağış,
24. Belke həc yağış deyil şəh çileyir şahələr
25. Çinarların dibinə baş geyub yatır gəce,
26. Çinarların başında çoxdan oyanıb seher.
27. Hele Göygöl yuhuda, hele Göygöl uyuyur,
28. Amazonka neslindən, saf bir gözəl uyuyur.
29. Hani bes dan ulduzu, o ki, bayağ yanırdı,
30. Kepezin başı üstə tek bir çırağ yanırdı.
31. Həyr, həyr, ona bəh: alov tutdu sanki dağ!
32. Nehəng brilyant kimi alışır, yanır Kepez.
33. Gızıl həzinələri saya-həsaba gəlməz.
34. Budur, tepeden şefəğ tökülür güle-güle,
35. Üreyimin başına, gözlerime, Göygöle.
36. Göygöl perdedən çıxır
37. Min igidi özünə bend əlemiş gız kimi,
38. Bütün Yər küresinə deyilməli söz kimi.
39. Göz-göz olan bulağdan səvincindən ağlayır.
40. Bülbüllər gızıl gülün yarasını bağlayır.
41. Güzgüleşən sulara gırçın lepelərə bəh,
42. Eksi tepsinə düşən yaşıl tepelere bəh.

43. Süzdükce bu lövhəni alışırım, yanıram.
44. Mən Göygölü günəşə, dünyaya gışanıram.
45. Dünyanı bir bəhşə sığışdırma bilməyən,
46. Gözümədən inciyirəm,
47. Bütün gözəllikləri yığışdırma bilməyən,
48. Sözümədən inciyirəm.
49. Həc olmasa bu gölün sahil daşı olmadım,
50. Özümədən inciyirəm.

127. ÈRTE

1. Ələ bir meğamda oyanıram ki,
2. Hele ay günəşdən zinetli, ziver.
3. Ay mənim nənəmin süd tətəti kimi,
4. Ulduzlar fəncəndə gəyməyə bənzər.
5. Büyür, gözünle iç ilk şüaları.
6. Öndə Həzər boyda al şefəqli dan.
7. Ələ bil nəçə yüz gülöyşə nari
8. Budağni dərmisen, dəstə tutmusan.
9. Günəşin yarısı... doğana əhsən,
10. Üz geydu harasa, gətədi, harasa.
11. Yarsağ üreyimi...
12. Aysı, günəşli
13. Sonsuz kainatı bütöv görərsən.

1970

128. HƏZƏR BOYU GÜLÜSTANIM

1. Çayır — gülün düşmənidir,
2. Çayır bəyə yaşıl leke.
3. Vəht olur ki, lekden-leke
4. Sürünürəm dizin-dizin.
5. Cadar-cadar elimizin,
6. Günəş kimi bəynimizin
7. Odu gəlir, izi gəlir
8. O leklerde, bu leklerde.
9. Misri gılinc inadı var
10. Çirməlməmiş bileklerde.
11. Vəht olur ki, üz-gözümə
12. Silə çırpır yağış, dolu.
13. Göy — gürşadla, ildırımla,
14. Mən — inadla, odla dolu.

15. Be'zen kor bir duman gelir,
16. Boz gözünde ğara çeşmek.
17. Çovğun gelir, yaman gelir,
18. Sanki dèyir: işden el çek!
19. Elde didik-didik elcek —
20. Şırım-şırım, tike-tike.
21. Menim elim ğanadlanır,
22. Alağları gül içinden
23. çeke-çekte.
24. Pas bağlamış meftilleri söke-söke
25. Yağış, çovğun, ğar-ġiyamet,
26. Amma gülür ter nergizim.
27. Bu eşğ ile mene benzer
28. Ağ papağlı ağbenizim,
29. Gülbenizim, aybenizim!
30. Zehmetimi duyar yeğın
31. Ya süsenim, ya semenim.
32. Ğışda meni bahar bilib
33. Yèrden ğalğan yasemenim.
34. Vaht olub ki, bu bağların
35. Nur saçaglı ze'feranı
36. Meclislerde etir saçıb
37. Zefer vahtı, zefer anı.
38. Badam tekce bağlarda yoh,
39. Bitib hem de üreyimde.
40. Buta-buta nağış olub
41. Natevanın örpeyinde.
42. Sen yorulma, deli könlüm,
43. Bu èli — ulusu tanı.
44. Göyert Hezer yaħasında
45. Hezer boyda gülüstani.

1973

129. OD

1. Èvlerin papağı dörd bir terefdin
2. Ğol-ğol, salhım-salhım buz bağlayanda,
3. Şahta ayağlara ğandal keçirib,
4. Natiğ dodağları ğadağlayanda
5. Od ğalamağ gerek. Kibritimse yoh.
6. Ne düşür yadıma? Dünenki tongal.

7. Çatlayan, partlayan çingıları — oh,
8. Erşe direk olan alovları — al.
9. Göresen bir azca odu ğalıbmı?
10. Gèdirem... Mö'cüze keşf ètmeliyem.
11. Üstünün külünü èhmal götürüb
12. Öleziyen odu diriltmeliyem.
13. Torpağın önünde diz çökürem men.
14. Gözüme nur vèrir ocağın gözü.
15. Elim isti küle batsa da herden,
16. Bir yağut bilirem her küçük közü.
17. Dèmeli, sönmeyib. Zendime ehzen.
18. Ses gelir könlümde, od ğarışğ ses:
19. — Dünenki ocağda od götürmesen,
20. Bugünkü ocağlar alışa bilmez.
21. Bir az derindedir ateşgedeler,
22. Sen bir az sebr ile, diğgetle ahtar.
23. Üstünde tapmasan, yène de bil ki,
24. Bu yurdun altında hardasa od var.
25. Alov ğanad vèrir boş kötöklere,
26. Düşünüb kimleri salıram yada:
27. Od tapılmayanda özü od tutan
28. Kişiler yaşayıb bizim dünyada.
29. İşğı zülmetin gözü götürmez,
30. Eslinde gözüdür işğğ gècenin.
31. Gümüş aynasıdır, ġızıl fanarı
32. Ğaranlığ yollardan gelib kèçenin!
33. Ğarşımda büyük bir od lalezarı,
34. Külek göbeyini yırtmasın ebes.
35. Üreyi, zekası nur saçanları
36. Tufan da, semum da söndüre bilmez!

1973

130. TÜRKAN SAHİLLERİNDE

1. Gelib ne görürem lepedöyende:
2. Eslinde ağ olan ğapğara bir ğuş.
3. İpek ğanadları üfögler ölçen,
4. İğlimden iğlime ğıy vurub kèçen
5. Ğanadlı ğonağım ne yazığ olmuş.
6. Yanına gelirem. Lap yanaşıram.

7. Ğuş menden ğaçmayıb. Ğuş uça bilmir.
8. Belke cavab gelir sorğularına,
9. Belke ğabağımdan ğesden çekilmir.
10. Parlayan gözleri cüt ğara şeve
11. Tekce uzun boynu bir azca ağdır.
12. Èle bil çırpırağ ğanadlarını
13. İndice üstüme atılacağdır.
14. Deniz ğartalısan, belke, ezizim,
15. Tufandan tufana süzüb ğetmisen.
16. Eslinde bugünkü fezakèşlere
17. Uçmağı ilk defe sen öyretmisen.
18. Deniz de perişan, men de perişan.
19. Üşüdüm bir azca bu isti ğünde.
20. Uzağ ulduzlara yol açan insan
21. Müğessir dayanıb bir ğuş önünde...

22. Heftede bir kere, ayda bir kere
23. Çıharam şherden, uçaram bağa.
24. Vèrib bülbüllerle dodağ-dodağa,
25. Açaram könlümü ğızıl güllere,
26. Heftede bir kere, ayda bir kere.
27. Etre belenerem başdan-ayağa,
28. Torpağla hemnefes, hoşbeht yaşaram.
29. Ellerim deyende bir göy budağa,
30. Men de budağ kimi yaşıllaşaram,
31. Torpağla hemnefes, hoşbeht yaşaram.
32. Èle ki, göz gördü ğızıl torpağı,
33. Zehmetin eşğile yanar ellerim.
34. Adice küt bèli, ğırığ orağı
35. Ferhadın külüngü sanar ellerim,
36. Zehmetin eşğile yanar ellerim.
37. Sonuncu narlarım bağda işığ, nur.
38. Sonuncu püsteni ğıymaram üzüm.
39. Sanaram bir salhım dan ulduzudur
40. Talvardan sallanan son ğızıl üzüm.
41. Sonuncu püsteni ğıymaram üzüm.
42. Ğoy bala serçeler ğonağım olsun,
43. Gelsin Yèr üzünün bütün ğuşları.
44. Èvim — Azərbaycan, èyvanım —
Hezer,
45. Açılsın ğollarım èkvator ğeder.

46. Bağrıma basaram yaranmışları.
47. Gelsin Yèr üzünün bütün ğuşları.
48. Heftede bir kere, ayda bir kere
49. Bütün ğayğılardan, ğemlerden uzağ,
50. Bütün tanrılardan uca, üzü ağ
51. Penbe buludlara yoldaş olaram.
52. Sınsa, sarıyaram kirpiklerimle,
53. Ğızıl şüalara sirdaş olaram.
54. Unudar çoğları onu payız, ğış.
55. Men onu daimi yolum bilirem.
56. Ürek ğar altında ğol-ğol uzanmış.
57. Ğarlı budağları ğolum bilerem.
58. Ohşaram. Az ğala oğlum bilerem.
59. Heftede bir kere, ayda bir kere
60. Cennetin ğoynundan gelib kèçerem.
61. Havadan gül etri, şerbet içerem.
62. Bir az baharlaşar, denizleşerem.
63. Bir az tebietle ekizleşerem.
64. Cennetin ğoynundan gelib kèçerem.
65. Ahşamlar kainat ğızıllaşıırken
66. Görerler adice bir şair gelir.
67. Hèç kimse bilmez ki, yèr üzünde men
68. Yaşaram bağlarla, denizlerle bir,
69. Görerler adice bir şair gelir.

1969

131. SEBAYÈL ĞAYALARI

1. Burda milyon illerdi
2. Durur diş-diş ğayalar.
3. Tufanlardan, sèllerden
4. Sengerlenmiş ğayalar.
5. Bizi ne vahtdan beri
6. Sèhrlemiş ğayalar.
7. Yaşillığı sürüşken,
8. Yosunu elçim-elçim.
9. Èhtiyatla düşüb çim!
10. Çimerik... su parlayıb
11. Güneş azca ğızanda.
12. Ğayalardan gözellik
13. Damcı-damcı sizanda.
14. Çimerik, ğovurğa tek

15. Govrulanda isti ğum.
16. K    k y  lken açanda
17. Uzunbo az, ince  u.
18. Ya bir deste  a ay 
19. Bizden bir az kenarda,
20.  arp   anda sular da.
21. Be'zen bu sahillere
22. Bir  ır   lelek gerek.
23. Be'zen  a  b tufanda
24. Bir bala ördek gelir.
25.  imerik, ağzı sarı
26. O  rdekle beraber,
27.  efeg ler yan  nında,
28. Rengler  ar     ında.
29. Be'zen ayla g ne   in
30.  erikli      ında.
31. Herden gelib    ar   
32. Ulduzlar g z   rpanda,
33. Ya  ez er lengerlenib
34. Milyard tonlu    yzini
35. Sahillere   rpanda!
36. Ok anlar, köksünde
37.  rek kimi  arpanda
38. Ne g zeldir dünyaya
39. Bir de, bir de vurulma .
40. Bu dünyanın ovcunda
41. Deniz kimi durulma .
42. Sen nesen bu cahanda?
43. Cahan n  z k  a  !
44.  a ay n n, ulduzun
45. Bir az b y k  arda  !
46. Y kselersen bir azca
47. Ulduzlar dünyasına.
48. Keh   an azca  nib
49. Seninle birge ba ar
50.  ez er n aynasına.
51. Bu gün hirslidir  ez er,
52. Bu gün yanvar n b   i.
53. Buludlar arasından
54. Deniz içir güneşi.
55. Men de soyu  sular dan
56. Bir az ateş içirem.
57. Tufanların boyunu
58.  ollar mla  l   rem!

  V   SET RLER 

132.     TSEM GEL RS N

1.     tsem gelirsın, dönerem y le,
2.   perem m b rek  edemlerini.
3.   cerem benövşe kirpiklerinden
4. As lan mirvari  ebnemlerini.
5.   perem m b rek  edemlerini.
6.     tsem gelirsın, uçaram, inan,
7. Penbe buludlarla  uca     aram.
8. Açaram köksümü y ddi   lime.
9. Deli  aylar kimi a  b-da aram.
10. Penbe buludlarla  uca     aram.
11.   le bir gülsün ki, ömür başımda
12. Seni nefesimle beslem   em men.
13.   n  e ba  lam san g z  aba   mda,
14. Seni dan y rinden seslem   em men.
15. Seni nefesimle beslem   em men.
16.     tsem gelirsın, Çıharam yola,
17. Bütün yollar boyu g ller ekerem.
18.  kimiz bir  elbde ya aya  d ye,
19. Sene  elbim boyda bir  v tikerem.
20. Bütün yollar boyu g ller ekerem.
21. Men —  evem, sen benim od-
oca   msan,
22. Ba  banam, sen benim bar lı ba   msan
23. Men da  bula  yam. Sen bula  lı da ,
24. Dünyadan en b y  umaca   msan.
25.   reyim o  eder yanılıdır ki,
26. Az  ala  anad lı bir  u a dönem.
27. Senin t  llerine d z lmek     n,
28. Ya    a, z mr de, da -da a dönem,
29. Az  ala  anad lı bir  u a dönem.
30.  ur adla, baharla, ya ğatarla gel!
31. Her bir  edemini könlüm izleyir.
32. Yüz-yüz, milyon-milyon dal alarla gel,
33. Seni sahilde bir  aya gözleyir,
34. Her bir  edemini könlüm izleyir!

133. «TUT MENİM ELİMDEN»

1. Tut benim elimden, burahma, gülüm,
2. İterem, biterem, çemen olaram.
3. Goşulub gèderem ağ buludlara,
4. Uzağ deryalarda yèlken olaram.
5. Berk tut ellerimden, burahma, gülüm,
6. Bilirsen, könlümün gèylü ğalı var.
7. Bir deli köhlenin yatıb bèline
8. Ğit'eler dolanmağ èhtimalı var.
9. Kîçik, ağ elinle üreyimi tut, —
10. Üreyim nehrler aħımındadır.
11. Köklerim torpağın yèddi ğatında,
12. Ellerim ulduzlar salħımındadır.
13. Mene sema boyda ğelbinde yèr vèr,
14. Bütün Yèr üzünü gezek el-ele.
15. Özün bilirsen ki, taparam seni,
16. Simurğ ğanadında gizlensen bèle.
17. Hèyyam da mendedir, Hafiz de mende.
18. Vağif sèvgisiyem, Sabir sesiyem.
19. Bütün tanrıları, yığ, kenara ğoy,
20. Bütün tanrıların birleşmesiye.
21. Ne gözellik ölmüş, ne ğehremanlığ,
22. Sağdır Kerem eşği, Mecnun eşği sağ.
23. Hansı Ferhad ise süd arħı üçün
24. Hansı bir dağsa parçalayacağ.
25. Sen Kürsen, men sene can atan Araz.
26. Ğaynayıb ğarışağ, aħağ ğol-boyun.
27. Men ğümüş kehkeşan sen göz-ğöz ulduz,
28. Ayla ğün ğızımız, oğlumuz olsun.
29. Açığdır üreyim on bir iğlime,
30. Ne ister?
31. Aşmağ uca dağ ister.
32. Bütün esrlerde,
33. seyyarelerde
34. Seninle ğol-boyun yaşamağ ister.

134. «SENİ GÖRDÜM»

1. Seni gördüm, yène de mest oldum.
2. Könlüme ğemzeli bir ses doldu.
3. Seni gördüm. Yène hoşbeħtem, inan.
4. Seni hoşbeħtlik üçün doğmuş anan.
5. Goşulub geldin aran güllerine,
6. Cod elim deymemiş ağ ellerine
7. Baħışım öldü, seni ğucdu seni.
8. Sanadı gözlerim her bir tèlini.
9. Tèllerin — nurlu ğecem, hüsnün — dan.
10. Alemem, sen meni ğaldır yuħudan.
11. Denizem, köksüme dol, tufan ol!
12. Yèrem, üstümde göyer, rèyhan ol!
13. Dalıram bir de sene, bèş de sene.
14. Gül açar, baħsa ğuru daş da sene.
15. Èy sözü könlüme min dürr töken,
16. Meni alt-üst èleyib sonra tiken!
17. Sen ki, varsan, hava gül etri saçır,
18. El vur olsun da saçım — şah tacı!
19. Ağ donun, zerli, ipek, güllü donun...
20. Gülünün bağbanı ollam men onun.
21. Aħı, ömrün ve heyatın özüsen,
22. Sen ğaranlığ ğecemın ğündüzüsen.

1975

135. ĞEZEL

1. Ne gözeldir: bir ömür sen mene meħman olasan,
2. Sene men ğurban olam, sen mene hèyran olasan.
3. Men ğedim, köhne bağam, bir nèce servim sınmış,

4. Sen gözümde su içen servi-ğuraman olasan.
5. Açasan gollarımı, benzeye ağ dalğalara,
6. Men ümid yelkeniyem sen mene ümman olasan.
7. Ğocalıg ulduzu sönmüş, ayı batmış gecedir,
8. Ğece saçlım, seher üzlüm, sökülen dan olasan.
9. Ğülüşün Ğülmü saçır, dè, Ğedemin dürmü kesir?
10. Zümrüdüm, Ğözlerimin le'line Ğeltan olasan.
11. Bir ömür Ğırpıma benzer, ana benzer bu heyat,
12. Sen heyatımda en ülvî, en عزیز an olasan.
13. Ğül ayağlarda başım belke deyer ağ buluda,
14. Uyuyam, sen kèşiyimde ana cèyran olasan.
15. Rza bağbandı, ya bağ? Belke bahar, boz torpağ!
16. Teki sen solmayacağ, ter-teze rèyhan olasan!

1976

ĞARDAŞLIĞ DÜNYASINDA

136. BAKI — DAŞKEND SEMA YOLU

1. Ğözlerimi yumaram, yata bilmerem ancağ.
2. Ğirpiklerim mürgülü, bèyin oyağ, Ğelb oyağ.
3. Deyirmi pencereden Ğöz Ğoyaram semaya,
4. Elim deyer az Ğala gah ulduza, gah aya.

5. Ğaranlıgda Ğızıl Ğövs — müherrikin şö'lesi.
6. Söner, yanar, yoğ olar sanki şimşek halesi.
7. Stüardèssa gelen, Ğonçasında Ğöy nabat.
8. — Kemerini çek! — dèyer — eyleş bir az da rahat.
9. Stüardèssa bilmez üreyimde neler var,
10. Seyahet yolum dèyil, iş yolumdur bu yollar.
11. Men bu yolu kemerli, kemersiz de kèçerem,
12. Teyyarem — simurg Ğuşu, nèçe tilsim açaram.
13. Mene nabat ne nazım, ulduzlar ağ nabatım.
14. Kehkeşanlar kemerim, buludlar Ğol-ğnadım.
15. Birden yanar dan yèri Ğezerin ortasında,
16. Ğezerin ortasından Ğüneş — Ğızıl bir ada.
17. Hanı Ğezir? Ağ sürü. Südmü emir Ğuzular?
18. Ağ buludlar üstünde belke yèrimek olar.
19. Baş Ğoysan, yastığ olar. Uzansan, döşek olar.
20. Şüalardan yapışsan belke yüyürmek olar.
21. Buludlar yarganından Yèr göründü. Budur, bağ.
22. Ğözlerime sürterem, tutiyadır bu torpağ.
23. Ğurumuş çay yatağı yıhılmış ağac kimi.
24. Türküstanın başında Ğüneş Ğızıl tac kimi.
25. Çıngılı da, daşı da benim üçün ezizdir.
26. Çünki bu yèr igidlik, bilik Ğezinemizdir.

27. Bu yurd dahiler doğub tarihin genc çağında,
28. Genc analar güneşe süd vèrib gucağında.
29. Ğıy vur, teyyare, ğıy vur!
30. Men — dalğayam, sen — derya.
31. Nebzimde cüt döyünür Amuderya, Sırderya.
32. Bakıda saat altı, Daşkend vahtile sekkiz.
33. Dèmek, burda güneşe bir az da yahınığ biz.
34. Bu yolun her şahesi mene aşkar görünür,
35. Ulduz bağı Semergend, ulu Kaşğar görünür.
36. Bu yol hardasa tozlu karvanlarla birleşir,
37. Füzulini gözleyir orda ustad Elişir.
38. Dèyirler asımanın ne başı var, ne dibi.
39. Asımanı çiyile genişletdi Ferabi!
40. Onlar dağ zirvesinde, men yohuşlu derede, —
41. Yetecekmi dadıma demirleşmiş irade?!
42. Ğıy vur, terlanım benim, vèr mene sür'etini.
43. Ğucağlamağ gerekdir köyün diametrini.
44. Biruninin, Sinanın zeka seltenetini!
45. Ğayıtmaram, bu yolda ğasırğalar ğopsa da,
46. Oğay! Benövşe etri, ğız etri var havada.
47. Aèrodrom boyunca güllerin al bükümü.
48. Ğarşıla, doğma Daşkend, cüt ğanadlı Bakını!
49. Mene çiçek uzatma, sağ ol, şèhli lalezar,
50. Seyahet yolum dèyil, iş yolumdur bu yollar.

1974

137. ÖZBEKLER

1. Men «Özbek!» dèyende ğürurlanaram,
2. Artar mehebbetim, artar ğüdretilim.
3. Cèyhunu Sèyhunla ğoşalaşdırıb
4. Üreyime doğru dartar ğüdretilim.
5. Artar mehebbetim, artar ğüdretilim.
6. Men «Özbek!» dèyende duyuram vügar,
7. Könlümde ateşler ğalanıb ğeder.
8. Arğamda dayanmış Savalan, Ğoşğar
9. Urgüt dağlarına calanıb ğeder.
10. Ğüdretil ğaynağıdır Özbek, özü bey.
11. Cesaret, sedağet, ğüdretil dèmekdir.
12. Hemişe müğeddes, hemişe yüksek
13. Bu yurdun şö'lesi sönmeyecekdir!
14. Özbekler ğonağı neyle ğarşılar?
15. Badam gözlerinin ğülüşleriyle.
16. Teyyare yolunda, ğatar yolunda
17. Odu ğana kèçen öpüşleriyle,
18. Badam gözlerini ğüşülerile.
19. Dodağla öpüşmek vacibmi meger?
20. Onsuz da bahışlar, gözler öpüşer.
21. On-on beş hørüklü bir şuh gözelin
22. Ya bir cümlesinden, ya hoş sesinden
23. Könlüne seadet şö'lesi düşer.
24. Yolunu gözleyen ğardaş evinde
25. Gelib eyleşersen behtiyar kimi.
26. Ğızılzèh fincanda az-az içdiyin
27. Demli çay bir kiçik lalezar kimi.
28. Özbekler ğonağı ğonağ ederler
29. Üstü ğırmızı kök, yağlı plova.
30. Manti, şiş kababı, mastava ile
31. Bir gelen şüşede yaşıl alova.
32. Yèter, Arif eke, besdir bir ğedeh,
33. Doğan bir güneşdir piyalemdaki.
34. Nevai dèmişken iç damcı-damcı,
35. Tamsına-tamsına nuş edek mèyi.
36. Telesme ğetmeye. Çıhıb ğarşına

37. Seni getirerler Ferganeyedek.
38. Dövlət gıuşu kimi gonar başına
39. Dördbucağ arağçın — o düppi çeleng,
40. ... Sen Özbek sözünün meğzine varsan,
41. Ğedim bir ocağı, közü eşersen.
42. Bir Özbek gızına vurulmuş olsan,
43. Özün de bilmeden Özbekleşersen.

1970

138. ÇETİNDİR AYRILMAĞ

1. Özbek varlığında mağnit gücü var,
2. Seni cezb ëleyer, asan burahmaz.
3. Toya toy, meclise meclis calanar,
4. Tara saz goşular, avaza avaz.
5. Seni cezb ëleyer, asan burahmaz.
6. Daşkende düşdünmü, bir de görersen
7. Senet mirvarisi Semergenddesen.
8. Èvlere baş çeker, gelbe girersen,
9. Görersen şherde, yahud kenddesen.
10. Senet mirvarisi Semergenddesen.
11. Hansı bir eşğ ise getirer seni
12. Cëyhunun, Sëyhunun sahillerine.
13. Torda gızıl güneş, ya gızıl balıg...
14. Burda son goyular nisgillerine.
15. Dalarsan Cëyhunun sahillerine.
16. Bağlar mëyve dolu: erik, badam, nar.
17. Almadan, hëyvadan nuş ële bir-bir.
18. Bağlara sığmayan nê'metler ki, var,
19. Özbek varlığının bereketidir.
20. Almadan, hëyvadan nuş ële bir-bir.
21. Çöreyin ne geder növü olarmış:
22. Üstünde ze'feran, küncüt, sèdane.
23. Lavaş, şırmayı nan, bazar nan, tülçe
24. Vërib öz etrini küle, rëyhane.
25. Üstünde ze'feran, küncüt, sèdane.
26. Özbek şe'ri kimi üzümler növ-növ:
27. Hüsëyni, buki, çileki, pişraz.
28. Sahlasam, ğırmızge ğışa ğalarmış,
29. Hatin barmağından göz-könül doymaz.
30. Yağut parçasıdır her gile pişraz.

31. Sen ële bilme ki, meni coşduran
32. Ya şeker almadır, ya ay boyda nar.
33. Kesdiyin çöreye sen sadıg olsan,
34. Behtine tendirden güneşler çıhar.
35. Sen içen sulardan Uluğbey içmiş,
36. Gètme, o bağda sen yuban bir geder.
37. Belke bu yerlere göylerden köçmüş
38. Salhım semasında ulduz gileler.

39. Kim dëyer gonağlıg tekce yemekdir?
40. Ğulağ as, ne dëyir bu çörek, bu duz:
41. Bakının davamı Daşkend demekdir,
42. Daşkendin davamı — ğardaşlığımız!
43. Hamı sene vurğun, hamı sene bend.
44. Geler kasagülün¹¹ mëhriban sesi:
45. — Üzbeüz eyleşib Bakıyla Daşkend,
46. Hëzer — aralıgda ğardaş süfresi.
47. Bütün bu hörmetin, sël mehebbetin
48. Evezini çıhmağ istesen az-maz,
49. Duyursan: çetindir ödemek, çetin.
50. Buna iller nedir, ömür de çatmaz.

Daşkend, 1970

139. SEMERGENDİM

1. — Gel, ële bir yerde süfre açag ki,
2. Göz de gözellikden kam alsın bir az.
3. — Hanı ële güşe, ële bucağ ki,
4. Her daşı olmasın mirvari, almaz?
5. Burda hansı yere sen ayağ bassan,
6. Yemek de, içmek de yaddan çıkacağ.
7. Susub ğulağ assan, vurulacağsan,
8. Muğamat oğuyur her bağça, her bağ.
9. Bazaramı girek? Sergidir bazar!
10. Küçeyemi çıhağ? Küçeler gülzar!
11. Sen hansı özbeyin elini sıhsan,
12. Duyarsan: ovcunda bir hëzine var.
13. Doğmalığ, doğmalığ, doğmalığ yağır
14. Bağışdan, nağışdan, daşdan, divardan.

¹¹ Masabeyi (Özbekce)

15. Budur Bibiḥanım — sema çırağı,
16. Doyarmı göz-könül bu yadigardan?!

17. Dehlizi — kehkeşan, tağı — asıman,
18. Ğapısı — tarihin darvazaları.
19. Ayla gün asılsın göy yaḥasından,
20. Güne şö'le vèrsin mermer kandarı.

21. Müzèy salonları hele bir yana,
22. Ğebistanlıĝ özün en ğedim müzèy.
23. Ucalan her gümbez — küçük bir sema,
24. Senet şö'lesine ğerg olub her şey.

25. Başına butalı araḥçın ğoymuş
26. Çapanlı, teperli kişilere baḥ
27. Sakit sinesinden derya uyumuş,
28. Dindirsen, belke de tufan ğopacaĝ.

29. Nevai saḥlayır hèykel Camini,
30. Öyrenmek isteyir, ğelbine girib:
31. — İnsanmı senete vèrmiş canını?
32. Senetmi insanı ülvileşdirib?!

33. Çahçurlu, başmaĝlı, düppili, zerli,
34. Heyadan ismetden yanaĝı terli,
35. Baḥış dünyadan bac alan, èy ğız!
36. Ğètme, dur, arḥanca ğedir canımız.
37. Tutıya dèyilen zerif, aĝ çiçek
38. Senin ayaĝının tozudur yalnız.

39. Hava etirleşib, su ğulablaşib,
40. Ateş müĝeddesdir, torpaĝ — teberrik.
41. Yasemen gözeller çeperden aşib,
42. Dilber servlerin önünde diz çök.

43. Ğedim gözelliyi ğavramaĝ asan,
44. Yèni gözelliyi duyana ehzen,
45. Bilmirsen hansını ğucaĝlayasan,
46. Bilmirsen hansını ezizleyesen!

47. Abaddan möhteşem ḥerabeler var,
48. Be'zen ḥerabe de ğüdrete saçarmış.
49. Ğapanmış ğapılar, pencereler var,
50. Felek baĝlayarmış, insan açarmış.

51. Kaşĝarlı Mahmudun aç lüĝetini,

52. Semergend — Sèmiz kend — Barlı,
varlı, kend.

53. Göylerde aḥtarma yèr cennetini,
54. Her Kòvser bulaĝın suyu — şeker,
ĝend.

55. Şeherin altında başĝa bir şehir, —
56. Ğedim Efrasiyab mürgüler, yatar.
57. Efrasiyab — Alp, er. Alplar, erenler
58. Burda min illeri baş-başa çatar.

59. Burda serbèdarlar nişanesi var:
60. Başını vèrse de dar ağacına,
61. Èşĝi, eĝidesi sarsılmayanlar
62. Ğoymadı toz ĝona merdlik tacına.

63. O Urgut, bu Kuhek, bu ulu daĝlar
64. Yarandı merdlerin sümüklerinden.
65. Onların ruhudur ĝızıl balıĝlar,
66. Zerefşan çayında sıçrayar herden.

67. Ğerbi de, Şerĝi de tutan İsgender
68. Özünü bu yèrde salmış çetine.
69. Ğötürüb başından tacı mükedder
70. Baş eymiş şehrin deyanetine.

71. «Seyyah! Himmetimiz, şan-şöhretimiz
72. Sende bir tük ĝeder şübhe doğursa,
73. Daĝ boyda ĝesrimiz, imaretimiz
74. Daĝtsın şübheni, gözlerin varsa».

75. Kimindir bu sözler, hansı mè'marın?
76. Ḥeyallar içinde addımlayıram.
77. Men neyem? Bir yarpaĝ, ya ĝar danesi.
78. Ḥèyr! Men özümü yèr-ĝöy sayıram.
79. Çünkü Semergendde addımlayıram!

80. Dondurmaĝ isteyir elimi şaḥta,
81. Ğasırĝa boynumda açır şerfimi.
82. Yanaşib Uluĝbey medresesine,
83. Onu sèyr èdirem ĝışda yaz kimi.

84. Belke de yandırır, vursam elimi.
85. Ğarın, ĝiyametin içinde oddur.
86. Nebati çizgiler, hendesi ḥettler
87. Sonsuzluĝa doğru baş almış, odur!

88. Rumi meğberesi, Şirdar, Rêgistan.
 89. Beşer dürdanesi, dünya gövheri.
 90. Şerğın gözü oldun, sen, Özbekistan,
 91. Uluğbey göyleri açandan beri.
92. Usta ölüb gèdib. Ölübmü? Belke
 93. İçirdib ömrünü böyük senete!
 94. Mè'mar torpağ olub. Torpağmı? Belke
 95. Köçürdüb özünü ebediyyete!
96. Gelem söz üstünde gılınclaşanda
 97. İnsan derk èdermiş öz güdretini.
 98. Hansı seadete deyişmek olar
 99. Gündelik şairlik meşeggetini!
100. Orta Asiyadan kèçib gèdirem,
 101. Men senin goynunda teze baharam.
 102. Seni şerbet kimi içib gèdirem,
 103. Menim Semergendim, benim
 Buğaram!
104. Men ne pehlevanam, ne div, ne
 azman.
 105. Ancağ ürek duyur: burda lazımam.
 106. Yumruğda birleşen beş barmağ kimi
 107. Ayrılmaz Vetene, yurda lazımam!
108. Bahar gülüstanın ten ortasında,
 109. Ürek cismin, canın ten ortasında,
 110. Men Orta Asiya yollarındayam,
 111. Güneş asımanın ten ortasında.

Semergend, 1974

140. DAŞKENDİN GİŞİ

1. Şahtanın şiddeti yandırır suyu.
 2. Enhar dumanlanır — Bozsu¹² buğlanır.
 3. Güneş şefeg saçır üfögler boyu.
 4. Soyuğ parıltıyla şüalar yanır.
 5. Sular dumanlanır, sular buğlanır.
6. Sen bir tebietde mö'cüzeye bağ:
 7. Èşsen, gar altından gül de taparsan.
 8. Tebiet ağappağ, güneş ağappağ,

¹² Enhar çayının gedim adı

9. Garlı şüalara gerg olub cahan.
 10. Èşsen, gar altından gül de taparsan.
11. Çayın gırağında nazik buz layı,
 12. Feğet güdretlidir, güclüdür Enhar.
 13. Ağır sularında buzlar alayı,
 14. Gıvrılıb açılır köhlen dalğalar,
 15. Safdır, güdretlidir, güclüdür Enhar.
16. Yène de sakitce ènirik suya,
 17. Bu taydan o taya, o taydan beri
 18. Üzürük. Ağara göz goya-goya,
 19. Gızdıra-gızdıra buz lepeleri.
 20. Üzüb gaydırıg o taydan beri.
21. İşğ direkleri sahilde, odur!
 22. Gerilmiş tellere fikir vèrin bir.
 23. Od-alov daşıyan garlı nağiller
 24. Dèyesen bir azca bize benzeyir —
 25. Alovdur üreyi, buzdur köyneyi.
26. Kesdim çöreyinden, daddım duzundan,
 27. İyledim gül kimi temiz garını.
 28. İndi de, èy benim doğma Daşkendim,
 29. Gücuram bahadır dalğaların.
 30. Mene beşş èdirsen her nübarını.
31. Suyun herareti sıfıra yağın,
 32. Canımda otuz beş, üreyimde yüz.
 33. Açılan, bükülen, gıvrılan ağın
 34. — Üz, oğlum! — söyleyir — yüz
 ganadla üz.
 35. Başğa bir ağındır bu su, bu gar-buz.
36. Golların güvvetli, inadın geti.
 37. Goynuna girmisen bir seadetin.
 38. Gışda Enhar boyu üzme asandır,
 39. Nevai nehrine baş vurmağ çetin,
 40. Aç, aç gapısını bu seadetin!

Daşkend, 1970

141. MEKTUBLAR — GÖL- GANADIM

1. Èle ki, gapıda cingildeyer zeng,
 2. Poçtalyon gapını açar sèvincek,
 3. Şadlıg bulağına döner gözlerim,

4. Mektub açılmamış, açılar ürek.
5. Markalı, möhürlü eziz yadigar
6. Uçar teyyareyle, geler gatarla.
7. Sanaram yollarda çarpışib onlar
8. Boranla, çovğunla, külekle, ğarla.
9. Bèlini sındırar mesafelerin
10. Yoldaş mehebbeti, dost sedaġeti.
11. Erider yollarda buzu, şaġtanı
12. Sıhđığım ellerim can herareti.
13. Şimşek tèleġramlar — ġolum-ġanadım,
14. Kendirli bandèrol — servetim benim.
15. Jurnalımı, lüġetmi ġönderib dostlar?
16. Diller körpüsüdür — lüġetim benim.
17. Budur, Özbek oġlu Enver Cabarlı
18. Menden kitab umur Vurġuna dair.
19. Budur, - Miġaylına — kişi vüġarlı
20. Ukrayna ġözelı «Teles! Gel!» dèyir.
21. Olcas — şair oġlu Ġazaġıstanın
22. Ehde vefa ġılıb, töhfe ġönderib.
23. Onun polad şe'ri, demir dastanı
24. Bir ġelbden çıġaraġ, min ġelbe ġirib.
25. Ebrar ne ġönderib?
26. Bir cüt ġövhermi,
27. Ya iki cildini Hesen Tufanın?
28. Coşdurur mütercim heveslerimi
29. Me'nevi ġüneşi Tatarıstanın!
30. Mektublar ne söyler? Dürre beraber
31. Müdrık insanların arasındayam.
32. Taras Şevçenkolar, Musa Celiller,
33. Abaylar, Ġafurlar dünyasındayam.
34. Mektublar ne söyler? Daġdır ġücümüz!
35. Senet cebhesini ġenişlendirek!
36. Müġtelif ellerin ġaldırđıġı ġürz
37. Bir ènsin, sindana bir deysin gerek!
38. Menim od ellerim, polad ellerim
39. Yèni ġüvvet tapır, cavab yazanda.
40. Nebzimde çırpınır, (uzaġlarda yoġ)

41. Daşkend de, Derbend de, Kiyèv, Kazan da.
42. Mene ġanad vèrir ġör nèçe ölke,
43. Nèçe de ġısalır ġör mesafeler.
44. Daşkendle Bakının arası belke
45. Menim ġözlerimin arası ġeder.
46. Èle bil işıġlı keġkeşanam men,
47. Mektublar ayımdır, ulduzlarımdır.
48. Èle bil hüdudsuz okèanam men,
49. Mektublar dalġamdır, iġtidarımdır.
50. En ġözel, mübarek mektubları biz
51. Uzaġ ulduzlara ġöndermeliyik.
52. Biz Yèr küresini sonsuz cahanın
53. Müjdeler èvine döndermeliyik.

1976

142. İNCESNET SARAYINDA

1. Eger yolun düşse Alma-Ataya,
2. Sen o mermer ġesri ġörmemiş ġètme.
3. Ġüneşden işıġlı, ġölden etirli
4. O büllur eseri ġörmemiş ġètme!
5. Hetta birce ġünün ġonaġı olsan,
6. Yolunu kesse de tufan, boran, ġar,
7. Anla ki, bahara ġovuşacaġsan,
8. Açılsa üzüne ġızıl ġapılar.
9. Bir ġözel çıġacaġ senin ġarşına,
10. Badam lepesine benzer bir ġözel.
11. Ne muzèy? Dünyanı unudacaġsan,
12. Dayansan onunla bir an ġöz-ġöze.
13. Sene zer naġışlı başmaġlar vèrib
14. Aġlını, huşunu başdan alacaġ.
15. Muzèyi ġezmeye iġtiyar vèrib
16. Könlüne yüz illik şö'le salacaġ.
17. Ġözlerin ġalacaġ serv boyunda
18. Dolacaġ könlüne tanrısal bir nur.
19. Ġulaġlarındakı aypara sırġa
20. Èle bileceksen dan ulduzudur.
21. Ovlasa ġelbini, alsa huşunu

22. Cesur ol! Göz çekme gördüklerinden.
23. Ğaçırma elinden fûrset ğuşunu,
24. Êle ordaca sen Ğazaħca öyren.

25. Bilèzik — bilerzik. Tuimè — düyme.
26. Şaş bau — saç bağı — seadete yol.
27. Bèldik — bèl kemeri. Kemere deyme,
28. Bacarsan, bèlinde özün kemer ol!

29. Kirpikler arasındaki
30. Gözler bir cüt oddu sanki.
31. Sen dirilik suyusan ki,
32. Suyuna ğurban olduğum.

33. Susamışam bir <<maç>>ına,
34. Tumar çekim gül saçına.
35. Ğaşlarının ayrıcına,
36. Boyuna ğurban olduğum.

37. Üzün seher, saçın gece.
38. Men baharam, sen bir gönçe.
39. Bu görüş bir toydu mence,
40. Toyuna ğurban olduğum.

41. Mehebbet, bir temiz ayna,
42. Onda eks olunur dünya.
43. Sen benimle gülüb oyna,
44. Oynuna ğurban olduğum.

45. Dèdi: — Dillerimiz nèce yaħınmış.
46. Dèdim: Ğelblerimiz ondan da yaħın.
47. Güldü... gülüşüyle yaza döndü ğış,
48. Ğanımda ğaynadı od aħın-aħın.

49. Men <<Veten>> söyledim, sen <<Vatan>>,
gülüm,
50. Könlüm ğucağladı bir cüt Vatanı.
51. Dèdim: — Muzèy ğaçmır... ğèdek,
keşf èdek
52. Senin gözlerinde Alma-Atanı.

Alma-Ata, 1976

SABAHA UZANAN ĞOLLARIM

143. SELAHİYYET İSTEYİREM

1. Balina gölmede yaşaya bilmez,

2. Ona ümman gerek, okèan gerek.
3. Ğèn-ğèn açsın dèye ğanadlarını,
4. Ğartala ğefes yoh, asiman gerek.
5. Kişi sığa bilmez ğabığına,
6. Yèddi sema yanır gözümde benim.
7. Döyüş ğılıncıyam, ğirsem de ğına,
8. Ümman lengeri var köksümde benim.

9. Gör ne dèyir üreyimden
10. Kèçen niyyet:
11. Şüalardan ğızıl kemend,
12. Göyden vüs'et, yèrden ğüvvet,
13. Sèlden sür'et isteyirem.
14. Tebiete layığ olan bir cemiyet
isteyirem.

15. Mağara sakini seviyyesinde
16. Geda üstümüze ğoçulanmasın.
17. Sussun, ilan dili haçalanmasın.
18. Gözü sağ, vicdanı kor adamları,
19. Ğelbi findığ boyda, tir adamları,
20. Özü çoħdan ölü, nefsi dipdiri,
21. Ar, namus çekmeyi tergidenleri,
22. Yüksek vezifeye ğır-sağğız, zeli
23. Rütbeden yüzelli yapışanları,
24. Ğeceler delmeden, dèşikden çıħıb
25. Yarasalar kimi tapışanları,
26. Büllurla, ğızılla, zerle, zibille
27. Fèodal ğesrini bezeyenleri,
28. Êlmin sinesinde, şe'rin bağrında
29. Ğerçeng azarına benzeyenleri.
30. Özü develeri denge vèirken,
31. Bir balığ tutana iş kesenleri,
32. İpekle, pambığla baş kesenleri,
33. Ölünce, köpünce sillelemeye,
34. Sözümle, şe'rimle güllemeye
35. Macal, fûrset isteyirem.
36. Selahiyyet isteyirem.

37. Ayılsın nakesi ıldırımlarım.
38. Bütlerin, kütlerin kal pèyserinde
39. Barı həc olmasa bir ğılinc ğırım.

40. Menim senet aleminde kehkeşan tek ağ
yolum var.

41. Èvde Babek ғalasına benzeyen iş stolum var.
42. Buna göre ne imaret, ne seltenet isteyirem.
43. Üzlülerin maskasını yırtmağ üçün selahiyyet isteyirem!
44. Tekce Ayla, tekce günle bu kainat gözelleşmez.
45. Pak, müğeddes, ulu İnsan — Aya evez, Güne evez.
46. İnsanları şikest èden, hırdalayan, kiçilden var.
47. Herlendirib, fırlandırıp ғapılarda gicelden var.
48. Küt başları ayıltmağın,
49. Daş ғelbleri yumşaltmağın Loğmanıyam.
50. Buna göre ne bir melhem, ne bir şefğet isteyirem.
51. Can yangımı hercemeye selahiyyet isteyirem.
52. Ǵolum sınsa, tilsimleri dişimle de ǵıraram men.
53. İrademin külüngüyle daş sedleri yararam men.
54. Yalnız, yalnız öz köksümden güvvet, güdret isteyirem.
55. Bu dünyanı üreyimce ǵurmağ üçün selahiyyet isteyirem.

1979.

144. İNAM

1. O gün, mence gelecek:
2. Yahşı oğullarını tanıyacağ Azərbaycan.
3. Azərbaycan — Oderbağday.
4. Güneş boyda görünecek Kür üstünde ǵeceler Ay.

5. Hezerimin ǵucağında, ǵırağında
6. Min-min ǵece çırağında.
7. Min-min seher yerleşecek.
8. Her bir könül milyard-milyard könüllerle birleşecek.
9. Yetişmemiş meyveleri bağda kimse dermeyecek
10. Sèvmeydiyi bir insana kimse könül vermeyecek.
11. Ǵalmayacağ iş başında ne bir satǵın, ne bir köle
12. Ǵalstuklu kertenkele.
13. İzi, tozu ǵalmayacağ misginleri, cılızların.
14. Bu cırların, bu tuzların.
15. Ǵobustanda ǵayalara
16. Èpopèya hekk èdecek teze nesli oğuzların!
17. Ǵalmayacağ iş başında bu klassik gorbagorlar,
18. Gözleri sağ ola-ola ǵelbi korlar.
19. O günün uğrunda men 24 saatımı 25-e çèvirdim,
20. Bu külüng bedenimle çapdım, dağlar dèvirdim.
21. O gün mütleg gelecek,
22. Bürünmüşem aǵ toza, hele gören yol meni.
23. Dörd ümman aynasında berg vuracağ gündüzüm.
24. Özhoşuna kelmese getirecem men özüm.

25. İnsan hoşbeht olanda... be'zen heç yata bilmir,
26. Ǵelbe ümman dolanda... gözüne uyǵu gelmir.

27. İnsan cesur olanda... göyür hesrete
nögte,
28. Derdlerini gönderir uzağ è'zamiyyete.
29. İnsan müdrik olanda... «Ëy dost, başa
düş meni!»
30. Dèyib dostu çevirir bir az ğanan
düşmeni.
31. İnsan igidse alır ayla, günü ovcuna,
32. Tikir gèce-gündüzü bir-birinin ucuna.
33. Hoşbeht... cesur... müdrik... er bir-
birine calanır,
34. Calandımı... ğeyleme nèçe tongal
ğalanır.
35. Bir kişi hatırladır alınmaz bir ğalanı.
36. Yèni ömür yaradır ömrün olub-ğalanı.
37. Men geceler bu eşğin, bu güdretin
sesiyem,
38. Planètın belke de yèddinci ğit'esiye.

1986

145. FÜZULİNİN BİR MÜSEDDESİ

1. Ne zamandır men bir keder karvanının
sarbanıyam,
2. Hesret, möhnet sehrasının nalesiyem,
nalaniyam
3. Heğir, feğir olsam bele şaham, şahlar
fermanıyam,
4. Ğul olsam, yoğsul olsam da yoğsulların
sultanıyam.
5. Göz yaşı — teğt, derdlerim — tac,
ahım — bayrağ, yanar bir şam.
6. Cefalarım ğidmetçimdir, belaların
ümmanıyam.
7. Dövlet vèrsin felek mene, alsın yağud
son tikemi,
8. Ferği yoğdur, ömr èdirem men ğan
kimi, sultan kimi.
9. Çerğ başımdan bassa bèle, yandırda da
iliyimi,
10. Zenn èdirem menem Harun, dürr
sanıram menliyimi.

11. Könlüm vefa definesi, bir az gizli, bir
az ğelvet,
12. Gözüm gövher ğezinesi, bir gün torpağ
ona ğismet.
13. Vèrib birce heyatımı min-min möhnet
almışam men,
14. Saraldığca öz çöhreme gözümde ğan
salmışam men.
15. Üreyimin güzğüsünde tozla bahem
ğalmışam men,
16. Sayığ darğa köpeyi tek sübhü sèyre
dalmışam men.
17. İşim, gücüm, kècem ğara, seherim de
nale, feryad,
18. Ne vèrseler şad olmuşam, vèrmeseler
yène de şad.
19. Dar gözlüler bağa bilmez benim güneş
süretime,
20. Hezer ğılmaz, cefa ğılar bu biçare
ğilğetime.
21. Sanar nalemde od düşmez zülmetine,
illetine,
22. Viran ğılar nalem onu, son ğoyaram
zilletine.
23. Ğec-tèz mütleğ ğisas alıb her zalimden
adil zaman,
24. Yağşı çatır yağşılığa, yamanlar da
görür yaman.
25. Hoşbehtem ki, ulu tanrım ğelem çalıb
hökm èdende,
26. Vücudumun lövhesine suretimi hekk
èdende,
27. Meni idbar, yağud gözel yaratmışsa bu
alemde,
28. Yazdığına yoğdur pozu, hèç bir yèrde,
hèç bir ve'de.
29. Bu ezeli seadete hèç bir zaman zaval
olmaz.
30. Güneş göylerden ènse de, yèr üste
payimal olmaz.
31. Allah sèven bir insanı ğebisler ğar ède
bilmez,
32. Talèyine gün doğanı hèç kes idbar ède
bilmez.
33. Düzdür, solar payız fesli gül şağesi —
o gülnefes,
34. Bahar mèhi deyen kimi meğer bir de
cana gelmez?!
35. Beli, tanrı dergahından kim dövletli,
kim varlısa,

36. Varını yoh ède bilmez ne bir egreb, ne yarasa.
37. Düzdür, alçağ, ters feleyin yüz cövrü var, min gezası,
38. Can atdı ki, ağ beħtime hekk èlesin ğara yazı.
39. Celalımı, ehvalımı deyışse de derdin pası.
40. Dondan-dona girse bèle buğelemun — rengler ğızı
41. Pis işinden, emelinden pèşimandır, pèşimandır,
42. Dünen kafer, feğet bu ğün müseldandır, müseldandır

146. APARDI SÈLLER SARANI

1. Arpa çayı aşdı, daşdı,
2. Sèl Saranı aldı, ğaçdı.
3. Sürme gözlü, ğelem ğaşlı,
4. Apardı sèller Saranı,
5. Bir ala gözlü balanı.
6. Ğedin dèyin Hıncobana:
7. Gelmesin bu il Muğana.
8. Muğan batdı nahağ ğana.
9. Apardı sèller Saranı,
10. Bir uca boylu balanı.»
11. Yoh bunu görmeyin Arpa çayından,
12. Kim dèyir Saranı sèller apardı.
13. Şahenşah bağından, Ğış sarayından
14. Yurduma uzanan eller apardı.
15. Süngüler ğelbleri delib kèçende
16. Ğansız celladların ğelbimi yandı?
17. Bakı bağlarından ğelib kèçende
18. Gördü ağ şanını, ağzı sulandı.
19. Ğucağı sefalı ğözel bağlarım,
20. Dişleri göyneden buz bulağlarım,
21. Her lepesi ğızıl Arazım, Kürüm,
22. O ziyad balığım, heşemim, kürüm,
23. Çöller yaraşığı şulh cèyranlarım,
24. Serin yaylağlarım, sıh ormanlarım,
25. Merendin, Şekinin ğülü, ğülzarı,
26. Böyük Füzulimin elyazmaları,
27. Aran turacları, dağ keklükleri,
28. Ğezvinin, Makunun ğözellikleri,
29. Ürekler yandıran kamanım, tarım.
30. Yèraltı, yèrüstü Èrmitajlarım,
31. Öküz derisine yazdığım yazı,

32. O Babek ğalası, bu Ğız ğalası,
33. Her daşın altında servetim, zerim,
34. Boħçada cèhizlik mirvarilerim,
35. Lap o ğümüş camım, zerli fincanım,
36. Dünyanın bèhişti Azerbaycanım
37. İştaha getirdi ğesbkarları,
38. Yağlı ğuyruğ gezen canavarları.
39. Kesildi bağlarda bülbulün sesi,
40. Yad atlar tapdadı bağı, bostanı.
41. Yazıldı «Ğülüstân müğavilesi»,
42. Pozuldu yurdumun min ğülüstânı.
43. Bir yanda şahenşah, bir yanda da çar,
44. Ğan ile yazdılar sülh ğerarını.
45. Tikanlı meftille sarıdı onlar
46. Böyük bir milletin yaralarını.
47. Ğürşad tökdü, tufan oldu,
48. Araz daşdı, ümman oldu.
49. Ğayaları al ğan oldu
50. O sahilde, bu sahilde.
51. Ölke yandı, Veten yandı,
52. Ğızıl pul tek hırdalandı.
53. Dövlet ğetdi, var talandı
54. O sahilde, bu sahilde.
55. Bir-birinden cida düşdük,
56. Diri gözlü oda düşdük.
57. Biz yadlara nèylemişdik
58. O sahilde, bu sahilde?
59. Füzulim bir ğemli nèydi,
60. O birdemi ğara ğeydi?
61. Yarasına kimler deydi
62. O sahilde, bu sahilde?
63. «Şebi-hicran yanar canım,
64. Töker ğan çeşmi-giryanım,
65. Oyadar helği efğanım»
66. O sahilde, bu sahilde!
67. Ürek dustağ, Veten mehbes,
68. Hanı Babek, Cavanşir bes?
69. Heyat bu cür ğala bilmez
70. O sahilde, bu sahilde!
71. Ne hesret, ne hicran olsun,
72. Vahid Azerbaycan olsun!
73. Ğoy birleşsin bir can olsun
74. O sahil de, bu sahil de.

147. İŞ YÈRİM

1. Mühtelifdir iş yèrim: Bakıda,
Selyandadır,
2. Semergendde, Daşkendde, Kazandadır
iş yèrim.
3. Èvden sıhışdırıblar, èyvandadır iş
yèrim.
4. Tèlègüzgü, radio, reğs, musigî, gençlik,
5. Neler sığmış bir ève?... Varmı fasile,
dinclik?
6. Vaht olur ki, uçuram ıldırım teyyarede,
7. İldırımlar — iş yèrim.
8. Dilimi goruyanda — sıldırımlar iş
yèrim.
9. İki daş arasında kimise şad èylesem,
10. Daş arası — iş yèrim.
11. Cesur bir addım atmış telebemi,
oğlumu
12. Öpen zaman göz ile gâş arası — iş
yèrim.
13. Ömrümün her gırpımı — döyüş
ingilab-dèvrim,
14. Harda bir èhkamçıya kişi sillesi
çeksem,
15. Ora benim iş yèrim.
16. Bir gün gebrim üstünde dayansalar
dostlarım,
17. Hâtiremin nuruna boyansalar dostlarım,
18. «Hèlil Rza» yazılı ağappağ
mermerimden
19. Son sengerimden azca cür'et, güdret
alsalar,
20. Hetta gebrim — iş yèrim!

1986

148. MENİM MÜKAFATIM

1. Bu herc-merc, basabas, elek-velek
mühitde
2. Bir-birine garişib ağciyer de, igid de.
3. Men bu adi, bu ülvi, bu gâtgarış
mühitde
4. Bir diğget istedim ki, merde namerd
gülmesin.

5. Her hoğgabaz, her deli
6. Palçıglı çekmesini üstümüze silmesin.
7. Mükafatımı istedim?
8. Belke hörmet, èhtiram, izzet umdum
özüme.
9. Bir diğget istedim ki
10. Gelecek tüpürmesin bu günlerin üzüne.
11. Bir diğget istedim ki, tapdanmasın
namus, ar.
12. Gelib kèçmesin başa boşgab dibi
yalayan,
13. Yal ile yallananlar.
14. Sürünenler özüne tay bilmesin terlanı,
15. Yèrde imekleyenler dağ başına çıhanı!
16. Bir oğucum dèdi ki, ağzımızın dadısan,
17. Mükafat isteme, dost,
18. Sen özün halğımızın canlı mükafatısan!
19. Göz yetirdim çiçekli, çırağban bir
salona,
20. Göz yetirdim halğımın senet, söz gedri
bilen
21. Yüz gızına, oğluna.
22. Dèdim: gedirbilenler golumdur,
ğanadımdır.
23. Şè'ri, şairi sèven bu gaynar salon özü
24. Menim mükafatımdır.
25. Bir masal istedim ki, gerbe, şerge
tanıdım
26. Arazın sağ-solunu.
27. Şair üçün gış günü yüz-yüz çiçeyi, gülü
28. Salofan arasında ezizleyen salonu!
29. Gireve istedim ki, uçarken Tebrize men
30. Hèç kes tuta bilmesin ganadımı,
golumu!
31. İldırım özü açsın gıfıllanmış yolunu.
32. Menim asimanımdan hèç bir ulduz
ağmasın,
33. Gözleri görmeyenler
34. Her çırağban setrime zerrebinle
bahımasın!
35. Gözellik teşnesiyem,
36. Gözellik — è'tigadım, soyadımdır,
adımdır.

37. Bu yolda gurban gètmek benim
mükafatımdır.

1984

149. KESE YOL

1. Men sèvirem öz yolunu birnefese
gèdenleri,
2. Baş menzile büdremeden, dümdüz,
kese gèdenleri.
3. Kimi şöhrət divanesi,
4. Kimi servet divanesi,
5. Kimi tüstü, duman içre
6. Èyş, işret divanesi
7. Tebessümle göz göyuram
8. Üzü gızıl,
9. İçi zülmet saraylara.
10. Çeleng üste boğuşmağa,
11. Vur-çatdasın haraylara.
12. Menim esla celb èlemez
13. Ebes, heder,
14. Geldi-gèder
15. Debdebeler, tenteneler.
16. Tamam başğa bir eşğ üçün men
seferber!
17. Üreyimde dörd ümmanın nebzi vurur.
18. Her addımım git'eleri birleşdiren bir
èkvator.
19. Gah tüstüye, gah alova gire-gire
20. Aparıram amalımı iyirmiden iyirmi
bire!
21. Esrleri birleşdiren güdret menem, cür'et
menem,
22. Söz dezgahı arhasında gol çirmeyen bir
vetenem!
23. Ğudurmasın acı ruzgar. Ruhum
mè'mar, ğanım ğaynar.
24. Karvanımı sahlamağa dèyin, kimin
gücü çatar?
25. Vaht — elimde zer ğutusu,
26. Saniyemi gızıl kimi hercleiyirem.
27. Misraları sünbül kimi decleyirem.
28. Hoşlamıram nişanına aşğ olan
gedeleri,
29. Hoşlayıram yolu kese gèdenleri.

30. Ğorhağları, misginleri kese-kese
gèdenleri,

31. Bèş ömürlük mesafeni birnefese
gèdenleri!

32. Haray sèller, ıldırımlar, al terkine, apar
meni,

33. Yèddi deniz arhasında gözleyir bir
nigar meni.

150. SENİN CAVABIN

1. Harda pisleseler Ğelil Rzanı,
2. Harda zayıldasa bir nakes, ya kem,
3. Sen birce söz söyle temkinle, möhkem,
4. Söyle: — Ğelil Rza Azerbaycandır!
5. Belke dèyecekler: sebri çatışmır,
6. Bir az deli-dolu, bèyni de ğandır.
7. — Bütün uğurları, ğusurlarıyla
8. Söyle, Ğelil Rza — Azerbaycandır!
9. Önünde ağ vereğ, elinde ğelem,
10. Dağların altında töyüşmesile,
11. Uca kürsülerden haray çekende
12. Arabir az ğala batan sesile,
13. Uçrum ğıyında, dere dibinde
14. Sağ ğalib døyüşmek tecrübesile,
15. Üç yüz yad şairi doğmalaşdırın
16. Şè'rinden ğüvvətli tercümesile,
17. Tufanlar içinde solmaz, saralmaz
18. «Ğardaşlığ çelengi» güldestesile,
19. Dağı bir külüngle yıhıb tapdığı
20. «Babek» — Sèlvinski hezinesile,
21. Zülmetde gözlere ışğ getiren
22. «Moabit defteri» mö'cüzesile,
23. Harda bir yıhılan istè'dad görse,
24. Ğaldırıp bayrağa çevirmesile
25. Yüz-yüz nehri içen bütöv ümmandır.
26. Doğma mekanına, Türkanına gel,
27. Bağ, èv-èşiyi bir gülüstandır.
28. Açar ğollarını, basar bağrına,
29. Görersen ne sade, ne mèhribandır!
30. Gücü çatmayanda ejdahalara,
31. Ğezebi dağ söken oddur, vulkandır.
32. Çırpar sillesini padoş üzlere,
33. Gürzenin gözüne çöp uzadandır.

34. Bütün nakesleri, nadürüstleri,
35. Həlil Rza adlı tongalda yandır.
36. Gəyzinə yaxşı ki, dözürlü telefon,
37. Nəgill ne bilsin ki, gələn tufandır.
38. Hanı Erdebilin həzinələri,
39. Hanı Bəyləğanın dürdənələri?
40. Kimlər daşdırlar sərvəti, zəri?
41. Yurd — etri çəkilen gürü rəyhandır.
42. Gənində yaşayır Vətən tarixi,
43. Fəqət ne Koroğlu, ne Səttarxandır.
44. — Bütün igidlərin cəmi olmalı,
45. Bütün gəmkəşlərin gəmi olmalı!
46. Öləcək sürünən... əmin olmalı.
47. İndi düşmən böyük... başğa zamandır.
48. Üreyi — Dərbənddir, həyalı — Təbriz,
49. Yalnız cəsurların ətrafında biz
50. Mağnitlə demirtek birləşməliyiz,
51. Başğa cür yaşayan boş yaşayandır.
52. Deyibse könlünə bir kəm, bir naşı,
53. Təklənib Həzərle gəder yanaşı
54. Çiyinini o gəder uca tutar ki,
55. Bəyaz buludlara tohunar başı,
56. Səkit bəhşiş da be'zen üsyandır.
57. Ona daş da atsa hər gedə-güdə,
58. Görər ki, sönməzdir bu atəşgedə.
59. Yaşar gürd gözündə, şir bəbəyində,
60. Evdə gədinə da diş aslandır.
61. Be'zen Araz olur, be'zen Kür, Həzər,
62. Gənində deli bir intiqam gezer,
63. Dən düşən saçları dağlara bənzər,
64. Həm Gəşğar, həm Səhend, həm Savalandır!
65. Gölündə yoxsa da zəncir izləri,
66. Daim zəncir gırır coşğun hissələri.
67. Pəyğəmbər gözüdür ayıq gözləri,
68. Bəhəmə uşağ kimi tən əldənəndir.
69. Bütün uğurları, gusurlarıyla
70. Azərbaycanıdır!
71. Gulağ as köksündə yanar nəfəsi,
72. Hər kəs Azərbaycan ola bilməse,
73. Hələ nurlanmayıb, fikri dumanıdır.

1984

151. İNSANLIĞ HİMNİ

1. Düşünməyə macalım yox, gəcə-gündüz mən işdəyəm,
2. Su içində, od içində, buz içində yürüşdəyəm.
3. Elimdə bəl. Şırımlara ağan sumu, yoxsa gənəm?
4. Mənim şəklim — su arxına əksi düşən kəkəşənəm.
5. Fabriklərdə dəzgahların çağğaçağı — mənəm hağğım,
6. Birce budur təsəllim ki, sağdır körpəm, anam, həlğim.
7. Çəkicimin zərbəsindən od sıçrayır gəcələrə,
8. Dönür göyde parıl-parıl ulduzlara, gənçələrə.
9. Sağda təhlil həzinesi, solda pambıq çırağbanı,
10. Öndə gəra gızıl nəhri, daldə çanlar — nəft ümməni.
11. Bəs umduğum, gözlediyim hanı, hanı?..
12. Gözlərimin işığını, üreyimin şiresini,
13. Bal yuğumu, var-yoğumu,
14. Hər şeyimi bəhş edərim insanlığa,
15. Cən gəyuram milyard tonu misğal-misğal yığa-yığa,
16. Mən — Atlantam, mən — Tanrıyam. Gəlbim dolu, elim boşdur.
17. Həşbət olsun teki ələm... Mənə ələ bu da həşdur.
18. Rəkətlərə gənəd vərən öz elimdi,
19. Bu dünyanın özülüyəm, dünya mənəm özülümdü.
20. Səbə mənəm pak nəfəsim, ulduzlardan gəlir səsim,
21. Bəs ne üçün sədətim doğram-doğram, kəsım-kəsım?!
22. Kürəyimdə tər şırımı, daim əkin-biçindəyəm,
23. İldırımın, gəsirgəninin, ləysanların içindəyəm.

24. Beşeriyet garşısında, e'la vèrdim imtahanı
25. Bes o mene ve'd olunan üfûğ hanı, hanı, hanı?

1984

152. BÖYÜK POËZIYA SALONLARINDA

Ġar yağıbdır dizecen,
Bakıdan Tebrizecen.
Yolunu gözleyerem
Men gelen novruzacan.
Bayatı

1. Böyük poëziya salonlarında
2. Hesrete, hicrana son göyuruğ biz.
3. Èle ki, yükseldi güclü bir nida,
4. Öpüşür şe'rimde Bakıyla Tebriz,
5. Ġarağaş, Ġaragöz, ucaboy, metin,
6. Alnı Ġasırğalar önünde Ġaya,
7. Yumruğu Ġalğanda Söhrab Tahirin,
8. Sanki Ġartal Ġonur tribunaya.
9. Ağır addımlarla Firuz gelende
10. Üzünün ışığı düşür dünyaya.
11. Azca Ġımışanda, azca gülende,
12. Gözleri benzeyir o tay, bu taya.
13. Böyük poëziya salonlarında
14. Sèvincden gözümü be'zen silirem.
15. Bütün fatèhleri bu eziz anda
16. Tepiyim altında eğreb bilirem.
17. Diğget kesilirem Ġafar Kendliye,
18. Sanki Ġarşımdadır Ġağani özü.
19. Dözüb min nizeye, oħa, gülleye,
20. Yüz yerden yaralı bir dağdı köksü.
21. Yaddan çıxarmı hêç Mirze Abbaslı,
22. Hündür çiyinleri belke Çin seddi.
23. O seddin dibinde Ġaldı ne geder
24. Yağı sümükleri, düşmen cesedi.
25. Böyük poëziya salonlarında
26. Növ-növ tilsimleri Ġırar ellerim.
27. Birce misra bèle şe'r yazmayan
28. Mehemmed Sèyfeddin — cesur şairim!
29. Göz-göze, ses-sese, nefes-nefese
30. Düşüner, Ġafilden oyanar onlar.
31. Hemişe gizleyib öz yarasını
32. Özgeler uğrunda Ġılinc çalanlar.

33. Salon hayğırır ki, èy Ġafil, oyan,
34. Gör kimin Ġanıdır bu al güldeste.
35. Bu gül Ġomlarını güldana Ġoyma,
36. Apar Eraninin Mezarı üste!

37. Èle bir ölkenin oğlusan ki, sen,
38. Daim sine gerib belaya, şere,
39. Öz Ġara behtinin zülmetlerinden
40. Dirilik suyunu vèrib beşere!

41. Böyük poëziya salonlarında
42. Hesreti, hicranı yènib gèderik.
43. Ġehreman Bakının eşğ aħarında
44. Tebriz Ġatarına minib gèderik.

1986

153. ŞÖHRET

1. Bu aħşam dèyesen melulsan bir az,
2. — Şöhret yahşı şeymiş! —
pıçıldayırsan, —
3. Bayağ filankesi yola salıblar,
4. Az Ġala güllere Ġerg olub Ġatar.
5. Yeğın ki, o cür de Ġarşılanacağ,
6. Çıhacağ yoluna teze «Volğ»lar.
7. Alğış salon-salon, gül Ġucağ-ğucağ,
8. Onundur èfirde bütün dalğalar.
9. Senin bu halına yazığım gelir,
10. Gülüm, me'nasızdır, inan, bu ħiffet.
11. Dürüst Ġazanıbsa, halalı olsun.
12. Ucuz Ġazanıbsa haramdı şöhret.
13. Seni er şöhreti marağlandırır,
14. Düşün, yahşı düşün ne demekdi er.
15. Er eger erdirse, onun gözüne
16. Ne şöhret görüner, ne servet, ne zer.
17. Çoħları bu yoldan bèzdi, usandı.
18. Metin olmalıyığ, her şeýden metin.
19. Çelengi hardansa çalmağ asandı,
20. Çelengi şerefle daşımağ çetin!
21. Gülüm, ayırd èle tikanı gülden.
22. Tariħ eyrileri Ġec-tèz tanıyır.
23. Özüne yalandan şöhret düzelden
24. Ġalgın şöhretini çapıb talayır.
25. İşleyek çalısağ sessiz, ezizim.
26. Ġoy sessizlik özü tufan yaratsın.
27. Gel vurağ boynunu şöhretimizin,

28. Teki amalımız şöhrete çatsın.

29. Gün yoḥ, esrlerdir senet mè'yarı.
30. Gündelik zehmetdir ömrün özülü.
31. Bütün şöhretlerden üstün dayanır
32. Şöhrete bigane kişi dözümü!

33. Yèrinde daḡ kimi dursa senetkar
34. Yükseler gelbinin ucalığına.
35. Esrler, nesiller elinde çeleng
36. Geler ayağına, baş eyer ona!

37. Heyat neye benzer? Aḡ şelaleye!
38. Cemi birce defe bar vèren baḡa.
39. Teles merd yaşayıb gözel ölmeye,
40. Telesme şöhrete dustaḡ olmaḡa!

41. Bend olma zahiri ad-sana, mülke,
42. Dürlü nişanların yaraşığına.
43. Yètmış cahangirin şöhreti deymez
44. Menim gözlerimin şe'r ışığına.

45. Danmıram, yaḥşıdır şöhret çelengi,
46. Oḡurluḡ dèyilse, saḫta dèyilse.
47. Hatta lap e'ladır: kişi şöhreti
48. Ḥalgın şöhretine çevrile bilse.

1984

154. BİR DOSTUN DÈDİKLERİ

1. Men ne Ehşitanam, ne Gızıl Arslan.
2. Ancaḡ sen özünü lap Nizami san
3. Men ayaḡ tozunam, sen başım tacı,
4. Çün benim ḥalgımın söz mè'marısan.
5. Bu sökülen dana ḡurbanam, èy dost!
6. Gızıl gundoḡana ḡurbanam, èy dost!
7. Gözlerin — ömrüme ḡoşa pencere,
8. Seni yaradana ḡurbanam, èy dost!
9. Bir gün Şıḫ düzüne düşdü ḡuzarım.
10. Ğarşımda ebedi ḡülzar bir mezar.
11. Bir zaman Mekkeye, Medineye yoḥ,
12. Yalnız bu mezara tapınacaḡlar.
13. Men sarı ḫezelem, sen yamyaşıl baḡ.
14. Men şeḫ damlasıyam, sen susmaz bulaḡ.
15. Sen bir gün ölsen de daim dirisen,
16. Èy heyat ormanı, èy barlı bulaḡ!
17. Sağımda şairim, solumda gözel.
18. Ğarşımda saf deniz, sahilde çör-çöp.

19. Ay benim adaḫlım, azca yaḫın gel,
20. Şair saçlarının dalḡasından öp!

21. Bir cocuḡ ḡışḡırdı bir aḡ belekde,
22. Ana düşündü ki, ḡol-budaḡ atdı.
23. Ana bilmedi ki, bize vèrdiyi
24. Belke cocuḡ dèyil, bir kainatdı.

25. İndice bu yèrden ḡalḫacaḡam men,
26. Üzüm allanacaḡ sèvinc yaşından.
27. Sağdırsa, öpecem ana gözünden,
28. Ölübse, öpecem mezar daşından.

29. Senin halalındı bu tam, bu ruzu.
30. Çün üreyin şirdi, zahirin ḡuzu.
31. Şair sözleridi getiren dada
32. Bizim süfremizde çöreyi, duzu.

33. Bu mügeddes ana ḡurbanam, èy dost!
34. Üzdüyün rèyhana ḡurbanam, èy dost!
35. Dörd ünsür, bir ana yaratmış seni,
36. Seni yaradana ḡurbanam, èy dost!

1986

155. AYRILIḒ TÜRKÜSÜ

1. Çatdı vida demi, gel vidalaşaḡ.
2. Nèçin doluḫsunmuş bulud kimisen?
3. Hele bu vaḫtacan, özün bilirsən.
4. Hèç seni baḡrıma basmamışam men.
5. O uzun kirpikli, decel ḡülüşlü
6. Ğonur gözlerinden öpdümmü ola?
7. Hele bu vaḫtacan ya men, ya anan
8. Bir cam su atdıḡmı çıḫdıḡn yola?
9. Kürekli, ürekli, ḡollu-bilekli
10. Gencliyini sanki bu gün görürem.
11. Menim ḡururumda bir azca nisgil,
12. Derya sèvincimde damla boyda ḡem.
13. Meger bu vaḫtacan gezdirdimmi hèç
14. Ata ellerimi oḡul boyunda?
15. Çatdı vida demi, gel vidalaşaḡ,
16. Èşḡin daḡlarını apar boynunda.
17. Ananın gözünde iki damla yaḡ,
18. Menimse üzümde güneş tebessüm.
19. Sene bu ışıklı tebessümümü
20. Ermaḡan vèrirem, èy canım, gözüm!
21. Bu gün Bileceri vaḡzalı ḡaynar
22. Atalar-oḡullar vidalaşırlar.

23. Biz de vidalaşag, gucağlaşag gel.
24. Namhuda, berkiyib tunc çiyinlerin.
25. Maşallah, möhkemsen lay divar tekin.

26. Ağzının sarısı yènice gètmiş,
27. Ya hele gètmemiş... göy anan dèsin.
28. Hele anan üçün sen uyğulusan,
29. Bèşik rayiheli, süd gökulusan.

30. Budur gatar boyu insan gatarı.
31. Sèyr èt pencereye dırmaşanları.
32. Bağlama, güldeste, şekil vèren kim,
33. Badamlı, limonad, «od» ötüren kim.

34. Vagonlar èle bil sapda mirvari,
35. Parovoz. Daş kömür. Alışır ocağ.
36. Bir azdan sèyr èle şüa rèsləri,
37. Tekerler altında uğuldayacağ.

38. Bahırsan, gülürsen, el èleyirsen.
39. Gözlerin zillendir düz bize sarı.
40. Men indi bildim ki, parovoz dèyil.
41. Zamanın hökmüdür çeken gatarı.

42. Seni yola salan tekce bizikmi?
43. Gèdirsen fikir vèr, çınarlar galır.
44. Başına döndüyüm Bilecerinin
45. Sèyrek bağlarında alça, nar galır.

46. Utanıb vağzala gelmeyenlerin
47. Vère bilmediyi çiçekler galır.
48. Bir günde üç defe, belke dörd defe
49. Zeng èden nigaran melekler galır.
50. Göyerçinler galır damların üste,
51. Abşeron gökulu külekler galır.

52. Gèdirsen, gülürsen, el èleyirsen,
53. Kim bilir belke de bu saat, bu dem
54. Ğanında mügeddes bir and yetişir,
55. Bu polad rèslerden min defe möhkem.

56. Anamın nigaran gözünden ahan
57. Zer-zer, dener-dener yaşa and olsun,
58. Bütün servetleri daim daşınan
59. Mazutlu torpağa, daşa and olsun!

60. Halamın, bibimin ter töke-töke
61. Yağ ile, süd ile ze'feran ile
62. Yoğurub... çengelle nağısladığı
63. Göğalın mügeddes rayihesile,

64. Kesdiyim ğismetin her tikesine
65. And olsun... Şah babam er Hetaşının
66. Yarımçığ işini tamamlamağı

67. Bizden teleb èden ğanın sesine:
68. Döyüşçü adına layiğ olmasam,
69. Mene haram bilsin hağğını ocağ.
70. Yalnız ellerim yoğ, bu günden benim
71. Ğanım da, bèynim de silahlanacağ!

1985.

156. TÜRKEY BALAMA LAYLA

1. Goyulmursan hele yère... el üstesen,
diz üstesen.
2. Belekde yoğ, bèşikde yoğ, nèçe-neçe
göz üstösen.
3. Anan seni öper-ğucar... Sèvincinden
atan uçar.
4. İki baban, iki nenen sene hayan, sene
ğemhar.
5. Kim dèyir ki, körpe zoğsan... Ya
südemer tumurcuğsan.
6. Bèşiyindir bu planèt, sabah galhıb
uçacağsan.
7. Ğızıl bürcüm, polad galam... Ğırhı teze
çıhmış balam!
8. Hardan bildin düşmen de var,
yumruğunu sıhmış balam!
9. Men ğadanı alaram da, sene ğurban
olaram da.
10. Anan eger yorulursa, özüm layla
çalaram da.
11. Hem ulduzum, hem ayımsan.
Himalayım, Hümayımsan.
12. Adın boyda bir aleme aşğ salan
Türkayımsan .
13. Gül dodağın süd gökulu... kirpiklerin
bal yuğulu.
14. Nevelerden ilk cocuğum... Boy at,
böyü buğum-buğum.
15. Èy sabahdan gelen seda! Oyna, çırpın,
yat, uyu da.
16. Menim arzum göy boydadır, sen hele
bir gönçe boyda.
17. Sen hele bir ter benövşe, èy sabahkı
polad galam,

18. Ğalğ ğanadlar al güneşe... Türkay
balam, Türkay balam
1987.

157. SABAHA UZANAN ĞOLLARIM

1. Sen on üç yaşına dolursan bu ğün,
2. Yène pencerede ğar büküm-büküm.
3. Ğar kimi müğeddes, temizsen, ğülüm,
4. Başımın ğar kimi yağanım benim!
5. Bu ğün ocağ ayı, 25 yanvar.
6. Bayırda ağappağ bir ğözellik var.
7. Senin heyatınsa etirli bahar,
8. Ğardan baş ğaldıran røyhanım benim!
9. Oğul — atasının sesi, nefesi.
10. Ğülzar kainatın bir şuh ğönçesi.
11. Ömrümün ağappağ ğar sehifesi,
12. Hele yazılmamış dastanım benim!
13. Sen ğözümün nuru, ağzımın tamı,
14. Bir ğün gezintide, yadında varmı,
15. Dayandığ, dinledik bir ğülendamı.
16. Soruşdu: kim ola bu canım benim?
17. Oğlummı, ya böyük nevensen, dèdim.
18. Ne ferğ... Tanrıdan ğüvvensen, dèdim.
19. Dünyaya en böyük töhfensen, dèdim,
20. Bağımın ter-teze fıdanım benim,
21. Baban hüğüşünas... mene ğulağ as.
22. Burnumun ucundan geldi-kèçdi yaz.
23. Cinayet heddini aşib daşırken,
24. Canavar adamlar ğuzulaşırken
25. Hağğı ğoruyanlar nèçin bunca az?
26. Düşün, èy vicdanım, ad-sanım benim,
27. Düşüne bilmesen, nõğsanım benim!
28. O kimdir eyninde ğara bir libas?!
29. Ömrün ğül çağında solan servinaz!
30. Marağlan, vağif ol bu hikmetlere:
31. Yasa dönmüş toy var, toy cildinde yas.
32. O senin anandır... yanaş ürekle,
33. Bütün dertlileri tap, bağrına bas.
34. Beşer ğemlerini derk ètmeyenler
35. Yüz yaşa dolsa da, inan, boy atmaz.
36. Boy at, èy gelecek sarvanım benim,
37. Yalnız nevem olma, övladım olma,

38. Melhem ol, derman ol, Loğmanım benim.
39. Dede Füzulinin feryadlarından
40. Yaranmış feryadım, feganım benim!

41. Hele de dünyada hebsşanalar,
42. Hele de ğözleri yaşlı analar,
43. Hele de ne ğeder meftilli hasar,
44. Havası zehrmar, kamèra — mezar...
45. Hele de barmağlığ ardına düşmüş
46. Bileyi zencirli erler, babalar...
47. Hele de ne ğeder mehkemecikler,
48. Hağşünas cildinde hağğı yèyen var.
49. Cesurluğ adlanan èlmi benimse,
50. Çekinme o ğurddan, bu ğurddan oğlum!
51. Sen oğul dèyilsen, maskalanmış
52. Çıhara bilmesen bu yurddan, oğlum!
53. Sen hele südemez, körpe zoğumsan.
54. Körpe zoğ üstünde tumurcuğumsan.
55. Èle ğanadlan ki, èle ucal ki,
56. Deyim, budağım yoğ, meğrur dağımsan.
57. Güneşe sıyrılmış zirvelerinle
58. Doğra semumları, ğasırğaları.
59. İnan, hağğımız yoğ, nefes almağa,
60. Sağlaya bilmesek ğara rüzğarı.
61. At çap, daralmasın mèydanım benim.
62. Boy at, sèyrelmesin ormanım benim.
63. Bütün kõnülleri ilkin duymalı,
64. Bütün feğanlara nõğte goymalı,
65. Feğanım benim!
66. Yalnız ğüclülere teslimdir heyat,
67. Sen daşdan, ğayadan ğüc al, ğüvvet al!
68. Özün tek ucalma, ucalt halğın!
69. Ğaynar vulkanlardan od, heraret al!
70. Dereden hövsele, dağdan ezemet,
71. Sulardan aydınlığ, sèllerden sür'et,
72. İldırımdan cür'et, ğurşaddan ğüdrete,
73. Müdrik babalardan hikmet, leyağet,
74. Ğözel nenelerden hèyir, bereket,
75. İsmetli ğızlardan ismet al, oğlum,
76. Yüksel, sustalması ğanadım, ğolum!
77. Ğartmış daşları yaran bulağ ol!
78. Çopur ğayaları ğıran ırmağ ol!
79. Savalan duruşlu çiyinlerinde
80. Tufanlar yoracağ azmanım benim!
81. Torpağda yatsam da bir ğün derinde

82. Ruhumu duyaram tunc şəhərində.
83. Yaşaram günəşin həndəverində,
84. Çürüməz mezar da bu canım mənim.
85. Gıy vur Azərbaycan üfuglərində.
86. Yətmış səyyarənin bərabərində
87. Gənədi bərkiyənlər lənlərim mənim!

1985.

158. OŞAYIŞ

1. Dənizlər dəyəsen mənə bənzeyir,
2. Mən bunu dərk ətədim bu gəceyarı.
3. Onda ki Həzərin süd dalgaları
4. Gəyalar başına galhar pilledi.
5. Ələ bil ulduzdan, aydan tökülən
6. Dalgalar az gələ ağ şələledir,
7. Təl-təl, saçağ-saçağ, pille-pilledir.
8. Kuleklər dəyəsen mənə bənzeyir.
9. İllah ki, küləyin son payız etri.
10. Açaram laybalay pəncərələri,
11. Çəkərim tufanı ciyərlərimə,
12. Kuleklər — mənimçün ən gözəl nəğmə.
13. Ağaclar dəyəsen mənə bənzeyir,
14. «Səğ ol» gözlemədən vərə bəhrə-bər.
15. Ulduzlar özü də mənə bənzeyir,
16. Dünaya ucadan bəhan ulduzlar.
17. Yaxın gəhumluğu kəşf ətədiyimdən
18. Açığıdır üreyim on bir iğlimə.
19. Ulduzlu, bağçalı, rüzgarlı dünya
20. Mən-min Həzərinlə sarıl könlümə.
21. Açığıdır üreyim on bir iğlimə.

1973.

159. GEDİR-ĞIYMET

1. Ən böyük arzularla aşib-daşan çağım da,
2. Nəfəsimdə dağ etri, ovcumda daş izləri,
3. Az gələ şah zirvəyə yaxınlaşan çağım da
4. Birdən çaldı gələyim bir naşı söhbətini:
5. — Almayıb gıymətini!
6. Gənəmdə hiss ələdim fırtına hiddətini,
7. Bəbəklerim əks ətədi ildırım güdrətini.
8. «Almayıb gıymətini!»
9. Tə'nəyə bəh, sözə bəh.
10. Almayıbsa, ay ahmağ,

11. Bəs niyə sanıram ki, yer də, göy də mənimdir,
12. Dünya vətəndaşıyam, kainat vətənimdir!
13. Nədir gıymət? Dostların ətirami, hörməti,
14. Mən ki, çoxdan duymuşam bu gəyər məhəbbəti.
15. Nədir gıymət? Şairi cədan səvən oğucu,
16. Gərə hədəfə sarı yaydan çıxan oğucu!
17. Nədir gıymət?
18. Sənincün belkə sarı bir mēdal,
19. Sən mənim gıymətimi
20. Üreyimdə çarpışan ordulardan həbər al!
21. Şələlədən güvvətli arzulardan həbər al!
22. Ələ bir çinaram ki, başım yəddinci gətə
23. köküm yerin tekində.
24. Mən yətişə bilməzdim sənə ev güldənində,
25. içibəş nəlbekində.
26. Öz boyumdan böyükdür köküm yerin tekində.
27. Gədrimi, gıymətimi yalnız ariflər anlar,
28. Düzlərimdə gırılır gəsirgələr, tufanlar.
29. Aysbərğəm, sakın ki, yüngül gəmilər teki
30. Bir az dalgın olasan,
31. Toğunub dağ çiyinə darmadağın olasan.
32. Mən ələ bir gülem ki, gışda bələ yaz kimi,
33. Ləçəklerim alovdur, alov — dumanda, çəndə.
34. Bir cənnət vəhəsiyəm cəhənnəmin içində.
35. Pərdələnmə, yayınma! Sərraf gözüdür gözüm,
36. Kim mənə gıymət vərə? Gıymət vərənem özüm!
37. Təkce şairəmmi? Yoh, bir az dərdəm, ağrıyam,
38. Həlgəyim şah damarı, üreyiyəm, bağrıyam.

39. Giymetini, yèrini dürüst bilmek istesen,
40. Uzaqlaşma, yaqın gel. Onu menden iste sen.
41. Sıh bu kişi elini. Anla biryolluğ, geti:
42. Seni min ğasırğadan sağ-salamat çiharar elimin herreti.
43. Belke yas içindesen, anla, èy derdli insan,
44. Sen meni tapa bilsen, bayramını taparsan.
45. Bir söz çaldı ğulağım: «Almayıb giymetini!»
46. Nèce bigane dèdin sen öz ğenaetini.
47. Almayıbsa sèvdiyin bir insan giymetini,
48. Nèçin sèyfe goymusan re'yini, reğbetini?
49. Haçan benim uğrumda çıhdın barrikadaya?
50. Harda, kimin dağıtdın bağğal kesafetini?
51. Hèlil Rza, cahanda merdlerin en metini.
52. Bilir öz giymetini.
53. Ğasırğalar önünde duran Şah dağa benzer,
54. Duruşuyla goruyur yèrle göy vehdetini.

1983.

160. SARSILMAZ, ĞARDAŞIM!

1. Menim bu gün sene yazığım gelir,
2. Gözleri yaşlısan, eziz ğardaşım!
3. Sinenden ıldırım ahlar yükselir,
4. Sene həc bilmirem ne cür yanaşım.
5. Gelim, ne cür silim göz yaşlarını,
6. Ağı gözünden yoğ, ğelbinden ağır.
7. Dumanlı görürem bağışlarını,
8. Dumanlar içinde şimşekler çağır.
9. Birce ğümanım var, tek birce sözüm:
10. Sarsılma! Oğluna Savalan bağır.
11. Bu yèrler, bu göyler, bu cahan bağır
12. Kişinin kişilik tacıdır dözüm.
13. «Sarsı» kelmesinin me'nasına dal,
14. Bu söz ilk defe keşf edenlerin

15. Sarsılmaz ruhundan ğüvvet al, güc al,
16. «Sarsı» tekan demək «zerbe» demektir.
17. Zerbeler altında alçalma, ucal!
18. Yaşamağ — çovğunda sarsılmamağdır.
19. Ğalalar döyüşde dağıla biler.
20. Dağlar zelzeleden mehv ola biler,
21. Kişiler cahanda, həc bir tufanda,
22. Həc bir zelzelede sarsılmaz dağdır!
23. Yaşamağ — çovğunda sarsılmamağdır.
24. «Sarsı» kelmesinin başğa çaları
25. «Titreme» demektir, bir de «tereddüd»
26. Susdur ğüdretille ğasırğaları
27. Ğalsın ğulağında yalnız bu öyüd.
28. Titreyen bir ürek — meler bir ğuzu,
29. Sen ğuzu besleme, şir, aslan böyüt!
30. Senin tutduğun yol èkvator kimi,
31. Ağappağ, çırağban, müğeddes bir yol.
32. Kehkeşan içinde ahan nur kimi
33. Parla, yay şö'leni, sarsılma, merd ol!
34. «Tereddüd sözünün me'nasına dal,
35. «İkileşmekdir».
36. Ne ğeder miskindir ikileşenler.
37. Güneş bir, sema bir, yèr küresi bir!
38. Her kes birce nüşşe, tekrarsız, nadir.
39. Yalnız nadir eller kişi tacını
40. Şairlerin elinden almağa ğadir!
41. Deriden, ğabığdan çağır ki, onlar
42. Dağ boyda bir Şair yèrle sürünsün.
43. Sen èle yaşa ki, çiyinlerinde
44. Ğece ay, gündüzler Güneş görünsün.
45. Èşği böyüklerin derdi de böyük...
46. Derdleri eriden oğul, er gerek.
47. Sene öz ocağın, èvin boyda yoğ,
48. Azərbaycan boyda bir senger gerek!
49. Ümman lengerlenir ğasırğa vağıtı,
50. Kişiler ümmandan derindir bir az.
51. Kişi menliyini, kişi ruhunu
52. Ğasırğalar ile sarsıtmağ olmaz!
53. Üreyine ahan göz yaşını sil,
54. Özünü dağlara arğa, dayağ bil!
55. Nuş èt ıldırımlı ğasırğaları,
56. Eyilme, büdreme, sarsılma, Hèlil!

1984.

161. YORULMAYASAN

1. Sen on doğğuz yaşlı bir deliğanlı,
2. Men elli üç yaşlı ahıl bir kişi.
3. Bes niye ters gelir dünyanın işi,
4. Bes niye sen menden tüz yorulursan?
5. Dörd gündü bağdayıg, elimizde bël,
6. Dörd gündür kürekden, kökülden, üzden
7. Duzlu, yandırıcı ter ahır sël-sël.
8. Bes niye sen menden çoğ tövşüyürsen?
9. Toz gönur sağğala, kirpiye, gâşa.
10. Èle ki, külüngün ilişir daşa,
11. İldırımlar çağır, dilhor olursan.
12. Can balam, ne üçün tüz yorulursan?
13. Bağ artırmağa söz vèrmişik biz.
14. Menim varlığında engin bir deniz,
15. Senin göllerinde yalnız göl gücü.
16. Tenek yarpağına gönən bir cücü,
17. Yağud bël ağzına ilişen tikan,
18. Ğurumuş otların arasındaca
19. Görünür bir anda yoğ olan ilan
20. Sene eser edir her addımbaşı.
21. Hiddetin yandırır gâyanı-daşı.
22. Sene göz göyuram, gözümde digğet.
23. Zehmet senin üçün belke meşegğet.
24. Ancağ benim üçün sèvinc seadet.
25. Bağ temizlenmiş sahesine bağ.
26. Her tenek az gâla yaşıl bir mayak.
27. Senin bu vadine sèvdiyin ancağ
28. Barlı budağlardır.
29. Mense başğayam.
30. Burda men sèvirem tikanları da,
31. Sarı çiçeyine hëyan olduğum,
32. Tumunu yığdığım göy razyaneni,
33. Ğıyıp Ğırmadığım biyanları da.
34. Hëzele bürünüb gezen kirpini,
35. Herden çağıb geden ilanları da.
36. Sèvirem göy otu, Ğızıl hëzeli.
37. Başımın üstünde gönub sütuna,
38. Ana göyerçinin atdığı zili.
39. Sèvirem al güneş boy göstereden
40. Yarpağın ovcunda sönen damlanı,
41. Hövuzdan sıçrayan Ğızıl balığı,
42. Sübhecen nêy çalan circıramanı.

43. Ğuyunun dibinde elleşdiyin vaht
44. Sèvirem divardan süzülen suyun
45. Üstümü, başımı islatmasını,
46. Payızın sonunda tenek kesende
47. Tapdığım salhımın, ya zingirenin
48. Yanıg kişmişini, bal damlasını.
49. Belke buna göre güvvem... seldi, sël.
50. Nefesim denizden, göyden derindi.
51. Men de barlı bağam, o künlüg, o bël
52. Menim köklerimdi, rişelerimdi.
53. — Söyüdün altına döşek atmışam,
54. Gêt, oğlum, — dèyirem — gêt, bir azca yat.
55. Yatırsan dörd saat, belke bësh saat.
56. Mense yatarken de oyağ, narahat.
57. Seni oyatmağa Ğıymıram, oğlum!
58. Bir az ağrısa da küreyim, golum,
59. Ğalğıram... vaht olur tek işleyirem.
60. Dörd ümman, bësh deniz, Ay da, güneş de,
61. İş üste ruhuma hopsun dèyirem.
62. Uyu, canım, gözüm, güvvet yığ teki.
63. Oyanıb Ğalğanda meni mayak san.
64. Èle bir mesleke sen yiyelen ki,
65. Dağı Ğaldırsan da yorulmayasan.

Türkan, 1985.

162. SEN MENİM SESİMİ ÈŞİDİRMİSEN?

1. En yüksek antenani senden ötrü Ğurublar,
2. Gözüne girmek üçün, bèynine girmek üçün.
3. Nefesinin, sesinin kèşiyinde durublar,
4. Toğucu dezzahında seni eyirmek üçün.
5. Köstebek şè'rbaza min defe söz vèrirler,
6. Seni çaşdırmağ üçün, seni azdırmağ üçün.
7. Ganlı göz yaşını yoğ, gül üzünü görürler,
8. Sergilere serirler, seni susdurmağ üçün.
9. Sen bu geder dolaşığ, kirli sesler içinde
10. Èşide bilirmisen benim büllur sesimi?

11. Sesim yarana melhem, — ilig bahar nesimi,
12. Dinleye bilirmisen benim cesur sesimi?
13. Memleketim,, eziz, anam, Tebrizim benim,
14. Tükü tükden seçmeye vahtın, macalın hanı?
15. Ayıra bilmirsən, güçlü, güçsüz Vetenim,
16. Min tikanın içinden birce zərif rəyhani?
17. Hansı sesde göz yaşı, ürek gani coşursa,
18. Bil, benim sesimdir o, həc özüm olmasam da.
19. Gulağında seslenen <<Yetim səgah>>, ya <<Şur>>sa,
20. Zengulesi, halları nəfəs alır misramda.
21. Harda zəlzələ gəpsə, harda çılsa ildırım,
22. Harda gəsirgə coşsa, diggət kesil, amandır!
23. O menəm, zülmətləri kəsirəm şırım-şırım,
24. Hiddətim hər tufandan daha güclü tufandır.
25. Zərli piyalələrdə göz yaşını içirlər,
26. Gör nəcə salmış tora sən səs tilsimi.
27. Ömrüm, günüm!
28. Bu gəder soyuğ səs içində
29. Əşidə bilirmisen benim gəynər səsini?

1986.

163. HOS MEĞAM

1. İndi nə acam nə toh.
2. Nə soyuğdur, nə isti.
3. Nə kor gəsirgə var ki, pəncərəmi titredə.
4. Nə gəşədə zurna... toy — diggətimi cəlb edə.
5. Fikrimin asımanı şüalarla darandır.
6. Bəlecə hoş meğamda mənim şə'rim yaranır.
7. Dəyirlər kainat da bizi bəh bu cür tanış
8. Hoş meğamda yaranmış.

9. Bu mö'cüzə planət meğər həmişə varmı?
10. Ələ o da şə'rim tək hoş meğamda yaranmış.
11. Yəgin ki, hoş meğamda sökülmüş fikrinde dan,
12. Məhəmməd pəyğambərə vəhy gəlmiş səmadan.
13. Ağsaçlı Əynştəyn — aylar, illər yorğununu
14. Hoş meğamda kəşf edib ən gərəkli gənanunu.
15. Hoş meğamlar cürbəcür... növ-növ imkan yaranır.
16. Bəlkə nəheng dənizlər fırtınadan yaranır.
17. Dağlar bəlkə yaranır vulkanların gücündən,
18. İngiləblər tərəyir insanların gücündən.
19. Güllüstanlar yetişir ilk baharın ovcunda,
20. Yarı canım bir gizin kirpiyinin ucunda.
21. Gəcə-gündüz, vaht-bivaht çalışıb aram-aram,
22. Gəlem külüngüm ilə sal gəyanı çapıram.
23. Mən yüz ləhzə içindən bircesini çapıram.
24. Yaşamağ meğamını, yaratmağ meğamını
25. Ayrı həc bir yerdə yoh, Türkanımda tapıram.

1988.

164. ÖZBEK DİLİ

Görkəmli özbək alimi İbrahim Hassul üçün

1. Hansı gündə ənib gəldin səmalardan, özbək dili?
2. Gənə əldin ən müğəddəs sədalardan, özbək dili!
3. Arahçını gəlinlərin dinlədinmi laylasını,
4. Sən yarandın o ilahı nidalardan, özbək dili!

5. Èraların alt ğatında lay-lay ğızıl
külçemizsen,
6. Söyle, ne cür çıhdın üze?
7. Himalayla, Tyan-Şanla yaşd olan, èy
mö'cüze,
8. Söyle, ne cür çıhdın üze?
9. Hansı ayda, hansı günde silkelendi
bizim cahan?
10. Èlbrus, Alp, Pamir dağı erzi yarıb çıhdı
haçan?
11. Men düşündüm, açar tapdım fikirlerin
ilgeyine:
12. Özbek dili ğaldırmışdır bu dağları öz
çiynine!
13. Addımladım gah yahında, gah uzağda:
14. Kayrakğumda, Ğapçığayda,
Ğolbulağda...
15. Torpağdaki fil sümüyü izin senin,
özbek dili!
16. Kehkeşanlar erze bağan gözün senin,
özbek dili!
17. Ğalınlığı nèçe arşın buzlağları
eritmisen,
18. Ğılıncları susdurmusan, nizeleri
kiritmisen.
19. Tendirlerin şirmayınan eppeyinin
istisini
20. Ğanımıza yèritmisen, özbek dili!
21. Addımladım Zerefşanda, Yèddisuyun
arhasında.
22. Kaşğaderya, Çuv, Sarısuv yahasında.
23. Bir vaht ğızıl ğayaları aparardı
dalğasında,
24. Nèçin bèle azalıb su?
25. Çaylar belke sene vèrdi öz gücünü,
özbek dili!
26. İldırımlar zülmet kesen ülgücünmü,
özbek dili!
27. Bizim ğoca planètten sen ğedimsen.
28. Dilim, Tanrım, me'bedimsen,
29. Dil üreyi, ürek dili — özbek dili!
30. Ğètdim, gördüm Tekedaşı, Dèşikdaşı.
31. Gördüm büllur ğesrlerin nağışisan, zer
nağışı.
32. Cövherini senden aldı nèçe yağut, nèçe
kaşı.
33. Èy iki min bèş yüz illik Semergendin
özül daşı!
34. Dinle, mene neler dèyir canımdaki
şelale ğan:
35. Ğızıl ğala, Canbaz ğala, Kiçik tepe,
Sarı kurgan.
36. Daşkend, Bozsu, Göyçe, Şorgöl, Bori
ğazğan,
37. Tenir ğazğan...
38. Varlığıma ğüvvet gelir adlardaki
doğmalığıdan.
39. Kim dèyer ki, èle yalnız çay adısan, göl
adısan?
40. Menim ğartal üreyimin demir kesen
ğanadısan.
41. Ğart, ğranit ğayalardan çıkan su tek
durulmusan.
42. Cèyhun olub, Sèyhun olub bu torpağa
vurulmusan.
43. Yusif, Lütfi şe'r yazdı ipek lelek sağ
elinde.
44. Babir seni unutmadı uzağ Ğanğın
sahilinde.
45. Hèyhat, bu gün unudan var... nèçe
dèyim o nadanlar
46. Yèyib senin çöreyini ğırıldadır yad
dilinde!
47. Sedleri sen yahacağsan, yıhacağsan,
özbek dili.
48. Çovğunlardan sağ çılmısan,
çıhacağsan, özbek dili!
49. Ötecek öz türküsünü ağız-ağız özbek
dili,
50. Yarağımız, bayrağımız, varlığımız
özbek dili!

1986.

165. GÜRCÜLERE ÈŞĞ OLSUN!

İlyə Çavçavadze bayramına hediyyem

1. Ğara deniz ğabarar, Ğara deniz çekiler.
2. Ğayalara bir anlıĝ aĝ sap ile tikiler,
3. Sonra yène söküler
4. İster aĝ yèller essin, ister tufan gurlasın,
5. Dalĝaları bir ğeder
6. Dalĝaları bir ğeler.
7. Dalĝaların vehdeti bizim üçün meşĝ olsun,
8. Deniz kimi monolit gürcülere eşĝ olsun!
9. Vurulmuşam bu ğalĝın köhne, teze şè'rine.
10. Rustavèli şè'rine Lèonidze şè'rine.
11. Misraların heresi — herbi Gürcüstan yolu,
12. Bu yolla ğururla ğèt, dal sabahın seyrine.
13. Bir şè'r oĝu, könlünde min illik ateş ğalsın.
14. Şè'ri kimi cesur, merd gürcülere eşĝ olsun.
15. Onlar gürcü dilinin èle yaranışından
16. Nefesi tek saĝlayar ciyer çırpınışında.
17. Gürcü ruhu yaşayır Tiflisin her daşında.
18. Gürcü ruhu çelengdir gürcülerin başında.
19. Mehebbeti, nifreti güclülere eşĝ olsun.
20. Lap başını vèrse de, ruhunu teslim ètmez
21. Gürcülere eşĝ olsun!
22. On üç yaşında gördüm ilk defe Gürcüstanı,
23. Etri bu Kainata sığmayan gülüstanı.
24. Portaĝallı baĝları neĝme, bahar dastanı,
25. Tek portaĝalmı vèrir bu millet, ulus... tanı:
26. Ğeyret, cür'et göyerdil her tarlası, bostanı,
27. Dünya Kazbèk daĝını hèykel goyubdur ona,
28. Ve çiçeklerle yazıb: — Gürcülere eşĝ olsun!
29. Alışdı Mingçeçevir, güneş oldum Kürde men.

30. Nur saçdım Samĝoride, Tiflisde, Ğoride men.
31. Su ışığı nedir ki?
32. Üreyimin, gözümün
33. İşıĝını vèrerem ğeyretliye, merde men.
34. Daşkesenin demiri bir mö'cüze, bir ovsun —
35. Ğoy ğızıl insanlara benim beĝışım olsun.
36. Èrmenistan, Gürcüstan, Daĝistan... yada ğenim.
37. Merd, ayıĝ ğonşularla dövrenib Vetenim.
38. Dile gelen, gelmeyen söz var baĝrımda benim.
39. Bütün èhkamçıların nefesini keserek
40. Birce cümle dèyirem, güneş kimi birce, tek:
41. Küre, Kürşünaslara, Kürçülere eşĝ olsun.
42. Ğandaşım, sengerdaşım gürcülere eşĝ olsun!

1987.

166. POEZİYAM

1. Mikrofonun önünde,
2. Açık göyler altında,
3. Vaĝif türbesinin ĝarşısındaca
4. Oĝudum en gerekli, cesur, büllur şè'rimi
5. Çiynimde sıldırımlar, sal ğayalar vüĝarı,
6. Ğanımda Daşaltı çayının aĝarı,
7. Ayaĝlarım bir azca buludlardan yuĝarı,
8. Boynu ğızıl laleli,
9. Güldeste yavrulara baĝa-baĝa oĝudum.
10. Bulaĝ oldum, min ğelbe aĝa-aĝa oĝudum.
11. Çıhışım biter-bitmez bir gülnefes yürüdü,
12. Bir cüt el meni sanki gülüstana bürüdü.
13. Sonra erler geldiler, heresi bir ğaya, daĝ.
14. Biri dèdi: — Vèr şè'rin suretini çıhardaĝ.
15. Biri dèdi: — Eziz dost, son 67 ilde
16. Hele bèle-bir celal görmemişdi Ğarabaĝ.

17. Bizim yerli gezetin redaktörüyam, verin
18. Şe'ri çap edek, yayağ.

19. — Yoh! — dedi bir ucaboy —
görhuludur o şe'rin,

20. Hele vermeyin çapa!

21. Hèyif, görmedin özün...

22. Sen o şe'ri dedikce saralanlar var idi.

23. Boğulub... kömür kimi ğaralanlar var
idi.

24. Ğızarıb ter tökenler, sıhılanlar da vardı.

25. İçeriden sarsılıb yıhılanlar da vardı.

26. Bir ağbırçek yanaşdı: — Ay benim şair
oğlum,

27. Candan tikan çıharan diline ğurban
olum!

28. Bacarsaydım men sene gülüstanlar
vèrerdim,

29. Bu birce gönçeni al!

30. Poèziyam! Men o gün inandım ki,
nadirsən

31. Bütün ağciyerleri, miskinleri, cırları

32. Saraltmağa ğadirsən.

33. Sen belke de Topħana ormanında
uyuyan

34. Şirsən, ħallı bebirsən.

35. Poèziyam Ğılıncsan.

36. Ölüm-dirim çağında ğebzeni sıhar eller.

37. Senden cür'et, metanet alır vuruşan
erler.

38. Merdlerin süfresine goyduğum duz-
çöreksən.

39. Teksen, gerekli şe'rim,

40. Menim ürekli şe'rim!

41. Sendirleyen, büdreyen milletimi ayağa

42. Ğaldıran bir ğüvvet ol!

43. Men azca mülayimem, sen amansız
cür'et ol!

44. Ne yahşı ki, sen menden

45. Bir az önde uçursan, apar meni ardınca.

46. Men bir azca aşığı, sen menden
yüksek, uca.

47. Apar meni ardınca!

48. Men be'zen güzeşt eden, sen güzeşsiz
cengaver.

49. Üfüğlere ğanad ger.

50. Çağır Koroğluları Ğıratın sesi kimi,

51. Yüksel, her yandan görün

52. Şuşanın ovcundakı Vağif türbesi kimi!

1987.

167. EZEMETLİ ŞAHMATÇI

1. Bu te'rifi eşitdim

2. O hoşbehtin dilinden,

3. Ömrünün en behtiyar

4. En ferehli anında.

5. Önünde adlı-sanlı

6. Nèçe-nèçe şahmatçı,

7. Ğanında zefer nebzi,

8. Başında hüner tacı.

9. 22 yaşında

10. Telebe Kasparovun

11. Üz-gözünde parlayan

12. İlahı bir şö'ledi:

13. - Açdı benim ğarşımda

14. Şahmat kainatını

15. Ezemetli şahmatçı

16. Karpov! — Bèle söyledi.

17. Saçlar geceden ğara,

18. Üzü ağappağ seher,

19. Ğeniş çiyinlerini

20. Ğucub defne çelengi.

21. Gülümseyen yarpağlar

22. Gör ne ğeder teze-ter,

23. Sanki bèyninden güneş,

24. Bağrından su içibler.

25. Hefteler, aylar boyu

26. Davam ètmişdi yarış,

27. 64 ħaneli

28. Şahmat tahtası — mèydan.

29. Bu mèydanda üz-üze

30. Zeka, hüner, ahtarış,

31. Toğğuşan iki ğüdrete,

32. İki senger, iki can.

33. Gah ağlarla oynadı,

34. Reğib gah ğaralarla,

35. İstè'dad ildırımı

36. Ğara buludu yardı.

37. Başa vurdu yarışı

38. Vüğarla, iğtidarla,

39. Bu gün onun başında ğeyret çelengi
vardı.

40. Üstüne güller yağır, ekran çekir şeklini,

41. Seadet dalğaları tunc köksünü döyürdü

42. Osa yada salarağ al güneşli Bakımı,

43. Moskvada özün yoh, reğibini öyürdü.
44. Zirveye can atanlar növbənöv, türlü — türlü.
45. Èlesi var, galhır ki, gey hamı onu görsün.
46. Başğadır, bambaşğadır dâhilerin şekerı:
47. Dahi dağa galhır ki, ordan hamını görsün!

Türkan, 1986.

168. MENDEN BAŞLANIR VETEN

1. Dèdim göcalmışam, idmanı atdım,
2. Bir müddet seherler doyunca yatdım.
3. Kèçdi bès gün, on bès gün.
4. Gördüm damarlarımda sanki düğüm var, düğüm.
5. Sağ dizim söze bahmır,
6. Süstem bir azca, lengem.
7. Èle bil, ki gefesde
8. Pişikleşen pelengem.
9. Galhdım yatağımdan dan üzü: — Olmaz!
10. Polad kemerimi gırşadım — Olmaz!
11. Hansı şelalese sanki dağdan yoh,
12. Çiynimden atılıb hay saldı: — Olmaz!
13. İpleri dolaşığ köhne kètleri
14. Açdım, bağladım.
15. Ohundan yapışıb erzi sahladım,
16. Sivişib ovcumdan hayğırdı: — Olmaz!
17. Bir vaht Tyan-Şandan Alpa, Karpata
18. İldırım şaheli bir kemend atan,
19. Ne'resi èradan-èraya çatan
20. Cesur dedelerin oğlusın: — Olmaz!
21. Her insan varlığında
22. Uyuyur iki hislet.
23. Göz-gözedir èle bil
24. Görhağlığla cesaret.
25. Acizlikle deyanet.
26. Hesislikle şehavet.
27. Tereddüdle getiyyet.
28. Galh ayağa, özünü keşf èt bir de tezedem.
29. El çeke bilmezsen mübarizeden.
30. Atılar üstüne bir gırpımdaca
31. Boynunda galstuk gezdiren ef'i.
32. Süstlük — heyatın kefi.
33. Odur, yanır dan yeri...
34. Addımla güneşle ten.
35. Torpağdan başlanmır, yoh,
36. Kişi ganındaki geyret selinden,
37. Senden başlanır Veten.
38. Menden başlanır Veten!

1983.

169. GÖZEL YAŞAMAĞDAN EL ÇEKMEK OLMAZ

1. Balınc evezine yer küresini
2. Başımın altına geyub yatıram.
3. Meger yatırammı?
4. Bèynim cehennem,
5. Yèddinci giteyem — Od gitesiyem.
6. Fikrim gırıg-gırıg, söz tike-tike,
7. Üreyim üsyankar bir müstemleke.
8. Yaşşı ki, çarpayım demirden imiş,
9. Tahtadan olsaydı yanardı belke.
10. Gelecek bir azdan üzü ağ seher,
11. Galhacağ ayağa ne geder beşer.
12. Her kes bir gapını açacağ yeğin:
13. Kimi ümid gapısını,
14. Kimi nicat gapısını,
15. Kimi heyat gapısını.
16. Bes sen? Canım, gözüm, nèyleyeceksen?
17. Sen açmağ isteyen gapılar bağı.
18. Gezsen de her yanı eli çırağı,
19. Hamısı gıfıllı, gadağı, bağı.
20. Tohunma, yandırır barmağlarını,
21. Galhar gürze başı, çekilse adın.
22. Gözel yaşamağın son ucu buymuş,
23. Gör nèce gapını özün gapadın.
24. Gapılar dalında hürümçek toru,
25. Tağsırkar gapımı? Düşün bir geder.
26. En uca gesr de düşer gözünden
27. Deyende desteye natemiz eller.
28. Gapılar dalında bumbuz ürekler,
29. Yüz-yüz çinleyenler, des-des sayanlar.
30. Kekliyi ovlayan kerkesden bèter
31. Kirli cayanağını ganla yuyanlar.
32. Cesur yaşamağı amalmı seçdin?
33. Bildinmi ne geder cefası varmış!
34. Cesur yaşayanın üzüne be'zen
35. Gapılar yer-yerden gıfıllanarmış.
36. Belke vaysınırsan? Pèşmansan belke?
37. Belke yıhır seni götürdüyn yük?
38. ...Biri kor ejdaha hazine üste,
39. Biri yolumuzda içiboş kötük.

40. Birinin ağzına sümük vèrilib,
41. Ahtarır en yağlı teze bir sümük,
42. Yèpyèke gazandan etli bir sümük!

43. Ğapılar dalında gör nèçe sümsük,
44. Çoğu öz nefsenden biheber, Ğafil.
45. Şöhret sümüyünü sümüren sefil.
46. Servet sümüyünü gemiren sefil.

47. Her şeyi anlasan, duysan da yeğin,
48. Ğèyzini sahlaya bilmeyeceksen.
49. Hansı Ğapınısa, pencerenise
50. Ğanlı yumruğunla, tunc tepiyinle
51. Ğırıp darmadağın èleyeceksen!

52. Duzlu pomidora, turş badımcana
53. Yèrikler hamile Ğadınlar be'zen.
54. Sen bir az başğasan: daş Ğapıları
55. Dağıdan döyüşe yèrikleyirsen!

56. Ne Ğem, ümidlerin çoğ da kem dèyil,
57. Bağma ki, yatağda tenhasan, teksen.
58. Ayağa Ğalğanda milyonlaşağ —
59. Ğalğınla, beşerle birleşeceksen!

60. Dan yèri uzağda yol gelir hele,
61. Senin bèynin — ateş, iraden almaz.
62. Üzüne yüz Ğapı Ğapansa bèle,
63. Gözel yaşamağdan el çekmek olmaz!
64. Cesur yaşamağdan el çekmek olmaz!

1984.

170. DÖZÜMLÜ OL, DELİ KÖNLÜM!

1. Sebrli ol, dedi könlüm,
2. Sen bircesen, bir denesen.
3. Ğèzel üste, saman üste
4. Ğızıl Ğülse, dürdanesen.

5. Sebrli ol, deli könlüm,
6. Ne derde, ne Ğeme bat sen.
7. Bu hay — küyler aleminde
8. Sen bir şirin muğamatsan.

9. Sebrli ol, deli könlüm,
10. Cehennemden keçir yolun.
11. Uçurumdur sağın, solun,
12. Sustalması çelik golun.

13. Ğestelenmek sene yasağ,
14. Hağğın yoğdur, Ğocalasan.
15. Yar — yoldaşdan kar aşmasa,
16. Öz Ğelbinden Ğüc alasan.

17. Sen demirleş, sen poladlaş,
18. Meger ömrümüz ikidir?
19. Èle birce ömür içre
20. Yağşılar da seninkidir,
21. Yamanlar da seninkidir.

22. Cesur yaşa, deli könlüm,
23. Baş eyne merde, namerde.
24. Her kim cesur yaşayırsa,
25. Èle odur behteve de.

Türkan, 16 avğust 1984.

171. HÈÇ OLMASA BİRCE NEFER...

1. Sen hem nadan, hem arif...
2. Menim hağğım yoğ buna.
3. Sen hem Ğüclü, hem zeif...
4. Menim hağğım yoğ buna.
5. Merd de sen, namerd de sen,
6. Menim hağğım yoğ buna.
7. Be'zen kèmfürset de sen,
8. Menim hağğım yoğ buna!
9. İsteyen çoğ, Ğeden çoğ,
10. Amma Mecnun, Lèyli yoğ.
11. Bu Ğeder kem içinde
12. Hèç olmasa birce merd dè, yumruğ sığmasınmı?

13. Yüz nakişi içinden
14. Hèç olmasa tohumluğ bir kişi çılmassınmı?

15. Sen bir azca zavallı,
16. Menim hağğım yoğ buna.
17. Sen nişanlı, mèdallı,
18. Menim hağğım yoğ buna.

19. Men arat şum içinde sağlam sarıbuğdayam,
20. Köhne deyirmada sen çoğdan dönmüsen una.
21. Senin başın kèçibdir özgeler goļuğuna,
22. Menim hağğım yoğ buna.

23. Dünyada hèç bir kesin Ğücü çatmayan Ğücem.
24. Hèç bir hıltı olmayan büllur derdem, sèvincem.

25. Derdler, Ğemler üstünde pak-pakize meş'elem,

26. Ulduzlara nur vèirir gèce zülmetde şö'lem.
27. Yadındamı, çağırdım, bayramına gelmedin.
28. Görüldünmü kölgə düşə şöhrətinə, şanına?
29. Sol döşündə parlayan seadet nişanına?
30. Gelseydin, ucalardın.
31. İndi gözlerinde çən, meni görsən, dönürsən.
32. Sol sekiye keçirsen, ya sağda gizlənirsən.
33. Seni dağ bilirdilər, gıyuda hirslenirsen
34. Hele ki, ölməmişən, menden örnek götür sen.
35. Yohsa duman içində eriyersən, itersən.
36. Özün kem, övladın kem, öyret barı nevenə:
37. Çağdaş Azərbaycanda Həlil Rza ömrü var —
38. Nèçe nesne numune!

Türkan, cüme, 4 iyul 1986

172. AZERBAIJAN

«Azerbaycan, benim tacım, tahtım, oy,
Oyanmaz mı kor olası bahtım, oy!»
Almas Yıldırım

1. Bu b y ti    tdim Refiğ Zekadan,
2. Gözümden sıçradı ya  damla-damla,
3. Fikrimde canlandı bir ulu insan,
4. Ba  eydim önünde bir   tiramla.
5. Azərbaycan, benim tacım, ta tım, oy,
6. Oyanmazmı kor olası ba tım, oy!
7. O  anlı illerin  an çanağından,
8. S yrılıb gurtuldu Almas Yıldırım,
9. Gurtuldu  l m n mancana ından,
10. Sanki bir gurd oldu Almas Yıldırım.
11. Ağrısı ovundu A rıda ında,
12.  artal oyla ında,  ir yatağında.
13. Gözünde parladı ulduzlu sanca ,
14. Aylandı gözünde türlü muradı,
15. O, Ana Vetende yaşadı, anca 
16. Yavru veten d ye be'zen ağladı.
17. Azərbaycan, benim tacım, ta tım, oy,
18. Oyanmazmı kor olası ba tım, oy.

19. Azərbaycan, can vərmişik adına,
20. Canımızdır adındaki can senin,
21. Soyuq gəlbler yana bilmez oduna,
22. Namus senin, şeref senin, şan senin.
23. Azərbaycan, mənim tacım, tahtım, oy,
24. Oyanmazmı kor olası bəhtim, oy!

1988.

173. TÜRKAN-İLHAM ĞAYNAĞIM

1. Hara gêtsem, harda olsam... can ataram
Türkanıma,
2. Rayihesi, bal havası ğana kêtçen
mekanıma
3. Avtobusdan dűşer-dűşmez yürüyeyem
cocuĝ kimi.
4. Uzağaram ğerbe, řerĝe ellerimi.
5. Ğucaĝlaram ğızıl-ĝızıl tepelerde
6. Toy ğözleyen öz adağlı ğüllerimi.

1987.

174. MELHEM

1. Gündüzler aldığım yaralarımı
2. Geceler göyürüm bir azca melhem.
3. Gah h artut şiresi, gah zeytun yağı,
4. Gah badam südüyle serinlenirem.
5. H   ne tapmayanda, adice ayran,
6. Ya da g ti   z  olur melhemim.
7. Melhem g yulanda bir az dincelir
8. G n iri g yneyen ellerim benim.
9. Bir-bir    ard ram tikanları men
10. Aya  barmağımdan, el barmağımdan.
11. Yaram   -  z ne sağalıb g dir
12. Dursa ba  m  ste sevgili canan,
13. Aya  elden g dir, el dilden d   r,
14. Emek cebhesinde üzülür de can.
15. Birce g yretimin  ah damarıdır
16. H   vaht sarsılmayan, yaralanmayan.
17. — Burda i  g r r k di le, dırnağla,
18. Menim d rna lar m kişi ol, kişi!
19. Metanet gücüne, g yret gücüne
20. Yar b k  meliyik bu keşmekeşi!
21. Men b le d yerken... bileklerime
22. Y ni g vv t gelir, y ni g c gelir.

23. Yanıb sızım-sızım sızlayanlarım
24. Bir az serinleyir, bir az dincelir.

25. El-ayağ yarası sağalıb gèder,
26. Tapsam melhemini bir Loğman kimi.
27. Bes bu incidilmiş cocuğ könlüme
28. Dèyin tapıb geyum hansı melhemi?

1985.

175. PEHRİZ

1. Şam vahtı gelib çatıb.
2. Bir kanara geyuram bèli, baltanı, lingi.
3. Ağ bir süfre açırım büllur dan yèri teki.
4. Balaca gazañcada bir az kök
ğaynadıram
5. İstilenir, geynayır, buğlanır aram-aram
6. Dadlı olur teze kök,
7. İllah ki, hezan fesli özün ekmiş olasan,
8. Arat şuma su açıb nazın çekmiş olasan,
9. Sonra da bu yazağzı elinde bèl gelesen,
10. Bir azca eyilesen.
11. Ğazasan, çıhardasan,
12. Yaşılca zoğlarından teze ğarı silesen.
13. Bu üzü ağ süfreni şah süfresi bilesen.
14. Teze çay demleyirem balaca
çaydandaca,
15. Yanında encir ğağı, bir az da zincirferc.
16. Firengiz hazırlayıb, alğış mahir ellere,
17. Yayda şèhli budağdan nèce vahtında
dermiş,
18. Tikan üstüne sermiş.
19. Hele şah balı kimi
20. Encir mürebbesini nèce güzel bişirmiş.
21. Aldadıram nefsimi mürebbeyle, kök ile.
22. Seher yèrden ğalhıram yüngül, güdretli,
gıvrağ.
23. Yène elimde külüng, ğarşımda bir ğara
dağ.

176. ĞAPANMASIN ĞAPILAR

1. Ekinçinin bağbanın en büyük silahı —
bèl.

2. Bağban üçün sen bèli èle bèl sütunu bil!
3. Desteyi yüngül, şumal... boyda
menden azca kem.
4. Zoğal tepkeci möhkem.
5. Torpağ goğusu vèrir bedrli ayparası.
6. Nar dibini ğazanda bu gün eyildi ağzı.
7. Döydüm, düzeldi ağzı.
8. Üreyimde bir sızı,
9. Dèdim: — Helil, bèl senin çörek
ağacındı, bil.
10. Bir az èhtiyatlı ol, her halda kotan
dèyil,
11. Sen, iş üste gızırsan be'zen pehlevan
kimi,
12. Şumlamağ isteyirsen sanki bütün
alemi!
13. Yère tohum atırsan,
14. Soyuğ şuma istice alın teri ğatırsan.
15. Be'zen ilham üstünde unudursan
özünü,
16. Dağ altına vèirsen küreyini, dizini.
17. Biz azca yavaş, Helil!
18. Elindeki bèldi... bil, maşın, traktor
dèyil
19. Ohuyub bu şè'rimi refiğem gülümsedi:
20. Tamam başğa söz dèdi:
21. — Bèl ğırılса belke de bir ayrısı tapılar,
22. İlhamını cilovla... ğapanmasın ğapılar.

177. EBEDİ GENCLİK

1. Èle ki, bir balaca nasaz, ya kèfsiz
oldum
2. Derhal uçub Türkana, bèlden yapışıram
men.
3. Bèlden, ya da külüngden.
4. İki başlı külüngün bir ucu iti, sivri.
5. Bir ucu da ıldırım.
6. Vursam Şimal gütbüne,
7. Yètmiş arşın buz layı ten ortadan
çatdayar.
8. Buz dağının altından belke de güneş
doğar.

9. Çalışıram aramla,
10. Yığıb otu, alağı,
11. Genceşdirirem bağı.
12. Öz nefesim bilirem arıtdığım torpağı.
13. Yağladığım eskiye бүkdüyüm gayçı ile,
14. Ya mişarla
15. Kesirem gurumuş bir budağı.
16. Genceşdirirem bağı.
17. İşin gızgın deminde seher, ya ahşam çağı
18. Birden hiss edirem ki, Antey kimi güclüyem.
19. Diabèden, zökemden galmayıb zerrece iz.
20. Çiynim — dağ, ғанım — deniz.
21. Guşlar öz ceh-cehini.
22. Çemen büllur şəhini, çöllər bahar məhini
23. Mene vərmiş sen dème.
24. Köksüm lepedöyənmiş,
25. Həzər ғasırғaları
26. Bütün bakirliyle köçüb ciyerlerime.
27. Bahar səvgili bir gız, dayanıb ғarşımdaca.
28. Bahar menden ne umar: saçlarım da gül aça,
29. Uzaqlarda oğuyur... yaһın gəlsin şanabub.
30. Min illər arғasında Atilla dinlediyi
31. Səsi ғанıma hopub.
32. Çalışırığ el-ele iki ғardaş sayağı.
33. Bağ meni genceşdirir, benim nefesim bağı,
34. Nədir ehdim, ermanım?
35. Bütün kasafetləri dağıdım daғım-daғım
36. Şumlayım şırım-şırım.
37. Külüngüm iti, sivri. Bir ucu da ıldırım.

1987.

178. BAĞ SALMAĞ ÖZÜ DE İNCESNETDİR.

1. Beli, bağ salmağ da incesenetdir.
2. Her pöhre, her gönçe canlı senedir
3. Gösterir bağbanın kim olduğunu.
4. Ya kamil, yaһud da kem olduğunu.

5. Bağ salmağ çetindir... illah onda ki,
6. Sen həsrət ғalasan dolu arhlara.
7. Torpağın durnagöz çeşmelerini
8. Çekib aparalar lap uzaqlara.

9. Sen birce fidanı nəçe tufanın
10. Pəncəsi altından keçirməlisən.
11. Son şəhi udubsa yay cəhənnəmi,
12. Sıhıb üreyini içirməlisən!

13. Bağ salmağ çetindir... illah onda ki,
14. Sen bəl vurmağ üçün çılanda düze,
15. Gədəmin tuşunda uyumuş ola
16. Boyana dibində bir goca gürze.

17. — El çek! Ǧorğuludur! Söyləyən olsa,
18. Ǧorğaq öyüdüne түpürməlisən.
19. Bütün eğrebləri, түfeyliləri
20. Pakizə torpağdan süpürməlisən.

21. Beli, bağ salmağ da incesenetdir.
22. Əşğ umur, yər ancağ kübrə istəmir.
23. Serkerde bağbanın, alim bağbanın
24. Eli ipek gerek, yumruğu demir.

1987.

179. ÇÖKEKDE VE YÜKSEKDE

1. Çökeklerde bitenlər nəce çiçəkleyib gör,
2. Ağı yəri daldadır.
3. Ǧasırğanı, sazağı, ғara yeli aldadır.
4. Yüksekde bitenlərin görünmür tumurcuğu.
5. Birinci ғarşılayır çünki ғarı, soyuğu.
6. Yatır gözü yumulu... həberi yoһ ki, orda
7. Təndəş və ғardaşları çiçəkleyir çuһurda.
8. Dolaşıram çölləri, köksümde heyecanım.
9. Gəcikse də baharın, ucalıqdan ənme sen,
10. Ənme, Azərbaycanım!

1987.

180. ÖRNEK

1. Zeng ètdi Firengiz:
2. — Cüt gelirik biz!
3. Ğarşıla!
4. Varlığım coşğun bir deniz.
5. Dèmek, bağa gelir birinci defe
6. Eziz gelinimiz, ilk gelinimiz.
7. Ğanadım eskikdi birce uçmağa,
8. Alem nezerimde bir deste nergiz.
9. Ğalğıb el gezdirdim künce, bucağa,
10. Èv-èşik gül kimi... her şey ter-temiz.
11. Yudum, pak èledim mermer hovuzu,
12. Gurladı müherrik... teze su vurdum.
13. Üreyim az ğala çemende ğuzu,
14. Açan çiçeklerle yan-yana durdum.
15. Gizletdim sürtölmüş sürütmeleri,
16. Köhne köynekləri ipden götürdüm.
17. Laybalay açınca pencereleri,
18. Güneşi evimin içinde gördüm.
19. Dèdiler: — Ay Hèlil, nèçin coşmusan?
20. Dèdim: — Coşmağımın meğzi, vechi var.
21. Örneym, bu başdan bilsin gelinim,
22. Ezizleri nèce ğarşılayarlar!

Türkan, 2 sèntyabr 1986

181. DÖRDLÜKLER

1. Ömründe birce yol sen de kişi ol,
2. Ezrayıl! Hèyri yoğ, ğebre ğoy şeri:
3. Gel, vahtında ğopar boş stolundan
4. Mòhürlü, hòkmlü cenazeleri.
5. Dolu üreyini boş adamlara
6. Açma! Öz yolunu bağlamağ asan.
7. Ğılınca dönderib dişini be'zen
8. Dilini kesmeyi bacarmalısan.
9. Hağgın yoğ herifi duyug salmağa,
10. Hazırlaş zirèhlen, berki polad tek.
11. Düşmenin bağrını parçalamağa
12. Ğurd üreyi yemiş bir oğul gerek.
13. Kimleri dünyada kamil sanırsan?
14. Kimin ki, dahili tarazlığı var.
15. Vulkanda yıhılmaz dağlara benzer
16. Rütbeden ènse de sarsılmayanlar.

17. Macal tapan kimi lekeleyirler
18. Efeller cesuru, napaklar pakı.
19. Leke ağ ğeyinme tèt göze deyer,
20. Yoğdu ğaralmışın ğorğusu, baki.
21. 28 Mayıs... iki èrada
22. En azad, en hoşbeht, en güzel günüm!
23. Hèçdim... bir dağ oldum o gün dünyada,
24. Hağgım var, o günü anıb öyünüm.
25. Ğurdun sinesinde ğurd üreyi var.
26. Gözleri zülmetde sanki cüt fanar.
27. Hèyri yoğ, ardınca yüz köpek hüre,
28. Ğèrimi ğanrılar, dalamı bağar?
29. Ğardaş süfresi aç benim ğarşımda,
30. Yağ ile bal dadar lap yavan çörek.
31. Adi bir cümle, yarım cümle
32. Gül kimi iyleyek, mèy kimi içek.
33. Özbek neğmekarı — Abdulla Arif,
34. Nèçin vurğununam, aç bu esrarı.
35. Dilmi birleşdirir, ya ğan birliyi
36. İki-üç ğit'eye sığmayanları?
37. Ğebir daşındaki Ay-ulduza bağ,
38. Kişi elleri tek açığ aypara...
39. Bèş çerek torpağa sığan insanın
40. Muradı sığışmır asımanlara.
41. Menim inamım var, senin servetin,
42. Sen bu servet üste zağ-zağ esirsen.
43. Men öz inamımın hòkmdarıyam,
44. Sen öz servetine ğulsan, esirsen.
45. Bir cüt ğafiye var mèydan sinende,
46. Aç ğızıl düymeni, ay canı yanımsı.
47. Bedenim ağılığı, üzün ağılığı
48. Ğaranlığ ğeceye ışığ salarmış.
49. Senin nadanlığın benim üçün derd,
50. Hèyif, anlamırsan başkesen ğoçağ,
51. Merdlerin boynunu vurursa namerd,
52. Bayğuşlar ğalacağ yurdunda ancağ.
53. — Bir az ipe-sapa yatan olsaydın,
54. Belke ğoyulmuşdu hardasa büstün.
55. — Həlgıma ğaraktèr beğş èdirem men
56. Her şeyden gerekli, her şeyden üstün.
57. Babek! Sen dağ idin atın bèlinde,
58. Buluddan başına şèh damcıları.
59. Dünyaya ıldırım atan elinde
60. Tanrının intığam ğılınıcı vardı.

61. Nebzimde nèçe min vurğunu saydı
 62. Hiddetim, nifretim, gezebim, derdim.
 63. Bèynimde al seher açılmasaydı
 64. Belke dağlar kimi od püskürerdim.
65. Müşfiğ! Sen kim idin? Böyük Pervane.
 66. Senetin başına dönen, dolanan.
 67. Pervane çırağdan od tutdu, yandı,
 68. Sen öz varlığının alovlarından.
69. Sen öz varlığını tamam mene vèr,
 70. Dağ dağa söykensin, gelbin gèlbime.
 71. Teklerin nesibi basılmağ, manèvr,
 72. Birliyin nesibi yalnız Gèlebe.
73. Şè'r gècesinden goşa çıhdılar,
 74. Fikirler, duyğular ayırdı lakin.
 75. Birinin gözünde sevinc yaşları,
 76. Biri özü boyda gürzevari kin.
77. Erebler kendinde top-top oynayan
 78. Ğaragöz balalar üreyim, canım.
 79. Bir zaman yad kimi gelenleri de
 80. Doğmalaşdırıbdır Azerbaycanım.
81. Ruzusu boz torpağ, bès-üç damla şèh,
 82. Ancağ ğanındaki ruh merdanedir.
 83. Ayağ vermese de ilana talè,
 84. Yène de özüne yol açıb gèdir.
85. Ömrüme, günüme dayağ bilirdim,
 86. Hele fehr èdirdim deyanetile.
 87. Onun merdliyini men dağ bilirdim,
 88. Ölçdüm merdliyini santimètr ile.
89. Dèyirsən «yatıbdı ğaraçuham», yoh,
 90. Èle bu cümlendir birinci zede.
 91. Sen itmiş behtini harda taparsan?
 92. Dağları yırtacağ mübarizede.
93. Ağız ğapısında yatan şirdi söz,
 94. Ram èlemek çetin, burağmağ asan.
 95. Düşmeni parçalar, serrast danışsan,
 96. Özünü parçalar, sermest danışsan.
97. Alimi kim duyar? Alim olan kes.
 98. Sen ürek sirrini nakese dème.
 99. Kişi süfresinde duz dad, çörek kes,
 100. Nakes süfresinde yağla bal yeme.
101. Yağşılığ ètmeyi ne bilir nadan,
 102. Görür gözel işi gözel insanlar.
 103. Nurunu, etrini başdan binadan

104. Ört-basdır ètmeyi bacarmayanlar.
105. Düymeçe nergizim — yanağlarında.
 106. On ümid çırağım — barmağlarında.
 107. Canım ğedeminde... ayağlarında,
 108. Ölürem... elacım dodağlarında.
109. Ölenler, ğalanlar növ-növ, cürbecür,
 110. Be'zen deyişirler onlar yerini.
 111. Diri var, halğ üçün çoğdan ölüdür,
 112. Ölü var, yaşadır min-min dirini.
113. Üzler dürlü-dürlü... tutğun, açığ,
 boz.
 114. Birce kişi üzü pardahlı demir.
 115. Hetta ölüm bèle kişi üzünden
 116. Kişilik nurunu ğopara bilmir.
117. Söküb aparırlar ölmüş pelengi,
 118. Aparır ğurd, çağğal, hetta ğarışğa.
 119. Yan kèçir bigane, diri pelengler,
 120. Onların nesibi güya bambaşğa.
121. Boris Pastèrnakın mezarı mermer,
 122. Ğızılğüller ile yad ètdik onu.
 123. Bir vaht ormanları çelikle gezen
 124. Yèddi planètin şair oğlunu.
125. Her gün yağamıza ğırsağğız olur
 126. Ne ğeder hoşğeyret, ağciyer, nadan.
 127. Dözmeyib baş ğoşsan bèlelerine
 128. Onsuz da kem ömrü hırdalayarsan.
129. Sıhılmış dodağlar arasındaca
 130. Nuş ètdik lezzetle... nuş... piyaleli.
 131. Kimise oğşadığ, kimise söydük,
 132. Çırpıdğ sal ğayaya boş piyaleli.
133. Yalnız merdlere yoh, namerdlere de
 134. Men yardım èledim bacarsam,
 yardım.
 135. Ğarşıma dağ çıhdı, aşdım başından,
 136. Ya da Ferhad kimi külünge yardım.
137. Derya nüfuzunun her damlasını
 138. Dağ boyda zehmetle ğazanan insan,
 139. Merdlik ucbatından yandın, kül
 oldun,
 140. Yağş ki, merdlikden usanmamısan.
141. Ğızıl serraflımı olmağ isterdin,
 142. İnsan serraflı ol, oğlum, çalış sen.
 143. Ğızılı itirsen, yüngüldü derdin,
 144. Ğızıl insanları itirmeyesen.

145. Mehmed güdretli Resul oğlunun
 146. Hèykeli gözümde dağdan da uca!
 147. Uğrunda son damla ğanım ğalınca
 148. Çarpışb... dönerem Misri ğılınca.
149. Dayanıb ğarşımda bir ğız — mö'cüze
 150. Yareb, bu güneşi çoğ görme bize.
 151. Birce dodağucu gülümsemesi
 152. Min bulağ ağıdır od sinemize.
153. Senin çöreyine, duzuna ğurban,
 154. Mügeddes, nurani üzüne ğurban!
 155. Bütün urvatsızlar, ğarayağanlar
 156. Üzünde bu Aya, bu güne ğurban!
157. Bir ucu denizde, bir ucu dağda...
 158. Kür söze benzeyir, min efsunu var.
 159. Kürün evveli var, Kürün sonu var.
 160. Sözün evveli var, sözün sonu var.
161. Er sözü iş gören bir el kimidir,
 162. Göyden yere enmiş güzel kimidir.
 163. Ardında düz emel dayanmayan söz
 164. Yellere ğoşulan hezel kimidir,
165. Be'zen yoruluram bir meğam, bir
 dem,
 166. Boş arh da, külüng de inci yir
 menden,
 167. Heyalımda Şirin, ğulağım sesde,
 168. Baş ğoyub yatıram daşların üste.
169. Elinde kitablar tutan bu nadan
 170. Behs açır adamın insanlığından.
 171. Aşağı ğatdakı yaħın ğonşusu
 172. Ğuruca salam da görmeyib ondan.
173. — Soyunub çıpağ çimdim
 174. Dan üzü Göy gölde men.
 175. — Bes sen həc utanmadın
 176. Göy gölden, ğan Kepezden?!
177. Soruşma Hezerde neçin üzürüm?
 178. Lepe mizrab vurur könül tarıma.
 179. Sulara tökürem yangılarımı,
 180. Hezer melhem ğoyur yaralarım.
181. Nifretin çaħsa da bebeklerinde,
 182. Bildirme ğeyzini ejdahaya sen.
 183. Oh atma, vurmağa emin olmasan,
 184. Ğüvvetsiz ğeyzine ğurban ğedersen.
185. Yürür benimle bir çevik çinarlar

186. Yorulsam, büdresem meni ğınarlar.
 187. Buludlar üstünden uçub ğedirem,
 188. Üreyimle bahar, eynimde bahar.
189. Èy kaş, ömür boyu hèyranın olum,
 190. Rèyhanım olasan, bağbanın olum.
 191. Həc ne istemirem dünyadan, inan,
 192. Birce budur ehdim: ğurbanın olum.
193. Çovğunlar çovusun, bağırsın, ne ğem
 194. Denizler, tufanlar hayırsın, ne ğem
 195. Cehennem olsa da ğatğarış alem,
 196. Sen gelsen, alemi cennet bilirem.
197. Tanrının ğelemini seni ezelden
 198. Bu mavi ğümbezin behtine yazdı.
 199. Belke Ayla Güneş ğoşa da çıħsa,
 200. Sensiz bu kainat işıqlanmazdı.
201. Köpüklü, ağappağ, nur muncuğlu,
 şen
 202. İpek saçlarında ulduzlar den-den.
 203. Dağdan tökülseydi tab ètmezdi dağ,
 204. Şelale tökülür çiyinlerinden.
205. Dèyirsen: — Bir azca tevazö göster.
 206. Yoħ, èy dost, varlığım oddur,
 şimşektir.
 207. Ğana yèrikleyen ğurdlar içinde
 208. Ğoyun fağırılığı kime gerekdir?!

182. TOHUM SEPİREM

1. Men yèdiyim mèyvenin tohumunu
 atmıram,
 2. Yığırım birer-birer.
3. Alça, ğaysı, şefteli, ğilenar tohumları
 4. Yeğın bir gün göyerer.
5. Bèl vurub birer-birer yène bu seher
 çağı,
 6. Çevirirem istisi, buğ ğalğan torpağı.
7. Bèl ağzı bir aypara, ğam torpağ
 bereketli.
 8. Yığırım çayırları, hele ğolum
 ğüvvetli...
9. Yığırım çayırları... çayır kökü ağ, sarı.
 10. Ğoparıram èle bil sarı, ağ ilanları.

11. Gizildeyir ellerim... yada düşür gör neler.
12. İnstitutda bir zaman gaynar mühazireler,
13. Bu dünyaya sepdiiym tohum telebelerim.
14. Şe'rim başğa bir tohum, neğmem başğa bir tohum.
15. Teyyarede, vağonda,
16. Ya da bir dağ yolunda
17. Hemdemimle kesdiyim kelmem başğa bir tohum.
18. Gilenar tohumları bir az kiçik, hırdaca.
19. Erik tohumu hamar, alça tohumu yastı.
20. Şefteli tohumları bir az kele-kötür, sert.
21. Fikir tohumlarında tamam bambaşğa güvvet.
22. Ellerimin istisi kèçir bèlin sapına,
23. Ayağımın güvveti planèti silkeyir.
24. Otuz, otuz beş ildir tohum sepmekdir pèşem.
25. Hele öz senetimi kamil öğrenmemişem.
26. İsladalar tohumu,
27. Seperler münbit yère.
28. Men sepirem tohumu gayaya da, daşa da.
29. Şuma, gıra, asfalta... asfalt kimi başa da.
30. Torpağ oğurlanıbsa, yoğdu başğa elacım,
31. Men tohumu asfalta, daşa da sepmeliyem,
32. Kele-kötür, nahamvar başa da sepmeliyem,
33. Belke cücerdi biri... belke yüzünden biri
34. Yardı, dağda bildi demir-bèton sengeri.
35. Menim tohumlarımmın düşmenleri heyli çoğ.
36. Gasırgalar amansız, ıldırımlar gülle, oğ.
37. Düşmen be'zen görünmez, aramızda perde var.

38. Yère kimyevi ağı, zehir sepenler de var.
39. Ekib göyertmek azdır, gorumag gerek bağı.
40. Südemer bir gülşeni berbad edenler de var.
41. Ter gözümü yandırır, bilengimle silirem.
42. Torpağ bèlin ağzında yanılır dalğa-dalğa.
43. Bu torpağın göyertmek güdretini bilirem,
44. Ter gözümü yandırır... bilengimle silirem.

1987.

183. HIZIR PÈYĞEMBER KİMİ...

1. Çıharmışam gıyudan müherriki, nasosu.
2. Gör ellerim ne günde, yaddan çıhbıdır elcek.
3. Taot yağı melhemmiş, silir cengeri, tozu.
4. Teze oğ getirirem, teze gayka, diyircek.
5. Yardıma sesleyirem Ğafar beyi, Şahları.
6. Endiririk gıyuya müherriki, nasosu.
7. Bas düymeni, a Derbend, göreke vuracağmı su?
8. Daş hovuzu silkeyir borunun şarhaşarı.
9. Şefeg şelalesidir ğaranlığdan gelen su.
10. Dayanmışam yanında Hızır pèyğember kimi.
11. Su benimçün hemişe mö'cüzedir doğrusu, —
12. Güneş, torpağ, hava tek yaşayışın hakimi.
13. Hansı yèraltı dağı yarıp gelir bu güdret?
14. Bir ucu Afinada, belke de İsfehanda.
15. Su ve od ölkesidir bu mö'cüze memleket,
16. Damar-damar ne geder kökleri var cahanda.
17. Yaşıl yarpağ altında o ğaralan şanıdan
18. Ğopar birce zingire, at ağzıma, gözelim.

19. Sèhrleyib su meni, baхіram hèyran-
hèyran.
20. Ğıymır dere salħımı gile bulanmış elim.

1986.

184. KİMİN, NEYİN RAYİHESİ?

1. Sübh açılır, sèyr èdirem öz bağımı.
2. Güller sèvr güller içre azmağımı.
3. Menim üçün her ağac bir güldestedir,
4. Ya besteçi, ya bestedir.
5. Güldestedir ħartut, innab, adi encir
ağacı da.
6. Ancağ dursam dörd cığırın ayırıcında
7. Ayırd ède bilmezem ki, hansınıdır bu
rayihe?
8. Sal ğayanı silkeleyen Ĥezer dèyer: —
Menimkidir.
9. İki adam boyu ğeder göye ğalħmış
razyaneler,
10. Lek içinde hemnefesim ter naneler
11. Yarpızların ovcundaki ağ ğetreler
12. — Ĥayır! — dèyer — menimkidir.
13. Tebessümle dinleyirem sağı, solu.
14. Gözlerimle oħşayıram hèç dinmeyen
yaşıl kolu.
15. Çeng ağzında bir çenge ot, boş ħerekde
enber, etir.
16. Hèç birine dèmezem ki, bu rayihe
menimkidir.

1986.

185. MENİ ÇAĞIRIRLAR HER GÜN DAN ÜZÜ

1. Meni çağırırlar her gün dan üzü,
2. Buluda ğırmızı ħallar düşende.
3. Hele birce nefes udulmamış mèh
4. Açığ pencereinden gelib kèçende.
5. Denizi görmürem. Duyuram ancağ
6. Deyir sahillere ğırçın-ğırçın su.
7. Ĥezerin hüdudsuz maviliyinde
8. Menim ğelbim boyda bir ğüvvet susur.

9. Toħunub hardasa sal ğayalara,
10. Zümrüde çevrilir bahar lepesi
11. Uzadır könlüme ince elini
12. Ğızılı zoğların yaşıl küpesi,
13. Ağlayan teneyin aħan şiresi.

14. Hündür èlèktrik sütunlarında
15. Gerilen nağiller kipriklerimmi?
16. Çekib al ğüneşin şüalarını
17. Daşıyır èvlere, imaretlere.
18. Alğış könlümdeki ğıyametlere!
19. Denizle torpağın, ateşle suyun,
20. Sübh ile gündüzün ğovşağındayam.
21. Baharın paytaħtı haradı? Ğelbim!
22. En büyük arzular ğaynağındayam.

23. Ay hele sönmeyib... bu ğızıl diski
24. Alıb tullayımını başğa dünyaya?
25. Ğedimmi, ğoşulub ağ buludlara?
26. Nur olub aħımını sonsuz fezaya?

27. İçimmi Ĥezeri? Yoħsa düzlerin,
28. Dağların yerini deyişimmi men?
29. Uzadıb ömrünü bu gündüzlerin
30. Yanımını ğeceler ğüneş kimi men?

31. Bupbu! Zerganadlı şanapipikler
32. Bir yaşıl budağın altında ğoşa...
33. Ğoy yuva salsınlar benim ovcumda,
34. Bir ömür onlarla vururam başa...

1969.

35. Herden yağış olmağ könlümden kèçir,
36. Ğüneşle ğol-boyun, şarılıtlı, şad.
37. Sallansın semadan min ğümüş zencir,
38. Bir derin zümrüde dönsün de heyat.

39. Yağım... ne toz ğalsın, ne tozdan eser
40. Ne de vicdanlarda ğem lekeleri.
41. Açsın önlüyünü süpürgeçiler,
42. Dincelsin birce gün süpürgeleri.

43. Èle çağlayım ki, pak olsun cahan,
44. Aylı denizdeki ğümüş iz kimi.
45. Arabir köksüme baş ğoyub yatan
46. Ağzı süd ğokulu körpemiz kimi.

1980.

186. NÈÇİN AĞACLARI ÇOĞ İSTEYİREM

1. Ėurumuş budağı mişarla kesen.
2. Sınmışı tenzifle sarıyan da men.
3. İsti gül getirib Ėışda ocagdan
4. Onları şağtadan Ėoruyan da men.
5. Çiçeyi, behresi hele bir yana,
6. Sèvirem ağacın cücermesini.
7. Alağdan, tıkandan çığardığım dem
8. Azad nefes alıb dincelmesini.
9. Bağıram, söykenib bèlin sapına
10. Encirler, mèyneler ĖatarbaĖatar.
11. Bir avuc torpağdan, bir içim sudan
12. Ne büyük möcûze yaradır onlar.
13. Tebrizi, Derbendi, odur yan-yana.
14. Azca aralığda Daşkend üzümü.
15. Hamısı möhtacdır birce bağbana,
16. Gözetçi bilirem burda özümü.
17. Nèçin ağaçları çoğ isteyirem?
18. Açığ ellerime benzeyir onlar.
19. Bütün servetini beşeriyete
20. Temennasız vèren ürekleri var.
21. Nèçin ağaçları çoğ isteyirem?
22. Çünkü sedâgetli, vefalıdırlar.
23. Bir ovuc torpağla su evezinde
24. Sene beşş èderler bar Ėalvar-Ėalvar.
25. Ėaysının böyründe Ėızıl Ėalı var.
26. Çilèyi üzümün üzünde çili,
27. Vetenim tanıyır şair Ėelili,
28. Veten ağaçları bağban Ėelili.
29. Şè'rim nağis çığsa, Ėınamasınlar
30. Be'zen kèşik çekib ağşama kimi
31. Çovğun çovuyanda... bağbanlığıma
32. Men Ėurban vèrirem şairliyimi.

1985.

187. TÛRKAN SAĞALTDI MENİ

1. Ėususi tapşırığla namerd meni oğladı
2. Bağrımdaki oğ ile geldim TÛrkana birbaş.
3. Loğman Ėezer yaramı açıb bağdı, yohladı,
4. Serin bir melhem Ėoyub: — Tèz sağala — dèdi — kaş.

5. Kökleri AşĖabada Ėèdib çatan sal Ėaya
6. Dèdi: — Şair, dözümde örnek bilirik seni.
7. Ėèce ağ köpüklerden nerdivan Ėoydu Aya,
8. Zirèhi parçaladı nèçe milyard lepeni.
9. Yaralı olduğumu èşidince servler
10. Çekib serin yèlleri kèşiyimde durdular.
11. Dèdiler: — Şairliyi fitri olan sebr èler,
12. Üçce Ėün de yaşamaz bu fitneler, Ėurğular.
13. Reyhan, nane dil açdı Ėonça-Ėonça, lekbelek:
14. — Bes dèyilmi etrimiz, ayrı Ėèç ne isteme.
15. Meğrur deniz Ėartalı Ėanadını gererek:
16. — Hüma Ėuşuyam — dèdi, — Ėölge saldı üstüme.
17. Sarı saman daşıyan ĖarışĖalar geldi ki,
18. Dèsin: — Yüz nakes birce saman çöpüne dèyme.
19. Senin söz senetin var Ėızıl zemiler teki,
20. Çörek kimi Ėrekli, süfre kimi müğeddes.
21. ĖızılĖüller: — Ėem yeme, — dèdi, — Ėadanı alım.
22. Bir Ėızıl ilan Ėelib düz Ėarşımda dayandı.
23. Dèdi: — Göster satĖını, Ėèdim, Ėözünden çalım.
24. Gördüm bütün tebiet mene haydı, hayandı.
25. Èrtesi Ėün oyanıb Ėöz açanda dünyaya,
26. Hiss ètdim, men özüm de sal Ėayalı Ėezerem.
27. Az dèyil çör-çöp kimi düşenler bu deryaya,
28. ĖasırĖada özümü çör-çöpden temizlerem.

1986.

188. ĖURUMUŞ AĞACLARI BAĞDAN ÇİĞARMAĞ GEREK

1. Ėurumuş budağlara ĖarışĖalar daraşır,
2. ĖarışĖalar dalınca növbenöv tırtıl, böcek.

3. Gèce-gündüz bağdayam, işim başımdan aşır,
4. Gurumuş şaheleri bağdan çıkarmağ gerek.
5. İtilenir elimde mişar, gayçı, balta, bël.
6. Elden, dilden düşsem de inadımdan dönmürem.
7. Ter yerine çiyimden, üz-gözümden ahır sël,
8. Beden soyusa bële can alıştır, sönmürem.
9. Düşünürem, kötüyü hëy sürüye-sürüye:
10. Bu cemiyet bağının kötükleri bambaşğa.
11. Kovğuşunda yurd salıb ne böcek, ne garişğa,
12. Gartımış gürzeleri vërib kürek-küreye.
13. Dada yetir ne mişar, ne gayçı, ne balta, bël.
14. Amansız nifretinle gerek silahlanasan.
15. Ef'ileri bu bağdan çıkarmağ asan dëyil,
16. Bağban olmağ çetindir, sëyrçi olmağ asan.
17. Sağ elimde gelemim, sol elimde mişar, bël,
18. Men her iki bağdayam, gëce-gündüz, vaht-bivaht.
19. Kirpiyimi yandırır gâşlarımın ahan sël,
20. Bu vurhavur, bu döyüş bitmir, tükenmir, hëyhät.

21. Köçsem bir gün, ne hëykel, ne de büst gerek mene,
22. Başım üste gızılgül, ya da bir küknar olsun.
23. Gurumuşlar gelmesin mezarımın üstüne,
24. Gelenler kainata sığmayan bahar olsun!

1986.

189. GELİN — ĞAYNATA

1. Elimdeki bëli sancıb torpağa,
2. Bağban nezerile bağıram bağa.
3. Bu bağ — gelinimdir, ğaynatayam men,
4. Ferehden üreyim dönmezim dağa?

5. Badam ağaçları eşşe düşen gız,
6. Püsteler hëyretten ağzını açmış.
7. Bizim gülşenimiz, bizim bağımız
8. Hëç zaman bu geder cazib olmamış.
9. Bulağdan fişğiran dirilik suyu
10. Mermer novçalarda haray ğoparır.
11. Söyüdün altında bir an yat, uyu.
12. Yatmayan daha çoğ lezzet aparır.
13. Yanaş, şahelerden bahar etri der,
14. O leng ayağıyla fikir vër, fikir.
15. Ğonşu bağçalardan gelen kirpiler
16. Bu bağdan bir daha gëtmek istemir.
17. Cevahir sandığı, gövher ğutusu
18. Narlar yavaş-yavaş şirelenmede.
19. Şerbete çevrilir nuş ètdiyi su,
20. Almalar ay kimi bedrlenmede.
21. Petekler budağda gızıl bir ada,
22. Zerganad arılar bağa yaraşğ.
23. Tekce güllerin yoh, tikanların da
24. Çekir şiresini, etri ğarişğ.
25. Nedir o fişiltı, şimşekmi çahdı,
26. Meftilin altından kèçdi çeperi?!
27. Haraşa bağlardan gelen gürzeler
28. Bizi abad görüb gayıdır ğeri.
29. Cennete çevrilir bağ yavaş-yavaş,
30. Ğulağ as nebzimin döyünmesine:
31. Ğonşu bağları da çatdıraydğ kaş
32. Bizim bu gülşenin seviyyesine.

1985.

190. BÈL VE ĞELEM

1. Bir-birine vërmir aman... elimdedir bël, ya ğelem.
2. Bël dëyir ki, yoldaş ğelem, sen telesme, men ezelem.
3. Adım bël dir... men alemin bël sutunu, mehveriyem.
4. Daşdan çörek çıkardanın iradesi, hünëriyem.
5. Bël vuranlar bu dünyanın bar, bereket hëzinesi.
6. Çalışdıgca möhkemlenir küreyinin ezelesi.

7. Dön bir bizim gülşene baħ...
8. Şèh yarpağda sırğa sırğa.
9. Abad bağa bata bilmir ne kor semum,
ne ğasırğa.
10. Dayanmışam kèşiyinde, ğoruyuram
gülüstani.
11. Ğelem sınsa, meni tanı... al ğeleme bu
dastanı.
12. Ğelem dèyir: — Baş aparma, vaħt vèr,
men de bir iş ğörüm.
13. Sen ğören iş ğeldi-ğeder...
14. Bambaşğadır benim ömrüm.
15. Şahidimdir sübhe ğeder yanan çırağ, ya
ğırığ şam:
16. «Odèssèya», «İliada»,
«Hophopname» yaratmışam.
17. Men Füzuli «Divan»ıyam, men
bambaşğa bir èhtişam,
18. Èrmitajı, Luvru özüm yaratmışam.
19. Bu ğün ezmi dağlar yaran bir şairin
elindeyem,
20. Sen macal vèr mene bir az, èy ömrü
kem, èy beħti kem!
21. Ğelem bèli, bèl ğeleme sıhışdırır,
iteleyir.
22. Bir-birine vèrmir aman... torpağ bèli
itileyir.
23. Torpağ bèli itilerken ğelem ğenden
me'lul baħır,
24. Lapdan şair gözlerinde od parlayır,
şimşek çağır.
25. İlham ğana hökm èdende itileyir ğelem
bèli.
26. Masam dönür şah taħtına, üsteleyir
ğelem bèli.
27. — Eyleş! — dèyir, — Eylen dèyir —
28. Èy beħti kem, èy ömrü kem!
29. Men adice bir ğelem yoħ, Hèlil Rza
ğele Miyem.
30. Gözsüzlerin gözü menem, dilsizlerin
sözü menem.
31. Bu kainat ğarşısında bir ğalgın ağ üzü
menem.

32. Damğalayıb redd èdirem içeriden
zelilleri,
33. Ğopardıram ğanımızı içen mel'un
zelileri.
34. Şikestleri, elilleri Loğman olub
sağaldıram,
35. Yandırırım bu ğesrde söndürülen
ğendilleri.
36. Men bilirem, sen torpağı öldürensen,
dirildensen.
37. Be'zen gülşen yaradırsan yarım ilde,
bir ilde sen.
38. Bèl ağzı — Ay, parıltısı Ay yanında
ğümüş hale,
39. Ancağ birce heğigeti derin-derin sen
derk èle:
40. Ğelem ehli merd olmasa, bèl tutanlar
batar, öler.,
41. Bèl vuranlar ğör ne ğeder... azı meğrur,
çoħu köle.
42. Bèle dèyir ğelemle bèl. Ter alınımdan
aħır sèl-sèl.
43. Menim ğoşa ğanadımdır ğelemle bèl,
bilir bu èl.

1986.

191. HÈÇ BİR KESİN HEBERİ YOħ...

1. Hèç bir kesin heberi yoħ nèce hoşbeħt
yaşayıram,
2. Türkanımda, bağımdaki ağaclara
oħşayıram:
3. Gül açıram yavaş-yavaş, bar vèirem
aram-aram,
4. Ğeçe-ğündüz dörd terefe etir, mèyve
daşıyıram.
5. Ellerimde be'zen ğelem, be'zen balta,
be'zen külüng.
6. İrademle sal ğayalar dağım-dağım,
bölük-bölük.
7. Küreyimde ter sıırımı, andım büllur,
èşğim böyük.
8. Bùdremeden yol ğèdirem, her çiyimde
dağ boyda yük.

9. Hêç bir kesin heberi yoħ nêce dŭrŭst yaşıyırım.
10. Pası, cengi ŧŭurlardan, beyinlerden ğaşıyırım.
11. Rencim — derya, ŭğurlarım damcı-damcı, ğram-ğram.
12. Bes hardandır, daş da yêsem, aĝzımdakı bu dad, bu tam?
13. Kar êşidir, kor da görŭr nêce kamil yaşıyırım,
14. Yaram gerek bu daĝları, yoram gerek esri yoram.
15. Bal dadacaĝ aĝ şanıyam, yetişmeyib hele ğoram.
16. Yanar ğumda, al ğüneşde ballanıram aram-aram.
17. Ter alnımdan, kirpiyimden dŭřŭr be'zen gile-gile.
18. Diĝet yetir su verdim, can verdim ğızılĝŭle.
19. Baħır kŭrpe ğŭnçelerim ğŭzlerime ğŭle-ğŭle,
20. Kenarında alaĝ, çayır soluħcayır űle-űle.
21. Gah alnımı, gah çıynımı sile-sile yaşıyırım.
22. Nanelerin, rêyanların nefesile yaşıyırım.
23. Varlıĝımın susdurulmaz neĝmesile yaşıyırım,
24. Her ĝırpımı dűnderirem aya, ile... yaşıyırım.
25. Parçalanmıř ğŭlűyře nar, sene benzer űreyim var.
26. Men gezeri bir baharam, men kűçeri bir lalezar.
27. Ferĝi yoħdur, felek meni harda yazar, harda pozar.
28. Vêrmeliyem, can şehdimi teleb êdir bu ğŭl, ğŭlzar.
29. Hêlil Rza bu cahanda bahar kimi saĝ, ebedi.
30. Dűyűřlerde poladlařıb. Ne kűrpedi, ne bebedi.
31. Onu gezsên, Tŭrkana gel, êy bu yolun nabeledi,
32. Tŭrkan, onun ilk me'bedi, Tŭrkan onun son me'bedi.

1986.

192. DİZ ÇÖKŬREM ĞARŞISINDA

1. Açıram dűrd dűvresini êhmal-êhmal, aram-aram.
2. Hêy baħıram, ğűz ğoyuram: belke saĝdır birce zoĝu?
3. Ğum altında belke durur... barı birce tumurcuĝu?!
4. Ğındırĝanı, ot-elefi redd êleyib aram-aram
5. Başına hêy dolanıram...
6. Belke tamam ğurumayıb, kűkű belke saĝdır hele?!
7. Ğűzlerimi ter yandırır. Ter eynimde dűnűb sele.
8. Silib teri dirseyimle,
9. Çalışıram tedbir ile, diĝet ile.
10. Aman Tanrı, birce zoĝa ğűr ne ğeder sarmařan var.
11. Çayır, ğecêc, tikan, biyan... ğűr ne ğeder ğansoranlar!
12. Yaħřı baħsan, ğűrersen ki, hendeverde ilan da var.
13. Ayaĝyalın gezmê... sakın... êĝreb de var, çayan da var.
14. Baħın, kűrpe yumurtalar... kimin, neyin yumurtası?
15. Nűv-nűv ğara çeyirtkenin, ğűstebeyin yumurtası!
16. Birden meni sêvinc sarır...
17. Kűkű saĝdır. Aman! Saĝdır!
18. Saĝsa, dêmek ğűyerecek... bir űmiddir, çilçıraĝdır.
19. Çirmeklidir bileklerim, oyanın, êy pűhrelerim!
20. Ğansoranlar yêre ĝirsın...
21. Men de baĝdan bir ğŭl derim.

1986.

193. İNNAB AĝACI

1. Oyanıb innabın altında dayan,
2. Nuş êle, çek canına dan yêrini.

3. Südemer zoğların ovcundan ahan
4. Enberi, etri, bahar yèllerini.
5. On il evvel onu ekdim men özüm,
6. İndi şuñ bir geline benzeri var.
7. Göy şua destesi tek... ince, uzun,
8. Şèh çekib... yüz gızılı, min zeri var.
9. Çiçek altında dikelmiş tikanı,
10. Herb uman dar göze batsın, batsın.
11. Planèt — top, rakèt, alvèr dükanı,..
12. İnnabım dadıma çatsın, çatsın.

13. Gèceler sèyr èle ulduzlu göyü,
14. Kehkeşan belke de innab ağacı.
15. Èy zeka ehli, düşün, fehr èt, öyün,
16. Min ışığ — cüt gözünün möhtacı.

17. Sarı güller tökülüb hendevere,
18. Su getir, arhı arıt, torpağı gaz.
19. Bu cehennem sineli odlü küre
20. Su içib belke serinlendi bir az.

Türkan, 1985.

194. EBEDİ GENCLİYİN SİRRİ

1. Zaman-zaman düşündürdü dahileri, bilginleri
2. Ebedi gencliyin sirri.
3. Varmı, tapan olubmu həc o iksiri?
4. «Abi-heyat» dedi biri.
5. — Hayr! — dedi bir özgesi — zülmetdedir,
6. Her yetene nesib olmur, gismetdedir.
7. Ebedi gencliyin sirri
8. Düşündürdü alimleri.
9. Düşündükce üşündürdü.
10. Esrleri yola salan çınarlar var,
11. Adi hırtut, palıd be'zen min il yaşar.
12. Yèr üzünün eşrefi biz...
13. Hèyhə, ömür gelib kèçir gırpım kimi.
14. Fikirleşdi nèce ömür münecimi,
15. Nèce heyat müellimi.
16. Hansı gəya, daş galdı ki, sökmediler, çapmadılar?

17. Meğribecen, meşriğecen yol gètdiler... tapmadılar.
18. Yalnız men tapdım onu,
19. Lek üstünde çömbelib şüyüd, rəyhan ekende,
20. Yèrin, göyün etrini birce ovuc tohumdan nefesime çekende.
21. Yalnız men tapdım onu... soruş, ha vaht, hayanda?
22. Ayla günün şerikli badesini nuş èdib.
23. Türkanda bəl vuranda.

1986.

195. SEN MENE GÜDRET VƏR

Bakının Türkan gesebesinde yaşayanlara hesr èdirem

1. Èle ki, nedense, kimdense bəzdim,
2. Èle ki, sinemde tövşüdü ürek,
3. Men seni aradım, men seni gezdim,
4. Yüz alağ içinde bir benövşe tek.
5. Sensen taləyimin uca Şah dağı,
6. Sen mene güdret vər, Türkan torpağı!
7. Düşsem avtobustan bir aışam çağı,
8. Bir az leng gèderem... leng... aram-aram.
9. Gollarım belke de nene gırşağı,
10. Seni Həzerle bir gucağlayaram.
11. Yayın gızmarında adi havanı
12. Buzlu şerbet kimi içərem, inan.
13. Mene birce esim mēhini gıysan,
14. Söndürer nefesim cehennemleri,
15. Min oddan, alovdan kēçərem, inan!
16. Könül senden ötrü nane yarpağı,
17. Sen mene güdret vər, Türkan torpağı!
18. Çiynimde, elimde fotoaparat,
19. Men bura gelmedim seyahetçi tek.
20. Men sene bağlandım, gözümde murad,
21. Torpağa bağlanan bağban, kendçi tek.
22. Gah bēlden yapışdım, gah da külüngden,
23. Lay-lay daş tavanı doğradım, çapdım.
24. Gızıl torpağında le'l yoñ, inci yoñ,
25. Böyük gismetimi, behtimi tapdım.
26. Sene beşş èledim saldıgım bağı,
27. Cennetim, baharım, Türkan torpağı!

28. Sen mene sarsılmaz bir irade vèr,
29. Dede güdretinden, er vügarından.
30. Kökleri Hezerin derinliyiine
31. İşleyen zirèhli gayalarından.
32. Zirèhin, poladın, tuncun sayağı
33. Men de metinleşim, Türkan torpağı!

34. Heyatım yerleşib dar bir sengere,
35. Bağ... guzu cildine girib canavar.
36. Kirli caynağını merd üreklere
37. Uzadan ne geder yırtıcılar var.

38. Mikroblar içinde en gorhulusu
39. Pehlevan sayılan efel, ağciyer,
40. Özünden gücsüzün başından basıb
41. Güclüler önünde hëy sülenenler.
42. Hëçce bircesine güzeşt ètmedim,
43. Vaht oldu yihıldım, vaht oldu yihıldım.

44. — Gücüm çatmayanda, bebeklerimin
45. Gezeb güllesini hedefe sıhdım.
46. Bildim ki, arhamın sensen dayağı,
47. Yoğdu zaval mene, Türkan torpağı!

48. Sen benim gözümde ucsuz, bucağısız
49. Etirli, ebedi gülüstanımsan.
50. Gil üste yazılmış «Gilgamiş» kimi
51. Şeref tarihimsen, şan dastanımsan.

52. Çağğallar dalında yatan tülküler
53. Ayırıp ağzını kekelenmesin.
54. Bütün eğrebleri süpüreğ, atağ,
55. Senin pak torpağın lekelenmesin!

56. Yığıb yandırırım bağda çayırı,
57. Başgadır muradı ancağ ömrümün:
58. Bütün nadanları gandırmağ üçün,
59. Bütün misginleri yandırmağ üçün
60. Ohuyag şe'rine Yunus İmrenin!

61. Gör o kimdir mene «Bir ovuc...»
dëyen?
62. Sahili görünmez ümmanımsan ki...
63. Elimi uzatsam, çatar güneşe,
64. Elim üzülmesin elinden teki.

65. Perdeler dalında galan heyatı
66. Görmek en çetin iş, mö'cüze, ovsun.
67. Hezer denizinden bir cüt damla vèr,
68. Gözümde ömürlük çırağım olsun.
69. Yarağ her zülmeti, her garanlığı,
70. Ömrümün mayağı, Türkan torpağı!

71. Sinende minillik sal gayalardan
72. Çıhır... tükenmeyen gençlik bulağı.
73. Sıhım dodağımı dodağlarına,
74. Birinci sevgilim — Türkan torpağı!

75. Yène ağ suların fevvarelenir,
76. Garşımda bir parça seadet bağı.
77. Külüng istemirem... benim gollarım
78. Senin külüngündür, Türkan torpağı.

1985.

196. İLHAM ĞAYNAĞIM

1. Men seni anaram, harda büdresem,
2. Sensen min derdimin birce elacı,
3. Èy tünd yaşıllığı gözüme sürme,
4. Sehrada tek galan hırtut ağacı!

5. Èy suyun altında daim bergerar
6. Nahamvar tavalar, zirèh gayalar!
7. Èy sonsuz Hezerin enginliyinde
8. «Mavi» kelmesine sığmaz boyalar!

9. Èy daş guyuların derinliyinden,
10. Zülmetin dibinden, yerin tekinden
11. Külüngün ağzında odla bir çıhan
12. Buz kimi sopsoyuğ, şirin çeşmeler!

13. Èy gumun, güneşin, havanın, şehin
14. Nadir vehdetinden, eşğ ülfetinden
15. Mö'cüze misallı beher yaradan,
16. Hınalı yarpağın kölgeliyinde
17. Her şeker salhımda yüz zer yaradan,

18. Sèvdiyi torpağa gol-gol serilen,
19. Ğış ölen, yazağı bir de dirilen,
20. Ğara, ağ şanı, sovgatı reng-reng,

21. Derin suhurlardan, güc alan tenek!
22. Èy her yaz dürr sepib bèleden-bèle,
23. Süd kimi ağappağ çiçeklerle
24. Sehrada minlerce ağ çadır guran,
25. Sanki paraşütle semaden ènmiş,
26. Meni şehrlemiş badam bağları!

27. Èy gur dalğaların ovuclarında
28. Durğun gölmelere gonağ tek gelen,
29. Dirçelen, büyüyen, pul-pul pullanan,
30. Yèni bir tufanın su gatarında
31. Denize yollanan yavru balıklar!

32. Èy dedem tarlası, babam bağçası,

33. Ğırmızı narları güneş boğçası,
34. Zerif ze'feranı nè'metler hası,
35. Ciresi, innabı, gülabı, etri,
36. Nanesi, rèyhani ezeli, fitri,
37. Püstesi dad bilen damağa tanış,
38. Hele min yemişi keşf olunmamış
39. Türkanım, — könlümün sesi, nefesi,
40. Me'den kainatın gızıl külçesi!

41. Gelmişem, bu yurddan güvvet almağa,
42. Gelmişem, sehrada hartut olmağa.
43. Daş ovcunda bulağ, gayanda zirèh,
44. Ğızıl buludunda yağut olmağa!

45. Bèş göllu, on göllu, yüz göllu ağac
46. Alır şiresini yağışdan, ğardan.
47. Baħın, gövdesine nèçe zol düşüb
48. Ğasırğa ğanadlı ıldırımlardan.

49. Mehv ède bilmedi ne od, ne boran.
50. Serilen, gerilen, yıhılan, duran
51. Şaheli, gölgeli, Loğman nefesli,
52. Ğonağ çolpaları neğmeli, sesli,
53. Bulağ evezine şèhle dolanan,
54. Çovğun çovuyanda ahla dolanan,
55. O barlı budağa benzeye bilsen,
56. Tufanlar eyende, bir de dikelsem,
57. Dèyerem, ehdimde men de hağlıyam.
58. Men de bu vadinin, yurdun oğluyam.

59. Başımın üstünde ağappağ bulud,
60. Bilmirem yèlkenmi, ya bir cüt gayığ.
61. Dèyir: — Hèlil Rza, gelmisen, sağ ol,
62. Ğalğ, uçağ, biz senin ğanadlarınığ!

1984.

197. YAZAĞZI

1. Gelmişem bağa ki, bir az bèl vurum,
2. Hèyhath, vèrmir aman tufan, ğasırğa.
3. Yüz yèrden gurlayır göy gurum-gurum,
4. Tökülür semadan od dalğa-dalğa.
5. Gurlayır ğasırğa... ğırır ğapını,
6. Dağıtmağ isteyir pencereleri.
7. Ancağ ordan-burdan tumurcuğ etri,
8. Bir de ğuş ceh-cehi dolur içeri.
9. Gurlayır ğasırğa... çekib kemeri,
10. Ğèyirem didilmiş elceklerimi.
11. Çiynimde yapıncım — ğızıl dan yèri.
12. Dan yèri uzağda lalezar kimi.

13. Bizmi ğorğmalıyığ külekden, ğardan?
14. El boyda ğuşcuğaz ğorğmursa eger.
15. Min defe güclüdür ıldırımlardan
16. Ğuşun ağzındaki hoş cükkültüler.

17. Gurlayır ğasırğa... gurlasın, ne ğem.
18. İndice teze şum saçacağ etir.
19. Çayırılı, çemenli alem el boyda
20. İti bèl ağzında görünecekdir.

21. Gurlayır ğasırğa... gurlasın, ne ğem,
22. Ğapının ağzını daha yaz alıb.
23. Candakı baharı hele dèmirem,
24. Novruz bayramına üççe gün ğalıb.

1987.

GELEMDAŞLAR ALEMİ

198. NİZAMİ GENCEVİ, EFV ÈLE MENİ...

Ğızılğuş susduğundan yèyir keklik
döşünü,
Ova çıhan şahların eli üstè eyleşir.
Bülbül susmadığından tikan dèmir
köksünü,
Gülgönçe hesretiler ğan-yaş tökür, elleşir.
Nizami

1. «Sirlər həzinesi»ni tərcümə
məğamında,
2. Gelib bura çatarkən gelemimi sahladım.
3. Dahilərlə dəyişmək bir az ağır olsa da,
4. Efv ét meni, èy böyük müəllimim,
üstadım!
5. Mene ne keklik döşü, ne terlan olmağ
gerek.
6. Ne de ovçu şahların eli üstè eyleşmək.
7. Alçağlığı görəndə susmağ en böyük
ezab,
8. Gözəlliyi görəndə susmağ ürekdə
göynek.
9. Ne yaxşı ki, həç zaman nifretimi
ğısmadım.
10. Mehebbətim coşanda çaylar kimi
çağladım.
11. Gürzə hislətlilərin ğarşısında
susmadım,
12. Ğoymadım lekelənsin ne soyadım, ne
adım.
13. Ğoy susanlar ğazansın şöhrət, servet,
simü-zer.

14. Bambaşğadır könlümün intizamı,
nizami.
15. Alçağlığı görende susa bilseydi eger,
16. Ne «Hemse» yaranardı, ne de dahi
Nizami.

1986.

199. HALĞ GÜDRETİ

Üzünde buseden èy gül, iki nişan yeri
var:
Birinde gırmızılığdır, birinde ğan yeri
var.
Eliğa Vahid

1. Natevan klubunda göyulmuşdu tabutu,
2. Gül altında boğulub batıb ölmüşdü
ölüm.
3. Ğapalı gözlerinde hele de eşğın odu,
4. Gırıışmış sifetinde yorğun, solğun
tebessüm.
5. Tabut ğaldırılarda lengerlendi imaret,
6. Ğalğdı, ireliledi kişi çiyinlerinde.
7. Hağani, 25-e sığışmadı şehir, kend,
8. Cenaze gültac oldu izdiham ğenşerinde.
9. Harda defn olunacağ? Resmi bir
gösteriş yoh,
10. Ne zeng èlemişdiler, ne izn
istemişdiler.
11. Er çiyinler, tunc eller sükut èden ğılinc,
oh.
12. Alovu çeperleyen kirpikler belke
hencer.
13. Orda basdırılacağ — Üzèyir yatan
yèrde,
14. Orda basdırılacağ — Cabarlıyla yanaşı.
15. «Errehman» sedaları yayılır perde-
perde,
16. Ağ buluda toğunur ağsağğalların başı.
17. Şahıyır yay güneşi, od tökör
başımızdan,
18. Sekilerin az ğala eriyib ahır ğırı.
19. Kirpikleri yandıran ter ahır ğaşımızdan,
20. «Orda basdırılacağ!» — ürekde ğan
hayğırır.
21. Men unuda bilmirem oğünkü halğ
ezimini,
22. Birisi bèl getirdi, biri mezarı ğazdı.
23. Biri düzdü, ohşadı çiçekler sergisini,

24. Biri mermer getirdi, üstünü zerle yazdı.
25. Kimse aypara çekdi gözünün işığıyla,
26. Ayparanın içinde kimse ulduza döndü.
27. Üstünde şamlar yanan ğebrin
yaraşığıyla
28. Canlanan küknar, söyüd hèyli uca
göründü.
29. Men hemen gün inandım güdretile
halğımın,
30. Halğ — ğasırğa. Önünde çör-çöp
dayana bilmez.
31. Hèyran ğaldım yenilmez vehdetine
halğımın,
32. Èhkamları kül èyler bu èhtiras, bu
nefes.
33. Halğ — ğasırğa. Önünde hèç ne dayana
bilmez.
34. Hökümet de özüdür, partiya da, dövlet
de.
35. İçeriden nurlusa, baş hèç kese eyilmez.
36. Ümmanlardan lengerli ğèyret yaşar
fitretde.
37. Basdırıldı ordaca — Üzèyir yatan
yèrde.
38. Basdırıldı ordaca — Cabarlıyla yanaşı.
39. «Errehman» sedaları hele de perde-
perde,
40. Hele de göylerdedir ağsağğalların başı.
41. Senetkarın mezarı — belke bahar
gülzarı,
42. Üstündeki mermer de ağ güldeste
kimidir.
43. Ğebrin honçasındaki barmağ boyda
şamları
44. Èl nefesi yandırır, semum söndüre
bilmir.

1986.

200. GÖZÜN AYDIN, AZERBAJCAN

Üstad Şehriyarın bu taya geleceğı heberini
èşiderken yazılıb.

1. Feğr èt, gözün aydın, Azerbaycanım!
2. Güz günü goynuna ilk bahar gelir.
3. Çiçek sergisidir Milim, Muğanım,
4. Ellerde titreyen laleazar gelir.

5. Menim varlığında bir şad heber var.
6. Dəsem, buz içindən göyərər bahar.
7. Gerer ǵanadını ǵoca ǵartallar,
8. Görərsen yüz şahin, min şonǵar gelir.

9. Sıǵmır yataǵına ne Araz, ne Kür.
10. Həzere ǵelbimden Həzer tökülür.
11. Ayrılıǵ sedleri lay-lay sökülür.
12. Yurdumun yarısı mene dar gelir.

13. O tayda bir atəş, bir ǵüneşdi o,
14. Arazın üstündən dalǵın kəçdi o.
15. Baǵdı... gözlerilə nehri içdi o.
16. Serhedler, meftiller tarimar gelir.

17. Aǵır daǵdan aǵan səllerle birge,
18. Çırpınır çöllərdə yəllərlə birge.
19. Açır ǵollarını əllərlə birge,
20. Ana da, oǵul da behtiyar gelir.

21. Bir rəssam nəǵş ədib «Həyərbaba»nı,
22. Baǵmaǵa çağırır əli, obanı.
23. Fırçası — kirpiyi, rəngi — öz ǵanı,
24. El boyda şəkildə dünyalar gelir.

25. Menim həste anam ǵalǵır yataǵdan,
26. Sesinə ses vərər ǵuşlar budaǵdan.
27. Səvinci coşǵundur çaydan, bulaǵdan,
28. Cansız sinəsinə iǵtidar gelir.

29. Nədir əllərdəki, bu lale, nergiz?
30. Bu hansı rayihə, hansı etirdi?
31. O, özü gəlmedi, onu sevgimiz
32. Canlı maǵnit kimi çekdi, getirdi.

33. Gelir, gözlərində səvinc dolu yaş,
34. Brilyant taclara eyilməyən baş,
35. Baş eyir müğəddəs Azərbaycana.
36. Öp o aǵ saçları, əy ǵaya, əy daş!

37. Bu aǵşam hamının gözü ondadı.
38. Sənətin ən böyük sözü ondadı.
39. Yanar bir ocağın közü ondadır,
40. Çıxıb od içindən bir ǵatar gelir.

41. «Hümayun» üstündə çalacaǵ özü,
42. «Səǵah»ı odlara salacaǵ bizi.
43. Üçə təl üstündə ana Tebrizi
44. Dünyaya ǵöstərən bir sətər gelir.

45. O incə təllərə ǵurban olum men,
46. Arazım süzülür o perdələrdən.
47. Gözümde, könlümde göz yaşı den-den,
48. Üstümə ǵah çiçək, ǵah da ǵar gelir.

49. Bu ǵün səvincimdən divaneyem men,
50. Zərger gəlib çıxıb, dürdaneyem men,
51. Gör hansı işıǵa pervaneyem men,
52. Fikrimə az ǵala naǵıllar gelir.

53. Bir az ǵəcikmisən, möhtərem üstad!
54. Vahid çox gözledir, görmedi, həyhat,
55. Mən ələ bilirəm: bura bu saat
56. Sökülüb tökülən bir mezar gelir.

57. Döndü ǵülüstanə fəhri hiyaban.
58. Cabarlı, Üzəyir, Vurğun yanbayan.
59. Vətən, milyon-milyon işıǵlarla yan!
60. Her iki sahili işıǵlandırın
61. ǵelbimiz dünyaya meş'əldar gelir.

62. Mətin əǵidəli, mərə ə'tiǵadlı,
63. Tərlən arzuları Tebriz ǵanadlı,
64. Koroǵlu ǵılınclı, Babək inadlı,
65. Savalan köküslü sənətkar gelir.

66. Cən atır çayları Kürleşdirməyə,
67. Hırda duyǵuları iriləşdirməyə.
68. ǒzəyi ǵünəylə birleşdirməyə
69. Fəhr ələ, əy Vətən, Şəhriyar gelir.

1969.

201. RESUL RZA HESRETİ

1. Bir mö'cüzə umuram:
2. Şəhər evdə eyleşib şə'r yazdığım
çaǵda,
3. Haray çeke təlèfon.
4. ǒaldıranda destəyi
5. Şadlıǵdan, iftiħardan üzüm alışıb yana:
6. — Salam, Resul müəllim!
7. Hara, bizim Selyana?
8. Aman, nə ǵözel sefer!
9. Yaman səvinecekler!
10. Bizim ünvanı dəyim: Eli Bayram, 25.
11. Hüsü Hacıya yandaş.
12. «Yandaş» sözü dad vərə damaǵına
ustadın.
13. — «Paraləl» əvezinə bu sözü yaǵşı
tapdın.
14. Maşın gelə bir azdan.

15. Önde sürücü Fikret, yanında Fikret
Goca,
16. Men ustadla yanaşı eyleşem arhadaca.
17. Kimse maşınla gède, ğanadlarla uçam
men,
18. Resul ħezinesini yavaş-yavaş açam
men.
19. Yollar boyu şairi ezber dèyem özüne,
20. Herden baħam, göz ğoyam nurlu
tebessümüne.
21. Ħezermi, Göy gölmüdü uzun kirpikli
gözler?
22. Bir cüt gözde yèrleşe sonsuz mavi
denizler.
23. Ğızılı saçlarına teşbèh aħtaram...
24. Hanı?
25. Yada düşe Göyçayın hansı obasındasa
26. Rza babanın bir vaħt vel sürdüğü
ħırmanı.
27. Bir hesret var canımda...
28. Tendir başından gele Anam unlu elile
29. Sıħa şair elini.
30. — Ay oğlumun ustadı, ħoş gelmişen bu
ève...
31. Öpe Fikret Ğocanı, sürücü Fikreti de:
32. — Şair balalarım, ħoş gelmişiniz?
33. Sizin hamınıza ğurban olum men.
34. Pehlevan Tofigimiz çirmeyerek ğolunu,
35. Ğonağın ğedemine yıħa ğumral
toğlunu.
36. Ğerenfil bükümünden bala sığırçınadek
37. Hamı ħoşbeħt, hamı şad.
38. Yavaş-yavaş ğalħanda daş pillekenden
ustad,
39. Dünyada en uca èv bizim èvimiz ola.
40. Haray düşe Selyana,
41. Ğucağ-ğucağ ğızıl gül çıħa bağlardan
yola.
42. — Resul Rzadır gelen!
43. Bu misilsiz ħeberden
44. Bağrı yanığ çöllere bulağ suyu süzüle.

45. Raykomdan ta bizecen
46. Eli ğaşı üstünde pionèrler düzüle.
47. Resul Rzadır gelen!
48. Èsidib bu ħeberi çinarlar ğalħa bir boy.
49. Her terefde bayram, toy.
50. Ħezer döz vura Küre, Kür bir az
Ħezerleşe.
51. Bend üstüne bir çıħağ,
52. Yumruğ boyda ğelbimde dörd okèan
yèrleşe
53. Bir Resul hesreti ğelbimden ğeçir,
54. Ecelin zülmünden yaman asıyam.
55. Kişi bir ustadın, ğoca bir gencin,
56. Bir şair mèhrinin tamarzısıyam.

1983.

202. SÈVDİYİM ŞAİR

1. Men Allahın vèr günü oħuyuram
Resulu,
2. Ğorħuram sona yète,
3. Ğorħuram cireyle, aram-aram Resulu.
4. Misraları èle bil Ğubanın ağ alması —
5. Etirli, sağlam, sulu.
6. Ğelem almaz eline, boylu olmasa şè're,
7. Üreyini ħercleyer, söze can vère-vère.
8. Ħoşlayıram Resulu,
9. Çünki cesur, merd şè'r vetenimin
canıdır.
10. Meni mene tanıdır.
11. Ğüdrete vèrir könlüme,
12. Bülöv çekir èle bil benim ğılınc dilime.
13. Köhne, teze şè'rini oħuyuram her
yanda:
14. Be'zen bizim Türkanda,
15. Ğoluma ğüvvèt vèrir sal ğayanı
çapanda.
16. Oħuyuram Resulu be'zen aèrolimanda,
17. Uçağın uçmağına üç değige ğalanda,
18. Birden hiss èdirem ki, yol az ğala
yarıdır,
19. Meni göye ğaldıran Resul ğanadlarıdır!

20. Ğebr üste ondan dèsem, ğebr daşı
dikelir,
21. Resul şe'rile sanki ölüye de can gelir.
22. Resulu dinleyende tepe ğalħıb daĝ olur,
23. Èle bil içerimde bir pehlevan doğulur.
24. Resul misralarına tab èlemir cahangir,
25. Bütün ğesbkarların sanki taħtı dèvrilir,
26. Azərbaycan gözümdə kainata çèvrilir.
27. Resulu isteyenler
28. Aylar, ulduzlar ğeder.
29. İstemeyenler de var.
30. Zemide alaĝ kimi dengül-düngül
adamlar,
31. Bir az yüngül adamlar
32. Meger beyener onu?
33. Ğalĝın ayıĝ oĝlunu!
34. Ğulaĝlarının dibi ze'feranlı ğedeler,
35. Boynu dönmeden ğeden üzüĝara,
aĝciyer,
36. Bacarsa, gödenleri çağĝal kimi
sökenler,
37. Üreyi birce damcı,
38. Dili elinden uzun, vezifebaz nökerler
39. Onu beyener meger?
40. «Namus! Namus!» dèyirken,
41. Ön şeکیلçisi «bi»ni öz üstünden
atanlar,
42. «Vicdan! Vicdan!» dèyirken,
43. «Sız» edatını ğesden az ĝala
unudanlar,
44. Namerd ğelemleri kütmül,
45. Ezber biliyi sütül,
46. Özü ĝürze, aĝzı gül... tir boyunlu
azĝınlar,
47. İki «sıfır» birge şahın dabanını da
48. Yalamaĝa hazırlar,
49. Èşĝi, nifreti dullar,
50. Aĝa ĝörkemli ĝullar,
51. Yèni fikri boĝmaĝa könüllü yasovullar,
52. Müĝevva ĝarovullar,
53. Onu beyener meger?
54. Belke dürüst dèmedim.

55. Her alçaĝın könlünden ülvıyyet kèçir
herden,
56. Her ĝorħaĝın könlünden cesaret kèçir
herden.
57. Her ğesisin könlünden şeħavet kèçir
herden.
58. Şair her cür merezi kesib atan cerrahdır,
59. Ğaranı aĝ... namerdi merd ètmeye can
atır.
60. Haraylayır, hayĝırır, çağırır, ĝeçeyarı
61. Efellerin könlünde yatmış
ĝehremanları.

1980.

203. İKİNCİ DOĞULUŞ

Profèssor Baĝır Baĝırovun tertibinde
«Resul Rza» albomunu vereĝlerken

1. Ğarşımda bir mö'cüzə: mermer cilidli
kitab.
2. Süd vereĝler dan yèri, sözler zerle
yazılı.
3. Aşıb daşan sèvince ĝoy getirsin ürek
tab,
4. Gözlerimde işıĝdır misra-misra ĝızılı.
5. Oħumuşdum Bakıda, Türkanda bir de
açdım
6. Avtobusda, mètroda nuş ètdiyim kitabı.
7. Bu kitab şe'rimizin başında bir
ĝültacdı,
8. Bu kitab — bir ĝezine, gözellik
ingilabı.
9. Ne kederden, ne ĝemden, ne de
hesretten bir iz.
10. O, yèniden doğulmuş. O sapsaĝlam,
dipdiri.
11. Bizden azca ĝabaĝda addımlayır
feħrimiz
12. XX yüzilin nadir, böyük şairi!
13. 71 illik ömrü damla-damla ĝerclledi
14. Çiçeklere, ĝuşlara naĝillere, sözlere.
15. Sünbül misralarını derz-derz yıĝıb
decledi,
16. Ğırmanından pay düşdü, şe'le düşdü
üzlere.

17. Nesimi dergahından gelen bir èlçi...
Resul...
18. Nèçin bunu vahtında derk ètmedi bir
çoğu?
19. Hele de sürünen var... adı insan... özü
gül.
20. Kitab kimi aç oğu... gezen mèyiddir
çoğu.
21. Kiminçünse o, indi hezin, kövrek
hatire,
22. Kiminçünse èlmi iş, şöhet, gázanc
ğaynağı.
23. Kiminçünse mezardır, gerğ olmuş güle,
etre,
24. Ya da meğrur bir hëysel, ağ buludlar
papağı.
25. Menim üçün bayrağdır serkerde Resul
Rza,
26. Başında sıraları sèyrenen bir ordu var.
27. Hele de sengerdedir, sengerde Resul
Rza,
28. Snaypër gözlerinde Od yurdunun odu
var.
29. Silin alın terini döyüş fasilesinde,
30. Ata ve oğul kimi gonusuruğ arabir.
31. En böyük mübarize hele öndedir, önde.
32. Ölüm-dirim döyüşü ömrü girov isteyir.
33. Hele durur cahanda eğrebdən de
hırdalar.
34. Mëydan kabinètinde muzürr, mikrob
boydalar
35. Hele durur cahanda zeliler ve zeliller
36. Et çeyneyen, ğan içen ağzı ğanlı
ğatiller.
37. Hele durur cahanda uzun caynağlarını
38. Həlğların üreyine, bèynine uzadanlar.
39. Daşıyıb bir ulusun servetini, varını,
40. Evezinde sürtülmüş demir vèren
sahtakar.
41. Şair bu döyüşlerin canlı, bèyni, nefesi,
42. Maskalı deyyusların maskasını
parçalar.
43. Barrikadadan gelir Resul Rzanın sesi,
44. Menim bağrımdan kèçir polad
barrikadalar.

1987.

204. GÖZÜN AYDIN, ŞEYHZADE!

«Meğsud Şeyhzadenin poëziyası ve Azərbaycan
— Özbek edebi elagelerinin aktual problemleri»
eserinin müdafiyesinde düşünceler

1. Gözün aydın, Şeyhzade, bayramındır
bu gün senin.
2. Akademî... èlmi şura... bu toy senin,
dügün senin.
3. Ağ divarda iri şeklin... divardan da
kèçen nurun,
4. İri gözlük arhasında gemli gözler bir az
yorğun.
5. Sal ğaya tek çiyinlerin ezemetli,
hündür, uca.
6. Ğayıtmısan Bakımıza ğartal kimi uça-
uç.
7. Sen gètmişdin bu divardan sısğa,
sütülbir genç iken.
8. Yèrden göye boy atmısan, ğayıtmısan
metin, möhkem.
9. Gözün aydın, Şeyhzade, bayramındır
bu gün senin,
10. Gül gömları dalğa-dalğa... bu toy
senin, dügün senin.
11. Sen anmısan bu günleri yeğın yahşı,
yaman günde.
12. Tek adamlıĝ kamèrada başına su
damarken de.
13. Güldesteler бүкүlmüşdür üreklerin
perdesine.
14. Èlmi şura müntezirdir ses vèrmeye
sene, mene.
15. Opponèntler üzü nurlu... kürsüdedir
odur biri.
16. Seni sıhan zencirleri parçalayır èlmin
şiri.
17. Gözün aydın, Şeyhzade, manèeler
sökülmüşdür.
18. Cıĝataydan Ağdaşacan yoluna gül
tökülmüşdür.
19. Sen Bakıya sığışmadın... Sen Bakıda
bir az kövrek,
20. Sen Daşkendde daşdan çıhdın

21. Ağappağ bir fevvare tek.
22. Nezer yetir bu salonun her gencine,
ğocasına.
23. Özbekistan ğanadlanıb Azerbaycan
dünyasına.
24. Uçub gelmiş doğmaların, ezizlerin,
ğardaşların.
25. Elmi, şe'ri temsil eden tendaşların,
yoldaşların.
26. Sen bir polad körpüsenmiş Bakı-
Daşkend arasında.
27. Sen işığsan, sen ferehsen gözümüzün
ğarasında.
28. Sanıram ki, ön cerge de eyleşibdir
müdrük, ciddi
29. Ğılincını ğına goymuş Celaleddin
Mengübèrdi.
30. Ram ederek ağrısını, ulduzların
arasından
31. Uluğbey de gelib bura, ğan aħsa da
yarasından.
32. Ağ çalmalı Elişir de dağlar aħa-aħa
gelib,
33. Sağğalından işığ daman Füzuliyle ğoħa
gelib.
34. Gözün aydın Şeyhzade, halalındır bu
tentene,
35. Sen ğaynayıb ğarışmısan cahan boyda
bir vetene.
36. Ya güneşdir, ya da Hezer elimdeki ğızıl
bade,
37. Masabeyi sen özünsen, gözün aydın,
Şeyhzade!

1985.

205. İKİ ŞAİRİN SÖHBETİ

1. — Yalvarıram, Helil Rza.
2. Sırr ğalsın öz aramızda.
3. Men ğorğuram kemfürsetden,
4. Men ğorğuram minsifetden,
5. Men ğorğuram vezifeye
6. Celd dırmaşan şe'rbazdan.

7. Moskvada, ya Bakıda bütün delme-
deşiklere
8. Ğirib çıhan şöretbazdan.
9. — Men ğorğuram, eziz şair,
Vahabzade,
10. Men eynime kefen ğeyib, atılmışam bu
mèydana.
11. Pıçılıtnı hoşlamıram,
12. Öz re'yimi dar gözlere
13. Sille kimi çırpıram men.
14. Düşmenimin ğeyzinde de yèni ğüvvet
tapıram men.
15. İmzam açığ, könlüm açığ, nifretim de
açığ, saçığ,
16. Bacarırsan, èy ğaranlığ, ğarşıma çıħ,
17. Gözlerimin içine baħ, èy bedehlağ!
18. Yalnız budur benim yolum.
19. — Ğurban olum, yalvarıram, Helil,
sene:
20. Onlar senin gözlerine
21. Eğreb kimi hırda, cılız ğörünse de
22. İnan, dede:
23. Yıhır be'zen dağ kişini kiçik zede.
24. — Sen yalvarma, Vahabzade,
25. Men bu sirri açmaram, yoħ,
26. Açığ şe're döndererem.
27. Bizim yazığ planètten
28. Hele bakir, hele temiz
29. Aya, Marsa göndererem.
30. Sen ğorğursan, senin ğorğun benimçün
derd,
31. Ğorħa-ğorħa yaşadığ ki, bu güne ğaldı
memleket.

1986.

206. BAĞINDA SÜLEYMAN RÜSTEMLE SÖHBET

1. Dörd terefdən hasarlı, dörd terefdən
ğapalı
2. Bu bağ ğefes kimidir güller, ağaclar
üçün.
3. Kèçdim dar ğapısından, dinledim
ağsağğalı,

4. Gördüm esir elleri belke tükenmiş gücü.
5. — Ustad! Neye gerekmiş bu geder hündür hasar?
6. Bu cüt hasarlar içre yetişermi behre, bar?
7. Bağa rüzgar gerekdir, etirli, teze rüzgar,
8. Şè'r kimi mügeddes, yèni, Pakize rüzgar.
9. Hèzinedir, dèyirler, bizim Hèzer denizi,
10. Gümunda milyon-milyon balıkların cesedi,
11. Cesedi yoğ, belke de etri, ğanı, şiresi,
12. Hèzerden ğum getiren dalğalar hèzinedi.
13. Rüzgar da hèzinedi, açsın goynunu bağlar.
14. Bu hasar dörd terefden kecib yolları bağlar.
15. Bu zoğlar, o budağlar yèni yèller sorağlar.
16. Külek görmese ağlar, hèzel olan yarpağlar.
17. Razılaşdı benimle şair Sülèyman Rüstem,
18. — İyirminci illerde, inan, bambaşğaydı bağ.
19. Bu ğaysı ağacının her bir şağesi üste
20. Yüz mèyve saralardı, heresi bir çilçırağ.
21. On bès, on altı erik, inan kilo gelerdi,
22. Girvenkeden ağırdı ğara şanı salhımı.
23. Badam bar getirende üzün, gözün gülerdi,
24. Tamaşaydı püstenin boy atımı, ğalhımı.
25. Ağsağğalı dinledim, etirli çay ğabağda,
26. Ğelem götür, genç şair, dèyim, defterine yaz:
27. Otuzuncu illerin havası var bu bağda,
28. Ebes gelmişem, burdan calağ aparmağ olmaz.

1986

29. Çoğ şeye çatır gücün: mene çörek vèresen,
30. Mene köynek vèresen.

31. Kemfürsetden çekinsem, ürek-direk vèresen,
32. Görüşde en etirli, teze çiçek vèresen.
33. Macal tapsan mükafat, hetta çeleng vèresen.
34. Çoğ şeye çatır gücün, amma... bir amması var:
35. Berk ayağda efelsen, azca efel, èy yassar!
36. Pèyğember gözlerimi görmeye çatmır gücün.
37. Çünkü başğadır ölçün.
38. Mene ne duz-çöreyin, ne köyneyn gerekdir.
39. Ne üstümde emeyin, ne kömeyin gerekdir.
40. Ne bağ-bağcan, ne ahçan, ne çelengin gerekdir.
41. Birce meni bütöv, tam derk ètmeyin gerekdir.
42. Elbette, anlayırsan: çiyindaşındır Hèlil!
43. Süfredaşın, sefdaşın, ğelemdaşındır Hèlil.
44. Yol yoldaşın, ğardaşın, arkadaşındır Hèlil,
45. Lap sirdaşındır Hèlil.
46. Üstelik bir de bil ki, Hèlil tek bunlar dèyil.
47. Ayıl, anla, èy ğafil:
48. Yèr üstünde gezse de, göylerden gelmiş Hèlil!

1982.

207. AĞASADIĞ GERAYBEYLİ

Doğsan illiyine

1. Füzulinin arhasında ezemetli bir me'bed var¹³

¹ Bakıda Mehmed Füzulinin hëykeli arhasında yerleşen M. Ezizbeyov adına Akademik Dövlət Dram teatrı nezerde tutulur.

2. Od-ocağı Füzulinin üreyi tek alovlanar.
3. Uca, meğrur sütunları belke yağut, belke büllur.
4. Kandarına ayağ bassan sarar seni sèvinç,ğurur.
5. Divarları vügarlıdır senetkarlar çiyin kimi,
6. Çilçırağı işıqlıdır şair, ressam bèyni kimi.
7. Biz görmüşük o me'bedi, sehnesine gün doğanda,
8. Hündür, zerli lojalardan gucağ-gucağ gül yağanda.
9. Göyler boyda geniş zalı titredende çepik, algış,
10. Hırda hissler, kor duyğular bu ateşde yanıp batmış.
11. Bu me'bede zeif gelen güvvet tapıb çıhsın gerek
12. Kölgeliler, buludlular ıldırım tek çahsın gerek.
13. Bu me'bede napak gelen pak olmalı bulağ kimi,
14. Sönmüş könül yanmalıdır guruhagur bir ocağ kimi.
15. Sen èy bizim bu meş'elin dohsan yaşlı meş'eldarı,
16. Yètmiş bèş il külüng vuran Ferhad boylu senetkarı!
17. Sözün, şe'rin hıridarı, tunc bilekli, şir ürekli,
18. Ehde sadıg, yurda sadıg Ağasadıg Geraybeyli!
19. İzi vèrin, gucağlaşağ, sıhağ polad elinizi,
20. Bu gün, sabah yüz yaşında, dağ başında görek sizi.
21. Dohsan ilde belke min-min gəsirğalar geldi kèçdi.
22. Sarsılmadın... gəsirğalar senden ötrü belke hèçdi.
23. Dohsan ilde berbad oldu nèçesinin tehti, tacı.
24. Sen yène de bu me'bedii eyilmeyen serv ağacı!
25. Yètmiş bèş il divan tutdun yaltağlara, alçağlara.
26. Öz èlinden, öz dilinden ayrı düşen maymağlara.
27. Yağaladın, silkeledin cılızları, miskinleri.
28. Merd olmağa de'vet ètdin ölgünleri, ezginleri.
29. Gel, foyède addımlayağ... bağağ köhne şekillere.
30. Her bir şekil ötenlerden bir hıtare, bir menzere.
31. Bizim me'bed nèçe-nèçe senetkara doğmaca èv,
32. Burda sıhmış elinizi Mirze Celil, Hağvèrdiyèv.
33. Ereblinski seni gördü on bèş yaşlı gız rolunda,
34. Ğarla-ğışla penceleşdin yaz rolunda.
35. O zaman ki, «Ölüler»de İsgenderi yaratdın sen,
36. Sèvincinden Tuğanovu ağlatdın sen.
37. Oyundaşın, arkadaşın Ulvi Receb, Abbas Mirze
38. Azərbaycan me'bedinin işıgını ayadı erze.
39. Vaht oldu ki, kesdi yolu nèçe ef'i, nèçe gürze.
40. Cavid gèri çekilmedi, doğransa da rize-rize.
41. Yoğ, sönmemiş, davam èdir mübarize.
42. Mezarda yoğ, dağ başında durur Mèhdi¹⁴
43. Sil gözünü, o ki, senet bağlarına esen mèhdi.
44. Ğehramanlar ğardaşısan,
45. Ağasadıg Geraybeyli,
46. Bu dağların ilk başısan,

¹⁴ Görkemli rējissor Mèhdi Memmedov

47. Ağasadığ Geraybeyli.

48. Ğazanıbsa yüngül, asan,
49. Batır ad-san, sönür insan.
50. Tèatrın merd övladısan
51. Ağasadığ Geraybeyli.

52. Ne Rüstem bey, ne Alp Arslan...
53. Sen özünü ucada san.
54. Ruh ve könül mè'marısan,
55. Ağasadığ Geraybeyli!

56. Daş èledin Altunbayı,
57. Özü satğın, ömrü zayı.
58. Var olsun Bağdasan dayı —
59. Ağasadığ Geraybeyli.

60. Yağınlaşdın yüz yaşına,
61. Çiçek sepek ağ başına.
62. Ucalmısan dağ başına
63. Ağasadığ Geraybeyli.

64. Sen Nazlıdan¹⁵ daha el çek.
65. Ğızlar çıñıb benövşe tek.
66. Seni bir de èvlendirek,
67. Ağasadığ Geraybeyli!

208. «EL VURMA, ÖLDÜRER!»

1. Sen görmüsen bu yazını nèçe yèrde,
2. Bir cüt tèle doldurulub ıldırımlar kèçen yèrde.
3. Gerginliyin şiddetinden titreyen dik
sütünlarda,
4. Açılmayan demir, polad ğapılarda.
5. Arğasında yüksek voltlu èlektrik
şebekesi,
6. Üzerinde bir sklèt — şimşek vurmuş
başın eksı.
7. Gözlerime benzeyirsen, èlektrik
şebekesi,
8. Zülmetleri ğayçıl原因 gözlerime!
9. Ğorğaçların, yaltağların, alçağların
maskasını
10. Parçalayan gözlerime!

11. Yumulmayan, ğırpınmayan, odlı,
ğaynar gözlerime!
12. Kor zülmete zerrece de ğüzeşt ètmez
13. Sert, inadkar gözlerime!
14. Geleceye nur daşıyan,
15. Min-min gözün evezine tek yaşıyan
gözlerime!
16. El vèrmesin ğoy tülküler,
17. 500 voltluğ nağil olmuş barmağlarım.
18. El uzatsa, ya o, yanar,
19. Ya da benim dodağlarım.
20. Onlar üçün ıldırımam, şimşeyem men.
21. ...Ancağ həc kes bilmese de, sen
bilirsen bunu, gülüm:
22. Eslinde bir ğızılğülem, ipeyem men.

1969.

209. GEREK O DİYARA SENİNLE ĞEDEM...

1. Gerek o yèrlere seninle ğedem.
2. Güneşin çiyininden atılan şiri —
3. Yüz göllu, min göllu ağ şelaleni
4. Gözlerim dolusu bañıb seyr èdem...
5. Dereler o yèrde semadan derin,
6. Çiçek lepe-lepe, gül lepe-lepe.
7. Ğırovda üşüyen benövşelerin
8. Eyilem, üzünden, gözünden öpem.
9. Atlant hèykeli tek sal ğayalar lal,
10. Ucalır, güneşe baş çeke-çekte.
11. Dağı caynağında ğaldıran ğartal
12. Baban Ğetayinin ruhudu belke.
13. İndi ikimizin anası birce,
14. Dürrü deniz doğar, oğulu ana.
15. Tendir yanındaki nurlu, ağbirçek
16. Anamın başına yüz yol dolanam.
17. Dèyem: — Sağ ol, Anam! güneşdir
alın,
18. Sen dirilik vèrdin kuzeden bize.
19. Min iller ardından Rüstemhanlımı
20. Getirdin, beğş ètdin tezedan bize.
21. O yèrde semalar büllurdan temiz,
22. Zümrüd bulağlara ğoşulub aham.

¹⁵ Sabit Rehmanın «Eliğulu evlenir» pyesinde
Eliğulunun birinci arvadı Nazlı suretine işaredir.

23. Kotan parçasından düzeltiyiniz
24. O mekteb zengine bağıdıca baħam.

25. — Sağ ol, ana mekteb! Balan... o
nadinc

26. Hêç bildinmi ne cût atıldı cenge
27. Bu kotan zeng ile çağırdoğan genc
28. Döndü ħalgımızı oyadan zenge!

29. Görek o yerlere seninle gèdem,
30. Dalam yaşıl telli biçeneklere,
31. Dayanıb bir ömür tamaşa èdem
32. Terli çiyinlere, tunc bileklere.

33. — Sen dincel bir azca, ay Ĥudu kişı,
34. Hağgın var, Hitlêri ezişdirmisen.
35. Hele fûrset tapıb, düzeldib işi,
36. Dünyaya bèle bir oğul vèrmisen!

37. Alam kerentini onun elinden,
38. İşlemek hevesin ezeli, fitri.
39. Yayıla dağlardan denizlerecen
40. Nazenin otların nefesi, etri.

41. Gerek o diyara seninle gèdem,
42. O yerde ħırpımlar esrden üstün,
43. Ĥallı bebirleri, yallı şirleri
44. Yètiren kahalar ħesrden üstün.

45. Kimdir «Uçğar» dèyib seni sızladan,
46. Biz ki, ĥüduzsuzuğ yerle göy teki.
47. Bağlanmış yolları Tebrize çatan,
48. Elleri denizden denize çatan
49. Yardımlı Vetenin ortasıdır ki...

50. Burdan İsfehana yollar görüner,
51. Doğma Hemodvana yollar görüner.
52. Yumsam gözlerimi... Zencanda, Ĥoyda
53. Boynuma dolanan ħollar görüner.

54. Ata ocağına gèdek beraber,
55. Sen macal tapmasan, şükür, men
varam.
56. Ėapam sengerinden gerek birteher.
57. Seni öz yurduna özüm aparam.

1986.

210. DELİ KÖNLÜM

1. Hamı yatır şirin-şirin... Sen ħolları
çirmeklisen,
2. Yaħınlıĥda Ĥezer susur... Sen
Ĥezerden üreklisen,

3. Yatır şeher. Yatır yer-göy. Yatır dünya.
Sen oyağsan,

4. Çilçırağban varlığında ħaranlıĥda bir
mayaksan.

5. Yaşayırsan, deĥiğenin cövherini sıħa-
sıħa,

6. Yumruğ boyda üreyine ümmanları
yığa-yığa.

7. Söz seçirsen, her bağçadan misra-misra
gül derirsen,

8. Ėırpımını, saniyeni esrlere gönderirsen.

9. Yaşayırsan bu ĥecenin gözlerinin
ħarasında,

10. Menzilde yoħ, çoħ ucada... Ayla Ülker
arasında!

11. Alğış sene deli könlüm, zehmetin şah
damarısan,

12. Sarban olub misraları karvan-karvan
aparırsan.

13. De'vetsiz de yollanırsan me'denlere,
mekteblere,

14. El vurursan çoħlarına yasağ olan
metleblere.

15. Çoħdur «deli-dolu» dèyen, ne yaħşı ki,
sen «delisen»

16. Tüstü, duman arasında pak eĥide
meş'elisen.

17. Kesafetin ortasına sen girirsen bahar
kimi,

18. Batağlıĥlar arasında yaşayırsan gülzar
kimi.

19. Alğış sene, ram èdirsen namerdleri,
nakesleri,

20. Loğman olub sağaldırsan è'tiğadı
şikestleri.

21. Sehvin de var, suçun da var. Feğet
ħalgın ĥüzurunda

22. Bir-birinden me'nalıdır uğurun da,
ğusurun da.

23. Deste dèyil, bir ordudur başındaki
adamların,

24. Demir sedler tab èlemir, poladdandır
addımların.

25. Derdin, gemin, ğayğaların yanhayanda,
sönhasönde
26. Dönüb pak bir alov olur nefesinin
küresinde.

27. Ğan tezyiĝin, şekerin de sanki yèrli-
dibli yohmuş,
28. Hèç bir merez, hèç bir ölüm!
29. Yalnız döyüş, yalnız vuruş!

30. Şıĝıyırsan, yara-yara dumanları,
çiskinleri,
31. Göz vèirsen gözsüzlere, ayıldırısan
miskinleri.

32. Vuruşmalar paytahtıdır senin èvin, yazı
masan,
33. Defter-kitab yükü altda itib-batır yazıĝ
masan.

34. Yaşayırsan, senger üste herden nefes
dere-dere.
35. Esle güzèşt èlemirsen ferariye,
aĝciyere.

36. Bir ummansan, vaht olur ki, fırtınalar
ĝoparırsan.
37. Sen tarihî yèdekleyib ĝanadında
aparırsan.

38. Ğanadların — o tay, bu tay. Şah
damarın — Araz, Araz!
39. Ğartal fikri, şir üreyi zencirlemek
olmaz, olmaz!

40. Haĝĝ yolunu kese bilir hansı bulud, ahı
hansı?
41. Varlığında lengerlenir Azərbaycan
Rènèssansı!

42. Ara vèrme hücumuna, yar fitneni, fè'li
könlüm!
43. Herden bir az ağıllı ol, deli könlüm,
deli könlüm.

211. MENİM MİKAYILIM VAR

1. Gözlerinde tebessüm, üzünde bir
istèhza,
2. Dèyirsen: — Hèlil Rza!
3. Tebiidir bu ĝeza,

4. Tökülüb ön dişlerin.
5. Daha arħada ĝaldı
6. Gülüstan salonlara sıĝmayan
ĝörüşlerin,
7. Salonlardan başlayan ĝehreman
yürüşlerin!
8. Dizin de girden düşüb, gözün de nurdan
düşüb.
9. Ne ĝem, azca büzüşüb çekil rahat
ĝuşeye.
10. Vur-çatdasın yaraşmaz aĝsaĝĝal bir
kişiyem.
11. Men susuram.
12. Hayĝırır amma köksümde ürek:
13. El çek, ĝalasıĝöyçek!
14. Gözüm nurdan düşse de bir güneşdir
üreyim,
15. Bir cüt ĝılinc kimidir hele ĝolum,
bileyim.
16. Girden düşüb diz... ne ĝem,
17. Mèydanıma senin tek ne ĝeder ĝoca
tülkü
18. Gelse... diz çökdürerem.
19. Sesin batıb, batmayıb — dèye
bilmerem bunu,
20. Feĝet gözel bilirem:
21. Sakit sesimin bèle ıldırım olduĝunu,
22. Lengerli ümman kimi canda
doĝulduĝunu!
23. Bir de men ölsem bèle ehdim ĝalmayıb
canda,
24. Çünki güneş ĝüdretili şè'rim yaşar
cahanda.
25. Hele Rzam, Tebrizim, yèddi bacım,
ĝardaşım,
26. Me'nevi ĝardaşlarım — daha işiĝli
tacım!

27. Menim Mikayılım var, şè'rim dilinde
alov,
28. Bir şèhs yoh, gözümde bütöv
memleketdir o.
29. Aya, ulduza ĝalħsa, bizim planètdir o.
30. Alovlu gözlerinde heĝiĝet nuru yanır,
31. Üzünün aĝlıĝından ĝeceler işiĝlanır,

32. Ğaranlıĝlar utanır.
33. Ömrü, günü, ĝırpımı, anı da mübarize...
34. Ğızıl vulkan ağızlı daĝdır Mikayıl Mirze!
35. Çekinmez, doğransa da uğrumda rize-rize,
36. Fedakarlıĝ èlminde alim Mikayıl Mirze!
37. Şè're mehebbetile şair Mikayıl Mirze!
38. Kürsüde el ĝaldırıp başlayanda ilk söze,
39. Bir salonu az ĝala min salona dönderen
40. Natiĝ Mikayıl Mirze!
41. Leyaĝeti, ĝüdrete hele az belli erze,
42. Hele incilerini sahillere saçmamış
43. Deniz — Mikayıl Mirze!
44. Soruşan hardan gelir benim könül dincliyim?
45. Dostlarımın şeħsinde yaşar benim gencleyim.
46. Dosta dayaĝ, istèhkam, yada ĝenim gencliyim!
47. Veten boy ata bilmez iftiħarı olmasa.
48. Can ile ciger kimi bir-birine bağlanmış
49. Oĝulları olmasa.
50. Ölsem de uf dèmerem,
51. Çünkü dost gözlerinde benim odum, ziyam var.
52. Mikayıl nefesinde, Mikayılar sesinde
53. Hemişe gurlayacaĝ
54. Zeng harayından güçlü, cesur Poèziyam var!

212. EYİLMEK ĞORĝUSU

Alaĝ yıĝmaĝ üçün eyilsen de sen,
Gerek yer üstünde şaħ yèriyesen.
Ramiz Duyĝun

1. O ĝeder eyilib işlemişem ki,
2. Dikelde bilmirem bükük bèlimi
3. Ot-alaĝ yıĝmışam, daşlar yarmışam,
4. Demirin bağrından od çıħarmışam.
5. Sonuncu alaĝı yèrden çekende,

6. Dözmedim, torpaĝa dizimi goydum.
7. Düzelmiş bèlimi bir de eyende,
8. Bèli büküklerin halını duydum.
9. Bildim ki, dünyada neler çekibdir
10. Rencberler, burlaklar, ĝara fehleler.
11. İnsan az seçilir dördayaĝlıdan,
12. Dikelde bilmirse bèlini eger.
13. Dikelde bilmesen sen ĝametini,
14. İtirmiş olursan leyaĝetini.
15. Üçce atdımlıĝda biten ĝülün de
16. Gücün yoħ duyasan teravetini.
17. Sınıbsa vüĝarın, menlik ĝüdrete,
18. Doĝan güneşi de görmeyin çetin.
19. Ellerin olsa da elsiz kimisen,
20. Dèyine bilsen de, dilsiz kimisen.
21. Eyilib düzelib çalışmaĝdansa,
22. Eyilib çalışmaĝ belke de asan.
23. Bes onda dünyaya tac olduĝunu
24. Haçan düşünersen, haçan ĝanarsan?
25. Bèli bükük gelir dünyaya insan,
26. Bèli bükük ĝedir dünyadan insan.
27. Gel-ĝet arası da bu cüt kèçibse,
28. Dèmek, yèrli-dibli yaşamayıbsan!

1973.

213. ĞÜNEŞE ĞANADLANAN TABUT

Azerbaycan tèatr medeniyetinin fedakar ĝadimi
Mèhdi Memmedovun parlaĝ ĝatiresine

1. Ağır bir tabutu ĝötürdük yèrden,
2. Addımlar cergesi ĝör ne ĝeder sıħ.
3. Tabutda yatanın böyüklüyünden
4. Èle bil güc aldıĝ, biz de ucaldıĝ.
5. Derya bir üreye susayıb belke
6. Ğış vaħtı köksünde bahar gülleri.
7. Tabutu yuħarı kimler ĝaldırıp?
8. Sèvdiyi milletin güçlü elleri.
9. Doĝma Bakısında matem celalı,
10. Gözleri ĝapalı, idrakı oyaĝ.
11. Sanki, çiyimizden bir daĝ ĝartalı
12. İndice göylere ĝanadlanacaĝ!
13. Yatır söz serrafı, senet mè'marı,
14. Fikir me'deninde en parlaĝ almaz.

15. Heyatı meş'ele oğşayanları
16. Telesme, torpağa têtz vèrmek olmaz!

1985.

17. Üreyi dağ boyda meğrur senetkar
18. Yüz payız behresi vèren bahardı.
19. Ferhad külüngüyle ğayalar yarar,
20. Külüngü susanda Hamlet olardı.

21. Bèyninde yüz sorğu: «Ne üçün»,
«Niye?»
22. Cinayetler növ-növ, caniler teze...
23. Üsyankar bèynini ram ètsin dèye
24. Ağzını elile ğapardı be'zen.

25. Ebesmi yarandı Şekspir, Gorki?
26. Dağ boyda zehmetler ğètdimi heder?
27. Dünya özü boyda derdler kelefı...
28. Ha vaht açılacağı bes bu düğümler?

29. Ne ğeder igidler, ne ğeder merdler...
30. Bes hansı vèrececek nicatı, hansı?
31. Ğerbin rènèssansı azlığı èdirse,
32. Ğoy gelsin yardıma Şerğ rènèssansı!

33. Cebheni yarmağa çatarmı gücü
34. Royalın, fırçanın, şè'rin, molbèrtin?
35. Yoğ, senger senheye sığdırmağ gerek
36. Bütün güvvesini beşeriyetin!

37. Cavid, ulu Cavid, özün kömek ol!
38. Ağahmı iblise beşerin derdi?
39. Ulu dahilere üz tutan oğul
40. Be'zen sübhe ğeder fikirleşerdi.

41. Algışlar ayağa ğaldırır zalı...
42. Onunsa ğelbinde başğa bir arzu:
43. Yoğ... gerek sehnemiz bütün ğalğların,
44. Bütün tarihlerin aynası olsun.

45. Ucaboy, ağ üzlü, meğrur bahadır,
46. Günbegün, anbaan boy atan alim!
47. İnanmağ olarmı tabutda yatır
48. Ne ğeder yatmışı oyadan alim!

49. Bu gün derdlerimiz canda cehennem,
50. Adın üze deyen bir serin mèhdi,
51. Tèatr adlanan ülvi me'bedin
52. Özülü, sütünü, çırağı — Mèhdi!

53. «Elvida!» demeye üreyim gelmez,
54. Canlısan hemişe, Mèhdi müellim.
55. Èle bil ğaldırıp öz tabutunu
56. Aparır güneşe Mèhdi müellim!

214. HUDU MÜELLİM

1. Alimler içinde Darülfünundur,
2. Èlmin nefesidir Hudu müellim.
3. Ğaynar ğelb, en iti göz de onundur,
4. Seher şö'lesidir Hudu müellim.
5. Sakitce yanaşdı söz kürsüsüne,
6. Bağdı engin salon kişi üzüne.
7. Ğeyret emizdirdi, her bir sözüne,
8. Gördük el sesidir Hudu müellim.
9. İntizar salonda kimse uyğulu.
10. Kimse öz fikrinin ğulu, meşğulu.
11. Lapdan şimşek çağdı — göy gurultulu,
12. Göyler töhfesidir Hudu müellim.
13. Şüküfe kimidir: ne gül, ne gönçe.
14. Bize ders dèyerdi beş esr önce.
15. Hele de benzeyir alovlu gence,
16. Dövrün süresidir Hudu müellim!
17. Kürdü... Erzurumdan baş alıp aılır.
18. Bağdı... varlığını salhım tek sıılır.
19. Dağdı... laylarından görün ne çıılır,
20. Gızıl külçesidir Hudu müellim!
21. Zülmet bir hèykelin ehatesi nur.
22. Yère girmeliyken dayanıp meğrur.
23. İldırım çağır, yèr, göymü ğopur,
24. Arslan ne'residir Hudu müellim!
25. Bu yurdun altında zelzeleler var
26. Boş müğevva kimi köksüz olanlar
27. Ateşin üstünde ne cür dayanar?
28. Bir od küresidir Hudu müellim!
29. Bir ğelb pèyvend olub neçe min ğelbe.
30. Birliyin nesibi yalnız ğelebe!
31. Yètirib ne ğeder cesur telebe,
32. Yurdun yiyesidir Hudu müellim!
33. Şehriyar adlanan bir ulu ğüdrèt
34. Sönmez Meşruteçi, Savalan, Sehend
35. Coşğun, Cavad Hèy et... çoğdan ona bend
36. Çiçekler desidir Hudu müellim!
37. Uzanıp cüt ğolu Tebrize doğru,
38. Ankara, İstanbul gözünün nuru.
39. Her cesur cümlesi İsrail suru.
40. Ğeyret ğitesidir Hudu müellim!

41. Çetindir yürüşü dağlar aşanın,
42. Çohlari susanda coşub daşanın.
43. Aylı gècelerde nur kehkeşanın
44. Hezerde eksidir Hudu müellim!

45. Gümüş saçlarına elense de ğar,
46. Ğanında gürhagür şelale gurlar.
47. Üzünde Enelheğ şö'lesi parlar,
48. Saflıg çeşmesidir Hudu müellim!

49. Boyca bir az beste... nèce dèyim men?
50. Bağrında yerleşir hüdudsuz Vetən.
51. Ğara hedefleri güle dönderen
52. Bir top gülesidir Hudu müellim!

Türkan, 16 ocağ 1988.

215. KİŞİLERE ARĖALANAĞ!

1. Yalnız kişilere arĖalanmalı!
2. O kişi rütbesiz, yoğsul olsa da.
3. Yalnız heğığeti dayağ sanmalı,
4. Heğığet mèydanda yalgız ğalsa da.
5. Yalnız mehebbetle işığlanmış
6. Öpüb göz üstüne ğoya bilersen.
7. Hağğ üçün døyüşde bağıryanmış
8. Yanında yoldaş yoğ, dünya bilersen.
9. Çoğ olan hağsız arĖalanmağdan
10. Az olan hağılya Ėüvenmek üstün.
11. Vèrme, div olsa da, hağsızlara can,
12. Vèrme, lap bèyninden çıhsa da tüstün.
13. Üreye, idraka Ėüvenmeyibse,
14. Çoğun yavaş-yavaş azalması var.
15. Doğan Ėüneş ile nefes-nefese
16. Bir gülün yayılıb yaz olması var.
17. Menem sonalayıb seçen azları,
18. El boyda Ėelbime ümman dèmişem.
19. Yolda sürü-sürü şe'rbazları
20. Men birce şaire Ėurban dèmişem.
21. Haray, èy azlarım, gelin çoğhalağ,
22. Sizin her biriniz bir dağ, bir ordu.
23. Onlar yolumuzda yalnız ot, alağ,
24. Belke mürĖüleyir... Oyat Boz Ėurdu.
25. Öldü var, döndü yoğ, døyüş amansız,
26. Bu yolda ölümlü şeref sanmalı.
27. Yalnız sal Ėayalı ulu dağlara, —
28. Yalnız kişilere arĖalanmalı!

216. DOĞMALIĞ

1. Ucaboy... alagöz... ènli kürekli...
2. Yoğ, senin caziben cüssende dèyil.
3. Èle bil çığmışığ èyni bèşikden,
4. Èyni südü emmiş Sirusla Helil.
5. Seninle her defe Ėörüşende men,
6. Ne cür telessem de ayrılmağ çetin.
7. Doğmalığ saçılır pak nefesinden,
8. Ğanımda ateşdir semimiyyetin.
9. Nedir addımında lay-lay sòkülen?
10. Hansı cadu gersen? Hansı sèhrkar?
11. Senin gözlerinde daşib tòkülen
12. Merdliyin müğeddes şelalesi var!
13. Èle bil söykenir ürek üreye,
14. Ėırılır hardasa tøl rize-rize.
15. Bir Simurğ Ėuşunun ağ şehperinde
16. Bakım Ėanadlanır doğma Tebrize.
17. Orda adi hava Ėaymağ, bal dadır,
18. Etirli yèleri nuş èleyirem.
19. SerĖoş èleyirem bu doğmalığa
20. Tamarzı könlümü, teşne Ėelbimi.
21. Daşlar etir saçır benövşe kimi.
22. Anamız henirli tendir başında,
23. Çörekmi ağızımı getiren dada?
24. Duzu, rayihesi, her şeyi doğma:
25. Yumurta sarısı, ze'feranı da.
26. Bir gelin meleyin ènib semadan,
27. Çengelle vurduğu nağışları da.
28. Burda her şey doğma, hamı özümkü,
29. Adi pencereler beğtime Ėüzgü.
30. Haçansa, hardasa beyenmediyim
31. Bağğal da, dellal da mene Ėoş gelir.
32. Bazar kenarında, palan bèlinde
33. Herlenen hambal da mene Ėoş gelir.
34. Ėolu destemazlı, ağızı dualı
35. Her Ėoca Ėözümde tanrının özü.
36. Müdrık kelimaları hele bir yana,
37. Ezizdir, ülvidir en adi sözü.
38. Ezizdir tüstüler, odlar içinden
39. Bizi haraylayan cızbızĖana da.
40. Ğara çarşafıyla öz körpesini
41. Ardına bağlamış gelin ana da.

42. Burda her şey doğma: enderun, birun,
43. Dörd divar içinden çıkmaz sirri de.
44. Gızıl gësrlerin, kerpic èvlerin
45. Min illik şöhereti, kem-kesiri de.

46. Bilirem, şehirler, kendler var hele
47. Bağrında gürzeden, herçengden bèter
48. Yadlıg azarı.
49. Hele èl gelbinde sükut ètmede
50. Gezeb deryaları, kin vulkanları!

51. Ac da, yalavac da dolanmağ olar,
52. Doğmalığ olmasa, yaşamağ çetin.
53. Mö'cüzler yetiren bu memleketin
54. Bağrında hele de ağrı-acı var.

55. Nèfte, pambığa yoh, her şeyden önce
56. Gärdaş nefesine èhtiyacı var.
57. Öz böyüklüyünü, öz güdretini
58. Aşikar görmeye èhtiyacı var.

59. Açan gızılgül de tikan görüner,
60. Arzular, ümidler düşerse bende.
61. Deniz bir nelbeki şor suya döner
62. Doğmalar sahilde birleşmeyende.

63. Asfalt simasızdır, gerek olsa da,
64. Asfalta benzeyen daşüzlüler var.
65. Yadlar doğmaların heyat yolunda
66. İlandan, ègrebden gorhuludurlar.

67. Şair Nesir Beymi o şè'ri dèyen?
68. Goy birce bèytini barı yazım men:
69. «Bağıb mat galıram, èy dadi-bidad,
70. Yadlar sahib olub, sahibler de yad!»

71. Tebrizli dostumun ala gözleri —
72. Mügeddes gezebin bir cüt gaynağı.
73. Sanki Göy mescidin gızılını yoh,
74. Onun üreyini çalıbdır yağı.

75. ...Doğmalığ uğrunda vuruşlar gèdir.
76. Gülecek, bilirem, al şefeğli dan.
77. Bütün simasızlar eyilsin, öpsün
78. Doğmalığ uğrunda sedd gıranların
79. Demir çekmesinin dabanlarından!

1984.

217. GÖZELLİK MÈ'MARI

1. Bağrıma sancıldı acı bir heber,
2. Èle bil beynimde çağan ıldırım.

3. Tabutun sigleti Savalan gèder,
4. Dağları çiyime ne cür galdırım?

5. Elinin istini hele elimde,
6. Gözünün ışığı gözlerimdedir.
7. Sözleri dolaşır hele dilimde,
8. Yüz milyonlar ile yanbayan gèdir.

9. Geçem Novruz oğlu Aslan nevesi —
10. 31 milyonluğ Azerbaycanın
11. Barlı bir budağı, zeka mèyvesi,
12. Gızıl bir şüası sökülen danın!

13. Duruşu, görkemi adiden adı,
14. Ne boylu-buğunlu, ne pehlevandı.
15. Feğet gören görüb, bilenler bilir:
16. Bir az dalğın gezen Azerbaycandı!

17. Bir az üşünerdim onu dinlerken,
18. Meramı ne gèder ülvi, mügeddes.
19. Dèyirdim, bu gèder gözel ömr èden
20. Çoh yaşaya bilmez, çoh gala bilmez!

21. Çohları yatarken galhıb durardı,
22. Goşulub ganında coşğun ahına,
23. Birce heyatını calağ vurardı
24. Belke min ağacın şah budağına.

25. Başının üstünde rehberin şekli,
26. Köksünde arzular, hissler denizi.
27. Ovcunda Abşeron heritesini
28. Gösterib... yardıma seslerdi bizi.

29. — Bağ... gızıl gışlağda hele ışığı yoh,
30. Bu yèni fèrmada hele su yohdur.
31. Yapıncı altında yatan çoban çoh,
32. Garşıdan gış gelir, yèri soyuğdur.

33. Yanar gözlerinden ışığı çekerdi
34. Uzağ binelere, تنها èvlere.
35. Türkanda, Hövsanda hartut ekerdi,
36. Yolunu gözlerdi Nardaran, Zire.

37. Arhlar uzanardı derya gelbinden,
38. Susuz sehralara, yanıg çöllere.
39. Gësrlər tikerdi şamlar içinde,
40. Tapşırıp yolları gerenfillere.

41. Gurutmağ isterdi gölmeçeleri,
42. — Bir görün ne gèder ağcağanad var.
43. Daha gorhuludur, daha hëterli
44. Adam cildindeki ağcağanadlar.

45. Hele zavodlar var — his, gurum yayır,

46. Soldurur yaşılı, ğaraldır ağı.
47. Biz balamız kimi ğorumalıyığ
48. Sular melakesi ğızıl balığı.
49. Destek ğulağında, ğelem elinde,
50. Silmeye macalı yoh ēyneyini.
51. Men onu esebi, çılgın görmedim,
52. Ğaynar ğazan kimi daşsa da bèyni.
53. — Hēlil, sen şairsen, göz goy, fikir vēr:
54. Tankların tırtılı sökül torpağı.
55. Ğoşulub ğanadlı ğasırğalara.
56. Denize tökülür yerin ğaymağı.
57. Nēynemek, tanksız da kēçinmek olmur,
58. Hele yer üzünde cahangirler var.
59. Çoğdur bulandıran... dünya durulmur,
60. Dünyanı ğülūstan ēylemek olar.
61. ...Yoldaş ğebirğazan! Dayan, telesme,
62. Ucadan çağırağ onun ismini.
63. Seadet, gözellik, ruh mē'marının
64. Defn ēde bilerik yalnız cismini.
65. Mezarı başında özü dayanmış,
66. Özüdür oğuyan nēkroloğunu.
67. Tepeden dırnağa nura boyanmış,
68. Dipdiri, sapsağlam ğörürem onu.
69. Canlıdır, soruşur her birimizden:
70. — Nēçe ğanadsıza ğanad vērmişen?
71. Açdığın cığırda, tapdığın rizde
72. Nēçe yol azana yol ğöstermisen?
73. Ğeşem! ēy tabutu çiçek sergisi,
74. ēy etirli ğülü bizim ğülşenin!
75. Açığ gözlerinden öpmedim hēç vaht,
76. Bağlı gözlerinden öpürem senin.

1984.

218. YÈR ALTINDA YATAN GÖVHER

Fehreddinimizin vefatı günü şair ğardaşımız
ğasım ğasımzadeye teselli

219. AĞLASIN

1. Ne ğeder amansız, ğara bir heber!
2. Sēllensin gözümde yaşım ağlasın.
3. Tıhansın köksüme hıçgırığ, ğeher,
4. Od tutsun kirpiyim, ğaşım ağlasın.

5. Men onu görmüşdüm Hēzer boyunda,
6. Cüt gözüm ğalmışdı server boyunda.
7. Bir hēykel yaşardı o er boyunda,
8. Yazım ğışa döndü, ğışım ağlasın.
9. FEHREDDİN! Genc alim, genc erebşūnas!
10. Teperde arslandı, saflığda almaz.
11. Yanaram, ğebrecen yaram sağalmaz,
12. Üstümde torpağım, daşım ağlasın.
13. Övrad itkisinden bükülen Ğasım,
14. Gel, seni balan tek bağırama basım.
15. Sakit hōnkürtüne men ğulağ asım,
16. Gel, verek baş-başa, başım ağlasın.
17. Özüm de bilmirem daha men neyem,
18. Sınığ bir kamanam, ğırığ bir nēyem.
19. Ğanadı ğırılmış Ğasımzadeyem,
20. Dağılan diğğetim, huşum ağlasın.
21. Ğarağaş, ğaragöz, cür'etli meğrur!
22. Dēyirdin dağlarda boyaboy durur.
23. Zekası ışığ, nur, varlığı bülür,
24. Ğırılan kotanım, hışım ağlasın.
25. Ğeleme, kağızı, kitab-defteri
26. Özünden ömürlü... ömür öteri.
27. Ne tēz yandı, söndü o dan ülkeri!
28. Ölüm pēşimansa, çağıb ağlasın.
29. Ay benim sultanım, ay benim paşam!
30. Dōzürem, belke de üreyi daşam.
31. Bütün ömrüm boyu derde ğardaşam,
32. Vuruldu semada, ğuşum ağlasın.
33. Dēyirdim: — Alınmaz ğalam —
Fehreddin!
34. — Salam, doğan güneş! Salam,
Fehreddin!
35. Bir ordu evezi balam Fehreddin!
36. Ğelbimde bir ordu, ğoşun ağlasın.
37. Tabut nur içinde, çiçek içinde,
38. Tabut bir lalezar, özge biçimde.
39. Bir keder denizi yaşar içimde,
40. Misrama misralar ğoşun, ağlasın.
41. Ağıllı, mēhriban, hündürboy, uca,
42. Ne ana öpmüşdü onu doyunca,
43. Ne ata bahmışdı başında taca,
44. Gün batdı, ğaralan ğaşım ağlasın.

45. Öpenden sonra da, oğlum, gözelsen,
46. Bu gündən torpağın altında le'lsen.
47. Yata bilsem, barı yuğuma gel sen,
48. Oyağ gem... başımdan aşib ağlasın.

49. Èle bil dünendi mübarek toyun,
50. Toğğuşan gedehler, çal-çağır, oyun.
51. O tarı, o sazı bir yana göyun.
52. Tarçı fikre gètsin, aşığ ağlasın.

53. Ah, gören seadet ne üçün kemdir?
54. Yègane tesellim bir cüt nevemdir.
55. Gelin! Tohta bir az, göyler de nemdir,
56. Gıyma bize baħıb, uşag ağlasın.

1984.

220. GÈTDİN

1. Sen ömrüme bir rayihe, hoş mēh kimi geldin,
2. Geldin de... şirin bir yuğu, rōya kimi gètdin.
3. Men yatmış idim... birden ayıldım da bayıldım,
4. Sen çıldın elimden... dolu dünya kimi gètdin.
5. Sensizliye dözmem, èvim, övladım, adımsan,
6. Sen canlı elifbam, elifim... «A» kimi gètdin.
7. Sen dan şefegi, men gızaran bir deniz-ayna,
8. Èy dan yèri, bir lehzedə hūlya kimi gètdin.
9. Nurun ve gururundu galan ayna suyumda,
10. «Ya tanrı dèdim!» Tanrım — oğul, «Ya» kimi gètdin.
11. Ğaşlar gara, gözler gara... üz Ay kimi aydın...
12. Ay nuru, güneş nuru ve derya kimi gètdin.
13. Merd... ènlükürek... alını ğaya... addımı möhkem,
14. Èndin yère göyden ve süreyya kimi gètdin.

15. Sen dinim, imanım, ulu Fehreddinim iken,
16. Öldün de... dirildib gēmi èhya kimi gètdin.

17. Sen ömrüme bir rayihe, hoş mēh kimi geldin,
18. Geldin de... şirin bir yuğu, rōya kimi gètdin.

1984.

221. YADİGAR NEYİ ĞALDI?

1. Gètdi... neyi ğaldı dèyim yadigar?
2. Bir cüt gızıl tēlli balası ğaldı.
3. Gözler o gözlerdi, ğaşlar o ğaşlar,
4. Üzlerde üzünün lalası ğaldı.
5. Duz-çörek kesmişdi nēçe insanla,
6. Kamale yètmişdi halal ad-sanla.
7. Aħmışdı ruhuna nur damla-damla,
8. Gözlerde o nurun aynası ğaldı.
9. Göyden elense de ğar aram-aram,
10. Gelib mezarına çeleng göyaram.
11. — Fehreddin! — dèyende vügar duyaram,
12. Köksümde metanet ğalası ğaldı.
13. Kişi yaşayıbsa alnında ğürur,
14. O, torpağın dèyil, torpağ onundur.
15. Èy Kepez, èy Ğoşğar, hēykel kimi dur,
16. Onun dağlar boyda arħası ğaldı.
17. Kēcecek nesilden nesle soyadı,
18. Bakıdır, Tebrizdir ğolu, ğanadı.
19. Duyarsan, hayanda çekilse adı,
20. Cahanda en gözel sedası ğaldı.
21. İnsanı emeli, işi tanıdır,
22. Üreyi yaşıdan eşğ ünvanıdır.
23. Dünya Fehreddinler gülüstanıdır,
24. Fezada planèt adası ğaldı.
25. Seneti erebce ğonuşan diktör,
26. Yēne Bēyrut göyü gurlayır gur-gur.
27. Zülmeti doğrayan ıldırım odur,
28. Orda ciyerinin parası ğaldı.
29. Çetindir seneti şē'r yazanın,
30. Kökü ğanımdadır her bir misranın.
31. Ona ğoşma ğoşan Helil Rzanın
32. Bağrında bir ğardaş yarası ğaldı.

222. SOYUĞ ALMALAR

1. Dopdolu vazalarda gör ne geder alma var.
2. Ne geçəngdir almalar, rengberengdir almalar.
3. Güner balam söyledi: — Menim bir teklifim var:
4. Gədim bağdan getirim daha geçəng almalar.
5. Dədim: Ahi, ay Güner, bağa düşüb gəlın gər,
6. Məgər bağda, bağçada bu vahtı alma olar?
7. — Nəce?! İnanmırsınız? Güner çıxdı otağdan,
8. Bir cüt ağ alma derdi gərli-gərli budağdan.
9. — Buyur, — dedi, — ay emi, eriyir üstündə gər,
10. Bir az soyuğ olsa da,
11. Vazadakı almadan şirindir bu almalar.

223. GÜNERİN HÜNERİ

1. Azərbaycan dilini səvir, gəruyur Güner,
2. — Saflığı sahlamağdır, — deyir, — en böyük hüner.
3. Her kim «gatar» sözünü pozub, «poəzd» söylese,
4. Güner birdən hayğırır: — Dayan! Cerimelenirsən!
5. Nəçin bizim «Gatara» «Poəzd» deyir nəşilər?
6. Azərbaycan dilində gatarların gücü var,
7. Tekce gatarlarınmı? Rakətlərin gücü var,
8. Tekce rakətlərimin? İgidlərin gücü var.
9. Menliyimiz, gücümüz, varlığımız, canımız
10. Yalnız bu dildi, yalnız!

11. Kəçmişə eks ətdiren ayna... alın yazımız,
12. Gelecek nesillərə en böyük mirasımız
13. Yalnız bu dildi, yalnız!
14. Nəçə düşməne gərşi en keskin yarağımız,
15. Aleme səvgimizi bildiren çırağımız
16. Yalnız bu dildi, yalnız!
17. Doğma dilde, bilseniz nələr yaşayır, nələr,
18. Özünə biganədir dilinə biganələr.
19. Haram olsun gəy bize bu su, hava, bu çörək,
20. Nesiminin dilini, Füzulinin dilini
21. Eger göz bebeyi tek biz gəruya bilmesək!

1986.

224. «BEREKET HAĞĞI»

1. — Emi, bəreket hağğı yalan dəmirem, inan,
2. Gədırdilər yanbayan gəra ilan, ağ ilan!
3. — Emi, bəreket hağğı, tülkü gördüm yəpyəke,
4. Gulağları bir tike, gıyruğusa süpürge!
5. — Emi bəreket hağğı, gəbirgəzan görmüşəm,
6. Ne derd bilir, ne de gəm, ne ah çekir, inleyir,
7. Gırub mağnitofonu, şen musığı dinleyir.
8. — Emi, bəreket hağğı, müəllim görmüşəm men,
9. Gıymet ala bilmezsen, 25-lik vermesen!
10. — Emi bəreket hağğı, tələgüzgü aynadı,
11. Bir faşist gördüm orda, gənim, gəyzim gəynadı.
12. — Emi bəreket hağğı, adamsifet canı var,
13. Gəz pəçinə doldurur insanı yandıranlar.
14. — Emi, bəreket hağğı, ola bilsem gəhreman,

15. Bütün kemfürsetleri süpürecem
heyatdan!..

16. — Ay benim Êldenizim, m hribanım,
ezizim,
17. Danış, ilham alıram her beminden:
zilinden.
18. İcaze v r,  p m g y ‹‹Bereket hağğı››
döyen
19. Dodağından, dilinden.

1985.

225. H ZERDE BİR GÜCE

1. —Yubandığı d yesen, g rdaşım Güner!
2. — Helil, geceler de g zeldir H zer.
3. Bir bağ, dalğaların ғанadında zer
4.  aranlığ sahili g r ne c r bezer.
5. Her teref z lmetdir. Görünmür H zer,
6. Uçan dalğalardır görünen ancağ.
7. Atıb nur kemendi, soruş, ne gezer
8. Tenha proj ktor, — neheng  il ırağ.
9. Maşınlar görünmür yağın şos de,
10. İş  karvanıdır görünen ancağ.
11. Görünmür göylere dirseklenen dağ,
12. D ş-d ş tilleridir görünen ancağ.
13.  vler de görünmür. Kvadrat iş ğ —
14.  ızıl pencereler görünür ancağ.
15. Guruntu içinde ovsunlanm ş ğ,
16. Dalğalar d yesen ғанadlanacağ.
17. Gurultu H zerden yüz defe b y k,
18. Min H zer yerleşer bu gün  rekde.
19. Sahilde ağı şerid — ağıappağ köpük
20. Doğranıb  ış r r b  eşş  lemekde.
21. Coşğun gurultusu —  ulağlarımda,
22. Yosunu sa ımda,  eş  bağrımda,
23. Duzu dodağımda, serin ateşi
24.  anımda dolaşan H zer bes hanı?
25.  ızıl faraların iş ğ ndaca,
26. Gelir,  um üstünde iz a a-a a,
27.  reyi H zerden bir azca  eniş
28. H zer pervanesi — ne genc, ne  oca.

1986.

ELEKBER SABİR İşıĞINDA

226.

1. En   dretli oğlunu k lgede sağlayırsan,
2. Gözünden uzağdadır seni en çoğ
isteyen.
3. Pehlevan  vladının ğolunu bağlayırsan,
4. Ortada c vlan  dir ғанış bir at
seyirden.
5. Canım, gözüm, naşısan, hağ 
sözümden incime.
6. H   bilsen ne ağırdı seni bu günde
görmek:
7. C blerinde gizledib mirvarini, incini,
8. Sağsını,  il muncuğ  dünyalara
göstermek.

1986.

227. GÜCÜM, G CS ZL Y M

1. Yumruğumu dağı vursam, dağ yarılar.
2. şelaleni  ucağlasam,  ollarımda s l
 ırılar.
3. Feğ t benim gücüm çatmır vezifeli bir
nadana.
4. Yaman olur, h km  dende iş başına
geçen dana.
5. Men  zerem, sış -sış  dörd ümmanı
 reyime,
6. Yüz ş heli ildirımı dolayaram bileyime.
7. Feğ t gücüm çatmır benim
8. Kemliyini k tl y n  ғанun kimi
yeridene.
9.  z  ağıl m htacıyken sene ağıl
 yredene.
10.  ıl nc kesmez, balta batmaz zencirleri
 ıraram men.
11. Y ddi başlı ejdahanın celengini c raram
men.
12. Feğ t gücüm çatmır benim min sifetli
bir iblise.
13. El-ayağı h y sarılan o nakese, bu
nakese.
14. Hem   dretli, hem g cs zem, hem
cesuram, hem de efel.

15. Yol gèdirem, manèeler cerge-cerge,
sıra-sıra.
16. Şebi-yèlda zülmetinden daha müdhiş,
ğara dağı
17. Gelem boyda külüngümle ğıra-ğıra.

1978.

228. YAĞIN VURAĞMAYAĞ

1. Ciddi bir mövgède.. bir de görürsen
2. Bir geda illerle ilişib ğalır.
3. Ölüm handan-hana gelinceyedek
4. Sene ğan uddurur, canını alır.
5. Zeliden bèterdi... Yapışdı, ğopmur,
6. Gezir burnu göyde... havalı... dim-dik.
7. Ğoyub ğoynumuza ellerimizi,
8. Dèmeli eceli gözlemeliyik?!
9. Ölsek de, ğalsağ da cır adamlara
10. Vermeyek hitabet kürsülerini.
11. Gör cılız ürekler neyi besleyir?
12. En yèke heyamet ğürzelerini?
13. Dayan, yoldaş sedr, çelik çalma, sus,
14. Ğelbin döyünmürse barmağlarında,
15. Ğuru bir çöpe de deymez boş algış.
16. Söyle, yadıdamı, bildir bu vahtı
17. Sasunlu Davidin yubilèyine
18. Birce ğün ğalmış
19. Dörd gözle ahtardın bir neferi ki,
20. Derhal gönderesen Yèrevana sen.
21. Eslinde o yère rèspublikanı
22. Temsil ède bilen hünere gerekdi.
23. Koroğlu varisi bir er gerekdi.
24. Sen tapıb gönderdin Kèçel Hemzeni
25. Bu ğün çepik çalma barmağ ucunda,
26. Göze kül üfürme, möhterem sedr,
27. Bil ki, üzevari çepik çalanlar
28. Önce öz golunu şikest èleyir.
29. Ölsek de ğoymayağ èlm alemine
30. Heste vicdanları, kal adamları.
31. Yanağ... burağmayağ eşğ alemine.
32. Ruhu ğısırları, ğul adamları.
33. Nèçin saralırsan? Sedr, sebr èle,
34. Sonuncu hemkarlar iclası, söyle,
35. Ğalıbmı yadında? Sen öz torunu
36. Nèce de ustaca, mahir tohudun.

37. Merd gözden salındı, namerd seçildi,
38. Sen tapdın özüne èle bir hemkar,
39. Hem kor ola bilsin, hem dilsiz, hem
kar.
40. Belı, sen ğorğursan ğüdretililerden,
41. Çünki uca başlar eyilmir sene.
42. Papağlar altında oğullar var ki,
43. Deymezsen onların bir cümlesini.
44. O kölgede ğalan ğehremana bağ!
45. Bütün çelenginle, bütün adınla,
46. Eslinle, neslinle, külliyyatınla
47. Birce vèrgülüne deymezsen onun.
48. Onun da dövranı gelecek, elbet,
49. Belke ölümünden bir azca sonra.
50. Anla ki, ömrüne sığmayanlara
51. Azı èra gerek, bütöv bir èra.
52. İnamım, meramım emr èdir mene:
53. — Ölmeye layiğı burağma öle!
54. Burağma ireli! Ha-ha! Eksine.
55. Biz ğeri ğalmışğ, öndedir onlar.
56. Özleri dupduru ğörünsün dèye
57. Sene damğa basıb leke yağanlar.
58. Onlar çeyirtkeden bir ğeder çèvik,
59. Dinazavrlardan bir az yırtıcı,
60. İlandan bir azca sivişgendiler.
61. Mekkrlı, tülüngü, zirekdir bir az
62. Alimin yèrini tutan elimbaz,
63. Şairin yèrini tutan şè'rbaz.
64. Gireve tapansa, mecbur èder ki,
65. Edeb üzr istesin edebsizlikden!
66. Ğeyret üzr istesin ğeyretsizlikden!
67. Ğehreman ğul olsun cesaretsiz,
68. Leyağèt yalvarsın leyağetsize!
69. Belke sustalırsan, ruhdan düşürsen?
70. Ğorğma! Sığletindir, ağırdır, inan
71. Bir misğal heğigat ton-ton yalandan.
72. Bir şüa ğüclüdü şer zülmetinden,
73. Bütöv ğaranlığlar seltenetinden.
74. Yalandan ğènèral poğonu tağan
75. Adi döyüşçüden zeifdir, inan.
76. Bağma ğece-ğündüz silahlanır şer,
77. Hağdan ğüclü silah tanımır beşer.
78. Bizim elimizde yarağımız var,
79. O yarağ korşalmaz nifretimizdir.

80. Bizim al saçaglı bayrağımız var,
81. O bayrağ sarsılmaz cür'etimizdir.
82. Eller elden düşse, dırnağımız var,
83. Var olsun dırnağla dağ göparanlar.

84. Cılız adamlara terk etme yurdun
85. Hec bir guşesini, idaresini.
86. Demirden guvvetli yumruğlarınla
87. Sındır gapısını, penceresini.

88. Yüz canı olsa da öldür onlar,
89. Çıhardağ vetenden cenazesini.
90. İraden çatmasa, Helil Rzanın
91. Menimse ghezman iradesini!

1982.

229. ZİRVEYE ĞALĦMAĞ YOLLARI

1. Zirvedesen
2. Bir fikirleş, ne cür ġaldın zirveye sen?
3. Bunu hec kes bilmese de,
4. Men bilirem, sen bilirsən.
5. Sen ġalĦmısan oğru kimi: ène-ène, sine-sine.
6. İşin be'zen ters gelende,
7. Daş ġayaya rast gelende
8. Ğurban olub özünküne, özgesine.
9. Zirvedesen.
10. Şöhret senin, servet senin.
11. Dünen millet balasıydın,
12. Bu gün millet cibindedir.
13. Sanırsan ki, sen zirvede... Hamı guyu dibindedir.
14. Zirvedesen.
15. Ne cür çatdın zirveye sen?
16. Sen ki, birce mektuba da isti cavab yazmamısan.
17. Hele birce üşüyen üreyinin alovuna basmamısan.
18. Ğulağının dibindece bağırmışlar,
19. Kar olmusan, lap olmusan.
20. Sen zirveye dırmadın ki, hamı yalnız seni görsün,
21. Sen hec kesı görmeyesen.
22. Gözlerini vèrib sene el kor olsun,
23. Sense birce kirkik bèle vèrmeyesen.

24. Ey zirveye perçim olan,
25. Sor, marağlan, doğrudanmı zirvedesen?
26. Düşüb, belke püskürecek bir vulkanın üstündesen?!
27. Ğarşında bir mayak yanır, göre bilsen, bağıb tanı.
28. Tanı mayak evezine üreyini yandıranı!
29. Men zirveye yol ġedirem misra-misra.
30. Senin gücün belke ton-ton,
31. Men artıram misğal-misğal.
32. Sen ġedirsən, hendeverden ürke-ürke, ġorġa-ġorġa.
33. Sağ gözünü, sol gözünü ġırpa-ġırpa.
34. Men ġedirem, sağ sillemi, sol sillemi
35. Padoşlaşan, kal üzlere çırpı-çırpı.
36. Sen ġedirsən, yalmanarağ özünküne, özgesine —
37. Men ġedirem, dönüb hağğın güzgüsüne.
38. Sen ġedirsən, özgelerden nese bir şey uma-uma.
39. Men ġedirem, yad ağızını yumruğumla yuma-yuma.
40. Sen dumanlı zirvedesen, men ġalğımın sağ eliyem.
41. Ğuraşdırma zirvelerin altında bir zelzeleyem.
42. Sen yuġarı dırmaşırsan özün üçün
43. Nerdivanda alt pillesen bizim üçün.
44. Yumruğumu zirve kimi ġaldırmışam,
45. Men ġedirem, tekem-sèyrek alpinistler sırasında,
46. Men seni de aparıram üreyimin yarasında.
47. Sene birce sualım var, dürüst cavab vèrsen, ehsen.
48. Bir fikirleş, doğrudanmı zirvedesen?

1985.

230. İFTİRAÇIYA

1. İndi tabla görüm benim zerbeme,

2. Gözel bir insana şer atan <<gaçağ>>
3. Hêç elim deymemiş, bahışım seni
4. Son düymene kimi soyunduracağ.
5. Bes sen ne bilirdin?
6. Êle bilirdin
7. Ölüdür bu torpağ, köledir bu halğ.
8. Gara böhtanına, ağ yalanına
9. Cavab vère bilen tapılmayacağ?!
10. Gizlede bilmezsen cındır maskanı,
11. Êller tanıyacağ kim olduğunu.
12. Müdrik kişilere hörmet yêrine
13. Sende özün boyda kin olduğunu.
14. Bilib dostların da heyanetini
15. Söykene bilmirsen havarlarına
16. Bacarsan addımla... gèyzim mıhlayıb
17. Seni rüsvaycılığ divarlarına!
18. Bes sen ne bilirdin?
19. Êle bilirdin
20. Rüşvetle her şeyi bacarmağ olar?
21. Böyük poèziya meydanlarında
22. Tülkünün, çağğalın ne ölümü var?!
23. Neşriyyat, bağ-bağat, nè'met, imaret
24. Maşınlar sahibi ola bilersen.
25. Yığıb yaltağları hendeverine
26. Goşunlar sahibi ola bilersen.
27. Feğet sen anla ki, şerle, kelekke
28. Eline kèçse de dürr, inci, almaz,
29. Hırda bir dilekle, hebis ürekle
30. Senet meydanında ucalmağ olmaz!
31. Daşı hırcunları yuharılara,
32. Hörümçek torunu hör möhkem, ne gem.
33. Birce hağğ önünde nèçe hağsız
34. Bir gün gölu bağı susan görmüşem.
35. Canını goymağa yêr tapmırsan, yoh
36. Garalda bilmedin söz güneşini.
37. Gêt, dostların gelsin, bacarsalar goy
38. Elimden alsınlar senin ne'sini.
39. Bacarsan, özünü gêt yêniden gur.
40. Hele ölmemişen, hele ömür var.
41. Anla ki, lekeni özüne vurur
42. Gözel insanlara çamur atanlar..

Türkan, 1986.

43. Sehavet ehlinden sehavet görmek
44. Kim dèyir çetindir? Elbette, asan.
45. Söyle, dırnağından darı sızmayan
46. Ğatı bir hesisi eliaçığ, merd
47. İnsan èlemeyi bacarmısan?
48. Şücaet ehlinden şücaet görmek
49. Kim dèyir çetindir? Elbette, asan.
50. Gölgesinden gorhan bir ağciyeri
51. Dè kişi ètmeyi bacarmısan?
52. Pèyğember üzünde nur, işığ görmek
53. Meger çetindir? Elbette, asan.
54. Kesafet ehlinin garanlığında
55. Bir şüa tapmağı bacarmısan?
56. Menim Poèziyam! Sen mö'cüzesen.
57. Önünde nakesi diz çökdürüsen.
58. Çamur adamlarda ne cür tapırsan
59. Birce mirvarini, tekce dürrü sen?

1986.

231. MİNNETDARLIĞ

1. Bütün bedhahlara minnetdaram men,
2. Macal vèmediler uyuyum, yatım.
3. Ğıgılcım atdılar dar gözlerinden,
4. İldırıma döndü altımda atım,
5. Macal vèmediler uyuyum, yatım.
6. Bütün cılızlara, bütün cırlara,
7. Bütün miskinlere minnetdaram men.
8. Döndüler zirvemde kirli bir gara,
9. Sèl kimi ahdılar eteklerimden.
10. Bütün miskinlere minnetdaram men.
11. Meger rèls üstüne basan çayırlar
12. Saħlaya bilermi gelen ğatarı?
13. Hardasa buz tutan, tar bağlayan ğar
14. Gülen, ğeh-ğeh çeken coşğun baharı?!
15. Kim mene yaħarsa lap azca leke,
16. Üzü bezekse de içi tezektir.
17. Filin ğarşısında özünü çeken
18. Kor çeyirtke kimi görünecekdir.
19. Menim Poèziyam, şaħ tut başımı!
20. Bütün ef'ileri tapdalayıb kèç.
21. Esrden uzundur şe'rin arşını,
22. Dèşikden baħanı saya salma hêç.
23. Bütün ef'ileri tapdalayıb kèç!

24. Nilden Kamçatkaya, Odere gider
25. Kök atmış ulusun övladiyam men.
26. Meni sıha biler dè, hansı keder?
27. Bütün gartalların gıanadiyam men.
28. Elbrus, Savalan övladiyam men.

29. Gol bütün gürzeler çıhsın yuvadan,
30. Veten gürzeleri, milli gürzeler.
31. Üzde alimfason, eslinde nadan,
32. Möhürlü, stollu, gollu gürzeler,
33. Veten gürzeleri, milli gürzeler!

34. Size minnetdaram, sürünenlerim,
35. Birce mēdal üçün sinov gēdenler!
36. Ğab dibi yalayıb sülenenlerim,
37. Puşğuda dayanıb rütbe güdenler,
38. Birce mēdal üçün sinov gēdenler!

39. Ekine gübre tek yarasaydınız,
40. Sizi kürüyerdim, tökerdim şuma.
41. Dēyirler, bir zaman yarasaydınız,
42. Uçardınız, nura göz yuma-yuma.
43. Sizi kürüyerdim, tökerdim şuma.

44. Size minnetdaram, bağrımda yaram,
45. Hiddetim, göyneyim, sızıltılarım.
46. Ölmeyin, hele ki, mēydanda varam,
47. Soyumağ bilmeyen derdim, ğubarım,
48. Hiddetim, köyneyim, sızıltılarım!

1986.

232. HÈÇ BİR ÈHTİYAT!

1. Şè'r gecelerinde, şè'r gündüzlerinde
2. Üstüme nèft çileyib od vururlar èle bil
3. — Èhtiyatlı ol, Helil! — eşiderken bu sözü.
4. Kimden èhtiyat èdim? Bu yurdun oğluyam men.
5. 72 damarda 72 nebzimle ğalgıma bağıyam men.
6. Nèçin èhtiyat èdim?
7. Èhtiyat èlesin goy dondan dona girenler,
8. İzi ile nefes alan, izi ile can vèrenler.
9. Èhtiyat èlesin goy herlenib girenler,
10. Yarımçığ yaşayanlar
11. Yalnız ğaltukuyla adama oğşayanlar.

12. Nèçin èhtiyat èdem, ahı hansı suçum var?
13. Milyard üreye pèyvend üreyimde az ğala
14. Dörd ümmanca gücüm var!
15. Al ğanını zülmete işıg kimi çilemiş,
16. Nèçe ğurd zağasını darmadağın èlemiş
17. Meger men dēyilemme?
18. Kimden èhtiyat èdim? Ğoy èhtiyat èlesin
19. Meslekinin eynini kostum kimi gēyenler.
20. — Dilim! — dēye hayğırın,
21. Bir azca yèl esende
22. «sehv ètmişem!» dēyenler.
23. Sahta, ğeyri-semimi, geletname yazanlar,
24. Feryad gerek olanda.
25. Ağzına ğurbağa tek su alıban susanlar!
26. Susmağ gerek olanda şèypur, zurna çalanlar!
27. Hücumcu Poēziyam! Aman vèrme onlara,
28. Yükseldikce alçalan içiboş mel'unlara.

29. Güzeşt ètme onlara, aşır bèlinden çulu.
30. Eğreb kimi sakitdir, eğreb kimi ğorğulu.
31. Tekerdi yad ğatara. Nökerdi öz nefesine.
32. Damğala şıg gēyinmiş neheng soğulcanları,
33. Başını teslim èdib sıfır olan canları.
34. Bütün imtiyazları yēyib doymayanları,
35. Ğanlı göz yaşlarına, ıldırım feryadlara
36. Mehel goymayanları
37. Damğala üstü bezek, içi tezek ahını.
38. Bulaşğ bebeklere tuşla bēş barmağını.
39. Ne ğem, ğurhagur yanan tendirinden bir çimdik
40. Gül tapan da alacağ.
41. Cesur dağ ğartalısın.
42. Ucaldığın ğayadan zıl tapan da olacağ.

43. Vèrme døyüşe ara. Od vur
ğansoranlara.
44. Zirèhle iradeni! Artır ezim ikiğat!
45. Diş dibinde zeherden, ödden həc bir
èhtiyat.
46. Senin fil üreyin var. Ğurddan həc bir
èhtiyat.
47. Yalnız sahta şöhetden, ucuz addan
èhtiyat.
48. Èhtiyatdan èhtiyat!

1986.

233. ÇILĞINLIĞDAN DÖZÜME KÈÇİD

1. Sèçdim bu dünyada en çetin yolu,
2. Dèyesen çıhmaza¹⁶ direnmişem men.
3. Ğanlı uçurumdur sağ ilen solum,
4. Ğarşıda çağğaldır yolumu kesen.
5. Beli, bir çağğaldır yolumu kesen,
6. Ancağ arhasında kor ejdaha var.
7. Çağğalı belke de mehv ètmek asan,
8. Bes o yèddibaşlı ac ejdahalar?!
9. Burda çılğınlığdan kar aşmaz, èy dost,
10. Boğub tullasan da çağğal beyi sen,
11. Fikirleş, ağzından cehennem saçan
12. Ejdahanı eze bilecekmişen?
13. Fikirleş, keşf èle özünü bir de,
14. Ğezebi od-alov püsküren insan,
15. Boğub bağrındaki cehennemleri
16. Sükut èlemeyi bacarmısan?
17. Kişi — meslekinin baş komandanı,
18. Be'zen manèvri de bacarsın gerek.
19. Susdursun könlünde ğonan tufanı,
20. Ğezeb ğılincına be'zen ğın gerek.
21. Men bilirem, ğefeslerin bucağında,
22. Zindanların ğucağında susanlar var.
23. Üzde ğuzu kimi fağır,
24. İçerisi arslanlar var.
25. Tepe-dırnağ feryad iken
26. Həc cıñır da çıharmayan insanlar var.

27. Deli könlüm, çılğın könlüm, èle bilme
bir denesen,
28. Onlar sene nümunedir, sen onlara
nümunesen.
29. Sen bu şè'ri èle yaz ki,
30. Gir odla su arasına.
31. İrzi, eşği tapdananlar,
32. Èv-èşiyi talananlar,
33. Hağğı, muzdu çèynenenler,
34. Yaraları göyüm-göyüm göyneyenler
35. Her misranı melhem bilsin yarasına.

36. Gel, and iç ki, sebrimle de
37. Sal ğayayam, uca dağam.
38. Ğasırğalar sovuşacağ, men dağ kimi
ğalacağam!
39. Minsifetler ğoy üstüme kekelesin...
dözesiyem.
40. Özü halğa leke olan ğoy meni de
lekelesin...
41. Dözesiyem.
42. İlan, eğreb hisletliler
43. Ğoy sataşsın ğüneş kimi bir insana.
44. Fitne oğru, böhtan oğru tuşlasınlar
ğehremana,
45. Dözesiyem.
46. Şah-şah ètsin üreyimi yalan, ğerez
47. Sağlamlığdan ve'z èlesin ruhu ğeste, içi
merez,
48. Dözesiyem.
49. Uzun, iyrenc öyüdləri dinlemekden
50. Èle bilme bezesiyem
51. Dözesiyem.
52. Bugün göyde yanan ğüneş menem, ya
ahımdır.
53. Həc bir silah olmayanda sebr benim
silahımdır.
54. Dözüm, temkin Allahımdır. Sükut evi
penahımdır.
55. Öyünmesin bedğahlarım, zencirledim
nifretimi.
56. Belke 77 yèrden ğandalladım
hiddetimi.
57. Ğezebimi buğovlayıb basdım dama,
58. Ğètdi, yanmış ğolundan ğan dama-
dama.
59. Èy, fitnekar, èy sahtakar, çap atını
dördnala sen.

¹⁶ Çıhmaz — tupik (rusca)

60. Müt'i miskin gullarınla gönder mene
min bela sen.
61. Bu toru ki, sen gurursan, bir gün özün
düşeceksen.
62. Men temkinim, sebrimle de
Azerbaycan balasıyam,
63. Gürşadların gücü çatmaz,
64. Dumanların, çiskinlerin, miskinlerin
dişi batmaz
65. Vügar-dözüm ğalasıyam.
66. Fitnekarlar geldi-gèder,
67. Men ebedi ğalasıyam!

1984.

234. VÈRİN MENİM HAĞĞIMI!

1. Dayanmışığı üz-üze.
2. Aramızda ğefil, sert bir sille mesafesi.
3. Bacarırsansa, buyur,
4. Gözlerimin içinde hêç olmasa birce yol,
5. Doğrul, kişi kişi bağı!
6. Dodağında tebessüm,
7. Dilinde zehirli bal,
8. Abasının altında bıcağı sahlayan alçağı!
9. Duruşun hatırladır çölde ilk biten ğımı.
10. Umdusan, vèr hağğımı!
11. Fikirleş, benim hağğım bês-on manat
pul dèyil.
12. Hansı bir hêyvanınsa
13. Üstünde senin kimi nohta dèyil, çül
dèyil!
14. Menim hağğım — 30 il Bisütun
dağlarında
15. Külüngle yoh, boş elle sal ğayalar
ğopardan
16. Bir kişinin zehmeti.
17. Saçıb alın terini dağa, daşa zer kimi,
18. İldırım dolayıb bèline kemer kimi,
19. Çörek, su evezine öz ahıyla dolanan
20. Bir fehlenin ğismeti!
21. Bar yerine bağırmıdan nèçe misra
dermişem,
22. Gècelere gözümün ışığını vèrmişem.
23. Ne Kür söndüre bilmiş, ne de Hêzer
yangımı.
24. Ğaytar benim hağğımı!
25. Ebes ovuşturursan
26. O titreyen, o esen zigilli ellerini.
27. Deryalar yuya bilmez köşge atmış
derini.

28. Min yol sabunlansan da, sen èy paklığa
möhhtac,
29. Ğulağını geniş aç!
30. Birce damcı ğalıbsa, yohla ğanacağını.
31. Vèrin benim hağğımı!
32. Fè'lin emr forması «Vèrin!» cem
halındadır.
33. Hêç bilmem, deyer misen bir cem
şekilçisine.
34. Hêç bilmirem, bu sözler
35. Zerrece kar èdirmi
36. Hara bayğışuna, cehennem
èlçisine?!
37. Senin ölmüş sandığın bu diyarın
oğluyam.
38. Erk ğalası yanında,
39. Ğardaş gebristanında
40. Mini yan-yana yatmış
41. Ataların oğluyam.
42. Şah damarımdan keçir
43. Divarlarda ğuruyan o ğanların ahını,
44. Ğaytar benim hağğımı!
45. Men yanına ne pêskeş, ne de zerle
gelmişem.
46. Rêyhstağı bir zaman mèhvèrinden
ğoparan
47. Elihêyderle gelmişem.
48. Sağımda Eli Dadaş, solumda merd
Koşêvoy,
49. Od içinde yèriyen tanklar ile boyaboy.
50. Krasnodon torpağına dipdiri basdırılmış
51. 72 cavanın yandırdım çırağını.
52. Vèrme benim hağğımı!
53. Men senet sengerinde yaşar Hêlil
Rzayam.
54. Ğurtuluş vèrse yurda, ölmeye de
razıyam,
55. Misralara can vèren eşğem, ümid,
arzuyam.
56. Senin elin yètmeyen uca Dan
ulduzuyam.
57. Arslan yatır könlümde, èle bilme
ğuzuyam.
58. Şirem, dağıtmalıyam tülküler tifağını.
59. Vèrme benim hağğımı!
60. Başın gora esirken elin pöhremi kesir?

61. Yèni bir nişan üçün göca guzğun telesir.
62. Boşgab dibi yalayan èy nefsinin kölesi!
63. Tanı meni: fehleyem, şe'rin gara fehlesi.
64. Ateşime tohunma, olarsan gül yığımı.
65. Vèrme benim hağgımı!
66. Hele hêç bir nakesden umacağım yoğ benim.
67. Misralarım elimde tüfenk benim, oğ benim.
68. Savalanam, Hezerem, gözüm, könlüm toğ benim.
69. Nefesimdir, havamdır düz yaşamağ, hağg benim.
70. Yèddinci gabırğanı söküb çıhardasıyam
71. Söndürüb gizletdiyin gızıl çilçırağımı.
72. Alovlanan pèyserin, açsam demir toğgımı.
73. Bacarırsan, çeyne, ud, vèrme benim hağgımı.
74. Bütün hağyèyenlere bir gün genim... hağgımı!

1984.

235. SENİN ÖLÜMÜNÜ GÖZLEYENLER VAR

1. Çoğdu ölüm növleri, sayım bir-bir, sen öyren:
2. Düşmene teslimçilik, döyüşden kaçmağ — ölüm.
3. Èlini atmağ — ölüm, dilini satmağ — ölüm.
4. Çoğdu ölüm növleri: ilhamsızlığ da ölüm.
5. Barı birce me'bede inamsızlığ da ölüm.
6. Yad gapazı altında daim galmağ da ölüm.
7. Leke yağmağ, hağ yemek, şere salmağ da ölüm.
8. Çoğdu ölüm növleri.
9. Ancağ en şerefsizi — èlin gözünden düşmek.

10. Yarım misgal şöhreti uyub yolda sürüşmek.
11. Bomboş şöhret namine cürbecür dona girmek,
12. Yadin goynuna girmek.
13. Bütün ölüm növleri gelib sende cem olub.
14. Buna göre dartıram döşünden nişanları.
15. Üzevari bezeksen, içeriden tezeksen.
16. Müavinin düşünür: Haçan gebereceksen?
17. Çeleng uman düşünür: ne gül, ne de çiçeksen.
18. Çeleng sedrliyinden haçan el çekeceksen?
19. Haçan gebereceksen?
20. Aspirantın düşünür: bizim èlmi rehberi,
21. Ya èlmsiz rehberi
22. Unutmuşdur Ezrayıl ağı neden öteri?
23. Çoğdu ölüm növleri.
24. Senin vicdanın ölgün. Amma nefsin dipdiri.
25. Vay o güne hayatın ölümden bèter ola,
26. Ölümünü gözleyen yağşı kişiler ola.

1986.

236. BİLMİRSEN, DÈYİM, ÖYREN!

Hêç bilmirem şairlerimizin çoğu niye ad-san, çeleng dalınca kaçır?
Bir oğucu mektubundan

1. Senin başın hele dinc, benim çoğ çekib başım,
2. Bilmirsen, dèyim, öyren:
3. Döyüşün içinde yoğ, dışındasan, gardaşım!
4. Dinle, nefes yèrine ağzından alov çıhan,
5. Tüstülenen şair,
6. Tüstüsüz bir ateşdir onun ürek sözleri.
7. Hamı çelengsiz olsa, tendaş olsa ne var ki?
8. Vay o güne — çelengi kal bir başa goyalar!

9. Vay o güne — gül iken... özünü bir şah bilen,
10. Allah bilen o geda
11. Vezife mengirleye, dura sükan başında.
12. Sen adsız, osa adlı,
13. Sen piyada, o atlı.
14. Sen döyüşçü, sen asger,
15. O, serkerde cildinde bir ferari, ağciyer.
16. Senin həc bir çinin yoḥ, yaralı alnında ter,
17. Bütün iḥtiyarları,
18. Bütün imtiyazları yalnız ona vèreler.
19. Vay o güne... özün de bir az meḡrur olasan,
20. Zülmetde nur olasan.
21. Bir gün zeḡḡum havalı kabinete giresen,
22. Sille vurmaḡ yèrine ona salam vèresen.
23. Èşiderken nadanın alime buyruḡunu,
24. Baḡıb daz pèyserine,
25. Gizledesən birteher gicişen yumruḡunu!
26. Vay o güne — bu nakes
27. Senin yazdıḡlarını atıb 70 arşınıḡ
28. Bir geyunun dibine,
29. «Ḥestelenib» — çekile uzaḡ şefa èvine.
30. — Gèdim, gètmeyim? — dèye hèy ölçesen, biçesen,
31. Bir onluḡdan kèçesen,
32. «Boḡmalıḡın olsun ḡoy!» dèyib armud sèçesen,
33. Limon, narınc sèçesen...
34. Vay o güne — saḡala,
35. Yène elinde «pèçat», ola stol hakimi,
36. Yanına gètdiyinden
37. Çekib darta özünü çoḡ yemiş èşşek kimi!
38. Görmemisen bunları, bir azca düşün, daşın,
39. Döyüşün içinde yoḥ, dışındasan, ḡardaşım!
40. Ğıfıllı bir ḡapını beş il, altı il, on il
41. Nifretinle zirèhli yumruḡların döymeyib!

42. Ağır tehḡirden bèter sükutun zerbeleri
43. Üreyine deymeyib.
44. Ağzın isti yèrdedir, daşa deymeyib başın,
45. Döyüşün içinde yoḥ, dışındasan, ḡardaşım!
46. Dilin sükut èdirken,
47. Baḡrındakı baḡırtı yarmayıb sükutunu,
48. Duymamısan ḡanında nesilden nesle kèçen
49. Alınmamış ḡisasın ateşini, odunu!
50. Menim dilekçem bu ki, yetişesen bir ḡeder,
51. Gefes boyda köksünde lenger vura denizler!
52. Menim kimi gözütoḡ, üreyi ac olasan.
53. Hökmdarken...
54. Me'nevi ḡula möhtac olasan.
55. Duyarsan onda meni,
56. Getirmezsən diline bir de o kal kelmeni

1980.

237. MENİM NÖḢSANIMI GÖREN DOSTLARIM

1. Menim nöḡsanımı gören dostlarım
2. Meni laḡa ḡoyub ḡeh-ḡeh çekirler.
3. Saḡda Osman Mirze, solda Şahmarım
4. Od tökür... Başımda turpmu ekirler?!
5. Meni laḡa ḡoyub ḡeh-ḡeh çekirler.
6. Saḡda Osman Mirzem, solda Şahmarım...
7. Saḡ üzüm dèyesen alışıb yanır.
8. Sol üzüm dèyesen alışıb yanır.
9. Mene divan tutur ḡelem dostlarım,
10. Cavab ḡaytarmaḡa üzüm utanır.
11. Bir azca dèyesen dilḡoram, pertem,
12. Dözsem de umuram deyişsin mövzu.
13. Ğalḡımmı, gèdimmi? Az ḡala pörtem,
14. Bayaḡk şir Ḥelil olub bir ḡuzu.
15. Dözsem de umuram deyişsin mövzu.
16. Dostlarım faş èdir nöḡsanlarımı,
17. Öz işini görür söz bala-bala.
18. Benövşe içinden tikanlarımı

19. Çıharıb atırlar sanki tongala.
20. Öz işini görür söz bala-bala.
21. Görünür, şehsiyyet çetin yetişir,
22. Görünür, hardasa hıltım var bir az.
23. Gençlik, ne yahşı ki, metin yetişir,
24. Pas atmış demiri doğrayır almaz.
25. Görünür, hardasa hıltım var bir az.
26. Yoğ, kaçma mèydandan, tab èt, döz
Helil!
27. Sen èle bilirdin mayaksan, mayak.
28. Sanırdın zirvesen, bir az èn, eyil,
29. Lekesiz aynaya, dost gözüne bağ.
30. Sen èle bilirdin mayaksan, mayak.
31. Şahmarım görür ki, bir az dalğınam,
32. Kesir istiotlu zarafatları.
33. Köhne bir şe'rimi ezber dèyir ki,
34. Biz az rengim, ruhum açılınsı barı.
35. Kesir istiotlu zarafatları.
36. Yoğ, عزیز dostlarım, şe'rim gerekmez.
37. Dèyin, rüsvay èdin èyiblerimi.
38. Gülün, geh-geh çekin... o pak,
mügeddes
39. Re'yiniz gerekdir mene heb kimi.
40. Dèyin, rüsvay èdin èyiblerimi.
41. Hırdaca bir güsur, cüz'i bir zede
42. Be'zen içerde görür işini.
43. Engele çevrilir mübarizede,
44. Vaht olur, gösterir timsah dişini.
45. Be'zen içerde görür işini.
46. Siz benim Loğmanım, cerrahımsınız,
47. Yarın, aşkar èdin her illetimi.
48. Merdsiniz, dèmeli, Allahımsınız,
49. Aydın görürsünüz tebietimi,
50. Yarın, aşkar èdin her illetimi.

1986.

238. TOHUNMADIM İLANA

1. Gızıl gumlar dönende ocağ üstünde
saca,
2. Yanaşdım ki, havuzda serinlenim bir
azca.
3. Gördüm uzun bir ilan
4. Su içmede novçadan.

5. Meni gördü, çekildi, ağzında yarım
damla.
6. Ğamışlığda yoğ oldu Ğamışa benzer
ilana.
7. İsteseydim vurardım, tohunmadım
ilana,
8. Bunca bulağ suyundan
9. Teşne ağzına vur-tut
10. Birce damla alana.
11. Tohunmadım ilana,
12. Yad èledim, düşündüm tamam başğa
şahmarı.
13. Min ef'ıye bes èder ağzının zehrmarı.
14. Ğutuda besleyibler, öyredibler çalmağı.
15. Ğartısa da sürünür, yığır èhtiyat ağı.
16. Sındırmışam dişini.
17. Amma gèdir borc alır dişlerini özgeden.
18. Nèşterini özgeden zeherini özgeden.
19. Ne ferğı var, dèyirsen, ilan èle ilandır.
20. Hayır, bu söz yalandır.
21. Özgenin nèşterile seni çalan yamandır.
22. Hezer, hezer! Amandır!
23. Özgenin yuvasında yatan ilan
yamandır,
24. Hezer!
25. Hezer!
26. Amandır!
27. Yad dişin zeherini sene sıhan yamandır.
28. Men hêç ve'de tohunmam tebietde
ilana.
29. Ancağ... eze bilmesem,
30. Tüpürürem hemişe cemiyetde ilana.

1986.

239. SEN İNANMA MEDDAHLARA

1. Onlar seni radioda te'rifleyir,
2. Ğezetlerde medh èleyir.
3. Onlar seni tèleğüzgü dağlarında vesf
èleyir.
4. — Nizamini yetirmisen! Kehkeşansan!
— dèyir biri.
5. — Nizamini yetirmisen! Ğehremansan!
— dèyir biri.

6. Biri dèyir: — Şerğingözü!
7. Biri dèyir — Yèr üstünde cennet özü!

8. Şadlığından şıllağ atır,
9. Biri dèyir: — Ay can! Ay can!
10. Sen inanma meddahlara, Azərbaycan!

11. Sen èle bir ormansan ki,
12. İçerinde bir-birinin tam eksine
13. Nèçe can var,

14. Nizaminin şöhetinin dağım-dağım
dağıdan var.
15. Saib, Sabir dağlarına gèsd èleyen min
nadan var.

16. Ezemetli bir palıdsan,
17. Budağının şah tacını eyenler var.

18. Zerre-zerre, misğal-misğal yığdığını
19. Ton-ton söküb tökenler var.

20. Medh èleyir onlar seni
21. Biri dèyir: — Öz èlimsen
22. Tufarğanlı Abbasımsan, Şah Hətayim,
Füzulimsen!

23. Bèledirse...
24. Bes Həlecde, Duvannıda,
Böyükşorda...
25. Burda, orda...
26. Nèçe gorda nèçe keder düşərgəsi
27. Marağlan... bes onlar nedir?

28. Hele dustağ èdilmeli gör ne gèder
gorbagorlar,
29. Ölü canlar, bağar korlar,
30. Haramhəorlar...

31. Vağif, Mö'cüz palıdının gövdesinde
32. Mamır kimi yaşayanlar,
33. Sıfır iken milyardère oğşayanlar.

34. Medh èleyir seni onlar ki, yatasan,
uyuyasan.
35. Ateş iken küle dönüb soyuyasan.

36. Sen gülünü tikanlardan ayırd ètdin ahı
haçan?
37. İlanları boğazından açıb atdın ahı
haçan?

38. Zelileri, zalimleri کنار ètdin ahı
haçan?

39. Sen inanma meddahlara, Azərbaycan!

40. Meddahların sef-sef, növ-növ...
41. En sefəhi şè'rbazlar,
42. En kifiri resmbazlar,
43. En dayazı bestebazlar...

44. Vurub salır onlar senin gollarını,
45. Çıhardır şah damarını,
46. Üreyini parçalayır bu meddahlar,
47. Yarımtanrı, yarımsahlar.

48. Seni daim gemirenler, sümürenler,
49. Hündür, gızıl me'bedine eğreb kimi
sürünenler...

50. El altından yurdu satan alçağlara
inanma sen.

51. Üzde nazir, rəktor, katib...
52. İçeriden dustağlara inanma sen.

53. Sen inanma seni boş-boş öyenlere,
54. Daim, hazır yèyenlere,
55. Ğarana ağ dèyenlere.

56. Kèce-gündüz zurna çalıb
57. Te'rifleyir onlar seni,
58. Herif olma, herifleyir onlar seni.

59. İnanma sen
60. Dürlü-dürlü te'rifbaza, tengidbaza.
61. İnan mene! Ses vèr mene!
62. Tek ğalmasın bu mèydanda Həlil Rza!

1986.

240. TÜRK SÖZÜNDEN ĞORHAN GEDA

1. Ğeribedir şakerin:
2. Türk sözünü eşitcek derhal omba
durusan.
3. Bacarsan, hemin sözün düz gözünden
vurursan.
4. Ğardaşım oğlu — Türkèl,
5. Doğma kendim de — Türkan.
6. Şè'rimde görsen, derhal pozub
ğaralayırsan.
7. Ya Merdekan yazırsan,
8. Ya Şüvelan yazırsan, teki Türkan
olmasın.

9. Dodağaltı mırtdanıb, söylenib hısın-
hısın
10. Be'zen aşkar dèyirsen:
11. — Ğardaş, «Türkan» olmasın.
12. Yoğ, «ğardaş» sözünü sen götür gèri,
èy geda!
13. Sözden ğorğan herifden ğardaş olmaz
dünyada
14. Ne yağına, ne yada.
15. Bu dünyada növbenöv ğorğağlar
görmüşem men:
16. Oddan, sudan, denizden, ilandan
ğorğan da var.
17. Heyuladen, tøyfden, hortdandan ğorğan
da var.
18. Ancağ sözden ğorğanı dünyada gören
hanı?
19. — Yoğ, bu adi söz dèyil. Türk sözüdür,
ay canım!
20. Sus, tanıdım men seni, vicdanı çoğdan
susan!
21. Otuz yèddinci ilin lap dibinin hıltısan.
22. Sen nèçenci ildensen?
23. Ğırhıncıdan?
24. Ne fergı?
25. Hele həc doğulmamış ğorğuludur
ğorğağlar.
26. Bütün cinayetlerden ğorğağın barmağı
var.
27. Senin kimilerini süpürmesek cahandan.
28. İlan, bir de ğayıdar belke o ğırğın, o
ğan.
29. Sene hitab ètmeyi ar bilsem de özüme,
30. Gerek devam èleyim başladığım
sözüme.
31. Dinle: her halda senden bès-altı yaş
böüyem.
32. Erzin en büyük çayı Nile benzeyen
Türkem.
33. Azərbaycan Türküyem, bu soyu şah
budağı.
34. Nèçe-nèçe èranın köksümdedir
ğaynağı.
35. Erzin buz laylarını eriden güdret
menem.
36. Daş dövrünü yaşayan, tunc dövrünü
yaşayan,
37. Demir dövründe polad eriden hikmet
menem.
38. Avropanı oyatdı Atillanın ğılıncı
39. O ğılıncı Füzuli ğelemine çeviren
40. Cür'et leyağət menem.
41. Rakètlerin anası arabanı keşf èden,
42. Ne geder uluslara: yunanlara, ruslara,
43. Tunğuslara, lèhlere, almanlara, çeğlere
44. Min-min sözü beğş èden beşer atası
Türkem!
45. Ğulağ as èy egli kem:
46. Menden başlanır tarih.
47. Tarih geder gocaman, tarih geder
müdrkem.
48. Türkem, nèçe millete öz ğanımı
vèirem.
49. Denizler betnimdedir, ümmanımı
vèmişem.
50. Gèt dolan Kamçatkanı, Alyaskaya
gèdib çat.
51. Amèrikaya kemend at, orda rişem var
menim.
52. Dillerini araşdır,
53. Öz doğmaca balamdır ğedim hindular
menim.
54. Men cıgır yoğ, tarihin keheşan tek
yoluyam.
55. Dede Ğorgud, Alpamış, Manasam,
Koroğluyam.
56. Şè'rin, èlmin, rübabın ilk bahar
nesimiyem.
57. Türküstanda Ferabi, İrağda Nesimiyem.
58. Bir ğanadım Nevai, o biri Yunus İmre.
59. Öyren, hansı meğamda èndim semadan
yère.
60. Nèçe milletin saçı ellerimle darandı.
61. İohan, İvan sözleri
62. Bizim «Ğan»dan yarandı.
63. Uluğ — Olèğ ğardaşdır, bes Uğur —
İğor nèçe?
64. Bunlar ne tapmacadır, ne ovsun, ne
bilmece.

65. Volğa — İrtış, Yënisèy, Ğızılıрмаğ —
ğollarım.
66. Erzin şah damarıdır benim døyüş
yollarım.
67. Yoğ, bigane ğalmadım ne hëyre, ne
şere.
68. Men «Çèlovèk» sözünü beşş èledim
beşere.

69. Sınırlanma boş yère,
70. Türke ğarşı tuşlanmış casuslar
görmüşem men.
71. Bulanlığken durulmuş.
72. Öyrenerken ayılıb özü Türke vurulmuş.
73. Türkem.
74. Birce heyatım yètmiş deniz yëlkenim
75. Sen ğet anandan öyren kimden
ğazanmış seni.

1986.

241. LE'NET

1. Oğudum o cılız, cır meğalenı,
2. Milçeyi fil kimi teğdim èden kes!
3. İstesen ortadan cır meğalenı.
4. İnan, èlm alemlı hëç ne itirmez.
5. Ğocalmış tülküye şirmi deyirsen?
6. Ğutuda ilanı ezizleyirsen.
7. Ğalgımın ğanını tōken elleri
8. Nèce sabunlayır, temizleyirsen!
9. Yalnız ac torpağa yarar pëyini
10. Mëyvemi bilirsən, barmı bilirsən?
11. Yadlar ğılıncıdır ğelemlı, bëyin,
12. Sen yad ğılıncını nêçin silirsən?
13. Yazıb ğaraltdığın kağıza le'net,
14. Çap üçün açdığın ağıza le'net!
15. Sene çap imkanı vèrene le'net,
16. Dövrene, yanına, yörene le'net!
17. Çap ètdir, boğmalan! Unutma ancağ:
18. Alçağı medh èden özü de alçağ,
19. Özün de miskinsen, ğuzğunun yëmi,
20. Meddahlığ èlmini mahir ğadimi!
21. Çap ètdir, boğmalan! Başğa bir keder,
22. Başğa bir ağrıdır meni ağrıdan:
23. Ğehreman cildine ğirib ağciyer,
24. Alim maskasını taħıbdı nadan.

25. Alov küresiyem, ateşdir için.
26. Sakit denizime ğasırğa geldin.
27. Soyuğ! Ğezebimin ışığında çim,
28. Belke sağalasan, belke dirildin.

1986.

242. HER ŞEY GELDİ-GEDERİ...

1. Ğalħıb bir az vezifen... dik tutmusan
burnunu.
2. Ulduzlar arasından zenn èdirsən
yolunu.
3. Dëyim, unutma bunu:
4. Heyatın, ğanunu var — demirleşen
ğanun:
5. Her şey geldi-gèderı, öteridir cahanda.
6. Bu ğün senin çıynine ğonan dövlet
ğuşu da,
7. Hele şöhret de, şan da,
8. Masanın böyründeki ğara, ağ tëlëfon
da.
9. Zeng çalınarken... seni şadlandırın,
ğorğudan
10. Çèşid-çèşid sesler de.
11. Sekkizinci ğatında yalnız birce ğözünü
12. Tutduğun bu ğesr de.
13. Ğarşındakı teğvimde yalnız birce
ğününü
14. Gördüyün bu esr de.
15. Her şey geldi-gèderı: kök bir soğulcan
kimi
16. Sağ terefinden kèçen o tëlëfon nağılı.
17. Udum-udum çay içib destekde
dinlediyin
18. Ucuz sèvda nağılı.
19. Her şey geldi-gèderı:
20. Ğapının arħasında birce işarene bend
21. Al dodağlı katiben,
22. Bu merteben, bu rütben...
23. Zaman sal ğayaları boz bir toza
dönderir,
24. 70 impëriyanı yèddi surğuc altında

25. Bir arhive gönderir.
26. Söndürür iller boyu od saçan
vulkanları,
27. Susdurur evvel-aşır bütün burulğanları.
28. Ezib muma dönderir bütün
ğudurğanları,
29. Gum çölüne dönderir hayğıran
ümmanları.
30. En zalim sultanları
31. Berk ayağda tehtini göyub kaçan
görmüşük.
32. Divi garişğa kimi fağırlaşan görmüşük.
33. Her şey geldi-gèderi:
34. Bèyni gızmış guduzlar, üreyi buzlar
bèle,
35. Gelbe, ilhama deyen ğanlı toppuzlar
bèle,
36. Daşdan, ğemberden bèter heyasız üzler
bèle.
37. Ancağ ğulağ as, dèyim:
38. Sen istesen,
39. Ürekden, candan istesen eger,
40. Girevendeki çağlar, anlar ebedileşer.
41. Bu kabinèt çevriler døyüş ğerargahına,
42. Nur düşer pencerenden Vetenin
sabahına.
43. Güzgülenen katiben olar senger meleyi,
44. O ğırmızı tèlefon
45. Barmağların altında ğalğın odlu üreyi.
46. Sabah güve yèyecek o ağgotaz perdeler
47. Azadlığ bayrağları.
48. O adice nağıl de — yurdunun şah
damarı,
49. Sen bu ğün bir ğul iken, sabah — heyat
mè'marı.
50. Azca fikirleş barı.
51. Fikirleş, ovcundadır
52. Yalnız kabinètın yoğ, öz behtinin açarı.

243. ALDANMA!

1. Dünen mene zerbe vuran bu ğün meni
salamladı.
2. Bıçağ vuran ellerile melhem göydu,
sığalladı.
3. Aldanmayağ! Gedaların min üzü, min
canı vardır.
4. Üzden ğuzu görünse de içeriden
canavardır!

1976.

244. HÖRMET, NÜFUZ

1. Adın var, sanın var, danmıram bunu,
2. Ancağ gereksizdir mence bu ad-san.
3. Sen öz hörmetini, öz nüfuzunu
4. Sanki, sèyfe göyub ğıfıllamısan.
5. Ulduz, Ay dèyirsen özüne belke,
6. Feğet bir şamca da yanmayıb o ay.
7. Hele bir kese de hèyrin deymeyib,
8. Oğlundan, ğızından, itinden savay.
9. Şışmisen, köpmüsen, kökelmisen sen,
10. Yoğ, ucalmamısan, yèkelmisen sen.
11. Èvle iş arası heyat yolun var —
12. O daz başın kimi sığallı, hamar.
13. Hèzine üstünde yatan kor ilan!
14. Dünyanı tutsan da tenhasan, teksen.
15. Gèt, vèrdim hökmünü: o nüfuzu sen
16. İşden çıhan kimi defn èdeceksen.

1969.

245. SAĞLIĞLAR

1. Yène açıb sine, kèf meclisine
2. Sağlığlar saçılır, yağlı sağlığlar.
3. Mestlik neş'esine, ğedeh sesine
4. Kabab tüstüsüne bağı sağlığlar.
5. Sağlığın odu var, ovsunları var,
6. Sözleri ğül kimi deste-destedir.
7. Arağla, çağırıl mest olmayanlar
8. Be'zen bir sağlığla mest olub kèdir.
9. Te'rifler mühtelif, sağlığlar növ-növ,
10. Döşden nişan kimi asılı sağlığ.
11. Meğale şeklinde yazılı sağlığ,
12. Eslinde zèğğumdu, bala bükülüb.

13. Bah...yuharı başda eyleşib, tanı,
14. Odur, te'rif umur yène bir ağız.
15. Acı bir kineye möhtac olanı
16. Ağırdı noğulla aldatmağımız.
17. Meddah ayağ üste. Te'rifi sonsuz.
18. Gezebim gışgırır, ürek dèyir: sus!
19. Yalançı sağlığı dèyen de yazıg,
20. Yalançı sağlığı yèyen de yazıg.
21. Canı-başı sağlam... idrakı heste,
22. Biz de bu illete be'zen uyuruğ.
23. Hèç heber de tutmur, sağlığında
24. Onu te'rif ile gebre goyuruğ.
25. Hederdir nadanın şöreti, şanı,
26. Çeleng gezdirse de ölüdür artıg.
27. Nifrete, le'nete layıg olanı
28. Vaht olur badeyle algışlayırıg.
29. Ziyasız «ziyalı» nèce yazıgdı,
30. Senetsiz «senetkar» — yazda yağın
31. Aşırına çıhdı, evini yıhdı
32. Aldı sağlığını sahta sağlıklar.
33. Üreksiz, bèyinsiz gafiller humar,
34. Hay salan, küy salan nèce biferdir.
35. Te'rif kölgesinde daldalananlar
36. Ön cebheden kaçan ferarilerdir.

1973-1979.

246. İSTÈ'DAD

Şairemiz Şövkət hanıma

1. İstè'dad — en ciddi, cesur telebkar!
2. Hökmünde bir azca istiot da var.
3. Di kel ki, özünü göze soğmayan
4. Sıhılğan, heyalı istè'dad da var.
5. Sen gızıl olsaydın, tèt görerdiler.
6. Sen yağut olsaydın, tèt görerdiler.
7. Mirvari olsaydın zülmet içinde
8. Derhal gamarlayıb götürerdiler.
9. Ne yağut, ne altun, ne dür, ne inci...
10. Bunların hêpsinin birleşmesiydin,
11. Senetin ismetli benövşesiydin.
12. Sen dağdan tökülen bir ağ şelale,

13. Ya lale olsaydın, tèt görerdiler.
14. Bir kèf meclisinde ay bedri, hale,
15. Piyale olsaydın, tèt görerdiler.
16. Ne lale, ne hale, ne ağ şelale,
17. Bunların hêpsinin birleşmesiydin.
18. Misralar dalında yaz rayiheli
19. Çiçek hıyabını, nur çêşmesiydin.
20. Bir azca sürüşken, bir azca helim,
21. Bir azca ne belim ne cür azca olsaydın,
22. Derhal görerdiler, götürerdiler,
23. Rahetulgum kimi ötürerdiler.
24. Gören tapılmadı...
25. Bir güz gècesi
26. Açdım gövluğunu, garşıma goydum.
27. Èle bil gurumuş keklikotunun,
28. Ütölmüş sünbülün etrini duydum.
29. Govluğ, üreyimi odlayan govluğ!
30. İlandan-ılana, bahardan gışa,
31. Nağisden nakese adlayan govluğ!
32. Nèce misrasının, nèce setrinin
33. Altından, üstünden hetler çekilmiş,
34. Èy nehr,
35. Èy böyrüne sedler çekilmiş,
36. Her sözü önüne bir «ğuş» goyulmuş,
37. Yarımcıg oğunmuş, hèç oğunmamış,
38. Gülüstan nefesi, etirli govluğ,
39. Menimçün her şeyden hetirli govluğ!
40. Oğudum, dinledim her sesi, ünü.
41. Tutdu yaş perdesi gözüm önünü.
42. Oğudum, könlüme gur ışığ düşdü.
43. Yazı makinamın herfleri bes
44. Nèçin dumanlandı, dolaşığ düşdü?!
45. Re'yimi, fikrimi yazmağdan ötrü
46. Sèçdim südden temiz ağ vereğleri.
47. Bes niye vereğler kölgelendiler,
48. İsti göz yaşımı lekelendiler!
49. Re'ymi, ya tabutmu hazırladılar?
50. Ne gem, sen yène de sağsan, dirisen.
51. Meger baharı da defn etmek olar?
52. Senetin gülnefes cengaverisen.
53. Galdırmağ çetinmiş, èndirmek asan.
54. Sen şe'r püstesi, söz badamısan.
55. İzi vèr, bir azca tohumun sene,
56. Bilim ki, canlısan, yèr adamısan.

57. Keder, sèvinc yaşı gözümde den-den,
58. Mehseti, Natevan yüksekliyinden
59. Èy bizim günlere ènib gelenim,
60. Geme geh-geh çekib, derde gülënim!

61. İzi vèr bir azca tohunun sene,
62. Solmuş gızılgülë benzer eline.
63. Şè'rini gohlayım, göz üste goyum.
64. Sözün layla çalsın, bir az uyuyum.

65. Seni görmediler daş ürekliler,
66. Èy dirilik suyu, sal daşı yardın.
67. Seni görmediler gış ürekliler,
68. Tepeden dırnağa sen ki, bahardın!

1981.

247. ĞARDAŞ ÖYÜDÜ

1. Èvimize gelmisen külek kimi, od kimi,
2. Sen yahşı ğardaşımsan, yahşı, müdrik, semimi.
3. Menden bir az yaşlısan, menden bir azca başlı,
4. Gelmişen güle-güle, ancağ bir az telaşlı.
5. — Canım, gözüm, bir azca hëyfın gelsin özüne,
6. Amandır, çöp uzatma gürzelerin gözüne!
7. Her gün döyüşe girmek gücünden salır bedeni,
8. Be'zen içmemelisen doldurduğun badeni.
9. Gözel dëyib Koroğlu, hikmete bağ, söze bağ:
10. — İgidlik ondur, doğğuzu kaçmağ!
11. Şöhretten kaçmağ gerek,
12. Servetden kaçmağ gerek.
13. Heyanetden, me'nasız ülfetden kaçmağ gerek!
14. Çaçmalı nakeslerin yüz-yüz kirli işinden,
15. Çerhin ters gerdişinden, ejdahanın dişinden!
16. Yırtıcı acdırsa, ova şığıyır,
17. Èhtiyat igidin yaraşığdır.

18. Bir az èhtiyat gerek, çekil bir azca gëri,
19. Èy dost, bir azca gëri.

20. Bu cahan sedefinde mirvari bilirem men
21. Dostum yazan her şè'ri.
22. Ğısnagında mirvari, çekil bir azca gëri.

23. Hezerin ortasında odur, yanır dan yëri,
24. Tek vuruşma, gözetle arğadan gelenleri.

25. Tek elden ses çıhmaz... atalar dëyib,
26. Çölde tek palıdı semumlar yëyib.

27. Şair cesaretle ekiz yaranmış,
28. Cesaret özü de düşünmelidir.
29. Şair heğigetle ekiz yaranmış,
30. Heğiget özü de düşünmelidir.

31. Döyüşde düz gerek mè'yarın, ölçün.
32. İgidlik çay kimi çağlasın gerek.
33. Feğet öz meramı, öz halğı üçün
34. Başçı başını da sahlasın gerek!

35. Sen èy cehennemden ten ortasına
36. Yalın ayağıyla atılan insan!
37. Yalnız merdlik ile öyünmek asan.
38. Sen öz merdliyini, cesurluğun
39. Od-alov püsküren kor ejdahanın
40. Yırtıcı nefinden görümlüsan!

41. Gözeldir niyyetin, ğardaşım, sağ ol!
42. Senin öyüdlerin belke de hağdır.
43. Ancağ... macal tapsam, solahay sillem
44. Padoş bir sifetde partlayacağdır.

1984.

248. ĞALSTUKLU CANAVAR

1. Söyle, neyin çatışmır? Senin her servetin var.
2. İmaretine sığmaz yatırın, dövletin var.
3. Èvde bilyard salonun, aynabend gülüstanın,
4. Otağında gış günü sarı güllü hiyarın,
5. Bağ-bağatın, gülzarın.
6. Küçelerden keçende dik tutursan başını,
7. İstesen gütbe kimi sürdürersen maşını.

8. Ancağ torpağa deycek büdreyir
addımların,
9. Özün de bilirsən ki, üstündesen odların.
10. Yan-yörene çekirsən dargözleri, kütleri.
11. Ğabağında mil durub ayağ cütleyenleri.
12. Belke öz aleminde «Men hoşbehtem!»
dèyirsən.
13. Yoğ, sen hoşbeht dèyilsen. Sen stol
herçengisen.
14. Oddan ğorğan ğurd kimi ğorğursan
istè'daddan.
15. Eridilmiş demir tek ğaynar, pak isti
addan.
16. Seninçün merdane söz acıdır istiotdan.
17. Ğorğursan istè'daddan.
18. Bir rehberin şeklini başın üste
vurmusan,
19. İşığın ğarşısında zülmet kimi
durmusan.
20. Bağ kèçdiyin yollara, neyin var diri,
ölmez?
21. İstè'daddan ğorğanlar senetkar ola
bilmez.
22. Behtiyar ola bilmez!
23. Halal insan şöhetri igide, merde ğalır.
24. Kişinin abidesi stol başında ğalmır,
25. İşde, hünerde ğalır. Gözel eserde ğalır.
26. Adın huri, ya ğılman... Özün iblisden
bèter.
27. Redd ol... mikrob vücudun alovlarımda
iter.
28. Ğanstuklu canavar, yaman ğorğursan
oddan.
29. Èle bu ğorğun seni ğoparacağ heyatdan.

1967.

249. VAY O GÜNE!

1. Ğarşımda bir merhele var,
2. Bir merhele — bir aşama.
3. Ğorğuram o aşamadan.
4. Ğorğuram o aşamadan aşım, batım.
5. Çünkü çoğu aşıb... batıb.

6. Ğorğuram o aşamadan.
7. Men ğorğuram çeleng alan ve başını
tehvil vèren
8. Çelengliye oğşamağdan.
9. İller boyu «Men! Men!» dèyen,
10. Feğet çeleng alan kimi
11. Menliyini teslim èden bir yazığa
oğşamağdan.
12. İller boyu «Dilim!», «Èlim!»,
«Yurdum!» dèye
13. Haray çekib hayğırardı,
14. Ğandan ğırar, sed yarardı.
15. — Ğa! — èledi,
16. Ağzına bir et atdılar. Susdu derhal.
17. Ne yamandır bir mèdalın üzevari
şö'lesine
18. Ğurban ğede iller boyu car çekdiyin
meslek, amal,
19. Susdu derhal.
20. Vay o güne, Helil Rza!
21. Vura ğeza,
22. Sene ğızıl mèdal yaza,
23. Ğışdan çıhıb ğovuşasan güllü yaza,
24. Ancağ lapdan damarında ğezeb susa,
üşyan susa,
25. Vay o güne, Helil Rza!
26. Ölümündür o gün senin,
27. Ölümündür hemin ğeza, Helil Rza!
28. Kaş bilesen ne yamandır:
29. Çiyninde saçaglı èpolètlerin,
30. Ğuzuya çevrile ğelb adlı şirin,
31. Ocağı söndürüb külü èşesen.
32. Ğanmazlar gözünde dönesen dağa,
33. Ğananlar yanında gözden düşesen.
34. Ğehreman dèyeler adına sözde,
35. Özün efelleşib miskinleşen.
36. Pişiklerin seni peleng bileler,
37. Özün yavaş-yavaş pişikleşen.
38. Vay o güne, Helil Rza!
39. Ölümündür hemin ğeza, Helil Rza!

40. O gün gelib çatacağsa,
41. Yèr yarılısın, tepil yère,
42. Çıhma yaza, yamağ olma sıramıza,
Helil Rza!
43. Sen meni ğinama èy demir ada,
44. Be'zen müselmanı müslim görmüşem.
45. Hèç kese baş eymez ğehremanı da
46. Vaht olub, te'rife teslim görmüşem.
47. Ğarşıda bir aşama var, ğorğuram o
aşamadan.
48. Men ğorğuram zer saçağlı tabut kimi
49. Gezenlere oğşamağdan.
50. Men ğorğuram, Helil Rza!
51. Uzağ olsun senden ğeza, Helil Rza!

250. ÖYÜDLERİN NÖVLERİ

1. Sen — hörmüz cildine girmiş Ehrimen,
2. Pambığla baş kesen yumşaq eline
3. Yène furset keçib... öyüd vèirsen,
4. Şekermi ğatırsan zegğum diline?!
5. Masanın üstünde növ-növ tèlefon,
6. Sağında, solunda vezir-vekilin.
7. Önde limonlu çay... bu objekt, bu fon –
–
8. Senin bu şekilin çoğdan çekilib.
9. Gözünün içine ölüm hökmünü
10. Oğuyub durmuşam ğarşında sakit.
11. Sèyr edir standart tebessümünü
12. Rengi tufanlarda solmuş granit.
13. Cavab gözleyirem ittihamıma,
14. Sen ğoyub özünü eşitmezliye,
15. Zehrmar ağzından bal dama-dama
16. Yène ve'z edirsən. «Ay oğul!» dèye.
17. — Ay oğul, fikir vèr kèyfiyyete sen,
18. Sakın, çekil bir az patètikadan.
19. Bilirem, aile, èv sahibisen,
20. Gerek cilovlasın nefsin adam.
21. Görürsen, Mirze Celil nèce böyük
dahidir,
22. Di gel ki «Poçt ğutusu» balaca bir
hèkaye.
23. Hèzinedir, alemidir süjèt... üslub...
tehkiye.

24. Dinleyirem... üzümde zirèhlenmiş isti
ğem,
25. Men bu cür öyüdlərin her növünü
görmüşem.
26. Düz bağrıma tuşlanıb bu rengareng
öyüdlər,
27. Üstü berli-bezekli, içi tezək öyüdlər.
28. Çahən ıldırımları fağır görmək isteyen
29. Dinc, köstebək öyüdlər.
30. Arğadan vurulan bıçağdan bèter,
31. Aparır az ğala ağı öyüdlər,
32. Gizli rişeleri varlığında
33. Me'nevi herçenge bağı öyüdlər.
34. Fursət keçib eline,
35. Fend ğatarag fè'line
36. Öyüd vèirsen yène.
37. Ğarışığ, bulaşığ zatında, èyvay,
38. Gören neyin ğalıb öyüddən savay?!
39. Bu duzsuz, öyüdlər eslinde bağsan
40. Öz sözün de dèyil, èy yazığ insan!
41. Men hazıram dinleyim her böyüyü,
kiçiyi,
42. Men hazıram dinleyim lap ağzından
süd iyi
43. Gelen bir cocuğ da,
44. Müellimim bilirem
45. Mene rayihesile ders vèresi zoğ da.
46. Ancağ ağırdır bir az burda susub
dinlemek.
47. Bu limonlu çayı, obyèkti, fonu,
48. Ğara tèlefonu, ağ tèlefonu,
49. Nöker vezirini, ğul vekilini
50. Özün, üzün kimi ğızıl-ğırmızı
51. Örtüklü, dörd küncü miz ile birge
52. Yèrinden ğaldırıp var nifretimle
53. Senin kal başına çırpı bilmemek,
54. Eli dirseyecən al ğana batmış
55. Şan, şeref ğatili bir şerefsizin
56. Duzsuz öyüdüni sakit dinlemek.

1984.

251. BARI TANIYA BİL

1. En cesur, en gözel övradlarına
2. Boy vère bilmirsən gözüm-gözelim.
3. Birinin ğefilden daşıb tøkülür.

4. Sebr kasası.

5. Birinin boynunda ilgeye dönür

6. Kişi misrası.

7. Uğrunda alova atılanlara,
8. Golları arhadan çatılanlara,
9. Elbrus ürekli ğehreman iken
10. Liliput sefine ğatılanlara
11. Teselli vèirsen, ümid vèirsen,
12. Gün vère bilmirsen, gözüm, gözelim.

13. Onların sayı az... her biri nadir.
14. Tekbetek döyüşde ële tekelli
15. Her növ ejdahani boğmağa ğadır!

16. Hèyhath, sèhrkardır bir az bu rüzgar;
17. Ejdahada dalında dinazavr var.
18. Ef'ini ezirsen, dikelir gürze,
19. Bir az sèhrkardır bu mübarize.

20. Ürekli, ciyerli oğullarına
21. Ruh vère bilmirsen, gözüm, gözelim.
22. Birinin daşanda sebr kasası,
23. İlgeyi boynuna salır öz eli.
24. Tek-tek oğulların ğalır mëydanda
25. Son damla ğanı da mübarizeli.

26. Birisi sındırıp min-min tişeni,
27. Ağırdan el çekir dağı yarmağdan.
28. Burahır tişeni, ğapır şüşeni:
29. -Ne çıhar özünü ebese yormağdan?>>

30. Birisi çekilib hicra güşeye,
31. «Azca aşım», — dèyir, — ağırmaz başım».
32. En güzel, en cesur oğullarını
33. Bir-bir itirirsen, atam, ğardaşım!

34. Tek-tek oğulların düşünür seni.
35. Külüngü sınısa da od nefesini
36. Külünge dönderen övladlarını,
37. Hèyanet ğurbanı Ferhadlarını
38. Barı tanıya bil, gözüm, gözelim.

39. Dönüb bir ğayaya özü hardasa,
40. Seni Şah dağı tek tanıdanları,
41. Barı tanıya bil, gözüm, gözelim!

42. Çem vèrme, sohsunlar ğoz ğabığına
43. Savalan çekili övladlarını.
44. Bunca öleriler arasındaca
45. Zamandar zamana yadigarını
46. Barı tanıya bil, gözüm, gözelim,

47. Barı tanıya bil, gözüm, gözelim!

1984.

252. AÇIĞ KONUŞMA

1. Ğarşılaşdığ dehlizde. Men bir az genc,
sen ğoca.
2. Dèdim: — Varsa vahtınız, èyleşek lap
burdaca.

3. Eyleşdik. Gülümsedin. Gözlerin hèyret
dolu:
4. — Gerek ne söyleyecek yène bize Od
oğlu?

5. Dèdim: — eziz müellim, otuz ildir
tanışığ.
6. Vaht olub dartışmışığ, küsmüşük,
barışmışığ.

7. Dèyin, bu otuz ilde
8. Birce gülden ağır söz menden
èşitdinmi?
9. — Yoğ!
10. — Menden fitne, namerdlik, ya ğèybet
ğördünmü?

11. — Yoğ!
12. — Size ğarşı birce gün bigane
oldummu?

13. — Yoğ!
14. — Hèç tevazö haddimi aşdım,
öyündümmü?
15. — Yoğ!
16. — Bu «Yoğ» — bağırmda bir oğ!
17. Çünki bu sifetlerin hèpsini sizde
ğördüm.
18. «Hèpsi» sözü üstünde indice bir
telatüm.

19. Ğovğa başlana biler. Ne ğem, bu cür
derdleri
20. Yandırıp kül ètmişem son otuz ilden
beri.

21. Men tevazö haddimi hèç zaman
aşmasam da,
22. Dinleyin, bir söz dèyim, yadda ğalsın
bu seda:

23. Cılızlara, cırlara hüdudsuzdur hiddetim.
24. Çünki böyük oğluyam bu derdli
memleketin.

25. Èle bir denizem ki, bütün kör-kütükleri
26. Sahile tullayıram son otuz ilden beri.
27. Èle ıldırımam ki, göyde, yèrle gèdirem.
28. Müğevva marşalları darmadağın èdirem!
29. Sen buz sıfetli gışsan, men dörd fesilli bahar.
30. Hara nefesim deyse, ora derhal lalezar.
31. İdarede sen müdir, men adice emekdaş.
32. Menim kim olduğumu duya bileydin, èy kaş.
33. Vèrseydin giymetimin barı yüzde birini,
34. Menden öyrenerdiler loğmanlığın sirrini.
35. Ariflere giymeti vère bilseydi naşı,
36. Alem meni görürdi Èlbrusla yanaşı,
37. Savalanla yanaşı!
38. Daim başımdan basdın. Yène başıucayam.
39. Bu elli üç yaşımda hem genc, hem de göcayam.
40. Gencem, çünkü gezebim yanar od küresidir.
41. Göcayam, bèynim, başım — güneş şelalesidir.
42. Altı cehet önünde daim üzü ağam men,
43. Yaşım yüzü kèçse de cavan galacağam men.
44. Sen bu cür olmasaydın, meni tèt görerdiler.
45. Müğeddes aye kimi yazar, köçürerdiler.
46. Sen bu cür olmasaydın, ya sizler olmasaydı,
47. Bu geder müt'i gullar kenizler olmasaydı,
48. Fe'r önüne sed çeken fersizler olmasaydı,
49. Bu geder gözü acılar, acizler olmasaydı.
50. Olmasaydı bu geder lein, yava, başkesen,
51. Alem benim hālğıma ehsen dèyerdi, ehsen!

52. Ğarşılaştığ dehlizde, saldın könlümü oda.
53. — Ay Helil, Allah sene ağıl vèrsin dünyada!
54. Yadımdadır bu cümle, yadımdadır hele de.
55. Açığ dèyim, incime, sen bir yèmсен telede.
56. Men doğrayıb tökürem teleleri, torları.
57. Gözlerimi vèrirem, sağaltmağçın korları.
58. Sen gèt, heberdar èle bütün gorbagorları:
59. Menimdir onların da azarları, çorları.
60. Gül iken küle döndün. Belke buna göre sen
61. Hele gülden ağır söz menden èşitmemisen.
62. Gèdim, gèybetmi gırım? Özün düşün barı sen,
63. Nèyleyim ki, bu yurdun bir az acı barısan.
64. Birce budur bağrımda derd ateşim, illetim:
65. Seni mehv ètmek asan, seni sağaltmağ çetin.
66. Daş dèyilsense, düşün, hele vahta bir az var.
67. Daşları da göyerdür şair sepen tohumlar.
68. Belke şefa vèrecek Loğman bircedi yalnız:
69. Senin tek ağıllı yoh, benim kimi <<ağılsız>>!

1985.

253. İMPORNTNİ

1. Meden beşış umursan, teki importnı olsun.
2. Şerab, corab, ya güláb... teki importnı olsun.

3. Teze köynek umursan, nèylon, ipek, ya da yun...
4. Teki importnı olsun.
5. Növ-növ beşiş umursan: doşab, haşıl, düyü, un...
6. Teki importnı olsun.
7. İmportnı yağ çekmisen tamarzı tellerine.
8. Gözündə Ay da, Gün de importnı Gündü, Aydı.
9. Saydığın beşişleri, inan, vèrerdim sene,
10. Eger başın, bèynin de importnı olmasaydı.

1986.

254. CANAMAZ VE AFTAFİ

Menim arvadım èrmenidir, uşğlarım da rusca oğuyur, ancağ özümü esl müselman sayıram...
 Èvimde canamazım da var, aftafam da.
 Canamazı göz üstünde — refde sahlayıram,
 aftafanı pianonun yanında! Sen canın bir bize gel!
 Bir gòhumun dedikleri

1. Menim rusa hòrmetim var,
2. Èrmeniye regbetim var.
3. Senin kimi müselmanı
4. Ancağ min-bir le'netim var.
5. Aç ğarşında canamazı,
6. Öp möhrünü yüz yol azı.
7. Canamazın cediti kessin
8. Senin kimi pişnamazı.
9. Senin kimi yaramazı.
10. Aftafaya tohunma həc,
11. Napak olar temiz suyu.
12. Yüz deryada çimsek bèle
13. Yène kirsən ömrün boyu.
14. Canamazla vèr baş-baş.
15. Gıl tamaşa zığil — daşa.
16. Gör deyermi ömrün senin
17. Böyrü ğırığ o gil daşa?!

1986.

255. BELKE HELE GÈC DÈYİL...

1. Belke hele gèc dèyil, belke hele ümid var,
2. Belke ömrünün sonu èle alovlanır ki,
3. Yètmiş illik gècenin ğızıl dan yeri olar.
4. Damarında ğalıbsa barı damla ğanın,
5. Yarım misğal vicdanın,
6. Tamam yoğ olmayıbsa temizliyin, imanın,
7. Son ğoy şekke, şübheye,
8. Gel kèç bizim cebheye!
9. Bizim cebhe — cahanda en şirin heyallara
10. Uyanların cebhesi,
11. Seni birce bağışda duyanların cebhesi.
12. Şefeg sèlleri kimi ahanların cebhesi,
13. Bu ğatğarış aleme könlünün Şah dağından
14. Bağanların cebhesi!
15. Sığ bu kişi elini,
16. Erit buzlu Şimalı!
17. Toğum sepen, daş yonan ellere benzer bu el.
18. Calag vuran, bağ salan ellere benzer bu el.
19. Güvvetlidir bahardan,
20. Okèanlar dibine od getiren aħardan!
21. Sığ elimi, elimde ıldırımın gücü var,
22. Gah döner ğasırğaya, gah ğasırğanı sağlar.
23. Belke hele gèc dèyil, belke hele ümid var,
24. Belke ömrünün sonu èle alovlanır ki,
25. Yètmiş illik gècenin ğızıl dan yeri olar.
26. Ne ğeder ki, gèc dèyil, deyiş, son ğoy şübheye —
27. Teles bizim cebheye!
28. Bizim cebhe — be'zen çoğ, be'zen azlar cebhesi,
29. Servete teslim olmaz, şöhrele teslim olmaz
30. Sarsılmazlar cebhesi!

31. Mannèrhèym seddinden gât-gât
güvvetliyik biz,
32. İstèhkamdır, gâladır adice menzilimiz.

33. Bizim cebhe lekesiz namus, gèyret
cebhesi,
34. Zorbaları, divleri esla saya salmayan
35. Cür'et, gûdret cebhesi!

36. Guyudan çıha bilmek metinlere yaraşır!
37. Zirvelere yol açmağ şahinlere yaraşır!

38. Ülviyyete gövüşmağ merde, ere
yaraşır!
39. Deyişmek, kamilleşmek kişilere
yaraşır!

40. Yeni bir dalğa vèrer gèyret, ezm
cebheye.
41. Ne geder ki, gèc dèyil, teles bizim
cebheye!

42. Bu cebhe — milyard ürek, şah damarı —
— Araz, Kür,
43. Cebhesiz ölenleri mezar bèle götürmür!

256. TESLİMÇİ

1. Üç olsaydı beş olsaydı.
2. Leğv èlemek mümkün idi bu ünsürü.
3. Teslimçiler sürü-sürü.
4. İş başında dövran sürür.
5. Burnu göyde gezir dimdik,
6. Tek olsaydı belke bir gün redd èderdik.
7. Hèç bilmirem mümkündürmü redd
èlemek?
8. Nèçe-nèçe rütbe ile, nişan ile,
9. Ağ, gırmızı, sarı, gâra
10. Nèçe-nèçe tèlefonla
11. Perçimlenib stoluna gâra köpek.
12. Asandırımı redd èlemek?
13. Möhür, iclas, gerar, ganun...
14. Hele des-des açar onun.
15. Her cibi — bank,
16. Hansı cadu gıfılını açar onun?

17. Arvadının yañasında, boğazında,
18. Gulağında, barmağında
19. Bèlindeki, golundaki — bütöv Bakı!

20. Yapışmadım yañasından,
hülğumundan,
21. Yapışmadım boğazından.

22. Dinc, sakitce dèdim: — A bey!
23. Seksen yaşlı Şehriyarın bayramını gel
kèçirek.

24. Dèdi: — El çek!
25. Başımıza açar kelek.

26. Onda gerek
27. Gèce-gündüz
28. Yüz-yüz zenge cavab verek.

29. Aışam-seher zingildeyek.
30. Dèdim: — Ahi sen bu yèrde
dirèktorsan,

31. «Çlèn — korsan».
32. Hele diri, gebermemiş gorbagorsan.

33. Bir senetkar söyleyir ki, ne gâdınsan,
ne kişisen,
34. Pişpişisen.

35. Teslimçiler gündüzler de bu dünyaya
zülmet çiler,
36. Gözlerimin aynasına bağa bilmir
teslimçiler.

37. Gètdim, geldim.
38. — Gol goy, — dèdim, — tèt èleyek,

39. Tezeleyek barı divar gezètini.
40. — Kim olacağı redaktoru?

41. Dèdim: — Özüm!
42. — Yoğ, — söyledi, — bizimkiler

43. Tamam başğa adam ister,
44. Sèvmir ayığ kommunisti bizim mistèr
kommunistler!

45. Tüpürmedim gözlerinin susuz galan
guyusuna,
46. Yalnız beş-on misra goşdum el
galdırma duyğusuna.

47. Teslimçiler yağı bilir ağasının azarını,

48. Elinde bël, alında ter... özü ğazır
mezarını.

49. İller kèçdi. Ğebristana bir gün saldım
güzarımı,

50. İki ilan iki yandan dèşib gördüm
mezarını.

1986.

257. SEN ALÇAĞSAN

1. Onların arasında yaşıları az dèyil,
2. Ancağ pisleri bugün dèyesen bir az
artıb.

3. Dartıb gordan çıharır nakesler
ecdadımı,

4. Soyadımı, adımı daşdan silir, deyişir.

5. Meryem Mariya olur, Èlhan dönür
İvana,

6. Hesenoğlu az ğala gelib olur Ğasanov.

7. Meğberini, me'bedi çevirirler yargana,

8. Harda bir hatirem var od vurulur, od-
alov.

9. İçeride doğma ad, üstündese yad bir ad,
10. Zerf yola salınmır poçtdan başğa cür
olsa.

11. Tamam bolğarlaşana vèrilir ad,
mükafat,

12. Türkse, dèmek bir hèçdi, hatta gövher,
dür olssa.

13. Nizami bayramında Ğarahüsèyni
dinledim,

14. Ğorğusundan türkçe yoğ, başğa dilde
danışdı.

15. İlk ve son mektubuna hèç bir cavab
vèrmedim,

16. Teslimçi ferariler mene çoğdan tanışdı.

17. Dahi Nazim Hikmeti sekkiz cildde neşr
èden

18. «Narodna prosvèta» bu gün türke
ğapalı.

19. Amma gece-gündüz onları medh
èdiren,

20. Èy sen... öküz ğafalı, uzunğulağ ğafalı!

21. Dmitrov tutulanda düz elli iki il önce

22. Yadındamı men nèce «Ölüm kürsüsü»
yazdım.

23. Bolğar kommunistini azad èdib...
düşmeni

24. Alovlu nifretim dar ğacından asdım.

25. Kommunist cildine girmiş faşistler
durur hele,

26. Sağ olsaydı Dmitrov yırtardı maskasını.

27. Sense zurna çalırsan, dem tutursan
ğatile,

28. Asta sığallayırsan önünü, arğasını.

29. Onla çekib aparır, eynini yoğ, bèynini.

30. Göz nurunu, nebzin, varsa ğeyretini
de.

31. Sense «Dostum» dèyiben medh
èdiren canini,

32. «Dostluğ» sözü seninçin bir alvèrdi
eslinde.

33. Simasını itirmiş yaddan hèç ne
ummuram,

34. Ancağ seni dartıram «Ölüm
kürsüsü»ne men.

35. Dinle, gör neler dèyir bağrımdaki bu
yaram:

36. Beşerin düşmenidir türke düşmen
kesilen.

1986.

258. VEZİFE ÖLÜSÜ

1. Yeğün ki, ğebre ğeder unutmazsan o
günü,

2. O iclasda biz nèce aşı goyduğ gönünü.

3. Seni boş meddahların öyerken şirin
dille,

4. Partladı daş üzünde ğızıl-ğırmızı sillem,

5. Dik gözünün içine açığ dèdim: —
Kèçel ğaz!

6. Senden serkerde çıhmaz, senden
sükançı olmaz.

7. Serkerdenin köksünde şir üreyi olmalı,

8. Sen efelden efelsen.

9. Serkerdenin gözleri şahin gözleri gerek.

10. Sen ğartmış şebbelek, sen sürünen
köstebek.

11. Menim sözüm kèçmedi, başçı sèçdiler
seni.

12. Nèce tovlaya bildin bütöv bir idareni,
13. Başçı seçdiler seni.
14. Yoğ, teeccüblenmirem: esende acı rüzgar,
15. Be'zen lap veteni de, halğı da aldadırlar.
16. Kimisine iltifat, kimisine mükafat
17. Rütbe, ad ve'desile baş tovlayan kemsavad.
18. Sudan gupğuru çıldın, Kèçdin stol başına.
19. El çekib kal başına, fikirleşdin sübhede:
20. En evvel cesurları sıhıb ram etmek gerek.
21. Sonuncu tapşırıqla şiddetli töhmet verek.
22. Bes behane? Guya men senet, söz mèydanında
23. Seni tehğir ètmışem bès kişinin yanında.
24. Bès kişi evezine gèdib tapdın bès pişik,
25. Özün kimi yèmelenen, yal herisi, helmeşik.
26. Dangırını sığalla, ancağ herden düşün bir
27. Senin tekce başın yoğ, vicdanın da kèçeldir.
28. Gözün domba olması belke de güsür dèyil,
29. Pağlıllığın dırtdayıb gözlerinden gelir, bil.
30. Fikirleş, yèke ğarnın ne üçün bu biçimde?
31. Belke ef'i ğıvrılıb, gürze yatır içinde!
32. Çap atını dördnala, amma sağla yadında:
33. Seni ve sene benzer bütün cır-cındırları
34. Yèr üzünden biryolluğ silib süpürmek üçün
35. Tamam kürümek üçün macal gezir nifterim.

36. Ğalğ, en uca yèrden as o şiddetli töhmeti.
37. Yoldaşlığ mehkemesi ğurmağ isteyenler var,
38. Yoldaşlığ mehkemesi nèyleyer, özü bilsin.
39. Ancağ çekecek dara, bil èy rütbe kölesi,
40. Seni her nebzimdeki edalet mehkemesi.
41. Özünden büyüklerin ayağlarından öpen,
42. Özünden küçüklerin gözlerine od tepen,
43. Cesed, kemfürset hepend.
44. Sen ğorğuda bilersen yalnız aciz ğulları.
45. Tanımırsan hele sen boş kötükler üstünde
46. İldırım oğulları.
47. Ne ğeder ki, diriyem, canım var hele canda,
48. Rüsvey èdecem seni tek bir idarede yoğ,
49. Bütün Azerbaycanda.

1987.

259. MEZAR KÈŞİKÇİSİ

1. Müdirle halğ arasında demir sedler çekenler var.
2. Diz ğoyuban edlin, hağğın boğazına çökenler var.
3. Boyalanan, pudralanan, güzğülenen èy katibe,
4. Seni gördüm. Bir de görmek istemezsem. Tövbe, tövbe!
5. İlk bağışda gören al dodağlı meleksenmiş,
6. Yoğ, bu ğanlı ağzındaca başımıza keleksenmiş.
7. Dèdim: — Görmek isteyirem... yoğdu burda müdir! — dèdin,
8. Hava udmağ evezine yalan uddun, yalan yèdin.
9. Çay demleyib apararken ona ğümüş bir sinide,

10. Êşitmişdim ön ğapının arasından sesini de.

11. Gètdim, geldim bir ayrı vaht, hiddetim çoĥ, hövselem az,

12. — Berk meşġuldur müdir! — dèdin. — Olmaz bu gün.

13. Olmaz! Olmaz!

14. Çıııb gètdim. Yol üstünde zeng èledim avtomatdan,

15. — Olmaz! — dèyen sesin geldi on birinci uca ğatdan.

16. Destek senin öz elinde. Men çaresiz, sen de harın.

17. Bildim sıhır ağ desteyi manikürlü barmaġların.

18. Tèlèfonlar dürlü-dürlü, biri ölü, biri diri.

19. Sesler növ-növ acı, şirin...

20. Bildim seni çekir yalnız yuĥarıdan zeng èdenler,

21. Başġaları ebes, heder... ġulaġını deng èdenler.

22. Êrtesi gün bir de kesdim ğapısını idarenin,

23. Müdir şama, ya aĥşama bu ğapıdan çıĥar yeġin.

24. Çoĥ gözledim, cebre dözdüm, özün gördün nèçe saat,

25. Sen aĥırda ġülümsedin, ġec bildim, èy dadi-bidad.

26. Sen dème bu zatıġırıġ dal ğapıdan ekilibmiş,

27. Bu binadan belke de çen, duman kimi çekilibmiş.

28. Anladım ki, boş kabinèt eslinde bir ġen mezarmış,

29. O, mezarın ġapaġını açsa belke uduzarmış.

30. Katibe ġız, incimezsen, bu gün cüme aĥşamıdır.

31. Senin böyük kederini duya-duya, ana-ana,

32. Geldim vèrim başsaġlıġı bu mezarı ġoruyana!

1985.

260. ĠEZEBLİYEM!

1. Baġrım ateş küresidir! Ġezebliyem.

2. Gözüm nifret ġüllesidir. Ġezebliyem.

3. Yumruġlarım şüşeleri al ġanına beleyecek.

4. Tepiklerim ġapıları darmadaġın èleyecek.

5. Vurub yıĥaġ, söküb tökek, cıraġ, didek.

6. Kesafeti yerli-dibli viran èdek!

7. Boz üzleri, buz üzleri, daş üzleri silleleyek.

8. Alçaġları yerindece tepesinden ġülleleyek!

9. Men bilirem rüşvetĥora senin fitri nifretin var,

10. Baĥar kora, saġlıġında gorbagora,

11. Zer ġücüne çoşan zora ezeli bir hiddetin var.

12. Ġezebin var nadürüste... Bes ondan da pis, aşāġı

13. Nadürüstle insafsızın, mürvetsizin ġarışığı?!

14. Meger birdi, bèşdi onlar, ondu onlar?

15. Harda aşdı, orda başdı... lèş üstüne ġondu onlar.

16. Süründürür, saĥlayır da aylar boyu, iller boyu.

17. Ĥatırlasan yasa dönür èl bayramı, övld toyu.

18. Yètmış yerden leke yaĥır onlar senin şerefine.

19. Vetenini dönderibler derdler, ġemler kelefine.

20. Men alçaġı ġınamıram, ġınamıram bilsen neyi?

21. Kesafeti meddah kimi medh èleyen köstebeyi.

22. Ağappaġ, tül perdesini dartıb ġıraġ!

23. Kalpèyserin çelengini yere vuraġ.

24. Kimdir onlar? Goltuğlarda girlenenler, kirlenenler.
25. Yaşamağdan min vèrst uzağ... ömrü boyu herlenenler.
26. Kimdir onlar? Çin-çin pulu desleyenler, ötürenler
27. Vügarını, şerefini ilim-ilim itirenler.
28. Gezebliyem, yumruğlarım demirdendir, poladdandır.
29. İldırımlar, ğasırğalar bağrımdaki feryaddandır.
30. Men Hezerem, men denizler lengeriyem.
31. Temizliyin, heğigetın silahlanmış sengeriyem.
32. Şimşekleri kirpiyimle sıhmalıyam.
33. Hamısının hayıfını bircesinden çıhmalıyam.
34. Hebs èleyin, tutun meni, başına od tøkesiyem.
35. Yubilyarın boş-başını ayağına tikesiyem.
36. Çiçeklerle bezedilmiş o kesafet, o tentene
37. Leke dèyil, dè, bes nedir bu Vetene?
38. Mel'unları yerli-dibli süpürmeye ğüvvem hanı?
39. Haraylaram denizleri alt-üst eden ğasırğanı!

261. SAĞLIĞ DİLEREM SENE

1. Başın gora esse de hele bir az dirisen,
2. İstè'dadı boğmağda kemfürsetin birisen.
3. Köpüklense, bulaşığ ağzını yalayır-san.
4. Kimese do gelirsən, kimese yalmanır-san.
5. Üzünde yetmiş illik èlsèverlik maskası,
6. Dilsèverlik maskası.
7. Senin bir eğreb ğeder cılız, cır olduğunu
8. Ne cür görsün başğası?

9. Haram şöhet yolunda ölmeye de hazırsan,
10. Dünen öldürdüyünden bu gün oçèrk yazırsan.
11. Günde yüz yol hazırsan ağa ğara dèmeye,
12. Midiyanı fars kimi teğdim èdib öymeye.
13. Yadların yalağında helveti yal yèmeye.
14. Soyu, soyadı danmağ seninçin nèce asan.
15. İt ol, ğurd ol, çağğal ol, teki türk olmayasan.
16. Teki kese bilesen ğalgın şah damarını,
17. İran soylu sayasan Turan dühalarını.
18. Teki neheng bir dağı yıhmağ isteyenlere
19. Zere daş dèyenlere elaltı, ğul olasan.
20. Özge köhlenlerine tövle, ağul olasan.
21. Meslekin tulapayı, bir az da haram ad-san,
22. Dar dösüne vurmağ teze ordèn alasan.
23. Daim bu cür... damağ çağlığ dilerem sene.
24. Ölme, èy ğoca tülkü, sağlığ dilerem sene.
25. Ğulluğunda hazırđı növ-növ ğeyirħahların,
26. Şatlı meddahların, şatsız meddahların.
27. Onlar senin ğulbèçen, sen onların hamisi.
28. İyrenc imiş hamısı.
29. Hamısının boynunda sahta şöhet ğaltası,
30. Hamısının elinde ğelem — cellad baltası.
31. O cındır köyneyinde barı ağ düymen boyda
32. Ağlığ dilerem sene,
33. Ölme, èy ğoca tülkü, sağlığ dilerem sene.

34. Çap atını dördnala, soy, yeğmala, dağıt, gır.
35. Merdleri arhadan vur, susmayanları susdur.
36. Küt başlara çeleng vèr, goy bezesin başını.
37. Teki həc bir istè'dad kesemmesin gərşını.
38. Bütün gözü darlara, bütün sahtakarlara,
39. Yarımsatgın, yarımcan bütün fitnekarlara
40. Gulağı sağ-salamat, bütün gelbi karlara,
41. Gözleri öz yerinde, vicdan gözü korlara
42. Gəbre girmiş, girmemiş bütün gorbagorlara
43. Sağlğ dileyirem men, görmək üçün o günü —
44. Dalğaları buluda galdıran gəsırğanın
45. Kòr-kötüyü, zibili
46. Bu yurddan yerli-dibli nèce süpürdüynü,
47. Həlgə azdıranlara həlgın tüpürdüynü.
48. Onda siz... görersiniz:
49. Mèyidiniz sağ çıhsa çovğundan, keşmekeşden:
50. Mèydanda birce kişi gət-gət güclü, merd imiş
51. Bir sürü nakişiden.

1987.

262. BES NİYE SUSDUN?

1. Senin gözlerinin lap önündece
2. Adımın üstünden bir hett çekdiler.
3. Daşın, keseyin yoğ, otun, çöpün yoğ,
4. Adamın üstünden bir hett çekdiler.
5. Galın, çalın-çarpaz, gapğara bir hett!
6. Bes niye susdun?
7. Ahı biz nèçe il yoldaş olmuşuğ,
8. Ne yoldaş, az gəla gərdaş olmuşuğ.
9. Pud-pud duz yemişik, çörek kesmişik.
10. Eyni bir amalın üste esmişik.
11. Bes niye susdun?

12. Gərt bir gurbəğa il yoğ, otuz gün
13. Hemdem kesilseydim, susmazdı belke.
14. Belke birce gurtum su getirirdi,
15. Düşdüyüm alovu söndürsün dəye.
16. Senin gözlerinin lap önündece
17. Adımın üstünden bir hett çekdiler.
18. Merd addım titreder Yər küresini,
19. Addımım üstünden bir hett çekdiler.
20. Bes niye susdun?
21. Bu ölü sükütün tarixi uzun...
22. Bizim nèçe illik çöreyin, duzun
23. Ülfetin üstünden bir hett çekdiler.
24. Bes niye susdun?
25. Eslinde ordaca galhıb ayağa
26. Nefesin geldikce haygırmalıydın:
27. Cesur neğmekarı Azərbaycanın
28. Həlil Rzamızdır! Tokunma! Sakın!
29. Senin sesindeki ildırım, gırşad
30. Gırıb tökmeliydi pencereleri.
31. Hökmün gəsırğa tek dolub içəri
32. Gırmızı örtüklü mizin dalından
33. Goparmalı idi baş hörümçeyi!
34. Tavanda çilçırağ — sekkiz zencirli,
35. O dar ağacından asılan çırağ —
36. Güzeşsiz Şairin yanar üreyi
37. Onun dar gözüne nur saçmalıydı.
38. Bütün gapıları celd açmalıydın
39. Ki, çıhsın kesafet küncdən, bucağdan.
40. Gərlı çovğun kimi dolaşmalıydın
41. Zibil, çirkab içre batın şəheri.
42. Zelzele silkesin minsifetleri!
43. Harda, hansı günde esirgemişəm
44. Senden can yangımı, mehebbetimi?
45. Harda, hansı demde macal düşende
46. Seni ucaltmadım ağ bayrağ kimi?
47. Pineçi belke de susa bilerdi,
48. Palançı belke de susa bilerdi.
49. Ahı sen şè'r ehli... hele üstelik
50. Hündür bir sarayda bir elçim kaşı.
51. Bağrımdan goparıb nèçe neğmemi
52. Sene hesr ètmışəm ahı, èy naşı!
53. Görünür, hardasa yaralanmışıg,
54. Göze görünmeyen ağulu nize

55. Hardasa tuşlanıb küreyimize.
56. Bala zehir büküb vèribler bize,
57. Zeherden hele de heberimiz yoh.

58. Salam da itirmiş sağlamlığını,
59. Ünsiyyet, sedağət gör ne haldadır:
60. Həlhlı yad aldadar, yağı aldadar,
61. Meni en istekli dostum aldadır.

62. Dilim de gelmir həc... nèce dèyim ki,
63. Ağacı içinden yèyen gürddü, gurd.
64. Yurdda iki dostun birliyi yohsa
65. Meger govuşarmı meramına yurd?

66. Belke çöreksiz de kèçinerem men,
67. Başğadır telebi ğanın, ğèyretin:
68. Güneşden, havadan, sudan da vacib
69. Kişiler olmasa, yaşamağ çetin.

70. Həc bir metlebine çatmayacağ yurd,
71. Eger biz olmasağ dada yèt Hızır, —
72. Sen benim uğrumda ölmeye hazır,
73. Men senin uğrunda ölmeye hazır!

1986.

263. MEN SENE GÜVENİRDİM...

1. Men sene güvenirdim... cesaretsen dèyirdim.
2. Hèyhə, dibi göründü senin cesaretinin.
3. Men sene güvenirdim... sehvətsen dèyirdim.
4. Hèyhə, dibi göründü senin sehvətinin.
5. Canım, gözüm, incime... dibi görünen deniz
6. Deniz dèyil, gölmedir, ğurbağalı gölmeçe.
7. Otuz, ğırğ il sèvdiyin eziz bir insanı da
8. Alır zəmanə elden ustalığla... gör nèce!

1987.

264. MEDDAH

1. 75 illik ömrü darmadağın èledin.
2. Bir ğismini şöhrəte,
3. Bir ğismini servete,
4. Yarım misğal hıdmete
5. Ve ton-ton həyanete
6. Ğurban vèrdiyin ömrü!

7. Be'zen baltaya benzer kütmül ğelem götürdün,
8. Mürekkeb evezine öz həlğının ğanını.
9. İşletdiyin ağ kağız kefen biçdi merdlere.
10. Tfu! Dar sinesinə ğehremanlığ nişanı
11. Perçimlenmiş ağciyer!
12. Yəniden ğirişmisen meddahlığa, te'rife.
13. İstè'dadlını terif, istè'dadsız te'rif.
14. Diz çöküb yaladığın boşğabın dibindeki
15. Dadlı, dadsız te'rif.
16. Bakı küçelerinde nefesinə ğarışan
17. Tüstünü — tozu te'rif, halvada duzu te'rif.
18. Bir memleketi tumturş çağır anbarı yapan
19. Serhoş kolhozu te'rif.
20. Seni ortadan bölen pazçını, pazı te'rif,
21. Her gün başına deyən demir ğapazı te'rif.

22. Evvelki saçlı ile sonrakı dazı te'rif,
23. Be'zen alovlu, çoşğun, be'zen de mızı te'rif.
24. Dünyalar ğabağında zerrece utanmayan
25. Ğızıl-ğırmızı te'rif.
26. Barsız payız, ğarsız ğış, çiçeksiz yazı te'rif.
27. Sətarını, sazını mektebdən sıhışdıran
28. Çastuşka, cazı te'rif.
29. Ardınca cocuğların udğunarəğ bağdığı
30. Portağalı, küncütü, balı, cızbızı te'rif.
31. Yèter! Te'rifbaz herif.
32. Meddah yaman olanda yaħşı da gözden düşer.

33. Bütün vəzifələri, çəlengləri, çinləri
34. Bomboş te'rif gücünə ğamarlayan ağciyer!
35. Ejdahanın başını tumarlayan ağciyer!
36. Candan tikan çıhardır dèyirler her bir eser.
37. Ne üçün, bes ne üçün

38. Yazdığım bu setirler benim için derd,
keder?

39. Zaman gâhır başına aldığın mèdalları,
40. Senden daha miskindir seni
te'rifleyenler.

1987.

265. BAŞKESEN

1. Bu dünyada növbenöv başkesenler görmüşem:
2. Adam başı kesen var,
3. Ağac başı kesen var.
4. Hele meler, südeme guzu başı kesen var.
5. Cibkesen var ki, pulu h̄aral-h̄aral götürür,
6. Topdağıtmaz bir mülkü içeriye ötürür.
7. Sen bunlardan iyrencsen, söz başı kesen geda!
8. Çürümüş dişlerinde kağız geveleyirsen
9. Daim r̄edaksiyada.
10. Elinde gayçı, gelem, özün kimi yapışgan.
11. Güvesen, ya sıçansan, yohsa cellad baltası?
12. Natemiz ellerinle n̄eçin murdarlayırsan
13. Temiz grankaları
14. Fikirleş bir an barı:
15. Bu dünyaya geldiyin 45-46 ilde
16. V̄ermisenmi dünyaya barı el boyda kağız,
17. Yahud gırığ bir gelem?
18. Birce şüşe mürekkebe, ya da adi bir pozan?
19. Èy ş̄e're gebir gazan!
20. Hansı üzle süd kimi ağappağ vereğlerin
21. Açıb bendemini sen ḡanımızı tökürsen?
22. Menim cümlem — göz nurum, üreyimin şiresi!
23. Ğaya çiyinlerimden atılan ağ şelale!
24. Eyil! Tüpürdüynü yalayacağsan, alçağ!
25. Dağıtdığın hırmanda gızıl sünbüllerimi

26. Bir-bir götüreceksen.

27. Yoh, almıram v̄ecine. Hırıldayıb gülürsen.

28. Çünkü durub dalında daha büyük başkesen.

1987.

266. SÜPÜRGEÇİLER TÜRKÜSÜ

1. Temiz seba yellerinden azca erken oyanmışığ,
2. Biz özümüz dan yerişik, al şefeğe boyanmışığ,
3. Abşeronun yahasında zencirlenmiş min-min işığ,
4. Biz işıglar arasından kölgeleri süpürürük.
5. İşıglarla maskalanmış lekeleri süpürürük.
6. Süpürgemiz güvvetlidir fatèhlerin rakètinden,
7. Çün yaranıb h̄algımızın nifretinden, hiddetinden.
8. Daşdan çıhan bulağ kimi biz çılmışığ her çetinden
9. Bar-behreni daşıldılar. Hezel galdı, hezel çürük.
10. Biz baharığ, lalezarığ. Hezelleri süpürürük.
11. Kimdir onlar? Pergu, ipek yatağlarda ağnayanlar.
12. Baş mövgède boş yaşayıb piylenenler, yağlananlar.
13. Varlığını bir m̄edalın zigiline bağlayanlar.
14. Yolumuzda enger, kötük. Çiyimizde en ağır yük,
15. Bu yükleri, kötükleri, dönükleri süpürürük.
16. Bizim Bakı, bağlar yurdu, tanrısallar şehridir,
17. Boğ «kelmesi», «buğda» sözü dilimizin gövheridir.
18. Elibeyler, Zerdabiler hezerimin dan yèridir.

19. Üzəyir bey bize başçı, Bakıhanlı¹⁷ bize önder.
20. Həç mümkünmü ayılmasın min-min Azer, min-min
21. Oder?!
22. Yavaş süpür, toz gəlmasın... Gış kimidir builki yaz,
23. Narınc, limon gəbığını süpürərkən düşün bir az.
24. Yurdu limon kimi sıhıb tullayanlar çox yaşamaz.
25. Geler o gün, biz onları planətdən süpürərik.
26. Alem barlı bağa döner, etir saçar alma, erik.
27. Hazırına nazirlerden şərəflidir süpürgeçi.
28. Adi nəftçi, çekicini tağğıldadan bir pineçi.
29. Yurdumuzun üreyindən saf ған kimi gelib kəçir.
30. Goy redd olsun yolumuzdan her ağciyer, sönük, dönük.
31. Biz hörümçək torlarını söküb tökür, süpürürük.
32. Gün gelecek, bu torpağdan ғızılğüller fişğıracağ.
33. — Güneş! — dəye — Bahar! — dəye şelaleler ғışğıracağ.
34. Söne bilmez bu ölkədə min illerle yanan ocağ,
35. Gəlbimiz od küresidir, ғoşa ciyer — ғoşa körük.
36. Biz ғartımış ictimai ғürzeleri süpürürük.
37. Süpürməyi bacarmasağ, түpürürük.

1988.

267. HAÇAN, HANSI YƏRDE?

1. Yəne üzbeüzük... Men yəne Mecnun,
2. Sen yəne evvelki öyüdlerinde.
3. Həberin yoğdu ki, bir cüt yumruğum
4. Bir cüt ғumbaradır kemer yerinde.
5. Sağında, solunda, hendeverinde

¹⁷ Məşhur alim, yazıçı, şair Abbasğulu Ağa Bakıhanovun atası nezerde tutulur.

6. Bala ilan kimi iyrenc, tepteze
7. Uzun nağılların bir ucu sende,
8. Əy dolaşığ nağıl, əy ғoca ғürze!
9. Dilinde yəne de köhne moize:
10. — Ay bala, ғalğımız çox bela çekib
11. Yərsiz cesaretdən, yərsiz inaddan.
12. Məydan oğumağın faydası yoğdur,
13. Ağılsız cesurluğ ziyandır, inan!
14. Meni yoğ, ғalğı yoğ... yalnız özünü,
15. Murdar derisini ғüden ғurumsağ!
16. Barı ғalğ adından döyme gözünü,
17. Əl sendən, sen əldən milyon vərst uzağ.
18. Leyağət mē'yarı, elbette, ғalğdır.
19. Əlese, fikirleş bir azca derin.
20. Bade yoğ, dibinin ғıltısan ancağ
21. ғalğı bade bilir nuş ədenlərin.
22. Besdir! Az ғırıldat ғalğın adından,
23. Nəce maskalanıb sürtük sifetin.
24. Sen ki, kal başını ғirlemek üçün
25. Başından basırsan bu memleketin.
26. Vetenin en cesur oğullarını
27. Şikest etmək üçün tele ғurursan.
28. Dünen ғülle ile vurulanların
29. Neslini bu gün de sözle vurursan.
30. O dar gözlerini aç, meni tanı,
31. Mikayıl Müşfiğ yoğ, Həlil Rzayam,
32. Otuz yəddide yoğ, seksen yəddide
33. Ačan ғанlı ғülem, eşgem, arzuyam,
34. Haçan, hansı yərdə polad sillemi
35. Çırpmadım o padoş, o daş üzlerə?
36. Şē'r tufəngimi, senet ғüllemi
37. Haçan tuşlamadım mesleksizlərə?
38. Haçan, hansı yərdə çekilib ғəri,
39. Azca aşım dèdim, ağrımaz başım?
40. Bir an terk ètdimi ғaynar sengeri
41. Menim Poèziyam, ilk yarağdaşım?!
42. Haçan, hansı yərdə minsifetleri
43. Hağğın divarına diremedim men?
44. ғoydum həkendəza çox mürtedleri,
45. ғücüm çatmasa da, le'net dèdim men.
46. Sizin ғurduğunuz cəhənnəmlərin
47. Haçan atılmadım ten ortasına?
48. Cırdım yağasını nōv-nōv ғemlərin,
49. İmkan vèrdimmi ki, iradəm sına?

50. Haçan, hansı yèrde bir gelemdaşın
51. Görüb zerre boyda işartısını,
52. Tapıb üfürmedim söz çingisini?
53. Yarmadım seddini nêçe kelbaşın.

54. Dè, hansı meclise geldi ağsağgal,
55. Ğalhib terk ètmedim ona yèrimi?
56. Hansı ağbirçekden, hansı cocuğdan
57. Harda esirgidedim güneş mèhrimi?

58. Haçan, hansı yèrde bu memleketi
59. Özüme en yüksek bayrağ seçmedim?
60. Serveti, şöhreti, eşşü işreti
61. Çürük hezel kimi basıb kèçmedim?

62. Vetenmi? Silsile dağlardır veten,
63. Belke de en yüksek zirvesi menem.
64. Nesihet vèrmesin mene her yèten,
65. Men özüm az ğala halğam, vetenem.

1987.

268. BEDĤAHA AÇIĞ MEKTUB

1. Oĥudum, yazdığımı,
2. Sağ ol, zehmet çekmisen.
3. Oĥudum, gözlerimle bir az duman, bir az çen.
4. Ucsuz, bucağız alem
5. Mene bir findığ ğeder cılız göründü birden.
6. Oĥudum, gözlerimle biz az duman, bir az çen.
7. Bilsen ne düşdü yada:
8. Bağda bèl vuran zaman,
9. Be'zen torpağdan çıhan,
10. Çim ağzında ğırılan,
11. Ğıvıl-ğıvıl ğıvrılan
12. Adice bir soĥulcan.
13. Yeğın sen de bilirsen:
14. Soĥulcanlar torpağa oksigèn daşıyırlar.
15. Soĥulcanlar nakesden, kemfürsetden, hebisden
16. Me'nalı yaşayırlar, èy edebi soĥulcan!
17. Beli, sene baĥanda, yaĥud size baĥanda,
18. O dolaşığ, bulaşığ zümrenize baĥanda,
19. Eğrebler de şerefli, ilanlar da şerefli,
20. O sürünen, o uçan çayanlar da şerefli,
21. Yüzğat,

22. Mingat şerefli bir ömür yaşayırlar.
23. Sen èy edebi eğreb!
24. Oĥudum yazdığımı,
25. Berbezekli sözlerin üstü bal, içi zeğğum.
26. Barı gül ağrını yum.
27. Neye, kime gerekmiş tabut üstünde çiçek:
28. «Öz üslubu, öz heetti, öz istè'dadı...» El çek,
29. El çek, halası göyçek!
30. İstè'dadlı köstebek!
31. Ğanırsanmı de körek ne demekdir istè'dad?
32. Ne kimise ğaldırma, ne kimise vurmağdır.
33. Ne dolaşığ yollarla çaldığın ad, mükafat,
34. Ne güzel teşbih tapmağ, ne misranı ğırmağdır.
35. İstè'dad — nakeslerin maskasını yırtmağdır.
36. Şè'rin ön sengerinde be'zen tekce durmağdır!
37. Kimsen? Yadından çıhib. Menden iste adını.
38. Bütün fitnekarların
39. Ğırmızı, daş üzünde bèş barmağın yeri bil
40. Menim istè'dadımı!
41. Dèyirsen: — Cılızlara, dèdi ğoduya nifret
42. Hèç vaht getire bilmez böyük şaire şöhet!
43. Eger dèdi-ğodunu, kör-kötüyü, odunu
44. Yığıb tullayırsam şè'rin od küresine,
45. Onda nèce?
46. Eger kal sehbetleri, ucuz söhbetbazları,
47. Tefekkürü dazları,
48. Milli deleduzları,
49. Rütbelere yalmanan me'nevi cılızları
50. Dartıb ğaldırırsam şè'rin dar ağacına,
51. Onda nèce?
52. Hağğ bir, söz eşidende
53. Uzun ğulağlarına pambığ soĥan karları,
54. Menliyi aĥtalanmış növ-növ saĥtakarları,
55. Öz cibinden savayı,

56. Èvinden, èşiyinden,
57. Pişiyinden, itinden, şöhretinden savayı
58. Hèç ne körmez korları
59. Çekiremse şè'rimin mehşer ayağına men,
60. Onda nèçe?!
61. Redd ol şè'rin yolundan, daş atma ğartallara,
62. Öz nemine bulaşan,
63. Hinde herlenen cüce!
64. Belke sizleri görmek benim ğüsurlarımdır.
65. Redd ol, senet mèydanı yalnız cesurlarıdır!
66. Özün öyüde möhtac... barı sus, öyüd vèrme.
67. Bir deyyusdan kem iken... kamil cildine girme!
68. Vezifene güvenme, vezifene lekesen.
69. Sallağhane yolunda sürünü ğana doğru
70. Çeken sèyiz tekesen.
71. O tekeden min defe èybeger tehlikèsen.
72. ...Oğudum yazdığını,
73. Maskalanmış re'yini.
74. Bes niye gizletmişen imza mübarekini.
75. Oğudum çiy re'yini.
76. Gördüm çürük fındığdan bir az dar üreyini.
77. Ğarşımda ağ vereğler...
78. Gèt, yazmıram adını.
79. Çünkü adın süd kimi bu ağappağ vereğle
80. En keskin bir tezaddır.
81. Senden temiz, pak imiş
82. Nèçe yüz elden çıłhan ümumhane ğadını.
83. Gèt, yazmıram adını.
84. Yazmam... bildinmi niye?
85. Adın yaşaya biler
86. Nèçe esrin üstünden sakit kèçib ğèdesi
87. Menim poèziyamda,
88. Bütün deleduzlara,
89. Ömrü tele tuzlara,
90. Bütün cır cızlara
91. Ğenim poèziyamda!

1984.

269. DOST SÖHBETİ

1. — Senin her addımına göz goyanlar var, èy dost!
2. İclaslara ğecikme, seni pusurlar, èy dost!
3. Men senin her nebzone, her vurğuna beledem,
4. Tepeden dırnağacan Odlar yurdunun odu
5. Olduğuna beledem.
6. Meğrur yaşayan da sen,
7. Cesur yaşayan da sen,
8. Büllur yaşayan da sen.
9. Hèç kes söylemez: — Ehsen!
10. Çünkü zirvelerdesen.
11. Bir az ğorğuludur büllur yaşamağ,
12. Bir az ğorğuludur cesur yaşamağ,
13. Bir az ğorğuludur meğrur yaşamağ!
14. Bütün ğorğuları sen
15. Tapdayırsan, kèçirsen.
16. Göz yuma bilmirsen kesafetlere.
17. İşğ fevvaresi oldu silleni
18. Çırpırsan ğaranlığ, kal sifetlere!
19. Belke hebersizsen özün özünden,
20. Sen indi bambaşğ bir biçimdesen.
21. Bir insan nefesi yüz cehennemi
22. Söndüre bilirmi?.. Zor içindesen.
23. Senin hèn addımını izleyenler var, èy dost,
24. İclaslara ğecikme, seni udarlar, èy dost!
25. Ahı hèn birine sen
26. Güzeşte ğetmemisen.
27. Şahe ğalhan ğeyzini bir azca boğ, ram èle,
28. Nakese, nadana da yanaş èhtiram ile.
29. Yaşamağ yüz kelefı aç a bilmekdir, èy dost,
30. Min uçurum ğıyından uça bilmekdir, èy dost!
31. Ömür nedir? Min dağdan bir denize ahar su,
32. Anların, ğırpımların, meğamların toplusu.

33. Goy ömrüne her gırpım bir şelale getirsın,
34. Addım tohuma benzer, addımın gül bitirsın.
35. Varlığında duysan da yèrin, göyün gücünü,
36. Gizlet içindeki böyüklüyün gücünü.
37. — Öyüdlerin gözeldir, sağ ol, gardaşım, sağ ol!
38. İclas dèdin, yadıma Mayakovski düşdü.
39. Men birce iclası da ötürmerem, gulağ as,
40. İnansam ki, o iclas tutuğuşu gulları,
41. Vicdanı yoğsulları gurtaracağ lekeden,
42. Hılas èdecek bizi
43. İclaslı tehlükeden.
44. Men birce iclası da ötürmerem, gulağ as,
45. İnansam ki, o güzel, etirli bir çiçekdir.
46. İnansam ki, o iclas
47. İclasbaz nökerleri heyatdan silecekdir.

1984.

270. SİLAHLAN!

1. Bu sert, ağır günlerde
2. Men — Ali Baş Komandan
3. Olsam, olmasam bèle
4. Azərbaycan adından
5. Emr èdirem: — Silahlan!
6. Silahsız dayanmağa bir gırpım da hağğın yoğ.
7. Gözlerin — goşalüle... Kirpiklerin gülle, oğ.
8. Bilirem, düşmenlerin berk durub kèşiyinde,
9. Alınmışdır elinden hetta ov tufengi de.
10. Ne gem, kinle silahlan!
11. Topdan, tufengden üstün,
12. Tankdan rakètten güçlü
13. Gèyretinle silahlan!
14. Arğalı köpeklere nifretinle silahlan!
15. Hıyabanı ruhunu alışdır nefesinle,
16. Cür'etinle silahlan!

17. Bilirem, Èlbrusdan, Savalandan ağırdır
18. Çiyninde senin yükün.
19. Tèlègüzgü, radio, metbuat çoğdan ölgün.
20. Yoğ... sen ölmemelisen!
21. Hele ki, gèdib gelen nefesinle silahlan!
22. Gefesdesenmi? Gır, sök, gefesinle silahlan!
23. Sen bizim şè'rimizden, nesrimizden güçlügen.
24. Esrimiz gèhremandır, esrimizden güçlügen.
25. 37-de batmış, 46-da vurulmuş
26. Neslimizden güçlügen.
27. Dodağlarından gopan nèçin amandır, ahdır?
28. Alçağlara gezebli bir bağış da silahdır.
29. Bağışınla, ganınla, vücudunla silahlan!
30. Dön Semender guşuna... Yan... odunla silahlan!
31. Deyenekle, kürekle, daş-kesekle silahlan.
32. Nuş èt ıldırımları, bir şimşekle silahlan!
33. Onlar seni silahsız, penahsız görmek ister,
34. Sen neğmeyle, marş ile, nümayışle silahlan!
35. Bayrağ èle özünsen,
36. Galğ, döyüşle silahlan!
37. Silahlan insanlığa sonsuz mehebbetinle,
38. Humanizm adlanan en böyük servetinle!
39. Hele həc bir fitvaya, fè'le, mekre uymayan,
40. Birce garişganı da tapdamağa gıymayan,
41. Gelbi ümmandan derin,
42. Benövşeden de kövrek,
43. Hetta düşmenlerine
44. Duz-çörek vèren halğım!
45. Çekinme, bu döyüşde alem sene penahdır,
46. Senin gül temizliyin, saflığın da silahdır.

47. Ğanında saflıĝ adlı daşĝın ile silahlan!
48. Dünyaya mehebbetin, eşĝin ile silahlan!
49. Vur-çatdasın içinde èle bilme ki, teksen:
50. Yèr de, göy de senindir. Sen ĝalib geleceksen!

1988.

271. NE YAĞŞI Kİ...

1. Göyde bulud sıhlaşanda,
2. Yèrde insan insan ile toĝuşanda
3. Ac torpaĝa saf, ĝünahsız cocuĝ ĝanı tøkülende,
4. Lalıhlamış boş şuarlar yèrbeyèrden søkülende
5. İkiüzlü natıĝlere høk kes ĝulaĝ asmayanda
6. Deyenikle, tufengle de Gence, Bakı susmayanda
7. Sumĝayıtın vitrinleri çilik-çilik çilenende,
8. Vicdan nedir bilmeyenler vicdan, ürek dilenende
9. Od püşküren ağızları høk kes yuma bilmeyende,
10. Heftelerle yuħusuzlar birce ağız ĝülmeyende,
11. Ağ bayraĝlar kemendinde düşen zaman şuşa bende,
12. Ağdam yalın ellerini yumruĝlayıb döyüşende
13. Bir ses ĝopdu üreyimden: Ne yağş ki, Türkiye var.
14. Her sal daşı, ĝayası da demirleşen büyük diyar!
15. Ne yağş ki, bu dünyada İstambul var, Ankara var.
16. Ne yağş ki, köksümüzün Türk adlanan sengeri var.
17. Ne yağş ki, Azerbaycan Türkleri var.
18. Ne yağş ki, Özbekistan Türkleri var.

19. Ne yağş ki, Türkmenistan, Ğazaħstan Türkleri var.
20. Ğırĝızstan, Tatarstan, Başĝırdstan Türkleri var!
21. Ne yağş ki, Altay, Sibir, Uyĝurstan Türkleri var.
22. Peren-peren èdilse de, adı deyişdirilse de,
23. Ruhu, ĝanı deyişmeyen Bolĝarstan Türkleri var!
24. Nesimiye göyden gelen bir ses vèren,
25. Füzuliye min il yaşar nefes vèren perverdigar!
26. Ne yağş ki, Kerkük, İraĝ Türkleri var,
27. Bağdad, Heleb Türkleri var,
28. Dayaĝımdır, bayraĝımdır, varlıĝımdır-Türklüyümüz.
29. Cesur, ağız — Türklüyümüz!
30. Emeli düz, üreyi düz — Türklüyümüz
31. Ne yağş ki, Planèt var,
32. Planèti herlendiren bir ĝüvvet var!
33. Savalandan bir az ĝoca,
34. Èvèrèstden bir az uca leyaĝet var.
35. Ne yağş ki, Alpamış var Koroĝlu var.
36. Ğerb de, şerg de menem! — dèyen türk oĝlu var.
37. Canım-gözüm Ėelil Rza!
38. Sen dünyaya gelmemisen — Türk sözüyle öyünesen.
39. Gelmisen ki, insanlıĝın sinesinde döyünesen.
40. Sen böyüksen,
41. Amma kiçik, sayca kiçik uluslar var,
42. Ümid şamı sönhasönde.
43. Udin, nanay, lezgi, nèn var — gözü sende,
44. Hardasa bir çukça yaşar, ĝar altında ağ biçimde.
45. Gözü Odlar diyarında, özü lay-lay buz içinde.
46. Türksense, ĝalĝ! Çat dadına batanların,
47. Gündüz gözü baħa-baħa yatanların.

48. Kimdi layiğ Türk adına? Haygır, bilsin
her acgöden:
49. Özü dustağ ola-ola... özgesini hılas
èden!

1988.

272. YUNSAĞGAL

1. Ğarşında limonlu çay, «Malbura» —
e'la siğar.
2. Nömre-nömre herleci barmağına
müntezir
3. Ğara, ağ telefonlar.
4. Ğapında ğara «Volğa»,
5. Katibe gız, kabinèt, uzağda bağ,
temtarağ.
6. Bilyard... Oranjèriya... nèçe-nèçe ağ
otağ.
7. Kafèlli tualètde çèh markalı çilçırağ.
8. Hele vanna otağı... divarda şekline
bağ.
9. Her şey çatır... çatmayan
ağsağğallıdır ancağ.
10. Ğırmızı tèlefonla herleyirsen herleci.
11. Tapşırırsan ğarşında boyun bükən bir
genci.
12. — «Uğurlu yol» yazmışam, derc
èleyin, şad olsun.
13. Yètım oğlandı, ğalhsın, bize gol-ğanad
olsun!
14. Dinleyir bu kelamı yètım... me'nevi
yètım.
15. Onun reğbeti artır sene, benim
hiddetim.
16. O nökerdi, sen ağa,
17. Sen ğayğı gösterirsen sünbüle yoğ,
alağa.
18. Çiçeye yoğ, tikana.
19. Sen ğayğı gösterirsen ne möhtaca, ne
aca.
20. Sen ğayğı gösterirsen yalnız
istè'dadsıza.
21. Hele o da cireyle... Cireyle,
ğaydasınca:

22. Teki ğayğını gören öz heddini aşmasın,
23. Seni ötmek fikrine düşmesin de,
çaşmasın.
24. Dayansın üç-dörd pille daim senden
aşağı.
25. Yığsın senin tarlanın yolundakı başağı
26. Bürüyesen ğayğıya gül ètdiyin uşağı.
27. Dinle, yoldaş sedrimiz!
28. Bu gencin yaşından çoğ
29. Dağçapma stajım var.
30. Vicdanında ğalıbsa barı bir damla
aşğar,
31. Sen mene ğayğı göster.
32. Ağappağ ğanadları Ğezer boyu açılmış
33. Yèlkene ğayğı göster,
34. Tufan çalmasın daşa!
35. Ğayğı mütleg gerekse, sen mene ğayğı
göster!
36. Ğupğuru sehra kimi min illerdi men
acam.
37. Can yangısı söndüren birce bulud
yağışa,
38. Sağlam dene möhtacam.
39. Sen mene ğayğı göster!
40. Men èhkam dağlarını darmadağın
ètmeye
41. Hazırlaşan vulkanam.
42. Bu ölgün denizleri silkeyecek tufanam.
43. Tıkanlı meftillerle sarınmış bir
azmanam,
44. Divin canı sahlanan şüşeni tap, çırp
daşa.
45. Bu isti, ğara şumda rèyhan tohumuyam
men,
46. Etrim tutar alemini, birce şırım su vèrsen.
47. Eylemişik üçümüz.
48. Hırda, dar gözlerinde
49. Ğoca bir ğurd isteyi.
50. Sol ğulağı eşitmir, sağa vèrdi desteyi.
51. Lapdan tutdu böyrünü... belke böyreysi
iflic.
52. Bèyni, başı, yaddaşı, ğarnı, cemdeysi
iflic.
53. Ğeberi yoğ ki, düşüb özü boyda bir
tora.
54. Bir gün basıb tabuta, aparacağlar gora.

55. Həlil Rza! Ahı sen
56. Nəçin gelmişen bura?
57. Senin yunsagğal sedrin ne ölüdür, ne diri.
58. Gayğı çeke bilirmi mezar namizedleri?

1986.

273. MENİM İŞİM SENDEN KÈÇİR

1. Menim işim senden kèçir,
2. Seni mütleg görmeliyem.
3. Vay gününü, toy gününü, şad gününü bilmeliyem.
4. Brilyantı gecelere işig salan arvadının,
5. «Volğa»sından gol çıxaran övladının,
6. Yad lehcede gırıldadan nevenin de
7. Ad gününü bilmeliyem.
8. Umduğların tekce bumu?
9. Menim işim senden kèçir.
10. Uzağırsan,
11. Lengidirsən,
12. Yubağırsan.
13. Birce imza atmalısən, canın çihır gol çekmeye.
14. Hıgğanırsan, gücenırsen.
15. Doğuldanır, mırdanırsan.
16. Ölüb bir de hortdayırsan.
17. Yambızını, pèyserini gasıyırsan,
18. Gara üzü ağ yaylıgla oğşayırsan.
19. Sèyr èdırsen pencerede ölüb gəlan hürümçeyi,
20. Hürümçekmi o gördüyün, yohsa avtoportrètin?
21. Men dözürem,
22. Men susuram.
23. Lapdan gəpib miz üstünden gülğabını
24. Çırpıram kal pèyserine.
25. Leyağetim gəndal təhır gizildeyen ellerime.
26. Bir cüt alov sèyr èleyir
27. Buzdan soyuğ gözlerini.
28. Gəbırğanın arasından
29. Hele dartıb çıharmıram ciyerini.
30. Menim işim senden kèçir,

31. Bir cüt yanıg gənadımı, heyatımı vèrdiyim iş.
32. Senin iti caynağına,
33. Senin kirli caynağına kèçen işim.
34. Yükselişim sene bağı,
35. Sen — min illik paslı gıfıl.
36. Men susuram.
37. Men susuzam,
38. Sen — su üste kor ejdaha.
39. Birce gile su vèrmekçün sağ gözüümü isteyırsen.
40. Men susuzam.
41. Menim çat-çat, cadar-cadar dodağlarım
42. Birce gile şehe möhtac.
43. Birce gile su vèrmekçün
44. Sol gözüümü isteyırsen.
45. Sen su üste kor ejdaha.
46. Belke bunu yalnız dèdim, ferglenırsen ejdahadan.
47. Kostyumun şıg,
48. Gəlstukun gəhəmallı,
49. Manjètlerin zer düymeli.
50. Sen rütbeli, ejdahalar rütbeyə yad,
51. Sen acgöden, ejdahalar yèyer amma servet yıgmaz.
52. Sen özünden böyüklərə stajlı gul,
53. Ejdahada men görmedim bu sifeti.
54. Sen özünden edaleti tenzimleyen,
55. Özün boyda zigilini söz gücüne temizleyen!
56. Ejdahada men görmedim bu sifeti.
57. Belke gèdim şikayete?
58. Hèyhə, hele tek dèyilsen.
59. «İndi gèdib bu deyyusdan o deyyusa ne dèyesen?»
60. Menim işim senden kèçir,
61. Sen kèçilmez cəhennemsən, cahangırsen.
62. İgidliyi, cesurluğu
63. Kama çeken boş gəbırsen.
64. Bu havasız kabinetdə içəridən yanar dağam,
65. Evvel-ağır ya zəlele,
66. Ya da vulkan olacağam.

1984.

SEADETİM, MEHEBBETİM

274. BİRCEMSEN

1. Sen benim yègane mehebbetimsen
2. Tanıdım ne geder vefasızları.
3. Bircemsen, yanında sıfır bilirem
4. Êşğ cildi gèyinmiş èhtirasları.
5. Biri gèmzelendi, biri çekdi ah
6. Gözeller yanından sakit sovuşdum.
7. Bu sonsuz alemini açılan sabah
8. Nèce min-min golla gucağlayırsa,
9. Men uçdum, men sene o cür gövuşdum.
10. Öpdüm birce-birce kirpiklerini,
11. Söyledim: ne güzüm, ne cèyanımsan.
12. Senin gânin gezir can-ciyerimi,
13. Menim yezdanımsan, yaradanımsan.
14. Başımın üstünde ayım, ülkerim,
15. Milyon il ardınca sürünmüşem men.
16. Sinemde sökülen gızıl dan yèrim,
17. Hüsünün nuruna bürünmüşem men.
18. Min il susuz gâlsam dözerem... çünki.
19. Birce damlasıyla meni dirilden
20. Abi-zemzemsan.
21. Polad iradene söykenib sinem,
22. Sengerim, ağ saçlı mübarizemsan.
23. Emeller, arzular bayrağdarıyam, —
24. Çünki menimsen.
25. Bütün esrlerin neğmekarıyam,
26. Çünki menimsen.
27. Bütün vuruşlardan gâlib çılmışam.
28. Çünki sarsılmayan gâlamsan benim.
29. Yalın ellerimle dağlar yılmışam,
30. Çünki başım üste yandırmısan şam,
31. Belke de anamsan, balamsan benim.
32. Kèçdi ilk görüşden otuz il, gırh il,
33. Sen benim gözümde adileşmedin.
34. Her gün Şah dağına ucalır könül,
35. Èy daim zirvede ulu me'bedim!
36. İyirmi dörd saatın iyirmi dördünü
37. Sene hesr èdirem... inan ki, azdır.
38. Masamın üstüne goyduğun gülü
39. Öpürem... gül dèyil, ebedi yazdır.
40. Gânıma kèçmisen... mübarizeden
41. Aldığım zövğ, ilham, pak duyğu kimi,
42. Sene vuruluram her gün tezedem

43. 21 yaşında olduğu kimi.

1986.

275. BAĞDAN ĞAYIDANDA

1. Bağdan ğayıtdığım dem
2. Düşünüb birem-birem,
3. Macal tapsam derirem
4. İki şahe ğızıl gül,
5. Biri Firengiz üçün.
6. Gül — irili-hırdalı,
7. İri Firengiz üçün
8. Bir gom nane yığırım,
9. Bir gom da teze yarpız,
10. Tünd ğırmızı çuğundur,
11. Üstünde ter yarpağı
12. Üç-dörd nubar pomidor,
13. Hâsı Firengiz üçün.
14. Gânasa da ellerim,
15. Tikanlar arasından
16. Derirem, yetişibse
17. Bir cüt ğızıl-ğırmızı
18. Ayna güneş kimi nar:
19. Güneş — Firengiz üçün.
20. Men Bakıya Türkandan
21. Cah-celalla gelirem.
22. Heyatda beslediyim,
23. Fikrimde beslediyim
24. Aycemalla gelirem.
25. Göynümde bir gülüstan,
26. Vaht olur ki, ğapını
27. Ayağımla açırım.
28. Ğarşılایr hezinem,
29. Hezineme açaram.
30. Deniz boyda kasaya
31. Sıhıram gülöyşeni,
32. Ğabığları özümün,
33. Şehdi Firengiz üçün.
34. Yayın cehenneminde benim ömrüm bir serin
35. Mèhdi Firengiz üçün.

1986

276. DUYĞUNUN ADI

1. Vaht olur, men sene sonam dèyirem,
2. Canda beslediyim inam dèyirem.
3. Vaht olur, az gala körpem dèyirem.
4. Denizem, köksümde lepem dèyirem.
5. Özün dè, èy benim ruhum gânadı,
6. Nedir bu duyğunun, bu hissin adı?

7. Ğohumum, ezizim, neyimsen benim?
8. Belke bir neğmeyem, nøyimsen benim.
9. Sene sığınırım, sonam olursan.
10. Mene dayağ veren inam olursan.
11. Nedir bu ülfetin, bu mēhrin adı?
12. Èy gözüm muradı, èy ağzım dadı!
13. Böyük keşmekeşler burulğanında
14. Dağılar, dağ dağa arħalanmasa.
15. Yèrin ğüvvetini duymaz ğanında
16. Palıdı ğoruyan orman olmasa.
17. Senin nefesindir benim nefsim,
18. Gözlerinin odu gözlerimdedir.
19. Senin ciyerinden güc alır sesim,
20. Èşğimin ğüvveti dizlerimdedir.
21. Gezdiyim cavabı tapdım dèyesen,
22. Döyüşde güvencim, arħamsan benim.
23. Deli cèyranım da, Vetenim da sen,
24. Birce sözle dèsem doğmamsan benim.

1984.

277. BİOTOKLAR

1. Sen bir ğün iradeli, bir ğün de iradesiz,
2. İkiyeşme içinde.
3. Men isterem olasan tamam başğa biçimde.
4. Sen bir az sèventeher, bir azca da bigane,
5. Men isterem eşğimden ğanadlar vèrim sene.
6. Senin gül yanağında azca hezan rengi var,
7. Men isterem ğanadlı bahar olasan, bahar!
8. Ğar yağır... teki senin üreyine yağmasın,
9. Ne gözeldir bilsen hēc bu pakize, süd ğarın
10. Sabah seher südemer benövşeler doğması.
11. Lengerlidir avtobus...
12. Dayan, önce men düşüm.
13. Sal buz ğalın olsa da,

14. Ğopan çovğun bir anlığ seni menden alsa da,
15. Vèr elini, mana vèr!
16. Yarağ, birlikde kèçek bu ğarı, ğiyameti,
17. Anla bir heğigeti:
18. Cesur addımlamağdır sèvenlerin ziyneti.
19. Būdresen, örnek götür, bağ gelecek erine,
20. Ağ çiçeklermi ğonmuş ğara kirpiklerine?
21. Menim ömür yolumdan
22. Uzun kirpiklerine!
23. Dayan, ömrüm vüğarı.
24. Nefesimle eridim kirpiyindeki ğarı.
25. Men indice o zerden
26. Senin ağ behtin kimi ğerenfiller derecem.
27. Senin buz ellerine
28. Canımdan od vèrecem.
29. Menim ğanım gezecek
30. Senin damarlarında!
31. Vèr, hovħurum, isidim.
32. Elin, ah, ne soyuğdur,
33. Sabah hiss èdeceksen: kamandan çıhan oħdur.
34. Göreceksen tunclaşib, ğılınclaşib ellerin.
35. Bağ... ğasırğa titredir on ğatlı imareti,
36. Ğasırğadan, çovğundan metin olmalı, metin!
37. Derinden nefes al bir,
38. Rüzgar bu ğün bal dadır,
39. Bu kor ğasırğa yalnız acizleri aldadır,
40. Efelleri aldadır.
41. Külek ğarı çırsa da gözlerinin içine,
42. Yèri, alma vècine.
43. Addımını cesur at, seninkidir planèt,
44. Bütün planètlere sen benimle ğoşa ğèt.
45. Biotoklar vèrmişem... dèmek demir elinle
46. Her derdi boğacağsan,

47. Yalnız bir südemer yoh,
48. Ulduzlara ǵalḥacaǵ, yèni Azerbaycanı,
49. Cesur Azerbaycanı,
50. Meǵrur Azerbaycanı
51. Sen özün doğacaǵsan!

1985.

278. SEN İKİNCİ HİLİSEN

1. Yadındamı o aḥşam, yadındamı, ay ömrüm
2. Alovlu nefesini nefesime köçürdüm.
3. Günlerin bir gününde özümü sende gördüm,
4. Üreyimi, bèynimi, gözümü sende gördüm.
5. Meslekimi, andımı, sözümü sende gördüm,
6. Yadındamı o aḥşam, yadındamı ay ömrüm!
7. Emin oldum o günden: sen ikinci Hëlilsen,
8. Men bir az kobud teher, sense ince Hëlilsen.
9. Men inci me'deniyem, sense inci Hëlilsen.
10. Men beylik gèyiminde, sen gelinlik donunda,
11. Ancaǵ fergimiz azdır. Sen ikinci Hëlilsen.
12. İnden bèle bir azca çetin dolanacaǵsan,
13. Ancaǵ çetnlik içre metin dolanacaǵsan.
14. Dünen yalgız idim men, indi cütük cahanda,
15. Sabah üç-dörd olarıǵ, ekizler doğulanda.
16. Bilirem: inden bèle cebheler yaracaǵsan,
17. Fasilesiz döyüşde çoḥunu yoracaǵsan.
18. Yalan, yaman üzlere silleler vuracaǵsan,
19. Ğasırǵalar önünde daǵ kimi duracaǵsan.
20. Sen ikinci Hëlilsen, demek, tufanda daǵsan,
21. Hetta meǵlub olarken ǵalibsen, üzü aǵsan.
22. İşıǵ aḥtaranlara yol gösteren mayaksan.

23. Gel, ikinci Hëlilim, senin üzünden öpüm!
24. Gözlerimden nur alan ayıǵ gözünden öpüm,
25. Andımı benimsemiş kişi sözünden öpüm,
26. Eyilim... berk ayaǵda çökmez dizinden öpüm.
27. Gel, ikinci Hëlilim, sende başım tacı var.
28. Gel ki, merd igidlere yurdun èhtiyacı var.
29. Cesurluǵun, saflıǵın ne geder möhtacı var.
30. Çörek acı azalıb... ğahremanlıǵ acı var.
31. Canım, gözüm, bu şe'ri berkten oḥumalısan,
32. Menim gülüstanimda çeleng toḥumalısan.
33. Yaşamaǵ bir az çetin... gırlenmek hèyli asan,
34. Sen görmeyen gözlerin işıǵı olmalısan.
35. Nahaǵ öyüd vèrirem... Èy bir az ince Hëlil!
36. Kèçdim arḥa cebheye... Sensen birinci Hëlil!

279. AÇMARAM BU SİRRİ

1. Sen bir göyerçin tek sığın goynuma,
2. Dinle üreyimden gelen sesleri.
3. Ğanadlan güneşe... sarıl boynuma,
4. Hèç kese açmaram, inan, bu sirri.
5. Hèç kese açmaram bu sirri gülüm,
6. Birce alov tutan dodaǵlar biler.
7. Birce bu ḥoş gece, bu aylı deniz,
8. Könül hemdemimiz bu baǵlar biler.
9. Böyük ǵız olsan da körpemsen benim,
10. Denizem, köksümde lepemsen benim.
11. Men eşǵın ümmanı, sen eşǵ esiri,
12. Üz, gülüm, açmaram, inan bu sirri.
13. Hèç kese açmaram bu vüsalı men,
14. Birce şaǵırdayan bülbüller biler.
15. Birce bu dünyada sèvib sèvilen
16. Mèhriban, işıǵlı könüller biler.

17. Ènek sahillere dan sökülende,
18. Tufanla, denizle, göyle baş-başa.
19. Ahsın gelbimize bütün ulduzlar,
20. Bütün çiçeklere edek tamaşa.

21. Hèç kese açmaram, inan bu sirri,
22. Birce al güneşli gündeğan biler.
23. Birce eşgimiz tek ebedi, büyük
24. Bu kainat biler, bu cahan biler.

1965

25. Üreyime dammışdı ki, sen bu gün zeng
èdeceksen,
26. Bu gızılgül kainatı bir cüt celeng
èdeceksen.
27. Kesdirmişem lap seherden tèlefonun
böyrünü men,
28. Heberin yoğ varlığımdan denizlerin
lengerinden.
29. Ağ aparat nezerimde ağappağ bir gül
destesi.
30. Böyründeki gara nağil şah damarım,
can riştesi.
31. Üreyime dammışdı ki, ahtaranlar
tapişacağ.
32. Destekler yoğ, elim belke seadetden
yapışacağ.
33. Tapişacağ milyon-milyon ses içinde
ikice ses.
34. Bir-birini cezb èyleyib iki hesret, iki
nefes.
35. Behtëversen... gulağında Ayla Güneş
bir cüt tana.
36. Sesin gelir, ömrüm-günüm,
gündeğandan günbatana.
37. Üreyime dammışdı ki, sen bu gün zeng
èdeceksen.
38. Bu gızılgül kainatı bir cüt çeleng
èdeceksen.

Daşkend, 1984.

280. YALNIZ SENİN ÈŞĞİNLE

1. Bir vaht dèdiklerini unutmusan belke
sen:

2. Yadındamı mene sen <<varım, yoğum>>
dèmisen,
3. <<Ömrüm, günüm>> dèmisen.
4. Sen dème yahşı sözün Loğman güvvesi
varmış,
5. Seni guyu dibinde feleye galdırmış.
6. Men demir gayaların altında bir
bulağdım.
7. Ne cür gırdım gayanı, soruş bes ne cür
ağdım?
8. Men zerif bir zoğ idim, üste bèş, on
tumurcuğ.
9. Ne cür barlı bağ oldu o ince zoğ, o
cocuğ?
10. Men dünən bir göy budağ, bu gün başı
ğarlı dağ...
11. Ne cür galhıb ucaldım?
12. Senin eşğinle ancağ!
13. Senin eşğinle ancağ!
14. Yadındamı bu gülşen gupğuru sehra
idi,
15. Rèyhanların etrinden serhoş, bihuşuğ
indi.
16. Hanı nèşter tikanlar, o eğrebler, ilanlar
17. Temizlikden, saflığdan nèce gorğurmuş
onlar.
18. Bu gülzarı çör-çöpden birce-birce
arıtdım.
19. Demiri nefesimle eritmeye can atdım.
20. Parçaladı iradem lay tavanı, sal daşı.
21. Dayan, bağ yahşı-yahşı
22. Üreyimden su içen servlerle yanaşı!
23. Seni gören gözümdür daşdan çıhan o
bulağ.
24. Bulağ oldum, nehr oldum senin eşğinle
ancağ,
25. Senin eşğinle ancağ!
26. Yadındamı, toğuşduğ nèce zatıgırığla?
27. Emr ètdiler: — Zencirle tutub golunu
bağla!
28. Dağla dèyen dilini, öldür, üstünde ağla!
29. Bircesine zerrece güzeste gètdimmi
hèç?!
30. Zeferimiz bir az gèc.
31. Gèc bir gelebe çaldım.

32. Teşekkür evezine çoğ zaman töhmet aldım,
33. Nakeslerin töhmeti köksümde ordèn oldu.
34. Könlüm nèçe sengerde döyüşen ordu oldu.
35. Bu gün bizim ehdimiz alnı açığ, üzü ağ.
36. Yèndim güvveti senin eşginle ancağ,
37. Senin eşginle ancağ.
38. Gècikmiş zeferlerin bir az keder rengi var,
39. Ne gem, hele ğarşıda böyük meram cengi var.
40. Geldi-gèder sèvincler ömr èder hübab ğeder.
41. Menim meğrur kederim senger kezen seferber!
42. Yüngül sèvincler hımar, benim kederim ayığ.
43. Biz hele bu gülşeni ğışdan çıharmalıyığ.
44. Boğub arslan ğelbimde kederleri, derdleri
45. Men sene beğş èdecem yalnız seadetleri.
46. Derk èt meni, ne almaz, ne inci şairiyem
47. Dövtletlerin üstünden, serhedlerin üstünden
48. Aşıb keçmeye ğadır
49. Üçüncü minilliyin birinci şairiyem!
50. Ğasırğalar önünde ocağam, sönmez ocağ.
51. Meslekimin bayrağı Marsda dalğalanacağ —
52. Senin eşginle ancağ!
53. Senin eşginle ancağ!

1987

281. BİZE BENZER BU SEADET

1. Sabah 8 mart bayramı
2. Bu gün tèzden çıhdım yola,
3. Dèdim, ğedim
4. Sene bir gom çiçek derim,

5. Èy bayrama beraberim!
6. Ğanadlandım pay-piyada, aşdım nèçe aşırımdan,
7. Damağımda cığaramı alışdırdım ildırımdan.
8. Pak rüzgarı içib könlüm gördüm coşur, oğuyur da
9. Temiz, büllur ğasırğanı nefes-nefes uda-uda
10. Gelib çatdım kiçik yurda,
11. Kiçik dème, böyük yurda!
12. Gelib çatdım... aman tanrım, kim dağdıb bu lekleri?
13. Kimler sepib bu çöllere tabağ-tabağ dürrü, zeri?
14. Kim incidib, kimler döyüb bu ağlayan çiçekleri?
15. Bu gülümser çiçekleri?!
16. Nergizlerim perakende, yaralanıb leçekleri.
17. Tufan kèçib, sanki ğalıb ğız çiyinde öpüş yeri.
18. Nergizlerim kövrek, ürkek... Düşüb ğürşad,
19. Döyüb dolu.
20. Nergizlerim peren-peren, amma dünya etir dolu.
21. Nergizleri ğasırğadan hılas èdib vefa, dözümlü.
22. Bu nergizler sene benzer, sene benzer, canım-gözüm.
23. Bize benzer bu çiçekler, rast gelse de min kedere,
24. Rayihesi ğedib çatar nèçe-nèçe ölkelere.
25. Ğara yèller, acı yèller görse bèle öz işini,
26. Bu gülümser güllerimin ğıra bilmir gülüşünü.
27. Yağuta bağ, daş-ğaşa bağ!
28. Göymü yère dürr eleyib?
29. Èle bil ki, etrafımı gözel ğızlar dövreyib.

30. Ağladılmış, incidilmiş,
31. Azca mēhr kimi vecde gelmiş
32. Melakeler dövreyib.
33. İldırımlar, ğasırğalar söke biler dağ-
daşı.
34. Nergizimi yıha bilmez, yıha bilmir, ah,
ne yahşı!
35. Men yaralı gülüstanı hēy dolaşdım
addım-addım,
36. Melhem ğoydum baħışım,la, sıgalladım,
tumarladım.
37. Sığınmışdır bir-birine iki nergiz,
üstünde zer.
38. Bize benzer bu seadet, canım gözüm,
bize benzer.

1986

282. YAĞIŞLAR YAĞANDA...

1. Men size yağışlar yağanda geldim,
2. Gülüm, yadımdamı o gün, o aħşam?
3. — Buyur, ağ suların işığında çim,
4. Her damla belke de mügeddes bir şam.
5. Gülüm, hēç bilmirem, yağışlarınmı,
6. Ya senin nurundan ovsunlanmışam.
7. Meni döyecleyen baħışlarınmı,
8. Yoħsa ğöyler boyda saf bir ēhtişam.
9. Bir cam su istedim, ğetdin, getirdin,
10. Ağappağ donunda ağ bir heyaldin.
11. O suyu belke de özün kimi saf,
12. Bakir buludların ovcundan aldın.
13. Men size yağışlar yağanda geldim,
14. Başım, dan tökülen büllurdu, nurdu.
15. Senin özün ğeder teze, pakize
16. Sema yuyunurdu, yēr yuyunurdu.
17. Nēce yuyunurdu buludlar, otlar.
18. Nēce yuyunurdu çemen, bağ-bağat.
19. Seni ğörmek üçün, belke, ēy nigar
20. Tezeden yaranır heyat, kainat.
21. Aħı sen kim idin? Ğabığsız badam,
22. Yoħsa üreyimden kēçen arzu, kam?
23. Belke de dünyada en munis adam,
24. Bir azca sevgilim, bir azca balam.

25. Men size yağışlar yağanda geldim,
26. İldırım aħırdı Esrik çayında.
27. Belke ildırım yoħ, ğelbimdi, ğelbim
28. Çarpan ağ suların hay-harayında.
29. Mene beħş ēledin hēç bilsen neyi?
30. Soruş, ēy ğöylerin yēddinci ğatı:
31. O ince, o ipek, ağ ellerinde
32. Çimib ğüneşlenen bu kainatı.
33. Çimib ğözelleşen alem yēpyēni...
34. Heberin varmı hēç, söyle, ēy senem.
35. Senin o alovlu serinliyini
36. İçdikce doymayan çinarlar menem.
37. Men size yağışlar yağanda geldim,
38. Ğıyarammı dēyem sen bağrı daşsan,
39. Menim canımdakı cehennemlere
40. Bēş, üç damla atıb öten yağışsan.

.....

41. Men size yağışlar yağanda geldim.

1986

283. SEN BEZENENDE

1. Ğırmızı ğēyinib sen çıhma ēvden,
2. Ğorħuram od tutub alışa dünya.
3. Mavi ğēyinende cilvelenme çoħ,
4. Ğorħuram özünü ğöyler tanıya.
5. Sen ağ ğēyinende ēhtiyatlı ol!
6. Seadet boyuna biçilir, ēy gül,
7. Ğorħuram ğoşulub ağ buludlara,
8. Uçasan, ğalħasan ulu ğatlara!
9. Ğara ğēyinende işığ saçır, san
10. Ğaranlığda yanan ulduzlar kimi.
11. Ne ğeder ğēdirem, uzağlaşır, san,
12. Elim ulduzlara çata bilermi?
13. Amandır, bir azca sade ğēyin sen,
14. Amandır, bir azca ucuz ğēyin sen.
15. Onsuz da sermestem, al da ğeyinsen,
16. Ğedek de, ipek de, şal da ğēyinsen.
17. Bu ğün ğēyinmisen ğızılı donu
18. Payıza bürünmüş baharsan, nesen.
19. Eyninde ateşim, odum bil onu,
20. Kēçdiyin yollara ğızıl sepirsen.

21. Men derzi olsaydım... kirpiklerimi
22. İyne-sap ederdim, başdan keçerdim.
23. Bütün geyimleri atıb bir yana,
24. Sene öz könlümü paltar biçerdim.

25. Bütün geyimlerde ehtiyatlı ol,
26. Heberdar edirem seni, ey senem:
27. Bütün geyimlerde mehebbetinden
28. Alışa bilersen, yana bilersen.

1987

284. SENİN ADIN GELENDE

1. Ruhum bedenden oynar senin adın gelende,
2. Ya kağızla, ya sözle,
3. Ya işare, ya gözle
4. Barı bir zerre boyda mēhrin, odun gelende.
5. İllah ki, tēlēfonda doğma sesin gelende,
6. Gözlerimin önüne canlı eksin gelende,
7. Mēmbkana, nağıle... her cansıza can vēren,
8. Erzi etirlendiren pak nefesin gelende.
9. Göylerin aynasını güneş ter-temiz siler,
10. Ürek diğget kesiler —
11. Ğulağıma bir sözün, yarım sözün gelende,
12. İllah ki, insaf edib durub özün gelende.
13. Seni tanıyaram men addımının sesinden,
14. Dünyanın o başından bu başına çatası
15. Bir ğız rayihesinden.
16. Telesik addımların, donunun hışılıtsı,
17. Menim üçün dağlarda şelale şırıltısı.
18. Bir-birine söykenen
19. Güllerin pıçılıtsı.
20. Eller ele deyende yēre göy gucağlaşar,
21. Göz göyuram ovcuna,
22. Talēyim cizgiler tek senin ovcunda yaşar.
23. Varlığım bir söz kimi
24. Dilin ucunda yaşar.
25. Bayram etmezmi könül,
26. Üreyimi almağa
27. Dünyada en sevimli, güzel ğadın gelende,

28. Senin adın gelende.

29. Ğanadlanmazmı ürek iki gözüm gelende,
30. Otuz ilden sonra da ğar kimi ağ, ağappağ
31. Gelinlik paltarında Firengizim gelende?!

32. Nēce aşīb-daşmayım?
33. Mehebbet sarayına temel, özül gelende,
34. İllah ki, mē'mar kimi durub özün gelende.

1984.

285. GÜLDESTE

Nizami adına edebiyat İstitutunun edebi elāğeler şö'besinde emekdaşlığ eden ğızlar, ğadınlar — bizim gözeller üçün

1. Elli yaş bayramımda şö'bemizin adından
2. Hediyye vērdin mene, mēhribanım Naile!
3. Hediyye — büllur vaza, yarı güneş, yarı su,
4. Suda al-ğırmızı, ağ ğerenfiller toplusu!
5. Ğerenfiller vazada
6. Dünyanın o başından bu başına telesdi.
7. Hediyyeni vērende senin ellerin esdi,
8. Menim üreyim esdi.
9. Toğundu ellerime kiçik, yumşaq ellerin,
10. Biz az ağıllı, böyük, bir az uşaq ellerin.
11. Vērdiyin büllur geder,
12. Ğerenfiller geder pak, etirli, ağ ellerin!
13. Alğış ğopdu salonda,
14. Senin Ay camalını ismet nuru bürüdü,
15. Meni alğış — şelale.
16. Yanağlar lale-lale,
17. Laleler hale-hale,
18. Bulağ-bulağ gözlerde tebessüm şö'le-şö'le.
19. Vaza, güneş, gül, bahar başdan-başa etirdi,
20. En gözel şair üçün
21. En etirli gülleri en gözel ğız getirdi.

22. Seni kim elçi seçdi? Şö'bemizin kızları.
23. Bükdün gerenfillere dèmediyin sözleri.

24. Günler dolanıb kèçir, unudulmur o
şö'le,
25. Unudulmur o hale.
26. Bizim Akadèminin
27. Sekkizinci gâtında gopan algış —
şelale.
28. Masamın üstündedir o gerenfil, o lale,
29. Vèrdiyn güllerdedir yarı canım, Naile.

30. O güller sola bilmez, o ebedi etirmiş,
31. O gülleri Tamara belke de
Merdekandan,
32. Üzüb öz bağlarından birce-birce
getirmiş.
33. Belke göy çemenlerin gucağından
getirmiş
34. O gülleri Aida.
35. Dan yèrinden goparıb
36. Atmış büllur vazaya bir ulduzu, Ayı da.

37. Özü dèsin Aida;
38. Belke gızılğülleri Menzer bacım
getirmiş.
39. Külek vurub salanda bir şèhini itirmiş,
40. Bir zerini itirmiş.

41. Belke yarımıyuhulu o güllerden birini
42. Goyub zerfe, gönderib Moskvadan
Gülara.
43. Gül gökulu zerfde di gel indi gül ara.

44. Belke Sara tapşırıb balası Hıramana...
45. Belke şair gözelim Elibeyli Hanımana,
—

46. Bacım Gülere ana
47. Bu ilahi gülleri özü goyub güldana.
48. Dèyib: — Behş èleyersen o şair
gehremana!

49. Gülleri sen getirdin, sen èy yèddi
gözelin
50. Birincisi, incisi.
51. En işıqlı vazada, en gözel gız elinde
52. En etirli güllerin gelmişdi en incesi!

53. Dil açır, neler dèyir güller masamın
üste:
54. — Hezer büllur güldandır, Bakı elvan
güldeste.

55. Birce şairin üste gör ne geder esen var,

56. Şair vefalıdırsa,
57. Gismetinde solmayan benövşe var,
süsen var.

58. Uzun kirpiklerinle salamladın Rzanı,
59. Vèrdin mene güneşli, dörd ümmanlı
vazanı.

60. And olsun o güldanın güneş
büllurluğuna.
61. Şèh dolu gönçesine,
62. Ter, südemer zoğuna.
63. Güldanda su tükense, sıhıb portağal
teki
64. Ona içireceyem üreyimin şehdini.

65. Teki benim ömrümün birce gırpımı
bèle
66. O büllursuz olmasın.

67. Bizim gızlar besleyen
68. Azerstan gülleri həc bir ve'de solmasın!

1983

286. TÈLÈFON SÖHBETİ

1. — Mene Ayım dèdin, ulduzum dèdin,
2. Bes nèçin unuttun Ay — ulduzunu?
3. — Çünki birce günlük henirin, etrin
4. Güüm, besdi mene ömrüm uzunlu!

1986

287. GEZEL

1. Sen ince çiçeklerdeki jalem kimi
geldin,
2. Bir gan bahası, bağçama lalem kimi
geldin.
3. Aldın da ucaltdın meni eflake özünle,
4. Èndikde, mügeddes, yèni alem kimi
geldin.
5. Şahlar mene gibteyle bahır, en ulu şah
men, —
6. Çün sen ulu göyden ulu töhfem kimi
geldin.
7. «Bir ganlı gül ağzında ve mèy kasesi
elde»,
8. Bir cennet iken, ömre cehennem kimi
geldin.

9. Birce teline gözlerimin nuru da gurban,
10. Eşğim, ferehim, ah ile nalem kimi geldin.
11. Dünya bağı ğarlı, men üzölmüş ğoca bağban,
12. Ruhunda ğerenfil, mene hemdem kimi geldin.
13. Ğödret de, mehebbet de, metanet de özönsen,
14. Yığdın dağınığ gülleri, bir cem kimi geldin.
15. Vêrdin... alıb içdim mèyi... könlüm dağa döndü,
16. Dağdan tökülen nurlu şelalem kimi geldin.
17. Alemlere bildir ki Helil hêç zaman ölmez,
18. Çün ovcuma efsunlu piyalem kimi geldin!

1983

19. Anan sene «Can-can!» dèyib,
20. Atan sene «Can-can!» dèyib.
21. Növbe çatıb indî mene,
22. Öz ömrünü Helil sene
23. Yêrli dibli gurban dèyib.

1987

288. SEADETİM, MEHEBBETİM

1. Ömrün dadlı çağlarında, ğaynar, odlu çağlarında
2. Hımarlanar, tumarlanar yêrler benim ğucağımda
3. Göyler benim ğucağımda
4. İkice söz gönçelener seni uman dodağımda:
5. Seadetim, mehebbetim!
6. Ne cèyransan, ne ğuzusan, çöreyimin bal duzusan.
7. Başım üste daim yanan en uca dan ulduzusan.
8. Èle belke buna ğöre senin şüa tellerini,

9. Ay parçası ellerini aram-aram sığallaram,
10. Aram-aram pıçıldaram:
11. Seadetim, mehebbetim!
12. Üç èralığ bir yol kimi, otuz ili vurduğ başa.
13. Sıldırımlı dolayları ğalĥdığ ğoşa, geldik ğoşa.
14. Sen yène de novbaharsan, ömrüm, ğünüm, min il yaşı!
15. Nefes almağ sensiz çetin,
16. Seadetim, mehebbetim!
17. Ata ğetdi, ana ğetdi, indî atam, anam da sen.
18. Gelib dövlet ğuşu kimi sağ çiytime ğonan da sen.
19. Üreyime kimse deyse, ehvalıma yanan da sen.
20. Sen ki, varsan, mene yarsan, yoĥ dünyada ölüm-itim.
21. Men sedef, sen dürri-yetim,
22. Seadetim, mehebbetim.
23. Dünen zeif bir budağdın, bu ğün artığ barlı bağsan.
24. Türkayıma layla çalan, bêsikbaşı çilçırağsan.
25. Üreyimin odunu der, yüz il aĥsan, min il aĥsan.
26. Nefesinden ğüvvet alır ezemetli memleketim
27. Türkayıma layla çalan, seadetim, mehebbetim!

1987

289. PLANÈTE OĞŞAYANLAR

1. Sen yatırsan sekkiz saat, doĝğuz saat.
2. Men yatıram dördce saat, bêsce saat.
3. Oyanarken sen narahat, mense rahat.
4. Menim yuĥum şeker, nabat.
5. Nêçin bèle sen narahat?
6. Çek başına yorğanını, sen istesen tezedan yat.
7. Dördce saat şirin yuĥu benim üçün büyük soğat.
8. Lap mükafat.

9. Dördce saat yuhuda men
10. Senin ipek ellerinle, senin melek ellerinle
11. Sırıqlanmış, sıgallanmış o ağappağ ğar döşekden
12. Nefes-nefes güc alıram.
13. Saçlarının etri gelen ağ balışı
14. Başım altda dağ sanıram.
15. Sanki yumşaq yatağda yoh, èkvatorun üstündeyem.
16. Ayağlarım Himalayda, elim deyir Alp dağına!
17. Bütün gücü çarpışan can
18. Dördce saat müddetinde dinc uyuyan bir ğuzudur.
19. Tül ardında zeif çırağ belke bir dan ulduzudur.
20. Canım, gözüm! Belke həc heberin yohdur:
21. Dörd saatın her lehzesi benim üçün bal yuhudur.
22. Her saatda gör ne ğeder değıgem var,
23. Değıgemde, saniyemde milyon-milyon ğırpımlarım!
24. Gör nèçe min vaht vahidi ğüvvət vèrir dizlerime,
25. Dolur şirin yuğu kimi gözlerime.
26. Biz belke de hebersizik ğücümüzden,
27. Biz belke de bilmirik ki, ürek hansı mö'cüzedir!
28. Bèyin hansı mö'cüzedir!
29. Yuğu hansı mö'cüzedir!
30. Èlbrusu ğaldırmağa gücü çatar bu ellerin.
31. Ğaf dağını yırtıb kèçer bu ayağlar!
32. Həc göresen bilirikmi bizde hansı hezine var!
33. Bèynimizde işsiz ğalan hansı ğatdır, nèçe ğatdır?
34. Bèyin — mikrokainatdır.
35. Biz yatırığ... belke bu dem oyağ ğalır ğanımızda

36. Nèçe usta, nèçe mè'mar!
37. Canım, gözüm! Tèz oyansam, ne sınırlan, ne ğem èle.
38. Belke benim her saatım beraberdir aya, ile.
39. Men demlerin salhımını sıha-sıha yaşayıram,
40. Meğamları iller kimi yığa-yığa yaşayıram.
41. Bir fikir vèr... həc yatırmı şelaleler, ya ümmanlar?
42. Bağlar... bağlar... ya ormanlar?!
43. Bu dünyada kim behteve, kim behtiyar?
44. Belke sene, mene hayan
45. Ğeceler de dayanmayan... planète oğşayanlar!

1986

POÈMALAR, DASTANÇALAR

290. GÖNLÜME ŞÈ'R DÜŞÜB

Azerbaycanda poèziya tèatrı yaratmağ uğrunda böyük mübariz Mikayıl Mirze üçün poema — monolog

1. Könlüme şè'r düşüb.
2. Könlüme düşen şè'r size «Günaydın!» deyir.
3. Dèyir: — Hoş gelibsiniz bu mübarek ğörüşe.
4. Ne ola, bu ğörüşden her könüle pay düşe.
5. Könlüme şè'r düşüb.
6. Adice şè'r dèyil, bir çingidir, bir oddur.
7. Èle bir ateşdi ki, ğarsalayır sinemi.
8. Ğoparın köksümdeki bu ğaynar cehennemi.
9. Digğet kesilin mene.
10. En böyük mükafatım sizin digğetinizdir.
11. Bu ağşam sınırlarım tufanlı bir denizdir.
12. Bu ğörüşe müselleh, eli dolu gelmişem,

13. Bir az çılgın, esebi, deli-dolu gelmişem.
14. Nizami Genceviden Helil Rzaya geder
15. Kèçib en sert, en çetin şe'r yolu gelmişem.
16. Ğeyretin çatırsa, döz!
17. Tek dayanıb mèydanda alnıaçığ, doğru söz.
18. Düz sözün ğarşısında duruş getire bilmez
19. Ğuyruğ ğısıb yallanan,
20. Ağasına yalmanan üzügara, oğru söz!
21. Yüz yalanın üstünden birce gelem çekirem.
22. Utansın, yere girsın
23. Buğelemun sıfetli üstü bezek kitablar,
24. İçi tezek kitablar!
25. Bizi gözden saldılar boş kitablar, boş sözler.
26. Bizi bizden aldılar boş kitablar, boş sözler.
27. Men bu aħşam o yalan, veledizna, alabic,
28. O iflic kitablardan bir al tongal çatacam.
29. Bütün yarımçığları, meddahları, kütleri
30. Sözbazları, bütleri o tongala atacam.
31. Men bir tongal çatacam
32. Bu söz tacirlerini,
33. Söz möhtekirlerini
34. Yaħıb yandıрмаğ üçün!
35. Böyükdür sözün gücü.
36. Eger sözde yaşarsa düzlüyün, düzün gücü,
37. Böyükdür sözün kücü
38. Menim ğedim dilimde
39. — Vur ha! Ur ha! — sözü var.
40. İldırımın, çovğundan güçlü <<URRA!>> sözü var.
41. Hele silah çıhmamış, top-tüfeng yaranmamış
42. Topdan tüfengden güçlü sözüm yaranmış benim.
43. Sözümün ğüdrete, ruhumun ğüdrete

44. Teslim olub düşmenim.
45. — İreli! — Veten uğrunda! — Yurd uğrunda — dèmişik.
46. Yaşasın ana Tebriz!
47. Düşmeni oddan evvel yandırıp od kelmemiz.
48. Dünyada her şeyden çoğ sözden ğorğurlar onlar.
49. Rakètten, mermiden yoğ, atom bombasından yoğ,
50. Sözden ğorğurlar onlar.
51. Sözü pula satanlar,
52. Sözün ber-bezeyile ğalğları aldadanlar.
53. Sözü süper èleyib
54. Bir milleti az ğala yerli-dibli udanlar.
55. Merd sözün ayığ-sayığ gözünden ğorğur onlar,
56. Düzden ğorğur yalanlar.
57. Bu ğün altı ğiteni yèni bir söz dolaşır —
58. Rusca: PÈRÈSTROYKA, türkce: YÈNİDENĞURMA
59. Gebermeyib, ğalıbsa birce damla vicdanın
60. Ölme, kenarda durma!
61. Yalnız imaretleri, şehirleri, kendleri,
62. Nehrler ğarşısında demir, bèton sedleri,
63. Cılız, cır vücudları
64. Martèn sobalarında nerilleyen odları,
65. Fabrik, ya zavodları yèniden ğurmuruğ biz.
66. Yèniden ğurulmalı üreyimiz, bèynimiz!
67. Yèniden ğurulmasağ,
68. Ulduzlara, aylara, denizlere, çaylara,
69. Hèy söküb tökdüyümüz, şehdini çekdiyimiz
70. Ğara ğızıl laylara,
71. Bu èniş-yoğuşlara,
72. Tüstüde boğduğumuz çiçeklere, ğuşlara
73. Yèniden vurulmasağ,
74. Bu vurğunluğ emele, döyüşe çevrilmese,
75. Uçurum bizi bekler.
76. Bizi gemirecekler.
77. Didim-didim didecek,
78. Bizi mehv èdecekler

79. İctimai böcekler
80. Bu vicdanı zedeli, bu gözü kölgeliler,
81. Zeliler ve zeliller,
82. En böyük vezifede milçək vücudlu
filler,
83. Esgerden min ğat kiçik vezife
marşalları,
84. Hırdannan da èybecer,
85. Cırdannan da balaca
86. Rütbe admiralları!
87. Sizi dara çekecek bu aışam şe'rim
menim,
88. Çıhın,
89. Çıhın bayıra mermer mağaralardan!
90. 43 geldi, kèçdi.
91. Ömrün 43 ilini
92. Ğartal yuvası boyda.
93. Bir èvcikde kèçirdim.
94. Peleng ğefesi boyda dar èvcikde
kèçirdim.
95. Gülöyşe nar ğelbimi sıhıb son
damlayacan
96. Dosta, yada içirdim.
97. Varlığımda, canımda, iliyimde,
ğanımda
98. Her neyim varsa vèrdim,
gilèylenmedim esla.
99. Vaht oldu, son ümidle hansı
icrakomunsa
100. Dayandım ğapısında.
101. Ah, bu mèşin ğapılar, zirèhlenmiş
ğapılar!
102. Katibeyle, milisle çeperlenmiş
ğapılar!
103. «Hıricdedir!», «Hestedir!»,
«İclasdadır!», «Yasdadır!»
104. «Hele gelib çıhmayıb», «Hèç gelib
çıhmasın da!»...
105. Ğarğış, le'net, ah — nale... yalanlar
ve'desile
106. 77 yerinden ğurşunla surğuclanıb
107. Mòhürlenmiş ğapılar!
108. Sizin daş seddinizi ğırmağa ğadir
olan
109. Oğul bir ğün tapılar.
110. Onda görersiniz ki, nèce taybatay
olur ğıfillanmış ğapılar.
111. Onlar bilyard salonlu ğesrlerde
yaşayır.
112. Aşnasının sinesi ğümüş, zer
medalyonlu,
113. Brilyantlı, kulonlu... dibçekleri
limonlu,
114. Ğara, ağ tèlefonlu... rahat yerde
yaşayır.
115. Öz oğluna, ğızına,
116. Nèçe yol ere ğetmiş, hele ğız
baldızına,
117. Ğohum — ğardaşlarına, kelek
yoldaşlarına,
118. Növ-növ cibdaşlarına, neve
neticesine,
119. Pişiyine, itine... kebinli afetine,
kebinsiz afetine
120. İmaretler alanlar,
121. Seldenetler alanlar!
122. Rakètten mermiden yoh, atom
bombasından yoh,
123. Menim ğızıl-ğırmızı sözümden
ğorğur onlar.
124. Kölgeli gözlerine açığ bağan, dik
bağan
125. Gözümden ğorğur onlar.
126. Gözleme ğüşesinde ayağ üste
duranlar
127. Ğanığara, intizar.
128. Bağdım sert üzlerine.
129. Mene èle geldi ki, bèş-altı saat dèyil,
130. Belke yüz ğerinedir burda dayanmış
onlar.
131. Ayağlar — ğurşun yükü,
132. Eller — pencek golunda yatmış
ğılncın ucu.
133. Gözler — tüstülü ocağ.
134. Biri mètro fehlesi, sağğalı ağ, saçı ağ.
135. Biri — cavan mantiyor, hem azad,
hem de dustağ.

136. Biri-alim, filolog, bağı lale içre dağ.
137. Fikri yanar çilçırağ.

138. — Gızım veremdir! — dèyen fehle
siğar çıharır,

139. Çıharır, çekmir ancağ.

140. Ne vahtacan beş uşağ zirzemide
ğalacağ?

141. Alim dèyir ki, mene vur-tut bir otağ
gerek,

142. Lap balaca bir otağ.

143. Aralayır ğapını bir madmazèl,
aldodağ:

144. — Bu gün sedr olmayacağ!

145. Ğefilden Yèr küresi silkelendi èle bil.

146. — Nèçin sedr olmayacağ?... Burda
görübler bayağ...

147. Kimse yavaşca dèdi:

148. — Dal ğapıdan sivişib... gètdi ğara
«Volğa»da.

149. Gözleyenler dağıldı... fikirleri baş-
ayağ.

150. Yaş asfaltı yandıran teker reddine
bağdım.

151. Sanki o bir cüt zolağ... Bakının
köksünde dağ.

152. Bir vaht Şehir Duması yèrleşerdi bu
yèrde.

153. İndi ğeşeng lövhede tamam başğa bir
yazı.

154. Ağ şüşenin altında sözler gızıl-
ğırmızı:

155. Zehmetkèş dèputatları sovètinin
ıcraye komitesi.

156. Dünen benim üçün zer, gızıl idi bu
sözler.

157. Bu gün həc mis de dèyil.

158. Sözler həcabahèca bir-bir düşdü
gözümnden.

159. Dèputat — dibdad oldu, zehmetkèş –
– zèhlemgètmış.

160. İcraye komitesi — bir mezar kitabesi.

161. Ülvi, ğaynar sözlerin kim söndürdü
odunu?

162. Çağır, başa sal onu:

163. Duma ehli içinde her halda senden
ferğli

164. Vıcdanlılar da vardı.

165. Dünyadan beş arşın ağ, bir de rehmet
apardı.

166. Macal tapdı sağ iken, saldı bağ, saldı
me'den.

167. Açdı gız mektebini, ruzu vèrdi
cibinden.

168. Üryanlara eyin, baş... möhtaclara
çörek, den,

169. Kapitalist Zèynalabdın ğat-ğat kişiydi
sizden.

170. Dal ğapıdan sivişi gèt... öz ğara
«Volğa»nda gez.

171. Amma çıharma yaddan:

172. Ğapında çerletdiyin o mantiyor
olmasa,

173. Baksovèt ve Planèt söner, bürüner
yasa.

174. Gèt, ğara «Volğa»nda gez, ancağ bir
anlığ düşün:

175. Aldatdığın o fehle el sahlasa birce
gün

176. Çöker dağ imaretin, batar şanın,
şöhretin.

177. Bir ğara ğuruşca da ğalmaz ğedrin,
ğiymetin.

178. Gèt, kèf èle, dövran sür, ğoru öz
verdişini.

179. Feğet çıharma yaddan feleyin
gerdişini:

180. Bil ki, halğın üzüne ğapılar
bağlayanın

181. Ğapısı bağlar ğalar.

182. Balasın ağıladanın balası ağılar ğalar.

183. Her hılğetin bir yèri, yuvası var
cahanda.

184. Etir gönçede yaşar, ulduzlar
kehkeşanda.

185. Adice ğuşcuğazın, ilanın da yèri var,

186. Birce sedefe sıgmış mercanın da yèri
var.

187. Ğarıŝğanın, kirpinin, ğurbağanın,
bağanın,
188. Sözüñ içinde yaşar hêcanın da yêri
var.
189. Menimse bir yuvam yoĥ... Bir ğün
mektebli balam
190. Gözlerinde intizar, dil açdı aram-
aram:
191. — Ata, êle hemîŝe burda ğalacaĝıĝ
biz?
192. Cavab vère bilmedim.
193. Niye o andaca men ölüb yère
girmedim?
194. Adi bir mekteblinin adice sorĝusuna
cavab vère bilmedim.
195. İller dolanıb kêtir...
196. Uŝaĝ sessiz-semirsiz bir ğayanı
andıdır.
197. Hêç ne soruŝmaması meni lap berk
yandırır.
198. Hêcaletli ğalmıŝıĝ arvad, uŝaĝ
yanında.
199. Tanış, biliŝ yanında.
200. Ayaĝının altında ğuzu kesen, ğan
töken,
201. Baĝçasını, baĝını, en gözel otaĝını,
202. Ğardan aĝ yataĝını sene terk êdib
ĝeden
203. Bir dost, yoldaş yanında.
204. Be'zen partlayır sinem, hayĝırmaĝ
isteyirem.
205. Hardasa vulkan sêli söküb tökür
daĝları,
206. Dêyir: — Yêr vèrin mene!
207. Hardasa bir ıldırım yarır ğaranlıĝları,
208. Dêyir: — Yêr vèrin mene.
209. Ğırır sal ğayaları, sêller-sular
hayĝırır,
210. Dêyir: — Yêr vèrin mene!
211. Dibi görünmeyen bu kainatda
212. Bir azca hürriyyet, hür vèrin mene.
213. Torpaĝdan bir azca yuĥarı ğatda
214. Öz üreyim boyda yêr vèrin mene.
215. İşĝılı dünyada... bir aĝ perdeli
216. Pencereden gelen nur vèrin mene.
217. Ğadın tebessümlü, uŝaĝ ferehli,
218. Ğelemdan ĝuŝeli yêr vèrin mene!
219. Saray istemirem, ĝesr istemirem,
220. Dêmirem mirvari, dūr vèrin mene.
221. Yêr altı onsuz da yêr vèrecekdir,
222. Siz yèrin üstünde yêr vèrin mene.
223. Ateşgah ummuram, me'bed
ummuram,
224. Bir ocaĝ istisi, ĝor vèrin mene.
225. İçinde olmaĝa ömrüm ğalmayıb,
226. İçinde ölmeye ĝor vèrin mene.
227. Haşa, bu dövrandan haşa!
228. Başı yoĥlar kêtirdi başa.
229. Ğefes ömrüne döz, yaşa,
230. Dözĝinen, balam, dözĝinen!
231. Hakim, canı olmuş elbir.
232. Balnan ŝorun ĝiymeti bir.
233. Haĝsız haĝĝa ĝazır ĝebir,
234. Dözĝinen, balam, dözĝinen!
235. Ğanımızı sorur zeli,
236. Ağilleri sanır deli.
237. Söndürölür haĝĝ meş'eli,
238. Dözĝinen, balam, dözĝinen!
239. Doğru ne var yalan olub,
240. Namus, ĝêyret talan olub.
241. Hêlil Rza nalan olub,
242. Dözĝinen, balam, dözĝinen.
243. Bir de ĝayıtdım ĝeri. Katibe
dingildedî,
244. — Kende bayraĝ vèrilir... Sedr
kenddedir! — dèd
245. Ğapını çırpmadım, yoĥ,
246. Bütün ĝezeblerimi hebs êtdim
içerimde.
247. Demir ĝapı az ğala eridi ellerimde.
248. «Kende bayraĝ vèrilir!»
249. Ğêfil bir sille kimi tutdu meni birce
söz.
250. Kende bayraĝ vèrilir!
251. Gücün varsa söze döz!
252. Sözüñ her bir hêcası,
253. Sözüñ alov dalĝası ĝarsdı ciyerlerimi.

254. Kedermi meni boğdu, menmi,
kederlerimi?
255. Kende bayraqdan evvel yararlı torpağ
gerek.
256. Seher süfre başında cocuğa buğlanan
süd,
257. Bir fincan ğaymağ gerek.
258. Ağ ayrıanı selenin böyründen sızılıb
ağan
259. Nèhrede muncuğlanan birce çalham
yağ gerek.
260. Gülü burnunda ħiyar, bostan, baħça,
bağ gerek.
261. Tekce pambığ çöpü yoħ, bir deste
zanbağ gerek.
262. Ketmen vurub, bèl vurub elden,
dilden düşende,
263. Serelenib yay vaħtı göy yonca
döşeyinde
264. Azca uzanmağ gerek.
265. Buzħanada tıncıħan ğaħac sardèl,
kilke yoħ,
266. Kende teze et gerek.
267. Yarpağ, gül etri yayan,
268. Otağlara, bağlara, çardağlara, arħlara
269. Ħırmanlara sığmayan ħèyir, bereket
gerek!
270. Ħüsusi mülkiyyete cahad è'lan èden
var.
271. Soruşun, bes ne üçün
272. Çarhovuzlu, ğesrli öz villası ħüsusi?
273. Maşınla ğedìb gelen öz aşnası
ħüsusi?
274. Şeherin ħas yerinde zer binası
ħüsusi?
275. Ağ kağıza bükülmüş naringiden,
limondan
276. Cèyran südüne ğeder her nè'metile
te'min
277. Mağazası ħüsusi?
278. «Mèrsèdès»i, «Volga»sı,
279. Kupède dörd kişinin yerini zebt
èleyen
280. Hökm edası ħüsusi?
281. Şatlı meddahları, söz tulası ħüsusi?!

282. ... «Kende bayraq vèrilir!»
283. Kende bayraqmı?

284. Yoħsa orda kimse yallanır?
285. Kendçi kendden şehere telebe
övladının telebe talonuyla
286. Yağ almağa yollanır.

287. Dolaşıram kendleri bir az dalğın,
mükedder.
288. Ğızıl pambığlı çöllər gören nèçin bu
seher
289. Menden ötrü ğem, ğeher?!
290. Pertem seherden beri.
291. Boğazıma tıħanır, gözlerime tepilir
ölü uşaq ħeberi
292. Gelin doğum èvinde.
293. Èşiderken cavan er ğanadlandı,
şadlandı.
294. Penceyinin ğolunu ğeye bilmedi,
295. Ğeydi, doğum èvine çatdı.
296. Muştuluğ gözleyirdi, oğlun, ya ğızın
olmuş,
297. Ayın, ulduzun olmuş!
298. Ata sèvincden serħoş.
299. Hanı ana ğaranguş!
300. Gelmiş ata ğaranguş!
301. Muştuluğ istesinler, vèrsin bütün
varını.
302. Eyninden paltarını, cibinden
pullarını.
303. Birce ğızıl saati, ata yadigarını,
304. Ğoşa ğanada dönmüş uzalı ğollarını!
305. Pencerede görünür solub ğetmiş
Aybeniz.
306. Dil açdı bir Ana yoħ, sanki aciz bir
keniz:
307. — Ölü doğuldu uşaq.
308. Genc atanın başında sanki ıldırım
çaħır.
309. İldırım: şapak-şapak.
310. Sèvinc ğaynağı gözler dönüb oldu
ğançanağ.
311. Ölü doğulub uşaq.
312. Ölü!
313. Bir nesil zencirinin son helğesi, son
dölü —
314. Ölü!

315. Ata ola bilmeyen er èle bil bayılır.

316. Bir ah çekib ayılır.

317. Ürek esir, baş esir, ayağ esir, el esir.

318. Dèyin, kimdi müğessir?

319. Ağ halatlı hekimin çatılmışdır
ğaşları.

320. Hılatının cibinden çıhardığı kağız tek

321. Rengi, ruhu sapsarı.

322. — Ana südünde zehir — otuz faiz
DDTe.

323. Hele ana betninde, hele nefes
dermemiş,

324. Bu dünya ışığını, Ayı, Günü
görmemiş

325. Çocuğu öldürmeye birce faizi yeter.

326. Çırpımasa da başını sal gayaya, sal
daşa,

327. Atalığa namized! Ömrü boyu
namized!

328. Fikirleşir, anlayır:

329. — Nahağ burahdım çöle!

330. Öz-özünü danlayır, kor gözünü
danlayır.

331. Hele barmağlarının toy hıması
gètmemiş...

332. Al güneşin altında silib alın terini

333. Yaşıl cergeler boyu gèdeni sèyre
gelin:

334. Özü ağırlığında ketmen götürmüş
gelin.

335. Gelin, gül açan bahar.

336. Gelin, betninde çocuğ. Çocuğ sanki
tumurcuğ.

337. Lapdan galhdı üfüğden derman sepir
teyyare.

338. Yaylığla yaşmağlanıb gelin bağıdı
göylere.

339. Ne bilsin ki, derman yoğ, ölüm sepir
teyyare

340. Dişile, dırnağıyla arıtdığı yerlere.

341. Teyyareçi sanırdı sovkanı öldürecek,

342. Böceyi öldürecek.

343. Ğandımı teyyareçi:

344. Beyle gelin könlünde en mügeddes
isteyi,

345. Dileyi öldürecek.

346. Doğğuz ay bundan evvel brigadir
mèdal aldı,

347. Kolhoz sedri <<maladès>>, birinci
katib ordèn,

348. Bu günse oymağ — bayrağ.

349. Èy ata sèvincini, ana seadetini

350. Bir demir parçasına, bir mèdala
satanlar!

351. Şişirtme reğemlerin, mir-mitil
bayrağların

352. Kölgesinde yatanlar!

353. Bir <<maladès>> sözüne yurdu ğurban
vèrenler,

354. Muğan üçün, Mil üçün,

355. Oba üçün, èl üçün

356. Ağ pambığı az ğala kefene
çèvirenler!

357. Sizden çoğ şerefli dir ğarışğalar,
ilanlar:

358. Yère zehir, ölüm yoğ, oksigèn vèrir
onlar.

359. Sizden çoğ şerefli dir heşeratlar,
böcekler,

360. İnce ayağlarıyla bağıları tozlandıran
arılar, kelebekler.

361. Hanı zümrüd toğaylar? Şumlanıb
düze döndü.

362. Hanı ğızıl laleler? Ağan ulduza
döndü.

363. Hanı mavi Hèzere ışığı salan balığlar?

364. Nağıla, söze döndü.

365. Arazla Kür arası, o iki dürr arası

366. Gülüstanlarım hanı?

367. Bağırmı köze döndü.

368. Haray çekir YUNÈSKO:

369. — Tökme çöle zeheri!

370. Ferman vèrir BMT:

371. Çöle tökme zeheri.

372. Tökme çöle zeheri.

373. Ağranomlar, hekimler, biologlar ses-
sese,

374. Gülşünaslar, şairler, zoologlar ses-
sese:

375. — Gıyma göy çemenlerin sönsün
şèhi, gövheri,
376. Sepme çöle zeheri!
377. Kèçir yarpağdan şèhe, şèhden
torpağa, suya.
378. Otdan goyun-guzuya.
379. Çökür ömre, arzuya.
380. Birce damcı hèyri var, ümmanlarca
zereri.
381. Sepme çöle zeheri!
382. Yètim goyma beşeri!
383. Azalıb idrak ehli, növ-növ mèymun
çoğalıb.
384. Buğelemun çoğalıb.
385. Azalıb yük altına dağ çiynini
vèrenler,
386. Hèç bir çeleng ummayan
ğehremanlar, erenler.
387. Ğaraya ağ dèmekden ölmeyi yèy
bilenler.
388. Abşèronun köksünde ğapğara nèft
göller
389. Defn èlemiş ne ğeder gülşenleri,
gülleri.
390. Radioda müğenni haray çekir: —
Ğeşengdir.
391. Bezek vurur tezeye: — Ğeşeng Bakı
ğeşengdir.
392. Gözlerine his dolur, ciyerlerine tüstü,
393. Şair de, bestekar da ne're çekir: —
Ğeşengdir.
394. Hamıdan, hamıdan çoğ men özümem
müğessir.
395. Nèçin salam vèrmişem bu ğeşeng
mel'unlara —
396. Sahta şè'rbazlara, ahta bestebazlara,
397. Tahta müğennilere,
398. Sözü başını kesen bu ğanlı canilere,
399. Bu ğansız canilere!
400. Men özümem müğessir!
401. Nèçin seçki gününde
402. Gèdib gözü yumulu ses vèrdim bir
levende?!
403. Nèçin ğızıl-ğırmızı ğutunu
dağıtmadım?

404. O cındır perdeleri nèçin ğırıp
atmadım?
405. İnandım hèç çağırış kağızı
paylamamış
406. Komsomolbaz biclerin hèsablama
fendine.
407. Ses vèrdim iller boyu daş, demir
ğapısında
408. Boyun büküb durduğum,
409. Mahir yalançılığda, ince, sahta
ğılığda
410. En birinci hepemde.
411. Bürokratlar dolanır boynumuza ilan
tek.
412. Vezife beresinde marığa yatmış onlar
413. Şıkar güden ğaplan tek.
414. Onların ne vècine Mikayıl evli,
èvsiz...
415. Helil evli, ya èvsiz...
416. Erizenin kenarına derkenar ğoyur
onlar.
417. Erize dolanıb gelir Nazirler
sovètinden
418. Senin öz idarene.
419. Çatır o alçağa ki, divan tutubdur
sene.
420. Çatır o eclafa ki,
421. Kesib balalarının yavan çöreyni de.
422. Senin illik donluğun arvadının
eyninde.
423. Nèçe bank — bileyinde, üstünün
bezeyinde!
424. «Bèşulduz» konyak içir cèyranın
göbeyinde
425. Şan-şöhret havasından ayılsa cavab
yazar,
426. Eli ğu leleyinde.
427. Çekilmişem Türkanda on-on bèş
çerek bağa.
428. Hemdemin sekkiz tenek, on altı nar
ağacı,
429. On dörd encir ağacı.
430. Bir de payız düşende burnunu soğub
ğuma
431. Yatan çanağlı bağa.

432. Tikan gırıb basıram bağanın
dövresine,
433. Ğasırga gurlayanda diksinib
oyanmasın!
434. Èle meğam olur ki, bël vurmağa
ğıymıram,
435. Ğarışğa yuvaları uçmasın,
dağılmasın,

436. Hovuzun ğırağına dolu dolça
ğoyuram,
437. Serçeler gelib içsin.

438. Den sepirem bir azca,
439. Denlemeye girişsin.
440. Feğet, èy geda, seni
441. Ve senin bu tēzlikle mafası
ğoyulacağ
442. Mafiyaçı desteni
443. Ve zerif ellerimle,
444. Bu polad ellerimle
445. Bakının ortasında asaram, bil en
yüksek,
446. Hündür dar ağacından.

447. Asaram boğazından, kirpiyinden,
saçından!
448. Şehsi düşmenlerimdir èlime
biganeler,

449. Dilime biganeler.
450. Denizime, çayıma, gölüme biganeler.

451. Göy gönül yaħasında goca pehlevan
kimi
452. Duran palıdlar hanı?

453. Muğanımdan, Milimden kimler
saldılar ğaçaç
454. Ala gözlü cēyranı?

455. Hanı Ğarayazıda hündür boylu
marallar?
456. Gētdi... göz bebeyimdi sinesindeki
ħallar.

457. Hanı birce dilimi ğestenin can
dermanı,
458. Çırtma deyse partlayan,
459. İnceğabığ, bal kimi Sabirabad
ğarpızı?

460. Bu il bizim Bakıda ğarpız alan
olmadı,

461. Heresi nēhre boyda ğarpızlar tığda
ğaldı,
462. Bir çoħu da dermanlı, zehirli tağda
ğaldı.

463. Diabēti olana meslehet görür hekim:
464. — Herden ğoz lepesi yē!

465. Bazarı dōrd dolanır, sēyr ēdirsən,
gezirsən,
466. Aħı ne cūr alasan birce ovuc lepeni
467. Ğızıl ğiymetine sen?!

468. Onda gerek balanın boğazından
kesesen.
469. Ğayıdırsan fikirli, ğayıdırsan eliboş.

470. Balakende yüz illik cēviz ağaçlarını
471. Traktor trosuyla dartıb köklü-kōmecli
472. Torpağdan ğoparanlar ne mest idi, ne
serħoş.

473. Èy bu gülzar torpağı ğerabezar
ğoyanlar,
474. Yansın, ğurusun dēye, odunluğ olsun
dēye
475. Veleslerin, şamların ğabığını
soyanlar!

476. Portoğal bağlarını, çeltik zemilerini,
477. Ze'feran leklerini kever ve kelem
üçün
478. Ayırıp şumlayanlar!
479. Şumlayıb tumlayanlar,

480. Bereketden, nē'metden,
481. Ğēyretten söz düşende ağzını
mumlayanlar!

482. Hanı, ince saplağlı «melēyke»
armud hanı?
483. Birce nar ğutusunda sığan le'l, yağut
hanı?

484. Önce ğızıl balığa ğalacağsan tamarzı,
485. Sonra ğızıldan baha akuleye, sedriye.
486. Tamarzı ğalacağsan ğızıl ğallı eriye.
487. Sonra da Ğaradağın sēmēnt
dumanlarında

488. Yoħa çıħan, eriyen,
489. Birce nefes havaya, saf müğeddes
havaya.
490. Tamarzı ğalacağsan sedağete, vefaya.

491. Çoğ ince ғанunlar var;
492. Düşünende, duyanda gèyzin başından aşır:

493. Torpağ gısırlaşanda, insan da gısırlaşır
494. Çöller yoğsullaşanda, insan da yoğsullaşır

495. Yoğa çıxır ar, ilgar.
496. Vicdan da yoğsullaşır.

497. Ac ғalan adi pişik pelengden de çevikdir,
498. Elinden ғapır yemi.

499. Bèle gètse, èy göbek üstünde konyak içen
500. Sen de gebereceksen, ac ғalan pişik kimi.

501. Firudin bey Köçerli Gencede güllelendi,
502. Fikir gülüstanları gönçede güllelendi.
503. Alimler her setrini çırağla gezir indi.
504. Onu kim gülleledi? Mauzèrli geneler.
505. Bu yurda biganeler, bu halğa biganeler.

506. Nèce mahirdi onlar:
507. En yağlı mövgèleri nèce mengirleyirler.
508. Çörekhana. Rèstoran. DAM. Milis idaresi...
509. — Hamısı benim! — dèyirler.

510. Elaltından satırlar yanacağ evlerini,
511. Bènzinin de yarı su.
512. Arvadı paltarını, nadir daş-ğaşlarını
513. Göstermek üçün tutur lojaları, yarusu.

514. Nèce mahirdi onlar: «Pèrèstroyka» sözü
515. Toppuzdu ellerinde, yarmağ üçün başları.

516. Cavide böhtac atan, Yusif Veziri satan
517. Guya metin dayanmış bir vaht darda, çetinde.

518. Tèlègüzgü, radio, nèce-nèce neşriyyat,

519. Top güvveli çapğana onların hıdmetinde,

520. Ğelem esaretinde.

521. Nefsi ajdaha kimi her dalanda, her tinde.

522. Müşfiği düşünende yaş yandırır gözümü.

523. Kirpiyimden asılır sözlerinin düzüümü:

524. — Oğu tar, oğu tar! Seni kim unutar?

525. — Kes sesini, ötme tar!

526. Sèvmir seni prolètar... Sèvmir... çalınsın «Ğatar»

527. Bèlece şe'r yazıb... gebrini sözle ғazıb

528. Onu defn èleyenler dönmüş indi gör nèce:

529. Bir yüz seksen derece!

530. Mehv èdenler medh èdir Müşfiği nèce ince.

531. İsmayılı Reşidi gebre diri goyanlar

532. Çalıb çapır varını.

533. «Azerbaycan tarihi» —

534. Nadir yadigarını.

535. Akademik seçilir Salman Mümtazı söken,

536. Özge sümüklerinden özü üçün ev tiken.

537. Bu tiplere bağanda... ıldırım ahır ғanda.

538. Hayğırmağ isteyirsən: — Az lovğalan, èy geda!

539. Bomboş ғafanız kimi, bomboş akadèmiyanız

540. «Bize vız geliyor, vız!»¹⁸

541. Şöhretiniz, şanınız,

542. Döşde ғızıl ғırmızı dèputat nişanınız

543. Divarları ғümüş, zer

544. Tualèti de mermer villa kehkeşanınız

545. «Bize vız geliyor, vız!»

¹⁸ Misra Nazım Hikmetindir.

546. Yad mektebde Sabire, Füzuliye
tamarzı
547. «Papa!» dèyen balanız,
548. Öz dilini bilmeden... en ali
meclislerde
549. Rusca dızıldamanız... «Bize vız
geliyor, vız!»
550. Hele sağlığında gorbagor
olmağınız,
551. Seksen min rüşvet basıb «çlèn-kor»
olmağınız,
552. Fè'len kor olmağınız,
553. Tüpürceye layıgken mükafat
olmağınız,
554. Girib rèktor, dirèktor, prorèktor
cildine
555. Milyonlar çalmağınız... «Bize vız
geliyor, vız»
556. Bütün gansoranları eğreb, ef'i bilerek
557. Dünyadan süpürmeli!
558. Kürümeli, atmalı!
559. Budur Pèrèstroyka.
560. Söz gırmancı elimde, haydı, şıgı
troykam!
561. Êşgi, ruhu kemleri,
562. Çeneden möhkemleri,
563. Vezifeye, rütbeye gırsagğız
hıdimleri,
564. Edebi hıdimleri, edebsiz hıdimleri
565. Birce setir yazmayan èlmsiz alimleri,
566. Ali mektebi söken,
567. Orta mektebi udan,
568. Tèhnikumları tıhan
569. Növ-növ görèşenleri,
570. Mehkeme govluğunu açıb goyub
önüne,
571. Caninin yoğ, servetin izine düşenleri,
572. Setirler arasında hazine èşenleri,
573. İçinde zülmet yatan, bèyninde geflet
yatan
574. Arvad-uşag yanında bu şadları,
şenleri,
575. Şöhret, servet uğrunda

576. Derisinden gönünden çıhib
elleşenleri,
577. Bir üskük te'rif üçün dör-dör
döyüşenleri
578. Tapdamasa, ezmese benim şimşek
troykam,
579. Yoğdur pèrèstroykam!
580. Êşit ve bil èy nadan!
581. Sanma başdan-binadan yurdda yalnız
naşı var.
582. Sahibsiz dèyil ölke, başçısı var, başı
var.
583. Bu milletin, bu halgın dağlar geder
yaşı var.
584. Palıdımın dibinde
585. Göy mamırdı naşılar.
586. Dağıt! Yèniden yarat!
587. Vardır bèle partiya!
588. Halğa inanmayanın, mene
inanmayanın
589. Cır üreyi partlayar.
590. Men — güneş ordusunun sınavi bir
esgeri, —
591. Demir, bèton sengeri.
592. Ganadlan ön cebheye, şıgı, galma sen
gèri.
593. Aç usta ellerinle, kelef dolaşğ düşüb.
594. Könlüme şe'r düşüb, könlüme işğ
düşüb.
595. Yoğ, èvsiz dèyilem men, ne yazıgam,
ne yètim.
596. Bu kehkeşan salondur gızıldan
imaretim,
597. Yağutdan imaretim!
598. O ellerde gördüyüm etirli güldesteler
599. Menim üçün en güzel bir simfoniya
besteler.
600. Gözlerimin nurudur o merd oğul, bu
şen gız.
601. Feħrim, gol-ganadımdır
602. Ali mükafatımdır sizin algışlarınız,
603. Sizin mehebbet dolu isti bahışlarınız!

291. ADIMIZ, SOYADIMIZ

1. Yène elim çenemde
2. Yène başım ovcumda,
3. Heğiğetin böyüyü yène dilim ucunda,
4. Düşünürem adımı,
5. Adımı, soyadımı:
6. Həlil Rza.
7. Həlil — ereb dilinde dost demektir, çox gözəl.
8. Rza — ereb dilinde razılıqdır, çox gözəl.
9. Həlil Rza Həlilov «ov» da rus şkilçisi.
10. Dinle, adda, soyadda her həcanı, her sesi.
11. Gəhreman Türklüyümdən mende həç olmasa gör,
12. Birce nişane varmı?
13. Həç kişi de özgeden gəlib ad oğurlarmı?
14. Yanır, aylanır başım.
15. Çarpayıda uyuyur nəçe-nəçe gərdəşim:
16. Tofig — ereb, Mehmed — yène ereb, Ferhad — fars.
17. Rüstəm — yène fars adı.
18. Yönümüz başdan-baş
19. Erebedir, farsadır, bir azca da rusadır.
20. Bes hanı, olmayıbmı bu milletin öz adı?
21. Yada düşür Cabbarlı — 34 yaşlı dahi.
22. Rehberimiz, atamız...
23. Üreyinde, ovcunda,
24. Gələminin ucunda çırpınardı adımız...
25. Aydın, Oktay, Ertoğrul
26. Güler, Səvil, Oddamdı...
27. Adlardakı leyağət
28. Odlar torpağındakı alovdandır, oddandır.
29. Aydın. Dinle bu adı:
30. Ay tek aydınlığ saçar.
31. Doğmalığı, saflığı göz güldürer, gəlb açar.
32. Solmaz, Almaz, Yanardağ, Aslan, Dönmez, Gültekin.
33. İlemek isteyirem her həcanı gül tekin.
34. Hele Yaşarım benim, hele Səvilim benim.
35. Səvil, böyük senetkar. Yaşa, böyük senetkar!
36. Gülüşün tek gül açsın gəlbindeki arzular.
37. O kimdir Ceferin dahiliyine
38. Şekk eden gözü dar, tefekkürü dar?
39. Yüz ilin, min ilin, milyon illerin
40. Ğanından süzülüb gələn nəgmekar
41. Üz tutub addımlar bir al sehre.
42. Alğış o başdakı düşüncelere.
43. Kim dəyer, kim dəyer yalnız Hızıda,
44. Bakıda doğulan gızıl gışdu o,
45. Babekin odundan, goç Koroğlunun
46. Misri ğılincından doğulmuşdu o.
47. Başlıca mövzumu yarımcağ goyub
48. Onun başdaşını ğucağlayıram.
49. Bütün Azərbaycan ğüşenlerinden
50. Cabarlı ğebrane gül bağlayıram.
51. Erdöyüş, İldırım, Altunbey, Solmaz.
52. Min iller kəçse de bu adlar solmaz.
53. Menim tanrım varsa, adı Ceferdir.
54. Cefere baş eyen başlar alçalmaz.
55. Neden bu səvgini duymadı atam?
56. Dünyadan gözleri ğapalı ğetdi?
57. Men iki yaşında bir cocuğ iken,
58. Gül batdı, Ay batdı, Cabbarlı ğetdi.
59. Yène elim çenemde, yène başım ovcumda
60. Heğiğetin böyüyü yène dilim ucunda
61. Ne ğeder ğat-ğarışdı, ne ğeder hercermercdi
62. Adımız, soyadımız.
63. Diğğət èle: kimlerdi ön böyük ustadımız:
64. Bakıhanov, Aħundov — tora ilkin düşen ov.
65. Ovlanıb tovlananlar,

66. Cüt başlı ejdahanın zehmi, höküm altında
67. Yarımcıg yaşayanlar.
68. Azərbaycan gəlbini çar əpolətlərinin
69. Altında daşıyanlar.
70. Bakıhanov, Aħundov, tora ilkin düşən ov.
71. Kirpiyinin arası.
72. Gözlərinin görəsi ildırımlarla dolu
73. Bakıhanlı, Aħunlu şir iken guzu oldu.
74. Yoħ, tamam ölməmişdi, ölməmişdi həmin şir.
75. Abbasgulu gördü ki, üreyini od dəşir.
76. Gürze gözleri kimi parıl-parıl alıšan
77. Zer əpolətlərini
78. Mundirini, kirini, sahta mədallarını parçaladı,
79. Tapdadı.
80. Çarizme üsyan üçün
81. Başğa bir yol tapmadı.
82. Pasportunu cıরাag
83. Ağappağ kefen gəydi Fatime vadisində.
84. — Bakıhanlıyam! — dèdi belke son nefesinde.
85. Meni çoħ düşündürür bu soyadlar, bu adlar.
86. Elimdeki defteri
87. Yandırır gəlemimden saçılan
88. Sönmez odlar.
89. Meni çoħ düşündürür soyadların sonluğu.
90. Üreyimde kin doğur, be'zen meni kin boğur.
91. Gözlerime yahşı baħ.
92. Menim baħışlarımda, menim bebeklərimde
93. İldırımların reğsi
94. Şıhlinski, Şuşinski, Şekinski, Ağdamski...
95. Menim bebeklərimde ildırımların reğsi.
96. Sönmez bir gèyzin eksi.
97. Redd ol.
98. İtil gözümden
99. Şuşamı Şuşı èden!
100. Senin soyuğ gözlərin, senin buz baħışların
101. Az seçilir şüşeden.
102. Hansı ayda, hansı günde hoş gelmedi Şuşa sene?
103. Ne vèrmedi bu oylağın
104. Otu, suyu, daşı sene?
105. Süd kimi saf ğarını,
106. Şağrağ bulağlarını, gülşen yaylağlarını
107. Tendirinin ğorunu, gözlərinin nurunu
108. Çöreyinin, duzunu, ağzından son ruzunu
109. Sene beħş ètmedimi?
110. Ovcunun yuvasında, üreyinin başında
111. Seni böyütmedimi?
112. Bes ne üçün kor oldun
113. Bu ğeder nankor oldun? Çörek itiren oldun?
114. Ağdamlı, Şuşalı, Şekli, Şıhlı.
115. Men bir az kederli, bir az acıglı
116. Dərdini yazıram Azərbaycanın.
117. Siz èy adı kimi, soyadı kimi
118. Bu doğma torpağa öğəyleşenler!
119. Babek ğılıncından, Ğorğud sözündən
120. Üzèyir ruhundan uzağ düşenler!
121. Dərdimiz tekce bir soyad olsaydı
122. Men belke yazmazdım bu ğemli şè'ri.
123. Ğezəbim yandırısın biganeləri.
124. Sèvdiyim bir senetkar var: Hoşğinabi.
125. Hoşum gelmir. Kin saçıram onun soyad sonluğuna.
126. Doktor Tağı Eranini al ğanına ğeltan èden
127. Settarħanın ğebri üste tankla ğèden,
128. Tebrizdəki tifilləri
129. Diri-diri oda basan, ağ günümə ğebir ğazan
130. Faşistlərdən bir şekilçi götürmüş o.
131. Bir şekilçi itirmemiş, namus, ğèyret itirmiş o.
132. Dinle, Fethi Hoşğinablı!
133. Bu gün sinem inğilablı, alovludur.

134. Gücün varsa, tab èle, dur.
 135. Fethi! Nifret besleyirem adındaki Fatèhliye.
136. Bu torpağı parça-parça, tike-tike èyleyenler.
 137. Helvetce bir damla öd de yèritdiler iliyine.
138. Şekk ètmirem, dileyine, Azərbaycan balasısan.
 139. Şè'rimizin, dilimizin, ruhumuzun ğalasısan.
140. Èle bilme benim derdim tek şekilçi ya həcandır.
 141. Deniz derdin ğarşısında bu derd belke bir damcıdır
142. Canım, gözüüm, eziz ğardaş, ğehremanlığ, igidlik yoğ,
 143. Bizden adı insaniyyet teleb èdir bu dağ, bu daş.
144. Gel düşünek yavaş yavaş.
 145. Cabbarlım sağ olaydı kaş. Vurğunum sağ olaydı kaş.
146. Üz tutaydı bu «i»lere, «zade»lere, bu «pur»lara.
 147. Adı-soyu çopurlara.
148. Özgesini yamsılayan bu nefessiz şèypurlara.
 149. Ve dèyeydi:
150. — Ay guzu birçekli, kèçi papağlı,
 151. Anan şekilidir, atan ğazağlı.
152. Üç ay o yanlarda oğudun dèye,
 153. Ne tèt çanağından çıhmısan çöle?
 154. Yaşa, Samed Vurğun!
 155. Alım ğadanı.
 156. Güneşden emdiyin istè'dadını.
 157. Son damlasınacan hers èledin sen
 158. Doğma torpağına, doğma èline.
159. «Rusiya şè'rinin şah eserini
 160. Çevirdin Vağifin şirin diline»
161. Vağifin dilini çekib bülöve
 162. Ğılınca dönderdin, Misri ğılınca.
163. Çiynimi dağ kimi tuturam uca,
 164. Görende mübarek setirlerini,
 165. Şir kimi odürek setirlerini.
166. Dèyen ayrı düşdüm metlebden bir az.
 167. Soyadlar mühtelif. Çoğu kèçel, daz.
168. Ğaynar damarımda nifretim, kinim.
 169. Yaşasın doğmalığ.
 170. Yadlara ğenim
 171. Menim öz şekilçim, benim öz adım,
 172. Öz ruhum, öz soyum, öz istè'dadım!
173. Yaşasın Cabbarlı, Köçerli, Şığlı.
 174. Men bir az kederli, biz az acığlı
175. Ğaranlığ içinde nur ağtarıram.
 176. Gerek kirpiyimin şimşekleriyle
 177. Yaram bu zülmeti. Men özüm yaram.
178. Bağrımın başında ağrıyan yaram
 179. Menden özü boyda melhem isteyir.
180. Buyur, al, men sene melhem vèirem
 —
181. Al bizim adların siyahısını.
182. Açılsın fikrimin tunc ğanadları:
 183. Ataman, Alpamış, Alp, Arslan, Araz...
184. Bayğurd, Bamsı Bèyrek, Bahadır, Buraz...
 185. Bunlar er adları, eren adları.
186. Yüz iller ardında çapan atları
 187. Dikeldib güneşe şahe ğaldırar.
 188. Yağılar elinden ğalğan saldırar.
189. Addakı güdrete, ülviyyete bağ
 190. Èle bil güneşe ğanadlanacağ.
191. Ğarağuş, Ğazanğan, Ğılınçan, Ğaya
 192. Sığır cüt həcaya, sığmır dünyaya.
193. Gelsin Deli Domrul, Demirçioğlu
 194. Her bir hücèyresi tufanla dolu
195. Dalğa, Dalğın, Dönmez, Demir, Daşdemir
 196. Bu adlar bağrımdan od-alov emir.
197. Ayığlığ zülmetin gözünü dèşsin,
 198. Adlarım kif atıb. Azerileşsin.

199. Gücünü yèllerden, sèllerden alsın.
 200. Êldeniz, Êlsèver, Êlturan, Êlhan...
 201. Ad yoḥ, doğmalığıdır ğanımdan aḥan.
202. Var olsun bu yurdun özümlükleri,
 203. İçinde ğaynayan gözellikleri.
204. Almağ isteyirem ğüdrete ordan:
 205. Şirin nağıllardan, bayatılardan.
206. Nağıl yoḥ, belke de söylemelerden,
 207. Dayan, yaddan çıḥar adlarım birden.
208. Ertoğrul, Eraslan, Erteper, Eren...
 209. Yadlar mizrağına köksünü geren
210. Ğılınclı, ğalḥanlı babalarımız
 211. Yurdun tarihinde ad-san ğoyublar.
 212. Düzümün adımı Muğan ğoyublar.
213. Hèy — hèy!.. o adları beri vèr, beri.
 214. Olsun gözüm nuru, dilim ezberi:
215. Koroğlu, Köprülü, Selcuğ, Savalan...
 216. Doğma ad, fikrimde ışığı, havalan.
217. Gelsin Tüpdağıdan Temerḥan,
 Tèymur.
 218. Turandan, Tebrizden gözlerim
 doymur.
219. Ulus, Uyğun, Uğur, Ucal ve Umar
 220. Ulu Ğaf dağına ucalmağ umar.
221. Sèvirem adların musigisini,
 222. Ruhunu, sesini, yarım sesini.
223. Her bir hècasını, her ünsürünü,
 224. Onun Arazını, onun Kürünü.
225. Göresen èle bir gün gelecekmi
 226. Hetai ürekli doğma dilimi
227. Dönderib Tebrizin ağ bayrağına.
 228. Ğaldırım güneş tek sema tağına!
229. Unutma adları, doğma adları.
 230. Adlarda ğaynayan istè'dadları.
231. Gelsin Halaypozan, Çingiz, Cığatay.
 232. Bir yanı Türkiye, bir yanı Altay,
233. Bir ucu Çin seddi, bir ucu Kerkük,
234. Zamandan ğüdretili, tariḥden böyük
235. Dilem, kök atmışam Yèr küresine.
 236. Ğulağ as ğelbimin zengulesine.
237. Hele sayacağam ğız adlarını,
 238. Bizim gözellerin öz adlarını.
239. Aybeniz, Aypara, Alagöz, Ayna
 240. Anağız, Azertac, gelim toyuna.
 241. Ayten, sèvgilim ol, girim ğoynuna.
242. Aytek, bir denemsen, bircemsen
 benim
 243. Teze düymelenen ğönçemsen benim.
244. Menim öz yurdunda, öz bağım-dasan,
 245. Bu alışib yanan od bağrımdasan.
246. Hele Banuçiçek, Benövşe, Badam,
 247. Anam Burlaḥatun, sene ğurbanam.
248. Senin pozmağ üçün leyağetini,
 249. Yağı kabab ètdi benim etimi.
250. Getirib ğoydular sizin süfreye.
 251. — Övladın dèyilse, buyur, yè! —
 dèye.
252. Süfrenin başında ğırḥ incebèl ğız.
 253. Meni, doğrudanmı tanımadınız?
254. Yoḥ, yüksek tutdunuz namusu, arı.
 255. Atamın saçında ağaran ğarı.
256. Var ol, eziz Anam, algışlar sene.
 257. Er kimi yanaşdın yad süfresine.
258. Gözünden az ğala daşib tökülen
 259. Ğanlı göz yaşını ğelbinle uddun.
260. Bala sèvgisinin Ğaf zirvesinden
 261. Ğadın şerefini sen uca tutdun.
262. Ana, halal olsun o saflığ sene,
 263. İzi vèr, gül sepim gedemlerine.
264. Sayım gül bezekli ğız adlarını:
 265. Gülbahar, Gülbemiz, Gülbahış, Güler.
266. Gülbeyim, Gülbite, Gülçin,
 Gülazer...
267. Dünya bağlarını başdan-başa gez,

268. Harda var bu geder etirli güller?
269. Gülyanağ, Gülöyşe, Güldeste,
Gülser,
270. Gülgedem, Gülderen, Güldostu,
Gülnar.
271. Güllerin sanınca gülzlümüz var.
272. Yoğ, sönmez nefesim, sayımmı
yène?
273. Sepimmi gülümü Yèr küresine?
274. Güldene, Gülğemze, Gülyanağ,
Gülgöz...
275. Ne geder zerifdir gız adlarımız.
276. Bes neden, bes neden, dè ay insafsız
277. Balana sen Roza adını vèrdin?
278. Veten güllerine arğa çèvirdin?
279. Senin ola-ola öz doğma adın,
280. Kèçin özgesinden ad oğurladın?
281. Dayan, o adları bir de oğuyum.
282. Güllerden yarama bir melhem
goyum.
283. Èyzengül, İncegöl, Tezegöl, Tergöl.
284. Bir gız nefesniden yaranıb her gül.
285. Sehergül, Seringül, Sonagöl,
Sengöl...
286. Her adda gül kimi ince bir könül.
287. Gelsin kömeyime Gülmaya, Gülyar.
288. Güllüce, Gülnene, Gülbeden, Gülhar,
289. Gülsavad, Gülsarı, Gülümcan,
Gülyaz,
290. Gülşende, Gülağz, Gülenmen,
Gülnaz...
291. Bu adlar bir şe're, bès şe're sığmaz.
292. Sen deyiş adını, Roza Celilli,
293. Sen gülzar vèrim, bülbül lehceli.
294. Götür, senin olsun Gülşen, Gülşeker.
295. Gülsèver, Gülmehmer, saysam çoğ
çeker.
296. 242 ad dèyerem men,
297. Başına tac göyub Veten gülünden.
298. Görünür, ad vèren o Gorgud dede
299. En zerif duygular dermek istemiş.
300. Bizim hanımları, bizim gızları
301. Saflıgda gül kimi görmek istemiş.
302. Sinif jurnalını yoğlayanda men
303. Fatèrland adına tuş oldum dün.
304. Addan söz düşende yazıg utandı,
305. Gülgün yanağları alışdı, yandı.
306. Gızım, sen utanma, ne tağsırın var?
307. Utansın guşbeyin ata-analar.
308. Fatèrland dèyilsen, sen yurdsèversen.
309. Belke de yağutsan, ya mirvarisen.
310. Kim dèyir, kim dèyir islam èlinde
311. İnsanlar gadına, gıza kem bağır?
312. Bu adlar yarandı sevgi sèlinde,
313. Her addan işıgı bir alem bağır.
314. Adlarda eks ètdi arzularımız,
315. Ehdimiz, sevgimiz, iftiharımız.
316. Ne geder dilekler sığır bir söze.
317. Emelle birlikde yaşayır adlar.
318. Hèyif ki, emeller ucuzlaşanda,
319. Mehv olur addaki şeref de, şah da.
320. Alması dağ kimi daşıyır adlar.
321. Adlarım gözümde göy işıg içsin,
322. Çıhıb yad biçimden göy
Türkceleşsin!
323. Şüküfe çiçekse, Çiçek söyleyek.
324. Cemile göyçekse, Göyçek söyleyek.
325. Eger èstetikler incimeseler,
326. Yèpyèni siyahı, sözler vèrerem.
327. Èşib kül altından közler vèrerem.
328. Özleri özümü sıhışdırırlar,
329. Sözleri sözümü sıhışdırırlar
330. Heslesin, çekilsin garşımdan geri.
331. «Sübh»ün evezine buyur: «Dan
yèri».

332. Bedbeht — ğaragünlü, hoşbeht — ağgünlü.
 333. Mürekkeb — çarpaşığ, hèsabdar — sayar.
 334. Bişeref — şerefsiz, istiğamet — yön.
 335. Dön, dön yad èllerden doğma yurda dön.
 336. Sözlerim gözümden goy işığ içsin,
 337. Gèri ğalmışlarım ireli kèçsin.
 338. Göz üste beslemeyek doğma sözleri,
 339. Kökü üreyime bağılı sözleri.
 340. Menden incimesin ereb ğardaşım,
 341. Be'zen yad kelmeden ağrıyıp başım.
 342. Sözler de èl kimi, insan kimidir.
 343. Vüğarlı kişinin, cesur kişinin
 344. Sözü de dağ kimi, vulkan kimidir.
 345. Hüğuşsuz insanın dili gödekdir.
 346. Demirden, poladdan danışsa bèle
 347. Sözleri mum kimi eriyecektir.
 348. Yaşasın üzüağ, alnıaçığ söz.
 349. Fikrin tendirinde alov, çinğı söz.
 350. Ne geder ağırdır «müveffegiyet».
 351. Men «uğur» dèyecem, ğardaşım, efv èt.
 352. Menim çoğ sözlerim tek hècalıdır.
 353. Daha keserlidir, daha canlıdır.
 354. Kìçik sözlerimin gücü böyükdür.
 355. Yanında yad sözler hèyli sönükdür.
 356. Nailiyyet — çatım, müasir — çağdaş.
 357. İttifağ — «birlikdir»dir, hemkar da — işdaş.
 358. Min iller boyunca seng adlanan daş
 359. Başımı, bèynimi ğazıdı, ğardaş!
 360. Ğıyas èt, tutuşdur hansı yahşıdır:
 361. Şelale — uçansu, çeşme — çağlayan.
 362. Elàgedar — bağılı secde — tapınmağ.
 363. Hadise — olacağ, yahud da olay.
 364. Gelsin doğma sözler ğoy alay-alay
 365. Bèşinci mertebe...
 366. Yoğ, «Bèşinci ğat»,
 367. At, at mertebeni ğatdan yère at.
 368. «Nöğtèyi-nezer»den «bağım» gözeldi.
 369. Yazdı Mèhdi Hüsèyn, bir söz düzeldi.
 370. Hele düzelmeli ne ğeder iş var,
 371. Dilde, tefekkürde min-min döyüş var.
 372. Hele gör ne ğeder düşüncesi dar.
 373. Miskinler bizimle beraber yaşar.
 374. Mene cavab vèrsin düzü eyenler,
 375. ATİ-ye çoğ zaman AMİ dèyenler.
 376. Varmı bu ulusun tebabet dili?
 377. Orda hansı dilde dersler kèçilir?
 378. Dilim yol açır mı şefağanaya?
 379. Rèntğenler, rèseptler — nüşheler reng-reng...
 380. Menimçün ğorğulu dèyildir herçeng,
 381. Ğorğuludur dilin iflicleşmesi,
 382. Yuğarı ğatlarda gözden düşmesi.
 383. Bir ğadın var: Zehra Şahtahtinski.
 384. Yène de başımda tufanlar esdi.
 385. Ozanlar vesf èdir o ğayğısız.
 386. «Èlmler doktoru», «TÜRKAZER ğızı!»
 387. Hèyhat, sèvgi çılıb ğandan, ilikden.
 388. Birce adı ğalıb Azerilikden.
 389. Dilden söz düşende ğımışıb güler.
 390. Ağzından bigane sözler tøküler:
 391. — V oblasti biologii i himii
 392. Ya nè priznayu Azèrbaydjanskiy yazık.
 393. Yazığ Vetèn, yazığ... Başa düş meni:
 394. Bu cür düşünmekdir benim düşmenim,
 395. Bu cür düşünmekdir senin düşmenin.
 396. Azdır vetenimde vetendaşlarım,
 397. Çoğdur, lap hedsizdir öküzbaşlarım.
 398. Her gün tuş oluram, her gün onlara,
 399. Varlığa ğarnıyla bağlananlara.

400. Men oyağ ǵalmazdım sehre ǵeder,
401. Bu doğma sayılan yad ürekliler
402. Senin bedenine daraşmasaydı.
403. Belke de hederdi çekdiyim ǵayǵı.
404. İzi vèr, sözlüyü davam ètdirim,
405. Denize göz yumub damcıdan dèyim.
406. Biz çeke bilmeyib bu yurda kèşik,
407. Söz-söz, damcı-damcı elden
vèrmişik.
408. Barı damcı-damcı ǵaytarağ ǵèri.
409. Öndeki, sondakı şekilçileri
410. Gelin, birer-birer gözden keçirek.
411. Sözləri eleyen bir elek gerek.
412. Natevan — tavansız, dilşünas —
dilçi.
413. Gelsin, yardım ètsin alim-bilici.
414. Gündoğan-günbatan, günèy ve güzèy
—
415. Budur dörd cehete doğma evezlik.
416. Ne büyük derd imiş sümürge olmağ.
417. Kèçir boğazına bir ilmek kimi,
418. Yabançı söz kimi, yad aheng kimi.
419. Bir İrağ türküne baş çekdim dünən,
420. Gelibler Füzuli memleketinden.
421. Bir ata, bir ana, üç yaşlı bala...
422. Tutdum mehebbetle sorğu-suala.
423. Ğarayèv adına şefağanada,
424. Ğalat işığıyla dolu binada.
425. Uşağın çatışmır ǵırmızı ǵanı.
426. Mosulu, Bağdadı, nèçe ünvanı
427. Gezib tapmayıblar derdine elac.
428. Üç yaşlı Ehmedle Ğedice ana
429. Penah getiribler Azerbaycana.
430. Ana bir az solğun, bir az da dalğın.
431. Saf, ala gözleri yuğusuz, yorğun.
432. Köksünü yandıran düyünmü, dağmı?
433. Göresen Ehmedi sağalacağmı?
434. Hele öz derdini çekmeyir ana.
435. Belke öz merezi mechuldur ona.
436. Arıǵ ǵollarının cansızlığına,
437. Tahta sinesine göz yetirirem.
438. Ğelbimi yüz yèrden yumruğlayır
ǵem.
439. Ne üçün bu ǵeder balacalaşib?
440. Gelin çöhresinde dördler iz açıb.
441. Kesib, kimler kesib onun boyunu?
442. Kimler cavan iken ǵocaldıb onu?
443. Hörüyü nazilib, rengi solubdur.
444. O ǵora vahtında mövüc olubdur.
445. Güzgüde özümü görürem birden
446. Men de sıhılmışam. Bir az dèyesen.
447. Düşür ğetirime Ceferzadenin
448. Ğaçbulağ üstünde açdığı mezar.
449. Sklèt şeklinde ǵalan adamlar...
450. Boyu iki arşın... ikiden de çoğ.
451. Alnı ǵaya kimi, ǵollar ǵılinc, oğ.
452. Fègere sütünü èv sütünü tek.
453. Yeğın ki, köksünde çırpınan ürek
454. Böyük, güçlü imiş Araz, Kür kimi.
455. Onlar öz ecdadım, babam dèyilmi?
456. Yallı bebirlerim, ğallı şirlerim,
457. Ulu Babeklerim, Cavanşirlerim,
458. Ğehreman Tomrisim, canım, ciyerim,
459. İldırım ǵılıncı Ğetaierim
460. Bu ǵeder ucayken... meni kim aldı,
461. Sıhdı caynağında, kiçiltdi bèle?
462. Yanır bebeklerim kinle, gezeble.
463. Dağ boyda Sabirim kiçikdi boydan.
464. Onu kim ayırdı soyaddan, soydan?
465. Menim addımlayan ansiklopèdim,
466. Ağ saçlı, nurani, büyük Zerdabim
467. Ne üçün bu ǵeder cansız, arıǵdı?
468. Kimler pencesinde Mö'cüzü sıhdı?
469. Natevan hüsnünde günü söndüren,
470. Derdleri derk èle, öyren, èy Veten!

471. Tarih institutu yardıma göşsun,
472. Ağ saçlı tarihi dindir, danışdır.
473. Sehhetin canından sehheti alan,
474. Nêçe romanını yağına salan
475. On sekkizinci il, Şamağı derdi
476. Hele bir kitaba yazılmamışdır.
477. Hanı Babekdeki bahadırlıq, ezm?
478. Kimler boyumuzu içiltdi bizim?
479. Dèyirler Güneşdir Azerbaycanım.
480. Cahan cennetidir Milim, Muğanım.
481. Ğızıl me'denidir Hezerim, Kürüm.
482. Bes nêçin bu geder ğısırdır ömrüm?
483. Nêçe yaşda öldü Asef Zèynallı?
484. Bülbüller ötüşür dörd bir yanımda,
485. Yèddi iğlim yaşar Lenkeranımda.
486. Gülöyşe narlarım can dermanıdır.
487. Tèl-tèl ze'feranım ürek ğanıdır.
488. Ğışda ğar altından çıhan terhunum,
489. Mirvari tek buğdam, ğar kimi unum
490. Küncütüm, pambığım, nèftim var
menim.
491. Bu sonsuz me'denler, tarlalar benim!
492. Her şağrağ bulağda gözellik daşar.
493. Ğışım dörd fesille ğol-boyun yaşar.
494. Bes nêçin boylarda ucalıq yoğdur?
495. Cansız, cır adamlar bu geder çoğdur?
496. Hansı kèçidlerde ğaldı o vügar?
497. Hanı çınar boylu amazonkalar?
498. Düşür hatirime Muğan ğızları.
499. Astara ğızları, Şirvan ğızları.
500. Elinin ğabarı gövherim, zerim
501. Yük alıb başında gezdirenlerim.
502. Balağı palçığa, lile batanlar,
503. Ğız üzü ğırışıb köşke atanlar!
504. Men şè'r yazıram yène bu seher
505. Mene bir limonlu çay getirirler.
506. O çayı özümə haram bilirem,
507. Yadıma düşende çay yığan senem.

508. Ğafiye hetrine «senem» söyledim.
509. Onda senemlikmi ğalıb?
510. Ne bilim?
511. Günün sazağında, ğışın ğarında,
512. Avğustun cehennem cırhacırında.
513. İstiye, soyuğa döş gerenlerim,
514. Dünyaya süd, pambığ, çay
vèrenlerim!
515. Dinleyin, ne dèyir cansız Hedice.
516. Gözündə parlayır zülmet bir ğece.
517. Dinleyin, «İrağ»a «Erağ» dèyir o,
518. Gülse de, üzərdə gülümseyir o.
519. Nefesi yanıqlı, sözleri titrek.
520. Bir az heyecanlı, bir az da ürkek.
521. Men ürkek deyirem, fikir vèrin bir.
522. Ğorhağ söylemeye üreyim gelmir.
523. Hansı mengine de sıhılmışdır o?
524. Tahta sinesinde nedir bu alov?
525. Danışır «plastik enemiyye»den
526. Oğlunun ğanını sümürüb içen
527. Ağır bir merezden söz açır mene,
528. Dalıram sözlerin teleffüzüne.
529. Boğazda uzanır be'zi saitler,
530. Başğa aheng alır be'zi samitler.
531. «Alma»ya az ğala «elma» dèyir o.
532. Sözleri eymekle meni eyir o.
533. Danışır «plastik enemiyye»den
534. Bu söz erebcedir, fikir vèr, öyren.
535. — Balamın iliyi ğan yapmır! —
dèyir.
536. Ağ ğan ğırmızını sür'etle yèyir.

537. Yène elim çenemde,
538. Yène başım ovcumda.
539. Heğigetin böyüyü yène dilim
ucunda...

1965.

292. SÈVİNCİM, TEBRİZİM

1. Bu gün benim seadetim yèr boydadır,
göy boydadır,
2. 20 yaşlı gencliyim de, öz toyum da bu
toydadır.
3. Klarnètın sedaları dalğa-dalğa, perde-
perde,
4. Yüz gemimi, min derdimi hebs
ètmişem men bu yèrde.
5. «Bezeyib şamlar elini. Asta getir bey
gelini
6. Azərbaycan gözelini nazlandırığ..»
7. Çırağ-çırağ, hönça-hönça, çeleng-
çeleng
8. Bu tentene
9. Dèyin, meger bu dünyada nesib olur
her yètene?
10. İlk gelinim, baş gelinim Sèvinc balam,
meni dinle.
11. Dilim dèyil, konuşmada ovcumdakı can
seninle
12. Başında ağ duvağın, seadetin mübarek.
13. Bir cüt gelbe sığmayan mehebbetin
mübarek.
14. Bu gelinlik paltarın, teze donun
mübarek.
15. Hèzerdeki ay kimi mèdalyonun
mübarek.
16. Erzin en gözəl gızı! Ne keder bil, ne
sızı.
17. Oyatdın bahtımızı, bu növrağın
mübarek.
18. Gèdemine müntezir ağ otağın mübarek.
19. «Lale» şadlığ evinde bu mağar da
senindir.
20. Doğma Selyandan gelen, ahıb
Türkandan gelen,
21. Deveçiden, Şirvandan, Milden,
Muğandan gelen
22. Gonağlar da senindir.
23. Gonağların mübarek.
24. Üstünde Dan ulduzu,
25. Dövrende min-min çırağ...
26. Çırağların mübarek!
27. Ocağımın başında
28. O gün ki, seni gördüm,
29. Birce èvin içinde bütün Vetenı gördüm,
30. Bağışladım oğluma bütün güsurlarını.
31. Min sedefin içinden seçib bir mirvarini,
32. Yudu günahlarını.
33. Deveçiden getirdi deve yoh, karvan da
yoh,
34. Yüz karvan gatarını.
35. Bir veten gülzarını.
36. Göyerecek, artacağ.
37. Hèlil Rza neslinin zencirini dartacağ
38. Bir heyat mè'marını.
39. Ezizim, er Tebrizim, bu beyliyin
mübarek!
40. Bakıya işiğ salan hoşbehtliyin
mübarek!
41. Min suçunu leğv èden birce keşfin
mübarek.
42. Gırh gün, gırh gece susmaz tarın, defin
mübarek!
43. Toyundadır dünyanın en gözəl
hanendesi,
44. Ulduzları silkeyen zengulesi mübarek.
45. Bağrındaki müsigi şelalesi mübarek!
46. Neneliye namized Firengiz, gözün
aydın!
47. Bu bayram olardımı meger sen
olmasaydın?!
48. Batmadı, 23 illik hağg-sayın mübarek!
49. Her ananın dileyi oğul toyun mübarek!
50. Hele bir üzü gelin, bir üzü gız Tamara!
51. Sen bize gızımı vèrdin, ya ulduzlu
aypara?!
52. Ruhundan ruhumuza köçen saflığ
mübarek,
53. Südünden süfremize kèçen ağılığ
mübarek!
54. Gözlerin üstündeki bu gonağlığ
mübarek!

55. Cüt balınc hazırlayıb, kilim-ħalça yumusan.
 56. Nefesinle eyirib ipeyi sen, yunu sen,
 57. Baramaya dönmüsen... dincelmeyin mübarek!
58. Üreyinde ğalmayan arzun, kamin mübarek,
 59. Söndürmesin ğasırğa... bir cüt şamin mübarek!
60. Ğudabaħıŝ!
 61. Sen gelme, dayan, men özüm gelim.
62. Senin ğaya çiyinde çelengdir benim elim.
 63. Dayan, men özüm gelim, bir daha ğucağlaşağ.
 64. Sen bir az temkinli ol, biz səvincden ağlaşağ.
65. Ğudabaħıŝ!
 66. Sen bize beħşimisen ğudanın.
67. Men birce le'l istedim,
 68. Sen əvine yüz ğalvar le'l getirdin ğudanın.
69. Menim ğanadlarım var, uçmalıyam bu ğèce.
 70. Ğolumla yoħ, ğelbimle,
 71. Eziz ğonağlar, sizi ğucmalıyam bu ğèce.
 72. Sizinle ulduzlara uçmalıyam bu ğèce,
73. Dayağımdı, dağımdı sizin hağğı-sayınız.
 74. Göyde ulduzlar ğeder həsabımız, sayınız.
75. Belke acğözəm bir az. Yoħ, başğadır arzu, kam.
 76. Monolitlik, vahidlik, birlik tamarzısıyam!
77. Masabeyi danışmır, od doldurur bəynime.
 78. Söylənsin ğaya çiyini benim demir çiyinime.
79. Bu ğün meni duymayan ya ğumardı, ya naşı.
 80. Ğor oħuyağ, dayanağ Əlbrusla yanaşı,
 81. Savalanla yanaşı.
82. «...Samavara od salmışam. Stekana ğend salmışam.
 83. Yarım ğədib, tek ğalmışam... Ne şirindir yarın canı»...
84. «...Küçelərə su sepmiŝəm yar gelende toz olmasın...
 85. Ne əzizdir yarın canı...»
 86. «Pencerenin milleri, ay beri baħ, beri baħ!
 87. Açılib ğızıl ğülləri, ay beri baħ, beri baħ!»
88. «...Ğalada yatmış idim, top atdılar, oyanmadım,
 89. Saz ile, söhbət ile oyatdılar...»
90. «...Papirosun yana-yana... od salır şirin cana...»
 91. Bakı, Tebriz, Deveçi ğoy dayansın yana-yana.
92. Gözlerimden sıçrayan fereh, səvinc yaşını
 93. Öpsün Tamara ana, silsin Firengiz ana!
94. Tebrizim! Layığ ol sen gözlerin diğğetine,
 95. Üç yüz merdin ovcunda toyħanaya çəvrilən
 96. Bu əl mehebbetine!
97. Üç yüz maşın dayanıb ğapının ağzındaca,
 98. Nəftçaladan, Ağsudən ğelibler uca-uca.
99. Kişi ğelib ki, boyu Ğafdan, Ğoşğardan uca,
 100. Gənc ğelib ki, zəkada belkə dünyadan ğoca.
101. O maşınlar içində al ğırmızı biri var,
 102. Maşın dəmə, lalezar.
103. Maşınla yoħ, uçublar, ğanadlarla ğelibler!
 104. Bizim bu Çənlibəle Ğratlarla ğelibler!
105. Ğelibler, bayramında söz çelengi hörməyə,
 106. Belkə 30 milyonluğ böyük Azərbaycanı —

107. Vahid Azərbaycanı bir meclisde
göymeye!
108. Vazalardan sallanan gızıl salhımlara
bağ,
109. Heresi bir çılçırağ.
110. Şanı salhımı dèyil, belke dağ
büllurudur
111. Bu toyu 23 il gözleyen bir ananın can
odu,
112. Göz nurudur.
113. Bir çimdik götürdüün o ağ duza
fikir vèr,
114. Nağçıvanın min illik yèraltı
dağlarından
115. Daş-ğaş kimi parlayan nè'met
yatağlarından
116. Hırdaca bir zerredir.
117. Nağçıvanda hele de gözü gəlan
yadlar var,
118. Həzine beresinde marıtlayan gurdlar
var.
119. Haram bilerem sene o ilahi gədnı,
120. Hifz əleye bilmesen bu ağ duzun
dadını!
121. Gız yoh, dünya gözeli çıhıb senin
bahtına,
122. Layiğ ol bey tahtına!
123. Layiğ ol bu süfreye sıgal çeken
ellere,
124. Maşınların köksünde sergilenen
güllere,
125. Güldanlara sığmayan gızıl
gerenfillere,
126. «Toyun mübarek»! dèyen şerbet,
şeker dillere.
127. Bu gün şad, ferehliyem...
128. Ancağ bu seadeti
129. Sanma asan tapmışam.
130. Bir çingı səvinc üçün
131. Sal gayalar çapmışam.
132. Bizim səvincimizin stajlı düşmeni
var.
133. Yol vèrsen, şadlığını yèrli-dibli
oğurlar.
134. Gèce-gündüz oyağdır eşgin
talançıları.
135. Sen de ayığ ol barı.
136. Şadam. Bu şadlığında belke bir az
gem de var.
137. Cüz'i bir şübhem de var:
138. Başdan-başa şadmıdır bu toya
çağrılanlar?!
139. Belke içərimizde üze düşüb gelen var
140. Üzevari gülən var, macal düşse gən
ağlar.
141. Belke biri gənşudan borc alıb toya
gelmiş,
142. Düşünürəm, bu yazığ toya yoh, vaya
gelmiş,
143. Belke biri həstedir... merezini
gizledib.
144. Sağlamlar cergesinde görünmeyi gət
ədib.
145. Bu gün şad, ferehliyem. Doğrudanmı,
tamam şad?!
146. Ayığ şadlar cahanda tek-tek, nadir
istè'dad...
147. Səvinc ocağımızı daim gəsirgə eşir
148. Toy kəçirmək dèyesen ilbeil
çətinləşir.
149. Belke heftebehefte, günbegün
çətinləşir.
150. Metbəhin öz giymeti, erzağın öz
giymeti,
151. Yağın öz giymeti var, aranın öz
giymeti.
152. «Şur»un öz giymeti var, «Səğah»ın
öz giymeti,
153. Seninçin ah çekseler, her ahın öz
giymeti.
154. Gədim deblerimize ezeli hörmətim
var,
155. Ancağ diggət kesilsin bu gün mene
subaylar.

156. Min-min gözel içinden, yüz-yüz igid içinden
 157. Birini sevin, seçin.
 158. Ancağ engeler döne de bi tapdayın, kèçin.
 159. Bu yalançı toyları,
 160. Boş, talançı toyları basın, tapdayın, kèçin!
 161. Cèhizi yoğ, varı yoğ, yalnız pak eşgi sevin!
 162. — Mèy çatışmır, ay Helil!
 163. — Ne gem... salarig yada Savalanı, Arazı.
 164. Mèy yèrine içerik ganlı göz yaşımızı.
 165. Yad èderik Sehendi, Seriyte tek bir gızı.
 166. Köksümüzü göyneder Müşfig adlı bir sızı.
 167. Bir içim mèy yerine udarig ahımızı.
 168. Selyanda ictimai işe bakanı var.
 169. İbrahim — ruhca mè'mar,
 170. Yaşca oğlum yèrinde.
 171. Görüb galmişig naçar, bir yèşik yağ gönderib.
 172. Belke bir az telesib.
 173. Al güneşin altında pambig yığan gızların,
 174. Kadınların, dulların boğazındanmı kesib?
 175. Tebrizim! Sen layig ol İbrahimin risgine.
 176. Şadlıg donu gèymişem, güsseden astarı var.
 177. Astarını çevirsem, bu toyhana od tutar.
 178. Ah, bizim meclise gör kimler gelib:
 179. Gönül, ömrün boyu o merdi vesf èt.
 180. Ağdam... Hüsèyn oğlu Zèynal söylesem,
 181. Èner secdesine yètmış ilanèt.
 182. Zeng ètdim Billuriye... hırıltılı, kal bir ses:
 183. — Nèce? Tebrizin toyu?
 184. Ölsem, cırıb kefeni, ganadlarla uçaram.
185. Bu şad heber mübarek!
 186. Zülmet mağaralarda, «Gesri Gacar»da olsam,
 187. Yène ganadlanaram, inan Simurg guşu tek.
 188. Bu zeif ellerimle zindan divarlarını
 189. Dağıdaram, delerem.
 190. Tebrizimin toyuna, ezizimin toyuna
 191. Cahangirim, Èlnazım, Gemberimle gelerem!
 192. Fedakardır halgımız!
 193. Gèyret cebhesindedir nèce-nèce oğul, gız.
 194. Gızmış avtobusunu Hezerin yañasına
 195. Çekib sürücü Rahil ki, azca serinlesin.
 196. Çıhıb hay-küy içinden... bir muğamat dinlesin.
 197. Kave bayrağı kimi uzun saplı bèlini
 198. Ağamoğlan sancıb leke.
 199. Dağ çiyinli Sirusu görse dincele belke.
 200. Goy «Cengi» üstünde dil açsın Razi,
 201. Senet hıridarı bu meclisedir,
 202. İlahi seslere çoğdan tamarzı
 203. Cavan, göca garı bu meclisedir.
 204. Bir cüt gözel gızı çiyinde gün, ay
 205. Şè'rin semasıdır Refige Nuray.
 206. Yazsın bu dastanı Fermanla Geray,
 207. İnce söz mè'marı bu meclisedir.
 208. Tapşırdıg torpağa dostum Edhemi.
 209. Bacım Tahireni yandırdı gemi.
 210. Sèvil, Samir, Eli büyümedimi?
 211. Èşgin yadigarı bu meclisedir.
 212. Oğullar bu yèrde pelengler kimi,
 213. Gızlar reğs ètmeye melekler kimi.
 214. Açılsın şampanlar fişengler kimi
 215. Kürün saf aharı bu meclisedir.
 216. Bir dost zeng èledi: şamlar almışig.
 217. Görhmayın, mecliste sönerse işig.
 218. Dèdim: biz özümüz nur yaranmışig.
 219. Ateş, od diyarı bu meclisedir.
 220. Tofig — gefesini girib gelen şir.
 221. Ferhadla hegiğèt süfre bezeyir.
 222. Derbend nèce gündür şè'r ezberleyir,

223. Pul, helet umarı bu meclisededir.

224. Anam bacım, gız gelin,

225. El-ayağı düz gelin.

226. Yèddi oğul isterem,

227. Birce dene gız gelin!

228. «Nèçin birce dene?»

229. İnciyir Èlza.

230. O hansı naşıdır kem baħır gıza?

231. Könül, Esmer, Aygün... ağ sapımıza

232. Düzülen mirvari bu meclisededir.

233. Üç yüz de'vetname... üç yüz
göyerçin.

234. Üç yüz çaydan gelir derya sèvincim.

235. Üç yüz ğarlı dağım, üç yüz güvencim

236. Üç yüz borc ħalvarı bu meclisededir.

237. Bir kişi çiyinde üç yüz ħurcun var,

238. Üç yüz ğehremana üç yüz borcum
var,

239. Üç yüz sal ğayada ezmim, gücüm
var,

240. Üç yüz borc ħalvarı bu meclisededir.

241. Gelin köçü, gelin köçü...

242. Çıħağ yollara, yollara,

243. Ğızıl helet dolansın göy

244. Ğulac gollara-ğollara.

245. Maşınlar ğırmızı, yaşıl.

246. Ağ «Volğa»ya al yaraşır.

247. Oynayanlar aşıb daşır

248. Dönüb sèllere-sèllere.

249. Sèvincimiz ğanadlı ğuş,

250. Ay Firengiz, reğs èle, coş.

251. Esirgeme, yüzlükler ğoş

252. Ğızıl pullara-pullara.

253. Ağ gelincik bizden incik,

254. Boyu nèçin bunca küçük?

255. Ħub yaraşır, bezemişik

256. Güller tèllere-tèllere.

257. Sèvincler, kederler ħezinesiyem,

258. Menim bir şadlığım, nèçe gemim var.

259. Yaħşı ki, dünyada Davud emim var,

260. Yaħşı ki, dünyada Abbas emim var.

261. Ağac özü boyda kök atır yère,

262. Ğohumluğ, ğardaşlığ ondan da derin.

263. ...Mehebbet ħanımla, Se'dulla eke

264. Daşkendin timsalı, bütöv bir ölke.

265. Sığmıram ğohumluğ çerçivesine.

266. Üzümlü görmeyen ğoşumlarımı

267. Kèdek, Türkiyede gösterim sene.

268. İranda, İrağda gösterim sene.

269. Sèvgilim Azadlığ bes haçan geler?

270. Haçan tamamlayar bu dastanımı?

271. Menim cahan boyda gülüstanımın

272. Nefesi, baharı bu meclisededir.

1986.

293. ŞAİR ÖMRÜ

Her kim yüz il yaşamasa, Günah onun
özündedir!

O. Sarıvelli

1. Sensen ili diz çökdüren cengavere alğış,
ehsen.

2. Bir daha göz yumub açsan, doħsanında,
yüzündesen.

3. Yüz pilleli ğocaman dağ...

4. Seksenini merd, üzü ağ... çıħa-çıħa
yaşayanım!

5. 29 min 200 günün heyat şiresini

6. Sıħa-sıħa yaşayanım!

7. Mizrab vurub ince tèle

8. Bir könlüden min könlü... aħa-aħa
yaşayanım!

9. Gah dereden, gah düzenden... Kepez
dağdan, Göyezden

10. Kainata ğurur ile baħa-baħa yaşayanım!

11. Hanı senin çağdaşların? Dağ çiyinli
Cavid hanı?

12. Yusif Vezir, Ehmed Cavad, Sèyid
Hüsèyn, Müşfiğ hanı

13. Ecel be'zen ħatırladır ağzı ğanlı
ejdahanı.

14. Birce günlük hesretine dözmediyin
dostun hanı?

15. Sinesine od yapışan Vurğun hanı?

16. Her kim yüz il yaşamasa... Otuzuna
çatmayan var.

17. Deryalarca seadetden bès-üç gile
dadmayan var.

18. Əy 20 barmağını
19. Ecelin kor gözlerine sıha-sıha yaşayanım!
20. Ölümən yoh, birce damla ғанını da
21. Yurda vère bilmemekdən ғorға-ғorға yaşayanım!
22. Şairliyin her ғırpımı — bütöv ömür.
23. Gıtelər, ғütblər arasında
24. Göyle yèrin,
25. Əraların, nesillər arasında Şair — nicat körpüsüdür!
26. Misra — körpü, addım — körpü.
27. Be'zen susmağ, susabilmek, be'zen deli feryad — körpü!
28. Sağ ol ki, sen daş körpüsən
29. XX esrimizdən XXI-e.
30. Misraların çöreyimiz,
31. Köksün döndü bir tendire.
32. «Palaza bürün, èlən sürün!», bunu dèyen şairdimi?
33. Şairliye layığımı?
34. Üreyinin alovuna bürünən dost,
35. Ne yağı ki, bürünmedin cır — cındıra.
36. Sürünmedin, ғанadlandın ғayaları ғıra-ğıra.
37. Görünmedin daldalarda, dinc, arhayın düşərgədə.
38. Addımladın ön cəbhədə, ön cərgədə.
39. Pak ömrünü deniz kimi dalğa-dalğa yaşayanım,
40. Miskinlərə söz güllesi çaға-çaға yaşayanım!
41. Alçalımışı ғaldıranım, ғalға-ғalға yaşayanım!
42. Sen tanıdın öz ғанını, öz cibini ғüdenləri.
43. O rütbeni, bu rütbeni, nəçe-nəçe metbeeni
44. Hetta yüngül salonların yarımından alğışını
45. Lom-lom udan ғödenləri.
46. ғанadsız ve gözşüz iken
47. Siyahı ön cərgədə ғədenləri.
48. ғulluğunda nəçe-nəçe ғulbèçe, ғul,
49. Nəçe-nəçe derin, dayaz... bir az ғанan, bir az ғанmaz
50. Can besləyən bedenləri.
51. Soruşmayağ «nəçin»ləri, «neden»ləri.
52. Veten — dərclər kelefidir... Vetenbazlar söze hepis.
53. — Azərbaycan! — ғışğıranda o vetensiz.
54. Çoh görmüsən körpük basan sağ cengini, sol cengini.
55. Çoh görmüsən ruhu ғısır, ғelbi yohsul o zengini.
56. Veten — dərclər kelefidir.
57. Boş fındığa çürük ғoza deymeyenlər
58. Vaht olur ki, mancanağla ғaldırılır dağ başına.
59. Ґerğ edilir sadelövhuñ çıçeyine, alğışına.
60. Veten — dərclər kelefidir... penceleşir zülmetlə nur,
61. Biz Hitlèri yıhđıđ... amma mikrohitlèr ғorğuludur.
62. Ґapı iti hürür, susur...
63. Zencirleri yad ellerdə, istè'dada ғışğırılan
64. Başğa itlər ғorğuludur.
65. Veten — dərclər kelefidir,
66. Şair — veten dağlarını sağ çiyindən sol çiyinə alan ғèyret!
67. Uçurumdan zirvelərə dartıb çeke bilmeyəndə bir azca pert.
68. Şair — cür'et, ebediyyet.
69. Bu ғüdretilə görmeyenlər bir torba et.
70. Veten — dərclər kelefidir.
71. Bu kelefə dolaşdıran ғör ne ғeder.
72. Cib kesenlər, baş kesenlər,
73. Özü milyon udmuş iken
74. Balığ tutan bir kendçiye iş kesenlər!

75. Veten — derdler kelefidir... yarı satgın,
yarı nadan
76. Alimlere öyüd vèrir utanmadan
tribunadan.
77. Veten — döyüş mèydanıdır...
bacarırsan köksünü ger.
78. Macal vèrsen, igidlikden sene ehlağ
dersi dèyer
79. Mèdallanmış bir ağciyer.
80. Veten — hèyret dünyasıdır!
81. Öz idrakı dustağ iken dustağhane
kèşikçisi olana bağ!
82. Bir tikana deymezi iken gül çelengi
alana bağ!
83. Seksen ili diz çökdüren bahadıra alğış,
ehsen.
84. 29 min 200 günü bada vèrmemisen.
85. Bu günlerin ağ ve ğara şanısnı
86. Sağlam, sedef dişlerle sıha-sıha
yaşayanım!
87. Yüz pilleli ğocaman dağ...
88. Seksenini merd, üzü ağ çıha — çıha
yaşayanım!
89. Güneş — bade, sema — kasa... her
kim yüz yaşamasa...
90. Hèç bir esa!
91. Pilleleri bu eşğ ile ğalğa-ğalğa
yaşayanım!
92. Akadèmi... ğeniş salon... bayramındır
bu gün senin.
93. Ğerenfiller ğanadlanır... ğerenfiller bir
az yüngül.
94. Çoğ ağırdı yükün senin.
95. Bir ses gelir üreyimden, o ğüdrete
ğulağ asağ.
96. Ferarini, teslimçini daşa basağ.
97. Seksen, doğsan, yüz de heder...
98. İnsan kimi, yaşamasag, kişi kişi
yaşamasag!

Türkan, 24 noyabr 1985.

294. SEN MENE BİR SİLAH VÈRDİN

«İdèal» romanını oğuyarken

1. Ac bir adam yağla balın isti yuğa
dürmeyini
2. Nèce yèyib nuş èlerse, men èlece yèdim
seni.
3. Seni, yohsa eserini? Ne fèrği var... sen
esersen.
4. Eziz İsa! Hazret İsa! Sen edib yoh,
pèyğembersen.
5. Sen mene bir yarağ vèrdin, rakètlerden
güclü yarağ.
6. Bir cüt sönmez çırağ vèrdin... gözüm –
– çırağ, könlüm mayak.
7. Beğş èledin èle müdrik, èle ğüdsi bir
kitabı,
8. Öpdüm, sıhdım üreyime kitab adlı
ingilabı.
9. Bir cüt ğanad vèrdin mene, lelekleri
pak, müğeddes.
10. İnden bèle sür'etime ildırımlar çata
bilmez.
11. Mene sözler bağışladın: Oder — Azer,
buğda, Bağday.
12. Bağday èli nezerime ne Èlbrus, ne
Himalay...
13. Himalaydan, Èlbrusdan daha yüksek bir
memleket,
14. Derk èlese fehr èdecek bu ünvanla
beşeriyet.
15. Uzağda yoh, bu dünyada vèrdin mene
cennetimi,
16. Keşf èledim cahan boyda ğururumu,
milletimi.
17. Ğarşımda bir nur ğaynağı... kor
yanaşsa işğlanar.
18. Heste, şikest, şil özünü pehlevandan
güclü sanar.
19. Èy dost, bize beğş èledin min bir derdin
dermanını.
20. Sığışırımı, nèce tutsun birce könlü dörd
ümmanı?

21. Düşmənlərin hərəci batdı, batdı səl-səl
gızıl pullar.
22. Yalanlara don gəydiren funtstərliŋ,
dinar, dollar.
23. Darmadağın ələmisen içi tezek planları,
24. 1986 il ömr ədən yalanları.
25. Bu kitabı derk əlese, düşməni döner,
dostun olar.
26. Sənə məhri, məhəbbəti min bir dilde
dastan olar.
27. Tutuğuşu tarixçilər ot otlasın, gey çöldə
ot.
28. Mənim üçün mə'yar deyil ne Kseti, ne
Həredot.
29. Mə'yar yalnız həqiqətdir. Ah, nəce de
canı berkmiş,
30. İki ərə arxivində yatan nurlu
gelecekmış.
31. Əziz İsa, ey Muğanna! Çaldın sənət
külüngünü,
32. Lay-lay gızıl külçə tapdın, ya göyləri,
Ayı, günü?!
33. Gündreliyəm, vüqarlıyam, Yər kürresi –
– üreyimdir.
34. Ayla güneş — gənədlərim, səma —
gözüm, bəbəyimdir.
35. Mən olmasam, yalğızlaşar, yətim gələr
bu kainat.
36. Kainatı nurlandıra-nurlandıra yaşa,
yarat!
37. Keşf əledin, müğəddəsmiş Azərbaycan,
Oderbağday.
38. Bu mə'bedə baş əyməyən rüsvay olar
bir gün rüsvay.
39. Burda adi serv ağacı yərin çetəri, göyün
tacı.
40. Ferod-Ferhad əlmə təşne min derdlinin
bir elacı.
41. Bisütun yox, Bağistanmış o şöhrətli
dağın adı.
42. Ne cür tapdın dağ altında gizlədilmiş
kainatı?!

43. Ne cür tapdın, ne cür açdın Ulubağı,
Olamı sən?
44. Üreyini zülmetlərə məş'el tutan merde
əhsən.
45. Kiçik mənzil, kiçik lampa, kiçik dəftər,
gelem, masa.
46. Kiçik masa arxasında şə'lelənən böyük
İsa.
47. Yan otağda Firuzesi yavaş gəzdi pence
üstə,
48. Pıçıldadı övladına: — Səvinc bəlam,
bir az asta...
49. Bildilər ki, od içində səmender bir
sənətkar var.
50. Yalnız doğma yurd üçün yox, bəşər
üçün əlovlanar.
51. Bəyin — günəş, gəlbi — bahar,
52. Ruhu göyden gələn gündretil,
53. Gəşlərinin arasından iki ərə ayrıcı var.
54. Alındakı çapıq yeri belkə yurdun
yarasıdır,
55. Gəce-gündüz çiçəklərdən şəhd uman
bal arısıdır.
56. Özü burda, yarı canı əsrlərin arxasında.
57. Gəyalara həkk olunmuş əsərlərin
arasında.
58. Addımlayar bir az dalgın... evdən çıxsa
gəceyarı,
59. İşğəllənər Azərbaycan — Oderbağday
səmaları.
60. Həyalınla vur-çatdasın... dünya boyda
tufan, daşğın.
61. Üzür Nuhun oğulları gənədə böyük
aşğın.
62. Fikir vərən, gərbe, şərge yön götürmüş
gəmilərə.
63. Çörək gerek, ərzağ gerek gərdəşlərə,
emilərə.
64. Sən tənəlib zəmilərə Asiyada,
Avropada.
65. Nuh gündretili, Nuh ərleri, Nuh ordusu
çatır dada.

66. Nuh sözünü tersine yaz, oğu, tanı
«hun» erleri,
67. Decle, Ferat arasında yer şumlayan
şümerleri.
68. Oğu, tanı, bir gütbden nêçe gütbe can
atanı,
69. Êhramları dağ çiyinde ulduzlara
tanıdanı.
70. Üzür Nuhun gemileri... avar çekir
merd oğullar.
71. Bileklerde, küreklerde min-min gergin
ezele var.
72. Sifetlerden ter süzülür, açıg yağa şırım-
şırım,
73. Bebeklerde yanıp sönür gah ay, ulduz,
gah ıldırım!
74. Avar dèyil, gemileri darta kişi
güvvetidir.
75. İnsanlığı hılas eden od erlerin
gèyretidir.
76. Odèr çayı — Avropanın şah damarı bu
gün dalgın
77. O bilirmi aynasıdır bir gehreman ulu
halgın.
78. Odèr çayı Oderlerin tunc alnının sèl-sèl
teri.
79. Duzlu suya garişmişdi onda şirin
lepeleri.
80. Üzür gemi. Bu gemide yüz donanma
güdrete var.
81. Kendir biraz gırılma da, gırılmazdır
inad, vügar.
82. Zor gösteren Hezermidir, yohsa Tèrèk,
Araz, ya Kür?
83. Leyağetin garişısında fırtınalar boyun
bükür.
84. Külek cırır ağ yèlkeni, ne gem, ruhun
yèlkeni var.
85. Semumları teslim edir ganadlanan bir
cüt avar.
86. Coşur dalğa, daşır dalğa, göyerteni aşır
dalğa.
87. Gemileri ovcundaca su aparır galğa-
galğa.
88. Nahçıvanın duz payını islatsınma acı
rüzkar
89. Bu gemide Şirvanımın, Muğanımın
çöreyi var.
90. Budur, İdol İtaliya... Budur, Ferer —
Fransamız.
91. ...Budur, Birod — Britaniya...
yètişmedik gör hansımız.
92. Gurermenler geldi çatdı, üreklerde
Gèrmaniya.
93. Ana-dolu — Ana Od ol! Mèydan oğu
güne, Aya.
94. Kamçatkaya gemi çatdı, Alyaskaya
bizim İlyas,
95. Cavan İlya, tap babanın mezarını
bağrına bas.
96. Oder soyu, binelendi Yènisèyde — Ana
çayda,
97. Tor tohumağ, balıg tutmağ bu vadide
gedim gayda.
98. Baykalı keşf èleyenler vèrdi ona «Bey
göl» adı,
99. Aman Tanrı, aman èy Bağ, bu suyun ki,
balmış dadı.
100. Ganğa gelib yètişenler rengli suyu
ğanlı gördü,
101. Dodağında dua virdi, ona adı düüst
vèrdi.
102. Yèm ahtaran maraşşınas hizek sürüb
gezdi naçar,
103. — Çoh ot, Çukot! — söyleyenler
sandı bir cüt ganadı var.
104. Tèrèkçayı terk edenler Türk adlandı
uzağlarda,
105. Olam-ğalam dünyasının sesi galdı
gulağlarda.
106. Vaht oldu ki, basıldılar, doğrandılar,
kesildiler.
107. Feget bildi Son døyüşçü: ölmez,
itmez nesildiler.
108. Dörd teref dağ... bu tilsimi ne cür
yarağ, ne cür çıhağ.

109. Ğurd göründü, aman, èy Bağ, hara gèdir bu yalğuzag?
110. Gözlerinde bir cüt fanar, yara-yara ğaranlığı,
111. Dar kèçidi tapınca ğurd, delib kèçir sanki dağı.
112. — Gel gözelim, dar kèçidden ğurd kèçibse ğurtuluş var,
113. Ğarşıda ğurd, arğadasa nèçe-nèçe ğanlı mezar.
114. Sèvgililer tekce, yalğız... kime, neye ğüvenmeli?
115. Dil çıharıb o lehleyen Boz köpeye ğüvenmeli!
116. İtbaşını bayrağına hekk èledi tek ğalanlar.
117. Ğalhdı Sèlvan dağlarına yèni bir ad: Slavyanlar.
118. Ulus kimi möhkemlendi ğedim, cesur eskif erler,
119. Erüzlere, Rus ğalgına öz ğanını vèren erler.
120. Bizim böyük ğardaşlığın Ural boyda imzası var,
121. Domnalarda polad, yoğsa ğelblerimiz alovlanar?!
122. Ğeliblerde soyuduğca möhkemlenen ğaynar demir.
123. Lap ğün de Atillanın gözlerinden ğüvvet emir.
124. Alban soylu alp igidler öz adını vèrdi Alpa,
125. Alp dağına kemend atdı, at bèlinde çapa-çapa.
126. Ğarlı Karpat şahiddir ki, «Ğar» sözünü kimden aldı,
127. Kimler onun eteyinde yèr şumladı, körpü saldı.
128. Eziz İsa! Hağğı udan canavarmı, tülküdür?
129. Heğğeti yerli-dibli mehv èlemek mümkünmüdür?!
130. Arğivleri yağmalamağ, senedleri cırmağ olar,
131. Eyilmeyen ğafalardan piramida ğurmağ olar.
132. Pozub «Ğence» kelmesini «Yèlzavètopol» yazmağ olar,
133. Cavad ğanı ğüllelemek, Firudini asmağ olar.
134. Pusmağ olar Müşfiglerin her ğedemin, er ğedemin.
135. Ğar altında, buz aldında Oder yatır yüz-yüz min-min.
136. Akademik Marra belke yahmağ olar bir de leke.
137. İnsanlığa Semergendi, Füzulini vèren ölke...
138. Bu ölkeni tike-tike, parça-parça, rize-rize
139. Ètseler de susdurulmaz şah damarda mübarize!
140. Yada düşür Èysar, İsus, senin adın eziz İsa,
141. Belke bir ğün ğedib çatar Yupitère, Aya, Marsa.
142. Yèrle göyün arasında çoğdanmı bu ğediş-ğeliş?
143. Ah, sen dème, ezelidir bu ğaynaşma, bu yükseliş.
144. Èllerin de kökü birmiş, dillerin de kökü birmiş,
145. Saroddaşın yaratdığı dinlerin de kökü birmiş,
146. Senin sapa düzdüklerin söz dèyilmiş, cevahirmiş.
147. Peresular abidesi «Pişder» èle Bèş Odermiş.
148. Tövrat özü, İncil özü, Ğur'an özü, Avèsta da
149. Minnetdarmış Saroddaşa, ilk ğeleme, ilk ustada.
150. Avèstanın ğatlarında fikrimizin ğatları var.
151. Her setrinde birce kitab, birce me'bed, «Varod» yaşar.

152. Himalayda bardaş gurub hëykelleşen
Buddaya baħ,
153. Od yurdunun ışığıdır gözlerinde
gèden çırağ.
154. «Ari» dëyib öyünenler nëçin gısır
gör sesini?
155. Ezberleyib öyrensinler goy bizim
«Er» kelmesini!
156. Gözlerini gèn-gèn açıb tanısınlar şum
erleri,
157. «Tatar» olub dada yëten Dad erleri,
Hëzerleri.
158. Salurları, Uyğurları, Uğurları,
İğorları
159. Derk èlemiş birce alim heğiğeti dësin
barı.
160. Yër — anamız, Göy — atamız.
Kainatın canı birmiş.
161. Göy nurunu esirgese Yër dağılıb
tökülmiş.
162. Yër dayansa birce lehze, göyler
söner, baħa-baħa.
163. Sen olmasan, men olmasam, sklëtdir
ğalaktika.
164. Men bilirem, bu şë`rimi oħuyanda
alim-nöker
165. Gıvrılacağ, açılacağ, tüpürecek belke
zeher.
166. Çoħ görmüsen bëlesini. Saçları vız,
burnu dimdik.
167. İhtisasca Midiyabaz derin, dayaz,
küren, çëvik.
168. Çeyirtgeler şerefliidir, düşünürem
herden-herden.
169. Bu cür èlim hədimlerden, aħtalanmış
hədimlerden.
170. Hədim belke günahsızdır, yad
caynağa kēçib varı.
171. Vicdanını pula satır gëyretsizler
elemdarı!
172. Ana torpağ, èy Ulubağ, söyle ne cür
olur ki, sen,

173. Terlana da, eğrebe de gucağında y r
v rirs n?
174. Belke  le ebedidir bu dünyada
  yirle   er,
175. Tezadları  ıra- ıra    ne yol a ır
beşer!
176. Gündüz-güce, güneş-zülmet, r yhan-
tikan, Sultan ve P rs.
177. Kimse  uran, kimse  ıran... biri
melek, biri iblis.
178. Ne ya  ı ki, göre bildin cövherini bu
tezadın.
179.  ari madın, barı madın, maskaları
par aladın.
180. Men bilirem sen s virs n tebietde
tezadları.
181. Tikanlı ın arasında bir  an g l 
lalezarı.
182. Bes cemiy et tezadları? Pambığ ile
ba  kesenler?
183. Bütöv  al ı diri-diri udma     n
telesenler?!
184. Dam aladın onları sen. Fa   ledin
Mir ezebi.
185. Millet ilik — nıce  anlı cinayetin
ba  sebebi...
186. Yurdu yurdun,  erbi  er in üzerine
y ridenler,
187. Bir milleti ğurban kesib ejdahaya
y direnler...
188.  esbkarlar  or uludur ac timsahdan,
canavardan,
189.  urba anı,  u cu azı, deme çeken
ilanlardan.
190. N ce ba a salasan ki, sen dünenki
u a ımsan,
191. Bu gün benim  alın-çarpaz sine
da ım, g z dağımsan.
192. Yoğ,  y dler fayda v rmir. Yalnız
d y  , yalnız zeka.
193. Yalnız zeka   'lesile i  lanr 
 alaktika.

194. Zeifleme! Gücsüzleri diri-diri udur
güclü.
195. Ya ovcunda oynucağ tek atır güclü,
tutur güclü.
196. Cemiyetde ğanunların mürekkebi,
cövheri ğan.
197. Belke min ğat amansızdır tebietde
olanlardan!
198. Güneş gülgün, deniz şeffaf, ğumlar
ğızıl, semalar saf.
199. Nèce pozur bu cenneti bir yırtıcı, bir
nainsaf!
200. Dışlerinin dibinecen yarağlanmış
dövletler var,
201. Macal tapsa, bir ğiteni bir ğırpımda
viran goyar.
202. Mağaradan çıkan insan geldi, Aya,
Marsa çatdı,
203. Yaratdığı silahlardan öz boynuna
ilgek atdı.
204. Eziz Şair, bir yol göster, ne cür ğırağ
bu tilsimi,
205. Belke yalnız mehebbetdir
könlümüzün sarı simi.
206. Nèce dèdin o cümleli: dillerin de
kökü birmiş.
207. Meme — mama, ata — atès, ataların
yükü birmiş.
208. Nene — nyanya, baba — papa, dede
— dèdka, ya dèduška.
209. «Div» sözünden ğanad aldı «diva»
sözü, ya dèvuška!
210. Gur od — ğorod, bey er — boyar,
şeker — sahar, çulğa — çulki
211. Diller èyni bir güneşden ahib ğeden
şualar ki...
212. Timiryazèv — Demir Ğazı,
Karamzin de — Ğara Mirze.
213. Turgènèvin türk nenesi bilsen neler
dèyir bize.
214. Suvorova köhlen vèrdi, soyad vèrdi
süvariler.
215. Kutuzovu ğuduz bilme, dayan, düşün
birer-birer.
216. Meme — mama, mader — maze...
sonu varmı bu zencirin!
217. Meger ğanı özgedirmi ya erebin, ya
zencinin?
218. Tap, araşdır. Kökü birdi, ruhu birdi
insanlığın.
219. Bèledirse, gemi-gemi, zavod-zavod,
yığın-yığın.
220. Bunca rakèt, bunca tüfeng, bunca
tanklar neye gerek?
221. Sekkiz milyar el birleşsin, ya dörd
milyard bèyin, ürek.
222. Planèt bir ğızıl tendir, güneş özü
boyda çörek.
223. Yarım milyon ac insanı ğanın varsa,
doyur görek.
224. Dünya kelef, düyün düşüb özü boyda
derdi, seri.
225. Bomba dèyil, su isteyir Böyük Sehra
vadileri.
226. 20 ildir Türkandayam, ne ev hazır, ne
de hasar.
227. Çarpayının demirinden,
böyürtkenden çeperim var.
228. Ağcağnad göllerini ğurutmağa
pulum çatmır,
229. Nèçe mazut denizini yoğ ètmeye elim
çatmır.
230. Teyyareden göz goymuşam, ne
gündedir yazığ ölke.
231. Abşèronun er köyneyi yamağ-yamağ,
leke-leke.
232. Dar komalar, cüllüt evler, torpağ
yollar gör ne ğeder
233. Toy vurulur... Bes ne üçün azdı
bunca sèvinenler?
234. Rüşvet adlı bir merez var, caynağları
oğdan iti.
235. Rüşvethordan şerefli dir verem, eğreb,
tahtabiti.
236. Bu derdleri yèr üzünden, söyle ne cür
silek, Şair!

237. İnsan kimi yaşamağı öyret, biz de
bilek, Şair!
238. Cahan birce, güneş birce, Veten
birce, ömür birce.
239. Ömrümüzü başdan-başa yurda verek
söyle, nèce?
240. Her insanın hilgetinde bir dahilik
imkanı var,
241. Kimliyini derk ètmeyen mezarını özü
ğazar.
242. Bèynim, başım gaynar gazan, her bir
sual yanar ocağ:
243. Cümle ğura bilirmi gör söz çelengi
çalan ğoçağ?
244. Cavab vèrsin bu sorguma ya Mikayıl,
ya da Yaşar:
245. Nèçin adı aşpaz, işbaz aktyordan
yahşı yaşar?
246. Tereğgiden söhbet açır filosoflar
güle-güle.
247. Hara gèdir ğoca dünya: tereğgiye,
tenezzüle?
248. İnkubator cücesi tek lümeç, cıldız, cır
adamlar
249. Çoçalırsa, dèyin burda tereğgiden
nişanmı var?
250. Rèdaksiya... miz dalında bir şè'rbaz,
yarımnadan.
251. Ğırsağğızdı, gebermese, ğopmayacağ
o masadan.
252. Ruhu ğozbèl, ğözleri tum, özü daim
dilħor, mızı.
253. Görün kime tapşırımışğ şè'rimizi,
imzamızı!
254. Ekber Ruhi, Hüsèyn Muħtar
Aşğabada köçüb gètdi,
255. Yaralı bir ğöyerçindi, Şèyhzade uçub
gètdi.
256. Ulubağı terk èdenler nèçin artır
günden-güne?
257. Faiğ Cemcem nèçin dönmür
Şamaħıda öz mülküne?
258. Kebirlinin ğızı Lèyla... adı doğma...
yalnız adı.
259. Füzulinin hèykeline baħdı, baħdı,
tanımadı.
260. Ne tağsırı? Özge dilde dil açıbsa gül
balalar.
261. Abşèronda ola-ola Abşèronu
görmeyen var.
262. Eziz Şair! Èle bilme süst olmuşam bu
gemlerden.
263. Men — ğılıncam, bülöv daşım
sitemlerden, elemlerden.
264. Yèr kürresi ğanadlıdırı Simurğ kimi
uçub gèdir,
265. En ğözel bir sehife tek üreyimi açıb
gèdir.
266. Yèr küresi... Ferabiler, Nizamiler,
Biruniler
267. Şèkspirler planèti — belke özü boyda
ğövher.
268. İbn Sina, Lèv Tolstoy, Homèr,
Hèynè... nèce ovsun.
269. Alem gerek işığını güneşden yoħ,
Yèrden alsın.
270. Èy insanlığ, sen layığ ol bu herlenen
küremize,
271. Ulduzları menzil bilib yeherlenen
küremize,
272. Dahilerin igidlerin çıynindedir Yèr
küresi,
273. İşığ saçan zekaların bèynindedir Yèr
küresi.
274. Güneş, yèr, göy, kehkeşan da bizden
alır ğüvvesini,
275. Mehsetinin cemalıdır, sèyr èle Ay
halesini!
276. Göy denizler Nesiminin ğüdreteninden
bir damladır.
277. Ğeçeyarı oyat, sına... Müşfiğ daim
ilhamlıdır.
278. İki èra zemininde iki arşın ğalħıb
torpağ
279. Milyard ömür sinmiş yère hezel-
hezel, yarpağ-yarpağ.

280. Filiz dèyil yèrden çıhan, babaların
sümüyüdür.
281. Gözlerimdir gözellerin boynundaki o
le'l, o dürr.
282. Sen mene bir yarağ vèrdin,
rakètlerden güçlü yarağ.
283. Bir cüt sönmez çırağ vèrdin, eziz
Şair, gözüm — çırağ.
284. Beğş èledin èle müdrik, èle bir güdsi
bir kitabı,
285. Öpdüm, sıhdım üreyime kitab adlı
ingilabı
286. «Ari» nesli, er soyadı eger varsa,
menem o er.
287. Yaşamağ ve yaşatmağcün, ölmek
üçün can seferber!

Türkan, 1986.

295. DENE GELEN TOYUĞLAR

1. Èvimize gelmişem başımın dostlarıyla.
2. Şadlanır Susay anam: — Hoş gelmisiz,
ay bala!
3. Ğurbandır dostlarına bütün Ğoruz-
beçemiz.
4. Dene gelen, gelmeyen toyuğumuz,
cücemiz.
5. Şadlanır Susay anam,
6. Güneş anam, ay anam.
7. Sığmır ève-èşiye. Gèdir, tezedden gelir.
8. Etekleri paraşüt, eteyinde den gelir.
9. — Ay İlğar, ğoyma aşsın o çil Ğoruz
çeperi.
10. Ağzını dönder beri.
11. Ğoyma, ğaçdı... ğoyma, ğüd.
12. — Düd! Düd! Düd! Düd!
13. Vallah, billah bes ètmir ikisi bir nefere.
14. Yazıhırlar, azırlar.
15. Çeperleri aşırırlar, Çaşırırlar, dolaşırlar.
16. Vaht olur, birce sıhma den üste
dalaşırlar.

17. Bir-birile didişir,
18. Al ğana bulaşırlar.
19. Ay Gülbahar, ay gelin, ocağ kèçir, bunu
üt.
20. — Düd! Düd! Düd! Düd!
21. Gör nèce yürüyürler. Tamaşadır heresi.
22. Yaz beçesi ğaçır, hëyf... gelir payız
feresi.
23. Èşelenir küllükde çinedanı boş fere,
24. Ları Ğoruz, ac Ğoruz, yoluğ fere, loş
fere.
25. — Gelin, den yèyin bir az, ğapılar
gezenlerim.
26. Burnuyla tezek èşen, èşmekden
bezenlerim!
27. Ğaçıb teziyenlerim, arpadan
küsenlerim!
28. Oğurluğ, ya doğurluğ... ğarın
otaranlarım!
29. Oğlumun, dostlarının
30. Ğurbanı olanlarım!
31. «Bismillah!» dè, ay İlğar, dönder üzün
ğibleye.
32. Vallah bircesini de ğoymaram bu
süfreye.
33. Yu başını, temiz yu... Yazığ nèce
çırpır.
34. Nèce de ğeşeng imiş başındaki papılı.
35. Den sepir Susay anam, etekleri paraşüt.
36. Toyuğ ğanırmı öyüd: — Düd! Düd!
Düt! Düt!
37. Sepir hendeverine ovuc-ovuc arpanı.
38. El atıb birden tutur uzunboyun çolpanı.
39. Göy çemeni ğızardır ğırmızı ğan, isti
ğan.
40. Aħan kimi ğaralır yaşıllığın üste ğan.
41. Daldıram bu lövheye, aparır hëyal
meni.
42. Açığ-aşkar görürem
43. Addımbaşı ğurulan yüz-yüz toru, teleni.
44. Çoħu gözleyir deni... Azı görür teleni.

45. Düşür, dalbadal düşür
46. Kimi servet toruna, kimi şöhet toruna.
47. Ömrü boyu gezse de hêy göruna-
göruna,
48. Günlerin bir gününde düşür geflet
toruna.
49. ...Den sepir Susay anam, birden
nurlanır üzü:
50. Ne yahşı geldi çıhdı bu deyrman
horuzu.
51. Pipiyi ğan ğırmızı... besidir bir
ğazanın.
52. İlğar balam, sen canın.
53. Bu yoluğa toğunma, ğoy bir azca
dirğelsin,
54. Kökelsin, cana gelsin,
55. Rehm êdir yoluğlara benim rehimdil
anam
56. İnsafına ğurbanam, insafılı, adil anam.
57. Radionun milini, azca bururam yana,
58. Êfirde cürbecür ses...
59. Döşüyür neğe diktör. Boğaz yırtır,
hayğırır.
60. Tövşüyür neğe diktör.
61. Hepsi tele, hepsi tor.
62. Uzağlarda buludlar. Yarı nur, yarı
gölge.
63. ABŞ den sepir yène, Têhran ram ola
belke.
64. Têhran den sepir yène, Tebriz ğam ola
belke.
65. Düşünürem... Dolaşır ıldırımlar
ğanımda
66. Bu hüdudsuz, bu dibsiz feza okèanında
67. Yêr kürresi az ğala neheng tora oğşayır.
68. Êkvator bileyyinde, min-min ğandal
daşıyır.
69. Serhedlerin altında zelzeleler yaşıyır.
70. Teyyareler, ğatarlar harasa den daşıyır.
71. ...Nêğün sildi gözünü göresen Susay
anam?
72. Birce toyuğun başı kesilende ah çeken
73. Dözmeyen Susay anam!
74. Göresen bilirmi ki, yêr üzünde ne ğeder
75. İnsafsızlar yaşıyır?!
76. Toyuğun yoh, bir ğalgın başını kesmek
üçün
77. Cürbecür den daşıyır.
78. İlğar yuyur bıçağı, silib ğoyur kenara.
79. Torpağ atır üstüne ğana batmış otların.
80. Birce ğan lekesine döze bilmeyen uşāğ
81. Göresen bilirim ki, êle indi... hardasa
82. Dünyanın sinesinde İnsan ğanı göllenir.
83. Növbenöv... gizli-aşkar beşer ğanı
sellenir.
84. Anam ocağ başında... êyni açığ, üzü
şen.
85. Düşünürmü göresen
86. Hayandasa indice sepir kimse başğa
den.
87. Denden kar aşmayanda,
88. Bomba çılıır cibinden, rakêt çılıır
cibinden!
89. Maskalanıb, vağt olur, maskasını
götürür,
90. Çolpanı yoh, bir yurdu içeriye ötürür.
91. Emr êdir aram-aram:
92. Den yê! Eger yêmesen, bil ki, seninle
varam.
93. Den yêmesen, yurdunu tanklar ile
şumlaram!
94. Toplar ile şumlaram!
95. Den yêmesen, denlerem ayığ
oğullarını!
96. Tele ğıran, tor kesen sayığ oğullarını!
97. ...Siz êy dövletim, varım —
98. Siz êy bu salondakı eziz oğucularım!
99. Menim zerim, gövherim —
100. Bayağdan bu şe'rime diğğet
kesilenlerim!
101. Görürem, ğaranlığda alovdur
gözleriniz.

102. Hardansa seda gelir, hardansa de'vet,
öyüd:
103. Düt! Düt! Düt! Düt!
104. Sakit dinlemirsiniz.
105. Kaman kimi, yay kimi gerilir
hissleriniz.
106. Mene açığ dèyil siz:
107. İşdir, den sepen olsa, dene
gelermisiniz?!

Türkan, 1983.

296. ÜREYİMDE ĞALAN TIKAN

Ne zindandan çekinerik, ne ğanlı dar
ağacından,
Çünkü Türkük er köksümüz al ğırmızı
dan yèridir!
Efzeleddin Heğani

1. Ne vahtdır üreyimde ğalib ince bir
tikan.
2. Onu çıharda bilir göresen hansı
Loĝman?
3. Varmı göze görünmez yaraları
saĝaldan?
4. Şè'rim!
5. Yardım èt mene, yada salaĝ o günü,
6. Getirek tesevvüre Natevan klubunun
7. ilham telatümünü!
8. Ön cergede eyleşib yazıcı ğardaşlarım,
9. Ğarasāĝĝal, aĝsaĝĝal müdrik
ĝelemdaşlarım.
10. Son cergelerde genclik! Menim
servetim, zerim.
11. APİ-den lap indice mühazire zalından
12. ĝaldırıp getirdiyim,
13. Yalnız biliyimi yoh, üreyimi vèrdiyim
14. eziz telebelerim!
15. Yazarlar dünyasını benimsemek hevesi
16. deniz telebelerim!
17. Ellerde ĝuldesteler, baĝışlar maraĝ
dolu,
18. Genclik neyi ahtarır? Sabaha ĝeden
yolu!
19. Görek kim söyleyecek en gerekli, merd
sözü?!

20. Kimin gözlerindedir şè'rin, èlmin
ĝüzĝüsü?
21. Sedrimiz öz yèrinde, men bir azca
yüksekde,
22. Uca söz kürsüsünde ĝelbimi
söylemekde!
23. Sedrimiz tecrübeli, men bir az deli,
ĝaynar,
24. Yumruĝlarım düĝümlü, sözümde
şimşek oynar.
25. Her bir cümlem bükülü ĝanımın
dalĝasına,
26. ĝuldestetek atıram zalın ten ortasına.
27. Salon diĝĝet kesilmiş, mövzü: dil
temizliyi
28. Yazarlardan telebim — sözde ĝızılĝül
iyi!
29. Dilin ĝızıl yataĝı, hikmet hezineleri,
30. Açılmamış, açılmış lüĝet hezineleri.
31. Cingiltili samitin igid, cesur hilĝeti,
32. Ğanadsız kar samite ĝanad vèren
cüre'ti!
33. Maraĝlıdır: sen dème dilin ovsunu
varmış:
34. Dèyen ĝanadlıdırsa söz de
ĝanadlanarmış!
35. Yazıĝ — faĝır sözlerin faĝır bir sahibi
var,
36. Ğehreman sözü ancaĝ ĝehreman ürek
doĝar!
37. Èle ki, söz söyleyen ĝain, fitnekar olur,
38. Nitĝinde cingiltili samit dönüb kar olur.
39. Bu ince metlebleri açıram birer-birer,
40. Maraĝlanır dèyesen nitĝimi
dinleyenler.
41. Birden tesadüfenmi, ya ĝesden,
bilerekden
42. «Yazıcılar birliyi» — Bu söz ĝopur
ürekden.
43. Sedr zengi basaraĝ derhal saĝlayır
meni,
44. Başlayır öz boyundan uzun mühazireni!

45. — Həlil Rza! Cibinde ƒızıl bir kitabça var.
46. rengi lale, erğevan.
47. «Birlik» yoh, «İttifağdır» orda aşkar yazılan!

48. Nèçe ki, daşıyırsan o ƒızıl kitabçanı,
49. Öz halğın gör, tanı.
50. Başğa semte eyilme!
51. Tanı Azərbaycanı!
52. Özün bilirsən ki, men Fikreti de sèvirem,
53. Ustad Namiğ Kamalı, Hamidi de sèvirem,

54. Sèvirem ƒızıl saçlı, ala gözlü Hikmeti,
55. Onun arğasındaki üsyankar memleketi.

56. Çoh böyükdür o yurda mehebbetim, reğbetim,
57. Ancağ türk dèyilik biz, bunu ezber bilin siz.
58. Hèç vaht türk olmamışğ.
Azerbaycanlıyğ biz!

59. Gördü ona inanan, hele el çalan da var,
60. Natığ bir az da ƒızdı, car çekdi açığ, aşkar:

61. — Rza Həlil! Bunu bil:
62. İstambul başdan-başa al ƒırmızı gèyse de,
63. Ankaranın, İzmirin kommunist bayrağları

64. Ulduzlara deyse de, yène türk dèyilik biz.
65. Bu şeksiz heğigeti derk èt şeksiz, şübhesiz.

66. ...Salon deniz dalğalı, Men kürsüde sal ƒaya,
67. Ayağlarım kök atıb yèraltı bir dünyaya.

68. Açsam ovuclarımı min kehkeşan görüner,
69. Alağaranlığ salon çilçırağban görüner.

70. Salon tüğyan içinde, men granit, sal ƒaya,
71. Varlığımı vèrmişem belke ulduza, aya.
72. Bu kemnefes salondan min ƒat gèniş dünyaya!

73. Gözleyirem nitğini haçan bitirer sedr?
74. Nitğinin meğzi nedir?
75. Nişan vèrmek isteyir belke meni kimese?
76. Burdadımı o kimse? Burdadımı şeytanlar?

77. Güneş kimi Cavide dünən çağır atanlar?
78. Müşfiğın ƒollarını arğasında çatanlar!

79. Sedr bitirmek bilmir, berk açılıb ƒül ağzı.
80. ƒaralamağ isteyir ağappağ bir kağzı.

81. Ağzında köpüklenen bir yal boydaca dildi.

82. Kürsüdeki sal kimi Müşfiğ dèyil, Həlildi.
83. Müşfiğ ruhlu Həlildi.

84. Elindeki süd kimi o ağappağ varağa,
85. Tavanda ağ şanı tek berğ vuran çilçırağa,

86. Al güneşe açılmış gèniş pencerelele,
87. Dalğası Türküstanda lenger vuran Hèzere,
88. Natevan yaylığının yelenindeki zere,
89. Planète, beşere her bir tèlile bağlı
90. Cavid ruhlu Həlildi!

91. Sedr nişan vèrirdi onun kim olduğunu,
92. Yusif Vezir mülküne sakın doğuldunu!

93. Sedr uyudub tøkür yüngül, ağır sözleri,
94. Men ƒulağ asıram yoh, men başğa alemdeyem.

95. Divardaki şekilden çıxır yoldaş Nizami,
96. Az ƒalıram yèriyem, huzurunda baş eyem.

97. ƒoltuğunda tercümem, «Sirler hezinesi» var.
98. Kesafeti doğrayır ıldırımlı misralar:

99. — Dağ kimi ucalmışdı bir zaman Türk dövleti,
100. Sarmışdı memleketi edaleti, şefğeti.

101. Sen yihdın o şöhreti batdı gètdi o ad-san.
102. Dèmek sen türk dèyilsen, yeğmaçı bir hindusan.
103. O kimdir Èlbrusdan uca görünür başı,
104. Mehemmed Füzulidir Nizamiyle yanaşı.
105. «Ol sebebdən farsî lefzî ile çoğdur nezm kim,
106. Nezmi-nazik türki lefzile iken düşvar olur.
107. Mende tövfiğ olsa bu düşvarı asan èylerem,
108. Novbahar olcağ tikenden bergi-gül izhar olur.»
109. Ğarasagğal, ortaboy, bir azca solğun, arığ,
110. Elekber Sabir gelir, bütün varlığı — işğ.
111. Sözleri ildırımını ovğalayan sal ğaya.
112. «Türk gezeti verse de eğle ziya...»
113. Gözlerinde gözlüyü, elinde zerli esa
114. Cavidmidir eyleşib o son cerge de susan?
115. «Bir zaman kişneyenden Türkün atı,
116. Ğırılardı bir ölkenin kanatı!»
117. Şehriyardırmı duran dahiler cergesinde,
118. Üreyimin nebzidir çarpan her kelmesinde:
119. «Türkün dili tek sevgili, èhsaşlı dil olmaz!
120. Başğa dili ğatsan edebiyat esl olmaz!»
121. Sedr uyudub tökür ağır-yüngül sözünü.
122. Sedr açib ağzını, sedr yumub gözünü.
123. Bitirdi, mene bağdı, gördü lap açığ-aşkar,
124. Hitabet kürsüsünde natig dèyil, ğılinc var.
125. — Söz benimdir! — söyledim, — kesme rēğlamèntimi,

126. Gözel tanıyram men soyumu, milletimi.
127. Vahtımın bitmeyine üç değıge var hele,
128. Çoğdan parçalanıbdır senin ğurduğun tele.
129. Nizaminin elile, Füzulinin elile!
130. Gör nèçe iller kèçir hemin o günden beri,
131. Herden mene yönelir yène sedrin nezeri.
132. Ancağ yaman ğocalmış... Bir az lengdi işleri.
133. Ğoparıb yırtı bilmir, tökülüb öz dişleri.
134. Men yène kürsüdeyem. Men kürsüde — sal ğaya.
135. Varlığımı vèrmişem erze, ülkere, aya.
136. O kemnefes salondan min ğat ğeniş dünyaya!

Türkan, 1985.

297. YADINDAMI, SEMİRE?

Böyük meclislerin birinde Azərbaycan dilinə biganelik gördüm.

1. Yadındamı, Semire, senin mübarek toyun?
2. O ğol-boyun mehebbet, o şen çalğı, reğs, oyun?
3. Ağ, mermer pillelerden yavaş-yavaş ğallımağın,
4. Toyuna gelenlere ürkek-ürkek bağmağın?
5. Üzündeki ağ duvağ, başındakı ağ çeleng,
6. Sağ ğolundan yapışan çinar boylu Èldar bey!
7. Mikayılın çıışı:
8. — Ağ duvağın mübarek!
9. Ulduzlar düzüümü tek boyunbağın mübarek!
10. Al ğırmızı ğaytanlı aynan, gelinlik aynan,

11. Gədəmine müntəzir ağ otağın mübarek!
12. Mədəlyonun, saatın, bu hoş çağın mübarek!
13. Min iğidin içindən bircesini seçmişen,
14. Bu Şah dağın mübarek!
15. Sen bu gəce atandan, anandan ayrılırsan,
16. Göz yaşlarını zorla sahlamağın mübarek.
17. Əldar, yarın mübarek!
18. Göylərdən yərə ənmiş çırağların mübarek!
19. Səysiz ulduzlar sanı gonağların mübarek!
20. Yadımdamı, Semirə, yadımdamı o cəlal?
21. Ağ süfrələr ağappağ, gərəfillər gızıl, al.
22. Gərəfillər-güldəndə al gırmızı fevvarə!
23. Yadımdamı, Semirə,
24. Biz Bakının ən yüksək, uca mərtəbəsində
25. Yüz-yüz pəncərəsinin ipek pərdələrlə
26. Gənədlənən imarət
27. Belkə də keşkeşanın gözünün gilesində!
28. Yaddan çıxarmı meşerə o cəh-cəlal, o büsat?
29. Anan sənin yanında,
30. atan ayağ üstündə
31. Belkə on iki saat.
32. Ürəyə nəse dammış, ürək az narahat:
33. Rəzi gədə kaş hamı,
34. Kaş sakit yola salağ bu mübarek aşısamı.
35. Kaş heç kəsən hətrinə heç kimse deyməsin... kaş
36. Əli ürəyi üstə... ahi nədir bu təlaş?
37. Atan bizə arkadaş,
38. O gəce varlığımdan həbərdar olaydı kaş.
39. Belkə mənə meclisdən gəparardı birteher,
40. Boynuma gəl salardı, aparardı birteher.

41. Gəzebliydim o gəce!
42. O gəce ürəyimə bıçağ saplamışdırlar,
43. Gərsədən yoh, arhadan!
44. Bircesə yoh, belkə də köməkləşib mən nadan,
45. Bir nəzə soğmuşdular ürəyimə arhadan.
46. Mikrafona çatanda həyğirdım ki:
47. — And için!
48. And için ki, heç kəsə təslim etməyəcəksiz
49. Azərbaycan dilini!
50. Gənəməzi,
51. Gırmızı Türkan gərəfillini,
52. Bu ağappağ süfrənin çöreyini, duzunu
53. Bu keşkeşan uzununu zalın ay-ulduzunu.
54. Fal-fal doğranmış limon, portağal gokusunu
55. Bu nəheng çilçırağı — gözlerimin odunu,
56. And için ki, heç kəsə təslim etməyəcəksiz!
57. Hardasa bir nöker var, gəy dərk etsin o muzdur:
58. Həlgə nöker etməyə heç kəsən həggə yohdur.
59. — Alın onun elindən mikrofoni!
60. Kəldi səs.
61. Ah kimdir bu kəmənfəs?
62. Mikrofonu elimdə sıxdım gümbarə kimi.
63. Alnımdakı işığa təb etmədi yarası.
64. Dərhal gəyub həreyə apardılar hərası.
65. Salonun o başından gəlirdi nətiğ Mikayıl:
66. — Ayıl, əy yatmış, ayıl!
67. ...O yaram,
68. Gəvr ələdi o yaram.
69. Sənə yad bir göz bəhsə,
70. Barməğ salıb oyaram.
71. Ləpədən gənəşləndi zal.
72. Bu Zəncan, o da Dərbənd.

73. Ǧalhın laybalay açdım ğenış
pencereleri,
74. Ǧezerde bir dan yeri.
75. Milyard çilçıraǵıyla alışıb yanır Bakı
76. seadet tacı kimi.
77. 300 kilometrlik işıǵı ǵestakada
78. sıyrılıb sudan çıǵdı
79. Babek ǵılınıcı kimi!
80. Milyon-milyon buruǵlar yerin altında
nize.
81. Ǧızışsın mübarize!
82. Sebayël civarından
83. Sultanızıǵ burnunadek
84. Bakı — ǵanlı bir çeleng,
85. şehidler ğebri üste —
86. Özü boyda ǵüldeste.
87. Lapdan ğopdu zelzele.
88. Ǧalǵdı ayaǵa dim-dik
89. — And içirik!
90. İçdi son damlayadek, çırpdı Mars
ulduzuna:
91. Çilikdendi çini ǵab, çilendi çilik-çilik:
92. — And içirik!
93. Ǧayalaşıb salonda birleşdi böyük-kıçık:
94. — And içirik!
95. Yalnız şerab içmirik,
96. Anamızın südünü yeneden emirik biz,
97. Satǵınlıǵ alaǵını rişesinden biçirik:
98. — And içirik!
99. Teslim ǵtmeyeceyik!
100. Salon ǵalǵıb ucaldı ulduzlardan
yuǵarı:
101. Sıdr ağacına deyir merdlerin
addımları.
102. Mè'rac yollarımdayam men hezretle
yanaşı
103. Görüşüme müntezir dilim — Allahım
menim.
104. Yadındamı o addım?
105. Ne yaǵşı ki, susmadım,

106. Dartıb çıǵartdım, atdım nüreyimden
bıçaǵı,
107. küreyimden nizeni.
108. Basdım ǵanlı yarama melhem
mübarizemi.
109. Yadındamı, Semire,
110. O ceh-celal
111. ǵalmaǵal.
112. Atan Hacı Nahidin heyecanı ebesmiş,
113. ğet özünden heber al.
114. Men hele de ordayam
115. şe'rin kehkeşanında.
116. ağ elimde mikrofön,
117. Ayla ulduz yanımda,
118. Senin toyun hele de
119. davam ǵdir ǵanımda.

1986

298. ǦESBKARLAR

Roma impèriyasının ıldırım sür'etli XII lègionu ǵramızın I esrinde Azerbaycandan gelib keçmişdir. Ǧobustan ǵayalarından birinde onların yazılı naşinesi ǵalmışdır.

1. Düşüncemde bir sual yene haray
ğoparmış:
2. — Daşlar neden yaranmış, daǵlar
neden yaranmış?
3. Daǵlar belke yaranmış ǵalǵın sine
daǵından,
4. Torpaǵın zülm elinde naçar
sıhılmaǵından!
5. Gören neçin ucalmış bu bahadır
ǵayalar?
6. Belke ecdadımızın ǵalǵanıdır ǵayalar!
7. Sinesi şırım-şırım, ayaǵında göy
mamır...
8. Ne ğeder tufanların dilsiz yadigarıdır.
9. Men hëysel ğoymamışam Cavanşire,
Babeke,
10. Belke benim bu sehvim tebiye
bellidir.
11. Ǧobustan ǵayaları, Savalan daǵı belke
12. Babek mücessemesi, Cavanşir
hëyselidir!

13. Gören ğayaların da dostu-düşmeni varmı?
14. Olmasa, bèle tutğun, bèle sert dayanarmı?
15. Bu fikirler içinde ğedirem yavaş-yavaş.
16. Birden çıhır rastıma görmek istediğim daş.
17. Budur o fatèhden ğalan nişane,
18. Yağışdan, yağmurdan solan nişane.
19. (İmpèrator Domisian Sèzar Avgüst Ğèrmanskinin dövrü. Lutsi Yuli Maksim. İldırım sür'etli XII lègion sènturionu).
20. Hekk èdib adını böyük bir daşa.
21. Fikirler içinde baхіram daşa,
22. Hèzine üstünde yatan ilan tek
23. Adlayıb illeri benimle ğoşa.
24. Baхіram. Gözümde canlanır şekli.
25. Zirèhli paltarı polad bezekli,
26. Demir debilğesi beyaz lelekli,
27. Köksünde nur saçan ğüneşin eksi
28. Romanın fatèhlik mücessemesi
29. Gelir at bèlinde meğrur, pürvüğar.
30. Önünde süvari, metin alaylar,
31. Yanında müntezer flèytaçılar
32. Musiği dilile vèrilir ğerar.
33. Kışneyir havalı fatèh atları,
34. Hele ğarşıdadır fütuhatları.
35. Kèçir lègionlar serrast marş ile,
36. Cenab at bèlinde düşünür hele:
37. Bir yanda Şamaħı, bir yanda Bakı
38. Ğobustan bu yollar ayrıcındaki
39. Ğüdretden yaranmış ğalaya benzer.
40. Lenkeran, Astara — gül üstünde zer.
41. Narıncı, limonlu, almalı bağlar
42. İnsanı bu yere ebedi bağlar.
43. Çemenli, çeltikli, çaylı Masallı
44. Ğışın ğışlığında bahar misallı.
45. Daşınsın Romaya bu dövlet, bu var!
46. Küre ışığı salan ğızıl balığlar.
47. Kes daha, dinleye bilmirem! Yèter!
48. Tezeden düşürem alova, oda.
49. Nifret besleyirem men fatèhlere,
50. Fatèhden danışan misralara da.
51. Men Azer oğluyam! Ğaradır gözüm.
52. Zaman öz milini çekdi gözüme.
53. Belke de gözlerim ğaralmazdı hèç,
54. Nèftimin zülmeti çökdü gözüme.
55. Soyub daşıldılar var-dövletimi
56. Evvel develerle, sonra ğatarla.
57. Erebler tuluğla içdi nèftimi,
58. Avrupa, Amèrika neheng çanlarla.
59. Kemerler çekildi, neheng kemerler.
60. Ölçdüler boyunu, diamètrini.
61. Kemerler ğurd kimi sorub emerler
62. Yèrin şiresini, yèrin etrini.
63. Vişşau, Dènstrvil, Rotşild, Mantaşov...
64. Menfur adınızı yène de saydım.
65. Men öten illerin üstünden aşıb
66. Sizi öz elimle parçalasaydım!...
67. Göresen ğayalarda ürek ağrısı varmı?
68. Gemirirmi köksünü
69. Ğayaların ğezebi?
70. Ğayaların esebi...
71. Yoħ, esebi olsaydı
72. Sökülerdi ğayalar.
73. Dönüb bir yanar dağa,
74. Fatèhlerin başına tökülerdi ğayalar.
75. Ğalħ ayağa, Domisian!
76. Men seni ğayalara diremek isteyirem.
77. Bütün ğesbkarlara.
78. Nifretim, ğèyzimin alovlarına seni
79. Bürümek isteyirem.
80. Nesilbeneslinizi... Sizi Yèr küresinden
81. Kürümek isteyirem.
82. Mene èle gelir ki, ölmemisen hele sen.
83. Hele dirisen, diri.

84. XX esrde biz az başgalaşıbdır fatèhliyin
növleri.
85. İndi fatèhler ancağ servet, sovgat
aparmır,
86. Me'neviyyat aparır.
87. Veten nè'metile bir
88. Veten duyğusunu da
89. Şüurlardan göparır!
90. Üreklerden göparır!
91. Müstemleke herçengi
92. kök atır vicdana da.
93. Virus kimi işleyir
94. iliye de, gana da.
95. Formozada, Ğanada, Kanadada,
Kongoda
96. Dinle gör neler deyir
97. İller boyu susmayan o ğırhağır, ğan-
ğada.
98. Erzin gör nèçe yèrden bağı para-
paradır.
99. Sağalmayan yaranı ğesbkarlar yaradır.
100. XX esrde deyişib ğesbkarlar,
101. Bir az medeni olub,
102. Bir az modèrn olubdur vicdanı, ğelbi
karlar.
103. Gelir hoş bir ğılığla,
104. Yağınlığ,
105. yaşıllığla
106. Gözünden buz tebessüm, dişinin
dibinde öd!
107. Addımı ğèn, ğelbi dar
108. O ğessab ğesbkarlar
109. Yadlar sanma vetenin
110. Bir gülünü aparır.
111. Veteni yèrli-dibli
112. Rişesinden göparır!
113. Ğesbin, ğesbkarlığın min lekesi
yaranır!
114. Veten ğainlerinin şebekesi yaranır.
115. Yaranır memleketde milli satğınlar
toru.
116. Yarsın ğaranlığları
117. Menim bebeklerimin ğezeb
projèktoru!
118. XX esrde deyişib ğesbkarlar.
119. Hèç bilsen nèçe donda
120. Fatèhlik iblisi var.
121. Aşkırı, gizlisi var.
122. Bürünmüş, maskalanmış en iyrenci,
pisi var.
123. Ne yamandır şuurda, idrakda
müstemleke.
124. Başına sığal çeke, servetine süpürge.
125. ...Dişlerim ağ kelbetin.
126. İmkan vèrmir nifretim diğgetle
bağam sene.
127. Aç gözünü, nezer sal cahan
heritesine:
128. Serhedler dilim-dilim,
129. Ölkeler dilim-dilim.
130. Vetenler parça-parça! Parçalar bize
tanış:
131. Korèya parçalanmış!
132. Almaniya parçalanmış!
133. Herbin cehenneminde
134. Vyètnam parçalanmış!
135. Sönmüş vulkanlar yanır
136. insanların oduna.
137. Girir bugelemuntek
138. fatèhler dondan-dona.
139. Hörür hörümçek kimi
140. Fitne-fesad torları.
141. İldırımlar doğrasın assimilyatorları!
142. Onların öz sengeri.
143. Öz hüsusi cebhesi.
144. Çoğ dürüst düşünölmüş
145. Layihesi, neğmesi.
146. Assimilyasiyanın
147. derecesi, faizi.
148. Kenddeki dairesi,
149. şehirdeki çekisi.
150. İllik te'sir güvvesi.
151. Harda, hansı zerbesi.
152. Bu derdler dünyasında
153. öz ğubarım var benim:
154. Azerbaycan dilinde
155. Hele teze dil açan Şehriyarım var
menim.
156. Yène alışib yanır

157. diktörlerin nefesi,
158. Od tökür gezetlerin yene son sehifesi.
159. Batır yene al ğana Tel-evinin elleri,
160. Ereb balalarının saf, günahsız ğanına.
161. Ne ğeder ki, başları ezilmeyib,
çekilsin
162. Gürzeler yuvasına, ğesbkarlar ğınına.
163. Ğesbkar esri dèyil XX esr, yoĥ!
164. Ğurd niyyetli planlar daĝım-daĝım
daĝılır.
165. Cahan mèrdianları fatèh gözlerine oĥ.
166. Bèş milyar insalığın yumruĝları
sıĥılır.
167. Göresen ğayaların ürek ağrısı varmı?
168. Gemirirmi köksünü ğayların gezebi?
169. Ğayaların esebi...
170. Yoĥ, esebi olsaydı sökülerdi ğayalar.
171. Dönüb yanar vulkana,
172. Fatèhlerin başına tökülerdi ğayalar.

1966

299. NÈFT DAŞLARI

1. Nèft daşları... bir nèçe kele-kötür daş
ada.
2. Menim üçün ezizdir göy yosunlu daş
da.
3. Menim gözümle baĥsan, ğızıldandır
suĥurlar.
4. Ğıratın nal yèridir lapar-lapar çuĥurlar.
5. Oĥumaĝ isteyirem:
6. «Alma gözlü, ğız birçekli Ğırat gel!».
7. Hayĝırmaĝ isteyirem: bütün Hezer
boyunca:
8. — Buĥovları, çidarları ĝır, at, gel!
9. «Alma gözlü, ğız birçekli Ğırat gel!».
10. Bezen baĥır sözüme,
11. Gelir köhlen dalĝalar.
12. Nèft daşları... bir nèçe kele-kötür daş
ada.

13. Menim üçün ezizdir çopur-çopur daş
da,
14. Sualtı daş-ĝaşı da.
15. Eynimde skafandr, gözümde yèke
gözlük,
16. Çıynimde bir ğeder yük,
17. Ağır ayaĝlarımda on bèş kiloluĝ çekme
18. Gezirem, göz ğoyuram bu sualtı aleme.
19. Balıĝlar su dibinde nefes alır rahatca,
20. Ancaĝ benim nefesim suya ĝurudan
gelir,
21. Rèzin borudan gelir.
22. Baĥıram mamırlara, yosunlara, otlara.
23. Suyun sema ĝoynunda balıĝlar bir
aypara.
24. Be'zen tek-tek üzürler, be'zen de sürü-
sürü.
25. Ğızıl balıĝ — Hezerin nadir gövheri,
dürü.
26. Ağ balıĝ su altında sanki meş'el
yandırır,
27. Ne're tèt çahıb kèçen ıldırımını andırır.
28. Şair ne gözel dèmiş: «Sular ĝızı
şahmayı».
29. Tèt burulan, tèt kèçen perilerin alayı.
30. Anam Hezer, ne ğeder varın var,
dövletin var.
31. Üreyin, elin açıĝ... sonsuz seĥavetin
var.
32. Nèft tükenen servet... balıĝ tükenmez,
33. Her iki servetin bilin ĝedrini.
34. Uzaĝ sahillere ürkütmeyek biz
35. Hezerin üzgecli gözellerini.
36. Denizin ĝucaĝında efsanevi, bir şeher.
37. Bir şeher ki, ĝoynunda traktorlar
yèriyer.
38. Maşınlar kèlib ĝeder.
39. Ğezetçiler tèt yazır «gözel, göyçek»
sözünü.
40. Ancaĝ men gözel dèsem, sular menden
inciye.
41. Bir az lekeli sular,

42. Gözü kölgeli sular.
43. Men sonralar görmedim o gızıl
balıkları,
44. o güzel balıkları.
45. öz gollarımla üzdüm.
46. Bir elçim yosun üzdüm, gokuldadım
etrini.
47. Adanın gollarımla ölçdüm diametrini.
48. O meni özü gücdu bir mehriban ana
tek,
49. Ğanamış ovcumdaki cızığları öperek.
50. Kenardan bağanlara küçük görünür ada,
51. Ancağ esline bağsan, o bir dağdır
deryada.
52. Biliciler bildirir, biz de düşünük barı:
53. Ğezerden kemiş gèdir Ğafğaz sıra
dağları.
54. Dèyirler, gözlerini suyun altında açsan,
55. İşığ gelir gözüne, bir az cavanlaşarsan.
56. Ğasırğa dalğasından bir udum içe
bilsen,
57. Nèçe il genceleşersen.
58. Men bilmirem, bu sözler gümandır, ya
heğiget.
59. Ancağ inanıram ki, mö'cüzedir
mehebbet.
60. Göz bebeyin bilerek pak sahlasan
hezeri,
61. Gencliyini gaytarar onun birce nezeri.
62. Nèft daşları... bir nèçe kele-kötür daş
ada.
63. Menim üçün gövherdir onun çılpag daşı
da,
64. Bölük-bölük guşu da.
65. Oğumağ isteyirem yeri düşdü, düşmedi:
66. «Alma gözlü, gız birçekli Ğırat gel!».
67. Buğovları, çidarları gır, at, gel!
68. Be'zen çende, dumanda
69. Adalar darihanda,
70. dèyirem: — Èy adalar!
71. Sebr edin... sebr edenler kama atar, ad
alar.

72. Bir vaht Kazbèkin başı
73. deniz dibi olubsa,
74. Bunun eksi de olar.
75. Bu çen, duman dağlar.
76. Ğalğar belke Ğezerden Kazbèk duruşlu
dağlar.

1977

300. ĞASIRĞADAN GÜCLÜLER

1. Ve'deleşme gününde
2. Martın 21-de... lapdan gopdu Ğasırğa.
3. Dèdim gelmezler daha ne Tahir, ne de
Tèymur.
4. Belke Yusif tek gele. O bir azca
yovuğdur.
5. Ğasırğanın nefesi şimal kimi soyuğdur.
6. Türkan hara, Ordubad, Borçalı, Bakı
hara?
7. Ğasırğa hesret goyur bizi eziz dostlara.
8. Gèdim bir az bèl vurum...
9. düşünerken men bu cür
10. Uca boylu Yusifim düz Ğarşımda
görünür.
11. Darvazanı açmağa men həc macal
tapmamış
12. Hasardan hoppanarağ gelir Tahirle
Tèymur.
13. Nèçe gucağlaşarığ! Könül doymur!
Göz doymur!
14. Dodağlardan od kemiş varlığıma,
ğanıma.
15. — Hoş gelib arkadaşlar mügeddes
Türkanıma!
16. Atıb lingi, külüngü, miz ardına kemişik.
17. Yèr üzünün en dadlı badesini içirik.
18. Ğasırğanın boynunu gollarımla ölçürem
19. Sağlığ üçün en dürüst, birce sözü
sèçirem.
20. — Ğasırğadan güclüler!
21. Hoş gelibler Türkana üç dilaver, güclü
er,
22. Urağanın, çovğunun dizlerini bükenler.

23. Lapdan sönür işıqlar, yeğin tufan
hardasa
24. Gırıp atıb nağıli... ğalhib şam
yandırırım.
25. Dörd yanımız ğaranlığ... yanar
honçada dörd şam.
26. Yanır honçada dörd şam, dörd igidin
bağrı tek.
27. Ağ, ucaboy şamların alovu nèce
yüksek.
28. Honçanın kenarında dörd piyale
nurlanır.
29. Piyaleden èle bil hatireler boylanır.
30. Hardansa uçub gelir pervaneler işığa.
31. Sessiz düşür şamların göz yaşı aha-ağa.
32. Damlalar nèce şeffaf, damlalar nèce iri.
33. Hèy süzülür, honçada donur mum
getreleri.
34. Bayağ büdreyen şamın indi berkimiş
yèri.
35. Biz kimlerik?
36. Belke de esrin pervaneleri
37. Dörd şamın dövresinde belke de dörd
mayağığ.
38. Ümmanları içsek de ayığlardan ayığığ.
39. Göz ğoyuram Yusife.
40. Azca tüklenib üzü.
41. Feğet aydın gözleri meramının
güzgüsü.
42. Göz ğoyuram Tèymura, Ordubadlı
terlana
43. Şamlardan şö'le düşüb ğeniş polad
alnına.
44. Ne ğasırğa sengiyir, ne de işıqlar yanır.
45. Çöle çıhsan görersen zülmet tutub her
yanı.
46. Hanbalığdan Londona, Nilden Bèringe
ģeder
47. Ğanad germiş zülmetler.
48. İkinci mertebede.
49. Ğasırğadan ğüclüler.
50. Üçüncü mertebede döyüş ğedir èle bil.
51. Şifèrleri silkeleyir kor ğasırğa, ğara yèl.
52. Titreyir demir ğapı, mat şüşeli pencere.
53. Tarihler aydınlaşır gözümde birde-bire.
54. Ne Atilla ölübdür, ne Gültekin, ne
Mètè.
55. Mütleg dağıdacağığ nur ile bu zülmeti.
56. Yèr de bizik, göy de biz. Dörd yoğ, altı
cehetik.
57. Èkvator ğetti kimi ezemetik, ğüvvetik.
58. Darmadağın ètmişik yüz sengeri, min
seddi.
59. Bizim tepiyimize tab èlemez Çin seddi.
60. Hele dünən Asiyanı Avropaya ğatan
biz!
61. En uca zirvelere göyden kemend atan
biz!
62. Kostantinopolu bir nefese tutan biz!
63. Aralığ denizinde daha böyük deniz biz!
64. Belke de dörd ümmandır bizim derd
piyalemiz.
65. Açın pencereleri! Açın ğapıları da!!
66. Bağ bèlece...
67. Çağırın ğasırğanı, ğarı da.
68. Hèç ne ğorğutmur bizi, ne fırtına, ne
şahta.
69. Biz sahta èhkamların ğıracağığ bèlini.
70. Eziz Tèymur! minillik dağlardı arğan
senin.
71. Hoş gelib bu aleme cocuğun Orhan
senin.
72. Eger biz bacarmasağ Orhan èle özü tek
73. Bütün ğasırğaları bir ğedehde içecek.
74. Ğırılmış nağılleri bağlayacağ uc-uca,
75. Uca-uca ğalğacağ belke Aya, Marsa da.
76. Ğanımızı coşdurur bu ğasırğa, bu seda.
77. Şarak-şarak! Nedir bu?
78. İldırımımı, ya şimşek?
79. Ğasırğa şehirleri yèrle yèksan èdecek!
80. Şarak-şarak
81. Nedir bu?
82. Belke şifèr layımı

83. Üçüncü mertebeden galdırıp atdı külek!
84. Aşğın Hezer denizi
85. Pencereye çırpılıb belke çağırır bizi.
86. Ne gem, burah çırpılsın köksümüze dalğalar.
87. Bizden imdad isteyir bu pakize dalğalar.
88. Bizden meded isteyir bağlı galan gönçeler.
89. Dünen o çilçırağban, bu gün zülmet gèceler.
90. Zirveler de bilir ki, Èvèrèstden gelbiyik,
91. Ulduzların başı tacı, denizlerin dibindeyik.
92. «Aş deniz aşğın deniz
93. Daş deniz, daşğın deniz!»
94. Alsın bizi sırtına
95. Pakize bir fırtına!
96. Dörd şamın ırığında düşünür dörd dilaver
97. İldırımdan, semumdan, gasırğadan güçlüler.
98. Hoş gelib Türkanıma gasırğadan güçlüler!

1987

301. MEN SENE DÈMEDİMMİ?

1. Men sene dèmedimmi: — Bir azca dözmek gerek.
2. Kèçecek bu meşegget, sovuşacağ gar, külek.
3. Sen bahdın ağlar göyün zülmet buludlarına,
4. Uğuldayan denizin deli feryadlarına.
5. Ve dözmedin. Sen gètdin, Minib teze «Volğa»na
6. Çırpdın gapısını da, vida dèyib Türkana.
7. Gètdin, tek göydün meni gasırğa garşısında,
8. Üz-gözüme çırpılan min dalğa garşısında.

9. Gètdin. Galdım... ovcumu men hovhura-hovhura,
10. Dözdüm, derdin ağzına gaya daş vura-vura.
11. Neler düşündüyümü bilen olmadı, ne gem.
12. Gözlerimin yaşını silen olmadı, ne gem.
13. Bu dan üzü oyatdı meni şanabub sesi,
14. Sığırçınlar, serçeler, garanguşlar destesi
15. Denizde al güneşin deniz boyda şö'lesi.
16. Üreyimin başında ışığ, nur şalesi.
17. Men sene dèmedimmi, bir azca dözmek gerek.
18. Kèçecek bu gar, külek.
19. Hanı ciyerlerimi teleb eden gasırğa?
20. Otların gulağında bu gün şeh sırğa-sırğa.
21. Yerden fışgırıp çıkan yaşıllıq dalğa-dalğa!
22. Bu gün üç mertebenin üçü de ceh-ceh vurur,
23. Ban, zirzemi, fevware, daş-divar da oğuyur.
24. Men sene dèmedimmi öteridir yaman gün.
25. Sefa görmek isteyen gerek cefaya dözsün.
26. Men sene dèmedimmmi?
27. Yoğ, men həc ne dèmedim.
28. Birce yarağım oldu gaya çapan ümidim.
29. Eynimde nèçe köynek şırımlandı, dèmedim.
30. Özünü tanımayan meni dandı, dèmedim.
31. Gaynar gazana döndü, bèynim yandı, dèmedim.
32. Külüngümün sapına nèçe gürze dolandı.
33. Dèmedim.
34. Min yara gizli galdı adice bir bedende.
35. Cıngırım da çıhmadı ürek feryad edende.

36. Müfte ordèn alanda nèçe me'nevi
yetim,
37. Haygırmadım, bes benim dağlar boyda
zehmetim?!
38. Bes gâzancım, servetim?
39. Dayan, dèyim, telesme.
40. Menim servetim önce bu ikice lek oldu.
41. Şüyüd, rèyhan yaşılı lekime bezek oldu.
42. Sonra benim servetim bu cüt badam
ağacı,
43. Soluhsa da gözeldir başındakı ağ tacı.
44. Sonra benim servetim bu küperen
tenekler,
45. Yère, göye saçılmış rengler, ilahi
rengler.
46. İmekleyen kirpiler, tıggıldeşan bağalar,
47. Bu göm-göy boyana ki, görse, heste
sağalar.
48. Sonra benim servetim ıldırımlardan iti
49. Hetai gılincının korşalmayan gèyreti!
50. Mübarizem, elli bès ile sağmaz
gencliyim,
51. Ölmez misralar üste çoğdan ölmüş
dincliyim!
52. Bes bunlar olmasaydı,
53. Baharın getirdiyi ovsunlar olmasaydı?
54. Düşseydi gismetime h̄araba, ya
cehennem?
55. Atardım ḡaçardımmı? H̄ayır! Men èle
menem.
56. Yalnız bal şerbetinin arh̄asınca ḡaçanlar
57. Canı yurda vèrmeyin zövgünü hardan
anlar?
58. Vetensizler soysuzdur, yèddi oğlu olsa
da.
59. Varı başdan aşsa da, o bir yalağdır
yada.
60. Evezleşir daima abad ile h̄araba,
61. Cennet bilib ne geder can atan var
seraba.
62. Açıb ağartmadım men ince heğigetleri,
63. Gerek özün ḡanasan, eşitmeyin ne
h̄eyri?

64. Terezi gözlerine benzeyir gerb ile şerg.
65. Biri ağır gelende o biri yüngülleşer.
66. Yüngüller diyarında yaşamağ meger
asan?
67. Yüngül göze gızıl yoğ, canını
goymalısan.
68. Kimdi kişi? O kes ki, dözür berke,
çetine.
69. Özünü meş'el tutur özge seadetine!
70. Atıb ana dilini BAM-a cuman
ḡaçğınlar.
71. Goy Vetene h̄idmetden çoğ
gırıldatmasınlar.

1987

302. MENE ŞEHŞİYYET GEREK!

Ahı bu boyda bağı tek başına bècermek olmaz.
Gıy vur, ḡoşulsunlar here bir işin ḡulpundan
yapışasan. Tek elden ses çılmaz.
Bir dostun dedikleri

1. Nesihetin ḡeşengdir, Sağ ol, ezizim sağ
ol.
2. Cümlelerin su sepir nefesimin oduna,
3. Küreyimin terine.
4. Senin canyanarlığın bir teskinlikdir
mene.
5. Belke azca soyudu ellerimin ḡabarı.
6. Amma çoğ da gem yème,
7. Tek dèyilem burda men.
8. Şahmat tahtası kimi bu lekler
kömeyimdir.
9. Menimle söhbetleşen çiçekler
kömeyimdir.
10. Hèç kesden umacağım, h̄èç kesden
gilèyim yoğ.
11. Rèyhanımın etrini dünyalara daşıyan
12. külekler gömeyimdir.
13. Meger yalgızammı men?
14. Aşşam düşende gelib çırağımı yandıran
15. felekler kömeyimdir.
16. Toğuduğum gebede bu rengler
kömeyimdir.

17. Gohum-ğardaşımı dèdin?
18. Yağşı saħla yadında:
19. Èle iş var onu sen gerek özün göresen.
20. Beli, şehsen sen özün!
21. Lap iflic olsan bèle
22. İmekleyib, dartinıb, sürünüb dizin-dizin
23. Meğsedini demirden, daşdan
ğoparmalısan
24. Yalnız özün, tek özün!
25. Güneş tekdi, Ay da tek.
26. Her il dolanıb gelen bahar tekdi,
27. yay da tek.
28. Ferhad tek bir oğuldu,
29. Bisütunu galdırdı külüngünün ucunda.
30. İki aleml tutdu tek Nizami ovcunda.
31. Yètmiş dilin serrafı El Ferabi tek idi.
32. Öz esrinin igidi
33. Hazret İsa tek idi.
34. Hazret Mehemed de tek.
35. Herra dağında yalnız özünden aldı
kömek.
36. Bildi ki, arħasınca yüz milyonlar
gelecek.
37. Şairler vesf èdirler kollèktivin gücünü,
38. Men ise ferd olmağı!
39. Min-min sèl aħarında erimeyen,
itmeyen
40. Erzin her güşesinden görünen merd
olmağı!
41. Ğışdan çıħarmalıyam yazı bekleyen
bağı.
42. Ğoy nefesim isitsin bu don tutmuş
torpağı.
43. Bütün burulğanların ğolunu
burmalıyam
44. Tekbaşına tek özüm,
45. Bütün ğara yèlleri özüm
susdurmalıyam,
46. Tekbaşına, tek özüm.
47. Menliyimi saħlasam,
48. Men olmağı bacarsam,

49. Bu yalın ellerimle o daş tavanı yarsam,
50. Bağıma nefesimle yazı getire bilsem,
51. Hetai gülşenini bir de bitire bilsem,
52. Çoħ ğüman ki, ardımca nèçe min er
gelecek.
53. Daha güçlü, daha merd
54. ekinçiler gelecek.
55. Öz ruhumdan, ğanımdan güc-ğüvvet
gerek mene.
56. Tek ğalmağdan ğorħmayan şehsiyyet
gerek mene!
57. Alğışlar dèyirem men
58. Min kişinin işini tekbaşına görmeye.
59. Bütün ğasırğalara köksünü tek
germeye!
60. Nèçe dağın altına çiyini tek vèrmeye!
61. Menim bu ülvi ğayem ümmanlar kimi
büllur.
62. Èle ğeniş ümman ki,
63. Bütün ğasırğaları evvel-aħır susdurur.

1987

303. KÖRPE ĞARTUT AĞACI

1. Sekkiz buğumsan hele,
2. Sekkizce yarpağın var.
3. Sekkiz yarpağ altında dördce ğartut
danesi,
4. Bu kainat bağının südemer körpesi!
5. Kaş bilesen ki, mene nèçe sèvinc
vèrmisen.
6. Hele ğara torpağdan birce ğarış
ğallımamış.
7. Behre, bar getirmisen,
8. İlk nübar getirmisen.
9. Menim üçün remzdir senin bu dördce
töhfen:
10. Bes hanı ona töhfen, ay ömrüm, ay
gözelim!
11. Göz ğoyuram... başımda düşünceler
daranır.

12. Mö'cüzeler sen dème mehebbetden
yaranır,
13. sedağetden yaranır.
14. Bu yazağzı uzağda,
15. Lap uzağda olsam da keşmekeşin
içinde,
16. Yadımdan çıldınmı həc min bir işin
içinde?
17. Novruza üç gün gəlmiş
18. Teyyareni, gemini, şosələri, rəsləri
19. Bağladım da uc-uca,
20. Uçdum senin ardınca.
21. Gönşumuz È'tibarın Türkan
gülüstanından
22. Seni köklü, kömecli èhmal, asta
götürdüm,
23. Bağımıza getirdim.
24. Yadındamı o hoş gün?
25. Gərişdirdim nəce de gümü, gili,
gübreni.
26. Yadındamı o hoş gün, benim balam,
balacam?
27. Gızıl şüalar kimi rişenin saçağları
28. Belke de gəbre gəder hətirimde
ğalacağ.
29. Boy at, balam, balacam!
30. Gəsirğalar önünde berki, gəlam,
ğalacam.
31. Üçüncü minilliyin çatdıg astanasına.
32. Sına ezmini, sına!
33. Bağla rişelerinle sen èramı èraya,
34. Birce ovuc torpağı Güne, Aya, semaya.
35. Gözelliyin, birliyin ne gəder gənimi
var.
36. Ağacların düşməni — gəra yəl, acı
rüzgar,
37. Gəfil düşən ıldırım.
38. En rezili ağacı içəridən yəyen gurd,
39. Boy at, balacam benim, er çiyinini uca
tut!
40. İki mininci ilde on dörd yaşar güdretim,
41. O çağlara isterem men de senin tek
yètım:
42. Dizi bükülmez, metin,
43. Erlerə, erenlərə,
44. Temennasız, senin tek behre, bar
vèrenlərə,
45. Nəce èhtiyacı var bilsen bu
memleketin.
46. Merdlik, böyüklük öyret cılızlara,
cırlara.
47. Gel, səhəvət dersi kəc me'nevi
gıslarlara.
48. Dadlı çağlar gelecek.
49. Nəhışlı bir bəşikdə senin kölgeliyinə
50. Oyuncağlar gelecek.
51. «Gızılgül olmayaydı...»,
52. Laylalar yüksəlecek.
53. Teze bülbül yuvası burda
cehcehlənecek.
54. Bu gün cocuğ gördüyün Èldeniz,
Kamran, Vügar
55. Onda bıgılı, sağgallı kişiler olacağlar.
56. Genclik bişib döyüşdə,
57. Dövlət dili yapacağ Azərbaycan dilini,
58. [amma sözde yoh, işde!]
59. İlim-ilim itirib kesafeti, gəfleti,
60. Çiyinində yüksəldecek onlar bu
memleketi.
61. Apaydın görürem men o pakize iğlimi,
62. Senin şah budağından asılan
yèllenceyin
63. kendir izler kimi.
64. Govulacağ bu yurddan cılızlıg
tehlükəsi.
65. Elde, üzde gəlacağ yalnız hərtut lekesi.
66. Apaydın görürem men o pak, işıgılı
günü,
67. Senin şah budağına uzanacağ ellerin
68. bayrağlaşan hökmünü.
69. Menim gəya köksüme dalğalar deyir
çin-çin,
70. Nəçin insan hərtutdan bir az kem yaşar,
nəçin?
71. Bu il gelin gelecek evimize, ilk gelin.

72. Sen belke de remzisen o behteve
gözelin.
73. Teki o da senin tek behreli, barlı olsun,
74. Şirin nubarlı olsun.
75. Cüt göyerin, cüt gelin.
76. Sen bağımnda gelin ol, o da evimde
gelin!

1986

304. MÜŞFİĞ DENİZİ

1. ...Pul-pul şefeglerle min bir renge
çalanda
2. Az gala özü boyda mavi tongal olanda
3. Yosunlu bir gayanın eteyinde
dayandım,
4. Dayandım, seni andım.
5. Mavilikler yanırken al güneşin alından,
6. Eşitdim, sesin gelir her dalğanın
dalından:
7. — Ah, bu uzun sèvda yolu vurulurmu
baş, könlü?
8. Kaman çekdim, nişan aldım, deydi
oğum daşa, könlü!
9. Sesin, ağappağ, uca dalğalar gānadında
10. Çırpılır sahillere. Çırpılır sular oda.
11. Güneş düz tepem üste. Cahan yanar bir
tendir.
12. Sesin yanar gumlara belke gülāb
çileyir.
13. — Yène o bağ olaydı!
14. Gurultular içinde sesin ne geder aydın.
15. Sesin — dirilik suyu. Sesin hēyli ucada,
16. Nur muncuğlu, ağappağ lepelerin
ovcunda,
17. — Oğu tar, oğu tar!
18. Seni kim unutar?
19. Birden hiss edirem ki, sularda zer
oğuyur.
20. Növ-növ ırmağlarıyla iki giteni gūcan
21. Kaspi — Hezer oğuyur.

22. Oğuyur min şaheli İdēl, Kama, Tèrēk,
Kür.
23. Sökür sal gayaları, denize daş-ğāş
tökür.
24. Dayanmadım, yürüdüm. Dere kēçdi,
dağ aşdım.
25. Hān Kepeze yanaşdım.
26. Maralgöle yanaşdım.
27. Gördüm yène oğuyub beyaz yallı
dalğalar.
28. «Aş deniz, aşğın deniz...»
29. gēylü gāllı dalğalar.
30. Dēdim, elimse tutum o sedanı, o sesi.
31. Nefesimde sahlayım o mügeddes
nefesi.
32. Addadım hān Arazı, gucağladım
Tebrizi.
33. Gördüm «Müşfigim!» dēyir
34. Gāna batmış bağların her cığırı, her
rizi.
35. — Terlansan, göyden ènmezsen,
36. Bu torpağda sēvinmezsen.
37. Men dönerem, sen dönmezsen,
38. Eý gırılan şüşe könlü!
39. Özü boyda göz yaşı — anam Hezer hēy
ağlar.
40. Anam Hezer cavab vēr, senin nēçe adın
var?
41. Kaspi, Hezer, Guzğunum, yoğsa
Ağdeniz, Teber?
42. — Hayr! — dēdi lepeler —
43. Ümman gelbli şairin cahanda iziyem
men,
44. Müşfig deniziyem men!
45. Men Hızıdan gelirem, orda gizli
bulağdım,
46. Yardım sal gayaları, bir gün guruhagur
ahdım.
47. Öz oğu etrafında herlenir Yēr küresi.
48. Bu oğ onun özüdür.
49. Neğmemin adı Müşfig,
50. Ağzımın dadı Müşfig!

51. Yükselen bir ölkenin uçar ğanadı
Müşfiğ!
52. Ah, göresen ne üçün
53. Yüz şe'rbaz içinden birce o şair gètdi?
54. Nadan ğaldı... küt ğaldı... Nakes
ğaldı... Kem ğaldı.
55. Yüz şahsının içinden felek bir dürrü
çaldı.
56. Ah, bu ne cür zavaldı?
57. Min-min kalın içinden bir deymişi
apardı.
58. Bağımın ortasından alağı yoh, otu yoh,
59. Bar vèren ağacımı yerli-dibli ğopardı.
60. Hardasa bir zelzele... ğerib bir aışam
çağı
61. Lapdan uçub töküldü Ğoşğar, Savalan
dağı.
62. Kağız, ğelem ğüvveli masadan
ğopardılar.
63. Basıb zülmet maşına helveti apardılar.
64. Ğar üstünde isti ğan, zencir çeyneyen
itler.
65. Cergeden ğeri ğalsa güllelenen igidler.
66. Buz dağları altında basdırılan
ümidler...
67. Daşa, ğayaya dönmüş yorğun, üzgün
addımlar
68. Erzi alıb çiyinine dağlar aşan adamlar
69. Ğezelden de deyersiz...
70. Dünen Vetenim Sibir.
71. Bu ğün kefenim Sibir!
72. Nèçin ğucağlamırsan,
73. Ğezel kimi tökülen bu oğullar senindir.
74. ...Buzovnada durmuşam sal ğayanın
başında.
75. Aışıb gelir Bakı.
76. Çarğların istisinden,
77. Dezgahların hisinden,
78. Sèhlerin tüstüsünden
79. Buruğlar бүркүсүnden бөзөнлөр ğaçıb
gelir.
80. Gelir ğörün ne ğeder
81. Ürekleri şişenler,
82. Ömrü oda düşenler.

83. Beli ğızıl ğurşağlı avtobuslar kenarda.
84. Ğuma batmış tekerler dönüb ateşe, oda.
85. Elinde ğün çetiri, hamı can atır öne.
86. Odur, bir deliğanlı <<Volğa>>sını birbaşa
87. sürür lepedöyene.
88. Atılır soyunmadan... èle bil çiçek derir.
89. Ğezeri üreyinni alovuna enderir.
90. Odur, neğme ğanadlı pionèr düşergesi.
91. Yarımçılpağ bedenler — genclik,
ğüdrete sergisi.
92. Körpe ovucalarında kiçik Tèrek, kiçik
Kür...
93. Cocuğlar dalğalarda çiçek kimi
ğörükür...
94. Aışıb daşan dalğalar sonsuz sahil uzunlu
95. Yuyur yüz-yüz bedenden min illerin
tozunlu.
96. Dalğalar aışıb daşır. Serin, buzlu
dalğalar
97. Ağ muncuğlu, köpüklü, ay-ulduzlu
dalğalar.
98. Cehennemden ğaçanlar burda gelir
riğğete,
99. Aışıb serin ğoynunu, deniz dönüb
cennete.
100. Menim könlüm dinleyir bu ğözel, şen
denizi
101. Sahillere şeğ sepen, Müşfiğleşen
denizi.

1984

305. ALİM DÜŞÜNCELERİ

1. Söndürüb çırağı girdi yatağa,
2. Gördü yata bilmir, uyuya bilmir.
3. Köksün ğayasına çırpılan dalğa
4. Ğabarır, çekilir, bir an dincelmir.
5. Otağ zil ğaranlığ, bèyin işiğli.
6. Başının üstünde ağ ipek perde.
7. Açsa pencereni, bahsa göylere,
8. Ulduzlar ğörünür enginliklerde.
9. Ulduzlar parıl-parıl,
10. Ulduzlar berel-berel.

11. Her ulduzu yandırır sanki gelem tutan el,
12. Her ulduz — can yangısı, ürek adlı bir meş'el.
13. Canın şiresini, gözün nurunu
14. İçdikce içen,
15. Daşlaşan, göcalan, mirvarileşen
16. Zerrelere sayırşır hardasa şah-şah
17. Odur, saman yolu-gümüş kehkaşan
18. Göyü ten ortadan bölüb gèdir düz.
19. Hezerin üstünde beş gârdaş ulduz.
20. Odur, lap ucada hëyli gelbide
21. Nizami ulduzu — bütün bürclerin
22. Fövgünde dayanan en parlağ çırağ!
23. Hâgani ulduzu — bütün merdleri
24. Sahilden tufana sesleyen mayak!
25. Nesimi ulduzu — keşmekeşlerin
26. Ovcunda yetişen sedef — ağappağ.
27. Könül, yardım èle, bu sirri açığ,
28. Bêşere ne geder ülker vèrib gör
29. Gül yarpağı boyda bu kiçik torpağ?!
30. Bes nêçin saralmış üzler var hele,
31. Bes nêçin kölgeli gözler var hele.
32. Nêçin o dan yeri gızıl dan dèyil!
33. Nêçin dileyimiz gızıldan dèyil!
34. Göyler ruhumuzun heritesidir,
35. Göyler ezmimize en parlağ delil.
36. Bes nêçin göresen Sehend, ya Gôşgar
37. Hele özü boyda cevahir dèyil!
38. Bes nêçin göresen Erk gâlasının
39. Zol-zol, şırım-şırım, gânlı köksünü
40. Gurşadlar, sèller de soyuda bilmir.
41. Fikirler ümmandır... gèri çekilmir.
42. Yandırır çırağı, aydın görür
43. Mizin üstündeki sessiz ingilab,
44. Metbee gökulu teze bir kitab.
45. Benövşe nefesli Gurbani, Abbas.
46. Her misra bir gızdır, al, bağrına bas.
47. ...Èle gel, èle gèt bağ-beresinden
48. Bülbüller ürküşüb gül incimesin,
49. ...Şeker leblerinden mene buse vèr,
50. Dodağ terpenmesin, incimesin.

51. Hèyret, èy büt!
52. Tanrılar yaradı bu dili belke.
53. Hötènin sözleri düşür yadına;
54. Bu yurdun en kiçik söz övladına
55. Ten olsam, özümü hoşbeht sanardım.
56. Ferehden feleye gânadlanardım.
57. Rènèsans kelmesi düşür yadına.
58. Gânadlar goşulur gol-gânadına.
59. Mehdud düşünürük dèyesen bir az.
60. Ürek ingilabı baş ingilabı
61. Bêş esrin, on esrin seddine sığmaz.
62. Ahtar... derinde gez, bir az derinde.
63. En büyük rênèsans gâlhır, yükselir
64. Köksü dan yèrine benzer Babekin
65. Savalan silgetli çiyinlerinde!
66. Ahtar, derinde gez, bir az derinde,
67. En büyük rênèssans yaşayır yegin
68. Özü teşne gâlan büyük Sabirin
69. Dirilik suyu tek setirlerinde.
70. Yorğanı üstünden atır kenara,
71. Dèyir: her bir çağın rênèssansı var.
72. Gèyib penceyini çihır bayıra,
73. Bayırda son payız, gânlı bahar.
74. Gelir gûlağına teyyare sesi.
75. Üzünde nur olur onu anması.
76. — Rênèsans dèyilmi Hüsèyn Cavidin
77. 41 ilden sonra gârlı Sibirden
78. Gülzar Nağçıvana gânadlanması?
79. Dalır enginliye... göyler çırağban.
80. Ay doğub... her taraf sūd rengli işığ.
81. Bir fikir şö'lesi kèçir başından:
82. — Odlar yurdu üçün az odlanmışığ.
83. Oğay! Ne gözeldir payızın etri,
84. Ay nuru Hezerde gümüş düşerge.
85. Bütün ulduzları gūcmağ isteyir
86. Hezerle, Cavidle, Sehhetle birge.
87. Ayağı altında hışıldayır gūm,
88. Nuş èdir gècenin møyhoş mèhini.
89. Boyu beraber biyan, boyana
90. O gèçen yollara tøkür şehini.
91. Ay gâlhır... şö'lesi düşür cahana,
92. Uca tongal tekin yanır gârşıda.
93. Almas ulduzları hele bir yana
94. Ezizdir bu yurdun yanıg daşı da.

95. Birden hiss  leyir ki,
96. Ay nuruna belenmiş biyanların ucundan,
97. Büllur ş hli, ş feğli tikanların ucundan
98. Hovuzdan su isteyen s y dlerin saçından
99. Hansı bir g vv t ise ağır, dolur ęelbine.
100. Cırcırma sedası, serin sükut, bir de ki,
101.  ayalar kovęuşunda l kk ldeyen  zerin
102. şirin uğultuları dolur hassas ęelbine.
103. Ayağı altında  ışıldayır ęım,
104. Belke her zerresi bir inci, almas.
105. B le bir  lkenin, yurdun yolunda
106. Yanmamağ, ulduza dönmemek olmaz!
107. S yr  din, g z ęoyun siz bu cahana,
108. řeręin gövheridir Azerbaycanım.
109. Yaşıl r yhanları hele bir yana,
110.  urd tikanına ęurbandır canım.
111. H yif, az a tarıb, az  yrenmişik.
112. Bilmir ki, uzağda men de oyağam.
113. Onun şerefine bu ę ce yarı
114. En g zel ř 'rimi o uyacağam!
115. G ceden sehere yol ę den alim!
116. Biz zülmet içinde işli izik.
117. Bu gün Azerbaycan r n sansının
118. Bu gün Azerbaycan r n ssansının
119.  reyi — zamandır, ęanadı bizik.
120. Yalnız şaigin yo , bizim  llerin
121. Kamallı  vladı, Kamal ęardařım!
122. Ömür — r n ssansdır, her ęırpımında
123. Yazıb yaratmağdan kam al, ęardařım.

1983

306. AFİşANI CIRSALAR DA...

1. Rauf Semeddi yapan o g zel afişanı.
2. Ressam Rauf Semedin dostluğda misli hanı?
3.  arşısında ağ kağız, t nd ęırmızı bir ęelem,

4.  etk ş, pozan, yapıřған, keser... Özge bir alem.
5. B y k, alovlu ęelbi h y  ırpına- ırpına,
6. Herfleri inci tek d zm şd  söz sapına.
7.  ırmızıyla yazmışdı « elil Rza» sözünü,
8. Dağ başında sanırdı könlüm o gün  z n .
9. Afişa andırırdı zirvede ağ bayrağı,
10. Afişanı cırdılar gündüz ikindi  ağı.
11. Mikayıl başı lovlu getirdi bed  eberi,
12. Ot llo hiddetiyle yanırdı bebekleri.
13. Gülümsedim: — Sarsılma, sınırlanma boş yöre.
14. B ş yüz de'vetnameni paylamışığ şehere.
15. Bir az  rken başlanır d mek, ř 'r ę cesi.
16. Sağlam ęezeb  z  de ř 'rin d y ş cebhesi.
17. Bu gün senin yumruğun bir az demirleşecek.
18. Proj ktor gözlerin zülmetleri  şecek.
19.  anadlanıb gelende b ş yüz ęızıl güldeste,
20. Afişanı cıranlar ölecek ayağ üste.
21. A şam kitab hanaya geldik bir az   vik, t z.
22. Hanı kitab sergimiz? Bomboşdu reflerimiz.
23. Sergi m 'marı bizi görende doldu g z ,
24. D di: — Nazir ęolmancı zeng  lemişdi  z ...

25. D dim: —  oy ya şı bilsin nazir ve ęolmanc ağa:
26. H   bir kesin haęęı yo  bu ę cenı pozmağa.
27. Stul azca, men  z m ayağ  ste duracam.
28. D vremde b ş yüz  lker, söz meclisi ęuracam.

29. Zal kiçikse Bakını döndereceyik zala.
30. Mèydanda Poèziya dönecek Rüstem Zala.
31. Bir azdan mavi göyde parlayanda Ay, ülker
32. Söz gedrini bilenler geldiler birer-birer.
33. Ağ saçlı Ekrem Cefer — addımlayan həzine.
34. Ressam Letif Kerimi mayak seçib özünə.
35. Sinesi atəşgede — Memmedli Ğulam dede
36. Doğsan yaşa dolsa da, esa yoğdur elinde.
37. Abbas Sehhd mēyvesi — Remzi Yüzbaşı budur,
38. Üzde həyli müləyim — bağı hağğ alovudur.
39. Abbas Zaman gelende lapdan genişləndi zal.
40. Pencerədə göyerçin — ağ ğanadlı bir heyal.
41. Ramiz Duyğun göründü, çiyində zer poğunu.
42. Bugünkü tenteye yazarmen seçdik onu.
43. Hanı cesur şairim, — Sabir Rüstəmhanlı bes?
44. Hanı Söhrab Tahirim — iki sahile evez?!
45. Evezində səyr ələ Ekberzade Şahmarı,
46. Şahdısı ram edəcək ebes gıvrılanları.
47. Ön cergədə gözəllər, ağ birçəkli analar.
48. Esmer, Könül, Günaydın, — gör ne geder çocuğ var
49. Metin, Vüğar, Əldeniz, Kamran, Əlsəver, Aysəl...
50. Hüğüşünas Hümmetin dilaver oğlu Türkəl.
51. Şè'rimizin südünü, bal şəhdini emenlər,
52. Bu körpe yasemenlər, bu etirli çemenler...
53. Afişanı cıranlar bir azca naşı, nadan.
54. Utansınlar Türkəlin şè'r oğumağından.
55. Sağ ol, ğardaşım Yaşar, unutmaram bu anı,
56. Ne yaşı, getirmisen Memmedinle Kubranı.
57. Meclis ğollu, ğanadlı. Ğardaş hökmünde gèdir.
58. Laurèat şairimiz Ğabil sedrlık èdir.
59. Rafiğ Zeka hayğırır: — Èşğ ümmandır, salon dar.
60. Bu salona can atır ezemetli bir diyar!
61. Sıhlaşır oturanlar, ayağ üstə duranlar.
62. Bu meclisde dəyesen vahid yumruğ hökmü var.
63. Gündüz cızdağı çıhan Abşeron me'denləri
64. Belke serinlemekçün girmək ister içeri.
65. Ğara mazut səlinde, zerdab, girdab gölünde
66. Pörşelenib bişenlər nəçin dayanıb gènde?
67. Kimse bilmez ğanımda bu dem neler yaşayır,
68. Min bir faciesile bütün beşer yaşayır.
69. Min-min ulduz içində herlenir Yər küresi.
70. Bizim bu meclis onun en ırdaca nögtesi,
71. Belke mikrozerresi.
72. Feğət bu zerre sönse, ulduzlar söner, gèder.
73. Canavarlar Vyètnamı tezeden söker, dider.
74. Bu zerrecik olmasa, Azərbaycan iki yoğ,
75. Yüz yère parçalanar.
76. Min yère parçalanar.
77. Gelinimin, anamın boğçaları talanar.
78. Bu zerrecik olmasa...
79. fikir vèr, zerrecikmi?
80. Ekrem Ceferin ağzı — açığ,
81. şir ağzı kimi!

82. Paslı, demir gefesi gırır, yènidən gırır.
83. Ğanda çimen Livanın ciyerile haygırır!

84. Bu zerrecik olmasa...
85. Dayan, gör zerrecikmi?
86. Letif Kerim payızda şanı salhımı kimi

87. Son damla şehdini de vèrmek üçün telesir.
88. Uca söz kürsüsünde bahar küleyi esir.

89. Yaratdığı heliler calanarsa baş-başa.
90. Bakıdan Londonadek yaranar bir tamaşa.

91. Afişanı cıranlar dèyesen bir az naşı.
92. Azərbaycan beşerin sèvinçdaşı, gəmdeş.

93. Yèr küresi yaralı, Yèr küresi kemnefes,
94. Azərbaycan bu derddən gènde yaşaya bilmez.

95. Hökm èdir Poèziya: — Teles, ğardaşım, teles!
96. Bu cahanda her bir kes — nadir, evezèdilmez.

97. İnan, sen gören işi həc bir kes göre bilmez.
98. Dünyanın imdadına külekler kimi teles.

99. Açılmağa telesen çiçekler kimi teles.
100. Dövr èden seyyareler, felekler kimi teles.

101. Görün nèce telesir buz altında od nehri,
102. Telesmese bu tutar Asiyanın ciyeri,
103. Avropanın ciyeri.

104. Adice dağ çeşmesi sal ğayanı ğoparır.
105. Her damlası bir ğuşa müjde, sovgat aparır.

106. Mèyvesini vèrmeye budaglar da telesir.
107. Çocuğ elleri boyda yarpağlar da telesir.

108. İlkini doğmağ üçün telesir gelin maral,

109. Ressam tablo yaradır, arılar şanlarda bal.

110. Teles evezèdilmez merd işini görmeye,
111. Ğasırğalar önünde demir divar hõrmeye.

112. Ancağ telesmesinler şer addımı atanlar,
113. Afişanı cırmağla özünü aldadanlar.

1986

307. ÇENLİBÈL

1. «Çenlibèl»in er mèydanı, «söyle, sende ne sirr var,
2. Hardan uça könlüm ğuşu gelib sende tutar ğerar.»

3. Pencereler güneş boyda, ğapılar taybatay açığ,
4. Gelib burda bişer gèder her alaçiy, her yarımçığ.

5. Èle bil dağ başındasan, söz kürsüsü bir sal ğaya,
6. Çılçırağlar gözlerimdir, işığ vèrir güne, aya.

7. Kimdir gör o ğarasagğal, ğanad germiş tribunaya,
8. Her cümlesi meş'el tutur o èradan bu èraya.

9. Ğarayanız... biz az cansız, feğet gücü deryalarca,
10. Nitgi — ateş, köksü — tendir, ruhu — ğartal, başı — uca,

11. Tantekinmi, meslekinin ğanadında uca- uca,
12. Ğanadlanır, birnefese üç ğiteni ğuca- ğuca.

13. Ğopar birden alğış sèli, sağğıldayar ğefil lèysan,
14. İldırımlar pırıl-parıl... pencereye dönüb baħsan.

15. Bakı çovğun içindedir, külek ğovur hezelleri.

16. Gül getirsin Çenlibèle Azərbaycan gözelleri.
17. Eyyub Vurgun — sedr sorar:
18. — Bes ne üçün gelmişen tek?
19. Bes adaqlın Səlcən xatun, bes süd bacın Banuçiçek?
20. Boyun büken benövşe tek... gızlar, həyif, hele tek-tek.
21. Ne gəm, sabah bu cergeler sıhlaşacaq, kipleşəcək.
22. Eks əleyer şüşelerde yanan şö'le, senen şö'le,
23. Gızar meclis, gızlar döner gərenfile, gızıl güle.
24. Çenlibəlin er məydanı, «söyle, sende ne hikmet var,
25. Hardan uça könlüm güşu gelib sende tutar gərar?
26. Zeng əleyer Sabirimiz tələfonda doğma sesi:
27. — Aşşam üstü gurlayacaq Çenlibəlin şələsi!
28. Atıb bəli, atıb lingi, üst — başımdan çırpıb gumu,
29. Gelib burda gucaqlaram en səvimli oğucumu.
30. Gəcikmerem, pencereye yaxın yərdə eyleşerem.
31. Gözlerimde bir intizar, dizim üste defter-gelem.
32. Men şagirdem, Çenlibəldir
33. İlk loğmanım, ilk ustadım,
34. Çenlibəlden gelir ancağ, eger varsa istə'dadım.
35. Həyr! Gözlük gerek deyil, işıq alır gözüm ondan, —
36. İngilisin, fransızın etrus adlı babasından.
37. Etrus menem Həzer menem, Massagət de, Hun da menem.
38. At bəlinde uca-uca, bəş giteni keşf edenem.
39. Şağğıldasın ildırımlar, işıqlansın mağaralar.
40. Üzüm həzan, içim bahar... pak əlesin Bakını gər.
41. Çenlibəlim, Çenlibəlim! «Söyle sende ne hikmet var,
42. Hardan uça könlüm güşu gelib sende tutar gərar!»
43. Səyr edərem enginlikde dağlar boyla kurğanları,
44. Arhəoloğ tapıntısı güldanları, fincanları.
45. Fincanlarda göz ışıqım, kasalarda zerger zerim,
46. Cəyhun, Səyhun, İdəl, Araz — dörd ümmana beraberim.
47. Hayır! Oğu etrafında gəy herlesin Yər küresi,
48. Gəy herlensin... Menem onun bəl sütunu, feğeresi.
49. İşıq alır günəş bizdən, altı yönlü cahan bizdən,
50. Cılızları, miskinləri silek, atağ cergemizden.
51. Hanı Şengül, hanı Mengül?
52. Hanı növ-növ laureatlar!
53. Həzelden de gereksizmiş boş adlar, boş mükafatlar!
54. Ferarilər, ağciyerler yanaşmasın Çenlibèle,
55. Zibil kimi yandırmışam men onları bile-bile.
56. Bəş-on nefer dəyilik, yoh!
57. Biz minlerik, milyonlarığ.
58. Zerdabiler, Elibeyler, Cavid, Sehend... biz onlarığ.
59. Milyonlarığ! Bu dünyanın altı bizim, üstü bizim.
60. Stolüstü çırağımız — Hiyabani büstü bizim.
61. Gel, bir anlıq nefes derek bu çay üste, Pirsaatda,
62. Saat deyil, Sakat imiş, yatıb gəlmiş bir daş altıda.

63. Gel, Tebrizde yavaş k    k Saat —
Sakat m  ydanından,
64.   pek   z  lg  llerinin kasasından,
fincanından.
65. Sakat... saklar... sa  i...   eki...
66. Ne marağlı bir zencir var
67. Arsak dönüb Ar  ak olmuş... Saklar
imiş bu ya  utlar.
68. Sayan da  ı, Kazb  k da  ı! S  yle, sende
ne hikmet var?
69. Altun m  ydan,   z  l-m  ydan! Seninçün
Y  r küresi dar.
70. Bu m  ydanda tapdamı  am cındır, mitil
bayrağları,
71. Evvel-a  ır   z gözüne batı   fat  h
mizra  ları.
72. Sen meni g  z ğabığına so  amazsan...
men cahanam,
73.   ki   ra ar  asından gelen ulu bir
karvanam.
74. Güllelendi Firudin bey...
75. Ne   em, genc Firudin sa  dır,
76. Babasının   isasını meger y  rde
goyaca  dır?
77. Fikir v  r türk sifetine, sifet d  y  l, dan
y  ridir,
78. Her cümlesi   ansızların damarına   an
y  ridir!
79. Bitdi meclis. Yoğ, bitmesin, topla  alım
  ay  anaya,
80. Her armudu stekandan nu     delim
bütöv derya.
81. Men hele genc Eb  lfezden, merd
  amilden
82. Doymamı  am
83. N  'met beyden doymamı  am.
84. Bı  lı ressam Ehmed Rza,
Mecnunsanmı   sen bu a    am.
85. B     denizi, b     min   ayı teşne   elbe
sığa-sığa,
86. Biz   ediriz, biz u  uruz,   hkamları yığa-
yığa.
87. Darı  galmı? Ne   em, bir az kip
eyle  ek, sı   otura  .

88. Senin y  rin bir     ecik, benim y  rim
bu kor buca  .
89. Buca   mütleğ da  ılaca  . Sen inan ki,
harda olsa  .
90.   enlib  ldir hemin oyma  .   enlib  ldir
hemin oca  .
91. Hanı Maksud     hzade? Bu toprağı
s  virdi o,
92. Tek adamlı   kam  ranı   enlib  le
  evirdi o.
93. Biz ki, polad senger bildik en
m    ddes bir amalı,
94. Zirzemiler, zindanlar da   enlib  lin
filialı.
95. Men   eceler     c yatıram... h  y
    vrikib sola-sa  a
96. Yata   içre duyuram ki,   rek dönmüş
yanar da  a.
97. Sa   elimi hara   oyum, uyğun gelmez
nezerime,
98. Sa   elimi sol d    me,   enlib  lin
  zerine!

308. G  Y G  L  N YAĞASINDA

  F  zulinin po  tikası   kitabının yarıdacısına

1. Gedaları tanımağa be'zen iller bes
  lemeyir.
2. Cesurları tanımağa birce gün de
kifayetdir.
3. Sen   le bir o  ulsan ki, bir lehzed  ,
birce anda
4. M  drikliyin     'le v  rir gözümüzün
işığında.
5.     h Nizami bayramında,
6. G  y g  l  n g  l yağasında çekdim senin
adını men,
7. Tekem — s  yrek al  ı     opdu her
terefden.
8. Bes ne     n tekem — s  yrek?
9. G  y g  l o gün bezenmi  di Genceyedek.
10. L  ningrad, Kazan, Daşkend... cahan
burda, alem burda,
11. O m    ddes vurhavurda,

12. Tribunasız bir salonda
13. Aççığ göyler altındaca çekdim senin adını men.
14. Alış gopdu her terefdən,
15. Bes ne üçün tekem-sèyrek?
16. Kimdi senin alışlayan?
17. Telebeler!
18. Beli, senden ış alan seyyareler —
19. Telebeler!
20. Sağa bağıdım, sola bağıdım.
21. Sağ terefde yağut Kepez,
22. Eteyinde billur Göy göl.
23. Brilyanta, dürre evez.
24. Anladım ki,
25. Èle sen de bu mügeddes yerler kimi
26. Bu pakize göyler teki
27. ter — tezesen.
28. Göy göl kimi mö'cüzesen.
29. Kepez kimi mö'cüzesen.
30. Mö'cüzesen, Kepez gelbin ovcundadır.
31. Dilimin lap ucundadır
32. nèçe adın:
33. Sabir Eli.
34. Sabir Helil.
35. Sabir Şerhi.
36. S. Borçalı.
37. Söhbətinden fèyz alanlar ömrü boru borclu galır.
38. Goşa külüng addımıyla èhkamlara gebir gazan,
39. Elmi gücü çatmayanda şe'r yazan,
40. Be'zen deniz kimi susan,
41. Reğibinin üzerine peleng kimi atılarda.
42. coşan, gızan
43. Sabir Eli!
44. Saçı pırpız, özü laçın,
45. Kip gèyimli seligeli
46. Sabir Eli!
47. Yağut saçan dodağının üstündece
48. Üçbucağa benzer bağın.
49. Meslekinden dönemezsen
50. Doğrasam da buğum-buğum,
51. Boyun bir dağ,
52. Çiynlerin — meğrur gıya.
53. Üreyinin denizinde

54. lap derinde
55. Mürgüleyir belke tufan, belke gıyya.
56. Varlığında yèddi deniz, gollarında daş ezele.
57. Büllur gözlük arhasında gözler bulağ.
58. Bir de bu cür gözleri biz
59. Hardan tapağ, hardan bulağ?
60. Yolun daim sıldırımlar.
61. Nefesinde söner, yanar ıldırımlar.
62. Tunc alnında nur şırımlar.
63. Èy Füzuli semasından ènib gelen od parçası,
64. Müdrik ata,
65. alim oğul,
66. er vetendaş!
67. Yurddaşların èynen sene benzeye kaş.
68. Men görmüşem institutda dersi nèce kèçdiyini,
69. Füzulinin her setrini şualarla ölçdüynü.
70. Dahilerle bir sırada üreklere köçdüynü.
71. Men görmüşem, «Atam» dèye,
- «Balam» dèye
72. Nèce gıynar mehebbetle böyütmüsen
73. Üzèyiri, Helili sen.
74. Servetindir Hezanen de, Teranen de.
75. Dörd övladın, bir yoldaşın
76. evde senin beş galandır.
77. Könüldaşın gözel Lèyla
78. Baş galandır.
79. İnan, benim Tebrizim de öz balandır.
80. Gönder işe, gönder, dursun hıdmetinde.
81. Senin emrin, işaren de
82. bizim üçün şah balıdır.
83. Köçürseler söhbətini magnitofon gaytanına,
84. Ciyerinin tüstüsünden, üreyinin alovundan
85. Yanar gaytan.
86. Yaza bilsek ne çıhrsa od ağzından.
87. Yaza bilsek nögtesini, vèrgülünü,
88. bemini de, zilini de.
89. Hamı görer bir sinede lengerlenen kainatı,
90. İşğlanar göyün üstü, yerin altı.

91. Milyon defe görüşmüşük,
92. Men yène de tamarziyam görüşüne.
93. Dodağlarım daim susuz senin dadlı
öpüşüne.
94. Her mektubun bir həzine.
95. Her setrinde etrin senin,
96. Ağ kağızın semasında ıldırımış həttin
senin!
97. Əy arabir cibi pulsuz, özü hörmət
milyonçusu,
98. Adın Sabir, özün dözümlü gəyəsən.
99. Gündret, gəyret gəlasən.
100. Sen hardasan indi, harda?
101. Cavad xanı ulduzlara təhvil vərən bir
diyarda.
102. Bodəştədt rəyhanına su içirən bir
gülzarda,
103. Emmamesi buludları delib keçən bir
şairin
104. Yaratdığı novbaharda.
105. Sen hardasan? İndi harda?
106. İnstitutmu, ya bazarda?
107. Üvlilərin təkləndiyi bir diyarda.
108. Seni tapdım, inandım ki,
109. Her insan bir kainatdır,
110. Her istə'dad birce nüshə,
111. Birce, nadir.
112. Sudan işiğ,
113. Gəldən gəlab, daşdan od almağa
gədir
114. bizim Sabir!
115. Düşünürsən, həca ilə, eruz ilə.
116. Gəlbəyunsən dedi Kür, xan Araz ilə.
117. Cocuqların səvimlisi,
118. Cavanların mehbəbbi,
119. Böyüklərin and yərən.
120. Tay-tuşundan sən gərən çələng
çalmağ yarışında
121. Çələng sənə yaraşacaq
122. Azərbaycan torpağına özü boyda bir
istiğlal
123. yaraşanda.
124. Gəlbə kimi pakizə bir pambıq çölü.
125. Tələbələr döşürmədə o ağ gülü,

126. çırağ gülü,
127. Kolda papağ-papağ gülü.
128. Yüz gözəlin arasında birce nəfər
dəliğanlı.
129. Pambıq kimi pak gözəllər həyacanlı.
130. Önündə bir ipek bardan,
131. Ayrıldı Ay ulduzlardan,
132. Bir gəz gəldi sənə yaxın:
133. — Gəlağım ağrıyır, bəhən.
134. Sən cəyran gəlağların, gəzım, bilik
təşnesidir.
135. Yəni sözlər, səslər umur. Ürfən,
kamal çəşmesidir.
136. Gəyidəriğ səbax dərse, rahatlanır
gəlağların.
137. Gəz dinləyir, gül etrini yəllər yayır
nərin-nərin.
138. O gəz kimdir? Balan, Sabir!
139. Növrestələr arasında ata kimi gəlan
Sabir!
140. O ağappağ çöllər kimi
141. Nurlu, bəkir həyallara dalan Sabir!
142. Bir igidə ərənətdir yüz gözəlin gəz
isəti,
143. Sən əy nəmus kəşikçisi, sən əy gəyret
səltənəti!
144. Nəfs, təmah cəlovları,
145. Həy, ismət bəyragdarı,
146. Ataların, anaların ə'tibarı,
147. vefasızlar vefadarı —
148. Sabir Eli!
149. Sən bu gözəl planətə
150. ucalıqdan gəpəb gələn bir ulduzsən.
151. Üyeyin bir açığı kitab,
152. addımlayan bir gəmuşən.

1987.

309. TÜRKAN MEKTUBLARI

Poema

1. Emi!
2. Sizdən ayrılalı, cığırları kəsə-kəsə,
3. Gəzilkəmə avtobusa gəlib çatdığı
birnefəsə.

4. Emidostum söyledi ki, digget yetir sola, sağa.
5. Yadda saħla Türkanı sen, pencerede baħa — baħa.
6. Emi! Baħdım pencereden, hêç bilseniz neler gördüm.
7. Daş ğalağı, diş-diş hasar, ğana-ğana lekler gördüm.
8. Bes ne üçün bağça-bağ az...
9. Yaşılığlar tekem-sèyrek?
10. Belke kendi düşündürür yalnız ruzu, yalnız çörek?!
11. Nêçin yollar sökük-tökük, dar küçeler eyri-uyru?
12. Ğerenfil kem, røyhan da kem, ağcağanad sürü-sürü.
13. Sen dèyirdin, bu ölkenin altı ğızıl, üstü ğızıl...
14. Nêçin tekce göy-göyerti ekir kendin oğlu, ğızıl?!
15. Neler kèçdi üreyimden: mè'mar olum, evler tikim.
16. Bu insanlar hücrelerden, hin evlerden çıhsın teki.
17. Hekim olum, leğv èleyim ağcağanad yuvasını,
18. Türkan ehli bilsin Türkanın bal havasını.
19. Men inandım sen dèyene: bahar gerek, başğa bahar.
20. Birce damla ğayğı görse Türkan dönüb cennet olar.
21. Duracağda ana gördüm, sağ-solunda iki çocuğ.
22. Ğızmar günün altındaca soluħçayan cüt tumurcuğ.
23. Emi! Nêçin duracağlar balaca bir bağ olmasın?
24. Ağ fevvare saçağları dörd terefe dağılmasın?
25. Nêçin yoħdur bir çimerlik? Yağut lepe, zümrüd lepe
26. Nêçin coşub çağlamasın, insanları öpe-öpe?
27. Avtobusa ğalħdı ana, men durub yèr vèrdim ona.
28. Bir cüt terlan çolpasından el üzmeyen o terlana.
29. Ana ğan-ter içindeydi, üz-gözünü sile-sile,
30. Oħşayırdı çocuğları ellerile, nefesile.
31. «Bir saatdır gözleyirik duracağda avtobusu».
32. Tèllerine, kirpiyine ğonmuş idi yolun tozu.
33. Ana ğan-ter içindeydi, üz gözünü sile-sile,
34. Oħşayırdı cocuğları ellerile, nefesile.
35. — Susamışam, ana su vèr!
36. Yalvarırdı yavruları.
37. Men düşündüm: bu yollarda birce bulağ olum barı.
38. Men düşündüm: gören nêçin avtobuslar azdı bunca?
39. Ana-bala yol gözleyir, yanağında gül solunca.
40. Emi!
41. Senin gözlerinle göz yetirdim hendevere.
42. Pas bağlamış meftillere, demir-bèton direklere.
43. Dustağ olmuş torpağ gördüm meftillerin arasında,
44. Tikanları bebeyimde, gözlerimin ğarasında.
45. Düşünceler ğucağında gelib çatdım Ğalaya men,
46. Dalda ğaldı badamlığlar, nêçe buruğ, nêçe me'den.
47. Men düşünüdüm: dünya boyda badam bağı salmağ olar,
48. Püste, ğartut, gül, ze'feran... hèyret içre ğalmağ olar.
49. Birce zèytun yarpağından nêçe derman almağ olar,
50. Her fesilde başın üste budağ olar, yarpağ olar.

51. Yollar boyu gölmeçeler, gölmeçeler, gölmeçeler...
52. Mıgımığalar, ditdililer... eğreb, çayan ondan bêter.
53. Nèft ğarışığ gölmeçeler dönüb zülmet güzğü olub,
54. Sahilinde birce çiçek açıbsa da tètze solub.
55. Zığa batmış buruğların ne yamandı sklèti,
56. Ğurbağalı gölmelerin sarı zerdab kesafeti.
57. Men «ğurbağa» dèdim, hèyhat, o zeherli batağlığda
58. Nefesini çpe bilmez ğurbağa da, kor balığ da.
59. Nèçin torpağ gül açmasın buruğların arasında?
60. Gülşünaslar gül yağını gelib burda arasın da.
61. Açsın bize ğucağını azad cahan, azad heyat.
62. Bu dünyada həc bir kesi dişlemesin ağcağanad.
63. Viran ğalmış evler gördüm Ğala — Türkan arasında.
64. Ala ğanğal göyermişdi, çat-çat divar yarasında.
65. Böyrü uçuğ pencereleer gözlerimi babaların?
66. Tağsız ğalan daş sütunlar dizlerimi babaların?
67. «Ğala» bizim türk dilinde
68. «Şeher» dèmek, «yurd» dèmekdir.
69. Bes bu batmış ğalamıza kimler nicat vèrecekdir?
70. Divar üste iki bayğuş ulaşırdı açığ-aşkar.
71. Nuşirevan eyyamından gelmişdimi o bayğuşlar?
72. Yada saldım Nizamini, bayğuşların söhbetini.
73. — Menim ğızım, senin oğlun
74. ğovuşsunlar! — niyyetini.

75. Emi, ahlar çeke — çeke men dinledim o ğuşları,
76. Gözü ğanlı, gözü girde, o kirpiksiz bayğuşları.
77. Dalda ğaldı Ğala kendi, budur ğedim Bine yolu,
78. Şüy çınarlar ğelemeler tutub sağı, tutub solu.
79. Yahnılığda aèroliman, yolu hamar, gülleri ter,
80. Orda èner, nefes derer gümüşğanad teyyareler.
81. Men isterem teyyareler zövğümüzü oğşasınlar,
82. Bu ğiteden o ğiteye gül tohumu daşısınlar.
83. Daşısınlar mèyhoş narı, ağ şanını, gilenarı,
84. Uzağların görmediyi nèçe-nèçe hoş nubarı.
85. Macal tapağ, gezib görek yumruğ boyda planèti,
86. Gözel kitab sergileri bezesin her memleketi.
87. Ğanadlıyığ, gelib çatdığ yèni yollar ayrıcına,
88. Ten ortada ter gülüstan... yol calanıb yol ucuna.
89. Sol terefde Surahanı, sağda belke Balağanı.
90. Bu yolları öyrenmeye macal hanı, fùrset hanı?
91. Ğanadlıyığ, Gelib çatdığ Ezizbeyov mètrosuna.
92. Emi, daha yorulmuşam, burda şè'rim çatdı sona.

310. ÈLDENİZE CAVABIM

1. Aldım senin mektubunu ğezetlerin arasında.
2. Gülüm, şekin gelib durdu gözlerimin aynasında.

3. Bu kağızı yazdığın dem düymelenen alın terin,
4. Pörten üzün, gızıl tèlin, o şen, ağıllı gözlerin,
5. Sèçdiyin ağ, mil-mil kağız, gelem tutan barmağların,
6. Her bir cizgin gözümde, ay baharım, iftiharım!
7. Bizim gülşen memleketin sen benövşe balasısan,
8. Ağcağanad sahlıyandan bir gün gısas alasısan.
9. Sen dünyanı kelme-kelme, hêca-hêca öyrenirsen.
10. Yaşlıları öpür, gücur, yamanlardan iyrenirsen.
11. Boy at, gülüm, galh, ganadlan, ayırd èle hëyri, şeri.
12. Tanı meftil çeper çekib yeri dustağ edenleri.
13. Sen alemi zaman-zaman gözlerine yığacağsan.
14. Vaht gelecek sınırlanıb yumruğunu sıhacağsan!
15. Göreceksen, denizlerde nêce parlağ inciler var,
16. Ancağ orda balıqları, guşları da inciden var.
17. Göreceksen, bu dünyada zalim de var, zelil de var.
18. Maskanlanmış ağcağanad, maskalanmış zeli de var.
19. Su altında gayıqlar var, pusgudadır timsah kimi.
20. Yırtıcı var, tegdim edir özünü bir Allah kimi.
21. Bileceksen, kimdir onlar, azadlığdan dem vuranlar.
22. Gülşenleri alt-üst edib herbi baza yaradanlar
23. Yeğin ki, sen eşitmisen Hiroshima sözünü de,
24. Nağasaki sözünü de.
25. Bir gırpımda iki şehir
26. Güle döndü yer üzünde.
27. Onda bir May küçesinde men çerpeleng uçururdum.
28. Didik-didik çekmem ile yad gapıya top vururdum.
29. Top vururdum, ne bileydim şehir boyda tabut nedir?
30. Onun derdi belke sönüb, benim derdim teptezedir.
31. Gözlerimi od göynedir, görmesem de hêç vaht onu,
32. Neheng atom göbeleyi, erşe galhan od sutunu.
33. İndi atom bombasından gat-gat güçlü silahlar var,
34. Aya, Marsa kemend atır dişinecen silahlılar.
35. Boy at, eziz Eldenizim, èy ömrümün dan ülkeri,
36. Tanı Sülhü maska seçen çağgalları, tülküleri.
37. İnsan bir az gèc böyüyür, ürek, ağıl yavaş-yavaş.
38. Dağlar boyda, özün boyda bir üreye dönesen kaş.
39. Güneş kimi şö'le saçan bir zekaya dönesen kaş.
40. Melhem tapıb sağaldasan bu derdleri yavaş-yavaş.
41. Men bilirem, sen köksüne ümmanları yığacağsan.
42. Bizim ulduz planète belke Aydan bahacağsan.
43. Belke onda, bu cahanda galmayacağ gerez, nifağ.
44. Yer gülüstan olacağdır, beşer vahid bir ittifağ.
45. Bütün cahan çocuqları uçuracağ bezekli şar.
46. Hamıya gèn-bol çatacağ goğal, gutab, naringi, nar.

47. Bakı, Tebriz, Selyan, Derbend... nèçe ölke, nèçe git'e
48. Balalar da ğalğacağlar Aya, Marsa, seyahete.
49. Gözümüzün ışığını ulduzlara vère-vère,
50. Gèdeceyik yaħın ğonşu Vènèraya, Yupiterè.
51. Bileceyik Vènèrada ışığ, nefes, bitki varmı?
52. Ağamoğlan ğuyu ğazıb Yupiteri suvararmı?
53. Yağub dayı kotan ğoşub yèr şumlarını yad ulduzda?
54. Yoħsa heyat coşar, ğaynar yalnız bizim yurdumuzda!
55. Belke bizim bu Planèt ekiz tayı, ya bircedir?!
56. Nèçe şahsı arasında tek dürdane, tek incidir!
57. Hiss èdirem, ömrüm — günüm,
58. gözlerinde bir sorğu var:
59. — Emi, aħı niye gerek bu ğırğınlar, bu savaşlar?
60. Aħı nèçin kiçikleri basıb yèyir büyük millet?
61. Canavardır meger insan? Bes me'rifet, medeniyyet?!
62. Beli, gülüm, insan gerek layığ olsun öz adına.
63. Her bir ulus yol vèrmesin en evvel öz celladına.
64. Fatehliyi en birinci damğalasın ğalğın özü,
65. Bilsin teħte kim yığışıb? İt ilhısı, ğurd sürüsü!
66. İnanmasın üstü bezek, içi tezek şüarlara.
67. Zülmet haçan parçalanar? Rast gelende şüalara.
68. Hèyhə, hele davam edir top yarış, tank yarış,
69. Daha ğorğunc, daha müdhiş silahların aħtarışı.
70. Hele polad tırtılıyla tanklar sökür Yèr üzünü,
71. Mehv èleyir bütün günü ğaymağın, süd üzünü.
72. «Biz seadet, medeniyyet getiririk!» dèye-dèye,
73. Ğesbkarlar hèy soğulur o ölkeye, bu ölkeye.
74. Beli, gülüm, bèleleri daha müdhiş canavardır.
75. Fendi, ince siyaseti, mekri, min bir canı vardır.
76. Sen görmüsen ağ èkranda aşıb daşan üsyanları,
77. — Amèrika, el çek! — dèyen almanları, ispanları!
78. Dinlemisen radionu, baħmısan da ğezetlere.
79. — Redd ol! — dèyir Avrupa — redd.
80. Ölüm gözlü rakètler.
81. Tezyığ altda su fışğırdır polislerin şlangları,
82. Basılmayı, sarsılmayı ğezeb, hiddet tüğyanları.
83. Silkeleyir Avropanı fikir, idrak zelzelesi.
84. Çaylar kimi aħıb ğedir inğilablar silsilesi.
85. Ğurbanların yoħdu sanı. Bes seadet hanı, hanı?
86. Sınağ yèri seçib belke ulu talè bu cahanı?!
87. Gözlerinde sorğu, sual... Gülüm, fikrin mene çatır.
88. Belke beşer yetiştirmeyib, hele çocuğ çağındadır.
89. Yoħ, èralar gelib ğedir... İki min il sona yetir.
90. Beşeriyyet ne çocuğdur, ne de yetim.
91. Yadındadır o ğaraba... batıb ğedim Ğala kendi.
92. Her hücumda min ğaraba yaradanlar yaşar indi.

93. İran — İrağ serhedine, odur, gonmuş
iki bayğuş.
94. — Senin oğlun bizim gıza aşığ olmuş,
èy güzel guş!
95. Şertimizi yadda saħla: derde sine
germelisen.
96. Öz oğluna sen cehizlik yüz ħaraba
vermelisen.
97. Gız anası, — arħayın ol: gımıldansa
birce rakèt,
98. Başdan-başa ħerabazar olacağdır bir
planèt!
99. Fars körfezi ne gündedir, mazut tutub
su üzünü,
100. Ağ ğağayı ğara ğeymiş, ğece bilir
gündüzünü.
101. Nèçe yèrden partladılan nèft kemeri
dağım-dağım,
102. Aħıb ğedir nèft havayı, — can şiresi
bu torpağın.
103. Be'zen yumub gözlerimi sèyr èderem
o kemeri,
104. Yèrbeyèrden ğaynağlanan,
calağlanan ğara nehri.
105. Ağ kèçeyle, brèzèntle kip sarınmış
demir kemer
106. Ezemetli, güzel idi belke göy ğurşağı
ğeder.
107. Zor bir çinar kesiyi tek ğeniş idi
diamètri,
108. Ata göyün göz ışığı, ana yèrin şehdi,
etri.
109. İran adlı memleketin artèriyası, şah
damarı
110. Sessizlikde uğuldardı seher-aħşam,
ğeçeyarı...
111. Uğuldardı memleketin ğüdrete, servet
remzi kimi.
112. Tanrı vèren ħezinenin özü kimi, gözü
kimi.
113. Nehr, ümman gücü vardı bu ğüdretili
çağlayışda.
114. Sarğılıydı. Donardımı meger ğışda,
ğar — yağışda?

115. Bomba saldı yad teyyare. O gözelden
izmi ğaldı?
116. Ağ kèçeni alov aldı. Gün ğünorta göy
ğaraldı.
117. Canım, gözüm, Èldenizim,
yadıdamı, ğıymazdım ki,
118. Tapdayasan... Ya ğutuda hebs
èdesen bir böceyi.
119. Bircesi yoħ, min-min böcek od
içinde, nèft içinde.
120. Bircesi yoħ, yüz-yüz çiçek od içinde,
nèft içinde!
121. Bu oda od demek olmaz, bu nèfte
nèft demek olmaz.
122. Nèfte, oda sarmaşıbdır eridikce
demir, almaz.
123. Ellerinde bèlle kürek, fehlelerim aħdı
geldi?
124. Ħerek — ħerek ğum daşıyan
ğadınlarını ğalğdı geldi?
125. Nèçe yangın komandası, maşın —
maşın çoħtelesen.
126. Buludları ğarsalayan odu ne cür
söndüresen?!
127. Yandı güzel bir ölkenin alın teri, el
ğabarı.
128. Bir senayè nehenginin en mürekkeb
ğurğuları.
129. Buruğların yanar meş'el, fehleleri
derd hèykeli.
130. Sustalmışdır yaradan el, iş görmeye
gelmir eli.
131. İrağ — İran serhedinde nèfte batmış,
ğana batmış
132. İki serhed ağacına gelib gonmuş iki
bayğuş.
133. Bayğuşların dimdiyi ğan, caynağları
nèft lekeli.
134. Ulaşırlar zaman-zaman, ulartılar
tehlükeli.
135. Gız anası bayğuş deyir: — Èy oğlunu
èvlendiren!

136. Öz oğluna sen cèhizlik yüz herabe
vèrmelisen.
137. — Gız anası, arhayın ol, Asiyada
belke nadir,
138. Dağıdılmış nèft kemeri min herabe
evezidir.
139. Baħ, hele de çöller yanır. Digğetle
baħ, yahşı tanı
140. Zavodundan gülünedek, külüngünden
külünedek
141. berbad olan Abadanı!
142. Homèynile Seddam Hüsèyn... bu
yolu ki, tutmuş onlar
143. İran — İrağ başdan başa biler
herabezar.
144. Menim eziz Èldenizim! Bizimkidir
bu derd bizim.
145. Yad serhedi keçmek olsa, sürünerdim
dizin-dizin.
146. Gucağlardım o kemeri, varlığında
hağğ ovsunu,
147. Nefesimle söndürerdim feryad gılan
alovunu.
148. Çıhardardım kötüyünden ganlı serhed
ağacını.
149. Sındırdardım o ağacla başsızların baş
tacını.
150. Oturdardım öz yerinde azan, çaşan
ağaları.
151. Herabeler müşterisi — bayğuşlaşan
ağaları.

311. ÈLDENİZİN İKİNCİ MEKTUBU

1. Türkan hara, Bakı hara? Ora serin, bura
bürkü.
2. Yanar güneş, gızmar sema insanların
isti kürkü.
3. Biz İçeri şehirdece gelib çatdığ
Halagile.
4. Yazıg evin içindece ter töküdü gile-
gile.
5. Meni görcek haray çekdi: — Canım
sene gurban, bala!

6. Gèce-gündüz, aħşam-seher dikilmişdi
gözüm yola
7. Gelib çıhdın... Nèçin geldin? Burda
hava yaman isti...
8. Darılıram, darılıram... hava isti, halım
pisdi.
9. Afağ hele imtahandan öyrenmeyib
giymetini.
10. O, Selyana gède bilmez, bilsin gerek
ğismetini.
11. Canım, gözüm, eyleş, otur. Çaymı
vèrim, südmü vèrim?
12. Birce ayda boy atmısan... göy başına
duz çevirim.
13. Hezer, Türkan düşüb sene, allanıbdı
yanagların.
14. Gel, bir öpüm, belke söne, serinleye
dodağlarım.
15. Silib isti göz yaşını, dolanırdı hèy
başına.
16. Süfre açır, süd göyurdu, çay göyurdu o,
garşıma.
17. Çaydan südden dadlı idi şirin dili, hoş
söhbeti.
18. — Pay könderib Helil emim, Hala,
götür bu sebeti.
19. — Canım gurban Helilime! Vefalıdır
halasına.
20. Gèdim gerek bir baş çekim onun
Türkan galasına.
21. Yaşıl yarpağ arasından çıhartdı ağ
şanıları.
22. — Bu sebetde encir de var, beş-altı da
Türkan narı.
23. — Öz balamın elleridir yetiren bu
sovğatları.
24. Goy bir serin suyla yuyum, beş-on gile
dadağ barı.
25. Sèvgisini başımıza çiçek kimi sepen
Hala.
26. Elin deyen yarpağları gözlerle öpen
Hala.

27. Sığışmırdı èv-èşiye. Èv bir azca balaca,
dar.
28. Dar èvlere sığışmayan nèce böyük
ürekler var!
29. Geldi çıldı bacım Afağ, şüa kimi
ucaboy gız.
30. Dèdi: — Hele belli dèyil giymetimiz,
ovgatımız.
31. Dèdim: — Bacım, telesirem, men
Selyana gètmeliyem.
32. Doğmaları, dostlarımı tèt ziyaret
ètmeliyem.
33. Könlüm çoğdan uçub... gönub
Babizenen dağlarına.
34. Tamarziyam Pirebbenin bağlarına,
nübarına.
35. Kèçim Selyan körpüsünden, bir de
görüm doğma Kürü.
36. Kür — ezelden bizim yurdun
37. Pak incisi, parlağ dürrü.
38. Onun oynag sularında balıg kimi
üzmüşem men.
39. Gürğuşunlu tor atmışam, be'zen donca
süzmüşem men.
40. Çoğ gezmişik hèyvalıgı, gayalara bağa-
bağa.
41. Boz-bulanıg lepelerle göy Hèzere ağa-
ağa.
42. Men sèvmişem bu diyarın her daşını,
gayasını.
43. Gara batmış turacını, gağğıldayan
durnasını.
44. Böyürtkeni, göbeleyi lezzet vèrir
yèyenlere.
45. Hele moruğ, guşeppeyi, tekesağğalı,
yèmlik, tere.
46. Vurulmuşam yèrden çıhan tünd gırmızı
boyağına.
47. Yumurtaya boya çeksem, döner keklik
ayağına.
48. Yaz bayramı geler-gelmez,
49. Ah, ne gèder şadlanmışıg.
50. Atdamvaca, tongal çatıb od üstünden
atdanmışıg.
51. Ağırılığım, uğurluğum... Göy götürsün,
Yèr götürsün.
52. Ruzumu Tanrım yetirsin... daşım,
gayam gül bitirsin.
53. Bu türküler havada yoğ, sümüyümde,
ğanımdadır.
54. Toğayların rayihesi üz-gözümde,
canımdadır.
55. Yumurtalar elvan-elvan, gel deyişib
döyüşelim.
56. Sınmışların ağrısını, ah, hele de duyur
elim.
57. Orda benim dostlarım var:
58. Derbend, Èlhan, Güneş, Vügar.
59. Bölünerek iki yère, döyüşenler,
vuruşanlar.
60. Esirleri ac sahlayıb gırmanc ile döyen
Èlşen...
61. Èlşenimi faşist bilib boğmuşam da az
gala men.
62. Ne zamandır istisini udmamışam
udum-udum.
63. Canım bacı, gözüm bacı, men Selyana
gèder oldum.
64. — Canım gardaş, gözüm gardaş,
65. Gèdirsen gèt de, amma bil:
66. Bacısını atıb gèden gardaş yahşı gardaş
dèyil!
67. Bakıya ilk gelişindir, görmüsenmi
Bakını sen?
68. Tekce Türkan olub èvin, Bakını həc
gezmemisen.
69. Bu İçeri şehir ki, var, başdan-başa
hezinedir.
70. Sebrin olsun, gèdek, gezek,
Karvansaray bir gör nedir?
71. Burda güzel Han sarayı, burda Goşa
minare var.
72. Gözlerimin ışığıdır üstündeki göy
kaşılar.
73. Gör ucaldıb o sarayı hansı usta, hansı
mè'mar?

74. Her daşından, nağışından üz-gözüne işiğ damar.
75. Sèyid Yehya Bakuvinin görmüşenmi türbesini?
76. Çekmişenmi gözlerine kerpicinin şö'lesini!
77. Burda Ğala divarları hem istèhkam, hem ğalğandır.
78. Belke de yan-yana durmuş
79. On min, yüz min pehlevandır!
80. Görmüşenmi bir zamanlar od püsküren mazğalları?
81. Teslim èdib, diz çökdürüb fatèhleri, azğınları.
82. Ğan püsküren Sisyanovun kesilmişdir başı burda.
83. Gözlerinle öpmüşenmi o gözeren daşı burda?!
84. Bu diyarın üreyinde ingilablar beslenibdir.
85. Burda Almas Yıldırımın addımları seslenibdir.
86. Bu şehirde binelenmiş Zerdabinin metbeesi.
87. İldırma keser vèrdi «Ekinçi»nin her cümlesi.
88. Bu torpağda yetişmişdir dağ çiyinli Bakıhanov.
89. Barı gèdib görmüşenmi hansı evde yaşayıb o?
90. Burdan ğalğıb ulduzlara Mirzebala, Üzèyir bey.
91. Gerek ev-ev dolaşasan her destinde deste çiçek.
92. Gerek yurdun her daşıma, kerpicine gül düzesen.
93. Ya vèresen varlığını, ya heyatdan el üzesen.
94. Gördüm doğru dèyir bacım, ğalım dèdim hele burda.
95. Kiçik yurddan çılmışığı ki, sahib olağ büyük yurda.

312. ÈLDENİZE İKİNCİ CAVABIM

1. Menim eziz Èldenizim, gülden temiz Èldenizim!
2. Göy göl, Maralgölü kimi pak, lekesiz Èldenizim!
3. Paklığını ahıracan ğoruyana alğış, ehzen.
4. Bilsen neler çekeceksen, saf ğalmağı ğaye seçsen.
5. Saf ğalmağın sefasından daha büyük cefası var.
6. Vaht olur ki, başdan kèçir saflığını sahlayanlar.
7. Saflığ ömür zirvesidir, düşsek bèle be'zen dara,
8. Şah dağında görür bizi ağ ğeyinmiş üzügara.
9. Canım, gözüm! Nefesinde süd ğokusu, bal etri var.
10. Ğehremandır saflığını ğebre geder ğoruyanlar.
11. Gur yanan bir ocağ kimi sen bakırsen, sen mügeddes.
12. Yarımçığlar, yarımpraklar bütöv pakı duya bilmez.
13. Bahar gelir bu dünyaya meger bülbül neğmesile?
14. Bahar gelir, sahlanılr safın, pakın nefesile!
15. Menim eziz Èldenizim, èy etirli, körpe çiçek!
16. Belke hele bir az tèzdir bu sözleri sene dèmek.
17. Men isterem seni daim büllur görüm, cesur görüm.
18. Saflığını sahlayanlar
19. Tek-tek olur, ömrüm-günüm!

20. Saflığı göz bebeyi tek hifz èlemek
meger asan?
21. Daşdan kèçen, demir kesen almasağız
olmalısın.
22. Afağ bacın doğru dèyir, gacıb gètme,
ahtar, ara.
23. Bakı bir cüt gınad vèrir gelbi gartal
olanlara.
24. Çoğ yubanma, önce yollan sen Nizami
müzeyine.
25. Orda sen rast geleceksen Füzuliye,
Üzèyire.
26. Her ne görsen, her ne duysan yaz
kağıza, gönder mene.
27. Unutma ki, damla-damla govuşuruğ biz
vetene.
28. Gör o müzèy goruyurmu gözlerdeki
ğığılcımı?
29. Sağlayırmı Hətəyinin on batmanlığ
ğılıncını?!
30. Hele tarih müzèyi var, tarihçiler duyub
meni
31. Yazıblarmı yüz cildlik Azərbaycan
tarihini?!
32. Dolaş, öyren Bakımızı yavaş-yavaş,
asta-asta.
33. Burda tarih yaratmağda nèçe ustad,
nèçe usta...
34. Burda Toğrul fırçası var, her nağısı bir
gülüstan.
35. Burda Letif halçası var, her gülünde
min bir dastan.
36. Burda gözəl bestekarlar, serhedleri
çilik-çilik
37. Çilikleyib... ürek yolu açan ustad Arif
Melik!
38. Burda Tofig Guliyevin göyden gelen
besteleri,
39. Halal olsun dağ başına yağın çiçek
desteleri.
40. Burda e'la müğenniler! Od gözünde şen
tebessüm,
41. Atar seni ümmanlara Mağomaylı cavan
Müslüm.
42. Burda eruz bilicisi Ekrem Cefer dühası
var.
43. Belke yüz min şe'r incisi yaddaşında
ezber yaşar.
44. Burda <<İrs>>in melakesi Eyyub gızı
Melek hanım —
45. Mehsetinin, Natevanın nefesile
oğuyanıml!
46. Burda şöhrət çelengini ayağlayan
Cavad bey var.
47. Refaəli, Pikassonu fırçasıyla
ovsunlayar.
48. Burda Sabir Rüstəmhanlı, Şamil kimi
oğullar var, —
49. Gəlşələr söz kürsüsünə, tutğun salon
ışığılanar.
50. Burda başı ezilmeli nèçe eğreb, gürze
de var.
51. Maskalanıb söz deməyə onlar üçün
kürsü de var.
52. Canım, gözüm! Bakını sen bir az yavaş
gezmelisen.
53. Üstü açığ həzinede sen özün de bir
le'lsen.
54. Serve benzer minareler bir muğamat
zili kimi.
55. Sübh ezanı — bu günümədən keçmişimə
pille kimi.
56. Öyren yalçın gəyalarda aşib daşan
dalğaları,
57. Pak, müğəddes Gız gəlamdan
uzaqlaşan dalğaları.

58. Vaht olub ki, o ğalanın daĝ çiyinde meş'el yanıb.
59. Birce cesur yetişende bir memleket işığlanıb!
60. Sen meş'eli uzağda yoĝ, öz köksünde aĥtar, ara.
61. Bilsen nece möhtacdı yurd meş'elleşen oĝullara.
62. «İnturist»den azca beri aĝ saçaĝlı bir fevvare
63. Gülüm saçır ejdahanı boĝazlayan hünervere?
64. Zirèhlenmiş ejdahanın parıldayır gözü par-par.
65. Od püsküren nefesinde bir cehennem alovlanır.
66. Ğehremanın iradesi ĝılincından bir az iti.
67. Gelir, gelir suyun sesi! Ejdahanın işi bitib.
68. İller boyu o, yöneltti coşĝun nehri başĝa semte,
69. Bela vèrdi, su vèrmedi baĝrı yanan memlekete.
70. Naĝıllarda ejdahanı iki bölmek belke asan,
71. Sen naĝıl yoĝ, efsane yoĝ, kèrçek bir èr olmalısın.
72. Yèr üzünde, baĝ, bu ĝün de su yolunu kesenler var,
73. Su üstünde, od üstünde susuzluĝa dözenerler var.
74. Canım, gözüm, boy at, yüksel, diĝĝetle baĝ, yaĝşı tanı
75. O ĝiteden bu ĝiteye caynaĝını uzadanı.
76. Ejdahanın me'desinden daha böyük me'desi var,
77. Ğuzunu yoĝ, bütöv ĝalgı udmaĝ için püsĝü ĝurar.
78. Sen hazırlaş ejdahanın öhdesinden gelmek için,
79. Ğaynaĝlansın, zirèhlensin ürek ĝücün, bèyin ĝücün.
80. Ğorĝu adlı bir iflic var, varlıĝını pusan, pozan.
81. Ğorĝuları varlıĝından yerli-dibli atmalısın.
82. Nece bedbeĥt görmüşem men,
83. «Veten!» dèyib, «Can, can!» dèyib,
84. İş görmeyib, çünkü ĝorĝu vücudunu basıb yèyib.
85. Vur-tut birce ömrümüz var, çoĝu yüz il, azı lap az.
86. Ğorĝulara can vèrene bir ömür de ĝismet olmaz.
87. Ğorĝulara esir düşen hele saĝken ölüb ĝedir,
88. Yèrin, göyün hökmdarı yalnız cesur kişilerdir.
89. Seksekeli ağciyerler alaĝ basmış baĝa oĝşar,
90. Mèyvesini aĥtararsan, seni eĝreb, ilan çalar.
91. Kür yaĝası Pirebbede daĝ sütunlu bir imaret.
92. Körpesine layla çalan gelin anam perişan, pert.
93. Heyetdeki tut ağacı onu dinler,
94. Laylaların henirinden tut tøküler birer-birer.
95. Göynen ĝeden ĝuşa baĝ,
96. Ğanadı yanmışa baĝ.
97. Aleme yaĝış yaĝar,
98. Bize yaĝan daşa baĝ!

99. Onu dinler göy üzünde lepe-lepe ğan buludlar,
100. Yèrde al ğırmızı otlar.
101. Zülmet rengli bir maşında aparıldı ğaynatası.
102. Ğaynatası Hêlil kişi — ğalg atası, ğalg arĝası!
103. Ezizim, eke derdim.
104. Yüklenib löke derdim.
105. Ner çekmez, maya çekmez
106. Fil gerek çeke derdim.
107. Varı, yoĝu dördce öküz, birce kotan, iki tendir.
108. Bu varidat, bu mülk üçün haĝĝ-hêsabmı vèrmelidir!
109. Ezizim, o yan yèri,
110. Seher dur, oyan yèri.
111. Min il sèl gele oymaz.
112. Bir gün ğem oyan yèri.
113. Gèceyarı yataĝından isti-isti ğopardılar.
114. Zülmet rengli bir maşında nèçin gizli apardılar?
115. Ezizim, beyaz yèrde.
116. Gül ekdim beyaz yèrde.
117. Derin deryalar kèçdim,
118. Ğerg oldum dayaz yèrde.
119. Üz-gözünde, yanaĝında yaşlar leke-leke, den-den.
120. İldırımlar sessiz çihır anamın od nefesinden.
121. Yarahlılar melhemiydi kend içinde onun sesi,
122. Suçludursa, bes ne üçün ğurulmadı mehkemesi?
123. Çarıĝları köhne-köşköl, sert elleri ğabar-ğabar.
124. Oraĝının aĝzında, baĝ, hele de göy ot izi var.

125. Aĝşam leyen, su getirsen, çirmelense bir cüt bilek,
126. O ellerden nèçe kilo ğara torpaĝ tøkülecek.
127. Bir ğonşunun toyuĝuna birce gere «Kış!» dèdimi?
128. Süfresinde birce loĝma haram tike hêç yèdimi?
129. Laylamın adı ğardaş,
130. Aĝzımın dadı ğardaş.
131. Mene ğardaş olmasan,
132. Götürrem yadı ğardaş.
133. Êvden hêç ne götürmedi, bir ah çekdi, köks ötürdü.
134. Dörd bükölü canamazı möhürüyle bir götürdü.
135. Ezizim, ğaraltıdır.
136. Daĝ başı, ğar altıdır.
137. Can ğedib, cism ğalıb,
138. Dèyirsen ğaraltıdır.
139. Daĝ alnında möhür yèri, ğedir kanvoy ğabaĝında.
140. Deste böyük. Baĝlı itler bu destenin sol-saĝında.
141. Birce addım ğeri ğalsa, ya büdrese birce nefer,
142. Ğışĝırdılar toĝ köpekler, aç dustaĝı didib töker.
143. Lapdan ateş guruldayar, ğar üstünde ğırmızı ğan.
144. Buĝarlanan, derhal donan ğan... suçluya bir ermaĝan.
145. Buyur, buzlar diyarında hem lale var, hem erĝevan.
146. Ğar üstünde karvan ğedir, aĝ libası sanki düman.
147. Ezizim, aman ğalar,
148. Ah ğalar, aman ğalar.
149. Yıhılar uca daĝlar,

150. Tozu bir zaman ğalar.
151. Gèdir ğara bata-bata, bedeni buz,
üreyi od.
152. Dörd övladı ğalır yurdda: Rza, Sahib,
Abas, Davud.
153. Rza — otuz yaşlı èvdar. Sahib —
hele subay, yüngül.
154. Abas teze pervazlanır, Davud — hele
çocuĝ, sütül.
155. Aylar, iller sovuşacaĝ bir azca leng,
bir az çetin.
156. Bir gün ğara kağızıyla cüt gelecek
beraeti.
157. Layla çalan gelin anam hele bilmir
bu hikmeti:
158. Yubadılmış beraetler tezeleyir
müsibeti.
159. Önce gètdi Sahib emim, uca boylu
ner pehlevan,
160. İlk mektubu yoldan geldi, son
mektubu Çèrniĝovdan.
161. Sonra atam Rza gètdi, barlı bağlar
arasıyla.
162. Döndü geldi Kür üstüne düz onyèddi
yarasıyla.
163. Sen bu yurdun ħanısan,
164. Sultanısan, ħanısan.
165. Etrin burnumdan gètmez,
166. Tebriz irèyhanısan.
167. Can Èldeniz! Dinle meni, tertemiz bir
defter götür.
168. Bu mirvari laylaları aĝ sapa düz,
yazıb köçür.
169. Bu laylalar, bayatılar ħalgımızın
talèyidir.
170. Tariĝçiler düz yazmasa, ne ĝem,
Veten tariĝidir.
171. Ejdahanın aĝı yèke.
172. Dadanıbdı bizim köke.
173. Yètişmişini yèyibdi,
174. Ğorĝuram kalın töke.
175. Kim dèyib bu laylaları, Ħanım anam
— senin nenen.
176. Bu ħezine kèşikçisi sabah sensen,
bugün menem.
177. Atma meni sèllere,
178. Salma meni dillere.
179. Sene canımı vèrdim,
180. Vèrme meni yèllere.
181. Menim güneşim, ayım,
182. Geldin, ĝedemin ĝayım.
183. Bu ĝeceni bizde ĝal,
184. Sana ĝurban olayım.
185. Duzum, çöreym, suyum,
186. Mene ses vèr, oĝuyum.
187. Başın ĝoy dizim üste,
188. Sene corab toĝuyum.
189. Nefesinle oyandım,
190. Oyandım, bir de yandım.
191. Daş olsam, eriyerdim,
192. Torpaĝ idim, dayandım.
193. Al ĝèyende... canımın
194. Oduna bürünürsen.
195. Èle bir gözelsen ki,
196. Her yandan görünürsen.
197. Kirpiklerin yaramda,
198. Bağla, yaramı bağla!
199. Çatdı ayrılıĝ demì,
200. Ağla, gözlerim, ağla!
201. Derbend uzaĝ bir seda,
202. Kerkük düşübdür oda.
203. Merde yaraşmasa da,
204. Ağla, gözlerim, ağla!
205. En temiz, en safım!
206. Düşübdür düĝün sapım.
207. Bir öpecek vèrmedin,
208. Yoĝmuş senin insafın.

209. Èller meni dağ bilir,
210. Dağda bir mayak bilir.
211. Bu torpağın derdini
212. Yalnız bu torpağ bilir.
213. Layla çalır Hanim anam, üzünde göz
yaşı den-den.
214. Bu laylalar güçlü imiş tank sesinden,
top sesinden.
215. Layla çalır gelin anam körpesini
beleyende,
216. Kirkirede den üyüdüb... isti unu
eleyende.
217. Layla çalır Hanim anam, ellerinde
ağır balta,
218. Toğaylardan daşdığı kötükleri
doğrayanda.
219. Layla çalır gelin anam geceyarı, ya
sübh erken
220. Bir elile körpesinin beşiyini
terpedirken.
221. Layla çalır Hanim anam yarımoyağ
yuhusunda.
222. Nigarandır. Yarı canı islağ belek
gokusunda.
223. Layla çalır mis farışla Kür üstüne üz
goyanda.
224. Ya çekmesi, ya corabı, ya da yalın
ayağları
225. gil palçığda iz goyanda.
226. Layla çalır gelin Anam, gözü giryan,
bağrı gandır.
227. Sahibinden, Serdarından, Rzasından
nigarandır.
228. Özü olub bir aypara, layla çalır
ulduzlara.
229. Gèdir, be'zen tüstüleri, alovları yara-
yara.

230. Layla çalır ğarsalanmış, ğan lekeli
sengerlere,
231. Nem torpağı hemişelik ğucağlamış
esgerlere.
232. Layla çalır gelin Anam, derelerden
yağlıtere,
233. Ğuşeppeyi dere-dere, acılığ adlı
böyük cebre,
234. ağır zülme dözenlere.
235. Layla çalır Hanim anam, «Ana,
acam!» deyenlere,
236. Ezib daşla, ya gürz ile, sarı jmiş
yèyenlere.
237. Layla çalır susuz yèrde çetin biten
tohumlara.
238. Bu alemin başı üste sengimeyen
semumlara.
239. Layla çalır Hanim anam yavaş-yavaş,
perde-perde
240. Dırmığla yoh, ellerile daradığı lekleri
de.
241. Laylay çalır Hanim anam gül
açmadan solan yaza,
242. Ğanadlanmağ ister iken yuvasından
daş hovuza
243. düşüb batan ğuşcuğaza.
244. Laylay çalır gelin Anam nèçe sönmez
yaramıza.
245. Çocuğ bahır... çocuğ yatmır. Kimdir
çocuğ? Helil Rza!
246. Bir az körpe Helil Rza, Ter, südemer
Helil Rza.
247. Hele bir az ağlağandır, hele bir az
deyme-düşer.
248. Ne ğem, bir gün yetginleşer. Bişer
heyat küresinde.
249. Hele yatır gözlerine ulduzları birer-
birer.
250. Beleyinin vahtı kèçse, tepikleyer.

251. Acsa, dözmez, vengildeyer.
252. Sakitleşer bes ne zaman? «Ğuzu
balam,
253. Çöreyimin duzu balam!» cümlesini
eşidende.
254. Bêşikde yoh, belekde yoh, anasının
bileyinde,
255. Ya boynunda, ya çiyinde
dincelende, şenlenende!
256. — Her gün bir darı boyda, bir sarı
buğda boyu
257. Böyü, gül balam, böyü!
258. Boy at, hêyan gôy göyü.
259. Boy at, seni gorhutmasın ne ıldırım,
ne boran gar.
260. Yarılsın da tunc alında burulğanlar,
ğasırgalar.
261. Günüm, güvencim bala! Mirvarim,
incim bala!
262. Bu gâtgarış dünyada birce sêvencim
bala!
263. Mêhribansan, ezizsen. Gızılgülden
temizsen.
264. Menim gâya köksüme baş gôyan bir
denizsen.
265. Oğşayır bahar seni. Kaman seni, tar
seni.
266. Oğul görmek isteyir bir gün bu diyar
seni.
267. Şirin canımsan benim, ter
rêyhanımsan benim,
268. Yêrin-göyün dayağı, pehlevanımsan
menim.
269. Yon gelemen ucunu. Êndir ülker
burcunu.
270. Bütün nahağ ganların almalısın
öcünü.

271. Gül aç ilk bahar kimi, ulduzlar, aylar
kimi.
272. Ğırmalısan sedleri. Yıhmalısın
bendleri
273. gür ahan çaylar kimi!
274. Beslemişem ilkimi. Güvvetli ol fil
kimi.
275. Yaşa, sene gëfilden öz adını beşş
eden
276. er baban Hêlil kimi!
277. Gözlerimin nurusan. Gêlbimin
gururusan.
278. Başım deyer göylere, öz adını
gorusan.
279. Adın — Tanrının adı. Üreyimin
ganadı!
280. Çayım gendsiz de şirin, sensen
ağzımın dadı.
281. Nefesin gülden gelir, südün
sünbülde gelir.
282. Balamın gül bêşikde yuğusu birden
gelir.
283. Rüzgarlar esdi, gètdi. Behtim telesdi,
gètdi.
284. Bêşik guran elleri düşmenler kesdi
gètdi.
285. Bêşiyin allı-güllü, perdeli, ipek tüllü.
286. Teze dil açan balam bildirçin, bülbul
dilli.
287. Benövşeyem, baharam açılmağa
gorharam.
288. Gêce cıngırın çıhsa, yatağdan dik
galharam.
289. Gızılgül deste-deste. Düzüm
yorganın üste.
290. Sene südümü vèrdim, gıysan, canımı
iste.

291. Gözel gızlar, gelinler sene g hmer
gelenler
292. K   iyini çekmeye pervaneler
gelerler.
293. Dağım, dayağım bala! Nurlu  ırağım
bala!
294. Sen ki, varsan... doludur mülküm,
otağım bala.
295. Ğaf yesi mürebbe, ata yurdun
Pirebbe.
296. B y , derk  t bu adı, ne cocuğsan, ne
bebe.
297. Ocağ babam, pir babam. Se avetde
bir babam.
298. Ne geder odsuzlara v rmi  od, henir
babam.
299. Ağlaram ağlar kimi. Derdim var
dağlar kimi.
300. H zan olub t k llem virane bağlar
kimi.
301. Y r götürmez bu z lm . G y
götürmez bu z lm .
302. Odum hele bir yana, dağıtdılar
k l m .
303. Odur, armud ağacı. Bir avuc su
möhtacı.
304. Baban ekib g dibdir. Su v r, ba ımın
tacı!
305. Şirvanın yastı yolu. Su geldi, basdı
yolu.
306. Geldim seni görmeye, Ezrayıl kesdi
yolu.
307.  evimizi  apanlar, meni menden
ğapanlar,
308. Sa sı gezdiyi y rde h zineler
tapanlar!
309. Sanma ki,  ad olacağ. Meger dilda 
olacağ?
310. Zülm ile abad olan bir gün berbad
olacağ.
311. Canım, cahanım oğul! Arslan
boğanım oğul!
312. Anadan olmağ azdır,  z n y niden
doğul.
313.  z y mde da -ğ   ol, incelikde
neğ   ol!
314. Şair M   iğ d mi ken, gal ,
senetinde ba  ol!
315. Alimlik yolu süsen, lazımsa ba dan
k   sen.
316. Gün tek   alanmasa gelem götürme
he  sen.
317. Şairlik yolu süsen, Sabir bulağı i 
sen.
318. Dağ yaracağ külüngün, gayalara ili 
sen.
319. H ykel yonmağ istesen, Savalanı iste
sen.
320. K k n  z n boydadır,  le bilme
 zdesen.
321. Ar  eoloğ, ge oloğ olmağ can atma
 o .
322. Ğalsın barı y r altı, g tdi y r st  var-
yoh.
323. Layla  alır gelin Anam, hele bilmir
bu hikmeti:
324. O, y niden doğmalıdır bu yarımcan
memleketi.
325. Yaranacağ yeni nesil. G llu,  anadlı,
merd, esil.
326. Hayğıracağ: — Ağ kağızdan sil bu
ğara yalanı, sil!
327. Lapdan ba ıb g recekler güneş
boyda ist 'dadı,
328. Dağ  iyninde atasının, babasının
vahid adı.

329. Şairlikde başçı — salar. Həzinedir, arasalar.

330. Esla baha bilmeyecek gözlerine yarasalar.

331. Yaşlılara yaşı belli, pisler onu pis görecek.

332. Hem ağsağgal, hem ağbirçək şe'ri üsyan püskürecek.

333. Bu torpağda susmağ olmaz, ǵartalları pusmağ olmaz!

334. Müğeddes, pak memlekete napak ayağ basmağ olmaz!

335. Vıcdanı kor, üreyi kar, itil, redd ol, èy ǵesbkar!

336. Tebrizimin arǵasında belke min-min ǵalası var.

337. Ata yurdum Pirebbeni haraylaram Tırkanıma,

338. Güvenirem sengerime, öz müğeddes mekanıma.

339. Men Tırkanda hoşavazam, basılmazam, sarsılmazam.

340. Ǵoy düşmenim demir olsun, demir kesen bir almazam.

341. Men Anamı de'vet ǵıldım Selyanımdan Tırkanıma,

342. — Canım ana, gel yanıma, ǵüneş doğsun ünvanıma!

343. — Canım oǵul, ǵurtar meni. Üzdü hesret, ǵubar meni.

344. Mètroya mine bilmirem. Gel, maşınla apar meni.

345. — Canım Ana, denir bu ǵem? Arkadaşlar bize hemdem.

346. Mikayılın maşınında ǵanadlarla gelesiyem.

347. Müğeddesdir öpdüyüm üz. Èl gücüdür ruh gücümüz.

348. Azərbaycan sehnesinin ǵüneşidir sürücümüz.

349. 73 — 77 AǴ

350. Bir lalezar, alovsayağ

351. Dost maşını — dost evidir. Mene arǵa, sene dayağ.

352. Bu yol daşlı, bu yol taza. Bu yollarda ǵanlı ǵeza.

353. Min ǵezadan çıǵıb gelib Mikayılǵa Həlil Rza!

354. Bu yol daşlı, bu yol çetin. Ǵanadıyǵ memleketin.

355. Şlang, benzin getirsinler... Hanı Rza, hanı Metin?

356. Metin bala ince-ince, ǵırıldadır ingilisce.

357. Ay Èldeniz, söyle ona çatacaǵsan nasıl, nece?

358. Bir şüküfe resmi çekib, yarı ǵüldür, yarı ǵönçe.

359. Etrafında besh düymeçe.

360. Ay Èldeniz, söyle ona çatacaǵsan nasıl, nece?

361. Şe'r həkaye, naǵıl yazır. Neǵl èlese birce-birce,

362. söner ǵündüz, yanar ǵeçe.

363. Ay Èldeniz, söyle ona çatacaǵsan nasıl, nece?

364. Defterini aç, varaǵla. Ǵiyetleri yalnız e'la.

365. Ǵırmızı <<Besh>> belke lale... Gözün ǵüler seyr edince.

366. Ay Èldeniz, söyle ona çatacaǵsan nasıl, nece?

367. Gözlerinin nuru, odu — Ağsu — ata, baba yurdu.

368. — Ay uşaqlar çıxın yoldan. Metin
maşın sürür: —
369. Du! Du!
370. Gərhub gacan gazla ördek, ürküb
gèder toyuğ, cüce...
371. Ay Èldeniz, söyle ona çatacağsan
nasıl, nèce?
372. «Nasıl» dèdim, bu kelmeni gøy
pozmasın rèdaktorum.
373. Belke gızıl balıg tutub söz nehrinde
misra torum.
374. Türk dilleri ağacının şah budağı
Azerbaycan
375. Gıyametmi gopar, alsa doğmasından
birce mercan?
376. Can Èldeniz, örnek götür öz gedrini
bilenlerden
377. İngilisce öyrenmemiş sen türkceni
önce öyren.
378. Yağşı öyren kumıkanı, başğırdanı,
yağutcanı.
379. Dilindedir halgın canı. Sudadır
balığın canı.
380. Sen istesen birce aya öyrenersen
ğırğızcanı.
381. Otuz güne gazağcanı, dört hefteye
tatarcanı.
382. Bal şehdi tek içe-içe o lehçeni, bu
lehçeni,
383. Varlanarsan, menimsesen özbekçeni,
türkmenceni.
384. Sen bu yolda gayalar çap, yol aç, ne
bèz, ne de usan.
385. Èle bil ki, sal tavanı damla-damla
dèşen susan.
386. Yènisèye gèdib çatsan, Tyan-Şana el
uzatsan,

387. Èlbrusdan Urgut, Sayan dağlarına
kemend atsan.
388. Varlığında yèr güdreti, üreyinde göy
vüs'eti
389. Duyacağsan üç giteye sığışmayan
memleketi.
390. Cèyhun, Sèyhun, İdèl, Ağçay sanki
gızıl guş olacağ.
391. Ganındaki Arazına, Kür çayına
goşulacağ.
392. Onda Zoribalayanlar garşındaca
gısılacağ,
393. Sen bir erkek. O, yanında üzü gara
gız olacağ.
394. Birden bire duyacağsan: dağ kimisen
yèr tekinde
395. Seninkidir Tonyukuk da, Kerkük,
Altay, Güntekin de,
396. İki èra özülünde gızıl layı elifban var,
397. Nevaile Füzulini gözü bilen èl-oban
var.
398. Balasağun galasında Yusif adlı bir
gağan var,
399. Sekkiz esri yola salmış geleminden
gopan eş'ar.
400. Gèdim Kazan şehrinde Eli adlı
hezinen var.
401. Her misrası bir gartaldır, ganadlanır
diyar-diyar.
402. Sen «Moabit defteri»ni oğumusan
setir-setir.
403. Doğmalığın güdretidir o rayihe, o
reng, etir.
404. Getir, gülüm, ganad getir kitablardan,
eserlerden.
405. Külünglü bir Ferhad getir ötüb gèden
esrlerden.

406. Can Èldeniz, sen görmüsen bizim
hartut ağacını.
407. Tunclaşdırıb bir deyanet, dözüm
hartut ağacını.
408. Düşüb gefil bir ıldırım, ten ortadan
bölüb onu.
409. Yaz gelende pöhre vèrib, yène tapıb
öz yolunu.
410. Şahta döyüb, sazağ kesib, istilerde
govrulub o.
411. Semum göpüb, hëzri esib, galhıb-
enib, gıvrılıb o.
412. Her şahesi èle bil ki, bir pehlevan
bileyidir.
413. Türkanın ten ortasında yèrin, göyün
direyidir.
414. Budağları büküm-büküm, buğumları
tunc ezele.
415. Kime benzer? Zor igide, yaşıl donlu
bir gözele.
416. Soruş, nèçin döz bil her çovğuna,
ğasırğaya?
417. Çünkü bütün köklerle o, kök salıb bu
dünyaya.
418. Ğum layında ekilse de, gil layını
delib kèçib.
419. Ğılınlaşan rişeleri sal ğayadan gelib
kèçib.
420. Su vèrmirik indi ona. Özü içir...
nèce? Hardan:
421. Rişesile yèr dibinden, budağıyla
buludlardan.
422. Gülüm, güldan gülüne yoğ, benze
hartut ağacına.
423. Onda güneş özü èner, gövher düzer
baş tacına.
424. Soruş, ne cür nehengleşdi bizim
Çingiz Aytmatov?

425. Yüz edibi vurub kèçdi bizim Çingiz
Aytmatov!
426. Yadındamı Vahab soylu Behtiyarın
yubilèyi?
427. Biz o ağışam keşf èledik seher boyda
bir üreyi.
428. Anladığ ki, bu eşğ ile çoğdan çoşub,
hağdan yanıb.
429. O, Bakıya teyyareden heyli önce
ğanadlanıb.
430. Min adamlıg neheng salon belke de
min yanar tendir.
431. Kündeyapan Çingiz özü, her nefer
kündeye tendir.
432. Mikrofonun ğarşısında Çingiz belke
tohumsepen.
433. Aman, ne tüz bitdi bu den. Salon
başdan-başa gülşen.
434. Elllerinde gül bükümü, ğelbi ğaynar,
ruhu taza.
435. Fikir vèrin o sehneye ğanadlanar
ğızcığaza!
436. Aman Tanrı, sehnedeki belke çiçek
dağlarıdır,
437. Şè'rimizin, ömrümüzün en behtiyar
çağlarıdır.
438. O ğeçeye men Şekiden ğalhıb geldim
uç-a-ç,
439. Ğonağları gözlerimle öpe-öpe, ğuca-
ğuca.
440. Yèr tapmadım ğeniş zalda, ğalhdım
amfitèatra.
441. O meclisi nuş èledim kelme-kelme,
ğerte-ğetre.
442. Batdım etre, benövşenin, ğızılgülün
ğokusuna.
443. Çıhış èden ğonağların hëyan ğaldım
çoğusuna.

444. Bu mehebbet girerdimi yubilyarın
yuhusuna?

445. Öz ovcunda getirmişdi üreyini ulus
ona.

446. Üreyimle gucağladım Hans Pètèr
Ehmedi men,

447. Bir cüt misra söyleyenler dalğalanan
Nevaiden:

448. — Asan èmes bu mèydon içre
turmak,

449. Nizami pencesiğe pence urmak!

450. Hans Ehmed — gızıl körpü — şerği
ğerble birleşdiren!

451. Dilimizi gözəl bilir bizim bir çoğ
nazirlerden.

452. Gözel bilir gırğızcanı, uyğurcanı,
tatarcanı.

453. — Min teşekkür, Pètèr Ehmed! Şad
ètdin Azerbaycanı!

454. — Nureddin bey, bu cümle
gözlemezdim sizden esla.

455. Lèylisine vurğun Mecnun bu eşğ
üçün, sèvda üçün

456. teşekkürümü umar meger?

457. Gızılgüller, gerenfiller gucağ-gucağ,
deste-deste.

458. Eyleşmedim. Son cergede
dayanmışam ayağ üste.

459. Gözlerimle nuş èdirem tanrısıl bir
gözelliği.

460. Uzağda yoh, üzümde dir sözün etri,
gülün iyi.

461. Budur, gelir arağcını Cemal Kemal,
cavan gartal!

462. Özbeklerin alim oğlu, şair oğlu.

463. Ganındadır Alpamışla goç Koroğlu!

464. Coşur salon, daşır salon.

465. Etirlenir ilk sıralar, son sıralar.

466. Dözmeyerek hele amfitèatrdan gül
atan var,

467. Büküb kiçik bir kağıza can atan var.

468. Lengerlenen telatümü gèfil bir el
dayandırır,

469. Mikrofondan hèyli uca sanki meş'el
dayandırır;

470. — Diğğet! Diğğet!

471. Ezberlensin bu şe'riyyet:

472. Bir bulağın iki gözü, biri sensen, biri
men.

473. Bir almanın iki üzü, biri sensen, biri
men.

474. Bir hencerin iki ağzı, biri sensen, biri
men.

475. Gün parçası, Ay parçası, biri sensen,
biri men.

476. Cèyhun kimi, Araz kimi ayrı düşsek,

477. Yène galhıbuludlarda bir-birini
öpesiyik.

478. Èyni badam gıbığında bir cüt badam
lepesiyik.

479. Salon — deniz. Sehne — sahil.
Deniz gucur sahilleri.

480. Gèlbimize ayna tutur divarların
gendilleri.

481. Meclis — ilham fevvaresi.
Hèyranıyığ sen de, men de.

482. Ukraynalı Pavlo Mavçan, rus şair
Latının de.

483. Bu gècenin bayrağıdır çepiklerden
yanan eller.

484. Gèlbi coşub daşar iken susan diller.

485. Bu gèceye gıbtèçidir Erdebilde, ya
Zencanda

486. Nèçe-nèçe gülüstanda boyun bükən
ğerenfiller.
487. Bu gèceye vurulmuşdu tavanda her
gilesi ağ
488. Yüz salhımlı bir çilçırağ.
489. Behtiyarın şè'ri kimi içèriden
ışığılanmış
490. Şefègli, büllur çilçırağ.
491. Yoh, yènidən yazmalıyam men
Çingizin çıışını,
492. Üz-gözümde hiss èdirem bir
pèyğember baışını.
493. Nasıl, ne cür vesf èleyim zalın,
amfitèatrın
494. Lojaların, yarusların vahidleşen
algışını?
495. Bir könülün nura dönüb min könüle
aışını,
496. Susuz, teşne üreklere yağan bahar
yaışını!
497. Mikrofonun arhasında nur hèykeli,
söz mayağı.
498. Arhasında erze belli yüz zirveli
«Manas» dağı!
499. Çiyinleri gızıl gaya, gelbi derya,
rengi alov...
500. Can Èldeniz, soruş nasıl nehengleşdi
Aytmatov?!
501. Bizim hartut ağacı tek kök atdı yer
küresine.
502. Derinlikden güdret gıtdı üreyinin
şiresine.
503. Coşan salon, daşan salon çepik, algış
sèlindedir.
504. Algış ağı, gırmızıllı ğerenfiller
elindedir.

505. Yoh, yènidən öymeliyem şair Cemal
Kemal men.
506. Çöhresi şen, gelbi rövşen od bebekli
ğartalı men!
507. Şen gözleri bulağ-bulağ, nurlu üzü
azca solğun.
508. Çöhresinde şö'lesi var müdriklikle
çocuğluğun.
509. Kime benzer? Aybekemi?
Daşmehmed oğlu Musa
510. Belke bir de doğulub ki, gelib çıışın
Bakımıza?!
511. Algışların gurşadında cavanlaşan
Cemal Kemal.
512. Yubilyara yanaşanda bir de coşan
Cemal Kemal.
513. Ermeğanmı getirmişdir eziz şair
ğardaşına?
514. — Bu dördguşe arahçını ğoy başına,
—
515. Dörd cehetin ğarışında
516. Başın daim uca olsun!
517. Algış sèli... alıb zerli arahçını başa
ğoyan
518. Yubilyarın varlığında güller açan bir
heyecan.
519. Ğucağlaşsın ğoy iki can, iki cahan:
520. Özbekistan dünyasının baş tacıdır
Azerbaycan!
521. Azerbaycan dünyasının baş tacıdır
Özbekistan!
522. Ğucağlaşsın cüt gülüstan.
523. Hezan üzlü yubilyarım bu gün dönüb
bahar olub,
524. Cemal Kemal ona fehr, vügar olub.
525. Getirdiyi sandığçaya el uzadır Cemal
Kemal:

526. — Al, ğardaşım, bunu da al!
527. Gözel özbek ğızlarının ağ eline
biçilmiştir,
528. Her ilmesi, zeri nadir.
529. Astarında Semergendin, Buğaranın
nağışları,
530. Butasında ataların, anaların bağışları.
531. Ğey eynine bu çapanı,
532. Bağ, bëlece... ğızsın canın.
533. Özbekistan herareti ğarlı ğışda odun
olsun.
534. Alğış sèli... yubilyarı ovsunlayıb
hansı ovsun?
535. Ğeyindirir ğardaşını Cemal Kemal.
536. Çapan belke azca uzun, azca ğeniş...
537. Uzun gelir ğolu belke? Çapan tiken
yeğin bilmiş:
538. Bu ağşamdan yubilyarın er ğolları
uzanacağ.
539. Ğucacağ dost diyarını, —
540. Savalanla ğoşğarla bir Uğut, Sayan
dağlarını!
541. Ne ğem, çapan ğen-bol olsun, hündür
olsun.
542. Yubilyarın uca boyu hele bir de
ucalacağ.
543. Onu ğırda, cılız ğörmek isteyenden
öc alacağ.
544. Ucalacağ!
545. Uzunmudur etekleri? Ne ğem, èle
indi gelib
546. Ağ çiçekler, al çiçekler
547. Öz ğalgını ucaldanın
548. Eteyinden öpecekler, ellerinden
öpecekler.
549. Sandığçaya el gezdilir Cemal Kemal:

550. — Bunu da al!
551. Salon diğğet içindedir, ne vèrecek bir
de Kemal?
552. — Çek bëline bu ğurşağı... bağ,
bëlece...
553. boşalmasın bëlin hēc vağt!
554. Duy bëlinde Özbekistan ğüdretni,
555. Yaşa ğoşbağt, yarat ğoşbağt!
556. Alğış sèli... dünya gezib, dağlar aşıb
557. Beğtiyarı gelib tapıb bu ğün beğti.
558. Çapanmıdır, belke ğeyib o, Fergane
vadisini?
559. Canda duyur al ğüneşin aşıb daşan
istisini!
560. Ğurşağmıdır bëlindeki, ya èkvator
ğurşağıdır?
561. Semergendi Nağçıvanda, Buğaranı
Şamahıyla
562. Birleşdiren ğüdretni teli,
563. Ğüc bağıdır!
564. Men o ağşam ğöz yetirdim yubilyara,
565. Adından da beğtiyar bir senetkara!
566. Miz dalında eyleşse de ucalmışdı
semalara!
567. Salon hēyran öz teğtinde ğerar tutan
hökmbara!
568. Arağcınmı başındakı? Bir de bağın
tacidara!
569. Başındadır şe'r tacı, senet tacı!
570. Güldestemi önündeki,
571. Yoğsa canlı ğül ağacı!
572. Men o ağşam sehnemizi etir saşan
bağça ğördüm.
573. Cavanlaşan Beğtiyarı müdriklikde
ğoca ğördüm.

574. Her çelengden, mükafatdan,
575. — Yoh! — söyleyir — sen telesdin.

576. Sen yèniden yazmalısın Hans Ehmed
Şmidèni,

577. Bizi... bize tanıdanı, öyredeni!

578. Boş natige asma ğulağ,

579. Bir de getir göz önüne o bayağkı
mö'cüzeni:

580. Aşib Karpat dağlarını,

581. Ğırıp kèçib nèçe nehrin aharını

582. Bizim senet bağçasından

583. Gelib burda gül üzeni!

584. Orta boylu, ğızıl saçlı. Gözü mavi,
üzü — alov.

585. Ğerble şerğın arasında göy ğurşağı,
körpüdür o,

586. Neler dèdi yana-yana,

587. Önündeki mikrofona, bir el boyda
demire yoh,

588. Baş eydiyi Èlbrusa, Şah dağına,
Savalana,

589. Düşün bir-bir, sal yadına:

590. — Fatimedir anam benim,
ğadınımsa Ayışedir.

591. Oğullarım Hesên, Hüsèyn... bir
soruşun bu deb nedir?

592. Ğulağ asın, dèyin aşkar:

593. Şerğ vurğın almanların bir yoh,
bizde cüt adı var.

594. sanki ğoşa ğanadı var.

595. Salon digğet kesilmiştir,

596. Ğımıldansa, pervanenin èhtizazı
èşidiler.

597. Mikrofonun arğasında bir natig — er.

598. Boy-buğunu adı, sade... özü Hüner!

599. Salon hèyran: görün nèçe
menimseyib bizim dili!

600. Ezberinde hem Nevai, hem Füzuli.

601. Baldır dili!

602. Zal hèyretde, men heyallar
ğanadında!

603. Düşünürem men Hötènin «ğerb ile
şerğ divanı»nı.

604. Bir dahide iki ğütbün vahidleşen
ünvanını.

605. Düşünürem Bèthovèni, ğürur, vuğar
hèykelini.

606. Ğızıl taclı kralları saya salmaz

607. müsiğinin dağ kelini!

608. Düşünürem Atıllanın ruh ğardaşı
Zigğridi,

609. Ğılncı yoh, ıldırımı ğoydu ğına

610. merd «Nibèlung neğmesi»nin er
igidi.

611. Üreyimden sesler gelir: Almaniya,
Almaniya!

612. Sen Hitlerin duymadığı başğa
yurdsan, başğa dünya.

613. Hans Ehmed bizim üçün hem
mö'cüze, hem de nadir.

614. Hans Ehmed Almaniya'da ne
mö'cüze, ne de nadir.

615. O, Hötènin varisidir, Bèthovènin
varisidir.

616. Ön cergede kim eyleşib? Ğoca nazir.

617. Zer düymeli ağ manjèti,

618. Sol manjèti, sağ manjèti

619. Ğara mahud penceyinin sol
ğolundan, sağ ğolundan

620. Azca çıhan... şığ ğeyimli ğoca nazir!

621. Gözlüyünü bir de silir, beş de silir.

622. Dönüb bağır, bir de bağır Hans
Ehmede.

623. Bu Hans Ehmed ne isteyir, ne
söyleyir?
624. Bir az bilir, bir az bilmir.
625. Hans Pètèr nèçin dönüb Ehmedleşib,
ğerinedir.
626. Ğoca nazir derk èlemir.
627. Nèçin, ne cür benimseyib
Azerbaycan dilini o?
628. Bèş aydan bir, on aydan bir niye göre
atıb gelir
629. èlini o?
630. Ğoca nazir fikirlidir, belke bir az
darıhır da.
631. Kerpic alnı bir az ènsiz, dar gözleri
azca hırda.
632. Belke bir az darıhır da.
633. Yoğ, Hans Ehmed marağlıdır, ğoy
dinleyek ahıracan.
634. Doğrudanmı, onu meftun, esir ètmış
Azerbaycan?
635. Almancaya çevirmışdir nağılları!
636. Doğrudanmı alman üçün
Melikmemmed matah olub?
637. Belke onu bize çeken tamah olub?!
638. Fikirlidir ğoca nazir...
639. Bèynindeki sorğulara cavab gezir.
640. Pètèr nèçin Ehmedleşib, derk èlemir.
641. Yazığ ne cür derk èlesin?
642. Al dodağlı katibesi yad lehcede
ğırıldadan
643. mamlımatan!
644. Nazirlikde afışadan è'lanacan,
645. «Sakitliyi ğorumalı!» telebinden
şekilatlı
646. yazıyacan,
647. Yüz nömreli emrindeki nöğteyecen,
vèrgülecen.
648. imzayacan.
649. Adı, ismi, canı, cismi,

650. Resmi, hele ğèyri resmi sözünece
651. Kirpiyine, gözünece...
652. Her şey özge, özge, başğa...
653. Makinada çağğıldadır saman saçlı bir
matışka,
654. Dili başğa, ruhu başğa.
655. Başğalaşan, özgeleşen, öğèyleşen
nazir ağa.
656. Hacet yoğdur hığğanmağa.
657. Gücensen de boşdu cehdin.
658. Ulduzlara işığ vèren meramını
anlarmısan
659. Hans Ehmedin?!
660. Sen balanı hesret ğoydun Nebatiye,
Şehriyara.
661. Sen yarasan üreyimde benim, yara!
662. Amma Hesen ile Hüsèyn — Hans
Ehmedin oğulları
663. Kelme-kelme, hèca-hèca benimseyir
bu diyarı.
664. Uzağ, böyük Almanıyanın bilmem
hansı guşesinde
665. Kitab, lüğət sayesinde derk èleyir bu
diyarı.
666. Ezber dèrir Şehriyarı, Behtiyarı.
667. Dilim gelmir sene dèyim: utan barı!
668. Vetensizdir yetirdiyin Veten barı.
669. Sene bağdım, ğemler yèdim:
670. Feleketle üz-üzedir Azerbaycan!
671. Hans Ehmede bağıb dèdim:
672. Mö'cüzedir Azerbaycan!
673. Sene bağdım, èle bildim eynimde ağ
kefenim var,
674. Hans Ehmede bağıb dèdim:
Almaniyada vetenim var.

720. Ön cermede, öz yèrinde sükut èden
deniz kimi...
721. Geldi, çatdı fùrset demi, lepelendi,
terpendimi?
722. Önündedir mikrofonun... ɣalg
gözünü dikib ona.
723. Dargözlerin dar sinesi dözcekmi bu
tufanda?
724. Boyu — çinar, alnı — mermer,
yanağları — ɣızıl alma.
725. Zèynal dede nitğ èdende, hünèrin var
saya salma!
726. Üreyinin me'deninde nèçe-nèçe daş-
ğaşı var.
727. Ancağ ustad birce le'li, en semimi
sözü arar.
728. — Bizim şèrgin bir ezeli şakeri var.
729. Secdeçinin secde yèri ɣible olar.
730. «Çörek hağğı! Ʉible hağğı!»
731. Müğeddesdir bu and — şuar.
732. Biz ne ɣeder behteवरik! Çiçek sepek
ayağına, —
733. Ʉiblegahın özü gelib ɣibleçiler
torpağına.
734. Şad gözlerin şuaları bir de döndü ona
sarı.
735. Nèçe-nèçe projèktor, fotoaparət
736. baɣdı yalnız ona sarı!
737. Aytmatov Çingiz odur — yarı İnsan,
yarı Tanrı.
738. Nesrin cahan hökmdarı! Şè'rin èşsiz
hıridarı!
739. Min-min ɣelbe birden giren söz
mè'marı,
740. Öz ɣalgının tacıdır!
741. Hezerin dörd çevresinde dörd cehetin
iftiharı.

742. Sehnenin sağ terefinde kölgeleyib sol
divarı.
743. Èyni mizin arɣasında,
744. Saçlarından dağın teze düşen ɣarı
745. Sağ elile erzi ɣucub,
746. Sol elile Behtiyarı.
747. Çingizşüinas Şahmar beyden
soruşdum men:
748. Bu Aytmat kelmesinin nedir meğzi?
749. — Çek ɣercini, açım — dèdi —
750. Èy hikmetler müşterisi!
751. Atymağla mat èlemek, danışmağla
mat èlemek
752. Zor dèyilmi meger, bey!
753. Bu cür yozum èle bil ki, ɣanad ɣoşdu
ɣanadıma.
754. Gör ne ɣeder yaraşarmış ad sahibi öz
adına.
755. Can Èldeniz! Sen derk èle dostların
söz söhbetini.
756. Çingiz, Şahmar, Vahabzade, Hudu,
Zèynal ülfetini.
757. Sağ elinde çamadanı, İssikköle ɣedìb
çatan
758. Yurddan yurda körpü atan
Loğmanımız Nuredinin
759. ɣüdreğini!
760. Açıb ɣulac ɣollarını, Bèrlin — Bakı
yollarını
761. Birleşdiren Hans Ehmedin ɣèyretini!
762. Tèhranın ten ortasında Azerbaycan
dilindece
763. Gözel dergi neşr èleyen Cavad
Hèy'et cür'etini!
764. Gel, ɣoruyağ! Gel artırağ
765. Èlin èlle, dilin dille ɣaynağlanma
sür'etini!

766. Mö'cüzeler çağındayığ
767. En ilahi bir mö'cüze sayıram men:

768. Def èderek her müşkülü, her çetini,
769. Diş-dırnağla söküb hicran serheddini

770. Ezemetli, büyük dostluğ körpüsünü
771. Öz çiyinde tikenlerin meğsedini!

772. Men bu gün bir esrik gördüm daş
 sekide, yaş sekide.
773. O yatmışdı ağzı açığ, benim könlüm
 seksekede.

774. Ah, insanlar dürlü-dürlü, yükseleni,
 batanı var.
775. Ğara yere girmelisi, al güneşe, çatanı
 var.

776. Men bir defe sual vèrdim cavan şair
 Ğardaşhana:
777. — — — Çağdaş olmağ ister indi
 söyle, hansı ğehremana?

778. Dèdi: — Ustad, könlümde siz
 toğundunuz sarı sime.
779. Arazından Kürünedek, alovundan
 külünedek

780. Gur şelale Ğaryağdının
 «Çahargah»da zilinedek
781. Azərbaycan başdan-başa dolub
 menim üreyime.

782. Her istè'dad ğaymağ vèrib,
783. Bal ğatıbdı çöreyime.

784. Ğardaş! Çağdaş olaydım kaş
 İmadeddin Nesimiye.
785. Èy kaş onun nefesinden mene de bir
 nesim deye.

786. Men isterdim çağdaş olum Füzuliye
 Kerbelada.
787. Ona oğul, ğardaş olum rast geldiği
 her belada.

788. Men isterdim çağdaş olum... her
 döyüşü üzül-kesil
789. Birnefese 21 il ğılinc vuran
 Babekime.

790. Ayrılmazdım ordusundan,
791. Dolsa od da bebeyime.

792. Men isterdim ğulağ asım babam Aşığ
 Elesgere.
793. Sazını bağrıma basım hèç olmasa
 birce kere.

794. Men isterdim baldan şirin heyallara
 cuma-cuma,
795. — Şeki! — dèyib yol kesende...
 çiyinde saz,
796. Altında at görüneydi Molla Cüme!

797. Men isterem Şehriyarın sıham
 yorğun ellerini,
798. Barmağları sètar kimi bir az solğun
 ellerini.

799. Eraninin sağgal basmış sifetini göre
 bilim.
800. Uf dèmerem, ondan sonra itsem bèle
 ilim-ilim.

801. Könlüm kimi arzulayır? Ner dedeni,
 er atanı:
802. Göy damarlı ellerine
 «Hophopname» yarananı.

803. Men isterem nu hèykeli Zerdabiye
 çağdaş olum.
804. «Ekinçi»ni paylaşdıran çaparlar
 celd ğoşulum.

805. Göreydim kaş, öpeydim kaş Müşfiğ
 adlı mö'cüzeni,
806. Söz yèrine üreyinden gül dereni, le'l
 üzeni.

807. Bir doyunca bağaydım kaş, sağ
 elinde zerli esa,

808. Cavidimiz hara gèdir, seher gari
basa-basa?!
809. Bileydim kaş Hiyabani milyon gelbe
ne cür girib?
810. Yumruğ boyda üreyine dörd ümmanı
yèrleşdirib!
811. Bizim yurdun caduları meger birmi,
ya ikimi?
812. Cavad hanın uğrunda kaş
çarşıyaydım oğlu kimi,
813. lap öleydim oğlu kimi!
814. Ğardaşhanın üreyini men dinledim
bir de, bir de.
815. Dèdi: — Ustad, bes sen özün
ğuşulardın hansı merde?
816. Dèdim: — Eziz Ğardaşhanım, gel,
agah ol niyyetimden
817. Men görmüşem Üzeyir beyi, men
raziyam ğismetimden.

313. ANA

1. Yène layla sesi gelir asta-asta, aram-
aram.
2. Laylalarla uyuyaram, laylalarla
oyanaram.
3. Yène layla sesi gelir, melahetli, ince,
hezin.
4. Bestekarlığ mektebiymiş, eziz Anam,
senin sesin.
5. Susar sular, yatar çöller, bahar semadan
aypara.
6. Pervaneler çırağa yoh, çırpılar od
laylalara.
7. Layla çalır Hanım anam. Harda? Selyan
èvimizde.
8. Belke bacım Ulduzgilde, mikroovdan
èvimizde.
9. Gah çardağda, gah dehlizde

10. Belke Türkan èvimizde.
11. Layla çalır Ferhadamı, Mehemmede,
Tofigemi?
12. Ya beleyir laylasına Ulduz ile Arifemi!
13. Layla çalır, ağı dèyir belke itkin
ğardaşına.
14. Sönmüş ulduz işıqlanar, göz yetirse göz
yaşına.
15. Laylaları od içinden, ğan içinden kèçe-
kèçe,
16. 1931-den gelib çatır 83-e.
17. Yorğun-argın, canı üzgün, amma yène
layla çalır.
18. Üzgün canı öz sesinden, neğmesinden
ğüvvet alır.
19. Yay güneşi şahıdığca ter süzülür
çöhresinden.
20. Ketmen vurur, layla çalır, nigarandır
körpesinden.
21. İsti, isti!.. Sovkalari hansı ğüvve ğırıp
töküb?
22. Nèçin başı gicellenir? Gözüne
zülmetmi çöküb?
23. Belke Ana özü acdır, süd guruyub
döşlerinde?!
24. Yavrusuna bes ne vèrer bu amansız çöl
yèrinde?
25. İsti, isti!.. Çeyirtgeler nèçin ğanad aç
bilmir?
26. Ğarıncalar, ğuşcuğazlar ahı nèçin uça
bilmir?!
27. İsti, isti!.. İlig ğanmı yahındakı o Kür
çayı?
28. Hansı derddir gör ağladan o cür...
hönkür-hönkür
29. çayı?

30. İsti. İsti! Dil ağızda gövrulur ki,
susuzluğdan.
31. Her yan pambığ, her yan pambığ. O tay
Muğan, bu tay
32. Şirvan.
33. İsti. İsti! Ağ bir alem. Bes ne üçün
goza hırda.
34. Hanı pambığ? Pambığ uçub. Ağ tük
yığır gız ahırda.
35. İsti. İsti! Ağappağ çöl. Pambığ tutub
bağ yerini.
36. Hanı bostan, hanı zemi? Kim gövlayıb
çöl etrini?
37. Pambığ gelib ève girib. Girib göze,
bebeye de.
38. Ağ lifleri hày yapışır üst-başa da, eteye
de.
39. Birce dilim ğarpız olsa, serinlerdi ürek
belke.
40. Pambığ özü misğal-misğal, bardan ağır,
ħaral yèke.
41. Körpe yaħın düşergede. Özü burda,
nèçin burda?
42. Alov-ateş uda-uda, odmu yığır
vurhavurda?
43. Önlük kiçik, ğaşa böyük. Yığır, dartır,
daşıyır o.
44. Laylasının, balasının nefesile yaşayır o.
45. Tereceler yırtığ-sökük. İki daşın
arasında
46. Terecenı, ğaralları gerek tiksin,
yamasın da.
47. — Ay gız, Ğanım! Acdır uşag. Gel
yèdizdir,
48. gel emizdir.
49. İmekleyir... ilan vurur, egreb çalar,
götür gezdır.
50. Kolħoz sedri at bèlinde dolandırır
ğırmancını.
51. — Plan! Plan! — teles èdir gözlerinin
ğığılcımı.
52. Uşag acdır... yaş kendirden ğılas èdib
bileyni,
53. Èşelenir, söküb tökür islatdığ beleyini.
54. Nefesinden buħar çıħan boynuyoğun,
ħaşalğarın
55. Gèn me'deli, yarılan dolğuldanır harın-
harın.
56. — Az yèmle bu küçüyünü, teles,
pambığ elden gèdir.
57. Gözü ğızmış kolħoz sedri deli köhlen
bèlindedir.
58. Yoħ susmadı gelin Anam, boğa bildi
min ğubarı
59. Èşme ğırmanc hedesinden güçlü çıldı
laylaları.
60. On bèş ğarın od doğurdu, yèddisi kül,
sekkizi sağ
61. Pöhrelenir budağ-budağ. O laylalar
susmayacağ.
62. Çovğunlardan ğılas ètdi nèçe tifil
uşağını.
63. Tükenerken südü... vèrdi gözlerinin
ışığını.
64. Büründü can alovuna, rengi solmuş
yorğanına.
65. Layla çaldı Müşfigine, Vurğununa,
Èlħanına.
66. Selyan — Bakı avtobusu tekan vèrdi
imkanına.
67. Geldi burda layla çaldı Vügarına,
Kamranına.
68. Özü burda, yarı canı orda, orda.
69. Özü orda, yarı canı burda, burda!

70. — Anar balam galdı harda?
71. Canım ğurban Anarıma, Aytenime, Fidanıma.
72. Sèvda, Nigar, Aygün, Hanim nèçin gelmir bes yanıma?
73. Men İçeri şerheyem, canım heste, özüm ağır.
74. Gözüm daim pencereden yola baħır, size baħır.
75. Könül, Esmer, Aynur, balam bir-birinden gözel, temiz.
76. Sizi sèven nenenizi hêç doyunca görmediniz.
77. Selyanda bir mezarstan, dövresinde uca hasar.
78. Balasından nigarandır orda nèçe mermer mezar.
79. Altı aprêl... vefatının ildönümü gelib çatar.
80. Êlsèveri, Êldenizi bir az isti ellerile
81. gelib soyuĝ milden tutar.
82. Pas bağlamış demir hasar... buz kimidir oħ milleri.
83. Her hönça bir kiçik ğulzar, ğovmaĝ üçün nisgilleri.
84. Getirdiyi ğerenfili Bøyükhanım têt bölüşer.
85. Her hesrete, her mezara belke üç-dörd çiçek düşer.
86. Ağ ğerenfil... ağ... ağappaĝ. Al ğerenfil ĝan ĝırmızı.
87. Susur Babek, susur Afaĝ, — nenesinin şüa ĝızı.
88. Susar, dinmez. Üreyile söhbetleşer burda her kes,
89. Lapdan bizi silkeleyer yandırıcı, hezin bir ses.
90. Gèceler, ay gèceler.
91. Tekem, haray gèceler!
92. Êvliler öz evinde,
93. Bes benim ğerib Anam
94. Gèce harda gèceler?!
95. Hansı nesim, hansı rüzgar lal denizi lepeleyer?
96. Mèh esende çiçekleri mezar-mezar sepeleyer.
97. Haray, naşı elinden!
98. Tökmür daşı elinden.
99. Yastıĝım şikayet ĝılar
100. Gözümün yaşı elinden.
101. Bine daĝlar.
102. Bine yêr, bine bağlar.
103. Bu dövran bèle gêtse,
104. Derd mende bine bağlar.
105. Bine dam,
106. Bine saray, bine dam.
107. Felek yıħan evleri
108. Yıħa bilmez min adam.
109. Ğızıl kimi ellerinde ĝızılğüller,
110. Ğucaĝında en etirli, gözel güller
111. Gelib çıħar avtobusdan teze düşen Ulduz bacım.
112. Mezarlara ĝül saçılar saçım-saçım.
113. Dürüst addım ata bilmez. O büdreyer, o teleser.
114. Yovşan basmış cıĝırları, irizleri kese-kese
115. Uzun yolu gelir kese. Birnefese.
116. Lapdan baħıb ne görerem? Nefesinde yanar tendir,
117. Gelen bacım dèyil belke, anamın öz gencliyidir.
118. Ğoy sengisin bu ĝem, ĝubar. Oddan çıħsın yanaĝları.
119. Anamın öz nefesile açılacaĝ dodaĝları.
120. Birden dèsem,
121. Sedefden, dürden dèsem.

122. Yıhılar uca dağlar,
123. Derdimi birden dèsem.
124. Bir deneler,
125. Eyleşib nar deneler.
126. Çoğları hağ sahlasın
127. ölmesin birdeneler.
128. Mezar üste bir-bir düzer göy şamları,
ağ şamları.
129. Kibrit çeker, yèl söndürer, sussun bir
az yèller barı.
130. Kirpiyinden damla düşer, alışdırar
göy şamları,
131. Alayanıg kibrit çölü alışdırar ağ
şamları.
132. Buz mermere sıgal çeker isti eller.
133. Gücağlayar baş daşını.
134. İsti, ağır göz yaşını hiss èdince
135. Pardahlana nèce gönçe.
136. Gözlerimde yaş perdesi, yağud
duman, çiskinmi var?
137. Açığ, aşkar görmesem de, hiss
èdirem açığ, aşkar:
138. Anamın lap yanındaca atamın da
mezarı var.
139. Düz dèmişler teze ğubar köhne derdi
sıhışdırar.
140. Nèce, ne cür sıhışdırar?
141. Burda benim atam yatır, lay kürekli,
od ürekli?
142. Elindeki avtomatla Avropada
addımlamış,
143. Røyhstağın sklèti üzerinde od
ğalamış,
144. Düz on yèddi yara almış, basılmamış,
sarsılmamış,
145. Ğan lekeli ağ tenzifle dizini
boynunda asmış
146. Søykenerek bir cüt ğoltuğ ağacına,
147. Èlbada Kùr yağasına gelib çıhmış
148. meğrur atam, cesur atam!
149. Bir ağsağğal leyağətli ğarasağğal!
150. Ğelbi ğartal, özü polad, temizlikde
büllur Atam!
151. Kirpiklerim hebs èleyer acı keder
damlasını.
152. Aram-aram oğuyaram baş daşında bir
yazını:
153. Yatır bu torpağla nefes-nefese
154. Bu gün ğemgin atam, dünən şeğ
atam.
155. Ölenden sonra da bize, her kese
156. Gözel yaşamağı öyreden atam.
157. Behtiyardır benim atam, hetta soyuğ
mezarında.
158. Ölüb yalnız ğuru cismi.
159. Özü benzer göy şamların ucundakı
ğızıl oda.
160. Ağ şamların ucundakı ağ yağuta.
161. Birden-bire derk èdirem ğanadlıyam!
162. Hele dünən Kazandaydım,
163. Bu gün tèzden Bine uçağ limanında.
164. Derhal Bakı èvimizi götürmüşem,
165. getirmişem Selyanıma.
166. Tebriz burda, Rza burda, Firengiz de
yanımdadır.
167. Bu gün — 6 aprèl günü gelib bura
çatmağ ezmi
168. Himoglobin cövheri tek ğanımdadır.
169. Kèçib nèce iğlimleri, ğırıb növ-növ
tilsimleri,
170. Dağıdarağ zaman, mekan hedlerini
171. Çatmalıydım bu gün bura. Çatmışam
da.
172. Bağın beyaz, göy şamları ucundakı
kiçik oda.

173. Yanır şamlar... külek vurur alovunu
sağa, sola.
174. Yanır şamlar... ağ mermere damcı —
nağış sala-sala.
175. Ğur'an açan molları yoğ, men
şamları dinleyirem.
176. Yanır şamlar... esir külek, ènir çiçek
birem-birem.
177. Birden-bire derk èdirem: həc bir
külek, həc bir nefes
178. Lap tufan da, ğasırğa da bu şamları
söndüremez!
179. İldırımlar şağğıldasa, seltenetler
dağılsa da,
180. Bu al güller, ğerenfiller daim teze-ter
ğalacağ.
181. Nurla dolu cüt mezarın
182. Üstünde mermer ğalacağ!
183. Eziz Atam! And içirem
184. Göy damarlı, bu ağ, mermer
mezarına!
185. İlde bir yol birce günlük açıb solan
186. Kçük ğebir gülzarına!
187. And içirem ğızlarının soyuğ daşı
öpmesine,
188. O üzünden, bu üzünden... damla-
damla, hezin-hezin
189. isti yaşlar tökmesine!
190. And içirem èvimizde bu günece
sağlanılan,
191. Başmağları rëzin olan bir cüt ğoltuğ
ağacına!
192. Ğoltuğunun yarı cuna, yarı ipek
tikmesine,
193. Tikmesinin güve kesmiş meħmerine!
194. And içirem bu yan-yana, cüt mezarın

195. Saf lekesiz mermerile!
196. And içirem Asiyadan Avropaya
197. Seni senger-senger dartan ğüvvetine!
198. Öz cisminden, öz gücünden
199. Ğat-ğat büyük ğeyretine!
200. And içirem düz on yèddi yara ile
201. Èvimize güle-güle, ğaranefes
dönmeyine!
202. Basabasda sıh vağondan el üstünde
ènemeyine!
203. Hemen ğece Tofiğini bir ğuşede ac
ğörende,
204. Ğovuşmayan kirpiyine!
205. — Ğorğma, oğlum! Sene çörek
ğazanacam! — dèmeyine.
206. Azca ruzu tapan kimi... yètimlere,
yèsirlere
207. bizden evvel kömeyine.
208. Hele özün həc dadmamış
209. Èv-èv, ğab-ğab payladığın ğöreyine!
210. Kerpic kesib, şağul tutub sal divarlar
hörmeyine,
211. Balta ile daş yonanda isti terden
parçalanan
212. köyneyine!
213. Eziz Anam, and içirem
214. Herçeng adlı Ezrayılın caynağında
sıhılarda
215. Öz ağrını gizlederek
216. — Helil, ğorğma! — dèmeyine,
217. — Ğorğma, mende həc ne yoğdu...
218. Ürek-direk vermeyine,
219. İsti terden, soyuğ terden
220. Hal-hal, şan-şan örpeyine,
221. — Ğaranlığdır ğebir kimi,
222. Aparamayın meni rëntğen otağına!

223. Yoĥ dözümüm bu işıĥın sönmeyine!

—

224. Dèmeyine.

225. Ön cibinde fonèndèskop,

226. Sağ elinde damcı, yahud toz dermanı

227. Ağ ĥalatlı hekimlerin heder gèden
emeyine!

228. Nèçe-nèçe ĥabyuyanın, ĥidmetçinin,

229. Yuĥusuna haram ĥatan gözetçinin

230. kama yetmez kömeyine,

231. Palataya ĥayıtmayan, dal ĥapıdan
çıĥarılan

232. Refiĥenin ĥab dibinde buza dönmüş
ĥöreyine,

233. And içirem sene ĥèç bir nicat vère
bilmemeyin

234. Üreyimde düğümlenen ilgeyine,

235. O son ĥèce...

236. O işgence çağlarında

237. Ĥelilbeyli Mehemedin ĥefil , deli
feryadından

238. Parıl-parıl keĥkeşanın birden-bire
yoĥa çıĥıb

239. yèr dibine sinmeyine!

240. Anam benim! Atam benim!

241. Nèçe milyon söz içinden en semimi
söz seçirem.

242. And içirem: öz ömrümü size layiĥ
vurum başa.

243. Vurammasam... hele sağken dönüm
daşa.

314. ÈPİLOĖ

1. Ölüm belke èpiloĥdur, doğum —
ömrün proloĥ.

2. Bèledirse... èpiloĥu proloĥdan başla
oĥu.

3. Her insanın ömür yolu efsanevi bir
dastandır.

4. Pis yaşayan — bir ĥerabe, ĥoş yaşasan,
gülüstandır.

5. Ömrüm-günüm! Sen hele ki, büyük
yolun başındasan.

6. Baharını ĥorumalı! Ter benövşe
yaşındasan.

7. Temiz, mil-mil defterinle öz gücünü bir
de sına.

8. Belke körpe Ferabisen, belke çocuĥ
İbn-Sina.

9. Temiz, mil-mil defterinde öz güvveni
bir de sına.

10. Bil ki, ömür sıĥa bilmez doğum-ölüm
arasına.

Türkan, 25 noyabr 1985.

315. NATEVAN KLUBUNDA

Cüme, 25 aprèl 1986

1. Natevan klubunda bir çıĥış dinledik,
2. Ėfilden Yèr küresi silkelendi èle bil.
3. Eyleşse de, èle bil ĥalĥdı ayaĥa dimdik
4. Yèkneseg natigleri dinlerken yatan
Ĥelil.

5. Natevan klubunda bir natigi dinledik,
6. Ėnadlandı ürekler, işiĥlandı bebekler.
7. Tribuna yanında bir deste solĥun
çiçek...
8. Nefesdenmi oyandı, tazelendi
çiçekler?!

9. Susuz güldandan bezen ağ, ĥırmızı
ĥerenfil

10. Belke onun nitĥinden dirilik suyu içdi.

11. Divardaki şekiller canlandırırlar èle bil,

12. Füzuli lap sessizce arĥa cergeye kèçdi.

13. Ağ sağĥalı en uca daĥların temiz ĥarı,

14. Hesən bəy Zerdabının nurlandı ciddi
üzü.
15. Çap deşgahı dalında yorğun düşən
ğolları
16. Gürzü andırdı belkə, demir döyən bir
gürzü.
17. Natigın ellerində pak, ağappağ vereğlər
18. Bu ağılıq, bu halallıq anasının südümü?
19. Sehifə yoh, açılır belkə ən gözəl seher,
20. Natigın gözlərində günəşin təbəssümü.
21. Min dəfə gördüyümüz adicə yoldaşımız
22. İndi söz kürsüsündə ucalmışdır dağ
kimi.
23. Fikrinin alovundan nəçin od tutmur
kağız?
24. Fikir — demir serkerdə, gəlbimizin
hakimi?
25. Güzəlliyi görəndə insan güzəlləşmiş,
26. Ucalıqda dayanmış nətiğ ucaldır bizi.
27. Köksün sal gəzasını fırtınalar eşərmiş,
28. Yumruqlanan ürəkde belkə Həzər
denizi.
29. Ağ köynəyi ağappağ, gəlstuku mitemil.
30. Bir alemdir gözümde adı mahud
kostyum.
31. Şəhsiyyəti ucaldan meşə gəyimmi,
gəfil?
32. Öyrən, nədir yüksəldən sənin gələcək
dostunu!
33. Salonda sənət əhli — şairlər,
təngidçilər.
34. Cərrah kimi doğrayır, yarıq təngidimizi.
35. Doğru söz yanar gələcək belkə sərin su
çilər,
36. Büllür, cəsur sözüylə ovsunlayır o, bizi.
37. Ne gəder nəvə varmı: yanağ gəzen,
yalmanan,
38. Stolbazın kuryəri, gəldarın gulu təngid.
39. Yəhər olsa dərək yarı... ulağın çulu
təngid,
40. Sürünən, kölə təngid, tabutda ölü
təngid.
41. Zalda şair zümresi... Şair, yohsa
şə'rbaz?
42. Ne gəder nəvə varmı: mitil, sovhə
şə'rbaz.
43. Özünü bülbül kimi təgdim edəndə kəçəl
gəz,
44. Yədlərin ellerilə gözəbağlı şə'rbaz.
45. Zalda nəsir zümresi... Nəsir, yohsa
nəsrəbaz?
46. Ne gəder nəvə varmı: nəsrə pərçim
olanlar,
47. Tələfonla zəng edib Gəbdəliyə, Ləçinə,
48. Sənədli roman üçün aktual fakt alanlar.
49. Vətəndaş olmayanda vətən
miskinləşərmiş,
50. Tirtap uzanar imiş dənənki meşrur
pələng.
51. Varlığını nəçə gürd, tülkü, çağğal
eşərmiş,
52. Hərəkət gümildənərmiş, nəfəsi tənq, özü
lənq.
53. Vətəndaş olmayanda... Həyır! Olmaya
bilmez!
54. Kürsüdə meş'el kimi yanır nətiğ
vətəndaş.
55. Od yurdunun odudur bu iğtidar, bu
nəfəs,
56. Yurddaşlarım əllikcə ona bənzeyeydi
kaş.
57. Üreyi ovcundadır, danışır nəçə sadə.
58. Danışır nəçə aydın, nəçə ağıllı, deli.
59. Deli-dolu köntüllər mō'cüzədir əslində,
60. Həlgın həzinesidir mənçə, ağıllı
«deli».
61. Alovlanır, tütüsü başından çıxmasa da,
62. Ölke, üşüyən ölke bu atəşə sığmır.
63. Səyr ələ birçə gile şəhə möhtək səhrada
64. Ona pənəh gətirən dağ kəlini, sığmı.

65. Dövresi duz bağlamış zəgğum göller,
nohurlar
66. Abşeronun köksünde leke, yağlı bir
leke.
67. Ne birce ғamış biter, ne birce balıǵ
yaşar,
68. Hetta ғurbaǵa üçün bu zerdab
müstemleke.

69. Şehdi, etri çekilmiş şoran torpaǵ ne
ğeder.
70. Bir vaht nefes alardı burda nəçe
gülüstan.
71. Ǵatarların altında eriyir polad rəslər,
72. Gəce-gündüz daşınan servet ғemli bir
dastan.
73. Hazırın nazirleri bu derdlərdən çox
kenar,
74. Biganelər şənliyi belke en böyük keder.
75. Akademik adıyla elli il gor eşən var,
76. Yurda həyir vermeyib barı bir ilan
ğeder.
77. Zeka şö'le çekəndə hər şey
aydınlaşarmış,
78. Çeləng çalmış, ad almış hörümçək də,
zeli də.
79. Me'ruze biter-bitmez gurlayır oldu
alğış,
80. Ağciyər də el çalır, varlığı zəlelədə.
81. Bütün heyatı boyu cesur sözdən
gizlənən
82. Alın kerpic, gözü tum gəda da el
çalarmış.
83. Çöp-çöp, ǵaratikan da, ǵuru çayır,
kötük də
84. Ǵanad vərrib tonǵala, alov tek
ucalarmış!
85. Natevan klubunda bir natığı dinlədik,
86. Ǵefildən Yər küresi silkələndi ələ bil.
87. Eyləşsə də, ələ bil ǵalhdı ayaǵa dimdik
88. Yəkneşə natıǵları dinlərkən yatan
Həlil.

89. Kürsüdə bir gül ǵomu, — yohsa Vətən
gülzarı,
90. Nura dözmeyib ǵaçan belke bir
yarasaydı.
91. Tahirzadə Sabirin od tutardı mezarı,
92. Yəni, kişi Sabirlər eger yaranmasaydı.

Türkan, 6 avqust 1986

316. «ÖMÜR KİTABI»NI YAZAN ŞAİR

1. Tən ortadan paralanmış, yaralanmış bir
sal ǵaya
2. Ezəmetli daş aynadır ötüb ǵetmiş bir
ərəya.
3. Ǵaysaǵlanıb mamırlanmış yara yeri
bizə tanış,
4. Yarǵanına minilliklər gəlib dolmuş,
donub ǵalmış.
5. Gəmi şəkli, baş ucunda ǵüneş şəkli dal
ǵayada.
6. Ǵüneş bütöv, gəmi para... sağ ǵayada,
sol ǵayada.
7. Üzür gəmi... baş ucunda şüalanır altın
ǵüneş,
8. Avarları çekib ǵədən tunc ellərə bağ...
fikirləş.
9. Gədir gəmi... tən yarısı uzağ düşən sol
ǵayada.
10. Yarısında həc bir şəkli... Şəkil ancağ
beri tayda!
11. Sındı hansı zəlelədə, bu parçalar
düşdü cida?
12. Nahçıvanda, Ǵobustanda, Delidağda
13. Bu gəmiyə,
14. Bu ǵüneşə dənə-dənə bağan Şair!
15. Bu gəminin yarasını sıǵallayıb öpən
Şair,
16. Şuları həsrət dolu gözlərinə tepən
Şair!

17. Sen bacarsan, daş-ğaş kimi ezizlerdin
bu daşları.
18. Zerger olub mamırlardan temizlerdin
bu daşları.
19. Ayna olsan eks èderdin,
20. Bêş giteye göstererdin
21. sudan duru, aydan arı
22. bu mügeddes yadigarı —
23. Resmleri, nağışları
24. O şüalar — babaların bahışları.
25. Çağırdılar, Lengimedin. Gètdin atlı, ya
piyada.
26. Gezdin büyük bir ölkeni deniz-deniz,
ada-ada.
27. Kepez belke göyden düşen daş komèta.
28. Göy göl belke Nizaminin ümmanından
birce damla.
29. Oñuyuram yavaş-yavaş... lap aramla.
30. Misraların şan balını nuş èdirem damla-
damla.
31. Otağ sessiz, geceyarı.
32. Almış meni dalğasına eşgin bakir
ümmanları.
33. Çırağ kèçse, bu eseri sanma atam,
durub yatam.
34. Sözlerinin işığında çırağban bir
kainatam.
35. Sal gayanı yarıb çıhan şeffaf bulağ
Şairimiz!
36. Dumanlarda azanlara çırağ, mayak
Şairimiz!
37. Rüstemhanlı soyadını üç min esrin
arhasından
38. Bu günlere çeke-çeke nurlandıran
Şairimiz!
39. Şairliyin ovsunu var, sèhri varmış:

40. Anasına sadıg olan insanlığa
vurularmış.
41. Vurularmış bir kerenti ağzındaki yaşıl
ota,
42. Dördce misra bayatıda ulduzlanan
kainata.
43. Vurularmış Èrmitajda Orbèlinin
ilhamına,
44. Faşistleri darmadağın,
45. Nizamini bayram èden inamına!
46. Vurularmış Semergendde çocuğların
salamına,
47. İskenderi garşılayan Nuşabenin
48. Daş-ğaş adlı teamına,
49. — Buyur, nuş èt! — kelimasına.
50. Şairliyin sèhri varmış:
51. vurğunluğdan başlanarmış
52. Vurğunluğdan yaranarmış zerger,
gövher, eser, keser.
53. En mügeddes mö'cüzeler.
54. Sen dème cüt bacıarmış bu Nuşabe, o
Nisaba.
55. Mehebbetmiş incileri düzen sapa.
56. Goy utansan mehebbetsiz «ustanovka»
alimleri.
57. Defn èlemek mümkün dèyil ne Oderi,
ne Şumèri.
58. Mehebbetdir keşf èleyen tarihin alt
laylarını,
59. Araz ile Kür davamı Decle, Ferat
çaylarını.
60. Oder — Od er, Şumèr — Şum er, Salur
— Sal er,
61. Uyğur — uyğ er.
62. Sepelenmiş mirvaridir Tatar, Bolğar,
Balkar, Hezer.
63. Öyünmekçin yazmıram men bu tanrısal
gèrçekleri,

64. Destekleyib yığmağ gerek sepelenmiş
çiçekleri.
65. Sofiyada bu gün Türkün gollarını
buranlar var,
66. Dostluğ, ülfet bağlarını ğanlı dişler
ğıranlar var.
67. Ohuyuram aram-aram... mehebbetin
sêhri varmış.
68. Êşğsizler... uf dèmeden planèti
bombalarmış.
69. Hırosima kül içinden bir de ğalhib
çiçeklendi.
70. Gèt, gez... gülüstandır indi.
71. Bülbüllere ğulağ assan, heberdar ol
sedasından:
72. — Yapon ruhu güçlü imiş yüz-yüz
atom bombasından!
73. — Soy, yeğmala, dağıt, daşı, üryan ğoy
bu dağı, daşı.
74. Birce könül servetime tohunma, èy
ğuldurbaşı!
75. Üreyime el uzatsan, bileklerin
üzülecek.
76. Men her şeyi ğaytaracam, sağsa könül,
sağsa ürek.
77. Ohuyuram aram-aram... ğala kimi
duran Şair,
78. Dar gözlere, daş üzlere söz sillesi
vuran Şair!
79. Yalan-palan dünyasını darmadağın
èden Şair!
80. Ğıratların ğızıl şefeğ ğanadında ğeden
Şair!
81. Surahani me'bedinde sen od — ocağ,
nur olmusan.
82. Mehemmedi obasında,
83. Terterin ten ortasında

84. Od ve ğaynar fevvare tek bu diyara
vurulmusan.
85. Vurulmusan Ordubadda ğaysıların
hallarına,
86. Uçub ğeden köhlenlerin şüa-şüa
yallarına.
87. Ğayalara aypara tek şö'le salan
nallarına,
88. Nuhun uzağ adalara
89. Ğerbe, şerge üzüb ğeden sallarına.
90. Mümkünmüdür yığcam dèmek kime,
neye vurulmusan,
91. Fezlüllahı allah bilen Nesimiye
vurulmusan!
92. Nesimiden seçilmeyen,
93. kèçidlerde kiçilmeyen
94. Cavid adlı mö'cüzeye vurulmusan.
95. Vurulmusan ocağların alovuna,
tüstüsüne,
96. Anamızın tendir boyda çöreyinin
istisine.
97. O çörekde nağış-nağış
98. üreyinin istisine.
99. ...Açıb ğoydum <<İdèal>>la yan-yanaşı.
100. Her ikisi ocağ daşı.
101. Her ikisi ferehimiz, feryadımız.
102. Yèni, ğeti døyüşlerde bir cüt ğartal
ğanadımız.
103. Yaşa, var ol, varlığında Babek ğanı
ağan Şair!
104. Savalandan kainata Zerdüşti kimi
bağan Şair!

1986

317. SEN MENDEN ÜREKLİSEN

1. İlk addımı sen atdın... sen menden
üreklisen.

2. Addımındaki lütfе, cesurluğa min ehseñ.
3. Addımların yèrde yoğ, daha gözüm üstedir.
4. Sen ki, varsan cahanda, cahan bir güldestedir.
5. İlk addımı sen atdın, èy benövşe, èy süsen.
6. Sen bu zerifliyinde ildırımđan güçlüsen.
7. Sen ki, el vèrdin mene... o ince elinle sen
8. Fırtınadan, tufandan, zelzeleden güçlüsen.
9. İlk addımı sen atdın, èy könlümün güvenci.
10. Sende gız gücü varmış, üstelik oğul gücü.
11. İlk addımı sen atdın menden bir gırpım evvel,
12. Senin birce gırpımın bir ömürmüş, èy güzel!
13. Ahı hardan bileydin sevginin sehra varmış:
14. Bir gızcığaz köksünde şir üreyi olarmış!
15. İlk defe sen yavaştın, sen yürüdün, sen geldin,
16. Güneşinmi yanından, de hansı göyden geldin!
17. Sen menden üreklisen, sen menden bir az derin.
18. Soruş, dünya kimindir? Yalnız üreklilerin!
19. Men è'tiraf èdirem, eşit, èy gövher, èy dürr:
20. Seadeti vèrenler alanlardan güçlüdür!

Türkan, 14 may 1988

318. İLAHİ BİR GÖZELE

1. Sen gètdin... eksin ğaldı gözlerimin yaşında.
2. Tekce göz yaşındamı? Üreyimin başında!
3. Odun, rayihen, etrin üz-gözümden, elimde,
4. Bir de gül adın ğaldı dil ucunda, dilimde.
5. Senin adın İlahe... Senin özün ilahe.
6. La ilahe illellahe ilahe.
7. Men dün bir derd idim, bugün sevinc ğehgehe,
8. Hardan çıldın bahtıma? Dè, bu hansı etirdi?
9. Seni gızıl şüalar, rüzgarlarımı getirdi?
10. Belke èndin semadan melekler ğanadında,
11. Bu yaz dünyaya sığmaz çiçekler ğanadında!
12. Göyden gelmiş bir gızıl Yèr üstünde durması,
13. Yanbayan oturması... saçlarının burması...
14. Herden ğıya baħması, süzülmesi, aħması,
15. — Sağ ol! — dèyib ğetse de dönüb bir de baħması.
16. Ğızıl kesen ğedemi, ğedeminin ğu sesi,
17. İnce addımlarıyla dünyanı titretmesi.
18. Tebessümü, ve'desi bir ateşdir canımda,
19. Men indi naşı baĝban gülşenimin yanında!
20. O, benim başımın tacı... men onun bir zerresi,

21. Hec̣ heberin varmı ki, ey gözümün gilesi,
22. İlahi hüsnünle sen bu dünyanın ziddisen,
23. Bizi şerden ayıran gözellik serheddisen.
24. Behtim meni yetirdi ilahi bir gözele.
25. Veslin ğismetimizse, ömrümüzü tezele.
26. Canım-gözüm, tēz ēle!
27. Men indi bir aĝ yēlken, sen de mavi bir deniz.
28. Bütün yaralarımın yēgane melhemidir
29. Bizim mehebbetimiz

Bakı, 26 iyun 1988

MÜSTEĞİLLİK

319. AZADLIĞIM

1. Her kişi müstəgil bir partiyadır,
2. Her kişi — en ali bir hakimiyyət.
3. Dövlət serhəddimi, — azadlığımı
4. Həç kese vərmerem! Bilsin
kəmfürset!
5. Həç birinə ram olmadım
6. Ne servete, ne şöhrətə.
7. Ne bir cənnət içindəce mərmər gəsrə,
imaretə.
8. Ne rəyasət həy'ətine, hər cəhətdən
kəm həy'etə.
9. Həç birinə ram olmadım: pula, varə,
10. zər cildli kitablara,
11. gəlp mədala, boş çəlenge.
12. Yalnız könül azadlığı!
13. Bu eşğ ilə girdim cenge.
14. Yalnız könül azadlığı —
15. Hətta dəmir bir gəfesdə.
16. «Gülüstən»ı, «Türkmənçay»ı
17. ғанla yazan bir məhbəsə.
18. Çayları belkə də sahlamağ olar.
19. Mən dənizlər kibi azadam, azad.
20. Gədə ғarşısında iki elini
21. Yərə ғoyanlarla ən kəskin təzad!
22. İldırımlar kibi, ləysanlar kibi,
23. Būrulғанlar kibi azadam, azad!

24. Temkinle herlenen y r küresiyem,
25. Menim azadlığım, menim g c md r.
26. Menim azadlığım  ansoranların
27. Cındır maskasını yırtma  üçündür!

28. Menim azadlığım haraylayır ki,
29.  ılın mağaradan,  y enterlerim!
30. Başıınız  st nde o göyler boyda
31. Havaya tamarzı a ciyerlerim!

32. Ne bedbe tdir  vinde de diplomat tek
herlenenler...
33. Ya ama a tamarzılar, ömrü boyu
girlenenler.

34. D  menimmi?
35. Meger d  men gelmesine h  
layı ımı nad r stler?
36. Yarım d  men, yarım dostlar?
37. S d g l nde, yarışanlar,  z     ler.
38.  anı  ara,  z     ler,
39. Birce yol      !      iderken
b z     ler.
40. B y k tarih  atarının tekerine
ili     ;
41. Azca macal tapan kimi r tbeleri
b l     ler,
42. Diri  ullar,  l        anlarımı bu
seadeti?
43. Menim el boydaca köksüm içinde
44. Y re, g ye sığmaz hakimiiyyeti?!

45.  stesin, balamı v rerem ona,
46.  zerem, lalemi v rerem ona.
47. A zımın dadını, gözüm odunu,
48.  ayımı, s limi v rerem ona.
49. V rmerem göyler boyda Azadlığımı!

50. Yalnız Vetenimdir atam,  arda ım.
51.  ari ıb d nm      yurd havasına.
52. Dünyada h   kese eyilmez ba ım.
53. Ba  eyir adice  u  yuvasına!

54. Menim Azadlığım yalnız onundur,
55.  lsem de y niden gelerem cana,
56. Dirilik suyu tek govu a bilsem
57. Doda ları yanı  AZERBAJCANA...

320. HALĞ İRADESİ

1. Men galmışdım melul-müşgül, elim
goynumda, goynumda.

2. Lapdan gördüm: dağlar gelir èlin boynunda, boynunda.
3. Düşdü yada gedim mesel:
4. Èlin gücü, sèlin gücü, yèlin gücü.
5. Yèlin gücü — ğasırğaymış,
6. Sèlin gücü — ğaynar ümman.
7. Èlin gücü daha zormuş ğasırğadan, okèandan.
8. Hālğ addımı — zelzeledir,
9. Hālğ addımı birce anda bu alemini tezeledi.
10. Hālğın gözü — serraf gözü, seçir ağı ğaradan o.
11. Kesafeti sökübtöken, güzelliği yaradan o!
12. Hālğın eli ıldırımından, rakètten de güçlü silah.
13. Hālğ elinde ğılinc oldu çekdiyim ah.
14. Hālğ elinde adice daş komètadan daha güçlü.
15. Göz yaşma tab ètmedi bu ağ günlü, gara günlü.
16. Ne yahşı ki, teslim dèyil boş ğerara, boş şüara,
17. Menim hālğım özü boyda bir cavabdır
18. tebliğatbaz ğoçulara.
19. Boşğab dibi yalayana bir silledir benim hālğım,
20. Bu gün beşer tarihinde en ışıklı merheledir
21. benim hālğım!
22. Dar gözünü ğeniş açsın
23. Ğoy üçyüz min Türkazeri
24. Peren-peren, darmadağın èden ğüvvet,
25. O ğüvvete teslim olmuş kor heyanet!
26. Gözel dèmiş Nazim Hikmet,
27. Bizim Hikmet...
28. Satğınların arğasından tepecikdir
29. Gezeb sèli coşan millet!
30. Hèç bir kömek olmayanda hālğ özüdür kömek, yardım,
31. Men bu dağa arğalanıb sefler yardım.

32. Men hālğımın sağ eliyem,
33. Köleliyi alt-üst èden bir azadlığ meş'eliyem.
34. Göz yaşımı boğa-boğa,
35. Ferehliyorum, neşeliyorum.
36. Yaşa, var ol, èy Kazbèkden, Savalandan, uca hālğım!
37. Benövşe tek daim cavan, dağlar ğeder ğoca Hālğım!
38. Rezillerin, ğatillerin ağına çıkan Hālğım!
39. Hetta düşmen balasını üreyine sıhan hālğım.
40. Yaşa, var ol!
41. Behtiyar ol!
42. Èhkamlara, mèydanlara sığışmayan benim Hālğım!
43. Rezalete, esarete, her zillete ğenim Hālğım!

321. ĞÜRUR TÜRKSÜ

1. Kişi sifetidir tevazökarlığ,
2. Yüz mesel bilersen bu barede sen.
3. Lap ğolu sinsa da ağac, başını
4. Daim yere dike bar getirirken.
5. Harınlığ, lovğalığ ite yaraşar,
6. Amma... bu meğamin bir emması var.
7. Alçağlar, cılızlar, cırlar yanında
8. Uca bilmelidir ucalığını.
9. Nehrlere coşursa kişi ğanında,
10. Çiyni daşıyorsa ğüdrete dağını,
11. Uca bilmelidir ucalığını.
12. Açırse elleri min-min düyünü,
13. Böyük bilmelidir böyüklüyünü.
14. Menim sebr kasam daşib tökülür,
15. Canım demirdendi, ğeyzim poladdan.
16. Bahışım — ıldırım, ğeyzim — Araz, Kür,
17. Eynimde köyneyim alovdan, oddan
18. Ğüdrete şelalesi, hiddet sèliyem,
19. Açığ bir døyüşün, tunc hèykeliyem.
20. Bütün cılızlara, bütün cırlara.
21. Zövğü cındırlara, ğor-ğoturlara,

22. Eğli milçək boyda gölu zorlara,
23. Əşiden karlara, bağan korlara.
24. Vezife başında gorbagorlara,
25. Balığı yad üçün tutan torlara,
26. Yada yal, doğmaya derd olanlara,
27. Herden, təsadüfen merd olanlara,
28. İşıqlı yolumda sedd olanlara.
29. Fətəh boşgabını yalayanlara,
30. Özge boğazıyla ulayanlara.
31. İldırım sözüme gəlp goyanlara,
32. Alim gıyafeli bu nadanlara
33. Bir cümle dəyirem:
34. Bu sade cümle
35. Onunçün gəsirgə, mənim üçün mēh,
36. Onunçün zelzele, mənim üçün —
şəh.
37. Yol vər, addımlayan Həlil Rzadır.
38. Köksüm — şir yuvası, arslan yatağı.
39. Heyatım, əmalım senle tezaddır,
40. Balığdan yapışan pişik dırnağı
41. Sənətkar oğluyam beşəriyyətin,
42. Zülmet derk edərmə yanar çırağı?
43. Ariflər yanında guzu kibiym,
44. Nadanlar yanında Savalan dağı.
45. Redd ol, Nesimdir qarşıdan gələn,
46. Füzuli rübabı, Sabir sesiyem.
47. Bütün dahiləri yığ kenara gey,
48. Bütün dahilərin birləşməsiyem.
49. Tebliğat maşını min-min olsa da,
50. Mənim gözlərimi bağlamağ olmaz.
51. Misra — rəls üstündə bir gətəram ki,
52. Məni çovğun ilə sahlamağ olmaz!
53. Ölsəm, məzarıma yanaşma redd ol,
54. Öləndən sonra da sağam, diriyem.
55. Bir ana bətnində helə yol gələn
56. Zəkalar bəynində bir dan yəriyem.
57. Sən pişik olsaydın, et vərərdim, et,
58. Pişikdən gərhağsan, itdən şərəfsiz.
59. Siz mənim dövrümdə yaşamırsınız.
60. Siz mənim dövremdə hərənirsiniz.
61. Özge məktubunu oğumağ üçün
62. Poçta soğulanlar, zərf iyləyənler,
63. Gəhrəman cildində giren ağciyer,
64. Kostyumu həmişə ütülü enter!
65. Redd ol, sənə yərin dəlmə-dəşikdir,
66. Gəl, Həlil Rzadır qarşıdan gələn.
67. Hələ diri iken geberən gəda,

68. Bütün esrlərin övladıyam mən!

322. YAŞASIN HALĞ CEBHESİ

1. Dənizdən ayrı düşsə damla, söner,
məhv olar,
2. Nəçə milyard damlada vahid dəniz
hökmü var.
3. Yubanmayın, tət gələn, ey gəyreti
olanlar!
4. Barrikadadan gəlir bu gün Türəkəzər
sesi,
5. Yaşasın Halğ Cebhesi!
6. Gərabəğ — üreyimdir, Şuşa —
gözüm gilesi,
7. Gözlərimə tuşlanıb bu gün düşmən
güllesi.
8. Birce an el sahlasa min-min Bakı
fehlesi,
9. Bize gət bəhanların kəsilecək nəfəsi.
10. Yaşasın Halğ Cebhesi!
11. Mənim Sumğayıtım var, bağrı gəynər
cehənnəm,
12. Gədim Gencebasarın üreyi gəm,
gözü nem,
13. Vətənə nicat vərən güvvə yalnız
özüməm.
14. Mənə inanmayanın yərə girsən
şübhesi,
15. Yaşasın Halğ Cebhesi!
16. Azərbaycan — ələmin Azadlığ
məydanıdır,
17. Kişi kibi yaşamağ imanıdır, canıdır,
18. Yurdu yalnız erənlər, gəhrəmanlar
tanıdır.
19. Ölümündən kəçənler — halğın zəfer
nəğməsi,
20. Darmadağın edəcəy düşməni Halğ
Cebhesi!
21. Ön cərgədə addımlar dahi
Məhəmməd Əmin,
22. Gəti gələbəmizə o, əmin, biz də
əmin.
23. Dünən yüzdük, bu gün yüz min, əlli
min, yüz min.
24. Otuz altı milyonluğ Azərbaycan
ölkesi

25. Özü boyda cebhedir. Yaşasın Həlg Cebhesi!

26. Haray, Serab, Erdebil, Haray,
Derbend, Nəhçıvan!

27. Al, gözümü vèirem, èy ulduzsuz
asiman.

28. Gelsin, kimde gəlıbsa barı yarım
damla gən,

29. Yıhağ, Bayılda çöksün Bastiliya
gəl'esi,

30. Yaşasın Həlg Cebhesi!

31. Məydan kabinətində gebersin
ağnayanlar,

32. Tank gücünə milleti esir, gül
sağlayanlar!

33. Öz həlgının elini, gəlonu bağlayanlar

34. En iyrenc bir köledir, gərı düşmən
kölesi,

35. Vur, gebersin kölelik!

36. Yaşasın Həlg Cebhesi!

37. Ağciyerler ölüdür, yèddi başı olsa da,
38. Şerefsizler elindən ordən, çeleng alsa
da,

39. Zelzeleden güclüdür cergemizde her
seda.

40. Azadlıq olmalıdır her cengin son
nögtesi,

41. Yaşasın Həlg Cebhesi!

42. Dağ başında bir dağdır Minkend,
Laçın gəlası,

43. Bu leyağət, bu cür'et esrlerce gəlası.

44. Belense de gənına min-min vətən
balası.

45. Azadlıq hansı zor elimizden alası?

46. Oturdacağ yərində həlgim her bir
nakesi,

47. Yaşasın Həlg Cebhesi!

48. Volğa, İrtiş, Yənisèy, Tèrək
bürünsün zere,

49. Bütün gənsoranları süpürmeli
Həzere.

50. Ölsün cüt başlı gürze, gəy çarpmasın
nezere,

51. Bəşəriyyət bekleyir bir seadet töhfəsi

52. Yaşasın bəşəriyyət!

53. Yaşasın Həlg Cebhesi!

54. Sular meni aparsa, men ona səl
dəyerem,

55. Yəl palıdı gəparsa, gəsirğa, yəl
dəyerem,

56. Zerbi keren sındıran bir èle èl
dəyerem.

57. Yəlin, səlin, èlin de birlikdedir
güvvesi,

58. Tepiyinle ezilsin gəy eğreblər
zümresi,

59. Planèti gəruyur ayıg arslan pencesi,

60. Yaşasın ayıg arslan!

61. Yaşasın Həlg Cebhesi!

Türkan, 20 avqust 1989.

323. DAVAM ÈDİR 37

1. Bu dünyada otun, suyun, torpağın da
yaddaşı var.

2. Sındırılmış bir budağın, söndürülmüş

3. ocağın da yaddaşı var,

4. Elek-velek, darmadağın otağın da
yaddaşı var.

5. Bayağ isti, indi bumbuz yatağın da
yaddaşı var,

6. Nallı çekme altındaca gəlu çıxan
kuklacığın,

7. Miz üstündə yətim gəlan gəlemin,

8. varağında yaddaşı var.

9. Azərbaycan tanıdığıdır vahtsız gəpı
döyenleri,

10. Gəra günler getirirken gən gırmızı
gəyenleri,

11. Yoğ, unuda bilmerik biz həyir cildi
gəyən şeri,

12. Yüz minleri... gənunsuz ve
mehkemesiz

13. güllebaran èdenleri.

14. Gərhə-gərhə yarım addım ata-ata,

15. Ayağ üste yata-yata,

16. Gərhəgəcan gəri içine bata-bata

17. sürgünlere gədenleri.

18. Ac, yuğusuz, nalan, üryan

19. Min-min gəca, min-min cavan

20. İş üstündə bir sümükdü, bir de deri.

21. Yoğ, unuda bilmerik biz

22. Ac canavar iştahıyla yurdu söküb
tökenleri,

23. Bir desteni gəna çeken destebaşı
tekeleri.

24. Rehber, hədim sayılırdı baş kesenler,
göz oyanlar

25. — Hağğ — bağırın boğazlara gürşun tökdü
 26. Markaryanlar, Ğrigoryanlar.
 27. Yanda durdu Topuridzè, asta cellad, usta cellad.
 28. Adı doğma, üreyi yad
 29. Cin Ceferin ellerile viran ğaldı hanımanlar.
30. 74 min dustağ gètdi ğayıtmadı yüzde biri.
 31. Çoğu gülle ışığında öz elile ğazdı ğebri.
32. En rezili bu dèyil, yoğ,
 33. En rezili odur ki, sen
 34. Özün şair adlananan, edib, alim adlananan.
 35. Baħıb dustağ ètdiyine kam alasan, şadlananan.
36. Yoğ, unuda bilmerik biz iş başında omba duran gürzeleri.
 37. Naħçıvanda DTK-nın çirmek göllu dilaveri,
 38. Alnı kerpic, gözleri tum... mirzeleri.
 39. Elllerinde daşdan kèçen cesusname erzeleri,
 40. Tribunadan «veten!» dèye «Millet» dèye vez èleyen herzeleri.
41. Yoğ, unuda bilmerik biz
 42. Birce üskük şöhret üçün, göz dikdiyi servet üçün
 43. menliyini satanları.
 44. Ğirdeyecen batağlığa batanları.
 45. — Daloy muğam!
 46. — Daloy papağ!
 47. — Daloy tar da!
 48. — Daloy saz da! — dèyib lığa batanları,
 49. Ğeyanete ğurban gètdi ter benövşe, bahar
 50. Müşfiğ.
 51. Hele de bu cinayete zirvelerden baħar Müşfiğ.
52. Ğeyanete ğurban gètdi nèçe igid,
 53. Pènsnèli, zer esalı, nur hèykeli ulu Cavid.
54. Ğurban gètdi dağ bulluru Yusif Vezir
 55. Yalçın ğaya — Ehmed Cavad
 56. Ğoç Koroğlu, Sanı oğlu Hacı Kerim
57. Ulduzları salħım kibi göyden deren
 58. Çobanzade Bekirimiz.
 59. Güllelendi teperimiz, keserimiz, hünerimiz.
 60. Bu derdleri önce sèzib
 61. tab ètmedi Ceferimiz.
 62. Haray, dünya!
 63. Hele durur o ğansızlar.
 64. Ğehremana, merd baħışa aman vèrmez imansızlar.
 65. Ğırdığımız dişlerini zaman-zaman şağğıldadan
 66. Ğan tökmeye, baş kesmeye imkansızlar...
 67. Èle bilme o dehşetli yangın bitdi, batdı, gètdi.
 68. Hele durur, davam èdir 37.
 69. O, yaşayır, ğorğularda, hürkülerde.
 70. « — Belke bir de ğaytarıldı»...
 71. «belke»lerde.
 72. Vicdanları basıb yèyen lekelerde, kölgelerde,
73. Ne ğeder ki, bir milleti yètmış yère bölënler var.
 74. Ne ğeder ki, rütbe üçün, şöhret üçün ölenler var.
 75. Ne ğeder ki, kabinèti, vezifeni gözlerine tepenler var,
 76. Tiranların yambızını bir az altdan öpenler var,
 77. Ne ğeder ki, istè'dadı addım-addım pusanlar var,
 78. Ğalğ derdini hayğırmağın evezine eğreb kimi susanlar var.
 79. Ne ğeder ki, iş başında bunca kütbaş,
 80. kemsavad var.
 81. Düz üç yüz min diderginden hèç ne yazmaz
 82. metbuat var,
 83. Ne ğeder ki, başçı olur başsız canlar,
 84. Bir milletin menliyini talam-talam talayanlar,
 85. Ne ğeder ki, mene eħlağ dersi vèrir
 86. Ferariler, boşgab dibi yalayanlar,
 87. Ne ğeder ki,
 88. — Dèmokrati!
 89. — Aşkarlama! — dèye-dèye boğaz yırtır
 90. bu züçüler, zurnaçılar, şèypurçular,
 91. Ne ğeder ki, cezasızdır
 92. Ğankendimde èvler yıħan, ürek yıħan yırtıcılar,
 93. Davam èdir 37 —

96. Daha keskin, daha ciddi!

97. Ne geder ki, ɣalg şairi ɣalğa yaddır,
98. Ne geder ki, rütbeliler mütleg dahi
istè'daddır,
99. Ne geder ki, yallananlar harda aşdır,
orda başdır,
100. Ne geder ki, erken duran,
aışamacan ketmen vuran
101. anaların döşü südsüz, gözü yaşdır,
102. davam edir 37 —
103. daha keskin, daha ciddi.

104. Diğget! Diğget!
105. Ğapamasın gözlerini haray-heşir,
çığır-bağır.
106. Gezètleri lal èlemek ɣalgı lal
ètmekden ağır...
107. Ruhun hele ölmemişse hayğır-
bağır:
108. Ne geder ki, sıhıb meni limon kimi
sümüren var.
109. Sümüyümü gemiren var,
110. Ne geder ki Bakımıza püşkürdülür
ölüm tozu,
111. Teyyareler zeherleyir o kolhozu, bu
sovhozu,
112. Ne geder ki cocuğ ğanı pèstisidle
mayalanır,
113. Aşımıza ğatır alçağ yüz fitneni, min
yalanı,
114. Ne geder ki Ovçarènko destekleyir
Balayanı,
115. Milli geda Boroviki, Ağanbèkryan
min ilanı,
116. Ne geder ki canımızda ğan sorucu
min gene var,
117. Menim isti sözlerime soyuğ bağan
bigane var
118. O heyamet sanma bitdi,
119. Davam edir 37.
120. O cinayet davam edir
121. Menim şe'rim, benim ğanım
cinayetle dava edir.
122. Bir halda ki, davam edir 37.
123. Ğorğ ki, bir gün Veten dèye:
124. Helil balam ğurban ğetdi.

Bakı, 28 mayıs 1989

324. YÈTKİNLEŞ, HİLİL

Ğabilimizin öyüdü

1. Sen bizim deliğanlı, cesur
şairimizsen,
2. Bir az çılgın, bir az sert, meğrur
şairimizsen.
3. Ğızıl gülden de temiz bir üreyin var
senin,
4. Yèrini bilsen eger, ğedrini bilsen
eger
5. Çoğ böyük, çoğ ışıklı
6. Geleceyin var senin.
7. Tek-tek istè'dadlara nesib olan
gelecek.
8. O hoşbeht güne yalnız ağıllılar
gelecek.
9. HİLİL! Sen yahşı dinle
10. Ğelbemizi yandıran bu semimi
öyüdü.
11. Zamanın deyirmanı gör ne geder
erleri,
12. Erenleri üyüdüb... lap bu gün de
üyüdür.
13. Ğeri ğayıtmasa da 37-ci sene,
14. O zaman baş kesenler,
15. İndi bir az çallaşb başı gora esenler
16. Durur, sağdılar yène.
17. Onlar marığa yatıb gireve ahtarırılar.
18. Göyeren bir pöhreni be'zen helvet
ğırırlar.
19. Biz hele bu dünyadan ğopara
bilmemişik
20. Deyyus verdiğlerini.
21. Sene ğıcamış onlar
22. Sındırdığını, ğırdığın zeherli
diğlerini.
23. El de vèirler sene... Gül de vèirler
sene.
24. Sen dilden danışanda dil de vèirler
sene.

25. Gülürler de üzünə. Ancağ alçağdır çoğu.
26. Sülendikleri yèrde gèt onları aç, oğu.
27. Gezen mèyiddir çoğu.
28. Sen həc bir damla da fùrset vèrme onlara.
29. Ğıldan fil yapanlara.
30. Alovlanan tendirden bir az kül tapanlara.
31. Macal vèrme onlara, meğam, gireve vèrme.
32. Sen öz düşmenlerine həc vaht arğa çevirme.
33. Maskasını parçala. Elbeyağa. Üz-üze.
34. Həlil, özünü goru... Həlil, gereksen bize.
35. Sen sarsılmaz oğlusan Azərbaycanımızın,
36. Alovusan, gözüsən alışan canımızın.
37. Men bu te'rifleri de èhtiyatla dèyirem,
38. Men senin şè'irindeki yanğıya baş eyirem.
39. Her bir addımındaki
40. Merdliye baş eyirem.
41. Sen istesen bu tayda Güneş ola bilersen.
42. Öz gedrini bilmesen,
43. Namerdlerin yanında, heyənet hırmanında
44. Küleş ola bilersen.
45. Ğorun fitneden, şerden.
46. Bala бүкүлүб sene vèrilecek zeherden.
47. Ğorun sahta bahışdan, boş algışdan, hebisden
48. Te'rif adlanan hisden.
49. Özünü lap goru sen halgın mehebbetinden.
50. Pişik istediyyinden balasını yèyen tek
51. Yèyer seni lap Vetən,

52. «Can! Can!» dèdiyin Vetən.
53. Hicriden bu günəten, miladdan bu günəten
54. Aç, verəgle tarihi.
55. Nəcə arslanlar udub, serkerdeler hezm èdib
56. Gör zamanın arhivi.
57. En birinci zerbeni barlı ağaclar almış,
58. Barsızlar gènde ğalmış.
59. Ğoruyasan gerek sen hem barı, hem baharı.
60. Bir Şairi yètirir min illerin aharı.
61. Seni yètirmek üçün serf olunub həc bilsen
62. Ne gèder ğayğı, emek.
63. Nizami ğılinc çalib
64. şèr yazıbdı Babek.
65. Düşün, görmək istermi hamı od — alov seni?
66. Fitlediler bir kere.
67. Yüngülce tengid ètdi
68. Veli Aħundov seni.
69. Gördün ki, yüngül tengid ne ağır başa geldi.
70. Merdler gözden salındı, namerdler hoşə geldi.
71. Me'denin şöreti servetindendir.
72. Yaşillığ getirir torpağı cana.
73. Bu gün yaşillığdan, sudan daha çox
74. Zekalar gerekdir Azərbaycana!
75. Her bir değigəni fùrset demi bil,
76. Zencirler ğırmalı dirsekde, dizde.
77. Bizim düşmenimiz uzağda dèyil.
78. Öz içimizdedir, öz içimizde.
79. Öyle uç ki, torpağdan üzölmesin ayağın,
80. Dünya üfuglerine ğalışın şè'r bayrağın.
81. Aşib-daşan gücünü serf èleme havayı,
82. Aħı kimin var senin

83. Bir nèçe gârdaşından,
84. Yoldaşından savayı?
85. — Yoh, burda saħla èy dost!
86. Dèdin: kimim var benim?
87. Memleketler içinde memleketim var
menim,
88. Planètler içinde planètim var benim.
89. Menem fezalara mèydan oħuyan,
90. Ulduzlar èşidir çoşğun sesimi.
91. Gelir, yaħınlaşır seyyarelerim,
92. Men ğebul èdirem kèçid resmini.
93. Ğoy gelib Ay düşsün ayağlarım,
94. Güneşim yanaşib alnımdan öpsün.
95. Men adi oğluyam beşeriyetin,
96. İnsan ğalacağam ne ğeder sağam.
97. Zöhrede, Merriħde men Vağifimin
98. «Durnalar» şerini oħuyacağam.
99. Men de èl ğüdrete, sèl ğüdrete var.
100. Nehrlər, deryalar üreyimdedir.
101. Bir ata ürekli eziz insanın
102. Elinin istisi küreyimdedir.
103. And olsun Araza, balam Tebrize:
104. Bir an susmayacağ bu mübarize.
105. İnsanam, ğum olub itmeyeceyem.
106. Hèç bir düşmenime, hetta özüme
107. Zerrece ğüzeşte ğètmeyeceyem.
108. Yaşasın ğanımlı dolaşan çaylar,
109. Gözümlün işığı ulduzlar, aylar.
110. Yaşasın leyağət! Yaşasın benim
111. Doğma Ana dilim her bir dilde ten.
112. İçinde saflaşib boy atsın Veten.
113. Yaşasın èllerin çiçeklenmesi,
114. Lakin, lezginin de üreklenmesi!
115. İşığlan, şefèğlen, benim Yèr
kürem,
116. Men ğörüm, men öpüm o hoşbeħt
ğünü:
117. Medeniyyetile ayağ ğalhan,
118. Kiçik mecrasında ümmanlar aħan
119. Her ğalğın, her èlin böyüklüyünü.
120. Yaşa, Britaniyam! Yaşa, Türkiyam!

121. Sizden ayrı dèyil bir türküm
menim.
122. Ğoy Dede Hicrini, dağ Füzulini
123. Yèniden tanıtsın beşeriyete
124. Menden uzağ düşen Kerküküm
menim.
125. Sıħlaşsın milletler, bir yumruğ
olsun.
126. Bèş milyar köksde vahid bir ürek.
127. Vyètnam, İsrail cehennemini
128. Dünyanın bağrından ğopara bilek.
129. Menim İsrailim, özünü tanı.
130. Arıt tikanlardan ğülüstannını.
131. Celd ol, Yèr küresi sene baħanda
132. Az ğala lengide fırlanmasını.
133. Dağıt atom elli, rakèt ğanadlı
134. Teze Hitlèrlerin donanmasını.
135. Sen de Od oğlu Od ol, öyle alış ki,
136. Ğörsün işığını ğoy altı ğit'e.
137. Bu ğün Şair dèyil, Promètèyleşen
138. Oğullar gerekdir beşeriyete.

Bakı, 25 noyabr 1968

325. MÜSTEĞİLLİK

1. Getir ğereyi, oğlum!
2. — Getir ğayçımı da, getir bèli de.
3. Getirdi saçında etirli külek.
4. — Ata, nèyleyek?
5. — Oğlum, bu yazığa azadlığ vèrek:
6. Encir ağacının esaretinde
7. Ğalmasın tenek.
8. Encir ğövdesi top lülesi tek
9. Ğörürsen tuşlanıb yèrin tekine.
10. Tenekse solğun, sarı.
11. Ğora vaħtı mövüc olub salħımları.
12. Güneşdir müsteğillik,
13. O, hesretdir ğüneşe.

14. Derinde yoh, üzdedir zorla atdığı rişe.
15. Gönşu bağban dèmişken,
16. Yazığ bağa bağlayıb.
17. Ğucağlayıb enciri ğorğusundan, fikir vèr.
18. Bir az diz ğatlayıb çalıışmağ gerek,
19. Bir az ğum etrine bulaşmağ gerek.
20. Açsın yaħasını yèllere bir ğün
21. Bir az hava ğörsün, azadlığ ğörsün.
22. Onun yağış payına şerik çıhan olmasın,
23. Onun külek payına şerik çıhan olmasın.
24. Almasınlar elinden ulduzların nurunu,
25. Ğece toħuya bilsin ğirovun ağ torunu.
26. Müsteğil ğarşılāsın hem lèysanı, hem ğarı,
27. İçib nuş ède bilsin ğopan ğasırğaları.
28. İstesen men sene bu saat, bu dem
29. En yaħşı, ğözel bir söz öyredere.
30. Müsteğillik — bağımsızlığ,
31. Yeni elin, ğolun bağılı olmasın.
32. Ğucağa-ğoltuğa ğısılmayasan,
33. Kiminse boynundan asılmayasan.
34. Oğlum yadda saħla, bu sözüm hağdır:
35. Ğoltuğda yaşamağ-yaşamamağdır.

326. SÈVİNCİN ZİRVEŚİ, ĞEMİN ZİRVEŚİ

1. Bu söz belke yaranmış
2. Ğezeb, hiddet sèlinden:
3. — Dad yarımçığ elinden!
4. — Dad yarımçığ elinden!
5. — Yarımadığ istisinden,
6. Kor olduğ tüstüsünden.

7. Gah gizli dèyibler, gah aşkar, açığ.
8. Bağda ağaç yanıb, tağda şamama,
9. Gelende arħların
10. Suyu yarımçığ.
11. Belke su ğıtlığ felaket dèyil,
12. Sèvğinin ğıtlığ beladır feğet.
13. Yarımçığ mehebbet, yarımçığ nifret,
14. Yarımçığ sedağet — en büyük illet.
15. Haçan zeherlendi bu ğan, bu ilik?
16. Ne ğeder yarımçığ! Yarıtmağ... Yara...
17. Yarımçığ neciblik, yarımçığ merdlik
18. Meger yaraşarmı yaranmışlara?
19. İnsan cesaretle gelir dünyaya
20. Bes hardan yığılır sonra bunca derd?
21. Hesislik dèmekdir yarım seħavet,
22. Ğorħağlığ dèmekdir yarımcesaret.
23. Seni üzden salır o maska — üzlük.
24. Könülsüz salam da — bir növ ğem, keder.
25. Yarımçığ temizlik, yarımçığ düzlük
26. Alçalır ğözümde eyrilik ğeder.
27. Mene şè`rbaz yoh, senetkar vèrin
28. Ğörüm ki, her setri ğılıncdır, oħdur.
29. Yarımçığ şairin, yarımçığ şè`rin
30. Ğuru tikanca da deyeri yohdur.
31. Doldur piyalemi gur bulağ kibi,
32. Ğoy daşsın, tökülsün. Doldur fıncanı,
33. Bütöv isteyirem her ğismetimi,
34. Bütöv isteyirem Azerbaycanı.
35. Ya «bèş» vèr, ya «İki», ya «Üç» istemirem,
36. Esle hoşlamadım orta ğiymeti.
37. Orta bacarığla bu yurd, bu alem
38. Hèyran ğoya bilmez beşeriyyeti.
39. Ğalhıram Savalan yüksekliyyine,
40. Dilimde, Ğelbimde Veten neğmesi,

41. Her şeyin zirvesi gerekdir mene:
42. Sèvincin zirvesi, gèmin zirvesi.

43. Vèr mene odunu, Odlar diyarı!
44. Sanma bu ateşden yan duracağam.

45. Bütün yoluğları, yarımçığları
46. Senin ateşinle yandıracağam!

Türkan, 17 oktyabr 1970

327. DİNCEL, ELLERİM, DİNCEL

1. Men ki, söz vèrmişdim: iş meğamında
2. Gèyim, unutmayım elceklerimi.
3. Sizi sıgallayım badam südüyle,
4. Oğşayım, besleyim öz körpem kibi.

5. Görüya bilmedim siz, efv èdin:
6. Dilekler könlümde aşib-daşanda.
7. Defterden, gelemden uzağlaşarağ
8. Baltaya, külünge yañınlaşanda.

9. Menim ğanağ-ğanağ, cadar-cadar, cod,
10. Ğabarlı ellerim, ağır ellerim.
11. Gündüzler her defe iş üstünde od,
12. Gèceler yatanda fağır ellerim.

13. Sizi gizletdimmi ğardan, borandan?
14. Bir cüt iş aletim, ğılincımsınız,
15. Başımın altında darağlananda,
16. Ğu tükünden yumşaq balıncımsınız.

17. Bañıram ovcuma, azca hamardır,
18. Uçuş mèydanına benzeyir bir az.
19. Zol-zol, budağ-budağ, damar-damardır,
20. Damarlar belke Kür, belke de Araz.

21. Birce yol sözümnden çıhdınızmı hèç,
22. Yère saldınızmı birce sözümü?
23. İnadı, dözümü, ğetiyyetile
24. Daim ağ ètdiniz benim üzümü.

25. Sizi sıgallaram badam südüyle,
26. Ağıllı ellerim, müdrik ellerim.
27. Yaratmağ güdreti, yaşatmağ ezmi
28. Özünden min defe böyük ellerim!

29. Dèyirler ovuca benzeyir deniz,
30. Dèyirler ellere benzeyir sema.

31. Mene öyle gelir, açsam elimi,
32. Kehkaşanlar sıgar ovuclarıma.

33. Benövşe etirli, sèment ğoñulu,
34. Be'zen de mazutlu, yağlı ellerim.
35. Bütün damarları, rişelerile
36. Sonsuz kainata bağlı ellerim.

37. Siz ki, sirdaşsınız, silahdaşsınız,
38. Hağğın kèşikçisi demir ellere.
39. Tankları torpağdan... teyyareleri
40. Göyden ğoparmağa ğadir ellere.

41. Az dèyil hele de eli uzunlar,
42. El caynağ olubsa, tehlükelidir.
43. Özge torpağına uzanan eller
44. Çiyninden, dibinden kesilmelidir!

45. El var — ömürleri orağsız biçib,
46. El var — her barmağı ğanlı bir bıçağ.
47. Serhedler, zindanlar üstünden kèçib,
48. Kişi ellerini sıñıram ancağ.

49. El de var teleye, tora benzeyir,
50. Toruna düşdünmü, ğurtulmağ çetin.
51. Ğoy on milyard eli dadıma yètsin
52. Bèş milyardı kèçen beşeriyetin.

Türkan, 2 mayıs 1974.

328. SESSİZ AÇILAN GÜLLELER

1. Vaht olur, didirler biri-birini,
2. Feğet sene ğarşı birleşib onlar.
3. Ğıcıb, itileyib küt dişlerini
4. Sözüne, şe'rine girişib onlar.

5. Çoğdan hısınlaşib, hoşunlaşiblar
6. Be'zen açığ-aşkar, bezen helveti.
7. Bugün yığışiblar, esib coşublar,
8. Seni redd èdibler biryolluğ, ğeti.

9. Sakitce çıhsan da rèdaksiyadan
10. Görürem, ğözlerin od kibi yanır.
11. Polad çerçiveli kiçik köksünde
12. Belke de böyük bir ümman çalhanılır.

13. Pertsenmi? Gel, bir az gezek sahili.
14. Bağ, odur, ğız söyüd — sahil gözeli.
15. Yaşıl saçlarını tøküb denize.
16. Gèdek... bèş-on damla serinlik çiler
17. Mèhr-ülfet teşnesi üreyimize.

18. İnsanlar insanı yaralayanda
19. Be'zen Loğman olur tebiet bize.
20. Sen ki, çox görmüsən... uşaq deyilsən.
21. İlk defe düşürsən meger çetine?
22. Meger azmı deyib solahay sillen
23. Deyyusun, nakesin daş sifetine?
24. Senin merdliyindən gərğurlar onlar,
25. Yüz namerd üst-üste bir merde deymez.
26. Polad sertliyindən gərğurlar onlar,
27. Mesel var, sinsa da, polad eyilmez.
28. Meger sen onların tayı olsaydın,
29. Həç rast gələdinmi müğavimete?
30. Dağ bulağı kimi pak imiş zatın,
31. Amandı, sadıq gəl bu güdsiyyete.
32. Amandır, büdreme, alım gadanı,
33. İnan, sebebi var, yalvarışımın.
34. Oğullar büdreylər bu yolda be'zen,
35. Elimdən alıblar meslekdaşımı.
36. Ruhun da büllürmüş, gəyən de büllür,
37. Senin saflıq adlı bir həzinen var.
38. Saflıqdan çekinir, saflıqdan gərğur,
39. Bataqlıq içinde yuva salanlar.
40. Sen gözü kölgeli olsaydın eger,
41. Çohdan alışardın o gəranlıq.
42. Bir azca lekeli olsaydın eger,
43. Çohdan gərğardın o bataqlıq.
44. Senin güdretindən gərğurlar onlar,
45. Dəmirəm vezifən, ya çeləngin var.
46. Sahta çeləngləri gəc-təz tapdalayır
47. Hağğın ağ yoluyla addımlayanlar.
48. Gördünmü, otağda nəce vurnuğur
49. Az gəlir hər şeyi söküb dağıda.
50. İnsan öz yerinə yaraşmayanda
51. Bacarmır stulda oturmağı da.
52. Yanını goymağa yər tapmayırdı,
53. Gerek sen ona deyeydin yavaşdan
54. — İnsan öz yerində eyleşmeyende
55. «Yan» da artıq olur, ayağ da, baş da.
56. Senin vügarından çekinir onlar,
57. Gezirsən... alnında al şefəqli dan.
58. Od-alovdan gərğan gurd kibi gərğur

59. Bütün vügarsızlar vügarlılardan.
60. Gördünmü, gızarıb bozarır nəce,
61. Hağğın güdretini hağsız təz duyur.
62. Serinkəş önünde serinlese de.
63. Ter olub tökülür üzünün suyu.
64. Dili topuğ çalır. Dilin ne suçu,
65. Fitne gütusuna çevrilibse baş.
66. Vezife üstünde gürzeleşibse
67. Növ — növ dəşiklere giren yəkebaş!
68. Onlar sessiz atır öz gülləsini,
69. Sessizce bir gərar: — yaramaz çapa.
70. İndi Ferhad gerek, od tişesini
71. Herleyib gərtimş gəyanı çapa.
72. Ömrün gövheridir her gözəl eser,
73. Yazan üreyini salhım tek sıhır.
74. Yaratmağ bir yana... yaratdığını
75. Üze çıxarmağ da gəhremanlıqdır.
76. Yaratmağ gücündən gərğurlar onlar,
77. Gəlem şüa kibi daşdan kəcərmiş.
78. Yaratmağ hissini yadırgayanlar
79. Nəce həbisleşer, hədimleşermiş.
80. Darıhma, darılma, ezizim benim,
81. Eserin zerdise, zərger tapılar.
82. Bir de görərsən ki, deyişdi iqlim,
83. Açıldı önünde sim-sim gəpilər.
84. Özün gıracağsan tilsimi, seddi.
85. Hele mübarize teze başlanır.
86. Anla ki, güllənin ən zəherlisi
87. İlhamı tuşlanır, ruha tuşlanır.
88. Sen öz menliyini bir həzine bil,
89. Polad tepiyini vur, gebersin şər.
90. Bil ki, çox da şə'rin möhtacı deyil
91. Kişilər, igidlər möhtacı beşer.

Türkan, 27 avqust 1978.

329. KİŞİ BETNİ

1. İndi ən böyük merez —
2. Bu yırtıcı zümredir, bu satğınlar ordusu!
3. Cəmiyyət denizində kürül — kürül çohalır
4. Yalan, rıya kürüsü.

5. Bu dargözler sürüsü, şerefsizler sürüsü!
6. Bunlar bəş-altı deyil, on deyil, on bəş deyil!
7. Bunlar bataqlıq iken
8. Özünə gülşen deyir!
9. Tezyiğe, infarkta dözer üreyim.
10. Açıq düşməne de can vərmerem men.
11. Siz meni qoruyun öz içimizde
12. Maskalı deyyusun tebessümündən!
13. Çörək de tapılır, et de, balıq da
14. Mehebbet, seadet çekilib erşe.
15. Çohdur memleketde başı papaqlı,
16. Kişilik, deyanet çekilib erşe.
17. Bağçalar, zemiler od tutub yanır,
18. Göyerir rezalet, bar verir rüşvet.
19. Sülenir haradasa namerd, kemfürset,
20. Dardadır cesaret, çekilib erşe!
21. Arhlar daşla dolub, kehrizler bomboş!
22. Tüfeyli ortada meydan sulayır.
23. Gananlar gelbinin yeyir ganını,
24. Ganmazın, alçağın gürdu ulayır.
25. Düşmen naşı deyil, seçir kütleri,
26. Həlgə öz elile susdurmağ üçün.
27. Çekir vezifeye, dartır ireli,
28. Gebrini özünə qazdırmağ üçün!
29. Düşmen ahmağ deyil... tanıyır, tapır
30. Diriyken ömrünü bitirmişleri.
31. Həlgə üçün düşmənden daha qorhulu
32. Milli simasını itirmişleri!
33. Çin verir onlara! Hele pul basır,
34. Berkidir satgınlr şebekesini.
35. Birinin düşündən medal da asır,
36. Ört-basdır ederek gan lekesini.

37. Üreyim gışgırır! Aqlım deyir: — Sus!
38. Bu geder soyğunçu, bu geder casus,
39. Bu geder acgözden, medeni guldur
40. Bu geder gelbi kar, üreyi çopur.
41. Bunca ikiüzlü, üçüzlü, hetta
42. Yüzsifet, minsifet varsa heyatda,
43. Dəmək, bu dağılmış dağılmalıdır!
44. Yeni bir cəmiyyət doğulmalıdır!
45. Sanki güneşi de oğurlayıblar,
46. Gəranlıq ne geder gətirdi, sıhıdır.
47. Bu çirkab içinde temiz yaşamağ
48. Belke de en böyük gəhremanlıqdır!
49. İşlər böyle gətse... böyle gətməsin!
50. Gətse bu gədişi boğacam men.
51. Bütün Azərbaycan övladlarını
52. Öz kişi betnimdən doğacam men.

Bakı, 28 mayıs 1979- 23 ocağ 1991.

330. ÇETİN YOL

1. «Duman, gel gət bu dağlardan,
2. Dağlar teze bar eylesin.
3. Ne gözlerim seni görsün,
4. Ne könlüm gubar eylesin».
5. Deli könlüm, nedir yəne bu gəm, gubar?
6. Men bilirem bu cahanda bir ganun var:
7. Yaşşı günde, yaman günde
8. Bulağ ahar, ırmağ ahar.
9. Ancağ deniz ürekleri
10. Söker be'zen gasırğalar.
11. Zelzeleler gurlayanda,
12. Be'zen zirve geder bada.
13. Yadındamı, sen bu yolu özün seçdin.
14. Garşına səl, gəya çıhdı,
15. Ne sivişdin, ne yan kəçdin,

16. Bir külünge bütöv dağı hedef seçdin.

17. Demir yardın, zirèh dèşdin.

18. Ne Hèrkulès, ne de Ferhad, sen adice
bir insandın.

19. Feğet şerle döyüşende

20. Sen özünü tanrıdan da güçlü sandın.

21. Dağlara yoğ,

22. Öz ruhuna arhalandın!

23. Tüstülendin... su tapmadın,

24. Cehennemde alov içdin,

25. Kor, ğaranlığ tunèllerden ğızıl ğatar
kibi kèçdin.

26. Sen bu yolu seçmeseydin gözümüzde
belke hèçdin.

27. Ne yahşı ki,

28. En şerefli yolu seçdin!

29. Ne ğèyzini cilovladın, ne ğüvveni
ölçüb biçdin,

30. Sen bu yolu özün seçdin.

31. Hezer vurdu ağciyerler:

32. — Tekce, yalnız ğalacağsan.

33. Birce özün anladın ki,

34. Cır mèyveli bu bağda sen

35. Bir calağsan.

36. Birsən... yüz min olmalısın!

37. Hèçsən... her şey olmalısın!

38. Ferdсэн... Veten olmalısın!

39. Gülsen... Bahar olmalısın!

40. Kesafeti alt-üst èden teze rüzgar
olmalısın.

41. Asandımı?

42. Külüngeleşen barmağların dağ
çapmağdan usandımı?

43. Çetin yolu seçenlerin seadeti belke
de kem.

44. Feğet ğelbi Èlburusdan, Himalaydan
uca, möhkem.

45. Ğemginsenmi? Vur, saçılısın ğem
çingisi çekicinden.

46. Senin ğemin ğiymetlidir çoğlarının
sèvincinden.

Bakı, 12 aprèl 1981

331. ŞAIRLIYIN ÖZÜLÜ

1. Ğece-gündüz döyüşdeyik, men
yazıram, sen pozursan.

2. Üreyimin me'deninden diş-dırnağla
çıhardığım.

3. Ğızıl sözün üzerinden bir hett
çekmek

4. Senin üçün nèce asan.

5. Men yazıram, sen pozursan.

6. Ya pozursan... bağışında bir
istèhza.

7. Şè'ri goyub bir kenara,

8. Ğımırsan: — Düzelmedin, Hèlil
Rza!

9. 30 ilin şairisen,

10. Ahı özün bilirsən ki, bize ne cür şè'r
gerek.

11. Çekişirik, dartışırığ

12. Bir yanvardan dèkabırın son
anınadek.

13. Aylar kèçir, iller ötür bu minvalla,

14. Sen bulağın kèşiyinde, mense teşne.

15. Birce gile su sepmirsən

16. Köksümdeki bu cehennem ateşine.

17. — Ğelemdaşım, ğardaşımsan,
sirdaşımsan! — dèye-dèye,

18. Birce damcı su ğıymırsan bağırı
kabab bu pöhreye.

19. Dinle èy dost 30 ilin şairini:

20. Barmağ ile sayılacağ ilim, ayım,
heftem ğalıb,

21. Hağğım yoğdur öz elimle leke vurum
başdaşıma.

22. Üreyim ac, gözümse toğ.

23. Senden hèç bir dilekçem yoğ.

24. Men h      'r yazmasam da arif olan
duyur meni,
25. Şairin   ah eseridir   eh  siyyeti,
leya  eti.
26. Va  t oldu ki, pert ya  adım, bir az
a  ır, sert ya  adım.
27. Fe  et bilen ya    ı bilir: Ömrümün her
  ırpımını
28.   iyini uca, merd ya  adım...
29. Men h      'r yazmasam da
addımlayan i  ilabam,
30. Yalnız merdler sinesinde dile gelen
bir r  babam.
31. Bir kitab yo  , min kitabam,
32. Cildi — bizim   obustanda sal
  ayalar.
33. Misraları — C  yhun, S  yhun, Arazla
Kür,
34. M  ellifi — tufan kimi k   en ömür.
35. G  r ne d  yir yanar nefes:
36. Teslimçiler   ehremana r  daktorlu  
  de bilmez!
37. Pakı napak, merdi namerd,
38. Ciyerlini ağciyerler derk   lemez.
39. Anca   azca fikirle  ssen   anarsan ki,
40. Sene   le
41.   st  nden   et   ekdiyinle gereyem
men,
42.   vindeki,      , hava, i  diyin su,
y  diyin duz-   reyem men.
43. D  st  r v  rim    t ezberle: vefasızdır
  im   ek ömür.
44. Yalnız kişi deyaneti Şairliyin
  z  l  d  r!

Türkan, 1 oktyabr 1980.

332. RASTLAŞMA

1. Rastla  dılar.
2. Birce me  am, birce   ırpım
ba  ı  dılar.
3. Lapdan sanki y  r yarıldı, göy gurladı.

4.   ara bulud tab   tmedi   ıvıl-  ıvıl
ildırırma.
5.   al  dı   artal, ba  dı güneş
m  v    yinden,
6.   z   d  bsiz, dibi zülmet s  ldırırma.
7. Ba  ı  dılar... nese yandı, nese s  nd  .
8. Birincinin yumru  ları da  a, g  r  ze,
9. ikincinin aya  ları    pe döndü.
10. Rastla  dılar... biri dusta  , biri hakim.
11. Aya     ste   ld  ,    tdi diri hakim.
12. O, kim idi, g  r kim oldu:
13. Hakim dusta  , dusta   ise hakim oldu.
14. Birinin eyninde a  appa   köynek,
15. Birinin kostyumu   ara baston,     .
16. ‹‹Bu zülmet eyninle lov  alanma   o  ,
17. biz   o      eceleri yola salmı  ı  !››.
18. Addımladı...   ekildi, yol v  rdi ona
19. 500 illik Gencebasar   ınarları!
20. Servler yanaşıb durdu farağat,
21. Addımladı d  z  m, sebat.
22.   n  nde kişi yo  , cındır g  r  nd  .
23. Eyninde dan y  ri —
24. Ya  as     ızılı, a  appa   köynek.
25. Altında hadasa bir acı g  ynek.
26.    eriden tepikledi   zezb onu, hiddet
onu.
27. Hebs   ledi feryad   ılan yumru  unu.
28. To  unmadı kelp  ysere.
29. Bu hakimden o, altı il i   almışdı.
30. B    ilini ba  a vurmuş, birce il borcu
  almı  dı
31.   rtesi gün mektub aldı i   ba  ında;
32. ‹‹Dusta   Rafik V  yselli!

  z  n bilirsən ki, men senin
salamına möhtac d  yilem. Anca  
meni ictimai y  rlerde g  rerken
salamlama  a borclusan. Hansı
cesaretle sen yanımdan saymazıyana
k   irsən?

Unutma ki, v   arın sene
tezeden bir az da baha ba  a gele
biler!››.

33. Ğımıışdı,
34. Bêş ilin ağrısı çııdı canından.
35. Bütün silahların elden çııanda
36. Sen dème vügar da bir silah imiş.
37. Ezdiyi baş soğan, kesdiyi çörek
38. Ona dadlı geldi yağ ile bal tek.
39. Çuğundurlu borş içinde düşen çingıl
ğırığı da
40. Sandı yağut parçasıdır ğaşığında.
41. Ne yahşı ki, leyağeti hebs èlemek
mümkün dèyil.
42. Bèynindeki azadlığı
43. Köksdeki lal güvveti
44. Hebs èlemek mümkün dèyil!
45. O gün ağır ğayaları yerli-dibli
ğopardı o,
46. Boş tikinti mèydanına hazır ğesri
apardı o.
47. Doladı şir bileyine gur çayları, ağ
sèlleri.
48. İşığ vèrdi, diriltdi de ölezimiş
nağilleri.
49. Yandırdığı çilçırağlar
50. Gèce döndü kehkaşana.
51. Uyuyarken unutuldu tahtabiti,
52. Tehti oldu bir keşane.
53. Cedvelçini hèyran goydu gördüyü iş:
54. Bèle gètse... bir ili sen... üç — dörd
aya get èdersen.
55. Ne yahşı ki, rastlaşdılar,
56. Başıdılar.
57. Ne yahşı ki, yer üzünde çoğ marağlı
tezadlar var;
58. Azad iken dustağ olan, dustağ iken
azadlar var.

Gencebasar, 20 iyul 1981.

333. GÜC ALIRAM MEN

1. Teyyare limandan güc aldığı tek
2. Senin vüsälından güc alıram men.

3. Perişan halından, ay camalından,
4. Kışmışı ğalından güc alıram men.
5. Güllerin, ellerin, tèllerin etir,
6. Sen de mehebbete benim tek esir,
7. Bir güne sığmağa ömür telesir,
8. Bu ğalmağalından güc alıram men.
9. Masamın üstünde gül mürebbesi,
10. Çöreye dad vèrir eşgin nefesi.
11. Èy ulu göylerin mene töhfesi,
12. Güneş kamalından güc alıram men.
13. Meni esir èden yaraşığımıdır?
14. Hüsnündeki işığ ğımışığımıdır?
15. Ğolların boynuma sarmaşığımıdır?
16. Bu ğèylü-ğalından güc alıram men.
17. Ğanadlı ellerin gezsın saçım da,
18. İpek tèllerini hörüm, açım da.
19. Nabat nefesinden doyum, acım da,
20. Parlağ iğbalından güc alıram men.
21. Gül ayağlarında zerli başmağın,
22. Ne ipek çadran var, ne de yaşmağın,
23. Ğuzu cèyran kibi köksüme sığın,
24. Sığınma halından güc alıram men.
25. Ğoy meni uğrunda çeksinler dara,
26. Behtim tapşırılsın ğasırğalara.
27. Yer ğara, göy ğara, sen bir aypara,
28. Senin hilalından güc alıram men.
29. Dolan bêt ğit'eni başdan-başa gez,
30. Tapa bilersenmi Helile evez?
31. Eşğim, mübarizem, andım
mügeddes,
32. Senin celalından güc alıram men.
33. Ğollarım döyüşde gelem olsa da,
34. Adayam, denizde polad bir ada.
35. Zülmün de ruh vèrir mene dünyada,
36. Can alan zalımdan güc alıram men.
37. Kesdim ğaranlığı ıldırım teki.
38. Başımın üstünde sen dayan teki.
39. Zerif gız olsan da... ğisletindeki
40. O Rüstem-Zalından güc alıram men.
41. Talèyim, tutiyam, teberrikimsen,
42. Mene ğanad vèren ğızıl yükümsen.
43. Al gülüm, ağ gülüm, elvan
bükümsen,
44. Ağından, alından güc alıram men.

45. Çoh zaman oyağsan, ayığ yatırsan,
46. Oyanıb, güzel bir niyyet tutursan.
47. Su dolu kasaya üzük atırsan,
48. Bu ahmağ falından güc alıram men.
49. Tekce güc-güvvetimi senden
aldığım?
50. Şerbetmi, lezzetmi senden aldığım?
51. Güneşsen, garşıda zülmet sandığım
52. Sabahkı ecelden oc alıram men.
53. Ey beħtime düşen ışığı ulduz,
54. Men özüm ateşem, dörd yanıñ gar,
buz.
55. Ömrümüz sonludur, eşğimiz sonsuz,
56. Bir az gelecekden borc alıram men.
57. Saçlara den düşür, gaşlara girov,
58. Ancağ ële bilme göcalaram men.
59. Zerreyem, güneşli vetenim sensen,
60. Garşında diz çöküb ucalıram men.
61. Senin her lehzenen güc alıram men.

Türkan 25 ocağ 1982.

334. ÜÇ İMARET ARASINDA

1. Bu şe'rimi yazmağ isteyende men
2. Önce göz yaşlarım ahdı üzüme.
3. Ahmadı... Hebs etdim hönkürtüleri,
4. — Toħdağ ol! — söyledim özüm —
özüme.
5. Üç neheng imaret üç dağa benzer
6. Sanki dörbucağın bir yanı açığ
7. Üç neheng imaret... ortada mèydan...
8. Bu engin mèydana nèce sığmışığ!
9. Üç neheng imaret üç dağa benzer,
10. Derdimiz üç dağdan, yüz dağdan
ağır.
11. Divar diblerini ekliller bezer,
12. On şubat... göylerden müsibet yağır.
13. Saat dörd tamamda lengerlendi el,
14. Sanki ağ buluddan bir tabut endi.
15. Yanar bebeklerin ğan-yaşı sèl-sèl,
16. Matem musigisi dindi, ne dindi.

17. Bèşinci blokda bèşinci ğatdan
18. Ènen tabut üçün nèce dardı yol.
19. Kişiler çiyinde endi buluddan
20. Hemişe hamını ucaldan oğul!
21. 32 yaşlı Heyat mè'marı
22. Ğerg olub çiçeyin, gülün zerine.
23. Pehlevan bedeni, uzun golları
24. Sığışmır tabutun ölçülerine.
25. Men bir ana gördüm tabut başında,
26. Sesi gah ğırılır, gah alçalırdı.
27. Dinlese, çatlardı bağı daşın da,
28. «Laylay, balam!» dèye layla çalırdı.
29. «Laylay, balam!» dèye layla çalırdı
30. 32 yaşlı er övladına.
31. Üç dağın altında nefes alırdım,
32. Men baħa bilmirdim anam ğadına.
33. Üzèyir küçesi, keder denizi,
34. Bu deniz en ğeniş yola da sığmaz.
35. Gözlerim arayır cüt gülbenizi:
36. — «Hanı Fereh balam, hanı bes
Ayaz?
37. Ğapıb yavruları derdin elinden,
38. Hardasa gizleyen, ezizleyen var.
39. Hele açılmayıb
40. Bantı tèlinden.
41. Hele süd gokuyur emzikli ağzı,
42. Bu derdi sonralar anlayacağlar.
43. Maşınlar gülüstan. Tabut lalezar,
44. Bes nèce duyulmur nergizin etri?
45. Keder denizine ğoşulub ğedir
46. Bakının en ağır imaretleri.
47. Ğoymadığ maşına... Çiyimizin yoh,
48. Ğetdi ğelbimizin ğöynemesinde.
49. Ğürub güneşinin tèlleri oh-oh,
50. Şüalar tabutun yan-yöresinde.
51. Yanaşa bilmirem, ğuca bilmirem,

52. O mağmun, o ağlar, şair dedeni.
 53. Nèce tesgin èdim, nèce... bilmirem
 54. Dağları dağlanan Ğasımzadeni
 55. Yolları bağlanan
 56. Ğasımzadeni!
 57. Tabutun içinde balamdı yatan,
 58. Tabutun altında derdim dipdiri.
 59. Gèdirem... sarsılsın çiynlerimde
 60. Bakının en ağır imaretleri.

Bakı, 12 şubat 1984.

335. SESİ ÈFİRDE ĞALDI

1. Bulağ suyu kimi temiz, dupduru,
 2. Aydın sesi vardı Feħreddinimin.
 3. Türkce, erebcesı gözümün nuru
 4. Menim imanımın, benim dinimin.
 5. Saflığda öterdi belke bülluru,
 6. Nèce sesi vardı Feħreddinimin!
 7. Sesi el çatmayan zirvede ğaldı,
 8. Buludlar yanında, göyün dibinde.
 9. İldırım o sesi havadan aldı,
 10. Yaşatdı, besledi yanar gelbinde,
 11. Buludlar yanında,
 12. Gökün dibinde.
 13. Köneyi ğar kibi. Üzü ağdan ağ,
 14. Sesi bu torpağın, ölkenin sesi.
 15. Belke mirvariden, yağutdan parlağ
 16. İpek köneyinin yağa düymesi.
 17. Sesi bu torpağın,
 18. Ölkenin sesi!
 19. İşe gecikmezdi birce ğırpım da,
 20. Dürüst nizamını bilirdi her kes.
 21. Bağırından ğopardı be'zen bir seda:
 22. — Diktor gecike bilmez!
 23. Be'zen görerdin ki, her yan ağappağ,
 24. Gèdir yara-yara dizecen ğarı.

25. Hardasa az ğala yıhıla bir dağ,
 26. Gèdir ğaldırmağa çöken dağları.
 27. Gèdir yara-yara
 28. Dizecen ğarı.
 29. Boynunda yun şerfi, eyninde kürkü,
 30. Fikrinde, zikrinde cahan gülzarı.
 31. Yanar köksündeki rayihe, bürkü
 32. Gèdir eritmeye salhım buzları.
 33. Fikrinde, zikrinde
 34. Cahan gülzarı.
 35. Bakı tèlestudi güllesi hündür,
 36. Hèyli ucalığda, dağın başında.
 37. Dördgüşe vışkanın sivri ucu gör,
 38. Gör nèce millenib enginliklere.
 39. Az ğala güneşin, ayın tuşunda!
 40. Hèyli ucalığda, dağın başında.
 41. O gülle ne vışka, ne demir sütun,
 42. O gülle — ğalgımın sinir merkezi.
 43. Yadlar! Bacarsanız hebs edin, tutun,
 44. Açığdır Bakının ses fevvesi!
 45. O gülle — ğalgımın
 46. Sinir merkezi.
 47. Yarır addımları ağappağ ğarı,
 48. Etraf ğar. Ateşdir varlığındaki:
 49. —Yırtsın göbeyini dalğavuranlar,
 50. Bütün dalğalarda azaddır Bakı!
 51. Etraf ğar, Ateşdir
 52. Varlığındaki.
 53. Odur, tèlegülle hèyli gelbide.
 54. Ğalhıb buluddan da bir az derine.
 55. Bürünüb semada ğarın zerine.
 56. Bağın şüa — ses tellerine.
 57. Cındıra benzeyen çürük, ğap-ğara
 58. Zülmet buludlarla tezaddır Bakı.
 59. Yırtır buludları her seher bir ses:
 60. — Danışır Bakı!

61. — Govarit Baku!
62. — Burası Baku!
63. — İnce Baku!
64. — Bakudan gepremiz!
65. Bu aydın, ter-temiz, elvan seslere
66. Sen od nefesinle bir ses de gətdin:
67. — Hune Beeku!
68. Bakıdan min ağac bir mesafede
69. Azərbaycan oldun, Bakı yaratdın!
70. — Hune Beeku!
71. — Danışır Bakı,
72. Bütün feleklerin üst gətindəki,
73. Bütün denizlerin alt gətindəki
74. Me'nevi güdret!
75. Gədir yara-yara ğarı Fəhreddin,
76. Gədir yun şərflı cür'et, leyağət.
77. Gədir... Yəyin-yəyin vurur üreyi,
78. Fikir tüstüleri bəynindən çıxır.
79. Hardasa bir merdin ğanlı köyneyi
80. Ğızıl bayraq kibi eynindən çıxır.
81. Fikir tüstüleri
82. Bəynindən çıxır.
83. Gədir... yara-yara bembeyaz ğarı.
84. Az ğalır ğışğıra ğan damarları:
85. — İntıgəm alın!
86. Odur, başı açıq, ayağı yalın,
87. Genç bir ana yürür yıhıla-dura.
88. Ölmüş körpesini goynuna alıb
89. Ğaçır, göz yaşları
90. Berg vura-vura.
91. Bəyrut od içində, Demeşğ derbeder,
92. Eger diktorsansa, süper ol, süper.
93. Yardım ət, sesinden güvvet, güc alsın
94. Cismen basılrsa da, ruhen ğalib er.
95. Zirəhli maşının, od saçan tankın
96. Üstüne yabayla, daşla gədenler.
97. Dışlerine kimi silahlanmış
98. Nifret silahıyla meğlub ətənlər.
99. Əfir — döyüş yeri mefkurelerin,
100. Mikrafon — sengerin ön atəş həttili.
101. Yalnız yərdən dəyil, göyden de
kəcir
102. İşıqlı zülmetin ince serheddi.
103. — Hune Beeku!
104. Bu ses ne hay-küydür, ne ğu, ne hu-
hu!
105. Bu ses bir milletin ğardaş sesidir.
106. Alovun, ğırğının, ğanın içindən.
107. Ğalhsın Erebiistan güneşe doğru!
108. Bu ses — Azərbaycan iradesidir.
109. Vurmağ istediler göyde bu sesi,
110. Ğırmağ istediler dalğavuranlar.
111. Bakı — kainatın eseb merkezi,
112. Ebes çapalayır dalğavuranlar!
113. Torpağı sahlayan palmalar kibi
114. Sesi güdretlidir Fəhreddinin.
115. Erebi yaşadan hırmalar kimi
116. Sesi atəşlidir Fəhreddinin.
117. FƏHREDDİN! Erbalam, canım,
ciyerim,
118. Bakıya ğar yağıb, bu gün teze ğar.
119. Mene öyle gelir göyün dibinde,
120. Ğarlı buludlardan hətli ğelbide
121. Senin nefesin var,
122. Senin sesin var.
123. Açırım bağırimi enginliklere,
124. Uzatsam, belke de ellerim çatır.
125. Mene ət gelir batmayıb esla!
126. Uzağda, hardasa vuruşur sesin.
127. Taləyi az ğala telden asılan,
128. Köksüne yüz yərdən dağlar basılan,
129. Serveti, ismeti talananlara,
130. Şerefi, şöreti oğlananlara,

131. Şè'ri zerrebinle yoqlananlara,
132. Yolu yolbend ile bağlananlara,
133. Merdleri girov tek saqlananlara
134. Kömekdir, güdretdir senin nefesin!
135. ... Bakıya ğar yağıb, tertze bir ğar.
136. Senin ruhun ğeder bakir, mügeddes.
137. Mügeddes, dadires, ölmez bir nefes,
138. Dèyir ki, hardasa bahar var, bahar!
139. Yağındır seadet! Yağındır bahar!
140. Yalnız ürekliler, yalnız cesurlar
141. Bu ğarlı dünyaya
142. Üzü ağ baħar.
143. Yaşhana, Divarda en güzel şeklin,
144. Sesin ucalığda, gözün gözümde.
145. Gelir, başsağılığı vèrenler gelir,
146. Hamının keder var, ğem var
üzünde.
147. Sesi ucalığda,
148. Gözün gözümde.
149. Sene bu èhtiram, hörmət önünde
150. Ayağa ğalħıram günde yüz defe.
151. Adın şerefimdir bu pis günümde,
152. Gelirler, layığsen sen bu şerefe.
153. Ayağa ğalħıram
154. Günde yüz defe
155. Bakıya ğar yağıb ağappağ, temiz.
156. Dünen mezarına baş çekdim bir de.
157. Ğebirstan az ğala ağappağ deniz,
158. Ağ çiçekler çıħıb sanki ğebirden.
159. Senin üstündeki gül tepesinde,
160. Solğun güller bèle ğalħıb, dirilib.
161. Èle bil indice bağdan derilib,
162. Ğerenfil uyuyur ğar lepesinde.
163. Gözel yaşamısan, günüm,
gündüzüm,
164. Mezarın — mehebbet, hörmèt
güzgüsü.

165. Èle bil elile tebiet özü
166. Senin mezarına ağ güller düzür.
167. Mezarın — mehebbet
168. Hörmèt güzgüsü.
169. Feħrim, Feħreddinim! Sen
ölmemişen.
170. Sen benim dünyada en
mügeddesim.
171. Mehemmed nurundan zerre kibisen,
172. Yaşar buludlarda sesin, nefesin.
173. Sen benim dünyada
174. En mügeddesim!
175. Haçan mikrafonu aldinsa ele,
176. O gün yèr üzünde bir derd azaldı.
177. Bu gün yèr altında uyusan bèle,
178. Sesin ucalığda, èfirde ğaldı.

Bakı, 14 şubat 1984.

336. YÈGANE TESELLİMİZ

1. Maşınlar dırmandı dereden dağa,
2. Herden yavaşıldı, herden dayandı.
3. Köhne yağış suyu, teze ğar layı
4. Ğızmış tekerlerin altında yandı.
5. Kèçdik... al güneşi göyden isteyen
6. Hèykeli yanından Meşedibeyin.
7. Cismi Ağcağumda, ruhu bizimle...
8. Sağ eli semada bèş şüa tekin.
9. Gelib çatdığ... budur köhne
ğebirstan.
10. Yüz ildir, min ildir bize tanışdır.
11. Maşınlar laleazar. Tabut gülüstan,
12. Bu natiğ gülleri dindir, danışdır.
13. Dil açmaz... dilleri
14. Ğıfillanmışdır.
15. Uzanan hasarlar, uca divarlar
16. Gör nèce möhteşem, gör nèce
hündür.

17. Gözünden yaş töken ǵarlı çinarlar
18. Èle bil ǵanımın hönkürtüsüdür.

19. Yèrinden oynayan böyük bir şehir
20. Bir mezar başına sığa bilermiş.

21. Gelin ǵerenfiller, ǵız ǵerenfiller
22. Nèce boynuburuǵ baǵa bilermiş!

23. Aǵızlar açılıb ǵızıl gül teki,
24. Hanı rayihesi, hanı bes etri?

25. Açığ aǵızlardan odmu püskürtür,
26. Ya meler ǵelblerin hönkürtüleri?

27. — Feǵreddinim! — dèyen cüt
ǵardaşa baǵ,
28. Neriman, Hınsuvar baǵırışrlar.

29. Gözlerden sıçrayan ǵanlı yaşa baǵ,
30. — Ana! Ana! — dèye aǵız açrlar.

31. Neriman, Hınsuvar
32. Baǵırışrlar.

33. Oǵullar o tayda, ana bu tayda,
34. Ortada depderin, yarǵan bir mezar.

35. Böyükler dinende bèledir ǵayda,
36. Kiçikler dillenmez, kiçikler susar.

37. Ortada depderin,
38. Yarǵan bir mezar.

39. Dèyin bes ne üçün saǵlamaǵ olmur
40. Ǵar üste tøkülen isti yaşları.

41. Kenarda bir kişi... aǵ saçları nur,
42. Baǵrında sahilsiz çırpınışları.

43. Ǵar üste tøkülen
44. İsti yaşları.

45. Men bir ana gördüm, hèce ne
dinlemez.
46. Alovlar içinde nefes alırdı.

47. Bar vère çağında elinden ǵeden,
48. Oǵluna son defe layla çalırdı.

49. Alovlar içinde
50. Nefes alırdı.

51. Men cüt ǵardaş gördüm ǵoşa daǵ
kimi,
52. Èle bil daǵılıb sökülmüşdüler.

53. Solmuşdu üzleri aǵ zanbaǵ kibi,
54. Sınnmış serv tekin bükülmüşdüler.

55. Èle bil daǵılıb
56. Sökülmüşdüler.

57. Men bir ata gördüm üzünde damla.
58. O, dözüm ǵalası, derd høkeliydi.

59. Ǵarlı budaǵları yaş töken şamlar
60. «Oǵlum! Balam!» dèyen yanmış
diliydi.

61. O, dözüm ǵalası,
62. Derd høkeliydi.

63. O gün yèr üzünde artdı bir mezar,
64. Mezar yoǵ, belke de bir yèni gülzar.

65. Ekliller tepesi bir daǵa döndü,
66. Yanında böyükler uşaa döndü.

67. Ölüm öyünmesin, bu gülşenleri
68. Baǵlardan, daǵlardan ǵoparmaǵ
olmaz.

69. Güllerde yaşayır nefesi, etri,
70. Dünyada er kibi ömr èdenleri

71. Dünyadan biryolluǵ aparmaǵ olmaz!
72. Baǵlardan, daǵlardan ǵoparmaǵ
olmaz!

73. Cesur yaşayıbsa yèrin üstünde
74. Yèrin altında da gövher kibidir.

75. Ènsin göy üzünden ǵoy Ay da, gün
de.
76. Cesurlar beşerin müellimidir.

77. Yèrin altında da
78. Gövher kibidir.

79. And olsun şahtanın, ǵarın içinde
80. Aǵızlardan çıǵan od nefeslere,

81. Saysız gülçenberin min bir gülünü
82. Baǵdan birer — birer deren keslere,

83. And olsun gözlerin ǵan çanaǵına,

84. Kederi, sèvinci mügeddeslere,
85. Hardasa ah çekib gizli ağlayan,
86. Hèç eşidilmeyen, batan seslere,
87. And olsun bu uca, lal divarların
88. Bağrını gemiren derde, kedere,
89. Gèyzinden ğaralan göy çınarların
90. Ğarlı budağından tökülen zere.
91. Biz gelib kèçirken dünya bağından
92. Çiçek dere-dere, gül dere-dere,
93. Hèç bir zaman... aman vèrmeyeceyik
94. Gülleri soldurmağ isteyenlere.
95. Bizim nifretimiz kamanda oğdur.
96. Cesur yaşamağdan, pak yaşamağdan
97. Özge tesellimiz
98. Cahanda yoğdur.

Bakı, 13 şubat 1984

337. MEN BİR AZDAN UÇASIYAM

Daşkend mèhmanhanasında düşünceler

1. Başımın altında demirden yastığ,
2. Yanımda kip bağıl çamadanlarım.
3. Gözlerim saatın üç eğrebinde,
4. Ağız damla-damla gızıl anlarım.
5. Hèzinem — kip bağıl çamadanlarım.
6. Başımın altında Urgut dağları,
7. Oyağam, bir azdan uçasıyam men.
8. Daşkendden Kazana, ordan Ufaya
9. Yèni bir marşurut açasıyam men.
10. Oyağam, bir azdan uçasıyam men.
11. Dostlarım bir azdan ğalhib gelecek,
12. Birisi ulduzdan, o biri Aydan.
13. Biri dan yèrinden çıhib gelecek,
14. Biri fevvere tek gızıl ğayadan.
15. Birisi ulduzdan, o biri Aydan.
16. Hân çınar duruşlu Abdulla Arif,
17. Ğaynar Turğuneli, Temkinli Enver...
18. Çahmağ daşı kibi ovuclarında
19. Göze görünmeyen od getirenler, —
20. Ğaynar Turğuneli, temkinli Enver.

21. Ne ğem, ğoy ğasırğa gurlasın gur-gur,
22. Yırtсын göbeyini hardasa külek.
23. Bizim köksümüzde aramla vurur
24. Bütün çovğunları susduran ürek,
25. Yırtсын göbeyini hardasa külek.
26. Biri eyleşecek sükan dalında,
27. Boynuma ğolunu salacağ biri.
28. Etrafda paytahtın işiğ zenciri,
29. Belke milyon-milyon inci, mirvari.
30. Boynuma ğolunu salacağ biri.
31. Şimşek yandıracağ siğarètimi,
32. Fikrimiz, andımız yumruğ kibi cem.
33. Unudub pehrizi, diabètimi,
34. Dopdolu badeni özüm içecem.
35. Fikrimiz, andımız yumruğ kibi cem.
36. Gözlerim saatın üç eğrebinde,
37. Esrler, èralar iħtiyarımda.
38. Doğma İdèl çayı, Bozsı, Hân Araz
39. Vurur nebzim kibi şah damarımda.
40. Esrler, èralar iħtiyarımda.
41. Uzağda, hardasa zülmet bir bulud,
42. Belke ildırımdan göy elek-velek.
43. Uçuşun te'hire salınmasını
44. Şair Rauf Perfi bayram bilecek.
45. Belke ildırımdan göy elek-velek.
46. — Ressam Aman Eziz gelib çılmadı,
-
47. Dèyirken mö'cüzè pèyda olacağ.
48. Üçce değıgelik görüşün dadı
49. Meger ömür boyu unudulacağ?
50. Eziz mö'cüzesi pèyda olacağ.
51. Başımın altında Savalan, Sayan.
52. Fikir vèr ğanımda ğaynar ağına.
53. Yèrinden ğaldırıp Ğoşğar dağını
54. Ğoşmağ isteyirem Ural dağına
55. Fikir vèr ğanımda ğaynar ağına.
56. Yanımda kip bağıl çamadanlarım,
57. Ğanım — ğasırğadır, gözlerim — ocağ.
58. Daşkend teyyaresi Kazan göyünde
59. Belke özü boyda gülzar olacağ.
60. Ğanım — ğasırğadır, gözlerim — ocağ.
61. Müşfiğı, Çolpanı güllelediler,
62. Çovğunlar içinde ğanad çalmalı!

63. İtirdik Cavid, Cavid olmalı!
64. İtirdik Fitreti, Fitret olmalı!
65. Çovğunlar içinde ğanad çalmalı!

66. Seferber olmalı bütün maşınlar,
67. Bütün teyyareler, bütün ğoşumlar.
68. Bütün ğatarlardan, bütün sèllerden
69. Ğat-ğat güçlü olan misralarım var.

70. Polad yumruğumda ğoy sıhılsın ğem,
71. Ağ yèlkene dönsün ehdim, muradım.
72. Uçuşu te'hirsiz bir teyyareyem,
73. Türküstan, Turandır bir cüt ğanadım.

Daşkend, 5 nisan 1984.

338. BİOTOKLAR

1. Sen bu ğün iradeli, bir ğün de
iradesiz,
2. İkileşme içinde.
3. Men isterem olasan tamam başĝa
biçimde.
4. Sen bir az sèventeher, bir azca da
bigane,
5. Men isterem eşĝimden ğanadlar
vèrim sene,
6. Senin gül yanağında azca hèzan rengi
var.
7. Men isterem ğanadlı bahar olasan,
bahar!
8. Ğar yağır... teki senin üreyine
yağmasın,
9. Ne gözeldir bilesen bu pakize, sùd
ğarın
10. Sabah, seher sùdemer benövşeler
doğması.
11. Lengerlidir avtobus...
12. Dayan, önce men ènim
13. Sal buz ĝalın olsa da,
14. Ğopan çovğun bir anlıĝ seni menden
alsa da,
15. Vèr elini bana vèr!
16. Yarağ birlikde kèçek bu ĝarı,
ĝiyameti.

17. Anla bir heĝiĝeti:
18. Cesur addımlamağdır sèvenlerin
ziyneti.
19. Bùdresen, örnek götür bağ gelecek
erine.
20. Ağ çiçeklermi ĝonmuş ĝara
kipriklerine?
21. Uzun kipriklerine!
22. Dayan ömrüm vüĝarı.
23. Nefesimle eridim kipriyindeki ĝarı.
24. Men indice o zerden
25. Senin ağ beğtin kimi ĝerenfiller
derecem.

26. Senin buz ellerine
27. Canımdan od vèrecem.
28. Menim ĝanım gezecek
29. Senin damarlarında!
30. Vèr hovuhurum, isidim,
31. Elin ah, ne soyuğdur.
32. Sabah hiss èdeceksen: kamandan
çıhan oğdur.
33. Göreceksen tunclaşb, ĝılınlaşb
ellerin.
34. Bağ ĝasırĝa titredir on ĝatlı imareti,
35. Ğasırĝadan, çovğundan metin olmalı,
metin!
36. Derinden nefes al bir,
37. rüzgar bu ğün bal dadır.
38. Bu kor ĝasırĝa yalnız acizleri aldadır,
39. efelleri aldadır.
40. Külek ĝarı çırpısa da gözlerinin içine,
41. Yèri, alma vècine.
42. Addımını cesur at, seninkidir planèt,
43. Bütün planètlere sen benimle ĝoşa
ğèt.
44. Biotoklar vèrmişem... dèmek, demir
elinle
45. her derdi boğacağsan.
46. Yalnız bir sùdemer yoğ,
47. Ulduzlara ĝalğacağ yèni
Azerbaycanı,

48. Cesur Azərbaycanı,
49. Məğrur Azərbaycanı
50. sen özün doğacağsan!

10 ocağ 1985.

339. MEN ŞƏ'R YAZDIĞCA...

1. Şə'r gündelik ruzum.
2. Balım, çöreyim, duzum.
3. Demirçi demirle, bağban bağ ile
4. müsəlman Ğur'anla bağlaşdığı tek
5. Men de söz üstünde həy elleşirem.
6. Misralar — ğıǵılcım, ilham da küre.
7. Alov dalğa — dalğa ğalhır hündüre,
8. Men şə'r yazdıgca gözelleşirem.
9. Ürek ateşimin çınğlarıdır
10. Saçımda gördüyün, ǵızıl, gümüş den.
11. Belke de dan yeri söküle bilmez
12. Nurunu almasa benim üzümde.
13. Bir elle zülmeti iteleyerken,
14. Bir elle seheri getirirem men.
15. Misra ǵılınıcı itileyerken
16. Duman, çen doğranır gör nəçe yərden.
17. Yətmış yəddi yərden bendini ǵırmış
18. Deli çaylar kibi aşıb daşıram.
19. Men şə'r yazdıgca cavanlaşırım,
20. Durulur, saflaşır, çocuǵlaşırım.
21. Şə'r gündelik ruzum,
22. Balım, çöreyim, duzum.
23. Kainat — vətənim, əvim de — paytaht
24. Serhedler dağıdır, seddi aşırım.
25. Men şə'r yazdıgca bir az da hoşbəht,
26. Ülvi duyǵularla ǵucaǵlaşırım.
27. Ğoşa ǵanad bitir çiyinlerimde,
28. Uçuram, ǵüneşe yaǵınlaşırım.
29. Deli bir köhlenmi söz içərimde?
30. Men şə'r yazdıgca yaǵınlaşırım.

31. Şə'r — gündelik ruzum,
32. Balım, çöreyim, duzum.
33. Köksümde ikinci ürek deyil yoh,
34. Köksümde birinci ürekdi şə'rim.
35. Bütün süfrelere duz-çörək kibi
36. Limon şəhdi kimi gerekdi şə'rim.

37. Tarlaya sepilən adi den deyil,
38. Menim sarıbuğda misralarımdır.
39. En böyük ekinçi belke de Həlil,
40. Cahan özü boyda lalezarımdır.
41. Həlgimin baǵrına, milçək, hörümçək
42. Ğansız hərçeng kimi yapışanların
43. Başına ıldırım olub düşürem.
44. Men şə'r yazdıgca eriyir gəce,
45. Men şə'r yazdıgca gündüzleşirem.
46. Şə'r gündelik ruzum,
47. Balım, çöreyim, duzum.
48. Yaşıl papaǵlı lampam
49. Misram, ayım ulduzum!
50. Eynimde yohsa da demirçi donu,
51. Elim ǵürzdü, əvim-demirçiħana.
52. Səyr əle göylerin min ulduzunu
53. Sinəmdən saçılır söz keħkeħana.
54. Bir şair yazır ki, «Ayağ üstünde
55. Ölecem ...»
56. can vərme ölümə, ğoca!
57. Mene ölüm yohdur, ecel yetse de,
58. Şə'rimle dünyanı sağaltmayınca.
59. Meni derk edərmə meger her nədan?
60. Bütövü anlarını yarımçıǵ, oǵru.
61. Şə'rim menimlese, ǵocalıǵımdan
62. Ğədirem əbedi gencliye doğru!

Türkan, 19 dekabr 1985.

340. ZELİMƏAN SARAYINDA

1. İydeler gül açıb gel-gel dəyende,
2. Bir ince rayihe aǵlını aldı.
3. Hele ayrılmamış lepedöyenden
4. Ürek saza döndü, «Ürfani» çaldı.

5. İydeler gül açıb gel — gel dèyende
6. Hèzer denizinden ayrıldığı aşıam.
7. — Şair Zelimhəna baş çəkək! — dèdim.
8. Sazına, sözüne berk susamışam.
9. İydeler gül açıb gel-gel dèyende,
10. Ağ «Volga» gèceye hal saldı, gètdi.
11. «Lale» kafəsinin ötdü yanından,
12. «Gənli göl»ə sarı baş aldı gètdi.
13. Nəce gucağlaşdı, nəce görüşdük!
14. Meger yaddan çıxar iller uzununu?
15. Şirin dodağların hiss ètdi belke
16. Menim dodağımın Hèzer duzununu.
17. O mèydan sinende uzun gollu saz,
18. Aşırdın çiyindən saz kemerini.
19. Hèç süfre açmamış beşş ètdin bize
20. Dünyanın en gözəl nè'metlerini.
21. «Sallama geraylı», «Mina geraylı»,
22. Yoğsa iydelermi ağlımı aldı?
23. Gənədlə zengulen, bülbul ceh-cehin
24. Od oldu, ömürlük gənəmdə gəldi.
25. «Gənli göl»ə bağan penceren kiçik,
26. Yoğ, evin gözümde yèddiğat oldu.
27. Girmızı fındanda Arazı içdik.
28. Goşman ağzımızda gend, nabat oldu.
29. Seni bağrımıza sıhıb gelmişik,
30. Üreyə ordular yığıb gelmişik.
31. Hèzer denizindən çıhıb gelmişik,
32. Bize ağ dalgalar gəl-gənədlə oldu.
33. Yanımda eyleşən Sabir Borçalı
34. Silib gözlerini galhdı ayağa.
35. Gelemi şövg ile elimden alıb
36. Gördüm bir söz yazır ipek varağa:
37. — Dünya bu kesiri bitirmeliydi,
38. Vağifi bu güne getirmeliydi.
39. Sazı şe'rimizle öpüşdürmeye
40. Bir Şair Zelimhan yetirmeliydi.
41. Ayağım altında adice kilim,
42. Divarda adice divar kağızı.
43. Gerek bu kilimi gülüstan bilim,
44. Etrine gerg ètdi varlığımızı.
45. Dèyirler, dünyada yèddi mö'cüzə...

46. Yoğ, bu başğa mö'cüz, başğa dad oldu.
47. Sıhdıg o tèlleri üreyimize,
48. Tèller haray çekdi, kainat oldu.
49. Şimşək bir tezene od saldı gəna,
50. Var ol, Zelimhəna süd vèren Ana!
51. Yaman yaraşırsan Azərbaycana,
52. Çılğın gözümüzde toy-büsat oldu.
53. «Şerili», «Behmeni», «Celili», «Cengi»...
54. Türküler demeti, sesler çelengi.
55. Èy senetin şiri, sözün pelengi,
56. Her kelmen könlüme bir sovgat oldu.
57. Gelem bir yanaymış, alem bir yana,
58. Senet cansız da getirir cana.
59. Goç Koroğlu kibi girdin mèydana,
60. Sazın bu mèydanda bir Gırat oldu.
61. Hağ seni sahləsın şerden, gezadan.
62. İlahi seslerdi ömrü uzadan.
63. Bir ürek pay aldın Həlil Rzadan,
64. Önünde şairler dondu, mat oldu.
65. Bəşikdə göz açdı üç yaşlı Aygün,
66. Beleyi belke de sökülen bir dan.
67. Həberi yoğdu ki, başının üstə
68. Durmuş üç yüz yaşlı Gəracaoğlan.
69. Gən yoğ, doğmalığıdır damarda ağan,
70. Polad köksümüzde İrtiş, İtil, Kür...
71. Senin adı evin, Şair Zelimhan,
72. Bütün saraylardan yüksek görükür.

Bakı, 4 iyun 1983.

341. GELİR BÖYÜK AZERBAIJAN

1. Menim esrim sona yètir.
2. Od kövseyib, alov udan
3. yüz vağonlu gatar sanki
4. polad rəlsler üzerinde
5. şağğıldaya-şağğıldaya,
6. tüstü, duman yaya-yaya
7. yañınlaşır son menzile.
8. Menim esrim sona yètir.
9. Semafora yaşıl işıg,
10. «Uğur»! dèyen sarı bayraq ...
11. Sü'ret böyük, menzil yañın...
12. esrimizin bu çağında

13. Men bir müjde sorağında,
14. Men muştuluğ gözleyirem.
15. Ğarşıda bir yèni èra...
16. O güdreti başından sesleyirem.
17. İlk gününü, ilk anını
18. Gözlerimin gilesinde,
19. üreyimin perdesinde,
20. Derin-derin guşesinde besleyirem,
21. gözleyirem.
22. Sen dèyirsen: — Gözetdeme!
Öldürülüb.
23. Men dèyirem: — Dipdiridir.
24. Belke ton-ton şahsı içre
25. Tekce ğalan mirvaridir.
26. Sen dèyirsen: Gemiribler,
sümürübler.
27. Çoğ didilib, çoğ talanıb.
28. Döne-döne şağğalanıb,
29. Nèçe yere parçalanıb.
30. Men dèyirem: — Kül altında ğalan
ğordu,
31. Gözlerimde yanan nurdu,
32. Yalnız Araz, ya Kür dèyil,
33. Erzi gucan èkvatordu
34. memleketim.
35. Men yıhılsam, yètim ğalar beşer,
yètim
36. Bitib gèdir iyirminci...
37. Men gözleyen gelir, odur!
38. Meğrur,
39. cesur, büllur
40. ve nur...
41. Men isteyen gelir, odur.
42. Her nebzimde nebzi vurur.
43. Bu gelişi görmeyenler
44. bir de bağsın gözlerime,
45. Menem onun şah damarı.
46. Men — sabaham,
47. men-üçüncü minilliyin ğanadları.
48. Gelir, odur!
49. Ayağları Himalayda,
50. Eli çatır Kamçatkaya,
51. Trakaya.
52. Başı ğarlı Savalandı,
53. Köksü — Ğobi.
54. HİLİL RZA — çarpan ğelbi.
55. Ğanımdadır Ğara deniz, Baykal,
Hezer.
56. Volğa — benim anlımda ter.

57. Hem Buğara, hem Semergend
58. Eteyimde bir elçim zer.
59. Sen dèyirsen: — Havalanma!
60. Kemnefesdir, o kemnefes
61. Men dèyirem: nèçe-nèçe uluslara
62. öz ğanını bağışlayan
63. dahi millet öle bilmez!
64. Ğet, dolan gel Almanıyanı,
65. İtaliyanı, Fransanı...
66. Silkemedi, oyatmadı gör hansını?
67. O denizden bir damladır
68. Roma, Romul ğardaşları —
69. ğurd döşünden süd emenler.
70. Men canavar olmasam da,
71. ğurd üreyi yemiş erem.
72. Üç ğit'eni birleşdiren bir mehverem.
73. Üç ğit'eye tohum sepen öle bilmez.
74. Ne yarımcan, ne kemnefes...
75. Nefessizler nefesiyem.
76. Ham mètaldan polad yapan
77. alov, ateş küresiyem.
78. Men — üçüncü minilliyem,
79. ğulağını ğen-ğen açsın
80. ğelbi karlar:
81. Hèçe biri ğalmayacağ:
82. Öye-öye azadlığı
83. ğebre goyan ğesbkarlar,
84. Dişlerinin dibinecen silahlanmış
davakarlar.
85. bağar korlar —
86. öz torpağı ola-ola,
87. yad torpağa el uzadan haramğorlar.
88. Nefsi dir, özü ölü gorbagorlar.
89. Hèçe biri ğalmayacağ:
90. esre leke, erze leke —
91. Gizli, aşkar müstemleke.
92. Gözde tite, kiprikde his —
93. Serhed, dövlet, milis, hebis,
94. tahtabiti, fatèh, dustağ...
95. Hèçe biri ğalmayacağ.
96. Men — üçüncü minilliyem,
97. hökmüm ğe'ti, andım ğe'ti
98. Men yardıma sesleyirem
99. her neferi, her milleti.
100. Her fitneni yuvasında hağlamalı!
101. Yalnız metbu sözleri yoğ,
102. ürekleri, şüurları,
103. şüuraltı düşünceni yoğlamalı!
104. Milletleri udmağ üçün gizli neğşe
çekenleri
105. rüsvayçılığ divarına,

106. boş mezara mıhlamalı!
107. Bu meslekin havasıyla
108. yaşa dolur Azərbaycan!
109. Zirvelerden üzü beri
110. gelir meğrur Azərbaycan!
111. gelir cesur Azərbaycan!
112. Nur ve büllur Azərbaycan!
113. Dar gözlerin görmediyi
114. tamam yeni Azərbaycan!
115. Varlığında od yèrine
116. gezen ğanım Azərbaycan!
117. Açıqlara, zalimlere
118. yağı, ğenim Azərbaycan!
119. Ey yolkesen, çekil, redd ol!
120. Açır yolu Azərbaycan!
121. Böyük, ulu Azərbaycan!
122. Menim ğanım kibi deli,
123. Deli-dolu Azərbaycan!
124. Köhlenime çata biler kimin atı
125. Gözlerimde ulduzlanır Azərbaycan kainatı.
126. Hèçce biri ğalmayacağ:
127. dolu cibli boşboğazlar.
128. Pèyseri kal, bèyni cazlar,
129. azken çoğalar, çoğken azlar.
130. Sübhe geder hosunlaşan sürü — sürü yerlibazlar.
131. Hèçce biri ğalmayacağ:
132. dartınanlar, sülenenler.
133. Bu rütbeden o rütbeye sürünenler.
134. En mö'teber iş başında eğreb boyda görünenler.
135. Ğalmayacağ hèçce biri:
136. zeli adam,
137. nöker roman,
138. köle şe'r.
139. Bir me'ruze cildi gèymiş haray-heşir.
140. Ökelere tank yèriden heşaratlar
141. ğan üstüne maska çeken dèputatlar,
142. benim esrim sona yetir
143. zaman gelir, yèni zaman
144. cahan doğur, yèni cahan.
145. Ğupğuru zoğlar içinden
146. ğalğır cavan Azərbaycan,
147. yaşıl fidan Azərbaycan!
148. Sen mene bağ, ora bağma, èy yarımcan,
149. men özümem yèni èra,
150. tamam yèni Azərbaycan!

Deveçi — Türkan, 16 — 18 iyul, 1986 — 1990.

342. HÈZERDE HÈYKEL

1. Èston ğızı Li Sèppèl şüa kibi pakize...
2. Menden türkce soruşdu: — Efendim, anlat bize:
3. Cabbar Ğaryağdıoğlu hiyabanı nèrede?
4. Mizrab vurdu, üreyim titredi perde-perde.
5. Cabbar Ğaryağdıoğlu hiyabanı nèrede?
6. Üreyim bu sorğunu tekrar èledi bir de.
7. «Cabbar Ğaryağdı — şerğın musığı pèyğemberi».
8. Yèsèninmi söylemiş bu neğmeni, bu şe'ri?
9. Menden cavab isteyir
10. Èston ğızı Sèppèlin denizleşen gözleri.
11. — Gèdek, gösterim! — dèdim — buyur, eyleş ğayığa.
12. İradem vereğledi Hèzeri dalğa-dalğa.
13. İteledi sal ğaya, ğanadlandı avarlar.
14. Hiss ètdim ki, sinemde ümmanların gücü var.
15. Ğayığın arhasınca gelir ağappağ bir iz,
16. Ateşime, oduma su çileyermi deniz?
17. Avarların ağzından sıçrayır ağ köpükler.
18. Gözlerimi yandırır alnımdan süzülen ter.
19. Avar çeken ellerim külekden bir az yèyin.
20. Ğanımdadır lengeri yosunlu maviliyin.
21. Men ğasırğa içinde, deniz sakit, deniz lal.

22. Ğorğuram Sèppèl mene vère başğa
bir sual:
23. — Sorğum, Hèlil efendi, hêtrine
deymez senin...
24. Bes hardadır hêykeli Nesireddin
Tusinin?
25. Ah çekirem, ahımdan göyde ulduzlar
yanır.
26. Birden-bire Hêzerin dibi de işğlanır.
27. Hiss èdirem, vurulub Sèppèl
Azerbaycana.
28. Balaca bir memleket neler vèrib
cahana!
29. Hêzerin aynasında gürub alışıb yanır.
30. Güneş hele batmamış suda Ay
cilalanır.
31. Hêzerin yañasında Bakı gızıl aypara,
32. Milyon-milyon çırağı dönüb bir
lalezara.
33. Budur Ğorğud dedemin, Zerdüşün
èv-èşiyi,
34. Koroğlunun, Babekin, Hâğaninin
bêşiyi...
35. Budur senet ümmanı Nizaminin
veteni
36. Sinesi bir dan yeri Nesiminin veteni
37. Sultanzığdan başlamış Sebayèl
burnunadek
38. Bakı neheng bir çeleng, her
çiçeyinde bir reng.
39. İrademiz eritdi lay-lay gılın buzları.
40. Bir bağ paytahta sarı.
41. Dağ başından tökülür
42. İşğların aharı.
43. Ulduzlara nur vèrir Füzulini diyarı!
44. Heresi bir merhele, garda fikir baharı
—
45. Ğurbaninin, Saibin
46. Nebatinin diyarı,
47. Min-min bağı kababın,
48. Elesgerin, Nevvabın, Mö'cüzün
yadigarı.
49. Şıǵı, ğayıǵım benim, èy seadet
lepesi,
50. Gelib köksüme sıǵmış dahilerin
nefesi!
51. Odur, dağ yañasında işğlar şelalesi,
52. Cavidin içmediyi dopdolu piyalesi.
53. «Füyuzat»ın sūd kibi ağappağ
sehifesi,
54. Elibeyin işğda daha eziz kölgesi!
55. Zerdablı Hesen beyin o Loğmanın
ölkesi,
56. İslamın, Sadıǵanın, Bülbulcanın
ölkesi!
57. Sesi yaz şelalesi —
58. Bizim Hânın ölkesi!
59. Şehriyarın, Ğoşğarın, Settarin ata
yurdu,
60. Sabir, Mehmed Hadi ne cür yardı
buludu?
61. Èranidenmi aldın, Üzèyirdenmi aldın
62. Bu ateş, bu odu?
63. Birce Salman Mümtazın özü az ğala
Veten.
64. Azad Veten, Firudin — güneşe ten,
Aya ten!
65. Hele ne ğeder iten... adsız
ĝehremanların —
66. Men Hêzerde çırağban hêykeliyem
onların.
67. Sèppèl ile konuşan
68. Meş'eliyem onların.
69. Tamam oğuya bilsem Memmedhanlı
Enveri,
70. Keşf èderem Bakıda bambaşğa bir
Hêzeri.
71. Şıǵı, ğayıǵım benim, köksümde
tendirim var.
72. Birce kibriti çeksem, sular alışıb
yanar.
73. alov erşe dayanar.

74. Avarların ağzından dalğalar sıçram-
sıçram
75. Sèppèlin vèrmediyi sorğulardan
ğaçıram.
76. Avarların ucunda bir elçim yaşıl
yosun,
77. Bir az nèft etirli su.

78. Üreyimde neler var, bilse Hèzer
oñuyar.
79. Dalğalar ulduzlardan belke çeleng
toñuyar.
80. Dalğa — bayram hönçası, ağ şamlar
gönçe-gönçe.
81. Hèzerin gucağında gündüzden parlağ
gèce.
82. Avarların ağzında dalğalar sıçram-
sıçram.
83. Sèppèlin vèrmediyi sorğulardan
ğaçıram.

Bakı, 20 iyul 1986.

343. GÖYGÖLÜN

1. Bu vüsala davam getir, gel indi.
2. Sene teslim ince bèli Göygölün.
3. — Buyur, kam al! — dèyen şuh bir
gelindi,
4. Genddi, baldı şirin dili Göygölün.
5. Başğa adı Gövhər, Yağut, Firuze.
6. Dayanaram ömür boyu üz-üze.
7. Gıyarammı bu gönçeni yad üze,
8. Tek menimdir dürrü, le'li Göygölün.
9. Hèzan vahtı bal şanları ballanar.
10. Gayalardan papağ-papağ sallanar.
11. Yahnlaşsan, gemzelener, allanar,
12. Güler üzü nur güzgülü Göygölün.
13. Sağım çemen, solum gülşen, ön
mèşe.
14. Eteyinde seni bekler benövşe.
15. Bir de haçan gismet ola bu guşe,
16. Ağ üzünden düşüb tülü Göygölün.
17. İsinirik payızınan, yazınan.
18. Oynayırığ uşağ kibi nazınan.

19. Eyleneirik, Veten senin gızınan,
20. Çiynindedir ipek teli Göygölün.
21. Bir de haçan bu görüşe gelerik?
22. Konuşarığ, ağlaşarığ, gülerik.
23. Gözümüzden nèçe Göygöl silerik,
24. Boynumuzda bir cüt eli Göygölün.

Göygöl, 4 oktyabr 1986.

25. Çıhardı köynekden tavar sazını,
26. Sıhdı üreyine, çaldı, ne çaldı.
27. Dünyalar dinledi Şemşed Rzanı,
28. Çaldığca gözleri doldu, ne oldu.
29. Çatdı Hicran demi, ayrılığ çağı,
30. Həlil, bu yerleri öpek, ayrılağ.
31. Yad gözler, pis üzler onu görmesin.
32. Çekek gül üzüne örpek, ayrılağ.
33. Bir gözünde sèvinc, bir gözünde gem
34. Yan-yana yaşayır cennet, cehennem.
35. Götürek Göygölden bir ovuc
melhem,
36. Dünya derdlerine sepek, ayrılağ
37. Sesleyek Göygölün gız maralını,
38. Payız maralını, yaz maralını.
39. Gucağ bu dağların naz maralını,
40. Gözünün yaşını silek, ayrılağ.
41. Dünya dedikleri eşgin sesidir.
42. Görüşler, hicranlar kelefçesidir.
43. Gelbini emanet vèrsen, besidir,
44. Bu gızın gedrini bilek, ayrılağ.

Göygöl, 4 oktyabr 1986.

344. GÖYGÖLDEN AYRILANDA

1. Hesən gurban olum sene,
2. Şeker dadır çöreyimiz,
3. Senden sonra senin üçün,
4. Darıhacağ üreyimiz.
5. Mirvaridir bu daş-kesek,
6. Yolumuza sensen bezek.
7. İnan, senden ayrı düşsek.
8. Elenecek eleyimiz.
9. Hən Kepezin şah vügarı —
10. Nizaminin yadigarı!

11. Eyil, öpek ipek ğarı,
12. Solmasın ağ çiçeyimiz.

13. Ne yahşı dünyada varsan.
14. Sen loğmansan, hilaskarsan.
15. Yada düşsek, yandırarsan,
16. Sende ğalsın leleyimiz

Göygöl, 4 oktyabr 1986.

345. ELİKRAM

1. Ğalğ ayağa, cesur gelir!
2. Zindanları söküb töken güdret,
ğeyret, ğürur gelir!
3. Adı dustağ, özü igid.
4. Düşmenleri canlı mëyit:
5. Ğara bığlar şeve kibi... alnı ğaya, üzü
de ağ.
6. Ğılnc ğaşlar altındaki odlu gözler bir
cüt çırağ.
7. Ğalğ ayağa, bir er gelir, eren gelir.
8. Heyatını öz ğalğına çörek kibi,
tüfeng kibi vèren gelir!
9. Ğalğ ayağa, sıh elini.
10. Gözlerinle öpüb oğşa addımlayan
hèykeleni!
11. Daş zindana sığınsa da, göremezsən
ğeherini.
12. Yumruğunda hebs èlemiş derdlerini,
ğemlerini.
13. Köle dèyil, mehkum dèyil, sükut
èden tufandır o.
14. Ağız açsa göreceksen, od püsküren
vulkandır o!
15. «Ğalğ ayağa, hakim gelir!»
dèmerem men.
16. Hakimlerin sırasında ağciyer de, efel
de var.
17. Ruhu ğotur kèçel de var.
18. Rezillerin en rezili yaltağ da var,
19. Taht ehline baş èndiren ğanı köle,
maymağ da var.
20. Ğalğ ayağa, vetenimin oğlu gelir!

21. Pencereni açıb lay-lay, güneş ona
doğru gelir!

22. Azərbaycan alğışlayır eziz oğlu
Elikramı.
23. Azadlığdır, seadetdir arzu-kamı.

24. Sèyr èt neheng izdihamı,
25. Bacarsaydı üreyini getirirdi,
26. gül getirmiş ona hamı.

27. Lengerlenir böyük salon, dustağdadır
bütün gözler,
28. Ğarşısında al ğerenfil, ter nergizler.

29. Nergizleri bağışıyla o, ezizler
30. Veteninin timsalıdır bu nergizler:

31. Etirli, saf, bakir, teze:
32. Bu saflığı ğorumağçün ğoy yènidən
alovlansın
33. mübarize!

34. Müttehimler kürsüsünde ğoy eyleşsin
onlar özü.
35. Ğul ağası, ğul sürüsü.

36. Nergizlerin yaz etrini mehv èdenler.
37. İnsanlığı öz canında, vicdanında defn
èdenler.

38. Bağı ğülsüz, gözü nursuz, yurdu
merdsiz ğoyanlar var,
39. Doğmasını öğey bilib, düşmenine
uyanlar var.

40. Elikrama yaddır onlar,
41. Canavara teslim olan bu ğoyunlar.
42. Çeyirtgeden şerefsizdir o mel'unlar.

43. Nèçin gelib oturmurlar müttehimler
kürsüsünde
44. O gözü, üreyi dar...
45. Boşgab dibi yalayanlar!

46. Bugün yèr, göy çırağbandır.
47. Ğürurumuz, sèvincimiz aşib-daşan
bir ümmandır.

48. Bugün Hèzer ğayalara çırpılmada
lepe-lepe,
49. Elikramın ğedeminde ğızıl ğumu
öpe-öpe.

50. Lenkeranlı sahilləri ɡuca-ɡuca,
51. ƒanad alıb ua-ua.

52. Yüz ɡendilli Süreyya da bugün bize
doğru gelir.

53. Yoldaş hakim, ęalı ayağa,
Vetenimin oğlu gelir!

Bakı, c me, 21 aralığ 1990.

346. M RZE H ZER

1. Mirze H zer! And olsun sökülen dan
y rine:

2. Dan y ri tek pakize, saf ř 'rimi
yazıram.

3. Bu paklığın uğrunda ölmeye de
hazıram,

4.  almağa da hazıram.

5. Görmemişem  z n ... İlk balam
Rzam ęeder,

6.  ardaşım Rüstem ęeder doğmasan,
yağınımsan.

7.  reyimin başında

8. Mehebbet ağınımsan.

9. Sen ęaldırdın sesini en gergin, etin
anda,

10. şerin ęanlı elleri

11. H lęimin boğazından

12. Berk yapışıb sıhanda!

13. Var gücünü toplayıb

14. Az ęala  ořęarımı, Kepezimi
yağında!

15. Sen ucaltdın sesini nıce de müdhiş
anda,

16. Avtomatlı Horilla, n and rtal sürüsü

17. Menim t l g zg m 

18. Partladanda, yıhanda

19. Bakı ęar ovęununda... ęar üste
göllenen ęan.

20. G celer patrul gezir, elinde dolu
nağan.

21. Plaşının altında bat r ya işiği,

22. G r r, y rden ęaldırmır yaralı bir
uşağı.

23. Sen ucaltdın sesini ah, nıce müdhiş
anda,

24. Yarımsatęın ęez tl r  greb kibi
susanda.

25. Litva beğtiyar imiş... ęanı s l-s l
ağsa da,

26. Avropanı silkedi bağrından ęopan
seda.

27. Feryad ęılan H lęimin cıngırı da
ıhmadı,

28. Y rbey rden uzanan.

29. Hansı ęanlı caynağlar

30. Hulęumunu sıhmadı?

31. Omba durdu ‹‹Pravda›› mağaranın
dibinde,

32. Azerbaycana ęarřı tapancası cibinde!

33. Dilinin altında od,

34. Milim s l e çağıran dadsız, duzsuz
bir  y d!

35. ‹‹Moskovski novosti››, ‹‹ zv stiya››
 yanet.

36. Y rli ‹‹Komunist›› ęez ti yarı merd,
yarı namerd.

37. ‹‹Litęaz ta›› kemfürset...  ğor
B lyay v ilan —

38. Her defe hayęıranda zehir sadı
ağzından.

39. H lil Rza zindanda... S yid Tahir
Abbas da

40.  andallanıbdır... susur, dağ vulkanı
olsa da.

41.  tibarın ęolları paslı zencir daşıyır,

42. Rahim  azi köksünde zelzeleler
yaşayır.

43. Mehemed Tantekinin gemirir yüz
canavar,

44. G r rl r  lmeyib, yoğ... Hele yarı
canı var.

45. Mektebli Larisanın antası ęan
içinde,

46. Hökm èleyir Moskva: — Yaşa bu lal biçimde!
47. Mirze Həzər! Ses saldın sen bu sükut anında,
48. Ağ bir ıldırım oldun belke getrandan gərə
49. Cahan asimanında,
50. Bir şefa melhemiydi galdırdığın ses-seda.
51. Bu dünyada otun, suyun, torpağın da yaddaşı var,
52. Sındırılmış bir budağın, söndürülmüş ocağın da
53. yaddaşı var.
54. Sen o günler cahanda belke yəgane sesim,
55. Əy benim teberrikim, tutiyam, mügeddesim!
56. Hayğır, gərğur sesinden gül ürekli ağalar,
57. Sesin eşidilmese, hağğ-edalet boğular.
58. Senden nəce çekinir bu çağallar sürüsü,
59. Ayağ tozuna deymez gənərallar sürüsü
60. Ğan denizi yaratmış admirallar sürüsü,
61. Muzdlu nökerleri gøy gelsin, çekmeni öpsün.
62. Köpsün gøy acığından mağara sakinleri,
63. İçlerinde gıvrılsın gezebləri, kinleri.
64. Sene böhtan atdılar, özleri oldu leke.
65. Partlasın gezebinden böhtan, leke hədimi.
66. Nəce sülenen geda —
67. Müstemleke hədimi!
68. Sene böhtan atdılar «Kommunist» gezətinden,
69. Maskalanmış, sarınmış bir iblis gezətinden.
70. Tinden gülle atdılar... Həyır, tutmadı seni,
71. Ğaytarıb böhtançıya tuşlayıram gülleni:
72. — Elli manat muzd aldın, yə, boğmalan, geber öl.
73. Gebermesen, o muzdu Şahnezerle yarı böl!
74. Hənriğ Borovik ile,
75. Bəlyayəvle yarı böl!
76. Mirze Həzər! Sesinle göyde ulduzlar yanır.
77. Her cümlende işıqlı bir keheşan sahlınır.
78. Mirze Həzər! O alçağ Azərbaycan dəyil, yoh.
79. Düşmənlərin hininde kor toyuğdu, las toyuğ.
80. Çəşdim, toyuğ söyledim, inan, goca tülkü de
81. Ondan yüz ğat şerefli, ağbehtdir bu ölkede.
82. Yad önünde diz çöküb her gün sülenen gede
83. Yalan, böhtan ğusduğca rezilleşir gət-gède.
84. Mirze Həzər! Yamandır həbersizlik belası —
85. Azərbaycana ğarşı Moskvanın ğurduğı sükut blokadası!
86. Ölüm blokadası!
87. Susma! Ğızıl-ğırmızı ğanlı impəriyanın
88. Yərə gelir arğası,
89. Geberecek darğası.
90. Sesin ğulağında yoh, gözlerimin üstedir,
91. Şəhidlər türbesinde solmayan güldestedir.
92. Sesin, inan, ezizdir «Bestenigar»ım ğeder,
93. «Çahargah»ım, «Səğah»ım, «Şur»um, «Ğatar»ım ğeder.

94. Susma! Hayğır cahana Ulutürkün sesini,
95. Yèrin, göyün sesini, hağğın ses töhfesini.
96. Esirgeme beşerden od saçan nefesini.
97. Sesin — bahar nesimi...
98. Canavar zağasını dağıdır senin sesin,
99. Teberrikim, tutiyam, gülnefes mügeddesim.
100. Bu seadet, bu servet
101. Ğebredek benim besim...
102. Azərbaycan yaralı... yüz yèrden kesim-kesim...
103. Sesine guzu kesim.
104. Susma, ucalt hökmünü,
105. Ğy benim dadiresim.
106. Ulutürkün vardısı Ğezer kibi arğası,
107. Darmadağın olacağ bize garşı Krèmlin
108. Sükut blokadası,
109. Ölüm blokadası!

Bakı dördüncü gün, 24 ocağ 1991.

347. YALNIZ PASPORTUNDA...

1. Yalnız pasportunda Azərbaycanlı
2. Olanlar bir azca ğorğuludurlar.
3. Onlar dünyamıza üfunet yayır,
4. Bizim bal havanı lom-lom udurlar.
5. İlan benim üçün ğorğulu deyil,
6. Simasız min defe ğorğuludur, bil.
7. Onlar cismimize yapışan ziyil,
8. Azalmır, ürüyür, artır ilbeil.
9. Simasız min defe ğorğuludur, bil.
10. Milli kadr kibi vèrib geleme,
11. Başsız, vaht olur başçı seçirler.
12. Pèyseri benzeyir kal bir keleme,
13. Onun deyerile meni ölçürler.
14. Başsız, vaht olur, başçı seçirler.

15. Yalnız pasportunda Azərbaycanlı,
16. Maskalı — eğrebden bir azca ğırda.
17. Deyirman daşı tek çenli, dumanlı...
18. Denleyer, üyüder bizi ağırd.
19. Maskalı — eğrebden bir azca ğırda.
20. Nizami onunçün ğuruca addır,
21. Nesimi, Füzuli yalnız daş hëysel.
22. Dili de yadlaşib, özü de yaddır,
23. Kotana yaraşır bu kel oğlu kel.
24. Sanır Füzulini yalnız daş hëysel.
25. Kicik vezifede andırır ğulu,
26. Böyük vezifede daha ğorğulu.
27. Kaş ğörüm, papağın boş ğalsın senin,
28. Ğy ejder me'desi hemişe dolu,
29. Böyük vezifede daha ğorğulu!
30. Yalnız pasportunda Azərbaycanlı
31. Simasız yurd üçün tabuta benzer.
32. Menimçün ölüdür, yad üçün canlı.
33. Bacarsa, ayağı başımda gezer.
34. Simasız yurd üçün tabuta benzer.
35. Bèşmisen, onmusan, Ğy miskin geda?!
36. Seni döymek de ğem, döymemek de ğem.
37. Men bir dağ olsam da, ğederem bada,
38. Senin pasportunu cıra bilmesem.
39. Seni döymek de ğem, döymemek de ğem.

40. Men ğüneş ürekli Ğelil Rzayam —
41. Yèr boyda, göy boyda tebietim var.
42. Rèyhan yaprağından ğarışğayacan
43. Yurdumda her kese mehebbetim var.
44. Ana torpağında her bir èlata,
45. Lahıca, lezgiye, talışa, tata
46. Udine, rutula sedağetim var.
47. Yèr boyda, göy boyda mehebbetim var.
48. Lahıca da, lezgi de, talış da, tat da
49. Kürd, udin, rutul da var — dövletimdir.
50. Azerbahcanımın ğucağladığı,
51. Bağrına basdığı can servetimdir.
52. Fèhrim, ğol-ğanadım, şan-şöhretimdir.

53. Ancağ... vay o güne, ey Helil Rza,
54. Bir talış gizlede talışlığını.
55. Oh kibi tuşlana varlığımıza,
56. İnci, gövher saya goyun gıgını.

57. Bir lahic gizlede lahicliğini,
58. Ola Moskvaya muzdlu bir köle.
59. Yadlar gabağında yata, büküle
60. Goşulub düşmene, üstüme gele.
61. Ola Moskvaya muzdlu bir köle.

62. Daş, ya çamur ata nurlu Göygöle,
63. Sile çekmesini bir gızılgülle.
64. Söndüre, döndere ateşi küle,
65. Ögəylik göstere Azeristana.
66. Gire donuz kibi bizim bostana.

67. Men onda haygırıb car çekecem, car:
68. Haray, gülzarımda e'fi, ilan var.

69. Heyanet gıvrılı üreklerinde,
70. Bacarsa, kesecek şah damarını.
71. Krèmlin möhrü var vereğlerinde
72. Cırağ alçağların pasportlarını!

Türkan, üçüncü gün, 6 şubat 1991.

73. Çatdı mene böhtanın,
74. Çatdı mene, ey geda.

75. Gördüm ulu dünyada
76. Ğan — ğadasan, ğan — ğada.

77. Müşfigimi, Hadimi
78. bir daha saldım yada.

79. En güzel insanları
80. Sen nèce atdın oda.

81. Döndüler ağ yèlkene,
82. Ğan lepeli deryada.

83. Sen kibiler — tülküler
84. Ormanıma dolsa da.

85. Goşduğum er misrada
86. Varmı öğəy bir seda?

87. Doğmalarım doğmadır,
88. Gèt, başını ey yada,

89. Milletime, halğıma

90. Min defe canım feda!

Türkan, bazar günü, 2 şubat 1991.

348. ĞEZEL

1. Men bilirdim bu günüm bir yèni dövran olacağ.
2. Bir ğaragözlü gelib ruhuma sultan olacağ.
3. Deli könlüm alıştır, belke Semender guşuyam,
4. Canı canan dilese, vèrmeyim asan olacağ.
5. Aman allah, yèrişe, ğaşlara bağ, gözler bağ!
6. Bu görüşden cahana od düşecek, ğan olacağ.
7. Seni men seslemişem, beslemişem bağrım da
8. Türk ğızı göyden ènib yèrde mene can olacağ.
9. İzn vèr, bir de bağım, nazlı, decel gözlerine,
10. Gör Helil, gör sene, ey gül, nèce gurban olacağ!
11. Sèvene zülm èlemek bizde cinayet sayılır,
12. Göresen bes ne zaman bir bèle ferman olacağ?
13. Deyecek gül ğedemin dahmamızın kandarına,
14. Dahmamız ğesr, saray, semti gülüstan olacağ.
15. Oğlumuz, gızlarımız Ayla Güneş, ulduzlar,
16. Ellerin çiytime ğonsa ana terlan olacağ.
17. Ulutürk yèr-göyü sesler büyük eşğ alemine,
18. Düşecek dillere eşgi, yèni dastan olacağ.

Türkan, dördüncü gün, 7 şubat 1991.

349. BAĞDA ÇALIŞARKEN.

1. Çoğlarına öyle gelir yaz nefesli bir bağdayam,
2. Men eslinde guruhagurla yanan odam, ocağdayam.
3. Gözlerime göz dikenler şadlığ görer, gülüş görer,
4. Ancağ ürek serrafları üreyimde döyüş görer.
5. Yarağdaşım — elceklerim, yaba, külüng, kerenti, bël.
6. Dirseyimle silerem ki, yandırmasın gözümü sël.
7. Ğaya çapar, daş yararam, her sal ğaya bir komëta.
8. Ğelbimdeki böyüklüyü beğş ederem kainata.
9. Bir cüt gürzmü iki gölüm? ... gürz ağzında çingî den-den.
10. Ğıgılcımlar, daşdan ğopur, yoğsa benim gözlerimden?
11. Çoğlarına öyle gelir gülüstanda, cennetdeyem.
12. Men eslinde vurhavurda, üreyimle söhbetdeyem.
13. Nêçin İnsan bu aleme insan gelib hëyyan gëdir?
14. Nêçin kişi bir rezile, bir fatêhe secde èdir?
15. Esarete, köleliye teslim olan insandımı?
16. İnsan kibi yaşamağdan insan oğlu usandımı?
17. Tefekkürü güneşden de, bahardan da güçlü iken,
18. Göz yumuban yatır neden, batağlığa batır neden?
19. Nêçin kişi ğafil ğalır canındaki hëzineden?
20. Ruhundaki derya-derya güc-güvveti görmür neden?

21. Gül bağımı alağlardan arıdaram birce-birce.
22. Çalışaram seher-ağşam... Ay doğanda be'zen gece.
23. Ğızıl ğumu sığallaram
24. Lepe-lepe, ince-ince.
25. Alağ gülün düşmenidir... bes yêkebaş alağ nêce?
26. Menim gülzar vetenimi ellerimden alan nêce?
27. Daş ğırırım... dë, ğırdığım tekce daşmı, ya kesekmi?
28. O daşsifet, o daşürek yurdundan el çecekmi?
29. Ğarabağı satan satğın, insan donlu o köstebek
30. Ne cür gelib eyleşibdir bu salonda dëputat tek?
31. Hălğın gezeb fırtınası
32. Onu haçan geberdecek?
33. Mehv ètmeye gücüm çatmır boynuyoğun, tir eğrebi.
34. Acığımdan tapdayıram ğumda gezen bir eğrebi.
35. Bël ağzında bir soğulcan... bël vuraram aram-aram.
36. Soğulcana toğunmaram, amma sızlar köhne yaram.
37. Bir soğulcan gëder hağğı, şerafeti olmayanlar
38. Nêçin mene hökm èleyir, gëdib başda tutub ğerar.
39. Çoğlarına öyle gelir elli bëlî men bağdayam,
40. Men eslinde cahan adlı bir ğefesde, bucağdayam.
41. Külüngümü çalırım ki, ğenişlensin bir az alem,
42. Çingıları ğaranlığda Ay bilirem, ğün bilirem.
43. Bağın gece ayparaya... şüaları yağut, ya dürr.

44. O Ay dèyil... yèrden göye tulladığım külüngümdür.
45. Gonağ geler... şiş götürüb yanaşaram od-ocağa.
46. Boş kötüyü ğamarlayan alovlara baħa-baħa
47. göz ğoyaram od-ocağa.
48. Özgesi yoħ, men özümem... biler, belke bilmez gonağ:
49. Zülmetin ten ortasında ğurhagurla yanan ocağ.

Türkan, dördüncü ğün, 7 şubat 1991.

350. MİLLİ SATĞIN

1. Satğın kime dèyilir?
2. Èle yalnız cebhede elini ğaldırana?
3. Yoħ, satğınlığ dünyada,
4. Çèşid-çèşid, növbənöv...
5. Be'zen könlüm üşünür,
6. Meni çoħ düşündürür
7. Bir misğal, yarım misğal şöhrele satılanlar,
8. Atasından ğebersiz adete satılanlar.
9. Ne ğeder növləri var:
10. Biryolluğ satılanlar, tedricen satılanlar.
11. Çağırın ğeceyarı,
12. Hetta gözüyumulu ğöstererem onları.
13. Şığ ğeyimli, tepete
14. Kostyumlu me'lunları.
15. «Satım, satmayım ...» dèyen miyane satğınları,
16. Ğiyabi satğınları, eyani satğınları.
17. Èlesi var... andırır bazara çıkarılmış
18. Saplıcanı... satılı... hèç alan yoħ, satılır.
19. Satış ğiymeti növ-növ, ènir, ğalħır bir daha:
20. — Bèş min! — On min! — Elli min!
21. Mezendesı ğalħdığca

22. Satğınlığı tündleşir.
23. Kor eşşek derisine deymese de vücudu,
24. İş başında şirdi, «şir».
25. Nèce traktor salıb bağa, bostana ğiren,
26. Ğedim bir ğebristanı ğara şuma dönderen,
27. Hökmdar çınarları şah tahtından èndiren,
28. Minillik abideni ilim-ilim itiren,
29. Yèrinde kefen kibi şöhet kolu bitiren,
30. Ğalğa göz yaşı, ğıtlığ, yurda bela getiren
31. satğınlar ğörmüşem men.
32. İmansız, ğansız yalandan medh èleyen,
33. Alçağı ülvi kibi ezizleyen ğörmüşem.
34. En yırtıcı ğatilin ğırmızı caynağını
35. Ğızıl ğan lekesinden temizleyen ğörmüşem.
36. Meni ğörse saralar, dönüb olar bir cücü.
37. Mesti ayığ tanıyır, ferarini döyüşçü.
38. Cehennemde yaşaram, sorma haralıyam men.
39. Satğınların elinden yaman yaralıyam men.
40. Satğınlar ğörmüşem ki, bend oluban bir hime,
41. Kebinsiz gelin kibi Zengezuru beħş èdib
42. ulusal düşmenime.
43. Mezar daşlarınacan satmış, her şeyi satmış
44. Leyağeti, ğeyreti, èvi-èşiyi satmış.
45. Atasının ruhunu, ezmini, ğürurunu,
46. Babasının ğorunu, hele sümüklerini
47. Yèni dünyasını da, boş ğafa tasını da

48. Satıb, beryolluğ satıb.
 49. Satgınlar bir az artıb.
 50. Satgınlar görmüşem ki,
 51. Yadlara beşş əlemiş sanki cib yaylığını, —
 52. Laçından beş gət böyük Ğaragöl yaylağını.
 53. Lale, ğaymağçıçeyi, almagülü, şəhderən,
 54. Keklikotu, zencefil, ğızılgül oylağını.
 55. Altunkendi, Göyçeni, Elesger oymağını,
 56. Əşsiz Basarkəçerin min-min bağça-bağını,
 57. Ğız duruşlu süsenin, zanbağın boynundakı
 58. Şebnem boyunbağını,
 59. Süd köpüklü badyanın muncuğ-muncuğ
 60. yağını,
 61. Düzüm-düzüm evlerin seadet çırağını,
 62. Bəşikler başındakı bayatını, ağını
 63. Ğızılığın, Minkendin deresini, dağını
 64. Yəraltı servetini, yərüstü növrağını
 65. Bəynimdeki ğüdretili,
 66. Ğanımdakı ahını...
 67. Yalayıban Krəmli kirli dabanlarını,
 68. Bəşş əleyib Ğazağın zümrüd ormanlarını.
 69. Meğrur palıdlarını,
 70. Gelin ğayınlarını!
 71. Kesin bu alçağların, kesin oyunlarını,
 72. Millet vekili olmuş millet goyunlarını!
 73. Satdı onlar Ğıratın, Düratın nallarını,
 74. Buynuzu şahe-şahe Ğazağ marallarını,
 75. Kelbecerin, Tovuzun cennet mahallarını.
 76. Murovun süd ğarını... Ğonurdağ vügarını.

77. Gemirdiler, tıhdılar...
 78. Partlasın yəke ğarnı.
 79. Tapançası elinde, kesdi yol ğırağını.
 80. Hedeledi ğalgımın merdini, ğoçağını...
 81. Hocalıya, Şuşaya diderginler ahını,
 82. Bu ahını görünce tökdü ğaş-ğabağını.
 83. — Gelme! Gülleleyecem!
 84. Dayandırdı ahını.
 85. Ezizledi yadları.
 86. Uzağ ətdi yahını.
 87. Bir «Maladès!» namine satdı öz torpağını,
 88. Səvindirdi düşmeni, şad əledi yağını.
 89. İndi kürsülerde gör
 90. Vetən ğurumsağını.
 91. Odlu nitge dönderib
 92. Murdar bağıracağı...

 93. Satgın kime deyilir?
 94. Ələ yalnız cəbhədə elini ğaldırana?
 95. Beli, yalnız cəbhədə elini ğaldırana!
 96. Cahan — vuruş meydanı, biz ebedi cəbhədə...
 97. Yanbayandı cəbhədə ğeyretli de... .. de...

Türkan, 13 aralıq 1980, beşinci gün, 8 şubat 1991.

351. SUMĞAYIT DASTANI

Önce Dağlığ Ğarabağı, sonra Nahçıvanı ve Gencebasarı mengirleyib ğesb etmək daşnak yırtıcıların çoğdankı ğara niyyetidir. Ermenilerin ağı başında olan ğismi de yahşı bilir ki, bu sersem sayıqlamalar heç vaht ğerçəklemeyecek. Daşnaklar bu zülmet ğesdlerini 1988-in 28-29 fəvralında heyata keçirmeyi planlaşdırdılar. Hercmerçlik neticesinde 32 nefer helak oldu. Özünü Paşa Paşayev kibi ğeleme vermiş ermeni Ğrigoryan onlardan altı neferini şəhsen özü ğetle yetirmişdi. Altı nefer Türkazer ise herbi maşınların tırtılları altında ğalib helak olmuşlar. Yerde ğalan 20 neferin ğanı da

daşnakların boynundadır. Sumğayıt faciesinin daşnak fitnekarlığı neticesi olduğu aşağıdakılardan bilinir:

1. Hadise erefesinde Sumğayıtdaki ermənilər emanət kassalarından pullarını derhal çıxarmışlar.
2. Facie zamanı şəhərdə zədəli evlərin hamısı çoxdan sığorta edilmiş erməni evləridir. İçərisinin mühəllafatını daşımış, gapıları, pəncərələri sındırmışlar ki, sığorta haqqını Azərbaycan Dövlət Bankından almağ mümkün olsun. Alıblar da!
3. Hadise yərinə yəşik-yəşik spirtli içkilər, gəlyanaltı və daş-keşək getirilmişdir ki, huliğanları, başıpozuqları gətirib cəlb edə bilsinlər.
4. Daşnaklar hadise yərinə kino-kaməra getirməyi de unutmamış, faciəni derhal filmləşdirmişlər. Hadisəni öncə planlaşdırmasaydılar, mehz 28 fevralda Sumğayıta erməni kino-kamərası getirmək kimin ağına gələ bilərdi?
5. Ermənilərin Hənkənddə derhal soyğırımı abidesi yapmaları da həyanətin mekrli planla öncə hazırlandığını göstərir.

1. Havası zehrəmə, suyu zəğguma döyən,
2. Her gün min zavodunda min cəhənnəm görünən
3. Yarımcan bir şəhər var.
4. Supərfosfat, turşu, od, cive, ölüm gökulu,
5. Yatağında yuğusuz, işdə yarımyuğulu
6. Pərişan bir şəhər var.
7. Odu erşə dayanar hündür borularından,
8. Alov dəyil, gəlbidir
9. Tüstü, duman içində daim alışan, yanan!
10. Vərdiyi boruları baş-başa bağlasalar,
11. Yəni ekvator olar.
12. Alemlərin gözü var sərvətində, varında,
13. Elli min insan yaşar zülmet baraklarında.
14. Dəyir, yapon gonağlar yanaşanda bu yere,
15. Havamètre göz göyub... duruğmuş birdən-birə,
16. Girmemişlər şəhərə.

17. Sumğayıt — Bakımızın yeniyetmə gərdaşı,
18. Yaşca kiçik olsa da, min belə çəkib başı,
19. Tüstülərdən, ahlardan nəcə ağarıb başı.
20. Bir az nəş həberləre,
21. Acı, pis həberlərə çoxdan alışıb şəhər.
22. Etin giyməti gəlmiş... tab ələyib birteher,
23. Yağın giyməti gəlmiş... tab ələyib birteher.
24. Etin, yağın, gəyməğin,
25. Güşun, südün, balığın babat bir iş tapmağın,
26. Ölsə, kefenin, ağın... Gəbrin, gəbr gəzmağın,
27. Universitet bir yana... təhnikuma girməyin,
28. Rütbeli bir nadanə salam vəre bilməyin,
29. Giyməti həyli artıb... tab ələyib birteher,
30. Dözüb, dözüb bu şəhər.
31. Dözüb havasızlığa, dözüb nəfəsizliyə,
32. Dözüb min cür pisliyə.
33. Dözüb... şəfağanəyə rüşvət verib girməyə,
34. Yanıq kiprikləri ilə domna sobalarından
35. Her gün od götürməyə.
36. Dözüb öz vətəninə icazə ilə ötməyə,
37. Astarəyə, Culfəyə, Nəhçıvanə, Puşkinə
38. Vesigə ilə gətməyə.
39. Viran geydu bu yurdu ağı də, hansı bayğış?
40. Özü doğulmamış həç faciəsi doğulmuş.
41. Dözüb yaşından evvel baş vermiş fəlakətə; —
42. 1813-e.
43. Adı Güləstan olan gənə yazılı həttə,
44. İki göz arasından çəkdirilən sərhəddə.

45. Dözüb... Bakıhanovun
Türkmençayda səl kibi
46. Ahan ғанлы yaşına,
47. Derdine, telaşına!
48. Dözüb... bebeye giren tikanlı
meftillere,
49. Ğehreman bir milletin el-ğoluna
sarılmış
50. İlanvari tellere,
51. Büllur oğullarına leke yaşıblar...
dözüb,
52. Üreyine helveti hencer sohublar...
dözüb.
53. Zengezuru, Göyceni ellerinden
alıblar,
54. Dözüb, dözüb birteher.
55. Borçalını, Derbendi çalib tora
salıblar,
56. Dözüb, dözüb birteher.
57. Söndürermi odunu Ğızılüzən, Araz,
Kür?
58. Onun başğa bir adı sebr, sebat,
dözümdür!
59. Feğət dözmedi bir gün eşidende bed
heber,
60. Ğafil ıldırım oldu
61. İki yüz ildən beri gerginleşen
esebler...
62. Kebinsiz gelin kimi vèrilende Han
kendi,
63. Zelzeleler nehri tek Sumğayıt
silkelendi.
64. Ölgün görünen Hezer hèy dartına-
dartına
65. Atdı bir ağ fırtına ğayaların sırtına.
66. Hèyli derinden gelir, gördüler tufan
sesi,
67. Tebiet zelzelesi, cemiyyet zelzelesi!
68. Sıhdı yumruğlarını 19 yaşlı Babek,
69. Çıhdı prospektlere ğisas goç Koroğlu
tek.
70. Elindeki trosla nèçe seddi adladı,
71. Silahlı bir ordunu ğatım-ğatım
ğatladı.

72. Yumruğlanmış ellerde ne plakat, ne
şüar,
73. Özü boyda şüardı derd hèykeli
adamlar.
74. — Bala, gètme ğabağa... ğarşıdan
tanklar gelir.
75. BT — Rostov markalı zirèhli dağlar
gelir!
76. — Rostovun ne ölümü, ahı bu yèrde,
ana?
77. Tros ğırıldı, düşdü... başğasını vèr
mana!
78. — Bala, gètme!
79. — Ana, gel!
80. Alemdir bu uşağlar.
81. Girib tankın altına... üstüne
dırmaşanlar.
82. — Bala gètme!
83. — Ana, gel!
84. Ğıyya çekdi gemiler.
85. Elbeyaha vuruşda eriyir derdler,
gemler.
86. Sülh küçesinde savaş.
87. Aş tankın üstünden, aş!
88. — Redd olsun ferariler!
89. — Ölme-diril yaşamağ ... ölümnden
bèter!
90. Yèter!
91. — Redd olsun teslimçiler!
92. — Boşgab dibi yalayan ğul ağalar
redd olsun!
93. — REDD OLSUN!
94. Nizami Gencelinin hèykeli boş yèrde
yoh,
95. Èle «Gence» sözünün üreyinde
ğoyulsun!
96. — Hanı Han sarayında o ğedim gebe,
halı?
97. — Azərbaycan türkcesi Dövlet dili
olmalı!
98. — Nèçin sohumusan meni divarın kor
küncüne?
99. — Çatmır aylıĝ donluğum birce
günlük həcime!
100. — Yaralanıb... ğaldırın... çağır
gelsin taksini!
101. — Vur, dağılsın bu saray!
102. — Sarayın ne teğsiri?

103. — Bala, gètme!
 104. — Ana, gel!
 105. — Gètme, gansızdı tankçı.
 106. Dağ boyda tanka nèyner elindeki o
 ğamçı?
 107. Tankçı, elin ğurusun!
 108. Tankçı, dilin ğurusun!
 109. Tankçı, bèlin ğurusun!

110. Dè, neyini vèrmemiş bu torpağ, bu
 halğ sene?
 111. Pambığını, nèftini,
 112. Küncütünü, etini,
 113. Doşabını, metini,
 114. Şehdini, şerbetini,
 115. Limon, portağal, düyü...
 116. Min cüre nè'metini,
 117. Yèraltı servetini,
 118. Gözlerinin nurunu,
 119. Gollarının zorunu,
 120. Üreyinin odunu,
 121. Damağının dadını,
 122. Al güneşin altında çölde min-min
 ğadının
 123. İten yaraşığını... senden esirgedimi?
 124. Tankçı elin ğurusun! Tankçı, dilin
 ğurusun!
 125. Tankçı, bèlin ğurusun!
 126. Söyle, hansı üzle sen
 127. Bèle halğın üstüne öz tankını
 sürürsen?

128. Ğaçmıram ğabağından,
 129. Sür üstüme tankını.
 130. Dağıt, parçala, mehv èt.
 131. Çèyne, tapda hağğımı,
 132. Sür üstüme tankını,
 133. Men dağam, men-sal ğaya.
 134. Yalnız ayağımla yoğ,
 135. Bütün sınırlarımla
 136. Kök atmışam dünyaya.
 137. Men dağam — men sal ğaya.

138. Sür üstüme tankını,
 139. Sanma bir parça etem,
 140. Serhedlerle doğranmış,
 141. Mefitillerle sarınmış,
 142. Saçları rakètlerle
 143. Daranmış planètem!

144. Sür üstüme tankını,
 145. Ğan gölmeli torpağam,

146. Bir ğuşcuğaz üstüne
 147. Kölge sala yarpağam.
 148. Sür üstüme tankını:
 149. Men gülşen, men tumurcuğ.
 150. Hèç birimiz ğorğmuruğ —
 151. Ne bir cocuğ, ne ğoca.
 152. Èle burda duracam
 153. Ğoca dünya durduğca.

154. Min zehrimar ğarışib
 155. Alovuma, tüstüme,
 156. — Hılaskarınam! — dèyib
 157. Bir vaht geldin üstüme.
 158. Başında şiş debilge,
 159. Eyninde yırtığ şinèl,
 160. Elinde sünbe, süngü,
 161. Ğarşında bir oba, èl...
 162. Onda acdın... «Duz!» dèye,
 163. «Çörek!» dèye gelmisen.
 164. İndi odu, zirèhi
 165. Gèye-gèye gelmisen.

166. Sür üstüme tankını,
 167. Tüpürürem tankına
 168. Tüpürürem min defe
 169. Hırcıde gizletdiyin
 170. Valyutana, bankına!
 171. Sür üstüme tankını,
 172. Çèyne, tapda hağğımı.
 173. Menim alın terimden.
 174. Ğızılımdan, zerimden
 175. Top, tüfeng ğayırb sen.
 176. Üstüme sef çekirsen.

177. Ne tèt çıldı yadından,
 178. Nur almısan odumdan,
 179. Ne tèt çıldı yadından.
 180. Yağası cırığ-cırığ,
 181. Ayağyalın, başaçığ
 182. O tifilin babası!
 183. Senin Matrosovunu
 184. Dèşik-dèşik köksüyle
 185. Hılas èden atası,
 186. Kesilen nefesile
 187. Yèri, göyü titreden
 188. Ğaynar «Ura» sedası?!

189. Ğanlı ağzından çıkan
 190. O deniz fırtınası
 191. Oddan çıkartdı seni!
 192. Meger tekce senimi?
 193. Planèti, Veteni!

194. Sür üstüme tankını,

195. Bas gözüne kaskanı.
196. Amma çıxar üzünden
197. Üzlüyünü, maskanı!
198. Böyük gərdaşam! — dèdin,
199. Hanı böyüklüyün bes?
200. Böyüklüyün olsaydı,
201. Böyük kimi gelerdin
202. Eyilerdin, tifiilin
203. Göz yaşını silerdin.
204. Bir corabla bezerdin
205. Yalın ayaqlarını.
206. Daş asfaltın üstünde
207. Yanan ayaqlarını!
208. Hèç bir rehm ummuram,
209. Sür üstüme tankını.
210. Sök, dağıt tifağını.
211. Can dèyilem, cahanam.
212. Erzem, Azərbaycanam.
213. Sür üstüme tankını,
214. Esrin yürüşüyem men,
215. Dövrün döyüşüyem men.
216. Milyardillik dünyanın
217. Gabarığ döşüyem men.
218. Sür üstüme, tankını,
219. Yèrem, göyem, Tanrıyam.
220. Dörd ümmana sığışmaz
221. İdrak dalğalarımı.
222. Sür üstüme tankını,
223. Sanma boş bir gəlibem.
224. Doğram-doğram doğrayıb
225. Hıncım-hıncım ètsen de
226. Müzefferem, gəlibem!

Bakı, 17 iyun 1988.

ĞIFILI O ÜZDEN OLAN ĞAPILAR

352. HÜSUSİ TEYYAREDE

1. Al, birinci mektubum ermağanımdır sene,
2. Canım, gözüm Firengiz, şö'le düşsün çöhrene.
3. Getirdi behtim benim:
4. Gèri gəlmədim esla ne Mehemed Hadiden,
5. Ne dili boğazından çıxarılan gərdaşım

6. Böyük Ferruh Yezdiden.
7. Kèçdim... kipriklerimi ğarsalayan alovdan,
8. Gèri gəlmədim esla
9. Ne merd Soljènitsinden,
10. Ne Sèrgèy Korolyovdan.
11. Ğanadları bükülmez bir ğüdrət meni aldı,
12. Al ğanına belənmiş dünya yèrinde ğaldı.
13. Tebessümle el ètdim: — Bakım, Elvida — dèye.
14. Ğalhdım layiğ olduğum temiz, ülvi mövgèye.
15. Sağımnda bir avtomat, solumnda bir avtomat.
16. Ğabağımnda, arhamnda ya avtomat, ya saldat.
17. Yağud çibin, heşerat.
18. — Çek kemeri, èy!
19. Çekdim... toğğamız zernişandı.
20. Bèlimdeki kemer yoğ, işiğlı kehkeşandı.
21. Uğuldayır müherrik, uçuşumuz mübarek.
22. Birden hiss èledim ki, teyyarede tekem, tek.
23. Yarağlılar eridi, ne ğaraltı, ne uyuğ.
24. Menden savay pilot yoğ, menden savay adam yoğ.
25. Yağış yağır, yoğsa ğar?... Ne yağışam, ne ğaram.
26. Bu ğar seltenetinde özüm boyda baharam.
27. Cahan boyda baharam!
28. Neril deyir, gurlayır dörd motorlu teyyare,
29. Teyyareden temkinli, teyyareden güclüyem.

30. Ğanadının altında kelmeler: TU
SSSR.
31. Tupolëvin nebziyem... Yërin, göyün
meğziyem.
32. Yërim rahatca, yumşağ... Yoħsa şah
tahtındayam?!
33. Buludlardan ucada, vügar
paytahtındayam.
34. Göresen ğasırğadan kèçirmi
teyyareler?
35. Men yüz defe kèçmişem.
36. İldırımın boyunu ölçürmü teyyareler?
37. Men azca ğarsalanmış ğollarımla
ölçmüşem.
38. Belke durnalar kèçir semadan ğatar-
ğatar.
39. Amandır, toħunmasın teyyareye
durnalar.
40. Getirdi beħtim benim... Men öz
babam Nesimi.
41. Görmeliydim... ölüme — 72
ğuruşuna
42. Hamile avtomatın od ve buz lülesini,
43. Bağrımı nişan almış Gürzegöz
lülesini!
44. Güneşi kama çeken zülmet
darvazaların
45. Zencir cingiltisini.
46. Getirdi beħtim benim: ğeri
ğalmadım esla
47. Mikayıl Müşfiğimden, Hüsèyn
Cavidimden,
48. Bèhregimden, Hadimden.
49. Gümüşü pillelerden yavaş-yavaş
ënirken.
50. Vnukovo mèydanına güneşmi doğdu
birden?
51. Salam, yaşıl ormanlar... salam, èy
pakize ğar,
52. Kitirgeli, ğetranlı şamlar, etirli —
şamlar!

53. Daş tebeĝe üstünde teyyare döndü
ĝetdi.
54. Teyyare söndü ĝetdi... ĝanadlıyam
men hele.
55. Öz yèni sengerimde inadlıyam men
hele,
56. Heyat her ĝırpımında tamam yèni
merhele.
57. Canım, gözüm Firengiz!... Çatıĝ
ĝaşlım, telaşlım,
58. 57 yaşında benim 17 yaşlım!
59. Ènmesin kipriklerin, sil gözünün
yaşını.
60. Vüĝarla gez, eyilme!... Şaħ tut
yorĝun başını.
61. Sen Şair ĝadınısan... Böyük Şair
ĝadını.
62. Ulu saħla adını.
63. Vèrme ĝasırğalara
64. Üreyinin odunu.
65. Canım, gözüm, inan ki, her cür seddi
yıħacam.
66. Demir kibi gelmişem, polad kibi
çıħacam!

Moskva, Lèfortovo zindanı, bazar, 28 ocaĝ
1990.

353. DEMİR ĞEFES

1. Bir demir ĝefesdeyem... ĝapım —
nataraz demir.
2. Pencere barmaĝlığı — pas yemiş
çarpaz demir.
3. Çarpayı, çaydan, ĝaşıĝ — burda her
ne var demir.
4. Darvazanı bağlayan ağır açarlar
demir.
5. Meni sıħan, sıħmayan hündür
divarlar demir,

6. Hardasa serheddimiz — tikanlı hasar demir.
7. Başım üstenden asılmış intizam cedvelinde
8. Ğuduz cümleler demir.
9. Gezintiye çıhanda sivişsem...
kèşikçimin
10. Elinde diner demir.
11. Ğayıdarken görürem: nèçe esr yol
gelen
12. Uzun müheccer demir.
13. Ğırmızı, yaşıl gözü seyriyen, sönüb
yanan
14. Blakirator demir.
15. Misğal-misğal havanı bize cireyle
vèren
16. Nefeslik de tor demir.
17. İstintağ meğamında sorğu-suallar
demir.
18. Müstentiğin gözleri, komputèrde
sözleri —
19. Protokol, ğerar demir.
20. Həyalımdan çekilmir —
21. Bebeyime tuşlanan dolu avtomat
demir.
22. Ğolumu zencirleyen poğonlu soldat
demir.
23. Bes nedendir gözlerim «Bèzdim,
usandım» dèmir.
24. Demirden, daşdan bèle ışığ emir, nur
emir.
25. Men bu demir ğefesde ne ğaplanam,
ne de şır.
26. Varlığım yanar tendir —
27. Öz oduyla elleşir,
28. Alovuyla elleşir.
29. Sen bu ğeder filizi, èy Həlil,
dizlerinde

30. Ğıra bilecekmişen?

31. Ton-ton soyuğ demiri ateşinde eriden

32. Birce domna sobası ğura
bilecekmişen?

Moskva, Lèfortova zindanı, bèşinci ğün, 2
şubat 1990.

354. SORUŞ, PÈŞİMANAMMI?

1. Ağzıma tuşladılar avtomat lülesini,
2. Lülede yatan gördüm Ezrayıl
güllesini.
3. Cüt elimi arhadan ğıfıllı zencir ile
4. Bağlayıb hayğırdılar: — Sus,
çıhartma sesini!
5. Basdılar teyyareye, getirdiler
paytahta,
6. Demir-bèton ğutuda, ğaranlığ
mehbesdeyem.
7. Ayağımın altında ğızıl-ğırmızı tahta,
8. Her ğün sorğu, istintağ, her ğün tikan
üsteyem.
9. Soruş, pèşimanammı emelimden,
işimden?
10. Soruş, vaysınırammı barı bir zerre
ğeder?
11. Kèçdim gözel ömrümün parlağ
kèşmekèşinden,
12. Yaralanmış köksümde lenger vurur
denizler.
13. Mangurdların buz kibi gözlerinde
ğan, hede.
14. Toğğuşuruğ ne vahtdır. O, demirdi,
men almaz.
15. Neinki zindan, ceza... Hetta hèç
ölümle de
16. Menim AZADLIĞIMI elimden
almağ OLMAZ!

Moskova, Lèfortova zindanı, bèşinci ğün, 2
şubat 1990.

355. «ELVİDA, AZERBAYCAN,»

«ÖLDÜK, AMMA GAÇMADIĞ»

«BİZİM ĞANIMIZI ALIN!»

«ELVİDA, AZERBAYCAN,»

Bakının Selyan kazarması yanındaki avtobus parkında ağır maşınların kapotuna ve divarlara insan ğanı ile yazılmış cümleler.

1. Kamèraya sığmıram. Kamèramız kiçik, dar.
2. Döşemede seslenir var-gel èden addımlar.
3. Döşeme ğanğırmızı, divarlar ğanğırmızı
4. Ğarşımda, ağ vereğde algırmızı bir yazı.
5. Nefesimin ateşi ğarsalayır kağızı,
6. Gözümde bütün alem başdan-başa ğırmızı.
7. Belke Ğırmızı deniz çıhmış öz yatağından.
8. Belke de dörd okèan dibinecen ğızıl ğan.
9. Hezan paltarı gèymiş ormanlar da ğırmızı.
10. Denizler dibindeki mercanlar da ğırmızı.
11. Krèmlin divarları başdan-başa o rengde,
12. Mavzolèy kèşikçisi, elindeki tufeng de
13. Başdan başa o rengde.
14. Ğırmızı impèriya... caynağları, gözü ğan.
15. En şerefsiz ellerden Nobèl çelengi alan
16. Ğızıl-ğırmızı yalan, ğızıl-ğırmızı ilan
17. Girib adam cildine ve'z edir aşkarlığdan.
18. Kamèraya sığmıram. Kamèramız kiçik, dar.

19. Yeğın ğar yağır indi, Bakıya ğırmızı ğar.
20. Belke yağışdır yağan, lale rengli yağışlar.
21. Bakı neheng bir mezar, özü boyda laleazar.
22. Yağır ğanlı yağışlar, atlanır ğanlı sèller,
23. Ğerenfiller derbeder, ğızıl güller derbeder.
24. İldırımlar dağıdır gebr üstünde mermeri,
25. Ğerenfiller bürüyür başdan-başa Hezeri.
26. Göz önünde ağ divar, ğanla yazılı sözler.
27. Sözler ğanı ezizler, ğan sözleri ezizler.
28. Udmuş ğanın çoğunu teze, ağappağ eheng,
29. Sözler hele ğızırır sönmüş bir erğavan tek.
30. Belke düşen ğırov, ğar o ğanları silecek.
31. Belke geşeng gèyinmiş milli geda gelecek.
32. Emr èdecek reise: —Yuyun, silin ğanları.
33. Ğımıldanmayacağ da soğulcan vicdanları.
34. Çaşdım, soğulcan dèdim, gözü ğanlı o nacins
35. Soğulcandan min defe şerefsizdir, şerefsiz,
36. Toğunmayın, ağlar, bugün dinc durun barı,
37. Dünya sergilerine goyalım maşınları.
38. Sizin «Halğlar Dostluğ» adlı muzèyiniz var,

39. Saħlansın göy ordaca bu yaralı
maşınlar.

40. ĞAZ – 52

41. 25 – 71 AĞA

42. 73 – 92 AĞL

43. 57 – 75 AĞS

44. Bu reğemler ġalacaĖ tariħin
yaddaşında,

45. İldırıma dönecek canilerin başında.

46. Maşınlarda s m nt, ġum...
maşınlarda baş daşı,

47. Bu maşınlar ġedecek keħkeşanla
yanaşı!

48. Ğanla dolu çekmeler...  ekmeler ġ r
ne ġ nde!

49.  iyninden ġoparılmıř ġollar ġ z m
 n nde...

50. Ğan  ekmeli ayağlar ġalħıb
addımlayacağ!

51.  iyninden ġoparılmıř ġollar yaralı
bayrağ.

52. O bayrağın altında beşer
addımlayacağ.

53. Könlüm yanar bir ocağ... sinem
 alın-çarpaz dağ ...

54. Bakı ġanlı bir mezar,  z  boyda
lalezar.

55. S lin, suyun altında peren-peren bir
ġ lzar.

56. Ezizim,  z  ġanlı,

57. Ayağı, dizi ġanlı.

58.  len biz, ġırılan biz.

59. Tutdular bizi ġanlı.

60.  rek yırtır k ks m ,  rek partlayan
mermi.

61. Cahan  şitmeyirmi?

62. Top sesinden ġ cl d r könlümün
ġardař ġemi.

63. Cahan  şitmeyirmi?

64. A ığ sineli erler yatır  z  ġ neře.

65.  st nden ġanlı s ller aħır  z   nişe.

66. Ğana batmış kemeri  kvatora
benzeyir.

67. Bakımız  kvatoru çiçeklerle bezeyir.

68. Murovla Ėa ın ağlar,

69. Terlanla laçın ağlar.

70. Balası  lm ş Ana

71.  engeler sa ın, ağlar.

72. Dünyanın ortasında şehidler sergisi
var.

73.  reyinden vurulmuş igidler sergisi
var.

74.  lemi tike-tike.

75. Bedenim tike-tike.

76. Ėebrimi  z m ġazdım,

77. Kefenim tike-tike.

78. Analar  syan s li... sineleri dağlanıb,

79. Bütün avtomatların dili, ağzı
bağlanıb.

80. M trolar  z  boyda intığam
ġılıncıdır,

81. Lal, kar olmuş ġatiller dişlerini
ġıncıdır.

82. Ezizim,  ller gelir.

83. Al, ġızıl ġ ller gelir.

84. Bu sahilin dadına

85. Ėarşı sahiller gelir.

86. Dağ  iynlerinde tabut... lengerlenir
memleket.

87. Alem Dağüstü parka, ona vurĖun,
ona bend.

88. Elimde tepgecli b l... ġazıram yaş
torpağı,

89. Gözlerimin sürmesi bu ġaya, daş
torpağı.

90. Ėeribi ozan ağlar,

91. Beħtini yazan ağlar.

92. Yaħasız k yne  bi ib

93. Ğebrini ğazan aĝlar.
94. Ğeçe saat 24. Adamlar deste-deste.
95. Biri ac, biri ğeste. Kişiler deste-deste.
96. Ğızlar solĝun ğüldeste... Hamısı yollar üste.
97. Biri serv ğametli. Birinin boyu beste.
98. Hepsı tüşne, tamarzı Azadlıĝa, bahara.
99. Ne ülker, ne aypara. Ğeçe zülmetden ğara.
100. Belke alem ĝısılib ğara yumaĝa dönmüş.
101. Hanı çıraĝban evler, min-min pencere sönmüş.
102. Guppuldayır ürekler, ah nadir bu nerilti?
103. Ayaĝ üste duranlar nüşin yere serildi?
104. Ğasıĝadırmı ĝopan? Ğasıĝa böyle olmaz!
105. Telatümmü, dalĝamı? Yoĝ... dalĝa böyle olmaz!
106. Ğan içen demir, almaz...
107. Daş asfaltı şumlayan tırtıllar bu cür olmaz!
108. Maşınların üstünden küş-küş gelir tank,
109. Erenlerin boyunu ölüş-ölüş gelir tank.
110. Ölenlerin üstüne, ĝalanların üstüne,
111. Böyrüne el basıban ĝaçanların üstüne
112. Ğeh-ĝeh çekib ğülür tank.
113. Sökür karvan seddini,
114. Ğırır maşın bendini...
115. Basmarlayır UAZ — ı,
116. Ezib küşir KAMAZ — ı
117. Birce tankmıdır? Ğayır, tanklar silsilesidir.
118. İzdihamı ĝıřlayan pulüşmyot ğüllesidir.
119. Moskovadan yayılan ölüm şelalesidir.
120. Min-min kökse süşkenen avtomat lülesidir.
121. Ezizim, süşküşmüşem.
122. Ğezelem, tüşküşmüşem.
123. Toy paltarı istedim,
124. Kefene büşküşmüşem.
125. Tekce «Kalaşnikov» mu bu zehirmar, bu zeher?
126. Yoĝsa Eĝandan gelen dişi ĝanlı caniler?
127. «Men de varam. Men de men Sovetler ölkesinde
128. Kommunizmi yaradan, ĝuranlar cergesinde!»
129. Hayĝırır deli tanklar, zirëshlenmiş maşınlar.
130. Başı demir kaskalı, ĝözü ĝızan ĝořunlar.
131. Hanı yüz milyard ulduz? Hanı ĝümüş keĝeřan?
132. Kim yıĝdı keĝeřanı erşin ucalıĝından?
133. Nüş milyon ülkeri getirdi kim doldurdu
134. Bir avtomat diskine, min avtomat diskine.
135. Bizi pis ĝüne ĝoyan özü ĝalsın pis ĝüne.
136. Ešemi, bine ĝaldı,
137. El köçdü, bine ĝaldı.
138. Men öldüm, hüş bilmedim
139. Yetimim kime ĝaldı?
140. Küşiküş ĝıřĝırdı ki, açın darvazaları.

141. Ölen öldü, gâlanlar parka tepilsin
barı.,

142. Açın darvazaları!!!

143. hêyran galdı sözüne.

144. — Açın!

145. — Ahı kim açsın?

146. emr êledi özüne.

147. Bah, o zaman tepildi gânlı karvan
içeri.

148. Yanır, yanır, sönürdü gâcanların
gözleri.

149. Gâçır, gâçır... sınırdı gâcanların
ayağı.

150. Tutulurdu gırşuna başı, gözü,
gulağı.

151. Gırılırdı bir anda uçanların gânadı,

152. Ezmi, andı poladdan möhkemlerin
inadı.

153. Cümle yarımçıg gâlır, gâpanırdı
ağızlar.

154. Gâyınar nefes kesilir, tıhanırdı
boğazlar.

155. Gollar çiyinden düşür, eller
dönürdü küle.

156. Boşaldırdı tûfengi, soldatlar güle-
güle.

157. Bakı gânlı gâsırğa, Bakı gânlı
fırtına.

158. Cocuğlar gâçıb girir tekerlerin
altına.

159. Ferman gızı Larisa ... onüç yaşlı
tumurcuğ...

160. Elindedir çantası... hara gâçsın bu
cocuğ?

161. «Yaralanmış temiz alnından,
uzanmış, o yatır.

162. Bir hilal uğruna, ya rebb, ne
güneşlerdi batır?»

163. Êy bu torpağlar üçün torpağa
düşmüş esger,

164. Göyden ecdad ênerek öpse o pak
alnı, deyer.

165. Ne büyüksen ki, gânlın gurtaracağ
tövhibi

166. Bedrin arslanları ancağ bu geder
şanlı idi.

167. Sene dar gelmeyecek meğrebi
kimler gâzsın,

168. «Gömelim gel seni tarihe!» dèsem
sıgmazsın».¹⁹

169. Bakı — matem sergisi... bahın gânlı
eynine,

170. Şefget bacısı dünya aldı onu
çiynine.

171. Aman tanrı, dağlar sanitar
maşınları

172. Hekim, şefget bacısı özü bir gânlı
aharı.

173. Ağzı arağ gokulu, gözü
yarımyuğulu

174. Div gèneral emr êdir, içalatı
çamurlu:

175. — Mètro önüne ateş!

176. — Şefa èvine ateş!

177. — Guyuda gizlenibler, yerin dibine
ateş!

178. — Barrikada gurublar, barrikadaya
ateş!

179. — Güneş yolçularıdır, Güneşe, Aya
ateş!

180. Şağğıldayır pulèmyot, alov, od
sepe-sepe.

181. Daş asfaltı yandıran gânlı lepe-
lepe,

182. Ayparalı maşını tutdu gülle
yağmuru,

¹⁹ Şè' r parçası dahi türk şairi Mèhmèt Akif
Ersoyun «Çanakgala şehidleri» èpopèyasındandır.

183. Sınıb düşdü aypara, sindi Loğman
ğüruru.
184. Ahı harda görünmüş gürşunlansın
hekim de,
185. Ağ halatlı hilaskar, esir, yèsir,
yètım de?!
186. Gülleler uçub deyir göyerçin
yuvasına,
187. Bildirçin yuvasına.
188. Gülle deyir ğartalın yükseliş
sèvdasına,
189. Betninde beslediyi isti yumurtasına.
190. Hara deyir gülleler? Ğarovulçu
köşküne,
191. Dünen ğız eli tutmuş bir cavanın
èşğine.
192. Ağlaram ağlar kibi,
193. Derdim var dağlar kibi
194. Yüz yèrden yaralıyam,
195. Gezerem sağlar kibi.
196. Ara vèrmir tèlèfon. Zeng dalınca
yèni zeng.
197. — Biz onlardan çoğuğ, çoğ...
silahsızğ, nèyleyek?
198. — Sen kimsen, bala?
199. — Babek!
200. — Menim silahımmı var?
201. Emr èt ğaçıb ğizlensin, døyüşmesin
uşağlar.
202. — Ah, ferari!...
203. — Dayanma, sen özün de ferar èt.
204. Gözlemirdi bu sözü menden
silahsız ıgıd.
205. Adı Babek? Göresen hansı Babek,
hansı er?
206. Belke ğardaşımoğlu, belke başğa
hünerver?!
207. Vetenimin Babeki meger birmi?
ikimi?
208. Ènir, semadan gelir aylar, ulduzlar
kibi...

209. Silahsız Babeklerim topdan,
tankdan da güçlü,
210. Planète kök atmış min-min dağdan
da güçlü.
211. Güclülelerden çekinir Krèmle
soğulanlar,
212. Maşına, tanka dolmuş cergesi sıh
ılanlar.
213. Sürdüm yatağımı tèlèfonun yanına,
214. Yatağında ğor dolub Firengin
canına.
215. Atıb iki yorğanı, hövl içinde oyanır.
216. Yorğan, döşek, çarpayı, èv-èşik,
alem yanır.
217. Men onda anladım ki, yuğu da
güllenenir.
218. Ah çeken anaların ahı da güllenenir.
219. Güllenenir merdlerin nigaran
bağışları,
220. Ğemden sınan ğaşları.
221. Bağ, bu demde Zèybulla sabahı
ana-ana
222. Barmağını batırdı üreyinin ğanına.
223. Nasıl çatdı ğüvvesi? Nasıl ğalhdı
ayağa?
224. Hèç heberi vardımı, dönmüş ğanlı
bayrağa!
225. — Yaz benim de dilimden! —
226. pıçıldadı Feride.
227. Alov tutan saçları daş asfaltı erider.
228. Hele durur divarda erğavan rengli
yazı:
229. — Azerbaycan, elvida!
230. — Alın ğisasımızı!
231. — Öldük, amma ğaçmadığ...
232. Divar ağappağ, temiz.
233. Herfler iri, aydın, ğanla açılmış bir
iz.

234. Barmağ — rəssam fırçası, boya-temiz, isti ған,
235. İçinde zerrece de ғorһu, үrkü olmayan
236. Ağ ған күrecikleri,
237. Al ған күrecikleri.
238. Himoғlabin güvvesi...
239. Həpsi yərli-yərində.
240. Bu anda yər küresi yürüşünü saһladı,
241. Göy tağına mıһlayıb Ayı, günü saһladı.
242. Ulduzlar göyde dondu, ғuşlar yuvasındaca.
243. Divar ғalһdı, ucaldı Ülkerecen, Ayacan.
244. Divar ғalһdı, yükseldi, ağ saçlı dağa döndü,
245. Sinesindeki sözler Aydan, Marsdan göründü.
246. — Öldük, amma ғаçmadıғ!
247. — Alın ғisasımızı!
248. Donu ғızılғırmızı, mektebli ғızcıғазı
249. unutmayın cahanda.
250. — Azərbaycan, elvida!
251. Həzer fırtınasından güclü imiş bu seda.
252. — Azərbaycan, elvida!
253. Alemde həç ne yoһdur, yalnız ağappağ divar.
254. Bir de onu ғанıyla ғızardan bir oğul var.
255. Lay күrekli oğular,
256. Şir bilekli oğullar!
257. Oğul ғeyretli ғızlar ғанa batmış lalezar.
258. Dur, gel sinemde dincel, ey gözü yaşlı Gülzar.
259. O divar Əlburusdan, Əvərəstdən ucadır.
260. Hündürboy, ғarasағғal, şeve gözli bahadır
261. Cümlesinin sonunda nəçin ғoya bilmedi
262. Nida işaresini?
263. Sürüşdümü, düşdümü?
264. Aldı son nefesini, vərди son nefesini!
265. Köksümdedir o nefes, o sedağət, o ilğar.
266. Dağılacağ zindanlar, barmağlığlar, ғapılar.
267. Zindanları mehv əden oğul mütləğ tapılar.
268. Kaməraya sığmıram; Kaməramız kiçik, dar.
269. Döşəmede seslenir var-gel əden addımlar.
270. Ezizim tağım ağlar,
271. Basma, yarpağım ağlar.
272. Men nakam, cavan öldüm,
273. Ґebrim, torpağım ağlar.
274. Döşəmə ғanğırmızı, divarlar ғanğırmızı
275. Ґarşımda ağ vereğler, alğırmızı bir yazı.
276. Nefesimin atəşi ғarsalayır kağızı.
277. Gözümde bütün alem başdan-başa ғırmızı.
278. Belke Ґırmızı dəniz çıһıb öz yatağından,
279. Belke de dörd okəan başdan-başa ғızıl ған.
280. Həzan paltarı ғeymiş ormanlar da ғırmızı,
281. Dənizlər dibindəki mercanlar da ғırmızı.
282. Ґırmızı impəriya... caynağları, gözü ған.

283. En şerefsiz ellerden Nobël çelengi
alan
284. Ğızıl ğırmızı yalan, ğızıl ğırmızı
ilan
285. Girib adam cildine ve'z èdir
aşkarlıĝdan.
286. Bu yolun karvanı yoĝ,
287. Devenin sarvanı yoĝ.
288. Yaram ölüm yarası,
289. Davası, dermanı yoĝ.
290. Ezizim, almayanı.
291. Al olar alma yanı.
292. Nèce ğebre ğoyarlar
293. Kamını almayanı?
294. Kamèramıza kemnefes, bir az kiçik,
bir az dar.
295. Döşemede seslenir var — gel èden
addımlar.
296. Mat şüşeli pencere, arĝasında
barmaĝlıĝ.
297. Burda bize cireyle vèrilir hava, işıĝ.
298. Barmaĝlıĝın milinde yène bir ĝara
kölge.
299. İdad uman, çıĝıran şehid ruhudur
belke.
300. Cükküldeyir, çırpınır balaca bir
ĝuşcuĝaz
301. Ne isteyir göresen, nedir bu ĝemgin
avaz?
302. Burda su da, hava da, neĝmeler de
yaralı.
303. Ğarşımdaki ĝuşcuĝaz menden min
vèrst aralı.
304. Belke ĝuş da yaralı, yazıĝ melhem
isteyir,
305. Min-min ĝilĝet içinde bir dost,
hemdem isteyir.
306. Bu dünya başdan-başa hesret,
intizar, teşviş.
307. Belke dünengi ĝuşdur, ĝayıdıp bir
de gelmiş.
308. Canım, gözüm Firengiz, söyle indi
hardasan,
309. Yeĝin o ĝuşcuĝaz tek sen de
intizardasan.
310. Lèysanlarda islanıp, cükkültüsü ne
dèyir?
311. Ğasırĝadan, tufandan ĝorunmaĝmı
isteyir?
312. Ğasırĝa içindesen, elacsız ĝalan
gülüm.
313. Hanı gözlerindeki o şen, decel
tebessüm?
314. Tebessüm oĝruları, bilirsen ne
ètdiler,
315. Belediler al ĝana, doğradılar,
ĝètdiler.
316. Hebs ètdiler Helili, gizli, helveti,
sessiz.
317. Mülki paltar ĝeyinmiş nèce herbiçi
iblis.
318. Hardan geldi bu tufan, ĝan ĝokulu
burulĝan?
319. Üç kişinin üstüne ĝefilden onu
düşdü.
320. Mikayılın papaĝı daĝ başından
sürüşdü.
321. Rafiĝin ĝarşısında omba durdu bès
ilan.
322. Birce göz ĝırpımında nèce
ĝamarladılar,
323. Bizi maşınla birge hop götürdü
darĝalar.
324. Diz altına salıban azca tumarladılar,
325. Elleri tapançalı gül ürekli aĝalar.
326. Elleşdirib ĝoynumu, ciblerimi,
eynimi
327. Sordu: — varmı silahın? — yoğun
boynu tir adam.

328. Dèdim: — gezme eynimi, ahtar
ğaynar bèynimi,
329. Meger görmürsenmi ki, özüm canlı
silaham!
330. — Eller yuħarı!
331. Bakdım gözlerinin içine,
332. Birce toz da ğonmadı hökümdar
sèvincime.
333. Ağzımda Azadlığın bal lezeti, gül
tamı,
334. Elimi yoħ, ğaldırım polad
yumruğlarımı!
335. Hüsusi teyyarede getirdiler
paytaħta,
336. Yoħ, zindana düşmedim, ğalħdım
en ulu taħta.
337. Hayğırdım ki, ğalgımın sèvinciyem,
ahıyam.
338. Kamèrada köle yoħ, Azadlığ
allahıyam!
339. Canım-gözüm Firengiz, başından
aşdı mı ğam?
340. Canını ğoymağā hēc yèr tapmırsan
bilirem.
341. ğaçırsan, gah da rèdaksiyaya
342. birliyiye, DTK ğarabaya.
343. İynenin ucu boyda bir umud
ahtarırsan,
344. Zerif çiyinlerinle tufanları yayırsan.
345. Elin her yèrden çıħır, üz tutursan
falçıya,
346. Yazığ falçı nèylesin bunca ağrı-
acıya?
347. Könlünün èşi ğètdi, èvin ğüneşi
ğètdi.
348. Ocağının alovu, odu, ateşi ğètdi.
349. Èvden aparsayıdılar, tab èderdin
belke, yar.

350. Mèydanın ortasında, yolda
ğamarladılar.
351. Bed ğeberi getirdi Rafiğ, yoħsa
Mikayıl?
352. Azərbaycan yatmısan, oyan, èy
ğafil, ayıl!
353. Gürzegöz «Kalaşnikov» ğeh-ğeh
çekiben gülür.
354. Cesur oğullarının ğanı sèl-sèl
tökülür.
355. Çopur zirèh şumlayır Bakı
küçelerini,
356. Plaşların altında batareya işığ
357. sökür ğecelerini.
358. Ğırmızı nehre dönür yağān büllur
yağışlar,
359. Hiyabana sığışmır hiyaban boyda
mezar.
360. Zığdan Zakatalaya, Ehmedliden
parkadek
361. Ğanlı çelenkdir Bakı, özü boyda bir
çeleng.
362. Canım, gözüm Firengiz, ğorħum
budur ki, teksen.
363. Sen bir zerif çiçeksen, bir azca da
ürkeksen.
364. Ferhad dözer bu derde, Tofiğ dözer
bu derde,
365. Mehemed, Ulduz dözer, ğemler
ğuduran yèrde.
366. Böyükħanım, Arife dözer belke
birteher.
367. Bes sen dözecekmişen, èy gözü
yaşlı ülker?
368. Menim zerif çiçeyim, ğorħacağım,
ürkeyim,
369. Bes sen dözecekmişen, benövşeden
kövreyim?
370. Menim derdim damladır derd
denizi içinde,

371. Men adi bir nergizem, gızıl gına belenmiş
372. min nergizin içinde.
373. Gerenfiller düzüler sekilere, yollara.
374. Gerenfil alovundan yangın düşür süd gara.

375. Gerenfil saçılmada dağa, daşa gerenfil.
376. Sumğayıtın rizleri başdan-başa gerenfil.

377. Bileceri, Merdekan, Bine yolu gerenfil
378. Addımbaş dèyir ki, yatma, oyan, èy gafil!

379. Selyan kazarması gan, dörd terefi gerenfil,
380. Eriyersen bu derdden. Sen bir fil olsan da, fil!

381. Beşeriyet görübmü böyle bir facie, yas?
382. Bu boyda mezar olmaz, bu boyda gülzar olmaz!

383. Denizin yahasında lengerlenir, çırpınır
384. Derdler denizi Bakı

385. Bu derdlerin yanında benim derdim nedir ki?
386. Senin derdin nedir ki?!

387. Sen cehennem içinde, men burda «cennetdeyem»,
388. Yèraltı bir ölkede, özge planètdeyem.

389. Burda demir çarpayım, duzum, çöreyim, ruzum...
390. Orda gurban kesildi 13 yaşında guzum.

391. 13 yaşlı İlğarım maşında güllelendi,
392. Maşında yol, bağrımın başında güllelendi.

393. Heyalımda hele de gan içinde çırpınır,
394. Üreyimde tikandır o kiprikler gırpımı.

395. Şefa èvi — Sèmaşko... 194 yaralı...
396. Gırhbiri isti mèyid... Bu alemde aralı.

397. Ğasırğalı, dalğalı gèce... 20 ocağ
398. Tarihin yaddasında esrlerce galacağ.

399. Saat bire işlemiş yèr — göymü silkelendi.
400. Ulduzlar yoğa çıhdı, ülker — Ay tikelendi.

401. Men yazdığım olayı tezedenmi yazıram?
402. Sönmür ürek... min defe neğl ètmeye hazırım.

403. Dünya semalarından ènen zülmet buludlar.
404. Ahdı, ahdı, yağışdı, Bakıda tutdu gerar.

405. Erşi-kürşü titreden ağır tanklarını gelen?
406. Bir-birine sığınmış nèçe-nèçe hemveten.

407. Bir gelinin elinde yemek bağlaması var.
408. Ana çay tèrmosunu tutmuş elinde naçar.

409. Ğuş tüfengi götürmüş o deliğanlıya bağ,
410. Nerilleyen tankları bununlamı vuracağ?

411. Eline demir tros, dağ götürenler de var.
412. Bir siğar tüstüsünü bölüb çeken oğullar...

413. Nefesile isidir gar gokulu havanı.

414. Silahsız Bakı bekler ғанлы
dişlerinedek
415. Silahlı Moskvanı.
416. Aman tanrım, ulu tanrı, hardan
çıldı bu ғurşunlar?
417. Ғанımıza yèrikleyen, ac ғоşunlar,
toһ ғоşunlar!
418. «Kalaşnikov» avtomatı... parıl-
parıl, yağlı, teze.
419. Biz ki, Azadlıғ umuruғ... odmu,
ғанmı ғismet bize?
420. Başıma yağan ateş ne, yağışdır,
ne de dolu,
421. Bütün yollar zülmet yolu, zülüm
yolu, ölüm yolu...
422. Hezer ғısdı nefesini, çırpılmağı
ғayalara.
423. Ne bir ülker, ne aypara...
424. Zorba tanklar nerildeyir, planèti
söke-söke.
425. Üç terefe ateş, zehir töke-töke.
426. İlahdımı yaşıł tanklar, aһı bu cür
ilan olmaz.
427. Demirleşen dinazavr dèsem belke
yalan olmaz.
428. Tufandımı çopur tanklar, aһı bu cür
tufan olmaz.
429. Lèysandırma, ғанadları alğırmızı
lèysan olmaz.
430. Bilinirmi ғırmızılıғ bu ցecenin
zülmetinde?
431. Yüzü yolda, beşi tinde?
432. Yaşıldımı yaşıł tanklar? Aһı bu cür
yaşıł olmaz.
433. Kertenkele, çayan dèsem yaһşı
olmaz.
434. Kertenkele odlayarmı doғğuzuncu
mertebeni?
435. Çayan meger şumlayarmı bütün
Şerғi gözü olan
436. Pak, mügeddes bir veteni?
437. Lülesinden od püsküren timsahağız
tanklar gelir.
438. Dağ mügeddes anlayışdır, nèce
dèyim dağlar gelir.
439. Avtomatlı, pulèmyotlu, top lüleli
yırtıcılar,
440. Türk, müselman èvlerini hedef
sèçen kaftar gelir.
441. Ne ulduz var, ne kehkeşan, ne
aypara.
442. Hezer nèçin ғısılmaşdır ғayalara?
443. Yatır ipek yatağında milli geda...
444. Limonlu çay ғabağında milli geda...
445. Var-gel èdir otağında, cıғarası
damağında
446. Milli geda...
447. Bèşmi — üçmü milli geda?
448. Vetenimin boғazında küt ülgücmü
milli geda?
449. Dolaşığdı, bulaşığdı milli geda.
450. MK adlı maғarada nèçe sıldı milli
geda.
451. Dişlerini şağğıldadan canavardı
milli geda,
452. Yurdun bal şanı üstünde zehrmardı
milli geda.
453. Diderginler üz goyanda Ғarabaға
454. Kesdi yolu milli geda, milli darға.
455. Murdar, iyrenc ellerile çarpışdı o,
456. Caynağıyla maşınların tekerinden
yapışdı o.
457. — Men goymaram gèdesiniz
Ғarabaға!
458. Maşınların ғarşısında döndü eclaf
ğara daға.
459. Adı doғma, özü dıға.
460. Yad elinde milli tilov,
461. Doғmaları saran alov!

462. Hân kendimi gopardılar...
dövletlendi milli geda.
463. Esgeranı apardılar... şöhetlendi
milli geda.
464. Zengezuru zebt ètdiler... servetlendi
milli geda,
465. Ğara gölü ğesb ètdiler...
nè'metlendi milli geda.
466. Düşmen tutdu Altunkendi,
Basarkèçer oymağını,
467. Kelbecerin, Gedebeğin nèçe gülzar
yaylağını.
468. Düşmen çaldı, ğamarladı pak,
müğeddes torpağını.
469. Ormanını, oylağını,
470. Min-min zümrüd bulağını
471. Milli geda lal dayandı, terpetmedi
ğulağını.
472. O daşnakdan ğat-ğat rezil,
şovinistden min yol alçağ.
473. Fatèhlerin caynağında oyuncağdır,
boş oyuncağ.
474. Böyük — kiçik vezifede, her
rütbede ğorğuludur.
475. At dèyil, yoh, at çuludur.
476. Be'zen könül bulandırır, ğend
üstünde milçek olur.
477. Be'zen sağalmayan merez,
me'demizde herçeng olur.
478. Çekilmiş öz kahasına, o, yène öz
kèfindedir.
479. Burda gözel oğulların ğanı ğedir,
canı ğedir.
480. Yüz sineni birden dèşen yaylıma
bağ, ateşe bağ
481. Silkelenir imaret — dağ.
482. Pencerele ovum-ovum, saf şüşeler
çilik-çilik .

483. Mağazanın vitrinleri şan-şan, göz-
göz, dèşik-dèşik.
484. Gülle deyir sütunlara, çırağlara,
faralara.
485. Gülle deyir sağ bedene, dağ bedene,
yaralara.
486. Gülle deyir atèlyede teze donlu
müğevvaya.
487. Buludlardan çıhan Aya.
488. Gülle deyir Nizamının <«Hemse»>
tutan sağ eline,
489. Gülle deyir Müşfigimin, Cavidimin
hèykeline.
490. Yusif Vezir, Sèyid Hüsèyn
güllelenir bir de, bir de,
491. Ağarışan buludlar da, ğan çilenen
üfüğler de.
492. Böyük gülle, kiçik gülle... hırda
gülle, iri gülle.
493. Ne yamandır ölü canda diri gülle.
494. Yatan milli gedaların biri ğurşun,
biri gülle.
495. Sabah yollar bezenecek ğerenfille,
ğızılgülle.
496. Sepelenir yağış kibi... Heresi bir
iyde boyda,
497. İydeden de azca hırda.
498. Ağ halatlı Cahangirin mizi üste
499. Güllelerden nümuneler... bize neler
dèdi, neler.
500. Saçlarında nur şırımı, ağ halatlı
ğardan da ağ.
501. Sağ cibinde fonèndèskop, sol elinde
gülleye bak.
502. Zeng seslenir... o, yanaşır... O
ğayğılı, o mükedder.
503. Marağlanır Tokiodan, Nyu-
Yorkdan zeng èdenler.

504. Nèce açsın hemkarına bu hikmeti,
heğiğeti:
505. Öz hılgını gülleleyir hökümeti.

506. Trahoma sağaldılır... Herçengin de
elacı var.
507. Şovinizm, milletçilik, en dehşetli,
murdar azar.

508. Şişden bèter bu mereze çare hanı,
elac hanı?
509. Hekim nèce başa salsın Ğorbaçovu,
Mittèranı?

510. Hekim nèce başa salsın bèyni boşu,
Corc Buşu?
511. Davada yoh, eşğdedir insanlığın
ğurtuluşu.

512. Sen yène fars Körfezine silah,
ğoşun daşıyrsan,
513. Gemi-gemi teyyare, tank, mermi,
ğurşun daşıyrsan.

514. Èsminèsler, donanmalar, rakètlerdir
yumruğların,
515. İnsanlığ yoh, sen cengellik
ğanunuyla yaşayrsan.

516. Ğulağında sesli destek, ağ hılatlı
mükedder dağ
517. Saçlarında nur şırımı, ağ hılatı
ğardan da ağ.

518. Sağ elinde gülleye bağ, Her gülle
bir iyde boyda.
519. Eğreb boyda... eğrebden de bir az
mekkar, cılız, hırda.

520. Bir ah çekir ğemgin-ğemgin:
521. — Pulya so smèşannom çèntrom!

522. Nyu-Yorku silkeledi birce kelme,
523. Tokionu silkeledi yarım cümle.
524. — Pulya so smèşşannom çèntrom!

525. Misilsizdir felaketi,
526. Hitlèr buna yol vèrmedi. Stalin de
yol vèrmedi.

527. Öz oğu etrafında herlenir bu
gülleler.
528. Zahiren hëyli hırda, içeriden bir
ejder.

529. Ejderden, ejdahadan e'fiden de
bèşbèter.
530. Yasağdırsa tetbiği, nedir bu ğanlı
sèller?

531. Yatır 194 er, ğırğ biri artığ ölü.
532. Addımlaya bilmedim, mèyidhana
ğan gölü.

533. Mèyid... milliyyetini dürüst
söylemek çetin.
534. Ğanlı bir hëykelidir eşğın,
ebediyyetin.

535. Belke rusdur... bu yurdu o, Türk
ğeder sèvirmiş.
536. İldırım ellerile nèce seddi dèvirmiş!

537. Eller, ayağlar uzun... kürek ènli, baş
iri.
538. Ğırmızı köyneyinde alovlanır dan
yèri.

539. Belke lezgidir yazığ, belke tatar
balası.
540. Öz ğanına belenib yıhılmış dağ
ğalası.

541. Mèyid... milliyyetini dürüst
söylemek çetin.
542. Canlı pervanesiymiş bu işığ
memleketin.

543. Bizden artığ sèvirmiş, bu veteni, bu
yurdu.
544. — Atıl cenge!
545. Bu cenge onu kimler buyurdu?

546. — Ğoyma... ğara tank gelir!
547. Kim söyledi bu sözü?
548. Yalnız özü! Öz ğelbi! Vicdanının
güzgüsü.

549. Milliyyeti bilinmez èy ulu
hemvetenim.

550. Sen doğmam, ezizimsen, ğan
ğardaşımsan benim.
551. Ğardaşlġ mezarında rahatca yat,
dinc uyu.
552. Èle bu torpağcadır senin ömrünün
boyu.
553. Kamèramız balaca, kamèramız
kıkık, dar,
554. Hanı körpe ġuşcuğaz... uçub ġetmiş
o naçar.
555. Belke düşdü tufana, бүkdü
ġanadlarını.
556. Yara bilmedi çerhin sal buzunu,
ġarını.
557. Barmağlġın dalında ġarlı ġasırğalar
var.
558. Krèml divarları tek ġanlı ġasırğalar
var.
559. Pencere me çırpılır ġıpġırmızı bir
hücum.
560. Yaralanır yüz yerden ġelemim,
elim, ovcum.
561. Ğezèt yelenlerine yazıram bu
şè'rimi,
562. Çap èdermi «Pravda» zefer topu
şè'rimi?
563. Vetenim ġan içinde... baħır, susur
«Pravda»
564. Borovikin dilile yalan ġusur
«Pravda».
565. Ğezètle maskalanan İğor Bèlyayève
baħ.
566. Erze yalan püskürür nèçe-nèçe
ġurumsağ.
567. Balayanı ġorħudur Türkün hedsiz
artımı,
568. Bir fayda vermeyecek Buşun ona
yardımı...
569. — Ay aman! Vèrme imkan! —
mescid artır Bakıda!
570. Çürüyür milletçinin bèyni de, idrakı
da.
571. Utansın Füzulinin pèyğember
gözlerinden,
572. Utansın Şehriyarın hüsnünde dan
yerinden.
573. Meger üzü var mı ki, bedbeħt utana
bilsin.
574. Muğamat seslenende azca diğget
kesilsin.
575. Açsın ġoysun önüne, «Avèsta»nı,
Zerdüştü.
576. Cahan ġülüstanları benim beħtime
düşdü.
577. Partlasın ġezebinden üreyi dar,
bèyni dar,
578. Genceli Nizamiye paħıllıġla
baħanlar.
579. — Tanklar ġirsın Bakıya! — emr
èledi fitnekar.
580. Üreyi kar, bèyni kar, gözleri dar...
ġesbkar!
581. Meger onda var mıdır vicdandan
azca eser?
582. Yalnız öldürmek üçün sinov ġeder,
teleser.
583. Zırpı, div ġènèrallar dayanmışlar
yan-yana
584. Neğme dèyirler yène... fikir vèrin
siz ona.
585. — Ĥotyat li russkiè voynı?
586. Gelsin, anası tutsun matemini,
vayını.
587. 1956... min debilge — ġançanağ,
588. Budapèşte soħulan o rus tanklarına
baħ!
589. Dunay körpülerini tanklar örtdü,
kèçdi de.
590. Ğızıl ġana boyadı Budanı da, Pèşti
de.

591. Donuzsifet, tirboyun admirallar
yan-yana...

592. Guya neğme dèyirler, fikir vèrin
oyuna.

593. — Hòtyat li russkiè voynı?

594. Dartın, yırtın maskalı harayını,
hayını.

595. 69-cu il... yandı. Küldü Prağa.

596. Yèriyir rus tankları... her biri ğanlı
dalğa.

597. Debilğenin var mıdır azca vicdan
yangısı?

598. Tırtıllar basıb kèçir hèykelleşen
Yan Ğusu.

599. 78-ci il... coşur herbi orkestr,

600. Yène sözle, marş ile
maskalanmağmı ister?

601. — Hòtyat li russkiè voynı?

602. Rus tankları dağdır efğan
komalarını.

603. Yaralılar görürem, üzünde ağırı-acı.

604. Son dayağı, elacı — ğoşa ğoltuğ
ağacı.

605. Yaralılar görürem, bu dünyadan
aralı.

606. Avtobusa minmeye yoğ ehvalı, yoğ
halı.

607. Yaş sıçrayır gözümde, yapışırım
ğolundan.

608. Kim ğıydı, kim çıhartdı onu heyat
yolundan?

609. Ğebirstanda sèyr èle herbin
ğurbanlarını,

610. Nem toprak da soyutmur derdini,
ğubarını.

611. Biri tayğöz, biri kar, biri çolağ, biri
lal.

612. Lalların arğasında türkü söyler
ğènèral:

613. — Hòtyat li?

614. Rus dèmeye üreyim gelmir, inan.

615. Rusun ne tağsırı var, èy kelpèyser,
èy nadan?

616. Rus görmüşem, bir ovuc yarmaya,
una möhtac.

617. Yüzce ğram arağa, nara, zèytuna
möhtac.

618. Boğazına ilan tek sarsılma da
èhtiyac,

619. Vèrmemiş həc kese bac.

620. Ulu senetkar iken... işsiz... min bela
görmüş,

621. Önlük tağıb döşüne... küçeleri
süpürmüş

622. Həc unutmağ olarmı Alèksandr
Ğaliçi?

623. Ğemden ğürbetde öldü milyonların
sèvinci.

624. «Arhèpèlağ ĞULAĞ» da nèçe
milyon can yatır,

625. Zelzeleler, vulkanlar onların
feryadıdır.

626. Kanadada, ABŞ-da milyon-milyon
mühacir

627. Ryazanın bir udum mèhi üçün
ğöynevir.

628. Burdasa toğ zabitler vèrmüş ağız-
ağıza:

629. Hòtyat li russkiè voynı? — Dil
ğoymayır boğaza.

630. Bağirtısı, kor emri, dağı, daşı
yandırır.

631. Tanklar andıra ğalmış... sèyr èleyin
andırı.

632. Ğamarlayır KAMAZ-ı, basıb kèçir
UAZ-ı.

633. Maşınları mum èdir demir, polad
ğapazı.

634. Soruşuram: «Hötyat li?»», hayır,
nikto nè hoşèt!,
635. Dè bes ne cür sohlur Krèmle yèni
Pinoçèt?
636. Ğazağstan, Sakstan, Özbekstan, —
ğan gölü,
637. Borovikin, Silvanın şad olsun gözü-
könlü.
638. Mesheti Türklerinin başçısı Muğlis
Niyaz
639. Ğur'ana el basdı ki, bu dünya bèle
ğalmaz.
640. Sivri bığları oğdu, uzun kiprikleri —
— oğ;
641. — Özbeklerin bizimle həc bir
edaveti yoh!
642. Vicdanı kayb ètmesi düşmenin öz
yasıdır,
643. Edaveti töreden Ğdilyan bandasıdır.
644. «Pravda Vostoka»nın rëdaktoru
Seferyan
645. «Seferov» donu gèymiş bir ilandır,
kor ilan.
646. Milletçilik merezdir, hökmü
ğebrecen gèder.
647. Babadan bèşbèterdir, taundan da
bèşbèter.
648. Ğur'ana el basıban and içdi Muğlis
Niyaz:
649. — Göyden gelen güneşi yèrde
söndürmek olmaz!
650. Türkler semadan ènmiş ğızıl dan
ülkeridir,
651. Cahan çiçekleridir, dünya
melekleridir.
652. Oderbağday — atası, anasıdır
alemin,
653. Bèş denize fikir vèr... aynasıdır
alemin
654. Kür Araz — gözlerinin sèvinc,
fereh yaşdır.
655. Zèynal, Ğudu, Ulutürk — dünya
vetendaşıdır!
656. İsa Hüsèyn Muğanna... ömrü günü
davalı
657. Ğorgudun davamıdır, Zerdabinin
davamı!
658. ZèynalabdınTağısoy — beşer üçün
bayram, toy.
659. Addımlayır sabaha Savalanla boya-
boy.
660. Ğur'an — Gur ün demektir,
insanlığın gur sesi,
661. Göyün Yère töhfesi, planèt
hezinesi.
662. Bağ — bizim atamızdır, adı en
müğeddes ad.
663. Mehmed pèyğemberin esil adı —
— bağ hem od!
664. Dinle, gör neler dèyir bu odlar, bu
ocağlar:
665. Türke Ğain çıhanlar hoşbeht
olmayacağlar.
666. Bakı küçelerine tökülür Türkün
ğanı.
667. Ğatillerde zerrece insaf, insanlığ
hanı?
668. Ağ Ğalatlı Cahangir Ğayğılar
içindedir.
669. Elleri, eyni Ğanlı, bambaşğ
biçimdedir.
670. Cerrahlığ kürsüsünde uzanmış
Mirze Èlçin,
671. 29 yaşlı genc neler ètmedi èlçin.
672. Ne gèder Ğestelere şefa vèrdi pak
eli,
673. Ömür — zeka meş'eli, hünér, zefer
meş'eli

674. Heyat simi gırılmış... mizrabı sime
möhtac...

675. Cerrahlığ kürsüsünde hekim
hekime möhtac.

676. Şprist sağ elindedir, yaşınlaşır
Cahangir...

677. Hemkarına gurtuluş vère
bilecekmidir?

678. Şefget bacılarına diğgetle baħ,
yaşşı baħ.

679. Halay vurub dayanmış, hèpsi
ağzında yaşmağ.

680. Biri mağğaş ucunda temiz pambığ
götürür,

681. Biri ğan şüşesini hemkarına ötürür.

682. Ne ğan çatır, ne pambığ... ğan
gönderir Rusiya,

683. Başğırdıstan, Ukrayna, ğardaş
Bèlarusiya.

684. Marağlanır, zeng èdir Bèrlin, Paris,
Tokio.

685. Bakı ağır yaralı, tèt sağalsın teki o.

686. Çarpayılar tuşunda duran analara
baħ,

687. Yaşlı gözler ğançanağ, çöhreler
solan zanbağ.

688. Mağğaş ucunda gülle, — canda
sönmüş ildırım

689. Pıçıldayır ki, «pulya so smèşannom
çèntrom!»

690. «Pravda» bunu danacağ.
«Litğazèta» danacağ.

691. Gören «İzvèstiya» da tapıların
ğanacağ?

692. «Moskovskiè novosti» ğandığı tek
yozacağ,

693. Üzü ğara gezètler lap tersine
yazacağ.

694. Caniler de ağzına

695. Su alıban susacağ.

696. Yazacağ: Hücüm èdib Türkazer
döyüşçüler,

697. Sekkiz esger öldürüb, ğesbkar yoħ,
dinc esger.

698. Canım-gözüm Firengiz, sen
darılma, darılma.

699. Tut canını dişine, esla könlünü
sılma.

700. Biz ki, ğuru böhtanın her növünü
görmüşük,

701. Yèddiğat esarete nicat adı vèrmişik.

702. En cesur oğulları tutub basmışığ
dama.

703. Satgın ğalıb kenarda, layığ iken
è'dama.

704. Ğehremanlar çürüyüb dıbsız
kamèralarda,

705. Lein, yava, ağciyer, rezil ğalıb
kenarda.

706. Adil pehlevanları tutub
zencirlemişik,

707. Ğatil ğalıb kenarda.

708. Davam èdir ğırhağır, kèfli esgerlere
bak,

709. Hınkendden gönderilmiş daşnak
efserlere baħ.

710. Fransadan gelibler, muzdlu
nökerdir onlar,

711. «İrevan» konyakıyla hımar
boynuyoğunlar.

712. Sivişecek dan üzü, ekilecek o alçağ.

713. Bomboş sigar ğutusu, mèy şüşesi
ğalacağ.

714. Atmayın o ğutunu, silin o şüşeni
siz.

715. Cinayet senedi tek muzèylere
vèriniz.

716. O ğutunu, o mèyi ğoy görsün altı
ğit'e.

717. Nadir èksponatdır, şahiddir
cinayete.

718. Kalaşnikov gör nèce destekleyir
Vartanı,

719. Silahlanıb èlleri caniliye dartanı.

720. Gözüm yolçekir yène men gulağı
sesdeyem.

721. Penceresi gapısı demir bir
gefesdeyem.

722. Menimle görüş yasağ, yanıma
gelmek yasağ.

723. Mektub yazmağ, zeng ètmek,
halımı bilmek yasağ.

724. Sen uca tut başını, sil gözünün
yaşını.

725. Daş üste goymayacam bu zindanın
daşını.

726. Bacarsan galh ayağa, gazonı goy od
üste.

727. Tükenibse tağçada, gonsudan kartof
iste.

728. Tut canını dişine, bağma, yağmura,
ğara.

729. Dadlı bir hõrek bişir, apar
yaralılara.

730. Pıçıl da ki, bağrım da yaşasa da o
seda,

731. Men hẽç ve'de dẽmerem: —
Azerbaycan, elvida!

732. Kamèraya sığmıram... kamèramız
kiçik, dar.

733. Hẽyalımda Zẽynal bey — ciddi,
gemgin, üsyankar.

734. Hẽyretdeyem hele de:

735. O ganlı merhelede

736. Nẽce gurtula bildin

737. Cehennem elinden?

738. Yüz iller gelib kẽçe, unutmam o
günü:

739. Odun, ganın içinde

740. Maşın dẽyil,

741. Motorlu ildırım sürdüyünü.

742. Unutmaram o günü,

743. Cehennem dehşetini gözünle
gördüyünü,

744. Gũlleler uçub gelir... sen sükan
dalındasan.

745. Demir dẽşir, daş delir... ezelki
halındasan.

746. Vıyıldayır, çovuyur... sen sükan
dalındasan.

747. Ölüm himni ohuyur... ezelki
halındasan.

748. Gũlle deyir şüşeye... sen sükan
dalındasan.

749. Ağ şüşẽ çilik-çilik... ezelki
halındasan.

750. Gũlle deyir faraya... sen sükan
dalındasan,

751. Gapının gũlpu gètdi... ezelki
halındasan.

752. Yüz-yüz ölüm içinde sen heyatın
hökmüsen,

753. Atatürk küçesinde meger
Atatürkmüsen?

754. Kemerin dẽşik-dẽşik... özün
kemberbestesen.

755. Şıgıyırsan, uçursan düz ölümün
üste sen.

756. Yolun ten ortasında sendirleyen,
bũdreyen

757. Bir gelini gapırsan ecelinmi
elinden?

758. Gollarının üstünde gan batmış
melake

759. Apar... sağaldı belke.
760. Min-min derdin içinde mümkünmü
can sèvine?
761. Yöneldirsən maşını birbaş şefa
èvine.
762. — Həlil, dal şüşeni sil!
763. Duman dèyil, çen dèyil,
764. Bu, cehennem hisidir,
765. Hisin, dumanın, çenin, fikir vèr, en
pisidir
766. Tèzyardım maşını celd uğurlayır
yolunu,
767. Cüt elin ğamarlayır hèreyin cüt
ğolunu.
768. Hèrek al ğan içinde... sağalacağmı
gelin?
769. Ay èller, bu dehşeti, bu ğanı sèyre
gelin.
770. Bahasız daşdı dünya,
771. Çürük ağacdı dünya.
772. Kime dèyim derdimi,
773. Èyzen ğan-yaşdı dünya.
774. Aşığ ğaralı goyma,
775. Ovçu, maralı goyma!
776. Ohun sinemde ğaldı,
777. Öldür, yaralı goyma.
778. Düşünmeye macal yoħ, derhal
dönürsən ğeri.
779. Tekerlerin altında ğan gölmesi, dan
yèri.
780. Gülleler uçub ğedir ğulağının
dibinden,
781. Gülleler gelib kèçir ğoltuğundan,
cibinden.
782. Düşünmeye macal yoħ... amma baş
fikirleşir:
783. Deymeyen gülleler de canından
gelib kèçir.
784. Hele ğan tökmese de

785. Ğanından gelib kèçir.
786. Göz berelir hèyretnden,
787. Ğollar düşür tağetden.
788. İnstitutlar yıhılır, imaretler sökülür.
789. Pencerele, ğapılar hèzel kibi
tökülür.
790. Güllelenir umudlar,
791. Ğan ağlayır buludlar.
792. Hamiledir alova,
793. Bürüyür ğesri odlar.
794. Tankın tank yuvasında ğızmış
avtomata baħ,
795. Yanar, ğaynar pulèmyot
tağğıldayır: — tak ha tak!
796. Tak i nado! — ğışğırır
797. Zer pağonlu ğurumsağ.
798. Gülle deyir saçına, sen sükan
dalındasan.
799. Deyir merdlik tacına... ezelki
halındasan.
800. Tüstü çıħır başından, gülle deyir
tüstüne.
801. Gülle deyir dalbadal vüğarına,
şestine.
802. Nerildeyir, ğesdi ne? Tanklara baħ,
tanklara.
803. Nöğte ğoyur gülleler saħta
ittifağlara.
804. Dağılan tifağlara, al ğırmızı ğara
baħ.
805. Demir, ğutaba dönmüş ağır
maşınlara baħ.
806. Dördce feslin dördü de dönüb
birden ğış oldu.
807. Saç yolmayan analar ah, nale,
ğargış oldu.
808. Derd elinden can durmaz,
809. Yaram çoħdur, ğan durmaz.

810. Meni öyle yandırdın,
811. Od da öyle yandırmaz.
812. Göz açırsan: — Hardayam?
813. Ömrün müdhış anında.
814. On birinci gürzenin
815. Tunc hëykeli yanında.
816. Ğırmızı çekmesini goymuş al ğan
üstüne,
817. İsti, ğaynar göz yaşı, nale, efğan
üstüne.
818. Eziziyem, bu dağa.
819. Ğeller köçer bu dağa.
820. Öyle ki, men dözürem,
821. Kimse dözmez bu dağa.
822. İldırım ışığında zülmet dağıldığı tek
823. Birden her şey gözünde işğlanır
sonadek.
824. Bildin, kimdir o canı, — esrin ğanlı
engeli:
825. Onbirinci cehennem gëdib tezedən
gelib.
826. Ne aypara, ne güneş, ne gündüz
var, ne gëce.
827. Seher, aħşam, günorta dolaşığı bir
kelefçe.
828. Ğanlı çekme tapdağı yüz-yüz, min-
min gülğönçe.
829. Habil Kaman ağlasın, ah çeksın
ince-ince.
830. Min iller gelib këçe... unutmaram o
günü —
831. Ğollarının üstünde 13 yaşlı İlğarın
832. Ay kibi söndüyünü,
833. Ölümün çöpden bële ucuz
göründüyünü.
834. Ğollarının üstünden sürüşdü yavaş-
yavaş.
835. Uzun kipriklerinin arasında söndü
yaş.

836. Diz çöküb ağladınmı mezarının
başında,
837. Ğopardınmı göylerin dibinden
buludları?
838. Ğamarladınmı birden alovları,
odları?
839. Çağırdınmı Ğezerden ğasırğanı,
rüzgarı?
840. Feħri ğarovuldadır hündür çiyinli
şamlar.
841. Ğanlı yaraya oħşar gürub yeri
aħşamlar.
842. Göy gëyinmiş küknarın budağları
iti oħ.
843. Ağlamağa macal yoħ, and içmeye
macal yoħ.
844. — Atdım bëli... al, Zëynal!
845. Götürürsen bëli sen.
846. Daim ĥidmete hazır,
847. Sen hemişe böylesen.
848. Tepgecli bëlin ağzı parıldayan
aypara.
849. Be'zen gile toħunur, be'zen çağıl
daşlara.
850. Bël ağzında toprağı dalğa-dalğa
atırsan,
851. Bir ğafa tası görüb ğaşlarını
çatırsan.
852. — Ğedim ğebristandayığ, nëyleyek
bu kelleni?
853. Defn defne ğarışır, mezar köhne,
yas yëni.
- ***
854. Ğazarıĝ bëlle, külüngle... açılır
önde mezar.
855. Sarğısız bir yaradır toprağın
üstünde mezar.
856. Başğa yerlerde bahar etri tutar
dünyaları,

857. Niye bes etrini saçmaz gül açan
günde mezar?
858. Burda saçlar yolunub, gözleri ğan-
yaş aparıb,
859. Yüz ğadın nalesi saħlar kişi
köksünde mezar.
860. Hèyri ne, sèl süzüle kiprim ucundan
yanaĝa,
861. Kimese rehm èleyibmi hele
ömründe mezar?
862. Mezar onsuz da mezardır, dème,
ğürbetde, gülüm,
863. İkiĝat ĝem getirir gözlere sürgünde
mezar.
864. Le'l, yaĝut ile, zerle bezeyib öpsen
de,
865. Bir keder hèykelidir daima
könlünde mezar.
866. Kèçer aylar, kèçer iller, unudarsan
onu sen.
867. Saralan gülleri saħlar solan
hüsnünde mezar.
868. Yaşamaĝ ĝanunu sesler bizi ön
cebhelere,
869. İstesen, istemesen de ĝalacaĝ ĝende
mezar.

870. — Yoh! — söyleyib baĝırdın,
elinde tepgecli bèl.
871. Ğanlı yaşlar gözündə, demir
çöhrende sèl-sèl.
872. Üstün-başın ne günde... gilli
çekmelerin nem.
873. Elinde elvan çeleng, varlığında
cehennem.
874. — Yoh! — Söyleyib baĝırdan...
Baĝırtımı eşiden
875. Bir özündün, bir de men.

876. Min iller gelib kèçe... unutmaram o
günü.
877. Ğazımasaĝ cahandan fatèhliyin
kökünü,
878. Unutmaĝı bu günü!
879. And olsun üreyimde hebs ètdiyim
ahlara,
880. Gèceleri başına ĝara şal kibi salan
881. Aĝ saçlı sabahlara!
882. And olsun ĝana batmış bu Veten
yollarına,
883. 13 yaşlı İlĝarın
884. Topraĝ altında ĝalmış
885. Yaralı ĝollarına!
886. And olsun anaların islaĝ
kipriklerine,
887. Bu mateme baş eyen
888. Üç rengli bayraĝımın
889. Şüa-şüa zerine!
890. And olsun daĝ başında bu Veten
gülzarına,
891. Nakam merdleri ĝucmuş ĝardaşlıĝ
mezarına!
892. Yètimlerin, dulların dile gelen,
gelmeyen
893. Sözlerine and olsun!
894. Şüvelandan, Türkandan ayaĝyalın
yol gelen
895. Perdeli nergizlerin gözlerine and
olsun!
896. And olsun derdlilerin dilsiz
leyaĝetine,
897. Bu keder ordusunun demir
sükunetine!
898. Yèrden erşe direnmiş alovlara and
olsun,
899. Birce ĝece erzinde göyden saçlara
ènen
900. Ğirovlara and olsun!

901. And olsun buzlu suda,
902. Hazer fırtınasında helak olmuş
canlara,
903. Sülèyman dünyasına göz dolusu
bağmadan
904. Gèden Sülèymanlara!
905. And olsun söz Tanrısı
906. Mikayıl Müşfigimin
907. Dustağ senedindeki
908. Baş ırılığ şekline.
909. Yalnız 41 il sonra
910. Öz yurduna gayıtmış
911. Cavidimin gebrine,
912. Gècikmiş ekliline!
913. And olsun iller boyu nefesini
dermeden
914. Can şehdini hercleyen Bakı
buruğlarına,
915. Bu derdle gebre gèden çaresiz
babaların
916. Narahat ruhlarına!
917. And olsun göz açmadan, dünyaya
nur saçmadan
918. Mehv olan cocuğlara,
919. Kür üstünde, Muğanda, Ğarabağda,
Şirvanda
920. Nübarını vèrmeden solan
tumurcuğlara!
921. Birinci kitabını görmeden, nakam
gèden
922. Ülvi Bünyadzadenin hesretine and
olsun,
923. Dünyadan 20 il 30 ay 27 gün
924. Ğismetine and olsun!
925. And olsun uruscanı, erebceni,
farscanı
926. Derhal öyrenmeyine,

927. Böyük şairliyinin
928. Kçük görünmeyine!
929. Merezini gizleden,
930. Ezizine, dostuna
931. Ürek-direk, ruh vèren
932. Hestelere and olsun!
933. Azadlığ meýdanında ğasırğa
hayğıranda,
934. Culfada, Nağçıvanda meftilleri
ğıranda
935. Ayrılmayan, birleşen
936. Destelere and olsun!
937. And olsun yer altında bir-birine
sığınan
938. Kefenli şehidlere, kefensiz
şehidlere,
939. Divarında ot biten, içinde at
sağlanan
940. Sahibsiz mescidlere!
941. Ğezèt yalanlarında,
942. Èfir dumanlarında
943. Boğulmayan, boğulan
944. Heğigete and olsun,
945. Canavar reislerin nefis, tamah
dışinden
946. Ğurtulan, ğurtulmayan edalete and
olsun!
947. Zindanlarda 30 il, 40 il intizar
çeken
948. Ümidlere and olsun,
949. Yol gözleyen gelini bir ğarıya
dönderen,
950. Küçeler tinindeki füğaraya
dönderen
951. ehdlere and olsun!
952. Min cehennem görse de, ölen, bir
de dirilen,

953. Su y rine havadan damla-damla   h
emen
954. Ba bansız da göyeren
955. Ba  alara and olsun!
956.  anla, g z ya larıyla yazılmış
mektublara,
957. S ng lerin ucuyla d   nleri açılan
958. bo  alara and olsun!
959. And olsun bu  ellerin  rf ne, adetine
960. Her il bayram a  amı mezarlara
 am d zen
961. Göy semeni getiren
962. Sözsüz mehebbetine!
963. Yüz il bombalansa da,  ırım- ırım
olsa da
964. Bu toprağın tükenmez merdlik
bereketine!
965. Ay zl   ızlarımın ismetine and
olsun,
966. Kalımda, Sibirde duasız basdırılan
967. Nakam  ehidlerimin
968.  ismetine and olsun!
969. And olsun kişilerin sengerde, ya
hebsde
970. Birce tiken  bölen mügeddes
 lfetine.
971. D   e de min Çetine,
972. Dönmez deyanetine!
973. Sahibi su dibinde,  z   ezerde
 zen
974.  eleng emmamelere, papa lara and
olsun,
975. Bula lar  lkesinde susuzluğdan
 atlayan
976. Doda lara and olsun!
977.  z  dağlardan a ır, ehdi g y teki
uca

978. Ğanlı dar ağacına tereddüdsüz
yanaşan
979. ğoçağlara and olsun!
980. Men o zülmetden ğara kor hëykeli
yıhmamış,
981. Cahanda son fatèhin ahırına
çılmamış,
982. Ğetmeyecem alemnden,
983. İldırıma döneceem.
984. Bir ğün son ğesbkârın
985. Pëyserinde söneceem!

Moskva, Lèfortovo zindanı, şənbə 28 ocağ —
3 şubat 1990.

356. GÜLÜM, AÇ PENCERENİ

1. Firengizim, ezizim, benim yèganem,
bircem,
2. Boynu-buruğ nergizim, ğan-yaş
töken gülğönçem!
3. Belke öyle bilersen: bambaşğa
mekandayam,
4. Hörümçekli, ilanlı, ğaranlığ
zindandayam.
5. Vallah, nur içindeyem, èy benim
gözüm nuru!
6. Burda ne bir eğreb var, ne de
hörümçek toru.
7. Kamèramız kemişîğ, küçük menzile
benzer.
8. Yorğan-döşek ter-temiz, balışüzü
getecer.
9. Möhürlü edyalım var — evdekinden
de yahşı.
10. Me'lul-müşgül dayanma, èy
könlümün sırdaşı!
11. Düzdür, ğapım demirdi, pencерem de
demirden.
12. Ne ğem, bu da emr idi, geldi, kèçdi
ömürden.

13. Men siyasi dustağam, sen uca tut başını!
14. Pencereni aç bu gün... Eyilsin Güneş öpsün
15. gözlerinin yaşını.

Moskva, Lèfortovo zindanı, birinci gün, 5 şubat 1990.

357. DUSTAĞ

1. Güneş göyde dustağdır, ulduzlar kehkeşanda,
2. Ağac ormanda dustağ, güldan gülü güldanda.
3. Özoğu etrafında herlenen Yèr küresi
4. Özü boyda dustağdır, èy gözümün gilesi!
5. İnci sedef içinde, tohum mèyvede dustağ.
6. Ğayalar çemberinde dustağ denizlere bağı!
7. Arvadının dustağı, erinin dustağı var.
8. Pis oğula dustağdır yağı-yağı atalar.
9. Ne çoğdur servetinin, şöretinin dustağı,
10. Minde birdi belke de gèyretinin dustağı.
11. Sil gözünün yaşını, ömrüm-günüm, şad ol, şad.
12. Min-min dustağ içinde menem bir tekce azad.
13. Senin Erindir azad!

Moskva, Lèfortova zindanı, birinci gün, 5 şubat 1990.

358. ZİNDANDA SEADET

1. Barmağığdan buz sallanır salhım-salhım, lüle-lüle.

2. Ağ damlalar, saf damlalar şö'le vèrir güle-güle.
3. Könüllerden, kipriklerden gem tozunu sile-sile
4. Görün nasıl şefeğlenir bu silsile gile-gile.
5. Aman Tanrı, ağ gileler ulduz-ulduz, ülker-ülker,
6. Var-dövletim, şe'riyyetim, seadetim dèyil meger?!
7. Ğarla, buzla, al güneşle dayanmışam yan-yanaşı.
8. Hansı güvve ala biler, dèyin menden bu daş-ğası?

9. Kamèrada gezirem, kamèramız küçük, dar.
10. Yumruğ boyda kalbimde kainatlar, dünyalar.
11. Ğoy partlasın, çatlasın acığından düşmenim.
12. İstanbul lehcesinde yazılır şe'rim benim.
13. Dilim üreyimcedir,
14. Gül-gül, gönçe-gönçedir.
15. Türk ahengi, Türk dili
16. Mügeddesdir, incedir.
17. Türkcemizin hökmüyle barmağığlar sökölür,
18. Yèrden, göyden üstüme yaz şefeği tökölür.
19. Aman Tanrı, düşmenler nasıl gorğur Türkceden!
20. Meger Türkcem seçilir pardağlanan gönçeden.
21. Hayandasa gıvrılır sahtakar bir filolog.
22. Misram onun bağına düz tuşlanan oğdur, oğ.

23. Şè'rimde «èş» kelmesi, eşsiz bir
gehremanam.
24. Şè'rimde «Vatan» sözü... Vatandır
bènim Anam.
25. İstanbulum, Derbendim, Bakım,
Daşkendim benim,
26. Arım, balım, peteyim, èy duzum,
ğendim benim!
27. Men sizin sayenizde dağıdıram
zindanı.
28. Yère, göye nur saçır şè'rimin gızıl
danı.
29. Bènim yirmi barmağım gât-gât
güclüdür ondan,
30. Vècsiz alimciklerin murdar gafa
tasından.
31. Krèml boşğabının hıltını yalayanlar
32. Türkcemin güdretini nèreden, nasıl
anlar?
33. Ğanlı ölüm divarı hanı dövremde,
hanı?
34. Şığıyır terlan könül, uçur dağlar
terlanı.
35. Güneş menem, sema men, ağ
buludlar da özüm.
36. Barmağlığa düzülür laleler düzüm-
düzüm.
37. Heberi yoğ həc kesin: ne demir
çarpayım var,
38. Ne ğapı dèşiyinden bağan yarağlı
ğullar.
39. Ne mis ğabda cireyle vèrilen dadsız
yemek,
40. Ne ğuruyub daşlaşan el boyda yavan
çörek.
41. Ne süfresiz stolum, ne bir ğuş yèmi
nahar,
42. Ne kibrit ğutusunda nem çeken yaş
duzum var.

43. Göy de menem, sür'etle ğeden Yèr
küresi de,
44. Serhedleri yandıran tongalların sesi
de.
45. Sıçrayan çingıların
46. Arazdaki eksi de.
47. Dörd divar içinde yoğ, yarı canım
ordadır —
48. Tikanlı meftilleri damla-damla eriden
49. ateşde, odlardadır!
50. Lengerlenen Bakımda aşib-daşan
ğüdretem,
51. Üç rengli bayrağında yaşayan
leyağetem.
52. Setterhan zavodunun menem ğèyzi,
ğezebi,
53. Yaşar Türazer kibi çılgın, meğrur,
esebi.
54. Menem Azerbaycanın üsyan oduyla
dolu
55. Üzü de, astarı da.
56. Merd Nağçıvan,
57. Serheddi mehv èden Astara da.
58. Seslenir demir ğapım: —Team
buyurun, team.
59. Efv èdiniz, gözel ğız, toğam bu ğün,
men toğam.

Moskva, Lèfortova zindanı, ikinci ğün, 6
şubat 1990.

359. GEZİNTİ ĞUŞESİ

1. «Gezinti» kelmesini eşidende
sèvindim,
2. Sen yeğın sèvinersen, èy dost, men
de sèvindim.
3. Heyalımda canlandı kiçik ğülzar,
lalezar.
4. Düşündüm, yeğın orda cükküldeyen
ğuş da var.

5. Ayna suda eks eden
6. Ğıpgızıl güneş de var.
7. — Ğalğ, hazırlaş! — dèdiler. Bürüdü meni şadlığ.
8. Bir saatlığ gezinti — bir saatlığ azadlığ.
9. AZADLIĞ — nèce şadlığ.
10. Uçar ğanadlarımdır yère sığmaz Azadlığ,
11. göye sığmaz Azadlığ!
12. Ğarşımda bir poğonlu, arğada bir poğonlu.
13. Bir dustağ aparır gör nèce zer poğonlu.
14. Sim-sim ğapı dalınca açıldı sim-sim ğapı.
15. Gözlerim yèrden, göyden ğapır seadet, ğapır.
16. Budur, blakirator, yanır ğırmızı ışığ.
17. Yaşıl ışığ yanmasa, naçar dayanmalıyığ.
18. Budur, yaşıl ışığım «Uğur!» dileyir bize.
19. Her addım bir mö'cüze.
20. Tamarzıyam ne vahtdır yaşıl ota, yaprağa,
21. Ayağımın altında birce ğarış toprağa.
22. Gönçe görsem, şèh dolu gözlerinden öpecem.
23. Palıd görsem, eyilib dizlerinden öpecem.
24. Birce ovuc yèyecem, teze ğar görsem, inan.
25. Yağış görsem, öpecem büllur damcılarından.
26. Liftimiz iki gözlü... kim inanar buna, kim —
27. Birinde men gèdirem, o birinde gözetçim.

28. — Çatmısan, guşen budur! — dèdi silahlı kaftar.
29. Dartıb demir ğapımı daldan ğıfilladılar.
30. Söndü gözün sèvinci... buymuş dèmeli guşem.
31. Demir — bèton mamırlı, buz bağlamış divar nem.
32. Uzunı altın arşın, èni üç addımdan az.
33. Başımın üzerinde demir tor — demir ğapaz.
34. Yuğarıda kèşikçim aramla var-gel èdir.
35. Avtomat addımları başımın üstündedir.
36. Göz ğoyuram divarda çopur-çopur bètona,
37. Ğar layına batana, buz layına yatana.
38. Birden deyir gözüme bütün varlığı iflic
39. Çopur bèton dalında ğızıl-ğırmızı kerpici.
40. Èy benim sengerdaşım, görsen, kèçirme teşviş
41. Ğelpe-ğelpe sökmeye, mehv ètmeye tèt giriş.
42. Mağara zindanların bütün daşı, kerpici
43. Krèmlin divarıyla èyni kerpiceden imiş!

Moskva, Lèfortovo zindanı, üçüncü gün, 7 şubat 1990.

360. YOĞ, MEN ĞAÇA BİLMEZDİM

1. Üreyime dammışdı: lapdan tuta bilerler.
2. Zeng èledi Berdeden ğardaşım Mestan Güner:

3. Hebs èleye bilerler... Sağğalını gırhıb
ğaç,
4. Canilerden uzağlaş!
5. Baş-gözünü sarıyıp gel Berdeye
birteher.
6. Ya Mikayıl, ya Zèynal, dèsen derhal
getirer.
7. Arabanın küncünde ğısıl, ya da yıhıl,
yat.
8. Ğaçmağ da bir èhtiyat!
9. Zèynal gelerken dèdim: — Haydı,
şefa èvine!
10. Ağır yaralılara gèdek, baş çekek
yène.
11. Bizi bekler Cahangir, o ağ ħalatl
Loğman.
12. Belke bazardan kèçek, beli, mütleğ
bazardan.
13. Bir az alma, portağal, mèt-mèyve
almağ gerek.
14. Ölen ölüb... ğalanın ğèydine ğalmağ
gerek.
15. Arabamız berk gèdir, yıldırım
dörd teker?
16. Tekerler ğar üstüne alov töker, od
töker.
17. Tekerler buz layını ğopardır ğelpe-
ğelpe.
18. İmdada yète bilsek, şèh çilener od
ğelbe.
19. — Arħa pencereni sil.
20. Sèyr èt, aĝah ol, Ħelil:
21. Adice duman dèyil, ölüm dumanıdır
bu.
22. Hansı cinayetkarın, kimin planıdır
bu?
23. Kipriklerine ğeder Bakı belenib ğana,
24. Yol, ħıyaban, baĝ-baĝat, seki belenib
ĝana.
25. Hekim, cerrah kürsüsü, Maştaĝa,
Hövsan yolu,
26. Sanitar maşınları, bir ħereyin dörd
ĝolu
27. Mèyidħana, baĝ yolu, ğelem belenib
ĝana.
28. Zeng èleyir Nyu-York, alem belenib
ĝana.
29. Zeng èleyir Tokio, èfir belenir ĝana.
30. Çıhıb «Seher» ğezèti, seher belenir
ĝana.
31. Bakı —Yèt küresinin isti ĝan
fevvaresi,
32. Min-min şehid üstünde bir ĝızılğül
destesi.
33. Yüz yèrden silkelenir Lèfortovo
zindanı,
34. Divarlara çarpılır Odlar yurdunun
ĝanı:
35. Arazıyam adanın,
36. Ğuluyam şahzadanın.
37. Keseydim ğabaĝını
38. Size gelen ğadanın.
39. Ğara ğeyimli Sèvinc Hesret ğalıb
sèvince,
40. Dilinden alov saçır ğara donlu
Ħedice:
41. Şalım ğara boyandı.
42. Ucu yère dayandı.
43. Çekdiyim ah-naleden
44. Ay da, ulduz da yandı.
45. Mektebli ĝızcıĝazlar mektebde ğem
sergisi...
46. Gelir ğulaĝlarıma aĝlar melekler
sesi:
47. Bostanda taĝım aĝlar,
48. Basma, yapraĝım aĝlar.
49. Sağam, özüm aĝlaram,
50. Ölsem, topraĝım aĝlar.

51. Düyülmüş yumruqlardan ildirımlar
saçılır,
52. Yêtimlerin üzünde ğem defteri açılır:
53. Gel, gèdek Daşbulağa,
54. Suyu serhoş bulağa.
55. Men yaralı, sen derdli
56. Tökek ğan-yaş bulağa.
57. Üsyan èden mektebler meger birmi,
ikimi?
58. Her imaret ucalmış bir derd hèykeli
kibi:
59. Ağacda hezel ağlar,
60. Dibinde güzel ağlar.
61. Böyle oğlu ölenler
62. Sergerdan gezer, ağlar.
63. Ğerenfiller yanında mat-meettel
durmuşam,
64. Şehidler şekli üste çırtım-çırtım yanır
şam.
65. Eziziyem, ay ğardaş,
66. Ğaşın ucu yay ğardaş.
67. Ölse, bacılar ölsün,
68. Hèç dèmesin: «Vay, ğardaş»!
69. Hedicenin üsyanı yumruğlayır
semanı.
70. Nèce yığım ovcuma gözlerinden
damanı?
71. Kerbelada gül ağlar,
72. Gül ağlar, bülbul ağlar.
73. Böyle övld itiren
74. Töker başa kül, ağlar.
75. Men ordayam, men orda, o incimin
yanında,
76. Sèvinci ğaçag olmuş Sèvincimin
yanında.
77. Tahtın gurmağa geldim.
78. Halın sormağa geldim.
79. Yaraların haranda?
80. Melhem olmağa geldim.
81. Hedicemin sesine salon ğalhır ayağa,
82. Bebeklerdeki ğan-yaş dönür yanar
çırağa.
83. Aşığ yaralı ollam,
84. Behti ğaralı ollam.
85. Sağ yanında yèr èle,
86. Men de oralı ollam.
87. Ğerenfiller ğırmızı, yanında bir èl
ğızı.
88. Ağ üzü hatırladır alov tutan kağızı:
89. Ğarşı yatan şiş dağları
90. Senden sonra men nèylerem?
91. Yaylayarsam, gebrim olsun.
92. Soyuğ-soyuğ bulağları
93. Senden sonra men nèylerem?
94. İçersem, zeherim olsun!
95. Töve-tövle köhlenleri
96. Senden sonra men nèylerem?
97. Minersem, tabutum olsun!
98. Sonuncu sükutum olsun!
99. Göz göyuram Zèynala... ğonur gözler
yuhusuz.
100. Sifetini tük basıb... yollardadır ac-
susuz.
101. Sernişinmi daşıyır, diderginmi
daşıyır?
102. Yalnız yardım èdirken, yalnız o
dem yaşayır.
103. Dava-derman, mèt-mèyve, ğayğı,
umud daşıyır.
104. El uzadır, el tutur... yalnız o dem
yaşayır.
105. Yoh, men ğaçā bilmezdim, yanmış
idi şehperim.
106. Atıb gède bilmezdim baĝrı yanığ
şeheri.
107. Atıb ğaçā bilmezdim gözü yaşlı
èlleri,
108. Şehidler mezarında sergilenen
gülleri.

109. Men orda bël götürüb mezar
ğazaydım gerek,
110. Şehid sadalağını özüm yazaydım
gerek.
111. Narın çisek altında pozularken
setirler,
112. Men özüm olmalıydım süper, canlı
bir süper.
113. Çekmeler gil içinde, eynim, üstüm
lekeli.
114. Bir-birine ötürür mezar gazanlar
bëli.
115. Böyle meğamda kaçmağ hebsden
tehlükeli,
116. Ölümden tehlükeli!
117. Yoh, men kaç bilmezdim...
vurulmuşdum Bakıya,
118. Baş daşında ulduzu çevreleyen pak
Aya.
119. Ğarışmışdım Bakımın matem
seliğesine,
120. Ton-ton, al ğerenfilin sergisine,
desine.
121. Buğlanan samovarın dızıldayan
sesine
122. Kömürüne, hisine.
123. Gözlerimin yaşına,
124. Ğarışan tüstüsüne.
125. Soyuğ ellerimdeki
126. Stekan istisine.
127. Vurulmuşdum Bakımın hëyrat
sehavetine,
128. Halva-yuğa paylayan elimin
adetine.
129. Pulsuz Ğur'an oğuyan
130. Molla deyanetine.
131. Tabağ-tabağ pahlava, şekerbura,
nabat, ğend,
132. Hönçaların bezeyi bend ètmişdi
meni, bend.

133. Atıb ğede bilmezdim ağlayan
gözelleri,
134. Ayağımın altında sovrulan
hezelleri.
135. Min-min zeri, gövheri,
136. Gelib isti goynuma sığınmış
yetimleri.
137. Atıb ğede bilmezdim gözü yaşlı
dulları,
138. Zindanlara basılmış ğehreman
oğulları.
139. Şefa evi... Yan-yana bës yüz ağır
yaralı.
140. Tebietden hebersiz, cemiyyetden
aralı...
141. 500 ağır yaralı,
142. Hansına kësik çekib, hansını
oğşamalı?
143. Ğolları yanmışların hansı senden
cam aldı?
144. Şadlandıra bilersen
145. Hansı solğun camalı?
146. Hansı cehennem başa serin yaylığ
goymalı?
147. Hansı gipsi açmalı, hansı derdi
duymalı?
148. Şefa evi... Heyatla ölümün
astanası...
149. Müsibetin, hesretin, min ğemin
astanası.
150. Èlesi var, cahanda yoh atası, anası.
151. Balasıdır gözünün birce ağı-ğarası.
152. Bala da yaddan çıxır, ğanad
gerende ölüm.
153. Yoh, men kaç bilmezdim, kaç
bilmezdim, gülüm.
154. Men sonadek Bakımın hayanı
olmalıydım,
155. Hayan ola bilmesem, ğurbanı
olmalıydım.

156. Yoğundur üçüncü bir yol... bir heyat
var, bir ölüm.

157. Yoğ, men ğaça bilmezdim... ğaça
bilmezdim, gülüm.

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü
gün, 8 şubat 1990.

361. LİMON ĞABIĞI

1. Bu alemde her nè'met belke küçük bir
dünya,
2. Sen limon ğabığını atma, عزیز
Volodya.
3. İyleyib oğşayıram onu men duya-
duya,
4. Portoğal ğabığını atma, عزیز
Volodya!
5. Burda mehv ède biler bizi
vitaminsizlik.
6. Ğidasızlığ, acizlik, yuğusuzluğ,
sessizlik.
7. Bu zindanda ne ğeder iradeler
sökülür
8. Alovlu gözler sönür, sağlam dişler
tökülür.
9. Daş divarlar gemirir ğelbi, idrakı,
bèyni.
10. Demir — bèton mengene varlığını
çèyneyir.
11. Potoğal ğabığını atma, عزیز Volodya,
12. Bedrlenib, oğşayır ondörd gecelik
Aya.
13. O da bir növ yemektir, dar meğamda
kömektir
14. Etri kamèramızdan hele
ğètmeyecektir.
15. Özün bilirsən ki, sen nè'met
tamarzısıyğ.
16. Birce ğıça sarımsağ burda çoğ
şèyden artığ.

17. Birce ğıça baş soğan — gözlerine
ışığ nur.

18. Seni sayısız-hèsabsız mikroblardan
ğoruyur.

19. Atma, limon ğabığı yaraşığdı, ışığdı,
20. Çoğdan tamarzısıyam, könlüm ona
aşığdı.

21. Menim bir Vetenim var, gülüstandır
ğucağı

22. Badam, püste, ze'feran... bağ-
bostandır ğucağı

23. Gülöyşenin, ğas narın ne ğeder
növleri var.

24. Bir derdin dermanındır bu alemde her
nübar.

25. Astaram-sitrus bağı, Lenkeran belke
cennet

26. Her nè'meti letafet, teravet, ğelbe
ğüvvet.

27. Orda sarı limonlar sarı çırağ tek
yanır.

28. Sarı ğızıl yamyaşıl şağelerden
sallanır.

29. Ğış gelende görürsen, üstünde ğar
elenir.

30. Şeffaf bir salofanla cocuğ gibi
belenir.

31. Havada limon etri, denizde limon
etri.

32. Belke ğız yağasından gelir mèdalyon
etri?!

33. Biz seninle dağıdıb bu zülmet
zindanları,

34. Göreceyik o gülzar, o laleazar diyarı.

35. Ğalğıb üzüyuğarı nur zirveli dağlara,
36. Göz dolusu buğarsız saralan
çırağlara.

37. Amma burda helelik tamam başğadı
dünya,

38. Sen limon ğabığını atma, eziz
Volodya.

Moskva, Lèfortovo zindanı, ŗenbe, 10 ŗubat
1990.

362. YARIMÇİĞ ĖALMIŖ GÜLÜŖ

Kamèradaŗım Volodya Komuĥın Zarafat ve ŗuĥluĖ ustasıdır. Rusca bedaheten ŗarjlar dèyir. Gezinti zamanı söylediyi bir bèyti dinleyib ĖehĖehe çekende silahlı kèŗikçimin «Molçat!» emrile Ėarŗılaŗdım.

1. Yaddan çıĥardım bir an dustağ olduğumuzu.
2. Baŗımız üstündeki avtomatlı kabusu
3. Berkden ĖehĖehe çekdim, bu gülüş bir ildirım,
4. Moskvanın göyleri yarıldı ŗırım-ŗırım
5. ĖehĖehemin ateŗi, varlığımın alovu
6. Eritdimi küncdeki buzu, Ėarı, Ėirovu?
7. — Molçat! — emri èŗitdim birden ĥèyli Ėelbiden.
8. Sesim. AzadlıĖımmıŗ kèŗikçimi celb èden
9. Yapıncılı, papağlı, papağı cüt ĖulaĖlı
10. Toĥ, yèkeper, ĥèyvere... teze tüfeng zağlı.
11. Yarımçığ Ėaldı gülüş... susdum, dèmedim bu dem.
12. Gülüşüm ömürlüdür nesilbenesilinizden.

Moskva, Lèfortovo zindanı, ŗenbe, 10 ŗubat
1990.

363. RAZILIĞ , NARAZILIĞ

1. Dörd divar arasında alnım açığ, üzüm ağ.
2. Yalnız ŗè'r yazıram, kèfim kök, damağım çaaĖ.
3. Çarpayımın üstünü ağ vereğler bezeyir.

4. Varlığımda Spartak, Babek, Sabir, Üzèyir.

5. Ne yaĥŗı ki, dèyirem, Ėüneŗ mene benzeyir,

6. Bahar mene benzeyir.

7. Her ŗè'rim ŗüa-ŗüa kainatı bezeyir.

8. — Ėelil, dağıdacağsan zindanları... Döz! — dèyir.

9. Ne yaĥŗı ki, ömrümün bütün Ėırpımlarını

10. Gözel, meğrur yaŗadım... Cesur, büllur yaŗadım.

11. Bahar benim yaŗıdım,

12. Ėüneŗ benim yaŗıdım.

13. Esle yaĥın Ėoymadım çirki, Ėorĥu-hürkünü.

14. Tek daŗıdım çiyiminde ömrün dağlar yükünü.

15. Ömür macal dèmekdir, macal, kireve tapdım,

16. Sal daŗları külünĖle, kipriklerimle çapdım.

17. Men — dirilik suyuyam, can vèrmiŗem canlara.

18. Ėolundan yapıŗmıŗam, her kim düşübse dara.

19. Ne yaĥŗı ki, Ėısmadım ĥèç ve'de gur sesimi.

20. Ėanımdan Ėeldi, kèçdi onbir iğlim nesimi.

21. Ümmanların, çayların nefesile hayĖırdım.

22. Çoĥlarının Ėolundan Ėırdım Ėandalı, Ėırdım.

23. ĖazandıĖım pulları, bècerdiyim gülleri

24. Sepirem alemĖere sanki min ilden beri.

25. Elli sekkizmi, belke bèŗ yüz seksendir yaŗım.

26. Birce ömrün içinde yüz ömrüm var,
ğardaşım!
27. Böyledirse, ey Hêlil, bes ne üçün
hele de
28. Êlin-oban çırpınır ğana batmış
telede?!
29. Deyirman herleyirler Veteninin
başında.
30. Ne ğeder yurddaşın var — gözelliğ
yarışında!
31. Ne ğeder canavarlar, hiss ètmeden
ağrını,
32. Ğırmızı caynağıyla parçalayır
bağrını.
33. Ne ğeder maskalanmış ğan — yaş
tökür yalandan,
34. Ğebr üste dayansa da ferĝi yoğdur
ilandan.
35. Fövĝel'ade ehvalı günden güne
berkidir.
36. Düşmeninle birleşib seni çeyneyir,
didir.
37. Ne vahtacan ĝalacağ o beşer ĝatilleri
38. İş başında dipdiri?!
39. Biri çağğal, biri — ĝurd, biri —
tölkü, biri — lèy.
40. Didir, ĝapır, çeyneyir, sökür varlığını
hèy.
41. Settarhan zavoduna girir canavar
teki.
42. Te'tilçi fehlelerin kesilir duz-çöreyi.
43. Ğovur, işden çıkarır, ac ĝoyur, basır
dama.
44. Dar ağacı yoğsa da mehkum èdir
è'dama.
45. Zahiren benzeri var baş hadime,
adama.
46. Gören varmı, ağzından ĝedir ğan
dama-dama.
47. Pencenin altında şer, irtica sürüsü
48. Şumlayır ömrümüzü gozbèl, ĝoca
sürüsü.
49. Gör toplayır başına ne ĝeder
dargözleri,
50. Ğoçu Necefguludan min ĝat
şerefsizleri.
51. Bakının ortasında serhoş soldatları
gör,
52. Ateş açandan sonra ĝeh-ĝeh çekiben
gülür.
53. Oğlu Efganstanda vurulmuş
Zerifenin,
54. Ğardaşının ĝolları zencirli Arifenin
55. Göz yaşları bağrının
56. Alovuna tökülür.
57. Dişinecen silahlı ĝesbkarlar önünde
58. Silahsız vetenin ĝör ne gündedir, ne
günde.
59. Hëzineler üstünde ĝepik-ĝuruşa
hesret,
60. Lüt-üryan yaşamağdan varmı böyük
cinayet?
61. Ğeyimsiz yavruların ĝarnı acdır,
gözü nem.
62. 318 mini uddu hansı cehennem?
63. Bu reğemi azaldan Veten hainleri
var.
64. — Azalt! — ona emr èdir ağzı ĝanlı
ĝesbkar.
65. — Çoğalt! — ona emr èdir nefsi,
nefesi murdar.
66. Teslimçiler iyrençdir eğrebden,
e'fiden de.
67. Ğızıl tahta çılıblar gözü yaşlı
Vetende.
68. Canlarını dişine ĝör ne ĝeder tutan
var —
69. Sèmènt tozu udanlar, tütün tozu
udanlar...

70. On min illik yurdunu ғырпымдaca
atanlar,
71. Саңında saman чөпү, төвлерде
yatanlar,
72. Darmadağın ömürler cehennemden
bёşbёter,
73. Deryaların üstünde susuzluğdan
ölenler
74. senin dёyilmi meger?
75. Sus, yoldaş HELİL RZA, ne
poladsan, ne demir.
76. El yükü daşımağa, gözel, merd
yaşamağa
77. birce ömür bes ёtmir.

Moskva, Lёfortovo zindanı, şenbe, 10 şubat
1990.

364. ĞALDIRDIM CÜT YUMRUĞUMU

«Nё şevёlis, ğad! Ruki v vёrһ!» — Bakıda
«Genclik» mёtrosu yanında SSRİ Dёvlet
Tehlükесizlik Komitesinin mülki paltarda altı
emekdaşı terefinden hebs ёdildiyim çağda
birisinin tapança lülesini ağızıma tuşlayıb
dёdiyi ilk cümle.

1. Men heyatda hemişe hörmёt, izzet
görmüşem.
2. Bir nezaket, bir ülfet, bir mehebbet
görmüşem.
3. Yürüyübler, üstüme çiçek, gül
getiribler.
4. Benövşeye бүkülü bir könül
getiribler.
5. Alğış nehri görmüşem lengerlenen
salonda,
6. Birce sözüm min ğelbe şö'lesini
salanda.
7. Yumruğumu görende mёydan
telatümlenib,
8. Perakende Vetenim birleşib,
bütövlenib.

9. Yanaşıblar, analar gözlerimden
öpübler,
10. Avtoğraf yazdıranda sözlerimden
öpübler.
11. O gün bu mehebbetin tamam eksini
gördüm,
12. Küreyime tuşlanan, üreyime tuşlanan
13. Bir nёçe avtomatın
14. Dolu diskini gördüm.
15. Demir ğürze dikelib baһır tekce
gözüyle,
16. Soyuğ, dar lülesinde yüz-yüz ğanın
aһarı.
17. «Nё şevёlis, ğad... Eller!...»
18. El yoһ, cüt yumruğum var,
19. Polad yumruğlarımı ğaldırmışam
yuһarı.

Moskva, Lёfortovo zindanı, şenbe, 10 şubat
1990.

365. YARI BÖLDÜYÜMÜZ SOĞAN

Kamёradaşım Volodya Komuһine

1. Bir limonu bölürüz az ğala on bёş
yёre,
2. Göndermek isteyiriz ğonşu
ğefeselere
3. Bir soğanı bölürüz ğismet-ğismet bёş
yёre,
4. Göndermek isteyiriz üzgün
biçarelere.
5. Bir almanı bölürüz, bir hёyvanı
bölürüz.
6. Duzu, ğaynanmış suyu, ze' fёranı
bölürüz.
7. Çaşdım, ze' fёran dёdim, burda
ze' fёranmı var?
8. Ömründe ze' fёranı görmeyen
zavallılar...

9. Bir siğar tütüsünü
10. Yarı bölen ne kadar...
11. Orda toplar, tüfengler, min-min rakèt, polad oh ...
12. En yaħın ğonşusuna tele ğuranlar ne çoħ.
13. Güllelerin sayı çoħ insanların sayından.
14. Avtomatın sayı çoħ vicdanların sayından.
15. Brèzèntli maşın çoħ
16. Ğoynunda gizlendiyi ormanların sayından.
17. Semadan ateş açan çeyitge — vèrtalyot çoħ
18. Ğanına belediye cèyranların sayından.
19. Zirèh tırtıl şumlayır Bakı küçelerini,
20. Göyde ağappağ yağış yèrde ğızılğırımızı.
21. Tankın nefesi ğarsır ğızılğülü, yarpızı,
22. Çantasını yèlleden saç bantlı bir ğızı.
23. Azalır nè'met, ruzu... silah, ğoşun çoħalır.
24. «So smèşannım tsèntrom...», gülle, ğurşun çoħalır.
25. Ov görmüş timsah kibi marıǵdadır rakètler,
26. Pulèmyotlar, minalar arzuları kilidler,
27. dilekleri kilidler.
28. ...Edyalın altındayam, yuħu ğètmir gözüme.
29. Yèrmi, göymü titreyir?... Dèyin, nedir bu seda?
30. Dağ boyda göbelekmi
31. Lengerlenir semada?

32. Sèmipalatinsk, Navada
33. Yoħsa başğa çöl, ada tütülenir havada?
34. Tüstü dolur gözüme,
35. Od tepilir üzüm.
36. Yuvasından çıhmağa macal tapdımı ilan?
37. Ölür pervane, kirpi ğopan gurultulardan.
38. Ğuyulardan su ğaçır, çeşmelerin gözü kor.
39. Silahları keşf eden alimlerin özü kor.
40. ...Orda növ-növ silahlar guruldayır boş yère,
41. Burda birce soğanı biz bölürüz bès yère.

Moskva, Lèfortovo zindanı, üçüncü ğün, 14 şubat 1990.

366. TEMİZ HAVANIN DADI

1. Bu ğeceli-ğündüzlü 24 saatımın
2. Vur-tut birce saati kèçir açığ havada.
3. Semanın bir parçası aydın-aşkar görünür
4. En böyük hebsşana — bu şanlı Moskvada.
5. «Pravda» ğezetinin bir parçası elimde,
6. Yène tütün eşirem... hoş zümzümeye dilimde.
7. Apaydın bilinerdi temiz havanın dadı,
8. Bu «Pravda» tüstülü zehrimar olmasaydı.

Moskva, Lèfortovo zindanı, şenbe, 10 şubat 1990.

367. OTUZ MİLYON

Sov  tler Birliyinde ne me'nevi, ne de maddi ist  hsalda iştirak   tmeyen, yalnız bürokratik aparatda ve herbi h  dmetde olanların sayı 30 milyondan   o  dur.
Gez  tlerden

1. Otuz milyon insanın otuz milyon b  yni var,
2. Bir   ana  lı ba  anın çanağından da eksik.
3. Otuz milyon insanın 60 milyon eli var,
4.   urumu   bir ağacın budağından da eksik.
5. Otuz milyon insanın 60 milyon g  z   var,
6. Birci a  ıllı korun nursuz gözüne deymez.
7. Otuz milyon insanın 60 milyon ayağı
8. Dünyaları gezse de hem iflicidir, hem   ike  t.
9. Otuz milyon kişinin n   e milyon di  i var,
10. Daim dardır, gemirir, söküb t  k  r,   eyneyir.
11. Otuz milyon içinde meger birce kişi var?
12. G  z   sağlam olsa da z  lmetdendir   eyneyi.
13. — Ef  anıstandan gelen ordunu   ek Bakıya!
14. Emr   elemek onların en birinci   akeri,
15. Elleri — avtomatdır, ğolları — top lülesi,
16. G  l   enleri   umlayır tanklarının tekeri.

Moskva, L  fortovo zindanı,   enbe, 10   ubat 1990.

368. ĞANLARIN   ELALESİ

1. Men bilirem: dünyaya   le bir gün gelecek:
2. Da  lara ses salaca   yalnız ovçu g  lles  i.
3. Lakin o zaman b  le Ğelbimde dillenecek
4. Bakıda y  re hopmuş ğanların   elales  i.

Moskva, L  fortovo zindanı,   enbe, 10   ubat 1990.

369. CAN V  RMEREM   L  ME

1. Firengizim, ezizim, — g  z   ya  lı nergizim.
2. Ömrüm, y  ganem, bircem, ba  rı yaralı g  n  em!
3. Menim olub-ğalanım, derd elinde solanım!
4. C  t oğlumun anası, — namus,    eyret   alas  ı!
5.   uca  lama dizini...   al  , ele al   z  n  .
6. Duman,   iskın   rtmesin   ara-ğumral gözünü.
7. Belke güman   dirs  n: erin a  ır   estedir,
8. Zindanlar bucağında solan bir güldestedir.
9. Ehvalını bilen yo  , imdadına gelen yo  .
10.   ızdırmada çırpınır, nem gözünü sil  n yo  .
11. Canım-g  z  m, inan ki, buz baltası kibiye  m.
12. Semalar teki sonsuz, da  lar teki   elbiye  m.
13.   yle bir   artalam ki, d  z güneşe   ı  ıyır,

14. Güneş menden aşağı, dağlar menden aşağı.
15. Men ekvator hettiyem, Şimal ile Cenubu
16. Birleşdiren güdretim meger söndü, soldumu?
17. Belke zarafatyan medh edirem özümü,
18. Yoğ... Sene ki, bellidir Həlilin fil dözüümü.
19. Gollarımda ezelem poladdan olmasa da,
20. Tufanlardan güclüdür ruhumdakı ses-seda.
21. Dörd ümmanım haygırır: «<Senin dalğanam!>> dèye,
22. Telatümüm can atır gayaları sökmeye.
23. Addımlayır ireli nur zirveli dağlarım,
24. Nefesimden güc alır yüz etirli bağlarım.
25. Belke buna göre de pèyke dönüb dövremde
26. Nèçe şefğət bacısı, ağ halatlı hekim de.
27. Dabanımın çatları tèt sağaldı burada,
28. İlk defe dincelirem inan ki, kamèrada.
29. Hèyli düşüb aşağı gən tezyigim, şekerim.
30. Kèşiyimde dayanmış ağ halatlı ülkerim,
31. Men siyasi dustağam, her nazımı çeken var,
32. İki değıgeden bir gapıma göz diken var.
33. Oyansam gèce yarı, dèsem ağrıyır başım,
34. İnan, derman getirer derhal ağ donlu bacım.,
35. Esle nigaran olma, sapsağlamam, dipdiri —
36. İkinci minilliyin en güdretli şairi!
37. Üçüncü minilliyi göresiyiz hele biz.
38. Demir-bèton divarlar diz çökecek burda, diz.
39. Öz elimle dağıdıb ağır darvazaları,
40. Görüşüne gelecem, qarşılayıb baharı.
41. Kèçeceyiz sizinle bir de Türkan yolundan,
42. Gızıl nar deresiyiz saralan nar kolundan.
43. Gollarımın altında büllur Hèzer denizi,
44. Orda yüz milyard dalğa bizi bekleyir, bizi.
45. Bir de tüstülenecek ocağımız, odumuz.
46. Bir de cergelenecek perakende ordumuz.
47. Etirli gülzarında mavi, yaşıl, al çiçek,
48. Üç rengli bayrağımız bir de lengerlenecek!
49. Menim ruhum güc alır o yaşıldan, o aldan,
50. Serhedlerin külünü, cızdağımı çıhardan
51. nèçe yüz min tongaldan.
52. Dağdan-daşdan yoğ, Araz benim bağrımdan kèçir.
53. Her dalğası gözümde min ömürlük nur içir.
54. Sümük, su, hücèyre yoğ, Men bambaşğa bir canam,
55. Gən çilenmiş dağ-daşam, yangın düşen ormanam.
56. Derbendimin, Bakımın, Tebrizimin sengeri,

57. Dizin-dizin sürünen amansız
ğehremanam.
58. Rize-rize doğransam yène ölüm yol
mene.
59. Daş sedleri dağıdan ğasırğayam,
ümmanam.
60. Yüz cehennem söndürüb nefesimin
küleyi,
61. Min yol öldürülse de ölmez
AZERBAYCANAM!
62. Meni görmek istesen, ne hay-küy sal,
ne seda.
63. Köhne — teze şe'rimi tap, köçür
daktiloda.
64. Ğovuşmamış èlime, baldan şirin
dilime,
65. Min bir Ezrayıl gele, can vèrmerem
ölüme.
66. Can vèrmerem ölüme!
67. MEN daim seninleyem, èy könlümün
me'bedi.
68. HİLİL RZA cahanda Güneş kibi
ebedi,
69. Bahar kibi ebedi!

Moskva Lèfortovo zindanı, bazar, 11 şubat
1990.

370. TEBRİK, NÈLSON MANDÈLA

1. Şerefsiz bir gezètde şerefli bir şekil
var:
2. Gözlerime göz dikib ezemetli
üsyankar.
3. Eziz NÈLSON MANDÈLA —
sengerdaşım, ğardaşım.
4. Eli elime çatmaz arkadaşım,
sirdaşım.
5. Sifet — aydın bir gèce, çiyinler —
bir sal ğaya,
6. Ğalın, ğara dodağlar — ateş
püsküren yuva.

7. Demirleşen yumruğlar ilk defedir
açılır,
8. Öpür bahar güneşi buruğ-buruğ
saçını.
9. İndice ğanadlanar
10. Belke dağlar laçını.
11. Salam! Nèlson Mandèla! Gözün
aydın, Günaydın!
12. Yurdun kişi övladı yurda bir de
ğayıdır.
13. Bugün «Viktor Fèrstèr» barmağlığı
sökülür.
14. Coşğun tebrik gülleri dağ başına
tökülür.
15. Sökülür darvazalar, dağılır demir
ğapı.
16. Afrika gözlerinden sevinc, seadet
ğapır.
17. Dörd yanını bürümüş plakatlar,
şuarlar.
18. Ğaraların elinde cahan boyda lalezar.
19. Tepelerden yèl kibi, derelerden sèl
kibi
20. Aħıb gelen seadet Azadlığın sesimi?
21. Yohsa bahar nesimi?
22. — Urra!
23. — Yaşasın Nèlson!
24. — Mandèlaya min alğış!
25. — Ğadını Vinni gelir.
26. — Hesret hesreti tapmış!
27. 70 yaşlı sevgili
28. Adağlılara alğış!
29. Kèyptaun mèydanı! O merdi bir de
tanı.
30. Böyle marş eşidibmi, böyle celal
göröbmü?
31. Dè, Azadlığ mèydanı!
32. Nizami addımların ezemeti, ğüdrete
33. Belke erzi titredir. Yèr asfalt, addım
metin.

34. Sağlam dişler ağappağ, ğara saçlar
ğapğara.
35. Ğaralığ ışığ salır tutğun asimanlara.
36. İldırımlarmı yatır ğılıncların ğınında?
37. Gur şelale hayğırır cesurların
ğanında.
38. Mandèla ğebul èdir marş tentenesini,
39. Ğezètler göyde ğapır her adi
cümlesini.
40. Fotoğraflar telesir, düşüb elden,
ayağdan.
41. Min-min göz ışığ alır Nèlson adlı
mayakdan.
42. 30 il geldi-ğèçdi, zindanlarda otuz il.
43. İki cavanın ömrü... otuz... zarafat
dèyil.
44. Demir-bèton divarlar büke bilmedi
onu,
45. Ğartal ğanadlarını, susdurulmaz
ruhunu.
46. Otuz il devam èden sorğu-sual,
istintağ.
47. İstintağlar önünde dağ dayandı, ğara
dağ.
48. Otuz ilde otuz yol renglendi demir
ğapı.
49. Üç yüz ğelem tükendi, üç yüz
mürekkèbgabı.
50. Otuz ilde... otuz cild cinayet
senedleri.
51. Bu gün hamısı bir ğoz... gerek dèyil
hèç biri.
52. Otuz ilde ne ğeder zindanbanlar
deyişdi.
53. Prokurorlar — savçılar, kor vicdanlar
deyişdi.
54. Deyişdi gör ne ğeder müstentigler,
vekiller.

55. Deyişmedi birce er, server, rehber,
hünerver.
56. İradesi metinmiş zalımların
emrinden...
57. Zelzelede dağılmaz me'denler
demirinden!
58. Güllelenme kesildi... amma
çekindiler ki,
59. Bu ğan çağa zülmetde min-min
yıldırım teki.
60. Gülle evez olundu ömürlük zindan
ile,
61. Yoğ... sarsıtdı zindanı o susmayan
zelzele.
62. Ğocalmadı Mandèla, mehbeseerde
boy atdı.
63. Oyatdı milyonları eğidesi, nefesi.
64. Parçaladı ğara şir, parçaladı ğefesi.
65. Mentiği kal başlara ağır ğürz teki
èndi.
66. Afrika dalğalandı, Avrupa silkelendi.
67. Fehri üzv seçildi nèçe Akèdèmiye,
68. Boğmağ istedikleri ses ğalğdı
yèrden-göye
69. Ğucağlaşağ, ğardaşım, çek, sağ elin
başıma!
70. Nèlson Mandèla bu gün azad çıldı
ğarşıma

Moskva, Lèfortovo zindanı, ikinci gün, 13
şubat 1990.

371. NİGARANAM

1. Canım — gözüm FİRENGİZ!
2. Dünyada hamıdan çoğ senden
nigaranam men.
3. Èy benim merd Tomrisim, èy
menim Nigar Anam,
4. Senden çoğ niganaram.

5. Ne atam var, ne Anam... her ikisi mezar da.
6. Sensen atam, Anam da... En göz el arzular da.
7. Bed heberi alanda ayağ ların esdimi?
8. Bed heberin gılncı vücudunu kesdimi?
9. Vurdumu seni iflic, yahud baş ga bir azar?
10. Gehr olsun merdimazar!
11. Gan — yaş dolu gözünden sıçradımı lèysanlar?
12. Belke zeng èleyen var?!
13. Belke ş emadet vèrir bizi istemeyenler?
14. Helilin arhasınca artıg-eksik dèyenler?
15. Ş ahta vurdu, yoğ sa gar
16. Senin gülş enler boyda eş gin, isteyini?
17. Men gorğ uram islada acı hönkürtülerin
18. Tèlèfon desteyini?!
19. Men gorğ uram iz sala camalına gırış lar.
20. Kölgelene, gorğ uram, o kiprikler, o gış lar,
21. O ilahi bahış lar.
22. Dost-düş men garşısında
23. Alnı açığ, üz ü ağ dayana bilirmisen?
24. Menim zerif çiçeyim,
25. Gorğ acağım, ürkeyim!
26. Bir ömür geldi kèçdi, seddi aş a bilmedin.
27. Zerif galdın gül kibi... poladlaş a bilmedin.
28. Firengizim, ezizim!
29. Elin elime dèyse, yüz il, min il yaşarsan —
30. Gülsen, poladlaşarsan.

31. Goyma yère silahı, örnek götür erinden.
32. Gèlemim dartır her gün Güneş i dan yèrinden.
33. Sene genclik getirer merdane addımların,
34. Uca baş lı vügarın.
35. Hèç bir alçağ önünde kölgelenme, ş ağ yèri,
36. Çırağ olsun gözüne Helil Rza gözleri.
37. İyirminci yüzilin hoşbeht balasıyığ biz.
38. Bizim hoşbehtliyimiz — yalnız LEYAĞETİMİZ.

Moskva, Lèfortovo zindanı, üçüncü gün, 14 şubat 1990.

372. GÖYMA ŞİR PİŞİKLEŞE

1. Hağsızlar tutub hağğı basıblarsa dustağ a.
2. Telaş ètme, çırpınma, düş me ele-ayağ a.
3. Önce yahş ıca öyren yanındaki dustağ ı,
4. Seninkinden ağırdır belke de istintağ ı.
5. Söhb et èle... açıldı belke gış ının tağ ı.
6. Belke govdu buludu... belke gış dı dodağ ı.
7. Öyren, ona teselli vèrmeye gadirmisen?
8. Bacar, dost gèlbine gir, künc-bucağ a girme sen.
9. Dost ile bölüş ende, derd azalır, dèyirler.
10. Sèvinc ise çoğ alır, dostla bölünse eger.

11. Belke ona gerekli bir meslehet
vèresen,
12. Oğurlanıb cür'eti, belke cür'et
vèresen.
13. Senin polad köksünde şir üreyi
yèrleşir.
14. Tek özünü düşünsen, pişikleşer
hemen şir.
15. Yarmağ gerek zindanı dırnağ ilen,
diş ilen.
16. Öyren, hoşbeht olubmu tek özünü
düşünen?

Moskva, Lèfortovo zindanı, üçüncü gün, 14
şubat 1990.

373. ĞAR

1. Gezinti guşemize yağır yène, ğar
yağır.
2. Demir-bèton gefesim yavaş-yavaş
ağarır.
3. Ğar-ağappağ gülbahar, pak-pakize,
temiz ğar.
4. Mene öz balam geder yaħın, doğma,
eziz ğar.
5. Uzağlaşır zindandan elemeler,
sıhıntılar.
6. Ağarır girintiler, ağarır çıhıntılar.
7. Ğar güneşle gol-boyun... ğar
şadlanır, ğar gülür.
8. Üstümüzde demir tor... tor gözünden
tökülür.
9. Ğar nevaziş gösterir, sıgal çekir
başıma.
10. Gelib gonur çiyime, kipriyime,
gaşıma.
11. Alıb bir ağ lepeni ovcumda
oğşayram,
12. Ğar ovcumda isinir, gızınır aram-
aram.

13. Neler düşür yadıma? Doğma
Pèrèdèlkino,
14. Ğarlı günlerde bizi basardı bağrına o.
15. Azad, hoşbeht, gayğısız telebeydik
onda biz.
16. Arkadaşım Neriman, Sara hanım,
Firengiz.
17. Kètlerimiz getecer, hızeyimiz
tertemiz.
18. Ğarşıda ğar denizi, ucsuz, bucağısız
deniz.
19. Ağ tepeden yèl kibi ğanadlanıb
uçardığ.
20. Hızek ğanadlarında yèni izler
açardığ.
21. Yorulanda ğucardığ bir gızı, bir
gelini —
22. Gelin, gız ağcağayın uzadardı elini.
23. Dördükse bès olardığ, bèşik, onbès
olardığ.
24. Ayağları hızekli ülker, güneş olardığ.
25. Neriman şè'r oħusa eriyerdi teze ğar.
26. Dördümüzün nefesi dörd fesilli
gülbahar.
27. Orda ğar yağır yène, nur alıb Aydan,
Günden.
28. Burda ğar payım kèçir torun demir
gözünden.
29. Orda ğarın sahəsi — bütün alem,
bütün erz.
30. Burda benim ğismetim — ğar şö'leli
bir gefes...

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü gün,
15 şubat 1990.

374. TECRÜBE STANSİYASI

1. Darwin düşdü gözümünden... inanımmı
ona men?
2. Mèymundanımı töreyib beşeriyet
göresen?

3. Belke tamam tersine... kor duyğu aşib-daşib,
4. Çatmış öyle hedde ki, insanlğ mèmunlaşib.
5. Hansı hedde?... tüfengler, tanklar, toplar heddine.
6. Rakètler işe düşmüş, kèçmiş barbar heddine.
7. Belke çoğdan ğaralib Nağasaki kabusu.
8. Ulduz müharibesi kor ğoymuş min ulduzu.
9. Dağıdılmış alemde heyat ülkeri sönmüş,
10. Ağılı başından çıhan insan mèmuna dönmüş.
11. Bir zaman keşf ètdiyi buğdanı da itirmiş,
12. Mağaraya soğulub daşa penah getirmiş.
13. Başğa mağaradayam èle bugün men özüm.
14. Barmağlğın milleri çal-çarpaz, düzüm-düzüm.
15. Vehşiler tutub basır insanları zindana,
16. Alim öyüd dinleyir, ğulağ asır nadana.
17. Yèniden yañınlaşır insan mèmun heddine,
18. Planètın göz yetir min-min kor serheddine.
19. Dünyanın sinesinde çalın-çarpaz dağlar var,
20. Herçeng hesteliyidir yüz-yüz herbi bazalar.
21. Ayı, Marsı zebt ètmek uğrunda yarış gèdir,
22. Başsızlar bir-birini aldadır, ğapır, didir.
23. Dost cildine girenler düşmenine tor ğurur,
24. Çekir fars körfezine tankı, topu doldurur.
25. «Ğırsın bir-birini ğoy...», kenardan bağıb ğülür.
26. Murdar sir-sifetinden min alçağlğ tøkülür.
27. «Sülhe çağırırım men... tèt kesilsin bu dava!»
28. Dilde hümanist hitab, başda bambaşğa hava.
29. Mèmun dèmek olarmı o cellada göresen?
30. Hayır! Gerek içinde yırtıcını göresen.
31. Ne ğeder buğelemun düşüb rehber şekline,
32. Dili kesilmeliler bir dilaver şekline.
33. O ki, İnsan yarandı... Ne cür döndü vehşiye?
34. Salır memleketleri ölüm adlı neğşeye.
35. Mèmundanmı törenmiş?... Ya belke mèmun ondan.
36. Toğğuşdurur èlleri, zövğ alır bu oyundan.
37. Ğoyundan ferĝi çoğmu, timsahdan ferĝi çoğmu?
38. Tir boyda varlğında zerrece vicdan yoğmu?
39. Alma-atanı, Bakını beledi al ğanına,
40. Vicdanı olsa, dè'rdim: — Min le'net vicdanına.
41. Biz Şehriyar esrinin böyük övladlarıyğ.
42. Birce addım atdınmı sen Şehriyara layığ?
43. Düşündünmü Babekler, Nesimiler yurdunu?

44. Yoh, öldüre bilmirsen içindeki
ğurdunu.
45. Ğanrıl, kèçmişine baħ... ayağyalın
köleydin.
46. «Ğörek onda öleydin, èy dost, gerek
öleydin».²⁰
47. Bir alçağın ölümü hılas èdirmi erzi?
48. Özülden deyişsin gerek düşünce
terzi.
49. Cengellik ğanunuyla yaşaya bilmez
beşer.
50. Diktatorlar hökmünde hëyiri üsteler
şer.
51. Hele durur cahanda nèçe min ilden
beri
52. Köhne uçuş mèydanı, kosmodrom
izleri.
53. Aya, Marsa, Zöhreye yol açmış
büyük İnsan
54. Gören nasıl yıldı o engin
ucalığdan?!
55. Nèçe milyon pağon var gören Yèr
küresinde?
56. Nèçe min ordèn-mèdal ğatiller
sinesinde?
57. Nèçe min fèldmarşal, gèneral,
admiral var?
58. İnsanlığın boynunda azmıdır
oturanlar?
59. Nèçe yüz min polkovnik geçe-
gündüz mırıldar.
60. Herbi neğşeler çeker, sübhe geder
gırıldar.
61. Yèdi nèçe milyardı Efğanistan
davası?
62. Başsızların başında hele de ğan
havası...

63. Balıkların, ğuşların, bitkilerin növü
var.
64. Bes milletlerin növü... azmıdır
yırtıcılar.
65. Gelinlerin betninden balasını çıkararak
66. Ezazile, ğansıza demek mümkün mü
insan?
67. Bir milyon sekkiz yüz min Türkazeri,
insanı
68. Öz yurdundan ğoparan kor ğüvveti
gör, tanı!
69. Başğasının yurdunu, servetini ğesb
èden,
70. Zekasının ğücünü, ğüdreğini ğesb
èden,
71. Saf ğanını şüşeye tutub içen,
doymayan,
72. Ğapdığını çenginden bir an yere
goymayan,
73. Millet satğınlarını muzdlu nöker
sağlayan,
74. Cesurların, merdlerin el-ğolunu
bağlayan,
75. Üç yüz ili hağlayan, dişi çoğdan
lağlayan,
76. Bu ğartmış, bu alçağ İnsanmıdır, ya
ilan?
77. Rehber cildine girmiş gör ne ğeder
ağciyer.
78. Hëyri varmı onların barı bir sünbül
ğeder?
79. Birlikde hamısından üstün dèyilmi
meger
80. Adice bir ekinçi, sadece bir çilingir?!
81. Herlenir Yèr küresi, özü boyda tele –
– tor.
82. Küre için kor ğazır gör ne ğeder
gorbagor.

²⁰ Misra görkemli şairimiz Eliğa Kürçaylının
«Ay dost!» şè'rindendir.

83. Belke bize göz göyür sema
ğardaşlarımız.
84. Bura bizi tohum tek sepen
sirdaşlarımız.

85. Bu gün bizi onlara emelimiz tanıdır,
86. Göyler üçün belke Yèr bir sınağ
mèydanıdır.

87. Görek yola gèdirmi bir-birile ağ,
ğara?
88. Müselmanla haçperest, alim ile
avara.

89. Uyuşa bilecekmi dürlü-dürlü
niyyetler,
90. Bir-birile toğguşan siyasetler,
dövletler!

91. Herlenir Yèr küresi, sinesinde
zindanlar.
92. Zindanda Helil kibi yüz-yüz, min-
min oğul var.

93. Haray, sema ğardaşım, nögte göy
derde, nögte.
94. Çatmır benim ellerim yazığ
beşeriyete.

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü gün,
15 şubat 1990.

375. MENİM BEHTİME DÜŞDÜ

1

1. Kür üstünde göz açdım, sahilleri
bağça-bağ.
2. Almaları bal kibi, narlsrı çırağ-çırağ.
3. Böyürtkenler ğapğara, pervaneler
ağappağ.
4. Yuğulu ıldırımış yèr altında al
boyağ.
5. Gözlerime tutiya,
6. Teberrikmiş bu torpağ.
7. Gızılgül leçeyinde şèhler gızıl,
gümüşdü.

8. Dünyada en güzel yurd benim
behtime düşdü.

2

9. Bakıya addımladım Kür üstünden bir
seher,
10. Ğucdu meni bir gece çil-çırağban bir
şèher.
11. İşığ zencirlerle bağlanıb, gördüm,
Hezer.
12. Ünivèrsitèt... dövremde şüa boylu
gözeller.
13. Yağasında gümüş, zer.
14. Rübabımda dil açdı teraneler,
gezeller.
15. Addımlayan baharın ağ örpeyi
sürüşdü,
16. Dünyada en güzel gız benim
behtime düşdü.

3

17. Derk èledim özümü bir az dalğın, bir
az pert.
18. Ğarşımda ğolu bağı, köksü dağı
memleket.
19. İmdadına yètmemek, gènde durmağ
cinayet.
20. Berk døyüşdük. Dağıldı nèçe serhed,
nèçe sed.

21. Üç rengli bayrağımız Ay — ulduzla
görüşdü,
22. Ölüm-dirim govğası benim behtime
düşdü.

4

23. Bu gün zülmet zindanda çevrilmişem
mayağa.
24. Varlığımda ordular bir de ğalhır
ayağa.
25. Bèş ğit'eli cebheye sığışmaz
mübarizem

26. Bu gün gelem altında sığmış birce varağa.
27. Haydı coşsun ganimda Araz, Kür dalğa-dalğa.
28. Ölmerem, Veten dèse seltenetle döyüşdü,
29. En güdretli senetkar benim beħtime düşdü.

Moskva, Lèfortovo zidanı, 16 şubat 1990.

376. ĞEM İÇRE BAYRAM YARAT

1. Menim ana terlanım, — Firengizim, Firengiz!
2. Adın ğeder merd, eziz,
3. Adın ğeder müğeddes,
4. Adın ğeder ışıklı başğa bir söz bulmadım.
5. Èle buna göre de tekrar èdirem bir de:
6. Firengizim, Firengiz!
7. Könlüme en yaħın eş, sen bir az da metinleş!
8. Menim dan ülkerimsen, parla, güneş ol, güneş!
9. Metinleşmek tehrini dèyimmi Firengize?
10. On-on bès piyale ğoy ağappağ süfremize.
11. Titremesin ellerin, süfreni özün beze.
12. Su vèr, asta sıĝal çek Türkandan getirdiyin
13. Ğerenfile, nergize.
14. Heber gönder Sèvince, Türkayıma, Tebrize,
15. Uçub gelsinler bize.
16. Güneş ğeder pakize süfreni özün beze.
17. Üç rengli bayraĝımı başının üstünden as.
18. Ğurub maĝnitofonu, çaldır «Uvèrtüra»nı
19. Dolsun ğana bahar, yaz.
20. Bilirem bu vaħtacan içki yad olmuş size.
21. Deymemiş dilinize.
22. Rzam saĝilik ètsin,
23. Menem vèren icaze!
24. Kainat dinleyende «Uvèrtüra» sesini,
25. Tutsun dodaĝlarına her kes piyalesini.
26. — Èvimizin güneşi Helilin saĝlığına!
27. Dèyin — nuş èdin mèyi.
28. Açın pencereleri, için esen küleyi.
29. Şimşek çaħsa, şimşeyi!
30. İldırım ève girse, tutun, ğoyun ğüldana.
31. Ğızıl ğerenfilimle ğoy dayansın yan-yana.
32. Birden ĝalħarken zile coşĝun musigi sesi,
33. Her terefi bürüyey zefer, hünerye neĝmesi.
34. Göz önüne müğeddes alovlar, odlar geler.
35. Ğuyruĝları düyümlü, kişneşen atlar geler.
36. Ğarşıda Ğırat, Dürat... arħasınca köhlenler,
37. Yatıb ĝızıl yehere, güneşe yükselenler!...
38. Şimşek saçan ĝılınlar bu aleme zer seper,
39. Polad üzengileri güneş öper, Ay öper.

40. Türkan, Bakı, Çenlibèl heber tutar
ğefilden:
41. Koroğlu görkeminde Helil Rzadır
gelen:
42. Èvde, hëyli gelbide böyüdülmüş şekli
var,
43. Altda kitab sergisi — hezinemiz
kitablar.
44. Birden hiss èdersiniz: èvde ne var
ohuyur,
45. Açılır vereğleri, o kitablar ohuyur.
46. Ğapı zengi, tèlefon, güldanlar da
ohuyur.
47. Ağ leçekli nergizler gülzar, bahar
gokuyur.
48. Lapdan Mehemmed gelir, Tofiğ girir
içeri.
49. Şadlığ evin hakimi, perişanlığ köçeri.
50. Gelir Rüstem, Arife, Ferhad,
Mikayıl, Zëynal.
51. Sıgmır, ève sığışmır sèvinc, gürur,
cah-celal.
52. Men èvde olmasam de hiss èderem o
günü,
53. Bir ocağa sıgmayan şadlığı, toy-
düyünü.
54. Zindanda Ulutürküm Azadlığla
öpüşer.
55. Erider ateşinde, golundan gandal
düşer.
56. Heber de tutmazsınız, goşulmuşam
men size,
57. Helil — Firengiz toyu, Sèvinclè
Tebriz toyu
58. Yaddaşlarda mö'cüzè.
59. Dinleyin, dëyim size:
60. Bizim heyetimizde gocaman bir palıd
var.
61. Ağzı gëniş, dibi dar.

62. Zerli piyaleleri çırpın hemen palıda,
63. Planètten, ğanımdan ateş emen
palıda.
64. Derdi, ğemi tapdayın düşmen bayrağı
teki,
65. Bizim èvden nur alıb çırağban olsun
Bakı.
66. Güldanıma güvenib
67. Gülüstan olsun Bakı.
68. Elvan bayrağımızı açın semalar
ğeder,
69. Tèllerinden nur alsın göy ğurşağı, ay,
ülker.
70. Gënişlesin küçeler, dönergeler,
dalanlar.
71. Yollar ağışundaca lengerlensin
ümmanlar.
72. Servinazla Zëmfıra, Könül, Ramiz,
Edile
73. En müğeddes türkünü bir de getirsin
dile.
74. Hamıdan ğarşıda sen, hüsnünde
gürur, şadlığ
75. Elinde al plakat: «ULUTÜRKE
AZADLIĞ!»
76. Cesur addımlamağı sevgilisi bacarsa,
77. Dağıdacağ zindanı hem Halğ, HELİL
RZA!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 16 şubat 1990.

377. YOĞ, MEN SUSA BİLMEZDİM

1. Kirpi tek herlenenler orda —
azadlığdadır,
2. Eğreb tek kirlenenler orda —
azadlığdadır.
3. Maskalanan, bürünen,
4. İlan kibi sürünen
5. Bir toz zerresi iken

6. Timsah boyda görünen orda —
azadlığdadır.
7. Men barmağlıg dalında.
8. Yoh, men susa bilmezdim yurdumun
o halında.
9. Men gizlene bilmezdim
10. Arvad-uşağ dalında.
11. Gaçgınların göz yaşı dağ çekende
yollara,
12. Südsüz ğalan yavrular baş ğoyanda
ğollara
13. Gencebasar, Sumğayıt cehenneme
dönende,
14. Nizaminin ğebrine ölüm tozu sinende
15. Sinemde odlanarken nèçe ğezeb
küresi,
16. Bir ıldırım doğanda ğanımın her
ğetresi,
17. Vetenimi talanan, sümürülen
görende,
18. Ğısırlaşan toprağım ğarşımda can
vèrende,
19. Ağzığanlı canavar yalayıban dilini,
20. Gelib lom-lom udanda Muğanımlı,
Milimi,
21. Arğadan bağlayanda cesurların elini,
22. Susa bilerdimmi men?
23. Gündüz ğünorta vahtı evimizi
yaranlar,
24. Gözlerimin odunu, bèynimin şiresini
25. Ğırmızı mağaraya armağan
aparanlar,
26. Bağrımı ğoparanlar
27. Harınlaşıb, ğudurub mèydan sulayan
zaman,
28. Alim kürsülerinde nadan ulayan
zaman
29. Susa bilerdimmi men?
30. Susa bilerdimmi men
31. Herrac bazarlarında ismetimi
görende,
32. Ğatar-ğatar daşınan servetimi
görende!
33. 72 gülleni bir bedene çağdılar,
34. Dörd igidin üstüne bènzin töküb
yağdılar.
35. Orduhanı vurdular çèşmeden su
içende,
36. Rzamı öldürdüler rèlsden-rèlse
kèçende.
37. Üreyime sığınmış dörd tıfilim
zindanda,
38. Zindanları sarsıdan feryada bağ,
feryada.
39. Türkazer gözelinin ağ ğerenfil elleri
40. İtin kirli ovcunda.
41. Papiros söndürdüler
42. Memesinin ucunda.
43. «Dasni-çors» oynadılar ağ ğolları
üstünde.
44. Susa bilerdimmi men meger böyle
bir ğünde?
45. Susa bilerdimmi men erşe çığanda,
46. Høkendin türk evleri
47. Tüstülenen beleyi
48. Üreyine sığanda!
49. Samanlığda yatanlar oyanıb ğoruz
banı,
50. Çırpırsa üz-gözünden, sağğalından
samanı,
51. Pişikden büyük siçan, ac siçovul
sürüsü
52. Cocuğ bèşiklerini gemirirse dan üzü,
53. 480 tabutu ğarşılayan analar
54. Ağlayırken... gülürse cenab herbi
komissar

55. Susa bilerdimmi men,
56. Yata bilerdimmi men?!
57. Yoh, sebrli olmuşam, temkinli olmuşam men.
58. Hulğumundan yapışib divara gısmamışam.
59. Həzineler udsa da, ǵarnı doymayanları,
60. Gözü doymayanları
61. Kipriyinden, ǵaşından,
62. Saçından asmamışam!
63. Sohmamışam gözüne 20 oǵ barmaǵımı,
64. Ümmanları köksümden açıb burahmamışam.
65. Kirpi tek girlenenler orda, — azadlıǵdadır,
66. Baǵa tek herlenenler orda, — azadlıǵdadır,
67. Men barmaǵlıǵ dalında!
68. Azadlıǵ ǵismet dèyil dünyada her adama,
69. İstemirem Azadlıǵ, başǵın yèniden dama!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 17 şubat 1990.

378. SALAM, BORİS PASTÈRNAK

1. Bu gün bütün ǵezètler şeklini vèrmiş senin,
2. Gözlerin — mavi Hèzeri, çiyinlerin — daǵ tekin.
3. Ǵırışlarla şumlanan alnında ǵüdrete, temkin.
4. Cesur baǵışlarında ne teessüf, ne bir kin.
5. Bes ne üçün ǵemginsen, uca boylu senetkar?
6. Ǵartallara yaraşır bu leyäget, bu vüǵar.

7. İttifaǵlar èvinde bu aǵşam tentenen var,
8. Dörd teref ǵar denizi. Salon gülzar, lalezar.
9. Eziz ǵonaǵlar gelib, üreyinde heyecan,
10. Uzaǵ Almaniyadan, yaǵın İtaliyadan.
11. Ǵonaǵların, dostların şekli düşüb mermere.
12. Senin mismarlarındır nur vèren ǵendillere.
13. Ǵedemler nèce asta... sehne — canlı gülüstan.
14. Sen bir dastan olmusan, dilde-aǵızda dastan.
15. Buz ǵütbünü eridir çıraǵların şö'lesi,
16. Üzü nurlu pèyǵember senetkarın şö'lesi!
17. Bir könülden nur alır belke de altı ǵit'e.
18. İldırımlar hèyrandır ǵelemdeki ǵüdrete.
19. Çeleng gelir sehneye... Kim getirir, kimdir o?
20. Bèla Ehmedulina, Yèvgèni Yèvtuşenko.
21. Robèrt Rojdèstvenski, Andrèy Voznèsenki...
22. Hamısının gözünde eziz şairin eksi.
23. Senetin dövresinde ne ǵeder şair, alim.
24. Cefasını çeken kim, sefasını ǵören kim...
25. Birce men yoǵam orda... Men barmaǵlıǵ dalında.
26. Sen en böyük cah-celal, tenteneler zalında.
27. Bes ne üçün ǵemginsen, uca boylu senetkar?

28. Alovlu bir varlığın dörd terefi şahta,
ğar.
29. Hâtireler könlümü kamèradan
goparır,
30. Otuz bir il evvelki soyuğluğa aparır.
31. Dobrolyubov küçesi, onbirinci
binada
32. Doğma yatağhanada, küçük
menzirimdeyim.
33. Ğapı döyülür möhkem.
34. Açıram. Komsomollar tepilirler içeri.
35. Kin püskürür gözleri.
36. — Pastèrnak elèyhine imza
toplayırız biz!
37. O çıhsın gerek el'an
38. Yazarlar birliyinden. Edebiyyat
fondundan!
39. — Bedbeht yolunu azıb,
40. «Doktor Jivago» adlı sefèh bir
roman yazıb.
41. — Oğumusanmı özün?
42. — Oğusam, ağlar gözüm.
43. — Oğusan, güler gözün.
44. — Budur siyahı... gøl çek!
45. — Redd ol, halası göyçek!
46. Bal şanının üstüne gonan zavallı
milçek!
47. Ağarmış pencereye ğar çırpılır
çepeki.
48. Ağ imaret dayanıb öz yerinde dağ
teki.
49. — Budur siyahı... gøl çek!
50. Aldım, bağıdım... imzalar...
51. Eğreb zeheri kibi gör ne geder imza
var.
52. Sen dağsan... imzaları guyu dibinde
gördüm.
53. Hamısının üzüne heyalimde
tüpürdüm.

54. Şerefsiz siyahını ne cırdım, ne
tulladım.
55. Ne ğapdım ğrafını, başlarına
zolladım.
56. Yalnız bir cümle dèdim: — Redd
olun, deleduzlar.
57. Ğelemden de ucuzlar, kağızdan da
ucuzlar.
58. Menim pak otağımdan celd bayıra
basın siz,
59. Hetta tüpürceyime siz layığ
dèyilsiniz.
60. İller sovuşdu... Bu gün car çekir
Yèvtuşenko:
61. — Bu bayramı ğèyd èdir beşeriyet,
Yunèsko.
62. Davam èdir tentene öz evvelki
halında.
63. Ğar yağır, men uzağda... Men
barmağlığı dalında.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 18 şubat 1990.

379. BAKIDAN GELEN BAĞLAMA

Gönderilmiş bağlamanın çekisi bès
kiloğramdan çok olmamalıdır. Yalnız
açıldığdan sonra dustağa vèrilir.

1. Dostum Volodya aldı gelen
hediyeleri.
2. Gören heber tutdumu ne boydadır
deyeri.
3. Men gözucu göz göyub bağışlarımla
öpdüm
4. Balaca bir zenbilde dünyaya
beraberi.
5. Ağ şanının üstünde ğurumuş
hezelleri,
6. Bu hezele toğunmuş Firengizin elleri.
7. Öpdüm mèyhoş limonu, o gızılı
gövheri,
8. O limona toğunub Firengizin elleri.

9. Dostum Volodya aldı gelen hediyyeleri,
10. Gören heber tutdumu ne boydadır deyeri.
11. Ğızıl köyneqli soğan neleri saldı yada.
12. Baldan şirin soğana, mèhrine canım feda.
13. Birce ovuc ağ kışmış
14. Göyde ulduzlar imiş.
15. Otuz dörd il evvelki bir celalı anıram,
16. Kışmış bağlamasına üzük goymuşdu anam.
17. Üzük, kışmış sovgatı, üstünde ağ kalağay.
18. Ağ kışmış — ulduz bağı, üzük — ten ortada Ay.
19. Bağlamada ğalmadı, üzük barmağda yandı.
20. Toy gècesi bir az da işğlandı, nurlandı.
21. Ğızıl üzüklü gelin zerif bir aycamaldı,
22. Onun beht üzüyünden kekkeşan işğ aldı.
23. Balaca bir bağlama neleri saldı yada,
24. Ne mehebbet ölendi, ne sedağet dünyada.
25. Ağ kalağay yarımın başında ağ tac oldu.
26. Kışmış onun ağzına, diline möhtac oldu.
27. Neler dèyir ağ kışmış, her gilesi müğeddes:
28. Menim ulduzlarımı zindan söndüre bilmez!
29. Dostum Volodya aldı gelen hediyyeleri,
30. Anladımı göresen ne boydadır deyeri...

Moskva, Lèfortovo zindanı, şenbe, 17 şubat 1990.

380. GÜNÜ GÖZEL KÈÇİRMEK

1. — Ğalğ! — komandası vèrdi gözetçimiz ğapıdan.
2. — Ğalğdığ, yoldaş kapitan!
3. Menem bu gün növbetçi — gözelli kèşikçisi.
4. Bu gün berğ vursun gerek bu köşkün her incisi.
5. Göy leyene tóküb su, isladırım şelpeni.
6. Silirem... hatırladır döşeme zer külçeni.
7. Üç çarpayı, dörd divar parlayır nèce par-par.
8. Ğızıl gül çelengimi döşekağı, balışlar?
9. Su lüleyi mis dèyil, ğızıldanmış èle bil.
10. Lèfortovo ğesrine belke mè'marmış Helil!
11. Cüt ğaşığ, boşğabı, çaydanı da silirem.
12. Her birini gövherim, zerim, dürrüm bilirem.
13. Ğelemnelerim yan-yana, kağızlarım ağ çiçek.
14. Bir azdan çay gelecek.
15. Çay dème, ağ çaydanda bir lalezar gelecek,
16. Benövşem birellide kiçik gülzar gelecek.
17. Yağut piyalelerde çay buğlana-buğlana,
18. Lenkeranın etrini sepecek bu zindana.

19. Tüstületmek istesem «Zolotoè runo»nu,
20. Aram-aram, lezzetle nuş èdecem men onu.
21. Barmağlığdan bahacağ bahar geder neş'eli
22. Güneş — cahan meş'eli.
23. Gezinti meğamında belke de ğar yağacağ,
24. Demir tordan başıma ağ ulduzlar yağacağ.
25. Başım — seadet tacı, men — Azadlığ allahı.
26. Bu cür ğarşılایram zindanda her sabahı.
27. Başlanacağ bir azdan sorğu-sual, istintağ.
28. O, — mazutlu bir lepe, men — sal ğaya, ğoca dağ!
29. Ğara şübhelerini darmadağın èdecem.
30. Ğartımış divarları ğelpe - ğelpe didecem.
31. Yumşalacağ müstentiğ, bir ğehve demleyecek.
32. Ğend atıb, ğarışdırıb: — Buyur nuş èt! — dèyecek,
33. azca gülümseyecek.
34. Bèlece başlanacağ günü güzel kèçirmek,
35. Ömrün her ğırpımına bir ümmanı içirmek.
36. Günü güzel kèçirmek —
37. Barmağlığ arhasında temiz hava udmağdır.
38. Kişi leyağetini, Veten leyağetini
39. Canından ve güneşden bir az uca tutmağdır!

Moskva, Lèfortovo zindanı, bazar, 18 şubat 1990.

381. KAMÈRADAŞIM VOLODYA KOMUĞİN

1. Tebietin ne geder müdrık ğanunları var:
2. Sèven sèveni arar, hoşbeht hoşbehti tapar.
3. Açıb demir ğapını burağdılar içeri,
4. İlk günden seni tutdu üreyimin gözleri.
5. Ğızıl saçlı... sarışın... gözler — cüt mavi deniz.
6. Eyninde ağ köyneyin teze ğardan da temiz.
7. Gah başğırda konuşduğ, gah rusca, gah özbekce.
8. Ten ortadan yarıldı paz ğoyduğın lal ğece.
9. Denizem, inci tapdım... semayam, ulduz bürcü.
10. Çaylara dalğa vèrdi coşan ğanımın gücü.
11. Burda biz yarı böldük bir çimdik nem duzu da
12. Dil ucuna gelmeyen, gelen meħvi sözü de.
13. Bıçağ vèrilmese de yarı böldük, almanı
14. Birce salhım şanını, sarımsağı, soğanı.
15. Ğayğılандın da herden:
16. — Bahalığdır şeherde.
17. Ğızlarım gelib çatıb gelin, ana heddine
18. Övlad toyunu görmek ğismet olarmı mene?

19. Toy çaldırıp onlara cèhiz goşaydım gerek
20. Ne cèhiz görecekler, ne de başğa bir kömek.
21. Ğız balamı az ğala tanımadım görende,
22. Hörüklü Svètlanam güneş beraberinde.
23. Nèce boy atıp Lèna — 21 yaşlı gözel,
24. Seadeti, sèvgisi teki gelmesin göze.
25. Hele ki, bu vahtacan deniz görmemiş onlar,
26. İpek ğumu, Hezeri daim arzulayanlar.
27. Tekce Annam görübdür Koktèbèli birce yol.
28. Ne er oldum, ne oğul...
29. Anam herçengden öldü, atam da diabètten.
30. Hèç birine seadet beşş ède bilmedim men.
31. Hem ğüdretili, hem ğücsüzsen
32. Anam Rusiya, Rusiya!
33. Hem cür'etli, hem acizsen,
34. Balam Rusiya, Rusiya!
35. Ağzı ğanlı canavarlar
36. Nèçin daim seni arar?
37. Boynundadır nèçe şahmar,
38. GÜLÜM Rusiya, Rusiya!
39. Küreyine bıçağ sancar
40. Yüz sahtakar, min fitnekar.
41. Sözde seni öper, ğucar
42. Zalım, Rusiya, Rusiya!
43. Tükendimi ğüvven, ğücün?
44. Seni ğılas ètmek üçün
45. Men razıyam ğünü bugün
46. Ölüm, Rusiya, Rusiya!
47. Göz yaşları yağut, almaz
48. Türküstanmı, yoğsa Ğafğaz?
49. Nèçin seni isteyir az,

50. Bilim Rusiya, Rusiya!
51. Oyanmışdır, èller, yatmır.
52. Yardımın ağılıma batmır.
53. Zindandayam, sene çatmır
54. Elim, Rusiya, RUSİYA!
55. Kimindir o ğara kölge?
56. Krèmlmi sene leke?
57. O lekeni ğanla belke
58. Silim Rusiya, Rusiya?
59. Ne sonum, ne evvelimsen.
60. Söndürölmez meş'elimsen.
61. Ğaçırılmış bir gelinsen
62. Gelin, Rusiya, Rusiya!
63. Addımlayır, var-gel èdir, yumruğ sıhır, ğeçe kèçir.
64. Daş yumruğun ne faydası, lap ğapısı demirdendir.
65. Var-gel èdir, gelib ğedir ğah perişan, ğah esebi.
66. Tavanın dar ağacından asılmışdır çırağ ğelbi...

Moskva, Lèfortovo zindanı, 18 şubat 1990.

382. DUSTAĞ GÈYİMİ

1. — Soyun! — dèyib aldılar hez yağalı kürkümü,
2. Dağ başına benzeyen papağımı aldılar.
3. Önce hamama, sonra kamèraya saldılar.
4. Söndüre bilmediler amma tebessümümü.
5. Sèyr èdirem eynimi, üstümde teze paltar.
6. Şamplanan şalvarım, düymesiz penceyim var.
7. Günaydın, Helel Rza, teze donun mübarek.
8. Bes haçan vèrecekse şirnisini, dè görek!

9. Èkvatora benzeyen bèl kemeri bes hanı?
10. Kemersiz de kèçiner zirèhlenibse insan.
11. Çekmelerin ğapğara, daşdır, demirdir canın,
12. Mübarek, bu çekmenle düşmen tapdayacağsan!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 18 şubat 1990.

383. SEADET ULDUZUM

1. Döşeyim azca ezik, çarpayım da demirden.
2. Polad ğabırğalarım demire deyir herden.
3. Balıncım yumruğ boyda, çevrikirem yèrimde.
4. Narahat bir denizem ğayalar çemberinde.
5. Edyalım azca gödek, hiss èlemir ağrımı.
6. Örtüb basdıra bilmir uzun ayağlarımı.
7. Semenderem... Şimalın eridirem buzunu.
8. Ğanadlarım nur saçır kehkeşanlar uzunu.
9. Menden savay gören yoğ başımın üstündeki
10. Ğızıl dan ülkerini, saedet ulduzunu!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 22 şubat, 1990.

384. SENİ GEBERDECEKLER

1. Yèddi başlı ejdaha, dinazavr olsan bèle,
2. Caynağın atsan da min bir fitney, fè'le
3. Rütbe nerdivanında dırmaşsam da Marsacan.
4. Bu yarımcan, soğulcan,

5. Bizim cesur, bey erler
6. Seni geberdecekler!
7. Cahanda en şerefsiz bir ölüm seni bekler,
8. Seni geberdecekler!
9. Cemdeyin Tezepirde tertemiz yuyulsa da,
10. Demir-bèton ğebrine ter çeleng goyulsa da

11. Hele yağmamış yağış,
12. Hele ğar saçılmamış
13. Pul gücüne baş daşın yazılmış, yazılmamış
14. Buğlanacağ üstünde köpüklü, sarı mayè.
15. Tutuzduracağ onlar.
16. Bir azca yubansalar
17. Men özüm Moskvada darmadağın èderek
18. Demir-bèton divarı
19. Ğırıp polad elimle demir barmağlığları,
20. Söküb ağır zencirli, paslı darvazaları
21. Ğalğıb üzü yuğarı,
22. Gümüş teyyareyle yoğ, ğızıl ğatarla da yoğ,
23. İldırım ğanadında uça-uça gelecem.
24. Hele elim deymemiş seni ölmüş görecem.
25. Min bir canın olsa da
26. Ğaça bilmeyeceksen!
27. Bilirsenmi, bu ğalğın ezeli şakeri var:
28. Çoğ şeyleri bağışlar, birce namerdliyi yoğ!
29. Arğadan bıçağ vurub, ğaçıb gizlenmeyi yoğ!
30. Yurdun leyağetini düşmene satmağı yoğ!

31. İsti yaralarına serin melhem
goyduğum
32. Bu èl-oba, bu diyar
33. Sèmènt tozu udanlar,
34. Tütün tozu udanlar
35. Havasız zirzemide, vağonda
yaşayanlar,
36. Gölunda yoğ, bağrında gındallar
daşıyanlar
37. Hulğumundan yapışib direyecek
divara.
38. Bacarsan, dèşik ahtar, tepil, èy
üzügara.
39. Gèt yazmıram adını... ne köpek, ne
küçüksen,
40. Sen derdlerim içinde hörümçekden
de kiçik,
41. Egrebden de kiçiksen.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 22 şubat 1990.

385. YARI CANIM ORDADIR

1. Yarı canım ordadır, — Azadlığ
mèydanında.
2. Mavi, yaşıl, gırmızı rengler
gülüstanında.
3. Yarı canım ordadır, — o gülzarın
yanında,
4. Ellerde çiçekleyen bayrağların
yanında.
5. Lengerlenen, çalhanan bir hiddet
ümmanında,
6. Addımı yèr titreden goçağların
yanında.
7. Addımı yèr titreden
8. Oğullar güneşle ten.
9. Èy ana Veten hèy, èy ana veten!

10. Hağğ yolunda durmuşuğ, bu baş, bu
beden»²¹
11. Yarı canım ordadır —
12. Gızıl gana belenmiş ağ nergizin
yanında.
13. Uzun kipriklerinden damla-damla od
saçan
14. Firengizin yanında.
15. Men yèrin altındayam, — şehidler
mekanında,
16. İsmayılın, Ülvinin, Befadarın
yanında.
17. Èşidirem, car çekir orda yèraltı beşer:
18. — Milyard tepiyin altda gøy gebersin
zülm, şer.
19. Men ordayam, zencirler, gındallar
gopan yèrde.
20. Şè'rim ulu serkerde, özüm garşı
sengerde.
21. Ellerim — bayrağların gūlpundan
yapışan el.
22. Küreklerim — yaş asfalt, mèydan
adlanan temel.
23. Dodağlarım — kürsüden od
püsküren dodağlar,
24. Gözlerim — geceler de sönmek
bilmez çırağlar.
25. Saçlarım — bayrağımın şüa-şüa
tèlleri.
26. Her hüceyrem, her nebzim haraylayır
èlleri.
27. Sakit kamèramızda tufanlı,
davalıyam,
28. Bizim altı milyardlıg beşerin
davamıyam.

²¹ Bèyt Lenkeranda yaşayıb yaradan sèvimli
şairimiz ELİ NASİR beyindir.

29. Yarı canım ordadır gışın bu gış
feslinde,
30. Yarı canım ordadır, yarımcanam
eslinde.

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü gün 22
şubat 1990.

386. TAMAM BAŞĞA BİR BAHAR

1. Bu il bizi Bakıya özge bahar gelecek,
2. Başğa, bambaşğa bahar.
3. Şehidlerin ğanını emib ğalħacağ
göye
4. Al ğırmızı ağaclar... ğan ğırmızı
ağaclar.
5. Bezenecek yamaclar.
6. Ğızıl ğonça tutacağ her gediym, her
düzüm.
7. Od tökecek çöllere laleler düzüm-
düzüm.
8. Asılacağ ğızılğül ğızlarımin
saçından.
9. Min-min serv ağacından.
10. Dalğalar ğanadında körpe şamlar
yanacağ,
11. Hezerin altı, üstü, yèr-göy
ışılanaçağ.
12. Asılacağ laleler ğuşların yuvasından,
13. Ağappağ buludların ince, ğu
boğazından.
14. Aleme etir sepen
15. Türkanın havasından.
16. Şehidler ğıyabanı... şehidler ğebri
üste
17. Ğerenfil büküm-büküm, zanbağlar
deste-deste.
18. Nèçe iller kèçse de solmayacağ o
güller.
19. Sayrışacağ, artacağ ğucağ-ğucağ o
güller.

20. Üreyim gelmir dèyem: ğara bayram
gelecek.
21. Ğara bahar gelecek.
22. Yurdumun özü boyda canlı gülzar
gelecek.
23. Her gözelin ğoynunda bir lalezar
gelecek.
24. Şehidler ğebri üste saf, etirli bir
hava...
25. Dil açacağ ğonçada badam, püste,
paħlava.
26. Teze toy paltarında yanaşacağlar bize
27. Ejder oğlu İlham bey, Çoban ğızı
Ferize.
28. — Beyle gelin oynasın!
29. Başlanacağ çal-çağır.
30. Bes ne üçün gözlerden yağış yağır,
ğar yağır?
31. Ay haray, bu toydursa... gelin hanı,
bey hanı?
32. Toyħana andıracağ köçen bir
gülüstani.
33. Ay aman, ğoyma ğètdi beysiz ğalan
bir peri,
34. Baş tacında alemin en bakir çiçekleri.
35. Pak, ışıklı gözlerde en müğeddes göz
yaşı.
36. Ay-ulduzla yanaşı en möhteşem baş
daşı.
37. Ğedeminde Bakının özü boyda bir
çeleng,
38. Dodağlarda bir nida: — Gel,
bayramın mübarek!
39. Bu il bizim Bakıya özge bahar
gelecek,
40. Can atıram bahara.
41. Herlenecek Planèt,
42. Ğehreman sinesinde Bakı boyda bir
yara.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 22 şubat 1990.

387. CEZA KÖYNEYİ

Bir nêçe defe berkden danışdığım, davranış
ğaydalarını pozduğum üçün eynime 24 saat
müddetli ceza köyneyi gèyindirdiler.

1. Eynime gèydirdiler ceza köyneyi —
rèzin.
2. Èle bilki, od vurub bènzin tökdüler,
bènzin!
3. Sıhır meni dörd yandan, sıhır ceza
köyneyi,
4. Semender köyneyimiş Hèlil Rza
köyneyi.
5. Soyuğ rèzin yapışb sanki ateşe, oda.
6. Varlığımndan od alır, alışıb yanır o da.
7. Demir gefesim azmış,
8. Bèton mehbesim azmış
9. Dördmertebe zindanın soyuğ demir
torundan
10. Buz salhımı asılmış gezinti küncü
azmış
11. Sorğu-sual, istintağ,
12. Herbe-zorba, ittiham
13. Cinayet aktındaki ilan zeheri azmış,
14. Ğara caynağlarıyla boğazımdan
yapışmış
15. Ğasırğanın, çovğunun kirli elleri
azmış,
16. Üstelik beşş ètdiler mene ceza
köyneyi.
17. Èy Hèlil, mübarekdir
18. HÈLİL RZA köyneyi!
19. Göresen planètin ceza köyneyi
varmı?
20. Vulkanlardır, odlardır onun ceza
köyneyi.

21. Göresen Güneşin de ceza köyneyi
varmı?
22. Ğapğara buludlardır onun ceza
köyneyi.
23. Güneş dözmür cezaya... Güneşde
partlayış var.
24. Cahan dözmür cezaya, od püskürür
vulkanlar.
25. Dözmür Güneş, dözmür dağ... amma
dözür Ulutürk.
26. Ulutürküm cahandan, Güneşden bir
az büyük.
27. Azca arığlasa da poladlaşb bedeni,
28. Sıhır ceza köyneyi, sıhır dörd yandan
meni.
29. Sıhır ğulağlarımı, dèyir: — Hèç ne
èşitme!
30. Sıhır barmağlarımı: — yazmağ
fikrine düşme!
31. «Sus!» dèye möhürlemiş sözlü
dodağlarımı,
32. «Gètme!» dèye sahlamış şimşek
ayağlarımı.
33. Sıhır her hücèyremi, küreyimi,
eynimi.
34. Sıha bilmir bèynimi, alovlu üreyimi.
35. Ne yahşsı ki, cahanda düşünmek
fürseti var,
36. Tefekkürden saçılır şüa-şüa arzular.
37. Gözüm gezètlerdedir... gırır ğandalı
Polşa,
38. Parçalayır Varşava öz ceza
köyneyini.
39. Buğarèstde Ağ ğesri dağıdır
Rumıniya,
40. Pashı darvazaların sındırır bilengini
41. Ğalhır çèçèn-inguşlar, osètinler
ayağa.
42. Dönür ceza köyneyi ğana batmış
bayrağa!

43. Görhüma, Həlil Rza, döz! Dön
zülmetde mayağa!
44. Hemnefes ol beşerle, alem ǵalhır
ayağa.
45. Ğan açıldı burnumdan... basdım
gümüş düymeni.
46. Geldi ağ ǵalathlı ǵız... ǵılas ǵdermi
meni?
47. Pambıǵ soǵur burnuma... ǵan
dayanmır, dayanmır.
48. İyne vurur ǵoluma... Ğan dayanmır,
dayanmır.
49. Zehmet çekme, can hekim!
50. Kese bilmezsen ǵanı. Ğet, dinc eyleş
yèrinde.
51. Ğanın bir ucu burda, bir ucusa
ordadır
52. Bakı küçelerinde!

Moskva Lèfortovo zindanı, 23 şubat 1990.

388. MENİM HEBS HEBERİM

1. Bed heberi göresen kim getirdi bize,
kim?
2. Dostum, yoǵsa düşmenim?
3. Bed heberi vèrende dodaǵları
esdimi?
4. Kesdimi vücudunu bed heberin
ǵılınıcı?
5. İldırımımı bed heber?
6. Bir ǵara vurǵun kibi vurdu
Firengizimi,
7. Belke silmek istedi bu dünyadan
izimi.
8. Yaman heber az ǵala mezar daşı, baş
daşı.
9. Kiprikleri yandıran dalǵa-dalǵa göz
yaşı.
10. Ayaǵları ǵurudu, sustaldımı ǵolları?

11. Kesildi dörd terefdən, yumruldumu
yolları?
12. Söykeniben divara tab ǵtdimi
birteher?
13. Yoǵsa su getirdiler, üz-gözüne
sepdiler?!
14. Bilseydi ki, yèrimde men durmuşam
daǵ kibi,
15. Meger titreyerdimi üreyi yapraǵ
kibi?
16. Yaman heber Selyana çatdı hansı
meǵamda,
17. Belke odun yarırdı Tofig elinde
balta?!
18. Bir cüt ǵılınca döndü belke ǵolu,
bileyi
19. Odunu doğramaǵla soyudumu üreyi?
20. Ğaldırdı baltasını... kesere baǵ,
kesere!
21. O balta şö'LE SALDI KOR
ĞARANLIĞ BİR ĞESRE
22. Bed heberi alanda Ferhad şe'r
yazırdı,
23. Yoǵsa çuǵur ǵazırdı, fidan basdırmaǵ
üçün.
24. Tüstületdi bèynini bed heberin şer
gücü.
25. Urbana bilseydi ki, demir
yumruǵlarımda
26. Hebs ǵtmışem bu derdi,
27. Ğarlı ǵışda oyanıb belke
çiçekleyerdi.
28. Bed heberi alanda ǵardaşımız
Mehammed
29. Belke divar hørürdü, elinde şaǵul,
semend.
30. Bilseydi ki, divardan, ǵayadan da
möhkem,
31. Solan kiprikleri hēc meger çekerdimi
nem?

32. Bed heberden Arife göz yaşında
boğuldu,
33. Güldandakı gerenfil solmamış özü
soldu.
34. 26 yanvarı Rüstəm saydı uğursuz,
35. Baş-başa ağlaşdılar Böyükhanımla
Ulduz.
36. Üsyan bayrağı oldu Zəynallı Könül
hanım,
37. — Gəl! — söyledi gezeble!...
Gəl! Azərbaycanım.
38. Yazarlar birliyinə gəldi İsmayıl Şıhlı,
39. Hümət Süləymanlı sert, gəşgəbağlı,
acıqlı.
40. Cüt gərdaş Müdafiə komitəsi yaratdı,
41. Ulutürkün uğrunda heresi bir
Maratdı.
42. Gəzətə şö'le saldı Gəbil semimiyyəti,
43. Cəsəreti, gəyreti ildırımından da iti!
44. Hidayətin elləri uzandı Aya, Güne —
45. Şə'rimi şahid çekdi Həlil
böyükliyəne.
46. Babək Hüseyn oğlunu tutdu Kengerli
Gulu:
47. — Derc et bu megaleni! — dedi
başalovlu.
48. Zəynal Vəfa göstərdi dostə
sədağətini,
49. Bir dağ gəlası bildi Rzayla ülfətini.
50. Şir ürekli Servinaz kişi gət'iyiyyətlə
51. Nəçə yüz şagirdini harayladı te'tile.
52. Settarhan zavodunda el sahladı
fehleler.
53. — Yurd azad ola bilmez, yurddaş
dustağsa eger.
54. Bələce hökm etdilər,
55. Ellərdə plakətlər ön cərgədə gətdilər.
56. Bakıda yüz milyardlıq meydan
coşdu, çağladı.
57. Haç demirlər atdılar, polis yolu
bağladı.
58. Engəlləri, sədləri dərhal basıb
kəçdilər.
59. Şair cəsurluğuna baş eyib and içdilər.
60. Üç rəngli bayrağımın göyü, mavisi,
alı
61. Ləngərləndi, hüsünündə gəzəb, gəyret
celalı.
62. Heber Münhəne çatdı, ustad Mirzə
Həzərə,
63. Həzər büründü zərə, səda saldı əfire.
64. Mikayılım gəldirdi Türkiyəni ayağa,
65. Dünya gəmiyə döndü, Həlil Rza
mayağa.
66. Oruc gızı Dilarə yəridi ilk cərgədə,
67. Elinəki şəkildə Ulutürküm —
serkerdə!
68. Mənim hebs heberim min-min
yumruğa döndü,
69. Həlga biganələrin pəysərində
göründü!
70. Rəhbər Bəşiroğlunun hayğırışı
ğasırga,
71. Məhəmmədin gur səsi yayıldı dalğa-
dalğa.
72. — Sənətkarə AZADLIĞ!
73. Azadlıq Ulutürkə!
74. Dağıtdılar... Sərhədlər yüz yərdən
tike-tike.
75. İçi boş, üzü gərə min-min sərhəd
ağacı
76. Yandırıldı. Tongallar gəcənin gızıl
tacı.
77. Silkeledilər hardasa eli gənli sarayı.
78. Paşlı darvazaların eridi dəmir layı.

79. Düşmenler bilmedi ki, zaman başğa zamandır,
80. Mekan èyni mekandır.

81. Həlğın AZADLIĞına şair hebsi tekandır.

Moskva, Lèfortovo zindanı 23 şubat 1990.

389. PERVANEYE AZADLIĞ

1. Pencerem goşa laylı... saf şüşeler üz-
üze
2. Arasında pervane... ağ ğanadlı
mö'cüze.
3. Dar ğefese göresen hardan düşdü —
bu yazığ?
4. Ğabağ şüşe, dal şüşe, irelide
barmağlığ.
5. Hèy dartımır yuĥarı... ğalĥır, ğalĥır...
sürüşür.
6. Düşür bir de aşağı... ğanadları
büzüşür.
7. Pervane çıĥa bilmir balaca, dar
ğefesden.
8. Bu zehrimar ğefesde düşüb gücden,
hevesden.
9. Neye gelir ğümanım? Adı aşığ
sapına.
10. Bir ağ sapı götürdüm, tulladım
kemend ona.
11. Anladımı? Ağ sapın ağ ucundan
yapışdı.
12. Ğalĥdı, ğalĥdı yuĥarı, ğefilden ğanad
açdı.
13. Uçdu gözel pervanem, barmağlığ
arasından.
14. Uçdu... ağ şekli ğaldı gözümün
ğarasında.
15. Uç, sevimli pervanem, eksin
gözümde ğaldı.
16. Dünya dustağlarından biri bugün
azaddı.

Moskva, Lèfortovo zindanı, beşinci ğün 23
fèvral 1990.

390. BAYIRDAN GELEN SESLER

1. Deriden çıĥır onlar, ğabığdan çıĥır
onlar,
2. Çıĥırlar ki, gizletsin, boğsun bizi
dörd divar.
3. Divarlar hèyli ğalın, divarlar hèyli
hündür.
4. Barmağlığ üstümüze gönderilmiş
ğünüdür.
5. Demir ğapı açılır, ğapanır da bir
anda.
6. Açarlar şağğıldayır dıbsız, zülmet
zindanda.
7. Burda her şey üreyi, idrakı boğmağ
üçün...
8. Sen onun nezerinde bir ğarışğa, bir
cücü.
9. Avtomatda, rakètde, tankdadır onun
gücü.
10. Dörd divara çèvrilib seni mehv
ètmek üçün.
11. Sesler gelir bayırdan. Bacarsa bu
sesleri
12. Asar dar ağacından, öldürer diri-diri.
13. Sesler gelir bayırdan. Sesi mehv
ètmek çetin.
14. Sesler ğanadlarındır, sesler senin
ğüdretn.
15. Barmağlığa çırpılır tappır-tuppur
damcılar.
16. Sene müjde getirir yağut, büllur
damcılar.
17. Saf damcılar èle ki, al ğüneşe sarılır,
18. Nur vèrir gözlerine, düşmen bağrı
yarılır.

19. Meger ğulağ asıram yalnız
ğulağlarım?
20. Sesleri nuş edərem teşne
dodağlarım.
21. Bebeklerim dünyaya geniş-geniş
açılmış,
22. Kipriklerim cahana şüa-şüa uzanmış.
23. Tanış, doğma sesleri elden
vərmək üçün.
24. O seslerdedir gücüm.
25. Diğget kesilirem men süd köpüklü
ğara da,
26. Teze ğara sarılmış altun şüalara da.
27. Ğar kürüyen kürekçi nefes derir
arada.
28. Göz gəyur şah budağa ğonan
ğarğalara da.
29. Sesler gelir: — Ğa!... Ğa!... Ğa!...
30. Sökür traktor yeri hardasa dalğa-
dalğa.
31. Buğlanan teze şumdan sesler gelir: —
— Ğa!... Ğa!... Ğa!
32. Her bir hüceyrem ile bağlanmışam
varlığa.
33. Fərqi yohdur, səl gele, çovğun ğopa,
ğar yağa —
34. Vurulmuşam varlığa.
35. Menim üçün bahardır dörd fesilin
dördü de.
36. Ğanımdadır alemin səvinci de, derdi
de.
37. Çöldən gələn sesləri acgözlüklə
uduruğ.
38. Canlı antənayığ biz, hər sedanı
tuturuğ.
39. Ğulağ eşitmeyeni be'zen ürek eşidir.
40. Ürek beşəriyyətin hemnefesi, eşidir.
41. Gözel sedalar gelir uzağ
Almaniyadan.
42. Dağılır nəçe zindan, açılır yəni
məydan.
43. Bèrlin, Vèymar, Drèzdèn tezeden
ğurulmada.
44. Paslı darvazalardan zencirler
ğırılmada.
45. Krakov vurub yıhır ğapğara bir
hèykeli,
46. Yarır ğaranlıqları hünər, zeka
meş'eli.
47. Avtomatla, tank ilə, rakètle de, èy
ğafil,
48. İnsanlığı yürüşdən sahlamağ
mümkün dèyil.
49. Bakının başdan — başa ğanla
çimizdirse de,
50. İşığ uman gözlərə alov kibi girse de,
51. Sürü-sürü satğınlar, alçağlar yetirse
de,
52. Yurda ğıtlıq, ğehetlik, min bela
getirse de.
53. Sahlamağ mümkün dèyil beşər
yürüşlərini.
54. Körpelerin ağızına o deni oğlu deni
55. Vèrir emzik yèrinə avtomat lülesini.
56. Öz başına çağalım onun öz güllesini.
57. ...Her şey sakit olanda, ses-seda
kesilende
58. Yètmiş deniz baş gəyub mürgüleyir
sinemde.
59. Bilən yoh ki, ğanımda dörd ümmanın
hökmü var.
60. Köksümdedir yürüyən ağappağ
donanmalar.
61. Ümmanları sahlayan soruş kimdir,
soruş kim? —
62. Zirəhli sal ğayalar — zirəhsiz
çiyinlerim.

63. Erzi görümağ üçün çirmemişem
ğolumu,
64. Zindanlar kese bilmez o seslerin
yolunu.

Moskva, Lèfortovo zindanı, bəşinci gün, 23
şubat 1990.

391. 23 ŞUBAT GÜNÜ

1. — Tebrik — dèdi müstentiğ —
tebrik èdirem seni!
2. Zirəhlenib duruğdum, eşitcek bu
cümleli.
3. Özüm gəya, dilim lal.
4. — Bayram dèyil benimçün, yasdır
23 fèvral.
5. Gülümsedi müstentiğ: — Ağ
buluddadı zirven.
6. Neven gelmiş dünyaya, gız övladın,
gız neven.
7. Tebrik èdirem seni!
8. Sıhdı soyuğ elimi.
9. Ovcum birden isindi, ovcum — atəş
dilimi.
10. Düşündüm, men gelende boylu idi
gelinim,
11. Düşündüm, möhkem sıhdım
müstentiğin elini.
12. — Saqlamışam desteyi... tèlefon seni
bekler.
13. Ad gəy, ad gözleyirler... dəsən
səvinecekler.
14. — Gültac! — dèdim — hoş gelib bu
aleme Gültacım.
15. Baba tahtım, başımda gül çelengim,
gül tacım.
16. Èhtiyacım, elacım, gız gərdaşım,
servetim,
17. Sabahkı seadetim, ülviyyətim,
cür'etim!
18. Men zindanda olsam da meğsedimi
bilecek.

19. Bayram sayılan yasın isti ған
lekesini
20. Abşèrondan silecek, bu alemnden
silecek!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 24 şubat 1990.

392. DUSTAĞ MELAKELER

1. Gezinti guşesinden sesi gelir gızların,
2. Dustağ melakelerin, zencirli
ulduzların.
3. Üzünü görmesem de eşidirem sesini,
4. Nefesimde duyuram gızılgül
nefesini.
5. Tağğıldadır divarı... sataşır gızlar
bize,
6. Eks-seda vèirmi demir-beton
mö'cüze?
7. Gızlar ülfet, ünsiyyət, söhbətleşmek
isteyir.
8. Gızlar bizim Könüle, Servinaza
benzeyir.
9. Tağğıldadır divarı ala gözlü melake.
10. Bir kişi nefesine, mēhre möhtacı
belke?
11. Uzatsa da yuğarı ince, ғu boğazını,
12. Ne alan var, ne çalan onun könül
sazını.
13. Eyninde sıırıqlısı... ғezan gəyimli
bahar...
14. Meyer dustağ donunda sönürmü
èhtiraslar?
15. Ne intizam, ne ғанun, ne mehbes, ne
de hēc kes
16. Cism, can telebini boğub mehv ède
bilmez!
17. Gızlar ғısınlaşır, belke coşub
daşır,lar,
18. Terlan ғeyallarında demir seddi
aşır,lar.

19. O ғızılı hörükler ne isteyir?
Yarınmağ,
20. Sèvgili ellerile sıgallanmağ,
daranmağ!
21. Ne isteyir Şükufe — yarıaçığ, gül
dodağ?
22. Odnəfes dodağların serin şerbeti
olmağ!
23. Ğadınlar kişi ister, ғızlar cesur bir
oğul,
24. Öyle bir müdrük oğul ki, ne bende
olsun, ne gül
25. Gör ğarşıda ne ğeder ilan, eğreb,
siçovul...
26. Oğul gerek, oğul ki,
27. Hörümçek serhedleri,
28. İdrakın ğarşısına bend atan levendleri
29. Planətin köksünde ğerçeng ğesteliyi
tek
30. Ğorhulu dövletleri.
31. Rakətləri, tankları, ğürze ğènèralları,
32. Ğürze ğeder ğèyri yoğ, zırpı
admiralları
33. Müğevva marşalları,
34. Ħelveti imzalanan blokları paktları,
35. Ğan lekeli aktları,
36. İşığla maskalanmış zülmet plakatları
37. Dünyanın sinəsinden dartıb ğopara
bilsin,
38. Ğırğ arşınlığ ğuyuya düşen
beşeriyeti
39. Alsın yèrin tekinden,
40. Nura apara bilsin! Teleni ğıra bilsin!
41. Gezinti ğuşesinde bir az dalğın,
mükedder
42. Tağğıldatdım divarı: — Ne isteyir
gözeller?
43. Morzè elifbasıyla cavab ğeldi bir
anda:

44. — Bugün hamam ğünüdür, birge
çimek hamamda.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 24 şubat 1990.

393. KÈŞİKÇİLERİM

1. Kèşikçiler cürbecür... cavan da var,
ahıl da.
2. Dörd yol növbe deyişir her ğün ğıfıllı
zalda.
3. Her ğıfıllı ğapının gözü, göz alması
var.
4. İki değigeden bir kèşikçim ordan
bağar.
5. Kèşikçiler cürbecür... zer pağonlu,
pağonsuz.
6. Ne o mensiz dolanar, ne de inan, men
onsuz.
7. Menim ğözetçilerim meğer birmi,
ikimi?
8. Ğözetçimdir dörd divar, daş ürekli
hakimim.
9. Ğözetçimdir ğeceler sönmeğ bilmez
çırağ da,
10. Müstentiğ ğelemile doldurulan varağ
da.
11. Dürlü-dürlü kèşikçi kèşik çekir
zindana.
12. Yazığım ğelir ancağ ğeceler
yatmayana.
13. Sağğalı ağ, bığı ağ, çal saçları
ğümüşü.
14. Ğèybe çoğdan çekilib gözlerinin
ğülüşü.
15. Ğèdir, ğelir aramsız, var-ğel èdir
sühbedek
16. Nèçin berkden öskürür, boğur onu
öskürek.
17. Siğar çekir, derd alıb belke başı
üstünü.

18. Govur, elile govur helgelenen
tüstünü.
19. Bir ömür geldi, kèçdi tüstü, duman
içinde,
20. Seadete, ağ güne uzağ güman içinde.
21. Daz başına belke de pèşesini gâhan
var:
22. « — Ne vahtacan kèşikde
duracağsan, a kaftar?
23. Gèt özüne bir iş tap, hêç olmasa
bağban ol.
24. Montyorluğ èt barı, bès evde
çırağban ol!
25. Ğırğ ildir ki, güdürsen gâpıda bir
dèşiyi,
26. Haçan güldürecekse bes sen èvi,
èşiyi?
27. Yakovlèvin aşnası “Mèrsèdès”de
herlenir,
28. Senin zövcen ğırğ ildir kor metbeğde
kirlenir.
29. Balaların tamarzı adice portağala,
30. Şorğogala, zoğala.
31. Gızların eyninde nenesinin
paltarı...
32. O dondan utan barı.
33. Ğırğ ildir bağa kibi çekilmisen
ğınına,
34. Pèşen derddir gâhana.
35. Ğızıl mèydan hayğırır, bir bağ
te’tilçilere
36. Barı bir gün kişi ol, bayrağ gètür bir
kere.
37. Le’netle gul ömrünü, ölgün, yoğsul
ömrünü
38. Bes haçan göreceksen seadeti, ağ
günü?
39. Nefesini kesibdir kèşik çekdiyin
zindan,

40. Fergin çoğmu bayırda ğarıldayan
ğarğadan?
41. Ğarğanın hêç olmasa ğarğa seadeti
var.
42. İstese uçar, gèder, başga budağa
ğonar.
43. Dovşandan da efelsen, èy soğulcan,
èy çibin
44. Gèce-gündüz herlenib var-gel èdirsen
nèçin?
45. Kèşikçim geler-gèder düşünceler
içinde,
46. Acı tütün gokusı, tüstü, zehir içinde.
47. Ğorğar, car çeke bilmez
48. Fikrini, niyyetini
49. Yazığ menden goruyur
50. İki ğit’eye sığmaz Sovètler dövletini!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 25 şubat 1990.

394. YUĞU

1. Yatmış idim, oyandım.
2. Özümü hoşbehtlerin ilkin hoşbehti
sandım.
3. Yatmış idim daş tekin... Oyandım bir
gu kibi.
4. Alem benim ovcumda... men alemin
hakimi.
5. Ne paslı barmağlığım, ne demirden
ğapım var.
6. Kipriyimin ucunda gözişlemez
semalar.
7. Çemen azad, çöl azad, Veten azad, el
azad
8. Buğovları açılmış gelem, kağız, el
azad
9. Könül azad,
10. Dil azad.

11. Fikirleşib yuħumu, düşünüb aram-
aram...
12. Gördüyümü yozuram
13. Bağımda, Türkandayam, daş
hovuzun yanında,
14. Bülbülleri sayrıyan dünya
gülüstanında.
15. Kalağaylı bir gelin gör nəce ħumar
gèdir.
16. Tekerli, ağ beşiyi asta-asta terpedir.
17. Orda beşikde yatan
18. Emzikli bir körpedir.
19. Aman Tanrı, bu gelin nəce azad
oħuyur.
20. Derdlerini gizledib nəce de şad
oħuyur!
21. Dodağlarımı dillenen, yoħsa körpe
gülğönçe,
22. Bu ġat-ġarış dünyada sesi bakirdi
nəce!
23. Oħuyur baħışları, ġara, ġelem ġaşları.
24. Süzülür yanağından səvinc, fereh
yaşları.
25. Oħuyur ipek donu, donun zer
naħışları,
26. Üst-başında, eyninde bahalı daş-
ġaşları.
27. Ģulağlarında sırğa, düymelerinde saf
nur.
28. O gözele ġoşulub yèr de, göy de
oħuyur.
29. Könlümün èşi geldi,
30. Bir ġetdi, beşi ġeldi.
31. Ocağımın alovu,
32. Èvin ġüneşi ġeldi.
33. Oħuyur ħoşbeħt gelin yalnız benim
şè'rimi,
34. Menim aleme sığmaz gülşen
neğmelerimi.
35. Gül dodağda seslenir yalnız benim
sözlerim,
36. Gülümseyir... nur alır gözlerinden
gözlerim.
37. — Görürsenmi? — soruşur
çiçekleyen ağaclar.
38. — Görürsenmi? — soruşur ġız
nefesli yamaclar.
39. Görürsenmi cahanda yalnız birce
Şair var.
40. Hökmündedir bu diyar, èy beħtever
neğmekar!
41. Yaħında bir minare, uca, hündür
minare
42. Göy kaşılı, naħışlı... ġalħıb
maviliklere!
43. — Ģalħağ! — dèyir gözelim, yoħsa
en zerif duyğü?!
44. Götürürem beşikden ağ belekli
cocuġu
45. Göz önünde açılır
46. O bahar tumurcuġu.
47. İçeri pillelerle ġalħırıġ yavaş-yavaş.
48. Seadetim, səvincim mene daimi
yoldaş.
49. O arħada, men önde ġalħırıġ asta-
asta,
50. Oħuyur gözel gelin, yèr-göy boyda
gülüstan.
51. Gözümün nuru ġeldi,
52. Ģüneşe doğru ġeldi.
53. Kimi arıtdı bu arħı,
54. Su böyle duru ġeldi.
55. Ģolum sen, ġanadım sen.
56. Şekerim, nebatım sen.
57. Ģoş ġeldin, Ulutürküm,
58. Şöhretim sen, adım sen.
59. Sensen dinim, imanım.
60. Ömrüm, heyatım, canım.
61. Günaydın, gözün aydın,

62. Şad ol, Azərbaycanım!
63. Ohuyur zer nəhşılı yaşıl kaşı, göy kaşı.
64. Ohuyur minarenin elvan-elvan daş-ğaşı.
65. Ələ yüksək zirveye gəlhib ucalırsız ki,
66. Günəş gelib dayanır dayanır bizimlə yan-yanəş.
67. Uçunuram gəfildən, belek düşür elimdən,
68. Sanki başımın tacı, çeleng düşür elimdən.
69. — Aman haray! Ay haray?
70. Gülümseyir hemen nur.
71. — Cocuğ sağ-salamatdır,
72. Görhə! — dəyə ohuyur.
73. — Gərdaşım, bacım benim, çarem, elacım benim,
74. Ağbeht gelmiş aleme körpem, Gültacım benim!
75. Menim gözüm uçağan, ağappağ bir belekde,
76. Gelin ana ohuyub şen türküler deməkde.
77. Çatırız bir hücreye... hücre alağaranlıq.
78. Ovuşdurub gözümü, göz gøyuram bir anlıq.
79. Aman Tanrı, ağ belek pencereye ilişmiş.
80. Körpe sağmı göresen? Körpe bir ovuc kişmiş!
81. Dağda darılar,
82. Sünbülü sarılar,
83. Ölgün ғarılar
84. Bu balama ғurban!
85. Alovlar, odlar,
86. Rehimsiz yadlar,
87. Ǵanlı soldatlar

88. Bu balama ғurban!
89. Ağzında emzik, gülür... Ǵolda bilerzik, gülür.
90. Alıram ғucağıma. Canım ғurban çağama.
91. Göz gøyuram sağıma... Hücre geniş, hücre dar.
92. Burda ғana belənmiş ғırmızı ғuzular var.
93. Ǵapıları açıram, gelir ana gøyunlar.
94. Tapışır, yalaşırlar tamarzılar o ki var.
95. Gözlerindən silerek səvinc, fereh yaşını,
96. Gözel gelin çiyinə gøyur yorğun başını.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 26 şubat 1990.

395. BİZİM ÈLLER YÈRİNDEMİ

1. «Göynen gèden bəş durnalar, bizim èller yèrindemi?
2. Bir-birindən hoş durnalar, bizim èller yèrindemi?»
3. «Durna» dedim, Moskvada meger durna görür dustağ?
4. Boynu uzun, ғанadı ağ, o tanrısal ғuşa baһmağ,
5. Görmək ehdi yèrindemi?
6. «Göyün otlar ғuzu ile, ayağının tozu ile».
7. Ağ üzlerde yanan şö'le — ғızıl güller yèrindemi?
8. Milyon ғelbe alov paylar, nümayişler, hay-haraylar,
9. Mitinglerde daşan çaylar, ғopan səller yèrindemi?
10. Bu belaya ne cür dözüm, ғанa batdı dağım, düzüm.
11. Sekilerde düzüm-düzüm ғerenfiller yèrindemi?

12. Bayrağımı gəlmiş gədir... Saçaqları
kipriyimdir,
13. Güneş tutmağa gədir polad eller
yərindemi?
14. Orda benim min ezizim, başda melul
Firengizim,
15. Goy sürünüm dizin-dizin... solan
dilber yərindemi?
16. Gucaqlaram vetenimin her zerini, her
daşını.
17. Çingillərin, incilərin lepedöyən
ağışını.
18. Kehkeşanlar eks əleyer gözlerimin
ğarasında,
19. Balam Həzər nəfəs derer gollarımın
arasında.
20. Şəhidlərin mezarına gül düzərim
birce-birce.
21. Ağ nergizlər ağ şam olar, şə'lesindən
ürker gəce.
22. Kaməranın gulağı kar, gözü kordur,
üreyi dar.
23. Dünya boyda doğma diyar, engin
çöllər yərindemi?
24. Gülzar mezar əbədi yaz... gülşənləri
min il solmaz.
25. Ağı dayaz, halğı saymaz fitne-fə'llər
yərindemi?
26. Oddan mətin çılmalıydı, le'li, dürrü
yığmalıydı.
27. Dağıtmalı, yılmalıydı, büt həykəllər
yərindemi?
28. Ne yaş töker, ne aqlaram. Turanı
soraqlaram.
29. Bəş dənizi gucaqlaram, o sahillər
yərindemi?

Moskva, Ləfortovo zindanı, 26 şubat 1990.

396. GÖZLÜK SƏCEN GÖZ HEKİMİ

1. Üzü ğara zindanda üzü nurlular da
var,
2. İşığı ucu olmasa can zülmətdə
boğular.
3. Həlatı ğar kibi ağ, papağı ağ, üzü ağ,
4. Özü bahar yaşında, gözəl gəlin,
gülyanağ...
5. Həç bir şikayətim yox, meni özü
çağırmiş.
6. Müstətiğin elindən almış, bu hüsne
alğış.
7. Çəkdi ipek perdeni, şə'le düşdü
guşeye.
8. Gəşələşdi günəşim, ikimiz birik
dəye.
9. Ağ elinin altında dürlü-dürlü
linzalar...
10. Balaca gutularda böyüdücü şüşə var.
11. — Tanışam ankətinlə... Həlil,
uzağgörensən.
12. Yaxınları bəs nəce? Çətin
görürsənmi sən?
13. Bugün sənə teptezə əynek səçək biz
gerek.
14. Gəşlərimə tohunan zərif eller — ağ
çiçək.
15. Rayihəsi, nəfəsi nəfəsimə ғаışır.
16. Gümüş kehkeşandayam, ulduzlarını
sayırşır?
17. Öndə görme cedveli.
18. — Dığget yetir cedvele.
19. Söyle, hansı herfdir?
20. «A» dəyirəm gözele.
21. — Bəs onun altındakı?
22. «Ş» dəyirəm gözele.
23. — Al, linzanı tezele!

24. Linza benim elimde soyuğ şüşe parçası,
25. Linza onun elinde bir gızılgül gonçası.
26. Görür tahta bilmirem şüşeni öz yèrine,
27. Ağ göyerçin elleri tohunur ellerime.
28. Dibçekdeki Çin gülü birden-bire canlanır,
29. Baharı gelmiş sanır, galhır, heyecanlanır.
30. İşıqlanır, nurlanır önde görme cedveli,
31. Bapbalaca herfi de aydın görürem, beli.
32. — Zehmet çekme! — dèyirem —
33. Linzaşünas gözelim!
34. Gözelliyin önünde size raport vèirem:
35. Gözel insanları men gözüksüz de görürem.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 27 şubat 1990.

397. TÜSTÜLER

1. Gençliyimde dilime deymedi bu zehrmar,
2. Burda, zindan içinde elimden düşmür siğar.
3. Nefesimi daraldar, bığlarımı saraldar.
4. Öskürekler boynuma yèni bir kemend atar.
5. 25 gepiyedir «Astra»nın gutusu,
6. Tüstüsünde pis yanan kor ocağın gokusı.
7. Helge-helge tüstüler dolanar başım üste.
8. Govlamasam, sengiyer kipriyim, gaşım üste.

9. Tüstüler arasından apaşkar görürem men:
10. Menden belke min defe bèter gündedir VETEN.
11. Men balaca zindanda, halğ büyük zindandadır.
12. Cellad kipriyinedek ganlı bir ümmandadır.
13. Caynağları gırmızı, dırnağları gırmızı,
14. Ğatillerdir ram èden min oğulu, min gızı.
15. Radiasi tozunda boğulur büyük şehir.
16. Gencebasar, Sumğayıt, Ğaradağ... gurum, zeher.
17. Erşe deyen bacalar neheng bir sigardımı,
18. Ya galhıb omba duran gürzemi, şahmardımı?
19. Martèn sobalarında hansı zeğgum alışır,
20. Bir ğismet ruzu üçün orda erler çalışır.
21. Ğarasağgal, ağsağgal daim cenge seferber —
22. Öz odunda kül olub bir de yanan semender!
23. Dizecen su içinde çeltik zemilerinde,
24. Hezer, me'denlerinde, ölüm-dirim yerinde
25. Zeğgum, zehrmar dolu tütün fabriklerinde
26. Daşıyır yükü bende yüz şehere, min kende.
27. Çalışır gece-gündüz bahadırlar, erenler —
28. Birce övld mèhrine hayatını vèerenler.

29. Merdler dözer bu derde, herlenmese yarasa.
30. Geleminin ucundan, dişlerinin dibinden
31. Zehir sıhan olmasa.
32. Hava korlayanlara ğahmar çıhan olmasa.
33. Elimde korun-korun yanan adı bir siĝar,
34. Bèynimde bèyin söken nèçe cehennemim var.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 27 şubat 1990.

398. KİBRİT ALOVU

1. Men çekdiyim kibriti söndürmürem yarımçıĝ,
2. İmkan vèirem ona alovlansın sonadek.
3. Alatoran zindana nur salır aydın, açığ.
4. Bir ıldırım zerresi, lalelikden bir leçek.
5. Yanıb küle dönse de bilir ki, arhasınca
6. Gelecek sabah güneş — cahan boyda lalezar.
7. Güneşin od bağrında hêç bir zaman sönmeyen
8. Menim de kibritim var.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 27 şubat 1990.

399. GÖREK KİM KİMİ

1. Sen üzü çöpur-çöpur, demir-bèton bir divar,
2. Menimse bir cüt elim, elimde ğelemim var
3. Görek kim kimi,
4. Kim kimi?
5. Senin arħanda durmuş nèçe tank silsilesi,
6. Nêçe top silsilesi.
7. Varlığıma tuşlanan avtomatlar lülesi.

8. Menim balaca köksüm mehebbet hezinesi,
9. Men — çıraĝ pervanesi!
10. Görek kim kimi?
11. Kim kimi?
12. Senin vèrtolyotların her gün çıhır şikara
13. İmişlide od ğoyur südemer cèyranlara
14. Men bir yaşıl çemenem can vèirem onlara,
15. Göz yaşımı ğatıram ahıdılan ğanlara
16. Görek kim kimi?
17. Kim kimi?

18. Men yaşıl ğelemimi yère sancsam göyerer,
19. Belke bir fidan olar, belke bağ-bostan olar.
20. Seninse kor tankların ejdahaya dönse de,
21. Evvel-ahır pas atar, daĝılar, viran olar.
22. Eritsem, kotan olar.
23. Görek kim kimi?
24. Kim kimi?
25. Sen ĝırmızı bayraĝlı, ağzı ğanlı mağara.
26. Açmısan ğucaĝını ğartımış ilanlara.
27. Men ilan ovçusuyam, inan, èy üzügara,
28. Buraħmaram şahmarı beslediyim gülzara.
29. Sen nifretle silahlı, men mehebbet hakimi.
30. Görek kim kimi?
31. Kim kimi?
32. Topla kor ğüvvetini, sındır, yandır, daĝıt, ĝır.
33. Gücün geldikce hayĝır.
34. Men — göyerçin yuvası, bildirçin yumurtası,
35. Güneş şüalarına uzatmışam elimi.
36. Görek kim kimi?
37. Kim kimi?

38. Sen yaralı dünyanın sinesine
çökmüsen,
39. Boğazına milyar ton barıt, gürşun
tökmüsen.
40. Eteyi gâna batmış şefğət bacısıyam
men.
41. Gèce-gündüz vurnuğan hekimem,
can hekimi.
42. Görek kim kimi?
43. Kim kimi?
44. Bu döyüşün sonunda yalnız
menimdir zefer.
45. Amma zefer çalsam da mükedderem,
mükedder.
46. ...
47. Onda alem gülerdi gülzar, lalezar
kibi.
48. Hèç gümana gelmezdi:
49. Görek kim kimi, kim kimi?

Moskva, Lèfortovo zindanı, 28 şubat 1990.

400. NEFESLİK

1. Ne yahşı ki, zindanda
2. Hèç olmasa el boyda kiçik nefesliyim
var.
3. Dolur ordan içeri be'zen ğar nefesli
ğış,
4. Be'zen bir elçim bahar.
5. Acgözlükle uduram temiz, sağlam
havanı,
6. Diğğetle dinleyirem narahat
Moskvanı.
7. Gelir te'til sesleri, miting, üsyan
sesleri.
8. Könlüm hemen sesleri gözüm üste
besleyir.
9. Kamèram ön cebhenin bir az arğa
sengeri,
10. Üz-gözüme çırpılır bayrağların
lengeri.
11. 14 milyonluğ şehir èle bilme lal
durur,

12. 28 milyon ton yumruğunu ğaldırır.
13. Gèceler sakitleşir büyük, ğocaman
şehir.
14. Yatır çırağban èvler, ışıklı
göydelenler.
15. Rèls üstünde dincelir ğatarların
çarğları,
16. Tanış Tvèr bulvarı, hezellerin aharı...
17. Yatır Arbat mèydanı, — araba, at
mèydanı.
18. Şirehmed yadigarı — Şèrèmètyèv
alanı.
19. Zenci soylu Puşkinin
20. Saçlarına ğonub ğar.
21. Sağ ğolu üstündeki plaşında ağ leke
—
22. Göyerçinden yadigar.
23. Yatmağamı telesir
24. Addımlayan senetkar?
25. Hamı yatmış, men oyağ.
26. Moskvanın bağrında HİLİL
ULUTÜRK — mayak.
27. Yol gösterir şehere,
28. Yol gösterir beşere!
29. Paytaht çoğdan yatsa da, rus gözleri
oyağdır.
30. Mürgü bilmez bèyinler ebedi
çilçırağdır.
31. Milyon çırağlı şehir özü boyda
nurçeleng,
32. Döyünmekde nebzimle, üreyimle
hemaheng.
33. Nefesimde, ğanımda mübarize alovu,
34. Bir ah çeksem eriyer barmağlığın
ğirovu.
35. Èy kiçik nefesliyim, mentigi bir
esasla

36. Yadda sahlə ki, sene borclu
ğalmadım esla.
37. Kamèra dar olsa da, gülüstandır
alemim.
38. Aldığını gaytarır böyük beşeriyete
39. Menim kiçik gelemim.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 28 şubat 1990.

401. SENETKARA AZADLIĞ

Menim hebsden azad èdilmeyim uğurunda
çarpışan Azərbaycandan Moskvaya tekce A.
Y. Suħaryevin — SSRİ prokurorunun adına
bir milyon iki yüz minden artıq mektub,
tèlègram, erize, şikayet, telebname
göndermişler. Ümid èdirdim ki, milli
herekatın bu boyda dalğasından sonra hüğüğ
hadimi halğ telebini yerine yetirecekdir.

1. Həlil Rza — bir ağ saçlı bahadır,
2. Elburusdan, Savalandan ucadır.
3. Her misrası bir gızıl gül, gönçadır.
4. Başı ğardır, özü bahar, lalezar.
5. Azad edin, hür yaşasın senetkar.
6. Arħasında aşib-daşır milyonlar,
7. Nèyner ona eylenceler, oyunlar?
8. Èy tufengli, avtomatlı goyunlar,
9. Kamèranın gözü kordur, özü kar.
10. Azad edin, gelem çalsın senetkar
11. Od nefesi barmağlığı yandırır.
12. Müdrək sözü ğanmayanı ğandırır.
13. Şair hansı telatümden yan durur.
14. Goşun ona alagözlü bir nigar.
15. Azad edin, eşğ ehlidir senetkar.
16. Gèdin, öpün ayağından, elinden.
17. Üzr isteyin obasından, elinden.
18. İldırımdır, düşüb göyün ğelbinden.
19. Her setrinde Misri ğılinc hökmü var,
20. Azad edin, yèrdi, göydü senetkar.
21. Azərbaycan — planètın gözüdür.
22. Bağı — ateş, daşı — gövher, özü —
dür.
23. Həlil Rza — insanlığa sözüdür.
24. Anlayırmı eğli nağis, gözü dar:
25. Zindanlara sığa bilmez senetkar.

26. Alèksandr Yakov oğlu köçeri,
27. Eziz Şair, salma derdi içeri.
28. Bu darğalar nökerindi, nökerin.
29. Ya efv èle, ya da itib batsınlar.
30. Biz ğulunug, senetkardı hökmdar.

31. Çiçek sepek yolağına, yoluna.
32. Şuħ gözeller gelib girsın ğoluna.
33. Çeleng vèrek erzin cesur oğluna,
34. Felek yalnız ucaldanı ucaldar.
35. Yèrin, göyün baş tacıdır senetkar.

36. Həlil Rza — Azadlığa bayrağdar,
37. Mehbesleri söküb tōken ezmi var.
38. Buraħmasa ğul ürekli ağalar,
39. Sök zindanı, èy lalezar, èy bahar!

Moskva, Lèfortova zindanı, 28 şubat 1990.

402. ĞALHIN, SÖKÜN, DAĞIDIN

1. Eyleşin otağda müstentigle üz-üze.
2. Sanki bir cüt pehlevan dayanmışdır
diz-dize.
3. İşığ yuvası... nağil...
4. Başlanır mübarize.
5. Yavaş-yavaş herlenir mağnitafon
pileyi,
6. Sanki deyir üzümə ğefif Hèzer
küleyi.
7. Bakı telatümleri, aşib daşan bir aħın.
8. Üç rengli bayrağımın hökmü ne
ģeder yaħın.
9. Saçlarımə toħunur saçacağının al zeri,
10. Ğayalara çırpılan ağ köpüklü Hèzeri
11. Orda aħtarmayın siz, ğanımdadır,
ģanımda.
12. Azadlığ mèydanında
13. Yumruğa dönmüş Bakı.
14. Plakatlar, şuarlar bir lalezardı sanki.
15. Sakitleşir telatüm. Birden ülvi,
müģeddes
16. Aydın bir ses gurlayır — ildırım kibi
bir ses.

17. Èhtirası, ateşi kipriyinde, ğaşında
18. Ağlı, huşu başında, 58 yaşında

19. Bir natıgmi nitğ eden, ya Һalğın
vicdanıdır,
20. Dağa-daşa çırpılan damla-damla
ğanıdır:

21. — Cahanda en gerekli, tèt, te'Һire
salınmaz,
22. En ҺèyirҺah, en gözel, en vacib işi
yalnız

23. Yalnız cesurlar görür... Yarın dağın
bağrını
24. Yıhın, sòkùn, dağdın ilan yuvalarını!

25. Biz Türküstan èlleriyiz,
26. Ğèyret, ğüdrete sèlleriyiz!
27. — Seninmi sesindi bu?
28. — Menim sesimdi, beli!
29. Gurlayırlar alğış nehri... hanı sonu,
evveli?

30. Plakatlar gül açır... bayrağlar da
oҺuyur.
31. Şüaların davamı saçağlar da oҺuyur.
32. Ğüvvetlenib düyülmüş yumruğlar da
müzeffer,
33. Ataların çiyinde cocuğlar da
müzeffer.

34. Lengerlenen mèydana birden yèni
can gelir,
35. Azərbaycan, Türküstan, ardınca
Turan gelir.

36. Elinde Ğur'an gelir seher üzlü
gündoğan,
37. Ğan çilenmiş ayeler zülmetboğan,
nurdoğan!

38. Mèydanın sonu yoҺdur, yüz-yüz
neğme, min-min ses...
39. İüdaçı, buddaçı, ateşperest,
Һaçperest.

40. Heğigete teşnedir bağrı beşeriyetin,

41. Bu ğüdretden, bu ruhdan ğopmağ,
ayrılmağ çetin.

42. Bu ğüdrete uğrunda zindana,
cehenneme,
43. Ölüme de ğederem.

44. Mehbese divarlarını ğelpe-ğelpe
diderem,
45. Krèml ile birlikde bütün zindanları
men
46. Darmadağın èderem!
47. Ölmezliye ğederem!

48. Üreyiniz ağrısa hebs èleyin ağrını,
49. Yıhın! Sòkùn! Dağdın ilan
yuvalarını!

50. — Seninmi sesindi bu?
51. — Menim sesimdi, beli!

52. Köhlenib mağnitafon... tezeleyin
pileyi.
53. Herlenir ğasırğanın uzağ sedası teki.

54. Menim sesim sedleri sòkmeye
meğam ğüdür.
55. Tankdan, topdan, tüfengden,
rakètden de ğüclüdür.

56. Müstentigin alnında damla-damla
soyuğ ter,
57. Zòkem tutub yazığı, bacarsa ğaçmağ
ister.

58. Yaylığını çıkarıb Һèy silir üz-gözünü,
59. Şad gösterir özünü.

60. Eslinde pertdir yaman,
61. Ayrı düşüb o sesin büllur
fırtınasından.

62. Tezeleyir pileyi... budur doğma
Lenkeran.
63. O ses yène yükselir çırağban bir
salondan.

64. Sağ terefde SettarҺan, nizelenmiş
bığıyla.

65. Solda Mehemed Emin, pèyğember
saflığıyla.

66. Portrèt yoḥ, şekil yoḥ, onlar özleri
gelmiş.

67. Yıhıb mezar daşını, sağlam, dipdiri
gelmiş.

68. Müstentiğin alnında damla-damla
soyuğ ter,

69. Burnunda su damlası bir az
bulaşığteher.

70. Pilekler dürlü-dürlü... budur uzağ
Naḥçıvan.

71. Yène hemin ses gelir bir ğartal
ğayasından.

72. Ses nèce de müğeddes.

73. Şelaleler susardı, ıldırımlar ölerdi

74. olmasaydı hemen ses.

75. Pencereden görürem aheste yağan
ğarı,

76. Ğar dalında Krèmlin tünd ğırmızı
divarı.

77. Ses gelir: — Hebs èleyin bağrınızda
ağrını,

78. Yıhın, Sökün! Dağıdın ilan
yuvalarını!

79. Müstentiğin önünde çağğıldayır
kompyutèr.

80. Üz-gözünde soyuğ ter, bacarsa
ğaçmağ ister.

81. Ğaçmağa var mı bir yèr?

82. Gören bilirmi yazığ:

83. Cahanda en zeherli ilan
yuvasındayığ.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 28 şubat 1990.

403. TÜR K

— Her Türk on kişiye beraberdir! — dèdiler.

— Hayır! — dèdi Mustafa Kamal Atatürk — her
Türk bir dünya demektir.

1. — Sen 58 yaşlı, mense 45 yaşında,
2. Söyle hardandı sende bu metanet, bu
ğüdet?

3. Yoḥsa od küresi var üreyinin
başında,

4. Ğelem ildırımdır, özün bambaşğa
cür’et.

5. Tükendi defter-ğelem, gèce-gündüz
yazırsan,

6. Ğaralayıb pozursan, pozub bir de
yazırsan.

7. Derdi büküb goymusan dizlerinin
altına,

8. Arslan kibi, şir kibi her døyüşe
hazırsan.

9. Demir — bèton divardan dırnağ
boyda ğopartdım,

10. Tas içinde göllenen yağış suyuna
atdım.

11. Dèdim: — Bu sorğulara cavab
almağçün, inan

12. Türk olmalı, anadan sen Türk
doğulmalısın!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 1 mart 1990.

404. MAĞARA

1. Ğobustandan kèçende o, maşını
saḥladı,

2. Nişan vèrdi uzağda ğaralan bir
kahanı.

3. Èle bir zencirleyib ğollarımı bağladı,

4. Üz-gözümde hiss ètdim alov saçan
ahını.

5. — O kahada yerleşib — bir ğaçğın
ailesi,

6. Mağara çoḥ ğenişdir, bès aile
yerleşer.

7. Önünde arḥ, içinde èlektrik şö’lesi.

8. Döşeme evezine mermer döşenib,
mermer.

9. İlan ile, eğreble beraber yaşayanlar

10. Öldürübler, atıblar ilanı, eğrebi de.

11. Tavanında ğerenfil, keklikotu ğomu
var,

12. Cocuğları ders alır Ğobustan mektebinde.
13. Gèdek baħağ, alem var bostanında, bağında,
14. —Yoh! — söyledim — ölerem men goşmasam yardıma.
15. İyirminci yüzilin biter-bitmez çağında
16. Hansı üzle gèdek biz on min ilin ardına?

Moskva, Lèfortovo zindanı, 1 mart 1990.

405. PROMÈTÈY

1. İsti çay vèrilende şad oluram bir geder,
2. Çaydanımın böyründe barmağlarım isinir.
3. Ğurtum-ğurtum içirem... ne kişmiş var, ne şeker.
4. Ağzım-dilim ğızınır, dodağlarım isinir.
5. Çıhardıram, atıram çaydanımın üstüne,
6. Sırıglı penceyimin zolağları isinir.
7. Ğızıl gülemmi ğışda, tamarzıyammı güne
8. Bahar gelir, oyanan yarpağları isinir.
9. Tanrılar dergahından ıldırım elinde
10. Ğaranlığdan getirmiş Promètèy düşür yada.
11. Addımladı tufanlar, ğasırğalar sèlinde
12. Ğanırdılar ğolunu, zencirlendi ğayada.
13. Geldi kerkes, laçm, lèy... gözlerini tökdüler,
14. Sökdüler canavarlar isti ğabırğasını,
15. Getirdiyi ıldırım durur indiye geder,
16. Nurlandırır, Zöhreni, Yupitèri, Marsımı?
17. Sağdı bugün Promètèy balaca kamèrada,

18. Ağ çaydanın böyründe barmağları isinir.
19. İnsanlığın uğrunda döndü ateşe, oda.
20. Buz üstünde çay içir, dodağları isinir.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 1990.

406. SENİN EŞDİYİN TÜTÜN

1. — İlan balası boyda <<Astra>>mız tükendi,
2. Nèyleyelim bes indi?
3. — Ne ğem, tütünümüz var,
4. Tükenmeyib zehrmar.
5. Saralmış bir ğezètten kesib baş meğaleni,
6. Bölürsen yavaş-yavaş içi boş meğaleni.
7. Çörek içi elinde dönüb olur yapışğan,
8. Karandaşın üstünde kiçik <<fabrik>> ğurursan.
9. Kağız lülesine sen
10. Tütünmü doldurursan?
11. — Hazır oldu... mübarek.
12. Ğupğurudur, kibrit çek. Derhal tüstülenecek.
13. Alıb alışdırıram, sağ ol, usta Volodya.
14. Senin eşdiyin tütün bir alemdir, bir dünya.
15. Dadlıdır Stalinin çubuğda hoşladığı
16. <<Hèrsoğ florası>>ndan.
17. Üstündür Brèjnèvin <<Krasnoprèsnènski>>
18. Dèyib vesf èlediyi tütünün e'lasından.
19. Helge-helge tüstüler başın üste ağ çeleng,
20. Siğar fabrikleri ğoy senden götürsün örnek.

21. Yalnız tütün bükme yararlıymış
«Pravda».
22. Senin keşfin mübarek!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 1990.

407. AĞ VE ĞİRMIZI TÈLÈFONLAR

1. Yüz iller gelib kèçe unutulmaz o
rüzgar.
2. İki min vèrst yol gelib dayanmısan
aralı.
3. Aramızı kesibdir demir-bèton bir
divar.
4. Men divar kibi sakit, sen ğanadı
yaralı.
5. Nömreleri yığırsan, nömre dolaşığ
düşür
6. Tèlèfonun herleci tüstü, duman
içinde.
7. Ğaralır mı reğemler, yohsa bir işiğ
düşür.
8. İşiglanan umudun sönür bir an
içinde.
9. O tayda ağ tèlèfon, bu tayda
ğıpğırmızı.
10. Bakının köksündeki al ğan gölmesi
teki.
11. Elleri ğan ğırmızı, köyneyi ğan
ğırmızı
12. Müstentiğmi sahlayan ğulağında
desteyi.
13. Dèyir: — Firengiz hanım gelib —
çılımış Bakıdan,
14. Belke bir söz dèyesen, belke bir
isteyin var.
15. — İzn vèrin, konuşum özüm barı
birce an!
16. — Yoh! — dèyir, «Olmaz» dèyir
ğıan ğırmızı dodağlar.
17. Bu nem, ğara zindanda daşdan çıkır
her istek.
18. Doğmasını göremez, konuşamaz
dustağlar.
19. Müstentiğin elinde ğızıl-ğırmızı
destek,

20. Ağ desteyin dalında göz yaşını boğan
var.

21. Bakıdan ayrılarda belke çaşıb,
dolaşıb,
22. İsti, corab ğèymeyi unuttumu
ğemharım?
23. Ayağlar su içinde, dere kèçib, dağ
aşıb,
24. Çılıb ğar denizinden köşke sığınan
yarım.
25. Yüz iller gelib kèçe unutulmaz o
rüzgar,
26. İki min vèrst yol gelib dayanmısan
aralı.
27. Aramızı kesibdir demir-bèton bir
divar,
28. Min divar kibi sakit, sen ğanadı
yaralı.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 4 mart 1990.

29. Bugün èyni şherdeyiz,
30. Moskvada sen ğonağsan.
31. Görüş ğismet olmadı, yoh
32. Sabah yeğün uçacağsan.
33. Belke indi sen oyağsan,
34. Men de ğalhdım gece yarı.
35. Ğoy bir siğar alırdırım,
36. Èy könlümün eziz yarı.
37. Ağ tüstüler helge-helge,
38. Düşünceler derin, dayaz.
39. Mehebbetin ğütübü iki,
40. Bu vehdeti ğırmağ olmaz!
41. Men çırağban gecelerem,
42. Sen ağ üzlü seherimsen.
43. Men nur saçan büllur sedef,
44. Sen bağırında gövherimsen.
45. Yèr-göy kibi ayrılmazığ,
46. Sen denizsen, men-sal ğaya.
47. Yalnız seni görmek üçün
48. Men gelmişem bu dünyaya.
49. Men Güneşem, sen — kainat,
50. Bu vehdeti ğırmağ olmaz.

51. Men könül, sen arzu, murad
52. Sensiz yuva gürmağ olmaz!

53. Teyyarede uçan zaman
54. Diğget yetir sen birce dem:
55. Ağ buludu yarib kèçen
56. Ganadların menem, menem!

57. Nefesimden eriyir gış,
58. Goy dolansın yüz bahar, yaz.
59. Mehebbeti gırmağ olmaz.
60. Sedağeti gırmağ olmaz!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 mart 1990.

408. ZİNDAN TÜRKÜSÜ

1. Barmağlığın milleri
2. Gızıldandı, gızıldan.
3. Çünkü onun dalında
4. Men yaşaram, men varam.

5. Demir-beton divarlar
6. İşıglıdır büllurdan.
7. Gözlerimdeki nurdan
8. Yèr de, göy de çırağban.

9. Su lüleyim mis dèyil,
10. Yağutdandı, yağutdan.
11. Çünkü altında her gün
12. Menem galhıb obaşdan
13. El-üz yuyan, oğuyan.

14. Sıçramasın damcılar
15. Ağappağ fışeng kibi,
16. Her getreni öperem
17. Etirli çiçek kibi.

18. Zindan — badam gabiğı,
19. Boz gabiğda ağ badam.
20. Vur, çatlasın bu gabiğ,
21. Èy badam sèven adam!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 mart 1990.

409. KEFENİNİ GÈYMiŞ KİŞİ

1. Gan lekeli kötüyü lapdan vurdu ıldırım.

2. Od yèrinde açıldı kül renginde bir şırım:
3. — Senetkara azadlığ!
4. Silkeledi gısrığa şahe galhan Hezeri,
5. Sal gayalar doğradı ağappağ köpükleri:
6. — Senetkara Azadlığ!
7. Şehidler mezarında lepelendi çiçekler,
8. Erdebilden Krèmle kemend atdı külekler:
9. — Senetkara Azadlığ!

10. Çekic zerbelerinden gıgılcımlar sıçradı.
11. Ağır topçuza döndü yumruğların poladı:
12. — Senetkara Azadlığ!
13. Gürz götürdü Mikayıl,
14. Kommunist küçesinde gırıp tökdü divardan
15. «Kommunist» kelmesini.
16. Helil Rza galası yaydı öz neğmesini:
17. — Senetkara Azadlığ!

18. Elhan fırça götürdü, Aydın isti yapışgan.
19. Afişada göründü dağ çiyinli bir azman:
20. — Senetkara Azadlığ!

21. Bèyinlerde bir üsyan,
22. Üreklerde bir ümman,
23. bileklerde güc, güvvet,
24. gelemelerde get'iyyet,
25. kipriklerde göz yaşı,
26. HELİL RZA dayandı bayrağlarla yanaşı!

27. El-el gezdi kitablar:
28. «Menden başlanır Vetan».
29. «Gollarını gèniş aç!»,
30. «Krasnodon gartalları»,
31. «Bahar gelir», dünyaya
32. Helil Rza baharı.

33. Nurlandırır korları,

34. Natig edir lalları
 35. HİLİL RZA eş'arı.
 36. Her setrinde tapmışam isteyimi,
 arzum.
 37. Vèrmerem celladlara balam HİLİL
 RZAMI!
38. Haygırır tèlefonlar:
 39. — Senetkara Azadlığ!
 40. Gurlayır mikrafonlar:
 41. — Senetkara Azadlığ!
 42. Tèlèqramlar od vurur Moskvaya,
 Krèmle.
 43. Başsız Baş prokurora, ağzı ğanlı
 ğatile.
44. Dünyanın sinesinde zelzelermi dindi,
 45. Zindanlar silkelendi, serhedler
 tikelendi.
46. Balası öldürölmüş Oruc ğızı Dilara
 47. Geldi kişi, er kibi, ordunu yara-yara.
48. Zirèhlendi Zerife, daş yumruğlu
 Èlmira.
 49. Min zenciri ğırmağā hazır Naibe
 ğanım...
 50. Könöl, Süsen, Servinaz, Rima... nèçe
 terlanım!
51. Od bağışlı Veturē, dişi arslan Edile
 52. Şeğinenin köksünde alaylar gelir dile.
53. — Üreyimin başından Müşğimi
 ğopardın,
 54. Nur hēykeli Hadimi, Cavidimi
 apardın!
55. Doymadımı ac gözün,
 56. Yanmadımı daş üzün?
57. Hanı Almas Yıldırım?
 58. Hanı Ehmed Cavadım?
 59. Hanı Yusif Vezirim?
 60. Hēndeklere atıldı nèçe zerim,
 gövherim.
61. Sünger ètdin alemin tacı
 memleketimi,

62. Ğatar-ğatar daşdın pambığımı,
 nèftimi,
63. Portağallı, limonlu bağlarımın etrini,
 64. Torpağımın, bèynimin, üreyimin
 şehdini!
65. Erdebilden, Tebrizden, Abşèrondan
 daşdın.
 66. Yèraltı servetimi, yèrüstü servetimi!
67. Darmadağın èledin min-min
 yadigarımı,
 68. dövletimi, varımı.
 69. Tank ile basmarladın eziz
 övladlarımı.
70. Susamısan indi de merdlerimin
 ğanına?
 71. Min le'net ünvanına!
72. 37-ci il yoh, esrin son çağlarıdır.
 73. Alov, ateş püsküren
 74. üsyan bayrağlarıdır!
 75. Èy esrin üste leke —
 76. Müstemleke ğadimi!
 77. El çek Azerbaycandan,
 78. caynağların yanacağ!
 79. Redd ol odlu mekandan,
80. O şerefsiz, o murdar ayağların
 yanacağ!
81. Bakı özü boydaca gezeb, hiddet
 mēydanı,
 82. Bakı tufan içinde!
 83. Moskvaçay yağası tamam başğā
 biçimde.
84. Burda böyük senetkar hēç pozmadan
 kēfini,
 85. Gezirdi kamèrada, eyninde ağ kefeni.
86. Her döyüşē, her cenge, ölūme de
 hazırdı.
 87. Demir-bèton divara en ğüdretili
 şē'rini
 88. öz ğanıyla yazırdı!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 6 mart 1990.

410. İLHAM ÜSTÜNDE

1. Dustağ èdilen zaman gördüm ilham üsteyem,
2. Dünyaya saçılmağa hazır bir güldesteyem.
3. Bèynim — güneş, ellerim — bir cüt Ferhad külüngü.
4. Dolaşmasın yanımda hêç bir tülkü, tülüngü.
5. Avtomatın lülesi gözümde boş bir tütek.
6. Ğundağından yapışb milçek, yaħud hürümçek.
7. Defter-gelem istedim, emre emel ètdiler.
8. — Azadsınız! — söyledim, sürüşdüler, gètdiler.
9. Kamèram — gızıl saray, barmağlığım — bağça, lek.
10. Eyleşdim şah tahtımda şe'rin hökmdarı tek.
11. Erzin hökmdarı tek!
12. Ğarşımda ağ vereğler — büllur bahar seheri,
13. Ğelemimde sıyrılmış Misri gılinc keseri.
14. Mürekkebim — Göy gölün bir cüt mavi damlası.
15. İlhamım — ezemetli bir Hezer ğasırğası.
16. Köksüm — alov küresi, üzüm-üzüm dan yèri.
17. Barmağlarım — güneşin şüa-şüa telleri.
18. Addımlarım — toprakdan bir azca hündür, uca.
19. Hazıram varıb kèçim hettüstüva boyunca.

20. Gülüm, ğalma nigaran obadayam, èldeyem.

21. Rövsenem, zindanda yoħ, doğma Çenlibèldeyem.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 7 mart 1990.

411. GÜLTAC BALAM

1. Söyle, nèçin telesdin, benim canım-cocuğum,
2. Ğışın ğarlı çağında göz açan tumurcuğum!
3. Ahı nèçin telesdin bu dünyaya gelmeye?
4. Eller ğan ağlayanda ğımışmağa, gülmeye?
5. Hele ğanlı çekmeler yurdundan çekilmemiş,
6. Hele tank tırtılından yaralı torpağımız
7. Şumlanmış, ekilmemiş
8. Nèçin bèle telesdin körpe rèyhanım benim,
9. Ağ belekde çırpınan ğuzum, cèyranım benim!
10. Baban uzağda dustağ.
11. Anan südsüz, özün ac.
12. Atanın donluğ kem, daim möhtac, yalavac.
13. Nenen gözleri giryan,
14. Emin işsiz, nigaran,
15. Nèçin bèle telesdin, ay benim ciyerparam?
16. 2000 vèrstlik yolu ğet ètdi teyyareler,
17. Ad vèr! — dèdi — nevene sayrışan seyyareler.
18. Min-min adın içinden adını sèçdim, gülüm.
19. — Gültacım! — söyleyende güneşle doldu könlüm.

20. Barmağlığın sal buzdu göpdu, düşdü,
eridi.
21. Üreyimde bayrağlar, ordularını
yèridi?!

22. Ğardaşım, bacım benim,
23. Dağım, yamacım benim.
24. Min derdimi silmeye
25. Birce elacım benim.

26. Hörüyün — ışıklı yol,
27. Sèvincin bol, gemin bol.
28. Ğalğ, başımın tacı ol,
29. Gülüm, gültacım benim.

30. Nèçin bèle telesdin? Belke telesdin
ki, sen
31. Nenenin göz yaşını
32. Körpece ellerinle yanağından silesen!
33. Çıhasan bèşiyinden,
34. Kesafetli dünyaya bahar olub
gelesen,
35. Bütün ağlayanları güldüresen,
gülesen.

36. Eziziyem, gülesen,
37. Yaşa, güle-güle sen.
38. Min benövşe içinde
39. Benze gızıl güle sen.

40. Sen tumurcuğ, sen-gülşen
41. Sen — gelecek, Sen heyat
42. Ğartımış kötükleri
43. Özün yandır, özün at.
44. Sen bu gün bir damlacığ,
45. Sabah ışıklı lèysan
46. Sabah göy gurultusu,
47. ıldırım olacağsan!
48. Nenen gelincik tikir,
49. ber-bezekli gelincik.
50. Oyuncağmı düzeldir,
51. oyuncağdan men incik.
52. Gülüm, oyuncağınla
53. eylensen de bu gün sen
54. Özünü derk èdende
55. borcunu bileceksen. —
56. Oyuncağ dövletleri
57. dünyadan sileceksen!
58. Belke köhne bir şè'ri
59. ezber söyleyeceksen!

60. «Zülm èvi berbad olar,
61. ger Kebetullah olsa da,
62. Ğan içen şeşsin içerler
63. Ğanın, allah olsa da.»

64. Şirinin, acım benim
65. Mèhre möhtacım benim.
66. Seadetim, servetim,
67. Gülüm, Gültacım benim!

Moskva, Lèfortova zindanı, 7 mart 1990.

412. BAYRAM ÇİÇEKLERİ

1. Her il bayram nefesi
2. duyulanda havada
3. 8 marta az Ğalmış
4. dönüb bir cüt Ğanada
5. Türkanıma uçardım
6. Uçardım yoğ, açardım
7. Göy Ğurşağı gölumu.
8. Yère-göye sığmayan
9. Gülşenimi Ğucardım.
10. Diz çökerdim, öperdim
11. her ince nergizimi,
12. İpek Ğarın altından
13. baş Ğaldıran, göz açan
14. ter, gönçe nergizimi.
15. Külek, Ğasırğa Ğopsa
16. Ğasırğaya, tufana
17. vèrerdimmi hèç onu?
18. Alovlu nefesimle
19. — Dayan! — dèyen sesimle
20. susdurardım çovğunu.
21. Ağlar çiçeklerimin
22. göz yaşını silerdim
23. Her birini gız balam,
24. Gelin köçen gözelim —
25. seadetim bilerdim.
26. Eynim, üst-başım islağ, nefesim
bahar kibi
27. Perdeli nergizlerim mürğüleyen
körpemi?
28. Sebet ağır olsa da, yüngüldü benim
yüküm.

29. Güldeste seadeti paylardım büküm-
büküm.
30. Sèvincime bir deste, Türkayma bir
deste.
31. Firengize çatardı etirli, nadir deste.
32. Doğma instituta göyden gülşen
ènerdi.
33. Güldanlar çiçekleyer, otağlar
bezenerdi.
34. Ğızlara beşş èderdim açığcalar,
nergizler.
35. Solmuş gülü hele de onlar atmaz,
ezizler.
36. Menzer, Güler, Naile, Sultan ğızı,
Aida,
37. Sulardılar güldanda sanki günü, ayı
da.
38. Hele şe'rimi vèren yaħın rèdaksiyalar
39. Gülüstandır dèyerdim — baħın,
rèdaksiyalar!
40. Bugün kesib yolumu barmağlıg,
demir ğapı
41. Feğet külüng ellerim dağ ğapır, misra
tapır.
42. Düşmen sèvinmesin göy, ölmemişem
hele men.
43. Bayramda yol vèrmerem matem ahu-
zarına.
44. Zindan söken şe'rimi aparıram
heyalen
45. Güldeste tek göyuram şehidler
mezarına.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 8 mart 1990.

413. MENE HEB VÈREN GÖZEL

1. Men heb vèren gözəl — ağ ħalatlı bir
afet.
2. Özü ülfet, eşğ umar, özge belke de
şehvet.

3. Seadet çelengidir başında ağ papağ,
4. Demir ğapı dalından açar demir
ğapağ
5. Pak, ince ellerile günde üç yol uzadar
6. Menim adım yazılı balaca bir kağızı.
7. Kağız arasında heb, atam gerek o
hebi,
8. İçem vèrdiyi suyu, salam yola ağ
ğızı.
9. Lengiderem o ğızı, yubadaram
kağızı,
10. Azca eyilerem ki, görüm o insafsızı.
11. Alatoran zindana gözlerinde getirer
12. Ayı, Günü, yıldızı.
13. Bedenimde ne illet, ne ağı var, ne
sızı.
14. — Èy dünyalar gözeli, erzin en gözəl
ğızı!
15. Nedir adın?
16. — Nataşa!
17. Mavi gözler — pencere, hüsn, gamet
tamaşa...
18. Ürekden kèçenleri
19. Dèyimmi gelemğaşa?
20. Ne heb gerekdir mene, ne de damcı
dermanı,
21. Feğet bağrım çatdayar
22. Günde üç yol görmesem ağ ħalatlı
cèyranı,
23. Addımlayan rèyhani.
24. Seni görenden beri, həc bilmirem, èy
senem.
25. Sağlamam, ya ħesteyem.
26. Kamèra gerdeyinde
27. Gelin gözleyen beyem.

Moskva, Lèfortova zindanı, dördüncü gün, 8
mart 1990.

414. ELLERİMİN EKSI

1. Cinayet ahtaranlar bugün yène seferber,
2. Yène göl çirmediler.
3. Çekmek üçün şeklimi profilden, gabağdan
4. Zer pağonlu fotoğraf hazırlaşıb bayağdan.
5. Ğaşı ütük, başı daz
6. Uzunduraz, kèçel ğaz
7. Ğara örtük dalından bağıdı, gözünü sildi.
8. Aparat deşiyinden mene diğğet kesildi,
9. Basdı düymeni: Çırık!
10. — Hazırdı şeklin! — dèdi.
11. Çekmeliyik indi de ellerinin şeklini.
12. Üreyimde: — Èy hëdim,
13. Buyur, hazıram! — dèdim,
14. ğollarımı çirmedim.
15. Ağappağ ellerime boya çekdi ğapğara.
16. — Bas ovcunu, möhkem bas temiz varağlara.
17. Aldı, diğğetle aldı
18. Mahir fotobaz kibi
19. Sağ ovcumun eksini,
20. Sol ovcumun eksini.
21. Ovcumun içindeki çalın-çarpaz çizgiler
22. Hèy, uzanan, hardasa kesişen rèlse benzer.
23. Belke ovcum içinden ğatarlar gelib kèçib.
24. Belke ovcum içinde aèrodrom yèrleşib?!
25. — Odur sabun, isti su.
26. Ya elini, temiz yu.

27. Sabun — ğilabı, su ğaynar, ovcum —
— bahar seması
28. Yudum, ğètdi ğarası.
29. — Ruki nazad! — söyleyen kanvoy başğa bir emma.
30. Geldim, elim arğada, çekildim yatağma.
31. Hëlil Rza, canisen,
32. Ğaça bilmezsen daha.
33. Uzunduraz kèçel ğaz daim ciddi, seferber.
34. Çèçele barmağımdan baş barmağıma ğeder
35. Köçürdü her şeyimi.
36. Yatağma ğor dolub
37. bağıram ellerime.
38. Ellerimin derdini
39. kime dèyim men kime?
40. Planètdir ellerim
41. Biri sağ yarımküre, biri sol yarımküre.
42. Ellerime bağıram,
43. ne gövherdir, ne de zer.
44. Ğelem tutan, daş yonan,
45. külüng vuran bu eller.
46. Ayı, Marsı dolaşan,
47. Yüpitère yol açan
48. kosmik ğüdrete benzer.
49. Ömründe birce guzu,
50. toyuğ başı kesmeyen,
51. Yad cibe uzanmayan,
52. ğismetinden küsmeyen
53. Bu küçük elerimle
54. gah ğuruda, gah suda
55. sal ğayalar yarmışam.
56. Boz buluddan ıldırım,
57. daşdan le'l çıharmışam.
58. Sen de aç ellerini, èy gözü dar, ğesbkar!
59. nèylemisen görek sen?
60. Torpağımyı tutmağa
61. Ordular yèritmisen.
62. Topla, tankla girmisen
63. müğeddes bir ölkeye.

64. Esaret getirmisen,
65. «hılaskarınam» dèye.
66. Bayrağımı èndirib
67. emeli ğan, rengi ğan,
68. Tèlinden zeher daman
69. bir bayrağ ğaldırmısan.

70. Şerbetimi, şehdimi
71. zegguma döndermisen.
72. Sal ğayadan sigletli
73. cesur babalarımı
74. Gèder-gelmez yollara,
75. mezara göndermisen.
76. Aç görek ellerini,
77. görek kimdi cahanda
78. üzü ğara, üzü ağ?
79. O eldimi, ya caynağ?

80. Esrik şimal nehengi,
81. eyripençe ğurumsağ!
82. Balaca bir torpağa
83. Özünden ğat-ğat ağır
84. ağu, zeher tökmüsen.
85. Èv-èv, yurd-yurd, kendbekend
86. Oba-oba sökmüsen.
87. Ağ günümün ilan tek boğazına
çökmüsen.

88. Yorğanımın içinden.
89. döşeyimin küncünden
90. çıharmısan yunumu.
91. Elifbamı almısan,
92. deyişmekçün yönümü.

93. Al güneşin altında
94. ketmen vuran, ot çalan.
95. sübhedek oyağ ğalan,
96. Ğızılgül ğızlarımın
97. hüsnünü soldurmısan.
98. Derya-derya nèftimi
99. Menim dodağlarım
100. damla-damla sormısan
101. Laykürek merdlerimi
102. mermiye, top ağzına,
103. tank altına vèrmisen.
104. Jmıh yèdirib mene
105. bağlarımın portagal,
106. alma, limon dermisen.

107. Aldığın pambıqları

108. sepelesem göylere
109. belke kehkeşan olar.
110. İpeyimin zolağı
111. èkvatoru dolanar.

112. Erdebili çalmısan,
113. Tebrizimi sökmüsen.
114. Hèzineler ğurmısan
115. benim hèsabıma sen.

116. Aç ovcunu bir görek
117. kim doğrudur, kim oğru?
118. Astaradan Talline
119. Çukotdan Èlbayedek
120. dünyalar ğamarlayan
121. èy planèt ğulduru!

122. İflic dèyilsense, gel
123. bir yaħın gel ireli.
124. Görek kimin elleri
125. ğurur, tikir, yararır.
126. Dirseyecen ğandadır
127. görek kimin elleri?!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 8 mart 1990.

415. VAYSINMIRAM

1. Vaysınmıram, yanıram zindana
düşmeyime,
2. Uzağdan yoħ, yaħından görmeliydim
bu günü.
3. Ğırmızı cinayetin yalnız dövresini
yoħ,
4. Krèmlin dibindeki özeyini, kökünü.
5. Uzağdan yoħ, yaħından görmeliydim
bu günü.
6. Barmağlığ çalın-çarpaz üç-dörd
demir dèyil, yoħ,
7. Zeherli bir ağacdır, kökü hëyli
derinde.
8. — Dèmokrati! Aşkarlığ! – dèyib
ğışğıranların
9. İlan, eğreb yuvası kirli bëyinlerinde.
10. Zeherli bir ağacdır, kökü hëyli
derinde.
11. Vaysınmıram, yanıram zindana
düşmeyime,

12. Gözümlə, kipriyimlə görmeliydim bu günü.
13. Tikanlı direkleri darmadığın èlemiş
14. Meş'el Nağçıvanımın ğarsalanmış köksünü.
15. Gözümlə, kipriyimlə görmeliydim bu günü.
16. Güneşli menzilde yoh, mehbes toranlıĝında
17. Yaşayanlar görürler kelefdeki düyünü —
18. İrevandan Həzere dizin-dizin sürünen
19. Milyon 800 minin nəce sürüldüyünü.
20. Dolaşanlar görürler kelefdeki düyünü.
21. Burda men görmeliydim polkovnik hüğüçunun
22. Ğangırmızı tankları nəce ğoruduĝunu.
23. Nəce boynuyoĝunun, kelpəyserin, ğoçunun
24. Oyuncaĝ ğanunlara kəşikçi durduĝunu.
25. Ğangırmızı tankları nəce ğoruduĝunu.
26. Caynaĝından ğan daman növ-növ canavarları
27. Soyuĝ bebeklerinin buzunu görmeliydim.
28. Gilyotin baltasını bülövleyen kaftarın
29. Maskalı nitĝindeki ğuzunu görmeliydim.
30. Soyuĝ bebeklerinin buzunu görmeliydim.
31. Vekilim öldürüldü meni ğoruduĝundan,
32. Ğaynar ğanı töküldü Kirov prospèktine.
33. İşĝlı daĝ bülluru, dan ulduzu bir İnsan
34. Ğètdi, teslim olmadı Kirov heyanetine,
35. Ğaynar ğanı töküldü cellad prospèktine:

36. Bedenim elden ĝedir... Ruhum daĝlar başında,
37. Behtiyardı mehbesde söz çelengi hörenler.
38. 58 yaşında, Genclik ahtarışında
39. Gencliyini alovlu misralarda görenler,
40. Behtiyardı mehbesde söz çelengi hörenler.
41. Menim kiçik kamèram Azadlıĝ paytahtıdır,
42. İşĝ düşür gözümnden nəce zülmet ğefese.
43. Adice iş stolum bir hökmdar tahtıdır,
44. Taĝĝıldadıb divarı oğuyuruĝ sesese.
45. İşĝ düşür gözümnden nəce zülmet ğefese.
46. Sıhışdırır köhnəni bugün yəni Moskva,
47. Barmaĝlıĝa toğunur bayraĝların yəleni.
48. Nedir isteyim benim? Birce udum saf hava!
49. Azad görmək isterəm zindanlaşan ölkeni,
50. Barmaĝlıĝa toğunur bayraĝların yəleni.
51. Uzaĝdayam Bakıdan... düşmən səvinməsin ğoy.
52. Məydanda POƏZİYAM döyüşəcək, döyəcək.
53. Ğətsəm, tesellim de var — Güneş boyda ömrümü
54. Həlgım, sene vərmişəm aħır şüasınadek.
55. Məydanda POƏZİYAM döyüşəcək, döyəcək.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 9 mart 1990.

416. FİRENGİZİN MEKTUBU

1. Geldinmi?
2. Çiçeklerdeki jalem kibi geldin,
3. Zülmetde bir Ay şö'lesi, halem kibi geldin.

4. Èy doğma, eziz mektubu imzalayan eller,
5. Èy min yaramın melhemi, Loğman, hayan eller!
6. Andım kibi, neğmem kibi, nalem kibi geldin.
7. Nur dalğası, eşğ allahı, alem kibi geldin!
8. Çekdim gözüme, gözlerimin şövgü gayıtdı.
9. Her cümle ürekte cücerib göl-budağ atdı.
10. Dar günde melakem gelib imdadıma çatdı.
11. Yanmış çöle algırmızı lalem kibi geldin,
12. Nur dalğası, eşğ allahı, alem kibi geldin.
13. Men — odlı cehennem, sen — etirli, teze bir mèh.
14. Men — göy, sen — işğ, gövsi-güzèhlerdeki min zèh.
15. Men şeh diledim, yandı ciyer: birce leçek şeh!
16. Bal şerbeti oldun ki... piyalem kibi geldin,
17. Nur dalğası, eşğ allahı, alem kibi geldin.
18. Her cümle ni, her setrini, her cizgini öpdüm.
19. Yollarda ğalan yorğunumu, üzgünü öpdüm.
20. Hettin bir işğ güzğüsü, saf güzğünü öpdüm.
21. Dağdan tökülen yèddi şelalem kibi geldin,
22. Nur dalğası, eşğ allahı, alem kibi geldin.
23. Èy hicrana bais yağı, hicran senin olsun,
24. Èy ğan töken edna eyil, iç, ğan senin olsun.
25. Men getsem, èy ömrüm, al, iki can senin olsun!

26. Tutğun komama meş'ele, şö'lem kibi geldin.
27. Nur dalğası, eşğ allahı, alem kibi geldin.
28. Geldinmi?
29. Ğalib gülşenim ol, bir de ğayıtma!
30. At güsseni, mèydandakı zer bayrağı atma.
31. Yumsan gözünü, an Helili, ğalğ, daha yatma!
32. Èy mektubu ğiblem, özü pir, hüsnü iman, din —
33. Sen ömrüme eşğ allahı, yèr-göy kibi geldin.
34. Ğüdrèt dağı, ğèyret sèli, min candı bu könlüm.
35. Èy sal ğaya, dinle, yatan ümmandı bu könlüm.
36. Coşsam, göreceksen, deli tufandı bu könlüm,
37. Sussam, dèmerem beħtime bir ğem kibi geldin.
38. Ölmez, ebedi şaire hemdem kibi geldin.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 10 mart 1990.

417. BU GELEN YARA BENZER

1. Bu gelen yara benzer,
2. Yoħsa bahara benzer?!
3. Sen baharla bir gelirsən, canım-gözüm,
4. Bir gelirsən baharla sen.
5. Her ikiniz seadetim,
6. Aşıb-daşan mehebbetim.
7. Her ikiniz benim üçün bu dünyanın gülen gözü,
8. Hezerimin, Göygölümün nur güzğüsü.
9. Sen baharla bir gelirsən, canım, gözüm,
10. İyde etri, söyüd etri salħım-salħım, düzüm-düzüm.

11. Bahar gelir, can vèrerek cahanda her yaranmıŝa,
12. Sen gelirsən, bend-bereni sòke-sòke, daşa-daşa.
13. Bahar gelir, dan yèrini odlandıra-odlandıra,
14. Sen gelirsən, yèri, göyü şadlandıra-şadlandıra,
15. Bahar gelir, oyadarağ ğar nefesli bağçaları,
16. Sen gelirsən, öpe-öpe benövŝeni, ğulançarı.
17. Bahar gelir, dağ-daşa atıb lale boğçaları,
18. Sen gelirsən, şamlar ile bezeyerek ğonçaları.
19. Bahar gelir, dağ çiyinde ağappağ nur şelalesi,
20. Sen gelirsən, ağ ovcunda arzu, murad piyalesi,
21. Bir gelirsən baharla sen, canım, gözüm,
22. Her ikiniz benim üçün iki gözde bir tebessüm.
23. Bahar gelir, min reng ile şekil çekir dağ, daşa,
24. Donub ğalır, rast gelende senin kimi ğelemğaŝa.
25. Bahar gelir, yarı çiçek, yarı ğönçe,
26. Sen gelirsən, üreyimde yuva tikib bülbüllere.
27. Sen baharla bir gelirsən, baharımın gözü sensen,
28. Ruhu sensen, özü sensen.
29. Sen baharla bir gelirsən, canım ğurban,
30. Ancağ bahar geldi-ğeder, sen ğalansan.
31. Bahar çölde, dağ döŝünde, sense benim ğanımdasan,

32. Bahar ömrü birce fesil... sen ömrün her anındasan.
33. Bahar-sèlli, bir az lilli, sen bakire, sen müğeddes.
34. Sen gelmesen həc bahar da gele bilmez.
35. Yaz gelişi, ğız gelişi — cüt ğanadım... alğış, ehsen,
36. Ne yahşı ki, canım, gözüm, bir gelirsən baharla sen,

Türkan — Moskva, Lèfortovo zindanı, 10 mart 1990.

418. ĞANIM.

Ay haray, gözü ğanlı,
Cıĝırı, izi ğanlı.
Özü ğanlar tøkürken
Yad tutdu bizi ğanlı.

1. Bir yanı m mezarıstan, üstünde kül dağları,
2. Bir yanı m şefa èvi, yüz-yüz sine dağları.
3. O gün feryad ğoparan bir muğamat ziliydim,
4. Derdin, ğemin, ğezebin gezeri hèykeliydim.
5. O gün damarlarımda atar ğanım Arazdı,
6. Bèŝ yüz, min yaralıya ğan vèrsem yène azdı.
7. Daş asfaltı yandırdı tüstülenen dörd teker,
8. Cüt ğolumu arğadan burub zencirlediler.
9. Olmadı ğismet mene,
10. Ğedem şefa èvine.
11. Orda yüz-yüz yaralı demir çarpayılarda,
12. Kimi ğipsin içinde, bir ayağı mezarda.

13. Kiminin başı üste goşa göltüğ ağacı.
14. Kiminin keder tacı — ğanla daranmış saçı.
15. Kiminin boğazında, böyründe rëzin boru.
16. Söndürölmüş hüsnünde sönmez kişî ğüruru.
17. Kuklasından yënice ayrılmış bir balaca
18. Yüz iller gelib kèche... hatirimde ğalacağ.
19. Uzun kiprikler ënmiş, solğun sifet sapsarı.
20. Cocuğ unuda bilmir nerildeyen tankları.
21. Yuvalar peren-peren, orda ğuşlar yaralı.
22. Yad çekmeler altında dağlar, daşlar yaralı
23. Üstünde ğan göllenen göy çemenler ğırmızı
24. Hele çiçeklenmemiş yasemenler ğırmızı.
25. Cinayet merkezinden hëyli uzağ, aralı
26. Tüstülerde ğaralan zëytun, hartut yaralı.
27. Bitib mëyve yërine şahelerde ğurğuşun,
28. Alğırmızı boyanıb ağ boğazlı ğuşum.
29. Ğırmızıya çırpılır «Çahargah»ın nevası,
30. Toy-bayram ölkesine kim getirdi bu yası?
31. Barmağlığ arhasında yumruğumu sıhır ğem.
32. Düşünürem, gezirem, elimde defter-gelem.

33. Şüşë borucuğlarda ahsa da, ahmasa da,
34. Ordadır ğanım benim.
35. Dönüb yüz ıldırırma, çağsa da, çağmasa da
36. Ordadır ğanım benim.
37. Sal ğayanı dağıtmış palıd rişelerinde,
38. Balasını itirmiş ağlayan maralların
39. Süd dolu döşlerinde!
40. Ordadır ğanım benim,
41. Tongal şö'lelerinden ahan Araz çayında.
42. Serhed direklerinden tongallar çatanların
43. Cesur hay-harayında!
44. Ordadır ğanım benim,
45. Helil Rza uğrunda çarpışan igidlerin
46. Nefesinde, sesinde.
47. Sultan ğızı Könölün nakeslere, kemlere
48. Açılan sillesinde, yumulan şillesinde!
49. Ğebre gömüle biler yalnız cismim, bedenim.
50. Feğët ruhum, ğüdretime daim cengdedir benim.
51. Bas bağırına şe'rimi,
52. Belke ğanın kesile,
53. Èy göz yaşını silen,
54. èy yaralı Vetenim!

Moskva, Lëfortovo zindanı, 10 mart 1990.

419. O YÈRLER

1. Gerek o yèrleri gezem, görem men,
2. Seni hansı oba, hansı kend doğub?
3. Ne ata, ne ana... sanki ezelden
4. Seni bir tanrısal tebiet doğub.
5. Èle bil belkede belenmemisen,
6. Sen hazır gelmisen göca dünyaya,

7. Bir AY parçası tek göyden ènmisen
8. Bu ülvi dünyaya, uca dünyaya.
9. Gerek o yèrleri gezem, görem men,
10. Yèniden dinleyem sarıköneyi.
11. Senin adi sözün hoşdur neğmeden,
12. Her cümle-neğmekar bülbül üreyi.
13. Men gerek dinleyem sarıköneyi,
14. Bir az sene benzer yaz semasını.
15. Tekce bülbülün yoğ... o ağ ovcunda
16. Bütün kainatın oğumasını.
17. O yèrde bulağlar — gözümün nuru,
18. Mene söyle görüm, èy bülbül insan.
19. Sene bulağlarımı vèrib bülluru,
20. Ya sen bulağlarda büllur olmusan?
21. Senin o yèrlerde min ovsunun var,
22. Sèller ğanad alıb terpenişinden.
23. Ğanyağa laleler, yaşıl røyhanlar
24. Yaranıb belke de bir gülüşünden.
25. Özünsen dèyesen hem zerger, hem zer.
26. Hem eser yaradan, hem de esersen.
27. Oğuyan ğayalar, öten dereler,
28. Ğol-ğol, saçağ-saçağ şelalelersen
29. Tapsam, aç a bilsem o hezineni,
30. Belke de anlarım biryolluğ, ğeti:
31. Anan tebietmi yaradı seni,
32. Ya sen yaratmısan ğız tebieti.
33. Ahır ğıjhağıjla hökmünle çaylar.
34. Ovcunda dolandır ulduzlar, aylar.
35. Èy güneş... èy sema... Èy gülüm... könlüm
36. Yalnız seni sesler, seni haraylar.
37. Ne cür o yèrleri gezim seninle?

38. Bu gün bayramdasan, sabah toydasan.
39. Sen benim köksümde bir ğız boyda yoğ,
40. Kainat boydasan, cahan boydasan.
41. Dünyamız dünyaya sığışmır bizim,
42. Meger yetiribdir birce èl seni?
43. Bu alem yetirib seni, ezizim,
44. Öpürem alemin her zerresini!

Türkan, Moskva, Lèfortovo zindanı. 1983 – 1990.

420. NÈÇİN YATA BİLMİREM

1. Yata bilmirem ğece,
2. Çoğ uzundu ğeceler.
3. Bütün Yèr küresinde toplanmış zülmet gelib
4. Gözlerimde ğeceler.
5. Helge-helge ağ tüstü
6. başımda ağ bir çeleng,
7. Bèynim-ğaynar bir ğazan,
8. varlığım — ac bir ürek.
9. Döşeyim, edyalım ğor,
10. ğu yastığım, daş-kesek.
11. Barmağlığ arhasında çil-çırağban Moskva,
12. Öz dilinde ne ise ğırıldadar, höcceler.
13. Belke o da benim tek
14. yata bilmir ğeceler.
15. Milyon-milyon göz teki bağan kehkeşanamı,
16. Ğayalar çemberinde uyumaz ümmanamı?
17. Belke köksümde kèçir hettüstüva ğurşağı, —
18. Rèlsler, yollar, küçeler...
19. Nèçin yata bilmirem,
20. aymı, ilmi ğeceler?!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 11 mart 1990.

421. BES HARDA DİNCELİRSEN

1. Be'zen sual vèirler: — Helil Rza, söyle sen
2. Bes haçan dincelirsen?
3. Başdan aşan min işin öhdesinden gelirsən,
4. Bes haçan dincelirsen, bes harda dincelirsen?
5. — Dincelirem, vaht olur, mètro pillelerinde.
6. Mindiyim avtobusun lap narahat yerinde.
7. Gözlerimi yumuram,
8. Kipriklerim dincelir.
9. Yèrden, göyden, havadan, havasız kamèradan
10. Bal gökulu semadan mene güvvet, güc gelir.
11. Türkanda bèl vurmağdan gizildeyen ellerim
12. Refîgemin etirli saçlarında dincelir.
13. Aprèlin altısında sen bizim bağa gelsen,
14. Yaşıllığa od salan al gönçeler görersen.
15. Doğrusu, hêç bilmirem dermezsen, ya derersen.
16. Ancağ budur bildiyim:
17. Ğanadı algırmızı narların serin-serin
18. odunda dincelersen.
19. Çiyindaş olsan mene, yatıb ğalmazsan ğında.
20. Planèt silkelener külüngümün ağzında,
21. Hedeflerim az dèyil... nèçe nakes, kalpèyser.

22. Merezini tapmağa ğanım, ğèyzim teleser
23. Gücüm çatdı, çatmadı...
24. Dar gözlerin içine göz ğırpmadan bağaram.
25. Ğezebimi alnına ıldırım tek çağaram!
26. Gündüzler meğlub olsam, mene gözğoy ğèceler:
27. Yüz milyard ulduz gelib gözlerimde ğèceler.
28. Yarı canım hemişe çaylar çırpınışında,
29. Dörd okèan dincelir üreyimin başında!
30. Men adice havanı şerbet kimi içерem,
31. Cehennemler içinden cennet kibi kèçerem.
32. Bir gözelin cilvesi, dost bağışı, temiz nur
33. Yanmış ciyerlerime èle bil melhem goyur.
34. Adice su benimçün zemzemdır, abi-zemzem.
35. Yurdun şah damarıdır gündelik mübarizem.
36. Men harda dincelirem: isteklimin gözünde,
37. Türkanda olmasam da, doğma Türkan sözünde.

Türkan, 6 noyabr 1983. Moskva, Lèfortovo zindanı, 1990.

422. AĞ PAMBIĞDA BİR DAMLA ĞAN

1. Men dustağ ğeyiminde,
2. eynim, penceyim ğara.
3. Sen ağ halatlı gözèl,
4. Sen dönmüsen ağappağ açan bahara.
5. Senin elinde nèşter,
6. benim bağrım da yara.

7. Al ғанımı süzürsen
8. şüşe borucuqlara.
9. Sen ağ günlü melake,
10. men ağsağgal bir göca.
11. Èle bil baharla ғыş
12. dayanmışdır uc-uca.
13. Ortancıl barmağımı sıhırsan, hèy sıhırsan.
14. Sağ elimde azdı ған, buyur, sol elimden al!
15. Tebessümlü gülcamal,
16. buyur, sol elimden al.
17. Azərbaycan öyreşib öz ғанını vermeye,
18. Azərbaycan öyreşib öz canını vermeye!
19. Olub ғalan, ғalmayan imkanını vermeye!
20. Al canımı, gülcamal,
21. ғанım halaldı, kam al!
22. Büllur borucuqların dolur ғанımla bir-bir.
23. Şüşeler lalelenir.
24. eksi düşür ovcuna.
25. Azca pambıǵ goyursan
26. barmağımın ucuna.
27. Həyalımda canlanır ucsuz-bucağısız çöllər,
28. Ağ pambığı teze ter.
29. Üstünde pambığı lifi
30. senin yaşda gəlinlər
31. Tarladanmı gəlirlər?
32. Sen ağ günlü behtever,
33. Barmağında brilyant,
34. dırnağında manikür.
35. O ғızların başına güneş göyden od tökür.
36. Ne manikür biliblər ömür boyu, ne boya.
37. Onlar — bambaşğa dünya.
38. Senden gül etri gelir, o ғızlardan çöl etri...
39. Yonca, tağıl ғoşusu, ғırman, ya sünbül etri.
40. 8 mart bayramında kavalər dostlarından
41. Sen «Krasnı Moskva», ya «Loriğan» umursan.
42. Belke eşitmeyiblər onlar hele bu sözü.
43. Senin elinde nəşter, onlarınki — bəl, yaba.
44. Kerenti, ketmen — ғaba.
45. Ғışda yaraşır sene ғara şuba, ağ elcek.
46. Sağlıqla ғèy, mübarek!
47. Orda eller görmüşəm,
48. Hèç bilmirem eldimi, yoğsa ocağda odun?
49. Nəfesli iş aleti — kişileşen bir ғadım!
50. Orda gözler görmüşəm —
51. ғuyu dibindece su.
52. Erşе çıhıb yuğusu.
53. Orda çöllər görmüşəm,
54. ağappağ pambığında göze görünməyən ған.
55. Ovcunda nəçe milyard pambıǵ çanağı tutan
56. ған deryası — Mil, Muğan!
57. O ғанlar sızıb gelir
58. ғızların, gəlinlərin ғızıl barmaqlarından.
59. Èy mənim barmağımdan damla-damla ған alan!
60. On barmağım senindir, al ғанımı, canımı.
61. Azərbaycan öyreşib öz ғанını vermeye,
62. Azərbaycan öyreşib öz canını vermeye!
63. Olub-ғalan, ғalmayan imkanını vermeye!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 12 mart 1990.

423. ÇIĞARAĞ BAHARA AZERBAYCANI!

1. Görüş yèrindeyem bayağdan beri,
2. Bir gözüm saatda, biri yolunda.
3. Vahtında gelirsən dilim ezberi,
4. Saat yoğ, nebzindir vuran gölümde.
5. Gelirsən, bürünüb ğar ışığına,
6. Azca ğaldırmısan boyunluğunu.
7. Gènden göz göyuram yaraşığına
8. Sene ağ don biçən ğarın, çovğunun.
9. Uzun kipriyinde ğar çiçekleri,
10. Bu ğar denizinde ilk baharımsan?
11. Göydenmi gelirsən ağ taclı peri,
12. Bu ağ zencirleri ne cür ğırmısan!
13. Üşüyür dèyesen zerif ellerin,
14. Vèr öpüm, hovhurum barmağlarını.
15. İsit sin nefesim islağ tèlleri,
16. Bir az rengi ğaçan yanağlarını.
17. Beri vèr çantanı, ğarlı kürkünü,
18. Vèr asım asğıdan hıdmetçin kibi.
19. Almadan vècine bu soyuğ günü,
20. Sen uçub gelmişen göyerçin kibi.
21. Sen kişi ğızısı, cesur meleyim,
22. Belke ğız cildine girmiş bir ersen.
23. Sen benim uğrumda bu ğar nedir ki,
24. Semumdan, buzlağdan, oddan keçersen.
25. Men senin uğrunda and içmişem ki,
26. Hökmümle susdurub bu ağ tufanı,
27. Cahanda həc kesin nuş ètmediyi
28. Bahara çıharım Azerbaycanı.
29. Yağmasın! Yandırar nefesim ğarı,
30. Çahmasın! Udaram ıldırımları.

31. Ğanadlar vèrmisen, dörd ğanadımla
32. Doğraram, keserem sıldırımları.

33. Hanı kipriyinde ğar çiçekleri,
34. Hanı o bayağkı soyuğ ellerin?

35. Çalırım... saçından ayır vèr beri
36. Menim kamanıma düşen tèlleri.

Türkan — Moskva, Lèfortovo zindanı, 1983
— 1990.

424. MADLÈN RİFFO

Fransız Milli Müğavimet herekatının feal iştirakçısı, görkemli Şair, jurnalist, ictimai xadim Madlèn Riffo 1944-cü ilde ilk defe alman-faşist zindanına düşerken 18 yaşlı ğız idi.

1. Men 58 yaşlı, sen 18 yaşında,
2. Menim kamèram tutğun, sen ağappağ bir seher.
3. Elleri ğanlı ès-ès durub senin ğarşında,
4. Èle men de o günde... işgencemiz beraber.
5. Seni 18 yèrden sarımışlar stula.
6. Çalın-çarpaz meftiller ilanvari, dipdiri.
7. Taygöz zabıt el atır yüz fende, min üsula,
8. Bir söz ğoparmağ üçün yanır gürze gözleri.
9. — Hardadır yoldaşların?... Kimdir arkadaşların?
10. — Görmemişem, bilmirem.
11. — Nèçin atıb ğaçdılar seni cehbedaşların?
12. — Görmemişem, bilmirem.
13. Sanki birce söz bitib dodağında, dilinde.
14. — Görmemişem! Bilmirem! Hayı, yoğdu heberim.
15. Var-gel èdir genc ès-ès, ğanlı ğırmanc elinde.

16. Özü sağdır, meramı orda çoğdan
geberib.
17. Çekir gara gırmancı senin ağ sifetine,
18. Ağ üzünden gızıl ğan süzülür damcı-
damcı.
19. İldırımımı damcılar? Çıngı düşür
üstüne.
20. Genc efserin elinde gırılır ğanlı
ğamçı.
21. — Kimdir arkadaşların?
22. — Görmemişem, bilmirem!
23. Basır senin alnına elindeki şıgarı.
24. Şıgarın yanar ucu — balaca bir
cehennem,
25. Gözlerine tepilir tüstüleri, odları.
26. — Ğesdin öldürmekdise, çağ gülleni,
tèz èle!
27. Sönmüş barıt kibidir gözlerinin
gilesi.
28. Men meftille sarınmış bir üsyan, bir
zelzele.
29. Senin sınığ ğolların bir cüt tufeng
lulesi.
30. Men — dipdiri fransa, sen — esaret,
ğan-ğada,
31. Prağada, Parisde ağı ne ölümün var?
32. Neyin itmiş Volğada, Varşavada,
Oslo da,
33. Sofiyada, Riğada sümük gezen
canavar!
34. Odur, ğalğıb ayağa uçar Stalingrad!
35. Ğasırgadan berk gèdir sovèt
teyyareleri.
36. Cındır pağonlarını o dar çiyinden
ğır, at!
37. Ğopar temiz divardan o hürümçek
Hitlèri.
38. Birden ğopur zelzele, yèrmi, göymü
titreyir?
39. Atılır avtomatlı partizanlar içeri.
40. Zabit, elleri göyde, donur,
«Teslimem!» dèyir,
41. Hanı bayagkı ğèyzi? Sönür ilan
gözleri.

42. Azaddır Madlèn Riffò!
43. Fransız ğehremanlar
44. Meftilleri açırılar ayağından, elinden.
45. Bes benim ğollarımdan zencirleri
kim açar?
46. Kommunist ğatillerin elinde
yalğızam men.

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü ğün,
15 mart 1990.

47. Yaralı gelmişem, gözüm, gözelim,
48. Hèç ne istemirem, ehvalımı duy.
49. Hèç ne istemirem, serin elini
50. Bu alışıp yanan od alnıma ğoy.
51. Ağrıyan başıma elini ğoy ki,
52. Bilesen başımda hansı ğeza var.
53. Yalnız seni tapıp, seni görende
54. Bir an hoşbeht olan Helil Rza var.
55. Menim min yaramın şefa melhemi,
56. Birce ğülüştür, birce ğülüştün.
57. Söndür sinemdeki bu cehennemi.
58. Bahar gelişidir senin gelişin.
59. Sonu görünmeyen yanar sehrada
60. Sen belke ilğımsan, belke yaşıl bağ.
61. Çatlayıp ğanamış dodağlarıma
62. Suyunu ved èden bir uca uzağ bulağ.
63. Ciyerler çıkarın bu ğum çölünde
64. Barı esirgeme serabını sen.
65. Barı üç tøl ayır kaman tølinden,
66. Çal başım üstünde rübabını sen.
67. Yaralı gelmişem... gözüm, gözelim,
68. Hèç ne istemirem, ehvalımı duy.
69. Hèç ne istemirem... serin elini

70. Bu alışıb yaman od alınma gey.
Türkan, 12 ocağ 1982.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 1990.

425. ĞAÇSAN GÜLLELEYECEM

1. Sağ eli koburunda,
2. gözü ğanlı, fikri cem,
3. — Ğalğ! — dèdi geceyarı —
4. ğaçsan, gülleleyecem.
5. Haydı, mindik maşına!
6. Yapışdı sağ ğolumdan.
7. Sol ğolumdan yapışdı
8. avtomatlı bir ilan.
9. Cüt bileyim zencirli,
10. onlar altı, mence tek.
11. Maşın, yèkeper maşın
12. nerildeyen bir neheng.
13. Aman tanrı, göresen
14. Hara gèdir bu maşın?
15. Brèzènt gèyiminde
16. gah yuğarı dırmaşır,
17. Gah bürünüb çovğuna
18. ènir üzüaşığı.
19. Ğapalı banda yalnız
20. batarèya işığı.
21. Bir de avtomatların
22. soyuğ, ğısa lülesi.
23. «Ğaçsan, gülleleyecem!»
24. sulağımdayır sesi!
25. İnanıram, öyünme,
26. èy eli ğanlı köle
27. Tankların tırtılından
28. silinmeyib ğan hele.
29. Senin gözünde insan
30. ğarışğadan da ucuz.
31. Küçelerde ğan donub,
32. Buludlarda Ay, ulduz.
33. Şappıldayır bèrèzènt,
34. vıyıldayır ğar, külek.
35. O zencirli tekerler
36. bes ne üçün bunca leng?
37. Ğanmı tutub maşını,
38. yèriye bilmir yazığ.
39. Hıçgırır, ağlayırmı,
40. kiriye bilmir yazığ.
41. Dalda ğaldı DTK —
42. cinayetler yuvası.

43. Hara sürür maşını
44. gören zalım balası?
45. Bayıl dustağevine,
46. yoğsa Ğobustanamı?
47. Uzağ Helec semtine,
48. yağın Merdekanamı?
49. Böyükşorda yerleşir
50. Onuncu düşergemiz.
51. Bine cehennemine,
52. ya Zığa gèdirik biz?
53. Yeğın arğada ğaldı
54. şehidler hıyabanı.
55. Bakını atmağ olmaz,
56. Bakı bela mèydanı.
57. Hele yatmayıb yeğın
58. nigaran Firengizim.
59. Yatağına ğor dolan
60. gözü yaşlı ezizim.
61. Aman tanrı, göresen
62. hara gèdiriz, hara?
63. Teki Azerbaycandan
64. düşmeyim uzağlara.
65. Şappıldayır brèzènt,
66. sema ğara, yèr ğara.
67. Azerbaycan ğerğ olub
68. ğanlı ğasırğalara.
69. Ne ulduz, ne aypara,
70. yèr-göy zülmetle dolu.
71. Bu yolu Cavid kèçib,
72. Müşfiğ kèçib bu yolu.
73. İsti ğanlar tøkülüb
74. Bakı küçelerine
75. Ğızıl ğanlar göyerib
76. ğızıl güller yerine.
77. Uçur zülmet brèzènt,
78. açıb ğara bağrını.
79. Gizledib Abşeronun
80. Min-min işıqlarını.
81. Çovğunlarını çovuyan,
82. ya soyuğ bir cehennem?
83. Yaddaşımda bir seda:
84. — Ğaçsan, gülleleyecem!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 16 mart 1990.

426. SİYASİ DUSTAĞIN YÈRİŞ ĞAYDASI

1. Ğarşıda bir pağonlu,
2. arğada bir pağonlu.

3. Sen gèdirsən ortada
4. Buhovsuz, ya da buhovlu.
5. Bileklerin zencirli
6. olmasa da, olsa da,
7. Zencirli saymalısən
8. cüt golunu arhada.
9. Ğızıl köynek gèymişəm
10. üreyimin odundan.
11. Amma dustağ olmağım
12. çoğ vaht çıhır yadımdan.
13. Bu dem pağon ehlinin
14. tükenir hövselesi:
15. — Eller arhaya doğru! —
16. yüksəlir gezeb sesi.
17. Èle bil ki, yatmışam.
18. oyanır hımar ağlım
19. Pencereler, ğapılar,
20. darvazalar da bağı.
21. Bir ğuş da seke bilmez
22. burda, èy dili-ğafil.
23. Burda iyne gözünden
24. gelib keçir deve, fil.
25. Kvadrat şekillidir
26. burda güneşin özü.
27. Barmağlığ hınasından
28. gönderirler gündüzü.
29. Katyanın «K» biçimli
30. dördmertebe mehbesi²²
31. Bir həc görmek isteyir
32. caynağında her kesi.
33. Gözetçiyle dustağın
34. burda ğismetini èyni:
35. Senin golun bağlanıb,
36. onun idrakı, bèyni.
37. Elleri azad iken
38. ruhu zencirlenen var
39. Sayı üç yüz milyona
40. yaħınlaşan bu diyar
41. Ğıra bilecekmidir
42. ğollarından ğandalı?
43. Gözlerinden perdeni,

44. ya da bom-boş heyalı?
45. Ğolun bağlanmasına
46. belke de dözmek olar.
47. Görün hele ne geder
48. bèyni iflic olan var.
49. Dünyaları gezirken
50. öz yerinde sayan var.
51. Gèce-gündüz danışan
52. min-min geveze, lal var.
53. Kèçid resminden kèçir
54. marş öyreden topallar
55. Bir yèfrètora deymez
56. marşallar, admirallar.
57. Ressam! Çek bu lövheni
58. Marağlı menzeredir:
59. Ğul gözetçi önünde
60. Azad bir dustağ gèdir.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 17 mart 1990.

427. ZENCİRLENİB ELLERİM

1. Yètmış yèddi yerinden
2. sinem çarpaz dağlanıb.
3. Ğıfıllı zencir ile
4. cüt bileyim bağlanıb.
5. Barı yemek zamanı
6. açın bu şöğeri.
7. Toğunmasın boşğaba
8. zencirler ilan kibi.
9. Eller iş aletidir
10. gözler — görmek aynası.
11. Ciyer — nefesdaşımız,
12. bèyni-fikir yuvası.
13. Bir cüt elim ezelden
14. min bir işe öyreşib.
15. Odun yarıb, ot çalıb
16. ğelem tutub, dağ eşib.
17. Birce ğasığ tutmağa
18. indi aciz ellerim...
19. Siz kime gereksiniz,
20. benim vècsiz ellerim?
21. Ellerimin ğedrini
22. dustağ iken bilmişəm.
23. Göylerin aynasını
24. bu ellerle silmişəm.
25. Saniyede 300 min
26. kilomètr yol gelen

²² Moskvada Lèfortovo zindanın esas tikintisi hele XVII esrde II Yèkatrina terefinden başa çatdırılmış, yèni dövrde hemen mehbes tekmişledirilmiş ve SSSRİ DTK-nın izalyatoruna çevrilmişdir.

27. İşığın sür'etinden
28. ireli olmuşam men,
29. azad iken ellerim.
30. On barmağım — on şüa,
31. başdan-başa ışığ, nur.
32. Bizim altı git'eni
33. gece-gündüz herleyen
34. Planetin oğudur.
35. azad iken ellerim.
36. Damarlarım — Nil çayı.
37. Èlba, Volga, Araz, Kür.
38. Elim Hidrostansiya,
39. güdretile öyünür.
40. Bir cüt ovcum içinde
41. milyar ürek döyünür.
42. Èkvatora benzeyir
43. azad iken ellerim.
44. Kim dèyir bağan, gören
45. èle gözlerdi birce
46. Tekce bèynimizinmi
47. meger heyâl, düşünce?
48. Menim bèynim yerleşir
49. belke barmağlarımda.
50. Belke bağır aleme
51. gözüm dırnağlarımın.
52. Ovcumun da gözleri,
53. düşüncesi, huşu var.
54. Nefes alır ellerim,
55. belke milyon yaşı var.
56. Bir cüt gölüm uzanır
57. gücmağdan ötrü onu —
58. Türkayımın boynunu,
59. Gültacımın boynunu,
60. zencirlidir ellerim.
61. Könül barlı budağdan
62. teze bir leçek ister.
63. Bir portağal, bir limon,
64. bir alma dermek ister,
65. zencirlidir ellerim.
66. Üz-gözümüne toğunur
67. biçeneyin nefesi,
68. Yetişmiş zemilerin
69. enib galğan lepesi.
70. Kerentinin, orağın
71. korşalmazmı tiyesi?
72. bes hardadı yiyesi?
73. Zencirlenib ellerim.

74. Nèçe mezar başında
75. yandırmışam çırağ, şam.
76. Nèçe zülmet sifetin
77. maskasını yırtmışam.
78. Ellerime bağıram,
79. neler dèyir ellerim:
80. Hörümçek sifetlere
81. stilleler vurmağ için
82. gizildeyir ellerim.
83. Nèçe Bisutun yıhıb
84. benim Ferhad ellerim,
85. Be'zen ipekden yumşaq,
86. be'zen polad ellerim.
87. Barmağlarım ucunda
88. göze görünmez yaram.
89. Eger seher yubansa
90. güneş olub doğaram.
91. Seadete, sehre düşmen kesilenleri
92. zencirli elimle de
93. boğazlaram, boğaram.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 17 mart 1990.

94. İnana bilmirem seadetimin
95. Zindanda alemde böyüklüyüne.
96. Ancağ inanıram mehebbetimin
97. Yanında güneşin sönüklüyüne.
98. Zindanda alemde
99. Böyüklüyüne.
100. Yène gar üstüne ilk bahar düşüb,
101. Açılıb sèllerin, suların ağzı.
102. Behtlinin behtine gözel yar düşüb
103. Menimse behtime allahın gızı.
104. Açılıb sèllerin,
105. Suların ağzı.
106. Dèyirler hardasa bir ecel günü...
107. Yoh, men inanmıram. Ne gem, ne keder...
108. Görse o tanrısal tebessümünü,
109. Ezrayıl başını bulayıb gèder.
110. Yoh, men inanmıram
111. Ne gem, ne keder...

112. İnana bilmirem barmağlarımın
 113. Ağ bir seadete toħunduğuna,
 114. İnana bilmirem dodağlarımın
 115. Ucunda öpüşün oħuduğuna,
 116. Pak bir seadete
 117. Toħunduğuna.
 118. Ne cür inanım ki, meleyin özü
 119. Ağappağ buluddan ènib indice.
 120. Mene öz elile lale çay süzür,
 121. Bir kirpik çaldımı, yoħ olur gece.
 122. Ağappağ buluddan
 123. Ènib indice.
 124. İnana bilmirem gözü, gözümde,
 125. Şö'lesi üzümde parlayan güne.
 126. Golumda, köksümde, her bir
 nebzimde
 127. Büllur budağların döyündüyüne.
 128. Şö'lesi üzümde
 129. Parlayan güne.
 130. İnce gedeminle dur, galh ayağa,
 131. Gel, benim boynumu bir de
 gucağla.
 132. Çiynimde şelale, bağrımda govğa!
 133. Tökül, dağ sineme, çağla, ha çağla!
 134. Gel, benim boynumu
 135. Bir de gucağla!
 136. Teki inanım ki, heyal dèyilsen,
 137. Elimde, ovcumda, cismimde
 varsan!
 138. Sözüm yoħ, özümsen, beli Helilsen,
 139. Bağrıma baş goyan körpe baharsan.
 140. Elimde, ovcumda,
 141. Cismimde varsan!
 142. Vur meni, döy meni kipriklerinle,

143. Teki inanım ki, beħtime yarsan.
 144. Uç sinem üstünde bèleden-bèle,
 145. Özünü görersen, bağrımı yarsan.
 146. Teki inanım ki,
 147. Beħtime yarsan.
 148. Ğırmızı donunu soyunma, gülüm.
 149. Èvde addımlayan bir lalezarsan,
 150. Sal çiynin üstünden ağ ipek tülü,
 151. Görüm benövşeli güzèyde ğarsan.
 152. Èvde addımlayan
 153. Bir lalezarsan.
 154. Kiprikler — tar çalan, gözler —
 müğenni,
 155. «Sègah»san, «Mahur»san,
 «Şur»san, «Ğatar»san.
 156. Belke sernişinem. Hardasa meni
 157. Ağ güne aparan gızıl ğatarsan.
 158. Sal, dola boynuma hørüklerini,
 159. Görüm ki, hørüklü bir hökmdarsan!
 160. Kim dèyir şan balı yığan arıyığ,
 161. Yèrin de, göyün de iftiħarıyığ.
 162. Senin gözün ħumar, idrakın ayığ.
 163. Bu tufanı yarsan, teze gülzarsan.
 164. Bizim dördlüyümüz her şey
 demekdir:
 165. Güneşsen, baharsan yahşı ki,
 varsan!

Türkan, 6 ocağ 1982.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 1990.

428. ĞARANĖUŞLAR ĞAYIDANDA

Gültac balama

1. Burda hesret di könül gül nefese,
2. Orda bağlar ğeyinir yaz yaşıllı.

3. Düşdü çaylarmı, ya sèllermi sese,
4. Hele büllur denizin şırhaşırı,
5. Orda bağlar gèyinin yaz yaşılı.

6. Lale şamlar düzülür köhne rize,
7. Şah budağlar bezenir ağappağ.
8. Yaz gelir, şövgü düşür göy denize.
9. Çil-çırağ tek alıştır her ğaya-dağ
10. Şah budağlar bezenir ağappağ.

11. Ğoca dağ ğartalı girmiş yuğuma,
12. Uçur hökmüyle büyük bir inadın.
13. Orda altun güneş, ateşli sema
14. Sığınb altına bir cüt ğanadın
15. Uçur hökmüyle büyük bir inadın.

16. Gün düşür, orda buludlar ğızılı
17. Burda men birce şüa teşnesiyem.
18. Yaz gelir, yèr ğızınır, göy ğızınır.
19. İsinir orda yaşıl bir alem.
20. Burda men birce şüa teşnesiyem.

21. Ğoşa ovcum ufacığ bir yuvadır.
22. Boy atır orda ğaranğuş balası.
23. Meskenim sanma uzağ Moskvadır,
24. Yuva köksüm — uca bir dağ ğalası,
25. Boy atır orda ğaranğuş balası.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 17 mart 1990.

429. İTTİHAM

1. Men dustağ gèyiminde, eynim ğara, üzüm ağ.
2. Siz hüğü polkovniki, zer pağonlar çilçırağ.
3. Dartışırız ne vahtdır, siz dalğa, men sal ğaya,
4. Sal ğaya çırpılıb dalğa ğalğır havaya.
5. Arğanızda mağara... ağappağ ğar içinde,
6. Menim arham ğan gölü, Bakı odlar içinde,
7. Ah-feryadlar içinde.
8. Men ki, açığ söyledim size öz ehvalımı,

9. Köksünde ilan yatan memleketin halını.
10. Men ki, açığ söyledim orda — neler, neler var.
11. Nèce yatır göz-göze nèçe ayığ canavar.
12. Vetən-ğurbanlığ ğuzu... göz ğoy nèçe azğına,
13. Parçalayıb atırlar ejdahanın ağzına.
14. Men ki, saydım birbebir saysız cinayetleri,
15. Ğanlı silah önünde ğuyruğ ğısan itleri.

16. Eli bèlli, ketmenli obaların, èllerin
17. Ğanını gizli-aşkar soran parazitleri.
18. Men ki nişan vèrmişem zirèhli tırtılların
19. Pak, müğeddes torpağı nèçe sovurduğunu,
20. — Ana, ğoşunlar gelir... ğaçag! — dèyen uşağın
21. Göz yaşına bulaşmış balaca yumruğunu!

22. Dèyin, nefesim sizi azca ğarsdımı barı?
23. Yohsa bir mèh saydınız püsküren vulkanları?
24. Dondum hèyret içinde... iki ay erzinde siz
25. Min feryadı dinleyib bir ah da çekmediniz!
26. Bakıda ğar çovğunu... pencere buz, şüşe buz.
27. Gözleriniz mavi buz.
28. İnsan talèyine siz
29. O şahtadan, o buzdan ğat-ğat soyuğ oldunuz.
30. Harda ğaldı bes sizin hüğüşünas adınız?
31. Büyük cinayetlere dal çevirib, göz yumub

32. Kiçik galmağalları derhal akta saldınız?
33. Harda galdı bir halğı diri-diri udanlar?
34. Torunuza ilişdi üç-dörd kilke tutanlar?
35. Harda galdı Han kendi? Sürü-sürü caniler?
36. Dişinecen silahlı, dişinecen seferbep
37. Veteni Çernobıla, mezara dönderenler?
38. İçib halğın ganını dèputat seçilenler?
39. Cehennem bayğuşundan gat-gat èybecer, enter.
40. Enter olduğı halda geşeng, pak görünenler?
41. Harda galdı 40 milyon yalavacı, möhtacı
42. Cehenneme atanlar?
43. Efğan gurbanlarına SSRİ boydaca
44. Kefen, tabut satanlar?
45. Birce çimir yuğuya, ülfete möhtacların
46. Arhasında rahatca tıs vuruban yatanlar?
47. Harda galdı ham yeri, ekin sahesini yoh,
48. İdrakı şumlayanlar?
49. Zehrimar tohumuyla bèynimi tumlayanlar?
50. Bir ölkenin üstüne, nèçe yüz tank yeridib
51. Tikanı yoh, çöpü yoh, halğı ayağlayanlar?
52. 900 kilomètr tikanlı meftil çekib
53. Fedakar bir milleti kemendde sahlayanlar?
54. Bir az èhtiyatlı ol, güvvetlenir gasırğa,
55. Pencereye, gapıya çırpılır dalğa-dalğa.

56. Nefessiz kabinètde belke rahattır yerin?
57. O ğırmızı ğeletin, o e'la kampyutèrin
58. Lay gapın, kor penceren, çürümüş perdelerin,
59. Daşlarından gan daman uca gesrinle birge,
60. Vèrib son nefesini ğeden esrinle birge
61. Süpürecek, silecek sizi bu saf gasırğa!
62. Güvvetlenir gasırğa... bir az èhtiyatlı ol,
63. Dustağ paltarı dèyil, od-alovdur eynimde
64. Gasırğanın bir ucu Hezer denizindedir,
65. Bir ucu Moskvada, kökü benim bèynimde!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 19 mart 1990.

430. GORHU GİRMEDİ ĞELBE

1. Sal ğayanı ğılıncla
2. oydular ğelpe-ğelpe,
3. Ğaya sakit dayandı,
4. ğorhu girmedi ğelbe.
5. Donguldandı avtomat,
6. zingildedi tapança
7. sesleri geldi ancağ
8. gülle — ovcumda ğelbe,
9. ğorhu girmedi ğelbe.
10. Kampyutèr makinada
11. sayıb cinayetleri,
12. Müstentiğ hazırladı
13. en mühüm senedleri
14. gül, hezeldi her biri
15. ğorhu girmedi ğelbe.
16. Ayağının altında
17. ğanlı peleng derisi,
18. Başı üstünde lampa —
19. seadet seyyaresi...
20. Ğorhu ne olduğunu

21. meger bilirmi şair?!
22. Güneş, sema, planèt
23. sinesinde yerleşir.

Moskva, Lèfortova zindanı, 19 mart 1990.

431. HESRET

1. Her şey hesrete döndü:
2. dadlı bahar çağında
3. Türkanın gucağında
4. Öz elimle saldıgım
5. leklerin gırağından
6. gelib kèçmek de hesret.
7. Sübhün bal havasından «oğay!»
dèyib bir nefes
8. alıb içmek de hesret.
9. Her şey hesrete döndü: şenbe günü,
dan üzü
10. Firengizli yollara
11. èyvandan bağmağ hesret.
12. Etrinden mest olduğum
13. bir iyde budağımı
14. köksüne sıhımağ hesret.
15. Her şey hesrete döndü-olub تنها, sal
ğaya
16. nèçe milyard dalğaya
17. köksümü germeyim de.
18. Sahilde meni gözler —
19. Türkayıma bezekli
20. bir konfèt vermeyim de.
21. Bu küçük hesretlere
22. dözerdim birteher men.
23. Ayrı salınmasaydım
24. büyük mübarizeden.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 19 mart 1990.

432. MEN ÖZÜMÇÜN DARIHMIRAM

1. Men özümçün darihmıram
2. gözü yolda galanım var.
3. — Helil! — dèyib köks ötüren,
4. Nigaranım, nalanım var.
5. Men özümçün darihmıram,
6. Ruhum azad, adım dustağ.
7. Gözlerime işiğ vèrir,

8. Misralarım çırağ-çırağ.
9. Men özümçün darihmıram,
10. Orda benim Firengizim
11. Hesret-hicran yollarında
12. Sürünmekde dizin-dizin.
13. Seksekeli yuhusundan
14. meger sakit oyanırmı?
15. Dost, ya düşmen garşısında
16. Azad, meğrur dayanırmı?
17. Men özümçün darihmıram
18. Ne cocuğam, ne körpeyem.
19. Èraların arasında
20. Sarsılmayan sal körpüyem.
21. Men özümçün darihmıram
22. Hem çöreyim, hem duzum var.
23. Orda bacım Böyükhanım
24. Arifem var, Ulduzum var.
25. Herden bèşik terpedende
26. Gözlerine gonsa gubar,
27. Birce damla yaş ağıtsa
28. Sönmez çağhan ıldırımlar.
29. Men özümçün darihmıram,
30. Orda bağlı dodağlar kip.
31. Orda cüret, orda güdret.
32. Orda gèyret zencirlenib.
33. Orda derdli oğullar var,
34. Gözlerinde ganlı gürub.
35. Helil Rza tutulmuşsa,
36. Dèmek güneş, ay tutulub.
37. Men özümçün darihmıram,
38. Bir canımda min canım var
39. Tamam başğa sinelerde
40. Feryadım var, feğanım var.
41. Men özümçün darihmıram
42. Fergi yoğdur bu esrde —
43. Ya garanlıg zindan da öl,
44. ya çırağban bir gesrde.
45. Men özümçün darihmıram,
46. şè'r — senet me'bediyem.
47. İnsan eli dağıtmasa,

48. Dünya kibi ebediyem.

- 49. Men özümçün darıhmıram,
- 50. Gözü yolda galanım var,
- 51. Helil Rza baharından
- 52. Ayrı düşüb solanım var...

Moskva, Lèfortovo zindanı, novruz aışsamı,
1990.

433. BİRİNCİ DÜŞMENİM

- 1. Temizledim gelyanı, elimde kibrit
çöpü,
- 2. Ne geder zehir yığıb görün tütün
zehrmâr.
- 3. Men uzağda gezirdim, yaşıdaymış
düşmenim,
- 4. İlk düşmeni gende yoh, daim özünde
ahtar.
- 5. Beli, ilk düşmeni daim özünde ahtar,
- 6. Ahtar öz hılgetinde, ahtar öz
şakerinde.
- 7. Gucağlaşıb seninle daim gol-boyun
yatar,
- 8. Hökm eder üzerinde, kökü hëyli
derinde.
- 9. Bığlarımı saraldan, nefesimi garaldan
- 10. Ciyerimi çıhardan kiçik düşmenime
bağ.
- 11. Dëdim — Helil, kişi ol, tulla bu
zehrmârı,
- 12. Min-min düşmen içinde
mümkündürmü
- 13. dolanmağ?
- 14. Ğırdım, atdım gelyanı, uzağlaşdı
tüstüler.
- 15. Azca dinceldi sinem. Bir söz
söyledim bu dem:
- 16. — Birinci düşmenimi mehv
ëtmışemse eger,
- 17. Bütün düşmenlerimin öhdesinde
gelerem!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 20 mart 1990.

434. GÖZÜM ĞALDI

- 1. Gelib kèçdim bu dünyadan,
- 2. Dünya, sende gözüm ğaldı.
- 3. Ulduz sanı, güller sanı
- 4. Dëyilmeli sözüm ğaldı.
- 5. Sëvdim güllü yazlarını.
- 6. Çaldım ince sazlarını,
- 7. Gördüm güzel ğızlarını,
- 8. Meger mende dözüm ğaldı?
- 9. Çiçeyini üzmediyim
- 10. Min tepen var, yüz gediyn
- 11. Gülzarında gezmediyim
- 12. Dağım ğaldı, düzum ğaldı.
- 13. Eşğim, ehdim sonsuz kibi
- 14. Bulağ gezdim susuz kibi.
- 15. Ahib gëtdim ulduz kibi
- 16. Bir mēhe bend izim ğaldı.
- 17. Her oğlum bir dağ ğalası
- 18. Şir olacağ şir balası.
- 19. Düşmenimden öc alası
- 20. Rzamla Tebrizim ğaldı.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 21 mart 1990.

435. DÖZMELİSEN

- 1. Dost bağına güzar ètsen,
- 2. Bir gülünü üzmelisen,
- 3. Lal dayanma, toya gëtsen
- 4. Ğol götürüb süzmelisen.
- 5. Bu yēr bizim planètdi,
- 6. Gelhageldi, gëthagëtdi.
- 7. Gör-götür de seadeti,
- 8. Macal tapsan gezmelisen.
- 9. Görsen güzel bir perini,
- 10. Gözünle öp gözlerini.
- 11. Onun ürek sözlerini
- 12. Bağışından sëzmelisen,
- 13. Helil, sen ki, ac arslansan,
- 14. Mürgüleyen bir ümmansan.
- 15. Ruhun cahan, yērın zindan
- 16. Zindandısa dözmelisen.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 21 mart, 1990.

436. ULU TANRIM — POÈZİYA

1. Gözlerimde sensen ziya,
2. Döşde tarım, Poèziya!
3. Alatoran kamèrada
4. El fanarım — Poèziya!
5. Ne yètimem, ne yètimsen.
6. Şir ürekli milletimsen.
7. Cür'etimsen, güdretimsen
8. İftiharım — Poèziya!
9. Mèydanda her çağırışa
10. Gètmeseydik daim goşa,
11. Dözerdimmi ğarlı ğışa,
12. İlk baharım — poèziya!
13. Öyünmesin o gözü dar,
14. Sen ki, varsan, baş tacım var.
15. Hanı demir-bèton divar?
16. Lalezarım — Poèziya!
17. İncimesin Firengizim,
18. O ezizim, sen ezizim.
19. O adaqlım, iki gözüm
20. Sen ilk yarım — Poèziya!
21. Sètarımda sarı simsen,
22. Ğılıncdan kesgin dilimsen,
23. Onbèş yaşlı sèvgilimsen.
24. Menim ğarım — Poèziya!
25. Söz goşanı söz tanıdır.
26. Ruhum dağlar terlanıdır.
27. Misralarım bal şanıdır,
28. Balım, arım — Poèziya!
29. Men yaralı ğızıl ğuşam,
30. Haçan, harda bağırılmışam?
31. Yalnız seni çağırılmışam.
32. Hılaskarım — Poèziya!
33. Hele yumruğ sıhasıyığ,
34. Zindanları yihasıyığ.
35. Ön cebhede ayığ-sayığ
36. Bayrağdarım — Poèziya!

37. Sürünsem de dizin-dizin,
38. Son ğelebe yalnız bizim
39. Èy me'bedim, evezsizim,
40. Ulu tanrım — Poèziya!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 21 mart 1990.

437. İMKAN MEHDUDLAŞANDA

1. Ğıfıllı zencir ile
2. bağlansa da cüt bilek,
3. ne gilèylen, ne ah çek.
4. Sağ-salamatsa canın,
5. büllurdusa vicdanın,
6. ahar damarlarında
7. coşan çaydırsa ğanın,
8. düşmense de dörd yanın
9. Sıhılma, sarsılma sen,
10. darlığından imkanın.
11. En güdretli oğlusan
12. bu dövrün, bu mekanın.
13. Ğaldır yorğun başını,
14. gözlerime yahşı baħ.
15. Kiprikler arasında
16. nur saçır mı cüt mayak?
17. Bütün yolazanlara
18. yol gösteren çilçırağ!
19. İşıqlanar gözlerin,
20. ğaşlarıma yahşı baħ.
21. Hessasdı, bülöv tapar
22. toħunsa hansı daşa.
23. cüt hencerdi baş-başa.
24. Zencirli gollarıma
25. iş başında yahşı baħ.
26. Bacarsan həc olmasa
27. birce helgesini ğır.
28. Göyümtül damarlarım
29. azadlığa aparar
30. dar kèçidmi, ya cığır?!
31. Cavanşir ğılincının
32. devamıdır bu gollar.
33. Bu gollar üste yatmış,
34. ğalħıb erseye çatmış
35. Tebriz kibi oğullar,
36. Derbend kibi oğullar!
37. İmkan zencirlenende
38. çoħ da gilèylenme gel.
39. Ğüdret, cür'et önünde
40. tab ètmiş hansı engel?

41. Men tutğun zindanımnda
42. Azadlığ allahıyam!
43. Ğandallı ayağımla,
44. zencirli elimle de
45. ğalgımın silahıyam.
46. Yıhılsam, dünya çöker,
47. güneş söner semada
48. Planètin...
49. ...bugünü, sabahıyam.
50. İmkan...
51. neğme söyle bir ağız
52. Bir gelem tap, bir kağız.
53. Men tapdım seadeti,
54. anladım bir hikmeti:
55. Adice bir gelemde
56. yüz orman gücü varmış.
57. El boydaca kağıza
58. dastan yazmağ olarmış.
59. roman yazmağ olarmış!
60. Bir cüt göz çırağında
61. kehkeşan nuru varmış.
62. Dirseyimde, dizimde
63. pehlevanlar yaşarmış.
64. Men misra çaylarında
65. aşıb-daşan güvvetem,
66. Öz demir kamèramda
67. poladlaşan güvvetem.
68. Aşam serin su geler
69. her lehze mis lülekden,
70. Men doymuram ağ suyu
71. gül kibi iylemekden.
72. Ümman elimden çıhıb,
73. damcılar ki, mendedir.
74. Ümmanların nefesi
75. damcının nebzindedir.
76. On ğanalı barmağlığı —
77. nurun, semanın eşi —
78. Şüa-şüa cezb edir
79. yaħınlaşan güneşi,
80. uzağlaşan güneşi.
81. Kamèraya semalar,
82. seyyareler sığarmış.
83. Döşeme yoħ, tahta yoħ,
84. ayağımanın altında
85. arslan derisi varmış.
86. Zencirli bileklerim
87. seadeti pelengin
88. boğazından çıharmış.
89. İmkan mehdudlaşanda
90. can yèniden doğulur.

91. Kişi gözündeki nur
92. eşir-deşir zülmeti
93. Tapır, tahta çıharır
94. ğeden hakimiiyyeti.
95. İmkan mehdudlaşanda
96. men könüller ahıyam.
97. Kamèrada köle yoħ,
98. Azadlığ allahıyam!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 22 mart 1990.

438. BAYRAM AĞŞAMI

1. Men ğaranguş oluram her il novruz gelende,
2. Harda olsam ğurtulub uçaram doğma kende.
3. Yaşla dolu gözlerim dumanlanar, çenlener
4. Hèç bilmezem ğemlener, yoħsa azca şenlener.
5. Açılarda boğçalar,
6. Açılarda rengbereng, elvan-elvan ğonçalar.
7. Selyan ğebriştanlığı özü boyda lalezar,
8. Aman tanrı, ğör nèce benzer küskün mezar.
9. Nimçede göy semeni belke bir elçim bahar.
10. Şekerbura, paħlava, badam, püste, her nübar.
11. Kibrit çeker Arife, yanar balaca şamlar,
12. Ağ mermerin üstüne damla-damla nur damar.
13. Ğerenfili, nergizi Böyükħanım bölüşer
14. Her mezara pay düşer.
15. Hündür, iri daşlarda tanış adlar, soyadlar,
16. Yèl tutmaz terefinde körpe, südemer otlar,

17. Buludlar alay-alay: nur yèlenli
kalağay,
18. Göyde govun dilimi-teze doğmuş
ince ay.
19. Salavat çevirenler dalar maviliklere,
20. Ölenlerin ruhumu bahır semadan
yère?
21. Mezarlar dürlü-dürlü —
22. Hırabazar ve gülzar.
23. Galıb ayağ altında tapdalanan tek
mezar,
24. İtenlerin yèrinde yènidən biten
mezar.
25. Biri adi reng ile, biri zerle yazılı.
26. Gebir var ki, behtinin gebri çoğdan
gazılıb.
27. Haray, naşı elinden,
28. Tökmür daşı elinden.
29. Yasdığım hal-hal olar
30. Gözüm yaşı elinden
31. Eziziyem, bine dam.
32. Bine saray, bine dam.
33. Felek yıhan bir evi
34. Tike bilmez min adam.
35. Yubansa Ulduz bacım belke
büdreyer, çaşar,
36. Elindeki honçanı aç bilmez, leng
açar.
37. Bu il men yoşam orda.
38. — Helilden ne heber var?
39. Hamının gözlerinde
40. bir hesret, bir intizar.
41. Rüstem gelib çıhanda
42. dillenecek bahışlar:
43. — Helilden ne heber var?
44. «Göyün otlar guzu ile, ayağının tozu
ile».
45. Ağ üzlerde yanan şö'le — gızıl
güller yèrindemi?
46. Milyon gelbe alov paylar,
nümayişler, hay-haraylar,
47. Mitinglerde daşan çaylar, gopan
sèller yèrindemi?
48. Bu belaya ne cür dözüm, gana batdı
dağım, düzüm.
49. Sekilerde düzüm-düzüm gerenfiller
yèrindemi?
50. Bayrağımı galhıb gèdir... Saçağları
kipriyimdir,
51. Güneş tutmağa gadir polad eller
yèrindemi?
52. Orda benim min ezizim, başda melul
Firengizim,
53. Göy sürünüm dizin-dizin... solan
dilber yèrindemi?
54. Gucağlaram vetenimin her zerini, her
daşını.
55. Çingılların, incilerin lepedöyən
ahışını.
56. Kehkeşanlar eks èleyer gözlerimin
ğarasında,
57. Balam Hezer nefes derer gollarımın
arasında.
58. Şehidlerin mezarına gül düzerem
birce-birce.
59. Ağ nergizler ağ şam olar, şö'lesinden
ürker gèce.
60. Kamèranın gulağı kar, gözü kordur,
üreyi dar.
61. Dünya boyda doğma diyar, engin
çöller yèrindemi?
62. Gülzar mezar ebedi yaz... gülşenleri
min il solmaz.
63. Ağı dayaz, halgı saymaz fitne-fè'ller
yèrindemi?
64. Oddan metin çıhmalydığ, le'li, dürrü
yığmalydığ,
65. Dağıtmalı, yıhmalydığ, büt hèykeller
yèrindemi?

66. Ne yaş töker, ne ağlaram. Turanımı
sorağlaram.
67. Bêş denizi gucağlaram, o sahiller
yèindemi?

Moskva, Lèfortovo zindanı, 26 şubat 1990.

68. Onu Odlar diyarından ayıra
bilmezsen,
69. Bir veten sürmesi çekmiş göze
sürgünde Helil.
70. Dèdi — Ğurdıardı yèyen yurdu,
içinden ağacı
71. Tapınağ me'bedine, hağlıdı
hökmünde Helil.
72. Şaire cövr èdenin gözleri gülmez hêç
vaht,
73. Tapır öz şe'rini, ağ behtini cövründe
Helil.
74. Yalnız eşğın gabağında baş eyib diz
çökdü,
75. Nakese eymedi baş hêç zaman
ömründe Helil.
76. Ğelemler tut dişine, ğanın ile şe'rini
yaz,
77. Ele ğandal vurulubdur, ayağa künde,
Helil!
78. Çekilib mehbese yoğ, nurlu sedef
guşesine
79. Söz goşur, ömr èleyir le'l ile
dürründe Helil
80. O — sema... nifreti benzer şığıyan
ıldırma.
81. Bir cocuğ sevgisi besler size lütfünde
Helil,
82. Üç zaman vahidinin sahibidir, fikr
èlemez
83. Öz gızıl giymetini almasa dövründe
Helil.
84. Sen güven hağğa, yağı tank ile top
servetine,

85. Min silah kabusu durmuş hele
böyründe, Helil.
86. Kefen ummaz, ğobul ummaz beşer
uğrunda ölen
87. Ölsen öz ğanın ile perdelen, örtün de,
Helil!

88. Gurılayır zelzele, tufan, çalarağ son
zengi
89. Bu yürüşden ğala bilmez, ğalamaz
ğende Helil.
90. Kişi azad doğulur, nakişi bir ğul ve
köle,
91. Evvel-ağır ağadır öz ata mülkünde
Helil!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 22 mart 1990.

439. ZENCİRLERİN AZADLIĞ TÜRKÜSÜ

1. Bu sert ğasırgaları
2. yarıb kèçeceyik biz.
3. Bu sert ğasırgaları
4. Ğüvvemiz deniz-deniz!
5. Hêç ne ğorğutmur bizi,
6. Hêç ne ğorğutmur bizi!
7. hêç ne ğorğutmur bizi!
8. İçeceyik denizi.
9. Biz ğediriz el-ele,
10. Biz ğediriz el-ele!
11. Biz ğediriz el-ele!
12. Addımımız — zelzele.
13. Bu ğartımış alemi
14. èy baharım, tezele!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 26 mart 1990.

440. FİRENGİZ GÖREYDİ KAŞ

1. Ağ halatlı berberim
2. yène geldi bu seher.
3. Vèrdi hırda ğapıdan
4. barmağ boydaca keser.
5. Hele keser ğabına

6. isti su tökdü özü
7. Sabun vèrdi etirli,
8. yanında ağ güzgülü.

9. Özüm berberlik ètdim,
10. sığal vèrdim özüm.
11. Tumar çekdim bığıma,
12. sağgalıma, üzüm.

13. Sonra güzgülüye bağıdım,
14. saçlar gara, sağgal ağ.
15. Sifet — bahar seheri,
16. gözler bir cüt saf bulağ.
17. Pèyğember şekli gördüm
18. el boydaca aynada.
19. Üzümdenmi alıb nur
20. işğlanıb ayna da.

21. Firengiz göreydi kaş
22. zirvelerden aşmışam.
23. Hebse düşenden beri
24. bir az cavanlaşmışam.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 26 mart 1990.

441. MÜKAFATIM

1. İnsan ne ise umar
2. merd bir addım atanda,
3. Kiminse bu cahanda
4. imdadına çatanda.
5. Ya teşekkür, ya sağ ol,
6. ya bir çiçek uman var.
7. Mükafata layığdır
8. èl yolunda özünü
9. oda, köze vuranlar.
10. Mükafat ummadım men,
11. nese bir iş görende.
12. Dünyaya özüm boyda
13. üreyimi vèrende.
14. Mükafat ummadım men
15. merdlerin bileyinden,
16. zencirleri ğıranda,
17. Ğasırğalar, çovğunlar
18. bağırında hayğıranda.

19. Mükafat ummadım men
20. yaralı ellerimle,
21. yanığ kipriklerimle
22. cehennem söndürde.

23. Türkanımda ekdiyim,
24. her nazını çekdiyim
25. Elvan ğerenfilleri,
26. røyhanları, gülleri
27. min ève gönderende,
28. dosta müjde vèrende.

29. Mükafat ummadın, sen, èy gözümün
- ğarası,
30. Mükafatındır bu gün barmağığın
- arhası.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 26 mart 1990.

442. BURSADAN BİR HATİRE

1. Minareler, çınarlar, gızıl güller seheri
2. Bursa, hatiremdesen.
3. Ciyerimiz yanırdı avtobusdan
- düşende,
4. Gözler gözellik ile ğefilden
- görüşende.
5. Beledçiden soruşduğ: — Harda su
- içmek olar?
6. — Bu camènin içinde — dèdi — buz
- bir bulağ var.
7. Budur allahın èvi, gelib çatdığ
- bulağa,
8. Zerli nimdar üstünden molla ğalhdı
- ayağa.
9. Ğarasagğal mollamız bir oğulmuş —
- høyli şen.
10. — Siz nèreden geldiniz? Sovètler
- birliyinden?
11. Gavurlar ölkesinden?!
12. Gümüş parçı doldurdu buz bulağın
- gözünden.
13. Bizim ata Türkiye

14. Sovètler birliyini gülüstan görmek ister.

15. Redd olsun kommunistler!

16. Amin!

17. Amin — dèyiben için!

18. Naşışlı parç elinde, molla sèyr edir meni,

19. Me'sud Elioğlunu, Ğasım Ğasımzadeni.

20. Fevware saçag-saçag, ucadan tökülür su.

21. Biz teeccüb içinde, gözler hèyret dolusu.

22. Göy ğurşağı bèlinde, naşışlı parç elinde

23. Cavan molla — caduger, bizden cesur söz ister.

24. — Redd olsun kommunistler!

25. «Amin!» dèyiben için!

26. O ğün bizim Mes'udu hamıdan uca gördüm,

27. Gözlerinde parladı şen, decel bir tebessüm.

28. — Amin! — dèyiben içdi parçı son damlayadek.

29. İçdi bal şerbeti tek.

30. Çenesinden süzülen mübarek damcıları

31. Bilengile silerek.

32. Sovètler birliyinin paytahtı Moskvada

33. Daldım bu ğatireye tutğun hebsşhanada.

34. Hardasan, ana Bursa? Cavan molla, hardasan?

35. Èy Mes'ud Elioğlu, hèyif, uzağlardasan.

36. Gelin tekrar èleyin o hökmü, o harayı.

37. «Amin!» dèyib içerem bütün Moskvaçayı.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 26 mart 1990.

443. İLDIRIMDIR ĞELEMİM

1. Orda yağut ğayadan nurlu şelalem tökülür,

2. Sökülür ayna sular min yèrden.

3. Derelerden şığıyır ağ sür'et.

4. Èşğ ülfet yuvası dağlara bağ, düzlere bağ

5. Bir çırağdır gözüme her yaprağ.

6. Orda nur dalğası tek azad, açığ bir alem,

7. Burda men dustağa benzer kibiye.

8. Orda dağlar gözeli — yonca, süsen, keklikutu.

9. Ğoca dağ ğartalının şehperi doğar buludu.

10. Şığıyır düz güneşe.

11. Ğanad altında güneş,

12. Ğün-sèvinc, ğün-neşe.

13. Kelebeklermi, çiçeklermi uçan

14. Çeşmeden etrini dünyaya saçan

15. Su için ğızımı, ya dağ nanesidir?

16. O yèr, elbette, bahar ölkesidir

17. Ğanı — od, ğelbi — metin, ğüvvesi cem

18. Burda men dustağa benzer kibiye

19. Orda ter düymeçeler yırtar ipek köyneyini,

20. Kesilen mèy zoğu ğalğar, unudar köyneyini.

21. Oyanan nar kolunun rengi çalar ğırmızıya

22. Bir yaşıl... daşa deyse döner...

23. Orda, Göygöl yèrin ovcunda sema,

24. Atıb èller özünü oddan oda.

25. Evezinde ucalıb han çınarım,
26. Bir oğul ğameti tek göylere ğalhan
çınarım
27. Gèce-gündüz gèdirem, yol gèdirem,
28. Döyüşen dağ ğalamı sèyr èdirem.
29. Gèceler yatmayan esger kibiye.
30. Men beyem dustağa benzer kibiye?
31. Sıhımışam, yumruğa dönmüş,
32. hanı derdim, elemim?
33. İldırımdır ğelemim!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 27 mart 1990.

444. PAS ĞOKULU DAMCILAR

1. Alatoran kamèra işığlandı ğefilden
2. Aydın göründü her-şey — barmağlığ,
demir ğapı.
3. Stolüstü kitabım — «Menden
başlanır Veten».
4. Yègane servetimiz — ğelem, tütün,
külğabı.
5. Barmağlığdan sallanır lüle-lüle ğalın
buz,
6. Damcılâyır ucundan pas ğokulu
damcılar,
7. Möhtacı olduğumuz, ğurbanı
olduğumuz
8. Güneş övce yükselib parlayır yène
par-par.
9. Güneş içirimdedir, yumruğlayır
köksümü
10. Dağılacağ bu zülmet ağı haçan, bes
haçan?
11. Varlığında, ğanında güneş hökmü,
Göy hökmü
12. Barmağlığ arhasında ümmanlarını
çalhanan.
13. Yavaş-yavaş inceler ğalın buz
salhımları,
14. Damcılâyır çubuğdan pas ğokulu
damcılar.
15. Ğalır bahar güneşi, esir bahar
rüzgarı.

16. Bes bizim kamèraya haçan dolar bu
rüzgar?
17. Ğorğma, Helil Rza, döz, yağınladır
telatüm
18. Kışinyovdan, Tallinden meğrur
sedalar gelir
19. Moskvada, Tiflisde aşır daşır
telatüm.
20. SSRİ ğefesi milletlere dar gelir.
21. Gelir demir yumruğlar, gelir polad
addımlar
22. Ön sengerde, ön sefde, ön cebhede
ğedenler.
23. Tıkanlı meftilleri, serhedleri, sedleri
24. Növ-növ üfunetleri darmadağın
èdenler!
25. Ğoşulur milyonlara Çèrnobil
ğurbanları
26. Üstü bağı mezardan, üstü açığı
mezardan.
27. Yarımhüğü, yarımşes, yarımşes,
yarımcı
28. Yaralı insanların ahu zarı, ğubarı.
29. Gelir hiddetli gözler... kiprikleri
ğılın, oğ.
30. Pas ğokulu damcılar düşür demirden
bir-bir.
31. Barmağlığı eriden güneş nuru dèyil,
yoğ.
32. Domnaçı fehlelerin ğaynar
nefesleridir.
33. Èy Vorkuta fehlesi, dèputatını
sèçirsen?
34. Sèçme demir çekmenin tozu
dèputatları.
35. Canavar ğabağında mürğüleyen,
meleyen
36. Ğoyun dèputatları, ğuzu dèputatları!
37. Harayla mezarından ölüleri, sağları
38. Ölüm-dirim günüdür, «Tubi not
tubi!» dèye
39. Salıb ayağ altına ğan rengli
bayrağı

40. Ağ göyerçin ğanadlı elemeler ğalılır göye.
41. Gelir İvan ğardaşım, elinde boş butulka
42. «Sanma boş vedelerle kişi ğeyzi sönecek.
43. Yeter yalan satdınız ac, yalavac bir ğalğa!»
44. Butulka meğberede ğubaraya dönecek.
45. Birce ovuc zeliye ton-ton seadet vèren
46. Özü misğala möhtac, teşne-tamarzı gelir.
47. Me'den kibi sorulan, bağlar kibi göyeren
48. Erzi kabab èyleyen bir serab-arzu gelir.
49. Bütün heyatı boyu ğülşen salan, vay deren.
50. Vayderenler ölkesi, vayderenler şeheri,
51. Eynindeki kefeni ağ bayrağa dönderen
52. Tiflis mücahidleri, Abşeron şehidler.
53. XX yüzin ğanlı idèyasını —
54. Kommünizmi mezara ğoyacağ erler gelir,
55. Dövlət banditizmini, dövlət mafiyasını
56. Ğara bir hedef seçen üzü ağ merdler gelir.
57. Pas ğokulu damcılar düşür demirden bir-bir.
58. Ğorğma, Ğelil Rza, döz, hiddet marşı yükselir.
59. Buzlu barmağlığları, zindanları sökmeye
60. Elinde ğüneş tutan bütöv bir cahan gelir!

Moskva, Lèfortova zindanı, 27 mart 1990.

445. İRADENİ İTİLE

1. Burda her şey tuşlanıb iradeni ğırmağa,
2. Vüğarını, ehmini, ezmini sındırmağa.
3. Ğüneşsiz pencereni örten buz salğımları,
4. Cinayet ğovluğunun ğara ıldırımları,
5. Demir ğapı dalından vèrilen dadsız yèmek,
6. Başa vursan baş yaran, yavan ğupğuru çörek.
7. Polkovnik müstentigin buzdan soyuğ gözleri,
8. Sorğu-sual çağında ğan ğokulu sözleri,
9. Ğece erşe çekilen yuğun, yuğusuzluğun
10. Ğaynar ğazan bèynini söküb tóken min duyğun,
11. Ciyerine çekdiyin tüstülerin zeheri,
12. Tek-tek yaman heberler, mektubsuzluğ ğeheri...
13. Her şey, her şey tuşlanıb iradeni ğırmağa
14. Seni ayağından yoğ, üreyinden vurmağa
15. Onlar seni ovunda bir serçe ğörmek ister.
16. Ayağ ucunda bir top, kelefçe ğörmek ister.
17. Teslim olma, eceli uzağlara itele,
18. Sen demirsen, bülöv tap, iradeni itile!
19. Ğezèt, kitab tükense öz bèynini aç, oğu
20. İnsan özü kitabdır.
21. Ğoru kişi hökmünü,
22. Kişilik — inğilabdır!

23. Onlar yanğın, sen — zemi. Göyma
sünbül ütüle.
24. Hağg nahağgı kesecek İradeni itile!
25. Kesafeti, zülmeti, barmağlığı, zilleti
26. Canavar dışındaki nêçe min cinayeti
27. Bu iyrenc selteneti darmadağın edesi
28. Gezebinin coşması benddir birce
fitile,
29. İradendir o fitil.
30. İradeni itile!
31. Hağg önünde min hağsız neye
benzer? Mitile!
32. Coş, kükresin ateşin! İradeni itile!
33. Çirmeklidir gollarım, gèce-gündüz
yazıram
34. Misra senger başında, her bir cenge
hazıram.
35. Yalnız polad iradem bu yohsulluğ
içinde
36. Dövletimdir, varımdır.
37. İradem — güneş kibi
38. ölmez misralarımdır!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 28 mart 1990.

446. VYÈTNAM

1. Ne gözetçim anlar, ne de başğa
pağonlu
2. Çıhıram kamèradan gündüz, ya
gèceyarı.
3. Kimse görmez, eşitmez. Açaram
laybalay men
4. Zencirleri pas atmış ağır darvazaları,
5. Çıharam kamèradan, gündüz, ya
gèceyarı.
6. Hara bèle? Vyètnama! Ne üçün mehz
Vyètnama?
7. Yüz-yüz ölke içinden bu gün onu
sèçmişem.
8. Gör nêçe il døyüşüb indice yetir
kama,

9. Onun böyüklüyünü gollarımla
ölçmüşem.
10. Yüz-yüz ölke içinden bugün onu
sèçmişem.
11. Gollarımla ölçmüşem, yağud èkvator
ile
12. Vytènam deyanetini, Vyètnam
metanetini.
13. Milyon-milyon dalğa tek göy
çırpılım sahile
14. Öpüm, gücum, oğşayım sal gaya
ğüdretini.
15. Vyètnam deyanetini, Vyètnam
metanetini.
16. Orda Hanoy şeheri, hèykelleşen Hoşè
Min,
17. HOŞÈ Min ordusunun sırası
esgeriyem.
18. Sağ galan besh-on nefer, ölen, gırılan
min-min,
19. Min defe güllelendim, men hele de
diriyem,
20. HO ŞÈ MİN ordusunun sırası
esgeriyem.
21. Demir dayağlar üstde evler tıkmişem
orda
22. Şir soğula bilmesin, arslan gire
bilmesin.
23. Göz nurumu, ganımı, beşş ètdiyim o
yurda
24. Medeni yırtıcılar bir de yağın
gelmesin.
25. Şir soğula bilse de çağğal gire
bilmesin.
26. Bizim Küre benzeyen, han Araza
benzeyen
27. Gırmızı çayla Ağ çay bacı-ğardaş
kibidir.
28. Tökülen ganlarmıdır söyle seni
bezeyen
29. Ya èllerin göz yaşı, derya-derya
ğemidir,
30. Gırmızı çayla, Ağ çay bacı-ğardaş
kibidir.

31. Güllüstana gıymaram, göyun cığırdan
kèçim
32. Etirli çeleng göyum şhidlerin
gebrine.
33. Min røyhanın içinden birce gızıl gül
sèçim,
34. Benzedim baş daşında gehremanlıg
gerbine,
35. Etirli çeleng göyum şhidlerin
gebrine.
36. Ne napalm bombası, ne kertenkele
tanklar
37. Hèç ne gıra bilmedi Vyètnam
iradesini
38. Onlar yèr altında da vahid yurdu
gucağlar,
39. Öperler memleketin bütöv heritesini,
40. Hèç ne gıra bilmedi Vyètnam
iradesini.
41. Kamau körfezinden Lang ŞO
vadisinedek
42. Yaralı bir ölkeni birleşdirmek
ehdimiz.
43. Gürze gesbkarların getirdiyi top-
tufeng,
44. Tank, teyyare, donanma diz çökecek
burda, diz
45. Yaralı bir ölkeni birleşdirmek
ehdimiz.
46. Dolaşib addım-addım, açığ aşkar
görerem:
47. Vyètnamdan büyük Vyètnam
torpağın altındadır.
48. Ona özü boydaca gızıl çeleng
hörerem.
49. Orda vèrib canını murad alanlar
yatır.
50. Vyètnamdan büyük Vyètnam
torpağın altındadır.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 28 mart 1990.

447. VYÈTNAM GIZI HANOY BALA

1. Gelib kèçir aylar, iller... saçlara den
sala-sala,

2. Sen belke de öz derdini unutmusan,
Hanoybala!
3. Feget benim üreyimde hele düyün,
hele dağsan.
4. Sen yèniden puçurlayan alayanıg bir
budağsan.
5. Öleziyen, galhıb bir de şö'le vèren
çilçırağsan,
6. Hanoy bala!
7. Hardan geldi o şer, bela?
8. Yèri, göyü silkeleyen o teyyare, o
garaltı?
9. Ğanadının altında <<B — 26>>,
10. Hardan geldi o felaket, o cehennem
alovları?
11. Sen yatağda gibis içinde,
12. Sen oyandın geceyarı.
13. — Yandım, Ana, aç gözümü... seni
görmek isteyirem.
14. Seni görmek isteyirem.... aç gözümü,
yandım Ana!
15. Başın üste gar ışığı... ağ halatlı hekim
ana
16. O dehşeti ana-ana, yana-yana.
17. Ne söylesin indi sana?
18. Nasıl dèsin hekim ana:
19. Ne atan var, ne de anan,
20. Ne ağappağ mektebiniz.
21. Ğarşısında lale-nergiz... ter güllüstan
22. Dönüb oldu nağıl, dastan.
23. — Yandım, Ana, aç gözümü, seni
görmek isteyirem!
24. Nèçin galhımr elim, Ana?... Kim
bağladı gollarımı?
25. Yandım, Ana, bir içim su!
26. Ağ fincanda süd getiren hekim
susur...

27. Ğend atıban ğarışdırır: «Ğoy soyusun!»
28. — Yandım, Ana, bir içim su!
29. Hekim susur.
30. Nèce dèsin: — İtirmisen, gülüm, ğeşeng ellerini.
31. Müreккеbe bulaşanda alabezek ellerini.
32. Üçce barmağ arasında tabaşiri gücle tutan
33. Yüngül, göyçek ellerini!
34. Nèce dèsin: bu dünyada napalm adlı bir dehşet var,
35. Göyden yère yağdırılan cinayet var.
36. Yanar bènzin cövheridir,
37. Hara düşse ölüm saçır.
38. Üzün-gözün sudur-sudur, suluğ-suluğ, Hanoı balam!
39. Ğanadların yoluğ-yoluğ, göyerçinim — Hanoı balam!
40. Sızıldayır yaraların sızım-sızım, Hanoı balam!
41. Oğlum, gızım Hanoı balam!
42. Sen ölmedin, sen dirçeldin yavaş-yavaş.
43. Rast gelse de min ğaya, daş.
44. Sen yaralı ayağınla çıhdın heyat yollarına.
45. Yoıdu elin. Ğolçağ taıhdın ğollarına.
46. Yoıdu elin. Sen ğuyudan dişlerinle çekdin dolu.
47. Yağdı yağış, düşdü dolu.
48. Büdredinmi? Od içinde bir de ğalılıb addımladın.
49. Ğırıldınmi? Ğırılmadı ğol-ğanadın.
50. Ressam olsam men çekerdim bu lövheni:

51. Yük altında yükden kiçim, dağdan büyük gördüm seni.
52. — Vyètnamımız od içinde... bu odu kim söndürecek?
53. Ordumuza düyü, çörek... ğeyim gerek, ğüdrete gerek!
54. Bu inamla, bu inadla zemilerden derz daşıdın.
55. Od götürdü kipriklerin... düyü, çeltik, duz daşıdın.
56. Bulud gelse, yağış yağsa, ğara ğayğı aldı seni.
57. Örtün kiçik ellerinle büyük düyü kisesini.
58. Sen özünden hebersizsen, nur saçırsan hardan-hara:
59. Moskvanın altındaki neheng, zülmet bir mezara.
60. Gülüm, seni yada salmağ yetir dada, gelir kara.
61. Ruh vèirsen kamèrada yalnız ğalan senetkara.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 29 mart 1990.

448. SİLAH NÖVLERİ

Çingiz handan soruşdular :

— döyüşde en elvèrişli silah hansıdır?

Böyük serkerde cavab vèrdi:

— Eline birinci hansı kèçse, hemen silah!

1. Vyètnam ğalılıb döyüşende hèıran ğaldı altı ğit'e
2. Dişinecen silahlılılar ğarşısında
3. Silahsız bir memlekete
4. Hèıran ğaldı altı ğit'e.
5. Denizleri şırımlayan èsminèsler,
6. Yağ içinde e'la növlü tanklar, toplar
7. Serrast vuran minamyotlar,
8. Ölüm sesli pulèmyotlar

9. Oddan çıxıb oda girdi.
10. Vyètnam boyda cehennemi
11. Bu dünyaya nişan vèrdi,
12. O dünyaya nişan vèrdi.
13. Ğanad gerdi donanmalar,
şimşekleşen teyyareler,
14. Yèr yananda, göy yananda ğara
ğèydi seyyareler.
15. Bebeklere od tepildi, ulğumlara
yanar hava,
16. Odun, ğanın lengerinden sendirledi
hettüstüva.
17. 20 il çekdi dava.
18. Derisinden, lap gönünden çıhdı
cellad.
19. Doğmaları diz çökdüre bilmedi yad.
20. Ğana döndü Ğırmızı çay.
21. Gök çay, Ağ çay gızıllandı.
22. Gök gurşağı èndi göyden, kèçdi
düşmen boğazına,
23. Her zèhi gızıl ilandı.
24. Çeltik biçen kendçileri çulğasa da
gem buludu,
25. Ellerde üçğanad yaba döndü birden,
silah oldu.
26. Hiddet, gezeb ahdı, sèl-sèl.
27. Orağ, çekic, kerenti, bèl
28. Balta, deryaz silah oldu.
29. Palma, bambuk şaheleri en nataraz
Silah oldu.
30. Yüzü köçdü bir mezara.
31. Torpağ atdı cavan, ğoca, pir mezara.
32. Mezar döndü silah oldu,
33. Göz yaşını gizledenler min sinede bir
ah oldu.
34. Ahlar döndü
35. Silah oldu.

36. Silah oldu düşmenleri sanca bilen
arılar da.
37. Düyü, çeltik, un daşıyan ğocalar da,
ğarılar da.
38. Güneş kibi heğıgeti anlamamağ
günah imiş:
39. Nifret özü ıldırımdan daha güçlü
silah imiş!
40. Silah imiş Vyètnamın sal ğayası,
çağıl daşı.
41. Yad çekmeler altında od, zelzeleymiş
her ğarışı.
42. — Alovlanan cengellikde hortumunu
ğaldıran fil
43. Topundan da, tankından da
zehimlidir, anla, ğafil!
44. Yüz teyyare güvvesi var dağdan
ğopan sèl sesinde,
45. Hiddetinden yeri èşen şirin almaz
pencesinde!
46. Alatoran kamèrada bugün men de
Vyètnamam,
47. Silah — yarağ ceheetince Vyètnamda
da natamam.
48. Min-min silah ğarşısında yalnız birce
silahım var:
49. Elimde bir ğelem-kağız, başım üste
allahım var.
50. Sarılmışam silahıma, gelir bir gün,
dèyer Veten:
51. — Helil Rza güçlü çıhdı dişi ğanlı
seltenetden!

Moskva, Lèfortovo zindanı, bèşinci gün, 30
mart 1990.

449. HAĞĞIN İRADESİYEM

1. Yalnız ilham gelende ğelem götürür
onlar.
2. Menim ilhamsız kèçen birce
değıgemmi var?

3. Bismillahla açırım her gızıl sabahımı,
4. Allah meni sesleyir, men de öz allahımı.
5. Hüzurundan her seher çirmeklidir gollarım,
6. Cebhe hettine benzer benim misra yollarım.
7. Birce an el sahlısam, coşar, gudurar yağı.
8. Şè'rim onu ram eden güdret, gèyret bayrağı!
9. Orda meni gözleyir gözü yaşlı analar,
10. Her misramı derdine serin melhem sananlar.
11. Orda su evezine gan-yaş içen bağça-bağ,
12. Tankların tırtılında yanıp govru lan torpağ.
13. Köksüne dağ çekilmiş dağdan ağır atalar
14. Özünü cehennemın ortasına atanlar.
15. Hiss edir ki, hardasa hele güman yeri var.
16. Cehennemi söndüren Helil Rza şè'ri var.
17. El sahlısam birce dem, gırar zencirini gem
18. Min-min intizar gözün birce umud yëriyem,
19. Acam, ya toh, fergi yoh, daim iş başındayam.
20. En gerekli sengeri tutmağ yarışındayam.
21. Yërim gızıl sarayımı, yohsa demir kamëra
22. Fergi yoh... ilhamımla kamiranam, kamiran.
23. Elimde defter-gelem, başım üstünde göyler.

24. Katibiyem, yazıram görek göyler ne söyler.
25. Bismillahla açırım her gızıl sabahımı,
26. Allah meni sesleyir, men de öz allahımı.
27. Meni öz elçisi tek gönderib bu dünyaya.
28. Masam-dağların başı, stolum bir sal gaya.
29. Asimanlar sinemde, şelaleler ganımda,
30. Gündüz güneş, geceler Ay kenizdir yanımda
31. Şè'rim her gün eceli sinesinden iteler,
32. İldırımlar yanaşar, gılıncımı itiler.
33. Yüz il geri dönmesem, ömrüm-günüm, çekme gem,
34. Men göylerin sesiyem, hağğın iradesiyem.
35. İlham hökmdarıyam, nurum bu kainatda,
36. Gözüm senin gözünde, özüm yëddinci gıtda.

Moskva, Lèfortovo zindanı,

30 mart, 1990.

37. İşıqlan, èy gözüm-könlüm,
38. Sübh açıldı, seher oldu.
39. Çin çıhacağ yuhum bu gün
40. Menim yarım gelir oldu.
41. Bu gelişin hëyraniyam,
42. Gëdeminin gurbanıyam.
43. Bir saatlıg mēhmanıyam,
44. Behtim yëne güler oldu.
45. Aranı kesse de demir,
46. Könül buna hicran demir,
47. Var istemir, pul istemir
48. Yaşlı gözler gövher oldu.

49. Sıhacam merd ellerini.
50. Olşayacam t llerini
51. Azadlığın dilberini
52. Dustağ bir de s ver oldu.

53. Şah tahtında, gelbideyem
54. Gözünde yoğ, gelbindeyem
55. Behtiyaram, y rem-g yem.
56. İlahiden heber oldu.

57. Ėehremanlar anasıdır,
58. Ė yret, Ė dret Ėalasıdır.
59. Mehebbetin balasıdır
60. H km  dağdan keçer oldu.

61. Hoğ gelmisen ömrüm-günüm,
62. Seadetim, sesim- n m.
63. Nefes der, bağına dönüm
64. Bu geliğin h ner oldu.

Moskva, L fortovo zindanı, 7 nisan 1990.

450. BE'ZEN AŞIB-DAŞIR ĖEZEB

1. Ė rilende t l-t l eseb,
2. Be'zen aşib-daşır Ėezeb.
3. Hiss  direm, sümük d yil,
4. poladdandır yumruğlarım.
5. Söz yoğ, vulkan püskürmeye
6. macal Ėezir dodağlarım.
7. Ėođa Ėılınc h km ndendir
8. addımlayan ayağlarım,
9. Dar gözlerin zülmetinde
10. ő a-ő a barmağlarım.
11. Hedef Ėezir yumruğlarım,
12. vurub yığam, s kem-t kem.
13. Açılmayan dağ Ėapını,
14. dadsız h rek bođđabını,
15. Döőemenin al Ėırmızı
16. Ėan rengini,
17. K őik çeken k őik ini,
18.  z  boyda t fengini,
19. Barmağlığın pas bağlamış
20.  alın-çarpaz çubuğunu,
21. Kellesizin kel bağını,
22. dolu Ėarın tuluğunu,

23. Seligeli Ėovluđunu,
24. Göyler boyda tefekküre
25. boy v rmeyen hasarları,
26. Kerpici Ėan, suvağı Ėan
27. demir-b ton divarları.
28. Kamçatkadan Baltikecen
29. Ėanad gören bu zülmeti
30. bu erpimiő, bu yıpranmış,
31. bu Ėartımıő selteneti,
32. Dörd fesilli cehennemi
33. darmadığın  dib, s kem
34. par alayam rize-rize, tike-tike
35. Dolaşıram kam rada,
36. bağa bir ses d yir: — H lil,
37. bu hiddetin y ni d yil,
38. El  ek, vaz k  .
39. Burda Ėezeb dahisini
40. sağ-salamat g rd nm  h  ?
41. Senin sağlam nifretin var,
42. demir eritmeye Ėadir.
43. Sağlam nifret, sağlam Ėezeb
44.  z  halđın servetidir.
45. Vetenini Ėesb  denler
46. avtomatla kesib tini.
47. Ėoru,  ala bilmesinler.
48. barı sağlam nifretini.
49. Bu divarlar dile gelse
50. bilirsenmi neler d yer.
51.  syan sa ıb batanların
52. evezinde kefen Ėeyer.
53. Bu zülmetde s n b Ė tmıő
54. n   zeka, n   ziya.
55. G z Ėoydunmu söyle ona:
56. 400 illik imp riya
57. n   Ėirmıő dondan-dona.
58. Senin barı barmağ boyda
59. seadetin, Ėelemin var.
60. Bes n ylesin c t bileyi
61. zekası da Ėandallıdır?
62. B y k meslek yolçuları
63. zindan da serbest yağar.
64. Od görmese, Ė rz görmese
65. demir n   Ėılın ađar?

66. Ğalğ, güzel bir eser yarat,
67. oğşa, ram èt esebini.
68. Yarat, gızıl şè're dönder
69. Demirleşen gezebini!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 1 nisan 1990.

451. BİR CÜT GÖYERÇİN

Fransız şairi, görkemli jurnalist Madlèn Riffo hanımın «Sizi hüsusi mühbirinizden» («Pravda» yayınevi, 1965) kitabında unutulmaz bir epizod var. 1944-cü ilde Fransı'nın ve Parisin Hitlèrçilerden temizlenmesi uğrunda gèden mübarizenin gızğın çağlarında 12 yaşlı Jan hardansa ele keçirdiyi ğumbaranı düşmen maşınına atmağ üçün gireve gözleyir, paytahtın Blanş meydanında düşmen tanklarına ğarşı ğurulmuş barrikada ve ğum kiseleri arasında gizlenir, hedef yaşınlaşanda elindeki ğumbaranın tetiyini çekir ve èle o andaca görür ki, ğarşıdaki düşmen dèyil, ğenimet maşını getiren doğmalarıdır, ğumbaranı öz köksüne sıhmal olur, partlayışla birlikde havaya sovrulur.
Men bu hadiseni oğuyub öyrenende Bakının 20 ocağ 1990 faciesini ve 13 yaşlı İlğarın tank ateşi altında çovuyan gülle ile öldürölmesini yada saldım.

1. Gècelerim çetin keçir... kamèrada geze-geze,
2. Uzadıram ğollarımı gah Bakıya, gah Parise.
3. Bakı, Paris ğan içinde... parça-parça, tike-tike,
4. Dolaşıram, tikeleri bir-birine tike-tike.
5. Sinem üste lengerlenir ağır tanklar, yaşıl tanklar.
6. Ağ mermeri, boz mermeri basan, eşen, dèşen tanklar.
7. Aman gezir iki balam gözlerimin ğarasında,
8. Biri Sèna sahilinde, biri Hèzer yağasında.
9. Eser ètmir dörd divara üreyimin ğışğırığı,

10. Cüt balamın sinesinde ğurşun, barıt, od ğırığı.

11. Dürlü-dürlü tanklar gelir... biri ölüm, biri ğada.
12. Barrikada ğuran Paris, hanı bizde barrikada?

13. Nerildeyir ağır tanklar ğaşlarımın arasında,

14. Biri düşmen, açığ düşmen... biri ğardaş maskasında.

15. Ğışğırırım: — Gètme bala, Janım benim, canım, benim!

16. Ğanadları berkimemiş İlğarım, terlanım benim!

17. Bir ğumbara, birce şüşe ahı nèyner bir ğoşuna?

18. Udar seni o cehennem, oğul, gètme tekbaşına.

19. Gülüm,

20. Gètme tekbaşına!

21. Feryadıma bahmır, gèdir Paris oğlu, Bakı oğlu.

22. Ğoç Koroğlu yadigarı, iki gözüm, iki oğlum.

23. Biri sıhır ğumbaranı sol döşünün mermerine,

24. Biri hele toy hınası ğoymayıb ağ ellerine.

25. Uçur bir cüt ağ göyerçin Ayla Güneş arasında,

26. Biri Sèna sahilinde, biri Hèzer yağasında.

Moskva, Lèfortovo zindanı, bazar, 1 nisan 1990.

452. CALAĞ VURUN

1. Ğoy tevaöz yolçuları efv èlesin bugün meni,
2. Lovğalığdan hèyli uzağ bir hilgetdi Hèlil Rza.

3. Amma bu gün gürur saçır, yol açır öz zirvesine,
4. Savalan tek, Gaf dağı tek ülviyyetdir
Həlil Rza.
5. Merd özünü derk etməse, hardan alar güvvesini?
6. Kamèrada tek sahlınır ne müddetdi
Həlil Rza.
7. Zencirleyib gollarını getirdilər Moskvaya,
8. Zencirleri çör-çöp sayan deyanetdir
Həlil Rza.
9. Kiçik, demir penceresi zirzemiden baħır göye,
10. Ne gəm, özü göylər boyda seltenetdi
Həlil Rza!
11. Ağır tanklar, yaşıl tanklar, gızmış tanklar gən içinde,
12. Tanklar abad vetenini berbad ètdi,
Həlil Rza!
13. Avtomatlar atəş açdı doğguzuncu mertebeye,
14. Avtomat yoh, o gudurmuş cinayetdir
Həlil Rza!
15. Dişinedek silahlanmış canavarlar gərgisində
16. Aldılar guş tufengini, ne hikmetdi
Həlil Rza!
17. Dost cildine giren düşmən şagğıldadır dişlerini,
18. O gənunla maskalanmış heyanetdir
Həlil Rza.
19. Haray çekdi, mèydanlarda lengerlendi yüz milyonlar,
20. Şö'le salan bayraq kibi öndə gètdi
Həlil Rza.
21. Yarasalar tab ètmedi gözlerinin işığına,
22. Alçaqlara güzeşt ètmez bir güdrettdi
Həlil Rza!

23. Kimler senin pak adını saldı gara siyahıya,
24. Milli satğın faşistden de kemfürsetdi
Həlil Rza!
25. Sen harayla milyardıyarım Müselman — Türk alemini,
26. Yanan meger birce Bakı, ya Daşkenddir, Həlil Rza?
27. Kimler böldü parçaladı insanlığı yètmış yère,
28. Hansı serhed, hansı seddi, siyasetdi
Həlil Rza!
29. Sema vahid, güneş vahid, bahar vahid, beşer vahid,
30. Yèr küresi özü boyda bir vehdetdi,
Həlil Rza!
31. Belke bizi tohum kibi bu dünyaya sepenler var,
32. Bes bu tohum harda itdi, harda bitdi,
Həlil Rza!
33. Gelib, gèdir, var-gel èdir kamèrada sübhe gèder,
34. Tahirzade Sabir teki dalğın, ciddi
Həlil Rza.
35. Addımlayır nèçe milyard ulduzların arasında,
36. Kehkeşana işıg vèren heraretdi Həlil Rza.
37. Calag vurağ planète Həlil Rza üreyini,
38. Heste erzi sağaldacağ gən gèyrettdi
Həlil Rza.

Moskva, SSRİ Dövlət Tehlukesizlik Komitesinin izalyator — zindanı, 2 nisan 1990.

453. TAMARZI HƏLİL

1. Tezenem yène de gəm dalğasında,
2. «Keremi» üstünde keder sazıyam.
3. Doğma Türkanımın bal havasında

4. Bir «Ohay» demeyin tamarzısıyam.

5. Kamèram, gözü kor, gulağı da kar,

6. Burda tab èdermi azad senetkar?

7. Gözümün işığı, èy doğma diyar.

8. Üzünü görmeyin tamarzısıyam.

9. Çıhım Lenkaranda yollar başına,

10. Döşenim gül kibi her ğarışına.

11. Ana Selyanımın adı daşına

12. Canımı vèrmeyin tamarzısıyam.

13. Astara gülzarı sesleyir meni

14. Dolayım bèlime ağ şelalenì.

15. Ölüm göy çemende ğızıl lalenì,

16. Bir çiçek dermeyin tamarzısıyam.

17. Èy kesib emliyi su üste soyan,

18. Ocağın gözünü çubuğla oyan!

19. Başına uşaq tek ağ papağ goyan

20. Yastı göbeleyin tamarzısıyam.

21. Sizin uğrunuzda atıldım oda.

22. İnciyem, sedefim bu demir oda.

23. Azad Ğarabağda, hoşbeht Şuşada

24. Bir çeleng hörmeyin Tamarzısıyam.

25. Ğan dèyil, ateşdir damarda ahan,

26. Bir az dinclik umar yıhılan, yıhan.

27. Anamın elile tendirden çıhan

28. Bir isti çöreyin tamarzısıyam.

29. Promètèy kibiye bu sal ğayada

30. Üreyim semada, özüm ğuyuda.

31. Ğırıp min ğandalı birce ğıyyıda,

32. Bir köhlen sürmeyin tamarzısıyam.

33. Ovcumda Göygölün mavi fincanı,

34. Zümrüdü, yağutu, le'li, mercanı

35. Ğol-ğol ğucağlayıb Azerbaycanı,

36. Murada ermeyin tamarzısıyam.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 3 nisan 1990.

454. HELE DURUR CAHANDA...

Münhèndeki «Azadlığ» radio-stansiyasının
emekdaşı MİRZE HEZER kişiye

1. Lèfortovo zindanının

2. yètmiş ğatlı divarları

3. Kor ğuyunu hatırladır,

4. yohsa dıbsız bir mezarı?

5. Nefesinden od püsküren

6. ağzı açığ ejdahamı?

7. Öz kamına çekib belke

8. yüz zekanı, min dühanı!

9. Bura heber gele biler,

10. burdan heber gède bilmez.

11. Ne el boyda ğırığ mektub,

12. ne mektubda isti nefes...

13. Burdan həc ne gède bilmez.

14. Mirze Hezer! İldırımın

15. güclü çıhdı senin sesin

16. Yètmiş ğatlı divarları

17. eritdimi pak nefesin?

18. Bura gelib çatdı sesin.

19. Yüksek èfir cebhesinde

20. senger tutan müğeddesim.

21. Yardın ğara buludları

22. doğram-doğram, kesim-kesim

23. Bu cehennem üreyime

24. şèh çiledi senin sesin.

25. Bu seadet benim besim.

26. Hiss èledim, ğaldırmısan

27. milyonları ayağa sen.

28. Helil Rza merdliyini

29. döndermisen bayrağa sen.

30. Darmadağın èlemisen

31. fitneleri, yalanları

32. Yèrin zülmet dèşiyinden

33. çıkarımsan ilanları.

34. Millet boğan, insan boğan

35. mekr doğan planları!

36. Ön sengerde çağırmısan

37. Oruc ğızı Dılaranı,

38. Beşir oğlu Rehberi sen,

39. Ğèyretine min-min ehzen!

40. Ğorhur senin hağğ sesinden

41. hağğ eyenler, hağğ yèyenler.

42. Azərbaycan torpağını
43. al ғанına beleyenler.
44. Һorһur senin merdliyinden
45. Alyaskadan Tallinecen
46. ғанad gören kor gözlü Һer.
47. Çernobılı viran Һoyub
48. indi yardım dilenenler
49. «İzvestiya» Һezetinde
50. men dinledim Lëonidi:
51. Moskvadan Münһenedek
52. menzil kesen bir Һigidi
53. Һucağlayıb öpüb sizi
54. sıhıb bir-bir elinizi.
55. Heğiğeti keşf uğrunda
56. külüng vuran, can yandıran
57. dış-dırnağla daşlar Һıran
58. Viktor-Alya,
59. Vadim-Jënya
60. Mirze Һezer, Ekber Aran —
61. Siz ëy hağğın almazından
62. Һer tozunu silenlerim.
63. Merdi Һızıl külçesinden
64. Bir az üstün bilenlerim,
65. Zindanların zülmetinde
66. Meş'elleşen insanların
67. imdadına gelenlerim,
68. Derdlerini tek daşıyan
69. Sëvincini limon kibi dilim-dilim
bölenlerim!
70. Ryazanın, ya Göyçayın
71. birce çimdik torpağına
72. hesret, nakam ölenlerim —
73. Ölmezlerim, dil ezberim.
74. gözüm nuru Һardaşlarım,
75. Kipriyimde damla-damla
76. Һö'le çeken göz yaşlarım.
77. Hetta Һuyu dibinde
78. Men Güneşem, Men Ayam.
79. Sesinizi cezb eden
80. en uca antënayam.
81. Çöreksiz de, susuz da
82. belke dolanmağ olar,
83. Heğiğetsiz yaşasağ,
84. Һoca dünya dağılar.

85. Mirze Һezer, Sesine
86. tamarzıyam, teşneyem,
87. Men dirilik suyuyam,
88. Һaranlığda çëşmeyem.
89. Dağıt Һaranlığları,
90. bu dünya görsün meni.
91. ÇıҺar yërin altından
92. batan bir Һezineni.
93. Elindedir mikrafon,
94. yoҺ, çekilme sen Һeri,
95. Birce an da susmasın
96. hava ëfir sengeri.
97. zindan-Һuyu sengeri.
98. Hele durur cahanda
99. serhed-serhed lekeler.
100. Müsteğillik maskası
101. taҺan müstemlekeler.
102. Geberdimi kölelik?
103. yoҺ, hele de canı var.
104. Hele Һuzu cildinde
105. yaşar nëçe canavar.
106. Hele durur cahanda
107. azadlığın dilini
108. boğazından çıҺarıb
109. Һollarını buranlar.
110. Һızılayağ tahtını
111. tank üstünde Һuranlar.
112. top üstünde Һuranlar.
113. «Përëstroyka» sözü
114. haça dilin ezberi.
115. Üstünde Һerbeti var.
116. altındasa zeheri.
117. Davam edir döyüşler.
118. ëy gözümün Һülüşü.
119. Mağnitin cüt Һütbüdür
120. Һelil Rza döyüşü,
121. Mirze Һezer döyüşü.

Moskva, Lëfortovo zindanı, 3 nisan 1990.

455. NE CÛR BAҺACAĞSAN GÖZLERİME SEN

1. Senin gözlerinin lap önündece

2. Senin vetenini ayağladılar.
3. Dahiler gebrini dönderib hêçe,
4. Ölüb-itenini ayağladılar.
5. Yèrinde zencirli it bağladılar.
6. Cıngırın çıhdımı barı birce yol?
7. Nêçe yüz, nêçe min hemvetenini
8. Silah gabağında, birce heftede
9. Èvinden fırlayıb çöle tökdüler.
10. Yüz ile, min ile gürduğlarını
11. Birce gırpımdaca tamam sökdüler.
12. Goparıb èlinden, yurd-yuvasından,
13. Yaylağ havasından, dağ havasından
14. Ayırıp sepdiler garlı yollara.
15. Soyuğ belekleri gözümucuğulu
16. Cocuğlar söykendi yorğun gollara,
17. Cıngırın çıhdımı barı birce yol?
18. Kiminin kuklası bucağda galdı.
19. Gazanlı od üste; isti ocağda.
20. Kimi el üstünde, gucağda galdı,
21. Kimi bir gebirlik yèr gızımağda...
22. Samanı, yoncası, yèmi ahurda
23. Uçar köhlenleri güllelediler.
24. İneyi nağırda, atı ilhıda...
25. Merdlerin başına od elediler.
26. Mülkü, topdağıtmaz galası galdı,
27. Zümrüd çemenlerin lalesi galdı.
28. Gorêşen ağzında, gurd caynağında
29. Boylu gelinlerin balası galdı.
30. Cıngırın çıhdımı barı birce yol?
31. Senin dörd èllinin el-ayağını
32. Möhkemce sarıyb rëzin tekere,
33. Od vurub... üstüne bënzin tökdüler
34. Alovlar direndi Aya — ülkere.
35. Yandı diri gözlü dörd canlı meş'el,
36. Odlandı Hãnkendin ten ortasında.
37. Karlaşan, daşlaşan gulağlarına
38. Dê, gelib çatdımı bu ses, bu seda?
39. Cıngırın çıhdımı barı birce yol?
40. Senin göyler boyda memleketini
41. Bölüb, bölüşdürüb gemirdiler de,
42. Sorub zaman-zaman sümürdüler de.
43. Arslan milletini, şir milletini

44. Bir el gızusuna döndermek üçün.
45. İNSAN kelmesinin ucalığından
46. Bir gül mövgëyine èndirmek üçün
47. Bakını ganına beledi düşmen, —
48. Şehdini çekdiyi derdli Bakının
49. Üstüne zirèhli tanklar yèritdi,
50. Feğet unutmadı altındakını!
51. Cıngırın çıhdımı barı birce yol?
52. Menim cüt golumu zencirlediler,
53. Kündeye saldılar ayağlarımı.
54. Çekib avtomatı «Molçat!» dediler,
55. Gıyığla tikdiler dodağlarımı.
56. Men senin uğruna atıldım oda,
57. Sen benim uğrumda, èy üzügara,
58. Barı hêç olmasa otuz gëpiklik
59. Tèlègram vurdunmu «yuğarılara»?
60. Cıngırın çıhdımı barı birce yol?
61. Elbette, vaht olub — cıngırın çıhib,
62. Hele yumruğunu yalandan sıhib
63. Mikrafon önünde bağırımsan da,
64. Bildiyin sözlerin unudub çoğunu,
65. Derhal düzeldiben galstukunu,
66. Hãlgı imdadına çağırımsan da.
67. Yambızın, ulğumun terpenib ancağ,
68. Üreyin gül galıb, içerisinde, gül!
69. Cılız gëyretine, cır şöhretine
70. Garovul çekmisen, èy gül, garovul!
71. Yalandan iyrencdir yarımhegiğet,
72. İlan sümüyüdür boğazda yalan.
73. İlanlar, yalanlar torunda galan
74. Èhtiyatlı oğlan, gèt serbest dolan!
75. Eli ganlıların goltuğundasan,
76. Girdiyin dëşiye min defe sığın.
77. Kimse mèdalına tohunmayacağ,
78. Yèrinde galacağ dèputatlığın.
79. Kişi gözlerimde rëntgèn gücü var,
80. Bir gün garşılaşsağ, söyle görüm sen
81. O yorğun başını galdırıp naçar,
82. Gözlerime bağa bilecekmissen?

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 nisan 1990.

456. ĞARDAŞLARIM

1. Hele dünən bilirdim ki,
2. paytahtdadır ğardaşlarım.
3. Nebz vurur yèyin-yèyin,
4. Alovlanır ürek, bèyin.
5. Gözlerimin zindanında
6. Hebs èdilib göz yaşlarım.
7. Yaxındadır ğardaşlarım.
8. Müntezirem müstentiğin otağında,
9. Yèr-göy benim varlığımda,
10. Kehkeşanlar ayağımda,
11. Siğar-şimşek, damağımda
12. Gözüm görüş sorağında,
13. Seadetim lap yaxında
14. Bu açılan ğapıdırımı,
15. yohsa seher?
16. Bu ğapıdan nəce girdi Ayla Ülker?
17. Yad alemde doğmalarım,
18. Ğurbet èlde bizimkiler.
19. İşıqlan, èy gözüm-könlüm,
20. Ehdim, arzum gelib çıhdı.
21. Həlilbeyli Mehemedim,
22. Tofıg Rzam gelib çıhdı.
23. Ferhad Rzam,
24. Rüstəm Rzam gelib çıhdı
25. Rüstəm, —
26. kiçik sinesinde
27. çalın-çarpaz dağ şırımı.
28. Rüstəm, —
29. zülmet kainatın
30. en işıqlı ıldırım!
31. Saçları ağ, özü mayak, zencirde şir.
32. Tofıg mene beğş èleyir
33. şirin ğardaş öpüşünü.
34. Hele həc bir ğasırgaya
35. teslim olmaz gülüşünü.
36. Nəce ğırmış gör tilsimi
37. benim eziz ğardaşlarım?
38. Birce damla sèvinc yaşı
39. denizlerden daha güclü
40. èy misilsiz ğardaşlarım!

41. Lèfortovo mehbesini
42. söküb tökdü gelişiniz.
43. Ağ ğerenfil çelengidir
44. başım tacı gülüşünüz!
45. Ğucağlaşdıg. Buz ğit'esi
46. ten ortadan parçalandı.
47. Èkvatordu bir cüt gölüm,
48. Ğoynumdakı bəş ğardaşım,
49. ya cahanmı?!
50. Ahın gelin!
51. Yaxın gelin,
52. Haray, benim ğardaşlarım,
53. Ayrılığa, esarete
54. zülme ğenim ğardaşlarım!
55. Bəş ğit'ede bəş milyardı
56. ötüb keçən ğardaşlarım,
57. Ğardaşlığı bal şerbeti
58. bilib içən ğardaşlarım!
59. Yalnız ğardaş ğüvvesile
60. zülmet ğesri yıhmağ olar.
61. Bu ejdaha zindanların
62. Zülm, zindan yapanların
63. ahırına çıhmağ olar!
64. Aman Tanrım, bu seadet
65. Yère sığmaz, göye sığmaz.
66. Göz yaşları almaz-almaz
67. Firengizim gelib çıhdı.
68. Mehemedim, mehebbetim
69. Cüt ezizim gelib çıhdı.
70. Yèr açıgdı, göy açıgdı —
71. Sındı demir darvazalar.
72. İkisini birden ğucdum,
73. Ğucağımda iki bahar.
74. Açdım yèr-göy gollarımı,
75. Cüt ğönçemi ğokuladım.
76. Seadetin cüt gölunda
77. Birce ğırpım yuğuladım.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 nisan, 1990.

78. Nefesime nefes deydi
79. Alov kimi pak, müğeddes.

80. Daha benim güdretime
81. Zülmet zindan tab èlemez.

82. Men ağ günler gaynağıyam,
83. Cahan varsa men de varam,

84. Birce gırpım seadeti
85. Ğebre geder yaşadaram!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 nisan 1990.

86. Gètdin... gelbe güsse doldu,
87. Kamèrada indi tekem.

88. Ğara-ğonur gözlerini
89. Bir de haçan göreceyem?

90. Yalnız iki öpüş aldım,
91. Bir gelende, bir gèdende.

92. Ne tèt gètdin, ömrüm-günüm,
93. Cismim mende, canım sende.

94. Oğşamadım ellerini,
95. Oğşamadım tèllerini.

96. Nefesimde besleyirem.
97. Senin gızılğüllerini.

98. Yalnız birce cümle dèdin:
99. — Sensiz ève nèce dönüm?

100. Menim èvim bu alemdir,
101. Ğuc aleml, ömrüm-günüm!

102. Mensiz kèçen günlerinde
103. Meğrur yaşa, daha meğrur.

104. Ömür belke vüsalların,
105. Hicranların toplusudur.

106. Bu görüşde belke derdik
107. Vüsaların son güllerini.

108. Oğşamadın ellerini,
109. Oğşamadım tèllerini.

110. Ah, bu nèce seadettir
111. Yarı sèvinc, yarı keder.

112. Seadetin ömrü belke
113. Bir ıldırım ömrü geder.

114. Ahı nèce gıyıp geldin
115. Èy ömrümün gülü, etri.

116. Bèt değıge görüş üçün
117. Sen iki min kilomètri?

118. Gètdin gelbe güsse doldu,
119. Kamèrada indi tekem.

120. Ğara Ğonur gözlerini
121. Bir de haçan göreceyem?
122. Bir de haçan göreceyem?

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 nisan 1990.

457. SAĞ OL, ĞARDAŞIM EŞREF

Atdılar zindana Helil Rzanı,
Müşfiği yèniden güllelediler.
EŞREF ŞEFİ

1. Sağ ol, Ğardaşım Eşref,
2. Ağlatdı şè'rin meni.
3. Ğansız gènèralların
4. Ağlamadım önünde
5. Dolu avtomatların,
6. Pağonlu celladların ağlamadım önünde.
7. Ömrün Ğanlı-ğadalı, Ğasırğalı gününde
8. Növ-növ istintağların,
9. Ğan içen, et çèyneyen
10. Stajlı alçağların ağlamadım önünde.
11. Ağlatdı şè'rin meni.
12. Dıbsız zülmetñanada görünmedi göz yaşım.
13. Baş daşına benzeyen divarlar arasında

14. Pashı, tikan meftilli hasarlar arasında
15. Bilekleri bağlayan,
16. Ciyerleri dağlayan ğubarlar arasında.
17. Görünmedi göz yaşım.
18. Şè'rin ağlatdı meni.
19. Teyyare ğanadında getirmişdi
Firengiz,
20. Bakıdan Moskvaya — «Azadlığ»
paytahtına!
21. Çıhardı çantasından elleri ese-ese.
22. Oğudum birnefese, yaş yandırdı
gözümü.
23. Bütün pehlevanlardan
24. Güclü sandım özümü.
25. 2000 kilomètri birnefese adlayan
26. Simurğ ğuşudu şè'rin
27. Su istese, göz yaşı, et istese can
vèrim
28. Simurğ ğuşudu şè'rin.
29. Sağ ol, ğardaşım Eşref, çırağ oldun
gözüme
30. Herlenen planètın gücü geldi dizime.
31. Oğudum merd şè'rini,
32. Kipriyimde göz yaşı.
33. Göz yaşım uçdu ğetdi
34. Dibsiz ğaranlığları
35. Darmadağın èleyen
36. İldırımla yanaşı!
37. Oğudum her setrini, kipriyimde göz
yaşı.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 nisan 1990.

458. SENSİZ NASIL DÖNÜM ÈVE

Firengizin dilinden

1. Otuz beş il bir isindik

2. bir ocağın istisine.
3. Sèvdik ğızıl şö'lesini,
4. dözdük acı tüstüsüne.
5. Ğesr, saray tikmesek de
6. yahşica bir yuva ğurduğ.
7. Leyağet keşiyinde
8. ğeçe-gündüz ayığ durduğ.
9. Bir yaşadığ otuz beş il
10. duya-duya, sève-sève.
11. İndi «ğayıt, dön!» — dèyirsen
12. Sensiz ne cür dönüm ève?
13. Zeng èdirler, «Helil yoĥdur»
14. söylemeye dilim gelmir.
15. Otağları bezemeye
16. ğolum ğalhmır, elim gelmir.
17. Süpürgeye çatmır gücüm,
18. adı ğelem daşdan ağır.
19. Başım üste iri şeklin,
20. şeklinden bir ğüneş baħır.
21. Her yazında, kağızında
22. El izin var, nefesin var.
23. Açsam hansı kitabını
24. misralardan alov ğalħar.
25. Sensiz ne cür dönüm ève?
26. Yola çıħsam, yolum sensen,
27. cüt ğanadım, ğolum sensen.
28. Atam, anam, oğlum sensen,
29. Sensiz ne cür dönüm ève?
30. «Nèce baħım èv-èşiye,
31. Yaralı könlüm üşüye?»
32. Döndüm solan benövşeye
33. Sensiz ne cür dönüm ève?
34. Yumruğumun çatmır gücü
35. Bu zindanı söküm-töküm.
36. Beş ğit'eye güller sepim
37. deste-deste, büküm-büküm.
38. Bir mö'cüzè umuram ki,
39. daim güler, şen olasan
40. Ève dönsem, zengi bassam,
41. ğarşılayan sen olasan.
42. Otağlar ağ, menzil teze
43. èv şirinsi umanlar var.
44. «Gelib!» dèsem, bütün Bakı
45. èvimize birden dolar.
46. Dünya belke bir ağacdır,
47. èvler — onun şaheleri.

48. Ağlayarmı, ağlamazmı
49. şahelerden sınısa biri?!
50. Birce evin bu alemde
51. min-min evle ülfeti var.
52. Bir ocağın odu kèçse,
53. yüz ocağda nur azalar.
54. Bizim evden bütün Bakı
55. bütün cahan ışığ alıb.
56. Misra-misra çırağını
57. büyük-kıçık, uşağ alıb.
58. Ne cür sökümlü daş zindanı?
59. haraylaram bu dünyanı!
60. Çırağbanı hanı, hanı?
61. Sensiz ne cür dönüm eve?
62. Özün söyle, ömrüm-günüm,
63. Sensiz eve ne cür dönüm?!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 6 nisan 1990.

459. HELE DÜNEN...

1. Hele dünən yanımdaydın,
2. Hele dünən men behtever,
3. Başım üste doğan Aydın,
4. Ya al güneş, gızıl seher?!
5. Nèçin bèle tèt ayrıldığ
6. Seadetim birce gırpım —
7. Dibsiz, sonsuz zülmetleri
8. Söküb töken ağ ıldırım.
9. Nèçin öpüb ohşamadı
10. Ahı nèçin ellerini?
11. Sert ovcumda sahladığım
12. Ağ göyerçin ellerini.
13. Bir az yorğun ellerini,
14. Bir az solğun ellerini,
15. Kіçik, yumru ellerini,
16. Bülbül, gumru ellerini.
17. Gucağlaşdığ. Sen hönkürdün,
18. Göz yaşların almaz-almaz
19. — Olmaz, gülüm, bèle olmaz
20. Göz yaşların almaz-almaz.
21. Ah, ne üçün men yığmadım
22. O mügeddes getreleri?
23. Biri gövher, biri yağut,

24. Biri le'ldi, ya mirvari.
25. Göz yaşların — alov, ateş
26. Yağdı zülmet kamèranı.
27. Göz yaşların kіçik güneş,
28. En mügeddes ömür anı.
29. Nèçin yığıb sahlamadım
30. Birce-birce o mercanı?
31. Senin islağ kipriyinde
32. Bir şairin yanar canı.
33. Hèç doyunca bahtımmı men
34. O nigaran gözlerine, —
35. Sèvinc yaşı, gem yaşıyla
36. İşıqlanan gözlerine?!
37. Ohşadımmı birce-birce
38. O islanan kiprikleri?
39. Yaş kiprikde vüsal etri,
40. Solğun üzde bir Ay bedri...
41. Ah, men dünən behteverdim,
42. Bugün tètzen oyanmışam.
43. Men bugün de düneminin
44. İşığına boyanmışam.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 6 nisan 1990.

460. ZİNDANDA NOVRUZ BAYRAMI

1. Menim solğun lalezarım,
2. gözü yaşlı novbaharım,
3. Cibi dolu, eli dolu,
4. gelbi dolu gelen yarım,
5. Bir ağappağ süfre açdı,
6. üstünde yar seliğesi.
7. Bir az kışmış, bir az küncüt,
8. bir az badam, göz lepesi.
9. Gurdaladı çantasını,
10. tapdı şeffaf salofanı,
11. Açdı, göydu altı-yèddi
12. romb şekilli pahtıvanı. —
13. Şam yandırdı, şö'leleri
14. nèce parlağ, nèce eziz.
15. De'vet ètdik, yanaşmadı
16. zer pağonlu kèşikçimiz.
17. Bu il novruz bayramımız
18. bir az gemli kèçdi, Hèlil.
19. Nuş èt, ağzın şirin olsun.

20. sensiz bayram h  di, H  lil!
21. Bu da körpe, g  y semeni —
22. h  lan, bacın ermağanı.
23. S  fre birden h  tirlatdı
24. yaz nefesli gülüstanı.
25. Semeniden etri geldi
26. doğma Milin, Muğanın da
27. Moskvanın   ucağında
28. L  fortovo zindanında
29. Buğdanın her denesinden
30. sanki bahar sıçrayacağ.
31. Göze   ırağ, gelbe dayağ,
32. ovsuna bağ... saçağ-saçağ...
33. Yolda azca sıhılsa da
34. yamyaşıldır hele rengi.
35. G  y semeni, bar-bereket,
36. ilk baharın ter   elengi!
37. K  şik  i dost,   ebul   yle
38. barı birce pa  lavanı,
39. Azərbaycan na  ışlıdır,
40. bu n  'meti sen de tanı.
41. Sep göylere bu ki  mi  i,
42. dönecek ağ ulduzlara.
43. At torpağa o buğdanı,
44. yol a  acağ behre-bara.
45. Belense de al   anına,
46.   ekilse de min yol dara.
47. Çörek v  rir,   rek v  rir
48. Azərbaycan dünyalara.
49. Yanır   amlar... g  z ya  ları
50. damla-damla, gile-gile.
51.   am ağlayır g  le-g  le
52.   am yaşayır   le-  le.
53. G  z nurunu, can şehdini
54. cahan ile b  le-b  le
55. Yanır Şamlar
56. Pencereden g  r silirmi   arı, buzu?
57.           r süzülür su,
58. her damlası dan ulduzu.
59. U  ub g  dir   em k  lgesi
60. Mehemedin     resinden.
61. Zeif   amlar         r alır
62. H  lil Rza nefesinden.
63. Sil gözünü, meğrur eyle  ,
64. benim ürkek novbaharım.
65. Cibi dolu, eli dolu
66.   elbi dolu gelen yarım!
67. Sensen benim dünya boyda
68. seadetim, ilhamım da.
69. Men zindanı parçalayan

70. g  r çırağım, bayramım da.

71. Getirdiyim   amlar teki
72. m  ğeddessen, pak, müğeddes.
73. Sil gözünü,   y g  lnefes,
74.   ırağımız hağdan yanır,
75. onu h    kes s  nd  remmez!

Moskva, L  fortovo zindanı, 6 nisan 1990.

461. BARMAĞLIĞIN PASI   EDER

1. Yağış   ırpır... barmağlığdan
2. damcı-damcı t  k  l  r pas.
3. Demir miller dağ sineme
4. dağlar   ekir   alın-  arpaz.
5. Yağış yağır... Moskvadan
6. sesi gelir   arğaların.
7.   arıldayır nıce berkd  n,
8.   arğalar da burda harın.
9. Kam  ra da  . Kam  ra nem,
10. bir az tutğun, bir az soyuğ.
11. Burda benim bir   u  ca da
12. h   uğum yoh,
13. Uğuldayır su kemeri.   az kemeri,
14. i  ı     etti,
15. G  yl  r boyda seadetim
16. hara g  tdi, harda itdi?
17. Orda sığır, sular azad...
18. Dağlar azad,      r azad
19. Burda benim zencirlerim
20. azadlığa yalnız te  ad.
21. Oyanan bağ... a  acların
22. a   y     ni   ardan da a  .
23. Sal   ayanı yarıb   ıhan
24. dağ palıdı g  ye dayağ.
25. Bahar gelir plan  te,
26. benim      im boyda bahar.
27. G  zlerimdir. Mensiz bahar
28. bu dünyaya nasıl ba  ar?
29. Bahar menden teleb   dir
30.   ollarımın          ni,
31. Can   ehdimi, g  z nurumu,
32. c  r'etimi,     retimi.
33. Harda   aldı tepgecli b   .
34. a  zı   ızıl bar aylara?
35. Bereketi kim v  erecek
36. m  rg       en toprağlara?
37.   pek   uma,   ızıl   uma
38. kim çekecek sı  al, tumar?

39. Gizildeyen ellerimden
40. teneklerim heyat umar.
41. Bèl ağzında ğara toprağ
42. dalğa-dalğa, şırım-şırım
43. Kipriyimde gèceledi
44. gündüz çağan ağ ıldırım.
45. Orda benim nar kollarım
46. leçek-leçek, puçur-puçur.
47. Tünd ğırmızı yarpağların
48. ğanadında könül uçur,
49. Orda benim aşib daşan
50. seadetim, şen çağlarım.
51. Bağ dalında vüsal gezen,
52. tağğıldeşan bağalarım.
53. Bal mè'marı arılarım,
54. yèm ahtaran kirpilerim,
55. Ğum üstünde imekleyen,
56. ilan saymaz körpelerim...
57. Ğolum bağı, yolum bağı
58. kalbim güneş, yèrim zindan!
59. Cocuğları kim ğoruyar?
60. ictimai ilanlardan?!
61. Sal ğayada köpüklenen
62. zümrüd lepe, yağut lepe
63. Bir de haçan gövher sepe.
64. ayağımı öpe-öpe?
65. Şen dalğalar tepe-tepe
66. biri ağsaç, biri körpe
67. İtirdiyim seadeti
68. duya bilsen, tükün ürper.
69. Men hayğırdım. Tèlègramlar
70. şikayetler ağır, ciddi,
71. Dünya boyda dilekçeme
72. barmağ boyda cavab geldi,
73. Barmağ boyda cavab geldi —
74. daşdan sessiz, buzdan soyuğ.
75. Yağış döyen barmağlığın
76. pası ğeder vicdanı yoğ.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 7 nisan 1990.

462. NENEM GÜLLER

1. Ne yahşı ki, gelib düşdüm bu mekana
—
2. Tamam sakit, dinc, asude bir
zindana.
3. Seni yoğsa kim anardı,
4. Talèyine kim yanardı, nenem Güller?
5. Bakı canlı cehennemdir,

6. bèyin sökül ğasırgalar.
7. Ölenleri yad ètmeye
8. orda meger macalmı var?
9. Burda benim vahtım ğèn-bol —
10. aylar ğeder, iller ğeder.
11. Çırağ tutdu yaddaşına
12. ğèyli uzağ ğatireler,
13. nenem Güller.
14. Burda benim vahtım uzun,
15. ne tèlèfon, ne zeng sesi.
16. Ne dostların cazibesi,
17. ne gözeller ğehğehesi.
18. Yalnız birce ğezinem var —
19. düşünceler ğezinesi.
20. Ħatiredir yèten dada,
21. yoğsa teklik bizi üzer.
22. Tek adamlığ kamera da
23. èle bir az ğebre benzer, nenem
Güller.
24. Doğğuz yaşlı bir cocuğdum
25. bu dünyadan köçende sen.
26. İnanmadım ölümüne,
27. çekinmedim cenazeden.
28. Ğaldırdım da kalağayı,
29. öpdüm senin o üzünden,
30. bu üzünden seher-seher
31. nenem Güller.
32. Rengin-rufun azca solğun,
33. amma yène sen gözeldin.
34. Sen dünyaya güneş geldin, nenem
Güller!
35. Utanırdı cemalından,
36. Nur alardı kamalından
37. seni ğören ğemer, ülker
38. nenem Güller.
39. İnanmadım ölümüne.
40. Ahı ne cür inanaydım
41. ğalğıb her ğün seher tèzden
42. İki elle min iş ğören,
43. İnek sağan, süd bişiren,
44. Yun darayan, yorğın salan
45. Kerentiyle yonca çalan
46. Göy muncuğlu, ağ seleli
47. Nèhremizi çalğalamağdan ilham
alan,
48. Bir beşiyi terpedende
49. Min beşiyi layla çalan
50. Bir insanın yoğluğuna ?
51. Gözüm senin ğatığında
52. ğaymağında, nenem Güller!

53. Sd znde muncuğ-muncuğ
54. zer yağında, nenem Güller!
55. H unuda bileremmi
56. allı-gll sandığını?
57. Ėoęal, küncüt sandığını,
58. bir hzine sandığını.
59. Byrndece boyun büküb
60. gzlerdim ki, nenem Güller
61. haçan gelir?
62. Gle batmış ellerini
63. haçan yuyar, haçan siler?
64. Noğul, kişmiş umduğumu yeğin
biler.
65. Ėebir daşın çöküb bir az,
66. dibinde ot, ste mamır.
67. Kşke atan daş znde
68. gsse yağır, keder damır.
69. Yr altında sen ilk defe
70. ble azad, ble rahat
71. dincelirsen,
72. Yr stnde birce lehze
73. seni işsiz grdmm men?
74. İtkin dşen Serdarını
75. yad diben köks tren,
76. Alovlanan tendirinden
77. kipriyle od gtren,
78. Hyallana-hyallana
79. zm deren, mövüc seren,
80. Ėoņulara kasa-kasa
81. ćatıę, ćaymaę, bal gnderen.
82. Acığından gürz ndiren,
83. Balta vuran, odun yaran,
84. Yrden boyağ ışardıban,
85. yumurtamı al boyayan,
86. Nefesinden her dan z
87. etir saan, enber yayan,
88. Pak alnında mhr yri,
89. allahını salamlayan,
90. Namaz ste y mükedder,
91. kehkeşanlar, göyler geder
92. yüksek lvi, nenem Güller!
93. Harda yanar tendir görsem
94. gz göyaram zaman-zaman.
95. Sanki bütün tendirlerin
96. ateşisen, alovusan.
97. Harda birce bşik görsem,
98. zerinde layla sesi
99. Ateşime şh ileyer
100. dodağının zmzmesi.
101. «Tesellimdir» syleyerdim,

102. ćalsa birce yadigarın,
103. H olmasa heyetdeki
104. tut ağacı — behren-barin.
105. Hanı birce yadigarın?
106. Yrli-dibli apardılar,
107. Traktora tros ćořub
108. Hündür ağ tut ağacını
109. ktynden ćopardılar.
110. Yri, yurdu şuma döndü.
111. Her ne varsa iyidlendi, tuma
döndü
112. şuma döndü ocağ yri,
113. arhac yri, tendir yri.
114. Budağında yllenceyin kendir yri
115. innabımız.
116. Alovlarda ağ kl olan
117. en müğeddes kitabımız.
118. Yalnız ćara torpaęı yoę,
119. byinleri şumladılar,
120. İsladılmış iyid sepib tumladılar.
121. Ėulaęlara ćurřun tkb
122. ağızları mumladılar.
123. Yaddařımda bir söz ćalıb
124. Sibir Samed.
125. Senin doğma atan imiş
126. Cesurluğda o şir Samed, bebir
Samed.
127. Sayan dağı eteyinde
128. ćızıl gezen me'deniler,
129. almaz tapan me'deniler
130. Bu gün kibi heğiğeti
131. belke bilmez, belke biler:
132. Oğlu dustağ anaların
133. gz yaşıdır o zer, gövher.
134. Gz yaşıdır, nenem Güller!
135. Yakutstan hzinesi —
136. külçe-külçe ćızıl, almaz
137. Samedlerin sümüyüdür
138. bařęa cüre yozmağ olmaz.
139. Donbas, Kuzbas me'denleri —
140. ćara günün öz ćarası.
141. Belke dönüb daş kömüre
142. insanların gz ćarası.
143. Ob, Ynisy, İrtiş belke
144. derdler, ćanlar aharıdır.
145. Kepez dağı, Ural dağı
146. sinelerin dağlarıdır.
147. Men zn grmemişem
148. cavan gdib babam Rüstem.
149. Evvel-aşır Mehebbetin

150. and yèrin, söz-sovun Rüstem.
151. Bolşevikler gülleledi
152. 18-de ekin üste.
153. Ahı nèçin öldürüldü?
154. gèt, tarihdən cavab iste.
155. Gèt, tarihi ğanla yazan
156. canilerden cavab iste.
157. Mezarında ne mermer var, ne
güldeste.
158. Mezarları otlar basır,
159. yaddaşları elef-encer,
160. nenem Güller!
161. Üç gün önce Rüstem geldi
Moskvaya,
162. Yèni Rüstem, neven Rüstem.
163. Ğucağlaşdıĝ
164. Gözü nemdi.
165. Müstentikle konuşanda
166. Addımlayan cehennemdi
167. yèrin üste neven Rüstem.
168. Ğaynar gezeb abidesi,
169. rengi azca solĝun, sarı
170. Şahe ĝalĝan ağ alovudur,
171. ağ meş'eldir ağ saçları.
172. Bir ah çekse od bürüyer Moskvanı,
173. Addım atsa,
174. ortasından parçalar bu dünyanı.
175. Hèyret saçır, inanmır ki,
176. dustaĝ ola Hèlil Rza —
177. Can yanĝısı Aya — Marsa
178. şö'le salan bir hünerver!
179. Nèçin bilmir yazıĝ beşer
180. ağciyer yoĝ, misĝin de yoĝ,
181. Hebs èdilir çoĝ vaĝt hünèr,
182. nenem Güller!
183. Ağciyer yoĝ, yalnız merdler
184. ĝorĝuludur düşmen üçün.
185. Dovşan meĝer şikarmıdır
186. şir dalınca düşen üçün?!
187. Sol çiytime baş ĝoyuban
188. birce ĝırpım yuĝuladı,
189. Meni gül tek ĝoĝuladı, ĝètdi
Rüstem.
190. Yandırdımı teyyareni
191. ciyerinin alovları?
192. Ya od vurub meş'el ètdi ĝeçeyarı
193. ulduzları?!
194. Ğètdi Rüstem,
195. Sıĝ dumanlar arĝasında
196. sanma gözden itdi Rüstem.

197. Bir sernişin kemerile sarınsa da,
198. Ezemetli çinar kibi
199. üreyimde bitdi Rüstem.
200. Yeĝin bilir bu hikmeti
201. Ayıĝ — sayıĝ, ciddi Rüstem.
202. «Bolşevikler gülleledi!»
203. bolşevikdir ĝarşımdaki
204. Bolşevikler caynaĝına,
205. Ğurd dişine kèçib Bakı.
206. Ğördüyümüz sèvinçler de
207. dönüb olur bir gün keder
208. Ğesbkarlar haçan ĝeder,
209. bu facie haçan biter,
210. nenem Güller?
211. Sökdüm demir darvazanı,
212. mezarına ĝedìb çatdım.
213. Otmu basıb? Ğol çirmedim,
214. tikanları ĝırıp atdım.
215. Solub ĝetmiş meĝberene
216. terteze bir çeleng hördüm.
217. Sema rengli baş daşında
218. ĝeribe bir reĝem ĝördüm,
219. 1900-1941
220. Sildim, açdım gözlerimi
221. heĝigetdir, rö'ya dèyil.
222. Doğrudanmı yaşamısan
223. bu dünyada sen 41 il?
224. Ömrün belke bir ĝaranguş,
225. bir ĝöyerçin ömrü ĝeder —
226. Azı sèvinc, çoĝu keder.
227. Bu dünyadan o dünyaya
228. gelin köçen nenem Güller!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 6 nisan 1990.

463. AZERBAYCAN

1. Zindandaki cismimdi tek,
2. Canım orda, ruhum orda.
3. Ğaf daĝının zirvesinde —
4. Ucalardan ucalarda!
5. Görün harda havalanır
6. Daĝ ĝartalı görün harda.
7. Her setrimi üföĝlere
8. Ğanadıyla yaza-yaza.
9. Heber vèrir yaĝınlaşan
10. İlk bahara, güllü yaza:
11. — Şimal ĝütbü üşüyürse
12. Ğoy sıĝınsın baĝrıma.
13. Od içinde semenderdi

14. Azərbaycan — Həlil Rza!

15. Həlil Rza atılsa da
16. Bucağına zindanların,
17. Azərbaycan sığa bilmez
18. Ğucağına zindanların.
19. Aman dostlar, siz gelmeyin
20. Ayağına zindanların.
21. Le'net dèyin ğan-ğırmızı
22. Bayrağına zindanların!
23. Ğarı düşmen soğulmasın
24. Poladlaşan sıramıza.
25. Biri dağdır, biri ğaya:
26. Azərbaycan — Həlil Rza.

27. Haray sèller, şelaleler
28. Dağ sinemden gelin, kèçin!
29. Tükənməzəm, tükənseniz
30. Üreyimden bade için.
31. Gülüstənam, etrafımdan
32. Tikanları ğırın, biçin.
33. Ağciyerler aleminde
34. Yalgız ğalan merdi sèçin!
35. Durulmuşam, sal ğayadan
36. Damla-damla, sıza-sıza
37. Bir deniz, biri bulağ:
38. Azərbaycan — Həlil Rza.

39. Kordu gözü. Ğoy tepegöz
40. Güvenmesin gövdesine,
41. Baş eymedik güllesine,
42. Ğandalına, kündesine.
43. Dinle, nitği neye benzer
44. Top sesine, tank sesine.
45. Èl tüpürür Avropada
46. O kabusun kölgəsinə.
47. Asiya da, Afrikada
48. Bu le'nete atır imza,
49. Bu döyüşün bayrağıdır
50. Azərbaycan — Həlil Rza.

51. «Ğan — ğan!» dèyen ğatilleri
52. Bir gün gələr ğandıraram
53. Canilere cəhənnəmem,
54. Ateşimde yandıraram.
55. Haçan, harda, hansı sèlden
56. Hansı oddan yan duraram?
57. Ebediyem, Me'bediyem.
58. Cahan varsa men de varam.
59. Kainat bir gülüstəndir,

60. Uzağ olsun bizdən ğəza.

61. Deyme, bülbul yuvasıdır

62. Azərbaycan — Həlil Rza!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 8 nisan 1990.

464. SENİN GÖZ YAŞLARIN

1. Men seni ömrüm boyu tebessümlü görmüşəm,
2. Gülümser gözlerindən sèvinc, fereh dermişəm.
3. Senin seadetinə heyatımı vèrmişəm,
4. Bes nedir bu hıçğırığ?... göz yaşın almaz-almaz?
5. Canavarlar önünde, gülüm, ağlamağ olmaz!
6. Bir bah, önde, arğada pağonlular dayanıb.
7. O da felek dustağı... çoğu naçar dayanıb.
8. Şimaldayığ, dizecen lekeli ğar dayanıb
9. Ğoltuğlara sığınır burda bahar, burda yaz.
10. Canavarlar önünde, gülüm, ağlamağ olmaz!
11. Göz yaşların tøkülür Moskvanın ğarına.
12. Çırpılır kor mehbesin soyuğ divarlarına.
13. Ğana batmış dağam men, güven yalnız yarına
14. Bizim derin yaramız göz yaşıyla sağalmaz,
15. Canavarlar önünde, gülüm, ağlamağ olmaz!
16. And olsun Vetenimin ğarsalanmış daşına:
17. Yüz-yüz ğènèral deymez senin bir göz yaşına!
18. Bahar kibi gelmişəm, güneş kibi ğarşıla
19. Camalından utansın ruhu kèçel, bèyni daz.
20. Canavarlar önünde, gülüm, ağlamağ olmaz!

21. Yanağların ıslanıb... gözlerinden
öpüm gel,
22. Gırığ-gırığ, odnefes sözlerinden
öpüm gel.
23. Diz çökmedin nakese, dizlerinden
öpüm gel,
24. Gèder gış da, geler yaz, bu dövran
bèle ğalmaz,
25. Canavarlar önünde, gülüm ağlamağ
olmaz.
26. Azadlığın havası dolubsa milyon
ğelbe,
27. Evvel-ağır bizimdir, bizimkidir
ğelebe.
28. Bu ğanlı, nem divarı ğoparağ ğelpe-
ğelpe,
29. Yalnız hağğındır zefer, nahağğ özü
matem, yas
30. Aç başından bu şalı, ğara bağlamağ
olmaz,
31. Canavarlar önünde, gülüm ağlamağ
olmaz!
32. Gülüm, ağlamağ olmaz!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 9 nisan 1990.

465. UMAN YÈRDEN KÜSERLER

Bayğuşun da dar olmasın ğefesi,
Burda bir şir darda ğalıb bağırır
ŞEHRİYAR

1. Ömrüm boyu insanların hıdmetinde
dayanmışam
2. Güneş ola bilmesem de, şam
olmuşam, gırığ bir şam.
3. Ğaranlığa düşenleri ğaranlığda
goymamışam.
4. İnsanları ğızılğül tek iylemekden
doymamışam.
5. Tek özümə uymamışam,
6. Yèrin-göyün merkezinde tek özümü
saymamışam.
7. Yanımdaca mürğüleyib,
8. Oyatmağa ğıymamışam.

9. Seadetim, milyon-milyon seadete
pèyvend olub.
10. Men dünyaya, dünya mene hèy bend
olub.
11. Elsizlere el olmuşam,
12. Dilsizlere dil olmuşam.
13. Gözsüzlere göz olmuşam,
14. Kibrit umub,
15. Ocağında alov, ateş, göz olmuşam
16. Ğızıl-ğızıl lalelere saf ğanımı
içirmişem,
17. Gözlerimin ışığını men Göygöle
köçürmüşem,
18. Maralgöle köçürmüşem.
19. Ellerimle min-min çiçek tumarlanıb
20. Meni görüb han Kepezim vügarlanıb,
21. Èlbrusum vügarlanıb.
22. Güvvet alıb yanar ğelbim èlin güzel
adetinden,
23. Yağşılara mehebbetim yamanlara
nifretimden!
24. Berk ayağda, çetin anda —
25. Şere gücüm çatmayanda
26. Ğasırğalı Hezer kibi bağırılmışam,
27. Kehkeşanı silkeleyib imdadıma
çağırılmışam.
28. Atılmışam vuruşlara men eynimde ağ
kefenim,
29. Zelzeleler ruhum olub, ıldırımlar
ğeyzim benim,
30. Tek adamlığ kamèrada men yazıram
bu sözleri,
31. Hardasınız, siz èy benim
doğmalarım, ezizlerim.
32. O sahilde, bu sahilde
33. Milyon-milyon türkazerim!
34. Min ğıfılı kimdi vuran dilinize,
ağzınıza?
35. Nèçin bunca susursunuz, zindandadı
HELİL RZA!

Moskva, Lèfortovo zindanı, È nisan 1990.

466. «EYİL, KÜRÜM, EYİL KÈÇ»

Ehmed Cavad

1. Ne zaman ki, gözlerime
2. uyğu gelir, duman çökür,
3. Hiss edərem, gucağımda
4. göl-boyundur benimle Kür.
5. Ğan-yaş tökür gözlerinden
6. gildir-gildir, mercan-mercan.
7. — Can! — dəyirem balama, can!
8. kiri, guzum,
9. Sen ağlasan, ğan ağlayar
Azerbaycan.
10. Sen ağlasan, men gülerem bir de
haçan?
11. Yoh, kırımır, susmur Kürüm
gucağımda,
12. Küsüb gèdir, ğan-yaş tökür
13. zindanın kor bucağında.
14. Göz yaşları hëy çırpılır
15. o divara — bu divara,
16. Nur ahtaran pencereye,
17. barmağılda donan ğara.
18. Kür üstünde göz açmışam cahana
men.
19. Su dibine cumub be'zen
20. Kürden şire çıxartmışam, —
21. künde-künde mavi şire.
22. Göl çirmeyen anam gelib
23. şire çekib o tendire,
24. bu tendire,
25. Kür şiresi şö'le saçıb
26. divarlara, menzillere,
27. Kür üstünde boy atmışam,
28. Alma, hëyva gül açanda
29. Sarıyağa bülbülleri
30. gül üstünde oyatmışam.
31. Bəl götürüb sahildece
32. suvat yeri açmışam men
33. Ənib-ğalhb pillelerden,
34. ğız-gelinler su daşıyıb
35. seheng-seheng, fariş-fariş,
36. Elden çıxıb be'zen fariş.
37. Cumub Küre
38. Su dibini ahtarmışam ğarış-ğarış.
39. Ağır gèdib, yüngül gelib elde fariş.
40. Kür üstünde boy atmışam.

41. balıgçılığ gedim pəşem.
42. Söyüd kesib, dayaq vurub
43. donca yeri düzeltmişem.
44. — Ğan! Ğan! — dəye daşanda Kür
45. Zaman-zaman
46. Ne dayaqdan eser ğalıb
47. Ne hördüyüm çubuqlardan.
48. Kür üstünde boy atmışam.
49. Buz bağlayıb don tutanda
50. yədeyimde at-araba
51. soyuğ Kürden keçmişem men.
52. Erzurmdan Həzerecen
53. Kür boyunu
54. ğollarımla ölçmüşəm men.
55. Ğışda anam su isteyib
56. Gören görüb, bilen bilir
57. suyu ne cür tapmışam men.
58. Kür üstünde külüng vurub
59. buz dağları çapmışam men.
60. Kipriklerim arasında
61. sahlayıram o günleri.
62. O seadet, o ağ günler.
63. bir de haçan döner gəri?
64. Kür üstünde gül nefesli
65. bal gökulu üzümlikler...
66. Ne bir hasar, ne çal-çeper...
67. Payız yəli yarpaqlara hına çeker,
68. Yarpaqların arasında
69. gelinlerin ellerini,
70. ağ salhımlar həlvət öper,
71. aşkar öper.
72. Ğalağ-ğalağ üzümə baħ,
73. her gilesi bir çilçirağ
74. «Ğelişan»a, «Dərbendi»ye,
75. «Kışmışı»ye, şanıya baħ
76. Sovğat gèder sebet-sebet, tabağ-
tabağ
77. Süfrelerde nə'mete baħ —
78. göze işıq, ğelbe dayaq
79. Şirehana boğazından
80. aħar şire bulağ-bulağ.
81. Tiyanlarda doşab bişer,
82. buħar saçan ğaynara baħ!
83. Bir-birine od gönderer,
84. pay gönderer nəçe ocağ.
85. Nelbekide doşab meti,
86. bal yalayar oğul-uşağ.
87. — Ğoyma, bala, ğuş apardı üzümü...
ğuş!
88. Bala özü bir ğaranguş.

89. Nèçe zengi çala-çala
90. Ğaçar bala, uçar bala!
91. Ğuş ağzından gile düşer
92. Bağ bèlinden çekilen tøl
93. Tarımlanar, gerginleşer.
94. Aman tanrım, o hoş demler
95. Meger bir de geri döner?
96. Gèceleri iteleyen
97. ocağların ağ bayrağı,
98. Fişeng atan çınğulların,
99. alovların yaraşığı
100. Doğma üzde, bir cüt gözde
101. Ève giren ay ışığı, gün ışığı,
102. Ğızıl saçlı hırmanların
103. Aşıb daşan bereketi,
104. Bostanlara su paylayan
105. Yèlçarhının yèl güdreti,
106. Aynabendi gucağlayan
107. Yaşıllığın ipek çetri,
108. Bağçalarda papağ-papağ
109. Ğızıl gülün rengi, etri,
110. Dişleyende şerbet saçan
111. Ağ almanın payız dadı
112. Ğara batan turacların
113. İmdad uman Ğuş feryadı,
114. Hèyva gülü, alça gülü,
115. Ağacların ağ gövdesi,
116. Saplağından bal süzülen
117. Barmağ boyda tut denesi,
118. Oddan alıb od Ğarışığı
119. Yèdiyimiz ütük sütöl
120. Arabadan èl yoluna
121. Tekem-sèyrek düşen sünböl,
122. Doğmuş ana goyunların
123. Balasını yalaması,
124. Ğuzuların ağız payı,
125. İlk sağının bulaması,
126. Birce tike çöreyi de
127. Allah payı saymağımız,
128. Yère düşse derhal öpüb
129. Göz üstüne goymağımız,
130. Küsenlerin novruz günü
131. Bayramlaşıb barışması...
132. Èlin èle, èvin ève
133. Yağın bala Ğarışması,
134. Yuhusunu ahar suya
135. Açanların è'tiğadı,
136. «Ğor üstüne su tökmezler»
137. Dèyenlerin od ecdadı,
138. Ğapılara bend èdilen

139. At nalına inamımız,
140. Ay-ulduzlu mezarlara
141. Rehmetimiz, salamımız...
142. Bu ülviyyet, bu güdsiyyet
143. Yèrin-göyün nefesidir.
144. Kür adlanan hezinenin
145. Yalnız birce töhfesidir.
146. Menim demir deyanetim
147. Cesaretim Kürden gelir.
148. Kürüm èle bahardı ki,
149. Etri min bir gülden gelir
150. Üreyimin sözü Kürüm,
151. Çöreyimin duzu Kürüm,
152. Dünen her ağ dalğan peleng,
153. Bugün benim Ğuzu Kürüm.
154. Şirvanın yastı yolu,
155. Su geldi, basdı yolu.
156. İstedim görem seni,
157. Ezrayıl kesdi yolu.
158. Gözü Ğanlı, ağzı Ğanlı
159. O ezrayıl, o ejdaha
160. Geberecek bugün-sabah.
161. Nefes ala bilmir daha.
162. Sen ağlama ana Kürüm,
163. Ğıracağız Ğefesini,
164. Su yolunu kesenlerin
165. Hağğ kesecek nefesini!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 13 nisan 1990.

467. BİRCE ĞİSMET PAHLAVA

Moskvanın Lèfortovo zindanında vèrilen yèmekler o ğeder de pis dèyil, dözümlüdü. Ancağ dadsız, kèyfiyyetsiz olduğundan men be'zen nahardan imtina mecburiyyetinde ğalırdım. Bèle çağların birinde müstentigin yanına sorğu-suala çağırılan zaman Firengizin orda ğoyub ğètdiyi nè'metlerden son parçasını birce ğismet pahlavanı yèmeli oldum.

1. Romb şekilli pahlava
2. üzeri ze'feranlı.
3. Edevalı, küncütlü,
4. Azerbaycan ünvanlı
5. Onda Firengizimin
6. ellerinin izi var,

7. Doğma odun-ocağın
8. nefesi, istisi var.
9. Yemedim, hëyli müddet
10. daldım yaraşığma.
11. Ğaralan gözlerimde,
12. Belke hesretten kökü
13. saralan gözlerimde
14. döndü göz işığına.
15. Birce ğismet pahlava
16. bir ziyafet olarmış!
17. Bilmemişem ğedrini
18. belke èy doğma diyar,
19. Bir pahlava boyda yoh,
20. boynumda dağlar ğeder
21. inan, hağğı-sayın var.
22. Doğma anam südünün
23. birinci damlasından
24. bu son pağlavanacan
25. Neler vèrmisen mene.
26. Coşğun deryalarından,
27. zümrüd semalarından,
28. polad ğayalarından
29. hüner vèrmisen mene!
30. Neler vèrmisen mene
31. yuğulu güllerinden,
32. ıldırım sèllerinden.
33. güneş piyalesini
34. ğaldıran dan yèrinden!
35. Meğrur gözlerinin
36. etirli tèllerinden
37. divaneyem, deliyem.
38. Bu ğaranlığ zindanda
39. seadet meş'eliyem.
40. Berk ayağda vèrdiyin
41. nè'met yètdi imdada.
42. Ğolum-ğanadım oldu
43. ğurumuş Moskvada.
44. And olsun o nè'metin
45. ğüdsi bereketine,
46. Ğırğ arşınlığ ğuyunun
47. dibinde düşsem bèle
48. bundan min ğat çetine,
49. Ac da, susuz da ğalsam
50. Ölmeyecem, borcumu
51. ğaytarmamış Vetene!

Moskva, Lèfortovo zindanı. 17 nisan 1990.

468. HÜDU MEMMEDLİ

1. Bu dünyada cürbecür,
2. növ-növ sesler görmüşem.
3. Yad ğılını itiler
4. bülöv sesler görmüşem.
5. Yazığ, fağır, ağciyer,
6. köle sesler görmüşem.
7. Mikrafon boğazıyla
8. bar-bar bağırsa bèle
9. ölen sesler görmüşem.
10. Yère-göye hökm èden
11. harın sesler görmüşem.
12. Tankın-topun sesini
13. özünün sesi bilen
14. nadürüstler görmüşem.
15. Heç birinden dèyil, yoh;
16. seninki ğalğ sesidir.
17. Sesin-fırtına gözler
18. bir ümmanın besidir.
19. Hardan aldın bu sesi?
20. buludları silkeleyib
21. sıhdımmı göz yaşını?
22. Yohsa bèş yüz neferin
23. bir mezara ğoyulmuş
24. şehidlerin öpdünmü
25. vahid mezar daşını?
26. Hardan aldın bu sesi
27. Şahe ğalğan, kükreyen
28. çaylarımı dibinden?
29. Ya ğanına belenmiş
30. bu torpağın ğelbinden?
31. Beşeriyet görübmü
32. öz ğanında yètmış il
33. yatan bir ıldırımı,
34. Ğılının ucunda
35. caniler sürüsünü
36. tutan bir ıldırımı?!
37. Hebs èleyib sesini
38. getirdiler paytahta.
39. Bu ğurama, bu sahta
40. bu can sıhan mühitde
41. sesin ne ğeder azad!
42. Sesin-nur şelalesi,
43. bu toranla bir teza.
44. Sesin belke dünyanın
45. sekkizinci mö'cüzü.
46. Yağşı ki, tab èledi
47. yapon tèleğüzgüsü,

48. Yahşı ki, tab èledi
49. meftil, vidèò-pilek.
50. Sen èkranda göründün
51. od püsküren dağlar tek.
52. Burda seni hüğüçü
53. palkovnikler dinledi
54. müstentiğler dinledi.
55. Ğasırğa nefesine,
56. Büllur şimşek sesine
57. tab ètmedi, inledi.
58. Ğarşında zer pağonlar
59. eridi, suya döndü.
60. Ağzı Ğanlı yırtıcı
61. bir an Ğuzuya döndü.
62. Sordu: — Tanıyır mısan?
63. — Beli! — dèdim — özüdür
64. fehrim, Ğururum benim.
65. On ikinci esrden
66. iyirmi bire can atan
67. igid Mensurum benim!
68. O Ğalgımın sesidir,
69. Ğalg — demir kesen almaz.
70. Ğana belemek olar,
71. sesini boğmağ olmaz!

Moskva, Lèfortovo zidanı, 17 nisan 1990.

469. HİLİL, DUSTAĞ DÈYİLSEN

1. Üç ayda yazdığım
2. bugün açdım okudum
3. Sen hele de üsyankar,
4. Coşgun, alovlu, Ğaynar...
5. Sen heminki HİLİlsen,
6. HİLİL, dustağ dèyilsen!
7. İnsan nedir, Belke de
8. mehebbetin gencliyi.
9. Yahud nakese Ğarşı
10. bir nifretin gencliyi,
11. Mehebbetin vèirirse
12. ümmanlarla ses-sese,
13. Ğezebin ildırımından
14. keserlise, Ğüclüse
15. dèmek, dözümde filsen
16. Sen heminki HİLİlsen,
17. HİLİL, dustağ dèyilsen!
18. Eyninde boz paltarın
19. ştamplanmış olsa da,
20. Yèmeyini Ğuzğunlar
21. ellerinden alsa da,

22. Nigaran bağışların
23. çoğ vaht yolda Ğalsa da,
24. Kèşikçi avtomatlar
25. Savalan vüğarına
26. bir az gölge salsa da,
27. Dost, ya düşmen yanında
28. kim dèyer ki, hecilsen?
29. Alnın açığ, üzün ağ
30. Sen heminki HİLİlsen,
31. HİLİL, dustağ dèyilsen!
32. Hele senin köksünde
33. ümmanların Ğücü var.
34. Hele başın üstünde
35. yèni arslan bürcü var.
36. Hele senin yoluna
37. Ğülüstanlar çıkacağı.
38. Hele tunc addımların
39. tikanlı meftilleri,
40. daş sedleri yıhacağı!
41. Marsdan, Aydan bağacağı
42. Ğözün azad cahana.
43. Cahana yol gösteren
44. Mayak, yohsa Ğendilsen?
45. Sen heminki HİLİlsen,
46. HİLİL, dustağ dèyilsen!

47. Belke düz dèmedim men, dèmişemse ehsen.
48. Dustağ dèyilsense bes
49. Nèçin «Firengizim» dèyib Ğècler ah çekirsen?

Moskva, Lèfortovo zidanı, 17 nisan, 1990.

470. ODLAR MEMLEKETİYEM

1. Men şè'r yazdığım dem
2. bahara benzeyirem.
3. Ğèrg èdirem alemi
4. çiçeklere, Ğüllere.
5. Yèr vèirem sinemde
6. neğmekar bülbüllere.
7. Sökülür demir zindan,
8. hèçe dönür Ğözümde.
9. Yüz pehlevan Ğücü var
10. sanıram her dizimde.
11. Men şè'r yazdığım dem
12. yèrin, Ğöyün şahıyam.
13. Misralar serkerdesi,
14. Azadlığ allahıyam!

15. Döyüşürem... fərqi yox.
16. ölüm, yaхуд sağ gəlüm.
17. Gəyərürəm gencliyi,
18. gəralır ağı sağgəlim.
19. Bitirəndə şə'rimi,
20. gəyandə son nöğtəni,
21. Əndirir göyden yərə
22. birce anlığı gəm meni.
23. Yəni söz soracağında
24. yalvarıram allaha.
25. Növbəti seadetim
26. haçan gələr bir daha?!
27. Yağşı ki, sözüm söze,
28. şə'rim şə're calanır.
29. Od-ocağı sönmemiş
30. yəni ocağı gəlanır.
31. Gəlemimlə güləşən
32. söz-balaca bir peləng.
33. Ram etməsəm, yənməsəm
34. ürək dincəlməyəcək.
35. Ürək mənə dəyir ki,
36. — Həlil Rza, susma yaz!
37. Senin seadetini
38. elindən almağı olmaz.
39. Söz sengeri başında
40. İldırımından itisen.
41. Sen ki, bir fərd dəyilsən.
42. Odlar memləketisen.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 17 nisan 1990.

471. SİZİ GÖRDÜM

1. Müstəntiğim İvan oğlu
2. gürdü yəne manitoru.
3. Ağ əkrana şö'le saldı
4. əziz Bakı — gözüm nuru.
5. Sizi gördüm, aman dostlar,
6. gözüm-könlüm işığılandı,
7. Yərim bugün keheşəndi,
8. çırağbandı, gülüstandı.
9. Sizi gördüm, aman dostlar,
10. yaddan çıxdı ölüm-itim.
11. Aldı meni gəynarına
12. aşib-daşan bir telatüm.
13. El boydaca vidəo-pilek
14. bir məydanmış, bize tanış.
15. «Uvərtüra» sesləndə
16. həlg yəniden doğulmuş.
17. Çevrilmiş «Çənlibəl»e

18. yüz milyonluğ Azərbaycan
19. O rə'yaya, o celala,
20. o güdrəte canım gurban!
21. Məydan gülzar, ya lalezar
22. sağdan, soldan ahın gəlir.
23. Bu ahınlar üreyimə
24. yağından da yağı gəlir,
25. Ahın gəlir, diggət vərən
26. bayrağımanın üç rengine.
27. Lengeri var, benzeri var.
28. elvan bahar çelənginə.
29. Sizi gördüm, aman dostlar,
30. ordularını sıralandı?
31. Mənim çarpam nebzim imiş
32. yumruqların sözsüz andı.
33. Gəldim yəne, gəlib tutdum
34. dağ başında öz yərimi.
35. Yər-göy bildim dizim üstə
36. gəlemimi, dəfterimi.
37. El üstündə gətirilən
38. Nesir bəy — oğula bağı.
39. O gərtəldir... bükülsə də
40. iflic olmuş bir cüt ayağı.
41. İçsə Həzər dənizini
42. soyuyarmı yanar bağı?
43. Bir ildırım yuvasıdır
44. onun nətiğ dodaqları.
45. Hamılığca əzizsiniz...
46. səvdim inan, o gərşida
47. Boş danışan gevezəni,
48. ağciyəri, nəşini da.
49. Bu məydanı gəl çirmeyib
50. gəç kəsən də indi əziz,
51. Filmlərə düşmək üçün,
52. telesən də indi əziz.
53. Gəzətçilər, fotoğraflar,
54. vur-çatdasın gəpan yərdə,
55. Almaniyadan, Yaponiyadan
56. gənadlanıb gələnler də...
57. Sizi gördüm gözlerimdə
58. parıl-parıl göz yaşlarım,
59. Haray, mənim yurddaşlarım,
60. bacılarım, gərdəşlərim!
61. Sizi öpmək, gəcmağı üçün
62. açmışamsa gəllərini,
63. Gırh arşınılıq gəyü zindan
64. kəsə bilmez yollarını.
65. Her nətiğin od sinəsi
66. yərən böyük, göyden gənış.

67. Yaddan çıhdı yaralarım,
68. nefesiniz melhem imiş.

69. Sizi gördüm aman dostlar,
70. göy haygırım diyar-diyar:
71. Bəş denizin arasında,
72. üreyimin yarasında
73. Planətin iftihar,ı,
74. azadlığın bayrağdarı
75. Azərbaycan türkleri var.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 17 nisan 1990.

472. SEADET SORAĞINDA

1. Men azadlığ allahı tek yaşayıram bu
zindanda.
2. Zindandamı, ya özüm tek sonsuz,
ülvi bir cahanda.
3. Hanı? burda ne barmağlığı, ne
hörümçek torları var.
4. Ne sağ güncde helğelenmiş göca
gürze, hallı şahmar.
5. Seyyareler — ganadlarım, Ayla
Güneş — ayağgabım,
6. İldırımlar köhlenimdir, göy bir daha
minim çapım.
7. Gah loğmana, gah da şefğət bacısına
oğşayıram,
8. Dünyamızın gana batmış tellerini
oğşayıram.
9. Şan balı tek nuş edirem bu yollarda
meşegəti,
10. Bir cüt gölüm birleşdirir perakende
memleketi.
11. Varlığıma, sığır, sığmır yərin gücü,
göyün gücü,
12. Bibihanım, Şahizinde, Guri-Emir,
Derbend bürcü.
13. Düşünürəm bu dünyanı üreyimce
söküm, gurum.
14. Gündüz boyda üreyimi gecelere
calağ vurum.

15. Mene cür'et, mene gəyret, meded,
hümnet, əc yaradan,
16. Dünyalardan, deryalardan,
babalardan, ərälardan!
17. Birce ömür azlığı əcdir, mene yüz-yüz
ömür gerek,
18. Damarlara köçürməye Volga, Araz,
ya Kür gerek.
19. Ha gədirem, her üfüğün arhasında bir
üfug var
20. Bes üfugsüz seadeti deli könlüm
harda tapar?
21. Zerli gürub işığında səyr edirem
Rəgistanı,
22. Aç, verəgle daş dastanı. Daşda
rengler gülüstanı...
23. Mavi, zümrüd bir aleme dirseklenib
fars körfezi.
24. Nəçin onu hedeleyir uzağdakı top
lulesi?
25. Bu topları, bu tankları yər üzünden
ne cür silim?
26. İtib gətsin ilim-ilim, işıqlansın ayım,
ilim.
27. Güllə oldu, gürşun oldu canilerin kor
idrakı.
28. Çapalayır gan içinde eziz Bakı, anam
Bakı.
29. Alayanığ gollarımla gucuramsa
planəti.
30. Anayamsa, atayamsa, balam dünya
nəçin yətim?
31. Min ulduzu keşf əcledi Uluğ beyin
serraf gözü
32. Min birinci ulduz özü... derk əcdimi
son ulduzu?
33. Mene cür'et, mene güdret, meded,
hümnet, əc yaradan,
34. ərälərin, ümmanların, dünyaların o
tayından!

35. Gèce ğalħıb addımlaram, altı addım,
yèddi addım,
36. Kamèranın sol güncünden, saĝ
güncüne gèdib çatdım.
37. Neler dèyir kaĝız, ğelem: burda
køhlen çatmaĝ olar.
38. Cahan boyda seadeti zindan da
tapmaĝ olar.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 19 nisan 1990.

473. EL ÇEK

Ezemetli şairimiz Ramiz Duyĝun kişinin
te'sirile yazdım.

1. El — bèş şüa dèmekdir,
2. Seninki-ac hørümçek.
3. Acmısan, cehennem ol,
4. Daş-topraĝımdan el çek.
5. Sinem çatpaz daĝlıdır,
6. Sine daĝımdan el çek!
7. Gözlerim çıraĝ-çıraĝ,
8. Göz çıraĝımdan el çek!
9. Viran ğaldı bağlarım,
10. Baĝca-baĝımdan el çek!
11. Derbendimden, Hoyumdan,
12. Ğarabaĝımdan el çek!
13. El çek, èy ğara köpek!
14. El çek, èy sarı köpek!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 20 nisan 1990.

474. VETENİMİ DÜŞÜNÜREM

1. Hırda-huruş ğemler ile eylenmeye
yoħdur vaħtım,
2. Ğışda bèle pardaħlanan ĝızıl güldür
menim baħtım.
3. Ferĝi yoħdur, men hardayam, ya
zindanda, ya gülşende,
4. Ömrüm-günüm gelib kèçir sözle
ĝelem døyüşende.

5. Èle bilme ya ğafiye, ya redifle
eylenirem,
6. Sözün senger havasını rèyhan kibi
iyleyirem.
7. Vetenimi düşünürem, beħti dönük
vetenimi,
8. Ehdi böyük, derdi böyük, özü böyük
vetenimi!
9. Orda ümüd tarlasını yolum – yolum
yolanlar var,
10. Ève giren, cibe giren, göze giren
yalanlar var!
11. Orda rütbe nøkerleri sürü-sürü.
12. Burnu dimdik, özü alçaĝ... iş başında
dövran sürür.
13. Doğmalara dal çèviren, yada aĝuş
açanlar var,
14. Anaların göz yaşını bade kibi içenler
var.
15. Gèdib-gelen nefesi de yalan, saħta,
16. Bir soħulcan, alabaħta, bir ĝuşca da
faydası yoħ,
17. Amma ğalħıb ĝızıl taħta.
18. Cocuĝların üzerine tank sürenler hele
saĝdır,
19. Ğatillerin ĝarşısında diz ğatlayan
köle saĝdır.
20. Ne canı var, ne de ğanı, yèyib içen
baĝırsaĝdır.
21. Derin ğebre möhtac iken hökm
èleyen ĝurumsaĝdır.

22. Hele yazıĝ üreklerde ĝorħular var
leke-leke,
23. Ğorħulara esir düşen insan özü —
müstemleke!
24. Men ĝovmasam kim ĝovacaĝ bu
ahları, amanları?
25. Yumruĝ vurub kim ayılıtsın başı,
bèyni samanları?

26. Hele durur cennetimi cehenneme dönderenler,
 27. «Kalaşnikov» lülesile çırağını söndürenler.
28. Dolaşıram üç addımlıg, beş addımlıg kamèrada.
 29. Zindanları dağıtmasağ, kim çatacağ, kim murada?
30. Hele ağılı, düşüncesi, bèyni zindan olanlar var.
 31. Zer pağonlu parıl-parıl ictimai ilanlar var.
32. Ğelbim boyda kainatı elimizden alanlar var.
 33. Bu aleme bahar gelib ğış gülü tek solanlar var.
34. Barmağlığım üççe ğarış, beşçe ğarış paslı demir,
 35. Susur yazıg gece-gündüz Ömür yeyir. həc ne yèmır.
36. Həc ne dèmır. Belke dèyir: — ğılınc, mizrağ, oğ olmalı!
 37. Dar gözlerin zülmetine ıldırım tek soğulmalı!
 38. Ğesbkarlar bu dünyadan ilim-ilim yoh olmalı!
39. Altdan, üsten ğıfıllanıb hürümçekli demir ğapım.
 40. Hanı İkar? Komètanı men semadan ne cür ğapım?
41. Ğapım, Tapım, köhlen çapım. Çıhım cahan yollarına
 42. Hağsızları söykemeli hağğın polad divarına!
43. Vetenimin boğazına kèçib demir barmağları,
 44. Mıhla tabut tahtasına ğan herisi caynağları.
 45. Fövğelade veziyyeti nicat bilen alçağları.

46. Bu ğurdları men ovcumun içi kibi tanıyırım,
 47. Döyüşdeyem, özün benim dayağım ol, ulu Tanrım!
48. Yalnız birce silahım var, ğelem adlı penahım var,
 49. Varsa ğelem, kèçmişim var, bugünüm var, sabahım var.
50. Kèçmişin de, bugünün de, sabahın da ğüdretni
 51. Cür’etini beğş èt mene, beğş èt, ulu perverdigar!
52. Min ıldırım keseri vèr benim ğelem ğılıncıma,
 53. Bu ğürzegöz ğatilleri ğılıncımın tağ ucuna!
54. Ferğı yohdur men hardayam — cehennemde — ya cennetde.
 55. Döyüşdeyem, günüm kèçir ğelbim boyda planètde.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 21 nisan 1990.

475. ĞIRIĞ-ĞIRIĞ SÖZLERİN

1. Bu dünyada en adi,
2. en sade kelmeler var
3. Yığsan, cemi bir cümle
4. belke olmaz, ya olar.
5. Özgeler üçün belke
6. me’nasızdır o sözler.
7. Menim ğelbim onları
8. ğebre ğeder ezizler.
9. Suyum, çöreyim, duzum.
10. Ayım, günüm, ulduzum,
11. Yurdum, èlim-ulusum,
12. Heyatımdır o sözler.
13. Meni ğuyu dibinden
14. Al güneşe ğaldıran
15. Ğanadımdır o sözler.
16. O sözlerde bir az od,
17. bir az duzlu göz yaşı.

18. Nefesinden püskürdü
19. ıldırımla yanaşı.

20. Denizlerden derinmiş
21. birce damla göz yaşı.

22. Sen allah dergahından
23. söyle nêce getirdin
24. o sözleri, èy ömrüm?
25. O sözlerdi ğarşımda
26. canamazım, möhürüm.

27. Sözler yanar köksüme
28. çilenen serin yağış.
29. Her sözünün üstünde
30. namaz ğılmağ olarmış.

31. Men ğaynar cehennem
32. düşsem ten ortasına.
33. O sözlerin bircesi
34. cehennemi söndürer.

35. Ğırğ-ğırğ sözlerin
36. Ne ğızılmış, ne büllur
37. Amma hökmüne bağ ki,
38. tank sesini susdurur.
39. Top sesini susdurur!

40. Min-min yolun içinden
41. bircesini seçmişem.
42. O sözlerin uğrunda
43. hayatımdan keçmişem.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 21 nisan 1990.

476. ŞÈ'R YAZMAZDAN ÖNCE

1. Şè'r yazmazdan önce
2. destemaz alıram men.
3. Dupduru bulağ üste
4. ayağımı, elimi,
5. ğollarımı yuyuram.

6. Ğanadlanır varlığım,
7. bu sonsuz kainatı
8. içerimde duyuram.

9. Èvde olsam, en güzel
10. kostyumumu ğeyerdim.
11. — Gülüm, ğalstukumu

12. al, ütüle! — dèyerdim.

13. Burda ne ğalstukum,
14. ne ğeşeng ğeyimim var.
15. Adi dustağ paltarı
16. azca zirèhe oğşar.

17. Şè'r yazmağ benimçün
18. seadetin zirvesi.
19. Toydan-bayramdan üstün
20. meşegğetin zirvesi.

21. Burda bize mürekkeb,
22. avtoğelem vèrilmez.
23. Bir karandaş, bir kağız.
24. besdir mene, gülüm, bes.

25. Adi kağız müğeddes
26. canamazdır önümde.
27. Karandaşım-ıldırım,
28. ğapdım göyden ènende.

29. Karandaşım bir zaman
30. şaheli bir budağmış.
31. Bir az tabaşır tozu,
32. bir az ipek, grafit
33. Menim beħtime çılmış.

34. Ulu tanrım! Vèr mene
35. ormanların gücünü,
36. Ağacdan kağız-gelem
37. Yapanların gücünü.
38. Yèrin-göyün hökmü var
39. bizim varlığımızda,
40. Sürme göz ğelemimde,
41. üzüağ bir kağızda.

42. Bu serveti beħş èdib
43. mene ülvi semalar.
44. Şüalara sarılan
45. büllur yağış, ipek ğar.

46. Bu ğoşa mö'cüzede
47. senin kerametin var.
48. senin ülviyyetin var,

49. Celalına min şükür,
50. şükür, èy perverdigar!

Moskva, Lèfortova zindanı, 21 nisan 1990.

477. TURAL BALAMA LAYLA

1. Şirin sözüm, canım-gözüm
2. Yat, gülüm, lay-lay.
3. Ğumral ğuzum, dan ulduzum,
4. Yat, gülüm, lay-lay.
5. Geler, öper gözlerinden
6. Hem ulduz, hem ay.
7. Seadetim, mehebbetim,
8. Yat, gülüm, lay-lay.
9. İndi zaman — başğa zaman,
10. Rüzgar ğan ağlar,
11. Gül açmadan solub ğedir,
12. Ğönçe cocuğlar.
13. Tanrım seni özü vèrmiş,
14. Göyden bize pay
15. Od-ocağım, yurd çırağım,
16. Yat, gülüm, lay-lay.
17. Senin böyük vetenin var —
18. ülvi, müğeddes.
19. ruzusunu, çöreyini
20. Kimler kesdi bes?
21. Èyb èlemez... düşmenlere
22. Çatar bir evez
23. Ğaşlarının arasında
24. Araz adlı çay.
25. Araz birden yaman küsüb
26. Yat gülüm, lay-lay.
27. Dayın ğalıb uzağlarda.
28. Yadlar elinde.
29. Atan-emin fùrset gezir,
30. Hencer bèlinde.
31. Biz sengerik, biz ğalayığ
32. Ğanlar sèlinde.
33. Deniz nèçin bèle sakit?
34. Humar Hezer hay.
35. Hezerimsen, gövherimsen
36. Yat gülüm, lay-lay
37. Lay kürekli, şir ürekli
38. oğul olarsan
39. Yurdunüçün belke zeka,
40. Ağıl olarsan
41. Kamaçatan bir efsane

42. Nağıl olarsan.
43. Bu dünyada ne ğan batar.
44. Ne de hağğı-say.
45. Ğartal balam, polad ğalam.
46. Yat, gülüm lay-lay.
47. Yèl ğanadlı köhlenini
48. özüm bezerem.
49. Yalmanına çiçek bağlar,
50. güller düzerem.
51. Senden ötrü ulduzları
52. göyden üzerem.
53. Ay-ulduzlu bayrağını
54. aparsın alay.
55. Sen o yèrde baş sengerde
56. Yat, gülüm lay-lay.
57. Bu dünyanı bir de söküb
58. Ğuranlar gerek.
59. Zencirleri, ğandalları
60. Ğıranlar gerek.
61. Fatèhlerin ğollarını
62. Buranlar gerek.
63. Cahan nèçin silkelenmir.
64. Gelirse Bir May?
65. Bayramımsan, ilhamımsan,
66. Yat, gülüm lay-lay.
67. Canlığına zer nağışlı
68. Ğur'an bağlaram.
69. Göyde allah, yèrde seni
70. Özüm sahlaram.
71. Anan menem, bir de veten
72. Èy ciyerparam.
73. Unutma ha... İldırımlar
74. Ğoparar haray!
75. Memleketim, planètim
76. Yat, gülüm, lay-lay!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 21 mart 1990.

478. YAZIĞ DÈMEYİN MENE

1. Ne ölümde ğorğuram, ne zindandan, ne ğandan.
2. Birce «yazığ» sözünden ğorğuram bu cahanda.

3. Menim ana dilimde «yazı-sehra» sözü var.
4. Ğarayazı, Boz yazı, Gilezi, Gilyazı var.
5. Yazılara ğovulur yazıhanlar, yazığlar.
6. Tebieti sevssem de, men cemiyyet oğluyam,
7. Her hücëyrem, her tëlîm, her nebzimle bağlıyam
8. Dünya boyda vetene.
9. Yazığ dëmeyin mene.
10. Pehlevan ğollarımda ğırılırsa zencirler,
11. Üzüme açığ-aşkar bağa bilmirse eger.
12. Müstentîğler, hakimler
13. Ğelemimin altında od tutursa vereğler,
14. Açılmışsa önümde ğelbim boyda üfüğler,
15. Bayrağ tutan meramım ön cebhede ğedirse,
16. Ğardaşlarım düşmeni, darmadağın edirse,
17. Ğezebim yürüşünde ıldırımı ötürse,
18. Köksümün ğefesinde döyünürse bir ümman.
19. Zindanıma sığıbsa, ğüneş, yër-ğöy, kehkeşan.
20. Nebzim her vurğusu Azerbaycan dëyirse,
21. Saçlarımın tüstüsü buludlara deyirse.
22. Nifretim barmağlığı eridirse, eyirse
23. Alov dolu gözlerim canileri yëyirse,
24. Oğunursa çöhremde Ğur'an, Ğur'an ayesi,
25. Her çiynime ğonubsa melek, hüma sayesi.
26. Yazığ dëmeyin mene!
27. Çekin dara, mehv edin, gönderin cehenneme,
28. Teki yazığ dëmeyin, yazığ dëmeyin mene.
29. Sağ yumruğum — Savalan, solum — Ğoşğardan metin,

30. Övlادیyam, uğrunda heyatımı vërdiyim
31. nakam beşeriyetin!

Moskva, Lëfortovo zindanı, 25 nisan 1990.

479. AMAN, DOSTLAR

1. Kamèrada öyreşmişem
2. ğaranlığa, toranlığa.
3. Göz ğamaşır, çıhsam eger
4. işiğ görsem bir anlığa.
5. Aman dostlar, çıharmayın
6. lapdan meni işiğa siz.
7. Menim serraf gözlerime
8. ğaranlığ da doğma, eziz.
9. Alışmışam bu zülmetde
10. yèmeye de, içmeye de.
11. Her dürüstü, nadürüstü,
12. tükü tükden seçmeye de.
13. Moskvanın zindanında
14. her şey mene açığ-aşkar.
15. Ğündoğana, ğünbatana
16. mayak olan vetenim var.
17. Burdan aydın görürem men
18. öz ğalgımın ağ üzünü.
19. Kimler zülmet perde çekdi,
20. ğaraltdılar gündüzünü.
21. Torpağını ğaz, araşdır.
22. le'l taparsan, ya da mercan,
23. Özü boyda bir işiğdir
24. başdan-başa Azerbaycan.
25. Müğeddesdir memleketim.
26. Altı işiğ, üstü işiğ.
27. Masamızın üstündece
28. Ğiyabani büstü işiğ.
29. Her gülünden, sünbülünden
30. şö'le vërir ğülzarımız.
31. Şamı yansa, yanmasa da
32. işiğ saçır mezarımız.
33. Ateşinden ğorğur onun
34. şebbereler, yarasalar.
35. Bağan ancağ ğüneş görer.

36. üreyimi arasalar.

37. Partbilətli, èpolətli

38. Zer pağonlu yarasalar.

39. Macal vèrsek, planètin

40. varlığına yara salar.

41. Burdan aydın görürem men

42. avtomatlı firon'ları.

43. Zülmetsifet gènèrallar.

44. ışığı bilir milyonları.

45. Ğetl ètmeye, mehv ètmeye

46. gelir ancağ geceyarı.

47. Tankın, topun, avtomatın

48. ezel günden gözleri kor,

49. Yarasadan rezil imiş

50. O gorbagor, bu gorbagor.

51. Men Moskva zindanında

52. ne efelem, ne de aciz.

53. Aman dostlar, çıxarmayın

54. lapdan meni ışığa siz.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 25 nisan 1990.

480. ĞANADLI GÜNLERİM

Zindanda her günüm bir ilden uzun...
(Lèrmontov)

1. Miħail Yuryèviç, meni bağışla,
2. Görünür bambaşğa tebietem men.
3. Çopur divarların, kor pencerenin
4. Buzunu eriden bir hılgetem men.
5. Görünür bambaşğa tebietem men.

6. Zindanda sürünmür... şığıyır, uçur.
7. İldırım ğanadlı her günüm benim.
8. Èkvator gollarım alemleri ğucur
9. Veten hökümündedir sürgünüm benim.
10. İldırım ğanadlı her günüm benim.

11. Ömrümde ilk defe istirahetim
12. İnan ki, başlanıb èle bu yèrde.
13. Bir az uzun çeken è'zamiyyetim
14. Darısğal guşede, demir sengerde
15. İnan ki, başlanıb èle bu yèrde.

16. Orda men kim idim? Müşahideçi,

17. Burda her döyüşün ten ortasında.

18. Beşer yükselişi ğanımdan keçir

19. Güneşem gündüzün günortasında

20. Burda her döyüşün ten ortasında

21. Apaydın görürem... yırtıcı, ğuduz,

22. Gènèral cildine tepilen şeri.

23. Varlığı bir eğreb, gözleri bumbuz

24. Ğızıl Èpolətli gorèşenleri;

25. Gènèral cildine tepilen şeri.

26. Çevirdim en yahşı şe'rlerini

27. Sabirin, Cavidin böyük diline.

28. Yanar üreyinin şö'lelerini

29. Çatdırdım Arazla Kür sahiline,

30. Sabirin, Cavidin böyük diline.

31. «Şairin ölümü», «Kazbèk»,
«Elvida»...

32. Ğılncından itidir, senetin, sözün.

33. Bütün Dantèsleri, Martınovları

34. Rèntgèn ışığında gösteren gözün.

35. Ğılncından itidir senetin, sözün.

36. Herbi ğiyafede yaraşığılsan,

37. Pağonsuz olsaydın ondan da yahşı.

38. Metin, mütefekkir, şeve bığılsan.

39. Alim gözlerinde şair bağışı.

40. Pağonsuz olsaydın ondan da yahşı.

41. Efv èle, duruğdum dünən şe'rinde

42. «Basurman» sözüne rast gelende
men.

43. Èy her zerger işi yerli-yèrinde,

44. Tesadüfmü kelmen? İncidim senden

45. «Basurman» sözüne rast gelende
men.

46. Sovuşur Moskva zindanlarında

47. Ğanadlı günlerim, atlı günlerim.

48. Gündelik dözümüm — me'nevi ğida,

49. Şan balı, ğaymağdı dadlı günlerim,

50. Ğanadlı günlerim, atlı günlerim.

51. Miħail Yuryèviç, meni bağışla

52. Görünür bambaşğa tebietem men.

53. Beşer güzğüsünde hetta en hırda

54. Lekeye dözmeyen bir hılgetem men.

55. Görünür, bambaşğa tebietem men.
Moskva, Lèfortovo zindanı, 25 nisan 1990.

481. BED HEBER

1. Bu gün 25 aprèl... bir az şadam, bir az şen.
2. 25 aprèlde hebs vahtım bitecek.
3. Sabah azadam demek, nèce sèvinmeyesen?
4. Defter-gelem gözümde ağ göyerçin, ağ çiçek.
5. Bu eşğ havası üste aşıb daşarken ürek,
6. İcazesiz, salamsız demir çekmeli efser
7. Açdı çuğun ğapını, emri gösterdi: — Göl çek!
8. Uzağılmış üç ay da vahtın... heber tut, heber.
9. İmzaladım ğerarı. İmza belke ıdırım.
10. Bed heberin kağızı ğarsalandı dèyesen.
11. Ne defterim ğapandı, ne de ğelemini atdım,
12. Pağonlu ğürzelerden ayrı ne gözleyesen?

Moskva, Lèfortovo zindanı, 26 nisan 1990.

13. Yène seyyar heyallar başımda bir ağ çeleng,
14. Köksümün ğefesinde mürğüleyen bir peleng.
15. Kimlerinse ğidmeti, yarım çerek, bir çerek,
16. Men ömrümü ğercledim ahır damlasınadek
17. Zindan benim ömrümü bir az uzatsın gerek.
18. Men öz heyat yolumu kese ğetdim, dönmedim.
19. Daim yoħuş dırmadım, zirvelerden ènmedim.

20. Kıkık bir şam olsam da çovğunlarda sönmedim.
21. Köksüm içre döyündü cahan boyda bir ürek,
22. Zindan benim ömrümü bir az uzatsın gerek.
23. Ağ kağızı ğaraldan şair sözü ıldırım,
24. Men bir ğoca ekinçi, önde yarğan, sıldırım.
25. Kotan ğelem ğoy çölü doğrasın şırım-şırım
26. Bereket gözleyirem, ğızılı zemiler tek
27. Zindan benim ömrümü bir az uzatsın gerek.
28. Menim parlağ heyatım-ışıklı dağ büllurdu.
29. Min-min göze köçürdüm gözlerimdeki nuru.
30. Demir çiyinlerimde polad kişî ğüruru,
31. Ğismetimde ışıklı, hüdudsuz bir gelecek,
32. Zindan benim ömrümü bir az uzatsın gerek.
33. Men bütün zindanları daim söküb tökmüşem.
34. Yèrinde kehkeşanlar, imaretler tikmişem.
35. Ğaranlığ köñüllere yüz-yüz ışığ çekmişem
36. Gülistanlar göyerib ovcumda çiçek-çiçek,
37. Heyat benim ömrümü bir az uzatsın gerek.

482. BEHTİYARLIĞ

1. Domna sobalarında eriyir ğaynar demir.
2. Dönür ğalis polada tökülerken ğelibe.
3. Menim demir ğilğetim döyüşlerden od emir,
4. Varlığını köçürür her üreye, her ğelbe,
5. Dönür ğalis polada tökülerken ğelibe.

6. Men h   zaman bu  eder beğtiyar olmamı am,
7. Ölüm-dirim cenginin ğaynar k resindeyim.
8. H   va t bunca   dretli bayrağdar olmamı am,
9. Hay ıran milyonların yanar nefesindeyim,
10. Ölüm-dirim cenginin ğaynar k resindeyim.
11. Bütün a ciyerleri, nadanları kütleri,
12. K tl y nden  ebersiz yarım tanrı bütleri,
13. Eli  anlı caniden yal gözleyen itleri,
14. Yarı namerd, yarı merd, n v – n v minsifetleri,
15. Canı-cismi, cemdeyi birce torba etleri,
16. G zel kostyum  eyinmi , canlı skl tleri
17. Bir az ehille dirib adam  tmekdi ehdim,
18. O cehennem içinde men bir etirli m hd m.
19. S r nmedim, y kselib  n cebhelerde   td m.
20. Tikanlar arasında ğızılğül gibi bitdim.
21. Menim be tiyarlı ım    si seadet d y l,
22.   v r st kibi ciddi!
23. Ömür  raya benzer. Ömür  ısa, ömür az.
24. Sa -ıldırım,
25.  ol- ıl nc.
26. Gözler  ıra .
27. Ruh — almaz.
28. — Ha   — edalet! — d yiben
29. ha  n ciyerlerini
30.  abır ası ardından
31. dartıb  ı aranlara
32.   ze t  elemek olmaz!
33.  asır ayam, u uram min köhlen yeherinde.

34. Bahar k lekleriyem milyonlar ciyerinde.
35. Lenger vuran  ezere  sökülen dan yerinde.
36. Varlığımı g r rl r da  bülluru   'rimde.
37. Rehber iddiasından   yli uza  rehberin
38. Bir dustağ p y emberin kehkeşan gözlerinde!
39. Men h   zaman bu  eder beğtiyar olmamı am,
40. A  am d   r... gerekmez ne bir  ıra , ne bir  am.
41.   alanır varlığım... Men hele solmamı am.
42. Zindanda seher-a  am
43. Men h   zaman bu  eder beğtiyar olmamı am.

Moskva, L fortovo zindanı, 27 nisan 1990.

483. YU U

1. Doğma ses geldi... s vincden g ye u dum-u dum.
2. Her eziz kelmeni öpdüm, seni ğucdum, ğucdum.
3.  ara gözlerde yaşar belke çırağban   celer.
4. D   b ardınca <<o gözler!>> d ye çaşdım,  a d m.
5. A lad m,   ld m, ezizim, bu s vinc efsane...
6. Bağrıma basma     n köksümü a d m, a d m.
7. Hansı dan ulduzusan, belke semalar  ızısan,
8. Yurdum pay-piyada, zirveler a d m-a d m.
9. Uca da lardan  enen  an Arazımsan ki, benim
10. Seni men tapma     n Kür kibi da d m, da d m.

11. Bes ne t z ęanlı felek aldı elimden d rr ?
12. B dredim hardasa belke, y ne aşıdım, aşıdım.
13. Seni tapdım yuħuda, ęalħıb oyandım ne üçün?
14. Gözlerimden t k len incimi saçdım, saçdım.

Moskva, L fortovo zindanı, 27 nisan 1990.

484.  HT YAT

Bakıda Nizami Gencevi küçesinde tesad fen rastlaşıdığımız ağbirek şairimiz Mirvarid  anım Dilbazinin salamlasıdından sonra dediklerini hatırlayırım.

—  htiyatlı ol,  elil! ‹ htiyat igitin yaraşığıdır!› deyibler 1937 daim başımızın  st nde Damokl ęılını kibi durur. Sen Eli Nazimi g rmemisen. N ce büllür insan cesur teğidi idi. Kam rada onu  le bir güne salmışdılar ki, ęapı aılarda ęaıb stolun, çarpayının altına girirmiş.

Anam deydi:

— Dünyada h  bir kesin ęapısı ırpılasın!...

1. Babalardan  şitdim,
2. Obalardan  şitdim bu meseli n e yol:
3. —  htiyat igitin yaraşığıdır,
4. Yaddan ıħarmasın gerek ęehreman.
5. Birce yol v rilir insana ömür.
6. ızıldan bahalı, le’lden üstündür.
7. Min defe  şitdim, emel  tmedim,
8. Zidd ıħa bilmedim tebietime.
9. Anamın südüyle emmişem yeğin.
10. S dden ęana k en, canımda gezen
11.  ldırımlar düşüb
12. Menim beħtime.
13. Daim s r m-s r m s r nenleri,
14. Maska zülmetine b r nenleri,
15. Sian d şiyinden boylanıb herden
16. Rehber  adım kibi g r nenleri,

17.  alęın g z yaşını bade tek ien
18. Diri m yidleri,  l   enleri
19. aldığı serveti b le bilmeyen,
20. Menim nifretimi b l şenleri
21. Bir gile, bir imdim  an-  hret  ste
22. Min defe boğuşub didişenleri
23.  sv re bankına valyuta basan,
24.  ezine üste eyleşenleri,
25. Müdrik oğulları atıb zindana,
26. Guya ęanun   n elleşenleri,
27. E’fiden ęorħulu, eğrebden b ter
28. Adam g yiminde g r şenleri
29. G r ken her şeyi ıħardım yaddan,
30. G ydim k yneyimi alovdan, oddan!
31. Teess f  tmirem, vaysınmıram, yoh!
32. Zidd ıħa bilmezdim tebietime.
33. Tanrının  tiğam ęılını olmağ
34. Görünür, yazılıb benim beħtime.
35. Meger birce ęırpım, meger birce an
36. Elden v reremmi Azadlığımı?
37. Ruhi azadlığı olmayan insan
38. Kimdir? Bir ovuc ęan, ya et yığımı?
39. N e imp riya üstüme gelsin,
40. Elden v reremmi azadlığımı?
41. Hazıram, ęebrimi elimle ęazım,
42. Ölüm fermanımı elimle yazım.
43. Eger insan kibi doğulmuşamsa,
44.  oyun azadlığı neyime lazım?
45. Sürü azadlığı
46. Neyime lazım?
47.  ırħ arşın ęuyunun dibi — zindanım
48. K lge salsa b le ęızıl teħtime,
49. atlasın ne’remden göyün ęatları,

50. Görhuya bürünmüş èhtiyatları

51. Demir addımıyla tapdayıb kèçen

52. Bir kişi gismeti düşüb beħtime.

Moskva, Lèfortovo zindanı, birinci gün, 30
nisan 1990.

485. AZADLIĞ HESRETİ

1. Sen dème azadlığ Aymış, Güneşmiş
2. O Aya, o Güne hesret ğalmışam.
3. Heyat sesli-küylü bir kèşmekeşmiş.
4. Doğma sese, üne hesret ğalmışam.

5. Dolanıb başına bağçanın-bağın,
6. Üzüne baş goyum daşın-torpağın.
7. Türkanda çatdığım odun-ocağın
8. Acı tüstüsüne hesret ğalmışam.

9. Menim o yèrlerde ayağ izim var.
10. Seadet aynası beş denizim var.
11. Vefa hezinesi Firengizim var.
12. Onun ağ üzüne hesret ğalmışam.

13. Büllur dalğalarmı orda reğs èden?
14. Ğızıl ğayalarla herden behs èden,
15. Yüz milyar ışığı gece eks èden
16. Hezer güzğüsüne hesret ğalmışam.

17. Heyalım Ğoşğarla Savalanla ten,
18. Gözlerime dolan yuħuymuş Vetèn.
19. Üstünde yulğunlar, biyanlar biten
20. Muğan, Mil düzüne hesret ğalmışam.

21. Yağan ğar-yağışmı, düşen dolumu?
22. Gözleyir Erdebil, Tebriz yolumu,
23. Körpüye dönderin bir cüt gölümü
24. Vüsal körpüsüne hesret ğalmışam.

25. Sudan ucuz imiş ğanı insanın,
26. Meni nahağ ğana bir düşmen sanın.
27. Hınlar şehirinde Aşığ Musanın
28. Sazına, sözüne hesret ğalmışam.

29. Uzağ Moskvada daş gefesdeyem,
30. Bir veten mèhine teşne heşteyem.
31. Mene görüş vèrin, sefer üsteyem.
32. Balamın gözüne hesret ğalmışam.

33. Ruhum mèydanlara sığmayan alay,
34. Üç rengli bayrağım, ğalğ ucal, haray!
35. Öpsün tèllerini Hèlil, Güneş, Ay
36. Men senin hüsnüne hesret ğalmışam.

37. Çatdırın o güle, gülzara meni.
38. İtirsen, o yèrde gez, ara meni
39. Ğürbetde goymayın mezara meni
40. Vetèn gündüzüne hesret ğalmışam.

41. Hèlil, Sen ğayasan, derde dözersen.
42. Sen Kürsen, Hın Araz, Göygöl, Hezersen.
43. Yène o yèrleri bir gün gezersen,
44. Dèmezsen bu güne hesret ğalmışam.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 27 nisan 1990.

486. BİR STEKAN ÇAY

1. Sorğuşual zamanı nevaziş gösterdi o,
2. Süzdü, ğarşıma goydu bir stekan isti çay.
3. Açdı rengli gutunu, bir konfèt de vèrdi o.
4. Yavaş-yavaş buğlanır masamızın üste çay.
5. — İndice demlemişem, yumuşam stekanı,
6. Sizin Lenkeran çayı... için — dèyir – nuş olsun!
7. Balaca lalezarın dünyada misli hanı?
8. Çay ğarşımda bir alem, stekan başğa ovsun.

9. Ne zamandır hesretem adice stekana,
10. Kamèrada çay bize demir ğabda vèrilir.
11. Çuğun ğabda vèrilir yarı köpük, yarı su
12. Ğazanda ğaynadılmış sarı mayè, sarı su.

13. Gözlerimin önünde Bakı ğanlar içinde,
14. Yüz-yüz tabut önünde gözü yaşlı analar.

15. Şehidler hiyabanı, gül tepesi, gül dağı
16. Gül dağının altında ezemetli bir mezar.
17. Kefenli uyuyanlar, kefensiz dayananlar.
18. Pencere ağ perdeli... ağ perdenin dalında,
19. Krèmlin bir parçası... ğan ğırmızı divarlar.
20. Ğağğırmızı divara arhasını söykeyib
21. Et çeyneyen, ğan içen avtomat canavarlar.
22. Ğolunu zencirleyib min-min oğulun, ğızın,
23. Üstüne tank yèriden pağonlu ğesbkarlar...
24. Daş vicdanı gebermiş üreyi kor, ğelbi kar
25. Stekanla lalezar beğş èleyen sahtakar...
26. Dodağlarım ğupğuru. Soyuyur ğarşımda çay.
27. Ğarşımda bir stekan çay belke ğanlar denizi.
28. Ne yumruğum açılmış, ne de dilimde ah-vay
29. Bes niye müstentiğın azca ğaçıb benizi?
30. Ğarşımda bir stekan belke ğanla denizi.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 2 mayıs 1990.

487. TANKLAR

1. Ağır tanklar dayanıb Bakıda ğan içinde,
2. Top lüleli, zirèhli, demir caynağlı tanklar.
3. Nerildeyib, od saçıb birce meğam içinde,
4. Ağ mermeri şumlayan, ğuduz, yırtıcı tanklar.
5. Ağır tanklar dayanıb Sumğayıtda, Şuşada

6. Südemer cocuğların ağ beleyi üstünde.
7. Her sözümün, şè'rimin, her bèytimin ğesdinde.
8. Ağır tanklar dayanıb üreyimin üstünde.
9. Bağan çoğdur, gören az... ağır tanklar dayanıb
10. 1920-den, belke lap çoğdan beri.
11. Tank dème, çiyimizde ğanlı dağlar dayanıb,
12. Ğollarımın üstünde pas atmış tekerleri.
13. Yarın o kor tankları, cerrah kibi yarın siz,
14. İçinden bir cehennem, min-min alov çıkacağı.
15. Nèçe Yèjov, Stalin, Kirov, Suslov çıkacağı.
16. Kamçatkadan Rèynecen belke nèçe ğit'eni
17. Pashı, demir ovcunda limon kibi sıhacağı.
18. İçinden bir cehennem, min-min alov çıkacağı.
19. Ağır tanklar dayanıb hele bu ğanlı günde
20. Südemer Gültacımın ağ beleyi üstünde.
21. Menim üsyan püsküren her setrimin ğesdinde.
22. Menim kainat boyda üreyimin üstünde.
23. Ağ süfremde, duzumun, çöreyimin üstünde,
24. Süfrem, duzum, çöreyim al ğanıma boyanıb.
25. Tüstülü tırtılları impèriya hisinde,
26. Gelib... alınımın üste ağır tanklar dayanıb.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 2 mayıs 1990.

488. BİZİ AYRI SALDILAR

1. Bizi ayrı saldırılar vahid dustağhanada,

2. Kamèralar mühtelif... nèçe serhed,
nèçe sed.
3. Bir-birinden hebersiz... èyni demir
binada
4. Üzler üzlere hesret, gözler gözlere
hesret.
5. Kamèralar mühtelif... nèçe serhed,
nèçe sed.
6. Görmürem È'tibarı o ğanlı günden
beri,
7. Ğara bıĝlı, ağ üzlü, şir ürekli È'tibar!
8. Ağır daş altındadır zencir ĝıran elleri
9. Hansı ĝuşede yatır köksü — Hezer
lengeri
10. Özü üsyan sengeri, tunc bilekli
È'tibar!
11. Tanteğini görmürem, Rehim Ğazi
hardadır?
12. Aramızı kesibdir demir-bèton bir
divar.
13. Mensur Eli ĝardaşım, dèyin hansı
dardadır?
14. Sağĝal basmış üzünde bir pèyĝember
nuru var,
15. Aramızı kesibdir demir-bèton bir
divar.
16. Mançèstrde daĝıtdı dustaĝlar daş
ĝefesi
17. Lèfortovo zindanı daşdan, demirden
möhkem.
18. Dövresinde tank daĝı, tüfeng, top
silsilesi,
19. Çekir kèşiyimizi avtomatlı
cehennem,
20. Lèfortovo zindanı daşdan, demirden
möhkem.
21. Elizade Memmedin varlığında
ordular,
22. Ordularla bir yerde ĝandallanıb
varlığı.
23. Sèyid Tahir köksünde deniz-deniz
arzular,
24. Temiz, açĝ alnında kişi behtiyarlığı.
25. Ordularla bir yerde ĝandallanıb
varlığı.

26. Men teselli vèrmirem, èy dustaĝ
ĝardaşlarım,
27. Yanıĝ bileklerimiz èyni zencir
daşıyır.
28. Ancaĝ emin olun ki, bu sal ĝaya
daşların,
29. Zindanların altında zelzeleler
yaşayır.
30. Yanıĝ bileklerimiz inĝilablar daşıyır.
31. Ğartal ĝanadlarınız bükülmesin,
amandır.
32. Tükenmesin gücünüz, daralmasın
sebriniz.
33. Divarın o tayında mürĝüleyen
tufandır,
34. Divarın bu tayında Helil —
yatmayan deniz.
35. Bu divarlar çuĝundan, ĝranitden de
olsa,
36. Mütleĝ birleşecektir deniz tufanla
şeksiz.
37. Tükenmesin gücünüz, daralmasın
sebriniz!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 2 mayıs 1990.

489. TEKİ ĞELEM — KAĞIZ VÈRİN

1. Yüz il, min il yaşaram bu zülmet
zindanda men,
2. Teki esirgemeyin, ĝelem, kaĝız vèrin
siz.
3. Bir az çörek, bir az su, bir göyerçin
payı — den,
4. Men ĝenaet ehliyem, yetir dadıma
pehriz,
5. Teki esirgemeyin, ĝelem, kaĝız vèrin
siz.
6. Çıraĝ da istemirem, bir meş'eldir
üreyim,
7. Meş'elimin nurunda yüz il, min il
yaşaram.
8. Gözlerim dan ulduzu, defter-ĝelem
her şeyim.
9. Ulduzumun altında nèçe ĝoşma
ĝoşaram,
10. Meş'elimin nurunda yüz il, min il
yaşaram.

11. Heftelerim sovuşur ғырпым kibi, an kibi.
12. Yèrim-göyüm sıgınıb el boyda bir kağıza.
13. Alatoran mehbesim Aylı kehkeşan kibi
14. Ancağ rehminiz gelsin meni gözleyen ғыza,
15. Yèrim, göyüm sıgınıb el boyda bir kağıza.
16. Haray büllur dalğalar, gelin kèçin sinemden
17. Sizin her bir zerreniz mene ezizden-eziz.
18. Yüz il, min il yaşaram bu zülmet zindanda men
19. Teki esirgemeyin, kağız, gelem vèrin siz.
20. Sizin her bir zerreniz mene ezizden eziz.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 2 mayıs 1990.

490. ZİNDANDA GENCLEŞİREM

1. Mehebbetim Firengiz, ne ıffet çek, ne de gem.
2. Elimde defter-gelem en sèhrkar bir alem.
3. Vallah, doğru sözümdür:
4. Söz üste gencleşirem.
5. Dörd terefım — dörd divar èle bil sal gayadır,
6. Sal gayalar könülde hatireler oyadır.
7. Hezer deniziyem men.
8. O çopur gayaları eşim-èşim eşirem,
9. Ağ gül açır saçlarım,
10. zindanda gencleşirem.
11. Mö'cüzeymiş bu heyat:
12. Bèyin — mikro kainat.
13. bir kilo üç yüz gram bu balaca hilğetin
14. Ne geder gücü varmış!
15. Bir insan idrakına min-min alem sığarmış.

16. Özün yahşı bilirsən, ne pelengem, ne şirem.
17. Yalnız kiçik pelengim — sözle penceleşirem,
18. Yıhıb dizim altına geyanda gencleşirem!
19. Ellerime bağıram... eller hele bir yana,
20. Zencirli bileklerin ne geder gücü varmış.
21. Zencir şe'r yazarmış
22. Ğandal dastan goşarmış!
23. Gözellerime bağıram, senin gözlerini aynam.
24. Gèceler semaya dal, ulduzunam, aynam.
25. Bir cüt gözün nurunda dörd okèan çimermiş,
26. Çırağban kehkeşanlar ondan işıg emermiş.
27. Ènermiş,
28. Kipriyimin altında gècelermiş!
29. Dizlerime bağıram...
30. nèçe tank zirèhini, nèçe top lülesini
31. bu dizlerde ғыrmışam.
32. Bayram yumurtası yoh,
33. Polad dizlerimde men şimşekler
34. sındırmışam!
35. Getir meni fikrine, bir yahşı bağ üzüme,
36. Üzüm başğa hezine, gözüm başğa hezine.
37. Kipriklerim, ғыşlarım, bağışlarım, saçlarım
38. Od püsküren nefesim,
39. ғыynar köks gefesim,
40. Ğaranlığ gefesleri darmadağın èleyen
41. Ğèyzim, ıldırım sesim,
42. Altı milyardlığ erzin ғыnında çarpan nebzim —
43. Heresi bir hezine
44. belke nadir hezine.
45. Elimde adi kağız göyden, semadan derin.
46. En sade kelmelerin
47. Çovğunundan kèçirem, tufanından kèçirem.

48. Tunèllerde gataram,
49. Zülmetlerin gözünü şüalarla
dêşerem.
50. Zindanda gencleşirem!
51. Firengiz meni duysa, duyar da altı
ğit'e:
52. Sütül cocuğluğu yoh,
53. Üzgün ahıllığı yoh,
54. Gencliyimi vèiremem
55. göca beşeriyete!

Moskva, Lèfortovo zidanı, 2 mayıs 1990.

491. SENE REHMET, ŞİHELİ!

1. Şihelini anıram —
2. Şiheli Ğurbanovu.
3. Gülümser gözlerinde şenlik-şufluğ
alovu
4. Nêce şö'le saçardı.
5. İnce zarafatları, gönçe zarafatları
6. Tutulmuş könülleri birce anda açardı.
7. Kostyumu şıg, özü saf... gözler
dönüb çırağa.
8. Dehlizdece desteni çekerdi bir
ğırağa.
9. Addımlayan seherdi.
10. Her kelmesi, her sözü damağa dad
vèerdi.
11. Hemişe te'rif uman,
12. tentene, teltif uman,
13. Bütün imtiyazları ğarmalayan,
doymayan,
14. Küt başını büt sayan
15. Vetenbaz bir herifi nêce lağa
goyardı.
16. — Men Savalan sözünü işletmişem
nitğimde!
17. Azerbaycan sözünü beslemişem
betnimde —
18. Ğa!... et atın ağzıma
19. Bal tökün boğazıma!
20. En güzel türküsünü zindanlarda
yaratmış,
21. İndi torpağda yatmış

22. merdler düşür yadıma.
23. Bir şüa da ummadı
24. bahar istè'dadına.
25. Hêç vede yèrde ğalmır sözün incisi,
le'li.
26. Sene rehmet, Şiheli!

Moskva, Lèfortovo zidanı, 3 mayıs, 1990.

492. VÜSAL — HİCRAN YOLLARINDA

1. Mayın üçü... dördüncü gün
2. Ve'de günü, görüş günü
3. Tutub yène yèr üzünü
4. Sesi-ünü, güneş hüsünü.
5. Uçub yène ğanadlarla
6. Firengizim gelib yegin —
7. Sèvincini kayb èlemiş
8. Derde-ğeme müttefigim.
9. Öpüşlerim dururmola
10. Alayanığ gollarında?
11. Min illerdi gelib-gèdir
12. Vüsal-hicran yollarında.
13. Simurğ ğuşum, semenderim
14. Alır meni ğanadına.
15. Yanıb-yanıb kül olunca
16. Bir de dönür eşğ oduna.
17. Çatacağmı meğsedine,
18. Yètecekmi muradına?
19. Gözlerimden dürr seperem.
20. Sarsılmayan inadına!
21. Yèr de hèyran, göy de hèyran
22. Bu anaya, bu ğadına —
23. Bêş değıge görüş üçün
24. Min ömürlük sebatına!
25. Kipriyile od götürür,
26. Su getirir, den getirir.
27. Zenbilinde alma, limon
28. Doğma yurdun bahar etri.
29. Barmağığdan göz goyuram,
30. Moskvada gül etri var,
31. Ağaçların arħasında

32. Gəmgin Bakı, gəmgin bahar.

33. Düymeçeler, ter gönçeler

34. Köyneyini delib çıxıb.

35. Planètde gül etri var —

36. Firengizim gelib çıxıb.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 3 mayıs 1990.

493. ÈLE GÜNÜM OLUBMU Kİ...

1. Hebs evinde günlerimi
2. bu gün saydım birce-birce.
3. Èle günüm olubmu ki,
4. Sensiz gele, sensiz kège?!
5. Sèvincimde, ahımdasan,
6. Nefesimde, bağrımdasan.
7. Kipriyimde, yuğumdasan,
8. Seher-aşşam, gündüz-gèce.
9. Èle günüm olubmu ki,
10. Sensiz gele, sensiz kège?!
11. Yalnız senin gözlerinle
12. Sèvinmişem, gülmüşem men.
13. Yalnız seni görmək üçün
14. Bu dünyaya gelmişem men.
15. Bu aleme cüt gelmişiz
16. Yüz il gabağ, min il gabağ.
17. Sèvincimiz, kederimiz
18. Ulduzlarda tabağ-tabağ.
19. Ayı, Marsı dolaşmışam
20. Menzil-menzil küçe-küçe.
21. Èle günüm olubmu ki,
22. Sensiz gele, sensiz kège?!
23. Minnetdaram allahıma,
24. Göyden gelen gismetimsen.
25. Cahan boyda seadetim,
26. Mehebbetim, ismetimsen.
27. İstanbula goşa gètdik,
28. Semergendden döndük nèce?
29. — Söyle, dünya gurulubmu
30. Üreyince, üreyimce?
31. Yadındamı bu sualı
32. Vərdin mene min il önce,
33. Èle günüm olubmu ki,

34. Bu dünyada sensiz kège?!

35. Göyler ulduz çırağbanı,

36. Bağ göylere gèceyarı.

37. Nefesimin alovuyla

38. Yandırmışam ulduzları.

39. Senden ötrü yandırmışam

40. Èy baharım, èy gülgönçe.

41. Èle günüm olubmu ki,

42. Sensiz gele, sensiz kège?!

43. Ekiz geldik bu aleme

44. Ne yalgızığ, ne de yetim

45. Dağıdacağ zindanları

46. Seni doğan mehebbetim!

47. Sema kibi, yèr-göy kibi

48. Ebediyem, ebedisen.

49. Ayağına baş goyuram

50. Kainatın mebedisen!

51. Sensiz, mensiz bu Ay, Güneş

52. Batar nèce, çıxar nèce?!

53. Èle günü olubmu ki,

54. Bizensiz gele, bizsensiz kège?!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 3 mayıs 1990.

494. NÈÇİN GELMEDİN

4 mayıs günü onun gelişini gözleyirdim.

1. Gözledim... gözümün kökü saraldı,
2. Vefalı terlanım, nècein gelmedin?!
3. Hansı gül etrise uzağda ğaldı
4. Benövşem, rəyhanım, nècein gelmedin?
5. Bizim görüş yəri bir azca ağır,
6. Küsgün divarlardan tenhalıg yağır.
7. Demir darvazalar çoğdan bağlıdır.
8. Açıg asimanım, nècein gelmedin?
9. Yègane servetim, dövletim-varım,
10. Gelsen, gül bitirer bəton divarım.
11. Üzüünü yandırar sèvinc yaşlarım,
12. Yaralı cəyranım, nècein gelmedin?
13. Yollarda duman var, yollarda ğeza

14. Senden uzağ olsun, yüz menzil uzağ
15. Dünyalar önünde daim üzü ağ
16. Könül çırağbanım, nəçin gelmedin?

17. Burda ne bulağ var, ne gül, ne çiçek
18. Yègane bulağı gözlerden içek.
19. Hesrete benzeyir burda görüşmek
20. Vüsalım, hicranım, nəçin gelmedin?

21. Bilirem o yèrde laleler al ğan,
22. Bir mezar üstünde yüz-yüz erğevan.
23. O pak torpağ özü — açılmış Ğu'ran,
24. Ğapanmış Ğur'anım, nəçin gelmedin?

25. Aypara sahile sığınan Bakı
26. Bu derdden, beladan ğurtulsun teki.
27. Hèzerin ğırılmış aynasındaki
28. Solğun keħkeşanım, nəçin gelmedin?

29. Kimse öz kèfinde, cah-celalında
30. Kimse ğefesdeki ğartal halında
31. Ömrümün, günümün dar macalında
32. En müĝeddes anım, nəçin gelmedin?

33. Sen Ğoşa bulağda büllur sèlimsen,
34. Rövşenem, Nigarım, Çenlibèlimsen.
35. Vetenim, milletim, obam-èlimsen,
36. Èy Milim, Muğanım, nəçin gelmedin?

37. Dumanlı-çiskinli bir iğlimdesen,
38. Taram, sen çaldığım sarı simdesen.
39. Gelsen, Gelmesen de nefesimdesen
40. Amanım, ğümanım, nəçin gelmedin?

41. Men kimem? Bilirsen be'zen
sübhedek
42. Ğelem-defter üste yanar bir ürek!
43. Ne nişan istedim, ne çin, ne çeleng,
44. Çelengim, nişanım, nəçin gelmedin?

45. Her yasda bayram var, her bayramda yas,
46. Ömür böyle ğalmaz, gün böyle ğalmaz.
47. Èy dustağ nigarı, melul servinaz
48. Seyyar ğülüstanım, nəçin gelmedin?

49. Hele seadete çatmamışız biz.

50. Dèmeli, öndedir seadetimiz.
51. Yanar misraları güneşden temiz
52. Yarımçığ dastanım, nəçin gelmedin?

53. Ğırdıĝ ğayaları diş-dırnağ ile.
54. Bağ saldıĝ... sèvindik ğol-budağ ile.
55. Şirin salhımından hele bir gile
56. Dadıb dadmayanım, nəçin gelmedin?

57. Gündüzler üreyim bir azca aram,
58. Elimde ğelemim, kağızda ğaram.
59. Gèce yuħum haram, èy cigerparam
60. Yuħuda hayanım, nəçin gelmedin?

61. Ğoy çihım ğefesden, bir gelek cana,
62. Seni ğerğ èdecem le'le, mercana.
63. Biz ki, sığışmırıĝ Azərbaycana,
64. Şerĝim, ğündoğanım, nəçin gelmedin?

65. Bir serraflı olur her heĝiĝetin
66. Meni ğörmek çetin, ğörmemek çetin
67. Promètèy oĝluyam beşeriyyetin!
68. Èy meni duyanım, nəçin gelmedin?

69. Ne zindan, ne zencir, ne demir ğefes
70. Bizi öz hökmünde saħlaya bilmez.
71. Sen èy pıçılısı toplar susduran,
72. Nalesi tankların döşünden vuran,
73. Pakize, müĝeddes, ebedi, ölmez
74. Feryadım, efğanım, nəçin gelmedin?

75. Yoluna atılmış ildırımları,
76. Tikanlı, meftilli sıldırımları
77. Demir addımınla kèçib gelmedin.
78. Èy zerif çiyninde altı ğit'eni,
79. Erzi saħlayanım, nəçin gelmedin?

80. Bir damla göz yaşı denizden derin
81. Gözleri ğıryanım, nəçin gelmedin?
82. Bütün zindanlara, zindanbazlara
83. Ebedi üsanım, nəçin gelmedin?!

Moskva, Lèfortovo zindanı, cüme, 4 mayıs
1990.

495. YOLUM

1. Ne dilime ah — aman, ne gözümde
göz yaşı,

2. Ne de ғаya alnımda bir teessüf ғırışı.
3. İncimirem, başıma ғurşad düşsün, ya dolu.
4. Min-min yolun içinden özüm seçdim bu yolu.
5. Tufandan keçen yolu, zindandan keçen yolu
6. Göz yaşıdan, hesretden, hicrandan keçen yolu.
7. Özüm gezdim, apardım.
8. Bu yol — ehdim, muradım.
9. Ğudursun ғasırğalar, töksün, lèysan, ғar dolu.
10. Dizecen ғana batmış tanklar, toplar, tüfengler,
11. Gülşenleri şumlayan
«Fèrdinand»lar, «Peleng»ler,
12. Eli ғанlı felekler, maskalanmış kelekler,
13. Bu elemeler, bu ғemler, rèaktiv cehennemler,
14. Gürze ғenèralların «Ateş!» deyen emri de,
15. Hele pusğuda durmuş «SOİ»²³ süperleri de
16. Kese bilmez bu yolu
17. Zülmet bir teyyarede getirdiler paytahta,
18. Alatoran hücrede çıhdım en ulu tahta.
19. Alğış mayak tahtıma!
20. Şükr èdirem bahtıma.
21. Atar damarlarımdan bir ses gelir — mügeddes:
22. Ğoy ғara teyyareler büksün ғанadlarını!

23. Menim ғolum бүкүлmez!
24. Menim yolum бүкүлmez!
25. Yarırl sıldırımları,
26. Udur ıldırımları. Dönmez. Ğeri çekilmez!
27. Büllur Azerbaycanın bir toz ғonsa hüsnüne,
28. Beşeriyet, planèt çıha bilmez ağı güne.
29. Anamın pak-pakize südüne and içmişem.
30. Min-min dolaşığı yolun içinden en düzünü —
31. bircesini seçmişem.
32. Helge-helge eriyir ғанadlarım ғolumda,
33. Ay, Güneş sağ-solumda...
34. Addımlarım seslenir toran bir hücrede yoğ,
35. Çil-çırağban, ağappağ bir keheşan yolunda.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 mayıs 1990.

496. AZERBAIJAN TÜRKÇESİ

1. Dörd terefim ғанanlı, heyalımda dan yeri.
2. Nefesimle yazıram bu dan ulduzu şe'ri.
3. Tamam başğa zindandan gözlerime dikilib
4. Nesiminin gözleri, Müşfigimin gözleri.
5. Yèr de zülmete dönse, göy de zülmete dönse,
6. Sensen benim ömrümün söndürölmez ülkeri
7. Ağ ғанadlı gündüzü,
8. Çil-çırağban ғecesi,
9. Azerbaycan türkçesi!
10. Yalnız senin uğrunda

²³ Stratèji müdafie teşebbüsü, ruscası: stratègiçeskaya oboronnaya iniçiativa

11. Atıldım yanar oda,
12. Meni anamdan evvel
13. Sen doğmusan dünyada.
14. İki ərəsanmı? Yoğ... belke milyard
ilimsen.
15. Yarım bağışlar meni, ebedi
səvgilimsen.
16. «Muğ» sözüne sığmayan
Muğanımsan, Milimsin.
17. Ayparalı çadırdə Ğerbi, Şerği
dolaşan,
18. Nesireddin fikrinde ulduzlara yol
açan,
19. Köçer-köçmez ɛlimsen.
20. Öz dirilik suyunu Koroğluya beşş
ɛden
21. Ğoşabulağ çeşmeli, çensiz
Çenlibəlimsen.
22. Sen ağzımda dilim yoğ,
23. Üreyimde dilimsen.
24. Dilimleyib bağrımı, dilim-dilim
menimse.
25. Ẽy dünyanın serveti, fehr ɛdirem,
menimsen!
26. Soruş «Uvərtıra»mı haçan, harda
dinledim?
27. Belke yər üstündə yoğ, ulduzlarda
dinledim.
28. Ulduzlarda seslenen laylamsan,
bayatımsan.
29. Meni ɛrşə ğaldıran bir cüt nur
ğanadımsan.
30. Ẽy batmış həzinemin diri ğızıl
külçesi,
31. Azərbaycan Türkcesi!
32. Sen büllur ğayalardan damla-damla
süzülüb
33. Göygölümə dönmüsen.
34. Anamın halal südü, atamın öyüdüyle
35. Varlığıma sinmisen.
36. Ata bir, ana ayrı... ğardaşlar ne
bilsinler
37. Sen bizim atamızsən.
38. Özün götür külüngü, çap ğocaman
dağları
39. Yərin altını ğaz sen.
40. «Ğilğamış» dastanını yaşadan iz
olmusan.
41. Azığ mağarasında azuğemiz
olmusan.
42. Min il zindanda ğalsam, yəne ölüm
yoğ mene.
43. Ğüvenib yalnız sene... yaşaram, həy
yaşaram.
44. Ansam birce həcanı,
45. Dönüb cavanlaşaram.
46. Diller vahid bir ağac... gövdesi sen,
kökü sen.
47. Ne ğeder budağlara öz şəhdini
vərmisen.
48. Dağlarımın zirvesi, bağlarımın
ğönçesi,
49. Döyüşdə şağğıldayan Misri ğılincın
sesi
50. Seslerin en incəsi —
51. Azərbaycan Türkcesi!
52. Meger zülmetdeyemmi? Fanaram,
yanar fanar.
53. Ne ğaranlığ divarlar,
54. ne tikanlı hasarlar
55. ne gözü dar, bəyni dar
56. niandərtal ağalar.
57. Ne bar-bar bağırsa da
58. sesi batmış darğalar,
59. Ne bağar gözü korlar,
60. ne diri gorbagorlar

61. Senin pak nefesini ala bilmedi menden.
62. Güneşimsen, düşmüşsen bu dünyaya sinemden.
63. Min il bundan sonra da yaşayacağ dünyada
64. Füzulinin nefesi, Şehriyarın nefesi —
65. Dağıt bu dar gəfesi,
66. Dağıt zülmət mehbəsi,
67. Azərbaycan Türkcesi!
68. Tekce babamsanmı? Yoğ... hem de oğlum, gızımsan.
69. Zindan penceresinden bir az solğun görünen
70. baharımsan, yazımsan.
71. Beşer filologları, cahan zoologları
72. Dünya biologları, erzin okologları
73. Seni öyrenmeseler kama yətmeyecekler.
74. Əy bize kainatın güdsi, ulu töhfəsi
75. varım-yoğum, me'bedim,
76. Güneş kibi ebedi
77. Azərbaycan Türkcesi!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 mayıs 1990.

497. MÖ'CÜZE SORAĞINDA

1. Durmuşam zindanın astanasında,
2. Umudlar, arzular izleyir meni
3. Gelir gulağıma doğma bir seda:
4. Seadet hardasa gözleyir meni.
5. Uzağda hardasa mavi bir ada,
6. Gızıl sahilləri büllurdan temiz.
7. Bir Simurğ guşunun ganadlarında
8. Uçar üreyimin səvinci hedsiz!
9. Hardasa mö'cüze, müjde sorağı,
10. Ürek pıçıldayır həy aram-aram:
11. Veten torpağına deyse ayağım,
12. Bütün kainatı birdən gücaram!
13. Umudlar üreyi dönderir dağa,
14. Bu cür hoşbəhtliyi gıyarmı teğdir?

15. Bütün ezizləri birdən gücmağa
16. Mene yər-göy boyda gollar gerekdir.
17. Doğma evimizin astanasından
18. Həç zengi çalmadan içeri girsem,
19. Eziz Firengizi, eziz Tebrizi,
20. Rzanı, Türkayı, Səvinci görsem.
21. Üzümlü görmemiş Gültac balamı
22. Ğapsam bəşiyindən, murad götürsem,
23. Bütün doğmalara bir-bir zeng ədib
24. Bütün çiçekləri bir çeleng ədib
25. Ulduzlar desini ele getirsem,
26. Bütün sağlıqları vahidləşdirib
27. Bir bade yərinə Göygözü içsem,
28. Selyandan Türkana uçduğum yərdə
29. Ağdama, Şuşaya, Genceye düşsem,
30. Mikayıl Mirzeni basıb bağrıma,
31. Zəynalla, Sabirle, yareb görüşsem,
32. Bağçalar, gülşenler hele bir yana,
33. Adice havayla, suyla öpüşsem,
34. Dinlesem yəniden «Uvərtüranı»,
35. Bir gözümədən səvinc, bir gözümde ğem,
36. Muştuluğ isteyen dostlar eşğine
37. Ğabil, Ramiz Duyğın, Yaşar eşğine
38. Boşalıb yəniden dolsa piyalem,
39. Ğoşğarın altında, sal ğayalığdan
40. Atılsa çiyinə bir de şələlem,
41. Göze görünməyən yaralarım
42. Melhem evezinə baş göysə alem
43. Ulduzun, Aydının elindən tutub
44. Oynasa səvincdən Mehmed, Rüstəm,
45. Bir hefte, bəş hefte coşğun hevesle
46. Dodağı yandıran isti nefesle
47. Ahışsa doğmalar destebedeste,
48. Mətroda, maşında meni görenler,
49. Teeccüb içinde salam vərənlər
50. Bir səvince dönse yollarım üstə
51. Dünya nefes derse gollarım üstə,
52. Sersem seadetden mest olmarammı?

53. Dünyada yènidən doğulmarammı?
54. Deli çaylar kibi aşib-daşaram,
55. Birce gün içinde yüz il yaşaram.
56. Yağın düşe bilmez göcalığı daha,
57. Öten gencliyime genclik goşaram.

58. Yandırır köksümü deli bir umud:
59. Bütün fesillerde bahar olaram.
60. Erider səvincim buzlu şimalı,
61. Cənubda etirli rüzgar olaram!

62. Həyhat, dayan dəyir başğa bir seda,
63. O seda ikinci ürekdir mene.
64. Şəhsi seadetler gözəl olsa da,
65. Beşer seadeti gerekdir mene.

66. Durmuşam zindanın astanasında
67. Yalnız əl birliyi köməkdir mene.
68. Bütün zindanları alt-üst əleyən
69. Cahan seadeti gerekdir mene!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 5 mayıs 1990.

498. SON SEADETİM

SSRİ DTK-nın izalyator dustagèvinde gèce saat 22-den danüzü 6-dek yazmağ, oğumağ yasağdır. Bu demir intizamı möhkem görüyan gözetçi gözlükleri tehvil alandan sonra da demir gapının dəşiyindən tüz-tüz içeri digğet yətirir.

1. Bütün seadetler çıldı elimden,
2. Gèce Ay nuruna boyanmağım da.
3. Başımın üstünde defter-gelemim,
4. İlham «Oyan!» dəse oyanmağım da.
5. Bütün seadetler çıldı elimden,
6. Bağımda, alnımı silen çağımda
7. Çenemi söykeyib bəlin sapına
8. Azca nefes derib dayanmağım da.
9. Bütün seadetler çıldı elimden,
10. O «Baba!» dəyende men «can!» dəyende
11. Gözleri elime bağan balama
12. Bir naringi vərrib eylenmeyim de.
13. Bütün seadetler çıldı elimden,
14. Həlgimin hağğ söze möhtac gününde
15. En uca dağ başı — söz kürsüsünden

16. Növ-növ düşmənləri faş etməyim de.

17. Bütün seadetler çıldı elimden,
18. O eziz çağları kim unudar, kim?
19. Alıb göy Həzeri gənədlərimə,
20. Altunsuya gəder üzüb gətmeyim...
21. Bir misğal, bir gile seadet üçün
22. Men nələr çekmişəm, bilirsən, allah!
23. Birce gelemime çatır son gücüm,
24. Bu son seadeti elimden alma!

25. Adil, merhemetli, edaletlisen,
26. Bu son seadeti elimden alma!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 9 mayıs 1990.

499. ZİNDANDA GÖRÜŞ

1. Özünə, üzünə, birce sözüne
2. Tamam bir gerine hesret gəldiğim,
3. Soyug mezarına baş çekib herden
4. Etrini yazılı daşdan aldığim
5. Atam, eziz atam dalğın, mükedder
6. Bu gèce ilk defe yuğuma girdi.
7. Dumanlı hücreme dəyesen azca
8. Bir iyne ulduzu işığı getirdi.
9. Men həyret içinde: — Ahı, ay ata,
10. Ne cür bu dünyaya varıb gelmişen?
11. İki müharibe cəhennəmini
12. Üstelik mezarı yarıb gelmişen!
13. Özün yorğun-arğın, gəlun yaralı.
14. Günəşdən aralı, Aydan aralı
15. Bu zərif, bu solğun ellerinlə sen
16. Ne gəder zənciri gırıp gelmişen.
17. Bizim demir gapı möhkəm gıfıllı.
18. Misri gılıncla da dağıtmağ olmaz.
19. Ata, göz deymesin, həyran gəlmişəm
20. Sen Misri gılıncdan keskinsən bir az!
21. Dədi: — Men gədende Həlil idin sen,
22. İndi Həlil Rza... gəl-gənədlim var.
23. Geldim, öz adımlı görüyəm, oğlum.
24. Adının üstündə ahı adım var.

25. Dèdim: — Hoş gelmisen, bir azca dincel.
26. Men èle bilirdim Helil yètimidir.
27. Bu toran hücremde seni görmeyim
28. Menim en işğlı seadetimdir!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 9 mayıs 1990.

500. ĞARDAŞ MEHEBBETİ

1. Senin getirdiğin isti corablar,
2. Can Rüstem, vahtında çatdı dadıma.
3. Onda ellerinin herareti var,
4. İnan, ğanad ğoşdun ğol-ğanadıma

5. Bilirsen Moskva ğışda soyuğdur,
6. Havadan nem çekir bu yèrde dustağ.
7. Canında, ğanında ateş olmasa
8. Birce an içinde donar el-ayağ.

9. Doğrusu bir azca soyuğlamışdım,
10. Dèmedim, ğorğdum ki, fikir çekesen.
11. Üstüne ğızılğül, benövşe saçdım,
12. Her yèni şè'rimi dinledikce sen.

13. İndi başım serin, ayağım isti.
14. İndi varlığında derya gücü var.
15. Meni kim sağalttı? Öz ateşimmi,
16. Yoğsa sen getiren isti corablar?

17. Bu dünya ezeli gerdişindedir,
18. Barmağlıg dalında yène ğar yağır.
19. Hamı senin kibi vefalı olsa,
20. Dèyerem semadan ilk bahar yağır.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 9 mayıs 1990.

21. Ah, siz a zencir, a zencirlerim,
22. Siz de demir bekçisiniz her zaman.
23. Sizleri müşğuldür açıb sındıram,
24. Çatladı bağrım, aman allah, aman!

25. Heyalimde iki insan —
26. Maksim Ğorki, Abbas Sehhet.
27. Size alğış, size rehmet!
28. Mekanınız cennet olsun,
29. ulu cennet!

30. Harda, ne cür yaratdınız

31. Bu şè'ri siz?
32. Lèfortovo zindanına
33. Haçan deydi ğedeminiz?
34. Min yaramın melhemidir
35. Her setriniz.
36. Özüm damla, sebrim deniz.

37. Milyon ildir yuğusuzam:
38. Seher, ağışam, ğeçeyarı
39. bileklerden, kipriklerden
40. Ğırmağ olmur ğandalları.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 10 mayıs 1990.

41. Azca huşa ğede bilsem,
42. Ğeri dönür seadetim.
43. Yuğularda ğoynundayam
44. Eziz, doğma memleketin.

45. Ya Türkanda bèl vururam,
46. Açığ göyler altındaca.
47. Ya doğmaca institutda
48. Alnım açığ, başım uca.

49. Yuğularda behtiyaram,
50. Yèr menimdir, göy menimdir
51. Azadlığın misli yoğmuş.
52. Azadlığım — Vetenimdir.

53. Ah, sen dème küçelerden
54. Kèçmeyim de seadetmiş.
55. Bèş ğepiye köşkten su
56. İçmeyim de seadetmiş.

57. Seadetmiş bir nadana
58. Soyuğ salam vèrmeyim de.
59. Ğaragöz bir ğilenarı
60. Göy budağdan dermeyim de.

61. Azca huşa ğede bilsem,
62. Ğeri dönür seadetim.
63. Yuğularda ğoynundayam
64. Eziz, doğma planètin

65. Başım üste kor bir çırağ...
66. İşığ adlı bu zülmetin
67. Ğucağında huşa ğètmek
68. Nèce müşğül, nèce çetin...

Moskva, Lèfortovo zindanı, 10 mayıs 1990.

501. ĞURBAN OLDUĞUM

1. Hardasan, èy mene canımdan عزیز,
2. Dağına, daşına ğurban olduğum!
3. Ordan nalan ğalıb mensiz Firengiz,
4. Gözünün yaşına ğurban olduğum!
5. O, benim ilk müjdem, ilk
ğaranğuşum,
6. Yuğusuz gözlerim, dağılan huşum.
7. Vüsalı yazımdır, hicranı ğışım!
8. Yazına, ğışına ğurban olduğum!
9. Nèce darısğaldır bu ğara mehbes.
10. Göyerçin eline ellerim yètmez.
11. Umduğum doğma ses, o isti nefes,
12. Birce bahışına ğurban olduğum!
13. Men senin uğrunda atıldım oda,
14. Demirdim, eridim döndüm polada.
15. Nakes ğarşısında, yad ğabağında
16. Èy meğrur başına ğurban olduğum!
17. Sen mene göylerden vèrilen ğismet,
18. Yanıl yanağları yandırdı ismet.
19. Hamıdan gizlice, hamıdan helvet,
20. Yaşına-yaşına ğurban olduğum!
21. Ahmasın gözünden yaş almaz-almaz.
22. Mehebbet ğocalmaz, güneş ğaralmaz.
23. Yüz iller keçse de gencliyi solmaz
24. On yèddi yaşına ğurban olduğum!
25. Keder ordu-ordu, ğem ğoşun-ğoşun.
26. Kül èyler feleyi ahım, ğarğışım.
27. Dè, hansı güsseden sınıbdır ğaşın?
28. Çatılan ğaşına ğurban olduğum!
29. Men kimem?... Eyilmez bir keder
dağı,
30. Sedağet ocağı, umud çırağı.
31. Sen başım üstünde hağğın bayrağı.
32. Èy hağğ savaşına ğurban olduğum!
33. Uzağ hatireler toyda, düyünde.
34. Ömür geldi, kèçdi darda, sürgünde.
35. Kişiler cahanda sèyrelen günde
36. Kişi duruşuna ğurban olduğum!

Moskva, Lèfortovo zindanı, cüme, 11 mayıs 1990.

502. SENİN HETTİN

1. Hediyyeler zenbilinde
2. Kìçik kağız... senin hettin.
3. Tanış hettin, عزیز hettin —
4. Cahan boyda seadetim!
5. Ğol-boyundur sèvinc, keder
6. Adi kağız, adi imza...
7. Ğibleğahım sen özünsen,
8. Kağız döndü canamaza.
9. Dilimden bir nida ğopdu:
10. Èy ezeli ibadetim,
11. Menim Mekkem, Medinemmiş
12. Senin imzan, senin hettin.
13. Göy kaşılı minaremsen,
14. Minaremde ezan da sen.
15. Bu hettinle seadeti
16. Behtimize yazan da sen.
17. Ğoynundayığ bu cahana
18. Bir ömürlük seyahetin.
19. Ğatarları rèls aparır,
20. Meni yalnız senin hettin.
21. Heyatımız geldi kèçdi
22. Èşğ adlanan keşmekeşde.
23. Gördüm daim başım üste
24. Gah aydasan, gah güneşde.
25. Dözerdimmi cefasına
26. Ayrılığın, meşegğetin?
27. Gèceler ağ kehkeşanmış
28. Başım üste senin hettin.
29. Hediyyeler zenbilinde
30. Kìçik kağız, nèçe nübar.
31. Bu dünyada hele senin
32. Elin deyen almalar var.
33. Men ğoca yèr küresiyem,
34. Daim cavan, daim metin.
35. Çünkü erzi gucağlayan
36. Èkvatordur senin hettin.

37. Nağıllarda ağ almanı
38. Yèyen göca cavanlaşar.
39. Ğırar nèçe tilsimleri,
40. Düzler kèçer, dağlar aşar.

41. Dayanmısan kèşiyinde
42. Böyük, ülvi mehebbetin.
43. Dağıdacağ zindanları
44. Gülüm, yalnız senin hettin.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 11 mayıs 1990.

503. MÈHİN DEYDİ

1. Tükenmişdi gücüm belke
2. Ter alımda seher den-den.
3. Hèber çatdı, mèhin deydi
4. Etrin geldi pencereyden.
5. Hèç üzünü görmesem de,
6. Gelişinden güvvet aldım.
7. Ay Güneşden alar nuru,
8. Güneşimden güvvet aldım.
9. Moskvada, yahındasan
10. Aramızda ğanlı divar.
11. Divarları silkeleyen
12. Zelzelesen belke, èy yar!
13. Men ğıymıram bu yollarda
14. Eriyesen, üzülesen.
15. Ğızıl gülsen, gülüb olub
16. Gülabdana süzülesen.
17. Nefes deren ğatar kibi
18. Belke yorğun, belke laldın.
19. Üreyime sıhmadığım
20. Ellerinden şefğət aldım.
21. Ğanadlandım. Bir de kèçdim
22. Pak arzular aleminden
23. Senin mèhin şefalıymış
24. Loğmanların melheminden.
25. Men zindanda göca dustağ
26. Sen ilk bahar gelinisen.
27. Bir ğiyabi görüş üçün
28. İki min vèrst gelenimsen.

29. Yahındasan, lap yahında,
30. Aramızda ğanlı divar.
31. Divarları, serhedleri
32. Tanıyırmı meger bahar?!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 11 mayıs 1990.

33. Yatanda başlanır en böyük cezan,
34. Ürek — yanar ocağ, baş — ğaynar ğazan.
35. İster sağ böyrünün üstünde uzan,
36. İster sol böyrünün üstünde uzan,
37. Ürek — bir cehennem, baş — ğaynar ğazan.
38. Fikir ğoşunları destebedeste
39. At çapır gözlerin, ğaşların üste.
40. Alnına od saçan nallarmı deyir,
41. Ğılınlar, ğamçılar, yallarmı deyir?
42. Fikirler ağladır, güldürür seni
43. Be'zen tumar çekir biz-biz saçına.
44. Vurur, tepikleyir, öldürür seni,
45. Yèniden ğaldırır dar ağacına.
46. Dan yèri minillik bir mesafede.
47. İşıqlı zülmetde yatmağın çetin.
48. Edyalı çiyiniden ata bilsen de,
49. Dağları üstünden atmağın çetin.
50. Çarmıha çekilen İsa kibiyem,
51. Mismar ğan içinde, mismar ovcumda.
52. Sağ elim çarmıhın bir ucundadır,
53. Sol elim çarmıhın başğa ucunda.
54. Bir golum Arazdır, bir golum da Kür.
55. Su dèyil, arada ğanımdır ğeden.
56. Hèzere ğırmızı çaylar tökülür
57. Hèç vaht ğovuşmayan kipriklerimden.
58. Sen benim beħtime göylerden ènmiş
59. İlahi bir gelin, melek bir ğadın.
60. Nèçe ğüsürümün bircesini de
61. Hèç yèrde, hèç ve'de üze vurmadin.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 12 mayıs 1990.

62. Nümune göstərdin övladlarına:
63. — Atan kibi ol!
64. Nümune göstərdin bütün cahana:
65. — Həlil kibi ol!
66. Men sene ve'd ètdim ağ gün, seadet.
67. Hèç vaht soruşmadın: — Ve'din bes hanı?
68. Cahanda en böyük seadet bildin
69. Birge udduğumuz temiz havanı.
70. İndi zeng èdirsən müstəntiglərə,
71. Hesret gözlerinin eriyir odu.
72. Üçce kelme dəyib gəyur desteyi
73. — Du! Du! Du!
74. Üreyindən hetta giləy de kəçmir:
75. Senin ve'd ètdiyin seadet bumu?
76. Sen mənim behtime göylərdən ənmiş
77. İlahi bir gəlin, melek bir gədin
78. Nəçə güşurumun bircesini de
79. Hèç yərdə, həç ve'de üzə vurmədin.
80. È'dam məydanında sıhılma, sönme,
81. İlgeyi boynuma salsa öz elim.
82. Bəşər gərşısında üzüəğam men,
83. Bu senin gərşında...
84. Solğun gözəlim?!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 10 mayıs 1990.

504. AĞ ÇELEGLİ AZERBAIJAN

1. Bu bir gedim efsanedir: esir düşən bir cavanı
2. Ğara zindan, zülməthana lapdan çekir öz kamına.
3. Eli ğanlı, gözü ğanlı, ağzı ğanlı nəçə canı
4. Məhkəmədə gərar vərir, gəl çekilir è'damına.
5. — Son meğamda ehdi nədir? — soruşurlar o cavandan
6. — Anam gəlsin, Anam! — dəyir — görməliyem mən anamı.
7. Ana gəlir, işıqlanırdən birdən-birə ğara zindan,

8. Övladına bəhş èleyir süddən gələn bir inamı.
9. Dəyir: — gəbul èdesidir şəhsən mənə kral özü.
10. Çağıtdırır özü oğlum, belkə müjdə vərəsidir.
11. Aman-zaman tək balamsan, varım-yohum, canım-gözüm,
12. Sənə mənə bağışlasın, bu olacaq birce sözüm.
13. È'dam günü ağ gəyinsən, gəlib dursam ağ əyvanda.
14. Bil ki, sənə zaval yohdu, ölüm yohdu bu cahanda.
15. Boğazına sabunlanmış kəndir-ilgək salınsa da,
16. İnan, tilsim gırılacaq əvvəl-ahır, lap son anda.
17. Ğara gəysən, demək kral redd ələmiş dilekçəmi,
18. Demək, ğanlı felek özü behtimizi ğara yazmış.
19. Gəlib çatır è'dam günü zəhərlənmiş ğılinc kibi
20. Min-min yolçu ğabağında birce nəfər o «yolazmış».
21. Göz yətirir: Ana durmuş ağ gəyimdə, ağ əyvanda,
22. Başında ağ çelengi var, gorkeminde bir ezəmet.
23. Anlayır ki, daha ona ölüm yohdur bu cahanda,
24. Varlığına güvvət ahır, yərdən-göyden gələn güvvət.
25. Gözlərinə görünmür, həç nəçə — nəçə ğansız fərraş,
26. Sabunlu ip, ilan teki omba durmuş dar ağacı.
27. Azad ruhu al günəşdə addımlayır yavaş-yavaş,
28. Buluddamı meğrur başı, ğızıl ğuşmu ğızıl saçı?
29. Bu əfsanə, bu həğıget görün harda düşdü yada?

30. Moskvada, alatoran, kemnefes bir kamèrada.
31. Hemen cavan men özümem, amma hèyif anam yoğdur,
32. Doğma ھاłgım, anam sensen, atam sensen bu dünyada.
33. Ne teselli isteyirem, ne son ümid, ürek-direk.
34. Özüm sene teselliyem özüm senin üreyinem.
35. Leyağetim, metanetim ağ başımda ցızıl çeleng,
36. Ne dizimde titreyiş var, ne gözümde elem, ya gem.
37. Men onsuz da ebediyem, cahangirler geldi-gèder.
38. Bir gün è'dam mèydanında başım gètse, vèrərsəm can,
39. Sen yadların ցarşısında həc bir zaman ցara ցèyme,
40. Èy Ağ donlu Anam benim, ağ çelengli Azərbaycan!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 12 mayıs 1990.

41. Gözüm pencerede... pencere zülmet,
42. Yatıb dincelmekdən bəzmişəm daha,
43. Haçan açılacaq bu sabah, allah,
44. Yüz il var, min il var hele sabaha.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 14 mayıs 1990.

45. Bu gün hoşbəht oyanmışam, bal yuğudan seher-seher.
46. Ne kamèra, ne zindan var, ne gem-geher.
47. Penceremin arhasında şırıl-şırıl bülür yağış.
48. Üreyimden yol isteyir zer saçaglı şelaleler.
49. Sinem defter, elim gelem, fikrim seyyar, üzüm güler.
50. Şad bir heber gözleyirem, hardan gələr o şad heber?

51. Hansı güvve çekir meni müstentigin otağına?
52. Lale rengli bir çay süzür, özü gelir ayağıma.
53. Ortalıgda ağ tèlefon, tèlefonda senin sesin,
54. Tesadüfün səhrine bağ, èy melakem, müğəddesim.
55. Müstentige zeng ètmisen, men çılmışam uğuruna.
56. Konuşmağa izn vèrdi, alğış ona, uğur ona!
57. Sesin gelir nèce aydın, nèce temiz, nèce bülür,
58. Sesinde ne gem lekesi, ne göz yaşı, ne bir güsür.
59. Bir az güdret, bir az cür'et, bir az ümid, bir az gürur
60. Bu ümidi, bu güdreti harda, haçan ցazanmışan?
61. Hanı eser üz-gözümə od püsküren hönkürtüden?
62. Daha dustağ ցadını yoğ. Azadlığın gelinisen.
63. Bakımızdan uzadırsan Moskvaya elini sen.
64. Sesin gelir... etrafında nevelerin cükkültüsü,
65. Mèmbranda serinleyir bir şairin yanar köksü,
66. O ses üçün serhedleri sürünürem dizin-dizin,
67. Hesret-hicran yollarında metinleşen Firengizim!
68. İnanırdım bu güne men, vetenimin balasısan,
69. Tekce gelin-ğız dèyilsen, sen mehebbet ցalasısan.
70. Hetta bir gün köçer olsam, uçar olsam bu dünyadan
71. Məğberimin yanında sen bu cür metin, meğrur dayan!
72. Sesin gelir nèce aydın, nèce temiz, nèce bülür.

73. Sesin — güller toplusudur.
74. Men yènidən doğuluram, varlığımda
güvvət-inam.
75. Men yènidən doğuluram, senin sesin
— mənim anam.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 25 mayıs 1990.

76. Bu görüş bir mö'cüzeydi,
77. Sen yène de gelib çıxdın.
78. Üreyimin alovuna
79. Sıhdım seni, bir de sıhdım.

80. Ne dilində bir ah-nale,
81. Ne gözündə göz yaşı var.
82. Derde-gəmə öyrəşənim,
83. Əy bir azca solan bahar!

84. Hüsün yène gızılıgüldür,
85. Bəs ne üçün rengin gəçib?
86. Zindanlardan kəçən bahar
87. Saçlarında gülmü açıb?

88. Canım-gözüm, təbiətdə
89. Baharın öz gəydası var.
90. Gəder, bir de gəyidə o,
91. Mütəg, mütəg o gəyidə.

92. Mən əminəm: bu dünyaya
93. Biz yènidən gəlesiyik.
94. Aşib-daşan bahar kibi
95. Bir de, bir de gülesiyik,

96. Bir az ağlar, bir az güler.
97. Kədərli, şən Firengizim.
98. Həsret-hicran yollarında
99. Mətinləşən Firengizim!

100. Mətin olmağ, cəsur olmağ
101. İndi sənə yəni pəşə.
102. Ahı, harda görünüb ki,
103. Bənövşə də demirleşə.

104. Ağlasaydın, kipiyyindən
105. Göy gölümü içərdim mən.
106. Göygöl senin kiçik bacın,
107. Sən ilahi məlakəmsən.

108. Sən ki, varsan bu ələmdə,

109. Zindan məni yıha bilməz.
110. Aya əvez, günə əvez
111. Bir güvvəsən — pak, müğəddəs.

112. Bir də duydu mənəfəsini,
113. Nəce böyük bir gismətmiş.
114. Bəş dəğigə sənə görmək
115. Bir ömürlük səadətmiş.

116. Biz ki, üzüağ yaşadığ
117. Üzügərə bu ələmdə.
118. Üz ağlığı güvvət vərə.
119. Kəçər kədər, uçar gəm də.

120. Bu görüş bir yuğu imiş,
121. Nə tət uçdu əllərimdən.
122. Bir ömürlük ətir aldım
123. O dən düşən təllərindən.

124. Üzün günəş, özün aynam,
125. İşigəldim işigində.
126. Hani kədər? Bəlkə polad
127. Bir toğğadır gürşəgimdə.

128. Dərinlərdə dəfn edilmiş
129. Bir ağrımız, acımız var.
130. İkimizin bir cə tacı —
131. Başda vügar tacımız var.

132. Bizim anı görüşümüz
133. Bir az səvinc, bir az həsrət
134. Hər yətənə gismətimdir
135. Tilsim gəran bu məhəbbət?!

136. Sən ki, varsan bu ələmdə
137. Zindan məni yıha bilməz.
138. Mən il kəçə... ölüm-itim
139. Gəbəğimə çıha bilməz.

140. Yəddi iyun görüş günü
141. Doğğuzunda uçacağsan.
142. Hara gətəsən, yalnız onu
143. Səvgimizi gucacağsan.

144. Bir az ağlar, bir az güler,
145. Kədərli, şən Firengizim.
146. Həsret-hicran yollarında
147. Mətinləşən Firengizim!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 8 iyun 1990.

Moskvada SSRİ Dövlət təhlükəsizlik komitesinin izalyator - dustağevinde müttehimlere yaqın adamları ile görüş icazesi adeten verilmir. Lakin benim müstentiğim yalnız rusca konuşmağımız şertile öz kabinetinde görüşümüze nadir hal kibi izn verdi.

148. Sen görüşe izn verdin,
149. Müstentiğim Alèksandr
150. Belke özün həbersizsen,
151. Bu ömürde hansı andır.
152. Gündüzlerim gülüstandır,
153. Gəcələrım çırağbandır.
154. Görüşümə gelib çıxan
155. Canımmıdır, ya cahandır.
156. Ağır, demir darvazalar
157. Parça-parça, gırığ-gırığ.
158. Ne kesafet, ne meşəğget
159. Ne barmaqlıq, ne ayrılıq...
160. Bugün benim seadetim
161. Damla deyil, bir ümmandır.
162. Sen bilmirsən Alèksandr.
163. Bu ömürde hansı andır.
164. Ne ağladı, ne ah çekdi,
165. Geldi bahar gelişile.
166. Könlüm doldu, cahan doldu
167. Azca gəmli gülüşüyle.
168. Gucağ açdım, öpüb gücdüm
169. Canda deniz lepelendi.
170. Doğma dağın-daşın etri
171. Üz-gözüme sepelendi.
172. Şè'r oğudum, hördüm onun
173. Misra-misra təllərini.
174. Nefesimle öpdüm onun
175. Ağ gızılgül ellerini.
176. Doğmalığla dopdoluydu
177. Tebessümlü bahışı da.
178. Örpəyinin nur saçığı,
179. Benövşeyi plaşı da.
180. Cüt balama süd vèrenim,

181. Ya ölkemin anasıdır?!
182. Bu görüşü yüz illerce
183. Yad ədesi, anasıdır.
184. Ona heyat seadeti
185. Vèrmişemmi? Dèmek çetin.
186. Gözlerine işıq saçsın
187. Barı zindan seadetim.
188. Kimdi bağan gözlerime?
189. Memleketim — obam, elim.
190. Burda rusca konuşsağ da
191. Odur ruhum, ana dilim.
192. Çiyimden bir dağı atdın,
193. Alèksandr, Alèksandr.
194. Belke özün həbersizsen,
195. Bu ömürde hansı andır.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 8 iyun 1990.

196. Yèddi iyun, sekkiz iyun
197. Moskvada sen gonağsan.
198. Hele èyni şəherdeyik.
199. Doğguzunda uçaçağsan.
200. Gül feslidir indi, gülüm.
201. Aşib-daşır yène bahar.
202. Cehcehlerin, gülşenlerin
203. Ne həsabi, ne sayı var.
204. Sen nuş èle baharı
205. Zanağ-zanağ, süsen-süsen.
206. Men gərğuram min-min gülün
207. Birini de görmeyesen.
208. Men gərğuram görmeyesen
209. Güneş adlı mö'cüzəni.
210. Hasarları salhım-salhım
211. Aşib kəçən yasəmeni.
212. Hesret çeken bilirmi mi,
213. Yèr üzünde min nè'met var.
214. Benövşəni balan teki
215. Öpmək adlı seadet var.
216. Azad iken... azadlığın
217. Havasını udmayanım,
218. Hele həc bir gülüstana
219. Mensiz addım atmayanım!

220. Men özüm bir kainatam,
221. Bas bağına kainatı.
222. Senin ata servetindir
223. Yèrin üstü, göyün altı.

224. Ağ şerf kibi sal boynuna
225. Ağ saçağı şelaleni.
226. Güler görüm, azad görüm,
227. Meğrur görüm daim seni.

228. Vügarla kèç, metin sovuş
229. Sabah Ğorki küçesinden.
230. Zövğ al mermer binaların
231. Gündüzünden, gècesinden.

232. Ğollarını gèn-gèn açan
233. Terlanım ol, ana terlan.
234. Meni azad görmek üçün
235. Özün azad olmalısın.

236. Sine iki, üreke bir,
237. Sen — ebedi aşyanım.
238. Bir ömründe nèçe ömrü
239. Ğehreman tek yaşayanım!

240. Èy göyerçin gısnağında
241. Mene ruzu daşıyanım
242. Öz ömrünü, gız ömrünü
243. Oğul kibi yaşayanım!

244. Men güneşem, eyil, gülüm.
245. Al güneşin üzündenöp.
246. Men baharam, ömrüm-günüm,
247. Sen baharın gözündenöp.

248. Ömür min il... ömür gısa
249. Bu hikmeti sen yahşı bil.
250. Firengizi azaddırsa,
251. Hèlil Rza dustağ dèyil.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 8 iyun 1990.

252. Gelib çatdı doğğuz iyun,
253. Sen bu aışam uçacağsan,
254. Hèberin yoh, yanındayam,
255. Yol gèdiriz biz yanbayan.

256. Hèyal kibi gelmişem men,
257. Gülüm, seni ötürmeye.

258. Bes ne üçün elim çatmır
259. Zenbilini götürmeye?

260. Meger seni indi zenbil,
261. Ya çantamı düşündürür?
262. Senin gelin-gız çiyinine
263. Dağdan ağır bir yük düşüb.

264. Ağlamadın, hönkürmedin
265. Görüş vahtı, gülüm, dünən.
266. Belke yalnız ağlayırsan,
267. Göz yaşını hanı silen?

268. Belke solğun yanağların
269. Duz bağlayıb leke-leke.
270. Belke galhıb gan tezyiğin,
271. Sen hestesən indi belke.

272. Her mereze, her belaya
273. Gülüm, belke dözmek olar
274. Merezlerin en ağırı
275. Ayrılığlar, ayrılığlar.

276. Men ki, sene ved ètmişdim
277. Cahan boyda bir seadet,
278. Seadetin sonu bumu?
279. Lal bir hesret bize gismet...

280. Seni heyat yollarında
281. Tek goymuşam, müğessirem.
282. Ğandallıdır ayağlarım,
283. Daş gefesde men esirem.

284. Belke heyat yolumuzu
285. Mensiz başa vurmalsın?!
286. Mensiz Rza balamıza
287. Toy meclisi ğurmalısın?!

288. Belke indi semadasan,
289. Èy sema tek ülviyyetim.
290. Bir cüt ömre sığışmayan
291. Mehebbetim, leyağetim!

292. Uç, uçuşun yüngül olsun,
293. Èy ebedi Simurğ ğuşum.
294. Elim-ğolum zencirlidir,
295. Ğoy ruhumu sene ğoşum.

296. Sağ-salamat çat menzile,
297. Gèt, Rzamın üzündenöp.

298. Tebrizimin, Sèvincimin
299. Türkayımın gözünden öp.

300. Belke indi Bakıdasan,
301. Ğarşında bir yèni alem.
302. Men hele de teyyarede
303. Seninle bir yol gèdirem.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 9 iyun 1990.

505. MEN YÈNE DÖNECEM AZERBAJCANA

1. Burda havam çatmır... hava isterem,
2. Hèzer denizinin özü boydaca.
3. Burda semasızam, sema isterem —
4. Güneşin aleme sözü boydaca.
5. Hèzer denizinin özü boydaca.

6. Ğırın zencirleri bileklerimden,
7. Açın ğıfilları dileklerimden.
8. Èndirin zindanı küreklerimden.
9. Gèceler bürünüb soyuğ yorğana,
10. Yatmıram, dalıram Azerbaycana!

11. Yalnız anam-bacım, ğardaşım dèyil,
12. Vetenim — ebedi seadetimdir.
13. Min-min övladının biridir Hèlil
14. Vetensiz iki ğat, üç ğat yètimidir,
15. Vetenim — ebedi seadetimdir.

16. Her çayı-çèşmesi sesim, nefesim,
17. Her daşı benzeyir le'le, mercana,
18. Doğrayın, kesin de lap kesim-kesim
19. Teki ğovuşdurun Azerbaycana!
20. Her daşı benzeyir le'le, mercana.

21. Mütleg dönmeliyem doğma mekana.
22. Bir az da güdretli, bir az da metin.
23. Kürle Araz kimi bağıyam ona,
24. Canıyam, bağıryam bu memleketin.
25. Bir az da güclüyem, bir az da metin.

26. Sökün zindanları, barmağılıları,
27. Her gün ğayıdıram Azerbaycana.
28. Kehkeşan oluram her gèce yarı
29. Üzümden nur düşür Mile, Muğana.
30. Her gün ğayıdıram Azerbaycana.

31. Sağğalım ağsa da genc anamdır o,

32. Ana uşağına dönürem her gün.
33. Ayna Göy gölümde, Maral gölümde
34. Bir ay ışığına dönürem her gün.
35. Ana uşağına dönürem her gün.

36. Gelsem, gele bilsem Azerbaycana,
37. Menim gelişimle o yükselecek
38. Ordular gelecek hağğ nefesimde,
39. Ezemet, leyağət, güdret gelecek.
40. Menim gelişimle o yükselecek.

41. Zümrüd yağışına, ağ dumanına
42. Bürüne-bürüne gelesiyem men.
43. İşdir ayağ üste gele bilmesem,
44. Sürüne-sürüne gelesiyem men.

45. Nefesim kesilse... sürtüb üzümü,
46. Dağından-daşından güvvet alacam.
47. Üzülse ğollarım, dişimle tutub
48. Uğrunda bir daha ğılnc çalacam.
49. Dağından-daşından güvvet alacam.

50. Yoluma nèçe min Ezrayıl çıha,
51. Ömrü mezar ile böle bilmerem.
52. Anla, èy imansız: Azerbaycansız
53. Yaşaya bilmerem, öle bilmerem!
54. Ömrü mezar ile böle bilmerem.

55. Men yène gelecem Azerbaycana,
56. Şe'nine şerğiler dèyeceyem men.
57. Acı tüstüsünü bal kimi udub
58. Odunu ğaymağ tek yèyeceyem men.
59. Şe'nine şerğiler dèyecem men.

60. Ğanadı yaralı bir ğartalamımı?
61. Tay ğanadımla uçaram, inan.
62. Derbendden Selyana, Zencana geder
63. Onu yètmiş ğolla ğucaram, inan!
64. Tay ğanadımla da uçaram, inan.

65. Ğaldırın bu ağır daşı üstümden,
66. Göy gölden su sepin bu yanar cana.
67. Belke èraların başı üstünden
68. Men bir de gelecem Azerbaycana!
69. Göy gölden su sepin bu yanar cana.

70. Haray, èy nefesim, èy ğardaşlarım,
71. Me'lul-me'lul bağan arkadaşlarım.
72. Yandırar alemini bu göz yaşlarım,
73. Siz meni ğaytarın Azerbaycana!

74. O ғızıl güneşe and içirem ki,
75. Dünenem, bugünem, geleceyem men.
76. Bañmayın şairin yolu bağılanı
77. Tullayıb çiyimden demir dağları
78. Özüm Vetenime geleceyem men!
79. Dünenem, bugünem, geleceyem men.

80. Seni ğucasıyam, èy doğma elim
81. Meni vüsal ğünü — o ğün yaşıdır.
82. Gözümden bir damla yaşı aşı, bilin:
83. Dünyanın birinci sevinc yaşıdır.
84. Meni vüsal ğünü — o ğün yaşıdır.

Moskva, Lèfortovo zindanı, şenbe, 9 iyun 1990.

506. ĞORĦMA, MEN SARSILMAZ DAĞ ĞALASIYAM!

1. Sen orda yuħusuz, men burda oyağ
2. Başımmın altında ellerim darağ.
3. Gözlerim yoluna göz diken çırağ,
4. Öten ağ ğünleri an, Firengizim!
5. Èy dünen göylerde uçan nazenin,
6. Hanı ilk ateşı, odu busenin?
7. Bugün alovlandı köyneyin senin,
8. Alış Firengizim, yan Firengizim!
9. Bilirem, yatmırsan sen ğeceleri,
10. Açırsan ne ğeder bilmeceleri.
11. Bağırmı sökülen, yoħsa dan yeri?
12. Bağı dan yeri teki ğan Firengizim!
13. Bu ejdaha soylu ğanlı deryada
14. Men demir adayam, sense ğum ada.
15. Sen de demirleşe, tunclaşa bilsen,
16. İnan, yeteceyiz bir de murada
17. Bu ince hikmeti ğan, Firengizim!
18. Sen benim nicatım, ğurtuluşumsan,
19. Dayağım, varlığım, ağılm, huşumsan.
20. Başımda çelengim, dövlet ğuşumsan,
21. Gel, polad çiyime ğon, Firengizim!
22. Hağğın daş mehbesi söken ğücü var,
23. Başımmın üstünde arslan bürcü var.

24. Güneş bir şairin hansı suçu var?
25. ...

26. Erisin ahımdan bêtön divarlar!
27. Sen ŞAİR ğadını — çelengin vügar!
28. Bükme ğanadını, Aya, Marsa var!
29. Yoħdu ğeyretine son, Firengizim!

30. Ayağım ğanadlı, içirim azad.
31. Yetim bir dürrem ki, sedefe tezat!
32. Mene bir kağız vèr, bir ğelem uzat,
33. Şimşek ğelemimi yon, Firengizim!
34. En büyük merdliye me'yar, ölçüyem.
35. Göyün dayağıyam, yerin ğücüyem,
36. Yarsam bu zindanı, el sevinciyem,
37. Dustağlığ man deyil, man, Firengizim!

38. Ğorħma, men sarsılmaz dağ ğalasıyam.
39. Min-min ölüm ğele... sağ ğalasıyam.
40. Sabah azad olub hayğırasıyam:
41. — Canım, èy AZADLIĞ , can Firengizim!

Moskva, Lèfortovo zindanı, üçüncü ğün, 4 iyl 1990.

507. VETEN, SENİN SİPERİNEM!

1. Zindanımmın daş betninde men yéniden doğuluram,
2. Èle bilme havasıyam, kemnefesem, boğuluram.
3. Be'zen ğaya, be'zen lapdan od püsküren dağ oluram,
4. Lengerlenir ğeyzim-ğanım, men yéniden doğuluram.
5. Ana yurdum, ğucağında balaca bir yuva ğurdum,
6. Sığmır bu ğün varlığıma yer-ğöy boyda döyüş ordum.
7. Bir südemer fidan idim, ğos ğocaman palıd oldum
8. Ğarı düşmen ğarşısında ne sarsıldım, ne de soldum.

9. Stolumun üstündedir el boydaca ğuru çörek,
10. Yèddi defe bişirilib, ğaytarılıb, bir de yèyek.
11. Azuĝemin her tikesi yaĝa, bala dönsün gerek,
12. Çarpır, hele köksümdedir aĝ Savalan boyda ürek.
13. Gènden baĥsan, adi dustaĝ ğeyiminde ğörünürem.
14. Yorĝana yoĥ, meslekimin alovuna bürünürem.
15. Her ğün masa başındayam, èle bilme sürünürem,
16. Ğürurumun şö'lesidir, ğözlerimde ğörseniz ğem.
17. Daş zindanı daĝıtmaĝa ğèyret çatır, ğücüm çatmır,
18. Bileklerim zencirlidir, könlüm ipe-sapa yatmır.
19. Dustaĝammı? Bu heĝiĝet inan hele eĝle batmır,
20. Ğeçe belke ğözler yatır, bèyin yatmır, ürek yatmır.
21. İrademi ĝırmaĝ üçün ğünler kèçir aram-aram.
22. Üreyimin başındadır ğöze ğörünmeyen yaram.
23. Men tepeden dırnaĝacan iftiĥaram, iĝtidaram
24. Zindanımın sedefinde men yèniden doĝuluram.
25. Ğadan-belan mene gelsin,
26. èy beĥti kem, èy ğözü nem.
27. Ğorĥma, bütün ĝurşunları
28. eridecek polad sinem.
29. Varamsa da, yoĥamsa da,
30. hemişelik men seninem,
31. Ğètsem, ĝebirim siperindir,
32. ĝalsam özüm siperinem!

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü ğün,
19 iyul 1990.

508. YÈGANE ĞÜDRETİMİZ

Kamèradaşım Vladimir Markoviç Fidèrènko
kişiye hesr èdirem.

1. Gezinti ĝüşesinde gezirik addım-addım,
2. Gezinti ĝüşesinin uzunluĝu bèş addım,
3. Èni üç addımdan az.
4. Dörd yanımız dörd divar, top da atsan daĝılmaz.
5. Tank da gele daĝılmaz.
6. Rodar ĝurĝusuyla da onu sarsıtmaĝ olmaz.
7. Divarlar çopur-çopur, demir-bèton ĝarışĝ.
8. Çıngıl, sèmènt ĝarışĝ.
9. Başımızın üstünde semanın bir parçası,
10. Ğardan süzülür ışĝ,
11. Daşdan süzülür ışĝ.
12. Dar ĝuyudan baĥırĝ, çetindir ğünü ğörmek.
13. Tünd ĝırmızı ĝapımız tuncdan, demirden de berk.
14. Sağ ĝüşede külĝabı... nèçe siĝar kötüyü.
15. Böldüyümüz siĝarın havada tünd ĝokusu,
16. Nefesdedir çoĝusu.
17. Ènsiz bir skamyada eyleşmişik yan-yana,
18. Ğöz ĝoyuruĝ semanın el boyda parçasına.
19. Divarlara baĥıram... divarlar şırım-şırım.
20. Şırımları kim açıb, yaĝış yoĥsa ıldırım?
21. Belke çovĝun, belke ĝar, belke ahlar, amanlar
22. Bizi udmaĝmı ister top daĝıtmaz divarlar?
23. Divarlar arĥasında hele ğör nèçe divar.

24. Divarlar arhasında gızıl ğan gölleri var.
25. Göz yaşından deryalar!
26. Ğasırğadan güçlüler, ıldırımından güçlüler
27. Burda yumağa dönmüş.
28. Süd ve çörek isteyen ac bir uşağa dönmüş.
29. Ğulağında gurlayır nebzinin tufan sesi,
30. Bu èybeger, bu çopur, bu zülmet divarları
31. Ne top dağıda biler, ne tank, ne sèl, ne şimşek.
32. Onları yerli-dibli darmadağın edecek
33. Yalnız ğardaş ülfeti,
34. Böldüyümüz sigarın, duz-çöreyin güvveti!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 27 iyul 1990.

509. AYRILMIŞAM

1. Demir-beton ğefesdeyem,
2. Azca solan güldesteyem.
3. Èle bilme can üsteyem,
4. Göyden-yerden ayrılmışam.
5. Ğucağladım yazı, ğış.
6. Heyatımın üzük ğaşı
7. Bir gövherden ayrılmışam.
8. Uzağlardan seslediyim,
9. Nefesimle beslediyim
10. Uca boylu, yaşıl donlu
11. Senuberden ayrılmışam.
12. Onu görmek seadetim.
13. Onsuz bütün alem yetim.
14. Daş ğefesi nèce yarım?
15. Gündüzüm de geceyarı...
16. Ona bir de nèce yetim?
17. Hayır, meni ğorhutmur həc
18. Bu dünyada ölüm-itim.
19. Èy güdretim, mehebbetim,
20. Öz-özümünden ayrılmışam.
21. Dan yerimden, seherimden,

22. Gündüzümden ayrılmışam.
23. Seni görsem, sanaram ki,
24. Göygölüm var, Hezerim var.
25. Uzanan ağ ğollarındır
26. Boynumdaki saf dalğalar.
27. Tebietin şah eseri
28. Tebietsiz nasıl yaşar?
29. Sef-sef uçan èy durnalar,
30. Ğatarımdan ayrılmışam.
31. Sef önünde ğanad geren
32. Uçarımdan ayrılmışam.
33. Ömür hele yanar bir şam.
34. Hanı seher, hanı ahşam?
35. Heyalıdımı Türkan, Bakı?
36. Nanelerin ovcundaki
37. Bir damlaya susamışam.
38. Üzüb mene getirdiyin
39. Rèyhanımdan ayrılmışam.
40. Gülüm, meger tekce senden,
41. Öz canımdan ayrılmışam.
42. Heyalımda yahın keçmiş,
43. Sanki yüz il gelib keçmiş.
44. Èy dirilik suyum benim,
45. Ovcun bir ağ bulağ imiş.
46. Belke göyde zelzele var,
47. Milyard ulduz birden itmiş.
48. Ağlımı, huşumu başdan
49. Aparandan ayrılmışam.
50. Eksi Hezer denizinde
51. Ayparamdan ayrılmışam.
52. Bar getiren bağ-bağçamsan.
53. Belke şerbet dolu camsan.
54. Yer küresi — tahtım benim,
55. Hökmdarım, baş tacımsan.
56. Bir de ğılinc çala bilsem,
57. Ğılincımda ğığılımsan
58. Ğınımdan yoh, gezebimin
59. Alovundan sıyrılmışam.
60. Ğanımla laleazar olan
61. Sengerimden ayrılmışam.
62. İki dünya yaraşığı

63. Dilberimden ayrılmışam.

Moskva, Lèfortovo zindanı dördüncü gün, 2
avgust 1990.

510. DÖYÜŞ YOLU UZUNDUR

Diabèt hesteliyine ve başğa mereze tutulanlar
evden azuğa ala bilmek üçün SSRİ DTK-de
izalyator reisinin adına erize-dilekçe yazmalı
olurlar. Bu cür erizde heste dustağın ağır
veziyyeti, elave ğidaya möhtac olması
esaslandırılmalıdır.

İcaze barede reis derkenar ğoyduğda bu
kağızı ğebul menteğesine gönderilir.
Menimle hêç bir ğörüş ve mektub elağesi
olmayan Firengizin bu erizeni oğuduğda
neler çekdiyini anlayıram. Menim üçün
bundan böyük vicdan ezabı yoğdur.

1. Èy müğeddes, èy eziz
2. Mèhribanım Firengiz
3. Derdim, ğemim, umudum,
4. Göz işığım, can odum!
5. Yeğın rusca yazdığım
6. Dilekçemi oğudun.
7. Divaramı söykendin,
8. Ya kamanda oğ oldun?
9. Barmağların titredi;
10. Yoğsa elinde kağız?
11. 38 il önce
12. Gördüyüm benövşe ğız!
13. Yeğın ğüman ètdin ki,
14. Halım hêyli yamandır.
15. Yıhılmışam yatağa,
16. Öyle bilme, amandır
17. Gelib çatdı zenbilin,
18. Zenbilinde almalar.
19. Almaların üstünde
20. İsti göz yaşınımı var,
21. Soyuğ göz yaşınımı var?
22. Gelib çatdı portağal.
23. Ğoz lepesi, ğıyar, kök.
24. Gözümün önündesen.
25. Bazarda boynun bükük.

26. Sen èy Bakı — Moskva

27. Yollarında ğalanım!

28. Kassalar ğabağında

29. Növbe tutan terlanım!

30. Rengi azca solanım,

31. Ğızıl gülüm, rêghanım.

32. Menim olub ğalanım,

33. Yazılmamış dastanım!

34. İnan, gözüm-gözelim,

35. Ne hesteyem, ne ğemgin.

36. Sene vügar yaraşır,

37. Mene leyağet, temkin.

38. Kimem? İldırımların

39. Altında bir sal ğaya.

40. Meger can vèreremmi

41. Ğem-ğüsseye, ah-vaya?

42. Yumruğlarım — demirden

43. Addımların — poladdan.

44. Sen benim vetenimsen.

45. Vetenimin uğrunda

46. Hazıram kèçem oddan!

47. Hele yüz cehennemini

48. Tapdalayıb kèçerem

49. Èkvatorun boyunu

50. Ğollarımla ölçerem.

51. Hele bileklerimde

52. Min pehlevan gücü var.

53. Nefesimden od alır

54. İldırımlar, vulkanlar.

55. Men bir dağ ğartalıyam

56. Sen uca şah dağımsan.

57. Menim dirilik suyum,

58. Tükenmez bulağımsan!

59. Gönderdiyin almalar

60. Ayım, dan ulduzumdur.

61. Sil gözünün yaşını,

62. Döyüş yolu uzundur.

Moskva, Lèfortovo zindanı, birinci gün 6
avgust 1990.

511. MEN EVVELKİ BALANIZAM...

1. Ne hoşbəhtem aman Tanrı,
2. Cüt ezizim birden geldi.
3. Semadanımı, erşdenmi,
4. Hansı göyden, yèrden geldi?
5. Èndi bir cüt seyyaremi?
6. Yoħsa cahan genişlendi.
7. Demir — bəton divarlarım
8. Ğızıldandı, gümüşdendi.
9. İkisini birden ğucdum,
10. Yèr beħtiyar, göy beħtiyar
11. Ğucağımda cüt güneşim,
12. Firengizim, Rüstemim var.
13. Ne bir nale, ne ah-aman,
14. Ne kiprikde yaş mercanı.
15. Bağrımdadır Azərbaycan,
16. Azərbaycan dème hanı?
17. Dostlar, salam göndərenlər
18. Meger birmi, bəşmi, onmu?
19. Yüz milyonmu, yoħsa milyard?
20. Bu cahanda, keħkeşanda
21. Ulduz sanı dostlarım var.
22. Balasıyam, meger beşer
23. Balasını darda ğoyar?
24. Èy uğrumda daş doğrayan,
25. Zencir ğıran ezizlerim.
26. Ğasırğadan ğüclülerim,
27. Aydan, ğünden temizlerim!
28. Uğrunuzda helak olsam,
29. Yèni ömür ğazanaram.
30. Hetta soyuğ mezarımda
31. Odunuza ğızınaram.
32. Geldi-ğèder, köçeri yoħ,
33. Men ebedi bir ğüdretem.
34. Dağılarsa cövheriyem,
35. Dağılmasa planètem!
36. Firengizim, Rüstem beyim
37. Yolunuza çiçek sepm.
38. Gelin sizi ğucağlayım,

39. O gözlerden bir de öpüm.

40. Belke şè'rim zeifleyib;
41. Derk èleyin bu esrarı:
42. Siz dağdın zindanları,
43. Çiçeklensin misralarım!
44. Şir ürekli er olsam da
45. Kamèraya zencirbendem.
46. Azadlığın tamarzısı,
47. Birce esim mèhe bendem.
48. Birce nefes külek esse,
49. Men ğülzaram, yène ğülzar.
50. Men evvelki balanızam,
51. Men dünənki Həlil Rza!

Moskva, Lèfortovo zindanı, 6 avğust, 1990.

512. TOPRAĞINDAN ÖP

1. Tèz ayrıldığ. Üreyimde ğör ne ğeder sözüm ğaldı,
2. Varlığımda heraretin, gözlerinde gözüm ğaldı.
3. Sözüm ğaldı deryalarca, dünyalarca.
4. Başıuca, meğrur ğülüm. Ğörüşerik bir de haçan?
5. Uğur olsun... Seni bekler, meni bekler Azərbaycan
6. Sesi dèyil, varlığımdır teyyareden önde uçan.
7. Pillekenden düşer-düşmez «Oħay» dèyib bir nefes al,
8. Nefes derib Həlilini yadına sal.
9. Rastına bir kiçik ğülzar çıħacağ.
10. Eyil, çiçeklerin gözlerinden öp.
11. Belke leçeklerin ğuruyub şèhi,
12. O şèhin, şebnemin izlerinden öp.
13. Gülleri bir yana... ezizdi yurdun
14. Nèşter tikanları, ğuru daşı da.
15. Dayan... sal daşını diş-dırnağımla
16. Söküb dağdtdığım bulağ başında.
17. Ne ağ şanı gerek, ne ğara şanı.

18. Gümde imekleyen zoğlarından öp.
19. Dolaş sahildeki hırı, bostanı
20. Garpızın, gövünün tağlarından öp!

21. Hezer denizini ender başına,
22. Tertemiz, dupduru dalğasından öp.
23. Tufanlar gopanda meğrur dayanan
24. Yalçın gayaların yañasından öp!

25. Dinle üreyimi, «Uvèrtüra»mı,
26. Meger bu dünyada tekem, ya teksen?
27. Özünü belke de Çenlibèlde yoğ,
28. Dünyanın fëvgünde hiss edeceksen.

29. Orda Gültac adlı neveciyim var,
30. Üzünden-gözünden, gollarından öp.
31. Kіçik bileyinde gözmuncuğu var,
32. O hallı muncuğun hallarından öp.

33. Hèy! Hèy! Davam edir hele vuruşlar.
34. Men kimem? Er, oğul, mübariz dede.
35. Özüm kamèrada, yarı canımsa
36. Beşerin uğrunda mübarizede.

37. Ganına girenler salam vèrseler,
38. Alma salamını... sayma yana kèç.
39. Sen menden hessassan, sen menden
güclü,
40. Sen ağı garadan, zeri daşdan seç!

41. Bağda hallı gürze garşına çıhsa,
42. Görhma... görhuludur gürze adamlar.
43. Dışının dibi yoğ, bütün vücudu
44. Bütün varlığıdır zeher, zehrimar.

45. Şeksiz, hamısını ram edeceyiz,
46. Vahid bir güneşiz kainatda biz.
47. İlan adamların zeherini de
48. Dermana, melheme çeviresiyiz!

49. Göylerin dayağı çinarlarımın
50. Alnından, başından, ayağından öp!
51. Gızıl ayparadır geceler Bakı
52. Yanaş, altı milyard çırağından öp!

53. Üç rengli bayrağım — halğımın canı
54. Oğşa şüa-şüa saçağından öp!

55. Menim gollarımla Azərbaycanı
56. Gucağla, yaralı torpağından öp!

Moskva, Lèfortovo zindanı, üçüncü gün 8
avgust 1990.

513. SEADETİM

Yaşıldır başın ördek,
Gelemdir gashın ördek.
Hemişe cüt gezerdin,
Hanı yoldaşın, ördek!

1. Menim bir ezizim — Firengizim var,
2. Onsuz men yetimem, alem yetimdir.
3. Ona mehebbetim diyarbediyar
4. Bütün insanlığa mehebbetimidir.

5. Girsem üreklere, üreklerdedir,
6. Bağsam çiçeklere, çiçeklerdedir.
7. Galhsam feleklerle, feleklerdedir.
8. Külli-kainata seyahetimidir.

9. İçeride arslan, üzde bir guzu,
10. Gèceler üstümde bir dan ulduzu,
11. Bakıdan zindana daşıyır ruzu,
12. Vèrdiyi adi su — bal şerbetimidir.

13. Sovgatı növbenöv dünya nè'meti —
14. Almanın, armudun, çöreyin etri.
15. Zenbilin üstünde ankèti, hetti
16. Gözümlə öpdüyüm döyüş hettimidir.

17. Başını uca tut, den daşıyanım,
18. Tenha göyerçinim, tek aşıyanım.
19. Nefesin — mehbesde Azərbaycanım,
20. Erşim, altı gitem, planètimidir.

21. Senin nesibinmiş tamam başga ceng
—
22. Dustağ bir şairin üstünde esmek.
23. Pas atmış demiri almazda kesmek —
24. İşimiz, pèşemiz bir az çetindir.

25. Gışın ortasında addımlayan yaz.
26. «Böyük mehebbetler yaranır az-az».
27. Bizim ki, sevgimiz bir ömre sığmaz,
28. Kim dèyir bu dünya ölüm-itimdir.

29. Gelbim — dörd ümmanla çarpır
hemaheng,
30. Her kese gismetmi adil döyüşmek?
31. Kim bilir, belke de zindana düşmek

32. Menim şair behtim, seadetimdir!
Moskva, Lèfortovo zindanı, birinci gün, 10
avgust 1990.

514. ÖLÜMLERİN NÖVLERİ

1. Ölüm hele hëyli uzağ...
2. Gayem hele döyüşmekdir.
3. Amma bir gün o ifrite
4. Yeğın gèc-tèz gelecekdir.
5. Ölümlelerin növleri var bu dünyada.
6. Kimi şöhet ölüsü tek gèdir bada.
7. Kimi servet ölüsü tek gèdir bada.
8. Kimi ölür aciz, efel,
9. Kimi ölür köle teki.
10. Kölgedeki sarmaşığ da ölüb gèdir.
11. Gılıncından gan süzülen.
12. Hëyri şere doğru çeken barışığ da
ölüb gèdir.
13. Ölüb gèdir teriğetler, eşiretler,
seltenetler.
14. Vulkanlardan gat-gat güçlü
edavetler.
15. Göz açmadan, gül açmadan
16. bir cocuğda ölür be'zen.
17. Yèl gopanda, sèl gelende
18. Muraz üste tumurcuğ da ölür be'zen.
19. Ölümlelerin növleri var bu dünyada.
20. Kimi rehmet, kimi le'net gazanmada.
21. Biri yatır yèraltı bir hëzine tek.
22. Biri ilan sümüyü tek.
23. Mehkemeye çekilmeli ölüler var.
24. Hıdam, marşal gëyiminde zeliler var.
25. O zeliler, o zeliler, zalimler de ölüb
gèdir.
26. Yarı nadan, yarı canı «alimler» de
ölüb gèdir.

27. Ölüb gèdir üstü bezek, içi tezek
şüarlar da.
28. Tezeklere bezek vuran eğideler,
şüurlar da.
29. Ebediyyet garşısında bu ölümleler
birce andır.
30. Ölmez yalnız yaradandır, yaşadandır.
31. Men ölecem ah çekmeden, uf
dèmeden.
32. Ahırınıc şüasını saçıb gèden çırağ
kibi.
33. Sal gayanı yarıb gelen
34. Lap sonuncu damlasını bize vèren
bulağ kibi.
35. Yandırılıb küle dönen,
36. Yaddaşlarda benövşeye, güle dönen
bayrağ kibi.
37. Savalandan erşe galhan gocaman dağ
ğartalıyam,
38. Kalaşnikov avtomatı mene min bir
gülle sıhıb.
39. Ölmemişem, yaralıyam.
40. Sengerimden aralıyam.
41. Vetenimin mèhi deyse,
42. Birce damla şèhi deyse,
43. galhıb bir de uçasıyam.
44. Bir cüt ganlı ganadımla
45. planèti gucasıyam.
46. Ölümlelerin her növünden milyon
ferseğ men uzağam.
47. Çünkü beşer garşısında
48. alını açığ, üzü ağam.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 12 avgust 1990.

515. DOSTLA HEYALI SÖHBET

Mikayıl Mirze üçün

1. Ayrıldığ çetin günde,

2. Tırtılı ған gölünde
3. Ğara tanklar önünde
4. Bizim cennet memleket
5. Cehenneme dönende —
6. Ayrıldığı çetin günde.
7. Yollar — çiçek sergisi,
8. Matem çiçeklerinin
9. Hèsabı yoǵ, sanı yoǵ.
10. Men — sessiz vulkan idim.
11. Sen — bir zirèhli yumruǵ.
12. Ayrıldığı çetin günde —
13. Dörd yanda omba durmuş
14. Avtomatın lülesi
15. Ağzıma söykenende.
16. Sekkiz aydır hesretem senin doğma üzüne.
17. Birce şirin sözüne, birce acı sözüne.
18. İnce mezemmetine, töhmetine
hesretem,
19. Menden gilèyli, incik söhbetine
hesretem.
20. Senet ayrı, meram bir —
21. Men — şair, sen — aktyor.
22. Men zindanda sakitem,
23. Sen azadlıǵda dilhor.
24. Ne men şè're ǵısıldım,
25. Ne sen sehneye sıǵdın.
26. Men saçdım hiddetimi
27. en uca kürsülerden.
28. Sen gezeb çaylarını
29. ümman köksüne yıǵdın.
30. Men ateş mazǵalını sinesile ǵapayan
31. Matrosova benzedim.
32. Sen ateş mazǵalını bumèraǵa
dönderen,
33. Düşmenin güllesini öz üstüne
gönderen.
34. Tamam başǵa serkerde.
35. Her ikimiz serkerde.
36. Men gülleler altında
37. ǵalǵıb dik yèriyende,
38. Sen durdun azca gènde,
39. Tamam başǵa sengerde.
40. Sen — flèǵmatik.
41. Men — sanǵivinik.
42. Sen hele de sal ǵaya.
43. Men köksü dèşik-dèşik
44. Sen aǵıllı, men deli,
45. Men zeǵǵum zülmetleri
46. parçalayan komèta,
47. Sen milyonlar önünde
48. sakit hüner meş'eli
49. Sen hele de yanırısan,
50. Alovun min-min korun gözlerine
ışǵdır
51. Men zülmet bir ǵayaya
52. zencirlenmiş Promètèy
53. Ne bir nale, ne gilèy
54. Yaralı kertenkele,
55. ǵaçan dovşan teki yoǵ,
56. Özünü kişi tek ǵoruya bilmek,
57. Özünü halǵ üçün ǵoruya bilmek
58. En gerekli iş —
59. İncesenetmiş.
60. Ğurban ǵètmek asanmış,
61. Ğebredek døyüş çetin.
62. Sen menden bir az hessas,
63. Bir az temkinli, metin!
64. Ğalın, ǵara bıǵların.
65. Pırpız, şeve saçların
66. Hezer dalǵaları tek aǵappaǵ, ipek
şerfin
67. Yadımdan çıha biler,
68. Milyonların üzünü
69. ǵarsan od nefesin yoǵ.
70. Èhtirasa, nefese, nebze dönen
71. sesin yoǵ!
72. Lojalardan üstüne
73. ne ǵeder gül sepdiler.
74. Humar olmadın esla.
75. Ağsaǵǵallar yanaşdı,
76. Ağbirçekler yanaşdı,
77. Gözlerinden öpdüler,

78. Humar olmadın esla.
79. Humar olmamağ da — incesenetmiş.
80. Yağış ki, menden metin,
81. Erleri var vetenin.
82. Menden ğat-ğat güdretli,
83. Menden ğat-ğat cür'etli
84. Hessas, ince, pakize
85. Merdleri var vetenin.
86. Bayrağ elden gèdende
87. özü bayrağa dönen,
88. Kişiler ne yağış ki,
89. ölmeyib hele sağdır.
90. Onlar Azerbaycanı
91. Oddan çıxaracağdır,
92. ğandan çıxardacağdır.
93. Ne teessüf, ne bir ğem.
94. Amma bir azca pertem.
95. Sekkiz aydır hesretem
96. Senin doğma üzüne.
97. Şirin-acı sözüne.
98. İnce mezzemmetine, töhmetine
hesretem
99. Menden incik, gileyli söhbetine
hesretem.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 15 avğust 1990.

516. MAMIR

1. Demir-bèton divarda
2. Gör harda bitmiş mamır.
3. Görünmez yarasından
4. Sanki yaşıl ğan damır.
5. Zerif mehmere benzer
6. Ğuru sèmèntin üste.
7. Havasızlıq ucundan
8. Belke bir azca heste.
9. Ne yèller onu oğşar,
10. Ne ğasırğa, ne de ğar.
11. Ne ulduzu, ne ayı,
12. Ne güneşi ğarşılar.
13. Hezer düşür yadıma,

14. Hezer ğayalarında
15. Mamır da ğetmiş bada,
16. Yosun da ğetmiş bada.
17. Çoğu yanmış, ğaralmış
18. Solmuş ipek tèlleri.
19. Ğayaları çatladır
20. Radiasi zeheri.
21. Sönmüş deniz ulduzu,
22. Ğızıl balıqlar hanı?
23. Mamır gelib... özüne
24. Mesken seçib zindanı,
25. Burda mamır göyerer,
26. Arzu-dilek göyermey.
27. Birce nergiz, benövşe,
28. Birce çiçek göyermey.
29. Sibirde, Kalımada
30. Ğanlı, ğansız govğada.
31. Ne göz yaşı, ne feryad,
32. Ne ah yètmış imdada.
33. Kainatın eşrefi
34. Tüstüye, Küle dönmüş.
35. Göy yosuna, mamıra,
36. Torpağa, gile dönmüş.
37. Daş divarda daş sèmènt,
38. Ağarır yène diş-diş.
39. Arzular solan yèrde
40. Heste mamır göyermiş.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 16 avğust 1990.

517. SİLAHIM

1. Ne ezabdan ğorğuram, ne ğandan, ne
ölümünden.
2. Topdan, tüfengden üstün, tankdan,
rakètten güçlü,
3. Sert müğeddes, möhteşem
4. Bir silah var elimde.
5. Ne açlıqdan ğorğuram,
6. Ne cireyle vèrilen üç-dörd ğaşığ
yemekden.

7. Silahım güvvetlidir nem çekmiş ğara duzdan,
8. Yavan, ğuru çörekden.
9. Ne divandan ğorğuram, ne kor ittihamçıdan,
10. Ne ilan şahidlerin dışının dibindeki
11. zeher, zeggum damcıdan.
12. Cıngırını çıhartmaz kederim, ahım benim.
13. Durub başı üstünde her güvveden amansız,
14. keskin silahım benim.
15. Ne böhtandan ğorğuram, ne teleden, ne şerden
16. Beşerden ezemetli, tebietden güdretli,
17. Kainatdan vüs'etli vahid silahım benim
18. RUHUMDU, birce RUHUM, RUHUM — allahım benim!

Moskva, Lèfortovo zindanı, üçüncü gün, 15 avğust 1990.

518. TELĖİN

1. İnanıram telĖine,
2. TelĖinin güdretini hiss èdirem canımda.
3. Zindanda yol, ordayam, azad, ğeniş cahanda.
4. Bakıda, ya Selyanda
5. Èvimde iş başında.
6. Güldanımdan su içir körpe düymeçe nergiz.
7. Defter — ğızıl dan yeri, ğelem — şüadan temiz.
8. Pencereley laybalay, Güneş dolub otaĝa.
9. Güneşin tezyiĝ gücü,
10. İşıĝın tezyiĝ gücü
11. İmkan vèirirmi meĝer pencere bağlamaĝa?

12. Men şè'r ile meşĝulam, birden gelir zeng sesi.
13. Firengizmi zeng çalan, yoĝsa eşĝ ilahesi?
14. Ğara ğonur gözleri gözlerimle öpürem.
15. Yarım bazardan gelir, zenbilinde bir alem.
16. Bir cüt portaĝal seçib ğoyuram bir kenara.
17. Bilirem aĝşam üstü nevelerim gelecek.
18. Heresi bir göbelek.
19. Biri büyük göbelek, biri küçük göbelek.
20. Balacalar hoşlayır portaĝalı, ğoĝalı.
21. Küçük, tombul elile soyacaĝ portaĝalı
22. Balam — Türkayım benim,
23. Hele bedirlenmemiş ayparam, ayım benim.
24. Gültacım hele körpe, hele hèyli balaca
25. Yeĝin portaĝal payı beşiyinde ĝalacaĝ.
26. Portaĝalın etrine gülüm
27. nefes alacaĝ.
28. İftiharım, sevincim
29. bürüyerdi cahanı.
30. Gözümde olmasaydı
31. «Şehidler ĝıyabanı»
32. Orda torpaĝ altında
33. yüz-yüz veten ĝurbanı.
34. Silinmeyib, ĝetmeyib
35. hele kefenden ĝanı.
36. Men stol başındayam —
37. Metin, ĝezebli, meĝrur.
38. Sözmü ĝoşur ĝelemim,
39. yoĝsa ildırım doĝur?!
40. Masam — Babek ĝalası,
41. Köksüm — Hezer denizi.
42. Aĝaran saçlarımda
43. ĝasırĝanın aĝ izi.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 18 avğust 1990.

519. İKİNCİ TELĞİN

1. İnanıram telğine men,
2. Men telğinin güvvesile yaşayıram.
3. Zindanda yoħ, men ordayam —
4. azad, engin bir cahanda.
5. Türkanımda, en ilahi bir mekanda.
6. Elimde bël,
7. Bël ağzında gızılı ğum lepe-lepe.
8. Çalışıram, yèri-göyü
9. gözlerimle öpe-öpe
10. Ğarşıda tum kiseleri:
11. şüyüd, rèyhàn, terħun, cire...
12. Dè, sepimmi yèr üzüne
13. hamısını birden-bire?
14. Ekinçisi, bağbanıyam planètin.
15. Ğaynağıyam bereketin, seadetin.
16. İşim çetin, ruhum metin...
17. Sanki şahmat tahtasıdır
18. daradığım teze lekler.
19. Su isteyen teze lekler.
20. Meni gözler, meni bekler.
- ***
21. Dörd mövsümün dördü de
22. başdan-başa novbahar,
23. Cahan gözümde gülzar,
24. Burda daşın, ğayanın,
25. tikanın da etri var.
26. Üz-gözüme çırpılan rayihedir yağış-
ğar.
27. Yağışın her damlası belke yağut,
belke zer
28. Dörd okèan dolanıb üreyimden su
içer.
29. Şèhle, şefeğle dolu min-min
balıĝgulağı...
30. Heresi bir ħezine, bir seadet bulağı.
31. Yorğun düşsem, yatıram, ğucarağ
bütün erzi.
32. Döşeyim — zümrüd çemen, yastığım
biyan derzi.
33. Ğayalarda aynadır dalğa parıltıları.
34. Nefesime ĝarışır Ħezer gurultuları.
35. Ğayalara şè'rimi dalğalarla yazıram,

36. Bu gözellik uğrunda ölmeye de
hazıram.
37. Aman allah: gızıl gül, düymeçeler,
ğonçeler.
38. Yatsam girer yuħuma, gözlerimde
gèceler...
39. Bu beħtiyar gècede uyumağ bir az
çetin.
40. Çil-çırağban asıman ħeyalım ĝeder
engin.
41. Sanki yèr küresinde ne zindan var, ne
aclıĝ...
42. Nèçe milyar ay-ulduz başımda gül
çelengi.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 19 avğust, 1990.

520. ZİNDANDA GÜLÜSTAN

1. Onun büllur sesi var.
2. Coşğun, cesur sesi var.
3. Dostlar üçün kaman, tar,
4. Düşmen üçün belke de zehrimardır
hemen ses.
5. Menim üçün gülnefes
6. Bahar kibi mügeddes!
7. Cingilti er sesi,
8. Ğalib, müzeffer sesi
9. Hağğımı yèyenlerin ĝulağını batırar,
10. Dinlerem... ĝüdetimi, cür'etimi
artırar.
11. Hamı eşidib onu,
12. Mèydanlar cengaveri, o semender
ğuşunu!
13. Yanar, ĝaynar sinesi uca söz
kürsüsüdür.
14. Ğaranlıg gecelerin işıĝlı gündüzüdür.
15. Ğezebli ħan Arazım, deli Kürümdür
o ses.
16. Azadlıg türkülerim, incim dürrümdür
o ses.

17. Harda ekim o sesi, bitsin de,
yarpağlasın,
18. Büllur bulağlarkibi sal gayada
çağlasın.
19. Göyersin çiçek kibi, açılсын ipek kibi,
20. Bu ğartımış felekke çarpışsın felek
kibi!
21. Yazdılar gizli-gizli onun her
cümlesini.
22. Hele özünden evvel hebs ètdiler
sesini.
23. Nèce ħain, bedehlağ, nèce
yaramazdılar,
24. Ğaytanlara, lèntlere, pileklere
yazdılar.
25. Ħelvet manitor ğurub köçürdüler
vallara,
26. Kirli kemend atdılar en bakir
ĥeyallara.
27. — Seninmi sesindi bu?
28. — Menim sesimdi, beli!
29. Dayandılar üz-üze,
30. Ortada ses meş'eli.
31. Onu dilinden çıĥan bu «sübutla»
tutdular.
32. Zencirleyib ğolunu zindanlara
atdılar.
33. Merkezi tèleğüzgü, radiolar, ğezètler,
34. Sözde müĥbir adlanan ğızıl zencirli
itler.
35. Neler, neler ètmedi boğmağ üçün o
sesi
36. Ses — idrakın gözleri. Ses — beşer
ĥezinesi!
37. Ses — Azadlığ ğılıncı. Ses — bir
cılalı bülöv,
38. Sesi boğmağ isteyen güdükçüler
növbenöv,
39. Silişçiler növbenöv.
40. Biri — boynu ĥaltalı,
41. Biri — eli baltalı.
42. Biri «ğend-şeker» dilli,
43. Biri öz baldızıyla yatan iyrenc
emelli.
44. Sübhe kimi yatmayıb, nèce dindirsin
onu, —
45. Azadlığ ümmanın o fırtına ğuşunu.
46. Yèri ĥeyli darısğal, varlığında
deryalar,
47. Yèrimeye, gezmeye iyneyarım yolu
var.
48. Divarlar oyuğ-oyuğ, döşeme leke-
leke,
49. Bu şerefsiz kamèra en iyrenc
müstemleke.
50. Bura düşen tab ède, gerek derdi tek
çeke,
51. Çalın-çarpaz barmağlığ çürümüş bir
şebeke.
52. Eymiş kağız üstüne fikirleşen başını,
53. Varlığıyla isidir soyuğ zindan daşını.
54. Ğapının deşiyinden sesi gelir
ğoduğun:
55. — Yèter yazıb pozduğun!
56. — Söndürürem işığı! Yèter yazdın,
yılıl, yat.
57. — Söndürmek aludesi, işığ ğatili,
cellad,
58. Bir az vaĥt vèr, bir az vaĥt,
59. Ğadağalar, yasağlar anti heyatdır
ancağ.
60. Geldi-ğederiyik biz, fikir ğalır, söz
ğalır,
61. İnsan idrak ehlise, ölmür, ondan iz
ğalır.
62. Avtomatlı gedanın canı var, vicdanı
yoh,

63. Servet, nè'met isteyir, gözü acdır,
ğarnı toh.
64. Dustağın sözlerini hêç almır da
vêcine.
65. Mehbûs alem isteyir, girsın mehbûs
kûncüne.
66. Ona ne dehli var ki, gelemi saçmağda
nur,
67. Filosofdur, ne bilim, êlmîler
doktorudur.
68. — Bitir var-geli,
69. Celd ol!
70. Kin pûskûrûr gözetçi.
71. — Mûmkûnse bir gelem vèr, yahud
bir gelem içi.
72. — Gelem fabrikiyem men? Ne geder
gelem olar?
73. Yazıb yaratmağın da hûdudu var,
heddi var.
74. — Gelemin yohsa, ne gem, karandaş
vèr, karandaş.
75. — İlhamın söneydi kaş! Gelemin
sınaydı kaş!
76. — Êy bağır daş, vetendaş!
77. Karandaş vèr, karandaş, bir azca da
kağız vèr,
78. İlhamım sönen dèyil, gaynar od
kûresidir.
79. Krèmlî yandırmağa
80. Bir çingîsî besidir.
81. Êşğ ehlini duymağa gözetçi bir az
naşı,
82. Çıharır sol cibinden kûtmûl bir
karandaşı.
83. — Buyur! — dèyir — Al! — dèyir —
— gelem gılincın olsun
84. Yazın-pozun gül açsın, başında tacın
olsun!
85. Ne gözetçi uyudu, ne de dustağ o
gêce.
86. Bari susdu, o biri işledi ince-ince.
87. Seher su getirende hêyran galdı
gözetçi,
88. Divarlarda êle bil şö'le vèrir yüz inci.
89. Divarlarda gızılgül, lale, zanbağ,
yasemen.
90. «Otardığı» göyünü, gûzuları sèyr
èden
91. Hündür, uca çiynli, yapıncılı bir
çoban.
92. Bağır batan güneşe, algırmızı gûruba.
93. Aman Tanrı, nergizin leçeyinde şehe
bağ,
94. Gızılgülü terpeden ağ küleye, mèche
bağ!
95. Her gönçe bir çilçırağ,
96. Neler yaratmış dustağ.
97. Azadlığda sen dème ciranlar da
gözelmiş,
98. Pişpişiler, gangallar, tikanlar da
gözelmiş.
99. Yapıncılı çiynler bir sal gâya, dağ
imiş.
100. Yaşamağın yolunu gösteren mayak
imiş.
101. Çobanın elindeki adi zoğal çomağ
da,
102. Belke arfa goluymuş bu derede, bu
dağda.
103. Bir ezemet tacıdır başındaki papağ
da
104. Güneş ènib yuyunur garşıdaki
bulağda.
105. İnce nèy çalır çoban, dağlar, daşlar
oğuyur,
106. Seadet ışığında gözler, gaşlar
oğuyur.
107. Nèye digğet kesilen «Bozdar»
köpek uyuyur,

108. Otuhsa da ot yemez gúzular fereh
duyur.

109. Musiği efsunlamış geşeng, gumral
goyunu,

110. Bütün beşeriyete açmış cennet
goynunu...

111. Gözetçinin boz üzü birden-bire
ağardı,

112. Zindandımı bu zindan, ya toyhana,
mağardı?!

113. Dustağın gorhusu yoğ ne borandan,
ne ğardan,

114. Ne zindanı az ğala söken
ğasırğalardan.

115. Gözetçinin gözünde dünya ölüm,
cehennem.

116. Dustağ ise yaratmış burda en güzel
alem.

117. Gözetçinin silahı — «Kalaşnikov»,
tapança.

118. Dustağın fırça, reng, boz
karandaşdı ancağ.

119. Gözetçi, lövhelere hëy bağdı,
gözünde nem,

120. «Gerek bu hüsn önünde —
fikirleşdi — diz çökem».

121. «Ağı talè ne üçün meni bedbeht
yaratdı»,

122. Şan-şöhret çelengini onun boynuna
atdı?!

123. Güneş çıhır, görmürem, Ay nur
saçır, görmürem.

124. Güneş onun, Ay onun... onundur
bütün alem.

125. Yasemenler, nergizler, rëyhanlar da
onundur,

126. Gızılgül etri vëren tikanlar da
onundur.

127. Zindan da hoşbehtdir fikri, hissi
olanlar,

128. Öz ilhamı, öz sesi, öz neğmesi
olanlar.

129. Gör nèce meğrur tutub zalımoğlu
başını,

130. Yeğın ki, milyonların eşidir
algışını.

131. Topu, tophanası yoğ, krallardan
güclüdür,

132. O ğırığ nèce deymez marşallardan
güclüdür.

133. Yaratdığı şe're bağ,

134. Her setri bir çilçırağ:

135. — Azadlığı istemirem zerre-zerre,
ğram-ğram.

136. Ğolumdaki zencirleri ğıram gerek!

137. Ğıram!

138. Ğıram!

139. Azadlığı istemirem bir heb kibi,
derman kibi.

140. İsteyirem SEMA kibi!

141. Güneş kibi!

142. CAHAN kibi!

143. Çekil, çekil, èy ğesbkar!

144. Men bu esrin gur sesiyem.

145. Gerek dëyl sısga bulağ!

146. Men ümmanlar teşnesiyem!

147. Men ümmanlar teşnesiyem!

148. — Kimdi kimi ğesb eden? Yoğsa
menem ğesbkar?

149. Tapançadan, tüfengden başga ağı
neyim var?

150. Èyşim yoğ, işretim yoğ,

151. Èşğim, seadetim yoğ!

152. Gözel bir afetim yoğ,

153. Yërustü cennetim yoğ!

154. Şair hağğı var, dësin

155. Mene yoluğ bir toyuğ!

156. Gözetçi lövhelere çoğ bağdı
hëyan-hëyan.

157. Gızıl güller etirli, hele benövşe,
rèyhan!

158. Gözetçi gibtekar, sert dilhordu,
narahatdı,

159. Çaydanda ğaynar suya yarım ovuc
çay atdı...

Moskva, Lèfortovo zindanı, şenbe 19
sèntyabr 1990.

521. GÜNEŞ HESRETİ

1. Men Ay, Güneş altında gelmişem bu
aleme,
2. Gelmişem ki, özümü Aya, Güne hesr
èdem.
3. Ğollarımı sarıyıp atdılar cehenneme,
4. Doğğuz aydır zindanda Aya, Güne
hesretem.

5. Ğapım, pencerem ğara.
6. Divarlarda nem ğara.
7. Hesretem yağın ğara,
8. Yaşıl donlu bahara.
9. Ğar çırpıla üzüm, belenem
lèysanlara!

10. Ne ülker, ne aypara.
11. Milyon-milyon dustağın ciyer ğanını
içmiş
12. Döşeme al ğırmızı,
13. Tavan ğızıl-ğırmızı.
14. Teze ğurban isteyir ağzı ğanlı
mağara.

15. Men ağsağğal ğaynata, güneş —
menim gelinim,
16. Ay — onun refiğesi.
17. Güneşim lap yahında, divarın
arhasında,
18. Gülèyşenin hasında, dörd ümman
aynasında,
19. Üç rengli bayrağımın saçağlı
dalğasında.

20. Lap yahındadır güneş, ğapımızın
ağzında,
21. Men onu al güllerin gönçesinde
görmüşem.

22. Novruz semenisinin nimçesinde
görmüşem.

23. Güneş şualarından elvan çeleng
hörmüşem,

24. Teze Aya bahanda salavat
çèvirmişem.

25. «Kalaşnikov» silahlı, zülmet gözlü
darğalar

26. Aramıza giribler, halay vurublar,
halay.

27. Hanı güneş, hanı Ay?

28. Hanı Ğaliç²⁴, Ğumilyov²⁵, hanı
Almaz Yıldırım?

29. Uddu min-min igidi ağzı ğanlı
kahalar.

30. Burda boz küle dönmüş nèçe parlağ
dühalar!

31. İnsan sümüklerinden yaranmış bètון
divar,

32. Ne bir ğelpe insafı, ne azca vicdanı
var.

33. Menim güneşsiz kèçen birce anım
olubmu?

34. Dibsiz zülmethanada sönerken
sonuncu şam,

35. Ğaldırıp külüngümü sal ğayaya
çalmışam,

36. Güneşimi tapmışam daşdan ğopan
çınğıda,

37. Bağrımdaki yangıda.

38. Gèce-gündüz dönmüşem,
dolanmışam başına,

39. Daşdan çıhan çöreyim, duzum,
duzdanım güneş.

40. Üreyimden su içen nanem, rèyhanım
güneş.

41. Dost gelende ğesr olan èvim,
èyvanım güneş!

42. Menim güneşsiz kèçen birce anım
olubmu?

²⁴ Büyük tèrrorun ğurbanı olmuş, Fransada vefat
ètmiş büyük rus şairi.

²⁵ Nikolay Ğumilyov — 1918-de ğırmızılar
terefinden è'dam èdilmiş ağğvardiyaçı, büyük rus şairi.

43. Her kipriyim bir şüa.
44. Seheri gözlemeye sebrim çatmayıb
be'zen,
45. Çıharıb dan yèrinden
46. Güneş tohumlarını sepmişem arat
şuma.

47. Şahe-şahe gollarım bar getirmiş, şirin
bar.
48. Hèç güneşsiz birce gün dönmüşemmi
èvime.
49. Gucağımda tarlalar, gülüstanlar,
bağçalar
50. Güneş portağalları beşş ètmışem
neveme.

51. Demir-bèton gurgular çaldı
seadetimi.
52. Canım, gözüm, çekme gem,
yeteceyiz murada.
53. Yaşasın zeka, dözüm... bugün èle
men özüm
54. Dustağ paltarı gèymiş güneşem
kamèrada.

Moskva, Lèfortovo zindanı, şenbe, 15
sentyabr 1990.

522. SEADET PAYTAHTIYAM

1. Demir-bèton gutuda, meşeggetler
içinde,
2. Ganun cildine girmiş heyametler
içinde,
3. Avtomatlı, pağonlu kemfürsetler
içinde,
4. İşıgla maskalanmış kor zülmetler
içinde
5. Müstentigin hörümçek kiprikli
gözlerine
6. Dik bağan, meğrur bağan nèçe
merdler içinde,
7. Aclıg, tütün gokusı,
8. Ton-ton derdler içinde
9. Gülüm, bilirsenmi ki, men halgımın
bahtıyam.

10. Seadet paytahtıyam!

Moskva, Lèfortovo zindanı, bazar, 16
sentyabr 1990.

523. SENETKAR MEĞRURLUĞU

«Krallar ve knyazlar nèçe-nèçe
meşveretçi guraşdıra biler, onları
dürlü tutul ve ordènlere gerg ètmeyi
bacarar, ancağ onlar hèç ve'de adi
heyat ter-töküntüleri üstünde
yükselen geniş ürek sahipleri, büyük
insanlar yaratmağa gabil dèyiller.
Men ve Hötè kibi iki İnsan bir yèrde
olarken bu cenablar bizim
büyüklüyümüzü mütleg hiss
ètmelidir. Aşşam üstü gèri
gayıdarken biz yoldaca impèrator
soyadı daşıyanlar ile rastlaşdıg. Biz
onları uzağdan gördük. Hötè derhal
menim golumdan elini çekdi ki, yol
gırağında dayansın. Onu ne geder
dile tutdumsa, birce addım bèle
irelilemedi. Onda men şlyapamı
gözümün üstüne basdım, penceyimi
düymedledim ve ellerimi arhama
goyub destenin tam içine doğru
şıgıdım. Şahzadeler ve saray
hâdimleri derhal cergelendiler;
Hèrsoğ Rudolf benim garşımdaca
şlyapasını çıkartdı: impèrator arvadı
mene birinci olaraq baş eydi. Bu
cahangirler meni yahşı tanıyır.
Eylenmek namine gânrılıb gèri
bağdım. Onlar Hötènin yanından
oynar-güler, saymazıyana kèçib
gètdiler.

O, şlyapası elinde derin te'zim
veziyyetinde, yol kenarında
dayanmışdı. Sonralar men ona baş
çatlardan suallar vèrdim, onu
bağışlamadım».

İ. V. Bèthovèn

1. Gar tutub, buz tutub düzü-dünyanı.
2. Buzun gâlnılığı belke besh arşın.
3. Örtüb pencereni girov dumanı,
4. O, çalır royalda «Gelebe marşı».
5. Buzun gâlnılığı belke besh arşın.

6. Dünyada h    neden heberi yo dur,
7. Elleri altında birce royal var.
8. Her akkord kamandan sıçrayan o dur,
9.    n ortasında bahar senetkar.
10. Elleri altında birce royal var.
11. Sanki  olfistrim cereyanıdır,
12.    yır, da ıdır buz da larını.
13. Mehebbet küresi,        manıdır,
14. Dir eldir V  marın   l ba larını.
15.    yır, dağıdır buz dağlarını.
16. Hanı pencerenin  irov na ı ı?
17. Sığır    eden damla-damla su.
18. R  nde,   bada buzlar a ı ır,
19. B    r aleml  ta ıl  okusunu.
20. Sığır    eden damla-damla su.
21. B  hov n  anadlı, B  hov n yürür,
22. Oyanan fidanı basır bağrına.
23. Erzi     boyda     stan     r.
24. Tebiet — balası,     — bir ana.
25. Oyanan fidanı basır bağrına.
26. L  ysanda islanmış  u    azları
27. O  ayır, isidir ovu larında.
28. B    l nefesleri,    boğazları
29.    arma  isteyir     n  arından
30. O  ayır, isidir ovu larında.
31.     çaldığını       r    ,
32. Sesine bir daha  ayıda bilmez.
33. A  ildir m kibi bakir, m       .
34. Sesine bir daha  ayıda bilmez.
35. Her akkord az  ala da   elalesi.
36. Bu nasıl facie, nasıl m      ?
37. Varlığından  opur  ayların sesi,
38.     çaldığına ğulağı hesret.
39. Bu nasıl facie, nasıl m      ?
40.  opar seadeti demir da ından,
41.  nsan! A  be tini sen    n yarat.
42. Z  met rengli royal — belke de zindan,
43.    mayı dilleri seadet, heyat.
44.  nsan! A  be tini sen    n yarat.

45. Belke aya sızsan, addımla, Ğorğma.
46.  rade kişiye ayağlar v  r.
47.  rade — nefesdir... dodağlar v  r,
48. G   ler, eller v  r, ayağlar v  r.
49.  rade dağıdır da  zindanları,
50.     l, dusta mısan?     ,    reman ol.
51. Dinle    ahargah   ,        ,         ,
52. Bu     n aleme can v  ren can ol!
53.     l, dusta mısan,     ,    reman ol!
54.    r — girevedir... ani     rde
55. Ebedi      n  ke          .
56.  opar a  be tini paslı demirden,
57.  radan- raya yol        ,
58. Ebedi      n  ke          .
59. A      r b     r d   , d    n ,
60. A ılan           r ne boydadır.
61. Barmağlığ dalında ya        n ,
62.  on alar       r, sanki toydadır.
63. A ılan           r ne boydadır.
64. Seni dinleyirem, dahi senetkar,
65. Men ucsuz-buca sız kainatdayam.
66. S             anlı divarlar,
67. En y    , en nurlu,    v   atdayam.
68. Men ucsuz-buca sız kainatdayam.
69. D     !       n kimlerdi gelen?
70. Belke imp    r, tacidar    .
71. Sa ında, solunda       n,     n
72. N    saray ehli, saray s     .
73. Belke imp    r, tacidar    .
74. Ne     n H     n  ama dı     ?
75. Derhal ba dan aldı        n .
76. Ne     n ağzında dolaşır s    ?
77. D      a tarır s    n  asını.
78. N   n ba dan aldı        n ?
79. N   n sağ elini       golundan,
80. Derhal, birce anda d            n.
81. K    n da  keli tek sen    yolundan.
82. Aldın v   arını ğaynar k      n.
83. H     birce anda d            n.

84. Hötè, hayandasa dere dibinde,
 85. Sen uca, işıǵlı daǵ başındasan.
 86. Çıhardıb elini Hèrsoǵ cibinden
 87. Sene salam vèrir, èy meǵrur İnsan,
 88. Sen uca, işıǵlı daǵ başındasan.
89. Ülviler — güneşdir, bakir,
 müğeddes.
 90. Ülviler alçaǵa el vèrermi? Yoǵ!
 91. Rastına çıhsa da yüz geda, nakes
 92. Belke her kipriyin bir ǵılınıc, bir oǵ.
 93. Ülviler alçaǵa el vèrermi Yoǵ!
94. Daǵ başı dereye ène bilermi?
 95. Alçaǵa baş eyen özü de alçaǵ!
 96. Merdin her baǵışı bir gülle, mermi...
 97. Namerd yaǵın gelse pèşman olacaǵ.
 98. Alçaǵa baş eyen özü de alçaǵ.
99. İskender Hemidsoy düşdü yadıma,
 100. Var ol, vetenimin ğehreman oǵlu!
 101. Zindanda güc vèrdin ğol-ġanadıma,
 102. Şıǵıdım zülmetden güneşe doǵru,
 103. Var ol vetenimin ğehreman oǵlu!
104. Bakatin gelibmiş bizim Bakıya.
 105. Uzun caynaǵları ğanlı kelbetin,
 106. Zer paǵonlu... o da insanmış guya,
 107. Bakatin gelibmiş bizim Bakıya.
108. Görür, el uzadır öz işçisine.
 109. Sağ eli ğuruyub ǵalır havada.
 110. — Efv èle... el vère bilmerem sene,
 111. El vère bilmerem ğanlı cellada.
 112. Bakatin ğuruyub ǵalır havada.
113. İskender kiçikboy... Bakatin zırpı...
 114. İskender rütbesiz, Bakatin rütbe.
 115. Rütbesiz rütbeni ğaldırıp çırpır,
 116. Atır Od yurdundan buzlu bir ğütbe.
 117. Redd ol, cehennem ol, èy misgin
 rütbe!
118. Bakımı ğanına beleyenleri
 119. Görmeye gözüm yoǵ... gözüm
 güllendir.
 120. Marşal mündirine tepilen şeri
 121. Salamlayan ancaǵ murdar köledir.
 122. Görmeye gözüm yoǵ... gözüm
 güllendir.

123. Bèthovèn, örneksen yüz milyonlara,
 124. Sene kar dèmeye ğıyarammı hèç?
 125. Hökmün ğedib çatır min-min
 diyara,
 126. En büyük ğürursan, en temiz
 sèvinc.
 127. Sene kar dèmeye ğıyarammı hèç?
128. Ğardaşım İskender bilirmi nedif
 129. «Appassionata», «Aylı sonata»?
 130. Senin göylerinde o, seyyaredir
 131. Oǵullar yetiren èy cesur Ata,
 132. «Appassionata», «Aylı sonata».
133. Men indi bildim ki, yalnız rübab
 yoǵ,
 134. Meǵrurluǵ özü de incesenetmiş.
 135. Yanında herlenen misginler toyuǵ,
 136. Dovşan ürekliler bir torba etmiş.
 137. Meǵrurluǵ özü de incesenetmiş.
138. Eynimde ğapǵara dustaǵ ğeyimi,
 139. Ğara düymelerim — ğövher, inci,
 dür.
 140. Men indi bildim ki, hansı milletin
 141. Yoǵsa Bèthovèni, o ğalg ölüdür.
142. Eyilsin ğarşımda impèratorlar,
 143. Vicdanı çopurlar, bèyni ğoturlar.
 144. Bütün tilsimleri söküb tökürem,
 145. Ebesdir düşmenin ğurduǵu torlar.
146. Havada ğuruyub ğahaca dönmüş
 147. Bakatin önünde İskenderim var.
148. Meni daş zindanda ram ètmek
 çetin.
 149. Erzin gören gözü, yanar bèyniyem.
 150. Baǵrı şırım-şırım beşeriyetin
 151. Dustaǵ paltarında Bèthovèniyem!

Moskva, Lèfortovo zindanı, bazar, 23
 sèntyabr 1990.

524. MENİM ŞAH ĞIZILĞÜLÜM

1956-cı ilde evlenmeyimiz erefesinde
 elçilerin ğız evinden getirdiyi şad heberdeki
 bir cümle ni hele de unuda bilmirem: Biz size

gız yoḥ, gızılgül vèiririk. Şaḥ gızılgül! Gerek
gedrini bilesiniz.

1. Otuz dörd il besleyib göruduḡum
gızılgül,
2. Bahar nefesli re'na,
3. Sene su vèrmedim, yoḥ.
4. Nar boyda üreyimin cövherini,
şehdini
5. sıḥdım dodaḡlarına.
6. Otuz dörd il dönmüşem, dolanmışam
başına
7. O güneş camalına, kipriyine, ḡaşına
8. Meger hêç ḡıymışammı zerre boyda
toz ḡona?
9. Topraḡda yoḥ, yèrde yoḥ.
10. Seni beslemişem men gözlerimin
üstünde
11. Üreyimden su içen sözlerimin
üstünde
12. Menim şaḥ gızılgülüm,
13. Üzü ağ gızıl gülüm,
14. Doḡguz aydır hesretem nefesinin
etrine.
15. Yüz hicrana dözerem,
16. Min zindana dözerem,
17. Odun, gözün üstünde,
18. Ayaḡyalın gezerem
19. Birce senin ḥetrine.
20. Tamarzıyam etrine.
21. Başımın üzerinde helḡe-helḡe
tüstüler,
22. Semumların elinden ala bilmesem
seni,
23. Bu derd meni üsteler.
24. Senin dirilik suyun, baharın
olmalıydım.
25. Hanı senin baharın?
26. Çal-çeperin, dayaḡın, hasarın
olmalıydım,
27. Hanı senin hasarın?
28. Al ḡanına belenmiş topraḡın
ovcundasın.
29. Varlığında, ḡanımda, kipriyim
ucundasın.
30. Menim şaḥ gızılgülüm!
31. Şaḥlığını itirme!
32. Gelin –gız rayiheni,

33. Şuḥluḡunu itirme!

34. Moskvanın, Bakının teyyare
yollarında
35. Tenha, yalḡız ḡalanım.
36. Feryadını, ahını düşmenlerden
gizleden
37. Nale çekmez nalanım!
38. Kassalar növbesinde solmayanım,
solanım!
39. Gözler, gözlere hesret,
40. Dözmeliyik bu ḡeme.
41. O gözlerin yolunda
42. Atıldım cehenneme.
43. Yoḥ, men susa bilmezdim.
44. Döyüş çoḡdan başlanıb.
45. Birce gızılgülüme min avtomat
tuşlanıb.
46. İki cebhe üz-üze,
47. Planèt bir gül baḡı.
48. Kesilsin planètten
49. Fatèhlerin ayaḡı!
50. Şehidler ḥıyabanı
51. Ğerenfille örtülü.
52. Eger ḡorumasaydım
53. Ğana batmış o gülü,
54. Diri iken ölüydüm,
55. Yèyib-içen bir ölü.
56. Ahı harda görünüb
57. Çirkab ata yèr göye?
58. Gızılgülün üstüne
59. Ğızmış tanklar yèriye?
60. Ğızmış toplar yèriye?
61. Menim şaḥ gızılgülüm:
62. Ğıyarsanmı, dèyim ki,
63. Baḡışla, efv èt meni
64. Çerḥin ḡan çanaḡında,
65. Çovḡunlar ḡabaḡında,
66. Ağzı ḡanlı guzḡunlar, mel'unlar
ḡabaḡında
67. Yalḡız ḡoymuşam seni,
68. Yalḡız ḡoymuşam seni.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 29 sèntyabr
1990.

525. ĞALĦ AYAĞA, ŞAİR GELİR

«Cinayet» işime baĥılması impèriya
mehkemesinde gözlenilirdi.

1. Gèceyarı başladılar mehkemeni,
2. Gèceyarı... gèce zülmet.
3. Yèri-göyü zencirlemiş nèce zülmet
4. Hakimlerin boz-bulanıĥ gözü-zülmet.
5. Savçıların üzü ğara, özü zülmet.
6. Kor şahidin, lal şahidin ğarnındaki
sözü zülmet.
7. Döşemede taĥtabiti — mikro zülmet.
8. Tavandaki kor çilçıraĥ — makro
zülmet.
9. Hanı ülker, ya aypara —
10. Kainatın ğulaĥında ğızıl sırĥa, ğümüş
sırĥa?
11. Lapdan ğopdu temiz, büllur bir
ĝasırĥa:
12. — Ğalĥ ayaĥa, Şair gelir!
13. Bileklerin ğüvvesine tab ètmedi paslı
zencir.
14. Ğandalagĥlar ayaĥından ğopdu bir-bir.
15. Eridikce düşdü bir-bir,
16. — Ğalĥ ayaĥa, ŞAİR gelir
17. Baĥdı şair...
18. Baĥışından bir ildırım düşdü yèr-göy
ĝübbesine —
19. Kesafetin ortasına, merkezine!
20. Üşüdüler, büzüşdüler... yèke başlar
girdi ĝına.
21. Lerze düşdü canilerin varlıĥına.
22. — Ğalĥ ayaĥa, ŞAİR gelir.
23. Varlıĥında zelzeleler, telatümler
dilbir; elbir.
24. Saçı ğara, saĝĝalı aĝ.
25. Nur çalmalı yèriyen daĝ.
26. Ayıĝ gözler — şeffaf bulaĝ.
27. Açıĝ alın mermerinde şüalanır nur
ĝırışı,
28. Ulduzlara deyir başı.
29. Poladlaşan çiyinleri — bir cüt ĝaya.

30. Suretinden şö'le düşür o dünyaya, bu
dünyaya.

31. Addımladı... göymü, yèrmi
silkelendi.
32. Dor-dolaşıĝ kipriklerde hörümçekler
tikelendi.
33. Pencereleler ayna tutdu Aya sarı, ĝüne
sarı.
34. Bahar yèli özü açdı ĝapıları.
35. Yèrişinde, duruşunda zindanları
darmadaĝın
36. Ètmiş kişi leyaĝeti.
37. Tunc addımlar ĝeti, iti.
38. Demir çekme altındaca öldü-ĝetdi
taĥtabiti.
39. — Ğalĥ ayaĥa, Şair gelir!
40. Deyişdiler yerlerini... Şair dönüb
savçı oldu,
41. Önündeki yèkeperler cılızlaşdı,
damcı oldu,
42. Ğalĥ ayaĥa, gelir Şair — ittihamçı,
43. Baĥışları ĝılinc, ĝamçı
44. Cavab vèrsin ara vuran, tele ĝuran
45. Milletleri bir-birile toĝĝuşduran!
46. Cavab vèrsin Planèti al ĝanına
beleyenler,
47. Ölkeleri yèyib doymaz leleyünler.
48. Cavab vèrsin parlamènti oyuncaĝa
çèvirenler,
49. «Haĝĝ, edalet» sözlerini saĝĝız kibi
çèyneyenler.
50. Cavab vèrsin tank dilile, top dilile
söz dèyenler,
51. Ğutudaki ilan teki satĝınları
besleyenler!
52. Cavab vèrsin üzü bezek, içi tezek
ĝènèrallar!
53. Boş başında ĥam ĥeyallar.
54. Baĥan korlar, natiĝ lallar.
55. Cavab vèrin Çèrnobilı cehenneme
dönderenler,
56. Zeharlenmiş eti, südü
57. Ĥeste Bakı fehlesine ĝönderenler!

58. Cavab vèrsin milletleri esir, yèsir saḡlayanlar,
59. Ölkelerin el-gölunu meftillerle baḡlayanlar!
60. Ğalḡıb taḡta,
61. Lobbilere, bandalara teslim olan ölü canlar
62. Soḡulcandan yüz ğat min ğat rezil yèke soḡulcanlar!
63. Ğalḡ ayaḡa, ŞAİR gelir!
64. Hèç biri yèrinden ğalḡa bilmedi,
65. Hündür krèslolar tabuta benzer.
66. İşıġın gözüne baḡa bilmedi
67. Vicdanı arḡive tehvil vèrenler
68. Şair aydın gördü birce baḡışda
69. Oyana bilmeyib gerneşenleri.
70. İraḡa, Küfèyte soḡub burnunu,
71. — Sülh! — dèye baḡıran gorèşenleri.
72. — Gelir! Ğalḡ ayaḡa!
73. Ğalḡdımı görün.
74. Hamısı yarımcan, mürġülü ölgün,
75. Ğalḡdı dan yèrinden ğızıl laleler,
76. Ğalḡdı minareler, hüsnünde Ay — Gün
77. Altun sèller kibi nur aşdı, daşdı.
78. Şefeġli semalar — masmavi bir tül
79. Dördü bir-birini ġucaġlamışdı
80. Şair, beşeriyet, güneş, ġızılġül.

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü ġün,
27 sèntyabr 1990.

526. GÜNAYDIN, MENİM BAĞIM

1. Günaydın, ġızıl güneş, salam, èy zümürd sema!
2. Ğayıtmışam, izn vèr, basım seni baḡrıma.
3. Günaydın, körpe otlar, ġatar-ġatar buludlar!
4. Hesretini çekdiyim balam, etirli rüzgar.
5. — Oḡay! — dèyib ġoy seni çekim ciyerlerime,
6. Baḡım gözüm dolusu gövherime, zerime —

7. Tankların tırtılında
8. Daġılmış leklerime!
9. Doğma astanadayam, günaydın, benim baḡım,
10. Üreyiminganıyla, gözlerimin oduyla
11. Ğollarımın ġüvveti, alnımın saf terile
12. Bècerdiyim topraġım, dede-baba ocaġım!
13. Ehdim var, ermanım var:
14. Eyilib alayanıġ daşından öpmeliyim.
15. Ğan-yaş dolu gözünden, ġaşından öpmeliyim.
16. ġülüstânın bir yana... birce hezelin üçün
17. divaneyem, deliyem.
18. Ğoy bir sıḡım... ovcumda daşının izi ġalsın,
19. Kipriyimin ucunda birce ġızılġülünün
20. etirli tozu ġalsın.
21. O südemer, tezeter, yaşıltèlli söyüdler
22. Üstüme kölge salsın.
23. Serelenim... ġerġ olum ġızıl ġumun etrine.
24. Sıġınım uca boylu innabımın çetrine.
25. Nèçin doluḡsunmusan?
26. Mın zindana dözerdim bu ġörüşün ḡetrine.
27. Eyilmiş darvazamın demirinden öpüm ġoy,
28. Yanmış, kömüre dönmüş ḡartut ağacımızın
29. kömüründen öpüm ġoy.
30. Hele şèhi üstünde o biyan, o boyana
31. Menim nefesim deyse belke ġalḡıb oyana.
32. Günaydın, benim baḡım, hanı bizim «körpeler».

33. O çanağlı bağalar, o tikanlı kirpiler
34. Ateşden gizlenince neler çekdiler,
neler?
35. Yandı, küle döndümü arılar,
pervaneler?
36. Nane lekleri mağmın, nergiz lekleri
viran.
37. Hanı gönçe bağlayan papağ-papağ
ze'feran?
38. Ze'feranın, zirenin,
39. Cireduzun, cirenin
40. Ne olduğunu hele anlamayan,
ğanmayan,
41. Püsteni günebağan, badamı ezgil
sayan
42. Ğabığıyla beraber
43. Narı gemirtmeyenler
44. Burda pulëmyot ğurub ateş açmış
dörd yana,
45. Güllisini tuşlamış göyerçin yuvasına,
46. bildirçin yuvasına.
47. Ulağı gülleleyib tullamışlar bulağa,
48. Hansı adı vërim bu cür uzunğulağa?!
49. Soldat çekmelerile
50. Tapdanmış şüyüdümün papağından
öpüm göy.
51. Nerilleyen tankların tırtılına
dolaşmış
52. Encir ağaçlarımın
53. Her zoğundan öpüm göy.
54. Hanı o gövher, o zer.
55. Aya, güneşe benzer
56. Al, ğızıl gülöyşemi kimler
yoluşdurdular?
57. Hezer yaahasındaki min-min gülşenim
hanı?
58. Gözlerimin gilesi,
59. Bereket hezinesi ğara şanı, ağ şanı

60. Halvar-halvar behre-bar...
61. Hanı göyler dayağı oğ servler,
çınarlar?
62. Hanı ğızılı ğumda imekleyen
tenekeler?
63. Şirehana daşına şö'le salan bilekler?
64. Burda otlar, çiçekler, külekler de
yaralı.
65. Şan balından aralı
66. Yeşikler dëşik-dëşik, ev-ëşik dağım-
dağım.
67. Günaydın, benim bağım!
68. Hanı boru ağzında ğaranğuş
yuvaları?
69. Yumurtasıyla birge çarhovuzda
üzmede
70. nèce ğuş yuvaları...
71. Etcebala, lütğanad sığırçın
yavruları...
72. Yërde bir yër ğalmayıb.
73. Başımda yuva ğursun
74. Seadet ğumruları.
75. Menim perişan bağım, ne ğüsselen,
ne ğem çek.
76. Burda heyat, azadlığ bir de
cehcenecek.
77. Burda lalem, benövşem bir de
desteklenecek.
78. Göyden gelen sedalar yërde
bestelenecek.
79. Gelmişem... elimde tepgecli bèlim,
80. Hele ğolum ğüclü, hele canım sağ.
81. Ğızıl ze'feranım, şuğ ğerenfilim
82. Bu yërde bir daha papağlanacağ.
83. Ayağım ucunda Hezer denizi,
84. Dolsun varlığıma suların sesi.
85. Gèce ay nurunda sal ğayaların
86. Köksünde gurlasın dağ şelalesi.

87. Goy benim başımdan aşib tökülsün
88. Zümrüd dalğaların ağ şelalesi.
89. Söykeyib çenemi bəlin sapına
90. Bostan suvaracam yəne sübhedek.
91. Dolaşığ tağların arasındakı
92. Govunlar aleme etir sepecek.
93. Faytonlar, maşınlar signal vèrecek,
94. Gazalağ gólunda atlar baş-başa.
95. Her ürek dostumu bir güldeste tek
96. Basacam bağrıma güneşle goşa.
97. Alem mest olacağ ğehğehelerden,
98. Badeler dönecek can bulağına.
99. Bu umud olmasa dözerdimmi men
100. Uzağ Moskvanın zirzemisinde
101. Demir zindanımın ğaranlığına?

Moskva, Lèfortovo zindanı, şənbə, 29
sentyabr 1990.

527. VÜĞAR TÜRKÜSÜ

1. Azadlığ her kese ğismet olurmu?
2. Men azad yaşadım külekler kibi.
3. Bütün varlığını beşeriyete
4. Behş èden etirli çiçekler kibi.
5. Men azad yaşadım külekler kibi.
6. Birce toz lekesi, bir azca zede
7. Yahnın burahdımını büllur ğelbime.
8. Tapdım ağ behtimi mübarizede
9. Denizler baş ğoydu cesur ğelbime
10. Güneşden işıqlı büllur ğelbime
11. Men burda yaşaram hökmdar kibi,
12. Sen orda dönmüsen ğuru ğahaca.
13. Meger vèreremmi, deyişeremmi
14. Zindan küncündeki seadetimi
15. Ğızıl ğesrindeki taht ile taca?
16. Sen orda dönmüsen ğuru ğahaca.
17. Mèdallı, çelengli behtiyarların
18. Meger bircesine küsendimmi həc?
19. Yıhdım maskasını sahtakarların
20. Behş ètdim aleme seadet, səvinc.

21. Meger bircesine küsendimmi həc?
22. Gözümün içine gülle sıhanlar
23. Gözümde ne gördü? Yalnız
tebessüm!
24. Öz evini yıhdı meni, <<yıhanlar>>,
25. Polad dizlerimde deyanet, dözüml,
26. Gözümde ne gördü? Yalnız
tebessüm.
27. Kimden esirgedim duz-çöreyimi?
28. Kèçdim cehennemden gül dere-dere.
29. Böldüm dilim-dilim şir üreyimi,
30. Payladım kemlere, ağciyerlere.
31. Kèçdim cehennemden, gül dere-dere.
32. Ğupğuru çöreyi, adi suyu da.
33. Ter benövşem bilib ğokulamışam.
34. Batan güneşi de, doğan Ayı da
35. Çiyimde cüt görüb her seher-ağşam
36. Ter benövşem bilib ğokulamışam.
37. Balaca, alanem, dar kamèramda
38. Azərbaycanımla vèrib baş-başa,
39. Dönderib ğelbimi meş'ele, oda,
40. Şè'rimi yazmışam bəton bir daşa,
41. Azərbaycanımla vèrib baş-başa
42. Tökülüb başımdan deli lèysanlar,
43. Lèysan damlasını yağut bilmişem.
44. Yèrde benim üçün divan ğuranlar
45. Bilirmi semadan, göyden gelmişem,
46. Lèysan damlasını yağut bilmişem.
47. Dönüb səvinc olur duyduğum keder,
48. Ğurur dalğalarım ahın-ahındır.
49. Menim seadetim menimdir meger?
50. Hağğını ahtaran insanlığındır.
51. Ğurur dalğalarım ahın-ahındır.
52. Mehemed pèyğember, Konfutsi,
Budda...
53. Bütün dahilerin ilk varisiyim.
54. Ayağım toprağda, başım buludda
55. Hağğın nefesiyem, eşğin sesiyem.
56. Bütün dahilerin ilk varisiyim.
57. Bir gün gülle deyse açığ alnıma,
58. Ğanım ğızılğüle dönecek yeğin.
59. Hèyran ğalacağlar yas calalıma,

60. Uğrunda ölecem beşeriyetin,
61. Ğanım ğızılğüle dönecek yeğın.

Moskva, Lèfortovo zindanı, birinci ğün, 1
oktyabr 1990.

528. BAKI HAVA ALANINA ĞAYIDARKEN...

Ğedende meni Moskvaya ĥüsusi teyyare ile
aparmışdılar. Ğüman èdirdim ki, teyyare ile
de ğaytaracağlar. Bu şe'r hemen ğümandan
yarandı.

1. Yène zülmet maşın ğümüş trapa
2. Yanaşır... yanımda avtomatlılar.
3. Birisi benzeyir tuşlanmış topa,
4. O biri silahlı şahmar, canavar.
5. Arħada, ğarşıda avtomatlılar.
6. Bir azca büdresem, ğaçmağ istesem,
7. Birce ğırpımdaca ğülleleyerler.
8. Ğüler gözlerimde ne keder, ne ğem,
9. Ruhumda en cesur erler, hüneler.
10. Büdresem; yüz yerden ğülleleyerler.
11. — Men dahi dustağam! —
pıçıldayaram,
12. Ğüsusi teyyare serencamında.
13. Ğalħır... uğuldayır o aram-aram,
14. Sonsuz asimanda ğanadlı ada,
15. Ğüsusi teyyare serencamında.
16. Elvida, Şirehmed — Şèrèmètyèvim,
17. Bir vaħt bu vadide at çapmışığ biz.
18. Elvida, èy benim doğmaca èvim,
19. Çınarlar, küknarlar ne ğeder eziz.
20. Bir vaħt bu vadide at çapmışığ biz.
21. Mübarek uçuşun istiğameti,
22. Birbaş Bakımıza, Azerbaycana.
23. Ruhumda yer ğücü, göyler vüs'eti.
24. Buludlar benzeyir le'le, mercana.
25. Salam Bakımıza, Azerbaycana!
26. Bütün uçuşların baş serkerdesi
27. Ğelil, çek bèline polad kemeri.
28. Ne ğeder doğmadır göyün nefesi,
29. Öp, öp, gözünle öp mavilikleri.
30. Ğelil, çek bèline polad kemeri.

31. Ğanadım altında doğma planèt —
32. Nehrler, bağçalar, kendler, şehirler.
33. Amandı, yol vèrme, ğucağla, ĥifz èt,
34. Yağı macal tapsa, onu zeherler.
35. Nehrler, bağçalar, kendler, şehirler.
36. Sovètler Birliyi — ğüdretili ölke
37. Bugün özü boyda dustağhanadır.
38. Onbèş müstemleke — dünyaya
leke...
39. Ahı Yèr küresi bize anadır,
40. Belke özü boyda dustağhanadır.
41. Min-min seyyarenin arasındaca
42. Birce küremiz var — top tek
yuvarlağ.
43. İnsan, İnsan oğlu ne ğeder uca,
44. İnsan, İnsan oğlu ne ğeder alçağ.
45. Birce küremiz var top tek yuvarlağ.
46. Seadet yuvası Planètimiz,
47. Azadlığ bèşiyi Planètimiz!
48. Tefekkür ğüneşi Planètimiz!
49. Ulduzdan ışıklı, ğüneşden temiz
50. Lekesiz, brilyant Planètimiz
51. Seni ağzı ğanlı canavarlara,
52. Bu insan maskalı ğesbkarlara
53. Meger hağlıyığmı teslim èdek biz?
54. Ğoparıb elinden Kalaşnikovu
55. Ğelem vèrmeliyem ona, men ğelem.
56. Canavar içinde yatmış Popovu,
57. Puşkini, Ğaliçi keşf ètmeliyem.
58. Ğelem vèrmeliyem ona men, ğelem.
59. Haydı, birce ğırpım yubanmağ
olmaz,
60. Gözümün ışıklı teyyarem, şığı!
61. Ğarşımda Planèt — düşünen almaz,
62. Ğilğetin en büyük ğehremanlığ.
63. Gözümün ışıklı teyyarem, şığı!
64. Sen öyle bilme ki, dustağ evinden,
65. Ğayır! Yupiterden, Marsdan gelirem.
66. Çèşmeyem, çılmışam zindan
dibinden
67. Dirilik suyunam, ğül açsın alem.
68. İnan, Yupiterden, Marsdan gelirem.
69. Ğaynayır gözümde sèvinc yaşları,

70. Le'le, dürre dönür Bayıl daşları,
71. Sizi, èy dünyanın vetendaşları,
72. Həzerle birlikde gucağlayıram,
73. Göygölle birlikde gucağlayıram.
74. Bilmirem, gülürem, ya ağlayıram.
75. And olsun Mehemed Resulzadenin
76. «Azerbaycan» dəyen son nefesine:
77. Dünən yüz-yüz idik, bugünse min-min,
78. Yər-göy goşulacaq hağğın sesine.
79. Kesilsin yad eller, tohünmasın göy
80. Yurdumun bir solğun benövşesine.
81. «Azerbaycan» dəyen son nefesine.
82. Gəlhsin milyon-milyon göyerçin göye,
83. Yəniden gızıdır mübarizemiz.
84. Üç rengli bayrağım ənmesin dəye
85. Yurd boyda yumruğa dönmeliyik biz.
86. Yəniden gızıdır mübarizemiz!
87. Şahmat tahtası tek hamarsan, düzsen,
88. Gün aydın, Bakımın uçağ alanı.
89. Uğrunda min defə kül olsam, ne gəm,
90. Semender guşunam, bir de dirillem.
91. Senindir ömrümün olub-ğalanı.
92. Gün aydın, Bakımın uçağ alanı!

Moskva, Lèfortovo zindanı, Birinci gün, 1 oktyabr 1990.

529. ELVİDA, LÈFORTOVO!

1. Elvida, Lèfortovo, èy daşlaşan derd, elem!
2. Divarları alanem, bir az soyuğ cehennem.
3. Küncünde geldi kèçdi heyatımın bir ili,
4. Sıhdın suyu çıhınca È'tıbarı, Həlili.
5. Gərabaglı Tahiri, TanteKin Mehemedi
6. Sıhdı paslı mengene, dişi gənli kelbetin.

7. Dartdın, kamına çekdin en cesur övdları —
8. Yalın pencelerile dağ çapan Ferhadları.
9. Hırdaca bir heb kibi uddun min-min nalenı,
10. Kişi leyağətini, en meğrur şelalenı.
11. Bizi toz ètmek üçün deyirmanımız oldun,
12. Ömre yağı kesilen saat kibi guruldun.
13. Değigenin ömrünü uzatdın günler geder.
14. Günler aylara döndü, aylar, iller gəm-geher.
15. Gördük müstentiglerin murdar sir-sifetini.
16. Et çeyneyen,ğan udan kaftar kesafetini.
17. Gördük günde neçe yol robot kèşikçileri.
18. Seni kamına çeken tabut kèşikçileri.
19. Etden, sümükden dəyıl, daşdan, bétondan imiş
20. Gənli impèriyanın mangurd kèşikçileri.
21. Gördük dustağ cildine giren casusları da,
22. Namusdan min vèrst uzağ kor binamusları da.
23. Yatağını, çekmeni, cibini ahtaranlar,
24. Az gəla idrakını, gelbini ahtaranlar
25. Temizlikden savayı soruş, söyle ne tapdı?
26. Yalnız Azadlığ eşgi, başga mö'cüzə tapdı!
27. Gərsısında mö'cüzə — HƏLİL RZA ULUTÜRK,
28. Darısgal kamèrada Èlburusdan da büyük,
29. Èvèrèstden de büyük!

30. Burda zeğgum tüstüler hopdu daşa,
divara.
31. Şeve rengli saçları dönderdi den-den
ğara.
32. Burda dişlar töküldü, — arslan dişine
benzer
33. Burda bèller бүкүлдү, dağ bèlinden
mö'teber.
34. Burda polad dizlerin giri tağeti gètdi.
35. Milyonlara göz olan bir anda gözden
itdi.
36. Burda ğamarladılar cesur Rehim
Ġazini,
37. Ram ède bilmediler meğrur Rehim
Ġazini.
38. Be'zen ğamarladılar, be'zen
tumarladılar,
39. İttiham aktı oldu cılız dèdi-ğodular.
40. Vicdanı ölmüşlerin cismi, nefsi
dipdiri,
41. Bileyinden kesdiler ğelem tutan
elleri.
42. Lèfortovo, èy dıbsız sovèt
zülmetħanası,
43. Kainatın en iyrenc, murdar, menfur
binası!
44. Nèce kamına çekdin Elizade
Memmedi?
45. Meger onun ğanını damla-damla
emmedin?
46. Kehkeşandan ışıklı gözler söndü, ne
söndü,
47. Erze şö'le saçanlar bir ovuc küle
döndü.
48. Yèddi milyon kişini yèddi ovuc kül
ètdin,
49. Ne ğeder cesurların burda sonuna
yètdin.

50. Divarların dil açsa, neler söyleyer,
neler!
51. Sümüyü sürme olmuş Radişevler
dillener.
52. Dördce feslin dördü de burda ğışdır,
ğara ğış.
53. Burdan salamat çıłan yarımcanı min
alğış.
54. Tab ètmez, demir mile gelib ğonsa
ğaranguş,
55. Aman vèrermi ona Kalaşnikovlu
bayğuş?
56. Müstemleke dayağı — demir-bèton
şebeke,
57. Gözel, pak tebiye leke yarandın,
leke.
58. Başı ğarnından yèke, ğızıb
ğudurmuş, harın
59. Zerli piyalelerde ğan içen
mel'unların
60. Tahtı ucalardamı eger sen
olmasaydın,
61. Bir ğan denizi kibi boşalıb
dolmasaydın?
62. Her maskalı casusun bir melek
biçiminde,
63. Omba duran ğürzemi, ya eğrebmi
içinde?
64. Yapon kampyutèrleri ğeçe-ğündüz
çağğıldar,
65. Kèşiyimi çekmede radar ğurğulu
şahmar.
66. «Ka» biçimli zindanım, le'net seni
ğurana!
67. Darmadağın èdecem, el basmışam
Ġur'ana.
68. Yıħağ birce seni yoh, altun
impèriyanı,
69. Ġanun cildine girmiş mel'un
impèriyanı.

70. Haçan keşf etti seni Katya —
Yèkatèrina?
71. Katarag mereziymiş o zina gızı, zina!
72. Hayandan geldi Lèfort, zülmet başlı
o kaftar?
73. Bir ejdaha ağzıdır burda ğanlı
ğapılar.
74. Dörtmertebe zindanım, boyun ne
geder uzun.
75. Elimizden almısan Ayı, Günü,
ulduzu.
76. Evezinde vèrmisen divar-divar sal
buzu,
77. Burda arslan oğullar olmuş ğurbanlıĝ
ĝuzu.
78. Novçalardan ahan su yağışmı, ya göz
yaşı?
79. Göy zeherli mamırla bezemisen her
daşı.
80. Uzun mehecceplerin tor tohuyan
hörümçek,
81. Bir ĝatil ĝelemile al şeklini özün çek.
82. Promètèy zencirlenib demir-bèton
sütuna,
83. Yumruĝ boyda üreyi belke ton-ton
sütuna.
84. Bağlı pencerelerden ölgün şualar
gelir.
85. Barmaĝlıĝ arhasından algırmızı ĝar
gelir.
86. Hündür antenaların udur ıldırımları,
87. Daşlarından süzülür isti ĝan şırımları.
88. soyuĝ ĝan şırımları.
89. Müstentiĝlerin saysız, üreyi daş,
gözü buz.
90. Her sorĝun bir yırtıcı, her sualın bir
ĝuduz.
91. Savçıların belke de kostyumlu
kertenkele,
92. Bircesini de saymaz, milyon
tèlègram gele.
93. Hekimlerin belke at, yaħud öküz
hekimi.
94. Ğend yèrine heb vèrer, hebi Ezrayıl
kibi.
95. Daş olsaydın, yıhardım seni birce
zerbede,
96. Min-min filialın var Sovèt
cehenneminde
97. Bèş ĝit'eye kök atmış milyar ayaĝlı
herçeng,
98. Seni mehv ètmek üçün Kamçatkadan
Küredék
99. Ğasırĝa, tufan, külek,
100. Sèle dönmüş èl gerek!
101. Her dustaĝın belke de min-min
dustaĝ demekdir.
102. Yolda ĝalan gözlere çekilen daĝ
demekdir.
103. Her mehbusun anası, atası, arkadaşı
104. Özü boyda göz yaşı, mezar daşı,
baş daşı.
105. Elvida, èy baş yèyen, göz dèşen sarı
ĝuzĝun, —
106. Stalinin, Yèjovun, Jdanovun,
Kirovun
107. Brèjnèvin, Suslovun, Çèrnèkonun
tilovu!
108. Elvida, zülmet ĝala, èy namerdlik
alovu!
109. Darmadaĝın olası müstemleke,
elvida!
110. Güneş alınlardaki köşke, leke,
elvida!
111. İşıĝlı kainatda ĝara kölge, elvida,
112. Yırtıcı, ĝansız ölke, daş şebeke,
elvida!

113. Elvida,  y cehennem, birce budur
tesellim:

114. Sene cismimi v rdim, ilhamımı
v rmedim.

Moskva, L f rtovo zindanı, ikinci gün, 2
oktyabr 1990.

530. DOSTLARIM

1. Zindan toranlığında men y ne Sizi
andım,

2. Dilimde d y   andım, başınıza
dolandım.

3. Gündüz g zlerimdesiz, g ce
uy ularımda.

4. Sizsiniz bu cahanda dövletim de,
varım da.

5. Sizin aya ınızla yol g direm hele
men

6. Kamçatkadan Culfaya, Tallinden
Tebrizecen.

7. H km n zle da ıdı  demir
darvazaları,

8.   elil Rza haraylar Ulutürk Rzaları.

9. Sizin tunc elinizle  ılınc  alıram
hele.

10.  ılınc — k hne merhele, zeka —
teze merhele.

11. Gözlerimi  ap ara yaylı la
ba layanlar

12. H    anırmı göresen benim min-min
gözüm var.

13. Da   efese sı mayan  reyim bir
 irdi,  ir.

14. Biri dusta ... min biri k ks n zde
y rle ir.

15. Bileklerim  andallı... kim inanar,
d yin kim:

16. Zencir  ırır, da   apır, bayra  tutur
ellerim.

17. Kar anada, zavodda, dezgah
ar asındayam,

18. G ze g r nmesen de, dostlar
sırasındayam.

19. Biri  ı sa cergeden, mini  al ar
aya a.

20. G ce zülmet deryada döner altun
mayağa.

21. Bakı susdurulanda,  an g l ne
dönende

22. Kiy v ateş p sk rer, sığmaz bereye-
bende.

23. Sakitlikden uza dır bu kendin
sakinleri,

24. A  abadın, Gencenin, Da kenden
sakinleri.

25. Be'zen dalı   eyala sakit g r nseler
de,

26. Kr mli silkeleyir gezebleri, kinleri.

27. —  stemirik!

28. — Redd olsun!

29. — El  ek yurdumdan, el  ek!

30. Tapdansın sarı  er eng! Ağzı  anlı
h r m ek!

31. Siz  y Kr   atikde güce  adır
 uranlar,

32. Zümrüd minarelerle yan-yanaşı
duranlar!

33. Teslim bu ovlarını  ırım- ırım
 ıranlar,

34.  an Arazın, Dn prin k ks yle
hay ıranlar!

35. Tankdan, topdan, atomdan, rak tten
  vv tliler,

36.   herlere sığışmaz pik tten
  vv tliler!

37. Ellerinde buldo erler, tunc
alınlarında ter,

38.  artımı    ykelleri, mermer
mağaraları

39. darmadağın  edenler!

40. Ğızıl ğanadlı sünbül taħıl kibi
bitenler,
41. Fikir semalarında yıldırımı ötenler!
42. Bayrağ elden düşende özü dönüb
bayrağa,
43. Ön cebhede ğedenler, ön cergede
ğedenler!
44. Ğarabağı, Şuşanı göz bebeyi
sayanlar,
45. Mene Sayan dağından haray vèren
hayanlar!
46. Tüfengini ğucarağ yatarken de
seferber,
47. HİLİL dağ ğoyan yère baş ğoyan
fedailer!
48. Unutsam da özümü, unutdummu həc
sizi?
49. Ovcunuzda Ğapladağ, Ural, Hezer
denizi...
50. Unudarammı sizi,
51. Sıhlaşan cergemizi?
52. Fikir mèydanlarında ğece-gündüz
çarpişan,
53. Búdreyenin, ğücsüzün ğollarından
yapışan,
54. Sengerlerde tapışan, gözüayığ, üzü
ağ,
55. Ruhu — ğala, çiyni — dağ, ezemetli
dostlarım!
56. Addımı yèr titreden,
57. Göy vüs'etli dostlarım!
58. Biri temkinli, cesur — Sabir
Rüstemhanlı tek.
59. Biri Mikayıl Yusif — misra içinde
şimşek.
60. Biri Ağdamlı Zèynal... alnı düşünen
ğaya,
61. Sığar öz ğuşesine, sığmaz iki
dünyaya.
62. Bağı yanığ sehrada serin bahar
lèysanı
63. Memmedli Mürşüdüme yèr üzünde
tay hanı?
64. Bütün şerefsizlerin ğenimi Şair Eşref
65. Sumğayıtdan can atır Ramiz
Duyğuna teref.
66. Can atır ki, sınmasın
67. Ğırılmasın demir sef.
68. Daşkenden mektub yazar Tahir
Ğehhar efendi:
69. — Türküstanın bayrağı Ulutürk
olmuş indi.
70. Mezemmetle, ğilèyle bir ustad yad
èdiler:
71. — Seadet bir aynadır, gözle, tèt sına
biler.
72. Hayır! Eziz dostlarım, ğalmayın həc
nigaran:
73. Bizim seadetimiz poladdandır,
poladdan.
74. Siz ki, çarpışsınız, sapsağlam,
dipdiriyem.
75. Üçüncü minilliyin birinci şairiyem.
76. Meftiller altında yoh, ğanımda çağlar
Araz.
77. Menim seadetimi elimden almağ
olmaz!
78. Üç yüz yètmış yaşlı, ğartımış, ğara
mehbes
79. Bir ejdaha olsa da meni mehv ède
bilmez!
80. Biz nicatı, ağ ğünü semadan
ğapanlarız,
81. Ğurdun kèçdiyi yèrde ğurtuluş
tapanlarız.
82. Ğolumuza kèçse de esaretin bağıları,
83. Nefesimiz kül ètmış demir-bèton
dağıları.

84. Azadlığ aşigleri, haray benim dostlarım,
85. İstismara, süstlüye, zülme benim dostlarım!
86. Yère, göye sığmayan yaz nefesli çiçekler,
87. Dağılmalı zindanlar bekler, sizleri bekler.
88. Supèr bomba nefesli bütün poligonları
89. Gülüstana çevirsin çirmelenmiş bilekler.
90. Hele zencirlenmemiş ağzı ğanlı köpekler,
91. Zencirliye bilmesek, köpekler bizi tekler.
92. Ağ saçlı başa benzer ğocaman Yèr küresi,
93. Bu kainat bağının en güzel güldestesi.
94. Girsin yère Ğerbimi Şerge ğarşı ğoyanlar,
95. Ğerb ile Şerg — bèynimin bir cüt yanar küresi.
96. Boşgab dibi yalayan ağa görkemli gullar
97. Beşer vahidliyinden hêç bilsen nèce ğorğar.
98. Dèyirler ki, bir zaman güneş sönüb ğedecek,
99. Terk èdecek aleml toza dönen külçe tek.
100. İkinci güneş olub o vaht şeksiz, şübhesiz
101. Bütün seyyarelere işğ vèrmeliyik biz.
102. Haray, benim dostlarım, ğayaları çapmalı,
103. O güneşi göyde yoğ, bağrımızda tapmalı!

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü gün, 4 oktyabr 1990.

531. ALDIM YÈNE SOVGATINI...

Yuğuda Firengizin «Ħelil hêy! ...» çağırın doğma sesini eşidirem. Oyanıb yada salıram ki, o, bu gün gelesidir. Ancağ görüş vèrilmeyecek, çünkü işim Bakı mehkemesine köçürölüb. Dèmeli, Firengiz lap yaĥınlığımda, barmağlığın ve demir divarın arĥasındadır. Gündüz saat 14 çağları ...
...Açarları cingildedib demir ğapını açan, içeri giren sarışın sıfıtlı, sarı pağonlu praporşikin getirdiyi açığ zembili alıram. Diabèt ĥestesi olduğum üçün iki pay almağa icaze vèrilib.

Alma, pèndir, armud, pèçenyè, portağal, limon ve başğa nè'metleri kamèradaşım Yèvgèninin serencamına vèrirem ki, yèrbeyèr ètsin, bölüşüb tedricle yèyek. Kamèradaşımız Vladimir Markoviç oyanıb.

1. Aldım yène sovgatını,
2. Gözümde yaş gilelendi.
3. Nefesini duydum, gülüm,
4. Hesret, hicran güllelendi.
5. Moskvada, yanımdasan,
6. Yanımda yoğ, ğanımdasan.
7. Ğırpımında, anımdasan,
8. Sèvincime ğem belendi.
9. Geldi «ĦELİL!...» dèyen sesin,
10. Oyandım èy mügeddesim!
11. Bu seadet benim besim.
12. Demir zindan silkelendi.
13. Birce Firengiz sözünde
14. Yèrin, göyün gücü varmış.
15. Ğar dağını dağıdarmış,
16. Buz dağını parçalamış.
17. Nefesinde yaşar bahar,
18. Dağ başından mene baĥar.
19. Kainatda en beĥtiyar
20. Aşigleriz, gülüm, indi.
21. Kipriklerin şüa-şüa.
22. Berabersen mi ğoşuna.
23. Döndüm seadet ğoşuna,
24. Seadetim göyden èndi.

25. Sen bağırında yanar ateş,
26. Bir elin Ay, biri Güneş.
27. Mö'cüzesen, bir fikirleş,
28. Əy dilimin duzu, gendi.

29. Yaz mövsümü, gül fəslimi?
30. Nəce girdin min tilsimi?
31. Rübabımın sarı simi,
32. Cengim, tarım, sazım dindi.

33. Partlayacaq zülmet bulud,
34. İldırımlar çağasıdır.
35. Sen ki, varsan, gülüm, inan
36. Azərbaycan, bütün cahan
37. Azadlığa çıxasıdır.

38. Ağ göyerçin ellerini,
39. Ter benövşə təllərini
40. Üreyimin yarasına,
41. Gözlerimin ğarasına
42. Melhem kimi sıxasıdır.

43. Yaşınlaşır vur-çatdasın,
44. Ğara seddi vur, çatdasın.
45. Ğesbkarlar diz ğatlasın,
46. Dünen çökdü Bèrlin seddi,
47. Sabah çöker Araz bendi.

48. Zindanda yoh, sengerdeyiz.
49. Köle dèyil, serkerdeyiz.
50. Dèşik-dèşik nèy cismimiz...
51. Sesi ahdan, naledendi.

52. Dönüb solğun bir yıldıza,
53. Ğayıdırsan Bakımıza.
54. Gözünden yaş sıza-sıza,
55. Yanağında lələlendi.
56. Soran olsa pıçıl da ki,
57. Yaşar HƏLİL dağlar teki.
58. Saçlarına sığal çekdim,
59. Ğaranlığda şö'lelendi.

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü gün, 4
oktyabr 1990.

532. GÖZÜN AYDIN, ALMANİYA

1. Gözün aydın, Almaniya,
2. İşığıldın ğece yarı.

3. Milyon-milyon gızıl fişeng
4. Al boyadı semaları.

5. Fişenglerin çiçek-çiçek,
6. Biri altın, biri sarı.
7. Kim görübdür başı üste
8. Göyler boyda ləlezarı?

9. Saçlarının ğarı den-den
10. Bir vaht köksü zeden-zeden,
11. Rəystağın güllesinden
12. Ucaldı zeng sedaları.

13. Marksplas mèydanında
14. Ğırğ min bəngal tongalı var.
15. Havalandı diyar-diyar
16. Səvinc himni, əl vüğarı.

17. Yaşa, var ol, Almaniya!
18. Yəni ələm, yəni dünya,
19. Süd kibi ağ dan yərindən
20. Ğalğdı ğürur nidaları.

21. Çiyinlərdə hicran yükü.
22. İldırımın yere çökdü?
23. Ya buldozər söküb tökdü
24. Demir-beton bir divarı?

25. İşıl dağuş yandı, söndü.
26. Həlgmı, yohsa dağ göründü?
27. Le'le, zere, dürrə döndü
28. Güllərin şəh damlaları.

29. Gözün aydın, Almaniya,
30. Götürüldü herb hasarı.
31. Yoğa çıxdı... söyle hanı
32. Şərg hasarı, ğerb hasarı?

33. Zəfer tağı Brandenburg
34. Ğəbul edir min aharı.
35. Ğucağlayır bir cüt ğolum
36. Həlmüt Ğolu — baş mē'marı.

37. Seksen milyon ürek, bəyin
38. Birge çapır yəyin-yəyin.
39. Yaşa, var ol, vahidliyin
40. Ezəmetli bayrağdarı!

41. Mavi dəniz, bize yol vər!
42. Ğol — boyundur Rəyn, Odər.

43. Ümmanlardan yol isteyir
44. Şprèyènin dalğaları.

45. Mèy süzülür şelale tek,
46. Her piyale bir lale tek.
47. Üzüm kibi sıhağ, içek —
48. Salhımvarı ulduzları

49. Ğerenfiller, rèyhanlar ter,
50. Dörd fesilli bahar ister.
51. Ruhun gülsün, Martin Lutèr,
52. Èy <İncil>in elemdarı!

53. Èhkamçılar bugün inler,
54. Biçsin ayağları çinler.
55. Ağ köynekle göyerçinler
56. Bezesin min çemenzarı.

57. Ğara, gızıl, algırmızı
58. Ülvi bayrağ güneşdedir.
59. Toprağda yoğ, erşdedir
60. Bèthovènin gül mezarı.

61. Demet tutun, èy insanlar,
62. Çiçeklenir biyabanlar
63. Yollar, bağlar, hiyabanlar
64. Gül sergisi, gül bazarı.

65. Ulduzlarda gonağ galın,
66. Sahillerde lövber salın.
67. İlham alın, sèyre dalın
68. Yèrde, göyde lalezarı.

69. Zigfridin gılınıcı yoğ,
70. Oh ucu yoğ, şah tacı yoğ,
71. Zeka, hüner birleşdirdi
72. Parçalanmış bir diyarı.

73. Her bir cenge hazıram men,
74. Zülme mezar ğazıram men.
75. Sanki zülmet zindanda yoğ,
76. Dağ başında yazıram men
77. Bu müğeddes misraları.

78. Ğucağlaram güneşi men,
79. Götürülse dağ çiynimden.
80. Sol çiynimden, sağ çiynimden
81. Ata bilsem ğesbkarı.

82. Algışlayır beşeriyet

83. Vahidliye tacıdarı.
84. Bize de vèr bu ğismet
85. Ulu Tanrı, ulu Tanrı!

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü gün, 4
oktyabr 1990.

533. BAKIYA DOĞRU

1. Şad heber!
2. Muştuluğ!
3. Doğmaca èle
4. Gör nèce hesretle gelirem, Bakım!
5. Nefessiz ğefese sığınsağ bèle
6. Ğataram, sür'etle gelirem, Bakım!

7. Min bir cehennemi tapdayıb kèçdim,
8. Alovdan dirilik suyunu içdim.
9. Düşmenin boynuna dar kefen biçdim,
10. Amansız güdretle gelirem, Bakım!

11. Sinem çarpaz dağlı, can şırım-şırım.
12. Bu demir ğapını ne cür sındırım?
13. Elimde dördcildlik elyazmalarım,
14. Ölmez şe'riyyetle gelirem, Bakım!

15. Arhada göyuruğ ıldırımları,
16. Dibi ğan denizi sıldırımları.
17. Loğmansan, yaramı gel özün sarı,
18. Umudla, riğgetle gelirem, Bakım!

19. Sende yüz benövşem, min nergizim
var,
20. Derdini hebs ètmış Firengizim var.
21. Ğarşıda en büyük mübarizem var,
22. Ğiyam, ğiyametle gelirem, Bakım!

23. Dustağ ğatarımız humar, mürgülü,
24. İşıgsız pencere demir hörgülü.
25. Ne çölü görürsen, ne de bir gülü,
26. Gör hansı ğismetle gelirem, Bakım!

27. Dizimin altına alıb kederi,
28. Çekmişem bèlime polad kemeri,
29. Bütün cebhelerin ilk seferberi.
30. Oğlunam, ğeyretle gelirem, Bakım!

31. Hanı başı batmış baş girleyenler,
32. Merdlerin yoluna daş gilleyenler:
33. Ğansın mehebbet gülleleyenler:

34. Ölmez mehebbetle gelirem, Bakım!

35. Hâlgın şerefini tapdalayanlar

36. Kişi igidleri ne zaman anlar?

37. Özünü boğacağ tökdüyü ganlar.

38. Ğansıza nifretle gelirem, Bakım!

39. Bir ömür yaşadığ, ömür ğutuda.

40. Ğaranlığ guşede, demir ğutuda.

41. Saymadığ, alsağ da emr ğutuda —

42. Sanma itaetle gelirem, Bakım!

43. Sağımda, solumda meslekdaşlarım,

44. Fikir ğardaşlarım, ğan ğardaşlarım.

45. Yèrin, göyün fehri arkadaşlarım —

46. Gör hansı servetle gelirem, Bakım!

47. Zülmet vağonlarda ışığ sèliyiz,

48. Hağğın vuran gözü, vuran eliyiz.

49. Bu Yèr küresinin Çenlibèliyiz,

50. Rövsenem, cür’etle gelirem, Bakım!

51. Memmedli Ètibar — Göyçe balası,

52. Ana Türküstanın döyüş ğalası.

53. Saraldıb üzünü hesret lalesi,

54. Acı bir hikmetle gelirem, Bakım!

55. Efruzu, Orhanı yol gözlemekte,

56. Biri pervazlanıb, biri belekde.

57. Zèmfıra bacımız başğa bir çengde,

58. Hağğ çenge hörmətle gelirem,
Bakım!

59. Sèyr èt çal papağlı Rehim Ğazını,

60. Göyertmek istedi Vetən yazını.

61. Tanklar basdı kèçdi sedef sazını,

62. Ğanlı bir hett ile gelirem, Bakım!

63. Hayğır èy ğatarım, Vetene sarı!

64. Dar helğeden düşür gün şüaları,

65. Sensen penahımız, èy ulu Tanrı!

66. Hağğa ibadətəle gelirem, Bakım!

67. Mehemmed Hatemi Tantekin ğardaş,

68. Serraf gözlerinde ne ğem, ne telaş.

69. Vulkan nefesinden eriyer dağ-daş,

70. Ğıy vur: — Leyağətle gelirem,
Bakım!

71. Sèyid Tahir Abbas Ğarabağlı — er.

72. Üzünden nur alır ağappağ seher.

73. Utansın hüsnünden yada nökerler,

74. Tutiya, türbetle gelirem, Bakım!

75. Başımız üstünde yırtıcı köpek,

76. Elinde deyenek, çiyinde tüfeng.

77. Hamısı gözümde bir toz, ya püfek,

78. Ğezeble, hiddetle gelirem, Bakım!

79. Bir ğılinc ucudur her kirpik ucu,

80. Kìçik köksümüzde min azman gücü.

81. Seni yèddi erşe tanıtmag üçün

82. Bizim planètəle gelirem, Bakım!

83. Yüz yèrden dağılır müstemlekeler,

84. Güneş vetenimin üste lekeler.

85. Çekilsin başımdan ğara kölgeler,

86. El vèr, ğetiyyetle gelirem, Bakım!

87. Ğanlı hıyabanda dağ üstündeki

88. Mezarlar ğızarır laleazar teki.

89. Uyusun ruhları, dincelsin teki,

90. Ğürurlu bir derdle gelirem, Bakım!

91. Yubanma yollarda, şıǵı, èy ğatar!

92. Vetendir nebzimde, varlığımızdaki.

93. Yolda yük daşıyan ğarışğana da

94. Ğıymaram, şefğətle gelirem, Bakım!

95. Şahiddir sözüme dostum Hatemi:

96. Boğub yüz kederi, min-min matemi,

97. Şadam, cehennemi söndürmüş kibi,

98. Sen ki, yahındasan, gülürem, Bakım!

99. Bizimdir son zefer... emin ol, emin.

100. Uca tut başını, erisin ğemin.

101. Bütün kainatın, bütün alemin

102. Azadlığ tahtısan, bilirem, Bakım!

103. Düşmen çekdise de şişe etimi,

104. Sındıra bilmedi fil güvvetimi.

105. Mavi Hèzer boyda seadetimi

106. Sahilde seninle bölürem, Bakım!

107. Gözeldir yarımın tikdiyi tikme,

108. Mene zaval yoğdur, derdimi çekme.

109. Bir gün bada ğètsem, göz yaş
tökme,

110. Ölersem, uğrunda ölerem, Bakım!

Moskva — Voronëj yatab gatarı, 5 oktyabr, 1990

**534. BU ALEM NE ĞEDER
GÖZELMİŞ, ALLAH!**

...

1. Ğatar gèdir, ğatar zülmet.
2. Vağon, kupè ... ne var – zülmet.
3. Kupèdirmi? Ğefes zülmet.
4. Cüt adamlıĝ mehbese zülmet.
5. Ğetranlanmış şpallar da,
6. Çarhlara çarpan rüzgar da,
7. Paravozun ocağında
8. Daş kömür de, yaş kömür de
9. Her şey başdan-başa zülmet,
10. Ocağcının elindeki ĝoşa ĝollu
11. Maşa zülmet.
12. Hücremizin ceftesi de,
13. Tor-tor, göz-göz helgesi de,
14. Kèşikçinin bebekleri,
15. Tüfenginin lülesi de,
16. Sükut eden güllesi de,
17. Vağonların pillesi de
18. Bizim üçün tamam zülmet.
19. Gözetçi sert, dustağlar pert.
20. İnsaf èle, can Bahadır!
21. İnsaf ètdi Bahadırım.
22. Birden-bire ğatı zülmet
23. Şırımlandı şırım-şırım.
24. Aman Tanrı, alem — işiğ.
25. Yèr benimdir, göy benimdir.
26. Hezer mavi... bu mavilik,
27. Bu seadet vetenimdir.
28. Lepelerin şırıltısı,
29. Ağ köpüklü gurultusu,
30. Nur muncuğu, mavi duzu...
31. Üzüm yığan gözellerin
32. Sebetinde dan ulduzu —
33. O ağ şanı, ĝara şanı,
34. Donlarının zer nişanı,
35. Ot tayası, alma bağı,

36. Bacaların tüstüleri,
37. Şö'le vèren od — ocağı,
38. Salhım-salhım böyürtkenin
39. Oh tikanlı çilçırağı —
40. Her şey benim, her şey benim.

41. Yıhıĝ Derbend hasarı da,
42. Dağ duruşlu divarı da,
43. Nabrançaydan ĝopan seda,
44. Gil-gilçayın aharı da,
45. Tek-tek lale, engin, tala,
46. Dağ başında Çırağgala,
47. Doğma èlat, doğma oba,
48. Ğızıl Ğusar, ĝızıl Ğuba,
49. Mensiz birce gülü açmaz
50. Eziz Haçmaz, ulu Şahdağ,
51. Oymağ-oymağ dolaşdığım
52. Büyük-kıçık Planètim,
53. Gelhagelim, ĝethagèdim...
54. Özün söyle, men ne èdim?
55. Ne cür basım bağırama men
56. Kainatı başdan-başa?
57. Yèr tamaşa, göy tamaşa.
58. Yèrin, göyün işiğından
59. Az ĝala ki, göz ĝamaşa.
60. Ğerg olubdur zer ĝumaşa
61. Dağım-daşım, derem-tepem.
62. Gözlerimle gerek öpem
63. Ğızılgülün şehini de,
64. Alıb dağı caynağına
65. Göye ĝalhan şahini de.
66. Doğguz aydan sonra vağon gözünden
67. İlk defe görürem bu alemini.
68. Ğarşıda ağappağ, ĝızıl bir sabah,
69. Bu dünya ne ĝeder gözèlmiş, allah!
70. Her daşı, her gülü mübarek, mübah
71. Bu alem ne ĝeder gözèlmiş, allah!

Yatab gatarı, ikinci gün, 9 oktyabr 1990.

535. POÈZİYA HÖKMDARI

1. Poèziya dünyasının yalnız benim hökmdarı.
2. Şè'rin defne çelengi bil başımdaki ağ saçları.

3. Sen ayıg ol, aldatmasın seni bomboş,
sün'i adlar.
4. Menim birce setrime de deymez
sahta laurèatlar.
5. Nèçe mèdal, nèçe nişan çalsalar da,
alsalar da,
6. Biri kaldır, biri gorhağ, biri yaltağ,
biri geda.
7. Beli, beli... çoğdu onlar... biri alçağ,
biri naşı.
8. Tekce menem şe'rimizin büyük,
cesur vetendaşı!
9. Tekce menem daş ürekli gapıları lay-
lay açan,
10. Tepiyinden, kipriyinden ıldırımlar,
oğlar saçan.
11. Men görmüşem gorhusundan bel
bağını açanları,
12. Pişiyi de peleng bilib dèşik gezen
siçanları.
13. Tüpürmüşem berk ayağda dostu
darda goyanlara,
14. Öz elile vicdanının derisini
soyanlara.
15. Men görmüşem miz dalında esim-
esim esenleri,
16. Ese-eşe şe'rimizin dağ başını
kesenleri.
17. Adlarını çekimmi, dè? Çeksem,
nerildeyer ner-ner.
18. Feğət o ner vicdanında yol bir
dovşanca da hünər.
19. Batar yasa, birce şe'r goşsam novruz
bayramına,
20. Sanar tula bağlamışam defn olunmuş
ilhamına.
21. Ğapar nifret çekicini, basar fitne
görüyünü.
22. Həzri olar... sal ğayaya cırpar Həzer
köpüyünü.
23. Poèziya dünyasının menem vahid
hökmdarı,
24. Nefesimden kehkeşanlar ışığ alır
geceyarı.
25. Bir cüt elim kesafeti alt-üst èden bir
cüt kotan,
26. Türkler «Veten» kelmesine
«Vatan» söyler, menem Vatan.
27. Ğəyzim —vulkan, səvgim — Bahar,
könlüm — güneş, gözüm iti.
28. Daşa deyən addımlarım silkeleyir
planèti.
29. Gizlenme, èy tahtabiti çarpayımın
demirinde.
30. Demir, polad muma dönür şe'r yazan
ellerimde.
31. Ehdim sağlam èlemekdir aħsağları,
çolağları.
32. Tongal çatıb gece bağda yandırırım
alağları.
33. Çör-çöp, tikan, biyan, çayır ğanad
vèrir tongalıma.
34. Yandıracam, kim lekese benim
güneş amalıma.
35. Üz-gözümə şe'le düşür tongalımdan
geceyarı.
36. Yètişecek bu ölkenin menden büyük
oğulları.
37. Taħıl kimi göyerecek, sular kimi
aħacağlar.
38. Bu çör-çöpe Èlbrusun zirvesinden
baħacağlar.
39. Vekiliyem, aynasıyam hem dünənin,
hem sabahın.
40. Cəhənnəmdən bəşbətərdir kemlər
üçün benim aħım.
41. Göz göy demir vücuduma, tanı, ğafil,
gör neyem men:
42. Kèçmişimlə sabahımın arasında
körpüyem men.

43. Demirden yoħ, arzudanam, meni
söküb tökmek olmaz.
44. Çovğunlarda, tufanlarda bükme
olmaz, eymek olmaz!
45. Ğanad vèrmiş Nesimiler, cüt Ğanadla
uçasıyam,
46. Engelleri ğıra-ğıra, müşkülli
açasıyam.
47. Ğanadlarım iki èra, köhne menem,
teze menem.
48. Her bèyitimle bir orduyam: Senger,
ğılnc, nize menem.
49. Gözlerini itirenler gelsin, menden
ışığ alsın.
50. Özlerini itirenler, el vèirem, ğoy
ucalsın.
51. Ğelebenin çaları yoħ, baş merkezi,
ĝaynaĝıyam.
52. Ğalgım benim vuran ĝelbim, men
ĝalgımın varlıĝıyam.
53. Kèçmişimden ışığ alır ĝünèy, ĝuzèy,
doĝu, batı.
54. Çıynimdedir daha parlaĝ sabahımın
kainatı.
55. Ğedim, ulu bir karvanı darta-darta
aparıram,
56. Su yèrine ilĝım ĝörüb be'zen feryad
ĝoparıram.
57. Al ĝırmızı bir zindanı daĝıdıram
ĝelpe-ĝelpe,
58. Bir kamèra ĝüşesinden yol açıram
milyon ĝelbe.
59. Redd olsunlar haĝĝ yolumdan,
sürünenler, sülenenler.
60. Ğèyret, şeref lövhesinden silim-silim
silinenler.
61. Poèziya dünyasının menem birce
hökmdarı.
62. Cüt ĝözümdür nurlandıran nèçe
milyard ulduzları.

Moskva, Lèfortovo zindanı, dördüncü
gün, 4 oktyabr 1990.

536. ŞEHİRİYAR ÜSLUBUNDA

1. Bu nurani dünya, pirani dünya
2. Ezelden etirli bir baĝa benzer.
3. Beşerin ĝocaman, sert ağacında
4. Her insan bir ĝüle, yapraĝa benzer.
5. Yapraklar, budaĝlar ayrı olsa da,
6. Bu dünya baĝının beheri birdi.
7. Birdi nuş ètdiyi hava da, su da,
8. Yèrden şire çeken kökleri birdi.
9. Budaĝ hèç yaşarmı budaĝdan ayrı?
10. Ömr ède bilermi insan insansız?
11. O doĝma ĝülşenden, o baĝdan ayrı
12. İnsan hezel kibi öldü yalnız.
13. Mene öyle gelir: Hardasa, kimse
14. Bir insan ömrüne ĝelem çekirse
15. Özü de bilmeden yüz ĝan salır o.
16. Beşer ağacına balta çalır o.
17. Bir insan köçürse dünyadan eger,
18. Öyle düşünme ki, birce can ĝedir.
19. Her sönen baħışda saysız dilekler,
20. Her küçük tabutda bir cahan ĝedir.
21. O, ĝedir... ĝalırĝ biz yana-yana,
22. Bu derdi ürekte daşımaĝ çetin.
23. Her gün yèr üstünden yèrin altına
24. Köçür bir parçası beşeriyetin.
25. Beşer dèdikleri vahid bir beden...
26. Bes nèçin düşübdür ürekler ayrı?
27. İnsan cemiyyeti yaranan ĝünden
28. Yollar, teriĝetler, meslekler ayrı.
29. Belke buna ĝöre biganeyik biz,
30. Belke buna ĝöre üreyi daşıĝ.
31. Belke div olmuşuĝ, divaneyik biz,
32. İnsanı insandan oĝurlamışĝ.
33. Bir küçük budaĝı ĝıranda rüzgar,
34. Budaĝ ĝan-yaş töker, ağac ĝan ağlar.
35. Bir durna ayrılrsa öz ĝatarından,
36. Ğatar menzilecen ĝeder perişan.

37. Bes bir durna geder olmadıgını biz?
38. Nêçin buza döndü gaynar gelbimiz?
39. Ahı biz hepimiz yahın sirdaşıg,
40. Ata bir, ana bir, doğma gardaşıg.

41. Êynidir havamız, suyumuz bizim.
42. Êyni torpağdandır mayamız bizim.
43. Yoğurub yapanda hılgetimizi,
44. Êyni gözde görüb tebiet bizi.

45. Hêç kesi hêç kesden üstün êtmeyib,
46. Hêç bir balasını ana atmayıb.
47. Sen êy gılinc çekib ebes gan tōken,
48. Kime galdırırın o gılincı sen?

49. Mündirli, kaskalı, avtomatlısan.
50. İnsan paltarında bir celladmısan:

51. Nedir bu azgınlıg, bu gudurğanlıg?
52. Nêynirsen? El saħla, düşün bir anlıg.

53. Atanın ganıdır ahır dembedem
54. Düşmen gardaşların sinelerinden.

55. Tebiet, — böyük, ağ saçlı ata
56. Bizi beħş êdende bu kainata

57. Can vèrdi, gan vèrdi, gèyret vèrdi o.
58. Bize insaf vèrdi, mürvet vèrdi o.

59. Bize el vèrdi ki, imdada çatag,
60. Yıhılan bir kesin golundan tutağ.

61. Bize ağıl vèrdi — güdretli, metin.
62. Derk êdek derdini beşeriyetin.

63. Sussun o ürek ki, buzdan soyuğdur.
64. Üzülsün o gol ki, yardımı yoğdur.

65. Kor olsun o göz ki, gèyde galmaya,
66. Bir insan könlüne işıg salmaya.

67. İnsan derdlerine bigane insan
68. E'fiden, eğrebden eksikdir, inan.

69. Bu goca dünyanın sèyrine bir gel,
70. Tebiet gurulmuş nêce mükemmel.

71. Nêce mèhribandır çölde çiçekler,

72. Êyni semte esir esen külekler.

73. Cèyranlar destede hesbhal êdir,
74. Dalğalar nehrde gol-boyun gèdir.

75. Yèddi gardaş ulduz — işıgılı, iri.
76. Hele birce defe küsmeyib biri.

77. İnsan da cahanda bir çiçek, bir guş...
78. Onun da hılgeti böyle saf olmuş.

79. Bes nêçin yarandı ikitirelik?
80. Haçan zeherlendi bu gan, bu ilik?

81. Biz ki, temiz idik başdan, binadan.
82. Seni kim ayırdı êlden, anadan?

83. Êy tebiet geder müğeddes insan,
84. Êy melekler kibi gülnefes insan,

85. Gör hansı zirveden yuvarlanmısan,
86. İnsan kelmesinin ucalığından!

87. Luvru, Êrmitajı sen yaratmısan,
88. Bes nêçin tökdüyün gana batmısan?

89. Dünen gürduğunu sökürsen bugün,
90. Öz başına odlar tökürsen bugün.

91. Göyde ulduzlara sıgal çekirsen,
92. Yèrde krèmatori, zindan tikirsen.

93. Baħıram eyninde teze paltara.
94. Zahirin parlağdır, batinin gara.

95. Başında biliyin, savadın da var.
96. Daha dehşetlidir savadlı hunhar.

97. Savadsız olmağın belası birdir,
98. Savadlı canilik daha bèterdir.

99. Hansı mertebeye gör çatıb beşer:
100. Savadlanıb fitne, savadlanıb şer.

101. Eyninde şıg kostyum, elinde silah
102. O, kimdir? Belke de nitgli timsah!

103. Üzde medh êleyir medeniyeti.
104. İşde bambaşğadır me'de niyyeti.

105. Niyyeti mehv ètmek,
parçalamağdır.
106. Sözü ipek kibi, özü bıçağdır.
107. Gèceler dalıram gur şehirler,
108. Gèceler dönmüşdür ağ şehirler.
109. Hèyhat, göz güldüren bu işıg, bu
nur
110. Onun silahında şimşek, od olur.
111. Dèyin, bunçünmü Èdison meger
112. Yatmadı, çalışdı uzun gèceler?!
113. Gözünün nurunu o gile-gile
114. Eritdi, ağıtdı bir cüt nağıle.
115. Düşündü: insana bu bir kömekdir.
116. İnsan işıg görüb sèvinecekdir.
117. Ağacağ üreye, idraka işıg.
118. Bes nèçin umudsuz, naçar
ğalmışığ?
119. Siz èy yèr üzüne matem yayanlar,
120. Èşgi, leyağeti tapdalayanlar!
121. Siz èy müstemleke havadarları,
122. Dünyanın «medeni» canavarları!
123. Yurdları gurd teki ğamarlayanlar,
124. Alemi yüz yèrden hasarlayanlar,
125. Rakètle, tank ile, topla, tüfengle,
126. Cılız bir ürekle, dar bir dilekle
127. Bu bütöv alemi tikeleyenler,
128. Öz insan adını lekeleyenler!
129. Èlm sizin üçün fitnedi yalnız,
130. İşığı bebekden ğoparırsınız.
131. Bağıram dünyanın heritesine,
132. Min yère bölünmüş Yèr küresine.
133. Dünya zolağ-zolağ, dilim-dilimdir,
134. Çèynenen serhedler didim-
didimdir.

135. Ne ğeder çeperler, ne ğeder
merzler...
136. Merz üste ne ğeder mübarizeler!
137. Viran Hırosima küldü — bir ğutu.
138. XX esrin nehng tabutu!
139. Hele canilerin nefsi dipdiri,
140. Dağau, Buhènvald cehennemleri.
141. Hele canilerin nefsi dipdiri,
142. Hele Andronik, — Ehrimen sağdır.
143. Bes hansı ğüvvetin polad elleri
144. Onları dünyadan ğoparacağdır?
145. Nèçin terlan kibi ğanadlanmayağ,
146. Bütün Yèr üzünü Veten sanmayağ?
147. Ğınına çekilmiş bağalar kibi
148. Herlenmek, ğirlenmek èyib
dèyilmi?
149. Gözleri ne ğeder dardı onların —
150. Bèş ğarış yèr üste boğuşanların.
151. Ad-sanmı gezirsen, èy ucuz ad-san,
152. Ağı neden ötrü vurhavurdasan?
153. Bir bağ etrafına, ğör dünya nedir —
154. Sonu ğörünmeyen bir hezinedir.
155. Nezengin yaranmış ana tebiet:
156. Toprağda seğavet, suda seğavet.
157. Almalı, armudlu, hèyvalı bağlar
158. Seni bu yèrlere ömürlük bağlar.
159. Özü boyda ğızıl bu dağlar senin,
160. Seadet ğaynağı bulağlar senin.
161. Dünya senin üçün neler sağlayır:
162. Daşlar öz bağrında ğövhər sağlayır.
163. Senindir ağ saçlı şelaleler de,
164. Ovcu zer dolusu ter laleler de.
165. Yağ düymesini açmağ isteyen
166. İnce bir gözeldir ğarşında süsen.

167. Sağımız, solumuz altun, gümüş,
zer.
168. Dünyanın serveti dünyalar geder.
169. Tamah cilovunu biz yığsağ eger,
170. Bu nè'met, bu servet hamıya yèter.
171. Yalnız emek gerek, halal bir emek.
172. Ürekle çalışmağ, canla işlemek.
173. Dan üzü guşlarla birge oyanmağ,
174. Ter benövşe teki şehde yuyunmağ.
175. Gözeldir arhlarda şırıldayan su,
176. Ovcuna aldığın toprağ gökusu.
177. Kotan parıltısı, traktor sesi,
178. Denin arat şumda ilk cücertisi.
179. Bağlara sığmayan bahar daşğını,
180. Min-min güle vèrdin sen öz aşğını.
181. Ağappağ, çehrayı bağ çiçekleri,
182. Aran mö'cüzesi, dağ çiçekleri.
183. Suda, havadakı ebedi saflığ
184. Belke uzağlaşan heyalsan artığ.
185. Birce gızıl gülü, birce nanesi
186. Dünyanın insana ulu töhfesi.
187. Zemiler goynunda heyala dalmağ,
188. Çöreyin etrini sünbülde almağ!
189. Dalıb üföglerin sonsuzluğuna,
190. Hayğırmağ bu sözü bütün cahana:
191. İnsan Yèr üzünün dürdanesidir,
192. İnsanın veteni Yèr küresidir!
193. Yalançı serhedler silinsin gerek,
194. Erzin vahidliyi bilinsin gerek.
195. Oyanır Afrika, galhır fil kibi,
196. Alıb hortumuna cırtan hakimi
197. Çalır gayalara, çarpır daşlara.
198. Alğış zülm elinden gurtulmuşlara.
199. Dikelir Asiya, benim Asiyam.
200. Zalime, fatèhe genim Asiyam.
201. Ğalamdı ğanına belenmiş Bakı,
202. Nalem, feryadımdır yumruğundakı.
203. Bir ğan yaddaşdır «Ölüler bağı»,
204. Dinle, neler söyler daşı, toprağı:
205. Èrmeni elile söndürölmüşdür
206. Bu yurdun mügeddes odu, ocağı.
207. Gètdi gencliyinin ilk bahar çağı
208. Müşfiğ — şairliyin ğaynar bulağı.
209. Cavid — özü boyda bir senet dağı,
210. Hadi — hüner sèli, zeka bayrağı!
211. Ülvi Bünyad oğlu ... bed bir nefesle
212. Èrken üfürölmüş ilham çırağı...
213. Menim şehidlerim birmi, ikimi?
214. Her iki terefi ğaynağ èdilmiş
215. Bir kemer canlanır gözüm önünde,
216. Kemer... ezemetli èkvator kibi.
217. Kemerin üstüne hürür köpekler,
218. Zencirli, hıtalı herbi köpekler.
219. Uzağ Fransadan Èrmenistana
220. Yardıma gelenler, nèçe fireng er
221. Kemerin yanında dalğın,
mükedder...
222. Gören hansı sirri gizledir kemer?
223. Açırlar... gözlerde teeccüb, hèyret.
224. Burda nèçe cesed... nèçe müsibet.
225. Burda üç-dörd yaşlı cocuğlar da
var,
226. Gözler açığ ğalıb... gözlerde dehşet.
227. Tariğ bağışlarmı bu cinayeti,
228. Sen mene cavab vèr, èy ulu hilğèt!
229. Gözler açığ ğalıb... gözlerde sema,
230. Sema sonsuzluğ başğa bir hikmet.

231. Gözler dürlü-dürlü... mas-mavi,
ğara,
232. Ğara, ğonur gözler... açığ ğalan
derd.
233. Fransız igidler çadırlarını
234. Celd yığb ğetdiler, bağışları sert.
235. Küçede goydular dava — dermanı,
236. Ğetdiler ğezebli, teeccüblü, pert.
237. Ğetdiler... heyaldan ğetmedi feğet
238. Bağlı kemer içre havasızlıĝdan
239. Solan nêçe sûret, ğızılıĝul sifet.
240. Elvida, İrevan, ğoca yırtıcı!
241. Bomboş sözler imiş lüğetinindeki
242. İnsaf, ya mürvet.
243. Tanrı, ulu Tanrı bilir işini,
244. Zelzele susdursun bu ğerdişini.
245. Uzun kiprikleri oĝ-oĝ dikelmiş
246. O gözler benimdir, o gözler
menim.
247. O gözler hêç ve'de ğapanmayacaĝ,
248. Gözlerde yaşıyan gündüzler
menim.
249. Sen mene cavab vèr, ağ saçlı Se'di,
250. Timsah canilerin nedir meĝsedi?
251. Açdım kitabını, ğörün ne dèdi:
252. Nurani, pirani, ağ saçlı Se'di:
253. Bè yèk sal der cadui èrmeni
254. Miyanè do kes efkeneddoşmeni.²⁶
255. Se'di — nur hèykeli... Se'di —
pèyĝember.
256. Yèddi esr ğabaĝ dèdiyi sözler

257. Od vurub bèynimi tüstülendirir,
258. Birce ğelbden çıĝıb min ğelbe ğirir.
259. Üçce ğün erzinde üç-dörd èrmeni
260. Nêçe körükleyir şeri, fitneni.
261. Yèr üzünün Ehrimeni — èrmeni
262. İnsanlığın düşmenidir, düşmeni.
263. Bu şè'ri èşitdim seksen üç yaşlı
264. Ağ saçlı ustadım Letif Kerimden.
265. Bilmedim, ağzından çıĝırdımı söz,
266. Yoĝsa tüstülenen ciyerlerinden?!
267. — İki ğardaşımın başını kesmiş
268. Daşnaklar alçaĝdır, alçaĝdan alçaĝ.
269. Èrmeni tayfası onun elinde
270. Çoĝdan oyuncaĝdır, canlı oyuncaĝ.
271. Dalında Krèml yırtıcıları...
272. İti üstümüze ĝisĝırdana baĝ.
273. Bütün nakeslerin, nadürüstlerin
274. Bir ğün öz başında sınacaĝ çanaĝ.
275. Hânkendde arvadlar yas içindedir,
276. Bizsiz kèçinibler dè onlar haçaĝ?
277. İgidyan, Dedemyan, Balayan...
Balam
278. Dünenki yètimçem, sehvimdir
ancaĝ.
279. Derk èt soyadların doĝmalığını
280. Yadlaşan doĝmalar nêce ğurumsaĝ!
281. Ölüler baĝında min-min baş daşı —
282. Çoĝu köksümüzde çalın-çarpaz
daĝ.
283. Milli yaddaşımız ne üçün ölgün?
284. Tiryek vèrenlerin çoĝu sağdı, sağ.
285. Èrmeni südünü emenlerimiz
286. Gelib taĝta çıĝan nacins, bedehlaĝ.
287. Gör kime tapşırıp öz talèyini,

²⁶ Yèddi yüz elli bèş il bundan ireli yazılmış
hemen bèyt ustad Şèyh Se'di Şirazinin dünya şöhetli
eserlerinin «Mesneviyyat» bölmesindedir.

288. Bes haçağ özünü derk èdecek halğ?

289. «Halğ» sözü içinde, «Galh!»
kelmesi var,

290. Sürünme, èy yassar, galh ayağa,
galh!

291. «Daşnak» kelmesinin kökünü
öyren,

292. Gör neler töretti... daş üzlü daşnak.

293. Uduzdun biryolluğ talèyini sen,

294. Èrmeni gızını oğşayan sarsağ.

295. Onların silahı öz arvadıdır,

296. Gızı, gelinidir elinde yarağ.

297. Öyren, Altunkendi ne cür tutdular?

298. Ğafanı, Vèdini, Basarkèçeri

299. Mèhrini, Göyçeni, Zengibasarı

300. Ne cür aşırıldar, ne cür uddular?

301. Sèhrle, ovsunla, caduyla ancağ.

302. Barı sen ğandınımı harda uduzdun,

303. Harda itdi-batdı Dağlığ Ğarabağ?!

304. Men indi bildim ki, ilanlar teki,

305. Balığlar, bitkiler, hèyvanlar teki

306. Növü, çeşidi var milletlerin de.

307. Biri üsyankardı, o biri bende.

308. Biri — halalzade, biri — yırtıcı.

309. Biri — barışsever, biri — herbcu.

310. Èle insanlar da dürlü, mühtelif.

311. Biri zeka ehli, biri — bèyni kif.

312. Biri başdan-başa sehavetli, sèvinc,

313. Biri ğısnağşünas, simicden simic.

314. Biri baş girleyen, biri fedakar.

315. Biri — ğış, o biri bahar, lalezar.

316. Cahan — ziddiyetler kelefçesidir,

317. En pisi, rezili — köle nefsidir.

318. Güclüler önünde ğuyruğ bulayan,

319. Gücsüzler önünde mèydan sulayan.

320. Bütün nakesleri, şerefsizleri

321. İstismar aleti kommunistleri

322. Yığıb parlamènte dolduran geda

323. Mütleg geberecek, lap div olsa da.

324. Haray, èy dünyanın hèyirhahları,

325. Sèvda yolçuları, eşğ allahları!

326. Meslek sengerlerinin dönmez erleri,

327. Bütün yèr üzünün yurdsèverleri.

328. Mağnit merkeziyem, etrafımda siz

329. Hális demir kibi tèt birleşiniz.

330. Merdler, merdaneler birleşse eger,

331. Planèt güneşden parlağ görüner.

Moskva, Lèfortovo zindanı, 1990 Türkan, 3
mart 1991.

Ek 2: Tablolar

Tablo 1: Kiril Alfabetinin Latin Alfabetindeki Karşılıkları

	Kiril Alfabeti	Latin Alfabeti
1.	А-а	A-a
2.	Б-б	B-b
3.	Ѓ-ѓ	C-c
4.	Ч-ч	Ç-ç
5.	Д-д	D-d
6.	Е-е	É-é
7.	Ә-ә	E-e
8.	Ф-ф	F-f
9.	Г-г	G-g
10.	Ғ-ғ	Ğ-ğ
11.	Һ-һ	H-h
12.	Х-х	Ĥ-ĥ
13.	Ы-ы	I-ı
14.	И-и	İ-i
15.	Ж-ж	J-j
16.	К-к	K-k
17.	Қ-қ	Ġ-ġ
18.	Л-л	L-l
19.	М-м	M-m
20.	Н-н	N-n
21.	О-о	O-o
22.	Ө-ө	Ö-ö
23.	П-п	P-p
24.	Р-р	R-r
25.	С-с	S-s
26.	Ш-ш	Ş-ş
27.	Т-т	T-t
28.	У-у	U-u
29.	Ү-ү	Ü-ü
30.	В-в	V-v
31.	Ј-ј	Y-y
32.	З-з	Z-z

Tablo 2: Kişi Adları

	Kişi Adları	Sayı
1.	Yazar/şair	134
2.	Tarihi kişiler	41
3.	Siyasetçi	32
4.	Fikir adamı	15
5.	Filozof	11
6.	Ressam	9
7.	Devlet görevlisi	8
8.	Kişi adı	8
9.	Gazeteci	6
10.	Aktör	5
11.	Bilim adamı	4
12.	Ozan	4
13.	Mimar	4
14.	Besteci	3
15.	Peygamber	2
16.	Satranç ustası	2
17.	Sanatçı	2
18.	Mutasavvıf	1
19.	Mucit	1

Tablo 3: Yerleşim Yeri ve Yapı Adları

	Yerleşim Yeri Ve Yapı Adları	Sayı
1.	Şehir	90
2.	Ülke	15
3.	Bölge	13
4.	Yerleşim yeri	13
5.	Eyalet	11
6.	Kale	10
7.	Köy	8
8.	Devlet kurumu	7
9.	Kasaba	5
10.	Cadde	5
11.	Meydan	4
12.	Türbe	4
13.	Cami	4
14.	Hapishane	3
15.	Efsanevi yer	2
16.	Toplama kampı	2
17.	Kabristan	2
18.	Medrese	2
19.	Müze	2
20.	Otel	2
21.	Saray	2
22.	Metro	2
23.	Park	2
24.	Salon	2
25.	Havalimanı	2
26.	Sokak	1
27.	Elektrik santrali	1
28.	Fabrika	1

Tablo 4: Coğrafi Adlar

	Coğrafi Adlar	Sayı
20.	Akarsu	33
21.	Dağ	23
22.	Göl	7
23.	Deniz	5
24.	Ada	5
25.	Yarımada	4
26.	Gölet	3
27.	Su kanalı	2
28.	Ova	2
29.	Vadi	2
30.	Orman	2
31.	Yayla	1
32.	Çöl	1
33.	Su akıntısı	1
34.	Kaplıca	1
35.	Körfez	1
36.	Burun	1
37.	Sahil	1
38.	Boğaz	1
39.	Mağara	1

ÖZGEÇMİŞ

Osman ALBAYRAK, 1999 yılında Arsin Harmanlı Köyü İlköğretim Okulunu; 2002 yılında Trabzon Lisesini; 2009 yılında 19 Mayıs Üniversitesi, Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 2009 yılında Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. *Ordu İlinin Resmi Kaynaklardaki Yer Adları Üzerine İncelemeler* adlı tezi ile 2011 yılında yüksek lisansını tamamladı. 2013 yılında Giresun Üniversitesi, Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezinde (TÖMER) Türkçe okutmanı olarak göreve başladı. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında doktora eğitimine başladı.

ALBAYRAK, evli olup İngilizce bilmektedir.